M. AVRELIJ
CASSIODORI
SENATORIS
V. C.

OPERA OMNIA QVÆ EXTANT,
ex fide manuscr. auctiora & locupletiora.

COLLATIS ETIAM EXEMPLARIBVS
tam veteribus, quàm recens editis.

CVM INDICE RERVM ET SENTENTIARVM scitu, notatúque digniorum.

Pagina decimasexta quæ hoc toto Volumine continentur vice INDICIS designabit.

GENEVÆ,
Sumptibus Samuelis Chouët.

M. DC. LXIV.

AMPLISSIMO VIRO DOM. Hug. Picardeto Christianissimi Regis Galliarum sacri consistorij Consiliario, & in supremo Burgundiæ Senatu fisci Procuratori.

PETRVS BROSSEVS S.

NOTAS meas in Cassiodorum, cùm edere apud animum statuissem, Vir amplissime, tui nominis auspiciis id mihi facere visum. Causæ quippe in promptu multæ & magnæ, Virtutes tuæ, Eruditio, benignitas in literatos, nec non etiam beneficia accepta, Virtutes inquam tam publicas quàm priuatas: Eruditio res omnibus satis nota, humanitas, qua ratione animos omnium tibi deuinxisti, tanta deinde in me contulisti beneficia, nouáque in dies auges, vt nullo vnquam tempore verbis gratias agere possim. Æquum igitur erat vt tibi publicè gratias agerem, & meam in te obseruantiam omnibus prædicarem, atque istud qualecunque amoris erga te, virtutísque tuæ publicum testimonium exhiberem. Scio enim nominis tui splendorem, authoritatémque apud probos eruditósque gratiam haud mediocrem conciliaturum, inuidos verò & maleuolos seu malignos quosdam veteratos (quorum nimis ferax hoc seculum) compressurum. Etsi autem non ignorem Doctissim. Forn. præclaram operam & indu-

ſtriam in hoc authore illuſtrando poſuiſſe, quoniam tamen videbam hujus Caſſiodori eam eſſe præſtantiam & doctrinam vt non vnius, verumetiam multorum opem efflagitaret, alius enim alio plura inuenire poteſt, nemo omnia, inquit Auſonius, conſilium inij, vt quod à Fornerio prætermiſſum, à me adderetur: quæ quidem etiamſi perexigua ſint, ea tamen omnia tuo judicio committo. Accipe itaque has meas Caſſiodoranas curas benigna fronte: eáſque, ſi vacet, examina & corrige, plura aliquando Deo fauente dicturus te duce atque patrono. Vale vir clariſſime, & me fauore tuo amplectere & amare perge. Datum Gaij die 10. Februarij 1609.

TYPOGRAPHVS
AD LECTOREM.

Habes amice Lector M. A. Caſſiodorum multis locis partim ingenio, partim veterum collatione reſtitutum, & multò quàm anteà caſtigatiorem: in calce vniuſcuiuſque capitis ſeu epiſtolæ, adiunxi D. Foru. & Broſſei notas ſeu animaduerſiones multò auctiores: viſa enim res eſt & commoditas tua ita poſcere, vt eos ſimul coniunctos ſub vno oculorum ictu haberes: quæ omnia tuæ vtilitati inſeruire cupientes, excudenda curauimus. Hoc vnum pro meorum laborum mercede peto, vt prius de hac poſtrema Caſſiodori editione iudicium feras, quam cum ſuperioribus contuleris, & hoc pacto quid in ea præſtitum ſit, facile dignoſces. Vale & noſtris fruere.

DE CAS-

DE CASSIODORO.

MAGNVS Aurelius Cassiodorus, Senator, V.C. nobili genere natus, inter viros suo tempore doctissimos citra controuersiam principatum quendam tenuit. Is quod cum insigni morum facilitate doctrinam sane raram, constantémque fidem adiunxisset, summáque experientia vir omnium in se animos flexisset, ad summos honores peruenit, ita curante, promonentéque Theoderico rege, qui Italiam Gothis comitatus occuparat: quo tempore Zenobizantij imperabat. De genere, familiáque Cassiodori nullum habemus monumentum illustrius, quàm quod profectum constat ab ipso Theoderico principe, quo loci dicit antiquam prolem esse Cassiodorum, laudatum nomen: eos cum togatis claros, inter viros fortes eximios, vt qui membrorum firmitate, & procero corpore floruißent. Huius nostri Cassiodori patrem sub Valentiniano III. gessisse Tribuni & Notarij dignitatem summa fide ac dignitate legimus: quem honorem non nisi bene meritis & præstantibus viris collatum nemo est qui nesciat: eo quòd ad arcanum principis nullos alios acciri palàm sit, nisi qui sint perspecta virtute, & moribus inculpatis. De probitate Cassiodori quantæque dignitatis fuerit ad honores prouectus, declarat ipse Rex in quadam formula: nimirum querulos & rixosos natura Siculos, adeóque rebellantes summa prudentia Cassiodorum conciliasse Theoderico: quo maxime tempore omnia plena essent tumultuum, vt fere fit in nouorum principatuum initiis: quod non modo rex idem de suo Cassiodoro testatus est, sed, quod omnium vincit admirationem, in ipso æstu belli obseruatorem iuris, & propositi tenacem se omninò præbuiße, vt proprio neglecto censu, sine inuidia lucri morum diuitias retulisset. Fuisse judicem alienum ab omni affectu prauo, vt qui neque inuidia quemquam opprimeret, neque aliqua gratia reuocatus ab æqui tramite, indignum quid suo nomine faceret, sed æquabilem se omnib. præstaret. Quæ sane pulcherrima viri laudati elogia facile superant omnium triumphorum decantatissimas laureas. Iis virtutibus, eáque fama Cassiodorus Theoderico notus, non vno aut altero est honore ab eodem donatus, vt Ex-Quæstoris sacri palatij, Ex-Consulis, Comitis, aliorum, sed & Præfectum prætorio, & Patricium fecerit princeps, qui non nisi digniores fuerit eligere solitus. Ergo fatetur eius vnius studio atque opera prouincijs disciplinam fuisse redditam, eáque vixiße constantia, continentiáque, vt æquitatem verbis instillaret, quam ipsam exemplis doceret: adeò vt in dies maior factus, nunquam tamen fortuna blandientis occasione intumuerit, sed sese semper, vt moderatum decet, summissius gesserit: immò quamvis summa potuerit adipisci, judicaretur tamen ab omnibus multo plura mereri. Præter laudationes quas ei tributas inue-

nimus.hac vna memoratu digna: fuiße militibus verendum, mitem facilémque prouincialibus: dandi auidum: arripiendi fastidiosum: osorem flagitij omnis: æquitatis amatorem. Et hæc quidem de Cassiodori genere, probitate, doctrina, dignitate satis.

Multa eius vulgò teruntur monumenta: quorum bonam partem scriptis mandauit, cum iam vitæ ciuilis, &, vt ita loquar, mundanæ pertæsus, ab honoribus & dignitatibus procul esse decreuisset, vtque liberius & quietius reliquum æui traduceret, Deóque se totum traderet, religiosam est vitam professus. Sed præter alia scripta, laudantur à doctis Libri Variarum: quos editos conscriptósque fatetur ipsemet, vt memoriam testatam redderet eius gratiæ & beneuolentiæ, quàm se, cum honores obtineret, ait assecutum à multis magnísque viris: quorum ipse laudes variè pro ratione personarum dixerat, vt posteri intelligerent quantis laborum molestiis exercitatus, & quàm sincero, planéque candido animo esset, qui nollet hominum memoriam, quos laude dignos judicabat, obliuione aliqua deleri. Non desunt, in tanta judiciorum varietate qui stylum Cassiodori non satis approbent: quem tamen defectum ipsemet deprecator initio Variarum, vir ab omni assentatione, & amore sui alienissimus. Sed id non tam hominis, quàm seculi eius in quo floruit, certe Barbari & impoliti satis atque in senium inclinantis ingenium fuisse fatendum est: pro quo cætera laudem Cassiodori exuberant longóque superant interuallo, Quanquam ad ejusdem defensionem & illud non absurdè dici potest: argumentum ipsum non alio stylo pertractandum fuisse: quod & forensis trituræ & Comitatensis sic vt dicam fabricæ est asperum scilicet & pompaticum. Et hæc quidem de Cassiodoro hactenus.

IOANNES TRITEMIVS

DE SCRIPTORIBVS ECclesiasticis.

CASSIODORVS Monachus & Abbas Cœnobij apud vrbem Rauennatensem, vir in diuinis scripturis valde doctus, & in secularibus litteris omnium suo tempore facilè eruditissimus, non minus sanctitate, quàm scientia clarissimus effulsit. Hic primùm fuit Cancellarius Theoderici regis Italiæ, & Senator Rauennas, ac Romanæ vrbis Consul. postea contemptis vanis honoribus seculi pro amore Dei, Monachus factus est. Ex tunc studium litterarum humanitatis ad expositionem Sanctarum scripturarum conferens, multos elegantissimos tractatus composuit:

De cuius opusculis subiecta feruntur.

Ex

Ex persona tam sui quàm regis Theoderici scripsit Epistolarum ad diuersos lib.xij

De ratione animæ lib.j.Cùm iam suscepti.

In totum Psalterium lib.i. Beatus vir &c. Nimis.

Institutionem diuinarum lectionum lib.ij.Cùm studia secularium.

In Cantica Cantic.lib.I.Salomon inspiratus.

Institutionem secularium litterarum lib. ix. Intentus nobis est.

Historiam Tripartitam compilauit lib. xij. Vtiliter nimis.

Catalogum Consulum Romanorum lib. j.

Sacerdotem prænotatum lib.i.

Memoriale scripturarum lib.i.

De Etymologijs lib.i.

De Schematibus & Tropis lib.i.

De Orthographiæ lib.i.

Complexionis in Apocalypsin lib. i.

In Actus Apostolorum lib. i.

In Epistolas Canonicas vij.lib.i.

Alia quoque multa composuit quæ ad notitiam nostræ lectionis non venerunt.

Claruit temporibus Iustini Senioris vsque ad imperij Iustini Iunioris prope finem, annos habens ætatis plusquam XCV.anno Domini DL XXV.

TESTIMONIA DE CASSIODORO,

Ex Paulo Diacono lib.viij.

HVIVS temporibus Casiodorus apud vrbem Romam tam seculari, quàm diuina scientia claruit: qui inter cætera quæ nobiliter scripsit, Psalmorum occulta præcipuè potentissimè reserauit. Hic primum Cos. deinde Senator, ad postremum verò monachus extitit.

INDEX CAPITVM
VARIARVM LIB. I.

Prior numerus epistolam, Secundus paginam huius editionis demonstrat.

LIB. II.

Fausto

Fausto,

LIB. XII.

ORDO LIBRORVM M. AVRELII CASSIODORI.

Variarum libri XII.
De Anima liber.
De Diuinis lectionibus libri II.
De Schematibus & Tropis S. Scripturæ.
De Orthographia ex veteribus Grammaticis excerpta.
De Grammatica.
De Rhetorica.
De Dialectica.
De Mathematica.
De Arithmetica.
De Musica.
De Geometria.
De Astronomia.
De Amicitia.
Edictum Theoderici Regis Italiæ.
C. Sollij Apollinaris Sidonij Epistola de Theodorico Rege.
Computus Paschalis.
Chronicon.
Iornandes de rebus Geticis.
Ennodij Panegyricus.
Gnemologia Cassiodorana.

MAGNI

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

V.C. & inlustris, exquæstoris sacri Palatij, exconsulis ordinarij, exmagistri offic. præfect. præt. atque Patritij.

VARIARVM LIBER PRIMVS.

PRÆFATIO.

CVM disertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficijs, nullis tamen veris meritis collegissem, dicta mea, quæ in honoribus positus sæpè pro explicanda negotiorum qualitate profuderam, in vnum corpus redigere suadebant: vt ventura posteritas, & laborum nostrorum molestias, quas pro generalitatis commodo sustinebam, & ʺ syncer æ conscientię † inemptam dignosceret actionem: dicebam dilectionem ipsorum mihi potiùs fore contrariam, vt quod † modò propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insipidum. Addebam, debere illos Flacci dicta recolere: qui monet, quid periculi vox præcipitata possit incurrere. Respõdendi celeritatem cunctos videtis exigere, & creditis me * impœnitenda proferre. Dictio semper agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non comitur, aut verborum minimè proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. Nonus annus ad scribẽdum relaxatur auctoribus: mihi nec horarum momenta præstantur: mox vt cœpero, clamoribus imminetur: ʺ festinatione nimia ʺ ingeritur, ne cautiùs cœpta peragãtur. Alter nos frequentia inuidiosæ interpellationis exaggerat: alter miseriarum mole castigat: ʺ alij furiosa ʺ contentionum reditione circumdãt. Inter hæc cur ʺ requiritis dictationis eloquium, vbi vix copiam possimus habere sermonũ? Ipsas quoq; noctes inexplicabilis cura circumuolane * desit alimonia ciuitatibus, quæ supra omnia populi plus requirũt.

Causa scribendi. — ʺ *al. non sincera.* FOR. — † ineptam — † mihi FOR. — 1 Epist. 18. — *Celeritatis in scribendo incommoda.* — * in pœna posse præferre. — *Hora. in arte poet.* — ʺ & festinatione. — ʺ geritur. — ʺ alter contentionum seditione circundat. — ʺ *V intentionum* — ʺ requiritur — ʺ desint,

[studentes ventri: non auribus Hinc est, quod cogimur animo per cunctas ire prouincias, & *iniuncta semper inquirere: quia nō sufficit agenda militibus imperare: nisi *hęc judicis assiduitas videatur exigere. Nolite quęso noxiè nos amare. Declinanda est suasio, quæ plus habet periculi, quàm decoris. Sed illi potiùs tali disceptatione fatigabāt. Præfectum te Prætorianæ sedis omnes nouerūt: cui dignitati occupationes publicæ, velut pedisequæ sēper assistūt. Ab hac enim exercituales flagitantur expensæ: ab hac victus quæritur sine temporis consideratione populorum: huic etiam vel solum graue judiciorum pondus adjectū est. Cui ideò leges visę sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam, honoris gratiam, maluerunt penè omnia pertinere. Quod enim spatiū possis publico labori surripere, quādo in vnū pect* cōfluit quicquid vtilitas generalitatis exposcit.* Addimus etiam, quod frequenter Quæsturæ vicibus ingrauato otij tempus adimit crebra cogitatio, & velut mediocribus fascibus insudanti, illa tibi de aliis honoribus principes *videntur imponere, quæ proprij Iudices * nequeunt explicare. Hæc autē « facis nulla vendendo, sed exemplo proprij genitoris, « asperantibus accipis solus « spei labores, sic petentibus præstando gratis sub cōtinentiæ munere cuncta mercaris. Regū quinetiā gloriosa colloquia pro magna diei parte in bonū publicū te occupare nouerunt: vt fastidiū sit ociosis *expectare, quæ « tu continuo labore cognoscetis sustinere. Verùm hoc magis tibi ad suffragiū laudis potest proficere si inter tāta & talia valueris legenda proferre: deinde qui rudes viros, & ad Rempublicam conscia facūdia præparatos, labor tuus sine « aliqua offensione poterit edocere: & vsum, quem tu inter altercantiū pericula « jactatus exerces, illos qui sunt in tranquillitate positi, cōtingit feliciùs adipisci. Proinde, quid salua fide quā frueris dissimulare nō poteris, tāta regū beneficia si pateris ignorari: frustrà maluisti benigna festinatione concedi. Noli, quæsumus, in obscurum silentij reuocare, qui te « dicente meruerūt illustres dignitates accipere. Tu. n. illos assumpsisti vera laude describere, & quodam modo historico colore depingere. Quos si celebrādos posteris tradas, abstulisti, consuetudine Maiorum, morientibus decenter interitum. Deinde mores priuatos *corrigis auctoritate rectoris, † excedentis audaciā frangis, timorem legibus reddis. Et adhuc dubitas edere, quod tantis vtilitatibus probas posse congruere? Cælas etiā, vt ita dixerim, speculū mentis tuæ, te omnis ætas ventura possit inspicere. [Cōtingit. n. dissimilem filiū plerumque generari, oratio dispar moribus vix potest inueniri. Est ergo ista valdè certior arbitrij proles. Nam quòd de arcano « pectore gignitur auctoris sui posteritas veracius æstimat.] Dixisti etiam ad commendationem vniuersitatis « frequenter Reginis ac Regibus laudes. Duodecim libris Gothorū historiam defloratis prosperitatibus condidisti. Cùm tibi in illis fuerit secundus euentus, « quid ambigis « & hæc publico dare, qui jam cognosceris dicēdi tyrocinia posuisse? Victus sum fateor in verecūdiā meam: nec obsistere tantis « precibus potui, cùm me viderē ex affectione culpari. Nunc ignoscite legētes, & si qua est incauta præsūptio, suadentibus potiùs imputate: quia mea judicia cū illo

*al. limina
*hoc
* Adjicim.
Quæstura
* Princeps videtur
*nequiuerint
" facies
* ab imperantibus
" solos labores
" expectatione
* tuo
† vlla
† jactas
† decenter
* Regis
† accedentis
Scriptura mentu speculum
† sed omnio
† pectoris
† vniuersitate Regin-
* Sed
*hoc Posse

illo videntur facere, qui me decreuerit accusare. Et ideò quod in Quęsturæ " Magisterij, ac Præfecturæ dignitatibus à me dictatum in diuersis publicis, actibus potui reperire, bissena librorum ordinatione composui. Vt quanquam diuersitate † causarum legentis intentio † concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cùm tendit ad terminum. Illud autem sustinere alios passi non sumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis * impolitas & præcipites dictiones, quæ sic poscũtur ad subitum, vt vix vel scribi posse " putentur vel videantur. Cunctarum itaque dignitatum sexto & septimo libris formulas comprehendi: vt & mihi quamvis serò prospicerem, & sequentibus in angusto tempore subuenirem. Ita, quæ dixi de præteritis, conuenient & futuris: quia non de personis, sed de ipsis locis, quæ apta videbantur explicui. Librorum verò titulum, operis indicem, causarum præconem, totius orationis breuissimam vocem, VARIARVM nomine prænotaui. Quia necesse nobis fuit, stilum non vnum sumere, qui personas varias suscepimus † admonere. Aliter enim multa lectione saciatis, aliter mediocri gustatione suspensis, aliter à † literarum sapore jejunis, persuasionis causa * loquendum est, vt interdum genus sit peritiæ vitare, quod doctis placeat. Proinde Maiorũ pulchra " definitio est. Sic " aptè dicere, vt audientibus possis concepta vota suadere. Neque enim tria genera dicendi incassum prudens definiuit. Antiquitas. Humile, quod communione ipsa serpere videatur. Mediũ quod nec magnitudine tumescit, nec paruitate tenuetur, sed inter vtrũque positum propria venustate ditatum, suis finibus continetur. Tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus eleuatur: videlicet vt varietas personarum cõgruum sortiretur eloquium; & licet ab vno pectore proflueret, diuersis tamen alueis emanaret. Quoniam nullus eloquentis obtinet nomen nisi qui trina * virtute succinctus causis emergentibus viriliter est paratus. Huc accedet, quod modò Regibus, modò potestatibus aulicis, modò loqui videamur humillimis: quibus " aliquid contingit sub festinatione profundere, alia verò licuit cogitata proferre. Vt meritò VARIARVM dicatur, quod tanta diuersitate conficitur. Sed vtinam sicut ista regulis accepisse probamur antiquis, ita eadem promissę " resignent murita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecundè promittimus, Mediocre, non improbè pollicemur. Summum verò quod propter nobilitatem sui est in * edicto constitutum, nos attigisse non credimus. Verumtamen sileant disputationes vel præsumptiones illicitæ, * qui legendi sumus. Incongruè namque " vestras de nobis disputationes ingerimus, qui " vestra potiùs indicia sustinemus.

* * *

† Magisteriis.
† diuersitate leg.
† excitetur
Excusat stylum.
* Imposteras
" videntur
Varia formula quibus in libris.
Inscriptionis ratio.
† amouere
† literarij
* loquimur
† definitione
For.
Aptè dicere, quid.
† aptes.
Genera dicendi tria.
Eloquentis nomen quis verè obtinere possit.
† ista
* aliquãdo
Vet. *aliqua*
Variarum libri.
* designent.
† editione
For. editiore
* in edicto
* sileant præsump.
" nostras
" nostra

MAGNI AVRELII
CASSIODORI
SENATORIS, &c.
VARIARVM LIBER I.

❡ Anastasio Imperatori [a] Theodoricus Rex. I.

De pace quarenda quam fuisse noscebatur causis emergentibus vitiata.

Legatos mittit ad Anastasium sanciendæ pacis causa
" cognoscimur.
* quoniam
Pacis laus.
Laus Anastasij.
" estis
" suspiciũt
* quia
" cognoscitur
" vestram didicimus
" nostra est
FOR. b.
Gothi tunc se Romanos dici volebãt
" credidimus.
" contentionibus.
Respub vnũ regnum.

PORTET nos, clementissime Imperator, pacem quærere, qui caussas iracundiæ " noscimur non habere: * quando ille moribus obnoxius jam tenetur: qui ad justa deprehenditur imparatus. Omni quippe regno desiderabilis debet esse trãquillitas: in qua & populi proficiunt, & vtilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater, hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minimè quæsisse sentitur. Et ideò, piissime Principum, potentiæ vestræ conuenit & honori, vt cõcordiã vestrã quærere debeamus cujus adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorũ omnium pulcherrimũ decus, vos " totius Orbis salutare præsidium, quod cæteri dominantes iure " suscipiunt, * quasi in vobis singulare aliquid inesse " cognoscũt: nos maximè, qui diuino auxilio in Republica " vestra curã didicimus, quemadmodũ Romanis æquabiliter imperare possimus. Regnum vestrũ imitatio " vestra forma est boni propositi, vnici exemplar imperij, qui quantũ vos sequimur, tantũ gẽtes alias anteimus. Hortamini me frequenter, vt diligã senatũ, leges principum gratãter amplectar, vt cuncta Italiæ membra componam. Quomodo potestis ab augusta pace diuidere, quem nõ optatis à vestris moribus discrepare? Additur etiam venerãda Romanæ vrbis affectio: à qua segregari nequeunt, qui se nominis vnitate junxerũt. Proinde illum & illum legationis officio ad serenissimam pietatem vestram " credimus destinãdos: vt synceritas pacis, quæ causis emergẽtibus cognoscitur fuisse vitiata, detersis " cõditionibus in sua deinceps firmitate restituta permaneat. Quia pati vos non credimus, inter vtrasque Respublicas quarum semper vnũ corpus sub antiquis principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere: quas non solùm oportet inter se otiosa dilectione conjungi, verumetiam decet mutuis viribus adjuuari. Romani regni vnũ velle, vna

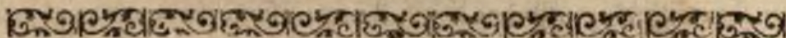
seme-

ſemper opinio ſit. Quicquid & nos poſſumus, veſtris præconiis applicetur. Quapropter ſalutationis honorificentiam præferentes, prona mente depoſcimus, ne ſuſpendatis à nobis manſuetudinis veſtræ glorioſiſsimã charitatem, quam ego ſperare debui, etiam ſi aliis non videretur* debere poſſe concedi. Cætera vero perlatores præſentium pietati veſtræ verbo ſuggerenda, commiſimus: vt nec epiſtolaris ſermo redderetur extẽſior, nec aliquid pro vtilitatibus noſtris prætermiſiſſe videremur.

† videtur poſſe.

NOTÆ VARIORVM.

¶ *1 *Thedoricus Rex.*] Hic primus ſe regẽ dixit, cùm Odoacer ante eum ſe Imperatorem Romanum diceret, & ante Odoacrem Auguſtalis Theodorici Regis Gothorum formam & habitum elegãter deſcribit Sidonius Apollinaris *lib.1.ep.2.* Quomodo autem inuaſerit Italiam, vide Annoniũ, *de geſtis Francorum, lib.* 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V.C. Conſſ. anno Chriſti 495. imperij Anaſtaſij ſecundo. Hæc epiſtola videtur aliquot poſt annis ſcripta For.

¶ *2 Theoni.v.s. Theodoricus Rex.II.

Redarguitur quidam de negligentia & tarditate commiſſis circa ornatum veſtimentorum regalium.

COmitis Stephani inſinuatione comperimus, Sacræ veſtis operam * quam voluimus neceſſaria feſtinatione compleri, diſiupro magis labore pendere, cui * vſum " ſubtrahendo ſolennem, abominandam potiùs inferre cognoſceris tarditatem. Credimus enim aliquem proueniſſe neglectum, vt aut crines illi lactei, carneo poculo bis terque * ſatiari, pulcherrima minùs ebrietate rubuerint, aut lanæ non* auxerint adorãdi muricis pretioſiſſimam qualitatem. Quapropter ſi perſcrutator Hydrontini maris intuſa chonchylia ſolenniter condidiſſet apto tempore, aceruus ille Neptunius generator florentis ſẽper purpuræ ornator ſolij, aquarum copia reſolutus imbrem aulicum* flammeo liquore " laxaret. Color † nimio lepore vernans, obſcuritas rubens, nigredo ſanguinea regnantem diſcernit, * dum conſpicuum † facit: [& præſtat humano generi, ne de aſpectu Principis poſsit errari.] Mirum eſt, ſubſtantiam illam morte confectam, cruorem de ſe poſt ſpatia tam longi temporis exudare, † qui " vix ſolet viuis " corporibus vulnere " ſauciatis effluere. Nam cum ſex penè menſibus marinę delitię à vitali fuerint vigore ſeparatę, ſagacibus naribus "neſciunt eſſe grauiſsimæ ſcilicet ne ſanguis ille nobilis aliquid ſpiraret horroris. Hęc neſcit "cum " infecta ſemel ſubſtantia perſeuerat, & neſcit ante ſubtrahi, quàm veſtis poſsit abſumi. Quod ſi conchiliorum qualitas non mutatur, ſi torcularis illius vna vindemia eſt, culpa nimirum artificis erit, cui ſe copia nulla ſubtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cum " albenter comas ſerici doctus moderator intinxerit,

* Theodonio viro ſublimi.
*nos voluimus.
* tu verò curſum.
*Rectè vetus Preuotij Codex *eu ſum ſubtrahendo.* FOR.
Purpura Principalis & muricis deſcriptio & vſus.
Vet. *terqua ſa aci* FOR.
† Fortè legendum fuxerint.
† flammeo
" laxauerat
" mino
"dominum
" Vet. *quod ſolet.* FOR.
" qui ſolet
" comparibus.
" ſauciatis vix effluere
" id eſt *ſœtent.* FOR.
" hic confecta
" Vet. *hic cum infecta.* FOR.
" albentis

habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerū secreta † refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia † constiterunt, si in nulla parte prætermissa videatur esse solennitas, miramur, tua te pericula minime cogitasse. [2] dum sacrilegij sit reatus, † negligentiæ, in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum [3] cateruæ, tot [4] familiæ rusticorum? Tu quoque Comitiua subuectus tantis iubes tanta te istius nominis præsumptione defendis: vt cum negale opus crederis agere, in multis videaris tuis ciuibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te † in prouincia subuexerat, & ad conspectum Principis honorabilem venire faciebat? Quod si te facultatis tuæ adhuc † cura non deserit, si te salutis propriæ tangit affectus, infra illū diem imminente tibi harum portitore, cum Blatta, quam nostro cubiculo dare annis singulis consueuisti, venire festina. Quia iam non compulsorem ad te mittimus, sed vltorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inuenta compendio? " Nam cum fame canis auida in " Tyrio littore " proiecta conchilia impressis mandibulis contudisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora eius mirabili colore tinxerunt, & vt est " mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditātes fecerunt Principibus decus nobile " dare " quod substantiam noscitur habere mediocrem " Eoa Tyros est Hydron Italica, " aulicum profecto " vestarium, non antiqua " custodiens, " sed jugiter nouella transmittens. Vide ergo, si quis te patiatur minus implere, quod nos tam necessariò cognoscis expetere.

*refulgere *al. Constiterint FOR. *negligenter Tantum i. tā magnis viris quibus præs. *te & †causa †intra *illam diē *imminentem Blatta. *Purpuræ inuentio. " Vocula Nam ab est à vet. FOR. Vet. in Tyro For. *coniectis †Mos abest " vet. For. †|de te " quem substantia " Eo quod idem " in litem " vestiarium " custodientis †si

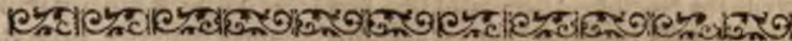
NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Theoni V. S.*] vetus: Theonio viro Senatori: alius habet, Theodonio Comiti vestis, vt blattam in sacrum cubiculum inferre sustinet. FOR.

¶ 2 *Dum sacrilegus sit reatus negligentiæ*] quidam sic legunt: *dum sacrilegij sit reatus negligenter.* lectio tamen excusa cum veterib. congruit. FOR.

¶ 3. *cateruæ*] quæ sc. huius vestis faciendæ causa instituuntur. FOR.

¶ 4. *Familiæ rustic.*] Conchylegulorum, quæ & mancipia textrini principis dicuntur, *C. Th. lib.* 10. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 9. *l.* 14. *l.* 15. *pen.* FOR.

¶ [1] Cassiodoro VI. atque Patritio Theod. Rex. III.

Confertur Cassiodoro dignitas Patritiatus.

QVamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile, † nec † desint probatæ conscientiæ fasces, † cùm generat animo dignitates [omnia siquidem bona suis sunt † coniuncta cum fructibus: nec credi potest virtus, quæ sequestratur à præmio] " tamen iudicij nostri culmen excelsum est, " cùm " qui à nobis prouehitur " præcipuus & plenus meritis æstimatur. (Nam si æquabilis credendus est, quē iustus " elegerit: si temperantia præditus, quem moderatus asciuit: omnium profectò capax potest esse meritorum, qui iudicem cunctarū meruit habere virtutū.) Quid

" non desunt Probare *al. nec desinat probare for. " iuncta " tantum " quantum † Vet. quam de quia nobis præcipuis for. † præcipuis

b Quid enim maius quæritur quàm hîc inuenisse laudũ testimonia, * vbi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia judiciũ de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus dominij potestate munitus R epetatur certè, quæ te nostris sensibus infuderunt: vt tui laboris fructum capias, cum nostris animis singula suauiter inhæsisse cognoscas. In ipso quippe imperij nostri deuotus oxordio, cum adhuc fluctuantibus rebus prouinciarum corda vagarentur, & negligi † nouum dominum nouitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione præcipiti deuiasti, culpam remouens illis nobis necessitatem subtrahens vltionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emẽdare districtio, Lucratus es dãna prouinciæ, quę meruit sub deuotione nescire: vbi sub procinctu Martio ciuilia jura custodiens, publica priuatáque cõmoda inauarus arbiter æstimabas, & proprio censu neglecto, sine inuidia lucri morum diuitias retulisti, excludẽs vel querelis auditũ, vel derogationib. locum. Et vnde vix solet reportari patientiæ silentium, voces tibi militauerunt laudantium. Nouimus enim, testante Tullio, c Siculorum naturá, quam sit facilis ad querelas, " vbi solita consuetudine † possint judices etiam de suspicionibus accusare. Sed nõ eo præconiorum fine contenti, Brutiorum & Lucaniæ tibi dedimus mores regendos: ne bonũ quod peregrina prouincia meruisset, genitalis soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem deuotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificãdo debitum, vnde credi poterat absolutum. " Egisti te per cuncta judicem " totius erroris expertem d ne inuidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans. Quod cũ vbique sit arduum, tamen sit in patria gloriosum: vbi necesse est " aut gratiã parentela prouocet, aut odium longæ contentiones exasperent. Oblectat igitur nos actus Præfecturæ recolere, totius Italiæ nouissimum bonũ vbi cuncta prouida * gubernatione disponens, ostendisti quàm leue sit, stipẽdia sub iudicis integritate depẽdere. Nullus enim " grauãter obtulit, quod sub æquitate persoluit. Quia quicquid ex ordine tribuitur, dispendiũ non putatur. Fruere nunc bonis tuis, & vtilitatem propriã, quam respectu publico contempsit, recipe duplicatam. Hæc est enim vitæ gloriosa commoditas, dominos esse testes, ciues habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, Patritiatus tibi apicẽ iusta remuneratione conferimus: vt quod aliis est præmiũ, tibi sit retributio meritorum. Macte, summe, vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominãtis animos impulisti: vt bonorum tuorũ potius fateamur esse, " quod dedimus. Sint hæc diuino " perpetrata auspicio: vt cum hæc pro remuneratione tribuimus, " meliora interim tuis meritis exigamur.

plenus in " vet.
 exegit for
 Praeclarum à principe laudari.
 " rudem
 Cassiodori summa labe à suo profe & à Principe
 " naturam For.
 " vi
 " poscit
 Siculi querulí
 Cic. in Brut.
 Brutij. Lucani.
 † Egisti per
 * istius
 Æquus iudex
 † vt aut
 † clarissimũ
 " ordinatione
 " grauiter
 Patritiatus dignitas.
 " quam credimus
 " perpetuata
 " ad iterum exigamur.

NOTÆ VARIORVM

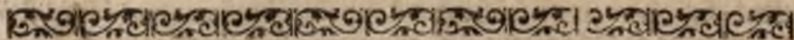
¶ a *Cassiod. V.* 1.] Dat ei Thodericus summum patriciatus apicem, cùm tum fuisset corrector. Brutiorũ & Lucaniæ propriæ patriæ, & Præfecturam Prætorianam gessisset: nec enim aliter dari debet Patriciatus, *lib.* 3. *C. de Consulib.* FOR.

¶ b *Quid. n. maius quæritur, quã hic inuenisse laudũ testimonia, vbi gratifica-*

tio non potest esse suspecta] Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, vt testatur Ouid. 1 *de arte amandi*. Iuuena. *Satyr*. 10. Persius *Satyr*. 1. hic præclarum à principe laudari Innuit author BROS.

¶ c *Siculorum naturam*.]Quam sit ad querelas facilis Siculorum natura testatur Cicero *in Bruto*. BROS.

¶ d *Nec inuidia quemquam deprimens, nec gratia blandiente sublimans.*] Hæ sunt veri judicis partes: etenim vel amore vel odio vel pecunia corrumpitur. Extat judicis corrupti seuera castigatio apud *Ou. l.* 1. *Amor.* BROS.

¶ a Senatui vrbis Romæ Theodoricus Rex. IV.

Super eodem & de virtutibus Cassiodori.

OPtamus quidem, Patres Conscripti, coronam « vestram diuersorum fascium flore depingi. Optamus « vt libertatis genius * gratam videat turbam Senatus. Cõuentus siquidem talium est dignitas Imperãtium: & quicquid in vobis festiua gratulatione * conspicitur, nostris verè laudibus applicatur, Illud tamen maximè desiderãter appetimus, vt collegium vestrum ornent lumina dignitatum: quando decenter augmenta patriæ reddunt, qui aulica potestate creuerunt. Hos viros nostra perscrutatur intẽtio: iis morum thesauris gaudemus inuentis: in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia « vestræ serenitatis exprimitur. Hinc est, quod Cassiodoro « illustri & magnifico viro, præcipua in Repub. claritate notissimo. Patritiatus dedimus pro remuneratione suggestum vt per honorem magni nominis declarentur merita seruiẽtis, qui non fragili felicitate prouectus, Fortunæ ludo ad apicem fascium repentinis successibus euolauit. sed, vt crescere virtutes solent, ad fastigium « præconii conscendit « gradibus dignitatum. Primus enim, vt scitis, administrationis introitus Comitiuæ Priuatarum mole fundatus est, vbi non tyrociniorum infirmitate titubans, nouitatis vitio vel innocenter errauit: sed abstinentiæ firmato vestigio, imitando vixit exemplo. Qui mox deinde Sacrarum largitionum honore suscepto. « creuit tantùm cõuersationis laude: quantum profecerat dignitate. Quid prouincijs redditam disciplinam? quid diuerso generi hominum momenta justitiæ infusa, referamus? « † Vixit enim tanta continentia, vt æquitatem & * instrueret monitis, † & doceret exemplis. [Facilis enim recti persuasor est innocens judex: sub cujus prædicabili conuersatione pudet mores probabiles non habere.] Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremij cõplicem videt? Incassum personam fictæ seueritaris inducit, cùm auarus pecuniæ ambitum dissuadet, cùm legibus « parendum censet iniustus. Non habet distributionis « gremium, cui auctoritatem libera conscientia nõ ministrat. Quoniam excessus tunc sunt in formidine, cùm creduntur judicibus displicere. His itaque sub pręcedẽti Rege gymnasijs exercitatus, « emeritis laudibus ad palatia noster peruenit. Meministis enim, & adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione Pretoriano

* nostram
Rom. Senatus dignitas.
* Vt abest á vet. FOR.
* gratiam
* respicitur FOR.

* nostræ
* Vet. Illust. atque magnifico FOR
Cassiodori honores.
* ad fastigium contendit.
* gradus
Integritas.
† creuit conuersationis,
† Vixit tãta
* instituet ret.

† pereundũ perdẽdum censet
† ingenium
† meritis
† culmini

toriano* culmine locatus insederit, & euectus « in excelsum, inde magis despexerit vitia prospectorum. Nullo quippe, vt plerisque moris est, elatus fauore Fortunæ, in cothurnũ se magnæ potestatis erexit, sed æquitate cuncta moderatus, gratiam « nostram « in se non reddidit odiosam. Majora sibi « de se fecit optari, dum intra modestiæ terminos magna cohibuit [Hic est enim probatæ conscientiæ gratissimus fructus, vt quamvis summa potuerit*adipisci, judicetur tamen ab « hominibus plus mereri.]Iunxit bene cum vniuersorum gaudijs nostra cõpendia, ærario munificus, & justè soluentibus gratiosus. Sēsit tunc Resp. ex illo cœtu Romuleo innocentiæ virum. Qui licèt se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen maius contulit, *quod bonæ actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui*laudatis viris videtur potuisse succedere. Fuit itaque, vt scitis, militibus † verendus, prouincialibus mitis, dãdi auidus, accipiẽdi fastidiosus, detestator criminis, amator æquitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se à rebus alienis decreuerat abstinere? Est enim « indigni animi signum, famæ diligere commodum, & lucra potiùs odiisse causarum. Verùm hæc in illo jure miretur, qui patris atque aui mores nobilissimos * nescierunt. « Cassiodoros siquidem præcedentes fama concelebrat. Quod vocabulum & si per alios videatur currere, proprium tamen eius constat esse familiæ. Antiqua proles, laudata prosapies, cum rogatis clari, inter viros fortes eximij. Quando & valetudine membrorũ, & corporis proceritate, floruerunt. Pater enim candidati sub Valentiniano principe gessit [b] Tribuni, & Notarij laudabiliter dignitatem. Honor, qui tunc dabatur egregijs: [dum ad imperiale secretũ tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitiũ nequeat inueniri.]Sed vt se pares animi solent † semper * eligere, patritio * Aetio* pro iuuanda Republica magna fuit caritate* sociatus. Quem tunc [c] Rerum dominus propter sapientiam sui, & gloriosos in Repub. labores, in omni consilij parte sequebatur. Ad Attilam igitur armorum*potentem cum supradicti filio“Carpilione legationis est officio non irritè destinatus. Vidit intrepidus, quem timebat Imperium: faciles illas terribiles & minaces, fretus †auctoritate, despexit: nec dubitauit ejus altercationib. obuiare, qui furore nescio quo*raptatus, Mundi dominatum videbatur expetere. Inuenit regem superbũ, sed reliquit placatũ: & calumniosas “ eius altercationes tãta*virtute destruxit, vt voluisset, gratiam quærere, cui expediebat pacẽ cum regno“ditissimo non habere. Erigebat“constantia sua partes timẽtes: nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armati. Pacẽ rettulit desperatã. Cuius legatio quid profecerit, datur intelligi, quæ tantum est gratanter excepta, quantũ & videbatur optata. Mox honore illustratus, mox redditũ dona æquus arbiter offerebat. Sed ille potius natiua moderatione ditissimus, dignitatem“suspiciens otiosã, in remunerationis locum expetiit amœnissima Brutiorum. Negare illi nõ potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoste securum, tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognouit. Auus enim Cassiodorus†illustratus honore cinctus, †qui eius generi nõ poterat ab-

*V. in excelsum inde magis.
†in se reddit gratiosã
† in se reddit otiosã.
† sibi fecit
† Adipisci abest à veter. cod.
*omnibus
* V. Vt qui bona actio.
cod.
“ laudatis videtur
“ verecundus
“digni Vet
indigni cod.
“ nescierunt.
Cassiodororum familia
*Cassiodoros.
Pater
*Vet. sæpe cod.
† facta diligere.
“ à Decio
“pro videnda
“ deuinctus
Legati dotes & constantia
“potentem supradicti
“ vet. Carpilione cod.
† veritate
*raptus
“ ei allegationes
“ veritate
“ ditissimo
“ constantiæ partes
“suscipiẽs.
“ humano
“ auus
“ illustrissimatur
“ quod

negari, à Vandalorum incursione Siciliam Brutiósque armorum defensione liberauit: vt meritò primatum in prouinciis haberet, quas à tam sæuo & repentino hoste defendit. Debuit itaque virtutibus eius Respublic. quod illas prouincias tam vicinas*Gensericus non inuasit, quem postea truculentum " Roma sustinuit. Hi autem & in partibus Orientis parentum laude viguerunt. Heliodorus enim qui in illa Repub. nobis videntibus præfecturam bis nouenis annis gessit eximiè, eorum cõsanguinitati *probatur adiungi. Genus in vtroq; Orbe præclarum quòd gemino " Senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatũ, purissima claritate radiauit. Quo enim se aliquavis nobilitas vltra*distendit, quam hæc, quæ in vtroque orbe clara esse promeruit? Vixit & ipse in prouincia honore Iudicis, & securitate priuati, cunctis* vel nobilitate potior, omniũ ad se animos attrahebat: vt qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suauiter obligari. † Tãta quinetiam patrimonij sui vbertate gloriatus est, vt inter reliqua bona*equinis gregibus Principes vinceret, & donãdo sæpius"inuidiã nominis non haberet. Hinc est, quod candidatus noster Gothorum semper armat exercitus, & bono instituto melior, quod à parẽtibus accepit, hæreditaria"largitate custodit. Quæ ideo per ordinem " vestra" dignatio percurrit, vt vnusquisque intelligat, & parentũ suorum apud nos laudes posse recuperare, qui viuere præclaris elegerit institutis. Et ideò " Patres Conscripti, quia* vobis est commodus honor bonorum, & judicium nostrum vester comitatur assensus, prospero auspicio suspiciatur ejus prouectus, qui sibi fecit gratiam parere cunctorum. Est enim potius vicissitudo, quàm præmium: vt qui vos probabili actione coluerunt, reciproco fauore gratulentur.

*Gisiricus
* Romana
* probabatur.
* Senatui aptatum.
† descendit
* illis
" Tanti
" equis Opes
" inuidiam nõ haberet
" lege
" nostra
" oratio
" parentes
* nobis

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Senatus.*] Semel in vniuersum admonere operę pretium est, quod in his formulis obseruaui commendari solitum à principe candidatum Senatui, vt iure ac meritò honos magistratus mandari, iurisdictio aut comitiua deferri videatur. Cuius moris exempla occurrunt hîc, & *lib.1.ep.* 16. *lib.4.ep.4.&* 25. FOR.

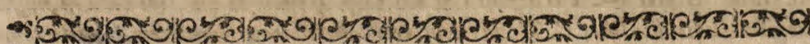
¶ [b] *Tribuni & notarij.*] Hæc officia duo sæpè coniungi solent in constitutionibus Imperatorum, vt videre est in *l.4.C.de aduoc.diuers.iud.in l.1.D. de mand.princip.l.neque.61.C.de decurion.in l.1. C.Th. qui à præb.* apud Sidonium Apollinarem *lib.* 5.*epist.*9. Amm. Marcell.*libr.*16.laudat Procopium quendam Tribunum ac notarium: in quadã Nouella Imper. Valentiniani de testamẽtis Cæsarius nominatur vir spectabilis Tribunus ac Notarius. BROS.

¶ [c] *Rerum dominus.*] Imperatores hoc titulo honestantur sępe in libris veterũ, vt apud Plinium *in epistolis in l.3.D.de his quæ in testam.del.* Sidonius *in Panegyrico Maior.*

——mea Gallia rerum
Ignoratur adhuc dominis

aliquãdo etiam rerum domini pro principibus vsurpantur. Solemus itidem alios quàm Imperatores dominos vocare. Sueton.tamen *in Augusto*

sto narrat Augustum domini appellationem maximè exhorruisse, vt maledictum ac opprobrium, dominúmque sese posthac appellati non passũ fuisse: idem factitarunt Tiberius & Seuerus. hinc Tertullianus. *dicam planè Imperatorem dominum, sed more communi.* & alibi, *domini vocem potestatis sũmæ nomen esse arguit.* jure ciuili domini appellatione continentur qui habent proprietatem, *l. rectè de verb. signific.* Verùm tamen domini vox propriè non nisi in seruos. Reperio autem Augusti æuo & infra à liberis patres appellatos dominos, & à fratribus blandientibus fratres Obuios quosve dominos etiam appellabant, vt in Seneca videre est quomodo obuios si nomen non succurrit dominos salutamus. BROS.

* Floriano v. s. Theodoricus Rex. v,

De executione justitiæ

IN immensum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur discordantibus pax si nec legitimis sententiis † acquiescitur? [Vnus enim inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines feruida voluntate prætereunt, in vndosis iurgiis semper errabunt.] Et ideo spectabilitati tuæ præsentibus "affamur oraculis, quatenus si ita res se *habet, vt à presentibus "supplicatur, & in Comitis Annæ judicio Mazenis fundi controuersia statutis legitimis est decisa, nec aliqua probatur appellatione suspensa, quæ sunt decreta, seruentur. [Quia sicut nolumus oppressis negare iudicium, ita irrationalibus querelis non præbemus assensum.] cogi enim debet vt sit quietus, qui suo vitio tenuit esse pacificus, Nam * & medendi peritus inuictum frequenter " saluat ægrotum: dum voluntas recta in grauibus passionibus non est, sed potius illud appetitur, quod à salutis Iudice grauare posse sentitur.

* vet. floriano V. S. confirmat authoritas rerum iudicatarum FOR.
Iudicatę rei standum.
* acquiescant.
* Vet. effamur. FOR.
* habeat
* suspicatur FOR.
* medicus
* sinas For.
Inuite redditur valetud.

¶ 1. Agapito * † Præfecto vrbis Theodoricus Rex. vi.

Quod mittantur artifices pro ædificiis reparandis.

DEcet principem curare, quæ ad Rempublicam spectant augendam: & verè dignum est, [Regem ædificiis palatia decorare.] Absit enim, vt ornatui cedamus Veterum, qui impares non sumus beatitudine seculorum. Quapropter in Rauennate vrbe basilicæ Herculis amplum opus aggressi, cuius nomini Antiquitas † cōgruè tribuit quicquid in aula prædicabili admiratione fundauit, magnitudini tuæ studiosissimè delegamus: vt secūdum † Breue subter annexũ, de vrbe nobis marmorarios peritissimos destineris, qui eximiè diuisa coniungant, & venis † colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter † metiantur: de arte veniat, quod vincat Naturam. * discolora crusta marmorum gratissima picturarum varietate texantur. Quia illud est semper in pretium, quod ad decorem fuerit à subtilitate exquisitum. His sumptus † subuectionésque

† viro illustri Pontifici.
* viro Patritio
* propriis
† breuem
† collaudentibus
* mentiantur for.
† Vet. discolor.

præ'stabis:ne quemquam nostrum grauet imperium,†quod ad vtilitatem volumus respicere singularem.

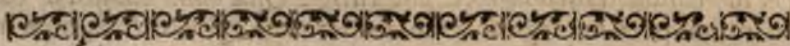
a subuertiones For. " qui

NOTÆ VARIORVM

¶ [a] *Agapito.*] Inscriptio in quibusdam, Agapito viro illustri Præf.al.Patritio.al.Pontifi.vrbis Romæ.rectè vt infr.ep.32. Petit autem marmoreos artifices sibi mitti ad opus Basilicæ Herculis Rauennæ For.

¶ [b] *Impares non sumus beatitudine seculorum*]inf.l.2.ep.17.For.

¶ [c] *Breue subter annexum*]al.*breuem*.in plerisque manuscript.inf.lib.4.ep.21.*infr.scriptis breuibus definita*.& lib.1.ep.39.*pecunia qua tibi data est, missis breuibus indicabis.lib.1.C.Th de excus.artif. Artifices artium breui subdito comprehensarum*.D.Hieronymus ep.ad Florentium,breuem subditum,eodem planè sensu vsurpauit.Breues.*l.*13.*C.Theod.de indul.tribut.l.vlt.C.de iur.fisc.* Simmach.*lib.*1.*ep.*34.For.

" Felici v.c.Theodoricus Rex. VII.

Quod restituantur bona pupillo,& redarguitur frater qui eum spoliauit,& decepit in emptione.

" Vet. Floriano.V. Senatori For. " ver.*Sonantij, sed mendosè For. *Rescissa rei pupillaris emptio.* " Vet *sola etiam* For. † Neotherio prodiga " compaxisse. † incorporanda For. " sine dilatione *Vet. *videmini* For. * quod * quæ pro * asserens * diuisio quam *Diuisio inæqualis* † vet.*Sic ad nostrum comitatum.* * Vos ea quæ

" VEnantij tutoris Plutiani aditione cognouimus in ea te qua nó decuerat actione versatum : vt eum quem sumptu proprio iuuare † debueras,dispendio proprietatis affligeres. Affinitatem quippe tuam " solatia debuerant impensa testari. Quale ergo videtur sanguine coniunctis,quod criminosũ probaretur extraneis? Atque ideo presenti iussione censemus,vt quicquid à*Neotherio fratre Plutiani malæ fidei possessore prodiga voluntate lasciuo,te non tam* comparasse, quam surripuisse cognoscis, * [a] incomparanda militi nostro " sine aliqua dilatione restituas:ne nos hujusmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc " videmur omnia mansuetudine temperasse.*Perire enim pupillo nó patimur, * quæ parentibus sub nostra laude dederamus. Grauissimum est enim per calumniam subtrahi,quod collatum est munificentia principali. Reliqua verò,*quæ te pro jugalis tuæ*asseris portione contempto justitiæ tramite diuisisse,si tamen appellanda*diuisio est, quam sub vnius celebratam constat arbitrio,*ad nostrum Comitatum festines occurrere, vt intra*vos,quæ iustitiæ conueniunt,ordinemus [Iniquum est enim,vt de vna substantia, quibus competit æqua successio, alij abundanter affluant, alij paupertatis incommodis ingemiscant.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * [a] *Incomparanda*] Iubet rem à prodigo emptam incorporari militi suo For.

¶ Ama-

¶ Amabili executori Theod. Rex. IIX.

Super eodem.

CORdi nobis eſt, cũctos in commune protegere, ſed eos maximè quos ſibi nouimus defuiſſe. [Sic enim æquitatis libra ſeruabitur, ſi auxilium « largiamur imparibus, & metum noſtri pro paruulis, inſolentibus opponamus.] ª Fortuna minor principem quærit, quia in vituperationẽ noſtram corruunt, quibus ſe publica vota ſubducunt. Venantij itaque tutoris Plutiani lachrymabili ſuggeſtione comperimus, Neotherium fratrem ſuum, affectum germanitatis oblitum bona paruuli hoſtili furore laceraſſe. Quod « nos pro rerum ſuarum acerbitate commouit: « ne largitas noſtra, quam velut titulum volumus ſtare pietatis, vſurpata præſumptionibus videatur illicitis. Et quia dubium non eſt, in repetitione minoris maximè ſubmoueri diſpẽdia tarditatis. « ideóque deuotio tua, noſtra juſsione firmata, ſi nihil eſt, quod rationabiliter à pulſato poſsit opponi, poſtulatas res prædicto tutori « facias ſine dilatione reſtitui. Aut ſi quid eſt, quòd pro ſuis partibus intentio « retentatoris objiciat, « legali « poſitione præcedente, ad noſtrum venire deproperet Comitatum: vt allegationibus cognitis, pro conſuetudine noſtræ judicemus æquitatis.

Fauet pro laborantib. « Vel *largiatur* FOR. ª vet. *Fortuna mitior.* FOR. « *Nec abeſt* à vet. FOR. † vt « ideo « faciat « al. *retentatoris.* « legatis « prece ſponſione

¶ * Euſtorgio viro venerabili Mediolanenſi Epiſcopo Theod. Rex. IX.

* Ruſtrigio

Epiſcopus Auguſtanæ ciuitatis falsò accuſatus, abſoluitur.

TVta eſt conditio ſubjectorum, vbi viuitur ſub æquitate regnantium: nec dubio « decet rumore trahi à quo « debent non mutãda conſtitui. Fidem ſiquidem rerum à ratione colligimus: [quæ nũquam deſiderantibus abſconditur, ſi ſuis veſtigiis perquiratur.] Atque ideo quod beatitudini veſtræ grauiſsimũ eſſe confidimus, præſenti tenore declaramus, Auguſtanæ ciuitatis Epiſcopũ proditionis patriæ falſis criminationibus accuſatum. Qui à nobis honori priſtino reſtitutus, jus habeat epiſcopatus omne quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria « cogitatione præſumendum eſt: vbi ſi propoſito creditur, etiam tacitus ab exceſsibus excuſatur. Manifeſta proinde crimina in talibus vix capiunt fidẽ [Quicquid autem ex inuidia dicitur, veritas non putatur.] Volumus enim impugnatores eius legitima pœna percellere: ſed « quoniam & ipſi clericatus nomine fungebantur, ad ſanctitatis veſtræ judicium cuncta « tranſmittimus ordinanda, cuius eſt & æquitatis moribus talibus imponere, « quam nouimus traditionem Eccleſiaſticam cuſtodire.

* ratio mete FOR. « vet. *debetur* FOR. « Male quidam *cognitione.* *Crimina atrocia vix cadunt in epiſcopum.* « quoniam ipſi *Clerici ad epiſcopũ remittuntur.* « tranſmiſimus. FOR. « quem.

¶ Bœtio V. I. atque Patritio Theod. Rex. X.

De iusto pondere obseruando, & pœna eius qui illud diminuit.

LIcet vniuersis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per potiores currat & humiles: confidentius tamen illam experunt, qui à palatij militia non recedunt " Ociosa enim grauitate præstatur aliquid munificētia principali, consuetudo autem quodā debito redditur fideliter obsequēti. " Domestici patres equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri doloribus solet) vt " adunari nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo "[a] Arcario præfectorū, pro emolumentis solemnibus, nec integri pōderis Solidos percipere, & in numero grauia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis, " scelestam falsitatem à consortio veritatis ejiciat: ne cui sit appetibile, aliquid de illa integritate subducere. Hæc enim quæ appellatur Arithmetica, inter ambigua Mundi certissima ratione consistit, quam cum cœlestibus " æqualiter nouimus, euidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia: quæ & superna cōtinet, & terrena custodit. Quid est enim quod aut mensuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cūcta moderatur, & vniuersa hinc pulchritudinem capiunt, quia " sub modio ipsius esse noscuntur. Iuuat inspicere, quemadmodū denarius numerus, more Cœli, & " in seipsum reuoluitur, & nunquā deficiens inuenitur: crescit noua conditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio: vt cum denarius " nō videatur excedi, ex modicis præualet maiora complecti. Hoc sæpe repetitum " inflexis manualibus digitis, & " erectis, redditur semper extensum, & quantò ad principium suum supputatio redditur, tantò amplius indubitanter augetur. Quātitate " numerabili, arena maris, guttæ pluuiarum, stellæ lucidæ cōcluduntur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est: & quicquid ad existentiam peruenit, à tali non potest conditione " dimoueri. Et quoniam delectat nos secretiora hujus disciplinæ, cum scientib. loqui " pecuniæ ipsæ quamvis vsu celeberrimo " vtiles esse videantur, animaduertendum est, quanta tamen à veteribus ratione collectæ sunt. Sex millia Denariorum Solidum esse voluerunt: scilicet vt radiantis metalli formata rotunditas [a] ætate Mundi, quasi Sol aureus, cōuenienter includetur. [b] Senarium verò, quē non immeritò perfectum docta Antiquitas definiuit, vnciæ, " qui mēsuræ primus gradus est, appellatione signauit: quā duodecies similitudine mēsiū cōputatā, in libræ " plenitudine ad anni curricula " collegerūt. O inuēta prudētiū, ô prouisa Maiorū! exquisita res est, quæ & vsui humano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ " signaliter cōtineret. Meritò ergo " dicitur libra, quæ tāta rerū est cōsideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima

" ociosa.
" Quidam emendant. *domestici pro tectores.* FOR.
" adunata
" Aithano
Arcarius præfectorum
" scelestem
Arithmetica.
" æquati
" v. *Sub modo* FOR.
Denarius numerus.
" in se reuoluitur
" ideo
" inflexis & manualibus
" v. *rectis,* FOR.
" Recte nō autem *innumerabili* vel *mirabili.* FOR.
De Numero
" demoueri
" de pecuniis
" aut viles
[Solidus vnde dicatur]
[Senarius numerus]
[Vncia]
† quæ
" plenitudinem
" colligerūt
" figuraliter
" dicit
libra)

ma

ma velle confundere, nonne veritatis ipsis † videtur esse crudelis, ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores in mercibus: emantur latè quæ vendantur augustius: constet* populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur si integritas cum fraudibus misceatur. [Mutilari certe nō debet, quod laborantibus datur: sed à quo fidelis actus exigitur, compensatio immunita præstetur.] Da certè solidum, & aufer inde si præuales: Trade libram, & * aliquid inde si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse prouisum, aut integra tribuis, aut non ipsa quæ* dicuntur exoluis: [Non potestis † omnino, non potestis: nomina integritatum dare, & scelestas imminutiones efficere.] Prouidete itaque, vt & † arbiter arcæ habeat † justas consuetudines suas, & quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

† videtur crudelis

* prius Pondus & mensura.

* aliquid si potes minue

* debentur

* omni modo

* Arbitri arceant

† iustas consuetudines

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Arcario præfectorum.)* Fuerunt variæ arcæ, vt arca theatralis cujus meminit Iulianus *Nou.* 63. arca Quæstoria & arca præfecti prætorio *l.* 9. *& vltim. Cod. Theod. de indulg deb. l. ven. C. de cur. publ. l.* 6. *C. de exact. orib.* inde arcarius præfectorum Fuit & pontificialis arcarius, qui arcam Pontificum olim curabat, cuius mentio habetur in antiquo quodam monumento. *Cod. Calphurnius. V. Cod. & Septimia Amnias conjux comparauerunt sibi memorias duas & Calphurnio Ammiano equ. Rom. filio suo, & libertis libertabúsque posterisque eorum armarium digestum, cum taberna & hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ pontificum H. S. L. M. I. N.* Fuit & arca vinaria, vt testatur Symmachus *in epistolis. l.* 13. *C. de suscept.* Hinc arcarius seruus, cui arcæ in qua domini pecunia condita est, procuratio cōmissa est idē qui actor aut dispēsator. *Scæuola de fideicōmissarij libertatibus,* Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca soluunt qui pecuniā domo depromunt, ad discrimen eius solutionis quę fit ex mēsa argentariorum, *l.* 1. *C. de iis, quæ ex publ. rat. l.* 3. *C. de canon. largit. l. vlti. C. de suscept.* Arcam præfecti prætorio τράπεζαν siue mensam vocant, & ideò non malè Sidonius arcariis deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoribus omnibus tribuuntur *l. penult. C. de deffens. ciuit.* BROS.

¶ 2. *Senarium perfectum*] quia 1. 2. 3. faciunt 6 Vide Seuer. Boëtij Arithmeticam, & Iordani de senarij numeri vi ac religione Macrob. *lib.* 1. *in Somn. Scip.* sic centenarium numerum multis laudibus extulit Iulian. epistola ad Serapionem.

Orig. Adamantius in Euangelium Ioannis tomo 28 *Qui naturas,* inquit, *numerorum inuestigarunt, primum quidem senarium definierunt perfectum, cùm ex suis ipsius constet partibus, & compositione duplali ab vnitate, vnius & duorum: quod est tria: numerus primus, & in quem ex iis duplicatio, dico autem duo. multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex.* FOR.

¶ 3. *Ætatem mundi*] Ergo Cassiodorus existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Lactant. *lib.* 7. *de diuino præm.* deridens Chaldæos. *Sciant,* inquit, *Philosophi, qui ab exordio mundi seculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius refor-*

mari. Idem in diuinat.instit.epitome. *Nondum sex millia completa sunt, quo numero consummato tum demum malum omne tolletur, vt regnet sola justitia.* Quæ sententia Rabbi Heliæ exstat in libro Sanhedrin, in capitulo Helech. & libro Hauoda Zara, in capitul. Liphne edehen. *Sex millia annorum erit mundus, & iterum destruetur, duo millia inanitatis*, id est, vt Theologis placet, ante legem, *duo millia legis, duo millia dierum Messiæ.* Galatinus *lib.4.cap.20.* Isidorus sub finem *libri 6. Etymolog.* cùm de discretione temporum & sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis, *residuum sextæ ætatis tempus soli Deo est cognitum* cui perlubenter assentior. FOR.

¶ 4. *Consuetudines.*] inf. lib.3. epist.23. & lib.7. epist.2. huic pertinet *Nou. 43. l.* Franciæ à Carolo Magno promulgata *lib.3. tit.12.* De teloneis. *Placet nobis vt antiqua & iusta telonea à negotiatoribus exigantur.* & lib. 4. titu. 24. De injustis occasionibus & consuetudinibus nouiter institutis, sicut sunt tributa. & tit. 52. de Teloneis & Cispaticis, *Teneant id vt ibi antiqua consuetudo fuit, exigantur: & vbi noua fuerint inuenta, destruantur.* Congruit *l. vn. de auro coron. C. lib.* 10. *Nihil. Cod. Theod. de extraord. sine sord. mund.* FOR.

* vet. Senato al. Seruitate FOR.

¶ * Seruato duci retiarum Theod. Rex. XI.

Feriarum quod restituantur ablata, quia rei militari dediti non possunt seruare justitiam.

DEcet te honorem, quem geris nomine, moribus exhibere: vt per prouinciam, cui præsides, nullam fieri violentiam patiaris: sed totum cogitur ad justum, vnde nostrum floret imperium. Quapropter * Maniarij supplicatione commoti, præsentibus te affamur oraculis: vt si re vera mācipia ejus Breones irrationabiliter cognoueris abstulisse, [1] qui militaribus officiis assueti, ciuilitatem premere dicūtur armati, & ob hoc justitiæ parere despiciunt, [quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram:] quapropter omni proteruia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui. Ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

* Moniatij FOR. *Militum mores.*

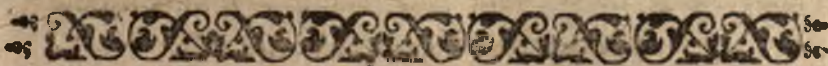
NOTÆ VARIORVM.

¶* 1. *Qui militaribus officiis assueti, ciuilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio qui pacto assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram &c.*]

Illud certum est, protestatum aliquando Cæsarem, in milite non minus modestiam & continentiam, quàm virtutem atque animi magnitudinem se desiderare *lib. 7. de bello Gallico.* quin imo non paruam laudem militum ductores promeriti, qui disciplina & seueritate sua hoc effecere,

vt

vt milites in omnibus dicto audientes haberent: & hoc est cur sæpiùs in eos vindicatum est qui contra imperium in hostem pugnauerant, quíque reuocati tardius prælio excesserant quàm qui signa relinquentes aut pulsi loco redire ausi erant, vt memoriæ prodidit Salustius. BROS.

* ¶ Eugenio v. i. magistro officiorum Theodor. Rex. XII.

Confertur bene merito dignitas geminata cum exhortatione ad melius promerendum.

* V. Eugenito viro illustri. FOR.

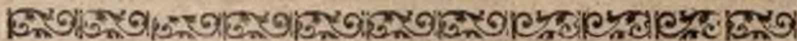
POmpa meritorium est regale judicium: quia nescimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquam potestati nostræ, Deo fauente, subjaceat omne, quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur: vt illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est* approbare. Hinc est, quod te literati dogmatis studia laudabiliter exequentem, pridem ad quæsturæ culmen elegimus, vt honesti laboris tui fieret præmium dignitas literarum. Quid enim [1] aduocationis * officio, * si per eum impendatur, † ornatius? quod peregrinum negocium ad suas molestias trahit, vt laboribus subueniat alienis. In hoc campo exercitatus † cursus meritorum, ad palmam nostri judicij peruenisti. Nec tamen benignitas nostra vna remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Sume igitur " Magisteriæ insulas dignitatis, vsurus omnibus priuilegijs, quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideo tanto judicio lætare " suscepto qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fasces ex fascibus, " naturam retinentes fœtus " arborei " pullularunt iterum decenter abscissi. Verùm te hæc remuneratio satietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias, nostri laus inuenta judicij: desiderabilior quinimo sit honestas cùm peruenit ad præmium: & tunc fiat gratius labores " anxios fuisse perpessum, cum te " fructum eorum intelligis inuenisse. Honores ergo, quos sumis ex chartis, redde demeritis. " Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilij penetralibus venis, Meministi, " quoties apud nos laudati sint " innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem, ore tuo judicia nostra loquebamur. Exemplis talibus incitare. [Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ. Absit à judiciariis mentibus aliquid " profanum Pio principi sub quodam sacerdotio seruiatur.]

* V. probare. FOR.
Literarum dignitas.
Aduocationis officium.
* officio dignius.
* Vet. ita. *Quid enim aduocationis officio si semper eam impendam ornatus qui.* FOR.
† ornatus?
† cursu.
" V. *Magisterij.* For.
Magisteria dignitas.
" vox *suscepto* absit à vet. For.
" quies de
" V. *arbores* For,
" indulauerũt. For.
" v. anxios.
" fructu.
" Nosti bene.
" quotiens
" innocente quoties reddimus.
" profanum profuturum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Aduocationis officio.*] *Hoc est aduocati officium vt secundum iuris ordi-*

ſuſcepti ſui cauſam peroret: nunquid poterit vita eius ſi turpis eſt, obeſſe cauſæ ſuſcepti, perſona enim aduocati, nec obeſſe nec prodeſſe pote it, inquit Auguſtinus: qualis enim fuerit cauſa, ſic & reſpondebitur ei. Bros.

¶ Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. XIII.

Commendatio candidati viri ſuper receptione ipſius.

DIgnitas, P.C. dum ad incognitum venit donum eſt: cum ad expertum, compenſatio meritorum: quorum alter debitor « judicij, alter obnoxius eſt fauori. Hos enim æſtimatione « ſubuehimus, alios gratia promouemus, & ad omnes indulgentiæ vias noſtra ſe relaxat humanitas. Sed amoris « veſtri intuitu « commouemur, « quoties in veſtrum cœtum « deducitur, qui de glorioſis virtutibus æſtimatur. [1] Quicquid enim Humani generis floris eſt, habere « curiam decet, « & ſicut arx decus eſt vrbium, ita illa ornamentum eſt ordinum cæterorum. Atque ideo Eugenitem illuſtrem virum literati dogmatis opinione fulgentem, magiſterij honore ſubueximus, vt gereret nomine, quam poſſidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officioſos labores ignoret? quos non « vilitate mentis exercuit, ſed patrocinij honore ſeruauit. Dedimus itaque perſonam tantis honoribus parem, vt alterutro decore fulgentes, mutua ſe gratia qualitatis ornarent. Hic eſt, qui noſtro « pridem lateri veridicus quæſtor adhæſit, quem liuoris nebula nulla fuſcauit, nec maleuolentiæ ſtudio nocendi artes fellitis ſenſibus exquiſiuit? ſyncero pectoris arcano puritati noſtrę paruit, & ad pietatem juſſionum innocentiam ſuam prębuit. « (Animus enim doloſus non arbitrium ſequitur imperantis, ſed ſuas potius explicat voluntates.) « Haberis euidens noſtrum in hac parte judicium, vt poſt illius apicis culmen, ad alteram conſcenderet dignitatem: nec paſſi ſumus ocioſum, quem merita non ſinebant eſſe priuatum, ſereni Solis conſuetudinis æſtimandus: qui licet « ſuſceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritas illuminat. Hunc ergo P.C. tot meritis abſolutè relucentem, fauor veſter excipiat. Debetis enim bene gerentibus: vt eos laudis veſtræ comitetur aſſenſus. Nam ſi equorum curſus hominum clamoribus incitatur, & « ſonantium manibus agitur, vt à mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines ſtimulari poſſe credimus, quos ad laudis auiditatem natos ſingulariter inuenimus?

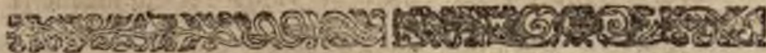
« iudicij officij
« ſubuehemus
Qui ad curiam aggregandi
« noſtri
« V. *commenemur.* for.
« quotiens
« ducitur for.
« curiam Romanam
« quæ
Magiſterii
« vtilitate.
« quodam
« Animus doloſus
« haberis certè euidens for.
Vir præſtans non eſt ocio permittendus.
« Vox *ſuſceptum* deeſt à veteri for.
Optimus quiſque ducitur gloria.
« V. *inſtantium.* for.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Quicquid humani generis floris eſt habere curiam decere, quia ſicut arx decus eſt vrbium, ita illa ornamentum ſit ordinum cæterorum.*] Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici, *Coronam curiæ innumero flore velaſti, nullum de honoribus tetigit deſperatio, quem iuuerunt deprecan-*

deprecantem bonæ conscientiæ quibus consentit Nazarius. *Sensisti Roma te tandem arcem omnium gentium & terrarum esse reginam, cum ex omnibus prouinciis optimates viros curiæ tuæ pignoraueris, vt Senatus dignitas non nomine verum re esset illustrior, cum ex totius orbis flore constaret.* Illud autem non omittam Heliogabalum adeo Senatum contempsisse, vt mancipia rogata Senatores appellaret, teste Lampridio. BROS.

¶ * 2 *Si equorum.*] Hunc locum illustrat PETR. FAB. *agon. libro primo.* BROS.

¶ Fausto præp. Theod. Rex. XIV.

Quod faciat annuatim in tributaria summa redigi, quod à quibusdam debebatur.

LIbenter * omnibus modis præbemus assensum. " 1 quoties vox est iusta poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. 2 Et ideo præcelsa magnificentia tua, * quod à Cathaliensibus inferebatur " genus Tertiarum, faciat annis singulis in tributaria summa persolui: nec post super * hac parte patiantur supplices aliquam quæstionem. Quid enim interest, quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur exoluat? Ita & illis suspectum Tertiarum nomen auferimus, & à nostra mansuetudine importunitates competentium submouemus.

* omnimodis
" quoties *Iustè petentibus nihil recusandum.*
* quia
" generibus *Tertia in pecuniam tributa conuersa.*
* hanc partem. *for.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Quoties vox est iusta poscentium.*] Nota hic iustè petentibus nihil esse recusandum, idem Plaut. *in Amphitr.*

Iustam rem & facilem esse oratam à vobis volo.
Nam iuste à iustis iustus sum orator datus. BROS.

¶ * 2 *Et ideo.*] Quidam ab extraordinariis indictionibus immunes erant, velut à superindicto, quod in canonis vocabulum mutatur, ne quem priuilegium excuset. Si hoc loco tertiarum nomen in tributi appellationem transiuit. DVR. *var.* 28.

¶ Festo v. i. atque patritio. Theod Rex. XV.

Vt tueatur facultates absenti, ne permittat eas à quoquam violento impetu perturbari.

GRatum nobis est, * quoties de magnitudinis tuæ meritis æstimatio talis procedit, vt & infirmorum " auxilium, & absentium credaris esse tuitio. Nam * ideo & Senator prior esse meruisti, " vt te sequentibus pro iustitiæ contemplatione præstares. Vnde fit, vt bona * nobis de te crescat opinio, gloriosæ actionis exemplo. Nulli enim propria res à discedente committitur, nisi de cuius " bene conscientia iudicatur.

*quoties
" auxilio
* ideo Senator
" vt sequentibus
* nobis crescat. *for.*
" bona

† decreuimus FOR. " V. descendentis FOR. *Absentium facultates iniuriis obnoxiæ* " V. in vitiis. FOR. † occasio in delictum * quem † animus * persuadentis " V. desolatione FOR. † tua * proficias,

Idcirco præsenti iussione † decernimus, vt domus 1 patritij Angelli ad Africam discedentis, qui regnum petens alterius, nostris est vtilitatibus seruiturus, saluis legibus tua tuitione valletur: ne violentos cuiusquam impetus subtracta domini defensione patiatur. [Peruiæ sunt enim semper " iniuriis facultates absentium, & quodammodo videtur † occasio homines in delictum trahere, * quæ non potest † animum * peruadentis de " resultatione terrere.] Ideóque celsitudo † vestra, quam votum pium est habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos: &, quod potestatibus ratum est, * proficiat cunctis, qui vniuersi celsior inueneris.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1 *Patritij Angellij.*] Vt infra epist. 37. FOR.

¶ Iuliano Comiti patrimonij Theod. Rex. XVI.

Reliquorum condonatio, fauendum in necessitate positis, † fortunæ acerb. * additione † frumenta inimic. * ingenia " V. releuati esse æstimamus. FOR. † fortunam esse. " petitiones. " V. detrahatur. FOR. " al. inferatur. *Beneficia Principum tribuantur sine fraude.*

ILlud amplius nostris vtilitatibus applicamus, quod misericordi humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cùm remittit: & acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vtilitate pecuniæ.] Hinc est, quòd consuetudinis nostræ humanitate commoniti, opem fessis, manum porrigimus oneratis: vt pietatis nostræ remedio surgant, qui † fortunæ suæ acerbitate corruerant. Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis * aditione conquesti, † frumenta sibi inimicorum surreptionibus concremata: postulantes ne cogantur ad integram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro * ingenita humanitate considerandum esse iudicamus: vt quorum non possumus accusare desidiam, " releuandam potiùs æstimemus † fortunam in hac parte esse. Inde enim constitutas " pensiones inferri volumus, vnde constat subiectos commoda consequutos. Et ideò hanc causam sublimitatem tuam iubemus diligenter inquirere: vt quantum eos minùs vendidisse constiterit, de reliquis primæ indictionis habita moderatione " detrahatis: ita tamen vt nulla fraus nostris beneficiis " inferatur. Ne aliqua negligentia reddatis obnoxius, qui semper nobis prouida intentione placuisti. 1 Quia sicut nos tangunt supplicum damna, ita nobis eorum fructuosa debent esse compendia.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Sicut nos tangunt supplicum damna.*] Principes publica & priuata curare debent, & ad eos supplicum preces diriguntur. Ideo author ait beneficia principum sine fraude esse tribuenda. BROS.

¶ Vniuersi Gothis & Romanis Dertonæ consistentibus Theod. Rex. XVII.

Quod

Quod muniatur castrum tempore pacis.

PVblicæ vtilitatis ratione commoniti (quæ nos cura semper libenter onerauit)Castrum juxta vos positum præcipimus communiri. [Quia res præliorum bene disponitur, * quoties in pace tractatur.] Munitio *Muniendi castri tépus.* quippe tunc † efficitur præualida, si diutina fuerit excogitatione robora- *quotiens. ta. Omnia subita-probantur incauta: & male constructio loci tunc quæri- " fit. tur, quando jam pericula formidantur. Adde, quòd animus " ipsius non " Forte, eius potest esse in audaciam pronus, qui diuersa fuerit cura solicitus. Hanc meritò Expeditionem nominauêre Majores, quia mens deuota " præliis non *Expeditio.* " prælij. debet aliis cogitatioibus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ generalitatis consideratione præcipitur: nec moram fas est incurrere jussionem, quæ deuotos maximè noscitur adjuuare. Et ideò præsenti auctoritate decernimus, vt domos " nobis in prædicto castello alacriter con- " vobis struatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum: vt sicut nos vestris vtilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tunc enim accidit, vt & sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis, & habitario vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. * Quale est rogo in "Quale est gaudium rogo * laboribus propriis esse, cùm durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendant, illum inedia cōsumat, vos " laribus FOR. copia prouisa reficiat. " Sic vobis tutissimè constitutis, hostis vester ante " sicut *Occurrendum periculo.* euentum certaminis fata patietur perditoris. [Constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. Nam quis eum prouidentiam habuisse putet, si tunc cœperit fabricis operam dare, aut " penum condere, cùm oporteat bella tractare? " castrum:

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Quia res præliorum bene disponitur, quoties in pace tractatur.*] Constat ex hoc loco munienda esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidionibus castra vallo & fossis probè munita, vt ex Procopio *lib. 2. de bello Gothorum* liquet. BROS,

¶ Domitiano & * Vuilliæ Theodoricus Rex. XVIII. " Iulio ver. *Iulia* FOR.

Quod restituantur ablata, si præscriptio temporis definiti non obuiat.

OPortet vos colere & obseruare justitiam, qui æquitatem " populo dicere suscepistis: quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere: ne fiat exemplum prauum, qui electus * ad laudabile cognoscitur institutum. Et ideò ad interrogationem vestram curauimus præbere responsum: ne per dubitationem possitis

" populis FOR. *Alieni prædij occupati restitutio.* " ad habile FOR.

† orare. " nisi vbi. " fonti V. Fontufluenta For. " V. scribe, pittatio For " semota. " V. omnes ingressuri. For. " quoniam præc. For. " videtur Præscriptio triginta annorum. Fratris percussor relegatur. " Forte prætexitur. For. " qui. " erumperet. " etiam. " definiuit Porentum societas.

† errare, " nisi (quod absit) velitis excedere Si Romani prædium (ex quo Deo propitio, " Sonti fluenta transmisimus, vbi primum Italiæ nos suscepit imperium) sine delegatoris cujusquam " petitione, præsumptor barbarus occupauit, eum priori domino " submota dilatione restituat. Quod si ante designatum tempus rem videtur " ingressus " aduersus quam præscriptio " probatur obuiare tricennij petitionem jubemus quiescere pulsatoris. Illa enim reduci in medium volumus, quæ nostris temporibus præsumpta damnamus. Quia locus calumniandi non " relinquitur, cùm longi temporis obscuritas præteritur. De [2] percussore tantummodò non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege damnetur, solúmque sit parricidium, * quod totius tragœdiam reatus " exuperet: tamen humanitas nostra, quæ sibi * & in sceleratis locum pietatis inquirit, præsenti auctoritate " definit, vt [3] hujusmodi portenta prouinciæ finibus abigantur. Nam quibus fuit exosa societas parentum, ciuium non merentur habere consortium: ne puri corporis jucunda serenitas, nebulosis maculis polluatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Petitione.*] Sic infra libro 12. pictatium est syngrapha manus amissa FOR.

¶ 2. *De percussore tantummodo non etiam peremptore fratris.*] Damnantur hic fratrum percussores non autem peremptores, jubétque Theodoricus vt hujusmodi portenta prouinciæ finibus abigantur, hoc est relegentur, rationem statim subjungens, quoniam, inquit, *quibus exosa societas parentum, ciuium non merentur habere consortium.* BROS.

¶ 3. *Huiusmodi portenta, &c.*] Cicer. in Verr. *scelus in vltimas terras exportandum.* FOR.

¶ 4. *Societas parentum.*] *gradus amicitiæ.* Cic. *de offic.* 1. FOR.

* Saturnino & vxori suæ Th. R. alij legunt Saturnino & Verb. sue illustr. Senat. For. Fisci compendium. * volumus Modus in rebus Fisci

* ¶ Saturnio & Verbusio vv. ss. Theodoricus Rex XIX.

De tributis soluendis, & quod debetur à maioribus, non soluatur à minoribus.

Fisci volumus legale custodiri compendium : quia nostra clementia rebus propriis videtur esse contenta. Et sicut nullum grauare * cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam justè fugimus, quæ suadet excessus: dum perniciosa res est, in imperante tenuitas. [1] Modus vbique laudandus est. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideò " vobis præsenti jussione præcipimus, vt Adrianæ ciuitatis curialium insinuatione suscepta, quicunque Gothorum Fiscum detrectat implere, eum ad æquitatem redhibitionis arctetis. Ne tenuis de proprio cogatur exsoluere,

*Vox vobis abest à veteribus For. Tenues.

uere, "quod constat idoneos indebitè detinere. Hac scilicet ratione seruata, vt si quis contumaciæ vitio maluerit nostra jussa tardare, cum mulcta reddat, * quæ debuit etiam non compulsus offerre: quatenus proteruo spiritu indecenter « erecta, impunita justis sæculis non relinquatur audacia. " v. sta. FOR. " quod. " erecto.

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Modus vbique laudandus est.*] Ratio jubet ne quid nimis, sed omnia cum moderatione fiant, Cicero de Oratore & de Senectute. *lib.1.Offic.Colum.lib.2.* BROS.

¶ Albino & Albino, vv. II. atque Patritijs Theodoricus Rex. xx.

Quod non fiat seditio, & vnus ex duabus assumatur ad spectaculum faciendum.

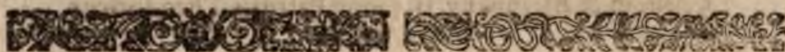
LIcet inter gloriosas Reipub. curas, & regalium solicitudinum salutiferos " fructus, pars minima videatur, Principem de spectaculis loqui: tamen pro amore Reip. Romanæ non pigebit, has quoque cogitationes intrare: quia " vndecunque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus: prçsertim cùm beatitudo sit temporum lætitia populorum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit. Patris itaque Prasini * insinuatione comperimus (quoniam hoc introductum est, vt " populi de colore " vocitentur) seditiones " turbulentas à quibusdam scelestissimis incitati, & causam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupisse. Quod " vtique gaudij decoram non potest habere qualitatem, " si pacem non " meruerit possidere communem. Et ideò dignum est clementiam nostram has quoque partes aspicere, vt vbique possit morum " probitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludimus. Quapropter illustris magnitudo vestra præsenti jussione commonita, patrocinium patris Prasini, quod gloriosæ recordationis pater noster impendit, dignanter assumat. Putari enim non debet injuria, populos regere ac gubernare Romanos. Nam si honorum omnium causa pensetur, pro " eorum vtilitate " delecti sunt, qui honores " gloriosissimos accipere meruerunt. " Conuocatis ergo spectatoribus de " Helladio & Theodoro, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, a populi confusione sublata constituatur à vobis Prasini Pantomimus, quatenus sumptum quem pro spectaculo ciuitatis impendimus, electis contulisse videamur. Hanc partem musicæ disciplinæ mutam nominauere Majores, scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, &

" vet. fructus FOR. De spectaculis. " vet. quod cumque. FOR. * insusitata petitione. FOR. " populi. " vet. nitentur FOR. " turbulentè. " vbique. " vbi for. " meruerunt habere. " prohibitate lucere. " vet. illa. " delecti. " gloriosos. " Conuocatis ergo spect. Helladio & Theorondo. " Laudio. " al populares. (Pantomimus, Musica muta, quæ

χειραγωγία.] quibusdam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu, possit cognosci.

NOTÆ VARIORUM

¶ a *Populi.*] Populi jam his temporibus cœpêre in qualibet ciuitate in factiones colorum Veneti scilicet & Prasini diuidi. Colorum quidam nomina & fullonia, quorum gratia inter spectatores & pecunias erogare, & corpora diris cruciatibus affligere non dubitant, per colores dissidentes, ait Procopius *lib.* 1. *de bello Persico* : seditionem Constantinopoli hinc datam describens, cujus meminit Iustinianus sub finem *Nouell* 17. jubétque auctores seditionis, qui aufugerant, conquiri, & in vrbem vt puniantur, adduci. Hujusce autem formulæ meminit infra hujus lib. epist. 33 For.

¶ Maximiano v. i. & Andreæ v. s. Theod. Rex XXI.

" Vet *M. viro illustri & Andrea viro Senatori.* For.

Quod reddatur ratio de expensis fabricæ Romanæ ciuitatis.

Patria.

PRouocandi sumus affectuosis ciuium studiosis ad augmenta ciuitatis, quia nemo potest diligere, quod habitatores intelligit non amare. Vnicuique patria sua carior est: dum supra omnia saluum fore quæritur, vbi ab ipsis cunabulis commoratur. Quapropter votis paribus inuitemur ad dona: † quatenus quod sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et ideò nulli graue sit, Rom. fabricis deputatæ pecuniæ reddere rationem, cùm pura conscientia desideret se probari : quando fructum laboris sui capit, dum ad nos prospera de se peruenire cognoscit. Quocirca præsenti † decernimus jussione, Rom. † ciuitatis fabricas vos debere discutere, si labor operis concordat expensis, † vel apud aliquem constet residere pecuniam, quæ non sit fabricis expensa, deputatæ rei reddat erogandã. Quibus rationibus euidenter expressis, ad nos instructioné fidelissimam destinate: vt judicio nostro respondere videamini, qui estis " ad indaginem veritatis electi. Nullum enim de largitate nostra fraudari velle credimus, quando in tali negotio & de proprijs facultatibus eum impendere posse judicamus. Aues ipsæ per aëra vagantes, proprios nidos amant. Erratiles feræ ad cubilia dumosa festinant. Voluptuosi pisces cãpos liquidos transeuntes, cauernas suas studiosa indagatione perquirũt. Cunctáq; animalia † ibi se norunt refugere, * vbi longissima cupiunt ætate " constare. Quid jam de Roma debemus dicere, quam fas est ab ipsis liberis plus amari?

† quæ quid [Charitas patriæ.]

† De ratiociniis fabricar. & operarum publicarum.]

† decreuimus.

† ciuitate.

† si apud aliquem For.

" vet. *ad imaginem.* For.

† Aues feræ erratiles Pisce.

† vbi For.

* refugere, longissima cupiunt.

* constituere.

" v. *Marcellano.* For.

" ¶ Marcello v. s. aduocato fisci Tdeodoricus Rex. XXII.

Constituitur Marcellus justitiarius & aduocatus fisci, qui commendatur de multiplici bonitate.

SOlida laus est regiæ largitatis, quoties conueniunt indulta judicijs: nec sibi audet casus ascribere " qui bonę dispositionis librat examen. Quia vbi aptantur officia meritis, nil debetur " incertis. Non enim de rudibus sententiam ferimus, sed de probatissimis judicamus. Polisti " siquidem studij forensi cote multifariè prædicatur ingenium: nutristi facundiam exercitatione causarum: expertus es, quàm suaues fides afferat fructus, vt etiam ipsa conciliet corda regnantium. Hæc in te speculator virtutum noster sensus inspexit. Ijs apud nos suffragijs placere meruisti, vt dignus existeres ad publicas causas, qui gessisti hactenus sub integritate priuatas. Sume igitur Fisci nostri tuenda negotia, in vtendis officij tui priuilegiis decessorum exempla " secuturus. Ita ergo per medium justitiæ tramitem moderatus incede, vt nec calumnia innocentes graues, nec justis petitionibus retentatores " exoneres. [Illa.n. vera lucra iudicamus quæ integritate suffragante percipimus.] Non ergo quoties superes, sed quemadmodum vincas " inquiramus. Æquitatem nobis placiturus intende: non quæras de potestate nostra, sed potius de iure " victorias, quando laudabilius à parte Fisci perditur, cum iustitia non habetur. Nam si dominus vincat oppressionis inuidia est, æquitas verò creditur, si supplicem superare contingat. Non ergo paruo periculo causas dicimus: quando tunc fama nostra proficit, cum se " commoditas iniusta subducit. Quapropter sit interdum causa mala Fisci, vt bonus princeps esse videatur. Maiori quippe " compendio perdimus, quam si nobis indebitè victoria suffragetur.

" quæ quod For:
" mercedis
" siquidem forensi.
" secutus
" vet. exhonores. For.
[Ne fisco nimium studeat]
" Vt inquirimus For.
* al. victoriæ.
" V. communitas iusta. For.
" al. studio For.

¶ * † . Celiano & Agapito vv.ii. & Patritijs Theod. Rex. xxiii.

* Feliciano.
" Celiario.

His viris sublimibus committitur, vt æquabili seruata iustitia eam absoluere & diffinire festinent.

DEcet quippe " regalis apicis curam, generalitatis custodire concordiam: quoniam ad laudē regnantis trahitur, si ab omnibus pax ametur. Quid est enim quod nos melius prædicet, quàm quietus populus, cōcors senatus, totáque Resp. morum nostrorum honestate vestita? Hinc est, quod pręsenti jussione " decreuimus, vt patritij atque magnifici viri, Festus atque Symmachus, " contra illustrem & patritium Paulinum in judicio vestro, quas se habere dicunt, exerant actiones. Quibus pro legum ratione susceptis, & si juris ordo patitur definitis, tunc patritius Paulinus, quicquid aduersū supra memoratos significos viros se habere causatur, pari sorte depromat. Nec tardari volumus in ejus " quoque parte " sententiam, dum velimus omnia inter eos esse decisa, nihilq; aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. Videte ergo tanti iudicij arbitros vos electos: videte expectationem nostram, æquabilem flagitare iustitiam, " relaturi

" vet regalis abest ab omnibus veteribus For.
(iudices liti dati.)
" decernimus For.
" v. circa For.
" v. quoque parte FOR.
" sententiam dari volumus.
" relaturam For.

† viris cura. * inter summos. " Vet absoluendam For.

gratiæ vberrimum fructum, si præsens disceptatio, quos dignos credidit, non impares probet esse. Debet enim de talibus † viris esse cura præcipua, qui dare possunt minoribus euidenter exempla. Nam qui * inter pares summos viros litem negligit " abolendam, hoc imitari reliquos sine dubitatione permittit.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 2 *Celiano*]In quodam exemplari legitur *Feliciano, atque Agapito*, in alijs constanter *Celiano* quæ vox etiam est hoc *lib. epist.* 17. FOR.

¶ Vniuersis Gothis Theodericus Rex. XXIV.

Vt parati sint in equis & armis, & producant iuuenes in Martiam disciplinam.

(Pugnaces Gothi.) " V. occasionum for. (Indicitur expeditionis tempus.) " non scitur. " al. nidis exturbent. " proturbant. " v. ne molli otio consuescant. " patres vestros habuisse. for.

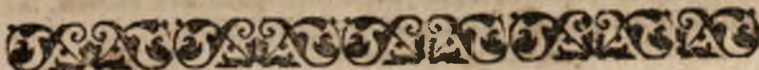
INnotescenda sunt magis Gothis, quàm suadenda certamina, quia bellicosæ stirpi est gaudium comprobari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis gloriam concupiscit. Et ideò juuante Deo, quo auctore omnia prosperantur, pro communi vtilitate exercitum ad Gallias constituimus destinare. Vt simul & vos prouectus " occasionem habere possitis, & nos quæ præstitimus meritis contulisse videamur. Latet enim sub otio laudabilis fortitudo: & dum se probandi non habet spatium, occulta est lux tota meritorum. * Atque ideo per Naudium Saionem nostrum admonendum curauimus, vt ad expeditionem, in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebúsque omnibus necessarijs sufficienter instructi, octauo die Kalen. Iuliarum, proximè veniente, modis omnibus, Deo fauente, moueatis: quatenus & parentum vestrorum in vobis ostendatis inesse virtutem, & nostram peragatis feliciter jussionem. Producite juuenes vestros in Martiam disciplinam. Sub vobis videant, quod posteris referre contendant. Nam quod in iuuentute non discitur, in matura ætate " nescitur. Accipitres ipsi, quorum victus semper ex præda est, fœtus suos nouitate marcentes, " nidis " perturbant, " ne molle otium consuescant: alis verberant immorantes: cogunt pullos teneros ad volatum, vt tales debeant existere, de quibus possit pietas materna præsumere. Vos autem, quos & natura erigit, & amor opinionis exacuit, studete tales filios relinquere quales vos constat " patres habuisse.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 2 *Atque ideò per Naudium Saionem nostrum admonendum curauimus, vt ad expeditionem in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebúsque omnibus necessarijs sufficienter instructi, &c. Deo fauente, moueatis.*

Fuit sub principibus Rom. mos ille vt dies expeditionis publico edicto indicaretur. Sic Imperator Alexander Seuerus in expeditionem bellicam

licam jubet dies indici itinerum publicè. Bros.

¶ † Sabiniano v.s. Theodoricus Rex. XXV. †Stabriano viro sublimi.

De conseruatione ædificiorum, quia maior in conseruandis rebus, quam in muniendis est cautela adhibenda.

Nil prodest initia rei solidare, si valebit præsumptio " ordinata destruere. Illa sunt enim robusta, illa diuturna, quæ prudentia" incipit, & cura custodit. Atque ideò non * minor in conseruandis rebus, quàm in inueniendis adhibenda cautela est. Quia de * initiis prædicatio debetur inuento: de custoditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum siquidem propter Romanæ mœnia ciuitatis, vbi studium nobis semper impendere, infatigabilis ambitus erit, portum Lucini deputatis redditibus " reparari jussio " nostra constituit: vt viginti quinque millia regularum annua illatione * præstentur: simul etiam portubus junctis, qui ad illa loca " antiquitus pertinebant, " & nunc diuersorum vsurpatione suggeruntur inuasi. Cuncta ergo ad statutam præstationem facies sine dilatione reuocari. Quia licet nostra jussa pro sua reuerentia in nullo " violanda sint, ea tamen custodiri volumus, maximè, quæ Vrbis faciem videntur ornare. Quis enim dubitet, fabricarum miracula hac prouisione seruata? & pendenti saxo " formatas cameras regularum tegmine custoditas? Vt antiqui principes nobis meritò debeant suas laudes, ¹ quorum fabricis dedimus longissimam juuentutem: vt pristina nouitate * reluceant, quæ jam fuerant " vetustosa senectute fuscata.

[Vrbis Romæ instauratio.] * inordinata. * V. *incitat* For. al. *inuat*. " maior For. " V. *de initiis* For. " nostri. " præstaret V. præstarentur for. " antiquitate. * qui [Ornatus vrbis.] * euocanda. * V. *ternatur*. For. * V. *transfluceant*. For. " veternosa. For.

NOTÆ VARIORVM

¶ 1. *Quorum fabricis dedimus longissimam juuentutem, vt pristina nouitate reluceant, quæ jam fuerant veternosa senectute fuscata.*] Ætatem ædificiis tribui non est nouum, etenim Mamertinus *in Panegyrico Iuliani* dixit vrbium mœnia renouata ab Imperatore induisse juuentutem: pari quoque ratione, ornamenta vrbium ac decora marmorum senium temporis sentire dicimus, vt videre est *in l.16. C. Theod. de oper. publ.* ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti *in l.15. eod. tit.* & Ouid.

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Ennodius Ticinensis epist. ad Boëtium, ædificia ejus sub negligentia consenescunt, & alio loco,

Abiurant priscam te præsule tecta senectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur *in l.1. C. Theod. si cert. pet.* & ætatem finémque libri apud Gellium, & ætatem vino accedere apud Plin. *lib. 23. cap. 1.* Memini quoque legibus ætatem tribui, eásque ab optimis authoribus dici, consenescere, languere, mori & occidi. Constantinus *in l. 23. Cod. Theod. de appell.* jubet consenescere legem, quæ vetabat à præfecti

vrbis ſententia prouocare. Ammianus Marcellinus *lib.*15. de legibus ſumptuarijs loquens, *Seneſcentes*, ait, *paulatim reparauit Sylla Dictator.* Sic & Claudianus his verbis,

priſcámque reſumunt
Canitiem leges, emendantúrque vetuſtæ,
Accedúntque nouæ.

Aulus Gellius *paſſus eſt enim leges iſtas de tam immodico ſupplicio ſitu atque ſenio emori.* Eodem modo Cicero legum interitum & bellum ciuile ac domeſticum, & totum vrbis atque imperij occaſum appropinquare dixit: Eodem ſenſu ætas virorum, operum, ſyluarum, & arborum, pro annis & diuturnitate legitur. Quod Aggenus Vrbicus in Commentarijs ad Iulium Frontinum ad arbores tranſtulit, *alter è contrario*, inquit, *ſimiliter quæreret ex ſimilitudine ferè culturæ comparationem accipit, id eſt, ſi Sylua cuius ſit ætatis pars cæſura, & ætas arborum vt ſolent relinqui, quas antemiſſas vocant, & ſyluarum quoque ætates ſint pares, ſi vineæ ſimiles erunt in comparatione, an ordines æquè diſtantes an pari conſtitutione, & an ſimile genus vitium.* Hæc ille. BROS.

¶Fauſto præpoſito Theodoricus Rex. XXVI.

Quod non grauetur contra libertatem ſibi conceſſam.

NEfas eſt, apud eos fidem beneficij prioris imminui, quibus alia † conuenit à noſtra ſæpius largitate præſtari. Sed ſicut quæ ſemel annuimus, reſcindi in perpetuum non merentur: ſic qui largitatem * noſtram moderatis precibus impetrarunt, noſtrorum terminos præſtitorum " immodica non debent præſumptione tranſcendere. Vnde quia religioſi ſtudij reuerentia commonemur, vt quæ dudum Eccleſiæ viri venerabilis " Verſilæ antiſtitis præſtitimus, valere in perpetuum cenſeamus: nunc quoque illuſtrem magnificentiam tuam duximus admonendam quatenus " ſuper indictorum onera titulorum, præfata Eccleſia in ea ſumma non ſentiat, * quæ vſque à magnifici viri Caſſiodori patritij, pura nobis fide & integritate † comperti, temporibus eſt ſoluta. Ea verò, quæ à tempore " beneficij ad Eccleſiam veſtram ab aliquibus eſt " tranſlata poſſeſſio, commune cum vniuerſis poſſeſſoribus onus ſolutionis agnoſcat: & illius ſubjaceat functioni, cujus nacta eſt jura dominij. Alioqui grata nobis augmenta ejus eſſe non poſſunt, * qui fiſci damno * proficiunt. Sufficiat poſſeſſori compendium penſionis. Tributæ ſunt * purpuræ, non lacernæ. Lucrum cum inuidia periculum eſt. Quanto melius, omnia moderata gerere, quæ nullus audeat accuſare?

† conuenit noſtra [Princeps beneficij ſui in data immunitate Eccleſiæ modum definit.]
† meam
" in modica.
" vnfolle antiſtiti v. *Verſulla* FOR.
" V *ſuperindictionum.* FOR.
" qua
" compti
" Forte *Bonifacij.* FOR.
" V. omnes *tranſlata profeſſio.* FOR.
† quæ fiſci.
* proficit.
* Principis non militis

¶Specioſo Theod. Rex. XXVII.

Compellat quoſdam delatores ſuper quibuſdam exceſſib. ad duale iudicium inſtructas

ſtructas deſtinare perſonas, vt cognito de huius exceſſu cauſa ipſa, ſententia terminetur.

SI exterarum gentium mores ſub lege moderamur, ſi iuri Romano ſeruit, quicquid ſociatur Italiæ: quanto magis decet ipſam † ciuilitatis ſedem legum reuerentiam plus habere? vt per moderationis exemplum, luceat gratia dignitatum. Vbi enim quæratur modeſtus animus, ſi fœdent violentia patritios? Populi itaque nobis partis * Praſini petitione ſuggeritur, dum ad noſtrum diſponerent Comitatum venire remedia conſueta poſcentes, ſi truculentas inſidias, à † patritio " Theodorico, & Importuno viro illuſtri Conſule * pertuliſſe: ita vt vnus eorum defleatur extinctus. Quod nos, ſi ita eſt, pro facti ſui acerbitate commouit, vt innoxiam plebem furor perſequeretur armatus, quàm fouere † ciuicus debuiſſet affectus. Sed quia conditio minorum regnantis " æquabiliter implorat auxilium, ſupra memoratos illuſtres viros admoneri præſenti iuſſione cenſemus, vt ad Cæliani Agapiti illuſtrium virorum vel ad æque iudicium inſtructas deſtinare non differant, te inſtante, [1] perſonas: * quatenus legibus examinata cognitio, eorum ſententia terminetur. Sed ne † forſitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præſumptionis huius habenda diſcretio eſt. Teneatur ad culpam quiſquis tranſeunti reuerendiſſimo Senatoris iniuriam proteruus inflixit, ſi male optauit, cum bene loqui debet. Mores autem graues in Spectaculis quis requirat? Ad Circum neſciunt conuenire Catones. Quicquid † illic gaudenti populo dicitur, iniuria non putatur. Locus eſt qui defendit exceſſum. Quorum garrulitas ſi patienter accipitur, ipſos quoque principes ornari moſtratur. Reſpondeant nobis certè † volunt eos eſſe victores: quando ad iniurias tunc proſiliunt, cum ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt. Vnde ergo iraſci volunt, quod ſine dubio ſe optaſſe cognoſcunt?

† ciuitatis
* Praſinæ. [Praſina pars]
† patrio Theodoro. " V. à patre Theodoro. FOR.
† contuliſſe.
† citius.
" V. equaliter. FOR.
* quibus.
† fortè. [Laſciuia ſpectaculorum.]
† ille à
† nolunt.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Perſonas.*] Id eſt procuratores. FOR.

¶ Vniuerſis Gothis & Romanis Theoder. Rex. XXVIII.

Quod ſaxa in agris iacentia deputentur in ædificium ciuitatis.

DIgna conſtructio ciuitatis in qua ſe commendet cura regalis: quia laus eſt temporum reparatio vrbium vetuſtarum. In quibus & ornatus pacis acquiritur, & bellorum neceſsitas præcauetur. Ideóque præſenti iuſsione profutura ſancimus: vt ſi quis cuiuſlibet generis ſaxa, " in agris ſuis † iacentia, muris habuerit profutura, libens animo ſine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius magis poſsidebit, cum

" *agris ſuis iacentibus.* vt in vet. FOR.
† iacentes muri habuerunt.

* quod For.

" auctores tamen suos

hoc ciuitatis suæ vtilitati indulserit. * Quid enim gratius, quàm videre crescere publicum decus, vbi omnium vtilitas in generalitate concluditur? Et licet præstentur vilia, ad " auctores suos magna sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod maiori vtilitate recipitur. Et frequenter homo lucra sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

" V. Lucrutanu super sumptum al. Lustrianis super fenum. For.

" ¶ Vniuersis lucristanis super fontium constitutis Theod. Rex. xxix.

Equi, qui ad continuos cursus constituti noscuntur, turpi macie non tabescant.

[Cursus custodia]

* equi For.

" excursus For.

" V. præbenda For.

" effici) For.

(Veredi.)

" licuerũt

NOn dubium est, ad vtilitatem Reipub. cursus custodiam pertinere per quem nostris ordinationibus celerrimus præstatur effectus. Et ideo, velut necessariæ rei maior adhibenda cautela est: vt * qui ad continuos " cursus constituti sunt, turpi macie non tabescant; ne ieiuna tenuitas laboribus " præuenta succumbat: & incipiat iter " fieri morosum quod ad celeritatem constat esse inuentum. Quapropter deuotio vestra, præsenti iussione commonita, terrarum spatia, quæ veredis antea " licuerant [1] mutationibus suis, à possessore vindicata restituat. Vt nec illis paruo spatio inducantur damna, & istis recuperata sufficiant.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Mutationes.*] infr lib. 4. epist. 47. postas vulgò vocant. Ammian. Marcellin. *lib.* 21. *mature decessit, vectúsque mutatione celere cursus publici transitu Alpibus Iuliis, &c.* For.

¶ Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. xxx.

De iustitia & vltione faciendis cum moderamine, & quod dominus tradat iudici famulum homicidam, & nullus habeat famulos homicidas.

[Repressa spectaculorum licentia.]

(Boni principis munus)

" V. iudicare.

" V. delicta vnius. For.

ANimum nostrum, Patres Conscripti, Reipubl. curis calentem, & diuersarum gentium consilia perscrutantem, [1] pulsauit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis leuibus, sed graues eructauit excelsus. Deplorat enim pro Spectaculorum voluptate, ad discriminis se vltima peruenisse, vt legum ratione calcata, desperatè persequeretur innoxios seruilis furor armatus: & quod illis humanitas nostra lætitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda conuertit. Quod nos clementiæ nostræ solita prouisione comprimimus; ne paulatim sinendo, grauiorem " vindicare cogamur offensam. Benigni quippe principis est, non tam " delicta velle punire, quàm tollere: ne aut acriter

vindicando

vindicando æſtimetur nimius, aut leuiter agendo putetur improuidus. Atque ideò præſenti " definitione ſancimus: vt ſi cujuſpiam ſenatoris famulus, in " ingenui cæde fuerit fortaſſe verſatus, eum tradat legibus impetitum: vt facti qualitate diſcuſſa, proferatur jure valitura ſententia. Si verò tanti facinoris reum fide mala dominus judicijs præſentare diſtulerit, nouerit " ſe " decem librarum auri diſpendio vulnerandum, & noſtræ ingratitudinis, quod multò grauius eſt, pericula ſubiturum. Sed vt honeſtatem omnium par libra componeret, & " ciuilitatis gratia reductis moribus conueniret, ad populum quoque præcepta noſtra dreximus: quæ vobis reſerari libenter amplectimur: vt alterutra juſsione penſata, " ſarciatur ciuibus ſciſſa concordia. Proinde nullũ " à Spectaculorum gaudio remouemus, ſed ditionis ſemina radicitus amputamus. Interſit igitur inter ſplendorem veſtrum, moreſque mediocres, refugite tales familiares, qui ſint injuriarum miniſtri: qui honori veſtro nitantur adſcribere, quod delinquunt: & dum leuitates ſuas " aſſerere cupiunt, veſtram reuerentiam implicare contendunt. Vos enim quos ſemper grauitas decet, nolite truculenter inſequi inania verba populorum. Si quid eſt fortè quod pœnam mereatur admiſſum, in Præfectis vrbis notitiam deferatur: vt culpa " legibus, non per præſumptam coerceatur injuriam. Quid enim diſcrepat à peccante, qui ſe per exceſſum nititur vindicare? Impœnitenda eſt vltio, " quæ de legibus venit: & excellenter videtur de pulſato triumphaſſe, qui victor pronuntiatur à judice. Inter ipſos quoque aduerſarios, vt ſcitis, non erant prius armata certamina: ſed pugnis ſe " quamlibet feruida laceſſebat intentio. [1] Vnde & pugna nomen accepit. Poſtea [2] Belus ferreum gladium primus produxit: à quo & bellum placuit nominari. Conſilium atrox, crudele præſidium, ferina " certatio. Nam & ſi datum illi eſt prius inermem facile vincere, tamen crimini applicandum eſt, quod inde poſteritas potuit interire. Non permittatis ergo à famulis veſtris fieri in ciuibus, quod adhuc " debet in hoſtibus accuſari.

" iuſſione. " gentis ſuæ. " de " v. Sex librarum FOR. " ciuitatis FOR. [ſeditionũ amputata ſemina] " reſarciatur FOR. " ab " exercere FOR. [Acclamatio vulgi negligenda principi.] *Vltio legitima.* " legibus nota. " quæ de iure FOR. " qualibet [A pugno dicta pugna] Bellũ. " exercitatio al. concertatio. For. " decet & FOR.

NOTÆ VARIORVM

¶ 1. *Vnde & pugna*] à pugno nempe: Caius, pignus quoque à pugno appellatum ſcribit: quia res quæ pignori dantur, manu capiuntur, *leg.* 238. *plebs de verborum ſignif.* donatio ſeu δῶρον, à doro id eſt palmo, quia munera oblata manu caperentur, vt Victruuius Pollio *libro* 2. *cap.* 3. Plin. *lib.* 35. *c.* 14. quo alluſum à Paulo videri poſſit in *l.* 35. *ſenatus, de mort. cauſ. don.* FOR.

¶ 2. *Belus*] Quod Caſſiodorus patri, Iſidorus tribuit filio *lib.* 18. *cap.* 1. *Etymol.* Primus bella intulit Ninus Aſſyriorum Rex. Sudas ἄρης proprie ὁ σίδηρος σημαίνει δὲ καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis: ſed facto opus eſt: ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγον ἀλλ' ἔργον χρεία. & Homerus ἐν γὰρ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δ' ἐνὶ βουλῇ. Euſtathius in Homer. illud Iliad. πάγχαλκεος ἄρης ὁ σίδηρος ἄρης. Vide Varronem & Feſtum in dict. *duellum*. FOR.

Pop. Rom. Theod. Rex. xxxi.

Seditiones vitentur seruando potius veterum disciplinam. Malefactores si qui fuerint reperti in seditionibus puniantur.

[Moderatio in spectaculis præcipitur] SPectacula voluptatum, lætitiam volumus esse populorum: nec erigere debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inuentum. Ideo enim tot expensarum onus subimus, vt conuentus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite. Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. Conuitia nec gaudium pariunt, nec de lætitia procreantur. Hoc fuit certè, quod culpabatis in exteros. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abjecisse. Atque ideo [1] edictali programmate " definimus, vt si atroces injurias in quempiam Senatorum vox injusta præsumpserit, nouerit se à præfecto Vrbis legibus audiendum, " vt pro facti qualitate discussa excipiat promulgatam jure sententiam. Verum vt omne semen discordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes suas exercere præcipimus: quod vos poterit instruere ad præfectum Vrbis data præceptio. Tantum est, vt animis compositis peragatis lętitiam ciuitatis. Nihil est enim, quod studiosius vos seruare cupimus, quàm " virorum veterum disciplinam: vt quod ab antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis.[2] Soletis enim aëra ipsa mellifluis implere clamoribus, & vno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectat audire: profertis voces organo dulciores: & ita sub quadam " armonia cytharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos possit quilibet " credere, quàm clamores. Nunquid inter ista rixæ decent, aut inflammata contentio? Abiicite furores læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari possunt, cum " vestri fautores suauiter audiuntur.

" diffinimus. [Præfectus vrbi.] " vt facti. " nostrorum. " [Scribe] harmonia citharæ. "*credere potius quam clam* FOR. [Clamor theatri] [Fortè] cantores [al.] honores. " Sic in vetere, alij quidam legunt *fauto-rei* FOR.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Edictali programmate.*] *lib. seq. epist.* 24. & 25. FOR.

¶ 2. *Solitis aëra ipsam mellifluis implere clamoribus.* & quæ sequuntur.] Acclamatio & plausus erat ex arte, & Quiritium compositæ modulatæque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. *Et populus quidem Romanus dilectum principum seruat, quantóque paulò ante concentu formosum alium hunc perfectissimum personat.* BROS.

¶ 1 Agapito viro illustri præf. vrb. Theod. Rex. xxxii.

Super eodem. Constituitur qui præesse debeat ipsis spectaculis faciendis.

Eximiæ

Eximiæ vrbis præsulem, pacis conuenit esse custodem. Nam à quo melius moderatio debet sperari, quàm cui potuit Roma committi? Illa enim mater omnium dignitatum viros sibi gaudet præsidere virtutum. Et ideo honori * tu debes animos exæquare: vt quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis inuenisse credaris. Circunspicere te decet, ne qua in Spectaculis seditionum causa nascatur: † quia tuum præconium est, populus quietus. Sit insultandi consuetudo moderata: vt nec " libertati pereat honesta licentia, nec desit moribus disciplina. Quocirca sicut nostris oraculis & amplissimum ordinem docuimus, & plebem decreuimus admoneri, hoc tuam quoque * magnitudinem obseruare censemus. Vt si à quoquam irrogata fuerit iniuria senatori, confestim loquax temeritas legum seueritate plectatur. Si verò senator, " ciuilitatis immemor, quenquam ingenuum nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione transmissa perennitatis nostræ mulctam* percussus excipiat. Meminerint enim cuncti, sic Spectaculorum studia partésque diuidere, vt in patria debeant esse concordes: nec ad hoc voluptatum sibi exhiberi certamina, vt ex inde hostilis ira ferueſcat. Verum, ne " posthac vlla possit iterum * furiosa contentio prouenire, Helladius de medio, voluptatem populis præstaturus, introeat: habiturus æqualitatem menstrui cum cæteris †[2] Prasini pantomimus. Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, præsenti iussione " definimus, vt amatores Helladij quem de medio saltare præcepimus, sine vtriusque partis studio, spectandi eis vbi † delegerint, libera sit facultas. Si verò eorum lubrica voluntas in vnius coloris fauorem migrauerit, studia sua populus tam in Circo, " quem Theatro habeat pro parte quam diligit: vt is qui præsumpserit † vetita, ipse iudicetur quæsisse discordiam.

[Prohibentur seditiones spectaculorum.] * tua
† qua " libertatis
* mansuetudinem. " V. ciuitatis. For.
* percussus V. perculpam. For.
" post * venenosa
* partium Partium studia.
" diffinimus * elegerint
" quàm † veritam ipsi For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Agapito.*] eidem rescripta est formula sexta huius lib. Præcipuè autem Theodericus seditiones in ludis excitari solitas compesci à Præfecto vrb. voluit. eodem spectat epist. 44. huius lib. For.

¶ 2 *Prasini pantomimus.*] sic legendum (non *partium*, vt in excusis) ex epist. seq. & supra epist. 20. For.

Agapito v. i. præf. vrb. Theod. Rex. XXXIII.

Super eodem. Quod prouideatur electo de solis stipendijs.

Nescit serenitatis nostræ semel prolatum titubare iudicium: nec quod prouida dispositione constituit, cuiusquam * occasionis surreptione mutauit. Dudum siquidem ad Albinum atque † Albienum patritios viros præcepta nos dedisse retinemus, vt pantomimum Prasini partis " colligerent, qui præstantius Spectaculis conueniret. Quod

* occasione
† Albietiū For. Prasini
" eligerent For.

nobis factum sua relatione reserarunt. Et ideo nunc præsenti auctoritate decernimus, vt quem à supra memoratis magnificis viris electum esse constiterit, ei solitum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuatis: vt quod nostra prouisio, † confusionis tollendæ causa, constituit, non fiat seditionis occasio, sed quietis.

† compulsionis for.

Fausto præposito Theodericus Rex. XXXIIII.

Quod frumentum ad partes exteras non portetur, nisi prius prouincia propria fuerit copiosè prouisum.

Ne frumentum exportetur.

† cupiditates

† debet illud

COpia frumentorum prouinciæ debet primum prodesse, cui nascitur: quia iustius est, vt incolis propria fœcunditas, seruiat, quam peregrinis commerciis studiosæ † cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem partibus † debet impendi, quod superest. & tunc de exteris cogitandum, cum se ratio propriæ necessitatis expleuerit. Atque ideo illustris magnificentia tua per loca singula, qui curam videntur habere litorum, faciat commoneri, vt non ante quispiam peregrinas naues frumentis oneret, ad aliena litora transituras, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam peruenire.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1 *Copia.*] Argumentum est vt prius inuehantur publica frumenta, quàm alienis vendantur. FOR.

¶ 1 Fausto præp. Theod. Rex. XXXV.

Eidem quod differantur victualia quæ non fuerunt tempore debito destinata.

[Aduehãtur Romã frumenta publica.]

* ordinem modificat.

† tumultuositas

† suscitat.

Nominalia postremorũ mensium ab imbre.

* fuerunt

CVm siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet deseruire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortiuos messium fœtus non tam edidit, quam imperfecta vbertate proiecit: maiori nunc studio quærenda sunt, quæ etiam in abundantia expeti consueuerunt. Et ideo frumenta publica, quę de Calabro atque Apulo litoribus per Cancellarium vestrum æstatis tempore consueuerant destinari, nec autumno venisse, modis omnibus permouemur. Cum Solis reflexus australia signa discurrens, naturæ * ordine modificatus † tumultuosas procellas aëris permistione † resuscitat: quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero 2 imbrium futurorum competenter nomina susceperunt. Quæ ergo talis mora, vt in tantis tranquillitatibus velocia nec dum * fuerint destinata nauigia? cum stellarum non mergentium lucidum sydus tendi carbasa festinanter inuitet, & aëris sereni † fides properantium nequeat vota terrere. Aut fortè incumbente Austro, remigiisque iuuãtibus meatus

nauium

; Echeneis morſus inter vndas liquidas alligauit. Aut Indici maris conchæ ſimili potentia labiis ſuis nauium dorſa fixerunt. « Quarum quietus factus plus dicitur retinere, quam exagitata † poſsint elementa compellere. Stat pigra ratis tumentibus † alata velis, & curſum non habet cui ventus arridet: ſine anchoris figitur, ſine rudentibus alligatur: & tam parua animalia plus reſiſtunt, quam tot auxilia proſperitatis impellunt. Ita cum ſubiecta vnda præcipitet curſum, ſupra maris tergum nauigium ſtare conſtat « infixum: miróque modo natantia inconcuſsè retinentur, dum innumeris motibus vnda rapiatur. Sed vt dicamus aliam piſcis naturam, forte nautæ prædictarum nauium Torpedinis tactu ſegniſsimè torpuerunt: « à qua tantum inſigentium dextræ prægrauantur, vt per haſtam qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus viuæ ſubſtantiæ pars ſine ſenſu aliquo immobilis obſtupeſcat. Credo talia incurrerunt, qui ſe mouere non poſſunt. Sed † Echeneis illis impedimentoſa venalitas eſt: concharum morſus, inſatiata cupiditas: torpedo, fraudulenta ſimulatio. Ipſi enim ſtudio « prauo faciunt moras, vt occaſiones incurrere videantur aduerſas. Quod magnitudo tua, cui ſpecialiter conuenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione reco rigi: ne inopia non tam à ſterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata eſſe videatur.

* Echinaiis [Echeneis ſeu remora.] « Quare inquietus. † poſſunt * cōplere † elata « infixam [Torpedo] « aqua † Echinaiis « paruo [Inopia non à ſterilitate, ſed mora.]

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Fauſto Præp.*] v. *Terriolo viro Senatori Gothor. Th. r.* Eiuſ. ferè cum ſuperiore ſententiæ. Iubet Theodericus frumenta publica de Calabria Apulo litoribus cura Præfecti Præt. aduehi. FOR.

¶ 2 *Imbrium nomina.*] vt September. quaſi ſeptimus imber, October. Nouember ex Varrone, cui ab imbribus menſes iſtos dictos placet. FOR.

¶ 3 *Echeneis morſus.*] v. *Echinais morſus.* Echineis, Remora ſcilicet ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὰς ναῦς. à ſiſtendis nauibus. FOR.

¶ Theoriolo v. s. Theod. Rex. XXXVI.

De remuneratione filij pro ſeruitio patris ſui.

VTilitas perſonarum bonarum debet ſucceſsione renouari: ne defectu ſeruientium patiatur aliquod res ſuſpenſa diſpendium. Et ideo locum te iubemus quondam Benedicti in * Pedonenſi ciuitate ex noſtra auctoritate ſuſcipere: vt omnia vigilanti ordinatione procurans, noſtræ gratiæ mereatis augmenta. Debes enim aduertere, quam viciſsitudinem reddere ſtudeamus viuis, qui mortuorum fidem non poſſumus obliuiſci. Illud etiam pietatis noſtræ conſuetudine * commonemur, vt quoniam deuotorum nobis memoria probata non defecit, antefati Benedicti quondam filios, qui ſyncera nobis cognoſcitur deuotione

[Suffectus in locum demortui.] * Pedonenſe [Commendat filios mortui officialis] * commonemur,

paruisse, ciuili facias tuitione vallari: quatenus defensionis pręsentis commodo subleuati, & † securitatem sibi gaudeant paterna seruitia contulisse. Prosit ergo generi, quod potuit vnius deuotione præstari. Quia * maiora nos decet tribuere, quam videamur à seruientibus accepisse. † Hæc æqualitas æquitas non est: sed pars nostra iustissimè pensat, cum reddendo plus fuerit onerata.

† pro securitate
* maiora decet
† Hic

§ 1 Crispiano Theodoricus Rex. XXXVII.

Quod remittatur pœna vxoricidæ, & restituantur ei ablata.

QVamvis homicidij facinus primus detestetur auditus, & cruentam manum oculi refugiant iudicantum: quia procliuior ad misericordiam via bonis mentibus semper patet: tamen iustitiæ consideratione liberandum est, qua cuique fiat iniuria, nefarium scelus, quod * noua infelicitate fortunæ commissum est: tunc fiat detestatio cunctorum, † si se seruet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonij nisus est iura violare? Feris insitum est, copulam † suam extrema concertatione defendere. Dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros, fœminas suas cornuali concertatione defendere: arietes pro suis ouibus capitaliter " insæuire: equos adiunctas sibi fœminas colaphis ac morsibus † vendicare. Ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non mouentur. Homo autem quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere quod ad æternum suum dedecus cognoscitur * commisisse? Et ideo si oblatæ † petitionis minimè * veritate fraudaris, & genialis thori † maculam depræhensi adulterij sanguine diluisti, " nec sub prætextu cruentæ mentis, sed † causa pudoris intendis: ab exilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum. Quoniam pro amore pudicitiæ porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere. Ita tamen, vt legitimus extiterit accusator, * de facti tui qualitate te noueris audiendum: vt si innoxios peremisti, crimen publica districtione recensetur. Si malè * initos complexus adulterorum morte diuisisti, æstimetur potius vindicta, quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generauit, & " 2 Agnello, vt asseris, fideiussori tuo à vicario vel eius officio * exortam constiterit fuisse pecuniam, nostra iussione † conuentus, secundùm leges ablata restituat. Nolumus enim ea in cuiusquam prædam cadere, quos nostra visa est sententia " liberare. Pari modo contra inciuilium impetus " Candacis tibi tuitionem sub æquali defensione præstamus: vt nec legibus te subtrahat, nec iterum contra iura publica laborare permittat.

[Homicidium.]
* nouo infelicitatis euentu.
† seruetur
† copulatá suam concertatione
" V. inseruire. FOR.
† vindicare
† Adulterum occidenti marito parcitur.]
* omisisse
† petitiones
* sit veritatis fraudabilis. FOR.
† macula
" V. ne sub prætextu. FOR.
† causam
* defecti
* vel iunctos V. vinctos. al. male iūctos FOR.
" V. non Angelo. FOR.
* Fortè extortam
† cōuictus
† laborare
" Candidis

NOTÆ VARIORVM.

§ 1 *Crispiano.*] alij habent, *Coioni viro Senatori Th. r.* al. *Cypriano*, Liberat

rat autem pœna exilij eum, qui suæ vxoris adulterum occidit. Confer cum *l Marito.D ad l.Iul.de adult.*For.

¶ 2 *Agrollo*] De quo supra in epist.15. hoc libro.Bros.

¶ †[a] Bajoni v.s.Theodoricus Rex. XXXVIII.

† Fausto viro illustri atque patritio.

Quòd restituantur bona quæ sub prætextu tutelæ Hilarij nepotis sui detinentur.

NOn est beneficium, quod præstatur inuitis: nec cuiquam videtur vtile, quod aduersa voluntate conceditur. Vnde spectabilitas tua*[b] Hilarij † adolescentis nepotis tui cognoscat, nos querelis grauibus expetitos: quod res patris ejus, non meliorandi causa, sed deteriorandi voto detineas. Quapropter quicquid ex jure memorato te retentare cognoscis, sine aliqua dilatione restitue: vt res parentum propria voluntate disponat. Quia & nobis congrua videtur esse persona, " qui assumpta domini " libertate proficiat. Pullos suos audaces Aquilæ tam diu procurato cibo nutriunt, donec paulatim à molli pluma recedentes, adulta ætate pennescát: quibus vt constiterit firmus volatus, nouellos vngues in prædam " teneram consuescunt: nec indigent alieno labore viuere, quos potest captio propria satiare. Sic juuenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum est vt ad vitam suam disponendam dicantur infirmi: & putentur domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothis ætatem legitimam virtus facit. Et qui valet " hostem confodere, ab omni se jam debet vitio vindicare.

* Vicilia † Hylari For.

" quæ " libertaté [Aquilæ pulli] † tenera (Virtus ætatem supplet.) " hostes

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Coioni.* vet.*Coroni.* Concedit Hilario liberam rerum suarum administrationem, & eam ab intruso curatore restitui ei jubet.For.

¶ [b] *Hilarij*] v.*Viliarij.*al.*Viriliani.*

¶ * Festo viro illustri patritio Theod. Rex. XXXIX.

* Fausto. al. *Fasto.* For.

Vt non concedatur discedendi licentia iis, qui ad studium sunt destinati, sed potius proficiant in scholasticis disciplinis.

RAtionabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogari justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctúque assidua deliberatione voluamus, nisi vt Rempublicam nostram sicut arma protegunt, æquitas quoque inuiolata " custodiat? Spectabilis itaque " Filagrius in Syracusana ciuitate consistens, palatij nostri longa obseruatione dilatus, reuerti se ad lares proprios supplicauit: qui studiorum causa fratris filios ad Romanam exhibuit ciuitatem. " Quos illustris magnifi-

" V. *Custodiatur.* For. " *Flagri* For. " Quod

* fupradicta
* defcendere
* *leg.* profectus
* fit
[Roma, eloquentiæ parens]
* inuidia vor.
* iratus *al.* itaque
* latibus
[Vlyffis prudentia vnde quæfita]
* quod

centia tua, ex noſtra continens [2] juſſione, in * ſupradicta Vrbe conſtituat, nec illis liceat ante * diſcedere, niſi hoc ſecunda decernamus iterum juſſione. Ita enim & illis ingenij * prouectus acquiritur, & noſtræ vtilitatis ratio cuſtoditur. Non ergo ſibi impoſitum putet, quod debuit eſſe votiuum. [3] Nulli * ſit ingrata Roma, quæ dici non poteſt aliena Illa eloquentiæ fœcunda mater: illa virtutum omnium latiſſimum templum. Sentiatur plenè, quod clarum eſt. Non enim ſine * gratia creditur, cui habitatio tanta præſtatur, quibus mora poteſt eſſe proficua: dum interdum expedit patriam negligere, vt ſapientiam quis poſsit acquirere. Vlyſſes * Ithacus niſi hoc feciſſet in * laboribus propriis forſitan latuiſſet. Cujus ſapientiam hinc maximè Homeri nobile carmen aſſeruit, * qui multas ciuitates & populos circuiuit. Dum illi prudentiores ſemper habiti, qui multorum hominum conuerſationibus probantur eruditi. Natura ſiquidem humana ſicut duris laboribus inſtruitur, ita per otia torpentia fatuatur.

NOTÆ VARIORVM

¶ 1. *Feſto*] Petit ſtudiorum cauſa retineri filios Filagrii. For.

¶ 2. *Iuſſione*] lib. 2. ſeq. epiſt. 1 iterata juſsione: quæ maioris momenti eſt: Iuſtiniani. *Nouell.* 17. *ἐὰν μέλλῃ τι πράξεις ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μηνύσας δευτέραν ὑπὲρ τούτων ἐπιστολὴν ἡμετέραν προσλάβοις & Nou.* 134. *ὥστε δευτέραν ἡμῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κέλευσιν.* Iterata enim eadem de re poſtulatio, & conceſsio obreptionis & erroris ſuſpicionem amouet. ſecundarium præceptum prioris liberalitatis, & iteratam ſupplicationem vocat *l. 2. l. 3. de incorporatione. C. Theod. lib.* 10 *tit.* 9. For.

¶ 3. *Nulli ſit ingrata Roma, quæ dici non poteſt aliena*] Roma communis patria eſſe definitur *in l. 33. D. ad munic. & l. 4. D. de excuſ. tut.* inde venuſtè Sidonius Apollinaris ait *in ea totius orbis ciuitate vnita ſolos barbaros ac ſeruos peregrinari.* Annæus Seneca. *ab hac ciuitate diſcede*, ait, *quæ veluti communis patria dici poteſt: omnes vrbes circumi, nulla eſt vbi magnam partem peregrinæ multitudinis non inuenias*, apud Dionem *Mecenas Cæſarem hortatur, vt omnibus ſociis ciuitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideliores redderentur, vtque Romam incolentes eam ſolam verè vrbem, ſuas autem patrias agros & pagos eſſe arbitrarentur.* Cum igitur communis patria Roma ſit, non eſt obſcura ratio cur Vlpianus ſcribat *in leg. 7. D. de interd. & releg.* conſtitutum fuiſſe, eum, cui patria interdictum erat etiam vrbe abſtinere debuiſſe, cujus quidem conſtitutionis, author fuit Claudius, vt teſtatur Suetonius in ejus vita Cicero *contra Rullum.* Roma communis patria omnium noſtrûm: fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italorum ex lege Iulia, hodie eſt omnium qui ditioni Romanæ ſubjecti ſunt. Relegatus non poteſt Romæ morari, quia omnium eſt patria, vt ait Calliſtratus *in l. relegatus. D. de interd. & releg.* Nouell. 78. vide Cujac. *ad l. vnic. Cod. de decur.* Alciat. *lib. 2. diſpunct. cap.* 21. Briſſon. *lib. 3. ſelect. cap* 6. Dec. *ad cap. monuimus. numero* 16 *extra de appell.* Felin. *ad cap. fin. colum. penult. numer.* 26. *de foro compet.* Rom.

ſing.

*sing.*146. Consule quæ notaui *ad epist.2.lib.21.infra.* BROS.

* ¶ a Asio † v. 1. Comiti Theodericus Rex. XL.

* Agapito " viro illustri

Milites parati esse debent ad arma, vt quum tempus exegerit expeditiores inueniantur.

ORdinatio nostra non debet per moram impediri: ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideò antè distribuenda sunt arma, quàm possit flagitare necessitas: vt " cùm ea tempus exegerit, paratiores ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præluditur, cùm necessaria fuerit, non habetur. Proinde illustris sublimitas tua Salonitanis militibus vt cuiq; se expediendi facultas obtulerit pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida Reip. salus est defensor armatus. Discat miles in otio, quòd proficere possit in bello. b Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestiunt vituli certamina, quæ impleant ætate robusta. Catuli in nouellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus: cęterùm si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fouere contendis. Sic animi hominum, nisi priùs leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pauida sunt: & aliter timiditas non tollitur, nisi cùm rebus necessarijs nouitas abrogatur.

"cùm tempus

[Exercitatio, rerum magistra]

(Adsuescendum labori à teneris)

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Assio*] al. *Assumio.* al. legitur. *Agapito V. I. Pontifici.* Mandat Comiti rei militaris, vt Salonitanis militibus arma necessaria procurentur.

¶ b * *Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione confidunt.*]

Eandem sententiam attigisse video Vegetium lib. 1. de re militari cap. 1. his verbis *Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit.* BROS.

¶ Agapeto v. 1. præf. vrb. Theod. Rex. XLI.

Quod recipiatur aliquis in Senatorem.

PRæcipua " vestri ordinis cura, cautiora nos facit proferre judicia: & " admittendum reuerendo cœtui, examinare cogit " solititiùs honor Senatus: quem non solùm volumus numero augeri ciuium: sed ornari maximè luce meritorum. " Recipiat alius ordo fortè mediocres, a Senatus respuit eximiè non probatos. Quapropter vnde meliùs nobilitari collegam quærimus, quàm de b vena nobilium, qui se promittat

" nostri " admittendos For.

" solicitus " Rejicit For.

abhorrere moribus, quam refugit ſanguine vtilitatem? Atque ideò illuſtris magnificentia tua Fauſto adulto, filio illuſtris Fauſti, decernat attribui, quæ circa Referendos curiæ priſcus ordo « deſignauit. Hæc enim præcipientes nil imminuimus ſacro ordini de ſolita auctoritate judicij: quando gloria major eſt dignitatis, ſpectare ſententiam procerum, poſt regale judicium. « Ornatus ipſorum eſt, ſi « quæ ſolent illi deligere, nos jubemus: & ſi quod ab illis quotidie petitur, nos magno opere poſtulemus.

« ditauit For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Senatus reſpuit eximiè non probata*] Vide epiſt.13. ſupra hoc libro & quæ ibi dixi. Bros.

¶ b *Vena nobilium*] Hæc vox ſæpius reperitur in authoribus, legimus enim vigere fraternam venam, & virorum bonorum fœcundam venam eſſe. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat, & Cicero venam Reipublicæ. Spartianus venam paternæ diſciplinæ. Ennodius vena linguarum, ita etiam venæ aquarum dicuntur à Sempronio in *l. ſi in meo. 21. ff. de aqua & aqua pluu. arc.* Alber. de Roſ. in *l. forma. §. ſalinæ C. de cenſib.* Cæpola in *l. inter publica. §. publica. de verb ſignific.* Paul. Caſtr. *conſil.* 5. Venæ Putei ab Vlpiano in *l. fluminum. 24. §. etiam videamus, 12. D. de dam. infect.* metallorum lapidicinarum & ſaxorum, in *l. ſi vſusfructus, 13. §. inde quæſitum, 5. D. de vſufr. l. iuncti. 3. C. de metallariis.* Sic vena lapidea vel ferrea. Bart. in *l. venditor, §. ſi conſtat. D. comm. prædior.* Venæ quoque de arboribus dicuntur, vt teſtatur Plin. *lib. 26. cap. 38. in quarumdam arborum carnibus pulpæ venæque ſunt.* dicimus etiam venas auri & argenti, vt ex Cicerone *lib. 2. de Nat. Deor.* liquet. *Nos æris, argenti, auri venas penitus abditas inuenimus.* Bros.

¶ Archemidoro v. i. Patritio Theodoricus Rex. XII.

Ad quendam ſublimem de promotione emeriti ad præfecturam vrbanam.

† R E ·muneratio meritorum, juſtum dominantis prodit imperium, apu[d] quem perire neſcit, quod quempiam laboraſſe contigerit. Nam ſi inopinat[a] tribuimus, « quemadmodum negare poſſumus, quod debemus? In tutu[m] apud nos omnis reponit deuotio, quod meretur: & duplicem fructum [m]etit, qui nobis ſe in aliquo paruiſſe cognoſcit. Olim quidem quod eſſe[t] dignitate pretioſius, à nobis habere meruiſti, vt regio latere dignus adhæ[r]eres. Differri te pertulit noſter affectus: apud amantem [pr]ouectus tui, cau[ſ]ſam tardius impetraſti: vt poſt ſacræ amicitiæ genium [a]d honores ornatior peruenires. Cũcta ſiquidem, vnde famã capiat humanitas, in te « geminata ſederũt, patria, genus, inſtituta præclara. Quorum ſi [v]num nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minùs ge-
...nitalis

† denumeratio. For. ‡ Collata vrbis præfectura] « quodam modo de negare

« congeminã. For.

ce de ri pi ac ni vn

nitalis soli fortuna resplendens, quàm gloria stemmatis & virtutis ornaris. Hinc est, quòd nunc te per indictionem feliciter tertiam ad præfecturæ vrbanæ culmen erigimus, ᵃ tribuentes tibi in ea ciuitate fasces, vbi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra verecundiùs æstimamus, certè fatebimur, multum te meruisse de nostro judicio, vt illi cœtui præsidere possis, « quàm reuerendum humano generi esse cognoscis. « quem
Nunquid hoc est, palatia regere, & domos proprias ordinare? Plerunque honor ex commendatis acquiritur: nec tale est, cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quæ « potiora credimus, ad conseruandum melioribus damus: & in quibus sustinere damna non patimur fidelioribus profectò mentibus applicamus. Roma si habet parem, æstima nos & alijs similia credidisse: si verò singulare bonum est, judicem te præcipuè rei facimus, quam augere semper optamus. « potentiora sunt.

NOTÆ VARIORVM.

§. ᵃ *Tribuentes tibi in ea ciuitate fasces.*] Olim non nisi magistratus populi Romani, aut qui cum Imperio in prouincijs fascibus vsi, quod ab Augusto originem sumpsit, cujus honori Senatus decreuit anno vrbis 7,5. vti consulari potestate semper esset, fascibus duodecim vteretur, eumque morem tenuerunt principes, ita tamen vt laurum fascibus non adderent nisi in victoria. Postea per adulationem irrupit vt omnium principum fasces & semper laureati essent, eàque nota maximè distinctus à vulgo princeps. Talis autem erat fascium figura. Detractis ex betula arbore virgis ita includebatur securis, vt acies ferri in summitate emineret, reliqua pars circumducto loco tegeretur: quod eo consilio a majoribus excogitatum fuit, vt testatur Plutarchus *in Problematibus*, vt ostenderent magistratuum iram in sumendo supplicio non debere esse præcipitem, eósque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sine justa causa non debeant dissolui. Ponuntur aliquando fasces pro ipsis magistratibus. Virgil *lib.* 1. *Georg.* Liu. *lib.* 2. Plin. *lib.* 7. *cap.* 30.

---

§ Senatui vrbis Romæ Theodorus Rex. XLIII.

Super eodem, & de laude ipsius promoti.

SCitis, P. C. nostrum esse gremium culmina dignitatum. Scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore præstare. Quod enim ab vno quoque suscipitur, Senatus est qui meretur. Quid enim de vobis æstimemus, agnoscitis: quando viris « longo labore compertis, hoc certè in præmium damus, vt vestri corporis mereantur esse participes. Hic est enim vir, qui genitalis soli relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licèt esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam, superans gratiæ magnitudine « vim Naturæ, qui principe « Zenone, non Commendatur candidatus.] « v. *longo tempore* for. « iura naturæ. for.

tam beneuolo, quàm affine, gaudebat. Et quid in illa Republica gra[t]ia non potuit obtinere parentis, quæ sic facillimè fauet extraneis? Sed h[æ]c omnia nimius despexit affectus. Vt nos ipsi, pro quibus hæc fecisse cog[n]oscitur, meritò stupere videamur, in vnius gratia tot desiderabilia *fu[i]sse contempta. Qui super hanc eximiam fide solatia nobis suæ confabulat[i]onis adjecit: vt asperas nonnunquam Reip. curas, quas emergentium rerum necessitate *suscipimus, sermonis suauitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificauit, vt cum apud nos mereretur aulicas dignitates, Spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vendicaret: quatenus sub specie voluptatis *liberè videretur velle seruire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quinetiam mensam conuiua *geniatus amauit, ibi se nobis studens jungere, vbi certum est nos posse gaudere. Sed quid vltrà de ejus moribus est dicendum, cui † ad perfectam probationem sufficit, quod amorem nostrum jugiter habere promeruit? Non est majus meritum, quàm gratiam inuenisse regnantium. Nam quibus fas est † de cunctis optimos quærere, videntur semper meritos elegisse. Atque adeò labores ejus remuneratione pensantes, Arthemidoro illustri viro Vrbanæ Præfecturæ fasces indulsimus. Huic † ergo P.C. tot ac talibus meritis prælucenti, [c] fauete linguis, fauete * collegijs. Erit vestræ quoque beneuolentiæ laus, vt cum dignis caritatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

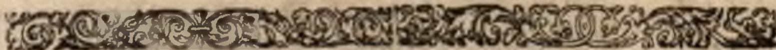
* V. Fuisse contenta. For.
* suscepimus
* libenter For.
* geminatus ornauit For.
† præfatam
† multis
* colloquiis

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Scitis*] Hæc formula deest in vno vetere, nec absurdè, cum sequens formula idem habeat argumentum, nempe Candidati commendationem. Mandat enim Senatui se Arthemidorum præfecisse vrbi Romæ. For.

¶ [b] *Conuiuia geniatus amaui*] Quidam Codices habent, *Conuiua geminatus ornauit*. Bros.

¶ [c] *Fauete linguis, fauete collegiis*] Melius *colloquiis* ita Cicero 1. *de Diuinat. vt fauerent linguis imperabatur*. Ouid. 15. *Metamorphos.* Tibullus. Virgilius. 5. *Æneid*. Bros.

† ¶ Senatui vrbis Rom. Theodericus Rex. XLIV.

Senatui eidem de auctoritate concessa promoto, super conseruatione iustitia exercenda contra seditiosos, & à disciplina publica deuiantes.

† Melius fortè, Populo.

[a] CHaritatem † vestram præcipuam nos habere, ex ipsa cura potestis agnoscere: pro quibus ita videmur esse soliciti, vt nihil admonitio-

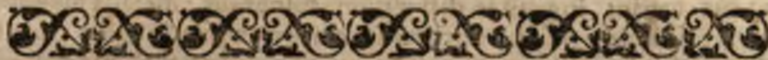
† vestri

nitionis patiamur omitti. Cautela siquidem prodit affectum: & quæ studiosius diligimus, majori gratia custodimus. Hinc est, quod viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, Præfecturæ Vrbanæ dedimus fasces regendos. Vt quia quorundam illicitis seditionibus ciuilitas turbabatur, haberent innoxij purissimum testem, & errantes justissimum testem paterentur vltorem. Quod nos, qui delectamur insontibus, in cunctorum notitiam duximus * perferendum, ne quis inopinata districtione solutè præsumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegasse noueritis, vt si quispiam inciuilis extiterit, districtionem illicò nostræ jussionis incurrat. Et quanquam Præfecturæ vrbanæ hanc potestatem dederint leges, nos tamen specialiter delegauimus: vt confidentiùs fieret, quod duplex permisisset auctoritas. Audebit ergo seditiosos: & à disciplina publica deuiantes, nostra auctoritate * percellere. Quiescat concertantium feruor animorum. Bona pacis, quæ Deo propitio, nostro labore meruistis, cur seditionibus fœdantur illicitis? Nunquam majori damno periclitati sunt mores, quam cùm grauitas Romana culpatur. Reparet itaque honesta ciuitas moderationem suam. Pudor est degenerasse à prioribus: eo præsertim tempore, cùm talem Principem cognoscitis vos habere, qui præmia benemeritis, vltionem " tribuat inquietis.

† haberent & innoxij. * proferendum. [Vrbana præfect.] * procellere " tribuit

NOTÆ VARIORVM.

§ 1. *Caritatem*] Idem ferè cùm superiore argumentum. Nunciat Theodericus se fecisse Arthemidorum vrbi præfectum: eique in seditiosos cognitionem dedisse. sic sup. formula 32. *l* 1. *ff. de off. præf. vrb.* FOR.

§ Boëtio viro [1] illustri Patritio Theodoricus Rex. XLV.

Quid mittat horologia, super quibus & aliis diuersis artibus multipliciter commendaturus.

SPernenda non sunt, quæ à vicinis Regibus præsumptionis gratia postulantur: dum plerumque res paruæ plus præualent præstare, quàm magnæ possunt obtinere diuitiæ. Frequenter enim quòd arma explere nequeunt, "oblectamina suauitatis disponunt. Sit ergo pro Repub. & cum ludere videmur. Nam ideò voluptuosa quærimus, vt per ipsa, seria compleamus. Burgundiorum itaque dominus à nobis magno opere postulauit, vt horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod Solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum, ei transmittere deberemus. Quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. Meritò siquidem respicere cupiunt, quod Legatorum suorum relationibus obtupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosce didicimus, vt artes quas exercent, vulgari-

* oblectamenta (Dono missa horologie.)

ter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaueris. Sic† enim Atheniensium scholas longè positus introisti, sic † palliatorum choris miscuisti togam, vt Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, qua profunditate cum suis partibus Speculatiua cogitetur: qua ratione Actiua cum sua diuisione discatur: deducens ad Romuleos senatores, quicquid " Cecropidæ Mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolomæus " astronomus, leguntur Itali. Nicomachus arithmeticus; geometricus, Euclides audiuntur " Ausoniis. Plato theologus, Aristoteles logicus, ³ Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam ₄ Archimedem Latialem Siculis " reddidisti. Et quascunque disciplinas vel artes " fœcunda Græcia per singulos viros edidit, " te vno auctore, patrio sermone Roma suscepit. Quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, vt potuissent & illi opus tuum " præferre, si vtrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias " Mathesis januas introisti. Tu illam in Naturæ " penetralibus " confidentem, auctorum libris inuitantibus cordis lumine cognouisti: cui ardua nosse vsus miracula, monstrare propositum est: molitur ostendere, quòd obstupescant homines euenisse. Miróque modo " naturis conuersis facti detrahit fidem, cùm ostentet ex oculis visionem. Facit aquas, " ex imo surgentes, præcipites cadere: ignem ponderibus currere: organa extraneis vocibus insonare: & peregrinis flatibus calamos complet, vt " musica possint arte cantare. Videmus per eam defensiones jam nutantium ciuitatum, subitò tali firmitate consurgere: vt machinamentorũ auxiliis superior reddatur, qui desperatus viribus inuenitur. Madentes fabricæ in aqua marina siccãtur: dura cùm fuerint, ingeniosa dispositione soluuntur: metalla mugiunt. " Diomedis in ære grues " buccinant: æneus anguis insibilat: aues simulatè " fritiniunt: & quæ propriam vocem nesciunt, " ab ære dulcedinem probantur emittere cantilenæ. Parua de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. Hæc enim " fecit secundum Solem in Archimedis Sphera decurrere: hæc alterum Zodiacum " circulum humano consilio fabricauit. Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione mónstrauit: paruámque machinam, grauidam Mundo, Cœlum gestabile, compendium rerum, speculum Naturæ, ad speciem ætheris " incomprehensibili mobilitate † volutauit. Sic astra quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernemus. Stans quidam in illis transitus est: & quæ velociter currere vera ratione cognoscis, se mouere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cùm vos * ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio, destinate. Primùm sit, vbi stilus diei † judex per vmbram exiguam horas consueuit ostendere. Radius itaque immobilis & paruus, peragens quod tam miranda † magnitudo Solis discurrit, & fugam Solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inuiderent talibus, si astra sentirent, & meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent.

† etiam
† palleatorum
[Boëtij laudes]
" Cecropitæ
" astronomicus For.
" Ausonij
" tradi listi
" v *facunda Græcia.* FOR.
" te nunc vno. For.
" prof rre
" Metesis
" V. *naturæ penetrabilibus* FOR.
" confidentem
" natis
" vno
" musica possit
" *lege sic:* Diomedeæ in ære grauiùs buccinant.
* Diomedes
* æra
† bucinant FOR.
† friciniunt al. stricti. stiunt.
* habere
* facit
" Vox *circulum* abest à veterib. *Eclipsis.*
* indeprehensibili FOR.
* volitauit
* ornat
† index FOR. *Horologium*
† mirandũ magnitudinem.

cerent Vbi est illud horarum, de lumine " venientium, singulare miraculum, si has & vmbra demonstrat? Vbi prædicabitis indefecta * rotatio, si † hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus: quæ dum se dicit ludere, Naturæ præualet secreta vulgare. Secundum fit, vbi præter Solis radios hora dignoscitur, noctes in partes diuidens: quod vt nihil deberet astris, * rationem cœli ad aquarum potius fluenta conuertit: quorum motibus ostendit quod " cœlum voluitur: & audaci præsumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegauit, vniuersæ disciplinæ cunctus prudentium labor naturæ potentiam, vt tantum possint nosse " perquiritur. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari: & si fas est dicere, in quibusdam " etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalum volare. Hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua " alligatione pendere. Hoc hodie facit muta cantare, insensata viuere, immobilia moueri. " Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est Naturę: occulta reserans: manifesta conuertens, miraculis ludens ita pulchrè simulans, vt quod compositum non ambigitur, veritas " æstimetur. Hæc, quę studiosius te legisse " comperimus, prędicta nobis horologia, " quantocius transmittere maturabis. Vt te notum in illa parte mundi facias, vbi aliter peruenire non poteras. Agnoscant " per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. " Quoties non sunt credituri, qui viderint? " quoties hanc " veritatem lusoria somnia putabunt? & quando fuerint à stupore conuersi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

" V. Viventium For.
* ratio
† hæc,
* ratione
" V. cœlo voluitur. For.
" perquirit For.
" etiam illam
[Dædalus]
" Illigatione
[Mechanicus.]
" Mathematicus.
" V. Putetur. For.
" V. cognoscimus For.
" quàm totius
" parte
" Quotiens
" quotiens
" veritate

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Illustri patricio.*] de se ipso in libro 2. prosa de consolatione Philosophiæ. For.

¶ 2 *Pythagoras Musicus.*] Conscripsit librum de musica Boëtius, qui exstat: & ex manuscripto, legem Lacedæmoniorum seu psephisma, quo Timotheum musices corruptorem terra Laconica exegerunt, Græco sermone conscriptam propediem in lucem, quando in exaratis à Typographis codicibus desideratam, multúmq; totis votis expetitam proferemus. For.

¶ 3 *Archimedem Siculis reddidisti.*] Is fuit Syracusanus, de quo Cic. *lib. 5. Tuscul. quæst.* & Vitruuius *lib. 9. cap. 9. de Architectura.* Cuius incredibile nec vnquam intermissum studium Plutarchus commemorat, an seni sit administrand. resp. For.

¶ 4 *Quirinali voce disceptant.*] à Boëtio Latinitati donati, in Rom. sermonem translati leguntur. Plutarchus in commentario an seni sit obeunda resp. Ἀρχιμήδην δὲ τῷ ἀβακίῳ προσκείμενον ἀποσπῶντες βίᾳ καὶ ἀποδύοντες ἤλειφον οἱ θεράποντες, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀληλιμμένου διέγραφε τὰ σχήματα. For.

[fortè]
[Gundibaldo.] sic enim legitur in Chronicis ferè.

¶ 1 Gundibabo regi Burgundionum Theod. Rex. XLVI.

Ad Gundibaldum regem Burgundiorum de horologiis transmissis.

[Missa dono horologia.] AMplectenda sunt munera, quæ probantur omnimodis expetita: quando non est abiectum quòd potest explere desiderium. Nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantùm tenditur, vt cupientis animus expleatur. Quapropter salutantes gratia consueta, per harum [2] portitores † illum & illum oblectamenta præsentiæ vestræ horologia cum suis dispositoribus credidimus destinanda: vnum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cœli noscitur spatia peruagari: aliud, vbi Solis meatus sine Sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra † patria, quod aliquando vidistis in ciuitate Romana. Dignum est vt bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam [3] affinitate coniungitur. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, & antiquorum inuenta laudare: per vos propositum gentile deponit: & dum prudentiam regis sui respicit, iure facta sapientium concupiscit: distinguat spatia diei actibus suis: horarum aptissimè momenta constituat. Ordo vitæ confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. Belluarum quippe ritus est, ex ventris esurie † horas sentire, & non habere certum, quod constat humanis vsibus [a] attributum.

† illis & illis.

† prouincia

[Laus & vsus horologiorũ.]

† horas noctis sentire

[a] Sic in veter. non vt in excussis contributum. FOR.

NOTÆ VARIORUM

¶ 1 *Gundibado.*] al. *Gundibaldo:* al. *apud Adonim Viennensem.* Is Gundibaldus paucis post temporibus victus est à Clodoueo Francorum rege, apud Greg. Turonen. *lib.* 2. *cap.* 32. huic Theod. mittit duo horologia, vnum totius motionis cœlestis, alterum horarum 46. FOR.

¶ 2 *Portitores.*] nuncios. sæpe hoc nomine significat. & lib. 8. epist. 8. lib. 10. epist. 8. *nam ante chartæ vsum in dolatis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Vnde & portitores earum tabellarios vocauerunt*, inquit Isidor. *lib.* 6. *cap.* 8. Etymol. *l.* 7. *C. Th. Si cert. petat.* de chirogr. portitores & baiuli pecuniæ & gerulus litterarum, *l.* 23. *omnes. & l.* 31. *quoniam. C. Theod. de appell. l.* 1. *C. Th. ne quid public. lætit.* Portitores alioqui sunt telonarij, qui portum obsidentes, omnia sciscitarentur, vt ex eo vectigal acciperent, Non. Marcel. Donat. *in Terent.* Phormion. FOR.

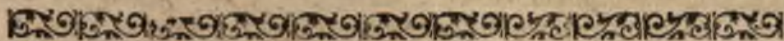
¶ 3 *Affinitate.*] Nam Gundibaldus duxerat filiam Theoderici, Grego. Turon. *libro* 3. *cap.* 5. FOR.

MAGNI

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

VARIARVM LIBER II.

Piiſſimo Anaſtaſio Imperatori Theodericus Rex. I.

De honore collato in candidatum,

DMONET † nos conſuetudo ſolennis dare Faſtis nomen, ornatum proprium. Romæ terrenam curiæ claritatem: vt per annorum numerum decurrat gratia dignitatum: & beneficiis principum ſacretur memoriȩ ſæculorum[1] Felix à Conſule « ſumat annus auſpicium, portámq; dierum tali nomine dicatus annus, tempus introeat: faueátque reliquæ parti fortuna principis. Quid enim nobis credi poſsit optatiùs, quàm vt alumnos proprios ad vbera ſua Roma recolligat, & in venerando nominis cœtu † ſenatum annumeret Gallicanũ? Agnoſcat Curia tranſalpini ſanguinis decus, quæ non ſemel coronam ſuam nobilitatis eius flore veſtiuit. Nouit inter reliquos faſces, viros inde ſumere conſulares: qui longo ſtemmate ducto per trabeas, lege temporum originarius eſt honorum. Nam quis bonorum indolem neſciat eſſe Felicem, qui primis auſpiciis [2] hinc prodidit meritũ quod ad patriam † viſus eſt feſtinare virtutũ. Bonum « iudicium eſt « ſecura proſperitas: creuit cum libertate † prouectu: nec paſsi ſumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem Reip. meruit peruenire. Dignus planè largitatibus noſtris, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenauit ætatem: &, quod rarum continentiæ bonum eſt, patre priuatus, grauitatis factus eſt filius. Cupiditatem inimicã ſapientiæ ſubiugauit: vitiorũ blanda contempſit: « ſuperbiȩ vana calcauit. Ita ſuperatis † exceſſibus ante dare † viſus eſt de moribus conſulatum. Nos autem qui bonis redimimur inſtitutis, quos probitas inſpecta conciliat, [3] curules infulas præſtitimus † candidato: vt virtutum deſideria poſsimus prouocare per munera. Quia non deficit rei ſtudium quæ præmium largius habet. Atque ideò nos qui vtriſque Reipub. bonis indiſcreta poteſtis gratia delectari, iungite fauorem, adunate ſententiam. Amborum iudicio dignus eſt eligi, qui tantis faſcibus meretur † augeri.

† admonet.
Conſul. Galli[illegible] Felix.
« V. [illegible] [illegible] dicatus annus introeat. For.
† ſenatu
Trabea.
† viſus feſtinare
« V. indicium For.
« Vet. ſecura. For.
† prouectibus For.
Continentia.
« ſuperbiæ quoque
† exceſſib.
† iuſſus
Curules infula.
† candidatus.
† aſſumi

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Felix à Conſule.*] vetus liber: *Felix à Conſule conſumat.* minùs rectè.

ex epist.1.lib.6.anni per coss.numerabantur. FOR.

¶ 2. *Sumat annus auspicium.*] Constat ex hoc loco consulum fuisse inchare annum & pandere, vt liquet ex *l.1 Cod.Theod. ne quid publ. lætit.* Saluiano *lib.6. de prouidentia*, multísque aliis. Sic nouus annus dicebatur, primus annus imperij alicuius Imperatoris, vt ex Seneca colligere est. *Quid actum sit in cœlo ante diem tertium idus Octobris Asinio Marcello, Acillo Auiola Coss. anno nouo, initio seculi fœlicissimi, volo memoriæ tradere.* Est & nouus annus pars illa anni, quæ nouas fruges nouósque fructus parit. Tibullus.

Et quodcumque mihi pomum nouus educat annus.

Sic æstatem noui anni dixisse videtur Gellius, quod æstas nouas fruges afferat. Sæpenumero etiam vsurpatur pro anni initio, vt nouum ver, noua æstas, & æstatis initium. Ouidius.

Dic age, frigoribus quare nouus incipit annus. BROS.

¶ 3. *Curules infulæ.*] Infula fascia est in modum diadematis, à quo dependent vittæ ab vtraque parte: quidam infulas sacerdotum filamentum vocabant. Alij scribunt infulas filamenta alba esse, quibus templa ornabantur: & moris fuisse, vt nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, infulis postes ornarent. Hinc factum vt ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat & infula corona imperialis. *l. fin. in fine. C. de quad. præscr.* hoc est diadema, quod Valerius vocat nobilem, magis quàm fœlicem pannum multis curis, sollicitudinibus, miseriísque refertum. Sunt etiam infulæ consulares & præfecti prætorio, vt *l. 1. C de Consul. l. fin. §. C. de decur.* Item infulæ magistri officiorum *l. 2. in fin. C. de primicer.* Item sunt infulæ quædam signa quibus distinguitur liber à seruo. *l. iubemus. C. de præscr. sacr. cub.* Sic bonorum infulæ in *l. 1. C. de temporib. appell.* imperiales infulæ in *l. vlt. C. de quad. præsc.* maioris administrationis infulæ in *l. 1. C. vt omnes iudices.* BROS.

¶ Felici v. i. coss. ordinario Theod. Rex. 11.

Promouetur quis bene meritus ad dignitatem qui de nobilitatis genere & multiplicibus virtutum donis commendatur.

Collatio consulatus ordinarij Felici. AMamus nostra beneficia geminare: nec semel præstat largitas collata fastidium: magísque nos prouocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Nouis enim iudicium impenditur, fauor autem semel placitis exhibetur. Decorum est námque principis arbitria * non hærere, quia commendantur priora posterioribus donis: & firmatur omnis dubitata de repetitione sententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum † anteriora tibi meritò contulisse videamur, & in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui

* habere For.

† vt &

linqui inglorios patimur,qui generis claritate prędicantur.Currat quinimo honorum gratia per parentes. Sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat.Nam quis desperet augmentum,vbi est in amore donum & præstare propositum? Hujus experimenta clementiæ " te retines apretines,cum soli genitalis fortuna " relicta, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasses.Excepit te noster affectus,impleuit beneficiis manus,fecitque esse votum,quod nostrum expetisses imperium Sic enim decebat crescere,qui meliora " visus est elegisse. Mutatur enim fortuna cum dominis: & in " laude regnantis proficit, quod subjectus acquirit. " At tu patrem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus,tanta te maturitate tractabas,vt annos leues pateris esse sub pondere:quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paterna enim substantia locupletatus, quæ semper nouos extollit hæredes,conseruasti diuitias,cum ad eas præter laboris studia peruenisses.Solet enim facile labi, quod sine " difficultate potuit inueniri. Auxisti patrimonium "viuacitatis instantia.Nam quod signum "bonæ dispositionis magis quæratur,vbi testis est consulatus?In tanta facultate meruisti, ad quod vix " euersis patrimoniis peruenitur, " ' liberalitates publicas enutriuit. Transisti gloriam patris dispositione laudabili: & quod ille assumere non valuit, de ejus "opibus effecisti. Celsos " cursus nisi confidentia magna non appetit: dum generosi est " animi optare, quod summum est.Audentes facit homines fiducia sui:quia se non patitur occulere, "quem " præcipit natura prodire. "Redit per te transalpinæ familiæ consulatus:& arentes laurus " viridi germine renouasti. Sacram Vrbem aspice tuis votis candidatam.Tende igitur ad laudum celsa vestigia: vt priores tuos,quos honore reparas,virtute transcendas." Sume igitur per indictionem quartam consulatus insignia: dignúmque tantorum desideriis præsenti comproba largitate. Hic profecto locus est,vbi præconium meretur effusio: quando virtutis genus est, propriam substantiam non amare,vbi tantum opinionis acquiritur,quantum facultatibus abrogatur.Respice te supra omnium humeros,atque ora volitare:talémque te præbe,vt dignus genere,dignus Vrbe,dignus nostro judicio,dignus trabeis æstimeris.

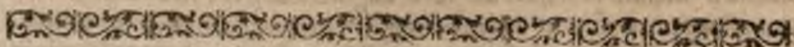
Fastigium dignitatum consularum. " v. me retnet FOR. " derelicta " insfue " laudem " aut *Frugi adolescenta.* " difficultatibus For. * vicinitatis FOR. " magis bonæ dispensationis FOR. " euersus " liberates " *v. opinione* for. " curias " id " & quem " *Præcipitat* for. " Rediis " viride " *v. Sumeda-taque* for.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Priuata Parcitas*] De erogationibus & sumptibus. Consulum in ludos & missilia loquitur author. qua de re vide Vopiscum *in Aureliani vita*. Dionem *lib.* 58. vbi de Valerio Asiatico loquitur. Bros.

¶ 1. *Liberalitates publicas*] paulo post *effusionem* nominat τὰς ὑπατείας, & missilia Consulum intelligit,& munera eorum sumptu eduntur populo: infra lib. 6. epist. 1. 36 *Publius*, *D. de cond. & demonstr.* Quod postea Leonis & Zenonis constitutionibus prohibitum, & ad aquæ ductum instaurationem translatum est, *l.* 34. *C. de Cons. lib.* 12. Martianus quoque Imperator spargi pecunias à Consulibus vetuit. Nou. 105. περὶ ὑπάτων. For.

¶ * 3. *Per indictionem quartam*] Anno Christi 513. Felice & Secundino Consf. cum tamen videatur esse sexta indictio. For.

Senatui vrbis Romæ. Theod. Rex. III.

Executoria super eundem, benemeriti promotione, cum præconio virtutum.

Candidati commendatio. "de aucst in vet. FOR. "protendere " iustitia " Sic vet. & anncrum antiquas. laurus ab ornata. FOR. "honoratu " v. habeat FOR. Nobilitas. "fascibus Disciplina. "Nam " libris "Fortè leg. flabris FOR. Græca litera " dignitatis " V accedere For. " V. de illo FOR. Paterna laudis æmulus. "nos " V. Fauisse FOR. " quæ "sententiam FOR.

GAudete, P.C. vobis rediisse stipendia dignitatum: gaudete prouincias longa ætate " desuetas, viros vobis pendere consulares, & " de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia " portendere meliora, dum à paruis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant. Iacebat nobilis origo sub Gallicano " justitio, & honoribus suis priuata peregrinabatur in patria. Tandem pressos diuina leuauerunt, Romam recepere cum gloria, " & auorum antiquitas lautus ab " ornata Curiæ sylua legerunt. Nam quis possit negare generi munus, cujus " habeatis velut in arce depositum ? In ore quippe rumoris est, quondam Felicis adhuc viuere consulatum, quia bona durare norunt post hominem, & quod gloriosè geritur, fine temporis non tenetur. Cujus vt antiquam prosapiam, satiati veterum copia, transeamus, est adhuc in oculis omnium candidati nobilissimus pater : qui prudentiæ " facibus ita præluxit in Curia, vt haberetur meritò clarus inter tot lumina dignitatum. Literarum quippe studijs dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipauit ætatem. " Non primis, vt aiunt, " labris eloquentiam consecutus, toto se Aonij fonte satiauit. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum nouellus sator : æquiparauerat prorsus meritis, quos lectitarat auctores : Commendauit etiam studiorum bona per benignitatis insignia : sciens imperitiam magis inflari aura superbiæ, quæ leuibus " labris exponitur : quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitijs, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissimè perscrutatus, Cecropij " dogmatis Attico se melle saginauit. Digna planè scientia, in qua mens honestissima conquiescat: quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui " accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundarum rerum : sola cui labilis Fortuna non imperat. Cætera " de ipso meminisse " vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat otio patris. Nunc ad candidatum ora conuertite : vt paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tantum pater imaginem dedisse corporis, quàm signa judicetur " transfudisse virtutis. Vixit enim inter vos, vt scitis non consuetudine peregrina, sed grauitate Romana. Ab ipsis quippe primordijs honoribus aggregatus, pueritiam suam, " quod est certissimæ probitatis indicium, gloriosissimis viris æmula semper grauitate sociauit : vt post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate " constantiam : quanquam omnium gra-

tiam

tiam in discreta fuerit electione sectatus, quod de magnis raro eligi potest, tantum se ornauit Patritij Paulini affectu, vt hinc daret mirabilis conscientiæ signum, quod ad virum visus est festinare * præcipuum. Præstat enim decus amicitia * desiderata potiorum quàm societas bonorum morum callet infundere, dum affectione concordi parem sibi studet esse, quem diligit. Huic ergo P.C. auitis bonis cum suis meritis relucenti, vestræ † gratiæ præstate fulgorem. † Non impar ad Curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces " de mœnibus Gallicanis: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus * † inhonora cessaret. Impleatur,, igitur nobilis Curia prouicialibus bonis: cujus est proprium, quodcunque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifaria se diuersitate componit: nec desiderium caperet, si nouitatis gratiam non haberet.

Fauete ergo P.C. augmento vestro, nostro judicio. Nam si candidatus ornabitur, jam vobis proficiet, quod meretur.

Paulinus. † virtutum † *desiderata* abest ã vet. FOR. † gloriæ † Nam *Romani è Gallia magistratus.* " *De mœnibus Gallicanis* FOR. * inhonora esset. for. " in honore " ergo *Vicissitudo grata.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Fauete ergo P.C.*] Solebant Principes ita Senatui suos Candidatos cõmendare, vt non ambitiosè, sed judicio dignos legisse viderentur. FOR.

¶ " Benedicto viro honesto Theod. Rex. IV.

Transferuntur aliqua bona alterius sine alieni iuris præiudicio, & conceditur conseruator.

DElectamur vetustatis inuento, & sequi regulas constitutas libenter amplectimur: quia locus surreptionibus non relinquitur, " quoties rationabiliter constituta seruantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsenti auctoritate " definimus, vt quicquid ad Antiochum " Siliquatici vel Monopolij titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur: contra omnium calumniantium insidias salua æquitate, præsenti auctoritate " munitum: " habiturum etiam ad minicula Sajonis, quæ pro " vindicandis titulis antefatis nostra tibi solenniter deputauit: ita tamen: vt priuatis minimè negotiis misceatur defensio " tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur. Quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi " petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfuisse.

" Vet. *Hedicto* al *Edito.* FOR. " quoties " definitur † Silaquatici *Siliquatici & Monopolium.* † munitus † habiturus For. ". indicandis " Vet. *vestra* For. ". vet *pietatis*

¶ " Fausto præposito Theod. Rex. V.

Quod ministretur annona militibus, qui pro generali quiete insudare nascuntur.

" Fortè legendum *Fausto præfecto prætorio.* For.

* vet. largiamur. For.
* vet. delectatur for.
† aliis quoque

CVm nostra humanitas locum munificentiæ videatur exquirere, & interdum personis minùs necessarijs, amore clementiæ, sua desideria * largiatur: quantò magis in vtilitate Reip. * delectamur expendere, vbi quicquid tribuitur, donantis vtilitas duplicatur? Quapropter illustrem magnificentiam tuam, præsenti auctoritate præcipimus,[1] sexaginta militibus in Augustanis clausuris jugiter constitutis, annonas, sicut † alijs quoque decretæ sunt, sine aliqua dubitatione præstare. Vt vtilitas Reipublicæ grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuuatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare, & quasi à quadam porta prouinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit. Quia solus metus cohibet, quos fides promissa non retinet.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Sexaginta militibus in Augustanis clausuris*] v. ita: *sed milibus Augustanis clausuris. l.2.C.de off. Præf. Prat.* Clausuris & burgis, & *l.4.C.de off. mag. off. l. vlt. C.de off. mil iud.* & inscriptio epist. 19. hujus lib. 2. Sanè in Pandect. Florentin. carcere clusus est, legendi. *l.216. Verum, de verbor. sign.* Anton. Augustin. *lib.1.c 8. Emendation.* For.

¶ Agapito v.i. patritio Theod. Rex. v i.

Committitur legatio cuidam qui ad ipsam idoneus iudicatur.

" de
" vt tibi
legati munus.
" doctorum agere
" antea suscepistis
" tuum

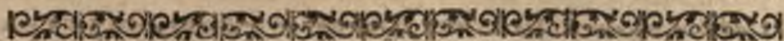
DEliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium: vt vtilitatis publicę ratio, sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris magnitudo tua, " Deo auxiliante, cognoscat, Legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus euocamus: " vt & tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, & nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis Legatio virum sapientem requirat, cui prouinciarum vtilitas, totiúsque regni status [1] committitur vindicandùs: nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare, & in conuentu " doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est, contra artifices loqui, & apud illos aliquid agere, qui se putant omnia præuidere. Lætare igitur tanto judicio: quando " ante suscipis electionis donum, quam " jure potuisses probare ingenium.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Committitur iudicandus*] vet. *vindicandus.* Mutua istorum verborum, *iudicare, indicare, vindicare,* commutatio est. Seneca *l.10. Controuersiarum vlt.*

D. Au-

D. August. *epist.* 164. Sed in libris iuris frequens, *l.* 3. ad Syllan. *l.* 18. *deferre*, ¶ *Veterani*, *D. de iur fisc. l. pen. ne de stat. defunct. l. vlt. D. ad exhib.* Florent. *ad vindicandos*: al. *iudicandos*, pro *indicandos conscios*. Et Cod. Theodosiano, *l. pen de fid. testa. lib.* 11. *tit.* 39. *l.* 11. *indicare nititur*: leg. *vindicare*. est enim sententia *l.* 11. *Cogi. C. de petit. hered.* FOR.

¶ " Suræ v.i. Comiti Theodor. Rex. VII. "Sunæ. al. Symæ for.

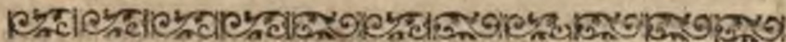
Ad quendam illustrem, quòd marmora diruta & neglecta ad ædificia publica deputentur.

SIne vsu iacere non debet, quod potest ad decorem crescere ciuitatis: quia non est sapientiæ, profutura contemnere. Et ideò illustris " magnificentia tua marmorum quadratos, qui passim " diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur iniunctum, in fabricam murorum faciat deputari. Vt redeat [1] in decorem publicum prisca constructio, & ornent aliquid saxa jacentia post ruinas: ita tamen, vt metalla ipsa de locis publicis corruisse, apud te manifesta ratione doceatur. Quia sicut nolumus ornatum Vrbis, cujusquam præsumptione " temeraria violari, ita priuatis compendiis calumniam detestamur inferri.

" magnificentia v. *sublimitas* for. " dirupti *Marmor ruinarum*. " vet. *temerari*. for

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *In decorem publicum prisca constructio*] in vno vet. sic legitur: *in decorem publica re prisca const.* fortè sic *in decorem publicum prisca destructio.* Eò pertinet *l.* 1. *De tign. iunct. l.* 7. *D. de off. præf vrb l.* 4. *Cod. de op. publ. l* 4 *l.* 5. *C. de ædif. priu l.* 2 §. *si quis nemini*, *l. vlt. D. Ne quid in loco publ.* Plinius. *l.* 10. *epist ad Traian.* de loco Balinei. Prusiensibus concedendo: *nunc deformis ruinis consequeretur, vt fœdissima facies ciuitatis ornetur.* Vide infra lib. 3. epist. 29 FOR.

¶ " Seuero viro venerabili episcopo Theod Rex. IIX. "Seuerino for.

Mitti tuo episcopo pecunia, vt passis ab exercitu transeunte dispendium damna restauret.

QVis meliùs ad æquitatis iura " diligitur, quam qui sacerdotio decoratur? qui amore iustitiæ [1] personaliter nesciat iudicare, & diligens cunctos in commune: locum non relinquat inuidiæ. Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem, significamus nos per Montanarium sanctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos prouincialibus, provt quemque præsenti anno, exercitu nostro transeunte, dispendium pertulisse cognoueris, habita læsionis æstimatione distribuas. Vt nullus à nostra munificentia reddatur alienus, quem sua damna grauauerunt. Nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione

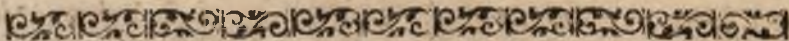
" Vet. *dirigitur* for. [1] *damnum ab exercitu sudatum sarciatur.*

cet sub ratione distribui. Ne " quod necessario nos transmisisse constat modo supe, quo tribuatur illæsis.

" quod nos " transmisisse affictis

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Personaliter nesciat iudicare*] *sine personarum delectu*: quæ à D Paulo 2. *ad Rom* προσωποληψία dicitur: vt lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, *l.* 1. *l.* 7. *iura*, *l.* 8. *neque. D. de legib.* Quintil. *decl.* 254. Phil de mundo: νόμος μὲν γὰρ ἡμῖν ἰσοκλινὴς θεός. Et Leo initio *Nouell.* 21. de lancis & legum æqualitate perelegantur. Imperator Commenus quatuor viros iudiciis præfecit, quorum vnus erat Episcopus, è quibus iusiurandum exegit, vt non habita personarum ratione incorrupte iudicarent, ἀπροσωπολήπτως τε καὶ ἀδωροκήτως ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora *lib.* 9. *hist. Rom.* Philo. Iudæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium iudici præceptum tradit: τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἐξετάζειν καὶ πειρᾶσθαι πάντα τρόπον ἀφέλκειν αὐτὰ τῆς δικαζομένων φαντασίας εἰς ἄγνοιαν καὶ λήθην βιαζόμενον ὧν ἐπιτήμην ἔχει καὶ μνήμην οἰκείων, φίλων πολιτῶν καὶ πάλιν ἀλλοτρίων ἐχθρῶν ξένων ἵνα μήτ' εὔνοια μήτε μῖσος ἐπισκιάσῃ τὴν γνῶσιν τῶν δικαίων: id est, in res prius, quàm in reos inquirat: easque à persona litigantium conetur abducere: veniatque in eorum quos norit obliuionem: necessariorum, amicorum, ciuium, rursus alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel beneuolentia, vel odio temerè iusti & æqui offendantur. FOR.

¶ Fausto præposito Theodorus Rex IX.

Augetur stipendium cuidam seni, qui fuerat minister lætitiæ publicæ, ne mendicare cogatur.

" V. *quoque* FOR
Solidi menstrui auriga dantur.
" quamvis " mendicitatem tristissimam FOR.
" decreuimus
" V *Gaudemus enim quoties.* FOR
" quotiens
" V *honorātur* For.
" &
" v. *largimur.*

[1] INclinari precibus nostra nouit humanitas, nec pro affectu pietatis fines potest iustitiæ custodire. Benigni " quippe principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatis. quando[2] sola est misericordia, cui[3] omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant, Dudum siquidem æstimatis meritis, Sabino aurigę vnum solidum dari menstruū feceramus [4] Nunc autem " quæ in Istrio honesta nos supplicatione permouit asserens, vt qui lætitiæ publicæ minister existit, mēdicitate tristissima non debeat ingrauari: & ideò præsenti iussione " decernimus, vt alterum solidum per mensem supra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. " Gaudemus " quoties expensarum paginæ his titulis " onerantur. Quia magnum nobis " est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conuersatione " largimur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ " 1. *Inclinari precibus nostra nouit humanitas, &c.*]

Nihil

Nihil est quod principi facilius beneuolentiam ciuium conciliet, quàm si clementem illum & pium & patriæ mitem experiantur ac sentiant: etenim ad pariendum honorem, dos potentissima clementia esse judicatur, vel vt cum ipso Tacito loquar, nouum imperium inchoantib. vel ipsa clementia, fama vtilis est. Quis igitur dubitabit quin non modo justitia, sed etiam clementia vel vtraque simul principem quàm maximè deceat? nullum præterea, ornamentum principis fastigio dignius pulchriusque quam clementia. BROS.

¶ b *Nunc autem, quoniam Istorio*] versiculum hunc variè scriptum offendimus in veteribus schedis: *Nunciante quamvis historio.* al. *quæ in Istrio.* al. *quoniam nos Ystrio.* FOR.

¶ c *Sola misericordia*] Idem quoque Seneca de clementia. FOR.

Specioso viro deuoto comitiaco Theod. Rex. x.

Mandantur restitui bona fœminæ quæ dederat, & rescinduntur contractus initi cum eadem.

PRopositum regale est, grauatis per injuriam subuenire: vt * cohertio praui, justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salua communione qua viuitur, vt a sollicitatores publicos habeat b genialis thori reuerenda societas, & illud Humani generis procreabile sacramentum, scelerata temeritate profanetur. Agapitæ igitur spectabilis fœminæ supplicatione commoti (quæ ab vniuersis tentatum asserit suum secretum, vt etiam promitterent de nece mariti, à quo justè potius mererentur extingui) præsenti jussione " decreuimus, vt à tempore, quo jugalem copulam animo vitiata dereliquit, omni contractu, qui leuitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quicquid à retentatoribus constiterit possideri, sine vlla facias dilatione restitui. Ne scelerati ad † illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vendicare. Nimis enim absurdum est, " vt quos pœna meruit consumere, etiam " lucrum * sibi valeant vendicare.

" correctio vel coërcitio for. Abductæ vxor aliena, Coniugij pudor. "v. determinimus. for. Errore contractus rescissio. † irrisionē " vt & quos "lucra * sibi vendicare.

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Sollicitatores*] *alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectu sceleris potiti non sint, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniuntur, l. 1. D de extr criminibus Paul. l. 5. tit. 4. sent. 12.* FOR.

¶ b *Genialis thori reuerenda societas*] de tuendo conjugij pudore, Plutarch. ἐν παραγγ. γαμικοῖς D. Basilius *Orat. 7. in Hexamer.* Vxor dignitatis nomen, *l. 13 si is, C. de Capitis. l. 29. qui adulterum, C. ad l. Iuliam, de adul. le. 49. item legato quæ, de leg. 3. l. 41. probrum, de verb sign. l. antep. C. de nat. lib.* Afranius apud Non. Marcellum. *tuam maiestatem & nominis matronæ similitudinem*, FOR.

¶ c *Sacramentum* D Paul. μυστήριον, *ad Ephes. 5.* FOR.

¶ Prouino v.i. patritio Theodoricus Rex. x i.

Iteratur mandatum. Et quod huiusmodi alienatio cognoscitur solidum iudicium non habere.

Affectus conjugalis. * actores suos. * Error † omnia " haberet. *Abducta aliena uxor. Leuitas mulierum. Asylum Ecclesiæ.* " V. Cod. *causam.* FOR. " Arcinatitam for. " resipiscēs " al. resipiens for. " ingestum " In vno V. *quæ honesta non videtur commendare persona.* for. *Secunda iussio lib. 1. ep. 39.* " iis

INter cætera Humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vendicauit. Non immeritò, quia in honore esse meretur vnde reparatio posteritatis acquiritur. a Omne facinus * auctores solos insequitur. *Horror matris transit ad filios: & nouo infelicitatis euentu, fit dedecus proprium, scelus alienum. Ideò † enim jura vel diuina vel publica nexum conjugij tanta cautela pręcipiunt custodiri, vt crimen sit magnum conscientiæ, alienos affectus in reuerentiam non * habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimauit. Agapitam conjugem suam de proprijs penatibus à quibusdam, vitio sollicitationis, abductam, dum sexus ille fœmineus ad mutabilitatis vitia patet. Quod etiam oblata nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmauit. Adjiciens, eam cum in sacrosanctæ b ecclesiæ septa refugisset, ignorante marito, magnitudini tuę " casam * Arecinatam ratione postposita contulisse. Vnde nunc * respiciens deplorat " ingestam sibimet grauissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans. Quippe vt pauper diuiti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam. Quia illud vos potius decet acquirere, quod & famam vestram possit augere. Hinc etiam prius præcepta dederamus: & nunc c iterata jussione, repetimus, vt suprascriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. d Alienatio enim rerum solidum desiderat habere judicium. Et certè in " his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probum, quæ nullis culpis extantibus reliquit maritum?

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Omne facinus auctores suos insequitur*] *actores suos*, vet. habet. *Omne facinus auctores solos insequitur. l. 22. Sancimus, C. de pœnis, l. 21. Crimen paternum, D. eod.* Bion. apud Plutarch. περὶ βραδέ(ως) τιμωρ. æque absurdum esse aiebat innocentem filium ob delictum patris plectere, ac si ob paternum morbum filio bona valetudine vtenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, *l. 5. C. ad l. Iul. maiest.* quam abrogatam nego: etsi Budæo, Duareno, Balduino videatur secus, verum singulare odium perduellionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, *d. l. 22. derogauit, d. l. arg. l. 5. in toto, de reg. iur.* FOR.

¶ * b *Ecclesiæ septa*] Infra *lib. 3. epist. 47.* FOR.

¶ * c *Iterata iussione*] supra *lib. 1. epist. 36.* FOR.

¶ d *Alienatio rerum solidum desiderat iudicium*] id est, προαίρεσιν: quasi dicat, nemo errans facilè rei suæ dominium transfert, aut amittit, *l. 35. si procurator, D. de acqu. rer. dom. l. 18. si ego, D. si cert. pet. l. antepen. D. de iur. & fact.* ignor-

*ignor.*Error autem judicio & consensui aduersatur,*l.*15 *si per errorem D. de iurisd.*For.

Comiti siliquatariorum & portus curas agenti Theodericus Rex. XII.

Ad quosdam, quod lardum non mittatur ad exteros, sed in vsus proprios conseruetur.

SI desiderijs nostris commercia peregrina famulantur : si prolato auro acquiritur " externa deuotio, quantò magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta? Et ideo speciem† laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in vsus nostros propitia diuinitate seruetur. Ne quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. Cauete itaque, ne culpis quamvis parua præbeatur occasio: scientes periculum grauissimum fore, si studeatis vel leuiter injussa committere. In qualitate est, * non in quantitate peccatum: siquidem ª mensuram non quærit injuria. Imperium si * in paruo contemnitur, in omni parte violatur.

" v. alia for, Laridi ß citi. " Lardi. " non " imperio indiuidua dignitas.

NOTÆ VARIORVM.

¶ ª *Mensuram non quærit iniuria. Imperium si in paruo contemnitur, in omni parte violatur.*]

Dignitates sunt indiuid. gl. in l. 7. D. comm. diuid. Corn. Tac. *l.* 1. *Cod. de Tib.* C. Imperial. § *præterea. De prohibend. feud. alien. per Frider. cap. in apibus.* 7. *qu.* 1 *cap. maioris. extr. de præben.* Qui autem hominis tetigit totum hominis corpus affecisse injuria videtur, *l.* 21. *vulgaris, ff. de furt.* For.

---

* Fruinail Sajoni Theodoricus Rex. XIII.

Ad quendam virum sublimem quod fideiussorem liberare studeat principalis.

" fruinarit al. Furmarto Saioni. al. Brumarchio Sioni for.

COmmouemur† quidem pietatis studio querela supplicum: sed ea maximè, quæ versatur in dispendijs innocentum: vt quibus non fuerint in ª exigendo compendia, grauem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis manifestum est, non decere justitiam, vt alterius despectus ᵇ alterum grauet, & reatus sit innoxijs de contemptibus alienis. "Vlpianus siquidem flebili petitione suggesit administrationis suæ tempore debitorem publicum in quadringentis solidis. Venantio postulanti, fidejussionis se vinculo tradidisse. Quo sponsionem suam præsumptione truculentium rusticorum despiciente, complere supplicem memoratus solidorum numerus onerauit. Ideóque prædictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pullat inuidia, notum solummodo querelis assi-

" siquidem " Vulpianus for.

ſiduis, in præſenti negotio decernimus conueniri: vt legaliter conuictus, ea quæ promiſiſſe ſuggeritur, ſine aliqua mora tergiuerſationis adimpleat. Quia melius ſemper legum pondere preſſa curatur audacia: c & dum metus talibus imponitur, peccandi licentia non præbetur.

NOTÆ VARIORVM

¶ a *Exigendo*] Exactor publicus, qui fideiuſſorem idoneum accipit, fidejuſſore non ſatisfaciente, non tenetur For.

¶ b *Alterum grauet*] Nemo innocens alieno debet odio laborare, *l.* 33. *Si quis ſuo, D de inoff. teſt.* quod in regulas juris à Bonifacio conjectum eſt, *c. Non debet, de reg. iur* 6 For.

¶ c *Et dum metus talibus imponitur*) eadem ſententia inculcatur ab auctoribus *l.* 15 *aut facta ſi. l.* 28 *Capitalium, §. famoſos, de pœn.* acerbitas plerumque vlciſcendi maleficij benè atque cautè viuendi diſciplina eſt. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell *lib.* 10 *c.* 1. For.

¶ Symmacho Patritio Theodoricus Rex. XIV.

Priuatur filius qui in parentes proprios manus inieciſſe dicitur violentas.

Patrem violare nefas. *V. tenuerit for. " v. *hoſtem* for.

QVis poſsit accuſare jam reliqua, ſi pietatis nomina probantur eſſe crudelia? Negligitur leuis reatus, cum tragœdia criminis magna *tonuerit, nec aliquis nititur, quod paruum eſt vindicare, ſi delicta ſumma reſpiciantur euadere. Inimicum " trucem ratio ipſa profeſsionis oſtendit: iratum plerunque poteris inuenire collegam: inobedientem verò filium declinare pœnas, non permittit humanitas. Vbi eſt illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ deſtinatur ad poſteros? Ferarum catuli ſequuntur parentes: à ceſpite ſuo virgulta non diſcrepant: propago vitis propriæ ſeruit origini, & diſcrepat homo à ſuo fuſus initio! Quid dicamus illa beneficia quæ vel * extraneam poſſunt obligare perſonam? Nutriuntur à paruulis, a ipſis laboratur, ipſis diuitiæ conquiruntur: & cùm ſibi vnuſquiſque credat abundare quod poſsidet, cum à patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! non " mœrebimus eorum affectum, pro quibus ſubire non recuſamus exitium? Maria ipſa, ſæuis tempeſtatibus excitata, genitoris cura non refugit: vt peregrinis mercibus acquirat, quod propriȩ ſoboli derelinquat. Aues ipſæ, quarum vita ſemper in eſcis eſt, naturam ſuam extranea ſorde non maculant b Ciconia redeuntis anni jugiter nuntiatrix, ejiciens triſtitiam hyemis, lætitiam verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum, nam cum parentes eorum pennas ſenio coquente laxauerint, nec ad proprios cibos quærendos idonei potuerint inueniri, plumis ſuis genitorum membra frigida refouentes, eſcis corpora laſſa reficiunt: & donec in priſtinum vigorem " alis grandæua redierit, pia viciſsitudine juuenes reddunt,

filij obſequuntur parentib. *extranea " merebitur *Ciconia pietas.* " ales

reddunt, quod à parentibus paruuli susceperunt. Et ideò non immeritò longa vita seruantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos est, oua perdita per alterius matris damna sarcire: vt ³ adoptione alienæ sobolis incommoda suæ ᵅ reparent orbitatis, sed mox, vt nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice: qui vt fuerint materna voce commoniti ouorum suorum potius genitricem petunt, quam vis ab aliis furtiuis fœtibus, educentur. Quid ergo homines facere debebunt, quando & hanc pietatem † ₄ auibus inesse cognoscunt? Romulum itaque qui facti sui acerbitate pollutus, nomen fœdat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium. & si eum patri suo Martino manus injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat vltionem. Quia ideò elegimus mores vestros, quia crudelibus parcere non potestis. Quando genus pietatis est, † in illos distringere, qui contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.

Perdicis adsura.

ᵅ renouent

† manibus esse

Genus pietatis impios punire.

† illos

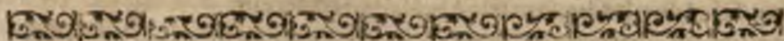
NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Ipsis laboratur, &c.*] Simplicius apud Epictetum de causa, ortu, vi & effectu patriæ potestatis apud Romanos vsurpatæ differens eandem propemodum, quam hîc Cassiodorus expressit sententiam his verbis, οἱ δὲ παλαιοὶ τῶν Ρωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες καὶ πρὸς τοὺς πόνους οὓς οἱ γονεῖς ὑπὲρ τῶν τέκνων πονοῦσιν, ἅμα καὶ τοὺς παῖδας παντελῶς ὑποτάξαι βουλόμενοι. καὶ τῇ τῶν γονέων οἶμαι φυσικῇ φιλοστοργίᾳ θαρρήσαντες καὶ πιπράσκειν εἰσῆλοντο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν καὶ φονεύειν ἀτιμωρήτως. Quintil. *declam. vet.* Quædam animalia, & c. p. 218. & seq. Adoptione alien. Sob & post eligimus mores vestros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur à Stobæo *cap.* 74. præstantiores oportet iudicare naturales adoptiuis, θετῶν δὲ παίδων ποῦ κράτος; τὰ φύντα γὰρ κρεισσονομίζειν τῶν δοκιμάτων χρεών. FOR.

¶ 2. *Ciconia*] Aristot. Oeconom. νόμοι πῶς ἀργικοί: Quintil. *declam.* 387. FOR.

¶ 3. *Adoptione alienæ sobolis*] Theop. *de adopt.* Cornel. Tacit. Aul. Gel. *lib.* 5. *cap.* 19. Timotheus Episcopus *lib.* 2. *ad Ecclesiam Catholicam.* *Multi filios non habentes, quærunt quibus substantiam propriæ facultatis addicant: id est, quibus vmbratile aliquod propinquitatis nomen inscribant, quos sibi quasi adoptatos imaginarij parentes filios faciant: & in locum eorum qui non sunt pignorum perfidia generante succedant, l. penultim. Codi. de adopt.* FOR.

¶ 4. *Auibus inesse*] vet. *in auibus esse*, inimicum trucem ratio, &c. Sic ratiocinatur. Tullius *in Rosciana*, & Lucian. epigramm. οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι φύσις χαλεπώτερον εὗρεν Ἀνθρώπου καθαρὰν ψευδομένου φιλίην Οὐ γὰρ ἔθ' ἐχθρὸν προφυλασσόμεθ' ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον ἐν τούτῳ πλείονα βλαπτόμεθα.

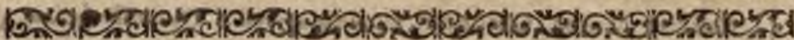
¶. Venantio viro illustri Theodorus Rex. xv.

Ob gratiosa merita patris, promouetur filius ad honorem.

Laudatio praeclari orsui.

PRouidentiæ noſtræ ratio eſt, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis iudicare ſucceſſus. Quia bona certa ſunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo neſcit deficere, quæ conſueuit radicibus pullulare. Fertur etiam curſu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem ſuſtinent cuncta manantia, vt ſapor, qui conceſſus eſt origini, niſi per accidentia * fuerit forte vitiatus neſciat riuulis abnegari. Hinc eſt, quod te magnifici patris meritis æſtimatum Comitiuę Domeſticorum Vacantis honore prouehimus. Vt qui es clarus ſtemmate, ſplendeas dignitate. Quis enim vitæ, quamvis† futura, tamen certa non teneat, dum glorioſi patris recolat officioſos labores? qui prudentiæ ratione flammatus, ſic fuit ad repentina ſolicitus, quaſi per moram crederetur inſtructus. Præfecturam enim, ſolicitudinum omnium nobiliſsimum pondus, quod vel ſolum fuiſſet expedire laudabile, juncta exercitus noſtri cura diſpoſuit: vt nec prouinciis ordinatio deeſſet, nec exercitui ſe prouida ſolicitudo ſubtraheret. Superauit cuncta infatigabilis & expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum noſtrum cũcta moderatus eſt, vt ſic accipientibus ſatisfaceret, ne dãtes locum querimoniis « inueniret. Verùm vt de plurimis pauca ſufficiant, probauit de ſe tanta, vt eligeretur eius inexplorata poſteritas. Inter"hæc tamen generis ornamenta, quod"maximum pulcherrimæ nobilitatis"iudicium eſt, nec tuorum indiges" ſuffragiis meritorum. Literarum ſiquidem ſtudia, quæ cũctis honoribus ſuo ſunt digna ſuffragio, ſedulus perſcrutator aſſequeris, addens claritati generis ingenium ſuauiter eloquentis. Incumbe ergo talibus ſtudiis, ama quæ in te « remunerata cognoſcis: vt noſtra « quoque iudicia cum tuis prouectibus tendas. Tantum enim à nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoſcis.

V. fuerit fortaſſe. For. Comitiua collata Venantio. † V. futurũ For. "inueniret For. "hoc "V. maximè for. "indicium vel decus For. "V. ſuffragia For. "V. honorib. non ſunt digna. For. "V. munerata. For. "quæque

Senatui vrbis Romæ Theodoricus Rex. XVI.

Super eodem.

Candidati commendatio. Honos alit artes. "ſummam comitiua Collata. "veneratũ "relucentem Liberius Odouacer.

STudij noſtri eſt, P. C. remunerationem recto conferre propoſito, & bonæ indolis viros ad inſtituta meliora fructu impenſæ benignitatis accendere. Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: nec quiſquam eſt, qui non ad morum" ſumma nitatur aſcendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur. Hinc eſt, quod illuſtrem, « Venantium, tam ſuis quàm paternis meritis « eluçentem, Comitiuæ Domeſticorum Vacantis dignitate ſubueximus: vt natalium ſplendor inſitus ornatior collatis redderetur honoribus. Retinetis enim, P. C. patritium Liberium & in aduerſitate noſtra fuiſſe laudabilem, qui ſic Odouacris integerrimis parebat, obſequiis, vt noſtra poſt fuerit electione digniſsimus, contra quos multa feciſſe videbatur inimicus

micus. Non enim ad nos vilissima transfugæ « conditione migrauit: nec proprij domini finxit odium, vt alterius « sibi procuraret affectum. Expectauit integer diuina judicia, nec passus est sibi Regem quærere, « nisi primitus perdidisset. Vnde si factum est, vt ei libenter daremus prœmium, quia nostrum fideliter iuuit inimicum: qui casu patrocinante contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quantò tunc cognosci poterat indeuotus. Flexo jam domino penè nullis est terroribus inclinatus: sustinuit immobilis ruinam principis sui, nec nouitas illum turbare potuit, "quem etiam ferocitas gentilis expauit. Prudenter est secutus communes casus: vt « cum diuina judicia fixè « sustineret, humanam « gratiam commendatior inueniret. Probauimus hominis fidem: tristis ad jura nostra transiuit, qui superatus animum conuertit, non autem vt vinceretur effecit. Cui mox vt Præfecturæ Prætorianæ concessimus dignitatem, credita "sibi tanta integritate disposuit, vt miraretur aliquis sic simpliciter deuotum, quem tam calidè nouerat fuisse contrarium. « His igitur « infatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica « videatur procurasse compendia, censum non addendo, sed conseruando protendens, dum illa quæ consueuerant male dispergi, bene industria prouidente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescitis. Ita vtrumque sub admiratione perfectum est, vt & fiscus cresceret, & priuata vtilitas nulla damna « perferret. Iuuat nos referre, quemadmodum in Tertiarum [1] deputatione Gothorum, Romanorúmque « possessiones junxerit & animos. Nam [2] cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur « præstitisse concordiæ. Sic enim « contigit, vt vtraque natio dum communiter viuit, ad vnum velle « conuenit. Et factum nouum, & omnino laudabile: gratia dominorum de cespitis diuisione conjuncta est: amicitiæ populis per damna « creuere, & ex parte agri defensor acquisitus est, vt substantiæ securitas integra seruaretur. Necesse enim, vt inter eos suauis crescat affectus, qui seruant jugiter terminos constitutos. Vna lex illos & æquabilis disciplina complectitur. Debet enim Romana Respublica, & memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaris tradidit studia caritatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot eximia fecisse retinemus. Faueant superna dispositis: vt sicut nos virtutes, « collatis beneficijs, inuitamus: ita creuisse meritis honoratas conscientias approbemus.

" cogitatione. al. cogitatione. For. "V. procuraret. For. " nisi recto rem. For. "quē nuper "qui " sustinet "v. gratiatim. For. "Præfectus prætorio. "sibi integritate "v. Is igitur For. " infatigabilis " videtur For. Etiam crescente fisco Priuata commoda nullum passa detrimentum. " sentiret " possessionis iunxit Communis "præstitisse "contingit "v. creuerit For Cespitis diuisio " creuerunt " celatis

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Tertiarum deputatione*] vet. *in tertia deputatione.* perperam: nam tertiarum illationes, deputationes, exhibitiones epistola sequenti, & 37. hujusce libri, al. *Thermarum* For.

¶ 2. *Cum se homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communio causam noscitur præstitisse concordiæ*] Scitum est ex rer. communione

inter socios discordias excitari. *l.77. cum pater. §. dulcissimis de leg. 2.* Theophil. *§. quadam. de actionib.* ideò esse comparata judicia diuisoria, vt communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur ἐπὶ τούτῳ γὰρ συγκεκρότηται τὰ δικαστήρια ταῦτα ἐπὶ τὸ τὴν κοινότητα καταπαῦσαι καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην φιλονεικίαν *l. vlt. C. comm. diuid lib 84. cum amplius de reg. iur. lib. 1. quand. & quibus quart. pars deb. C. lib. 10.* Aristot. *lib. 2. cap 3.* Politicῶn. Mamertinus *in Panegyric.* quem Maximiano dixit elegantissimè. Vbi obiter pro æmulationis stipulis, emendabis, stimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Marcel. For.

" In vno vet. scriptū est *Trudentia*. For.

¶Honoratis possoribus, defensoribus & curialibus " Tridentinæ ciuitatis Theod. Rex. XVII.

Quod releuentur absolutione tributorum pro rata concessionis.

Principis munificentia nemini debet esse fraudi.

" V. *Butilano* For.

" v. *persolvere*. For.

Tertiarum immunitas.

" alicui

MVnificentiam nostram nulli volumus extare damnosam? ne quod alteri tribuitur, alterius dispendijs applicetur. Et ideò præsenti auctoritate cognoscire, pro sorte, quam " Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, nullam debere " soluere fiscalis calculi functionem: sed in ea præstatione quanti se Solidi comprehendunt, de Tertiarum illationibus vobis noueritis esse releuandos, Nec inferri à quoquam volumus, quod " alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, benemeriti munus innocentis contingat esse dispendium.

Gudilæ episcopo Theodericus Rex. XVIII.

Non debet qui in seruitium trahi, qui lucere noscitur gratia dignitatis.

Conditio curialis.

" V. *ad honorem* For.

" Non autē *Curionem Reipub.* For.

" quam

" Parcinates Bros.

" suas

PRiscarum legum reuerenda dictat auctoritas, vt nascendo Curialis nullo modo possit ab originis suæ munijs discrepare, nec in aliud Reipublicæ officium trahi, qui tali præuentus fuerit sorte nascendi. Quòd si eos vel " ad honores transire jura vetuerunt, quàm videtur esse contrarium, " Curialem Reipublicæ amissa turpiter libertate seruire? & vsque ad conditionem peruenisse postremam, " quem vocauit Antiquitas Minorum Senatum? Nouerit itaque reuerentia vestra, " Sarsenates municipes collegas " suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Vnde prouidentia vestra, pro integritatis suæ proposito examinata veritate, discutiat quæ veniunt in querelam: & si desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad Curiam suam remeare permittat. Si verò clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum Comitatum " instructam perso-

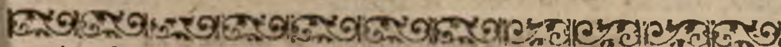
" instructā modis

personam modis omnibus destinate, quæ aduersariorum debeat intentionibus obuiare. Quòd si de negotij qualitate † dubitatis, conuenit " sacerdotalibus institutis, vt ante controuersiam justitiam magis ipse " cognoscas, quàm de judicio victus " abscedas. Talem siquidem non oportet publicè superari, quem amatorem æquitatis conuenit inueniri. * dubitat " sacerdotibus " cognoscat " abscedat

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Minorem Senatum*] infra *lib. 6. epist. 3. & lib. 9. epist. 7. in fi.* FOR.

¶ 2. *Desideria petitorum*] Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis. *l. 3. D. de in integ rest. l. pen. l. vlt. C. si contra ius, vel vtil. publ. l. vlt. c de diuer. rescrip.* FOR.

Vniuersis Gothis & Romanis, & his qui portubus vel † [1] clusuris præsunt Theodoricus Rex. XIX. † Clausuris

Priuantur malefactores qui proprium dominum occiderunt.

CVncta " quidem jure detestamur scelera, & omne quod iniquum est clemens execratur " auditus: sed ea maxime, quæ humani sanguinis effusione polluta, nostram " contra se incitauêre censuram. Quis enim ferat, in [2] domesticis præsidijs locum fuisse periculis? & ibi inuentum dulcis vitæ exitum, vnde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideò præsenti jussione mandamus, vt in famulos, qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, [3] inhumatam quoque reuerentiam ejus funeris abjecerunt, " legum districtione " resecetis. Quatenus qui exemples prouocantur pessimis, pœnis arceantur " aspectis. Proh dolor! pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadauer alienum, tantæ magnitudinis [4] corpus nec exiguis alitibus probatur infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigerum auium persequentem, alis cædit, ore " dilaniat, totóque suo " pondere periclitantibus nititur subuenire. Et homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt? Ille non vult extinguere, " quos " poterat vesci: serui maluerunt occidere, qui eos superstes consueuerat enutrire. Fiat ergo pastus pij vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potiùs sepulchro recipiatur qui dominum reddidit insepultum.

" siquidem " auditor. " in se *Seruorum qui dominos occiderint, pœna.* " legis " *resecari.* FOR. " *leg.* aspectis FOR. *Pietas in auibus.* " corus " delaniat. " pectore FOR. " quo FOR. " quæ *Insepultus.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vel clusuris*] in vno vet. *Vel claustris.* Vide suprà hoc lib. epist. 5.

FOR.

¶ 2. *Domesticis præsidiis*] Vlpian. Cùm nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis, quàm ab extraneis præstare serui cogantur: ideò senatusconsulta introducta sunt de publica quæstione à familia necatorum habenda, *lib. 1. de Senatuscons.*

Seneca *lib.1.cap.16.natur.quæst.* Plin. *in epist.* For.

¶ 3. *Inhumatam quoque reuerentiam eius funeris abiecerunt*] malim sic, quanquam scriptis libris repugnantibus, *inhumati quoque eius funeris reuerentiam adiecerunt*. Porrò veterum de sepulturæ cura leges & exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse *tit. de relig. & sumpt. fun. l. penult. de cond. inst.* Lactant. *lib.6.cap.12.* Agathius *de bello Gottico libr.1.sub finem*, Petron. Arbiter. *extrema Satyrici*, Val. Max. *lib.6.cap.3.* de seueritate, Ælian. *lib.12.hist. var.* de Alexand. Magno, & infra hujus lib. epist. 22. Sed de iis alius olim, vt spero, differendi locus dabitur. For.

† Vniligis Saioni Theodericus Rex. xx.

Capiantur naues oneratæ frumento, & mittantur ad exercitum.

OMnes decet gratanter impendere, quod publicas † vident vtilitates posse respicere: quando necesse est † hæc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideò præsenti " decernimus jussione, vt quantitas in Rauennati vrbe* salcatorias potueris reperire, frumentis "fiscalibus oneratas, ad nos vsque perducas. Quatenus "alimonia publica tali prouisione releuata, necessitatem inopiæ non " debeat sustinere. Reddat Rauenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consueuit accipere. Nam quæ præsentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. " Trahit obseruantium cateruas Comitatus noster: & dum ad beneficia præstanda curritur, " necessariò populis copia postulatur.

† Vulgi. Saioni al. Sydigi. al. Villicis. al. *Vigilis*. For.
Theodericus frumenta iubet in aulam comportari.
† videntur
* hoc
" *v. decreuimus.* For.
" salcatorias *v. calcatorias.* for.
" fiscalibus
" alimoniis
" debeant
" Trahit enim
" *v. necessaria.* For.

Ioanni Apparitori Theod. Rex. xxi.

Quod reducat ad culturam partem eam contingentem de paludibus: aut eam reddat.

GRaue " nimirum est, vt fructu laboris sui fraudetur industrius: & cui " adhibetur pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum: in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: " cui nihil " debet licere negligentiæ, ne videamur minùs profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei & Domitio, spectabilibus viris, loca in " Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat, vbi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos vsus " profuturam absorbuerat. Iacebat tellus naufraga, palustri * " tempore confusa, & sub vtroque jactata dispendio: nec aquarum puros liquores meruerat, & decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est, in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus, vt si eorum " opera vel labore turpis desiccaretur illuuies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum " actorum Spei

Emphyteusis à negligente reuocata.
" nimis for.
" debet
" vbi
" *v. debetur.* For.
" Spolitano vet. *in Polit.* For.
" profuturos
* corpore
" torpore
" opere
" auctionem

loquitur ingesta petitio, Domitij viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parcit expensis, * ad initium reuocatus est labor operantium, cùm iam in Solis faciem paulatim mollicies siccata duresceret, cælatámque longa voracitate tellurem Sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, vt bene † accepta inuida destruantur ignauia. Proinde deuotio tua præfatum Domitium moderata executione conueniat, vt acceptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat † supplicantibus portionem. Oportet enim, vt si opera postulata nequit efficere, consortem beneficij gloriam nostri * temporis, permittat implere.

* ad irritũ vel initiũ FOR.
† cæpta FOR.
† v. Supplicanti FOR.
† ipse FOR.
† corporis

† Festo v. i. Patritio Theod Rex. XXII.

† Fausto for.

Quod mittantur filij ad sepeliendum patrem eorum defunctum.

AEquum est, [1] vt commodet se regalis pietas Fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ aduersa presserunt. Atque ideò magnificentiæ tuæ præsenti auctoritate declaramus, vt † Hecditij filios quod in vrbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votiuo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubeatis. Ne † eorum desideriis abnegatis, [2] vulnus geminetur afflictis: & quod nefas dictu est, qui dolorum † nubila, nostra semper serenitate, detergimus, nunc miseris pias lacrymas denegare videamus. Insatiabilis quippe fletus est, qui humandis non finitur corporibus interesse: dum semper se reum judicat, qui cineribus justa non præstat, Priamus quanto pretio sepeliendũ Hectorem redemit? rogauit furẽtem, supplicauit armato, vitámque suam exponere maluit, vt cadaueri debita non negaret. Et quoniam in * his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuito nõ impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse.

† Codidij
† horum nobilia
Sepultura cura
* iis

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vt commodet se regalis pietas.*] vet. *vt se commodet benignitas regalis fati.* Conueniunt quæ à Iureconsultis de cadaueribus damnatorum sepeliendis disputantur *lib.* 48. *Pandect. tit. vlt.* Arrianus *in Epictetum. li.* 1. *cap.* 9. Petron arbiter *fragm. Satyrici.* de cura sepulturæ, huiusce lib. epist 19. FOR.

¶ 2. *Vulnus geminetur afflictis*] aduersa fortuna vtentibus non est calamitas nouo dolore cumulanda. In eandem sententiam. *l.* 6. *de iure dot. lib.* 14. *Diuus. de off. præsid.* For.

† Ampelio Dispositio & [a] Theodulo * vvv. sss. Th. Rex. XXIII.

[a] Ampellio
* Theodolo.
* viris sublimibus,

Oneribus superfluis non grauentur qui sunt vtilitatis publicæ seruitiis occupati.

Figulinarũ seu figulis vsus
ouanter al. ornanter
alias actiones
transduci
V. cesset FOR
circa. for.

DEcet nostri temporis disciplinam, vt qui publicis vtilitatibus seruiunt, superfluiis oneribus non grauentur. Nec dignum est, vt cuiquam lædat inuidia, nostris moribus ordinata. Quapropter "figulinis regia vobis auctoritate concessis,[1] operam" nauanter impendite. Nec vereamini ad "alias vos actiones posse "traduci, à quibus iniuncta præsentia vix credimus explicari," Cessauit ergo " contra vos improborum nefanda præsumptio, & obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se principalis clementia objecerit.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Operam nauanter imp.*] in duob. manusc. *operam ouanter imp.* aliàs *ornanter*. Idem Cassiod. post ep. 33. *nauanter insiste.* quo loci tamen vetus cod. habet, *gratanter*. For.

Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. XXIV.

Quod maiores non grauentur vltra debitum in præstatione debitorum.

Ornamẽtum Rom. nominis, à Senatu.
Ne potentiores onera illationum in tenuiores transferant.
v. subiectos. For.
v. moderationes. For.
iudicius For.
Exactores.
crassetur For.

COnstat, Senatum populis viuendi regulam præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, à vobis legitur institutum. Ad hoc Patres in illo principio nominati, vt quasi filiorum per vos possit vita cõponi. Vos enim deuotionem prouincijs, vos priuatis jura decreuistis, & ad omnes justitiæ partes " subditos parere libenter docuistis. Et ideo non decet inde signum " resultationis exire, vnde exemplum potuit moderationis effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est, rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendum. Ne magis ignorantia nutriatur excessus, sub quorum conscientia error non potest esse perpetuus. Igitur prouincialium " judicium relatione, ad magnificum virum Præfectum prætorij directa; comperimus, sic primæ transmissionis tempus exemptum, vt nihil aut parum à Senatoriis domibus constet illatum. Allegantes, per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decuerat subleuari. Fiet enim, vt exactorum nimietas, dum à potentibus contemnitur, in tenues conuersa " grassetur, & ille potius soluat aliena, qui est deuotus ad propria: præterea multò acerbiora jungentes, quod pro sua quisque volũtate aliquid exigentibus dignetur obiicere. Quæ tamen omnia detrimenta Curialibus dicuntur infligi: vt qui in vsus publicos fuerant nostra prouisione reparati, contumacibus distrahantur iniurjis. Atque ideo P. C. qui finem nobiscum Reipubl. debitis annisum, sic æquabiliter ordinate, vt quicquid vnaquæque domus Senatoria profitetur, destinatis procuratoribus per prouin-

uincias trina illatione persoluat. Aut certè, quod in locum beneficii solebatis expetere, arcæ Vicarianæ sedis, si id diligitis, vniuersa complere: ne necesse sit curiali per multiplicem & inefficacem conuentionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius dāna suscipere, eueniátque detestabilis casus: ' vt qui functionem propriā vix poterat sustinere deuotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, salua ciuilitate, dissimulare non possumus, vt sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, & illi magis pereant, qui Reipublicę parere festinant." Hoc etiam nos edictali programmate in cunctorum noueritis prouincialium notitiam pertulisse, vt liberè prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere nouit oppressum, relaturi à nobis iustitiæ fructum, qui fessis nouimus dare præsidium.

" V. & qui for.

" V. nefor. te nuncfor.

Edictum Theoderici Regis. xxv.

Super eodem

QVamuis sit querula vox doloris, nec se contineant immuniti, & læsus animus vociferatione pascatur: tamen liberior sermo promitur, "si nostra auctoritate laxatur. Detestamur enim, miseros premi: commouemur & non querentium malis: velociusque ad nos peruenit, quod dissimulatio parentis abscondit. Meritò, quando cunctorū nos respiciunt auido ore læsiones. Dum illud pietati nostræ perire credimus, quod per " mediocrium damna sentimus. Nuper itaque prouincialium iudicū relatione comperimus, domos quasdam præpotentiū suas non implere per ordinē functiones. Hinc fieri, vt dum illationis quantitas procurati queritur à tenuibus, summa potior exigatur. Superbia " deinde conductorum canonicos Solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos: nec " vniuersam siliquam, quam reddere consueuerant, solenniter intulisse. Proinde factum est, vt curiales quibus nos volumus esse prospectum, imminentium solicitudine coacti, grauia damna sentirent, &, si dici fas est, cum alienis debitis sub truculentis "cōpulsionibus vrgerentur, possessionum quoque suarum amissione priuati sunt. Quod scelus vt debeat amputari, ad reuerendissimū quoque Senatum præcepta transmisimus, & nunc edictali programmate " definimus, vt quisquis Possessorum siue Curialium grauarum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ serenitatis audientiam venire deproperet, sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse, cum viderit pro futura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium iusti principis, quamvis multis semper declaretur " iudicijs. Nunc autem sub silentio patientiam doloris " abducite, aut sub justitia iter vocis aperite. ' Iam in vobis erit hujus sūma cōsilij, quibus adiacet eligere, quod vobis prospicitis expedire.

Dolorem tegere, difficile

" V. qui nostra. FOR.

" medio-crum

" V. domum For.

Canonici Solidi.

"immensā

" compulsoribus

" diffinimus

" Indiciis

" V. subducite. For.

" In vet. strictius hæc cōclusa sunt: Iā in vobis eā tales eligere quod vobis prospicitis expedire. FOR.

" gesto

"Fausto præposito Theod. Rex. xxvi.

Quod Apuliæ & Calabriæ negotiatores publici non grauentur.

" Nudis v. nullius FOR compendia iniusta.

NVllius compendiis delectamur iniustis: nec ad animum nostræ pietatis perueniunt, quæ probitatis gratia deferuntur. Respubl. siquidem iure semper æquitatis augetur: & cum temperantia diligitur, " velociter profutura succedunt. Atque ideò illustrem magnificentiam tuam, Negociatorum Apuliç siue Calabriç supplicatione permoti, duximus, instruendam, vt frumenta quæ per supradictos negociatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretij nomine Solidorum quantitas exigatur. Nam si coëmptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta " moderatio fideliter " distrahatur, euentû rei ratio fiscalis habitura est, quæ iniustè videtur imposuisse " quod respui. Nimis enim iniquum est, vt ille [1] patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum: pari conditione censentes de sextario quoque, quem negociator eius prouinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata semper pretia proteruus exigere: & vt validius retundamus excessus, pœnam xxx. librarũ auri sedis nostrç præfectis imponimus, si quis contra hęc saluberrima constituta ausu temerario venire tentauerit. Officium verò decem librarum auri dispendio se nouerit esse feriendũ, si inhibitas prçsumpserit exequi iussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, vt si pensionem " huius tituli Siliquario præstat, " monopolium quoque negociator exerceat. Si verò " Siliquarius hunc titulam negociatoribus " indicat abrogandum, nullam ab eis exigat pẽsionem. Quia satis absurdum est, vt affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In aurariis denique priscus ordo seruetur, & ad eos tantũ functio ipsa respiciat, quos huic titulo seruire voluit antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negociatores, qui nostris titulis necessarii comprobantur omnibus modis facite custodiri: ne genus " hominum, quod viuit lucris, ad necem possit peruenire dispendijs.

Inter pretiũ — " v. moliatio. FOR — " extrahatur — " quæ — *Sextarius.* — *Mulcta in exigentem iniusta precia.* — "huiusmodi — " monopolum — " siliquarius For. — " v. indicat For. — *Qui sentit onus, debet & commodum sentire.* — *Auraria functio.* — " hominis — *Lucro viuũt negotiatores*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Patiatur dispendium*] Tractatum à jure. FOR.

¶ Vniuersis Iudæis Genuæ consistentibus Theod. Rex. XXVII.

Datur Iudæis licentia reficiendi Synagogam.

" an — " tegmen

SIcut exorati, iustum cupimus præbere consensum, ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus: " in ea parte præcipuè, in qua diuinæ reuerentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur elati, diuinitatis gratia destituti. Quapropter " tegumen tantum vetustis

tustis parietibus super imponere Synagogæ vestræ, præsenti vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta diua'ia permiserunt Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus eu agari. *Noueritis vos " seueritatem minime diffugere veteris sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis vero parietibus cooperiendis, vel * † reficiendis tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus " siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus [1] Religionem imperare non possumus: quia [2] nemo cogitur, vt credat inuitus.

Neque legere, neque augere Iudæa templa liceve.
* Et noueritis.
† seueritatem
* fulciẽdis
* fingendis
* Hæc vox si abest à vet. For.
Præscriptio tricennalis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur vt credat inuitus*] Iustiniano Imperatori Theodahadus inf. lib. 10. epist. 26. *cum diuinitas diuersas patiatur religiones esse: nos vnam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntarie sacrificandum esse domino: non cuiusquam cogentis imperio.* Tertullianus ad Scapulam in fin. *Non est* (inquit) *religionis cogere religionem: quæ sponte suscipi debet, non vi.* Clemens initio *lib.* 1. Recognit. ad Iacobum fratr. dom. D. Bernardus in Cantico, serm. 66 *Fides suadenda* (inquit) *non imponenda.* Porrò hujus rescripti ad Iudæos Genuenses e[illegible] inscriptione admonitus conjicio *in l. 8 C de Iudæis, ex Cod. Theodos* negatione addita, legendum esse, *non tam.* For.

¶ 2. *Nemo cogitur vt credat inuitus.*] Quis, inquit Lactantius, mihi imponat necessitatem, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi? nihil tam voluntarium quam religio, in qua si animus auersus est, jam sublata jam nulla est. Fides autem suadenda est non imperanda, nocuit enim & nocebit semper rigor, & ingenia nostra vt nobiles generosi equi, melius facili freno reguntur, docendo magis quam jubendo, monendo quam minando. Bros.

§ * Stephano v.s. Comiti primi ordinis ex principe * officij nostri Theodoricus Rex. XXVIII.

* Fausto For.
* off sic. con. Bros.

De promotione emeriti ad dignitatem spectabilitatis.

TRibuenda est justis laboribus compensatio " præmiorum: quia ex probrata militia creditur, quæ irremunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Sudores bellicos Ciuica corona testatur. Expectant etiam † equos præmia sua: & tanta justitiæ vis est, vt nec illis tardiùs detur laboris † pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum hoc, homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium: &, quòd raro in seruiente prouenit, permutatio judicum nunquam circa te * variauit affectum. Nec erat

Præmiũ digni quis.
" meritorũ
† equi For.
† premium
Laus fidis & constantis animi.
* narrauit

in te alieni judicij quiſquam inuidus,cum etiam deceſſorum ſuorum ordinationibus redderetur aduerſus. Placere ſiquidem meruiſti cunctis cum ſemper diligenda cuſtodis,ſilentium in ſecretis, in actionibus efficaciam,in obſeruationis labore frequentiam:& quod† rarum eſt continentiæ bonum,crebra hominum vitia fecerunt,cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum principis nulla ſorde maculaſti, ſeruans dignitatem nominis exercitatione virtutis.Hinc eſt,quod Spectabilitatis honorem, quem militiæ ſudore deterſis juſta deputauit Antiquitas, præſenti tibi auctoritate conferimus: vt laboris tui tandem finitas excubias,remuneratione [a] Comitiuæ Primi Ordinis, jam ſecurus intelligas. Et quia gratiam Principis dignitas nuda non aſſerit, [b] nec beneficium dici poteſt,quod nulla vtilitate ſentitur:priuilegia tibi quoque, quæ tribui ſcholæ tuæ.Ex principibus diualia conſtituta voluerunt,ſimili munificentia condonamus. Neque quicquam in his debes metuere, quæ † forſitan nouella vſurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oneribúſque † ſordidis jus te muniuit antiquum. † Sed quanquam præſenti remuneratione « digna ſoluamus, futuris tamen votis ſpem maximam pollicetur.Sed quoniam anguſta ſunt beneficia,quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur,aderit prouidentia principalis:vt quos dignos fauore noſtro credimus,eos quoque maiori honore cumulemus. Verum quia celari non decet [a] regum impetrata, præſentia ad prouincialis judicis facito notitiam peruenire. † Quatenus ſpectabilitatem tuam decoratam noſtro teſtimonio vniuerſitatis corda cognoſcant:tibique vtpote militiæ munere perſoluto, cultus competens pro noſtrorum temporum laude ſeruetur.

† rarū continentiæ

Spectabilitas.

Ex principibus.

† forſitan vſurpatione

† ſordibus

* ſed præſenti

* condigna

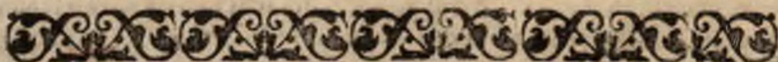
* V. quod honorem impetrata. FOR.

* Quod

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Comitiuæ primi ordinis*] princeps officij eo munere perfunctus euadit in comiti primi ordinis. Cujus comitiuæ mentio eſt *in l.59. C.de Decur. l.* 10 *C.de comit.rei milit.& tit.de comit.,& archiatr.* Erant & comites ſecundi ordinis,infr.lib.7.epiſt.26.& comites tertij ordinis, vt *l.127. quicunque, C. Theodoſ.de decurionib* For.

¶ 2. *Nec beneficium dici poteſt quod nulla vtilitate ſentitur*]ſic Vlpian.*naturaliter ex eo bona dicuntur,quod beant,hoc eſt,beatos faciunt*,beare eſt, prodeſſe, *l.* 49. *Bonorum, de verb. ſign.* Tull. *Parad.* 1. vt τὰ χρήματα παρὰ τὸ χρῆσθαι opes quod ſint vſui dictas eſſe,eleganter apud Xenophon.Oeconom.Socrates ediſſerit.For.

¶ † 1 Adilæ v. i. Comiti Theodericus Rex. XXIX.

* Adilo viro ſublimi

Non permittat homines eccleſiæ moleſtari,& tuitionem prædiorum hominum eccleſiæ præſtare procuret.

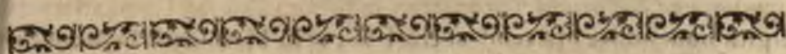
Quamvis

QVamvis nullos velimus grauamen aliquod ſuſtinere quos videtur pietas noſtra protegere (quia regnantis eſt gloria ſubjectorum otioſa tranquillitas) tamen ſpecialiter Eccleſias ab omni injuria reddi cupimus alienas: quibus dum æquabilia præſtantur, miſericordia diuinitatis acquiritur. Et ideò beatiſsimi viri Euſtorgij Epiſcopi ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ petitione permoti, præſentibus te affatibus "admonemus, vt prædijs vel "honoribus illius Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutis, tuitionem ſtudeas ſalua ciuilitate præſtare. Nec à quoquam, cujuſlibet nationis homine, contra fas patiaris opprimi, quos decet diuinitatis intuitu ſubleuari. Ita tamen, vt cauſis publicis & priuatis, quę contra eos rationabiliter proponũtur, reſpondere non differant. Quia ſicut nolumus, eos ab aliquo prægrauari, ita "exemptos à tramite juſtitiæ non patimur inueniri.

Tuitio prædiorum & hominum Eccleſiæ. "ammonemus. "Magis placet hominib. For. *Eccleſiaſtici virituſtandi &c. & quatenus.* "exceptos For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Adilæ V.S. Comiti Th. rex.*] vet. *Auilæ.* al. *Aduo viro Senatori Comiti primi ordinis ex principe noſtri officij.* Sed hæc verba, *primi ordinis*, temerè videntur ex inſcriptione tituli antecedentis epiſtolæ huc fuiſſe congeſta. FOR.

¶ Fauſto præpoſito Theodoricus Rex. XXX.

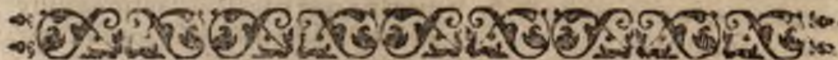
Vt eximatur ab illatione tributorum, qui deputabitur ſeruitio pauperum.

NOn præjudicat juri publico perſonalis exceptio: quia beneficialem eſſe principem licet, nec intra regulas conſtitui poteſt munificentia † regalis arctari. Ita leuis coërceatur grauiſsimis inſtitutis impatiens ambitio jure "frenetur, clementia non habet legem, nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi, quem decet ſine fide laudari. Defenſores itaque ſacroſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ pro expenſis pauperum, quæ ſub lucri exaggeratione funduntur, vnum ſibi ex negotiatoribus vrbis ſuę deſiderant oportere præſtari: qui pro emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere, quod ſuſcipit. "Hæc enim nos & Rauennati Eccleſiæ commemorant, "motos rationabilis allegatione tribuiſſe: quod pietatis exemplum, ad ſuum quoque commodum † ſupplicant transferendum. * Ideò illuſtris & præcelſa magnificentia tua (ſalua in alijs negotiationibus commoditate publica, quæ ab vniuerſo corpore conſueuit inferri) vnum eis, quem ſibi † viſi fuerint "eligere deputabit, qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec Monopolij, nec Siliquatici, nec Aurariæ aliquid penſionis impendat, vel quodlibet grauamen ex permiſſa nundinatione ſuſtineat. Cur enim illud tardemus annuere, vnde nulla poſſumus damna ſentire?

"principalis "reſtinetur For. "Hoc "mores "ſupplicat "Et ideo "viſum "elegiſſe. *Monopolium. Siliquaticum. Auraria penſio.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec Monopolij, nec Siliquatici, nec auraria aliquid pensionis impendat.*] Siliquaticum & Monopolium erant mercatorum onera: Siliquaticum in nundinis exigitur, ob vēditionem proponendam. Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio principis exercet, quo tamen vti hodie non licet ex *l.1.C. de monop.* Bros.

v Dromonariis. al. Dromanariis.

" [a] Dromanariis Theod. Rex. xxxi.

Sollicitantur quidam exequi iniuncta per alueum Padi, vt diuiso labore equis publicis debeat subueniri.

Suo debet quisque muneri respondere. " Vox *nec* abest vet. For. † regulam † Scribo, *nec gloriam strenuit.* for. *Veredarij.*

PVblicis debent vtilitatibus insudare, qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professio desit obsequio, vt ", nec commoda priuata reperiat, nec † gloriam " strenuitati acquirat? Et ideò Comiti Sacrarum largitionum nostra præcepit auctoritas, vt in Hostiliensi loco constitui debeatis, quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alueum Padi more solito faciatis: vt diuiso labore equis publicis debeat subueniri. Quando cursus vester non atteritur, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectum patitur, quod vnda potiùs currente portatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Dromanariis*] Qui Dromonibus præsunt, de quibus infrà nihil adnotabo. For.

Senatui vrbis Romæ Theodericus Rex. xxxii.

De palude Decennonij reducenda ad culturam.

Impensa circa vsus publicos. † qua † Hæc vox *Atque* abest à vet. for. " v. *Decemnouij* for. " hostiis modo † formosã

GRata nobis est P.C. circa vtilitates publicas impensa deuotio, † quia dum ciuium laudabiles animos comprobamus, locum iustis beneficij reperimus. Quid est enim tam senatorium, quàm si vtilitatibus publicis impendat affectum? vt posit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus " atque patritius Decius, glorioso circa Rempublicam amore deuinctus, vltro postulauit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostre pietatis imponi, paludem " Decennonij: † in hostis modum vicina vastantem, fouearum ore patefacto promisit absorbere: illam † famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentię quondam mare paludestre

† possedit,

† possedit, cultísque locis inimicum superfundens vnda diluuium, terrenam gratiam syluestri pariter horrore " confudit, nihil vtile nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solum, postquam obnoxium cœpit esse paludibus. * Ideò miramur priscæ confidentiæ virum: vt quod diu virtus publica refugit, manus priuata * susceperit. Hunc ergo audacem laborem aggressorum se laudabili perfectione pollicitus est: vt percunte damnoso gurgite, quæ fuerant amissa, vlteriùs non perirent. Vnde * nostræ super hac parte serenitatis postulat jussiones: vt auctoritate publica subeat opus eximium, quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed vos P. C. quibus cordi est bonum desiderium juuare auxiliatoribus constitutis, præsentibus † decretis annuimus, vt ad loca ipsa Decennonij duos ex vestro corpore dirigatis: quibus arbitrantibus quantum spatij restagnatis " incursibus paludestris illuuies occupauit, fixis terminis annotetur. Vt cùm ad perfectionem " promissam peruenerit, liberatori suo reddita terra proficiat, nec quisquam inde aliquid præsumat attingere, quod tam diu inuadentibus aquis non potuit vendicare.

† concedit For.
" confodit
* Et ideò
* suscepit
* nostra
" serenitas
† decretis tibi
" V. mensib. For.
Definiendi à duobus senatoribus spatium
" promissa venerint
Non cedet occupanti.

" § Decio v. i. Patritio Theodericus Rex. XXXIII.

" v. *Artemodoro Pref. vrb.* For.

Supradicto conceditur palus ea Decennonij desiccanda, & ad culturam reducenda.

IVstitiæ ratio est, * vt laudabile desiderium sequatur prosperitas " actionum: & quod bona voluntate " suscipitur, regalibus quoque ordinationibus impleatur. Vobis itaque desideria justa poscentibus præsenti auctoritate concedimus, vt stagnis Decennonij paludibúsque siccatis, sine fisco possideas in solum rura reuocata, nec vllam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub generalitatis testimonio absoluimus. Hinc etiam ad amplissimum Senatum præcepta transmisimus, vt " definito nunc spatio ad tuum pulchrè transeat dominium, quod est à fœdis gurgitibus vendicatum.[a] Æquum est enim, vt vnicuique proficiat labor suus: & sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis " consequatur augmenta. Illud etiam " qui studio Reipub. semper inuigilamus, aspeximus, vt si quis hunc laborem juncta " tecum societate subire delegerit, habita " corporis æstimatione, habeat juris " proprij spatia pro parte quam " suscepit. Vt nec solus immensis oneribus prægraueris, & animosiùs peragatur, quod sub collegij adjuuatione suscipitur. Ita " fiat, vt quæ rebus maximis est amica, " molesta careatur inuidia. Quapropter gloriosis desiderijs " nauanter insiste, ne opinioni tuæ graue sit " in assumptis conatibus marcuisse. Intuere quippe, omnium ora atque oculos in te esse conuersos: respice serenitatis nostræ suspensa judicia ad " effectum operis instituti. Quanta vales animositate festina, vt dignus tanta re emeruisse judiceris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

* ad
" iussionū For.
" susciperetur
Restitutum paludis exsiccata dominium.
" definitio
Sumptus & labor
" v. exsequatur For.
" quod
" totum
Sorses operis
" v. operis For.
" propria
" suscepit
" fiet
" molestia
" gratanter for.
" *In* abest à vet. for.
" affectum for.
" affectum
" omnt.

NOTÆ VARIORUM.

¶ [a] *Æquum est enim vt vnicuique proficiat labor suus, &c*] Augmentum patrimonij non sine labore quæritur, *l. si defunctus, C. arbit. tut.* quemadmodum & pecunia. *l. quod si minor. §. Scæuola. D. de minor.* beneficia ecclesiastica, *cap. super. de renunt.* honoris augmenta, *l. contra publicam, Cod. de re milit.* stipendia longo sudore, *l. fin. C. de omn. agr. des.* BROS.

" V. sic *Tantula viro Senatori* FOR.

¶ Arthemidoro præfecto vrbis Theod. Rex. XXXIV.

Quod pecunia conuertatur in reparatione ædificiorum.

Præfecti vrbis commendatio.
† artibus

GAudemus, in te nostra floruisse judicia, lætamur, dignum prçsulem te Romanis * arcibus extitisse, qui generosis animis amicum cum fraudibus non passus es valere secretum, ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potiùs incitaret. Atque ideo vniuersa pecunia, quę fuerat fabricis deputata Romanis, & nunc magnitudinis tuę [a] discussione constitit † abjuratam, cùm nec reddita suo tempore nec docetur expensa sine aliqua dilatione resumatur: & " vobis ordinantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Nefas est enim, vt in alios vsus transeant, quæ sibi subtracta non immeritò Roma suspirat. Deberemus itaque cælatores † deputatæ pecuniæ * in non modica pœna percellere, qui in tali causa nostram munificentiam † fraudauerunt. Sed affuit moderatrix, semper quæ nobis est " juncta, clementia: ne indecorè facta " plectamus grauiter incitante justitia. Sufficiat nobis, cupiditatem non implesse, quod voluit. Nec major potest prouenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter " vendicauerat possidere.

Pecunia fabricis deputata.
* obiuratā
" vobisque
" occultatę
* non immodica
" fraudauerant
" *v. iniuncta* FOR.
" plectemur
" iudicauerat for.

NOTÆ VARIORUM.

¶ [a] *Discussione.*] de cujus ratione, præscribitur Imperatoris Zenonis constitutio, *lib. 7. Cod. de ratiocin. oper. public.* FOR.

" Tantili. al. Thatillæ FOR.

¶ * [a] Tancilæ v. s. Theodoricus Rex. XXXV.

Ad quendam sublimem, quòd inquirat de statua furtiuè substracta.

Ornatu vrbis augendus.

ACerbum nimis est, nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum vrbium quotidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussionibus admonemus, vt de Comensi ciuitate Æneam statuam, quæ " periisse suggeritur, omni animositate perquiras. Spondens etiam centum aureos, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit. Quatenus pro-

" periisse
Statua requirenda.

nus promißio nostræ serenitatis trepidos ad spem confeßionis inuitet, quę etiam ad te destinata " edicta proloquantur. Sed cùm hæc tamen justa promulgaueris, si adhuc facinus " secretò valuerint, post diem * venerabilem locorum artifices facias congregari, à quibus sub terrore, perquire, quo ministro fuerit perpetratum. Ab imperitis enim harum rerum statuæ facilis euersio non fuisset, nisi eam tentasset mouere loco magistra præsumptio.

" edicta " secretò " venerabile

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Tantila V.S.*] in vet. legitur horum verborum loco, sed corruptè, *Edictum Theoderici Regis.* Furtum indicanti præmium proponitur, quod & jure fit. *leg 6. solent. de præscrip. verb. l. 13. si Balsatoram. Cod de fideiuss. l. 4. l. 5. D. cond. ob tur. caus.* Et de Athenis vsitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora, Melio & Ammonio in dictione ἐπικηρύξαι manifestum est. For.

*Edictum Theoderici Regis XXXVI.

* V. Fausto præposito. sed malè For.

De mercede danda illis, qui reuelarunt furtum, & pœna infligenda furibus.

QVamvis ad proditionem sceleris relaxata nimis pœna sufficiat, nec parum sit munus audaciæ supplicij declinasse terrorem: addimus tamen præmium, quod habere innocentia solet. Non quia commissa placuerunt, sed delectat nos munificos esse in amore vindictæ. Quapropter præsentis edicti vnusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat, * qui statuam de Comensi ciuitate rapuerit, & de suo facto, quod maximè nocens requirit, indulgentiam se nouerit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus: & metalla, " quæ inuenire possumus pretiosiora, largimur. Illud potius hac liberalitate redimentes, " ne transeat in vsum, quod constat esse prohibitum. Quis ergo tanta stultitiæ cœcitate damnetur, vt dubitet erumpere, quando & securitatem reperit, & præmium confeßionis acquirit? Si quis autem dißimulandum " fortè crediderit, eúmque aliqua veritatis indicio serenitas " nostra detexerit, ¹ vltimo se nouerit discrimine rapiendum. Indignum est enim, vt qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

Sontibus præmia proposita cur. Indicis præmium. " quis " V. rapuerint For. " quàm " nec "fore " V. nostra fortè detexeru. FOR

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vltimo discrimine*] id est morte, quod vltimum supplicium & animaduersio vltima definitur, *l. vltim. D. de pœn. l. vltim de sepul. viol. l. 31. omnes, Cod. de episc. & cler.* vltima pœna Suet. *in Iulio* ἐσχάτη τιμωρία. Harmenop. & *Nouell.* 153. nouißima exempla Cornelij Taciti *libro* 12. & 15. For.

† Athemidoro The. 1.

† Fausto præposito Theodor. Rex. XXXVII.

Quod negociatores depopulatione vastati, vsque ad tempus non teneantur ad præstationem tributorum & debitorum solutionem.

Induciæ de bitorib. data " calamitate. † legentiũ * nostra " . .commotione for. † profecit

OPes nostras cupimus thesauro pietatis augeri, execrantes commoda quæ nobis vexatorum fuerint " calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur, Quia quicquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Vrbis itaque Sipontinę negociatores hostium se asserunt depopulatione vastatos. Et quia * egentium leuamina nostras potiùs diuitias æstimamus, illustris magnificentia * tua, per hoc juge biennium nuncupatos, nulla faciat * coemptione vexari. Sed quoniam lapsos nihil releuasse proficit, si onus aliud solutionis accedit: qui memoratis negociatoribus noscuntur mutuasse pecuniam: celsitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennij spatio quicquam de credita summa æstiment postulandum. Quatenus sub induciis supradictis, & datam possint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se vrgere, quando incassum nititur nudatos " exigere? quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo peruenire faciamus.

" nudos " (lege) exfugere.

Fausto præposito Theodoricus Rex. XXXVIII.

Quod ciuibus super operis exhibitione, consuetudo alia nullatenus deputetur.

Princeps naturæ imitatur.

PRouentum regni nostri benignitas debet æmulari: vt tantum humanitas relaxet dona, quantum Respublica suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. Inter eos enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. Atque ideò illustris magnificentia tua præsenti auctoritate cognoscat, † Spoletinis ciuibus [1] ad exhibitionem Thermarum supra consuetudinem aliam millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere, quæ ad salubritatem ciuium nouimus pertinere. Quia laudes sunt nostrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

† à Spoletanis. Iustum inductum Principis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Ad exhibitionem tertiarum*] lege vt in vet. ad *exhibitionem Thermarum*, quemadmodum epistola trigesima nona hujus lib. *Thermarum ædificia decora*, & *lauachrum mundius*. idem mendum epist. 16. hujus lib. insidet. For-

Aloisio

¶ Aloisio architecto Theod. Rex. xxxix.

De reparatione balneorum quæ virtute vigere multimoda describuntur.

SI audita veterum miracula ad laudem nostrę clementię volumus continere (quoniam augmenta regalis gloriæ sunt, cùm sub nobis nulla decrescunt) quo studio conuenit reparari, quod " & nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim salutiferi Aponi meminisse potentiam: vt intelligas quo desiderio cupimus reficere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontē vidimus, in formam dolij concauis hiatibus æstuantem, & fornaces anhelantiū aquarum " circumducto tentilatio. Naturę probabili dispositione, coronatas, quę licet, more calide, nebulosos vapores exhalent, hanc tamen iucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperiunt: vt quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cùm non ignoret ardere. Ore plenissimo, in sphęrę similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt: vnde latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit, vt eum non putes " crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire. Veniunt aquę peralgentes meatus tali feruore succensę, vt post recurua spatia quę arte facta sunt longiora, in calores " sint " maxime rediturę. O magistri mirandum semper ingenium, vt naturæ furentis ardores " ita ad vtilitatē humani corporis temperaret, vt quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum, & delectationem " tribueret & salutem. Iuuat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum vndis indesinenter ardorē, & calorem venire decursu riui, vnde vsualiter solebat extingui. Meritò dicunt Philosophi, Elementa sibi mutuis " complectionibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter se contraria " intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, quæ mox ad thermarum ædificia decora peruenerūt, illis à cautibus vnda descendens, & aëra sua qualitate succedit, & tactu fit habilis, cum recepta fuerit in lauacris: vnde non tantùm delitiosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet, sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diuersos dolos corporis attributa. Quæ ideò Aponum, Græca lingua, beneficialis nominauit Antiquitas, vt causam tanti remedij æger cognosceret, cùm de tali nomine non dubium haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quod vna fluento rum natura diuersis ministeriis videatur accommoda. Nam protinus " saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatoriam qualitatem: deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suaui temperatione mollescit: mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multò blandiùs intepescit: postremo ipso quoque

Principis gloria.
" etiam
Aponus fō
" conduct
" excrescere
Aquarum calidarum vsus.
" sunt
" maximus redditurę For.
" ista
" traderet
Elementorum societas.
" al. complexibus for.
" dicuntur
Aponi fontis miracula.
" Hæc vox *saxo* abest. for.

"tempore *Neronis piscinæ.* " actionis suæ " cõspicua " tremẽtes " cõtinentia. " vnda " & " Hæc supradicta *aqua perennes.* " v. *defluens intus* for. " admissũ for. *Vis aqua sulphurea.* " fluentes " noxiali fusione largatos " & " v. *potius* for. " medicabilis substantia euenit. *ædificia collapsa instauranda.* " in terminis. " dirupat " decorata " iis " cõtenciosa " iis " alteratione. " v. *hic* for. *Natura tacita loquitur*

que " tepore derelicto, in piscinam Neronianam frigida tantùm efficitur, quantum prius ferbuisse sentitur: non immeritò " auctoris sui participans nomen collega est cum viriditate gemmarum, vt ipsa quoque vitrei eleměti calore " perspicua quasdam " tremens vndas quieta commoueat. Sed vt ipsum quoque lauacrũ mundiùs redderetur, stupenda quadam " continentiæ disciplina in " vndam, qua viri recreantur, si mulier descendat, inceditur: propterea " quod ipsis altera exhibitio decora collata est: scilicet, ne ardentium aquarum fœcundissimum locum nõ crederent habuisse, vnde plurima largiretur, si vterque sexus vno munere cõmuniter vteretur. " Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium, per igneas terrę venas occultis meatibus, " influens deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatẽ. Nam si Naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset " amissum. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum natiuum facile recepit algorẽ. Præstat & aliud adiutorii genus vis illa medicabilis: nam iuxta caput fontis scintillosi, quendam sibi meatum prouida Natura formauit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscepit interno humore " defluẽtes: vbi dum fessi nimio languore consederint, vaporis illius delectatione recreati, & lassa viscera reficiunt, & humores " noxia infusione laxatos, vitali ariditate constringunt: " vt quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant " protinus inueniri. Sic " medicabili substantiæ venit à sulphure, quod calet, à salsedine, quæ desiccat. Talia posteris non tradere, hoc est grauiter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innouetur: vt siue " in thermis, siue in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente re construi. Virgulta quoque noxia importunitate nascentia, euulsis cespitibus auferantur: ne radicum quidam capilli paulatim turgentes, fabricarum visceribus inserantur, & more vipereo prolem sibi fœcunditate contraria nutriat, vnde se compago casura " disrumpat. Palatium quoque, longa senectute quassatum, reparatione assidua corrobora. Spatium, quod inter ædem publicam, & caput igniti fontis interjacet, syluestri asperitate depurga. Rideat florenti gramine facies " decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lętatur: miróque modo dum proximè salem generet sterilem, nutriat pariter & virores. Sed non " his tantum beneficiis Antenorea terra fœcunda est. Infert & alia, quæ multò grandiùs obstupescas Corda illa (vt ita dixerim) montium, in vicem secretarij, negocia " contentiosa distinguunt. Nam si quis fortè pecus furatum pilis natiuis solito more spoliare præsumpserit, vndis ardentibus frequenter immersum necesse est, vt antea decoquat, quàm emundare præualeat. O verè secretarium iure reuerendum! quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse iudicium: & quod humana nequit " altercatione dissolui, fontium datum est æquitate definiri. Loquitur " illic tacita Natura, dum iudicat, & sententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conseruare negligat, quamvis plu-

plurima tenacitate sordescat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideò pecunia, quæ tibi " nata est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expendendum esse credideris, missis nobis breuibus, indicabis, Quia non grauamur expendere, vt tanta videamur ruris " amœna custodire.

" data
Breuia missa prospiciſſe
Expensa Rege digna.
" mœnia al. amœna. for.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Os e pleniss.*] os fontis, infra lib. 3 ep. vlt. paulò pòst, caput fontis vocat: & Vlpian. *l.1. D. de aqu. quotid. & æstiu.* FOR.

¶ 2. *Aponum beneficialis nominauit antiquitas*] si verum amamus, nullum homini maius à Deo donum concedi potest, secunda corporis valetudine: ex qua morum conditio quadamtenus temperatur. Ælianus de Socrate. hinc ἄπονος id est labore carens, à Iulio Polluce Onomastico lib. ἄνισος καὶ ἀπόνητος exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficij ac felicitatis loco ponitur, significat Cassiodorus. FOR

¶ 3. *Perennitas aquar.*] Vlpian. *l. 1. §. quanquam, de aqua quotid. & æstiu.* Theophr. *de rerum diuis.* τὸ ὕδωρ τὸ ἀέναον exposuit. FOR.

¶ 4. *Virgulta quoque noxia.*] Arborum radices fabricis inferunt ruinam, infra lib. 7. epist 6. *l. 1 Cod de aquæ duct. l.1. Cod. de interd.* Harmenop. *libr. 2. tit* 4. περὶ φυτῶν ἡ τῶν φυτῶν καταφύτευσις ἐκ τῶν τοιχῶν ταῖς οἰκίαις ἐπιφέρει βλάβας, ῥιζοβολοῦντα γὰρ φυτά, &c. Locus huic similis ac ferè geminus. FOR.

¶ Boetio Patritio Theodericus Rex. XL.

De Archaredo mittendo Regi Francorum.

CVm Rex Francorum, conuiuij nostri fama pellectus, à nobis citharœdum magnis precibus expetisset, sola ratione " complendum esse promisimus, quod te eruditionis Musicæ peritum esse noueramus. Adiacet enim " vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam, potuistis attingere. Quid enim " illa præstantiùs, quæ Cœli machinam sonora dulcedine " modulatur, & Naturæ conuenientiam vbique dispersam, virtutis suæ gratia comprehendit? Quicquid enim in conceptum alicuius modificationis existit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchrè loquimur, conuenienter mouemur: quæ " quoties ad aures nostras disciplinæ suæ lege peruenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, & peroſa de ectatio. Hæc cùm de secreto Naturæ, tanquam sensuum Regina, tropis suis ornata, processerit, reliquæ cogitationes exiliunt: omniáque facit ejici, vt ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat: tumidos furores attenuat: cruentam sæuitiam efficit blandam:

Musica laus
" v Compellendum for.
" v. nobis. for.
" ista
" Modulatu abest vet.
" quotiens
Musica vis quanta.

† ignauia
† soporantē
† soporat
" V. humanam. FOR.

excitat*ignauiam,* saporantémque languoram: vigilantibus reddit saluberrimam quietem: * viciatam turpi amore, ad honestum studium reuocat castitatem: sanat mentis tædium.bonis cogitationibus semper aduersum.perniciosa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam:& quod beatum genus curationis est,per dulcissimas voluptates expellit animi passiones.Incorpoream animam corporaliter mulcet,& solo auditu,ad quod vult deducit:quam tenere non prævalet verbo "tacito manibus clamat, sine ore loquitur, & per insensibilium obsequiū prævalet sensuum exercere dominatum."Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli prouinciarum vbi reperti sunt, nominibus vocitantur. Miseratio quippe diuina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudāda.Dorius pudicitiæ largitor,& castitatis effector est,Phrygius pugnas excitat,& votum furoris inflammat.Æolius animi tempestates tranquillat, somnúmque iam placatis attribuit. Iastius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio grauatis cœlestium" appetentiam bonorum operator indulget.Lydius cōtra nimias curas,animæque tædia repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. " Hæc ad "solutiones corruptibile sęculum flectens,honestum remedium turpe fecit esse"commentum. Hic verò numerus ternarius trina diuisione consistit. Omnis enim tonus habet summum & imum Hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam sine se esse non possunt,quæ alterna sibi vicissitudine referuntur, vtiliter inuentum est, artificialem Musicam, id est, " auctorum operationibus diuersis organis exquisitam,modis quindecim contineri. "His rebus aliquid maius adiiciens humana solertia,terris quādam harmoniam doctissima inquisitione collegit, quæ Diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata: vt virtutes,quas vniuersum melos habere potuisset,hęc adunatio mirabilis cōtineret. Hinc Orpheus muris animalibus efficaciter imperauit, vagósque greges contemptis pascuis ad " audiendi epulas potiùs inuitauit. Illo " cantante amauerunt siccas Tritones terras:Galatæa lusit in solidis:deseruerunt vrsi amabiles syluas: leones domestica tandem canneta reliquerunt:iuxta prædonem suum præda gaudebat. In vnum conuentum contraria vota collecta sunt, & " fidem " dicente lyra omnia sibi aduersa crediderunt. Amphion quoque Dircæus,canendo " chordis.Thebanos muros dicitur condidisse:vt cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret,saxa ipsa crederentur relictis rupibus aduenisse. Musæum etiam, & artis Orphei filium & Naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat, dicens apud Inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem cordarum pulsibus amœnabat: significans summo præmio perfrui, cui disciplinæ huius contigerit suauitatibus epulari. Sed hæc omnia humano studio per manualem musicam videntur effecta .Naturalis autem rythmus animatæ voci cognoscitur attributus, qui tunc pulchrè melos custodit, si aptè taceat, congruenter loquatur,& per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur. Inuenta est quoque ad permouendos animos Oratorum fortis ac suauis oratio-

" Tacitus
" Hoc enim
Toni quinque.
Dorius.
Phrygius
Æolius.
Iastius.
" V. appetitum. FOR.
Lidius.
" Hæc ad saltationes
" v. saltationes FOR.
" commercium
" V. actorū For.
Modi quindecim.
" iis
Diapason.
Orpheus
" audiendū
" canente
" fide
" v. dante. FOR.
Amphion.
" cordis
Musæus
Manualis musica.
Naturalis musica.
De Oratore.

vt criminosis irascantur iudices, misereantur errantibus: & quicquid potest eloquens efficere, ad huius disciplinæ non est dubium pertinere gloriam. Poëtis etiam, Terentiano testante, duo primùm metra principalia sunt † attributa, id est, Heroicum & Iambicum: vnum quod erigeret: alterum, quod* placaret. Ex quibus ad † oblectandos animos audientium diuersa progenita sunt. Et vt in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones grauida metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantasse, curiosa prodit Antiquitas: & quamuis nauigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant, suauiter decepti scopulos incurrere, ne tantam paterentur dulcedinem præterire. Quibus solus Ithacos euasit, qui nautis solicitatorem protinus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitauit vir prudentissimus felicissimam surditatem, & quam vincere intelligendo non*poterat, meliùs non " aduertendo superabat. Se verò soliditati arboris constrictis nexibus illigauit, vt & famosos cantus liberis auribus probare potuisset, & pericula dulcisonæ vocis vnda rapiente vinctus euaderet. Verùm vt & nos talia† exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapso è cœlo Psalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro " animæ sospitate composuit, vt † his hymnis & mentis vulnera * sanarentur, & diuinitatis singularis gratia conquiratur. " En quod sæculum miretur & credat: repulit Dauidica lyra diabolum, * sonus spiritibus imperauit: & canente cithara in libertatem rediit quem internus inimicus turpiter possidebat. Nam licèt huius delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius est inuentum ad " promouendos animos, quàm concauæ citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam * existimamus chordam, quòd facilè corda moueat. Vbi tanta vocum collecta est sub diuersitate concordia, vt vicina corda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est conuenientiæ, vt rem insensualem sponte se mouere faciat, quia eius sociam constat agitatam. Hinc diuersæ veniunt sine lingua voces: hinc varijs sonis efficitur † quidam suauissimus chorus, illa acuta nimia tensione, ista grauis aliqua laxitate, hæc media tergo blandissimè temperato. Vt homines se ad tantam perducere " non præualeant vnitatem, in quantam ad socialem conuenientiam ratione carentia peruenerunt. Ibi enim quicquid excellenter, quicquid ponderatim, quicquid raucè, quicquid purissimè, aliásque distantias sonat, quasi in vnum ornatum constat esse collectum. Et vt diadema oculis, varia luce gemmarum, sic cithara diuersitate soni blanditur auditui. " Musarum tela loquax, stamina verbosa, fila canentia, in quibus arguto plectro regitur, quod dulciter audiatur. Hanc igitur ad imitationem variæ testudinis, Mercurius dicitur inuenisse. Quam tanta † vtillima procurantem Astronomi inter stellas requirendam esse putauerunt, persuadentes, cœlestam esse musicam, quando lyræ formam comprehendere potuerunt inter sydera collocatam. Harmonia verò cœli humano sermone idoneè non potest explicari: quam Ratio tan-

Duo præcipua metrorum genera.
† tributa FOR.
* placeret
† oblectendum
Sirenum cantus.
Vlysis prudentia.
* poterant
" auertẽdo superabant
† exempla
Psalterium Dauidis.
" V. animi FOR.
† iis
* sanentur
" V. Et quod seculum. FOR.
* pepulit
* sonis
Dauidis lyra Saulem à dæmone vexatum pacauit.
" al. permouendos. FOR.
* æstimamus
Chorda musica vnde sortita nomen.
† quidem
Harmonia vis
" al. non valeant. FOR.
Comparatio Citharæ.
" V. musarum tela. for.
Testudo.
Mercurius inuentor lyræ.
* vtillissima
Cœli harmonia.

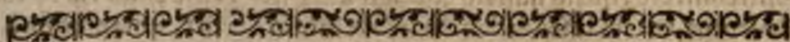
† illis
Opinio reprehensa de harmonia cœlesti.
† iucunditatem
† nostra
* nostræ

tùm animo dedit, sed auribus Natura non prodidit. Dicunt enim debere credi: vt beatitudo cœlestis † illius oblectationibus perfruatur, quæ nec fine deficit: nec aliqua intermissione marcescit. In ipso quippe intellectu habitare referunt superna, ipsis deliciis cœlestia perfrui, & talibus contemplationibus inhærentia beatis jugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, si causam cœlestis beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent: vbi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio manens semper æternitas: & inspectio sola diuinitatis efficit, vt beatiùs esse nil possit. Hæc veraciter perennitatem præstat: hæc † jucunditates accumulat: & sicut præter ipsam creatura non extat, ita sine ipsa incommutabilem lætitiam habere non præualet. Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrina colloqui cum peritis) citharœdum, quem à nobis diximus postulatum, sapientia † vestra eligat præsenti tempore meliorem: facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex * nostra æquabili compensatione referentur, qui & imperio nostro paretis, & quod vos clarificare possit, efficitis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Rex Francorum*] Luduin, vel Ludouic. ad quem sequens epistola scribitur, à Theoderico citharœdum dono tulit, sicut rex Burgundionum Gundibaldus duplex horologium, vnum totius motus cœlestis, alterum 46. horarum Solis, epist. postrema sup. lib. FOR.

¶ 2. *Non poterat.*] Hæc verba ad nautas & socios Vlysis omnino referenda sunt FOR.

* Ludouico.

¶ * 1 Luduin Regi Francorum Romæ Theod. Rex XLI.

Gratulatur Ludouico Regi Francorum de victoria habita.

Legatio pro Victis Alemannis.
† residentem
* Alemanicos
† actorib. FOR.
[1] primariorum for.
[2] remissus
[3] externi. for. al. extriti.
[4] alemanum Supplicem.

GLoriosa quidem vestræ virtutis [a] affinitate gratulamur, quòd gentem Francorum prisca ætate † residem[1], feliciter in noua prælis concitastis: & * Alamannicos populos, causis fortioribus inclinatos victrici dextra subdidistis. Sed quoniam semper in † auctoribus perfidiæ resecabilis videtur excessus, (quia * ex primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta) motus vestros in fessas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur euadere, quos ad 3 parentum vestrorum defensionem respicitis confugisse. Estote illis [2] remissi, qui nostris finibus cælantur [3] exterriti. Memorabilis triumphus est, [4] Alamanum accerrimum sic expauisse, vt tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat, illum Regem cum gentis suæ superbia cecidisse. Sufficiat 4 innumerabilem nationem partim ferro, partim seruitio subjugatam.

Nam

Nam si cũ reliquis confligis, adhuc cunctos superasse nõ crederis In talibus causis accipe frequenter " expertũ. Illa mihi fœliciter bella prouenerunt, quæ moderato fine peracta. Is enim vincit assiduè, qui nouit omnia temperare: dum iucunda prosperitas illis potiùs " blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. Cede itaque suauiter genio nostro, quòd sibi 5 gentilitas communi remittere consueuit exemplo. Sic enim fit vt meis petitionibus satisfecisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscits " pertinere. Quocirca salutantes gratia, honore, & affectione, qua dignum est, " illum & illum Legatos nostros, ad excellentiam vestram consueta caritate dixerimus: per quos & " sospitatis vestræ iudicium, & speratæ petitionis consequamur effectum Quædam verò, quæ ad nos pro vestris vtilitatibus peruenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus: vt cautiores effecti optata possitis victoria constanter expleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est: & " toties regnum Italiæ proficere iudicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharhœdum etiam, arte sua " doctum, pariter destinauimus expetitum, qui ore manibúsque consona voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet. Quem ideo " fore credimus gratum " quia ad vos eum iudicastis magno opere dirigendum.

" expertim

" Blãditur

Parere principi victori, commune gentium omnium exemplum.

" Peruenire

" illos & illos

" hospitatis

Populi salus est gloria principum.

" totiens Regnum Italia.

Citharædus dono datur.

" fortè

" V. quia vos fot.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Ludum.*] id est Clodouæo, quia Ludouicus dicebatur, inquit Hermann. Contractus in Chronico: vt ait victoriam Alemanorum, quam hîc nunciat Theodericus circa annum Christi 508. Anastasiani verò imperij 18. contigisse Felice & Secundino Coss. FOR.

¶ 2 *Affinitate:*] nam Theodericus, vt regni sui vires stabiliret, Adelphedam sororem Francorum Regi copulauerat. Mathæus Palmerius, FOR.

¶ 3 *Parentum vestr.*] Nam Theodericus sororem Clodouæi in matrimonio habuit. Gregor. Turonen. FOR.

¶ 4 *Innumerabilem nationem.*] reparabilem vocat Ammian. Marcell. FOR.

¶ 5 *Gentilitas.*] erat ergo tunc Clodouæus non amplius gentilis, sed Christianus iam factus. FOR.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS

VARIARVM LIBER III.

Alarico regi Visigotharum Theodericus Rex.1.

Ne moueat bellum cum aduersario, donec tractetur pax inter eos.

Legatio, ne bellum suscipiatur. " *Attilam Atila potēs* " Visigothorum " Rectius in veter. " *populorū ferocia corda for.* " ferorum " ferocinū " in albu " conflictus

QVAMVIS fortitudini vestræ confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo: quamvis " Attilam potentem reminiscamini " ¹ Visigotharum viridibus inclinatum: tamen quia "populorum "ferocia "corda longa pace mollescunt, cauete subito in " aleam mittere, quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus "conflictus, si non sit assiduus: & nisi vsu præsumatur, concertandi subitò fiducia nō habetur. Absit, vt vobis aliquid indignatio cœca surripiat. Moderatio prouida est, quæ gentes seruat. Furor autem instantia plerumque præcipitat, & tunc vtile solum est ad arma concurrere, cum locum apud aduersarium iustitia non potest inuenire. Quapropter sustinere, donec ad ² Francorum Regem Legatos nostros dirigere debeamus: vt litem vestram amicorum debeant amputare iudicia. Inter duos enim nobis, affinitate conjunctos non optamus aliquid tale fieri, vnde vnum minorem contingat forsitan inueniri. " Non vos parentum "fusus sanguis inflammat: " non grauiter vrit occupata prouincia: adhuc de verbis parua contritio est. facillimè "transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Obiiciamus, quamvis cognato, cum nostris coniuratis eximias gentes. Iustitia, quæ Reges efficit fortiores, citò conuertit animos, " qui contra se tales sentit armatos. Et ideò salutationis honorificentiam prælocuti, Legatos nostros illum & illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis & mandata nostra sufficienter insinuent, & vsque ad fratrem nostrum " ⁴ Gundibaldum, vel alios Reges lata vestra voluntate " deproperent. Ne videamini eorum immissione laborare, qui malignè gaudent alieno certamine. Auertant enim diuina, vt supra vos iniquitas illa præualeat. Commune malum, vestrum iudicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit aduersum, qui vobis nititur esse contrarius.

" Nam " fusis " num " transitis

" quæ

" Gundibaldum vt " deproperet

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Visigotharum.*] id est, Visigothorum qui Aquinatiam tunc obtinebant.

bant. Clodouæus & Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus à Clodoueo victus est. Ammon. Monach. *lib* 1. *cap.* 20 FOR.

¶ 2. *Francorum Regem*] Luduin, seu Clodouęum, de quo in nouissima superioris libri formula, & hujus lib. ep. For.

¶ 3. *Affinitate conjuncto*] vt supra lib. prox. epist. vlt. FOR.

¶ 4. *Gundibaldum*] regem Burgundionum, de quo supr. ext. lib. 1. ep. ad quem hac de re epistola seq. proximè scribitur. FOR.

« Gundibado regi Burgundionum Theod. Rex. 11. « V. G. bando

Super eodem.

GRaue malum est inter *curas regiásque personas, volútates sibimet videre contrarias, & dissimulando spectare, vt de vno aliquid dolendum possit emergere. Non sine inuidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non est vnus ab alio segregatus: siquid in vobis delinquitis, meo grauiter dolore peccatis: Nostrum est regios juuenes obiecta ratione moderari: quia « illud in vobis verè sentiunt displicere, « qui dum malè cupiunt, « audaciam suæ voluntatis retinere non possunt. Vereantur senes, quamuis sint florida ætate « feruentes: sciant, nos aduersarios esse cótrarietatibus suis: & illud velle persequi, ne ab vtrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant peruenire. Et ideo illum & illum Legatos ad fraternitatem tuam credimus destinandos: vt si filio nostro Alarico visum fuerit ad regem Francorum cum conjuratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa quę inter eos vertitur amicis medijs rationabiliter abscindatur. Conuenit enim, tales tantósque Reges non inter se lamentabiles rixas quęrere, vt de suis & nos possint casibus sauciare. Quapropter fraternitas vestra * adhibito mecum studio, eorum nitatur † reparare concordiam: quia nemo potest credere, sine nostro voto illos ad hęc pręlia peruenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua verò à præsentium gerulis literarum sermone vobis commisimus intimanda: Vt sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consueuit, Deo juuante, perficere, vnde solet diligétissimè cogitare.

Marginal notes: † charæ Principum dissidia. graue malum Dissuasio belli. « illi FOR. « quod « si audaciá « fruentes * habito † reperire Mandata legat.

¶ *1 Herulorum regi, Guarnorum regi, Thoringorum regi Theod. Rex. 111.

Studet conciliare discordes reges inter se.

SVperbiam, diuinitati semper exosam, persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vult * opinabilem gentem voluntaria iniquita-

Marginal notes: * Vel Thoringorum regi FOR. * Vel inopinabil.

te ſubuertere,non diſponit cęteris juſta ſeruare.Peſsima conſuetudo eſt, deſpicere veritatem Credit ſibi omnia cedere , ſi elatum contigerit in abominabili certamine ſuperare : Et ideò vos , quos conſcientiæ virtus erigit , & conſideratio deteſtabilis pręſumptionis accendit,Legatos veſtros , vnà cum meis & fratris noſtri " Gundibadi regis ad Francorum regem " Ludouicum deſtinate : Vt aut de ſe " Viſigotharum conflictu conſiderata æquitate ſuſpendat , & leges gentium quærat:omnium patiatur incurſum , qui tantorum " arbitrium judicat eſſe temnendum. Quid quærit vltra , cui " offertur abſoluta juſtitia? Dicam planè,quod ſentio : qui ſine lege vult agere , cunctorum diſponit regna quaſſare. Sed melius eſt , vt inter initia pernicioſa reprimatur aſſumptio : vt ſine labore perficiatur omnium , quod certamen eſſe poterat ſingulorum Recolite namque " 2 Henrici 3 ſenioris affectum , quantis vos juuit ſemper muneribus " quoties à vobis proximarum gentium imminentia bella ſuſpendit. " Reddite filio ejus gratiam : quam tantum agnoſcitis veſtris vtilitatibus attributam. Nam ſi tanto regno aliquid pręualuerit , vos aggredi ſine dubitatione " pręſumet. Quapropter excellentiam veſtram epiſtolari ſermone ſalutantes,per Legatos noſtros,illum & illum , pręſentiū portitores, verbo vobis aliqua dicenda cōmiſimus : Vt vos qui noſtrum ſequimini, Deo juuante,diſpoſitū:vnus vos cōplectatur aſſenſus : & foris hoc agatis , ne in veſtris prouincijs dimicare poſsitis.

'Gundibaldi FOR. " Cluderiū FOR. " Viſigothorum " V. iudiciū vor. " V. offeretur FOR. *Principiis obſtandum.* " Vet. lib. *Enrici.* For " quotiens " præſumit *Mandata legat. Pacis ſuaſio.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Herulorum regi,&c.*] *Thoringorum Regi.*is eſt Herminifridus,ad quem extat Theoderici ep.cap.1.lib.ſeq. For.

¶ † 2. *Henrici*] Idem Caſsiodorus Enrici meminit *lib.5.ep.39.*

¶ 3. *Senioris*]patris ſcilicet Alarici Regis Viſigothorum,vt ep.ſeqq.patet,For.

¶ 4. *Reddite filio*] *Alarico.*For.

¶ " Luduin Regi Francorum Theod.Rex. IV.

Exhortatio ad pacem cum aduerſario, donec eorum controuerſia placabili amicis mediis finiatur.

" Ludouico for.

" A Deo inter Reges affinitatis jura , diuina coaleſcere voluerunt, vt per eorum placabilem animum proueniat quies optata populorum. Hoc enim ſacrum eſt , quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus " obſidibus habeatur fides , ſi non credatur affectibus?Sociantur proximitate domini , vt nationes diuiſæ ſimili debeant voluntate gloriari , & quaſi per alueos quoſdam concordiæ " adunata " ſe poſsint gentium vota contingere. Quę cum ita ſint , miramur animos veſtros ſic cauſis mediocribus excitatos , vt cum filio noſtro Alarico

" v. ideo inter.FOR. *Adhortatio ad pacem.* " obſedib. " adunate " vet. ſe poſſint gentibus gentiū vota. FOR.

rico Rege durissimum velitis subire conflictum : vt multi qui vos metuunt de vestra concertatione lætentur. Ambo estis summarum gentium Reges, ambo ætate florentes Non leuiter regna vestra quassatis, si data partibus libertate confligitis. Virtus vestra patriæ nō fiat inopinata calamitas. Quia grandis inuidia est regum in causis leuibus grauis ruina populorum. Dicam liberè, dicam affectuosè, quod sentio. Impatiens sensus est, ad primam legationem protinus arma † mouere. A parentibus, quod quæritur, electis iudicibus † expetatur. Nam inter tales viros, & illos gradum est dare, quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos ipsi æstimare poteritis, si nos intentiones vestras reliquisse cognoscitis? Absit ille conflictus, vbi vnus ex vobis deleri poterit inclinatus. Abjicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobriū. Iure patris vobis interminor & amātis Ille nos & amicos nostros patietur aduersos, qui talia monita (quod nō opinamur) crediderit esse temnēda. Quapropter ad excellentiam vestram illum & illum, Legatos nostros † magno opere credidimus dirigendos, per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum, Regem Alaricū scripta nostra direximus : vt nullatenus inter vos, scandala † seminet aliena malignitas : sed in pace perseuerantes, quę sunt inter vos, medijs amicis, placabiliter finire debeatis. Per eos etiam & verbo vobis aliqua dicenda mandauimus. Vt gentes, quæ sub parētibus vestris longa pace floruerunt, subita non debeant concussione vastari. Illi enim credere debetis, quem vestris vtilitatibus arridere cognoscitis. Quoniam qui vult † alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

Ex Regum dissidijs ruina populorū

* commouere For.

Electi iudices

† V. expectatur. FOR.

† V. magnopere. For.

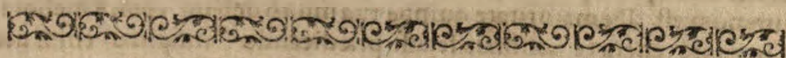
† semet

Medij amici

† alterum FOR.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Amicos nostros*] id est, regem Gundibaldum & Herulorum regem. For.

Importuno v. i. Patritio Theod. Rex. v.

Confertur dignitas patritiatus Importuno patritio, qui & generosis natalium fulget insignibus, & morum per consequens luce perspicua decoratur.

SI te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum tantum laude polleres, conferendas forsitan dignitates dilatione probabili libraremus: ne magna vilescerent, cum simul omnia funderentur. Nunc autem cum te vniuersa facto agmine comitentur, nec desit vni, quod prædicatur * in pluribus : conuenit iustitiæ nostræ vt cum tu copiosa bona protuleris, vberrimè te repleat munificentia principalis. Non enim crescendi vobis hic ordo, qui multis est, paulatim prouehi, mediocris probatur esse virtutis: dū morosius agnoscitur, quod sub leuitate * preparatur. Saltu quodā se tendit vestra prosperitas, solaque perfectio à vobis quæritur

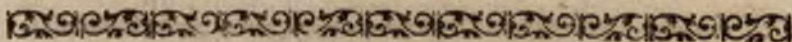
Collatus patritiatus.

* V. in pluribus. For.

* paratur FOR.

cum vobiscum multa nascantur. Elaboratæ sunt enim longa ætate vestri generis dignitates, quæ notissimo quodam habitaculo Lares in vestra « posuere familia. Nam, vt prisca sæcula transeamus, quæ affatim viros sunt " visa proferre præcipuos, gemino radias patris ac patrui decore conspicuus, qui nō solum ornamentum familiæ suæ, sed ipsi decus Senatui præstitere. " modernis sæculis moribus ornabantur antiquis: bonitate præditi, constantia gloriosi, in amicitia proni, « ad odia sumēda difficiles. Ita, quod" maximum felicitatis genus est, cum multæ probarentur esse potentiæ, inuidiam illos persequentium contigit non habere. Pendebant quinimò « circa eos anxias vota ciuitatis, crescens supra priuatos publicus amor eorum. Senatus animum eorū sequebatur, turba propositum. Eo necesse erat Romam velle, quod cuncti videbantur optare, miróque prosperitatis euentu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum: quod inter cæteras dignitates munus iudicamus esse " præcipuum. Nam si paucorum amor iustè iam gloria est, tantæ ciuitatis affectus quod potest habere præconium? Proinde sicut omnia ingrata videntur obscura, sic generaliter" dilecta præclara sunt. Tot igitur parentū laude decoratus, « tot etiam morum luce conspicuus, sume post consulares fasces emeritos, patritiatus insignia, tuarum munus plenariū dignitatum: & cani honoris infulis adultam cinge cæsariem, qui meritorum laude ętatis pręiudicia superasti. Cur enim tardo euenirent pręmia, cui tot generi suffragabantur exempla? Eligitur quippe in te nascendi laus, viuendi gloria: & cum multa trahas ab Antiquis, meruisti placere de proprijs. Ab ipso quippe vitæ principio, quod inter adulantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti fidē virtutibus exhibere. Atque ideò instituti tui firma vestigium; vt qui primæuus gloriā consecutus es, florentibus annis gloriosis, honoribus augearis. Inspice denique, quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus est, non te fecisse, quod " summum est. De maturitate quippe tua multò debent venire meliora, qui in ætate tenera te nouimus fecisse prædicanda. Confidimus enim nec tui generis institutum, nec nostrum circa te errare posse iudicium.

Marginal notes: posuerūt iussa; moderni sceleris; in odia; magis gloriosa; maximo felicitatis; vere. forlicitas si inuidia. cura; principiū; delicta; cum; signia patriatus; firmū est Cōmenda in patris.

Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. VI.

Scribitur Senatui vrbis Romæ super eodem.

GRatum quidem nobis est, P. C. personas nouas ad honorem celsa producere. De estat, peregrini germinis viros gremio libertatis inserere, vt varijs " frondescat senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conuentum, & lætam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multò nobis probatur acceptiùs " quoties dignitatibus reddidimus, qui de ipsa Curiæ claritate nascuntur. Quia non sunt de vobis examina nostra solicita, dum præjudicata bona transfunditis, qui

Marginal notes: Noui homines perducti ad honores; V. florescat. sol; quotiens

merita

merita cum luce præstatis. Origo ipsa iam gloria est: laus nobilitati connascitur. Idem vobis est dignitatis, quod vitæ principium. Senatus enim honor amplissimus vobiscũ gignitur, ad quem vix maturis ętatibus peruenitur. Hęc licet de vobis omnibus veraciter iudicemus, vt "ordinis genium complectatur gratia Senatorum, maximè serenitatis nostrę luminibus Deciorum sanguis irradiat." Qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis Et quamvis rata sit gloria, non agnoscitur in tam longo stémate variata. Seculis suis producit nobilis vena primarios, nescit inde aliquid nasci mediocrè: tot probati, quot geniti: & quod difficile prouenit, electa frequentia. En pullulat ex vno germine quadrifariã decus, honor ciuium, gloria generis, augmentum Senatus: Qui quamvis fulgeant communione meritorum, inuenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certè iuuenem, per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentẽ. " Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per " vultum, & serenitate corporis " nubila quoq; mentis abstergit. Verùm hęc Naturę bona literarum decorauit insignibus: vt " cote magistrarum artium " detersis mentis penetralibus plus luceret. In libris Veterum Decios cognouit antiquos, nobilemque progeniem, gloriosę mortis beneficio viuentem. Felicissimus profectò studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes, & de anita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre, quam magno tunc spectaculo totius Scholæ in eum conuertebatur aspectus: " qua cùm audiret parentem illa mox intendebat heredem quęrens: vt " quæ auctorem cognouerat " dicere per huius posset similitudines approbare. Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita pręclara de patribus egregię "dona confirmat. Creditum est de " his omne quod legitur: dum pręconia Veterum præsens docuit vena virtutum: in auditorii officina ingeniorum flamma recalente, his quidem formabatur exemplis, sed domesticis feliciùs producebatur imperijs. Subtracto enim solatio maritali, onus " regẽdi mater gloriosa suscepit. Quam nec ampla patrimonij cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimentis, auxit patrimonijs, ornauit moribus, & quot edidit familiæ iuuenes, tot reddidit Curię consulares. "Hęc igitur, rimator morum, noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticę virtutis inquirit: vt inter priuata laudatis publica debeat ornamenta largiri. " Atque ideò P. C. illustri & magnifico viro Importuno Patritiatus culmen indulsimus: vt vester cœtus sicut pullulat sorte nascendi, ita & fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam: adunate sententias. Vestra est indoles, quam probamus. Habetis certè, quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicũ faciatis esse iudicium: & quod pro naturæ charitate dependitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

Senatoria dignitas.
" omnis ordo.
" Quod
Forma digna.
" Refertur
" multum
" nubila
" pote magistrarum
Decii
" detersus
" quem for.
" quem
" discere
" vet. dicta vor.
" iis
" regni
" Hoc
" At

¶ Ianuario viro venerabili episcopo " Solonitano Theod. Reg. vii.

" Salernitano

Vt satisfaciat creditori de oleo quod ad implendas lampades ecclesiæ dicitur suscepisse,

Iustitia colenda omnibus, sed maximè sacerdotibus

Orca olei.

*iure for.

OMnes quidem justitiam colere & obseruare præcipimus, sed eos maximè, qui diuinis honoribus eriguntur: vt supernę gratiæ fiant proximi, dum à terrena fuerint cupiditate longinqui. Ioannes itaque flebili nos allegatione pulsauit, sanctitatem vestram à se sexaginta orcas olei, ad implenda luminaria, suscepisse: quarum pretium sibi postulat oportere restitui. Bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur aduersum. Nam licèt vbique deceat iustitiam custodiri, in illis rebus maximè necessaria est, quæ diuinis obtutibus offeruntur. Ne putemus ignorare Deum, vnde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. Et ideò, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sancta lege prædicatis, facite quæ * justè debentur sine tarditate restitui. Quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius pręstare juuamina. Quapropter studete, vt qui non soletis pro magnis rebus excedere, nunc videamini (quod absit) in paruitate peccare.

---

† viro sublimi.

¶ Venantio † Theod. Rex. ii x. V.S. correctori Lucaniæ & Brutiorum

Admonetur exequi iniuncta, sed exactione tributorum.

* emendatur

Exactio Binorum & Ternorum.

* temperata

Canonicaria fides.

IVstitiæ ratio persuadet, ab vnoquoque postulari, quod ei constat injungi: & pecunias publicas instanter querere, ne debitorem neglectus debeat ingrauare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, cũctos necesse est vt contemptus inuoluat. Et quodam modo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, posteà cogaris exigere. Vtilis est ergo cura prædicere, quando & occasio subtrahitur delictis, & locus * non datur illicitis. Quapropter illustris viri Comitis Sacrarum largitionum suggestione comperimus, pridem tibi, secundùm morem veterem, exactionẽ [1]Binorum & ternorum fuisse delegatam. Vnde te præsentibus commonemus affatibus, vt secundùm Canonicarię fidem † tempora debeas constituta complere. Ne quicquid dispendij asſis publicus sustinuerit, de proprio exoluere tu cogaris, à quo nec tantæ jussioni est habita reuerentia, nec fides suæ promissionis impleta.

NOTÆ VARIORVM.

¶ [1] *Binorum.*] infra lib. 7. epist. 20. FOR.

" Æstiuis al. Estanis

Possessoribus, defensoribus & curialibus " Æstunis consistentibus Theod. Rex. ii x.

De la-

De lapidibus exhibendis in ædificia.

PRopositi quidem nostri est, noua "cóstruere, sed ampliùs vetusta seruare. Quia non minorem laudem de " inuétis, quàm de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine " piorum imminutione desideramus erigere. Quicquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque vestro sine vsu jacere cõperimus columnas, & lapides, vetustatis inuidia demolitos. Et quia indecorè jacentia seruare nil proficit, ad ornatum debét surgere rediuiuum, antequam dolorem monstrare ex memoria præcedétium sęculorum. Atque ideò pręsenti auctoritate decernimus, vt si vera fides est suggerentium, nec aliquid publico nunc ornatui probatur accommodũ, supra memoratas platonias vel columnas ad Rauennatem ciuitatem "contrahat modis omnibus deuehendas: vt collapsis metallis obliterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima, & quæ situ fuerant obscura, antiqui nitoris " posśint recipere qualitatem.

"v. constitui re. for. "euectis "pastorum

Publicus ornatus

" contradat for. "possit

¶ " Festo v. i. Patritio Theod Rex. x.

" Fausto

Mittitur subiectio pro deportandis marmoribus, vt iniuncta celerius expleantur.

DEcet prudentiam vestram in augendis fabricis regalibus obtemperare dispositis, quia nobilisśimi ciuis est, patriæ suæ augméta cogitare: maximè cum sit studij nostri, illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendijs obedire. Atque ideò magnitudini tuæ, præsenti admonitione declaramus, vt marmora, quæ de domo " Pinciniana constat esse deposita, ad Rauennatem vrbem per Carabolenses vestra ordinatione dirigantur. Subuectum verò direximus de presenti: ne aut mora nostris ordinationibus proueniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

" Pinciana

¶ Argolico v. i. Præfecto vrbis Theod. Rex. xi.

De concessione patritiatus, cum admonitione ad meliora.

OPtamus, cunctum diem plenum beneficijs nostris excurrere. Optamus vbique præstita nostra radiare. Quia in ęuum viuit, quod munificentia " principalis indulserit. Quid enim tam " egregium, quàm fecisse felicem? & eò vsque pręstare, quo se erectus stupeat attigisse: Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant: & libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subiectos studeat ampliare. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fouemus

Præfectura vrbis data.
" regalis
" regium

affectu, per indictionem quartam Præfecturæ Vrbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur, vt paternis honoribus successio clara lætetur: *& sub nobis possit proficere, quicquid meruit ad nostra sęcula peruenire. Circunspice itaque quam magnum sit primordiis tuis canam Romam potuisse committi: vt in illo amplissimo cœtu judicis videaris eminere suggestu, vbi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo, vt à meritis tuis exigere possis, quod nos præstitisse cognoscis. Auara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Qui erit suauiùs, quam in illa turba summorum nobile protulisse judicium, vbi tot Patritiorum corda prouocantur ad gratiam? vbi bonum factum † celebretur ore sapientum? Nunquam majore laude virtus agitur, quàm si rectà Roma tractetur. Quas diuitias æstimes aptiores, quàm in oculis Senatus consciétię præciosam gerere puritatem? & ante ipsum libertatis * gremium nullis vitijs esse captiuum? † Videmus, reliqui fasces qua gloria censeantur. Vrbanus præsul dignitas est honorũ. Non patitur † charitas illa committere quod possit nobilis turba nescire. Locatus in mediũ cunctorum ad se trahit aspectũ & totis vitæ judicium promulgat fama populorum. Hæc te & animo cõcipere, & rebus euidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia literarum: vbi cognouisti omne quod deceat, & ad vsũ vitę gloriosæ animum, doctorum nimirum institutione formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi, ad vitia trahi. Ædificatus libris, locum non relinquit injurijs: vbi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate seruetur. Ad tramitem recti hortẽtur te tuorum facta seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde judicij nostri electio gloriosa. Vt majora de nobis sumere possis, cũ te ea, quę cõmisimus, implere cognoueris.

" etiam

Præfectura Vrbanæ informat

" celebretur

" genium

" viderimus

" dignitas

Senatui vrbis Romæ Theodoricus Rex. XII.

Super eodem.

AMamus, P.C. dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens regentis: & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare Naturam, quàm dissimilem sui " princeps possit formare Rempub. Hinc est, quod cupimus, vt perpetuis honoribus fulgeatis: " quia quicquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cum omnia celsa mereamini, nostram inuidiam tangit, si quid vobis fortasse defuerit. Proinde, quod felicibus sanciatur auspicijs, illustrem Argolicum Præfecturæ Vrbanæ dignitate promouemus: vt & ille augeatur fascibus, & vobis tanti judicis minimè subtrahatur ornatus. Scitis enim, sæpe ex hac familia viros " enituisse præcipuos. Recordamini prouecti auum perfecti " dogmatis honore ditarum, cujus " maximam facundiam Fora mirata sunt. Studuit verò, cùm abun-

Commendatio candidati

Componitur orbis Regis ad exemplũ, Claudiam.

" principis

" &

" euenisse

" dignitatis

" vet. summam. For.

abundaret eloquio, sciens, dicendi peritum debere esse puritate conspicuum. " His meritis ad honorum celsa perductus, Largitiones Sacras fida protexit custodia, implens etiam doctrina, quam susceperat, [2] Magisterij dignitatem, ita in vtroque laudatus, vt in singulis crederetur esse præcipuus. "Accedit etiam prouecti nobilissimus pater, qui Comitiuæ Priuatarum infulas nullius acerbitate calumniæ profanauit, qui affectans famæ commoda, pecuniæ neglexit augmenta: & quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimem auaritia non habebat. Principis enim propositum facit, aut negligere iudices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta " promittens, reddamus bona de nobili: quia laudabilis vena seruat transmissione originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa promeruit. Fauete " ergo P. C. vestris dignitatibus consecrato: vt ad maiora virtutum desideria concitetis, quos nos " munerum prouocamus exemplis.

" iis Largitiones sacra
Magisterij dignitas
" Accidit Comitiua Priuatarum
" præmittens
" ergo publice
" nimirum

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Facilius est errare naturam, quàm dissimilem sui princeps possit formare Rempublicam.*] Quales in Republica principes, tales ciues. vt regulam oportet rectam esse, ad quam cætera adæquantur, sic meritò principem ad quem alij diriguntur. BROS.

¶ 2 *Magisterij dignitas*] de hac post *lib.* 10 *epist.* 33. Magister officiorum, qui militibus prætorianis præficiebatur, Zosimus *lib. Histor.* Cuiacius *in tres postremos Codicis libros.* FOR.

¶ * Sunhiuado V. S. Theod. Rex. XIII.

Mittitur quidam sublimis corrector cuiusdam prouinciæ ad iurgia finienda.

* Ianuario. al. Fausto proposito. al. Iunior Iudex datus.

LAborum tuorum longa seruitia, & exploratæ fidei multa documenta, hoc nobis iudicum tradunt, vt qui tuos animos moderatus es, nunc alienis moribus præferaris, & præstes " prouinciæ disciplinam, qui priuatus amasti continentiam. Is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Sannitarum itaque supplicatione permoti, hoc remedio " credimus laborantibus subueniri, si spectabilitatem tuam iuberemus ad finienda iurgia proficisci. Vnde nunc enitere, vt tam bono iudicio laudabili " respondeas instituto: aptúmque te nostris præbe mandatis, qui hactenus propria sponte placuisti. Intra itaque prouinciam Samnij, si quod negocium Romano cum Gothis est, aut Gotho emerserit aliquod " cum Romanis, legum consideratione definies: nec permittimus "indiscreto iure viuere, quos vno voto volumus " vendicare. Censebis ergo in commune quæ sunt amica iustitiæ, Quia nescit personas respicere, qui meram cogitat æquitatem.

" prouinciis
" cupimus
" sumenda negocia
" respondeat
" in discreto vor.
" vindicasse

& industria comprobatum ad componendam Prouinciam credidimus dirigendum: sperantes, in nullo eum posse delinquere, qui nobis peccantes grauiter intelligit displicere. Quapropter ordinationibus eius ex nostris iussionibus obedite: quia eum credimus vobis profutura decernere. Respicite paulatim * juridicos mores. [Non sit nouitas molesta, quæ proba est. Quid enim potest esse felicius, quam homines de solis legibus confidere, & casus reliquos non timere? Iura publica certissima sunt humanæ vitæ solatia, infirmorum auxilia, potentum frena. Amate, vnde & securitas venit, & conscientia proficit.] Gentilitas enim viuit ad libitum: vbi magis reperit mortem propriam: qui post habere quod placeat. Vos jam securi ostentare diuitias parentum. Bona, longo situ recondita, prodantur in lucem. [Quia tantum quis nobilior erit, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit.] Ideo enim vobis Præfecturæ Vicarium direximus, vt cum tanta dignitate & ciuilem videamur regulam destinasse.* Fruamini quod tantum audiebatis. Intelligite homines non tam corporea vi, quàm ratione præferri: & illos meritò crescere, qui possunt aliis* iusta præstare.

** veridicos* — *Iura pub.* — *Præfectura Vicarius.* — ** fruimini* — ** vita*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Moribus togatis*] Togati mores barbaris opponuntur Toga Romana fuit, *l.32. sed etsi accepto*, *D. de iur. fisc.* Plin. *lib.* 4. *ep.* Audistine Cic. *pro Corn. Balbo. Carens vsu togæ peregrini, barbari, & ij quibus aqua & igni interdicitur.* Paul. *lib.3. tit.* 4. cingulum Romanos cinxisse annotatum à Macrobio est *lib.6. cap.5. Saturn.* & infra Cassiod. in formula præfect. vrb. *habitu te togatæ dignitatis ornauimus, vt indutus veste Romulea iura debeas affectare Romana.* For.

¶ 2. *Æquitate nostri temporis*] Solenne esse Principibus sui seculi sectam, felicitatem, mores, leges, laudes denique celebrare, crebra in eorum constitutionibus mentio docet, sup. lib.1. ep.6. *seculi beatitudo* lib.2. ep.13. *nostri temporis iustitiam* Iustinian *secta nostrorum temporū non patitur. l. vlt. C. de pact. obtrectator nostrorum temporum. l. vn. C si quis Imp. mal.* ad quam legem Græcus scholiastes Basilicon lib.60. colligit, eum qui principis seculum criminatur, principi ipsi maledicere videri, quo de instituto aliquando in Selection. libris, quos propediem editos curabo, edisseram. For.

¶ Gemello v.s. Theodericus Rex. XVIII.

Mandantur bona restitui illi, qui spreta hostium conuersatione ad natale solum Romanum imperium remeauit.

Merentur bona, qui nostram visi sunt elegisse clementiam: vt eos veraciter iudicasse, per augmenta propria possimus ostendere. Quod si talibus publica decet prospici largitate, quantò magis eos sua dignum

Restitutio bonorum absentia amissorum.

dignum est posſidere, quod commune munus probatur eſſe iuſtitię? Spectabilis itaque Magnus, hoſtium conuerſatione damnata, quod natus eſt reminiſcens, ad Romanum repatriauit imperium: cuius abſentia contigiſſe dicitur, vt ejus "potuiſſet perire ſubſtantia. Atque ideò præſenti iuſſione ſancimus, quatenus tam in agris, quàm mancipiis vrbanis, aut ruſticis, vel quicquid ſibi competens quolibet modo nunc amiſſum " poterit " probare, ſine aliqua tarditate recuperet, retinens ex noſtra auctoritate dominij jus omne quod habuit: nec quæſtionem eum de rebus ſibi antiqua poſſeſsione competentibus volumus † ſufficere, cui propoſiti noſtri eſt etiam noua præſtare. " poſſet " V. petere rit. for. " comprehẽ haec " ſuſtinere

¶ " Danieli Theodoricus Rex XIX. "Commonitorium Danieli for.

Committitur officium cuidam pro remuneratione laborum, & quod ei artis peritia ſuffragatur.

DEcet, vt palatio noſtro ſeruientibus juſtis commodis conſulamus: (quia fructuoſus debet eſſe labor publicus:) vt quamvis obſequia nobis gratuita jure debeantur, ſeruitia tamen per moderata compendia prouocemus. Et ideò artis tuæ peritia delectati, quam in excauendis atque " ornandis marmoribus diligenter exerces præſenti auctoritate cõcedimus, vt te rationabiliter ordinante diſpenſentur Arcæ, quæ in Rauennati vrbe ad recondenda funera diſtrahuntur, quarum beneficio cadauera in ſupernis humata ſunt lugentium non parua conſolatio: [quoniam animæ tantum de mundi conuerſatione diſcedunt, corpora verò dulces quondam ſuperſtites non relinquunt.] Hinc quibuſdam veniunt ad pretium dolores, & miſerabili ſorte votorum creſcit mercantibus de humana morte compendium: ita tamen, vt non ſit iniquitas, " ſub hac occaſione " taxata. Ne cogantur miſeri, inter acerba luctuum, " grauia plorare diſpendia facultatum: & nefanda deuotione conſtricti, aut vigeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut " dilecta corpora viliſsimis foueis potiùs dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poſcentium quando ipſa " moderatio promerentibus facit. Non minùs debet lædi, cui amplius pro pietatis officio videtur imponi. " ordinandis *Marmorarij ars circa marmora ſepeliendis cauſa.* " ab for. " taxari for. " grata " dileta " miſeratio pro mentibus for.

§ " Grimodæ Sationi & Ferrocincto apparitori Theodoricus Rex XX. "Trimoda for.

Committitur cuidam ſublimi, vt ſpoliato bona reddantur, conſtituta pœna in peruaſores, ſi ad ea nequeant idonei reperiri. *Peruaſ. pœna*

INter glorioſas Reipubl. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, reuoluimus, cordi noſtro eſt leuamen humilium; vt contra po-

" opponatur

tentiam superborum nostræ pietatis " erigamus obstaculum, nec liceat quicquam apud nos audaciæ, cuius est propositi, superba calcare. Castorij igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diuersorum pressit inuidia, occasionem " præbuit salutaribus " institutis: vt plus valeret nostræ pietatis auxilium, quàm iniqua calliditas improborum. Atque ideò præsenti auctoritate decernimus, vt si præfectus vir magnificus Faustus ea, quæ Castorius possidebat, vel titulis ingrauauit, vel priuata vsurpatione detinuit mox ei prædium, cum [1] alio ejusdem meriti, vobis imminentibus à peruasore reddatur, vt crudelibus damnis afflicto pietatis nostræ remedio consulamus. Si quis autem in hac præsumptione medius inuenitur, vt ad ea, quæ iussa sunt, idoneus " nequeat inueniri, ad nos reducite vinculis illigatum: vt pœna possit satisfieri, cuius facinoris facultas non sufficit vltioni. Tali igitur confusione jam iniquæ mentis impetus conquiescat: ne non tam Castorium, quàm nostrum votum persecutus esse videatur. Quod si posthac qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentauerit, quinquaginta librarum auri mulcta protinus feriatur. Sitque major cruciatibus pœna, respicere illæsum, quem videre disiderauit afflictum. En factum, quod cunctas protinus temperet ac corrigat potestates, Prætorij Præfectus bacchari non est in humilis " læsione permissus: & cui à nobis assurgitur, officiendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant, quo amore delectamur æquitatis: vt & potentiam nostrorum iudicũ velimus imminuere, quatenus bona conscientia possimus augere.

" præbuimus constitutis " V. constitutis For. " ideo vobis

" v. neque reperiri ad nos deduci te For. *Qui non habet in are. &c.*

Prætorij Præfe. ius " humili.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Cum alio eiusdem meriti*] Iure ciuili raptores in triplum teneri nemo nescit. In peruasorem qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Bassum constitutione, quæ extat apud Iul. Frontinum, *de limitib. agror. & l. 4. C. fin. reg.* FOR.

¶ Fausto v. i. Theodoricus. Rex. XXI.

Conceduntur induciæ cuidam nobili recedendi ad tempus ab vrbe.

HVmanę consuetudinis mos est, vt variata plus " capiant: & quamvis in vsum habeantur eximia, fastidium pręstet omne, quod satiat. Proinde sacris mœnibus iugiter immoranti disponendę vtilitatis propriæ causa inducias tibi postulas debere concedi: non quòd habitatio tam clara pertædeat, sed quòd dulcior fiat renouata " regressio. Atque ideò illustri magnitudini tuæ, succedendi ad prouinciam, quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita vt expletis eisdem, ad pœnates proprios redire festines: quatenus habitatio " Romæ, quam multiplici volumus densare conuentu, subtractis incolis, terrarum opinatissima non rarescat. Hoc etiam & vobis aptissimum iudicamus: quando Senator

Commeatus quadrimestris " v. Sapiant For.

" egressio for.

" Romana For.

tor

tor Romanus alibi poſsit dolere tardatus. Vbi eſt illa gratia parentũ vbi tanta mœnium poſsit reſpici pulchritudo? Piaculi genus eſt, abſentẽ ſibi Romam diutius facere, qui in ea poſſunt conſtitutis laribus habitare. *Roma habitare.*

¶ Arthemidoro v. i. Theod. Rex. XXII.

Euocatio eiuſdem nobilis ad præſentiam Principis.

COngruit, Comitatum noſtrum viris nos decorare nobilibus: vt & illorum expleatur votum, & obſequium noſtrũ ornent merita perſonarum. Proinde magnitudinem tuã ad conſpectus noſtros, quos tibi non ambigimus eſſe gratiſsimos, his oraculis euocamus. Vt qui lõga nobiſcum ætate verſatus es, præſentiæ noſtræ dulcedine capiaris. Feſtinat enim ad Principem, qui vel ſolum poteſt videre propicium. Nam quilibet habere a noſtra colloquia, munera " credit eſſe diuina. Quapropter non tardamus deſiderium cujus optamus aſpectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter " ſuſtinemus.

Principis comitatus ex quibus hominib conſtatur
* *tis*
" *V. credis.* FOR
Colloquium Imperatoris
" ſuſcipiemus

NOTÆ VARIORVM.

¶ *Noſtra colloquia*] Colloqui cum Imperatore magnum quidpiam rex Theodericus cenſet: vt & menſę adhiberi, qua de re infra pluribus lib. 6. ep. 9. & nos nonnihil *lib. 3. cap. 13. Select.* attigimus. FOR.

¶ † Coloſſeo v. i. Comiti Theodericus Rex. XXXII.

† *Coloſſo al. Colloſo.* FOR.

Committitur regimen Pannoniæ prouinciæ.

IVuat, probatis ordinanda mãdare: ſiquidem & de talibus judiciũ gaudet eligentis, & eorum ſecura ſubſtantia eſt, quę cõmittitur approbatis. Nam vt optamus eſſe, a quod placeat ita curamus, vt qui placuerit, eniteſcat. Proinde proſperis initiatus auſpicijs ad 1 Sirmienſem Pannoniam, quõdam ſedem Gothorum, proficiſcere, illuſtris cinguli dignitate præcinctus commiſsámque tibi prouinciam armis protege, jure compone: vt antiquos defenſores recipere læta poſsit, quæ ſe noſtris parẽtibus feliciter paruiſſe cognoſcit. Noſti qua te nobis conuerſationis ſynceritate commendes. Sola tibi placendi via eſt, ſi quæ gerimus imiteris. † 2 Æquitati faue: innocentiam animi virtute defende. Vt inter nationum cõſuetudinem peruerſam, 3 Gothorum poſsis demõſtrare juſtitiam qui ſit ſemper fuerunt * in laudis medio conſtituti, vt & Romanorum prudentiam caperent, & virtutem gentium poſsiderent. Remoue 4 conſuetudines abominanter " inolitas, verbis ibi potiùs non armis cauſa tractetur. non ſit " conuitium negotium perdere, cùm " propriè " abjurator alieni furtum non animam reddat.

a *qui*
1 *Pannonia Sirmienſis.*
† *æquitatẽ Gothorum juſtitiæ.*
† *in laude*
* *in oblitas al. inditas*
" *conuictũ*
" *Prore* FOR.
" *v. abjurator, fot.*

"leg. quàm armis Ne plus intentio ciuilis rapiat, " quàm bella consumant. Scuta in hostes erigant, non in parentes. Et ne quem fortè ad mortem videatur præcipitare paupertas, redde pro talibus gloriosum planè damnum: Lecturus à nobis gratiæ vberrimum fructum, si ciuile potueris plantare propositū: & nostris verè "judicijs dignum, si dispēdium judex subeat, vt vitā periturus acquirat. Quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus velle consuescat.

"V. iudicib. For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Sirmiensem Pannoniam*] Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum non paucæ Cæsarū constitutiones in Codice extant datę Sirmij earum subscriptio indicat. For.

¶ [b] *Gothorum possis demonstrare iustitiam*] Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicā, ait Saluian. *lib. 7. de prouidentia*: inter quos nonnulli scortatores, nulli impudici sint, nisi Romani. For.

¶ [c] *Consuetudines inultas*] infr. lib. 7 epist. 2 & suprà lib. 1. epist. 10. Consuetudinis nomine intellige id quod solet pendi, videlicet tributum. Solennia vectigalia vocat *l. 1. D. de munerib. & honorib* Iustinian. τὰς ὡρισμένας συνηθείας, *Nouell.* 123. & 128. For.

¶ [d] *Æquitati faue*] De Gothorum justitia, vide Procop. *de bello Gothorum.* Bros.

¶ Vniuersis * Barbaris & Romanis per Pannoniam constitutis Theod. Rex. XXIV.

* Gothis

Scribitur Prouincialibus quòd obediant rectori.

INstitutum suum prouidentia nostra non deserit, cum subiectis semper intenta, profutura disponit: vt ad majorem deuotionem "concitentur, qui sui curam nos habuisse cognoscunt. Hinc est, quòd " Colosseo viro illustri, nomine viribúsque " potenti, gubernationem vestram, defensionémque commisimus: vt † quia suæ hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur potiùs in " futurum. Atque ideò a patientiam vestram sæpiùs approbatam, nunc quoque eodem præsente monstrate. Quatenus in " his quæ pro regni nostri vtilitate rationabiliter agenda præceperit, deuotione probabili compleantur. Quia fidem constantia probat: & ille integritatem propriæ asserit mentis, qui jugibus * persistit obsequijs. Illud prætereà vos credimus admonendos, vt non in vos, sed in hostem sæuire cupiatis. Res parua non vos ducat ad extrema discrimina. Acquiescite justitiæ, qua mundus lætatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem judicem non habetis? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Pessimè contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriosè moriendum. Quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata? aut vnde pax esse creditur, si sub ciuilitate pugnetur? Imitamini certè Gothos nostros, qui foris prælia, intus

"conferantur for. "v. Collosso. For. "præpotēti For. * qui " futuris For. " iis " Persistat Iustitia

Iure nō vide cernendum.

nôrunt

norunt exercere modestiam. Sic vos volumus viuere, quemadmodum parentes nostros, præstante domino cernitis floruisse.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Patientiam*] v. *parientiam*, vt infr. lib. 7. epist. 27. *l. 1. C. qui pro sua iurisd. iud. da. poss. parientiam* autem paulò pòst, & obsequia pro eodem vsurpauit. Non nemo *parientiam* legit, dict. l. vn. vbi vulgo *patientiam*, vt hîc mendosè prius scriptum Iacobi Cujacij εὐςοχία restituit *lib. 1. epist. 6. obseruat.* FOR.

Simeoni v. i. Comiti Theodoricus Rex. XXV.

Committitur cuidam ordinatio Siliquatici, & inquisitio ad inueniendum ferrum.

Siliquatici titulus.

AMamus, publicis actionibus personas inserere morum probitate conspicuas: vt per obsequia fidelium nobis crescat vtilitatis augmentum. Proinde synceritatem animi tui, † per præclara documenta noscentes, Siliquatici titulum, † quam fide dominicatus jure dederamus " † discussione indictionis primæ, secundæ, vel tertiæ, per prouinciam Dalmatiam, ordinatio tibi nostra committit. Vt quodlibet damnum fraudis vestigio publicum te fuerit explorante *repertum, proculdubiò nostris ærariis inferatur. Quia non tantum lucra quęrimus, quantum mores subjectorum " deprehendere festinamus. Prætereà ferrarias prædictæ Dalmatiæ cuniculo te veritatis jubemus inquirere, " vbi rigorem ferri parturit terrenas mollicies, & igne decoquitur, vt in " duritiem transferatur. [1] Hinc auxiliante Deo, defensio patriæ venit: hinc agrorum vtilitas procuratur, & in vsus humanę vitę multiplici commoditate porrigitur. Auro ipsi imperat, & seruire cogit locupletes pauperibus constanter armatis. Conuenit itaque, hanc speciem diligenti indagatione rimari, per quam & nobis lucra generantur, & hostibus procurantur exitia. Esto ergo de †antefata discussione solicitus, & in publicis vtilitatibus tẽperatus: vt nostrum rationabile compendium crescendi tibi possit procurare augmentum.

† &
† quem
* discussionem
" Sic veteres al. *indi*. *ctum* FOR.
" Dalmaticam
* V. *compertam* for.
* dependere
* *Ferraria vena*.
" V sic *vbi auxiliante domino*. for.
† duritiam *ferri vsus*, *Lau ferri*
† antefact.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Hinc deffensio patriæ venit, hinc agrorum vtilitas procuratur, & in vsus humanæ vitæ multiplici commoditate porrigitur.*]Quis ferri verus sit vsus declarat hic author. BROS.

¶ * Osuni † v. i. Comiti Theod. Rex. XXVI.

* Osij. al. Osioni *vel Simeoni*. for
† Osino

Super eodem.

QVamvis prudentiæ tuæ sit, vtilitati publicæ deputatis ferre præsidium: tamen admonitio nostra se cumulat, vt securius fiat, vbi se

ƚ Simeonium vel Simeonium itaque. for. Siliquatici ordinatio. Ferraria.

uerentia nostræ jussionis accommodat. ƚ Simeonem itaque, virum clarissimum, cujus fides olim nobis est cognita, vel deuotio comprobata, ad ordinationem Siliquatici, nec non Ferrariarum, ad prouinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. Cui experita solatia non negetis: vt sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus se publicis præbere festinat.

¶ * Ioanni v.s. consulari Campaniæ Theod. Rex. XXVII.

Ei committitur tuitio contra illicitos præsumptores, & vt modestè exerceat officium quod assumpsit.

Tuitio ac securitas.

† detrahitur.

" V. itinaria for.

* sociarentur for.

† conatib.

* prætorio

" quod

PRopositum est pietatis regiæ, locum injustis odiis amputare: & potestatis arma ac supercilium cohibere reuerentia jussionum. Infesta est si quidem humilibus superioris offensa, cum ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde " diu & varia persecutione jactatus, ad pietatis nostræ remedia haud irritè conuolasti asserens eminētissimam præfecturam tibimet esse terrori, ne priuata in te odia " sociarentur per publicam disciplinam. Sed nos qui donatas dignitates justitiæ parere cupimus, non dolori, contra illicitas præsumptiones nostra te tuitione vallamus. Vt regiæ majestatis objectu feruentium furor animorum in suis † cautibus elidatur: & de se magis sumat pœnas proteruia, dum cohibetur innoxia. [a] Tam diu enim judex dicitur, quam diu & justus putatur: quia nomen quod ab æquitate sumitur, per superbiam non tenetur. Restat nunc, vt assumptum impleas Consularitatis officium, & te vtilitatibus publicis, quas egisse tuos constiterit decessores, sedulus ac deuotus impendas: quantúmque à nobis protegeris, tantum modestiæ parere festines. Nam si gaudio perfrueris, quod à læsione tua præfectos * Prætori remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris, " quid te male agentem passurum esse cognoscis?

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Tam diu judex dicitur quam diu justus putatur.*] Iudex is verè censendus est qui justus es, quia nomen quod ab æquitate sumitur per superbiam non tenetur. BROS.

¶ Cassiodoro v. s. patritio Theod. Rex. XXVIII.

Vt celeriter ad conspectum principis veniat, cuius aduentus alacriter expectatur.

Quorum aspectus Principi gratus.

GRatus est nobis eorum semper aspectus, qui nostris animis gloriosis, actionibus insederunt. Quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui, qui apud nos probati sunt studere virtuti. Proinde magni-

gni-

gnitudinem tuam, glorioso nobis seruitio " comprobatam, ad Comitatum " jussis præsentibus euocamus. Vt & ornatus † ad te regalibus crescat obsequiis, & tu nostris conspectibus augearis, Conuenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximiè tempora prædicari. Ornasti* conscientiæ integritate palatia: dedisti populis altam * quietem. Hinc omnibus factus notior: * quia multi te positum in potestate nesciunt, præsentati autem tribunalibus judicem sine aliquo damni terrore viderunt: preciosior factus quia nullo "præmio vendebaris. Quis talem cunctis, non desideret videre, cui nos publicè constat gratiam " contulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus, te etiam, Palatio teste, laudauimus, Tende gradus, accelera festinus aduentum. Alacrem venire conuenit, qui se à principe sustineri posse cognoscit.

Cassiodori laudes. † probari. † nostrum ° te * De conscientia For. * quietam " quietam " quia qui te positum nesciunt. For. " V. pretio. fo. " retulisse For.

¶ † Argolico v. i. præfecto vrbis Theod. Rex. XXIX.

Conceduntur horrea vetustate destructa, cum ædificandi, & ad posteros transmittendi potestate.

QVis nesciat, nostrum esse commodum, supplicantis ad quęstum: & illud bonis principibus crescere, quod benigna possunt largitate prę-stare? Hæc sunt enim regia dona, † quod semina: sparsa in segetem coalescunt: in vnum coacta, depereunt. Optamur ergo munera multis collata diuidere, vt possint vbique nostra beneficia pullulare. Atque ideo illustris & magnifici viri Patricij Paulini, actorum supplicatione suscepta, quæ habetur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibus atque illum vocabulum præfixit Antiquitas) si nunc vsui publico minimè necessaria esse monstrantur, nec aliqua ibidem est species, quæ ad fiscum pertinet congregata, præfato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus. Vt ædificandi, & ad posteros transmittē-di assumpta licentia, suis vtilitatibus profutura disponat. Quia confert magnum Reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea præsertim vrbe, vbi cuncta dignum est constructa relucere: ne inter tot decora mœnium deformis appareat ruina saxorum. In alijs quippe ciuitatibus minus nitentia sustinentur. In ea verò, nec mediocre aliquid patimur, quæ Mundi principaliter.

Donatum Paulino horreum. " quæ quasi

Ornatu vrbis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ ' *Argolico*] Eidem rescribitur epist. 11. 30. & 33. hujus libri. For.

¶ Argolico v. i. præfecto vrbis Theod. Rex. XXX.

Vt adhæreat officiali, qui cloacas Romanæ ciuitatis reparandas susceperat.

Romanæ ciuitatis cura noſtris ſenſibus ſemper inuigilat. Quid eſt enim dignius quod tractare " debeamus, quam ejus reparationem " erigere, quam ornatum conſtat noſtræ Reipub. continere? Proinde illuſtris ſublimitas tua ſpectabilem virum Ioannem nos direxiſſe cognoſcat, propter ſplendidas Romanæ [a] ciuitatis cloacas. Quæ tantum viſentibus conferunt ſtuporem, vt aliarum ciuitatum poſsint miracula ſuperare. Videas illic " fluuios, quaſi montibus concauis clauſos, [b] per ingentia * ſigna decurrere. Videas ſtructis nauibus per aquas † rapidas non minima ſollicitudine nauigari, " ne præcipitato torrenti marina poſsint naufragia ſuſtinere. Hinc Roma ſingularis, quanta in te ſit poteſt colligi magnitudo. Quæ enim vrbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec † ima tua poſſunt ſimilitudinem reperire? Et ideò ſupradicto Ioanni officij noſtri ſolatia vos præbere cenſemus. Quoniam ordinationes noſtras publicas volumus implere perſonas, priuatas manus amouentes, quæ audacius merguntur illicitis.

" V. *debimus* FOR. " V. *eligere*. FOR.

† *vet. fluuios quoque*. FOR. *Cloaca vrbis* " ſtagna " rabidas " *v. nec præcipitatore marina poſſunt*. for. ", vna tuam

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Ciuitatis cloacas*] De cloacis vrbis Romæ infra *lib.* 8. *epiſt.* 29. FOR.

¶ b *Per ingentia ſigna*] al. *per ingentia ligna*. ſuſpicor legendum. *ſtagna* arg. l. vn. vt in fluminib. publ. nauig. *li. & l.* 1. §. *ſi quis cloacam*. §. *ideo*. *Ne quid in loco publ.* & Salluſt. *lib.* 4. *hiſtor.* apud Nonium. *Mœnia oppidi ſtagnabant redundantibus cloacis aduerſo æſtu maris.* Stagnum enim Varroni ac Feſto dici placet, quòd in eo aqua ſtet Sed & infra li. ſeq epiſt. 50. *liquida fluenta decurrere* For.

¶ Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. XXI.

De inquiſitionibus faciendis contra illos, qui aquas formarum deriuarunt ad priuatum vſum & ſtatuas abſtulerunt.

QVamvis vniuerſę Reipub. noſtrę † infatigabilem curam deſideremus impendere, & Deo fauente, ad ſtatum priſtinum ſtudeamus cuncta reuocare: tamen Romanæ ciuitatis ſolicitiora nos augmenta conſtringũt. "Vbi quicquid decoris impenditur, generalibus gaudijs " exhibetur. Peruenit itaque ad noſtram conſcientiam, ſuggeſtione multorum, quæ † parua non poteſt diſsimulare commiſſa, plura in præjudicio vrbis Romanæ deteſtabiles præſumptiores aſſumere: vt cui nos ſummũ deſideramus adhibere ſtudiũ, dolũ patiatur injuſtũ. Quapropter ordinationes noſtras ad veſtram facimus notitiã peruenire, quib. amplius credimus ciuitatis † noſtrę diſpendia diſplicere. Dicitur ergo, cómodi cura priuati, aquã formarũ, quã ſummo deceret ſtudio cõmuniri, ad aquę molas exercẽdas, vel hortos irrigandos fuiſſe deriuatã. Turpe hoc & miſerabile in illa vrbe fieri, quod per agros vix deceret aſſumi. Et quia non poſſumus admiſsi qualitatem vltra jura corrigere (ne dum fabricis prodeſſe volumus, " legum culmina †

* infatigabile *Roman. vrbis augmenta curat Theoderic.* " *v. quidquid*. FOR. " *exhibeatur*. for. " leg praua for. * veſtræ " *v. longa culmina*. for.

na † destruamus) si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennij " præsumptione munitur, accepto pretio competenti suum vendat errorem. Vt quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur vlterius: ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea seuerissimè vindicemus. Si verò tale aliquid moderna præsumptione " tentatum est, sine dubitatione tollatur. Vnius enim desiderio prauo generalis debet vtilitas anteferri, cui vel in " causis justis rarò poterit obuiari. Mancipia verò formarum seruitio principum prouisione deputata, in priuatorum cognouimus transisse dominium. " † Æs præterea, non minimum pondus, & quod facillimum direptioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim, " Ionos Thessaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ, repererunt. Et quàm miserum est, vt vnde famam prouidentiæ alij susceperunt, nos opinionem negligentiæ incurrisse videamur? Templa etiam & loca publica quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subuersioni potius fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Ioannem virum spectabilem electum nostra justitia ad hæc quæ supra memorauimus, direximus " inquirenda: vt cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur. Quatenus quid de singulis rebus aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibete nunc studia, præstate solatia: vt inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

† destruatis
* leg. præscriptione For.
Tricennalis præscriptio.
" V. tentandum For.
" causis injustis.
* Æois
† Est
" Hionatos Sellie
Æris ac plumbi repertores
" inquerenda.

¶ Gemello v.s. Theodericus Rex. XXXII.

Remittitur tributum ad tempus obsidionis penuria di minutis.

Constat apud nos fidelium non perire seruitia, sed in tristibus impensa recipere, " in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus " perdurantem gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt, " per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas: ita, vt futuro tempore ad solitam redeant functionem. Quatenus & nos bene meritis vicissitudinem reddidisse videamur, & ab illis, cum res poposcerit, solita deuotio non negetur. Satientur in libertate, qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt. Sint læti, qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse solicitum, qui pro nostra fidelitate casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis " inquirimus. a Quid enim à domino agri exigas, quem eum non coluisse cognoscas? " Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei Injustum est, vt viles b pecunias " " exigamus ab illis qui gloriosas conscientias obtulerunt.

" In meliorem fortunam indulgentia tributorum.
" perdurante For.
" V. per indictam For. Quibus opitulandum.
" inquiramus
" in scriptis legitur præcis, vectigale For.
" exigantur
" exigant
A quibus nihil exigendum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ I. *Quid enim à domino agri exigas, quem non coluisse cognoscas?*] Sci-

dum est obsidionis tempore tributum non esse exigendum, injustum enim est vt viles pecunias exigamus ab illis, qui gloriosas conscientias obtulerunt. Bros.

¶ b *Pecunias exigamus*] al. *pecuniæ exigantur. Quid enim à domino agri exigas, quem eum non coluisse cognoscas?* Auidiores tributorum a principe inductorum exactores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea quę ne terra quidem protulisset, flagitarent: eósque in comparatione reg. & monach. communes regionis hostes vocat, nempe κοινὰς τινες πολεμίυς τῆς χώρας· ἅπερ ὐκ ἐξ ἀνάγκης ἡ γῆ ταῦτα τὺς γεωργὺς εισπραττόμενος. Puteolanis semel C L M. modiorum donata: Symmachus *lib. 1. epist. 9.* Et publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte releuauit Iul. Cæsar auctor Sueton. Huc pertinet *l. 35. sed addes, §. vis maior, ff. locati,* & lib. 4. epist. 7. infr. & quæ à Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in *l. 11. Cotem. §. vlt. ff. de public. vect. & commiss.* For.

¶ Argolico v. i. Præf. vrb. Theod. Rex. XXXIII.

Quod recipiatur in Senatorem, qui & parentum laudibus, & suis meritis commendatur.

Senatorū ordinis laus.
* conspicuus profe ratur
* curiæ
" v. extrinsecus For.

GRatum nobis est, vota nostra circa Sacri Ordinis augmenta proficere. Lætamur, tales viros emergere, qui Senatoria mereantur luce radiare, a vt laude conspicuis deferatur gratia dignitatis. Curia nempe disciplinis Veterum patet: nec * ei judicari potest " extraneus, qui bonarum artium est alumnus. Atque ideò illustris magnificentia tua in clarissimo Armentario, atque Superbo ejus filio ea faciat exhiberi, quæ b circa referendos Curię cana dictat Antiquitas. Hic est enim pręfatus Armentarius, qui & parentum bono, & suo nobis commendatur ingenio, exigens meritis, quam † sperat precibus dignitatem. Nam quid dignius, si & Senatorio vestiatur honore * togata professio? Vt in illa turba doctorum, audeat turba liberam proferre sententiam: nec frenetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem " jura facundiæ. c Gloriosa est denique scientia literarum. quia, quod primum est in homine, mores purgat: quod secundum verborum gratiam subministrat: ita vtroque beneficio: " mirabiliter ornat & tacitos & loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito suo, ornati judicio nostro: habituri sine dubio grauissimum senatum, quorum ars est, facere de irato beneuolum, de suspecto placatum, de austero mitem, de aduersante propitium. Quid ergo patribus imponere non possit, qui flectere animum judicantis eualuit?

* superat
* tota
* vitæ
Laus doctrinæ literarū.
" mirabilis
Eloquentiæ vis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Vt laude conspicuis deferatur.*] In manuscripto sic *conspicuus præferatur*, quam quidem lectionem probo. Bros.

¶ 2 *Circa referendos Curiæ*] in vet. *circa reuerendos Cur.* alij malunt, *Referendarios, Referendos*, tamen legitur etiam lib. 1. epist. 41. Forte digamma

Æolic

Æolicus est, cujusmodi & illa in Etruscis Pandect. *Ventorum Fi.* pro *ventorum vi, l. 9. si post, de peric. & comm rei vend. Præfuerint* pro *Præbuerint. l. 3. de vacat. & excus. mun.* Adnixa, pro *Adfixa l. 5. librorum. § si quid igitur, De leg. 3. Pronectæ*, pro *Profectæ l. 35 ex facto, in fin. de hered. instit.* ea quæ Donat. *in Terentij Andriam*, adnotauit, *Dasus, Sersus, Corsus*, pro *Dauus, seruus, coruus.* Quintil. *lib. 1 c. 13.* ita hîc *referendos*, pro *reuerendos*, eodem Æolum more scriptum fuerit. Viderint, qui in istis minutiis occultatiores ingeniosarum regularum laudem captant. FOR.

§ 3. *Gloriosa denique est scientia.*] Literarum scientia ornat homines & tacitos & loquentes, tacitos quoniam mores purgat: loquentes, quia verborum gratiam subministrat. BROS.

§ 4 *Qui flectere animum judicantis eualuit.*] Quanta sit eloquentiæ vis, testantur Virg. *lib. 1. Æneid.* Lucanus *ad Pisonem* Ouid. 13. *Metam.* Val. Flac. *lib. 4* BROS.

§ * Massiliensibus Theodoricus Rex. XXXIV.

* al *Omnadlo* for.

Constituitur quis in protectorem, & quod ei debeant obedire mandatur.

PRopositi nostri est, probatas fortitudine & moderatione personas ad ordinationem vestram defensionem dirigere vt & prouincialium ratio subleuetur, & vtilitas publica bonis præsentibus augeatur. Proinde Comitem "† Maradum, nobis æquitate compertum, ad Massiliensem ciuitatem credidimus dirigendum: vt quicquid ad * securitatem vestram vel " vtilitatem pertinet, Deo juuante perficiat, memórque gratiæ nostræ curam possit habere justitiæ: minoribus solatium ferat: insolentibus seueritatem suæ districtionis objiciat: nullum denique opprimi iniqua præsumptione patiatur, sed omnes cogat ad justum, vnde semper floret imperium. Quapropter designato viro in † his, quæ vobis pro publica vtilitate præceperit, libentibus animis obedire: vt fides vestra, quæ jam prioribus monstratur exemplis, subsequentibus quoque declaretur judiciis. Quia * grauiùs est obsequium, quod deuotione perpeti custoditur. Nos autem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui impensa seruitia non possumus obliuisci.

" v. Marabaudum. for. * Maragdũ " v. *seueritatem* FOR. " ciuitatem pertinet. " iis * gratum

---

Romulo Theodoricus Rex. XXXV.

De quadam confirmatione rerum concessarum authoritate principali.

LIberalitatem " nostram, firmam decet tenere constantiam: quia inconcussum debet esse principis votum, nec pro studio malignorum " conuelli, quod nostra noscitur præceptione firmari. Atque ideò præsenti jussione censemus, vt quicquid ex nostra ordinatione patritium Liberium tibi matrique tuæ per † Pictatium constiterit deputasse,

" vestram Principis votum inconcussum esse debet. " v. euelli. FOR. " propitatium.

in suo robore debeat permanere. Nec à quoquam metuas † irrationabilem quæstionem, qui nostri beneficij possides firmitatem.

† irrationabile

* Arigerno v.i. Comiti Theodericus Rex. XXXVI.

Is committitur super quadam causa.

* Aitiherio al. Arigenio vel Aurigeno. for. Audiendi supplices.

Pietatis nostræ propositum est, miserandis fletibus audientiam non negare, maxime cum moris nostri sit, ad leges cuncta remittere, vt & conquerés mereatur effectum, & pulsatus nullum se queratur sustinuisse præjudicium. Proinde* Firmius contra magnificum virum patritium Venantium se dicit habere negocium, & frequēter ab eo eius propositiones fuisse cōtemptas. Et quia in causis semper est suspecta potentia, dum velle creditur quod posse judicatur, antefatum seruata reuerentia à te præcipimus admoneri, vt sub sponsione legitima instructam personam ad Comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos * motus nostro * judicio eius intentionibus valeat præbere responsum* Auctor hic pœnam suæ recepturus audaciæ, si contra magnificum virum habuerit falsitatis euentū.

* V. firminum for. Pulsatus item. ὁ ἐναγόμενος Suspecta potentia. * morum * iudices for. † actor † recipiturus.

Petro Episcopo Theodoricus Rex. XXXVII.

Quod restituat partem facultatis cuidam si ad eum de iure noscitur pertinere.

Si in alienis causis beatitudinem † vestram conuenit adhiberi, vt per vos jurgantium strepitus conquiescat: quantò magis ad vos remitti debet, quod vos spectat actores? Atque ideò sanctitas vestra à Germano nos " aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis, dicens partem facultatis patris sui à vobis detineri, sibimet legibus competentem, Quæ petitio, si veritate fulcitur, & genitoris ejus substantiam probatis " jure competere, supplicanti, considerata justitia, quam monetis, sine obseruationis longæ dispendio debita tribuantur. Quoniam causarum vestrarum qualitas vobis debet judicibus terminari, à quo est " spectanda magis " quàm imponenda justitia. Quòd si hanc causam sub æquitate vestrum minimè definit arbitrium, noueritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis, voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.

† tuam Adhortatio ad Ecclesiasticos alienæ rei detentores. " auditos " V. Hæc vox abest à vet. for. Judicium de sacerdotibus. nemo nisi sacerdos justitiæ. " fortè leg. est spectanda " v. magis quàm vobis for.

Wandil. Theodor. Rex. XXXVIII.

Quod non permittat perniciem sibi commissam ab exercitu, aliquam violentiam sustinere.

Quamvis

QVamvis pietatis nostræ constet esse votum, vt vbique ciuilia, vbique moderata peragantur, maximè tamē bene† agere optamus in regionibus Gallicanis: vbi & recens vastatio nō portat injuriam, & ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longè lateq; dissеminat subjectorum custodita securitas, & vbi exercitus dirigitur, non grauandi, sed defendendi causa potius æstimetur. Atque ideò præsenti auctoritate delegamus, vt in Auinione, * quam regis, nullam fieri violentiam patiaris. Viuat noster exercitus ciuiliter cum Rom. Prosit eis destinata defensio. Nec aliquid illos à nostris sinatis pati, quos ab hostili " nitimur oppressione* liberari.

Initia principatus debent esse moderata. " geri. for. Auinio. * qua residês nulla " v. innitimur. FOR. " liberare

¶ * Felici v. i. Comiti Theod. Rex. xxxix.

*al. Præposito Mediolan. Theod Rex.

Quòd consuetudo antiqua seruetur, nec subtrahatur à modernis, quod prisco tempore indultum est.

AEquitatis ratio persuadet, vt exercentibus lætitiam publicam consuetudinem seruemus antiquam, præsertim à Consule venientem, cujus constat esse propositi, vt debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, & aliud Senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcum nō decet inueniri: quia inumbrat famam publicā in Consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris magnitudo tua à Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris tēporibus fuisse subtracta, quæ mos priscus indulserat, cū " pręstāte tempore munificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio* asserta " vitiantur, sublimitatem vestram sequi cōuenit vetustatem, quę suo quodam priuilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis " sub antiquitate largiri.

Consulum liberalitas. Magistratū dedecet tenacitas. " præstanti " lasserata "v. iuvantur for. "v. ab antiquis. for.

Vniuersis Prouincialibus in Gallia constitutis Theodoricus Rex. xl.

Prouincialibus Galliæ hostiliter vastatis pro qualitate læsionis tributaria functio relaxatur.

QVamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, & diuersas regni partes consueta sedulitate respiceret, festinè tamen remedia vestrę vtilitatis " inspeximus. Quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare. Nec possumus æstimare jucundum, quòd ingrata fuerit dilatione suspensum. Nam excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis " per indi-

Indulgentia tributorum. Æquitas Principis in remissis tributis. " aspeximus for. " v. per indictā quartā. for.

ctionem quartam relaxatam agnoscite tributariam functionē (quia non gratulamur exigere, quod tristis noscitur solutor offerre) ita tamen, vt de illis, quæ constat intacta, exercituales juuentur expēsæ. Quia illos in totū deuotio nō debet deserere, quos pro se laborare cognoscit. Inualidus est siquidem jejunus defensor: nec animus ministrat audaciam, "cum virtus « corporis fuerit destituta.

"Sic vet. Cod. cū virtus robore fuerit destituta. For. " corporeo fuerit robore

Gemello v. s. Theodericus Rex. XLI.

Quod tritici species ad constituta loca communi studio deferatur, vt diuisum onus facilius toleretur.

Tritici deuectio.

TOlerabile fit omne, quod æquabili ordinatione disponitur: Quia diuisum onus sub communione, subjectos certum est nō grauare. Pars enim extrema ad vnumquemque redit, cū summa vniuersos incluserit. Tritici itaque speciem, quā ob exercituales expensas, nostra prouidētia de Italia destinauit, ne fatigata Prouincia † hujusmodi præbitione læderetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse* portandam. Quapropter jubemus, vt studium deuchendi supradictę speciei "communiter subeatur: quatenus celeriter possit fieri, quod vniuersitatis studio † videtur assumi.

† huius Druentia.
† portanda
" cōmune
* decet
† Videatur

¶ Vniuersis prouincialibus in Gallia constitutis Theod. Rex. XLII.

Mittitur alimonia exercitui ne fortasse nimio incommodo grauarentur.

NOn occurritur sub principe benigno, remedia postulare subjectos, Quoniā supplicationem præcedit humanitas: & miro modo posteriora* fiunt vota, quam præstita. Nuper siquidem, moti justitia, jusseramus, vt pars aliqua illęsa Prouincię Gothis nostris alimonia reperta pręstaret. Sed quia licet principē sēper humaniora censere (dū varietatis nō habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum) sed vt nec minima possessores illatione* grauarētur, ex Italia destinauimus exercituales expensas, vt ad defensionem vestrā directus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solúmque auxilium Prouincię "tam magna congregatione sentirent. Ducibus etiam ac Prępositis sufficiētem transmisimus pecunię quantitatem: vt eorum[b] prębendę, quę non potuerunt cōuehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio comparari. Quia delectui nostro nec* illa voluimus imponere, quę vos potuistis (vt arbitramur) offerre.

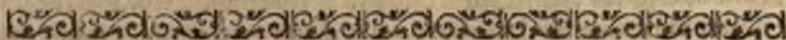
* sunt Fortè, decet.
* grauētur For.
Exercitualis expensa.
" Hæc vox tam abest à vet. For.
Prabenda
* illam

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Non occurritur sub principe benigno.*] Latinus Pacatus in vita Theodosi-

dosij refert, tam certa fuisse illius beneficia, vt tum accepta viderentur cùm sponderet, quia vota hominum non fatigaret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius & Honorius *in l.2.C. Theod. de infirm. his quæ sub tyr.* vbi profitetur sese vltro differre beneficio inopinantibus. BROS.

¶ 1. *Præbendæ*] id est militaris annona. Vlpian. eius meminit, qui præbenda exercitui conduxerunt 19 *inuiti de testibus T. Liuius lib. 2. belli secundi Punici.* Gell. *lib* 15. *cap.* 4. Plaut. *Persa*, *Ædiles præbendæ locauerunt.* Cæterùm, tribuenda, quod more solito tribuerentur, vt & præbenda dixit Symmachus *lib. 1. epist. 6. & 8.* Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, *tit de præbend. & dign. tit. de concess. præben. & can. si quis dator, can. ex multis. 1. q. 3.* FOR.

¶ * Vnigis Spatario Theodoricus Rex. XLIII. (* Vignitis spactario † Vitisgis Spatario for.)

Quod restituantur mancipia prioribus dominis.

DElectamur jure Romano viuere, quos armis cupimus " vendicare: (" vindicare) nec minor nobis cura est rerum moralium, quam potest esse bellorum.* Quid enim proficit, Barbaros remouisse confusos, nisi viuatur ex legibus? (*Morum cura & legum*) Quapropter cum, Deo proprio, Gallias exercitus noster intrauerit, ¹ si qua mancipia seruitium declinantia, ad alios se, quam quibus debebantur competere, contulerunt, prioribus dominis jubemus sine aliqua " dubietate restitui. (*Fugitiui dominis restituuntur.*) Quia confundi non debent jura, imperante iustitia. Nec potest abjecto fauore seruitio libertatis defensor. Aliorum fortè Regum prælia captarum ciuitatum aut prædas appetunt, aut ruinas: (" diminutione for.) nobis propositum est, Deo juuante, sic vincere, vt " subiecti se doleant, nostrum dominium tardiùs acquisisse. (*Quam sibi victoriam proponat Theod.* " subiecta)

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Si qua mancipia seruitium declinantia.*] Fugitiui serui si se ad alios quàm quibus debebantur competere contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodericus. Præterea requirendi fugitiuos seruos potestas dominis conceditur *in leg. requirendi. Cod. de seru fugit.* Quanta autem sit seruorum improbitas, testantur veteres, quibus suspecta fuerunt seruorum ingenia: illisque ingenitas esse fraudes crediderunt. hinc Terentius.

Ne faceres quod vulgus seruorum solet dolis vt me deluderes.

apud Saluianum de prouidentia Dei, vitia ad seruos relegata eisque adscripta legimus, & animos seruiles iam per se malos dominorum nequitia fieri peiores Sic *l. 4. C de liber & eor. lib.* dixit, recipere nequitiam seruilis ingenij, & Arnobius *petulantis amoris flammam seruilibus obumbrare fallaciis*, Sic etiam Tacitus, *Suspecta*, ait, *maioribus nostris fuerunt ingenia seruorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatémque dominorum satis acciperent.* Vetus extat prouerbium, tot nos habere.

hostes, quot seruos, vt est apud Senecam. Bros.

¶ Vniuersis possessoribus Arelatensibus Theodericus Rex. XLIV.

De pecunia missa pro reparatione murorum veterum, & de victualibus pro expensis competenti tempore promittitur prouideri.

De subsidio afflictorum.

'' pietas.

QVamvis primum sit, læsos incolas refouere, & in hominibus magis signum pietatis ostendere: tamen vtrumque '' humanitas nostra conjungit: vt & largitatis remedio ciuibus consulamus, & ad cultum reducere antiqua mænia festinemus. Sic enim fiet, vt fortuna vrbis quæ in ciuibus erigitur, fabricarum quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque murorum Arelatensium, vel turrium vetustarum, certam pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque quæ vestras releuare videantur expensas, fecimus præparari: vt vobis destinentur, *a* cùm tempus nauigationis arriserit. Releuate nunc animos, & de nostra '' *b* prouisione recreati, futuræ copiæ spem tenentes, diuiso fauore, habetote fiduciam. Quia non minus est, quod nostris verbis, quàm quod horreis continetur.

Restauratio murorum Arelatens.

'' promissione.

NOTÆ VARIORVM.

¶ *a Tempus nauigationis.*] Tempus hyemis nauigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius *lib. 4. cap. 31. l. 6. Ciuitas, C. de off. rect. prou.* Cic. *lib. 2. epist. 6. ad Q. Fratr. Adhuc mare clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Hostia dicebant.* Hinc lucem mutuatur species à Scæuola tractata *l. 122. qui Romæ, §. Callimachus, de verb. oblig.* For.

¶ *b prouisione*] Prœuotianum exemplar, *promissione*, aliquantò rectius, tum ex eo quod sequitur mox, *habetote fiduciam*, tum verò versi. *quod nostris verbis, &c.* id est promissione: quasi diceret, quam vobis nunc de victualibus damus, non fallemus fidem. For.

¶ '' Arigerno v. i. comiti Theodoricus Rex. XLV.

'' Fausto præposito Theod. al. Boetio patritio Achaiæ, al. Arigerno. For.

Committitur causa examinationis prima decidenda super indultis ecclesiæ Romanæ.

IVstitiæ nostræ conuenit, vt de indultis beneficijs calumnias fieri non sinamus, & quicquid praua interpretatione tegitur, fugata mendacij '' nube reuelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt: beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Vrbe positam ab '' Eufrasio acolito instrumentis factis solemniter comparasse. Quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure '' suggerunt possedisse, & in vsus '' alienos transtulisse

'' trahe

'' Eufratio

'' afferunt,

'' alios

tulisse securitate dominij. Nunc autem existere * Samarcæ superstitio- † si amaræ
nis populum improba fronte duratum, qui Synagogam ibidem fuisse, supereſt for.
iniquis conatibus mentiatur, cum † ad * humanos vsus habitacula lon- Iudæorum
gè aliter formata doceantur, quàm potest esse memorata constructio. synagoga † in for.
Quapropter magnitudo tua, conscientiæ suæ probata iustitia, causam di- * hos
ligenti examinatione discutiat. Et si vera cognouerit, quæ veniunt in
querelam, considerata æquitate † definiat. Nam si humanis actibus sunt † diffiniat
calumniæ summonendæ, quantò magis credimus emendenda, quæ con-
tumeliam diuinitatis tangere iudicamus?

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Mendacij nube.*] Sic Valer. lib. 3. nube in infamiæ castitatem obscurare. Paulinus *epist. ad Seuerum*, curarum terrestrium nube circundari. Virgil. *lib.* 10. *Æneid.* belli nubem. & Paulus Orosius belli nebulas in magna malorum nubila coituras. BROS.

¶ Adeodato Theodoricus Rex. XLVI.

Commutatur pœna in exilium temporale, adhibito moderamine ex causa pietatis.

MAteria est gloriæ principalis, delinquentis reatus: quia nisi culpa-
um occasiones emergerent, locum † pietatis non haberet. Quia Clementia
enim salubris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? A- Principem decet.
rida siccitas madentis pluuiæ beneficium exoptat. Salutiferis meden- * pietas
tium manibus nisi infirma valetudo non indiget. Si dum imbecillitati for.
† succumbitur, conuenienter remedia tribuuntur. Quapropter casi-
bus asperis præstandum est sub iustitiæ laude moderamen: vt nec vin- † succurritur
dictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur † le-
gibus impunitam. Datis itaque precibus † allegasti, viri spectabilis Ve- † rebus
nantij, Lucaniæ & Brutiorum præsulis, odiorum te acerbitate compres- † allegasti
sum, custodiæ longo situ latentem, in confessionem raptus indultæ puel-
læ † Valerianæ fuisse compulsum: vt gratiùs tibi fuerit, spem citæ mortis
expetere, quàm tormentorum crudelia sustinere. (Inter supremas enim † valeanæ for.
anhelantis angustias votum est potius perire, quam viuere.) " Quia
detestabilis sensus pœnarum excludit dulcissimæ salutis affectum. Illud Contra tormenta.
etiam " quod minimè iustitia pateretur, adjiciens, defensorum " tibi
patrocinia sæpius postulanti fuisse subtracta, cum aduersarij florentes * detestabilisque
ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. Quæ sup- " V. sibi for.
plicatio cum efficaciter animum nostræ pietatis intraret, paulatímque
ad misericordiæ iura deflecteret, occurrit Brutiorum præsulis missa re-
latio, quæ priuatam allegationem tragœdiæ suæ voce compressit, negan-
do credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. Ideóque asperi-
tatem pœna " nostra lenitate mollimus: statuentes, vt ex die prolati ora- " misericordiæ
culi, sex mensium patiaris exilium. Ita vt nulli post constituta nostra sub

qualibet interpretatione tibi liceat objicere crimen infamiæ. Quando fas est principi, maculosas notas vitiatæ opinionis abstergere. Sed hoc exacto tempore patriæ rebúsque omnibus † deformato,ius tibi sit †liberum omne quod primitus. Quia nulla te ingemiscere † probri adustione censemus,quem temporali volumus exilio detineri. Pœnam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obuiando, aut aliter intelligendo, præsens nostrum violare tentauerit constitutum. Sed quoniam hæc statuta ad innocentes volumus vsque protendi, ne sua cuique minimè videatur ignorantia profuisse præsenti auctoritate eos à formidine liberamus,quos vtpote nescientes,in eadem causa quolibet loco vel tempore interfuisse constiterit. † Similis enim videtur absentis,qui conscientiam criminosi non habet.

Fama restitutio. † reformato. FOR. † *Liberum* abest ab vno vet. † probati. *Ne sua cuique profi ciat ignorātia.* † Simul etiam

§ Fausto præposito Theodoricus Rex. XLVII.

Damnatur reus qui collegam interfecit, perpetua relegatione ad locum pœnalem descriptum.

IN partem pietatis recidit mitigata districtio: & sub beneficio præstat, qui pœnam debitam moderatione considerata palpauerit Iouinum Curialem,quem Corrector "Lucaniæ Brutiorúmque, humani nobis suggerit sanguinis effusione pollutum , ob hoc "quod mutuæ contentionis ardoribus excitatus,rixam verborum vsque ad nefarium collegę deduxit interitum: sed conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugiens, declinare se credidit præscriptam legibus vltione, Vulcaniæ insulę perpetua relegatione damnamus, Vt & † sancto templo reuerentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosus euadet in totum,qui * innocenti nō†credidit esse parcēdum. Careat proinde patrio†foro,cum exitiabili victurus incendio: vbi viscera terræ non deficiunt,cum tot sæculis iugiter consumantur. Flamma siquidem ista terrena,quę alicuius corporis imminutione nutritur,si non absumit,extinguitur: ardet continuè inter vndas medias montis quantitas indefecta. Nec imminuit,quod resolui posse sentitur: scilicet quia naturæ inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit,quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum saxa incolumia permanerent,si semper ignis adunata decoqueret? Potentia siquidem diuina sic de contrarijs rebus miraculum facit esse perpetuum: vt palam consumpta occultissimis instauret augmentis,quę vult temporibus stare diuturnis. Verum cum & alij montes† motibus vaporatis,exęstuent, nullus simili appellatione censetur ęstimandus: quia grauius succenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum prædictum viuus. Careat quo vtimur mundo,de quo alterum crudeli fugauit exitio: quando superstes recipit,quod euentu mortis †inflixit,Salamandræ secuturus exemplum,quæ plerunque degit in ignibus. tanto enim naturali frigore constringitur,vt flammis ardentibus temperetur

Cædis inconsulta pœna " Lucanæ " cum *Asylum Ecclesiæ.* † sacrato *Reuerentia templo debetur.* † innocentia † credit † foco *Siciliæ ardētis ratio* * montib. euaporatis *Vulcani mons* * inflexit *Salamandra*

retur

retur: Subtile ac paruum animal, " lumbricis associum, flauo colore vestitum. Vitam præstat soli, qui " mortalia cuncta consumit. Memorant autem æui pristini seruatores, hanc insulam ante aliquot annos, vndarum rupto terrore, ignitus erupisse, cum Hannibal " apud Prusiam Bithyniæ regem veneno secum ipse pugnauit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perueniret: plus inde mirabile, vt mons tanta flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus, & ardor ibi indesinenter viueret, quem tanta vnda videbatur obruere.

" lubrici. " mortua

" V. apud Bursiam. for.

Annibal.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *In partem.*] casu facta cædes indulgetur, consultæ non fit gratia. Imò excepta semper intelligitur, quia capite vindicatur. *l.* 1. *l.* 3. *l.* 4. *l.* 7. *l.* 8. *C. Theod. de Indulgentijs criminum.* FOR.

¶ 2 *Humani sanguinis effusione pollutum.*] Præclarè Lact. *lib.* 1. & in epit. diuin. instit. Plat. *lib* 9 *de legibus* Phil. *de legibus specialibus*, Porphyrius περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐμψύχων ἀποχῆς. Imperatores Gratian. Valent. & Theod. cùm cæteris reis vinctis crimina condonarent, exceperunt eum qui *Parricidali furore raptus sanguine proprio manum tinxit, & qui cuiusque hominis cæde maculatus est l.* 6 *Paschalis, tit.* 38 *de indulgentiis.* C. Theod. *lib.* 9. FOR.

¶ 3 *Intra Ecclesiæ septa refugiens.* Cod. Theod. *lib.* 9. *titul.* 47. *de his qui ad Ecclesias confugiunt. libro primo Cod. Theod. tit.* 12. Luithprandus *lib.* 1. *cap.* 9. *lib* 8. *cap.* 6. *extr. de immu. Eccles.* Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 7. Socrates *lib.* 13 *cap.* 5. FOR.

Vniuersis Gothis & Romanis circa Verucam castellum consistentibus Theodericus Rex XLIIX.

Mandantur construi domicilia in eodem castro, ipsumque in pace muniri.

LÆtitia debet esse cunctorum prouida iussio dominantium: quando illud, quod vos debuistis expetere, nos videtis offerre. Quid est enim gratiùs, quàm humanis rebus cautelam semper adhibere: quę aut sit necessaria, aut non grauat esse superflua? Et ideò " Leodifrido Saioni nostro, præsenti delegauimus iussione, vt eius instantia in Veruca castello " vobis domicilia construatis. Quod à positione sui congruum nomen accepit: est enim in mediis campis tumultus saxeus in rotunditate consurgens, qui proceris lateribus syluis " crassus, totus mons quasi vna turris efficitur: cuius ima gracilliora sunt, quàm cacumina: & in mollissimi fungi modo superiùs extenditur, " cùm inferiori parte tenuetur. Agger " sub pugna, obsessio " secura: vbi nec aduersarius quicquam præsumat, nec inclusus aliquid expauescat. Hunc Athesis, inter fluuios honorus, amœni gurgitis puritate præterfluit, causam præstans muni-

Cautio, vel necessaria, vel non sua persona.

Veruca

" Leodifredo

" V. nobis for.

" V. Crassa for.

" in for. fine for.

" sine cura

Athesis

minis & decoris: castrum plenè in mundo singulare, tenens claustra prouinciæ: quòd ideò probatur magis esse præcipuum, quia feris gentibus constat objectum.[1]Hoc opinabile munimen, mirabilem securitatem, cui desiderium non sit habitare, quàm vel externos * delectat inuisere? Et quanquam, Deo iuuáte, nostris temporibus prouinciam securam credamus, [tamen " prudentię nihilominus est cauere, etiam " quæ non putantur emergere][1]Munitio tractanda est semper in ocio. Quia tunc malè quęritur, quando " necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volucres, futuras tempestates naturaliter præuidentes, sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini fluctus pelagi metuentes, vadosis litoribus immorantur. Echini, qui sunt mella carnalia, † costatilis teneritudo, croceæ delitiæ diuitis maris, dum futuras tempestates agnouerint, loca mutare cupientes " (qui illis pro leuitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos quibus pares possint esse complexi, quadam ancorarum ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus vexandos esse non "credant. Aues ipsæ, aduentu hyemis, patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia quærunt. Hominū solicitudo non debet prouidere, quod potest in aduersitate requirere? Non est in mundo, vndis humanæ res mutabilitate quatiuntur: & ideo prouidentia dicitur, vt quæ sunt futura tractantur.

* delectet
" al. prudentia. for.
" v. quod non FOR.
Munitio in ocio fiat.
" al. necesse indicitur. for.
Mergi
Delphines.
Echini.
† cōstatilis
" quia in illis
" credunt
Prouidentia

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Munitio.*] Senec. *lib. 2. ep.* 18. In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, & contra injurias fortunę inter beneficia firmetur: Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, vallum jacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessariò possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris, ante rem exerceas. Isocrates monet, spontaneos esse labores adeundos, vt ardentius perferamus.

¶ Honoratis possessoribus, defensoribus & curialibus Catanensis ciuitatis Theodoricus Rex. XLIX.

Datur licentia accipiendi lapides ruinarum, conuertendos in constructione murorum.

OPtabilis nobis est & grata deuotio, quæ bonam præcesserit iussionem: & meritò acceptum redditur, si * id quod possumus imperare poscatur. Felicitas enim regnantis est, famulantes amare quod expedit Quando nobis labor cogitationis aufertur, dum † subditi sibi profutura disponunt. Atque ideò suggestionis vestræ tenore comperto. " quem caritate ciuica in communiendis mœnibus susceptis, absolutam hujus rei vobis censemus esse licentiam: nec " quicquam de hac re " vereamini, vnde gratiæ nostræ expectare præmia mox debetis. Vestra enim munitio nostra est nihilominus fortitudo: & quicquid vos ab in-

† quicquid in felicita te principis subditi mouigeri sunt.
† subiecti for.
" qua
" quem
" mereamini

certo

certo † eripit, famam nostræ defensionis extendit. Saxa ergo, quæ sugge-ritis de Amphitheatro longa vetustate collapsa, ne aliquid ornatui publico jam prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licentiam vobis eorum in vsus duntaxat publicos damus: vt in murorum faciem surgat, quod non potest prodesse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter, quicquid cautio ad munimen, quicquid ornatus expetit ad decorem: tantum nobis sorituri gratum fore, quod facitis, quantum exinde † gratia se vestræ ciuitatis extulerit.

† eripiat

Ex amphitheatri ruinis refecti muri.

† gloria

¶ Prouincialibus Noricis Theod. Rex. L.

Datur licentia promittendi animalia.

GRatè suscipienda est ordinatio, quæ dantem juuat, & accipientem pro temporis necessitate lætificat. Nam quis putare possit onus, vbi majus meretur in commutatione compendium? Et ideò præsentibus "decreuimus" institutis, vt Alamannorum boues, qui videntur pretiosiores propter corporis * granditatem, sed itineris longinquitate defecti sunt, commutari vobiscum liceat, minores quidem membris, sed idoneos * ad labores: vt & illorum profectio sanioribus animalibus adjuuetur, & vestri agri armentis grandioribus instruantur. "Itaque fit, vt illi acquirant viribus robustos, vos forma conspicuos: & quod raró solet emergere, in vna mercatione vtrique videamini desiderata compendia percepisse.

Ordinatio grata, quæ.

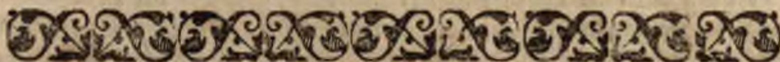
* decernimus constitutionibus

* V. constitutis, For.

" gracilitatem

Boum commutatio.

" V. ad laborem. For.

¶ Fausto Præposito Theod. Rex. LI.

† ita

Mandat prouideri de menstruo solido.

QVantum histrionibus rara constantia, honestumque votum tanto pretiosior est, cùm in eis probabilis monstratur affectus. Carum est enim homini reperisse, vbi aliquid se laudabile non putauerat inuenire. Dudum siquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus aduenienti, annona * rationabiles consideratio nostra largita est, donec eius artem probaremus & animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patria derelicta, nostri sedes fouere delegit imperij, menstrua eum duximus largitate solidandum. Ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegisse cognouimus. " Is enim frequenter victor per diuersorum ora volitauit: plus vectus fauore, quàm curribus. Suscepit partem populi protinus inclinatam: & quos ipse fecerat tristes, laborauit iterum reddere lętiores: modò agitatores arte superans, modò equorum velocitate transcendens: ¹ frequentia palmarum cum dici faciebat maleficum, inter quos magnum præconium videtur esse

Histriones

* rationabilis.

Aurigæ menstruum.

" iis

Magia. *Spectaculi vituperatio* ad talia crimina peruenire. Necesse enim ad peruersitatem magicam referri, quando victoria equorũ meritis nec potest applicari. Spectaculũ expellensq; grauissimos mores, inuitãs leuissimas contensiones, euacuator honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrũ, sed contensiosa posteritas fecit esse ludibriũ. Primus enim hoc apud Helidem Asiæ ciuitatem * Ænomaus fertur edidisse: quod † posteà Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis ruraliter ostentauit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiã Romanis fabricam in vallem Marciam tetendit Augustus: vt immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, vbi magnarũ rerum indicia clauderentur. Bissena quippe hostia ad duodecim signa posuerunt. Hęc ab hermulis funibus demissis subita æqualitate panduntur, docentes totum illic, vt* putabatur consilio geri, vbi imago capitis cognosci ur operari. Colores autem in vicem temporum quadrifaria diuisione funduntur: Prasinus virenti verno, Venetus nubilæ hyemi, " roseus æstati flammæ albus pruinoso autumno dicatus est. Vt quasi per duodecim signa digrediẽs annus integer signaretur. Sic factum, vt Naturæ * ministeria Spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi Lunæ, Quadriga Solis imitatione reperta est. Equi " desultorij, per quos Circensium ministri missos denuntiant exituros, Luciferi pręcursorias velocitates imitantur. Sic accidit, vt dum se colere astra putarent religionem suam ludicra similitudine profanarent. 2 Alba linea non longè ab hostiis in vtrumque podium quasi regula directa producitur: vti quadrigis progrediẽtibus, inde certamen oriretur: ne dum † 3 semper properè conantur elidere spectandi " voluptatem viderentur populis abrogare. Septem metis certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciprocę. Ipsæ verò metę secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates: quas ad instar Solis quadrigæ celeres peruagantur. " Rotæ Orientis & Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, vnde illuc delphini equorei aquas " interfluunt. † Obeliscorum quoque prolixitates ad cœli altitudinem subleuantur: sed potior Soli, inferior Lunæ dicatus est. Vbi sacra priscorum " Chaldaicis signis, quasi literis indicantur. Spina infelicium captiuorum sortem designat: vbi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes laborum suorum gaudia perceperunt. 4 Mappa verò, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem: 5 cùm Nero prandium protenderet, & celeritatem, vt assolet, auidus spectandi " populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus vtebatur, jussit abjici per fenestram: 6 vt libertatem daret certaminis " postulandi. Hinc tractum est, vt ostensa mappa certa videatur esse promissio Circensium futurorum. 7 Circus, à circuitu dicitur. Circenses, quasi " circuenses: proptereà quod apud Antiquitatem rudem, quæ nedum Spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat, quòd viginti quatuor " mensibus conditio hujus certaminis expeditur: " vt diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud " putetur irritum, quod metarum circuitus ouorum † erectionibus

Margin notes: * al. Monomagus. al. Innomagus FOR. † post — * putabant FOR. — *Colores quatuor factionum* — " V russeum FOR. — " misteria — *Biga.* *Quadriga* — " de sulto-rij. — *Alba linea.* — " se — " voluntatem — " Eoc FOR. — " influunt — " obelisc orum — *Nota Chaldaica.* — " Nappa — " populo — " postulanti FOR. — *Circus* — " circumenses — " missibus FOR. — " profectò — *Meta* — " videtur FOR.

† crectionibus exprimatur: quando actus ipse, multis superstitionibus grauibus, oui exemplo, geniturum se † aliqua* profitetur. Et ideò datur intelligi, " volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos auium maribus aptauerunt. Cætera Circi Romani longum est sermone decurrere dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis stupendum, quod illic supra cætera Spectacula, feruor animorum inconsulta grauitate rapiatur. Transit Prasinus, pars populi mœret: præcedit Venetus, & † potior, turba ciuitatis affligitur: nihil proficientes, feruenter inconsultant, nihil patientes, grauiter vulnerantur & ad inanes contentiones sic descenditur tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod meritò creditur dicatum numerosæ† superstitioni, vbi ab honestis moribus sic constat excidi. Hæc nos † fouemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia † conuenire, dum cogitationes † serias delectantur abjicere.* Paucos enim ratio capit, & raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potiùs turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inuentum. Nam quicquid æstimat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas: non semper ex judicio demus. [Expedit interdum desipere, vt populi possimus desiderata gaudia continere.]

† crepeionib. al. *exceptionibus* For. † auem aliquam * V. *profiteretur* For. " V. *voluntates*. For. *Factiones: Prasinorum & Venetorum.* † totius al. *potius* For. † superstitione. † excidi * foueamus * peruenire † feras * V. *paucos enim*. for. *Voluptatibus populi obsequendum.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum.*] Laudatur hic nobilis auriga quod modò agitatores arte superaret, & modo equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirificè placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo vt narret Capitolinus, Verum Imperatorem volucri aquo Prasio aureum simulachrum fecisse, quinetiam multi ex agitatoribus aduersariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediebant, vt suos ad cursum facilius impellebant. Optimè Arnobius de magorum artibus loquens, *quis enim has nesciat familiarium dirumpere charitates, aut sine clauibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincere, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare.* Ac Ammianus Marcellinus scribit Apronianum Præfectum vrbi, capitali animaduersione damnasse Hilarium aurigam conuictum ac confessum, vix dum pubescentem filium suum venefico tradidisse docenti artium nefariarum secreta legibus interdicta, vt nullo conscio adminiculis juuaretur internis. Bros.

¶ 2 *Alba linea non longè ab hostiis in vtrumque podium quasi regula directa producitur.*] Albam lineam vocam author, quod Martialis cretatam Mappam nominat, vide Cedrenum in historiæ compendio: ibi enim confirmantur & illustrantur quæ ab authore de Mappæ origine dicuntur. Fab. agon. lib. 1.c.7.p 134.

¶ 3. *Ne dum semper properè*] sic lego, *nedum se properè.*

¶ 4. *Mappa vero quæ signum dare videtur Circensibus.*] Mappam vocat Circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Nouellis Græcis, meminit Suetonius in Augusto, *cap.* 45. vbi loquitur de aurigatione déque circo maximo, atque adeo de equis certantibus & Circensibus, & Mappa quam magistratus olim mittebat, signi videlicet dandi gra-

tia: Figuratè etiam equorum agitatio Circensis mappa per synecdochen vocata est, & ita non modo apud Iustinianum, sed apud Iuuenalem Satyr. 12. quoque accipitur, cum ait, ludos Circenses qui & magni dicti sunt, & Magalensia intelligens.

Interea Magalesiacæ spectacula Mappæ.

& apud Senecam cap. 30. de ira lib. 3. quo loco versos leonésque Mappa proritat. Bros.

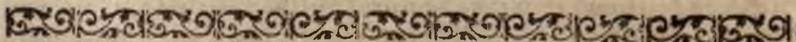
¶ 5. *Cum Nero prandium protenderet.*] Mappæ originem ad Neronem refert, tanquam mittendis Circensibus quadrigis, antea signum aliud dari soleret, aspiciens (vt arbitror) ad illum Suetonij de Nerone locum. Mox & ipse aurigare atque etiam spectari sæpius voluit, positóque in ortis inter seruitia rudimento, vniuersorum se oculis in circo maximo præbuit aliquo liberto mittente mappam vnde magistratus solent Bros.

¶ 6. *Vt libertatem daret certaminis postulandi*] Hinc tractum est vt ostensa Mappa certa videatur esse promissio Circensium futurorum Bros.

¶ 7. *Circus à circuitu dicitus.*] Circus locus erat publicus, ὅπου μάλιστα, vt est apud Herodianum *lib. 1. hist.* τὸ πλῆθος συρρέον ἐκκλησιάζει. in quo populus ludos spectans considebat. Virg. *lib. 5. Æneid.*

---mediaque in valle theatri Circus erat.

Fuerunt autem tres Circi Romæ. Circus maximus inter palatium & Auentinum, Circus Flaminius, qui & Appollinaris, & Circus Neronis in Vaticano. Bros.

¶ Consulari viro illustri Theodoricus Rex LII.

Eligitur agrimensor, qui terrarum finium terminet quæstionem.

De finibus litium.
† V. *Lucentium.* For.
* causatum
* contenderent
" si quid *Nili diluuio*
* in vno exemplari, *grammaticam disciplinam.* For.
Geometria à Chaldæis.
* logicam For.

SIcut inuidiosa nimis interpellantium suggestione comperimus, inter "Leontium atque Pascasium spectabiles viros finalis orta contentio est: ita vt terminos † casarum suarum non legibus, sed viribus * crederent vindicandos. Vnde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis, aliísque signis euidentibus constat esse definitum. Quid isti facerent, " si in Ægyptiacis partibus possiderent? vbi Nili fluminis superueniente diluuio, indicia finium vastissimus gurges abradit, & indiscreta terræ facies redditur, vbi omnia limus tegere comprobatur. Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas, & * grammaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum literis omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, vt est hominum genus nimis acutissimum atque solicitum, Chaldæi primum inuenisse memorantur. Qui ratione ipsius disciplinæ generaliter colligentes, & in astronomicis rebus, & in musicis, & in mechanicis, & in architecticis, & in medicinam, & ad artem * logisticam, vel quicquid potest formis generalibus contineri,

aptam

aptam esse docuerunt. Vt sine ea nihil horum poss t ad agnitionem verissimam " prouenire. Hanc post Ægyptij non dissimiliter animi * feruore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votiua inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ & recuperandas formas finium transtulerunt: vt fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusioni videbatur obnoxium. Quapropter agrimensorem peritissimum, cui ab arte * nomen est, vestra nihilominùs adhibeat magnitudo: vt jam omnia, quæ manifesta ratione distincta sunt per euidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc * egit illa disciplina mirabilis, vt indeterminatos agros ratione certa distingueret, quanto magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus Orbis Romanus agris diuisus, censúque descriptus est, vt possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate soluenda. Hoc auctor " Hyrummetricus † redegit ad dogma conscriptum: quatenus studiosius legendo posit agnoscere, quod deberet oculis absolutè monstrare. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ " illæ, toto orbe celebratæ, non habent hunc honorem. Arithmeticam dicas auditoriis vacat. Geometria, cùm tantùm de cœlestibus disputat, tantum studiosis exponitur. Astronomia & Musica discuntur ad scientiam solam. Agrimensori verò finium lis orta committitur, vt contentionum proteruitas abscindatur. Iudex est† vtique artis suæ, forum ipsius agri deserti sunt: * fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter syluas asperas & dumeta perquirit, non ambulat jure communi: via illa est sua lectio: ostendit, quod dicit: probat, quod didicit: gressibus suis concertantium jura discernit: & more vastissimi fluminis, aliis spatia tollit, aliis† rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti talem eligite, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare. Quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

*prçuenirē
* calore ferueníes
Nili augmēta
* V. *nomen est impositũ, vestra.* For.
Geometria vsus.
* eget.
Orbis diuisus sub Augusto. Hyrummetricus.
" Al. pro: *meritus.* For.
† redigit.
Census sub Augusto.
" *illa* abest à veter. For.
forte, vacare
Agrimensorũ vtilitas.
† abscidatur
* itaque
†] fantasticum
† plura
Geometra eligendus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ *More vastissimi fluminis*] Et contra flumina vice censitorum funguntur. *l.* 30. *ergo alluuio. D. de acq. rer. dom.* For.

¶ Aproniano viro illustri Comiti priuatarum Theodoricus Rex. LIII.

Quod prouideatur Aquilego venienti de partibus Africanis, de stipendiis competentibus, qui in aridis locis aquas nouit inuenire.

MAgnitudinis vestræ relatione comperimus, * Aquilegium Romam venisse de partibus Africanis: vbi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas posit dare

Aquar indagandarũ ratio.
* Aquilegũ

vernatiles, vt beneficio suo habitari faciat loca, nimia sterilitate siccata. Hoc vobis fuisse gratum " cognosce: quatenus industria illa majorum libris exposita, nostris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter vndarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longè subest, vbertas quorundam generum semper arridet, vt est juncus aquatilis canna leuis rubus validus, " salix lenta, populus virens, & reliqua arborum genera, quæ tamen vltra naturam suam felici proceritate luxuriant. " Sunt & alia hujus artis indicia, cum nocte adueniente lana sicca in terram ponitur jam prouisam, & rudi caccabo tecta relinquitur: tunc si quæ proximitas arriserit, mane humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca soliciti, & vbi supra terram minutissimarum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facilè quod quæritur inueniri. Addunt etiam, in columnæ speciem conspici quendam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tantò in " imum latices latere cognoscunt. Vt hoc sit mirabile, quod per hæc, aliáque signa diuersa mensura definita prædicitur, quanta profunditate quæsita monstretur. Prædicuntur etiam [1] sapores aquarum, vt nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariáque "in honore contemni. Hanc scientiam sequentibus pulchrè tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus. Qui non solùm de subterraneis, fluentis, sed de ipso quoque ore fontium solicitè tractauerunt. Dicunt enim aquas, quæ ad Orientem Austrúmque prorumpunt, dulces, atque perspicuas esse, & pro sua leuitate saluberrimas inueniri: in Septentrionem verò atque Occidentem quæcunque manant probari quidem nimis frigidas, sed crassitudine suæ grauitatis incommodas. Atque ideò, si viderit memorato illi sapientia vestra & codicum lectione & vsu rerum quæ sunt prædicta, constare: competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiámque releuabis, accepturus mercedes, cui artis suæ dona " præstiterit. Nam quamvis Romana ciuitas aquis abūdet irriguis, sitque fontibus gaudens, & formarum inundatione ditissima: reperiuntur tamen plurima suburbana, quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et meritò " continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Huic tamen mechanicus omnino jungendus est: vt vndas quas iste reperit, ille leuet, & arte subire faciat, quod ascendere non præualet per naturam. Habeatur ergo & iste inter reliquarum artium magistros. Ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non " potuerit Romana ciuitas continere.

" cognoscite.
" Sic in vet. quibusdam lata. For.
" v. Sunt & illa For.
" vno
De saporibus aquarum.
" in honore
Marcellus scripsit de aquis & fluminibus.
De aquis Orientalibus. Septentrionalibus.
" præstiterunt
Aquaductus Rom. & fontes
" retinetur
Hydraula.
" potuit.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Sapores aquarum*] vox, *aquarum*, abest à veteribus: de sapore aquæ Vitruuius *lib* 8.*cap*.1. quo in lib & Seneca *lib*.3.*natur.quæst*. multa de aquæ, quæ nunc prudens omitto, disputant. FOR.

MAGNI

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS

VARIARVM LIBER IV.

† ¶ [1] Herminafrido regi * Theoringorum Theod. Rex. I.

De matrimonio contracto inter reges, cum multimoda laude.

† al. *Hermafrido regi Theringorũ* for.
* Vuandalorum.
Reg. Theringorum missa sponsa.
† neptem for.

DESIDERANTES vos nostris aggregare parentibus, † neptis caro pignori, propitia diuinitate, sociamus. Vt qui de regia stirpe descenditis, nunc etiam longius claritate imperialis sanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, solatia fidelis consilij, dulcedinem suauissimam conjugalem: quæ & dominatum jure vobiscum † impleat, & nationem vestram meliore institutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutriuit Italia [2] literis doctam, moribus eruditam, decoram non solùm genere, quantum & fœminea dignitate. Vt non minùs patria vestra istius splendeat moribus, quàm suis triumphis. Quapropter salutantes vos gratia competenti, indicamus nos venientibus Legatis vestris impretiabilis quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. Quorum pectora vel crura sphæris carneis decenter ornantur: costæ in quandam latitudinem porriguntur: aluus in breuitate constringitur: caput ceruinam reddit effigiem, imitantes velocitatem cujus videntur habere similitudinem. † Hi * sunt sub pinguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus jucundi, vsibus gratiores: incedunt enim molliter, sessores suos insanis festinationibus non fatigant: quiescitur potiùs in ipsis, quàm laboretur: & compositi delectabili moderatione, agilitate * norunt continua perdurare. Verum hunc, quamvis nobilissimum gregem, beluásque morigeras, vel alia quæ direxistis eximia, victa cognoscitis, quando omnia jure superat, quæ decus regiæ potestatis exornat. " Destinauimus & nos quidem quæ principalis ordo poscebat: sed nil majus persoluimus, quàm * quod vos tantæ fœminæ † decori " copulauimus. Adsint vestro diuina conjugio. vt sicut nos causa junxit affectionis, ita & posteros nostros obliget gratia parentalis.

† compleat
Equorum descriptio.
† ij
* *sunt* abest à vet For.
* nouerũt
" V. *destinauimus*. For.
* qui
† decore copulamus
* V. *copulauimus*. For.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Hermafrido*] De quo lib. 3. epist. For.

¶ 2. *Litteris doctam*] Vxoris dotes doctrina, mores, forma, genus, dignitas: sed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem veteres puellas erudire Liuius *lib. 3. de Virginia.* Plin. *lib. 1. epist.* 17. Athen. *lib.* 13. Lucian. περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, Plutarc. περὶ παίδων ἀγωγῆς. Galieni Imp. tempore puellæ & viduæ Plotini philosophi scholam disciplinæ causa frequentabant, cujus instituti meminerunt Iulian. *lib.* 4. Vbi pupil. educ. Gordian. *lib.* 15. *si paterno, C. de neg. gest.* For.

¶ 2. *Argentea*] Vt luteus color nuptiis dicatus fuit, sicut ex Catullo & Apuleio eximiæ doctrinæ vir Turneb. probat *lib.* 28 *ca.* 2. *Aduersar.* ita & argenteus seu candidus, vt ex hoc loco constat, Apuleio *li.* 7. *de Asino*, Valer. Max. *lib.* 2. *c.* 1. Plutarch. *in Problem.* Vnde in luctu interdicebatur, Paul. *lib.* 1. *sent. tit. vlt. Qui luget*, inquit, *abstinere debet a conuiuiis, ornamentis & alba veste.* Æschines oratione contra Ctesiph. exprobrat Demostheni, quòd triduo post filiæ vnicæ obitum λευκὴν ἐσθῆτα λαβὼν sacrificarit. For.

¶ Regi Herulorum Theoder. Rex. II.

Is adoptatur in filium considerata virtute fortitudinis suæ, cui equi & arma bellica conceduntur.

Filius per arma potest adoptari. * optari † firmissimus. " ij † sobolis † quasi " videatur For.

¹ PEr arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse preconium. Quia non est dignus, * adoptari, nisi qui † fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. [ignaui autem esse nesciunt quos judicia pepererunt. " Hi enim gratiam non de natura, sed de † solis meritis habent.] † Quando vinculo animi obligantur extranei, & tanta in hoc actu vis est, vt prius se velint mori, quàm aliquid asperum patribus " videantur infligi. Et ideò more gentium, & conditione virili, filium te præsenti munere procreamus: vt competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. ² Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, & reliqua instrumenta bellorum: sed quæ sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui " Theoderici sententia comprobaris. Sume itaque " arma, mihi tibique profutura. Ille à te deuotionem petit, qui te magis defensare disponit: probat tuum animum, & opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cuius gente tu potius formideris. Nota sunt enim Herulis Gothorum, Deo juuante, solatia. Nos arma tibi dedimus: gentes autem " olim virtutum pignora præstiterunt. Salutantes proinde gratia competenti, reliqua per illum Legatos nostros patrio sermone mandamus, qui " vobis literas nostras euidenter exponant & ad confirmandam gratiam quę sunt dicenda subjungant.

Adoptio per arma Probari à principe magnum. " Theodorici " *Arma* abest à vet. " olim tibi " vobis

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Per arma.*] vt formularij olim Romani per populum & Prætorem ado-

adoptabant , ita cæteræ bellicoſæ gentes per arma filios ſibi aſciſcebāt, ideſt armorum traditione, cujus adoptionis formula extat hoc loco. M. THOD *ſubciſi uar.*

§ 2 *Damus.*] infr. lib. 8. ep. 1. & 9. de qua ne quidquam hîc amplius adnotem impedior doctiſsimi viri Pithœi, ſagaciſsimi rerum antiquarum perſcrutatoris diligentia: qui hunc ritum *lib. 1. Aduerſ.* exſequutus eſt. Sic inueſtitura fiebat baculi & annuli traditione: *c 4. de conceſſ. præben* ſic manumiſsio apud Longobardos per ſagittam. Paul. Diacon. *lib. 1. de geſt. Lōgobard.* Sed hæc alias fortaſſe fuſiùs. FOR.

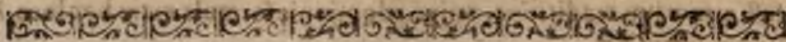
¶ " Senario v. i. comiti priuatar. Theod. Rex. 111. — " al Senatoris FOR.

Promouetur ad Comitiuæ patrimonij dignitatem.

AD ornatum Palatij credimus pertinere , aptas dignitatibus perſonas eligere. [Quia de claritate ſeruientium creſcit fama dominorum.] Tales enim prouehere principem docet , vt † quoties procerem ſuum fuerit dignitatus aſpicere , * toties ſe cognoſcat recta iudicia habuiſſe. Moribus enim debet eſſe conſpicuus, qui datur imitandus. Facile eſt qualemcunque ſibi † deligere : multis autem electum,* videre decet. Capite igitur " per indictionem † quartam illuſtris Comitiuæ noſtri Patrimonij dignitatem , quam tibi non immeritò tribuit regalis auctoritas. Diu namq; noſtris ordinationibus geminum mutatus obſequium, & conſilij particeps eras , & diſpoſita laudabili aſſumptione complebas. Subiſti ſæpe arduæ legationis officium. Reſtitiſti Regibus non impar aſſertor , coactus juſtitiam noſtram & illis oſtendere , qui rationem vix poterant cruda obſtinatione ſentire. Non te terruit, contentionibus inflammata regalis auctoritas : ſubjugaſti quinimò audaciam veritati, & obſequium ordinationibus noſtris " in conſcientiam ſuam Barbaros perculiſti. Quid ſtudium tuum longa lucubratione ſolicitum , & continui laboris inculpabile referamus obſequium ? Vſus es ſub exceptionis officio eloquentis ingenio , fauebat ipſe ſui delectatus auditor, dum meliora faceres cum recitare cœpiſſes. Pronuntiatio tua noſtrum delectabat arbitrium : quia tantum " dictantium reficiebas animum, quantum ſe laſſare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitę laudabilis, quod arcana noſtra motū probitate claudebas, multorum conſcius, nec tamen cum plura " noſſes elatus. Collegis gratia, ſuperioribus humilitate placuiſti. Sic omnium pro te factus eſt vnus animus ex magna diuerſitate ſociatus. Carpes certè probatæ inſtitutionis gratiſsimum fructum: quando prouectus tuus ita potuit omnes lætos efficere vt vniuerſi in te iudicent ſua deſideria profeciſſe. Tuere igitur hāc virtutum amabilem præclarámque conſtantiam , noſtræque domus auctoritate ſubnixus, tantò ſtudioſiùs gratiam quære , quantum te locum beneficijs reſpicis inueniſſe. Tende itaque adhuc bonis actibus " tuos ad " potiora ſucceſſus , " ſciens gratiam noſtram in illo ſemper

Marginal notes: " *V. ad ornamentū Palatij* For. — *Princeps quos prouehere debeat* — *quotiens — " totiens. — *Comitiua patrimonij* — " eligere — * viuere for. — " *per indictam quartam al. in dictam maxeriam* for. — " tertiam — *Legatus.* — *Laus fortitudinis in Comite.* — " cum conſciētia tua. — *Studium Eloquentiæ.* — " dictantis. — *Arcana principum celanda.* — " noſceres. — " tuis. — " potiores. — " ſuſcipitis.

augeri qui se dignum adepto culmini desiderat inueniri.

Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. I V.

Super eodem.

Candidati commendatio. | † siquidem | * Diuisionē se exēplar *requiritur* sed minus apto sensu for. | † prouenit | † Senatorium rectè | * etiam | † in veteribus legebatur *vtilitas*. sed malè for. | † rarus | † interuenit FOR. | *Modò vix non capiunt læta* | † hæreas rectè FOR. | † immutatur.

GLoriosum " quidem nobis est P.C. honores passim impendere, sed laudabiliùs benemeritis digna pręstare. Quicquid enim talibus tribuimus, pro generali potiùs vtilitate largimur. Cunctis siquidem proficit tenax prouectus: nec locus " relinquitur iniuriæ, cum ad bonos " peruenit regulam disciplinæ. Hoc itaque pręclaro desiderio illustrem virum " 1 Senarium Comitiuę Patrimonij dignitate subueximus: qui venalitatis obscura, animi claritate refugiat: qui calumnia non lætetur, nec patrimonij auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat terrore compendium: sed ius ęquabile possit tenere cum cæteris, vnde nobis placere respicit seruientes. Hęc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore palatia nostra meritis maturus intrauit: & quod robustas quoque fatigat ętates, nullo deceptus nouitatis errore, ad imperantis conuersus arbitrium, effectum bonarum præstitit iussionum: nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter * & in legationis honorem electus cuius multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim vnius loci vir debet dici, à quo multa videntur impleri. Sed hęc ampliùs commendabat * humilitas, quę tam clara quàm rara est. 2 Nouum est enim, sub amore Principis custodire modestiam: 3 (quia semper animos inquietant. modus enim * raro lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus * inuenitur.) 4 Verùm inter hęc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet, vt † habeas qua parte sit ditior, cùm cupiosiùs vtraque possideat. Habet ergo sigillatim distributa pręconium, juncta miraculum. Quapropter P.C. assurgat primęuis introeuntibus cana libertas. Nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium nouitas honorabiliter † inuitatur. Parentes publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis inuitet: incipiens mereatur gratiam prouectus fauorem.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Senarium.*] Infra hoc libro epist. 7. inscriptio. Senario FOR.

¶ 2 *Nouum est enim.*] γνώμη per pulchra. *nouum est, sub amore principis custodire modestiam.* pro eo quod diceremus, arduum est eos qui apud principem plurimum possunt, se moderatè summisséque gerere. Nouum, id est magnum, tit. de publ. iudic. *noua pœna*, pro atroci Seruius Honorat. in illud Virgil. *Pollio & ipse facit noua carmina*: & in illud, *Quis nouus hic nostris &c.* Galenus apud Hippocrat. νεανικῶς interpretatur γενναίως vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς, id est generosè, valde, vehementer. FOR.

¶ 3 *Gaudia semper animos inquietant, modus enim rarò lætis rebus imponitur.*]

tur.]Alij hunc locum sic legunt, *gaudia semper animos inquietant, modus enim raro interuenit. Garrula res est lætitia, nec enim prægaudio potest contineri*, & ita habent membranæ quædam. Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiam, congruit iis quæ leguntur in Panegyrico Pacati. ait enim in eundem hominem non posse eodem tempore gaudium & silentium conuenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi, manca est sine sermone hilaritas & simulachrum mœroris est occultare quod gaudeas, & afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non est, quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitia transuersum nos trudere à rectè consulendo atque intelligendo. Apuleius verò Florid. lib. 3. lætitiam obstrepere ait facundiæ & cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus prouerbium relatum à D Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non esse tristem. BROS.

¶ *Verum inter*]in exempl Præuotiano auctior hæc verbis aliquot habetur sententia hoc modo: *Modus etiam rarò interuenit. garrula res est lætitia. nec enim prægaudio potest spiritus contineri. verum inter. &c.* Itaque reponendum videtur ex varia codicum collatione: *Modus etiam raro lætis rebus imponitur, qui magis tristibus interuenit. garrula res est lætitia.* Huic sententiæ suffragatur Symmach. *lib. 2. epist. 7. Quippe lætitia,* inquit, *loquax res est atque ostentatrix sui, adeò vt magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit.* Idem epist. seq. *In serenis frontibus animorum indicia perleguntur, non enim se capit exundantis lætitiæ magnitudo, sed dedignata pectorum latebras ita multa & candida foris prominet, vt intelligatur nos ingentior esse quàm verior.* Apuleius *lib. 3. Florid. Nam tunc lætitia facundiæ obstrepit, & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mauult impræsentiarum gaudere, quàm prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri, sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere.* FOR.

¶ Amabili viro deuoto Comiti Theod. Rex. v.

Deportentur victualia ad patriam indigentem.

NVllum decet, nostras grauanter suscipere iussiones, quæ magis vtilitates noscuntur [1] extollere deuotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognouimus caritatem: ad quam negotiatio semper prompta festinat, [2] vt empta largiùs angustiore pretio distrahantur. Sic euenit, vt & † venditoribus satisfiat, & illis prouisio nostra subueniat. Atque ideò deuotio tua præsenti auctoritate cognoscat, omnes nauicularios Campaniæ, Lucaniæ, siue † Thusciæ, † fideiussoribus idoneis se debere committere, vt cum victualibus speciebus tantùm proficiscantur ad Gallias, habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditorémque conuenerit. [3] Grande commodum est, cum indigentibus pacisci: [4] quando fames totum solet contemnere, vt suam necessitatem possit † expellere. Nam cum ambitioni suæ seruiat, propemo-

Principis iussiones: † præuer. lib. *venditionibus.* for. † Al. *Siria Tuscia.* † Al. *fide iussionibus* for. *Necessitas carius omnia emit.* † explere vulgata lectio magis.

placet depellere famé diuunt alu.for. dum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre jeiunis.

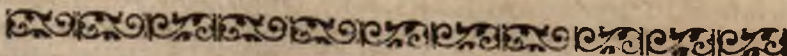
NOTÆ VARIORUM.

¶ 1 *Extollere deuotorum.*] deuoti pro subditis FOR.

¶ 2 *Empta largius angustiore precio distrahantur.*] Locus communis. FOR.

¶ 3 *Grande commodum.*] hîc pretia rerum variantur, *l 63. precia ad leg. Falcid.* commerciorum mater necessitas, *l 1. de contr. empt.* FOR.

¶ 4 *Quando fames totum solet contemnere, &c.*] Famis tempore omnia carius venduntur: imò & liberi à parentibus distrahantur Valentin. *Nouell.* 11. *Notum est*, inquit, *proximè obscœnissimam famem per totam Italiam desæuisse, coactósque homines filios & parentes vendere, vt discrimen instantis mortis effugerent.* Paul. *lib.* 5. *tit.* 1 *sentent. l.* 1 *de patribus qui fi. distr.* Annibale Casilinum oppidum obsidente, Strabo *lib* 5. testatur ὡς ... δραχμῶν πραχθέντες ..., imò murem ea in obsidione 20 nummis vænisse, refertur à Plinio *lib.* 8. *cap.* 57. Val. Max. *lib.* 7. *cap.* 6. Vide *epist.* 27. *lib.* 12. *infrà* FOR.

¶ Symmacho viro patritio. Theod. Rex VI.

Petenti non concedatur licentia recedendi de vrbe.

† rationales

Arma & æquitas reip. custodes.

Roma studiorum causa agere

* cōsistans

* Lib. Diu. ou. *affectus.* al. profectus

† illa enim *Romana vrbis elogium præclarum.*

* carum al. charum for.

RAtionabiles † petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius, quod die noctúque assidua deliberatione voluamus, nisi vt 1 Remp. nostram sicut arma protegunt, æquitas quoque inuiolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana ciuitate † consistens, reuerti se ad lares proprios supplicauit, qui 2 studiorum causa liberos suos ad Romanam ciuitatem deduxit. Quos illustris magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta vrbe faciat commorari: nec illis liceat antè discedere, nisi hoc noster proloquatur † affatus. Ita enim & illis studiorum † prouectus acquiritur, & nostræ iussionis reuerentia custoditur. Non ergo sibi putat impositum, quod debuit esse votiuum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. † Illa eloquentiæ fœcunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiatur planè, quod † clarum est, non sine gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1 *Rempub. nostram sicut arma, &c.*] & Iustin. procemio Instit. & *l. vn. C. de relig. & sumpt. fun.* Synesius ad pæonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, vbi pari litterarum & armorum cura studióque exercerentur, διδασκαλεῖον λόγων τε καὶ ἅμα καὶ ὅπλων ὁμοτίμως ἐπιμελεῖσθαι. FOR.

¶ 2 Stu-

¶ 1. *Studiorum causa liberos*] Fuère olim domicilia literarum omnium optimarum Athenę, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. FOR.

¶ * Senario v. 1. Comiti priuatarum Theod. Rex. v i i. * Al Senatorio FOR.

Conceditur gratia iis qui naufragium pertulerunt.

PRopositum nostrę † pietatis est, injustè periclitantium, subleuare fortunas. Quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim, vt hominis: vitio deputetur, quod ejus voluntate non regitur, & illud imputetur periclitanti, vnde rarò datur euadere. Atque ideò sublimitas tua [1] prosequutores, frumentorum, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos aditione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promouissent in pelagus aduersis flatibus fuisse susceptum: vbi fatiscente compage trabium, omnia vis vndarum absorbuit: nec quicquam miseris de aquarum nimietate " nisi solas lacrymas * restitisse. Vnde illustris sublimitas tua, pręsenti auctoritate commonita, † [2] modiationem tritici, [3] quam sub hac sorte " perisse probauerint, supradictis prosecutoribus sine aliqua faciat " cunctatione reputari. [Crudelitatis enim genus est, [4] vltra naufragium velle desæuire: & illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur [5] immanissa " pericula cessisse]

† clemētiæ *Naufrago succursum.* *Prosequutores frumentorum.* " nec * Al. extitisse FOR. " moderatione " periisse " percunctatione * elementa dedisse.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Prosequutores frumentorum.*] Sic etiam dicuntur prosequutores equorum *in l. 1. C. de tract. & stat.* prosequutores publicarum functionum, *l. 9 C. de curs. publ.* prosequutores reorum *in l solent. D de custod. reor.* BROS.

¶ 2. *Moderationem tritici.*] modiatio, modialis Epiphanius περὶ σταθμῶν, *l. vlt. naufrag. l. b. 11. l. 32. cum Nauarchorum. de nauiculariis. lib. 3. C. Th. l. 1 .. cum frumentum, C. de vsur.* Calculus modiationis d. l. vlt. vbi obiter obserua, *lacunam dispendij* eo sensu dici ab Honorio & Thod. quo *lacuna ærarij*, Symmacho *li. 1 epi. 19.* Gellio *famæ lacuna li. 11. c. 3.* Ciceroni *Verr. 4.* μεθ' ἑτέρ[illegible] longè aliud in legibus naualibus Iustiniani. FOR.

3. *Quam sub hac sorte perisse probauerint, prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari.*] Hic locus pertinet ad *l. super naufragiorum. 6. C. de naufrag.* hæc enim vult vt si nauiculariorum culpa nauigandi opportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne nauiculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est quod naufragio periit, sine nauicularij culpa à fisco accepto ferri, nec nauicularij periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem attinet, reperitur sæpissimè in jure, vt in supradicta lege, & in *l. 1. Cod. de ann. ciuil.* & aliis multis; male quidam modiationem pensitationem esse frumen-

ti, cùm potiùs ſit menſura: perperam quoque alij modiationem ad æſtimationem numerariam referunt in lege Rhodia. BROS.

¶ 4. *Vltra naufragium velle deſæuire*] Humana ſententia: cui non abſimile illud Vlpiani videtur, *Si labes facta ſit, omnémque fructum tulerit, damnum coloni non eſſe: ne ſupra damnum ſeminis amiſſi mercedes agri præſtare cogatur.* Nam vis diuina, quam θεῦ βίαν, vel vt apud Harmenopulum eſt, θεομηνίαν vocant, *non debet conductori eſſe damnoſa ſi pluſquam tolerabile eſt, læſi fuerint fructus. l.11. ex conducto. §. ſi vis lib. 25 ſi merces. D. locat & cond.* Naufragiorum legibus hæc quoque abſcribitur. *Naufragia ad publicanos pertinente l.1. Cod Theodoſ. de naufrag. lib. 13. tit.* 8 Quod perantiquum eſſe ex Hormogene & Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miſerorum fiſcus luctuoſum lucrum captet. *d l.1.2. l. 5. l. 11 C. Iuſtinianeo, de naufrag.* intra anni ſpatium naufragus remedium ex indulgentia conſequitur. Hoc addit l. pen. vt confeſtim & leuato velo ejuſmodi cauſæ cognoſcantur. FOR.

¶ . *Immania elementa.*) In manuſcr. Præuot. non *elementa*, ſed *pericula conceſſiſſe*, legitur. excuſſa tamen lectio defendi poteſt. Noſter Caſsiod. infrà hoc *lib epiſt.* 19. de nauris, *quos frequenter plus affligunt damna, quàm ſolent nudare naufragia.* Seneca *lib. 7. Controuerſ. 1. O maria, iuſtiora indiciis, ô meliores procellæ patre! &c.* FOR.

---

† Foro iuenſibus. FOR.

¶ Honoratis poſſeſſoribus & curialibus † Forojulienſibus Theodericus Rex. I I X.

Quòd deuehantur trabes ad ſtatutum locum.

Boni Principis imperium graue non eſt.
† profuiſtis
† Alſanum FOR.
Trabes vendita
† veſtra

GRaue videri non debet, quod noſtra ordinatione cenſetur: quia nouimus æſtimare, quod vos opportet implere. A nobis quippe poteſtis rationabiliter cuſtodiri, quibus † proſpicitis non grauari. Proinde deuotioni veſtræ præſenti auctoritate decernimus, vt accepto pretio competenti, de locis veſtris ad † Alſuanum trabes ſine aliqua dilatione deuehatis: quatenus & † noſtra ordinatio ſortiri poſsit effectum, & perceptis mercedibus nec vos videamini ſuſtinere diſpendium.

---

† Oſuni v. i. Comiti Theodericus Rex. I X.

Quòd dirigantur ad curam oppreſſores adoleſcentium patris ſuffragio nudatorum.

Minorum cauſa ad comitatum euocatio.
" Al. palle. FOR.
Circumſcriptio adoleſ.
† ſubripi
* Al. iuuen.

INnocentiæ profeſsio eſt, noſtram elegiſſe præſentiam: vbi nec violentiæ locus datur, nec auaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque † Paula, parris auxilio nudati, multorum ſe injuriis teſtantur exponi: quorum " adoleſcentia peruia videtur incommodis, cùm facile poſsit * ſurripi vel † juuenibus deſtitutis. Et ideò noſtrum merentur præſidium, à quibus

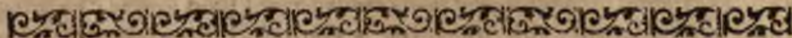
à quibus se calliditas non abstinet improborum. Proinde sublimitas vestra,† ²tenore præsentis jussionis agnoscens, supra memoratos adultos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum Comitatum nouerit dirigendos: vbi * & innocentia † perfugium, & calumniatores jus possunt inuenire " districtum.

rutibus vt Prætor. lib alij viuentibus. For.
" tenorem
* etiam
† profugit
" destrictū

NOTÆ VARIORVM.

¶ ¹. *Adolescentia peruia videtur incommodis*] Circunscripto adolescentum Lætoria lege prohibita, Cicer. 3. *offic.* & *de nat. Deor.* Iul. Capitolin. *in Antonio Philosopho*, *l.* 2. *C. Theod De donat. lib. tit.* 12. Insidiæ fiunt adolescentibus, *l.* 1. *de Minoribus*. For.

¶ 2. *Tenorem*] duo veteres, *tenore*. rectiùs. Pœnale murmur, Iustinianus *Nouell.* 115. γοητείαν dixit, id est magicos susurros, interprete Iuliano, qui fiunt manibus accitis. *l.* 6 *de Malefi.* & *mathem.* Aurelius Prudentius *lib.* 1. *contra Symmachi relationem*, *Murmure nam magico tenues excire figuras, Atque sepulcrales scire izcantare fauillas.* Cedrinus de Apollonij Tyanei præstigiis p. 33. γοητείαν ab ejulatu ad sepulchra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι γινομένων, infra lib. 9. epist. 18. For.

¶ Ioanni v.s. Consuli Campaniæ Theod. Rex. x.

Mandatur publicari edictum contra illos qui proprio motu ad pignorandi licentiam se transtulerunt

FOEdum ¹ est, inter jura publica priuatis odiis licentiam dare nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus feruor animorum. Iniquum quippe nimis est, quod delectat iratum (Furentes justa non sentiunt quia dum commoti animo in vindictam sæuiunt, rerum temperantiam non requirunt.) Hinc est, quod legum reperta est sacra reuerentia: vt ²nihil manu nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim à bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur? Prouincialium † igitur Campaniæ atque Samnij suggestione comperimus, nonnullos neglecta temporum disciplina, ad pignorandi se studia transtulisse, & quasi edicto misso per " vulgus licentiam creuisse vitiorum. * His multò acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solámque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in ciuitate conjungi. O iniquum persuasionis errorem! Diuiduntur causæ germanis: , filius obligationibus paternis, si non sit heres, exuitur: vxor maritalibus debitis nisi per successionis vincula, non tenetur: & audacia ad solutionem trahit extraneos, cùm absoluant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit. " Nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatis tenore cóperto, spectabilitas vestra " ad cunctorum faciat notitiam peruenire: vt quisquis

Pignorationes seu repræsaliæ prohibentur.
† itaque
" vulgus
* iis
Nemo alterius debitum exsoluere cogendus.
" tunc
" in

" vocem quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis inuaserit, " voce juris amittat: nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si verò alterum pro altero, quod nefas dictu est, pignorare maluerit, in duplum cui vim fecit, direpta restituat: quia scelera damna plus cohibent, & sola detrimenta cogitant, qui pudoris fecêre jacturam. Quem " redhibitione verò ab hac " 4 redimitione fœdum patrocinium tenuitatis excusat, pro amissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non e- Fustuarium. nim patimur impunitum, quod nolumus esse permissum.

NOTÆ VARIORVM.

§ 1. *Fœdum est, &c.*] Pignorationes, & quas Repræsalitas dicunt, prohibet Theodericus & Zeno *l. vn vt nullus ex vicanis pro alienis vicaneorũ debitis teneatur. lib.* 11. *C. Iustinianus Nouel.* 52. *&* 134. & vim omnem à Repub. abesse jubet, vt non manu, sed actione experiatur. Idque juri nostro consentaneum est, *l. extat, & l. pen. quod met. caus. l.* 6. *negantes, C. de oblig. & act.* For.

§ 2. *Nihil manu*] χειρῶν νόμῳ. id est vi, Pompon. *l.* 1 *de orig. iur Omnia manu regis gubernabuntur.* Florent. *manu à regibus.* manu liber, *manuum legib.* Paulus, *aduersus extraneos homines, si quid manu commiserint.* Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ausi sunt integræ Pandect. Florentinarum lectioni substituere, modò, *manus:* modò, *in alium:* modò, *malum.* Et in Photij Nomocanone, *tit.* 9. *cap.* 7. Si episcopus aduersus collegam συνεπίσκοπον actionem habens non agat, sed cum illo tractet χειρὶ πράξει, id est *manu, & vi agat.* Male Henricus Ægylæus χειραπτῶσι conatus emendare, frustrà vt ex Concilij Carthagin. *can.* 125. & Iustiniani *Nouell.* 123. conuincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito magistratus imperio priuati sibi jus ipsi dicunt. l non est singulis, de reg. iu. ἀναρχίαν δ' αὐτοῖς τῶν vocat Harmenop. *lib.* 3. *Epitom. tit.* 5. ἀνάρχως Iustinian. le. Rustic. *tit.* 1. *l.* 6. For.

§ 3. *Filius obligationibus paternis si non sit hæres, exuitur*] al. *alligationibus, &c.* Scribit verò Sextus Empyricus *lib.* 1. *cap.* 14 *in fin.* Pyrrhon. hypothes. legem esse apud Romanos, vt qui paternis bonis renunciat, non persoluat patris nomina: Apud Rhodios autem dissoluere æs alienum paternum compellatur. Quamvis non omnis filius est hæres, nec statim inuitus obstringitur æri alieno à patre conflato: à cujus hæreditate (quod hodie licet) abstinuerit, toto tractatu de jur. del. *l.* 12. *cum à matre, C. de rei vindic. l.* 15. *æris, l.* 24. *si patri, C. de donat. ca. non omnis.* 32. *quæst.* 2. Quare Alexander Pontifex Rom. quod indistinctè rescribit, filium patris debita exsoluere teneri. *cap.* 1. *de solut.* id non simpliciter de filio, sed secundum ea quæ sæpius contingunt, de filio hærede tantùm patris adeunte, accipiendum est, *arg. l.* 4. 5. 6. *de legib.* Vt plurimùm filius existit hæres patris: cujus hæreditas tacita quadam natura liberis addicitur. *l.* 11. *in suis, de lib. & posthum. l.* 7. *cum ratio ff de bon. damn.* For.

§ 4. *Redimitione*] repone ex Præuotiano cod. *redhibitione.* Sic sæpe librarij m, in b, contráque commutarant. Martian. Capella typis editus

tus, *currum sumit* ex manuscripto emendandus, *subit*. Apud Luciferum pag. 3. *Caim sumit sententiam*, Io. Tilius, qui princeps eum auctorem luci reddidit, rectè interpretatur, *sumere sententiam*, pro *condemnari:* sed lectionis vitium non deprehendit, *subire, subit*. In vetere glossario, *tames*, pro *tabes: colobella*, pro, *columella*. Apud Græcos conuertuntur & hæc σάμος & σάβος, κόλυμος & κόλυβος, vt alij ante me obseruarunt. In veteri lapide, *pectus commurat pice*, pro *comburat. direbere*, & *dirimere: proboscis* & *promuscis* promiscuè, Plin. *lib.* 6. *cap.* 8. & ibi Hermol. Barbat.

¶ Senario v. i. Comiti priuatarum Theod. Rex. XI.

Ei remittitur causa de vno iudice ad alium sine debito sopienda.

SPes est certa remedij, vota supplicum ad prudentis remisisse iudicium, vt per ordinationis beneficium confusionis abrogetur incertum. Proinde magnitudo tua, cuius ordinatione videtur subiacere prouincia, inter possessores Volienses atque Curiales causam diligenti examinatione discutiat, quatenus inter eos sopiatur quærela, à vobis patefacta iustitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, à quo post alios iudices debuisset audiri. *Mandata iurisdictio.*

¶ Marabado v. i. comiti & Gemello v. s. Theod. Rex. XII.

Committitur causa contra nurum, quæ filiorum studit euertere facultates.

PRopositi nostri est, vt prouincias nobis, Deo auxiliante, subiectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia semper auget * princeps obseruata iustitia. Et quantum probabili institutione viuitur, tantum summis adhuc prouectibus aggregatur. † Archotonia itaque illustris fœmina, flebiliter ingemiscens nepotis sui calamitatem tali conquestione deplorauit (dum semper ' auiæ cura tenerior est suorum) asserens Ætheriam nurum suam " mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio iugali fœdere sociasse, & cum ornatior cupit nouis thalamis apparere, studuerit prioris viri facultates euertere, allegans, ditatam filiorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria † supplicantum consueuimus remittere ad statuta diualium sanctionum: vt nec insinuationem supplicum renuamus, nec aduersarij negocium credula facilitate damnemus, sublimitatis vestre iudicio hanc causam legibus committimus audiendam: vt omni inciuilitate, summota, mediis sacrosanctis Euangeliis cum tribus Honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quicquid prisci iuris forma constituit, inter eos considerata disci-

Armis & legibus prouincia defensa
" *Augent principes.* FOR. * v principes
† Atchotama FOR.
Auiæ pietas in nepotes maior.
" *A' mariti sui postpos*
Mulier. relicto marito ad secundas nuptias conuolans.
† supplicãtum
Mandata iurisdictio.

plina nostri temporis proferatis. Quia non decet per vim eos aliquid agere, * qui ad nostra meruerunt regimina peruenire.

*quod

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Auia cura tenerior est suorum.*] Sic loquutus est Sidonius Apollinaris. *Roscia te salutat cura communis, quæ in auiæ amicarúmque indulgentissimo sinu, (quod rarò contingit nepotibus aliis) & cum seueritate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur æuum, sed infirmatur ingenium:* & alibi, *Filiam vnicam paruam post obitum vxoris relictam solatio cœlibatus alit teneritudine auita, materna diligentia, paterna benignitate* BROS.

Ea vis est στοργῆς φυσικῆς πρὸς τὰ τέκνα, vt parentes malint liberis, quàm sibi bene esse: & amor a natura hominibus insitus descendat magis, quàm ascendat, *l. 19. l. Institutus ff quod met. caus. l. penultim. §. de vno ff. de rit. nupt.* propter propagationem scilicet tuendam studio educandæ prolis immortalitatem quandam generis humani natura commenta videtur, Aristot. *in Oeconom.* κατὰ τοῦτο γὰρ μόνον ἡ τῶν ἀνθρώπων κατάστασις ὑπὸ τὰ θνητὰ ἐκ τῆς βιαδοχῆς τοῦ ἀεὶ εἶναι τυγχάνει καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαὶ τοῦτο πάλαι συντείνουσι. Quod Theophi. *tit. de iure nat.* adumbrauit. ἡ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, διὰ τὸ λάμπειν καὶ τὸ [illegible] ἰας, καὶ τὸ πρὸς τεχθέντας στοργῆς τε καὶ ἀνατροφῆς καὶ διαδοχῆς τὴν ἀθανασίαν τούτοις ἐμηχανήσατο. Valer. Maxi. de censoria nota: *Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentésque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligauerunt.* FOR.

¶ 2 *Summota.*] v. *submota:* quod quamvis leiuisculum, non contempsi, vt varietate scripturæ admoniti studeamus errorum emendationi sensim assuescere F. R.

¶ Senario v. i. comiti priuatar. Theodericus Rex. XIII.

Quod præbeantur victualia laborantibus in exercitu iuxta consuetudinem veterem.

EMolumenta deesse laborantibus non oportet: vt & bonæ spei aditus aperiatur, & desudantium querela iusta compensatione claudatur. Atque ideò prouidentiam nostram, quæ omnes Reipublic. partes, sub cœlesti fauore circunspicit, ordinasse, cognosse, vt Collosseo viro illustri pro laboribus & meritis ad Syrmiensem † Pannoniam destinato, iuxta consuetudinem veterem victualia præbeantur. Quatenus dum memorato viro necessaria fuerint præparata, locus iniustis præsumptionibus abrogetur. [1] Disciplinam siquidem non potest seruare [2] ieiunus exercitus, dum quod deest, semper præsumit armatus. † [3] Habeat quod emat, ne cogatur cogitare, quod auferat. [4] Necessitas † moderamen non diligit: nec potest imperari multis, quod nequeant custodire paucissimi,

† panno-niam
Victus præbeatur militibus.
* Hanc
Necessitas.
* Moderata

NOTÆ

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Disciplinam seruare non potest ieiunus exercitus.*] Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, vt puta apparatus pecuniæ, commeatuum, armorum, estque annona adeò necessaria, vt qui frumentum, necessariùmque commeatum non præparat, vincitur sine ferro, & in eo culpare hodiernam incuriam possumus, cùm ferè mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos nam vt cum Imperatore loquar, miles non timet nisi vestitus, armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonula. BROS.

¶ 2 *Ieiunus exercitus.*] En, cur tam multa annonæ militari nostris legibus iure quodam singulari constituta sint, de quibus alias. FOR.

¶ 3 *Habeat quod emat*] Miserrima omninò castrensis fames. quid designarit in Spendianis militibus Polybius lib. Porphyrius περὶ ἐμψύχων ἀποχῆς. *lib.* 2 *quid. Numantinis.* Val. Maxim. *lib.* 7. *cap.* 6. quid Romanis Liuius *lib.* 4. & Ammian. Marcellin. lib. quid Hierosolymitanis Euseb. 3. *cap.* 4. *eccl. histor.* Ioseph. *antiquit.* 9. *cap.* 4. *idem de bello Iudaico, lib.* 6. *cap. vlt. & lib.* 7. *cap.* 6. Vide huius lib 12. epist. 5. FOR.

¶ 4 *Necessitas moderamen non diligit.*] Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant authores, nam vt loquitur Horatius omnia rapit

—æqua lege necessitas
Sortitur insignes & imos
Omne capax mouet vrna nomen

Præterea idem anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem fortunæ dominatum, & potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, vt impedire possit. Clauos etiam trabales pereleganti fictione & conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia figat firmétque & retineat. BROS.

---

* ¶ Gesilæ Saioni Theodericus Rex. XIV. (* Besilæ. FOR.)

Quod possessores cogantur soluere debitas functiones.

MAgni peccati genus est, alienis debitis alterum prægrauare: vt quod potest exigi, non mereatur audiri. [1] Sua * quique damna respiciant, & is soluat tributum, qui possessionis noscitur habere compendium. Atque ideò præsenti tibi auctoritate delegamus, vt Gothi per Picenum siue Thuscias vtra que residentes, te imminente cogantur exoluere debitas functiones In ipsis enim initiis comprimendus excessus est ne fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo iussa nostra † agresti spiritu resupinatus abiecerit, † casas eius appositis titulis fisci nostri iuribus † vindicabis: vt qui iustè noluit parua soluere, rationabiliter videatur maxima perdidisse Qui enim debent ad fiscum celeriùs esse deuoti, nisi qui capiunt commoda donatiui? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt, quàm stipendij iure

(* quisque) († agrestis spiritus tumore supinatus) (*Tituli appositi.*) († causas) († vendicabis) (*Commoda donatiui.*)

præſtetur. Nam ſi liberalitatis noſtræ cauſa tractetur, nos potius voluntaria tributa ſoluimus, qui fortunas omnium ſubleuamus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Sua quiſque.*] vet. *quenque*, multò rectiùs. nam tributi & veſtigalis nomine, prædia ipſa & poſſeſſores conueniunt, *l.7. Imperatores, ff. de publican.* Demoſthen. aduerſus Timocratem ait tributa non à corporibus, ſed à poſſeſsionibus ſeu fundis deberi, *τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα οὐ τὰ σώματα ὀφείλειν, τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφερομένων* *l.1. & 3. C ſi propter public. penſ.* & tit. ſine cenſu vel reliq. fund. comp. non poſ. Legem de publicanis & vectigalibus non aduerſus homines, ſed aduerſus rem ſcriptam eſſe docet Quintil. *declam.* 341. Saluian. *lib.5. de prouidentia.* FOR.

* Benedicto al. *Benato* quidam habent *Benenato*. FOR.

¶ * Benenato v. s. Theod. Rex. xv.

Quærantur remiges viribus & animo valenter, vt poſſint ad opus idonei reperiri.

Dromanarij reparati.

Remiges.

† audaciùs

*fidelibus in vet. *flebilibus*. For.

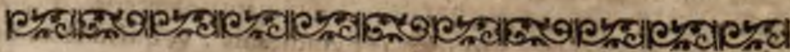
" Al cum nec FOR.

† nos

ILluſtris & magnifici viri comitis Patrimonij ſuggeſtione [1]comperimus, Dromanarios vigenti & vnum de conſtituto numero mortis incommodo fuiſſe ſubtractos. Vnde prouidentiam noſtram, cuius eſt proprium, quod caſu ſubducitur reparare conſilio, hoc ſtatuiſſe cognoſce, vt ſupradictos Dromanarios probare ſine aliqua dubitatione feſtines, qui tamen ad hoc opus poſsint idonei reperiri. Remigum enim labor operoſus valentes animo & viribus quærit, vt confidentia mentis procellis obuiare poſsit vndoſis. Quid enim † audentius, quàm illud infidum ac vaſtiſsimum mare intrare paruo nauigio, quod eluctari facit deſperationis ſola præſumptio? Quapropter iuſsis te noſtris hanc cautelam conuenit adhibere, vt querelam de congregatis * debilibus non facias, " cum † nec robuſtiſsimos quæſiſſe cognoſcas.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Comperimus Dromanarios.*] Dromones nauigia celerrima quaſi curſoria à Iuſtiniano vocantur in *l.2. C. de off. præt. aff.* quos colones Latini appellant à celeritate, vt teſtatur Nonius, *Milites*, inquit, *conſtituas, qui poſſint & ipſum traiectum ſeruare, & omnia quæcunque in partibus Hiſpaniæ vel Galliæ, ſiue Francorum aguntur, viro ſpectabili duce denunciare: in quo traiecto etiam Dromones quantos prouideris ordinaria faciat.* Iſidor. 19 *Etymol.* FOR.

¶ Senatui vrbis Rom. Theod. Rex. xvi.

Commendatur qui ad prouinciam dirigitur gubernandam.

Vtilita-

VTilitatis publicæ cauſa, quam noſter animus ſemper ſpectat, virum illuſtrem Comitem Arigernum, ciuem pene veſtrum, dudum ad Gallias æſtimauimus dirigendum: vt eius maturitate conſilij titubantium potuiſſent corda firmari. Nouitatem quippe ſolicitam prudentes conuenit habere rectores: vt quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, ſic curtat inſtituta deuotio. † His rebus ad noſtra vota compoſitis, & gloriam ciuilitatis * rettulit, & quod inter vos didicit diligenter oſtendens bellorum inſignia " reportauit, quem deſideratum ſicut putamus cœtui veſtro reddidimus: † vt qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adiecta bona commendant. Quapropter diſciplinæ ſe præfati viri Romanus ordo reſtituat, vt quod quietis amore præcipitur, deuotis animis impleatur. Quatenus & exceſsibus tollatur licentia, & quod optamus maximè, locum nequeat inuenire vindicta. Si qua etiam per eius abſentiam culpa * prouenerit, inter vos iuſtitiæ conſideratione corrigite: ſicut nobilitati veſtræ conuenit agere, cui ſemper probitas placet. Quoniam nos ſpecialiter iniunxiſſe cognoſcite, vt error, qui ab " actoribus ſuis minimè fuerit emendatus, legum diſtrictione reſecetur. Pareatur ergo P.C. viro multis temporibus iam probato, cuius neceſsè eſt prædicanda ſequi, qui ſe hactenus ſub veſtra omnium laude tractauit, & in tanta frequentia † nullius reperit aduerſa iudicia.

Nouis præuenerit qui magiſtratus præficiendi. — † Iis — * retulit — " Al. regratarat. — † & — * prouenit — " Al. auctoribus. Fo R. — † nullus

¶ Ibæ v. s. Duci Theod. Rex. XVII.

Quod reſtituantur poſſeſſiones eccleſiæ, qui detinentur à quibuſdam peruaſoribus.

DEfinitam rem ab antiquo Rege, quem tamen conſtat rationabiliter eſſe decretam, nulla volumus ambiguitate * titubare. Quia decet firmum eſſe, quod commendatur probabili iuſsione. Cur enim priora quaſſemus, vbi nihil eſt, quod corrigere debeamus? Atque ideò præſenti tibi auctoritate † præcipimus, vt poſſeſsiones Narbonenſis Eccleſiæ, ſecundum præcelſæ recordationis Alarici præcepta, à quibuſlibet peruaſoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione reſtitui. * Quoniam verſari nolumus in Eccleſiæ diſpendio præſumptiones illicitas, dum noſtra deceat tempora, ſedare confuſa. Eſto contra talia omnino ſolicitus: vt qui es bello clarus ciuilitate quoque reddaris eximius. Sic & arma tua, Deo iuuante, corroboras, ſi iuſtitiam mediocribus ſeruare contendas. Improbis enim potuiſſe reſiſtere, non præuales excuſare: quando omnes tibi libenter cedunt, quem glorioſum in bellorum certamine cognouerunt. * Ignauus fortè audacibus iubere nil poſsit: nemo plus † præſumentibus imperat, quàm * quem ſua facta commendant.

* Fortè, turbare — † præcepimus — *Ablatarum Eccleſiis poſſeſ. reſtitutio.* — * Quia aduerſari. — * Ignauis fortè audacia — † præſumptibus — * quæ

¶ Annæ v. s. comiti Theod. Rex. XIIX.

Committitur inquisitio contra presbyterum, qui aurum quærebat inter cadauera mortuorum.

Inuentus à sacerdote thesaurus in sepulchro. Sepultorum ossa eruere nefas.

CONsuetudo est nostrę clementię, probatę nobis fidei agenda committere: vt cum iudices delegamus prędictos tractatu maturo locum praua nequeat inuenire surreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestione peruenit, Laurentium presbyterum [1] effossis cineribus funestas diuitias inter hominum cadauera perscrutatum: concussionémque mortuis intulisse, quem oportet viuentibus quietam prædicare. [2] Non abstinuisse perhibetur tam crudeli contagio piis dicata consecrationibus manus, aurum execrabili quæsisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare. Vt si veritati « dicta prospexeris conuenire, hominis ambitum eo tantum fine concludas, ne posit supprimere, quod eum non licuit inuenire. Scelus enim, quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum, † maiori pondere credimus vindicandum.

« *Dicta* ab est ab vno vet. FOR. *Habetur sacerdotalis.* † maiore

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Effossis cineribus.*] al. *effossis funeribus*, sed nihil muta: sic enim pòst epist. 34. Vbi inuestigandi thesauri ius conceditur, *abstineatis manus à cineribus mortuorum.* Suidas FOR.

¶ 2 *Non abstinuisse perhibetur.*] Nota sepultorum ossa eruere nefas fuisse, testantur veteres, & Horat. *Ode* 16 *Epod.* Virg. 4. *Æneid.*

Nec patris Anchisæ cineres manésque reuelli. BROS.

¶Gemello v. s. Theod. Rex. XIX.

Remittitur tributum oppressis ad tempus.

Lenia iussa principis.

DEcet principalem prouidentiam fessa refouere: vt asperitatem casuum mitiget lenitas iusionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per aduersitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit subleuatum. [1] Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis prouida definiuit Antiquitas, in frumentis vino & oleo dari præsenti tempore non iubemus: vt hæc remisio solutionis copiam posit præstare prouinciis, & respirent aliquatenus fessi præsentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros nauis veniens non pauescat. Vt certum nautis posit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm solent nudare naufragia. Sit hoc forsitan sub quiete tolerandum: nunc autem, dum prouincialibus præstare cupimus, mercium dominis † interim consulamus.

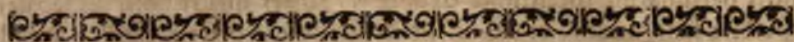
Siliquatici præstatio.

† iterum

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Siliquatici namque præstationem.*] Siliquatici præstatio rebus omnibus

omnibus vænalibus imponebatur. For.

¶ Geberich v. s. Theod. Rex. xx.

Quòd piè collata ecclesiæ, sine diminutione qualibet restituantur.

SI desideramus locum beneficiis inuenire, vt titulos possimus nostræ pietatis erigere: quantò magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri? Maximè quando † & illud conscientiæ nostræ reponitur, quod de fisco sub antiqua solennitate præstatur. Proinde viri venerabilis Episcopi Constantij supplicatione comperimus, sacrosanctæ Ecclesiæ ipsius vnum iugum, veterum Principum pietate collatum, & nunc quorundam vsurpatione violenta retineri. Sed quia nos vti nullum volumus fraudibus suis, præsertim cùm in dispendio pauperum detestabili mente versetur, præsenti auctoritate decernimus, vt ea quæ retro Principum constiterint humanitate deputata, suprà memorata Ecclesia sine aliqua imminutione percipiat, manente pœna etiam peruasori, qui & veterum dona, & Ecclesiæ probatur violasse compendia.

Confirmatio beneficij. † in

¶ Gemello v. s. Theod. Rex. xxi.

Vt sit de iniunctis sollicitus.

QVamvis efficaciam tuam insistere credamus iniunctis, & studiosè † deflectere quæ nobis cognoueris displicere: tamen solicitum admonitio nostra non deserit: vt instructior reddaris, dum infrascriptis Breuibus definita susceperis. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cùm necessitas temporis excuset onera iussionis. Esto itaque ad iniuncta solicitus. Quia licèt sit semper adhibenda, maximè tamen vtilis est in † necessitate, custodia. Parebis ergo commonitus: vt sic possis cum prouincialibus agere, quemadmodum " nos eis respicis velle præstare: quatenus securus de nostra gratia consequaris, quicquid solicitus de prauo studio habere contempseris.

† inflectere

† necessitatibus *Necessitas.*

" Al. nos respicis velle. For.

¶ Argolico v. i. præf. vrb. Theod. Rex. xxii.

De arte magica.

INtolerabilis excessus est, qui supernæ maiestatis affectat iniuriam & oblitus pietatis * crudelia sectatur erroris. Quem enim sperauit veniæ locum, qui reuerendum contempsit auctorem? Abscedat " ritus de medio iam profanus. Conticescat pœnale murmur animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Magnitudinis itaque tuæ * relatione comperimus, Basilium atque * † Prætexta-

Iudices in magos dati.

† al. crudela.

" *Ritus de medio.* For.

† reuelatione. Vet. habet *reuelatione.* For.

† Præaxatum For.

† præstatum

tum, artis sinistræ iam diu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. Super qua re nostram te asseris 2 spectare sententiam: vt confidentiùs fiat, quod pietatis nostræ mandat auctoritas. Sed nos, † quæ nescimus à legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere iustitiam, præsenti auctoritate decernimus, vt 3 quinque Senatoribus, id est, magnificis, & patritiis viris, Symmacho, Decio, Volusiano, atque Cæliano, nec non illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. Et per omnia iuris ordine custodito, si crimen, quod intenditur, fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum districtione plectatur: vt rei, abditi atque secreti, per hoc vindictæ genus à culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. De qua re illustri viro Comiti 4 Arigerno præcepta dereximus: vt omnium violenta defensione summota, si se occulunt, ad iudicium protrahat imperitos, & vobiscum in hac causa residens, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat euadere criminosos.

† qui Vet. cod. For. *Magorum quæstiones, quas tributa magistratibus.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Intolerabilis excessus.*] Tota hæc epistola est de arte magica, & in magos dandos esse iudices declarat, *quoniam*, inquit, *versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis.* Quum autem magi apud Persas potissimum deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta eorum vanitas, vt non solum obseruatione syderum futura prædicere, sed artibus quibusdam & maleficiis & scire se omnia, & facere posse profiterentur. Bros.

¶ 2 *Spectare.*] pro expectare vt contra *expectant* pro *spectant l.3. C. de red. act.* Paul. *lib.1.tit.9.lib.5.tit 6.sent* For.

¶ 3 *Vt quinque Senatoribus.*] Theodericus hoc loco iubet Argolicum præfectum vrbi quinque Senatoribus adhibitis, de crimine Basilij atque Prætextati cognoscere, qui artis sinistræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam & Valens in *l.10. C. Theo. de maleficis*, quia ex ordine Senatorio maleficiorum inuidia quidam stringebantur, ideo illa negotia vrbanæ præfecturæ discutienda remittere sese inquiunt: quod si quando eiusmodi quæstio incideret, quæ commode definiri à præfecto vrbi non posset, ad principem recurrendum erat, vt liquet ex *d. l 10. C. de maleficis. lex autem vltima Cod. Theod. de iurisd. om. iudicum.* nominatim cauet, præfectum vrbi non posse cognoscere de causa criminali Senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque Senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius iudicio electi iudicent, & addit id iampridem statutum fuisse. Sane *l. 13. eod. Cod. Theod de accus.* ostendit etiam quinqueuirali iudicio finiri apud præfectum vrbi crimen institutum aduersus Senatorem, vetátque spectatos iudices sponte delectos adhiberi, sed tantum sorte ductos. Bros.

¶ 4 *Arigerno praecepta dedimus.*] Innuit epistolam sequentem, quæ eiusdem cum hac argumenti ad Arigernum inscribitur. For.

¶ Arigerno v. i. Comiti Theod. Rex. XXIII.

Ei committitur vt infamatos de arte magica, vbique repertos ad quinqueuirale iudicium remittere non postponat.

QVamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ ciuitatis in omnibus custodiri, tamen in eis maximè studiosior esse debes, quæ nostra tibi auctoritate delegata " cognoscis: vt circa te augeat gratiam custodita justitia, & augmenta sumas nostri judicij, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur vrbis sua nobis relatione declarauit Basilium atque Prætextatum magicis artibus inuolutos, impeti accusatione multorum: quos elapsos intimat mentis alienatione " custodum. Eos te præcipimus vbicunq; repertos ad judicium Quinqueuirale ducere, quod in præsenti negotio nostra delegauit auctoritas: vbi te residere censemus: vt violenta omnium defensione summota, hanc causam discuti facias legibus, & finiri. Et si rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si verò innocentia eorum detestabili pulsatur inuidia, opprimi eos nulla ratione patiaris. Quia in omnibus causis, consideratione diuina illud fieri volumus, quod " opinionem nostræ pietatis " accumulet.

" cognosces
Mandata quæstio magorum.
" custodiendum
Iudicium quinqueuirale.
" Opinationem
" accumulat

¶ Helpido Diacono Theod. Rex. XXIV.

Datur licentia ædificandi super loca vetusta.

IN lucrum cedunt, quæ benemeritis conferuntur. Et de ipso munere magis acquiritur, cùm optimis digna præstantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in " Spoletina ciuitate, quæ jam longo situ squalor vetustatis obruerat, splendorem reparationis expetere: vt rebus antiquitate confusis nouitatis facies adulta reddatur: " & beneficio tuo rediuiua consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos respectu meritorum tuorum: & impensi longa sedulitate seruitij, libenti animo duximus annuendum: vt & votis justa poscentium tribuatur effectus & ciuitatis reparationis crescat ornatus. Atque ideò petitioni tuæ robur præsenti humanitate largimur: vt porticum " cum areola positurus post " Curasi thermas, si tamen [1] publico vsui non deseruit, absoluta liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potiùs præmia, quàm donantur. Hac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam, nec aliquam in posterum metuas quæstionem, cùm te & ciuitatis tuetur vtilitas, & Principis reuerenda voluntas.

Ædificandi ius conceditur.
" al. in publica FOR.
" à
Ornatus ciuitatis.
" aureola post rura situs.
" al. Tharasi al. posturas. FOR.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Publico*] cum hac tamen exceptione, *Si publico vsui non deseruit*, ad-

dit & alteram, *Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. l.2. D. ne quid in loco publico.* For.

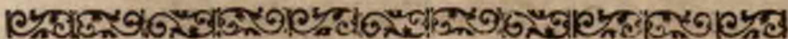

Argolico v. i. præfect. vrb. Theod. Rex. xxv.

Vt promoueatur ad sacri ordinis fastigia, qui quadam præsumptione ad ipsa nititur peruenire.

Senatoria dignitatis codicilli.
" V. appetentiæ Scribe vt vet. *bona appetentiæ nisus.* For.
* Non conscientiam, For.
† erga
" professione
" trahit
" iis
" spe
" inferri

COnstat, eum de se præsumere, qui ad Sacri Ordinis cupit fastigia peruenire. Merita enim suggerunt bonæ * apparentiæ nisus, & in qualitate desiderij potest mens honesta cognosci. Quis enim palestricæ artis ignarus in stadium luctaturus introeat? Aut quis certamini misceatur, quod virtutis " conscientia non suadet? In ipsis conatibus * ægra languescunt, quæ meritorum præsumptionibus non juuantur. Præconiorum ergo † professio est, collegium desiderasse summorum: bonúmque de se judicium * tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. " His ergo desideriis pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spem " erigimus vota marcentia: vt dum prouectus quæritur probitatis studia plus amentur. Proinde illustris magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suáque grauitate jam Senatorem, in album Sacri Ordinis secundum priscam consuetudinem curet " referri: vt & tanto cœtui proficiat numerus, & candidato de Sacro Ordine crescat ornatus.

* Vniuersis Massiliæ constitutis FOR,

¶ * Massiliensibus Theodericus Rex. xxvi.

Eis confirmatur priuilegium immunitatis antiquæ, conceditúrque census immunitas.

Datà census immunitas

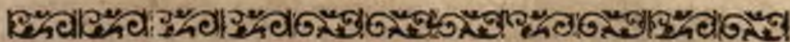
" nostram
" Alreligionem For.
" pensionis

LIbenti animo antiqua circa vos beneficia custodimus, cùm noua vtilitatibus vestris præstare cupiamus. Seruare quippe terminos ignorat humanitas, & nouellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restitutis. Proinde immunitatem " vobis, quam " regionem vestram constat Principum priuilegio consequutam, hac auctoritate largimur. Nec vobis aliquid nouæ " præsumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus grauamine vendicari. [1] Censum prætereà præsentis anni relaxat vobis munificentia principalis: vt & illa possitis accipere, quæ vos non contigit postulasse. [Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, nouit considerare fatigatos.]

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Censum preterea præsentis anni, &c.*] Concedit Theodericus Massiliensibus census immunitatem: quando autem cœperit census non satis constat, alij enim à Iulio Cæsare putant, alij ab Augusto & melius meo

judicio, vt testantur Florus ac Liuius: idque accedisse septimò Augusti consulatu ex Dione discimus. Hujus autem census duplex modus: videntur enim tributum & id capita contulisse, & in agros, lacus, pecudes, aliásque facultates in capita, in quam, vt apud Amm. Marcellinum *lib.* 16. videre est, in agros, apud Iurisconsultos *tit. de censibus.* BROS.

† Teruthar Saioni Theodoricus Rex. XXVII.

Iudicium de pecunia extorta ac vulnere.

DEtestabilis est quidem omnis injuria, & quicquid contra leges † admittitur, justa execratione damnatur: sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, vnde credebantur auxilia prouenire. Exaggerat enim culpam in contrarium versa crudelitas, & majus reatui pondus est, inopina deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admiranda nobis forte conquestus est, Saionis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulsimus, in se potiùs fuisse grassatam: ita vt ictum gladij in se demersum, † aliquos post vim retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quæ vt in totum truncata non caueret, januarum percussa robora præstiterunt: vbi lassato impetu corusca ferri acies corporis extrema perstrinxit. O execrabilem casum! impugnauit hominem auxilium suum. " vt solatij prosperitate subtracta creuit ex defensione necessitas. " His multò acerbiora " subjungens, vt quasi læsio veniret ad pretium, ita scelus proprium enormi exactione taxatum est. Atque ideò justè in illos pietatis nostræ ira consurgit, qui benigna jussa in truculenta ministeria mutauerunt. Nam quæ erunt refugia supplicantibus, si & nostra beneficia vulnerabunt? Proinde præsenti jussione censemus, vt quicquid " suprascriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus à te constrictus, in duplo ei cogatur exsoluere. Quia sub pœna restitui dignum est, quod improbata temeritate constat extortum. De plaga verò quàm educto gladio temerarius præsumptor inflixit, ad judicium Comitis Dudæ sæpe dictus Saio te " compellente veniat audiendus: vt secundum edictorum seriem, quæ malè commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. [1] Tuitionem verò postulanti contra " ciuiles impetus ex nostra jussione salua ciuilitate præstabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter " electi.

Marginalia: * Tezutza al. Suzuzan al. Forz, al. etiam Theturbzar. For. — † amittitur — † aliquatenus post eum For. — " in — " iis — " subiungens — " supradictos. — Dupla pœna. — Tuitio Princ. — " compellantur. — " inciuiles For. — " elati. For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Tuitionem*) Nostrates *sauuegarde* vocant, de qua infrà quoque *lib.* 7. *epist.* 39 FOR.

¶ Dudæ v. s. Comiti Theodericus Rex. XXIIX.

Committitur causa illius qui extitit vulneratus.

Judicium re-ligio. *Criminis no-tio delegata.* " Scionem " nomine

COnſcientiam probamus,cui judicanda committimus. Quia dignus eſt inter alios ſequenda decernere, qui ſibi modum viſus eſt legitimæ conuerſationis imponere. Petrus itaque vir ſpectabilis Amaram " Sajonem noſtrum,qui contrario " omine pro ejus tuitione directus eſt,educto gladio ſe aſſerit vulneraſſe,defenſorémque feciſſe quod vix inimicus potuiſſet audere.Hoc te & legitima voluimus diſceptatione cognoſcere, & probabili ſententia terminare : quatenus nullus tentare auſus ſit, quod nobis diſplicere cognoſcit.

Argolico v.1.præfecto vrbis Theod.Rex.x x i x.

Mandatum regium non ſuſpendatur,calliditate dilationis interueniente.

Culmen vr-banum. *Mora.*

SI loci veſtri cogitaretur auctoritas, ſi reuerentiæ curæ Romanæ, vltrò debueratis expetere,in quibus arguimini. Quid enim præſenti tempore potuiſtis [1] culmini vrbano tam proprium, quàm Senatus crementa cogitare? quando famę pręſulis proficit, quod ordo Sacer acquirit. Sed quantum viri clariſsimi Armentarij teſtatur miſſa ſuggeſtio, in contrarium fœdo ambitu de mora quęritis commoda, cujus vos optare debuiſſe conſtat augmenta. Quid enim amplius eſſe poſsit incongruum,quàm noſtris juſsionibus expeditis ſupplicantium vota ſuſpendere? & poſt ſacrę pręceptionis affatum ſi dici fas eſt, adhuc regium ſuſpendiſſe judicium? Sed nos,quibus cordi eſt poſt primam culpam non ſtatim deſiderare vindictam,admonitionem potiùs juſſa conuertimus:ne ſit noſtra diſtrictio nimia, quam " lenis patientia non pręcedat.Ideóque pręſenti auctoritate " decernimus, vt juſsionibus noſtris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet venię locum,qui delinquit admonitus.

Admonitio pœnas præ-eat. " Al.*leuis* For. *Liceat ſemel impunè pec-caſſe.* " v.*decreui-mus*.For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Culmini vrbano*] Pręfecturę vrbanę dignitas omnes vrbanos magiſtratus ſuperabat,*l.3.C.de off.praef.vrb*.Symmach.*lib.1.epiſt.*12 Vrbanum pręſulem,noſter Caſsiod.ſuperioris lib epiſt.11. dignitatem honorum vocat: de qua infrà quoque lib.6.epiſt.4.For.

¶ Albino v. 1. patritio Theod. Rex. x x x.

Conceditur facultas de nouo ædificandi.

Facultas ædificandi.

DEcet quidem cunctos, patrię ſuę augmenta cogitare : ſed eos maximè, quos Reſpublic. ſibi ſummis honoribus obligauit.Quia ratio rerum eſt, vt eum neceſſe ſit plus debere, qui viſus eſt majora ſuſcipere. Porrecta itaque ſupplicatione teſtatus es, " Curię porticus, quę juxta domum " Palmatam poſita, forum in modum areę decenter includit, ſuper

" turbæ FOR. " Palmarū

superimponendis fabricis licentiam* condonari: vt & priuatarum ędium habitatio protendatur, & antiquis mœnibus nouitatis crescat aspectus. Ita fit, vt quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri. Quia facilis est ædificiorum ruina incolarum subtracta custodia: & citò ¹ vetustatis decoctione resoluitur, quod hominum † præsentia non tuetur. Vnde nos, qui vrbem nitore cupimus fabricarum surgentium componi, facultatem concedimus postulatam; ita tamen, si res petita aut vtilitati publicæ non officit, aut decori. Quapropter rebus speratis securus inniter e: vt dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum audet auctorem. Nulla enim res est, per quam me ius possit agnosci & prudentis ingenium, & largitatis † effectus.

* Palmark * commodari. Ædificia incolis restaurantur. ¹ ruinam † custodia † affectus

NOTÆ VARIORVM

¶ 1 *vetustatis decoctione.*] omnia tempus depascitur, ædificia quoque Victruuius *lib.1.c.8.* Plin. *36.c.6.l.15. si quando 2.C.de oper.public.l.58.domus, de leg.1.* Paulinus in 10. Natali Felicis. FOR.

¶ Æmiliano viro venerabili episcopo Theod. Rex. XXXI.

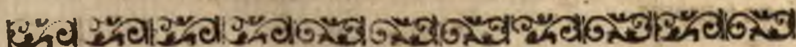
Vt ad effectum producat aquæductum, quem ad reficiendum suscepit.

AD finem ¹ debet perducere, quæ prudentū intentio visa est suscepisse. Quia sicut perfectam laudem pariūt ita & vituperationem generant, quæ in medijs conatibus ² ægra deferuntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter sanctitas vestra à tali oblocutione refugiens, quę in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat peruenire. Nam quid aptiùs, quàm vt sitienti plebi prouideat aquas sanctissimus ille sacerdos? & humana prouidentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum ³ Mosen, qui Israëlitico populo longa ariditate siccato, de saxi sterelitate* copiosos latices eduxit, & ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, vbi erat sicca durities. Tu autem si fontes irriguos saxorum ⁴ constitutione deducis, hoc labore tuo præstas populis, quòd ille miraculis.

*Al. decet. FOR. *V. ægri FOR. Aquæductus. * Moysen Mosis miraculum ⁴ Al. construtione. for.

NOTÆ VARIORVM.

¶* 1. *Copiosos latices eduxit.*] Psalm. 114. *Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupes in fontes aquarum.* FOR.

¶ Dudæ Saioni Theod. Rex. XXXII.

De rebus apud quendam depositis, quæ ad fiscum competere dignoscuntur.

Fisci compendia.
† componuntur.
† nequaquam
† relatione
* demissione
Depositum sub chirographo
Proscriptorum bona fisco applicantur.
† Quod for.
† intestata
† ne minus
† sanctionē

CVm in omnibus causis velimus iustitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus) in eis maximè, quæ fisci nostri nomine † proponuntur, ne † quemquam detestabilis calumnia in inuidiam regnantis affligat. Patimur enim superari salua æquitate per leges, vt inter arma semper possimus esse victores Nam quem licenter subiectus superat, non debellat aduersus. Marini itaque † relaxatione comperimus, res Ruphæ apud Ioannem quondam sub * emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobiscompetere manifestum est, [1] quod ad proscriptum poterat pertinere, ideò præsenti auctoritate præcipimus, vt vxorem supradicti Ioannis filiúmque eius Ianuarium moderata executione conuenias. † Qui si " intentata injustè se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant: * minúsve, competenti sponsione præmissa, ad consularem Campaniæ veniant legibus audiendi. Vt coram partibus positis, te imminente, quod forma continet " sanctionum Diualium, censeatur. Ita tamen vt nullo præiudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægrauetur; ne alienæ accusationis inuidiam, [2] tuam facere videaris offensam.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Quod ad proscriptum poterat pertinere.*] Proscriptorum bona fisco applicantur *Authent. bona damnatorum C. de bon. proscrip.* BROS.

¶ 2 *Tuam facere offensam.*] vt iudex male iudicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus: *Amici vitia si feras, facis tua.* FOR.

Vniuersis Iudæis Genuæ constitutis Theod. Rex. xxxiii.

Confirmantur priuilegia.

Priuilegia Iudæorum
† vbi
* hoc
* regula
* consilij
† legum
Quatenus Iudæis permittas Theodericus.
† quæque
* monuerint
* ciuitatis

CVstodia legum, ciuilitatis indicium, & reuerentia priorum principum, nostræ quoque testatur deuotionis exemplum Quid enim meliùs, quam plebem sub præcepto degere velle iustitiæ? " vt conuentus multorum disciplinabilium sit [a] adunatio voluntatum." Hæ enim populos ab agresti vita in humanæ conuersationis " regulam congregauit. Hæc ratio à feritate diuisit: ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi " consilio diuina voluerunt. Oblata itaque supplicatione deposcitis, priuilegia vobis debere seruari, quę Iudaicis institutis legum prouida decreuit. Antiquitas: quod nos libenter annuimus, qui jura " veterum ad nostram cupimus reuerentiam custodiri. Atque ideò præsenti auctoritate censemus, vt " quæcunque legum statuta " monuerunt, circa vos illibata seruentur: quatenus quod ad " ciuilitatis vsum constat esse repertum, perpeti deuotione teneatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Adunatio.*] Gellius *libro secundo capite 29. adunare messem.* tractum à Græco, qui eodem sensu ἀγείρειν & συναγείρειν. vocant

l. 30. Re-

*l.30 Rerum,D.de vsucap.vnita corpora.*Senecæ *lib.2 c.2.nat.quæst.*For.

¶ Dudæ Saioni Theod Rex. xxxiv.

Quod deputentur thesauri vsui publico qui in sepulchris reperiri possunt.

PRudentiæ mos est, in humanos vsus terris abolita talenta reuocare, commerciúmque viuentium non dicere mortuorum: quia & nobis infossa pereunt, & illis in vna parte profutura « locantur. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam † diuitijs auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: vsu, crescit ad pretium: quando & apud viuos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideò moderata jussione decernimus, vt ad illum locum, in quo latere plurima suggeruntur, sub publica* testificatione conuenias: & si aurum, vt dicitur, vel argentum fuerit tua indagatione detectum, compendio, publico fideliter vindicabis: ita tamen, vt abstineatis manus[1] à cineribus mortuorum. Quia nolumus lucra quæri, quæ per funesta possũt scelera reperiri. Ædificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent sepulchra; talenta non teneant, qui viuendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulchris iustè detrahitur, vbi dominus non habetur: immò culpæ genus est, inutiliter † abditis relinquere mortuorum vnde se vita potest sustentare viuentiũ. Non est enim cupiditas eripere, quæ[2] nullus se dominus ingemiscat amisisse. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse, & humano vsui summa laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus. Ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inuenta cum vituperatione videantur esse neglecta.

Thesauri inuestigandi ius concessum.

« *v.* linquitur. For.

† diuitiis. *apud auares sepulta pecunia.*

* Al. *testatione.* For.

Non attrectandi cineres mortuorum

† abdita

Auri & argenti repertores.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *A cineribus mortuorum*] idem *epist.*18 *huius lib.*4. For.

¶ 2. *Nullus se dominus ingemiscat amisisse*] à jure tractum Thesaurus enim fauente Paulo est vetus quędam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria: vt iam dominum non habeat. sic enim fit eius, qui inuenit, quod nõ alterius sit: alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus: cujus etiam furtum fit. *l.31. numquã ff. de acquir. rer. dom.* Scæuola *lib.1. de responsor.* à tutore pupilli domum mercatus ad ejus refectionem fratrum conduxit, iis pecuniam inuenit: quæritur ad quem pertineat. Respondit Scæuola: Si non thesauri fuerunt, sed pecunia fortè perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus ejus eam esse cuius fuerat. *l.67. à tutore ff. de rei vindic.* For.

¶ Actoribus Albini Theod. Rex. xxxv.

De minore in integrum restituto.

Formula restituti minoris.

CONsulto prouida decreuit Antiquitas [1] minores contractus [2] liberos non habere: vt & [3] insidiantium laquei frustrarentur, & lapsis ætas lubrica subueniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium lucraretur effectum. Et ideò priscæ consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis, patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potiùs aggregasse dispendia, dum ignara pueritia contraria gerit quę profutura putauerit: & nunc ad tempus ætatis agere, quo lapsis possumus per ignorantiam subuenire, allegantes, vt quod jura * tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideò, si petitio vestra à veritate non deuiat, & intra annorum spatia deget, quibus hoc beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est, quod jure contra referatur, patronum vestrum solenniter causa cognita, in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas, Ita tamen, vt omnia secundum justitiam legésque peragantur. Quia sic supplicantibus consulere volumus, vt eorum aduersarios per * justitiam non grauemus.

* tribuerāt tempora restitutionis petendæ.

* iniustitiā

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Minores contractus liberos non habent*] Dion. Chrysost. διὰ ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσούτων ἐτῶν νόμος οὐκ ἐᾷ συμβάλλειν ὡς ἀπίστοις οὖσιν. FOR.

¶ 2. *Liberos non habere, vt & insidiantium laquei frustrarentur, & lapsis ætas lubrica subueniret.*] Hæc narrat Vlpian. lib. 11. ad edictum: vbi ait infirmum esse hujusmodi ærarium consilium, multis captionibus suppositum, multùm insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor edicto pollicitus est, & aduersus captiones opitulationem BROS.

¶ 3. *Insidiantium laquei*] Insidię pro dolo *l. vlt. C. de re milit. lib. 12. l. pen. si de iur. dot. l. antep. C. de dol.* vbi quòd antè, *indiciis*, legebatur passim, meritò in *insidiis*, docti viri mutant. Ideóque probáda est *l. pen. C. de doli.* Ioann. Fabri lectio, qui quod posteà aliis placere video non ex *indiciis*, sed *insidiis* legit: quod libri manuscripti confirmant & cõsimiles juris *l. vlt. C. de re milit. in fin. ff. de iur. dot.* Hinc insidię fortunę, *l, vlt. C. de necess. ser. her. Inst* FOR.

¶ Fausto præposito Theod. Rex. XXXVI.

Remittuntur tributa.

* imminutus

PRouidentissimi principis est, grauiter * imminutis relinquere tributariam functionem: vt rediuiuis studiis ad implenda solennia recreentur, qui pressi damnorum acerbitare defecerant. Nam si fessus minimè releuetur onus, necessitate cernitur jacere prostratur.] Meliùs est enim præsentia damna contemnere, quàm exiguo quæstu perpetua commo-

commoda non habere. Atque ideò illustris magnificentia tua prouincialibus Alpium † Cottiarum assem publicum per tertiam indictionem nos relaxasse cognoscat: quos transiens noster exercitus more fluminis, dum † irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frumenti adunatione proruperit, præteriens tamen istorum culta vastauit. Radit enim semper fluuius alueum suum, & licet molliter egrediens vicina fœcundet, illud tamen reddit sterile † quo collectus influxerit.[1] Vnde necesse fuit, ciuica vastatione † deuictis porrigere dextram salutarem, † nec ingrati dicant se perisse solos pro defensione cunctorum: misceantur potius lætitiæ, qui † viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos † tributarios feliciter acquisiui. Dicat pro illis noster animus quod Regi non potest imputare subjectus. Emimus nostro dispendio † prosperitatem Gothorum: nos necessaria præbuimus, vt hostis vinceretur illæsus.

† Cottiarum
† irrigauit
† quod
† Forte, deiectis, melius depressis
† ne
Tributa remissa.
" iam
† tributario
† prosperitate

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vnde necesse fuit*] Remissa quoque ob sterilitatem tributa indictionum epist. 3. huius lib. For.

¶ Theodagundæ illustri fœminæ Theod. Rex. XXXVII.

Vt procedatur in causa, si non constat aduersarium legitime appellasse.

DEcet prudentiæ nostræ curam, subjectorum negocijs adhibere custodiam: quia nobis ordinantibus illa fieri debent, quæ regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum à te abiicias omne viciosum: & illa sola diligere posis, quæ & nos amare cognoscis. Proauorum forsitan † obliuisceremur exempla, si † longi generis minus facta recolantur: similes autem filij patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores, judicatum se contra Inquilinam nomine, post longa temporis interualla meruisse, & excubiis damnisque confecto, vestram tandem † persp exisse justitiam, nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam: dum rediuiuis litibus tenuitatem insequitur supplicantis, vt nō † tam [1] vincendi votum, quam aduersarij videatur quæsisse detrimentum. Quapropter si † nobis jubentibus judicata cognoscitis, nec constat aduersarium prouocasse legaliter, finitum jure negocium in sua facias firmitate manere. Ne longa quæstio litigantium non † tam augeat patrimonia, * quàm euertat: & quod fit ambitu lucri, causa videatur esse dispendij.

Regis munus in subditos.
† obliuisceretur For.
† longi temporis
† prospexisse
Rediuiuæ lites.
† tantum
" vobis
Votum videtur a
Res iudicata firmanda.
" causum
* sed

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vincendi votum*] Papinian. *Videtur*, inquit *heredi succurri debere, cùm animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat*, *l. 11. in ratione, ad l. Falcid.* For.

¶ Fausto præposito Theod. Rex. XXXIIX.

Quod tributa secundum pristinam consuetudinem & non aliter persoluantur.

Indictionum tributa.

1 CVm omnes Reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri, creméta tamen fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia seruientium imminutio est hujus illationis accessio, " quantumque pars illa proficit, tantum se hæc à firmitate subducit Sed à nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diuturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas. Ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiátque magis deesse, quia immaniter visa est accreuisse. Proinde illustris magnitudo tua Grauasianos atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, à " Ianuario sed & Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingrauatos: cùm sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, quælibet cedit industria, nec prodest studium laboris impendere, " quem vbertas loci non cognoscitur adjuuare. Ibi potest census addi, vbi cultura profecerit. Inde & varia tributa, quia non est agrorum vna fœcũditas. Atque ideò consuetudinem eis pristinam censemus esse reuocandam: vt sicut Odouacris tempore tributa soluerunt ita & nunc ab eis publicis vtilitatibus seruiatur: & si quid ampliùs probatur adjectum, consideratione defectarum virium submouemus. Nolumus enim tale aliquid judici, quod sit necesse remoueri.

" quantũcunque.

" M nuario

" quod Ob sterilitatem remissis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Cum omnes.*] Ejusdem argumenti epist. 36. huius libri FOR.

" al *Theodahado.* FOR.

¶ " Theobaldo viro illustri Theod. Rex. XXXIX.

Quod restituat possessiones spoliatis.

INter cæteras, quibus humanum genus sollicitatur, illecebras, præcipuè vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum jactata rapitur, si justitiæ ponderibus non prematur. [1 Auaritiam siquidem radicem esse omnium malorum] & " lectio diuina testatur: quæ tali sorte " punita est, vt cùm multa rapiat, semper egeat. Quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere volumus, vt illi nec initia cõcedamus. Quid enim faciunt sordes animorum in splẽdore natalium? Illud te potiùs decet eligere, quod nos possit ornare. " Hamalis sanguinis virũ non decet vulgare desiderium: quia genus suum conspicit esse " purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconij, in quo adhuc non debemus esse districti. Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, possessiones juris sui, id est, illam atque illam ab

Auaritia.
" Paul ad Timoth. FOR.
" petita.

" Amali
" id est regium. FOR.

hominibus vestris neglectis legibus fuisse peruasas, dum ciuiliter "oportuerit recipi, si "ire videatur exposci. Sed quia de vobis non patimur diutiùs obscura jactari, qui generis claritate fulgetis, præsenti auctoritate censemus, vt imminente Guda Saione nostro, si momenti temporа suffragantur, occupata nuper cum omnibus quæ direpta sunt, supplicanti "faciatis sine aliqua dilatione restitui. Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum Comitatum destinare vos conuenit. Vt intentionibus partium sub æquitate discussis, feratur sententia, quam juris dictat auctoritas. Generosos quippe viros omnia conuenit sub moderata ciuilitate peragere: quia tantum potentibus læsionis crescit inuidia, quantum præmij posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

" oportuit " iure

Interdictum unde vi.

" faciat

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Auaritiam siquidem radicem esse omnium malorum.*] Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 1. *stil.* Petron. Arbiter. Lucan. *lib* 3. & 7. Proper. 3. 7. Tibull. 1. 10. Mar. *lib.* 12. Iuuen. *Satyr* 14. Ouid. *Fast.* Horat. *Satyr.* 1. *Serm.* BROS.

¶ 2. *Tempora suffragantur.*] interdicta enim sunt annalia Anian. in tit. 5. lib. 5. sentent. Paul. FOR.

¶ Actoribus Probini Theod. Rex. XL.

De quæstione cuiusdam possessionis.

DIstrictiùs aliqua jubere compellimur amore justitiæ, dum "circa minores fortunas clementiora sunt nostri pectoris instituta. Trahit enim ad misericordiam, qui potuit " subdi: & hoc habet beneficium mediocritatis suæ vt probatione salua interim moueat ad dolorem: quia " crudelitas subleuat " humiles, premit inuidia potiores. Datis itaque precibus allegatis, Basilium virum spectabilem, nostra dudum præcepta meruisse, vt possessio Arcinatina, quam patronus vester à conjuge ejus Agapita juris fuerat solennitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugi redderetur, dum à suis penetralibus " sollicitatam lacrymabili quæstione quereretur vxorem: addentes more nostræ justitiæ posteà fuisse præceptum, vt si patroni vestri de causæ qualitate præsumerent, ad nostrum Comitatum socios destinarent: vt quæ " ratione conuenire poterant, velut à justitiæ fontibus emanarent. Quapropter si nullo mendacio vitiantur asserta, per officium nostræ sedis Basilium " decernimus admoneri, vt si nihil est, quod pro suis partibus possit opponere, quominùs in hac causa pulsetur, vestris intentionibus responsurus occurrat, seu ad Comitatum " venire seu in competenti foro jurgare maluerit: quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscunt. In locum siquidem beneficij nostram præsentiam damus: & ideò

Ad comitatum lis reuocata. " contra " subdit Crudelitas " crudelitas " homines

" sollicitam

" rationi Preces veritate nitantur. " præcipimus " nostrum

* debet inuictis

non * decet inuitis imponi, quod meretur optari.

Ioanni Archiatro Theod. Rex. XLI.

Reuocatur sententia lata contra quendam calumniosè delatum.

Sententiam passi restitutio. Præfectus urbi sacra vice iudicabat. * calet

PRopositum regale est, pressis labe fortunæ, pietatis remedio subuenire, & acerbos casus [1] injuriæ meliore sorte mutare. Data siquidem supplicatione conquereris, virum spectabilem Viuianum legum artificio, quo * callet, elatum, personam tuam objectis criminationibus insequutum, & eo vsque peruentum, vt indefensus contra juris ordinem Vicarij vrbis Romæ sententia damnareris. Nunc autem religiosæ mentis affectu odia mundana damnasse, auctorique suo tuum displicuisse periculum. Et ideò si nullis impugnationibus eneruantur asserta læsionem non patimur miseris inhærere, quam suis constiterit " machinatoribus displicere. Quapropter in abolitum missa sententia, quæ à Vicario vrbis Romæ super hac parte noscitur promulgata, [2] patriæ te rebúsque omnibus nostra reddit auctoritas. Nec vllo tempore calumniam super hac parte formides. Sed ne cujusquam forsitan plectenda " temeritas in te impetus " reparare posit " audacia, Patritij Albini, saluis legibus, tuitio te deputata communiet, quia nihil fieri volumus inciuile, cujus quotidianus labor est, pro generali quiete tractare.

" machinationibus

" serenitas " temperare possit audaciæ " audaciæ

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Iniuriæ*] Abest hæc vox ab exemplari Præuot. FOR.

¶ 2 *Patriæ te rebúsque omnibus*] Sententiam passi restitutio: lib. super epist. 46. exemplum famæ restitutæ fuit. Antoninus, *Restituo te in integrum prouinciæ tuæ: & adiecit, vt autem scias quod sit integrum restituere, honoribus & ordini tuo, & cæteris omnibus restituo, l. 1. C. de sent. pass. D restit.* Iulianus Imper. Zenonem medicum religionis causa epulantem reuocans, ita rescripsit, κάτιθι [illegible] τιμὰς, καὶ τὸ πρότερον ἔχων ἀξίωμα. Ammian. Marcell. *lib.* 29. *Illi vero exitio & pecuniariis afflictis dispendiis paulo postea reddita sibi militia sunt reuocati, dignitatibus integris & splendore.* BROS.

¶ Argolico v. P. Theod. Rex. XLII.

Quod restituantur bona pupillis ambitiosè surrepta eisdem dum erant paterni luctus vulnere sauciati.

" suscepit Princeps pater publicus " nidem

BEne principalis clementia " suscepit, quos pietas paterna destituit: [1] quia sub parente publico genitoris minimè sentiri debet amissio. Ad nos * siquidem iure recurrit infantia destituta quibus vniuersorum

uerſorum hominum proficiunt incrementa. Clariſsimorum igitur adul-
torum, Marciani atque Maximi nos querela pulſauit, cùm paſchalibus *Occupati lo-*
diebus paterni luctus eſſent vulnere ſauciati, & ipſo lætitiæ tempore ſoli *ci reſtitutio.*
cogerentur triſtitiam ſuſtinere, vtilitatem ſuam pio neglexiſſe contem-
ptu, cùm vel firmæ ætati inter lacrymas iſta cogitare, genus videretur in-
ſaniæ. Ceſſa enim lucri ambitus, cùm vocatur ad planctus, nec mens quod-
libet aliud capit, cùm eam qualitas pietatis impleuerit. Hac crudeli ſur-
reptione capta turrem Circi, atque locum Amphitheatri illuſtris recorda- *Litem in cir-*
tionis patris eorum deteſtabili ambitu à veſtris ſuggerunt faſcibus " ex- *co.*
petitum. Quorum " inſidiatorem non humanitatis vllus reuocauit affe- " expetita
ctus, non ſimilis terruit caſus: " grauauit infantiam, cui non ſubuenire, " inſidia- tione
meritò " pudoris æſtimatur eſſe jactura. Sed nos qui regulas Veterum, qui " non gra- uauit in-
ſeruamus momenta pietatis, ſalubri ordinatione cenſemus: vt ſi quondam fantia
patritius atque magnificus vir Voluſianus pater ſupplicum " commemo- " ponderis
rata loca communi jure poſſedit, filiis perire non debeant. Præſertim cùm " ſupra me morata
germen ſenatorium nouis cupiamus beneficijs enutrire, " non inter *Senatorum*
ipſa initia ſpem adultæ ætatis aliqua læſione comprimere. Atque ideò il- *filij.* " quod
luſtris magnificentia tua, ſi quid tale factum eſſe meminit, illicò nouerit intra.
corrigendum: ne venerandum examen " Senatorij ordinis iniqua præ- " Senatus
ſumptione temeretur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Quia ſub parente publico.*] Theodericus rex ſeſe parentem publicum eſſe aſſerit, & aliquoties principes dicuntur eſſe nati bono Reipublicæ, & Imperatorem ad ſalutem publicam genitum, legimus ideo Seneca vocat Principes & Reges, tutores ſtatus publici. Ammianus Marcellinus ſcribit à ſalute Principis velut filo pendere ſtatum rerum orbis, nihilque aliud eſſe imperitum, niſi curam ſalutis alienæ, nec abs re Chriſtiani orabant pro magiſtratibus, principibuſque etiam paganis, vt refert Tertullian. *in Apolog.* & Arnob. quoniam ſalus principis, priuatorum quoque ſalus eſt: vide Senecam *lib 2. de tranquil. vitæ. cap.* 8 Mamertinum *in Genethliaco.* Paul. in *l. 3 ff. de off. præf. vigil.* ait ſalutem Reipublicæ tueri nulli magis conuenire, nec alium ſufficere ei rei quàm Cæſarem. BROS.

¶ 2. *Germen ſenatorium*] ſenatorum filij velut paternarum laudum heredes eximio quodam nobilitatis honore cenſebantur, *l. 6. lib. 7. ſenatoris, lib. 9 filius, ff. de ſenatorib. l. 39. exemplo, Cod de decur.* multa Bud. *l. vlt. ff. de ſenatoribus,* nonnihil etiam nos notauimus *lib. 1. c. 12. ſelect.* FOR.

¶ Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. XLIII.

Committitur cognitio cauſæ motæ contra incenſores fabricarum.

VRbis Romanæ celebris opinio ſuo conſeruanda eſt nihilominus *Iudæorum*
inſtituto: nec vitia peregrina capit, quæ ſemper ſe de morum pro- *querela de-*
bitate jactauit. Leuitates quippe ſeditionum, & ambire propriæ ciui- *cremata ſy-nagoga.*

tatis incendium,non est velle Romanum. Ideoque in actoribus facti legum est " seruanda districtione detestabilis aspectus incendij ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustris itaque Comitis Arigerni suggestione comperimus. Iudęorum querela se fuisse pulsatum,quod in dominorum cæde " proruperit seruilis audacia:in quibus cùm fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio Synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, [1] culpas hominum fabricarum excidio vindicantes:dum si quis Iudęorum probaretur excedere,ipse debuisset injuriæ subiacere:nunc autem justum fuit ad seditionum fœda concurri, aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, vt cunctis posit placatis moribus conuenire,præsenti auctoritate decernimus, vt causam suprà memoratam legitima discussione noscatis, & in " auctoribus paucis,quos potueritis " hujus incendij reperire, habita districtione resecetis:quia nolumus aliquid de estabile fieri,vnde Romana grauitas debeat accusari, illud pari ratione censentes, vt si aliquid sibi contra Iudæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audiendus: vt quem reatus inuoluerit, censura condemnat.Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce,vt intentionis vanissimæ populorum vsque ad euersiones peruenerint fabricarum,vbi totum pulchrè volumus esse compositum.

" seruata

" prorupit

" auctores paucos For.
" huius reos incendij potueritis reperire For.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Culpas hominum*] γνώμη eadem ab Honorio & Arcadio vsurpata: *Sicut sacrificia templorum prohibemus,ita volumus publicorum operum ornamenta seruari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur,qui ea conantur euertere,&c.l.3.C. de pagan.& sacrif.& templ.* non esse in innocentia ædificia, sed ciuium reos animaduertendum.Exstat Belisarij epistola ad Totilam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incepto mœnium excidio hostis abstinuit. Procopius *li.3.de bello Gothico.*Interdum tamen eorum ædes solo adæquantur,vel certè fisco vindicantur,veluti perduellium,tyrannorum,falsæ monetæ artificum,cæterorumque,quorum culpa grauior,aut contumacia in exemplum,ædificiorum euersione vindicantur: aut cùm id publica vtilitas videtur postulare, *l.24.D de pœn.leg.20 si is cum quo, Digest.comm.diuid. lib.2.§.si quis nemine, lib.vltim.Digest.ne quid in loco publ.lib.11.fideicommissa, §. quis illiciti, D.de leg.3.* For.

¶ Antonio viro venerabili Polensi episcopo Theod. Rex. XLIV.

Quòd restituatur domus sublata ab hominibus Ecclesiæ.

Inui-

INuidiosa est contra eum querela, cui sunt reuerentię jura seruanda: quia nescio quid admissum graue creditur, vbi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est. " 1 causam sui iuris " ante decessorem prædecessorémque nostrum longa ætate possessam, ante hos ferè nouem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto ciuilitatis ordine fuisse peruasam. Quòd 2 si ita factum esse cognoscitis, eam justitiæ " consideratione 3 momenti jure restituite supplicanti. (Decet enim à vobis corrigi, quod à vestris familiaribus non debuisset admitti.) Veruntamen si partibus vestris in tam " momentaria vel principali justitiam adesse cognoscitis, tractato priùs diligenter inspectóque negotio (quia 4 sacerdotem non decet protendere improbam litem) instructam legibus ad Comitatum nostrum destinate personam: vbi qualitas negotij agnosci debeat & finiri. Quapropter sanctitatis vestræ animus non grauetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: multò major est opinio purgata, quàm si desinentibus querelis non fuerit impetita.

Inuidiosum de eo queri, quem par est venerari.

" casam

" antecessorem

" considerationem

" momentanea.

Sacerdos ne improbè litiget.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Causam*] ex vetere, *casam*. quæ vox etiam restituenda videtur lib. seq. epist. 14 prædecess. FOR.

¶ 2. *Si ita factum*] *Omnes in integrum restitutiones causa cognita à Pratore promittebantur*. vt Modest. scribit, *scilicet vt iustitiam earum examinet an vera sint*, *&c. l. 3. D. de in integr. rest* suprà epist. 40 huius lib. FOR.

¶ 3. *Momenti iure*] suprà huius lib. epist. 40. quod verò sequitur, *in tam momentaria, &c* sic emenda, *in causa momentaria vel principali iustitiam, &c.* instructam personam, id est, procuratorem, paulò pòst epist. 46. & lib. seq. epist. 12. FOR.

¶ 4. *Sacerdotem*] Sacerdotes improbè litigare non modò dedecet; sed vix etiam litigare, nisi per procuratores, qui Apocrisiarij nominantur. *Nouell.* 123. nec fide iubere, pro aliis postulare, &c. *cap. 1. de fideiuss.* ἐγγύας διδοῦναι, can 20. Apostol. Synesij *epist.* 121. Optatus Afer. *li.* 1. Photius Nomocanone, *tit.* 8. *c.* 13. FOR.

¶ Comitibus defensoribus & curialibus Ticinensis ciuitatis Theodericus Rex. XLV.

Quod prouideatur de nauigio & necessariis ad constituta.

AD Comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, quibus nauis est præbenda subuectio: ne in patria nostra adhuc prouinciæ suæ laborare videantur inopia. Itaque præsenti iussione commoniti, & nauis eis vsum, vsque ad Rauennatem vrbem, & annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate: nec aliquid eis necessarium deesse faciatis. Quatenus prouinciam se deseruisse ieiunam de copiæ inuentione cognoscant: sítque illis vberior peregrina terra, quàm patria.

Nauis subuectio præbita.

* al *Mirabundo*. FOR.

¶ * Mirabundo v. i. Theod. Rex. XLVI.

Quod eligantur arbitri à partibus apud quos causa remotis præiudiciis audiatur.

Supplicum vot. * quotiens " suggestione *Arbitri.* *Comitatus iustitiæ* " tempore " negemus " insidiosa FOR.

CONuenit, pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectorum animi releuantur, * quoties mœrentium querela componitur. Vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione " suggessit, conjugem suam in vestro judicio contra juris ordinem prægrauatam. Quod si ita est, remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente, causa legibus audiatur. Quod si illic finis negocij nequiuerit inueniri, per instructas personas, si tamen * ipsæ venire non eligunt nostro Comitatui concurrendi licentiam partibus non " negamus: vbi nec redemtio sit forte suspecta, nec " inuidiosa posѕit nocere calumnia.

¶ Ghodiscalco Saioni Theod. Rex. XLVII.

Committitur officium cuidam quod equos cursuales publicis vtilitatibus deputatos, non permittat ad vsum priuatæ voluntatis assumi.

Veredi. " Quæ admodum subuecti " subuecti " sufficiat *Cursuales equi publicis vsibus non priuatis instruiantur* " comperimus " quod " iis " circa " assumpsit " tamen " parhipporum quinetiam " autem

ASsidua solicitudine refouenda sunt, quæ continuis exercitiis subjacere noscuntur. " Quemadmodum enim " subjecti veredorum necessariò " sufficiant labori, si permittatur excedi? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestione comperimus, Cursuales equos frequenti vsurpatione fatigari: & quos nos necesѕitatibus publicis " cupimus custodiri in vsum cognouimus priuatæ voluntatis assumi. Atque ideò in vrbe Romana ordinatione Præfecti prætorio & Magistri officiorum quo vsque vtilitas publica suaserit te residere censemus: vt nullum Gothorum vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi " quos prædictarum dignitatum Vices Agentes fortè dimiserint. Et quod nobis frequenter vsurpatum esse suggeritur, si quis inuitis " his, quibus hæc " cura mandata est, veredos præsumere fortasѕis " assumpserit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per vnum equum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre. Non quod tanti est vnius æstimanda jumenti læsio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea Saionum discursus facere patiaris: sed ad causam, quam directus fuerit, vno tantum itinere permittatur accedere, vel redire. Quib. in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia " parhipporum. Quinetiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos " enim properare mittenda-

tendarios volumus,non migrare censemus. Inertiam suam prodit, quisquis secum multa portauerit, nec cogitat de celeritate, qui delicata se maluerit conuersatione tractare, Grues [2] denique, pelagus transiturę, paruos lapillos vncis pedibus, amplectuntur: vt nec eorum leuitas nimio vento rapiatur, nec natiua celeritas iniquis ponderibus ingrauetur. Hoc imitari nequeunt, qui se ad publicas necessitates † electos esse cognoscunt? Et ideò quinquaginta solidorum mulcta jam non [3] veredarius, sed catabulensis incurrat, quisquis vltra centum libras parhippum crediderat onerandum. † His autem, qui « suprascriptarum dignitatum vicibus in Vrbe præsunt te obseruare præcipimus: quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua supradicta condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa † pertulerit, collectam quantitatem per Vices Agentes † [4] mancipibus mutationem volumus applicari: vt cursualis tractus † inde habeat remedium, vnde hactenus sumpsit incommodum: Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur de aduersitate prosperitas, & homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter † impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, vt prouocati bonis actibus deuotioni tuæ maiora committere debeamus.

Grues. | † electos se | Veredarius. | † iis | † supradictarum. | † Al. pertulerit. FOR. | Mancipes mutationũ. | † Al. Principibus FOR. | † non | Aduersi à rebus prospera sæpe nasci. | * impertiuntur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Parhipporum*] inf. lib. seq. ep. 5. Iulian. ep. ad Ætium. *l.* 14. *qui contrà eod. tit. C. Th.* FOR.

¶ 2. *Grues.*] De iisdem *lib.* 6. *ep.* 2. FOR.

¶ 3. *Veredarius*] Veredi dicuntur equi cursus velocissimi, qualibus antiqui vtebantur in venatione, Martial. *lib.* 14.

Stragula succincti venator sume veredi.
Nam solet à nudo surgere ficus equo.

Veredis etiam vtuntur principum tabellarij, qui mutatis per stationes equis, quàm velocissimè quò instituerunt perueniunt, qui inde etiam veredarij appellati sunt. Iul. Firmicus lib. 3. *Regum nuntios veredariósque reddent.* in qua etiam significatione vocem eandem vsurpauit Procopij interpres *lib.* 2. *belli Persici.* Hinc Martialis.

Parcius vtaris moneo rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus eas BROS.

¶ 4. *Mancipibus*] Mancipes cursus publici, & mancipes clabularij cursus, *l.* 15. *mancip l.* 23. *ad procurationem, l.* 26. *cursus, l.* 35. *à nullo. l.* 62. *vsurpationem, C. Th. de cursu public.* Ammian. Marcellinus *lib.* 20. & suprà lib. 1. ep. 29. FOR.

¶ Eusebio v. s. Theod. Rex. XLIIX.

Octo mensium induciæ secessus cuidam conceduntur.

Induciæ secessus ab vrbe in octo menses.

POst tumultuosæ vrbis solicitudines tædiosas, & obseruationem molestias ingrauantes, magnitudo tua prouinciali desiderat amœnitate

recreari:asserens,occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus ex peritis rurali desideras suauitate gaudere. Et quia vera illa securitas est,quæ nostris jussionibus datur,cum tempus tibi fuerit occupationis†emensum,octo mensium inducias in Lucaniæ dulces recessus nostra auctoritate concedimus: vt ex illo tempore supputentur,cum te egredi ex Vrbe diuino fauore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conuentui nobilium, & digna tuis moribus conuersatione.

†emersum
Lucania.

Vnis vniuersis prouincialibus & capillatis defensoribus & curialibus Suauia consistentibus Theod.Rex.XLIX.

Præficitur quis in rectorem vniuersis prouincialibus Suauiæ ciuitatis.

DIstrictio semper subtrahi non decet †regiæ jussionis: vt & audaces metus comprimat,& laceratos spes futura refoueat.Plerunque enim denuntiata cõminatio plus efficit,quã pœna cõponit.Et † ideò,Deo,auspice,**1Fridiladũ locis vestris preesse censuimus,qui*abactores animaliũ legitima2seueritate coërceat,homicidia resecet furta condemnet,quietósque vos à sceleratis ausibus reddat, quos nũc presũptio,iniqua dilacerat. Viuite bonis moribus instituti,nullũ natio,nullum promeritus honor excuset. Necesse " est, vindictæ subjaceat, qui prauis moribus obsecundat.

*regum
Comminatio
† ita
* Fridabãtum.
* Fridula dum
Abigei
*ablatores vel abductores
Pœna delictorum vlerix.
" est enim vt

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1.*Fridiladum*] sic ver. alij *Fridibadum*, *&* *Fridibandum*. sed varietatem in ejusmodi Gotthorum nominibus ne flocci quidem fecerim.FOR.

¶ 2.*Securitate.*] Nemo non videt rectiùs ex Prævotij membr.legi, *seueritate*,& paulò pòst pro *natio*,*ratio* reponendum.FOR.

Fausto præposito Theod.Rex.L.

Remittitur tributaria functio agrorum læsione vastatis,in tantum quantum vnusquisque conscribitur læsus.

CAmpani, Vesuuij montis hostilitate vastati, clementiæ nostræ supplices lachrymas profuderunt: vt agrorum fructibus enudati subleuentur onere tributariæ functionis. Quod fieri debere nostra meritò pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est vniuscujusque indiscussa calamitas, magnitudinem vestram ad Nolanum siue Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus destinare: vbi necessitas ipsa domestica quadam læsione † grassatur: vt agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laborauit vtilitas subleuetur. quatenus mensurata conferatur quantitas beneficij, dum modus integer cognoscitur læsionis. Laborat enim hoc vno malo terris deflorata pro

Remissa ob calamitatẽ tributa.

* crassatur
Vesuuij mõtis exarsur signa.

ta prouincia: quæ ne præfecta beatitudine frueretur, huius timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est euentus ille: terribilis præmittit signa grauia, vt tolerabilius sustineantur aduersa. Tãtis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, vt excitatus†quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aëra loci illius exhalatione teterrima, & per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commouetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque prouincias puluereis guttis cõpluit. Et quid Campania pati possit agnoscitur, quando malum ejus in Orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluuios ire puluereos, & arenam sterilem impetu†feruente velut liquida 2 fluenta decurrere. Stupeas subitò, vsque ad arborum cacumina dorsa†intumuisse camporum, & luctuoso subito calore vastata, quæ lętissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas. Quæ licet diuturna fuerint adustione siccatę, in varios fœtus suscepta germina mox producunt, & magna quadam celeritate reparant, quę paulò antè†vastauerat. Quę est ista singularis exceptio? vnũ montẽ sic infremere, vt tot mũdi partes probetur aëris permutatione terrere, & sic suam substantiam vbique dispergere, vt nõ videatur 3 damna sentire: longè latéque pulueres rorat: vicinis autẽ quasdam moles†eructat, & tot sęculis mõs habetur, qui erogationibus tãtis expeditur. Quis credat, tam ingentes glebas vsque in plana deductas, de tã profundis hiatibus ebulisse: & spiritu quodam "efflante montis ore consputas, quasi leues paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarũ localiter videntur ardere, huius incendia penè mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodũ ergo non credamus incolis, quod testimonio potest vniuersitatis agnosci? Quapropter vt dictũ est, tamen eligat vestra prudentia qui & remedia læsis conferat, & locum "surreptionibus non relinquat.

* quidem
Arena sterili.
* fluente
† intumuisse
Fertiles arenas.
† vastauerant.
" eructuat
† flante

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Campani*] de tributorum remissione & reliquorum condonatione ob calamitatem non vno loco actum est. Cæterùm hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia descripsit Plin. *lib.* 5. *epist.* 16. *&* 20. FOR.

¶ 2 *Fluenta decurrere.*] sup. *lib.* 3. *epist* 31. *stagna decurrere.* FOR.

¶ 3 *Damna sentire.*] i. deminutionem. *Paul. lib* 3 *de damn. inf.* Gellius *damna lunæ & aucta*, pro deminutione & augmento, *lib.* 10 *c* 7. FOR.

¶ Symmacho patritio Theod. Rex. 21.

Commendatur multipliciter quidam egregius architecta, per cuius consilium petitur fabricam theatri esse roborandum.

CVm priuatis fabricis ita studueris, vt in laribus proprijs quædam mœnia fecisse videaris; dignum est, vt Romam, quam domum

Ornauit Patriā.

pulchritudine decorasti, in suis miraculis cōtinere no caris. Fundatur egregius fabricarū, earúmque compositor eximius: quia vtramque de prudentia venit, & aptè disponere, & extantia competenter ornare. Notum est enim, quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris: vt quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra vrbem esse non sentiat, nisi cùm se † & agrorum amœnitatibus interesse cognoscat. Antiquorum diligētissimus imitator. Modernorū nobilissimus institutor, mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui & in suis sensibus ornatissimus inuenitur. Et ideò theatri fabricam, magna se mole soluentem, cōsilio vestro credimus esse roborandam. Vt quod ab auctoribus vestris in ornatum patriæ constat esse concessum, non videatur sub melioribus posteris imminutum. Quid non † soluat, ô senectus, quæ tam robusta quassasti "Montes faciliùs " cedere putarentur, quàm soliditas illa quateretur: quando & moles ipsa sic tota de cautibus fuit vt præter artem aditam, & ipsa quoque naturalis esse crederetur." hæc potuissemus fortè negligere, si nos contigisset talia non videre. Caueas illas saxis pendentibus "absidatas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas conuenisse, vt cryptas magis excelsi mōtis crederes, quàm aliquid fabricarum esse judicares. Fecerunt Antiqui locum tantis populis parem, vt haberent singulare spectaculum, qui Mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo probatur esse cum * docto, libet repetere, " cur Antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. Cùm agricultores feriatis diebus sacra diuersis numinibus per lucos vicósque celebrarent, Athenienses primùm agreste principium in vrbanum spectaculum" collegerunt. Theatrū Græco vocabulo visorium nominantes, quod eminus astantibus turba conueniens sine aliquo impedimento " videatur. Frons autem theatri Scena dicitur, ab vmbra luci densissima, vbi à pastoribus inchoante verno diuersis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus & prudentissimi sæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum est, vt honestissimæ disciplinæ, improborum consortia fugientes, verecunda se exinde consideratione subtraherent. Tragœdia ex vocis vastitate nominatur. Quæ concavis repercussionibus roborata, talem sonum videtur efficere, vt pene ab homine non " credatur exire. Exigitur autem in hircinos pedes, quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. 2 Comœdia à pagis dicta est. Comus enim pagus † vocatur: vbi rustici gestientes humanos actus lætissimis carminibus irridebant. His sunt additæ horcistarum loquacissimæ manus, " linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam musa Polymnia reperisse narratur, ostendens, homines posse & sine oris affatu suum velle " declarare. 3 Musæ verò Eoa lingua quasi " homusæ dicuntur, quod inuicem sicut virtutes necessariæ sibi esse videantur. " His leuium pennarum acumina ideò in fronte pinguntur, quoniam earum sensus " celeri cogitatione subuectus res altissimas intuetur. Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen est, cùm primùm * scenam plausibus inuitatus aduenerit, assistunt consoni chori diuersis organis

suburbia.
† ad
Theatrum Romæ.
" soluat.
Omnia conficiuntur vetustate.
" credere
" Hoc
Absidata cauea.
* ipsis
" doctiori. ...us repete ... le For.
" cum
Rudis antiquitas.
" colligerunt
Theatrorum origo.
" videbatur
Scena.
Tragœdia.
" videatur
Comœdia.
" vocabatur
Nugus
" linguosi
" exhalare
" homon...
Musarum nomen vnde
" iis.
" cœli
† sena

organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, & per signa composita, quasi quibusdam literis edocet intuentis aspectum: in illaque leguntur apices rerum: & non scribendo facit, quod scriptura declarauit. Idem corpus Herculem designat & Venerem, fœminam præsentat & † marem: Regem facit & militem, senem reddit & iuuenem: vt in vno credas esse multos, tam varia imitatione discretos. Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, vt eius actus poneretur in literis: quatenus mundum curis edacibus æstuantem, lætissimis sententiis *temperaret. Quid acitabulorum tinnitus? quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen? quod tanta gratia iucunditatis accipitur, vt inter reliquos sensus † auditum, sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatam, † vt ætas subsequens miscens lubrica priscorum inuenta traxit ad vitia: & quod honestæ causa delectationis repertum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sicut cæteras culturas, ad suam Rempublicam vtiliter trahentes, ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. Vnde non immeritò creditur, Pompeius hinc potiùs Magnus fuisse vocitatus. Et ideo siue † masculis pilis contineri, siue talis fabrica refectionis studio poterit innouari, expensas vobis de nostro Cubiculo curauimus destinare: vt & vobis acquiratur tam boni operis fama, & nostris temporibus videatur Antiquitas decentiùs * innouata.

† in mare
Mimus.
*repararet
† auditu
† vbi
Abusus theatri.
Pomp. Magnus.
† masculus
*innouari

NOTÆ VARIORVM.

¶* 1. *Compositor*] Curaui excudendum ex veteribus schedis & Victruuio, sermo probatur esse cum docto For.

¶ 2. *Comœdia à pagis ducta.* Græcum est *κώμη* For.

¶ 3. *Musa quasi ὁμοῦσαι*] aliis placet Musas appellatas ἀπὸ τοῦ *μασεύειν*, id est à quærendo, quod per ipsas sicut antiqui voluerunt, vis carminis & modulatio quæreretur. Cassiodorus hîc noster infrà de musica ex Clemente Alexandrino. Etimologici magni auctor μοῦσα παρὰ τὸ ὁμοῦ οὔσας φασὶ μνήμην εἶναι αὐτῶν ἢ γὰρ μουσικὴ οὐδὲν διαφέρει τῶν μυστηρίων, ὥς δὲ ἄλλοι μοῦσα τίς ἐστι. μῶ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζητῶ. &c. vide totum locum. For.

¶* 4. *Roborata*] Recte *Roborata* non vt quidam suspicantur *roborata* For.

L j

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS.

VARIARVM LIBER V.

†NOV *varnorum*, FOR.

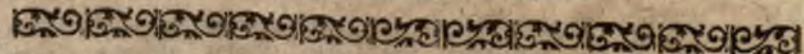
¶ Regij † Wandaliorum Theod. Rex. I.

De Armis artificiosa formatione laudatis.

* à geniali FOR.
† lucentas *Armorum donatorum Laus & descriptio.*
† illic auri
† colludit
† hæc
† vbi
†, hujusmodi
† ne non faciat
† putantur *Vulcanus.*

Vm piceis, symbribus,& pueros *gentili candore† lucentes, & spathas nobis,etiam arma desecantes, vestra fraternitatis destinauit, ferro magis auri pretio ditiores. Splendet †illic claritas expolita,vt intuentiū facies fideli puritate restituat: quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt , vt non limis compositæ,sed igneis fornacibus credatur effusæ Harum media pulchris alueis excauata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis:vbi tanta varietatis vmbra † concludit , vt intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cotis diligenter emundat : † hoc vester splendidissimus puluis ita industriosè detergit , † vt speculum quoddam virorum faciat ferream lucem : qui ideò patriæ vestræ natura largiente concessus est,vt † hujus rei opinionem † nobis faciat singularem. Enses qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilia visus est excolere , vt quod eius manibus formabatur, non opus mortalium,sed crederetur esse diuinum.Proinde per illum & illumLegatos nostros soluentes debitæ salutationis affectum,arma vestra libenter nos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt , vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes: quæ tantum vobis reddantur accepta , quantum nobis vestra fuère gratissima. Prę̈stent diuina concordiam:vt hæc inter nos grata mente facientes, gentium nostrarum velle jungamus,& inuicem soliciti mutuis possimus vtilitatibus obligari.

¶ Hæstis Theodoricus Rex.II.

Congratulatio ad quandam sublimem,super susceptione transmissi muneris.

ILlo & illo legatis vestris venientibus , grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognouimus:vt in Oceani litoribus constituti,cum nostra

ſtra mente jungamini: ſuauis nobis admodum † grata petitio: vt ad vos perueniret fama noſtra,ad quos nulla potuimus deſtinare mandata. Amate jam cognitum, quem requiſiſtis ambientes ignotum. Nam inter tot gentes, viam præſumere, non eſt aliquid facilè concupiſſe. Et ideò ſalutatione vos † affectuoſa requirentes, indicamus ſuccina, quæ à vobis per horum portitores dicta ſunt, grato animo fuiſſe ſuſcepta: quæ ad vos Oceani vnda deſcendens, hanc leuiſſimam ſubſtantiam, ſicut & veſtrorum relatio continebat,exportat:ſed vnde veniat, incognitum vos habere dixerunt,* quam ante omnes homines patria veſtra offerente * ſuſcipitis. Hoc * quodam Cornelio ſcribente, legitur in interioribus inſulibus Oceani ex arboris ſucco defluens, vnde & ſuccinum dicitur, paulatim Solis ardore * coaleſcere. Fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua:modò croceo colore rubens,modò flammea claritate pingueſcens:vt cùm in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante * purgata veſtris littoribus tradatur expoſita. Quòd ideò judicauimus judicandum,ne omnino puteris noſtram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos ſæpiùs per vias, quas * amor veſter aperuit. Quia ſemper prodeſt diuitum regum acquiſita concordia, qui dum paruo munere leniuntur, majore ſemper compenſatione proſpiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos veſtros verbo mandauimus: per quos quæ grata eſſe debeant, nos deſtinaſſe declaramus.

† gratiamque
Succina donata.
† affectuoſiſſima.
*quoniam
* ſuſcepiſtis al quodam. FOR.
Succinum vnde
* caleſcere
* putata FOR.
Nihil latere poteſt Principem ſolutum.
Amor noſter. FOR.

¶ Honorato v.i. Quæſtori Theod. Rex. III.

Is ſubrogatur in dignitatem quæſturæ,vice fratris defuncti.

VSu quidem prouenit, benemeritos dona noſtra ſuſcipere. Sed tu jure hæreditatis, Principis tibi beneficia vendicaſti. Honorem fratris adipiſceris, quia ſapientia quoque germanus es. Ab eiſdem bonis non repellimus, quem ſimilem comprobamus. † Eant nunc parentes ac liberi, & bonarum artium ſtudia incitamento ſimilitudinis æmulentur. Nouam in te fecimus legem, parentes in adminiſtratione ſuccedere. Hic prouectus non adimitur, † & mutatur: quia licèt perſona ſubrogata ſit, familiæ tamen non defecit, qui gratiſſimus germanus acquirit.* O verè veſtris meritis electi, & auſpicio nominis honorati. Præſentiunt quædam parentes,poſitis in prole vocabulis: & vt * α venturarum rerum curſus ex alto eſt imperio * diuinitatis, cogitatio præſagientis inſtruitur: loqui datur, quod nos ſenſiſſe neſcimus: ſed poſt caſum reminiſcimur, quod * ignorantes veraciter dixeramus. Tali igitur homine decoratus eualuit: eualuit inquam, ac ſe honoribus Palatinis, judicio noſtro laudatus immiſcuit: dignitatem ſumens, quam ſolemus dare prudentibus. Hoc planè ſupra cæteros adipiſcens, quod potuit emergere poſt electos. Sub genij noſtri luce intrepidus quidem, ſed reuerenter aſtabat, opportunè tacitus, neceſſariè copioſus, curarum no-

† Erant Vet. *vt ſtant nunc* FOR.
Fratri patris in Quæſt.
† ſed
† quod
* omnes natu & meritis electi, & auſp. n. h.
* veterarũ.
al veteranorum. FOR.
* deitatis. FOR.
Quæſtoris ſumma laus.
† ignorantes

strarum eximium leuamen est: & cum potestatis nostræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potius exæquabat. Viuit apud nos recordatio bonorum † quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra quasi † obliuisceretur, occuluit: jussa, quasi scriberet, per ordinem retinuit: sine auaritia seruiens, & gratiam nostram summa cupiditate perquirens. † Diuertimus quidem ad benemeriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit * nimirum gratus, quod apud nos & post fata esse non desinit. Tristes quærimus, quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quod ei vicaria virtute † succedis. Quia nemo perdidisse se sentit, quod in alterum inuenisse cognoscit. Non extranea secteris exempla cui domestica suppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Adunent se merita, quando se junxere sic nomina. Nam de te justius credimus meliora, † qui sequeris: quia semper est diligentior imitator prioris: quando te præcedentis bona licet eligere, & noua cumulare. Atque ideò ab indictione tertia. Quæsturæ te dignitate subuehimus, facimúsque nostri consilij claritate viuere honoratum: vt esse nunc incipias, quod * ante vocabaris. Age nunc inhærendo justitiæ: vt qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

† quia
† obliuiscerentur.
† Diuertimur
* mirum
† succedit
† quæ
* antea

¶ Senatui vrbis Romæ Theod. Rex. IV.

Super eodem, cum encomio virtutum ipsius promoti.

CErtum est P.C. prudentibus viris vestrum florere consilium. Sed & hoc probatur egregium, * quod vobis permiscetur dignitas literarum. Omnes enim, quos ad Quæsturæ culmen * euehimus, doctissimos æstimamus: quales legum interpretes, & consilij nostri decet esse participes. Dignitas, quæ nec diuitiis, nec solis natalibus inuenitur: sed tantum eam doctrina cum * conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio: januam nostræ cogitationis ingreditur: pectus, quo generales curæ voluuntur, agnoscit. Æstimate quid de illo debeat judicari, qui tanti particeps sit secreti. Ab ipso legum peritia postulatur: illuc vota confluunt supplicantium, & quod est omni thesauro preciosiùs, penes ipsum * ciuilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia fit secura improborum tantum vota redduntur anxia, & cum malis surripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Vnicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nescius decipere, promptissimus subuenire: ingenio principis seruit, * quod vniuersa superat illius ore loqui cogitur, cui nullus similis inuenitur. Hunc locum vitiis vacuum, virtutibus plenum, qui sub nostra potuit expedire præsentia, * nonne vobis dignus est esse collega? Scitis enim qua glorietur stirpe

Candidati commendatoria
* quia
* peruenimus
Quæsturæ dignitas.
* cuncta
* curialitatis
Quæstoris officium.
* qui
* in me

prouc-

prouectus. Meministis * enim Decoratum, [a] aduocationis laboribus † insudantem qua se vnicuique bonorum probitate coniunxerit. Causis vestris fidelis orator affuit, necessariis rebus † assistens, iudicantis portaui: animum ad subsellia cognitorum: † cui meritò frequens palma contigit, quia sapienter alleganda tractauit. Pudoris enim sustinere iacturam nesciunt, qui se prius iudice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris consularibus se patronum, & cum honoribus vestris impar haberetur. Patritius ei dictus est in celeberrima * cognitione susceptus. Nimis rarum est P. C. solidum loqui, & cui multa necesse est dicere, titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit: * hoc & ante nostra iudicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? Legibus profectò minus indiguit, qui eius solatia non quæsiuit. Iam non de morte festinata conquerimur: ex huius fœcunda pallulauit stirpe germanus. Nam qui prius fratris vmbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas per aperta distendit. * Bona siquidem germinis iustæ * " prætox intulit, qui nascendi ordine primus eualuit: sed fœtura nobilis fructum, quem in * decessore perdidit, in successore † seruauit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus, * qui Virgiliano carmine semper enascitur. Hoc enim auulso, non deficit alter aureus, & simili frondescit virga metallo. * Nutriuit quippe & hic aduocatione facundiam, opinionem * Romanæ vrbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit † miscere negociis: res tantum dura, quantum à vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter pene moratos enim asseruisse iusta, * facillimum fuit: prouincialibus * autem, se vaga libertate tractantibus, nimis "arduum. Videtur iuris suasisse modestiam, vbi ipsi quoque iudices improba "plerunque cupiditate rapiantur: & quantum sibi inter mediocritatem videbantur esse præcipui, tantum animo non sinunt suis voluntatibus obuiari. Inter talia leges vendicare difficile est, & magnæ persuasionis vis ad propositum recti vænalitatem recocare iudicantis. Sumite ergo P. C. libenter nostra iudicia, & Honoratum Quæsturæ culmine prouectum gremium vestrum gratanter " excipiat. Dignus est enim à vobis diligi qui par tantis honoribus meruit reperiri.

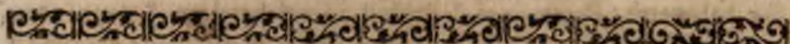
* igitur
Aduocati descriptio.
† insidentem
† insistens
† qui
* consiliaribus
† cogitatione
* hæc
* dona
* prædecessor
† precor
* indecore
† reseruauit.
Ramus aureus
* qui in
* Nutrit.
* Romæ
† immiscere
Iustè viuere inter bonos facile.
* facillimus
* ante
" arduam
" plurimũ
" accipiat

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Certum est.*] quæstionis officium describitur, de quo etiam lib. seq. epist. 5 lib. 8. epist. 11. & 14. For.

¶ 2 *Aduocationis labor.*] *l. 9. moris, de pœnis, l. 1. in fi. de offic. præf. vrb.* Plin. *lib. 1 epist.* 21. Aduocatio, seu aduocatia, species quædam est seu fundi, seu commodi, quam vulgò pensionem dicimus, *in vsib. feud. titul. de pace tenend.* Si quis aduocatiam suam, vel aliquod aliud beneficium. ac Theodorus quidem Balsamon duo aduocatorum genera constituit, vnum eorum qui stationem in foro haberent & tesseras frumentarias ab Imperatore acciperent: Alterum eorum qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio aduocationis versarent, *tit.* 8. Nomocam. Photij *c.* 13. For.

¶ 3 *Nascendi ordine primus.*] honoratiores sunt & chariores primogeniti. Philo Iudæus in Agrippæ oratione ad Caium, Plutarch. *in vit.10. Rhetorum.* Hinc procopius *de bello Persico, lib 1.* Cabadem natu maiorem, ætatis gratia, lex vocabat, Idem *de bello Vandelico. lib.3.* Gizericus senex decedens testamentum condidit: in quo mandauit Vandalis, vt per manus eius regni successores illi propinquiori ex genere virilis prolis traderentur, & ex iis qui ætate præcederent. FOR.

¶ Mannilæ Saioni Theod. Rex. v.

Ne quis auctoritate priuata audeat tangere animalia necessitatibus Reipublicæ destinata.

LAudabile est, in illa parte geminare custodiam, quam constat Reipublic. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim & legationum vtilitas, & ordinationum nostrarum celeritas explicatur. † Hæc & aulicis potestatibus per varias iussiones ministrat effectum. * Hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium: vt penè quicquid in Republ. geritur, Cursuali ministerio compleatur. Decet proinde semper esse paratum, quod vtilitalibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideò Præfecti Prætorio & Magistri Officiorum, vbi publica vtilitate † delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præsumptionem tali te † præcepimus districtione resecare: vt siue Gothus sit, aut Romanus, qui sine nostra vel eorum quorum interest, euectione veredum præsumit attingere, per vnum equum centum statim Solidos à te cogatur exoluere: & de illis quoque pari seueritate censemus, qui supra euectionum numerum Cursuales equos vsurpare præsumunt. [1] Parhippis quinetiam non vltra quam centum libras iubemus imponi. Nimis enim absurdum est, vt à quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur, * Auis ipsa onere grauata pigrescit. Carinæ, quæ † labores non sentiunt, repletæ grauiùs mouentur. Quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem à modulo † definito amplius fuerit habere repertus, duarum vnciarum auri damno feriatur. Quam summam protinus exactam, sicut iam anterioribus edictis constitutum est per officium Magisteriæ dignitatis cursui proficere debere censemus. Iustum est enim, vt cogatur illa vendere, vnde publicum equum malè * noscitur onerasse: sit nuditatibus expeditus, qui voluntate " noluit esse celerrimus. Præterea commonemus, vt Præpositorum commoda non præsumas, nec quicquid eos potestatis habere reuerenda, * sanxit Antiquitas, aliqua vsurpatione * deneges. Nos enim per te geminare volumus custodiam non antiquæ consuetudinis remouere cautelam.

† Hoc etiã
* Hoc
Cursuale ministerii.
† delegerit
† præcepimus
Veredi
Parhippi.
* V. Nauis FOR.
† laborem.
† diffinito
* cognoscitur
" V. voluit FOR.
Mulcta.
" sensit
* degeneres. FOR.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1 *Parhippus.*] *lib.4. epist.47.* FOR.

¶ Stabu-

¶ Stabulario comiciaco Theod. Rex. v i.

Quod bona contumacis viri, publico conditionaliter applicentur, & prorogatur eidem terminus ad soluendum.

SVscipienda precatio est, quæ publicis vtilitatibus non repugnat: & amplectenda * desideria priuatorum, quæ sic" remedium quærunt, vt nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Ioannis querela comperimus Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, & nunc decem millia Solidorum reliquatorem nostris vtilitatibus extitisse, & per diuersas ludificationes non implere debitam quantitatem: quod apud nos † quoque procerum nostrorum suggestione perclaruit. Ideóque causam tali credimus remedio muniendam, vt vniuersam substantiam † supradicti Thomatis sub hac conditione 1 fixis titulis iuri publico debeas applicare, quatenus si intra Cal. Septembrium diem, quod rationabiliter exponitur, à Thomate minime fuerit exolutum, prædicta substantia Ioanni viro clarissimo contradatur, qui eius debitum* luere nostro promisit ærario. Quod si obligationem suam prædictus Thomas soluere intra præfinitum tempus fortasse potuerit, vniuersa ei, quæ sublata sunt, illibata reddantur: itavt nec fiscus noster sustinere videatur incommoda, & nos cognoscamur subiectis solitam præstitisse iustitiam. Possemus enim adhuc vltra differre, si quid * prodesset negligentissimum sustinere, quem per tam longum temporis spatium semper inuenimus imparatum.

Quæ preces audienda Principi.
*sunt
V. remedium communiter quærant. For.
Reliquatori ablata à fisco prædia in idoneam translata.
* quorum
" supradictis.
Tituli fixi.
* soluere
Frustratori neganda dilatio.
* prodest negligentissimis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Fixis titulis, &c.*] *v. fixis titulis iuri publico deb. appl.* i. δημευθῆναι seu publicari, & fisco vindicari. Vt enim Athenis signata prædia, oppignorata dicebantur, libera verò ἄστικτα Harpocrationis in dictione ὅρος, & in ἄστικτον χωρίον: Polluci *lib.* 3 Onomastic. ita affixi fundo priuato tituli principis (*pannonceaux*, Gallicè) rem fisco vindicatam arguunt. Hic & epistola proximè sequenti, & infrà lib. 9 epist. 18. For. Pro intellectu huius loci vide quæ notaui ad *lib. 9. epist.* 16. quibus libet adscribere hæc Augustini verba, de iis qui titulos potentiorum suis prædiis affigunt. *Ne domum*, inquit, *ipsius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri: vt cùm titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab inuasione.* Bros.

¶ Ioanni v. c. Arcario Theod. Rex. v i i.

Traduntur bona prædicti contumacis debitoris Reipublicæ loco pignoris fideiussori soluenti debita pro eodem.

DEcet eorum vota in tantum reddere, qui malunt vtilitates publicas continere: nec patimur de damno proprio esse solicitos, qui nos, à suspendiis fecêre securos. Tua igitur suggestione comperimus, per illam indictionem patrimonij nostri prædia in Apuleia prouincia constituta, id est illud atque illud, honesto viro Thomati libellario [a] titulo commisisse. Sed eum malè administrando suscepto, vsque ad decem millia solidorum de Indictionibus illa atque illa reliquatorem publicis rationibus extitisse. Qui à proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua in posterum quæstio nasceretur, publicis vtilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia † supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est, quod desiderium tuum, iusta ratione conceptum, præsenti iussione firmamus. Primùm vt nullam ex hac re nomine publico metuas quæstionem: deinde sub hac conditione tibi vniuersam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat * cùm nostris rationibus obnoxius esse iam ceperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vendicari. Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes, vt vsque ad Cal. Septembrium spatium " habeat reddendi debitam quantitatem, minúsve, cùm ad supradictam diem tu pecuniam viro illustri Comiti Patrimonij nostri, quæ debetur, "intuleris, facultas eius vniuersa, sicut diximus, tuis" compendiis applicetur. Quod triste non credimus esse perdenti: quando nec ex toto videtur amittere, quod te " generum suum cognoscit acquirere. Nam quod poteras adipisci iure successionis, conditione à te possidetur emptoris.

[a] Libellarius titulus.
† prædicti
* in Debitoris fisci addicta bona. Fixi tituli Principis.
" habeant
" inutilis
" expendiis.
" germanum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Libellario titulo.*] libellario nomine, *lib.* 1. *tit.* 3. *Quib. mod. feud. amitt.* nomine libelli, & *l.* 2. *tit.* 55. *de prohib. feud. alien. per Frider.* An qui à breui libello & scriptura contraheretur, vt perpetua. *l.* 1. *versic. scriptura interueniente. C. de iur. emphyt.* Leo, *Nouell.* 13. περὶ τῆς δ[illegible] ἐμφυτεύσεων προσγραφομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἁπάσης ἐν ταῖς τῆς ἐκδόσεως χάρταις. FOR.

¶ Anastasio consulari Teod. Rex. IIX.

Vt iniuncta procuret adimplere.

COnuenit, sublimitatem tuam nostris iussionibus obedientiæ tribuere sedulam firmitatem: quatenus ad effectum trahatur, quod salubri ordinatione disponitur. Moderatè siquidem nouit iniuncta sibi complere prudentia, & sine [1] ingratitudinis * næuo " delegata explicabili procurare consilio. Atque ideo ad " Fauentinam ciuitatem ciuilem executionem te præcipimus destinare: vt sine cuiusquam concussione vel damno quadrati ad Rauennatem vrbem ex nostra iussione deuehantur. Quatenus & nostro desiderio gratulemur impleto, & querulis vociferandi amputetur occasio.

Næuus ingratitudinis.
* vitio
† delegata sibi.
" Fauentiam.
Quadrati.

NOTÆ

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Ingratitudinis næuo.*] Eodem modo Sidonius Apollinaris næuum crudelitatis ac suspicionis næuum dixit, & Honorius in *l.16.C. Theod. de agent. in reb.* Næuum excusationis, & Valentinianus *Nouell. de 30. annor. præscr.* erubescendæ obiectionis næuum. Sic & D.Ambrosius næuum erroris. Bros.

Possessoribus Feltrinis Theod. Rex. ix.

Quod omnes in commune subeant onus construendi muros ciuitatis.

NEcessitas publica multorum debet deuotione compleri: quia non decet paucos suspicere, quod constat plurimis expedire: ne regia iussa tepefacta lentescant, dum res vtilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione, ciuitatem construi nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorij paruitas magnitudinem operis sustinere non potest, hoc solicitudo nostra prospexit, vt acceptis mercibus competentibus pedaturam murorum [1] omnes in commune subeatis, qui vicinitate iungimini. Quatenus accommodato [2] solatio securiùs impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur. Hac conditione scilicet definita, vt nullus ab † his oneribus excusetur, vnde [3] nec diuina domus excipitur.

Tridentum.

† iis omnibus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Omnes in commune.*] à iure ciuili sumptum: quo vicini ac ciues pro viribus in operis publici extructionem vel restaurationem conferunt. *l.11.Omnes.Cod. de operib. publ.l. qui ex vico, D. ad municip. & de incol.* Et quidem instructè sublata etiam ecclesiasticorum immunitate, *l.6.ad portus, Cod.de operis publ.l.ad extructionem. Cod.de sacros.eccles.* Nouell.131. For.

¶ 2 *Solatio.*] supra lib. 3.epist.26.pro mercede ac salario, *l.13.venditor. si D. commun.præd.l.33 à tutorib.fin.de adm.tut.l.3.l.5.Cod.de aduoc.diu.iud. l.31.cum nauarchorum, Cod.Theod.de nauicul.* solatis pro mercedula præstitis, &c. Aliter ac vulgò, pro παραμυθία solet accipi, *§.fœmina, de adopt.l. 6. D.de iure dot.l. 2. Cod. Theod.* si petitionis socius siue hæred. decess.

¶ 3 *Nec diuina domus excipitur.*] *l. 7. ad instructiones, C.de sacrosanct.eccl.* Harmenop.*li.2.tit.5.* For.

¶ Verano Saioni Theodericus Rex. x.

Prouidetur exercitui properanti ad Gallias, ne occasionem habeant excedendi de finibus.

Exercitus quid prouidendum.

CVm Deo iuuante, pro defensione generali felicissimus producatur exercitus, prouidendum est, ne aut ipsi penuria inconsulta fatigentur, aut (quod dici nefas est) vastationem nostræ videantur prouinciæ sustinere. Primus enim prosperitatis gradus est, suis non esse damnosum: vt pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. Et ideò deuotioni tuæ " præsenti auctoritate delegamus vt multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiæ causa properare, per Venetiam atque Liguriam sub omni facias moderatione transire, quibus ne aliqua excedendi præberetur occasio, per vnamquamque hebdomadam sumptus eis tres Solidos largitas nostra direxit. Vt illis cum prouincialibus nostris non rapiendi votum, sed [1] commercij sit facultas. Illud planè pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit, vt si aut eorum carpenta itinere longiore quassantur, aut animalia attrita languescunt, te custode * atque mediante cum possessoribus sine aliqua oppressione mutentur. Vt qui daturi sunt corpore aut qualitate meliora, quamvis paruis animalibus acquiescant. Quia incerta est vita eorum, qui nimia fatigatione " lassantur. Ita fit, vt nec illis desit subuentio necessaria & nullum se læsum tali permutatione cognoscat.

" præsentium

Gepidæ.

Sumptus exercitui præbitus

" tibi

* téque

" laxantur

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Commercij facultas.*] id est, frumenti, Vlpiano emendi, vendendíque inuicem ius, *frag. tit. 19. Theoph. §. 1. de inutilibus stipulat.* γδ' ἐστὶν ἡ τῦ δυνάσθαι πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία, *l. 1. §. eam, ff. quæ res pign.* Nam quod Paulus negociandi causa dixit, *l. 12. senatus de contrah. empt.* Vlpian. in eodem versans argumento, commercij & promercij nomine denotant, *l. 41. Cætera, de legat. 1.* Martianus & Alexander negociandi quoque verbo in eandem rem vtuntur, *l. vltim. ff. de damn. infect. l. 2. C. de ædif. priuat.* quod ipsum Græci interpretes πραγματείας χάριν, & ἐμπορίαν, & ὅσι τ πραγματεύεσθαι exposuerunt. lib 10. Basilικῶν.

¶ Gepidis ad Gallias destinatis Theod. Rex. XI.

Super eodem.

FVerat † quidem dispositionis nostræ, vt vobis [1] iter agentibus annonas iuberemus expendi: sed ne species ipsæ aut corruptè, aut difficilè præberentur, in auro vobis tres Solidos per hebdomadam eligimus destinare: vt & mansiones vobis, provt herbarum copia suppetit, " possitis eligere, & quod vobis est " aptum magis, emere debeatis. Nam & possessorem hæc res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. Mouete, " feliciter. Ite moderati. Tale sit iter vestrum, " quale decet esse, qui laborant pro salute cunctorum.

† quidem

" positis

' actum

" fideliter

" Al. quale debet.

FOR.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Iter agentibus.*] *l. 1. ff. de furti aduers. naut. caup. stab. l. 5. Cod. de metat.* &

epidem.

epidem. Quo tamen in loco *inter agens*, vir doctus restituit. FOR.

¶ " 1. Theobaldo viro illustri Theod. Rex. XII. " Al. *Theodahado.*

Quòd restituat possessionem inuasam ab hominibus suis, ad quos transfusa fuerit gratia principalis.

SI iustitiam colere vniuersos & amare præcipimus, quantò magis eos, qui nostra proximitate gloriantur? quos omnia decet sub laude gerere vt regiæ possint fulgorem consanguinitatis ostendere. Hæc est enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata. Quia pulchrum est commodum famæ, fœda neglexisse lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illustris, & Amandiani viri clarissimi hæredes, supplici nobis aditione conquesti sunt, Palentianam massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat, vt casæ Arbitanæ " amissionem hac commoditate solarentur, ab hominibus vestris, nullis caussis extantibus, indecenter inuasam: & inde " creuisse culpandæ surreptionis vitium, vnde dari debuit gloriosæ moderationis exemplum. Quapropter si, 2 nullo " mendacio asserta vitiantur, magnitudo vestra, quæ sunt ablata, restituat: & si quid vobis creditis posse competere, ad Comitatum nostrum 3 instructam iure personam modis omnibus destinate: vt ciuiliter " plantata caussatio finem de legibus sortiatur. Ibi enim quicquid geritur, inuidiæ tuæ potiùs applicatur: & maiora detrimenta famæ suscipis, dum talia non vitare contendis, " hîc autem confligunt causæ " iuribus suis, & sine derogatione " qualibet mediocris additur, quando iustitia teste superatur.

Lis de inuasa prædio ad Comitatum reuocata.

Nobilitas morum.

" amissione

" Al. *creuisse culpandum.* FOR.

" mādato

" placata

" hinc

" Fortè viribus. FOR.

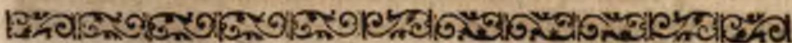
" quilibet. FOR.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1 *Theobaldo.*] Is postea rex fuit epist. 39. lib. superioris. FOR.

¶ * 2 *Nullo mendacio.*] Translatiuum rescriptorum principalium caput. *Si preces veritate nitantur sup. lib.* 2 *epist.* 28. FOR.

¶ * 3 *Instructam personam.*] Id est, procurator *sup. lib.* 4. *epist.* 44. FOR.

¶ Eutropio & Acretio Theod. Rex. XIII.

De annona exercitus, ne prouincia in eius directione grauetur.

STudium vestrum Reip. grata mente debetis impendere, quia nos agnouistis benemeritis in multa præstare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cùm tamen pro vobis omnia iubeamus. Atque ideò præsenti iussione vos " credidimus admonendos, vt annonas constitutas, exercitui præbere debeatis: quatenus nec illi negligantur aduerso voto, nec prouinciales perniciosa debeat grauare † direptio. Commodiùs enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quàm si cuncta fue-

" credimus.

Annona exercitus.

" directio.

rit vastare permissus. Ignorat modum seruare præsumptio, nec potest submodo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam, ne qua pars prædictam possit sustinere † molestiam.

† violentiam For.

¶ Seueriano v.i. Theodericus Rex. XIV.

Iudex ad tributorum æquationem delegatus.

IVstitiæ ratio persuadet, excedentes reprimere: vt ad cunctos possit quietis suauitas peruenire. Nam quemadmodum † æquabilitas agitur, * si vires * mediocrium consurgere non sinantur? Prouincialium itaque nostrorum sæpiùs querela comperimus, possessores idoneos Suauiæ non solùm "causarum suarum tributariam functionem in tenuem * resilisse fortunam, verum etiam scelerato commercio aliquid exinde suis possit applicare * compendiis: vt functio publica commoditas sit priuata. Hæc quidem per plurimos desiderauimus corrigi, sed hactenus in tuam laudem videtur potuisse differri: quatenus fides haberetur acceptior. Quando post multos " neglectus studium vestrum efficacissimè comprobatis. Atque ideò prudentia, qua notus es, vniuersum possessorem considerata iustitia te iubemus inspicere, & "æquabilitatem tributi hac ratione moderari, vt quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum † atque hominum qualitate assis publicus imponatur. Sic enim & iustitia perficitur, & vires nostrorum prouincialium subleuantur. Eos autem, quos sine iussione nostra censum imposuisse constiterit, & pro libito suo quorundam onera in alios proiecerunt, legum seueritas insequatur, vt omnia illis detrimenta sarciant, quibus incompetenter damna fecerunt. " Illud quoque præcipimus inquirendum, vt inter Defensores, Curiales & Possessores illatorum ratio * vestigetur: & quicquid ab octauo Indictione nuper exempta, super tributarium solidum se possessor probauerit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in prouincia factæ sunt, iusta ratione non claruerit erogatum, iniqua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, vt si hoc, quod tabularius à cubiculo " nostro suscepit, rationabiliter non docetur expensum, ab iniusto † detentore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi vt liberalitas nostra, quam vniuersis proficere volumus, nec à paucis furtiuo compendio opprimatur? Iudices quoque prouinciæ vel Curiales atque Defensores tam de cursu, quàm de aliis rebus, illicita dicuntur possessoribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, & sub ratione " legum emendare censemus. Antiqui Barbari, qui Romanis mulieribus * elegerint nuptiali fœdere sociari, quolibet titulo prædia * quæsiuerint, fiscum possessi cespitis persoluere, ac super * indictitiis oneribus parere cogantur. Iudex verò Romanus propter expensas prouincialium, quæ grauare pauperes suggeruntur, per annum in vnum quodque municipium

† æquabili. * sed * mediocrum * cassarum. † reliquisse. al. *resiliisse.* For. † vtilitatibus. " negligentes " Al. *æqualitatem.* For. † & "iis * inuestigetur *Tabularius* " Non *nostro.* For. † retentatore al. detentatore. For. " regum *Indictitia onera.* * selegerũt * quæsiuerunt. * indictis

pium semel accedat: cui non amplius, quàm triduanæ præbeantur annonæ: sicut leges cauta tribuerunt. Majores enim † nostri discursus Iudicum non oneri, sed compendio prouincialibus esse voluerunt. Domesticis Comitis Gothorum, nec non & Vicedomini aliqua dicuntur prouincialibus continuatis terroribus abstulisse. Quibus* justitia vestra in †examinationem deductis, quicquid super hac parte iniquè gestum esse cognouerit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. * His ergo ac talibus, quæ ad vtilitatem publicam vel prouinciales pertinent, sub omni ratione discussis, ea te per omnia volumus agere, quæ nostræ mansuetudini non debeant displicere. Illud sanè prouidentia nostra respexit, vt omnibus à te solicita atque æquabili indagatione compertis, polyptici jubeantur adscribi. Quatenus & testimonia fidei vestræ clareant, & nulla post* hac, quæ [2] abrogari volumus, semina fraudis iterentur.

† vestri discursum Iud cũ conuersationes.
* instantia nostra. FOR.
* examinatione.
* iis.
* hæc

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Politicis*] infrà hoc lib. epist. 36. & 39. Andr. Alciatus *lib. 2. cap. 26. parerg.* Greg. *lib. 7. epist. 40. & lib. 12. epist. 30.* FOR.

¶ 2. *Quia abrogari volumus semina fraudis*] Ob eam olim causam tabulæ tributorum publicitus incidebantur. cent. 6. 34. & 40. cent. 1. cap. 71. FOR.

¶ Vniuersis possess. in Suauia constitutis Theod. Rex. XV.

Super eodem.

Licet cunctis laborantibus Comitatus noster concedat, Deo auxiliante, justitiam: & hinc remedia subjectis ad reliquas regni partes, quasi à viuo fonte descendant: tamen frequenti aditione permoti, ingeniosa pietate reperimus, & æquitatem vobis concedere, & fatigationem longi itineris abrogare. Quia dulciora sunt beneficia, quæ nullis difficultatibus obtinentur. Misimus itaque illustrem & magnificum Seuerinum nostris institutionibus eruditum, vt hoc apud vos gereret, quod nobis semper placuisse cognouit. Vidit enim " quam honorabilis apud nos justus " habeatur; quemadmodum bonis actibus clementia nostræ serenitatis arrideat. Exercet profectò, quod nos gratanter æstimat accipere: nec potest amori rapacitas, " continenti principi nulla " redemptione placitura. Præsumenter ergo conueniat ad eum læsorum tumultus: speret remedium " qualiber pressus injuria. Difficultatem vobis querelæ submouemus, dum in ipsis cunalibus scelera commissa resecantur: sine aliqua formidine, alieni tributi sarcina grauatus exclamet accepturus remedium, quod de legibus habet. Sic enim confidimus: quia per eos quos instituta nostra componunt, " innocentibus detrimenta non veniant. Qualia verò pro quiete vestra, vel æqualitate tributorum disponenda cen-

Comitatus justitia.
Delegatus iudex.
"quemadmodum " habebatur
Rapacitas non placet Principi abstinenti.
" incontinenti. "ratione FOR.
Punienda infantia criminis.
"quilibet
" innocẽd

ſuimus, † oracula noſtra, quæ dedimus ad ſuprad ctum virum illuſtrem Seuerinum, vulgata declarabunt: vt vnuſquiſque vnde ſupplicare debeat, euidenter agnoſcat.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Oracula*] *lib. 1. C. Theod. de rei vindic. & l. 2. de epiſc. aud. & l. 1. ſi per obrept. & leg 5. de haret. l. 18. de med. eod.* Superba principum de ſe ipſis oratio: qual: illa, *ad orationis æternitatem noſtram, l. 3. Cod. Theod. de fab icen. l. 2. C. eod.* Sed nec ferenda iſta, *noſtris altaribus ſuggeſtio offerebatur, l. vlt. de relationibus. C. Theo.* Nouell. *Authen. de mulier quæ ſe ſeru Valentin. Nouell. 1. de teſtam. l. 8 quicunque, C. The. numen noſtrum, l. vn Cod. Theod. de imaginib.* quaſi non mortali hominum conditione ac lege, ſed ſingulari diuinóque iure Imperatores cenſeantur. For.

† Præfect. prætorio

¶ [1] Abundantio † Præpoſito Theodericus Rex. XVI.

Committitur procuratio ad faciendos dromones.

QVamvis vtilia Reipub. noſtra ſemper conſuetudine cenſeamus & ob id omnibus poſſint eſſe gratiſſima, quæ jubemus, quia cunctis profutura noſcuntur: tractandum tamen eſt, vt principis deſiderium nulli exiſtere debeat oneroſum. Nam & præclarè cogitata non bene agantur, ingrata ſunt: illud autem ſolummodo perfectum dicitur, quod de voluntate ſimul & actione laudatur. Cum noſtrum igitur animum frequens cura pulſaret, naues Italiam non habere, vbi tanta lignorum copia ſuffragatur, vt aliis quoque prouinciis expetita tranſmittat, Deo nobis inſpirante decreuimus, [2] mille interim dromones, fabricandos aſſumere. Qui & frumenta publica poſſint conuehere, & aduerſis nauibus, ſi neceſſe fuerit, obuiare. Sed tantæ rei † quem deſideramus effectum, magnitudinis voſtræ ſolicitudine credimus eſſe procurandum. Ideóque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et ſicubi cupreſſos aut * pinos repereris in vicinitate litoris, dato competenti pretio dominis conſulatur. Hæc enim tantum ſunt quæ ad taxationem vocentur. Cætera vtilitate ſui non indigent æſtimari. Sed ne prouiſio noſtra in mediis conatibus deſerta langueſcat, nautarum te jubemus * ſub moderatione jam nunc competentem numerum, † deitate juuante, procurare. Et ſi is qui nobis neceſſarius æſtimatur, ſeruus fuerit alienus, aut conducat eum claſſibus ſeruiturum, aut ſi hoc ipſe magis elegerit, accepto † pretio rationabili publico cedat ſui jura dominij. Si verò libertate gaudet electus, quinos Solidos † Donatiuum, & Annonam ſe nouerit accipere competentem. Eo modo & illi tractandi ſunt, qui à ſuis dominis exuuntur: quando libertatis genus eſt, ſeruire rectori. Frequenter enim laborum impatientes exiliunt, quibus diſtricti domini colla preſſerunt: ita tamen, vt ſupradicti nautæ † curarum nomine pro hominum qualitate, binos aut trinos ſolidos, † à noſtra debeant

Perfectum quid.

Dromones naues ædific.

† quam

Cupreſſi pini † pinnos *Nauta Seruus emptus reddito pretio.*

* V. ſub hac modera. For.

† diuini.

† tempore *Donatiuũ & Annona.*

† Donatiũ

† arrarum † vecta,

beant

beant sede percipere: quatenus vnusquisque cum fuerit admonitus, paratus debeat inueniri. Piscatores verò non jubemus in hac definitione cõcludi, quia dolenter amittitur, qui ad procurandas delitias possidetur. Quando & altera consuetudo est ventis sæuientibus occurrere, & litora piscosa sulcare. *Piscatores.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Abundantio præposito*] error natus ex notarum compendio hoc P. legendum enim ; *Abund. Præfecto Prætorio*, vt disertè scriptum est epist. 10. & 20. infrà lib. 5. FOR.

¶ 2. *Mille dromones*] de quibus suprà lib. 2. epist. 31. FOR.

¶ 3. *Curarum nomine*] scribe ex vet. *arrarum nomine.* Dromones naues sunt, vt Ethicus Hister scribit lib. 5. harum vt ad rem frumentariam aptarum meminit hîc Cassiod. à quibus & dromanarij, nauicularij dicti. Et Procopius *lib. 3. de bello Gottico*: Isidor. *lib.* 19. *Etymol. c.* 1. Dromones longas naues vocat: quæ quoniam fugæ cursuique opportuniores sunt, ἀπὸ τ δρόμε dictæ videntur, quasi cursuariæ. Iul. Pollux Onomast. ad Commod. Imp. holcadas vocauit: Fulgentius verò δρομάδην, lembum: sed & Moschopulo θωὴ ναῦς: vsitata etiam nautis Ligerim nostrum accolentibus voce, *Thone*, ἀπὸ τῦ θεῖν. Flumini in alueos concludere: & rursus. FOR.

¶ Abundantio † præposito Theod. Rex. XVII. † præfecto prætorio. FOR.

De celeri profectione dromonum.

ALacriter incumbendum est inchoatis, cum jam vicinitas perfectionis arriserit: quando spes " effectus tædium laboris excludit: & magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur magnitudini vestræ, ex Italiæ litoribus efficia jussimus præparare nautarum, vt dromones quos industria fabricare " valuisset, manus remigum prouisa susciperet. Sed tu judicio nostro, electioniqúe respondens, ostendisti quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse, quod quæritur " Renuntias illico completum, quod vix credi poterat inchoatum. Vt pene quanta velocitate nauigari solet, constructio " nauium tanta sit celeritate completa. Nec solum verba narrata sunt: obtulisti oculis nostris subito classeam syluam, hominum domos aquatiles, exercituales pedes, qui nullo labore deficiant, sed inconcussos homines ad destinata perducant: Trireme vehiculum, remorum tantum numerum " prudens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hoc primum instituisse legimus Argonautas. Quod " & armatis aptum, & congruum probatur esse commerciis: vt peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis prouinciis & terrorem pariter & decorem. Ornasti Rempub. tua institutione reparatam. Non habet quod nobis Græcus imputet, aut Afer insultet. Illud apud nos inuidi vigere re-

Spes tædium laboris aufert. " affectus *Dromones* " valuisset " Renuntians illic. *Nauiũ vsu* " nauigũ. " proderis *Argonautæ* " etiam

spiciunt, vnde illi permagna pretia sua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta * procura, vela præcipue alas nauium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum, quorum beneficio conficiunt ociosi, quod à celerrimis auibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria † Apochran filium suum audaci fœmina pietate perquireret. Ita dum materna caritas suum desiderium festinat explere,* Mundo vila est ignota reserare. Atque ideo diuino * nobis auxilio suffragante, cujus virtutis est hominum vota perficere, † proxima die Iduum Iuniarum ad vrbem Rauennatem congregatio nauium cuncta † conueniat: quatenus res de vicino fine † gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum juuante Deo, cupimus ampliari, si qua ligna fabricis eorum necessaria per vtrunque Padi ripam potuerint inueniri nullo obsistente iubemus abscidi. Quia sint præjudicio dominorum, operi tantam præsenti volumus † injuncta concedi. Mittat Padus noster indigenas Pelago naues, & [1] abies quæ fluentis amnicis nutrita surrexit, marinarum superare cumulos discat vndarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri † suggestione comperimus, ne quis in fluminibus nauigeris diuersis territoriis meantibus, id est in Mincio, Ollio, Auxere, Arno, Tiberi, audeat fluminum alueos piscandi studio turpissima sæpe concludere, & quæ sunt præsumpta protinus auferantur. Pateat amnis in nauium cursus: sufficiat humano desiderio consuetis artibus delitias quærere, non artificio rustico [2] libertatem fluminis impedire. Ne quod dici nefas est, vtilitati publicæ voluptas priuata obstitisse videatur.

Velorum origo. * procurate * lignum *Isis.* † Apocren * mundi * nos *proximo † Prouenniat. † gaudenter *Padus* † inuenta *Abies.* † jussione *Ne impediatur obsistentibus nauigatio.*

NOTÆ VARIORVM,

¶ 1. *Abies*] Virgil. 2. Georg. — *casus abies visura marinos.* FOR.

¶ 2. *Libertatem fluminis impedire.*] Prodita sunt in hanc rem à Prætoribus interdicta, ne impediatur nauigatio: *Ne quid in flumine publico, ripáve eius facias: Ne quid in flumine publico, néve in ripa eius immittas, quo statio itérve nauigatio deterior sit, fiat. l. 1. de fluminib.* Item, *vt in flumine publico nauigare liceat, lib. 43. tit. 13. & 14. Pandect.* Sed & veterum Prætorum de retandis fluminibus locandis edicta refert & interpretatur Aul. Gel. *lib. 11. cap. 17.* Cui respondet institutum Ligerim aluei purgandi: quod Aurelianenses accolæ, *balizer la riuiere de Loire.* FOR.

Wiliæ v. i. comiti patrimonij Theod. Rex. XVIII.

Iteratur mandatum ad inueniendos artifices pro nauibus construendis.

Ligna in naues cadantur. † & *Publica vtilitas curâ singulis.*

VTilitas publica sicut ad conseruationem respicit omnium, ita debet perfici studio † ac labore cunctorum. Quia magnæ laudis occasio est, si in ea causa communi aliquid singulariter videatur impleri.

Facit

Facit enim † vnde commendetur & reliquis,qui tamen & ſibi ſe profuiſſe cognoſcit.Pridem igitur nos juſſiſſe meminiſti,vt per domum noſtram nauigandi quærerentur artifices. Quos,Deo auxiliante, prouiſos ad † Rauennatem vrbem die Iduum Iuniarum pręcipimus incunctanter occurrere:vt aduentus eorum conſtructioni nauium opportunè videantur offerri.Ne res diuiſæ generare ſibi videantur aliquam tarditatem: & parum ſit vnam perficere,niſi contingat vtranque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi ligna,fabricandis apta dromonibus,in pręдиis regalibus potuerint inueniri, † artificibus huic operi à magnifico viro Abundantio Præfecto † Prætorio deputatis,abſcindendi ſit permiſſa licentia. Volumus enim hoc exemplum à noſtris prædiis inchoare : vt nulli grauis ſit juſſio,quæ conſtringit & principem.

† vt inde

Nauigandi artifices.

† Rauennatis.

† ab artificibus.

* Prætorij.

NOTÆ VARIORVM.

Dignâ principe ſententiâ clauditur hæç formula. *Volumus hoc exemplum à noſtris prædiis inchoare,vt nulli grauior ſit juſsio quæ conſtringit & principem,l.4.Cod.de legib.*Legem ſtatuens legi ſe ſubjicere debet.Seneca *de legum latoribus,epiſt.*91.Auſonius *ex Pitthaco. Pareto legi quiſquis legem ſanxeris.*Quamvis princeps ſit ſolutus legibus,*l.princeps,ff.de legibus* Dion.*libro* 53.λέλυνται γὰρ τῶν νόμων, inquit,τοῦτ᾽ ἔστιν, ἐλεύθεροι ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομήσεως εἰσὶ καὶ οὐδενὶ τῶν γεγραμμένων ἐνέχονται. Quare Theodahadus rex infra lib 10.epiſt,16. *Cum poſſimus,*inquit,*omnia,ſola nobis credimus licere laudanda.*FOR.

¶ Gudinando Saioni Theod. Rex. XIX.

Mandatur vt nautas ordinatos ad vrbem Rauennam faciat properare.

MAjora ſibi facit credi,quiſquis efficaciter injuncta peregerit. Quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optimè cõprobatur: & honeſtum ſuffragiũ eſt ſecundi judicij,documentum prioris.Atque ideò ordinatione magnificorum virorum Abundantij Pręfecti† Prętorio atque Vuiliæ Comitis Patrimonij,ad illam prouinciam te jubemus excurrere: vt tam de domo regia,quàm in locis aliis habitantes,ſecundum priora præcepta prouiſos nautas ad vrbem† Rauennatem die Iduum Iuniarum, Deo auxiliãte,feſtinare compellas. Quatenus nulla tarditas tam præclaris juſsionibus afferatur.Caue ergo,ne te venalitas maculet, aut neglectus* turpis inuoluat:& tam magnæ rei ſupra te*ruentis pondere*comprimaris,ſi tantis ac talibus rebus impar extiteris.

Negotia grauiora cui cõmittenda.

†Prætorij.

Rauennatis.

* temporũ

* mentis

* optimaris,

¶ Auiſo Sajoni Theod. Rex.XX.

Quod ſecundum ordinationem præfectorum ligna pro fabricandis dromonibus apta faciat procurari.

PEr vtrãque ripam Padi reperiri ligna comperimus,fabricandis apta dromonibus.Ideoque tibi præſenti juſsione delegamus,vt ſecũdum

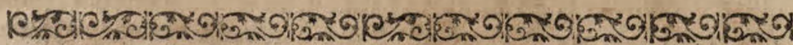
Ligna ſu⟨…⟩ ſtruendos Dromones.

cundum, ordinationem magnificorum virorum Abundantij Præfecti † Prætorio atque Vuiliç Comitis Patrimonij ad loca designata cum artificibus incunctanter accedas:& siue in domo regia,seu in priuata reperta fuerint,sine aliqua † facies tarditate procurari.Quia nulli graue credimus præbere quod Deo auxiliante pro communi vtilitate præparatur. Verùm ita volumus te injuncta peragere,vt nihil ad lædendum possessorem studiosè videatur inquiri,sed tantùm quæ sunt necessaria vtilitatis nostræ causa præsumantur. Non exquiratur aliquid à domino, quod postea† publico non dicatur acceptū.Ligna syluestria jubemus cædi,non aliquid de alienis facultatibus violenter † abscidi.Talia nobis prosunt, qualia nostros grauare non possunt.Quæ si causa præsens non exquireret,ille se crederet non habere.In Mincio Ollio, Ausere.Tiberi,& Arno fluminibus comperimus quosdam sepibus cursum fluminis quantum ad nauigandi studium pertineat,incidisse. Quod te volumus, ordinatione magnifici viri Abundantij Præfecti † Prætorio,modis omnibus amputare,nec tale aliquid † permittatis quenquam vltra præsumere: sed [a] inuiolati aluei tractus nauium relinquatur excursibus. Scimus enim retibus non sepibus esse piscandum. Nam Hinc quoque detestabilis auiditas proditur:vt sibi tanquam festinet includere,quantum ad multos poterat peruenire.

† Prætcrij
† facies
† publicè
† excidi.
Ne nauigationis libertas impediatur.
† prætorii
† permittatis.
Retibus, non sepibus piscandum, prouerbium.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Inuiolati aluei tractus nauium relinquatur excursibus.*] Retibus non sepibus esse piscandum, flumina purganda esse & Iureconsulti præcipiunt *lib.43. Digest.titul.ne quid in flumine publ. leg.vnic. C.lib.10.tit.29. de Alexandrinis primatibus.*Congruit enim huic loco quod Aul.quoque Gellius in veterum Prætorum edictis, quid significet *flumina retanda,publicè redempta habere:* interpretatur purgare,à retis,id est arboribus quæ aut ex ripis fluminum eminerent,aut in alueis eorum exstarent. appellata autem esse quasi à retibus, quòd prætereuntes naues impedirent, & quasi irretirent.Hæc ille *lib.11.cap.17.noct.Attic.*For.

¶ Capuano v.s. Theodoricus Rex.xxI.

Confertur dignitas rectoris decuriarum,cui inesse prohibetur morum & virtutis ornatus

SI te tyronem nostra judicia delegissent, si ad examinis trutinam venisses incognitus, æstimaremus monendum, quali te prudentia, * quo decore tractares,sed omnium crederis intelligentiam habere virtutum, qui exerceri meruisti militia literarum. Æstimas enim qua te debeas modestia continere, qui alieni negotij visus es vota peregisse. Nam si te judicis suspicio sæua tetigisset, laudando justitiam * leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas: obtinens suaui persuasione,quod superiori non potuisses imponere.Quis ergo dubitet, illa te diligere

Decuriarū rector.
* quali
Literarum militia.
* leni
Vis persuadendi.
Expertis creditur.

diligere, * quæ constat voce publica suasisse? Professa bona non habentur ambigua, nec cujusquam acquiescit ingenium, * vbi quod ipse potuit † emeritus prosequi, ab alijs tanquam rudis videatur edoceri. Prolati documenti fidē fieri, legitima voce poscebas, * examinans si retinerēt incorruptam scrinia veritatem. [1] Iudex nunc exhibe, quod † te volebas apud alios obtinere. Age ne tua tibi objiciebatur oratio. Quia pōdus est pudoris grauissimi, propria voce cōuinci. Sume igitur, auctore Deo, Recturam Decuriarum, humanorum actuum verissimum testem, securitatem possidētium, publicæ fidei splēdidissimū templum. Vnde tantū tibi laudis acquiritur, * quoniam eorum illic vtilitas incorrupta seruatur. Viuat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas: trāseant in posteros judicia parentū: scriniis tuis seruetur omnium quies. Alij honores habeant & terribiles † fasces: tibi vitæ humanæ gratissimi vidētur militare custodes: ibi enim * ad solutiones sunt hominum, " vincla causarum, cathena litium, carcer furoris. De quo veriùs diceret vates Mantuanus, Clauduntur litis portæ, furor impius intus inclusus, fremit horridus ore cruento. Decuriales igitur, habita meritorum æstimatione, diligito: quia non decet, tantę Vrbis appellare, quod vile est, maioris etiā * naturæ cū fuerit necesse sententia, factus tot patribus senior, tantis tacētibus vox Senatus. Vide quid dignitatis acceperis, vt inter tot eloquentes viros sis dicendi primarius, quos etiam nobis profitemur esse reuerendos. Assume ergo concedere quæ iubemus, præstare quæ credimus: vt illis aperias januas curiæ, quos nostra electio aulam iusserit libertatis intrare.

* quæ nos v. ve
† emeritis.
* examinis
† tecum
* quantum
Fauor testamentorum.
Fasces.
" facies
† facies
* absolutiones.
" Vincula
Virg. 1. Æneid.
Decurionū senatus.
* natu vtique.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Iudex nunc exibe, quod te volebas apud alios obtinere.*] Notandum est collegium decurialium in vrbe Roma fuisse qui S.C. acta, auctoritates Senatus excipiebant, perscribebant, complebant, scrinia Senatus seruabant viri scribendi dicendíque periti, quibus præfuit rector, quē judicem auctor appellat, quoniam judicabat inter decuriales & alios, ideo *l.* 1. *C. de decurialibus*, ait eum qui velit cum decuriali agere, de auferendo priuilegio & jure veteri concesso, judicem decuriæ adire debere. BROS.

¶ Senatui vrbis R. Theod. Rex. XXII.

De collatione dignitatis facta ipsi Capuano.

Licèt cautè semper eligēdus sit, qui vobis mittitur approbādus (quia ipse magis traditur examini, cujus sententia * noscitur prolata pensari) illas tamē prudētibus viris sociari cupimus dignitates, quæ Romanis arcibus quasi gemmæ nobiles affiguntur. Vbi enim † digniùs eloquens, quàm in ciuitate proficiat literarum? vt ibi declaret meritum, vbi nutriuit ingenium. Aptum est omne bonum locis suis: & laudabilia quæque sordescunt, nisi congrua sede potiantur. Requirit pugna validas ma-

Candidati commendatio.
* cognoscitur.
† dignus
Bonum fuit aptum loco.

Scrinia

nus: desiderat nauigium pectus animosum: sic scrinia vestra fidele propositum: sic Curia facunda disertum. Multa ergo deliberatione pensandus esse creditur, qui quotidie nostris sensibus offeratur. Capuanum igitur spectabilem virum æstimatio nostra respexit, qui Curiæ vestræ sententiam majoris natu auctoritate facundus ediceret, & Senatus scrinia conscientiæ puritate seruaret: vt actus illos mundo celeberrimos sua reddat integritate laudandos. Magnum munus est P. C. integritatem deligi. [Nec mediocriter probatur conscientia, cui est veritas commissa sæculorum.] Nam si prædicatur testis, qui in præsenti negotio vera dixerit: qua laude censeri † poterit, qui cunctis temporibus certa transmittit? Sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta notissima, juuat magis illa repetere, quæ omnium consensus possit agnoscere. Adest semper † electa quædam sermonum gratia, blanditur auribus, mentem trahit, vtitur * perspicuitate facundiæ, qualem de pura conscientia decet emanare. Est enim quoddam speculum morum agentis oratio: nec majus potest esse mentis testimonium, quàm qualitas inspecta verborum. Nam vt ejus propria describamus, patitur in simplicibus rebus linguæ retinacula: * his eò tamen correctior cùm perorat: & hoc illi ad gratiam datum est prouidente natura, vt quem præ foribus hæsitantem † videras eloquentem in certaminibus obstupescas. Illa memoria, quæ Oratorum thesaurus jure vocitatur, tanta in eum firmitate consedit, vt semel audita scripto apud eum putes esse recondita. [Magnum beneficium, obliuionis nescire defectum: & quædam similitudo verè cœlestium est, tempore decursa semper habere præsentia.] Quæ nunc ideò declaramus, vt cognoscatis, subjectorum gratas non habere virtutes, & judicium nostrum non per casuale votum, sed per electionis studium doceamus esse conceptum. * His ergo P.C. Capuanum bonis dotatum, à præsenti Indictione Decuriarum Rectorem esse † præcipimus, majoris etiam natu auctoritate subuehimus: vt qui se morum cana maturitate tractauit, quod est amplissimum reuerentiæ genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur. Augebit eloquentiam officio meliore ditatus. [Quoniam multum facundior est, qui sententiam dictat, quàm ille qui supplicat.] Libertas verba nutrit, metus autem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse longè dissimilis: vt qui pridem assistebat etiam mediocribus humilibusque fortunis, nunc introducat vestræ Curiæ Consulares.

Margin notes: † potest; Testis præs.; † electio; † perspicuitate; Laus orationis; † iis; * videas; * iis; * præcepimus; Morũ cana maturitas.

¶ Abundantio præposito Theodoricus Rex. XXIII.

Quod administretur annona sagittariis directis ad exercitum.

TAtanem * Saionem nostrum cum sagittariis ad illustrem virum Comitem Iulianum æstimauimus esse dirigendum: † vt majus sumeret robur duplicatus exercitus. † Ostentent juuenes nostris bellis, quod in gymnasio didicere virtutis. Schola martia mittat examina, pugnatu-

Margin notes: * Tamnen. al. Tocanē. Iuuenes ostẽdãt in bellis quæ didicere ingemnasiis. * vbi * ostentās * quid

gnaturus ludo, qui se exercere consueuit in ocio. Atque ideò illustrem magnitudinem tuam, eis annonas & nauigia secundum consuetudinem præbere censemus, quatenus juuante Deo quo directi sunt debeant peruenire. Vestræ enim † consuetudini damus nostrarum efficaciam jussionum. Quia nullatenus destitui posse † creditur, quod, Deo juuante, tuis ordinationibus inchoatur.

† solicitudini
* credimus.

¶ Epiphanio v.s. consulari prouinciæ Dalmatiæ Theod. Rex. XXIV.

Vt faciat fisci compendiis applicari, bona cuiusdam mulieris quæ intestata decesserat nullis proximis derelictis.

IOanna Andreæ, * quondam jugali suo successisse legis munere perhibetur: quæ intestata nullis existentibus proximis luce dicitur esse priuata. Cujus substãtia à diuersis, nullo legitimo jure suffultis, vsurpatione voluntaria suggeritur possideri. Et quia 1 caduca bona fisco nostro competere, * legum cauta decreuerunt, ideò te præsentibus oraculis admonemus, vt hujus rei veritate discussa, si re vera, vt ad nos perlatũ est, nullus ei aut testamento heres extitit, aut * proximitatis jure successit, fisci nostri eam * facies compendiis aggregari. Quando innocentię nostrę professio est, justa compendia non negligere, apud quem calumnia nunquam locum potuit inuenire. Rogari enim in talibus causis, non fraudari principem decet. [Quia negligentiæ vitium est, præsumptiones relinquere, quas jura præcipiunt amputare.] Si quid autem contra repereris, quietos dominos habere patiaris. Quia magis illa nostra sunt patrimonia, quæ à subjectis legitimè possidentur.

Vxor marito hæres.
* quod
* legis
Caduca fisco cadunt.
* proximitas
* facias.
Compendia iusta non aspernanda.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Caduca bona fisco nostro competere*] Ex jure, quo ἀδέσποτα καὶ ἀκληρόμητα principis fisco cedunt, vt thesauri, vt vacantia bona, quæ hæredem non inueniunt, vel indignis relicta aut incapacibus auferuntur. Vlpian. *fragm. tit.* 17. & 18. *l. vn. Cod. de cad. toll.* Plinius *Panegyrico ad Traian.* lib. 6. epist. 3. FOR.

Bacaudæ v.s. Theod. Rex. XXV.

Tribunatus perpetuus.

FEssos annos munificentia nostra corroborandum ætatem occiduam penuriæ non facit detrimenta sentire. Iuuenum siquidem virtus prę sumptione laboris animatur: sola senum vita est, quietis inuenisse remedia. Atque ideò tua supplicatione permoti, designati tribunatus curam in Mediolanensi vrbe diligentissimè peragendã, ad te decreuimus

Senum vita otium.

pertinere. Ita vt, quod est in Reipub. militia nouum, donec vixeris nunquam tibi successorem tribuat cujusquam plectenda præsumptio. Quatenus in exhibendis voluptatibus officij huius cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruaris. Habens in vtroque quod tuam consoletur ætatem, lori commodum, & lætitiam voluptatum.

¶ Vniuersis Gothis per Picenum & Samnium constitutis Theod. Rex. XXVI.

Conceditur cuidam tribunatus cura quoad vixerit.

Euocantur exercitus † nostris

QVamvis munificentia nostra sit omnibus vbique gratissima, multo tamen acceptiora credimus, quæ † nostri præsenti [a] conferuntur. Quia majora de conspectu principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. Nam penè similis est mortuo, qui à suo dominante nescitur: nec sub aliquo honore viuit, quem Regis sui notitia non defendit. Et ideò præsenti jussione mandamus, vt octauo Iduum Iuniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solenniter regalia dona suscipitis, si venire protinus † festinatis. Illud tamen necessariò commonentes, vt venientium nullus prouenire possit excessus, nec possessorum segetes aut prata vastetis. Sed sub omni continentia properantes, de custodita disciplina grata nobis esse vestra occursio possit. Quia ideò exercituales gratanter subimus expensas, vt ab armatis custodiatur intacta ciuilitas.

Mortuo similis qui à principe non nascitur. Notum esse principi.

† festinetis

Militũ trãsitus innocens.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Nec possessorum segetes, nec prata vastetis.*] Transitus militum sit innocens, néve fruges lædat: Itaque quod de jure seruitutis hastæ rectæ illæsis fructibus ferendæ à Paulo scriptum est, *l. 7. qui sella. D. de seru. rust. præd.* quidam tractum à regibus suspicantur, qui extero exercitui commeare ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Vnde Lysander Laconum dux apud Plutarchum videns Bœotos incerte fidei quum per eorum agros transiret, sciscitatus est, vtrum rectis an inclinatis hastis transiret, sed ego putem Iureconsultum de priuato jure, non imperatorio sensisse. *l. 13. item quæritur. §. exercitu l. 15. ex conducto. versi. exercitus præteriens per lasciuiam. ff. locat.* Idem Iustinianus. *Nouell.* 130 περὶ παρόδου στρατιωτῶν. constituerat: cuius auspiciis ac legibus Belisarius rexit exercitum: Nam cùm militum quidã in agros discurrentes, fructus attingerẽt, eos ignominia notatos conuocans sic est allocutus: *Vim afferre, & ex alienis pasci turpe semper ac probrosum videtur, quod iniustum in ipso feratur.* Auctor. Procop. *libro 4. de bello Vandelico.* infr. lib. 12. epist. 5. FOR.

Guiduim Saioni Theod. Rex. XXVII.

Vt adeant

Vt adeant principem, qui singulis annis recipere donatiua præmia consueuit.

CONsuetudine liberalitatis regiæ commonemur, vt Gothis nostris debeamus 1 solennia dona largiri. Et ideò deuotio tua Millenarios prouinciæ Piceni & Sannij sine aliqua dilatione commoneat, vt eos, qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia " consequuntur, pro accipiendo donatiuo ad * Comitatum faciat incunctanter occurrere. Quatenus qui benè nobis meriti fuerint, maiore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est viuat, qui suam præsentiam nouit principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione 2 singulorum facta perquirere : 3 vt nulli * possit perire, quod facit in acie. Nam si semper consuetudinarias res " expediret exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad judicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse. Vt melius possit hostibus " violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

Solennia & annua munera.

" Consequentur
* Comitatū nostrum

* possint
" expiret
al. expectet

" violenter

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Solennia dona*] & annua munera, infra epist. 42. hujus lib. 5. FOR.

¶ 2 *Singulorum facta perquirere*] Idem tribuit Alexandro Mammeæ filio Lampridius. FOR.

¶ 3 *Vt nulli possit perire, quod facit in acie*] Regia munera hæc donatiua, præter stipendia consueta militibus in præmium fortitudinis cedebant: nec temerè, neque passim omnibus citra delictum, Fuit sub Iustiniano quæstor præmiorum Agathius *lib. 3. de bello Gotth. in exercitu,* inquit, *nec ducis, nec præfecti munere fungebatur: nec miles quidem.* Quæstor alioquin & regiæ pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur: Nam alteri erat hæc cura demandata: sed quæ ex Imperatoris ærario ad exercitum his & in præmium mittebatur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Qua ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeò vt arcanorum esset inter cæteros particeps, ita vt firmitatis tum plurium & fidei principum dicta viderentur habere, quum illi placerent: quod hîc Cassiodorus quoque subjudicare videtur, dum ait. *singulorum facta, &c.* quasi esset in castris quidam explorator industriæ & fortitudinis cujusque militum: cuius renuntiatio apud principem valeret ad militis strenui commendationem. FOR.

¶ Carino v. I. Theod. Rex. XXXIIX.

Euocatio illustris cujusdam viri ad præsentiam principis.

HAbent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, vt ocio torpescere non sinantur, qui probis actionibus innote-

Euocatur miles.

* quid ſcunt. Et ideò tam deſiderio veſtro ſatisfacientes, quàm * quod vos neceſ-
" credimus ſarios eſſe " credidimus, iuſsis præſentibus euocamus. Quatenus & viris nobilibus obſequia noſtra decorentur, & quæ vtilia nobis credimus per te experire poſsimus.

¶ Neudi v. i. Theod. Rex. xxix.

Quod amoueat imponentes ignota genera ſeruitutis.

Lib de ſtatu. * Doceri Cæcitas.

MOuit nos quidem * Oceri fuſa precatio, ſed magis miſerabiliorem reddidit virum luminis ſui ademptus ornatus: quia neceſſe eſt, vt amplius permoueat viſa quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte ſuperſtes ad remedia noſtra mutuati luminis beneficio feſtinauit: vt quem videre non poterat, ſaltem clemẽtiæ ſuauitate ſentiret. Clamat enim ſibi * Gudila vel Oppane incognitam ſuo generi † conditionẽ ſeruitutis imponi, cũ pridẽ ſub libertate noſtros fuerit ſecutus exercitus Mirati ſumus † talem in famulatum trahi, qui à vero domino debuiſſet expelli. [Nouus ambitus, talem quærere: quem poſſis horrere: ſeruúmque dicere, cui debeas diuina conſideratione ſeruire.] Adjiciens † enim hujuſmodi calumnias Pithiæ Comitis celebratæ opinionis viri ſibi examinationem ſummotam. Nunc autem infirmitatis ſuæ mole compreſſum, manu vindicare non poſſe, quæ patrona fortibus probatur aſsiſtere. Sed nos, quorum eſt proprium inter pares ac diſpares æquabilem juſtitiam cuſtodire, præſenti iuſsione decernimus, vt ſi in iudicio ſupra memorati quondam Pithiæ ſe probauit " ingenuum, calumniantes * protinus " amouere. Nec audeant vlterius neceſsitatibus alienis illudere, quos ſemel conuictos decuerat ſua vota damnare.

* Gundiila vel Apinæ. " cõditionem " tamen * etiam ad huius Æqualis iuſtitia. " ingeniũ, * penitus " amouenſis

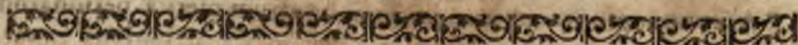

¶ Gudui viro ſublimi Theod. Rex. xxx

Quod amouentur ab omnibus qui lætantur beneficio libertatis.

Index delegatus. * Goſtolo " ipſas " ſic " duce

QVos duces eligimus, eis ſimul & æquitatis momẽta jure delegamus. Quia non tantum armis, quantum judicijs nos effici cupimus clariores. * Coſtala igitur atque Darla cum Deo propitio, Gothorum noſtrorum libertate lætentur, onera ſibi ſeruilia à vobis cauſantur iniungi: quæ nec † ipſos deceat perpeti, ne cuiquam irrationabiliter " fas ſit imponi. Quod ſi ita geſtum eſſe cognoſcis, ſine aliqua dilatione facias amoueri. Ne ad nos exinde vlterius querela reuocetur, & incipiat grauis eſſe animo noſtro in " ducem reuoluta cauſatio, quem magis oportet talia peragere, quæ nos delectet audire.

¶ Decorato viro deuoto Theod. Rex. xxxI.

Vt com-

Vt compellat quosdam pecuniam soluere postulatam, si reuera eis forte constiterit debitores.

THomas vir clarissimus " inter Apuliam Calabriamq; prouincias de Siliquatici titulo" Indictionum octauæ, nonæ, vndecimæ, primæ, secundæ, & quintædecimæ, quas ad conductionem suam pertinuisse commemorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem " redhibere conqueritur. Et quia vtilitatem publicam diuturna non conuenit ludificatione differri, ideò deuotio tua præsentia decreta suscipiens, Marcum presbyterum, Andream & " Simeonium, vel reliquos, quos breuis subter annexus eloquitur, seruata in omnibus ciuilitate conueniat, Vt si eos non per calumniam, sed manifestos reuera fisco constiterit esse debitores, " summáque rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persoluant. Prouidendum est enim, ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquod videatur afferre dispendium. Qui vero minus intenta cognoscunt ad judicium competens te imminente conueniant: vt quod æquitati congruit, vtrarumque partium allegatione recognita, saluis legibus impleatur.

" intra Siliquatici exactio fiat " indictionis " reddere debere Breuis. " Simoni " summam quæ

¶ Blandilæ Theodoricus Rex. xxxii.

Committitur viro correctio vxoris, quæ in vxorem alterius nobilis manus iniecisse dicitur violentas.

ADiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conquestio: qui cùm esset in expeditione felicissima cõstitutus, à Procula coniuge tua vxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam: ita vt solo beneficio desperationis euaderet, cùm non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, † in fœmina quam maxime mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideò decretis te præsentibus admonemus, vt si factum euidenter agnoscis, delatam querimoniam pudori tuo cõsulens [1] maritali districtione redarguas: quatenus ex eadem causa ad nos querela iusta non redeat, & legibus noueris resecari posse, quod te oportuerat domestica districtione corrigere. Quod si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summoto dilationis obstaculo, ad Comitatum nostrum cum supra dicta coniuge tua incunctanter occurre, † exceptura aut de iniqua præsumptione vindictam, aut [2] de mulieris improbitate victoriam.

Notio de vxore marito mandata. † infamia *Martialis districtio.* *Comitatum principis.* † recepturq.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Maritalis districtio*] *l. vn. Cod. Theod. de emend. propinq.* Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui more maiorum de communi sententia coërcerent auctor fuit Tiberinus, Suetonius *in ipsius vita cap.* 35. FOR.

§ 2 *De mulieris improbitate*] Fœminis ad ſcelera vires eſſe ait Fabius Quintil.*declam.2.l.vlt.Cod. Theod.ad leg.Corn de ſicar.* mitior enim circa eas debet eſſe ſententia,quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus.FOR.

§ Wilitancho Duci Theod.Rex. XXXII.

Mandat reſecari exceſſum illius, qui in vxorem alterius pro defenſione Reipublicæ exiſtentis proprio coniugio duxit ſociandam.

Adulterium † cōſtituta † diduceret GRauis eſt Patzenis clementiæ noſtræ ſenſibus intimata conqueſtio: qui ſe in expeditione Gallica † conſtituto, in eum Brandilam proſiluiſſe teſtatur exceſſum, vt vxorem ejus Reginam, proprio ſociandam † duceret eſſe coniugio: & in iniuriam noſtrorum temporum, [1] adulterium ſimulata matrimonij lege commiſſum fuit. Hæc nos, ſi vera ſunt, tranſire nequaquam patimur impunita. Nam quando affectus tutos quis habeat, ſi tunc ſceleri ſubiacebit, cum pro omnium ſalute pugnauerit? Turturum viduitas. Reſpicite impudicæ gementium turturum caſtiſſimum genus: quod ſi à copula ſua fuerit caſu intercedente diuiſum, perpetua ſe abſtinentiæ lege conſtringit: gratiam conjunctionis non repetit, quam reliquit: fidem ſeruat, dum laudem pudoris ignoret: & moribus ſtudere deprehenditur, quod nulla viduitatis conuerſatione gloriatur. Mulierum pudicitia Mulierem ſe, proh dolor! vota cōtinere nequeunt, quibus caſtitatem ratio perſuadet, * pœna legis * Pœnam leges imponunt imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt profecto mores, ſi nec illis comparari poſſunt, quæ ratione carentia temperantur. Et ideò ſublimitas tua impetitos ad ſuum faciat examen occurrere: & rerū veritate diſcuſſa, " reſecentur ſicut iura noſtra præcipiunt, in adulteros maritorum fauore " reſecetur. Pœna adulterij. Quia defenſorem Reipub. redire noluerunt, qui ſcelerata præſumptione conuicti ſunt. Confundi ſine dubio deſiderauerunt omnia, qui tentauerunt legibus inimica. Sed meliùs eſt, " vt paucorum [2] paucorum damno malorum corrigatur intentio. Quia omne matrimonium quod abſit, incertum relinquitur, ſi in tanta reuerentia ſine aliquo terrore peccetur.

NOTÆ VARIORVM.

§ 1 *Adulterium ſimulata matrimonij lege commiſſum fuit. Hæc nos ſi vera ſunt tranſire nequaquam patimur impunita.*] Quæ fuerint olim adulterij pœnæ paucis demonſtrabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito permiſſa cognatiſque, ij vti viſum mulctabant ac puniebant, etiam morte: etenim iure ipſo, mulier quæ juxta ſacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. In eas quæ ſacris Bacchanalibus inceſtu vſæ, cognati maritique intra domos animaduerterunt, aiunt Liuius & Valerius. Vide Valer. Max. *libro* 6.*cap*.3. Plin. *lib.* 14.*cap.* 13. Tert. *in Apolog.cap.*6. Præterea adulteræ domo exactæ & dote priuatæ, vt Plautus *in Amphitr.* indicat Valer. *lib.* 8. *cap.*11. Quod ſi mariti cognatique diſsimulabant, hoc eſt (vt cum Liuio loquar) idoneus in priuato ſupplicij exa-

ctos

ctor nemo erat, non rarò publico judicio, persequebatur id crimen magistratus: & præsertim ædiles. Postea sequuta est lex Iulia, quam tulit Augustus, qui adulteros morte aut fuga puniuit, ita vt capitale crimen esset, vt ex Arnobio *lib.iiij.* & Saluian. *lib.vj.* constat. Quam adulterij pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, epistola ad Ethelbaldum Anglorum regem. *In antiqua*, inquit, *Saxonia, vbi nulla Christi cognitio, si virgo in materna domo, vel maritata sub conjuge sit adulterata, manu propria strangulatam cremant, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellans eam castæ matronæ, & de villa in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes & cultellis pungunt, donec interimant.* BROS.

¶ z *Paucorum damnatio*] Statuerunt veteres, auctore in Cluentiana Cicerone, vt si à multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur: vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod δεκατεύειν dicebât. Liuius *lib.2.& lib.28.* Polybius *lib.6* Sueton. & Dion *in Augusto:* Xiphilin. *in Galba:* Capitolin. *in Opilio Macrino:* Tertull. *ad Scapulam: decimanda Carthago* Bene igitur cum paucorum supplicio reliqui sapiût ciues, exemplo alieni mali, commonefacti, *l.16. aut facta, ff. de pœn.* Gell. *lib. 16. c. 14.* FOR.

¶ Abundantio * præposito Theod. Rex. XXXIV. * Præf.pr.

Quod compellat quendam contumacem debitorem ad soluendum absque dilatione.

FRontosum, sui nominis testem, frequenti nobis insinuatione suggestum est, pecuniæ publicæ † decoxisse non minimam quantitatem, quem à diuersis judicib. fecimus justa examinatione perquiri: *ne forsitan, vt assolet, eum nô veritas, sed infirmaret inuidia. Ille omnia côfessus, reddere se posse constituit, si ei largæ præberentur induciæ, quibus frequêter "emensis, immemor promissionis suæ, ad constituta semper imparatus occurrit. Fugere * siquidê nescius, sed suæ spôsionis ignarus: obliuiosus, cum relinquitur: trepidus, cû tenetur. Mutat verba, variat constituta: nec in vna dicti "sui qualitate côtentus, diuersis imaginibus immutatur. Meritò Chamæleonti bestiæ conferendus quæ paruorum * serpentû formæ consimilis, aureo tantû capite, & reliquis mêbris subalbentis prasini colore distinguitur. Hæc † quoties humanos aspectus incurrerit, dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate côfusa, colores suos multifaria qualitate cômutat: vt modo veneta, modo " blattea, modo possit cyanea reperiri. Vnde mirum est, in vna superficie tot diuersa côspicere. Quâ nô immeritò * Pâdiæ gêmæ dicimus esse côsimilê, in qua vnus se fulgor non potest côtinere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneatur immobilis. Nâ quod modo videris, mox aliud ibi, si amplius intuearis, aduertis: sic mutatum credis, quod neminem eripuisse cognoscis. * His permuta-

[Margin: † extorsisse; * non; * emensis; " quidem; *Debitoris frustratoris inconstantia & vanitas notatur.* *Chamæleon*; " suæ; * serpentiû; * quotiens; † blattea; *Pandia gemma.*; * paridiæ; * Hi]

mutationibus æstimatis mens Frontiosi simillima reperitur. Quæ dicti sui non habet fidem: quæ tot † varietates continet, quot verba protulerit. Protei fabulis jure sociandus, qui subito comprehensus, substantiæ suæ formam omnimodis non habebat. Nam vt cælaret hominem, aut leo frendebat, aut sibilabat anguis, aut in vndas liquidas soluebatur. Et quia sic notus est, † cum facies ad tuum venire judicium, primum agito ne promittat: caue, ne constituat. Quia leuissimi animi mos est, polliceri facilè, quæ non † disponit implere. Quicquid autem persoluere considerata æquitate potuerit, constrictus sine aliqua dilatione jam reddat. Quia post tot falsitates argutiæ suæ † reputare poterit, quod se frequenter illusisse cognoscit.

† veritates
Proteus
† cum
Non temerè promittendum.
† promittit
† imputare

¶ † Luuirit Comiti & Ampelio Theod. Rex. xxxv.

† Pauiorico illust.

Committitur correctio excessus quorundam, qui omissa cura Reipublicæ frumentum ad proprium commodum transtulerunt.

CVm pro incerti temporis euentu Romanas ædes inopia facie castigata pulsaret, & quamvis rara, tamen tam pulchræ ciuitati * videretur esse fœdissima, æquum judicamus Hispaniæ triticeas illi † copias exhibere: vt antiquum vectigal sub nobis * felicior Roma reciperet. Iussis siquidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna * seruiuit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optimè fuisse procurata. † Hi enim, qui portanda susceperant, moratum tædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minimè transire debuisset (vt amor proprij commodi, tot populorum jejuna vota suspenderet) tamen quia nobis insitum est, culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere, Catellum & Seruandum viros strenuos esse credidimus dirigendos. Vt quia naucleri † ducentos octoginta Solidos in triticum, & in naulis septingentos quinquaginta octo Solidos accepisse perhibentur, [f]. apud vos facti veritas innotescit, in † summam rationem collecta, ab eis * mille triginta octo Solidorum quantitas inferatur. Vt qui vindictam remisimus, damna minimè sentiamus. In qua parte ita se sublimitas vestra diligenter impendat, vt & justitiæ & publicis vtilitatibus satisfecisse videatur.

Pro frumento vendito illata pecunia.
† videatur
† copiosas
† felicium
† seruit.
† Il.
† lxxx.
* summa ratione
* simul

¶ Starcedio v.s. Theodoricus Rex. xxxvi

Quod eximatur debilis corpore ab expeditione bellica, vt in otio maneat optato.

COntinuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causatis attulisse membrorum: vt qui ante bellicis fueras aptus insignibus, nunc

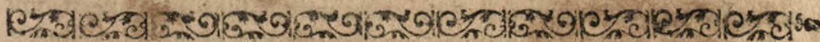
Militi missio data ab regum dignitate.

vel ad ocioſam vitam vix idoneus approberis, expetens vt ad expeditiones feliciſſimas non cogaris, à quibus non voto, ſed neceſsitate ſubduceris. Atque ideò allegationibus tuis diutiùs perquiſitis: & ad rerum fidem deductis, ocium tibi non ignorabile præſenti juſsione largimur. Quia non eſt ignauiæ culpa, † quem excuſat miſeranda calamitas. Sed ſicut tibi remiſſam vitam concedimus, ita te donatiuo præſenti auctoritate priuamus. Quia non eſt æquum, vt cum de tuo cognoſcaris idoneus, rem laborantium accipere debeas ocioſus. Fruere igitur ſecura vita, aduerſorũ inſidiis noſtro numine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit deſertoris opprobrium: quando illi † quos contigerit à militia, morbi cauſa ſuſpendi, ex prioribus factis habendi ſunt jure reuerendi. [1] Nec enim dignus eſt à quoquam redargui, qui noſtro judicio meretur abſolui.

Calamitas [illegible]
† quod
† illis

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Nec enim dignus eſt à quoquam redargui, qui noſtro judicio meretur abſolui.*] Fas eſt maculoſas notas vitiatæ principi opinionis abſtergere. Sic *l.* 4. *C. ad SC. Tertyllian.* ait maculas remitti imperiali beneficio, ſed tamen principis indulgenti quos liberet notat *l.* 2. *Cod. de gener. abol.* cui addo locum Suetonij *in Claudio. c.* 16. BROS.

Iudæis Mediolanenſibus Theod. Rex. XXXVII.

Conſeruantur jura quæ ad eorum pertinent Synagogam.

LIbenter annuimus, quæ ſine legum injuria * poſtulantur, maximè cum pro ſeruanda ciuilitate nec illis † ſunt neganda beneficia juſtitiæ, qui adhuc in fide " cognoſcuntur errare. Atque ideò diſcant rerum bonarum ſuauiſsimum ſaporem: vt qui humanam juſtitiam nituntur quærere, † ſolicitùs incipiant diuina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter cauſamini præſumptione laceratos, & quæ ad Synagogam veſtram pertinent, perhibetis " jura reſcindi, opitulabitur vobis manſuetudinis noſtræ poſtulata † tuitio. Quatenus nullus eccleſiaſticus, quæ Synagogæ veſtræ jure competunt, violentia intercedente peruadat, nec veſtris ſe cauſis importuna acerbitate permiſceat. Sed vt religionis † cultuum, ita & actuum ſint conuerſione diſcreti: hac tamen moderatione principalis auxilij beneficium concedẽtes, vt nec vos quod ad † præfatæ Eccleſiæ jus vel religioſas * perſonas certè legibus pertinere conſtiterit, inciuiliter attrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præſcriptio, eò quòd cunctis vobis jure ſeruabitur: nec conuentionalia vos irrationabiliter * præcipimus ſuſtinere diſpendia: vt hac pietatis noſtræ defenſione muniri, petitio veſtra ab illicitis ſe liberatam gratuletur in commodis. Concedimus quidem, clementiæ noſtræ conſuetudine, quæ rogaſtis. Sed quid † Iudæe ſupplicans temporalem quietem quæris, ſi æternam requiem inuenire non poſsis?

Iudæorum ſynagoga ſecuritas & juſtitia.
" Al. *poſtulamur.* FOR.
† ſint.
" Al. *noſcũtur.* FOR.
† ſolicitis
" V. *iure reſcindi* FOR.
† defenſio
Ne vllus eccleſiaſticus. ſynagoga officiat.
† cultu
† dictæ
* cæteras perſonas FOR.
Tricennalis præſcriptio.
* præcepimus
Argutus in Iudæ. acũ[illegible]

I*ud

¶ Vniuersis possessoribus Theod. Rex. XXXVIII.

Vt arbores ædificiis obnoxiæ euellantur.

* insoliditas

ADmonet nos formarum cura præcipua, vt quę possunt noxiè crescere, debeamus celerius amputare. Quatenus & † soliditas aquæ ductus, Deo auxiliante, incorrupta seruetur, & vobis leue sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quę nunc virgulta sunt, erunt, si negligantur, & robora. Ista enim quæ modo facili auulsione † dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideò sociata debetis properatione contendere vt præsenti diligentia futuri laboris euadatis incommoda. † Hæc est enim * ciuilis euersio, sine oppugnatione " disidium, aries, vt ita duxerim, fabricarum. Quapropter omnem syluam, quæ parietibus inimica consurgit, de Rauennate forma jubemus radicitus amputari: vt 1 Signini " Albei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualem potuit à fontibus * suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuabunt, tunc erit quæ " diluat aqua, non inquinet: postquam lauari continuò non sit necesse. Additur etiam, quod si ad potandum vnda suauis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta. Quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, vbi aquarum dulcium perspicuitas non habetur. Nam si lauari cupimus purissimis liquoribus, quantò magis satiari talib. festinamus? Quæ si nunc fatua tractentur, nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

Malis principiis obstādum

* diruũtur
* hoc
* curilis
" desiderium
Aries.

* alius
* recipere.

Aquarum vtilitas.
" deluat

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Segnini Albei*] fortè *vt sing. aluei*, videtur *signum aluei*, legendum. Signini aluei, vt apud M. Tullium 7. *in Verrem.* in fine Brisson. 1. par. FOR.

¶ Ampelio & Liueriæ Theod. Rex. XXXIX.

De resecanda consuetudine & prouincialibus ita componendis, vt à diualibus non deuient institutis.

DEcet, prouincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus & bonis moribus ordinari. Quia illa vita verè hominum est, quæ juris ordine continetur. Nam beluarum ritus est, sub casu viuere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improuisa temeritate succumbunt. Agrum suum deniq; à dumosis sẽtibus doctus purgat agricola: qui laus excolẽtis est, si agreste solũ dulcissimis fructibus amœnetur. Sic quies suauissima populi & trãquilla dispositio regionũ, præconiũ probatur esse regnãtiũ. Multorũ itaq; querela cõperimus, in prouincia Hispanię, quod sũmũ inter mortales crimen est, † vitas hominũ vaga præsũptione populari, & leuiũ occasione causarũ subire multos interitũ. Sic mala pace quasi ludo corruũt, quãti vix potuissent

Decurritur exactorũ & aliis ũ fraudibus.

Cædes.
† vita.

potuissent cadere sub necessitate bellorum Dehinc non*polypticis publicis, vt moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur prouincialiũ subjacere fortunæ. Quod genus euidentis est prædæ, pro illius volũtate dare, † qui ad suum commodum amplius festinat † exigere. Cui rei nos regali prouidentia succurrere cupientes, sublimitatem vestram per vniuersam Hispaniam loco muneris credimus destinandam. Vt subordinationis " vestræ nouitate inueteratę possit cõsuetudini nil licere. Verùm vt, more medicorum, sæuioribus morbis accelerata remedia*tribuamus, inde curationis nostræ fiat initium, vbi magis † noscitur esse periculum. Homicidij scelus legum jubemus auctoritate resecari: sed † quantò vehemẽtior pœna est, tantò ejus rei debet inquisitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes † videantur vitæ pericula sustinere: † Pereant itaque soli nocentes, in correctione multorũ: quando & hoc pietatis genus est coercere infantiam criminis, ne jůuenescat augmentis. Exigentes verò assem publicum per grauamina ponderũ, premere dicuntur patrimonia, possessorum: vt nõ tam exactio, quàm præda esse videatur. Sed vt totius fraudis abrogetur occasio, ad librã Cubiculi nostri, quę vobis in præsenti data est, vniuersas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium, quam præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare? vt quod est justitiæ propriè datum, hoc per fraudes † noscatur esse corruptũ? Conductores domus regię, quacunque gente sint editi, ad liquidum veritate discussa tantum decernimus soluere quantum nostra prædia constiterit pensitare. Et ne cuiquam labor suus videatur ingratus salaria eius pro qualitate locatæ rei, vestra volumus æquitate cõstitui. Non enim nostra, sed illorum rura dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eueniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, vbi non parua fraus fieri vtilitatibus publicis intimatur, vos† attente jubemus exquirere: atque statutum numerum pro†jurium qualitate " definire. Quia contra fraudes vtile remedium est, nosse* quod inferatur. Monetario autem, quos specialiter in vsum publicum constat inuẽtos, in priuatorum didicimus "transisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur * Telonei quinetiam canonem nulla faciatis vsurpatione cõfundi. Sed modum rebus vtillimum, quem præstare " debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione reuocare: ne se tendat in " vagum ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cuius conscientia summa pulsatur inuidia, sub consueta nobis censemus æquitate perquiri. Vt nec fraus astutis machinationibus * occulatur, nec innocentia falsis criminationibus ingrauetur. Quoscunque verò in furtiuis actionibus " repererit fuisse versatos, pro fortunatum quantitate, suppressam reddant vestra æstimatione pecuniam. Quod si * hæc per alios dispersa esse constiterit, & illi nihilominus teneantur obnoxij, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim extiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. [a] Præbendarum tenor ascriptus, quem nostra diuersis largitur humanitas prouincialibus, suggeritur intolerabilis cau-

* pollicitis.
† quod
† eligere
† destinandum
" Quidam laici habẽt nostra.
* conferamus, vt For.
† erat
† tantùm
Grauioribus malis primo medendum.
† videatur
† pareant
Exactores.
Libra principis.
Trutina.
† videatur
Conductores.
† præstare
Transmarinus canon.
† attonite
† juris
* diffinire
* quod inferant
Monetarij
* transisse
Telonei canon
* tholonei For.
* debeat
* vanum
* oculetur
Furta.
" Al. *reperijs* For.
* hoc
Cõscij furum & raptorũ
Præbendæ

sa esse damnorum : quando & in species exigitur, & imprudenter eius pretium postulatur. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, & ad exigendi imprudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum: vt & nostra constituta prætereant, & tributariorum, qui fouendi sunt, videantur affixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, siue ibidem positi, siue hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, vnum tantum de duobus expetere : dummodo † geminata exactione fortunas alienas non debeant ingrauare. Exactorum quoque † licentia fertur amplius à prouincialibus extorqueri, quam nostro Cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas reuocare decernimus, † quam Alarici atque Enrici temporibus constat illatas: *Paraueredorum † itaque subuectiones exigere, eos qui habent veredos adscriptos, prouincialium querela comperimus quod nullum penitus sinatis præsumere, quando per turpissimos quæstus & possessor atteritur, & commeantium celeritas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inuentum, tam de priuata possessione, quàm publica funditus volumus amoueri. Quia non est defensio, quæ præstatur inuitis : suspectum est, quod patiuntur † [3] volentes. Nam hoc est reuera beneficium, † si sine murmure feratur acceptum. Seruitia igitur, quæ Gothis in ciuitate positis superfluè præstabantur, decernimus amoueri. Non enim decet, ab ingenuis famulatum quærere, quos misimus pro libertate pugnare.

†examinata. †licentiam For. † quam Veredo. Parauoredi. † atq. subuentiones, Villicorum tuitio. *V. nolentes For. † &

NOTÆ VAIORVM.

¶ 1 *Præbendarum*] al. *præbendorum*, *l.* 19. *Inuiti. de testibus* Plaut. *in Persa*, *Præbenda ædiles locauerunt*, Aul. Gell. *lib.* 15 *cap.* 4. Symmach. *lib.* 1. *epist.* 19. eademque forma *tribuenda* dixit, *vt præbenda*, quæ more solito tribuebantur, lib. 1. epist. 6. & 28. For.

¶ 2 *Parauerédorum*] Parauerédorum meminit & infr. lib. 11. epist. 14. & *l.* 2. *l.* 12. *C. de curs. publ. l.* 2. *C. de præpos. sacr. cub.* For.

¶ Cypriano [1] Comiti sacrarum Theod. Rex XL.

Confertur dignitas sacrarum largitionum, De oratoria facultate.

Comitiua sacr. larg. † superamus hoc * gratiam " Al. De generis. For. † in ciuitate.

QVamvis vltra desideria supplicum frequenter nos præstitisse beneficia, gaudeamus, quod est difficillimum, humanæ ambitionis interdum vota † superemus : hæc tamen libentiùs amplectimus, quæ nos meritò fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina, talis quæ debet à principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dictari. Gemmarum diuites venæ auri fulgore pretiantur, & *gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla " degeneri † vicinitate sordescunt. Sic

bona

bona merita splendidis dignitatibus sociata, alterius " præmiis adjuvantur, & vnius rei facies de * addita venustate pulchrescit. Non enim de te aliquid redēptæ laudi aut loquaci famæ credidimus, qui nobis † exspectantibus sæpe placuisti. Interpellantium siquidem confusas querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis † commendati allegationibus obtinebant: & ne fauoris alicuius putaretur excessus, † desideria supplicum ipsis præsentibus intimabas. Ori tuo altercantium desideria conuenerunt, & quod difficillimum gratiæ genus est, alternæ parti indiscreta laude placuisti: quę res ipsos Oratores quoque postponit. Nam cum illis sit propositum diu tractata vnius partis vota dicere, tibi semper necesse fuit repentinum negociū, vtroque latere declarare. Additur etiam regalis presentię grauissimum pondus: sub quo te ita facile contigit expeditum, vt quod illi vix possunt artificiosis * schematibus à judicibus obtinere, tu probareris à principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum serenitatis nostrę in bonum publicum parata sententia, quia nullam tarditatem in cognoscendo negocio sustinebat. Mox enim à te narrata causa conspecta est, † & cur tardaret negocij finis, cum tu † suggestionem lucida breuitate cum luderes? Didicisti, vt credimus, judicare nostris seruiendo judicijs. Ita quod efficacissimū † discipulatus genus est, agendo potiùs instructus es, quam legendo. Talibus igitur institutis edoctus. Eoæ † sumpsisti legationis officium, missus ad summę quidem peritię viros: sed nulla inter eos confusus es trepidatione, quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim trifariis linguis, non tibi Græcia quod nouum ostentaret inuenit, nec ipsa qua nimiū præualet, te transcendit argutia. Accessit meritis tuis, cunctis laudibus pretiosior, fides, quam diuina diligūt, mortalia venerantur. [Nam inter mundi fluctuantes procellas vnde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis firmitas non adesset? Hæc inter socios amicitiam seruat: hæc dominis pura integritate famulatur, hęc supernę majestati reuerentiam pię credulitatis impedit: & si beneficium tantę rei satius quęras, immutabilis fidei est omne, quod bene viuitur.] Sume igitur per Indictionem tertiam Sacrarum Largitionum, Deo propitio, dignitatem. Vtere congruis tuis natalibus institutis. Meruisti hactenus, vt honorum † fastigia crederemus: age nunc, vt tibi † gratię nostrę celsiora nihilominus conferamus.

" Rectius præsentis For.
* adiuncta sibi For.
Law Cyprianis Comitis
† spectātib.
† commendatis
† desiderio
Aduocatilaw.
* stemmatibus
† vt
† suggestione
Vsus ferir
† discipliuatus
† assumpsisti allegationis
Fides.
† tibi fastigia

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Comiti sacrarum*] Officium Comitis sacrarum largitionum describit Claudianus in *Panegyr. Mallij.*

Hinc sacræ mandantur opes, orbisque tributa
Possessi quidquid fluuius euoluitur auri,
Quicquid luce procul venas rimata sequaces,
Addita pallentis fodit solertia Bessi.

Hujus frequens mentio fit *in C. Theod. & Iustin.* BROS.

¶ Senatui vrbis Romæ Theodericus Rex. XLI.

Super eodem.

Candidati commendatoria. LIcet candidatos vobis frequenter genuerit magnificentia principalis, & fœcunda indulgentia nostra vobis altera sit natura, habetis nũc profectò virũ, quem & nos † elegisse deceat, & vos suscepisse conueniat. Cui sicut fortunatum fuit à nobis eligi, ita laudabile erit, vestro cœtui † honorum lege sociari. Hoc tamen Curiæ felicius prouenit, quod nobis & impolitus tyro militat illa verò non recipit, nisi qui jam * dignos honoribus potuerit inueniri. Conuenięter ergo ordo vester æstimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. Non enim illic profanis referatur introitus, sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suscipite itaque collegam, quem palatia nostra lõga examinatione probauerunt, qui regiis ita † intrepidus militauit affatibus, vt jussa nostra sæpe nobis expectãtibus atque laudantibus explicaret. Cognoscitis profectò quæ loquimur. Quis enim vestrûm à Cypriani deuotione summotus est? † Nam qui solatia eius petiit, mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille † sæpius inuectationibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. Si quando enim releuare libuit animũ Reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus: vt ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque recrearet. tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat: eratque eius infastidita suggestio, sub judicis animo tædioso. Ita dum causas præstãdi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus beneficiorum auiditate successus. * His igitur adhæsit obsequiis candidatus, qui sic militauit animo nostro, vt nulla cũ grauaret † offensio. Irascebamur sæpe causis improbis, nec tamẽ displicere poterat lingua relatoris: damnabamus interdũ negocium, cujus placebat assertor: & impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiæ momenta possedit. Gloriatur etiam non extrema luce natalium. Nam pater * huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abiectis temporibus ad excubias tamen Palatinas electus Qui multò amplius crescere potuit, nisi fides " sub auidissima remunerationis sterilitate jacuisset. Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamẽ non ditauit, innotuit. Quia magnæ abundantiæ " laudis est, in penuria Reipub. vel mediocria munera metuisse. Vicit " ipse Maiores suos felicitate sæculorum, & quod amplius euectus est, nostris est temporibus " applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura prouectuum, qualis fuerit & distantia dominorum. Quapropter P.C. prædictum Cyprianum, suis meritis & natalium splendore fulgentẽ, ad Sacrarum Largitionum culmen eueximus, vt & vester augeatur numerus, & incitetur deuotio seruientium. Æstimate reuerendissimi Patres quid de vestro ordine " censeremus, quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplici allegatione prædicamus.

Marginalia: † elegisse; † honorũ; * dignis; † non trepidus; " Nunquã; " sæpe; Antiqua consistoria; Facundia; * lis; * offenso; Nobilitas; * vt Opilio.; " eius; " laus; " iste; " appelicandus; " censerimus.

¶ Maxi-

¶ Maximo v. i. Theod. Rex. XLII.

De varijs generibus spectaculorum. Et de his quæ necessaria sunt ijs qui spectaculis adsunt.

SI Consularem munificentiā prouocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur, si organo canentibus redditur vicissitudo præmiorum, si venit ad pretium delectabilis cāntilena: quo munere venator explendus est, qui vt spectantibus placeat, suis mortib. elaborat? [a] Voluptatem prestat sanguine suo, & infœlici forte constrictus festinat populo placere, qui enim non optat euadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cū feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat inuenire. Sola est ergo in fallendo præsumptio, vnicum in deceptione solatium. Qui se feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturā poterit inuenire. Adhuc superstite homine perit corpus, & antequam cadauer efficiatur, " truculenter * assumitur. Captus esca fit hosti suo, & illū (proh dolor) satiat, quē se perimere posse suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, sed actione deterrimū, in honore Scythicæ Dianæ repertum, quæ sanguinis effusione gaudebat. O miseræ deceptionis errorem, illam desiderasse colore, quæ hominū morte placabatur! Primum sibi per lucos & syluas agrestiū populorum nota & venationibus dedita, hanc triplicem deam falsa imaginatione finxerunt: ipsam in cœlo Lunā, ipsam in syluis Dianam, ipsam apud inferos Proserpinam esse, * firmantes. Sed solum " Herebi potentem, non improbè forsitan " æstimarunt: quando tali falsitate decepti, in profundas viui tenebras cū suis erroribus intrauerunt. Hunc ludū crudelem, sanguinariam voluptatē, religionem impiam, humanam (vt ita dixerim) " feritatē, Athenienses primum ad ciuitatis suæ perduxere culturam, * justitia permittente diuina, vt ad " illusionem spectaculi perueniret, quod falsæ religionis ambitus inuenisset: Hoc Titi potentia " principalis diuitiarum profuso * flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuisset. Cū Theatrum, quod est hemisphærium, Grçcè dicatur, Amphitheatrum quasi in vnum juncta duo visoria, rectè constat esse nominatum. " Qui speciē ejus " arena concludens, " vt concurrentib. aptū daretur spatium, & spectantes omnia faciliùs viderent, dum quædā prolixa rotūda vniuersa collegerat. Itur ergo ad talia quæ refugere " deberet humanitas. Primus fragili ligno confisus currit ad ora beluarum, & illud, quod cupit euadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se cursu festinat & predator & preda: nec aliter tutus esse potest, nisi huic, quē vitare cupit, occurrerit. Tunc in aëre saltu corporis eleuato, quasi vestes leuissimæ supinata membra jaciuntur, & " quidam arcus corporeus supra beluam libratus, dum moras discendi facit, sub ipso velocitas ferina discedit. Sic " accidit, vt ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi, alter angulis in quadrifaria Mūdi distributione cōpositis, " rotabili facilitate præsumēs non discedēdo fugit, non se longiùs faciendo discedit, se-

Spectacula consularia.

Decertare cum bestiis.

" truculentus

* absumitur FOR.

Diana sacris truculenta.

* affirmātes

" erebi potestatem

" æstimeuerunt

" veritatem

* justitiam

" irrisionem. FOR.

" principali

* fulmine

Theatrum.

" Qui speciem FOR.

Amphitheatri forma.

" area

" &

" debeat

Descriptio arenariorū

" quidem

" accedit

" roborali FOR.

quitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, vt ora vitet vrsorum: illea in tenuẽ regulam * venire suspensus inuitat exitiabilem feram, & nisi periclitatus fuerit, nil vnde viuere possit, acquirit: alter se gestabili muro cannarũ, contra sæuissimum animal, * ericij exemplo, receptatus includit, qui subitò in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur: & cùm nusquã discesserit, ejus corpusculũ non videtur. Nam sicut † ille veniẽte contrario reuolutus in sphæram, naturalibus defensatur aculeis, sic iste † consutili crate præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarũ: alij tribus, vt ita dixerim, dispositis " hostiolis paratam in se rabiem prouocare præsumunt, in parenti area cancellosis se postibus occulentes, modò facies, modò terga monstrantes. Vt mirum sit euadere, quos ita † respicis per leonum vngues dentésque volitare: alter labenti rota feris offertur: eadem alter erigitur, vt periculis auferatur. Sic hæc machina ad infidi Mundi formata qualitatem istos * spe refouet, illos timore † discruciat, omnibus tamen vicissim, vt † decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus euagari. Sed aptè jungendum est, quod ait de Inferis Mantuanus, Quis scelerum comprendere formas? quis Omnia pœnarum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, vt hęc miseris faciatis esse votiua. † Alioquin violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, & mortes detestabiles imperare. Et ideò quicquid in longam cõsuetudinem antiqua liberalitate peruenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti. Quia homicidij * reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra inuitauit ad mortem. Heu mundi error dolendus! si esset * vllus æquitatis intuitus, tantæ diuitiæ pro vita mortalium " deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.

[Margin notes: * ventre For. — * forti ericij — † illo. — *Venatorum circensium doli.* — " cum subtili — * Al. *Osteolis*, For. — † respicit — *Machina* — " Al. *sæpe.* For — " discutiat — † despicere — *Virg. 5. Æneid.* — † Alioquin — *Dona solemnia.* — * genus — * illius — " debent.]

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1 *Voluptatem præstat. &c.*] Venationem & spectacula, in quibus homines cum feris decertabant vocat ludum crudelem & sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones & alia ejus generis, voluptates appellari cõstat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano. *Sequentibus diebus datæ sunt populo voluptates ludorum Scenicorum, ludorum Circensium, venationum gladiatorum, naumachiæ.* & Tertullianus in his verbis. *Nam & omnes istæ prophanæ spectaculorum secularium voluptates ex rebus Dei constant.* Sic Lactantius spectacula damnans voluptatis voce sæpenumero vtitur. *l. 1. C. de spectac. l. 1. Cod. de expens. ludorum.* Tribellius Pollio *in Galienis duobus.* *Ne diutius*, inquit, *theatro & Circo addicta Republ. per voluptatem deperiret illecebras.* Saluianus de prouidentia Dei ait, *Nihil esse criminum vel flagitiorum quod non esset in spectaculis, vbi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate.* Hinc prudentius contra Symmachum cum ad abroganda spectacula Honoriũ cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari
Nullus in orbe cadat, cuius sit pœna voluptas. BROS.

¶ Trans-

¶ Transmundo Regi Vvandorum Theodoricus Rex. XLIII.

Quod aduersarium Principis in sua defensione susceperit.

QVamvis " à[1] diuersis regibus "expetiti pro solidanda concordia, aut neptes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus: nulli tamen æstimamus nos aliquid simile cõtulisse, quàm quòd[2] germaná nostram generis "[3] Amali singulare præconium, vestrum fecimus esse conjugium: fœminá prudentiæ vestræ parem, quę non tantùm reuerenda regno, quantum mirabilis possit esse cõsilio. Sed stupeo vos "his beneficiis obligatos "Gesalecum, qui nostris inimicis dum à nobis foueretur adjũctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptũ, vt qui ad vos viribus destitutus, priuatusque fortunis venerat, subita pecuniæ vbertate † completur, ad gentes " exteras " probetur transmissus: qui quamvis, Deo juuante, lædere " nil possit, tamen animum vestræ cogitationis aperuit. Quid exspectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiæ susceptus est in regno vestro, teneri debuit, [4] si nostri propter " expulsus est, non oportuerat cum diuitiis ad aliena regna transmitti, quæ ne vobis redderentur infesta nostra fecerunt absolutè certamina. Vbi est quod tanta electione saginatus, alios solebas " docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, vtique vobis nó potuisset accidere. Quia nec fratrem promiserat lædi, nec maritum fecerat in rebus talibus inueniri. Atque ideò per illum & illũ Legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus vt hanc injustitiam deliberatio vestra pertractet: ne parentum vestrorum animus euidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare, quod pacem videatur irrumpere. Grauiter siquidem dolet injuria, quæ contigerit insperata, & si inde proueniat dolus, vnde credebatur auxilium. Quædam verò per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus: vt æstimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, prouidentia vestra reponat. Quia non est leue, prudentes viros in pacis constituta peccare.

" aduersis
" expetenti.
Nuptiis inter reges cõciliari pacem.
" Diualis
" iis
" Gisolecũ
Expostulatio de Gisalece Regis iniuriis.
" repletus
" extraneas
" probatur esse
" nihil
" quid
" edocere
Grauis injuria à quo nõ expectabatur.
" spectabatur

NOTÆ VARIORVM.

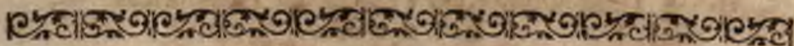
¶ 1. *diuersis regibus*] Francorum & Herulorum. FOR.

¶ 2. *Germanam*] Amalasuentham. FOR.

¶ 3. *Amali*] quæ vox reddenda fuit *epist. 1. inf. lib. 8.* FOR.

¶ 4. *Si nostri propter*] *si nostri P.P.* Ex Nicephoro *lib. 17. eccles. histor. c. 11.* Transmundus forma eximia & animo magno iit ad Theodoricum Gotthorum regem legatione missa Amalasuentham ejus Germanam in matrimonium petens impetrauit, & præterea mille armatos, & quinque hominum millia, quæ satellitum ordinem implerent. Hoc autem defuncto Huldericus Herici ex Genserico prognati filius regnauit, vir mitis, & non, vt hic Transmundus, Arrianus, & Christianorum virorum

persecutor. Ad hunc Huldericum Athalaricus scribit infra l.9.ep.1. FOR.

¶ Transmundo Regi Wandalorum Theodoricus Rex. XLIV.

Respondetur vicario, qui de dolo quem ferebatur in Principis odium concepisse, ostensione probabili se pugnauit.

OStendisti prudentissime regum, post erroris euentum sapientibus subuenire posse consilium: nec pertinaciæ vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligastis animum meum tanta vos in melius celeritate mutãdo. Nam cùm Rex satisfacit, quælibet dura dissoluit: (quia sic est in Principib. humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia.) Nuper vobis objecimus † Gesaleci quondam Regis dolosa meditatione discessum. Sed vos nobilitatis vestræ memores & honoris, actũ rei "nobis veritate declarastis. Vnde nõ fuit sic "vituperabile, hominem prauis suspicionibus locum dedisse, quãtum gloriosum est dominantem tam celerrimè se potuisse purgare. Ille enim, qui minus poterat cogi, animæ non passus est arcana " violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte reddentes, synceram purgationem pura mente suscepimus: sed auri transmissi munera nõ tenemus: vt & ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire vænalitas. Fecimus "vtrique regalia. Sic non superauimus tyrannicã cupiditatem, sicut & vos vicisse constat errorem. Redeãt ad Cubiculũ vestrum munera, quorum tantùm oblatio videtur esse gratissima. "Negligatur aurum vbi electum est conscientiæ præmium patiatur aliquando repulsam, quod semper auaris Regibus imperabat. Eat nũc actus iste per gẽtes, earum "parentem non excusasse culpam, & læsos animos respuisse pecuniã. Ita quod per bella solebat quæri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse, qui studio auaritiæ causas sibi " nequiuerint excitare. Omnia siquidem superauit affectus: tunc cœpit petitio magis desinere, quando pulsatus objecta non passus est abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta, nõ manibus. Suauius nobis fuit, ista reddere, quàm multò grãdia suscepisse. Estote nunc ad similia cauti, ad ventura soliciti: quia instructus redditur animus in futuris, quando præteritorum commonetur exemplis. Quapropter illo & illo Legatis vestris redeuntibus plenissimè reddimus salutationis affectum, optantes vt sospitatem vestram diuina concedant, cujus nobis animos validissime, cognoscimus esse sociatos.

" Gisoleti " nobis sub " visuperabile sic

" celare

Repudiata regi munera

" vtrique

" Negligant

" parentũ

Amor et trãsactum, non vi.

" nequiuerunt.

Munera sẽsibus suscepta, nõ manib.

MAGNI

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

VARIARVM LIBER VI.

Formula Consulatus. I.

Promotus ad dignitatem Consulatus.

PRISCORVM judicio qualis sit Consulatus, hinc omnino datur intelligi, quando inter Mundi dignitates eximias, [2] solus meruit habere palmatas vestes, quas felicitas dabat, præmia vincẽtium, nomen annorum, compensatio sola cui" debebantur omnia. Statum Reipub. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium ac liberos" hujus consilia" vindicabant, & tot magnis debitis sola erat hujus retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium. Per illam" nimirum status Imperij jugiter creuit: illam semper felix Roma suscepit: meritò pridem genus habebatur imperij: meritò suprà omnes ciues" poterat, qui ab hoste patriam vẽdicabat: vtilitates publicas sub æquitate disponens, jus dicebat etiam" capiti: sed tutò illi cõmissa est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est, quòd etiam fasces atque secures tãtæ potestati præceptæ sunt" illigari: vt cùm tardiùs soluerẽtur, moram deliberationis acciperent, si de cæde aut nece hominis aliquid censuissent: ita vt cùm omnia ejus traderentur arbitrio, ne insolesceret animo, Consul dictus est à consulendo. Hinc tanta largitas profluebat, vt illa dextra, quæ sanguinem copiosè fuderat hostium, vitæ auxilium ciuib. manaret irriguum. Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis explebat. " In [3] argumentũ etiam publicæ gloriæ soluebat famulos iugo seruili, qui libertatẽ tantæ dederat ciuitati. Sed nũc sumitis ista feliciùs: quãdo nos habemus labores Cõsulum, & vos gaudia dignitatũ, Palmatæ siquidẽ vestræ, nostræ, probãtur esse victoriæ: & [4] prosperrimæ cõditionis euẽtu vos in pace ingenuitatẽ" ceditis famulis, cùm nos securitatẽ demus per bella Romanis Atq; ideò per illã Indictionẽ Cõsulatus te decoramus insignibus: [6] Pinge vastos humeros vario colore palmatæ: validã manũ victoriali scipione nobilita: lares proprios etiam, [7] calceis auratis egredere: [8] sellã Curulẽ pro sua magnitudine multis gradib." enisus ascẽde: vt in otio subjectus merearis, quod nos" per maximos labores assumimus imperãtes. Rem victoriarũ agitis, qui bella nescitis: nos iuuãte Deo, regimus, nos cõsulimus, & [9] vestrũ nomẽ annũ designat. Vicistis felicitate Principes, qui" & honores sũmos geritis, & dominationis tædia nõ habetis. Quapropter erige confidẽtiam mẽtis tuæ, Consules esse"

Consulatus laus. *Palmatas vestes.* " dabantur " cuius " vendicabat " illum " poterant " capitis *Fasces secures.* " alligati *Consul vnde dictus.* " augmentum *Manumissio* *Palmata toga.* " redditis *Consularia insignia.* " enixus " post *Nomen annis dant Cõsules* " in

magnanimos decet. Opes priuatas non cogites, qui gratiam publicam do-
*regnantes nando habere decreuisti. Hinc est enim, quod alios Iudices etiam non «
rogantes euehimus, Consules autem sperantes tantummodò promoue-
mus: vt soli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse
" alioquin cognoscitis. " Alioqui onera essent potiùs, non honores, si supra vires ali-
quid imponeremus inuitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic est ambi-
" perspicuus tus qui probatur. Esto mundo clarus, tibi " prosperrimus, tuis autem po-
steris feliciter imitandus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 Lib. VI.] hoc libro dignitatum formulæ cōscriptæ, quarum singulis quid cuique propriè conueniat ostenditur earum autem hic ordo est: 1. Consul. 2. Patricius: 3. Præfectus Prætorio: 4. Præfectus vrbis: 5. Quæstor palatij: 6. Magister officiorum: 7. Comes sacrarum largitionum: 8. Comes rerum priuatarum: 9. Comes sacri patrimonij: 10. vacantes proceres id est, cōsules vacātes, patricij vacātes, &c. 11. Illustres vacantes: 12. Comes primi ordinis: 13. Magister scrinij: 14. in senatum referendus, cui laticlauiam dignitatem princeps dedit: 15 Vicarius vrbis Romæ. For.

¶ 2 *Solus meruit habere palmatas vestes quas felicitas dabat præmia vincentium.*] Ex his verbis apparet habuisse consules prætextas & palmatas vestes, quæ Capitolinæ dicebantur, & cum Imperatores cuipiam Consulatū decreuerāt, ad eum tale aliquid datis literis adscribebāt: *Te manet Capitolia palmata*, quod ex Vopisco probo. vide Lazium *cap. 4. lib. 9. comment.* Bros.

¶ 3. *Argumentum*] vetus liber, *augmentum*: ego nihil mutandum censeo, augmentum consulatus, seruorum manumissio est, *l. vn. ff. de offi. consul. lib. 5. & 20. si rogatus, de manumiss. vindic.* Sunt autem octo hîc obiter obseruanda, à Cassiodoro accuratiùs, quàm vsquam à quoquam notata consulatus argumenta. 1 fastis dare nomen: 2. fasces & secures habere: 3. manumittere: 4. vestis palmata: 5. victorialis scipio: 6. aurati calcei: 7. sella curulis: 8. denique missilia, quæ hoc versu significantur: *Ad largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis.* de quibus sup. lib. 2. epist. 2. egimus, insignia Consularitatis ac potestatis dicuntur initio *lib. 6. Cod. Theod.* For.

¶ 4. *Prosperrimæ conditionis euentu vos in pace ingenuitatem ceditis famulis, cum nos securitatem demus per bella Romanis. Reperta in libertatis ornatum.*] Solebant illi qui Consulatum inierant manumissiones expedire, seruis imponere vindictam, eosque ad libertatem perducere. Ideoque factum puto vt Vlpianus *lib. 2 de Officio Consulis*, de manumissionibus tractauerit, officiumque Consulis esse dixerit consilium præbere manumittere volentibus. De Circensium editione, deque manumissionibus quæ à Consulibus statim atque magistratum inierant expediebantur. Ammianus quædam memoriæ prodidit libr. 22. Eodem pertinet Sidonij Apollinaris carmen *in Panegyrico ad Anthemium. in fine:* & Claudiani *in 4. Consulatu Honorij*. Bros.

¶ 5 *Consulatus insignibus*] insignia magistratus, *ἐπίσημα*, qualia Iusti-
nianus

nianus *Nouel.24. de Prætore Pisidy*, describit, ξίφον τε ἐξ ἀργύρου, καὶ πέλεκυν, καὶ ῥάβδους. &c. FOR.

¶ 6. *Pinge vastos, &c.*] Consulum insignia fuerunt, primum toga prætexta, deinde picta ac palmata vestis, item duodecim lictores cum fascibus, sella curulis eburnea, Scipio eburneus.

¶ 7. * *Calceis auratis*] Vt imperatores soli purpureis, ita Consules aureis, Patricij sericeis caligis in publico vtebantur. PITHOE. *subcis. lib.* 1. *cap.* 15.

¶ 8. * *Sellam curulem pro sua magnitudine multis gradibus erisus ascende*] quæ fuerint olim Consulum insignia & ornamenta, vide quæ notaui ad *Sidon. Apollin. lib.* 8. *epist.* 8. BROS.

¶ 9. *Et vestrum nomen annum designat.*] Nominibus consulum Roman. anni numerabantur. infra lib. 9. epist. 29. Iustinian. *Nouell.* 105. ὄνομα τοῖς χρόνοις χρήσεται. Seneca *lib.* 3. *c.* 31. *de ira: Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordinarium consulem: à me numerari volunt annum, sed deest mihi sacerdotium.* Pacatus Panegyristes Theodosio Seniori, *Consul quis creatur, habiturus est nomen annus.* Apuleius *Apologia* 2. *ad Claud.* Maximum Proconsulem: *signa quæ impressa sunt recognoscat, consules legat, annos computet.* In veteri lapide,

Ter vice qui sacra discinxit iurgia judex,
Consul & æterno decorauit nomine fastos

Hinc editæ rationes cum die & consule, *leg.* 1. *l.* 6. *si quis ex §. si initium, ff. de edendo.* Libellis accusatorum dies & consules exprimebantur, *lib.* 3. *de accus.* Leges *inter Cod. constitutiones sine die & consule promulgatæ.* Vt mihi non sit dubium, quin Lactantius *lib.* 6. Consules his verbis intelligat: *Quid ad gerendos*, inquit, *magistratus vitæ suæ operam conuertunt, vt fastos signent, & annis imponant nomen.* FOR.

¶ 10. *Alios judices etiam non rogantes euehimus, Consules autem sperantes tantummodo promouemus.*] Meritò Consules à cæteris magistratibus separat, quod ad Consulatum ij demum qui candidati fuerint, qui perierint, ambierint, prensauerint, euehantur: ad alios autem magistratus fungendos hodie quidem (Reipubl. enim vigente aliud obtinuit) ignorantes & nihil tale cogitantes deligantur, si in vrbe habitent, ita tamen vt nullis sumptibus inuiti obligentur. BROS.

¶ Formulas 1 patritiatus II.

Promotio ad dignitatem patritiatus.

SI antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, "Patriciorum familia Ioui "noscitur fuisse dicata: vt summi Dei (sicut putauêre) cultura locum primarium possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, & nomen ipsum Patribus magna se vicinitate jungebat, superstitione derelicta, ad vestrum coetum felici conditione migrauit, quia pontificalis laus conscientiæ Senatui rectè poterat con-

" Potitiorũ " dignoscitur,

“ legitis

Patritiatus dignitas sola morte soluitur.

“ hil

“ è

“ curuus

Patritiatus patria potestate exoluit

uenire. Sic ex augurali familia Reges quoque “ legis institutos, non iniuria: quia decuit à tali proposito venire, qui publica poterat iura tractare. Hinc est, quod & honor ipse cinctus est, cũ vacaret, “ nihil jurisdictionis habens, “ & judicantis cingulum non deponens, in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox vt datus fuerit, in vitæ tempus reliquum homini fit “ coæuus, ornatus indiuiduus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere, quàm de mundo homines contingat exire: credo ad similitudinem pontificatus, vnde venerat, rem fuisse formatam: qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitæ munera derelinquunt. Additur, quod leges tantam illis reuerentiam detulerunt, vt in sacris positus cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter à principe caueatur. Quod constat ratione probabili constitutum: vt qui amplissimum genium preciosæ libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Præfectorios & aliarum dignitatum viros præcedit * “ ² vnitatum: cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis constat assumi. Proinde necessariò laudatam intellige dignitatẽ: ne aut nos parùm dedisse videamur, aut tu negligentiùs tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaueris. Quapropter ab illa indictione nostro munere subleuatus, Patritiatus culmen ascende, quod “ quidam juridicorum à patribus dictum esse voluerunt, facturus omnia, quæ tantam reuerentiam decent. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc quod “ expectes, si te probabiliter tractare contendas.

“ vni tantũ

“ munitum

Patritiatus unde.

“ quidem

“ expectas

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Patriciatus*] summus honos, vt curia, sic patria potestate liberat. Hic, & *§. filius familias, tit. Quibus modis ius patr pot. solu. l. vltim. Cod. de decur. lib.* 10. *l. vltim. de Consul. lib.* 12. *Cod.* infra lib. 8. epist. 21. & lib. 10. epist. 7. For.

¶ 2. *Vnitatum.*] vitiosè, sed reponi iussi, vni tantum: quod ipsius ratio sententiæ exigit. For.

¶ 3. *A patribus.*] Suidas πατρίκιος, ὁ πατὴρ τοῦ κοινοῦ: Iustin. *d. §. filius-fam. a. l. vlt. C. de Consulib.*

¶ Formula præf. Præt. I I I.

Promouetur quis ad præfecturam prætorianam.

Pharao.

Ioseph.

“ Vera

SI honoris alicujus est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare præconium, tali auctore Præfectura Prætoriana gloriatur, qui & Mundo prudentissimus, & diuinitati maximè probatur acceptus. Nam cum Pharao Rex Ægyptius de periculo futuræ famis inauditis somniis vrgeretur, nec visionem tantam humanum posset releuare consilium, Ioseph, vir beatus, inuentus est, qui & futura “ veraciter prædice-

prædiceret,& periclitanti populo prudentissimè subueniret. Ipse primū " huiusce
"huius dignitatis infulas consecrauit: ipse carpentum reuerendus ascē- modi.
dit, ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per sapientiam conferret populis,
quod præstare non potuerat potentia dominātis. Ab illo nāque patriar-
cha,& nunc pater appellatur imperij: ipsum hodieque resonat vox prę-
conis instruens judicem, ne se patiatur esse dissimilem. Meritò, vt cui *Potestas*
tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quæ- *praef. praetor*
dam enim huic dignitati & nobiscum jura communia sunt. Exhibet
enim sine præscriptione longinquos, magna quantitate mulctat erran- *Praefecti*
tes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, euectiones simili potestate *praet. & Re-*
largitur, vacantia bona proscribit, delicta prouinciarum judicum pu- *gis compa-*
nit, verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, *ratio.*
cujus est vel ipse sermo judicium? Pene est, vt leges possit condere,
quando ejus reuerentia potest negocia sine appellatione finire. Ingressu " nostram
palatium " nostra consuetudine frequenter adoratur: & tale officium consuetu-
morem videtur soluere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur dinem.
nulla dignitas est æqualis. Vice Sacra vbique judicat. Nullus ei miles
de fori sui autoritate præscribit, excepto officiali Magistri Militum: " crederet
credo vt vel illis aliquid Antiquitas " cederet, qui videbantur pro Re- *Curiales,*
pub. bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus *minor sena-*
Minor Senatus. In officio suo jus retinet singulare, & talibus tantisque *tus.*
noscitur jubere quos etiam prouinciarum non " audeant judices in ali- "audeat
qua parte contemnere: Officium planè geniatum efficax, instructum,
& tota animi firmitate præualidū: qui sic " peragent jussa, vt nullis mo- " peragit
rentur dilationibus imperata. Militia perfunctis Tribunorum & Nota-
riorum honorem tribuit, & milites suos illis exæquat, qui inter pro-
ceres mixti, nostris " conspectibus obsecundant. " Gratanter im- " jussioni-
plemus, quæ ille constituit, cujus reuerentia & nos ita constringimur, bus
vt sine dubitatione faciamus, quæ illum decreuisse cognoscimus. Non
immeritò, quando palatium sua prouisione sustentat, seruientibus nobis " voraces
procurat annonas, humanitates quoque judicibus ipsis facit. Legatos
gentium " veraces explet ordinationibus suis. Et licet aliæ dignitates " sit.
habeat titulos præfinitos, ab ista totum pene geritur, quicquid in im-
perio nostro æquabili moderatione tractatur. Hanc denique curarum
omnium pulcherrimam molem (quod prosperum nobis, vtile Reipub. "
sit) ab illa Indictione tuis humeris decenter imponimus: quam tu &
ingenij virtute sustineas,& summa fide tractare contendas. Quæ quan-
tùm diuersis solicitudinibus constringitur, tantò magis laudes amplis-
simas dignitas hæc triumphat. Et ideò tantum lumen gloriæ sit actioni-
bus vestris, vt & in palatio nostro fulgeat,& in prouinciarum longin-
quitate reluceat. Par tibi sit cum potestate prudentia: conscientiæ tuæ
quadrifaria virtus assideat. Tribunal tuum ideò excelsum factum esse *Tribunal*
noueris, vt locatus ibi nihil humile abjectumque cogitares. Considera *excelsum.*
quid debeas dicere, quod à tantis excipitur. Monimenta publica " talia " taliter
contineant, quæ se legisse nullus erubescat. Præsul mirabilis partem non

habet cum delictis: quia nisi aliquid egregium assiduè fecerit, culpam vel ociosus incurrit. Nam si prædictus auctor sanctissimus ille recolatur, quoddam sacerdotium est, Præfecturæ Prætorianæ" competenter agere dignitatem.

sacerdotiu. " videtur

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Ipse Carpentum*] Posteriorum temporum præfecturæ habuerunt insigne potestatis suæ non vulgaris cultus Carpentū quo inueherentur. PITHOE. subscis. *lib.* 1. *c.* 15. Præfecti prætorio Carpentis vsi sunt, eumque ascendere poterant, vt etiam præfecti vrbis, qui mos sacerdotibus sacris antiquitus concessus, vt ex Suetonio in Claudio cap. XI. constat, *Matri Carpentum quo per Circum duceretur*, & in Caligula, cap. 15. *Matri Circenses Carpentúmque instituit, quo in pompa traduceretur*, matronæ quoque vulgò Carpentis vtebantur ad sacra, sicut testatur Ouid. *lib.* 1. *Fast.*

Nam prius Ausonias matres Carpenta vehebant
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

sed postea hic mos in desuetudinem abiit. BROS.

¶ 2. *Vox præconis*] infr. lib. 11. epist. 3. quæ in judiciis tum publicis, tum priuatis adhibeatur. *lib.* 2. *de jur. immunit. l. pen. de in integ. restit. l. vlt. C. de feriis.* Quintil. *lib.* 6. *cap.* 4. Euseb. *lib.* 4. *eccl. hist. cap.* 15. Agathius judicium abs Iustiniano institutum describens lib. 4. de bello Gotthico ait: instruens judicem, Donatus in Terentianam, *Phormionem act.* 1. *scena.* 2. Demosthen. *pro Ctesiphonte.* Lucianus *in Bisaccusato*: qua de re alias fortè pluribus. FOR.

¶ 3. *Verbo sententiam dicit*] inter jura & potestatis Præfecti Prætorio insignia, nec ex scripto sententiam ferat, *l.* 2. *C. de sent. ex breui recit.* Quod cæteris judicibus non est permissum, qui ex tabella litigantibus sententiam edebant, Symmachus *lib.* 1. *epist.* 27. *l.* 34. *l. vlt. C. de præd. dec. l. vlt. C. de princip. agen. in reb. l. in sacris, C. de prox. sacr. scrin.* 12. sed opportuniore aliquando loco nos id prosequemur. FOR.

¶ 4. *Gratanter implemus quæ ille constituit, cuius reuerentia & nos ita constringimur, vt sine dubitatione faciamus quæ illum decreuisse cognoscimus.*] Præfectis prætorio datam fuisse pleniorem licentiam, ad disciplinæ publicæ emendationem Iurisconsultus *lib.* 1. *ff. de off. præf. prat.* auctor est. Tempore Constantij Imperatoris omnes castrenses ordinariæque potestates, , vt honorum omnium apicem priscæ reuerentiæ more præfectos semper suspexêre prætorianos vt Ammian. Marcellin. *lib.* 21. tradit Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antestare Valentinianus, Valens & Gratianus in *lib.* 1. *C. de officio vicarij*, definiunt, & meritò, etenim præfectura prætoriana quidam principatus quoddam imperij erat, attamen sine purpura. Et in eo discrimen principis & præfecti statuebatur, quod sacram purpuram & Imperatorias insulas non gestaret. Deinde, Præfectis prætorio rerum summa commissa fuit propter loci dignitatem, vt testantur Imperatores, Valentinianus, Theodosius & Arcadius in *lib. quilibet* 40. *Co. de decur. lib.* 10. Patres imperij etiam vocantur, vt testatur

ſtatur author. Qui autem plura de authoritate, munere, & dignitate præfecti prætorio ſcire voluerit, conſulat Dion. *lib.* 52. Suetonium *in Galba c.* 4. *in Tito c.* 6. Bros.

¶ Formula Præfecturæ vrbanæ & ejus officia IV.

De laudibus præfecturæ vrbanæ.

CVm de dignitate commiſſa laus ſemper judicis æſtimetur, & potior habendus eſt, quàm ſint illi, quibus præeſſe cognoſcitur, nemo amplius videtur erigi, quàm cui potuit Roma committi [Grande eſt quidē, procerē eſſe: ſed multò grandius, de proceribus iudicare.] Senatus mirabili opinione glorioſus probatur habere præſulem, quem mundus ſuſcipit jura condentem. Eoque fit, vt illi vtantur in Senatu poteſtate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias cauſas. Verū * hæc quoque modeſtia " cognoſcitur eſſe prædicanda: vt " oporteret ſe legibus teneri, quę ab ipſis ſciuntur poſſe conſtitui. Quę res pro parte nobis abſolutè communis eſt: ſed hac ſola ratione diſcreti, quod alteri ſubdi non poſſumus, qui judices non habemus. Reſpice tot doctos viros, & conſidera quale " ſit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus diſceptas, quos tibi cognoſcis eſſe potiores. Sic ergo " locum tuum tracta, vt omnes te judicem honoratę congregationis agnoſcant. Conſideres ſupra omnes ſcilicet Conſulares ſententiam primum dicis, & in illa libertatis aula reuerendus aſpiceris, in qua commiſſos habere Mūdi primarios approbaris. Quis jam de obſcuro vitio cogitare poſſit, qui ſe inter morum limina tot eſſe cognoſcit? Vis odium non recipere? ſtudium à te gratificationis exclude. Publicum amorem neceſſe eſt habeas, ſi ſecretiùs nil promittas. Erit nimirum magnum & ſingulare pręconium, ſi Iudices non accipiant, vbi ſunt qui multum dare contendant. Ditioni tuę non ſolū Roma commiſſa eſt (quamvis in illa contineantur vniuerſa) verū etiam intra centeſimū milliarium poteſtatem te protendere, antiqua jura voluerunt: ne tantæ ciuitatis judicem † muralis agger includeret, cum Roma omnia poſſideret. Tu etiam ex deſignatis lege prouincijs, ab appellatione cognoſcis. Aduocati tibi militant eruditi: quando in illa patria difficilè non eſt oratores non implere, vbi Magiſtros eloquētiæ contingit ſemper audire. Carpento veheris per nobilem plebem: publica te vota comitantur: fauores gratiſſimi conſona tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habes copioſe vnde tibi gratiam tantæ ciuitatis acquiras: ſi merces diuerſæ ſub nulla venalitate vendantur: " ſi exhibitio ſalubriter " ac cenſa thermarum, rapinarum ardoribus non " tepeſcat: ſi ſpectaculum, quod præbetur voluptati, non ſit cauſa litigij. Suauiter enim cogit gratum eſſe populum, quiſquis in certaminibus partiū declinat injuſtum. Tanta eſt enim vis glorioſæ veritatis, vt etiam in reb, ſcænicis " ęquitas deſideretur. Admonitionum igitur ordine " decurſo,

* hoe
" dicitur
" oporteat
Princeps non iudicatur.
" ſit illis
" lucum
Poteſtas præf. vrb.
† mirabilis
Vectus carpento Præfectus vrbis.
" ſed
" exorta
" tereſcat
" varietas
" decuſſo

" rogatæ " ista dignitate.

per Indictionem illam habitu te " rogatæ dignitatis ornamus: vt [b] indutus veste Romulæa, iura debeas affectare Romana. Nam si " isti dignitati par fueris, nihil est quod à nobis minimè consequaris. Ad omnia enim tali suffragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam laudet Senatus. Perfecta enim rei fides est, vbi consentanei testes probantur esse summates.

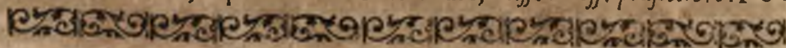
NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Senatus ille mirabili opinione gloriosus.*] Epictetus cùm ab Hadriano Imperatore interrogaretur quid esset Senatus, ornamentum dixit vrbis, splendor ciuium, sic legati à Pyrrho interrogati quid de Romanis sentirent, responderunt vrbem sibi templum visam. Senatum verò regum consessum: quidam eum vocarunt recti bonique præceptorem, alij mundi lumina. Probus apud Vopiscum ait Romanos Senatores mundi principes esse, tales semper fuisse & in posterum futuros. Petronius *in Satyrico* vocat Senatum recti boniq; præceptorē. Prudent. *lib. 1. in Symmachum* mundi lumina. Sic Ammianus Marcellinus, vbi de Constātio Romam ingresso ait. *Cumque vrbi appropinquaret*, ait, *Senatus officia reuerendásque patriæ stirpis effigies ore sereno contemplans, non vt Cyneas ille Pyrrhi legatus, in vnum coactam multitudinem regum, sed asylum mundi totius adesse æstimabat.* Cicero Senatum principem salutis, publicæque mentis appellat. Vide Majorian. *Nouel. 3. de ritu imperij sui.* Virg. 6. Ænei. *l. 74. C. Theod. de decur.* Quintil. *declam. 329.* BROS.

¶ b *Indutus veste Romulea*] togam intelligit, qua Romani ciues vtebantur, *l. 23. sed & si accepto, de iur. fisc.* quo allusum lib 3 epist. 17. *Vestimini moribus togatis. exuite barbariem.* Notatur Antonius à Dione *lib. 50.* ἐσθῆτι ἐν τῷ πατρίῳ ἔχρητο. Tertullianus *de pallio* Saluian, *li. 4. de Prouidentia*, Claudian. *in Ruffinum*:

Barbariem reuocat.----
Nec pudet Ausonios curas & iura regentem
Sumere deformes ritus, vestémque Getarum,
Insignémque habitum Latij mutare togæque.

Toga aduocatorum *l. 3. C. de aduoc. diuers. indic.* Præfecturæ vrbanæ familia quæ hîc dicitur, Vlpiano sunt Stationarij *l. 1. ff. de off. præfect. vrb.* FOR.

¶ Formula Quæsturæ. v.

Promotio ad dignitatem Quæsturæ.

* aspectib. Magistratus à Principe lecti.

SI tantùm claræ sunt dignitates, quantum nostris * affatibus perfruantur: si præsentia frequens prodit dominantis affectum: nullus ita judicum potest esse gloriosus, quàm ille, qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Alijs enim pecuniæ publicæ committimus procurationem: alijs causas concedimus audiendas: alijs † matrimonij

† patrimonium

monij nostri jura delegamus. Quæsturam toto corde "recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessariò familiariter applicatur: vt proprie dicere possit, quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ voluntatis deponit. & ita mentis nostræ velle "suscipit: vt à nobis magis putetur exisse, quod loquitur. O quam arduū est, subiectum verba dominantis assumere, loqui posse quod nostrum credatur, & prouecti in publicum decorem gloriosam facere "felicitatem! Considerate quid ponderis habeatis pariter & decoris [a] Si quid dubitamus, à Quæstore requirimus: qui est [b] thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus semper ad subitum, & (vt ait Tullius magister eloquentiæ) Nihil præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum mentes, allicere voluntates, "impellere quo velit, vnde autem velit deducere: Nam si oratoris est proprium, grauiter & ornatè dicere, vt possit animos iudicum commouere: quantò facundior debet esse, qui ore principis populos noscitur "admonere? vt recta diligant, peruersa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer "accusent. Vt penè feriata sit districtio, vbi præualet eloquentiæ fortitudo. "Sit Imitator prudentissimus Antiquorum, mores alienos corrigat, & suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse Quæstorem, qualem portare principis decet imaginem. Nam si nos (vt assolet) causam gestis audire contingat, quę auctoritas erit linguæ quę sub oculis "regalem geniū possit implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermonis: vt nemo debeat reprehendere, quod Principem constiterit censuisse. Opus erit præterea firmitas animi: vt à justitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate seruanda † & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obedire. Sed vide vt tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærunt: tua verò dignitas Principi consilia subministrat. Atque ideò prudentiæ vel eloquentiæ tuæ fama prouocati, Quæsturam tibi, gloriam literarum, ciuilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium sedem, per illam indictionem, Deo præstante, concedimus: vt sic agas, quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim prouinciæ sua vota transmittunt: à te Senatus juris quærit auxilium: à te docti probantur expetere, quod nouerunt. Et necesse tibi est, omnibus sufficere, quantos à nobis contigerit legum remedia postulare. Sed cùm hæc omnia feceris, nullis elationibus, efferatis, nulla mordearis inuidia alienis calamitatibus non læteris: Quia quod otiosum est Principi, non potest conuenire Quæstori. Exerce potestatem Principis, "conditione subjecti. Sic ore nostro glorificatus eloquere, vt te tamen rationem credas nobis judicibus redditum: vbi aut culpabilis vicissitudinem recipit, aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

" suscepimus
" suscepit
" falsitatem
Quæstoris officium.
" implere
Orator.
" amouere
" accusent
Sit
Quæstor.
Principis imago.
" regale
Iuris scientia.
" etiam
Assessores magistratuum.
" conditione

NOTÆ VARIORVM.

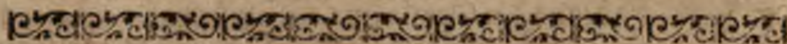
¶ a. *Si quid dubitamus à Quæstore requirimus.*] Ad quæstoris officium pertinet orationes Imperatorum, & cætera Senatui nota facere, quod

constat ex Suetonio in August. *c.* 65. in Nerone *c.* 15. & in Tito *c.* 6. Ælio Spartiano *in Hadriano statim in princ.* Cornelio Tacito *lib.* 16. quod designare voluit Sidonius Apollinaris in Panegyrico Majoj

--- cujus dignetur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & Quæstore diserto
Polleat.

Vlpianus etiam *in l.* 1 *ff. de off. quæstor.* refert candidatos solis principum libris in Senatu legendi vacasse. BROS.

¶ 2 *Thesaurus famæ publicæ, armarium legum.*] Quæstor sacri palatij petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, & hoc loco omne ejus officium paucis exequar, leges dictabat, precesque ac responsa subnotabat, vt constat ex notitia Romani Imperij, *& Nou.* 51. *&* 1 4. *l. vlt. C. de diuers. rescr.* Symmachus ad Auson. *Quæstor es memini, consilij regalis particeps, scio: precum arbiter, legum conditor, recognosco*, & alio loco: *te magis quæsturæ honos & condendarum sanctionum vsus exercuit.* Procop, *lib.* 1. *de bello Persico.* His de causis justitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ & armarium legum, vt in Nou. Valent. *de homic. cas. fact.* denique is plane est quæstor, qué in aula Cancellarium appellamus. Ad quæstorem etiam pertinebant memoriales, hoc est leges & rescripta excipiebant & implebant, id est perscribebant, aut perscribi curabant BROS.

¶ Formulæ magisteriæ dignitatis & de ejus excellentia. VI.

Promotio ad honorem magisteriæ dignitatis.

Magistri nomen. REuerendum honorem sumit, quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum. Ad eum nimirum palatij pertinet disciplina: ipse insolentium Scholarum mores procellosos moderationis suæ terminis prospere differenat. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur: & ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui grauitate perfunctus, ornat actibus Principatum. Per eum Senator veniens nostris † præsentatur obtutibus: admonet trepidum: componit loquentem: sua * quinetiam verba solet inserere, vt nos decenter omnia debeamus audire. Aspectus Regi † haud irritus, promissor collocutionis nostræ, gloriosus † donator aulici consistorij, quasi † quidam lucifer: nam sicut ille venturum diem promittit, sic iste † desiderantibus vultus nostræ serenitatis attribuit. Causarum præterea maximum pondus in eius audientiæ finibus optima securitate reponimus. Vt ejus curis fidelibus subleuati, vtilitatibus publicis viuacis occupemur. [1] Veredorum quinetiam oportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentiæ suæ districtione custodit: vt solicitudines nostras, quas consilio juuat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem

[Margin: † præsentantibus; * quandoque etiam; † aut; † dominatur; † quidem; † sperātib.; *Consistorium aulicum*; *veredi.*]

Reipub.

Reipub.† nostræ ordinatur humanitas: & nolentes redeunt, quos meren- † nostra
tes exceperit. Per eum quippe nobis Legatorum, quamvis festinantium, *Legati exteri.*
prænuntiatur aduentus: per eum nominis nostri destinatur euectio: & isti
principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. † His etiam † lis
laboribus æstimatis potestatem maximam huic decreuit Antiquitas: vt *Iudices prouinciales.*
nemo judicum per prouincias fasces assumeret, nisi hoc & ipse fieri de-
creuisset. Subdidit ejus arbitrio aliena judicia, vt ad ipsum rediret, quod
alter visus est præstitisse. Molestias quidem non habet exigendæ pecu-
niæ, sed † apertè bono fruitur potestatis † indeptæ. credo, vt ex diuersis † latè
titulis defloraretur dignitas, ad leuamen Principis instituta. Peræquato- † adeptæ
res etiam victualium rerum in vrbe regia propria voluntate constituit, *Peræquatores.*
& tam † necessariæ rei judicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse † necesse
nostris temporibus præstat ornatum. Quando tales viros copiæ publicæ
præficit, vt plebs querula seditioné non debeat habere satiata. Officium
verò ejus tanta genij prærogatiua decoratur, vt militiæ perfunctus mu-
neribus, ornetur nomine Principatus. Miróque modo inter Prætorianas
cohortes, & Vrbanæ præfecturæ milites videantur inuenisse primatum,
à quibus tibi humile soluebatur obsequium. Sic in fauorem magni hono-
ris iniustitia quædã à legibus venit, dum alienis excubiis præponitur,
qui alibi militasse declaratur. Adiutor etiam Magistri nostris præsentatur *Adiutor.*
obtutibus: vt vicaria sorte † beneficij eligamus ejus præsidium, qui nobis † beneficij nos
præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem, tot titulis * claram, tot * decoratũ
insignibus opulentam, per Indictionem illam gubernandam tibi, congrua
grauitate committimus: vt omnia quæ gesseris Magister fecisse videaris.
Quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) à tanta matu-
ritate peccetur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Veredorum oportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentia sua districtione custodit per eum nominis nostri destinatur euectio.*] Euectiones dantur à principe, vel à præfecto prætorio, vel magistro officiorum: ad eos refertur si quid minus legitimè in vsurpando cursu publico factum sit, *leg. 3. Cod. de cursu publico:* idcirco non mirum si euectiones dant: præsidibus autem dandarum euectionum facultas non est, vt Nouu. Majo.r. de cursu publico, nisi publicarum functionum prosequutoribus. BROS.

¶ * Formula Comitiuæ sacrarum largitionum. VII. *Formula Præf. vigilum

Promouetur quis ad Comitiuam sacrarum largitionum.

GRata sunt omnino nomina, quæ designant protinus actiones: *Quæ grata nomina.*
quando tota ambiguitas † audiendi tollitur, vbi in vocabulo con- † audiendi
cluditur, quid geratur. Donis enim præsidere regalibus Comitiuam sa-
crarum Largitionum, indicia rerum verba testantur. Quod verè deco-

† exquisitus vere fuit omnimodis † exquisitum, in donorum regalium parte sequestratam facere dignitatem & alterius honorem dicere, dum nos constet † ignosces dona conferre. Actus † innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, vnde se fama Principis possit augere. Regalibus magna profectò felicitas militare donis, & dignitatem habere de publica largitate. Alij judices obtemperant residuis virtutibus regnatoris: hæc sola est, quę tantùmodò seruiat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil seuerum fortè censetur, sed tunc obsequitur, quando pro nobis Strenæ Ianuariæ. vota funduntur. Supplicum per te fortunas erigimus, Calend. Ianuarijs affatim dona largimur, & lætitia publica militia tua est. Verùm hanc li- † prudentium beralitatem nostram alio decoras obsequio, vt figura vultus nostri me- † Principis tallis vsualibus imprimatur, monetámque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. O magna inuenta † prudentum! O laudabi- Cur imago Principum sculpta in numismatis lia instituta Majorum! vt & imago † Principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia inuigilare non desinunt pro salute cunctorum. Sed huic (vt ita dixerim) munerariæ dignitati præco- Primiceriatus nem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque Primiceriatus adjungimus: vt† per te demus honores, per quem nostræ pe- † perdemus. cuniæ conferimus largitates. Meritò: quando & simili gratia vtraque præstantur, & ab vno debuerunt judice geri, quæ parili videntur laude conjungi. Parum est autem quod prouinciarum judices tuæ subjaceant * ipsi quoque dignitati: *ipsis quoque proceribus Chartarum confirmas officium: dum Sacra vestis perfectum non creditur, nisi à te fuerit pro solennitate completum. Vestis quoque sacra tibi antiquitùs noscitur fuisse commissa, qui quod ad splendorem regium pertinet tuis minùs ordinationibus obediret. Curas quoque litorum aduentitia lucri prouisione committis. Negotiatores, quos humanæ vitæ constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subjectos. Nam quicquid in vestibus, quicquid in ære, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, † quatenus tuis ordinationibus obsecundat, & ad judicium tuum confluunt,† qui de † aduenerunt extremis Mundi partibus † aduenêre. Salis quoque commercium, inter Salis commercium. vestes sericas & pretiosissimam margaritam, non ineptè tibi deputauit antiquitas: vt sapientiam tuam euidenter ostenderet, cui talis species de- † Largitionum putata seruiret. Quapropter per illam Indictionem Comitiuæ † Sacrarum, & Primiceriatus tibi conferimus dignitates: vt multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate præcingeris. Vtere igitur solenniter titulis tuis, & si quid tibi de antiquo priuilegio vsus abstulit, pluri- * vendicare ma certè* quæ vindicare debeas dereliquit. Quando duarum dignitatum Duarum dignitatum laboriosa custodia. gloriosa quidem cura, sed & laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excoluntur.

¶ Formula Comitiuæ priuatarum, & ejus excellentiæ. VIII.

Promotio ad dignitatem Comitiuæ priuatarum.

Comi-

COmitiua Priuatarum, ficut non inis ipfius fentitur infonare vocabulum, per "Rationalium curam quondam Principum priuatam fertur gubernaffe fubftantiam. Et quia judicis faftigium exercere non poterat inter homines, "extremis conditionibus inclinatos, alios quoque titulos prouida deliberatione fufcepit: ne dignitas Larialis caufam * tantum videretur habere cum famulis: fed actibus vrbanis tūc fe feliciùs occupauit, poftquam agreftium caufas decenter amifit. Quid enim priùs faceret inter feruos, jura publica, qui[a] perfonam legibus non habebant? Non ibi aduocatus aderat: non fe partes folenni actione pulfabant. Erat fecretarium "impolluta feditiones cōfufum: & appellabatur abufiuè judicium, vbi non allegabantur à partibus dicta prudentium. Vtitur nunc dignitas liberorū caufis, & legitimus præful veraciter habetur, quādo de[b] ingenuorū fortunis difceptare poffe fentitur. Primū tibi cōtra nefarias libidines, & humani generis improbos appetitus, quafi parēti publico, decreta cuftodia eft: ne quis fe probrofa commixtione pollueret, dū vicino fanguini reuerentiam non haberet. Grauitas enim publica * proximitatis fanctitatem & coniunctionis gratiam, habita æftimatione, * difcreuit. Quia longè aliud debetur proximitati naturæ, quàm corporali poffumus indulgere licentiæ. Contra hos eligetis vnicus & continens inquifitor: vt dum talia probra perfequeris, confequaris præconia caftitatis. Defunctorum quinetiam facram quietem æquabilia jura tuæ confcientiæ commiferūt: ne quis † veftita marmoribus "fepulchra nudaret: ne quid columnarum decorem irreligiofa temeritate præfumeret: ne quis cineres alienos, aut longinquitate temporis aut voraci flāma confumptos, fcelerata perfcrutatione detegeret: ne corpus, quod femel reliquerat moleftias mundanas, humanas iterum pateretur infidias. [Nam etfi cadauera furta non fentiunt, ab omni pietate alienus effe dignofcitur, qui aliquid mortuis abrogaffe monftratur.] vide quæ tibi commiffa funt, caftitas viuentium, & fecuritas mortuorum. Habes quoque per prouincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. Canonicarios dirigis, Poffeffores † admones, & cum alijs judicibus non modica jura partiris, caduca bona non finis effe vacantia. Ita quod † vfurpatio potuit inuadere tu fifcum noftrum facis juftis compendijs obtinere. Proximos defunctorum nobis "legaliter anteponis: quia in hoc cafu principis perfona poft omnes eft: fed hinc optamus, non acquirere, dummodo fint, qui relicta debeant poffidere. "d Depofitiuæ quoque pecuniæ, [e] quæ longa vetuftate competentes dominos amiferunt, inquifitione tua noftris applicantur ærarijs, vt qui fua cunctos patimur poffidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno fiquidem inuenta perdit qui propria non amittit. Proinde (quod felicibus applicetur aufpicijs) per Indictionem illam Comitiuæ Priuatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem effe decreuerunt: eft enim ipfa aulica poteftas, palatio noftro jure reuerenda, quam tu facies vltra terminos fuos crefcere, fi fufceptam continenter egeris dignitatem.

Comitiua priuatarum

" rationabilem

" extraneis

* tantummodo

Serui caput non habent.

" impofita

Violatæ à litigantibus leges

Comes priuatarum, parens publicus.

* proximitas

* decreuit

* veftigia

" fepulta

Cura cadauerum.

† amoues.

Caduca bona, feu vacantia

† vfurpator

Quo in cafu Principis perfona poft omnes fit

" repofitiuæ

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Personam non habent*] Serui personam non habent: ideóque à Theophilo, initio *tit. de stipul. seru.* ἀπρόσωποι nominantur de quibus Dion. περὶ ἀπιστίας, & *l.vn.Cod.si per vim, vel alio modo.* Basil. δουλίαν vocat ἀτιμίαν. FOR.

¶ 2 *Ingenuorum*] v. *ingenuorum*. Defunctorum sup.lib.4.epist.18. Constantius *l.3.& l.4.* ædes ac domum defunctorum vocat sepulchra, *titu.de sepulchris viol. C. Theod.* Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, *l.2. vers. cum pontificibus, eod. tit. l. 50. hæreditas. D. de petit. hered. l.vlt. de mort.inf.* hic *sacram quietem* vocat, Vide Sueton. *in Domitiano cap.17.* Tull. 2. *de legib.* Plin. 10. *epist.* FOR.

¶ 3 *Legaliter*] in successionibus ab intestato fiscus nouissimũ lo.um occupat, & agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus postponitur, *tit.de hered.decurion.C.* Inde Harmenop. cæterique Græci juris interpretes aptè. vacantia bona ἀδέσποτα καὶ ἀκληρονόμητα definiunt. FOR.

¶ 4 *Depositiua*] vet. *repositiua*: vtrũmque rectè, sed tamen prius arridet magis, ex *l.31. Nunquam, D.de acq.rer.dom.* Vbi à Paulo, thesaurus definitur, *vetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extet memoria, vt iam dominum non habeat, & inuentori conceditur.* Hîc vero fisco applicatur, præter juris disciplinam, *§.Thesauros, de rer.diuis. Instit. l.3. in fi.ff.de iure fisci, l. vn. C. de Thesauris*, Sanè Plato initio *lib.11.de legib.* Thesauros tollendos esse negat. Porrò securitatis causa in monumentis ac sepulchris pecuniæ credebantur, vt hinc, & Eunuchi Terentiani prologo constat: quod posteà vetitũ fuit: exstátque titulus lib. 45. Basilic. Ne pecuniam cum mortuis sepelire liceat, οὐκ ἔξεστι συντάπτειν τοῖς τεθνεῶσι χρήματα Sed & quod in d.l.fin. legitur, *condita ab ignotis dominis tempore vetustiore, mobilia*, seu *monilia*, hujus formulæ descriptioni consentaneum est, sic enim & Poëta,

Auxiliúmque viæ veteres tellure reclusit
Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.

& honori scholiastes *Iliad.* 3. κειμήλια exposuit ἀόρατα ἀπόθετα χρήματα, opes abditas & reconditas. FOR.

¶ 5 *Quæ longa vetustate competentes dominos amiserunt, inquisitione tua nostris applicantur ærariis.*] Hic dicitur Comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum, vel munerationum. *l. 2. C.de commeatu. l.palatinos. Cod.de palat.sacr. larg. l.41. Cod.Theod. de appellat.* is etiam dicitur præsidere donis imperialibus, & per eum erigi supplicum fortunas, & Kal. Ianuarijs affatim largitiones fieri: quique largitionũ dies notatur in *l. laudabile. Cod. de adu.diu iud.* & à Nicephoro *cap. 23. lib. 10.* BROS.

¶ Formula comitiuæ patrimonij, & de ejus excellentia. IX.

Promotio ad dignitatem Comitiuæ patrimonij.

ANtiquæ consuetudinis ratio persuadet, chartis nostris illos imbuere, qui longè positi transmissas accipiunt dignitates: vt quos non pote-

poteramus præsentes instruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonij nostri curas * regalis destorauit electio, non tam destinatis præceptionibus instruimus, quàm vsu serenissimæ collocutionis erudimus. Confabulationes siquidem nostræ erunt tibi instrumenta justitiæ, quando illud gratū nobis esse prospexeris, quod & diuinis potest conuenire mandatis. Patrimonium siquidem nostrum, pro subleuandis priuatorum fortunis, tibi † credidimus, non premendis. Nam si tranquillitatis nostræ velis considerare rationem, quoddam regię domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe vtilitates improbus dominus quoquo modo nititur † vindicare: cæterum quid bonæ famæ studere cognoscitur, suo semper judicio plus grauatur. Insolens libertatis genus est rusticorum, qui † adeò sibi putant licere voluntaria, * quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. Esto igitur illis cum erecta potestate moderatus. Temperamentum simul damus, † cui posse concedimus. Considera, suscepta dignitas † quo debeat splendore tractari, per quam supra cęteros Iudices familiaritatem principis habere meruisti. Nam sicut Sol ortus corporum † colores fugata nocte detegit, ita se morum tuorum qualitas, assiduè viso principe, non celabit. Mens tua & oculis nostris patebit & auribus. In vultu & in voce cognoscimus seruientium mores. Si facies tranquilla, si vox moderata suggesserit, credimus esse probatissimas causas. Quicquid enim turbulenter dicitur, justitiam non putamus. Quapropter pensabit loqui tuum dominatis examen, quando nequeūt, proprias tegere voluntates qui suos possunt proferre sermones. Speculum siquidem cordis hominum verba sunt: dum ᵃ illico moribus placere creditur, quòd ipse sibi ad agendū legisse monstratur. Superbus quintiam ᵗ varicatis gressibus patet. Iracundus luminū feruore declaratur. Subdolus terrenum semper amat aspectum. Leues † inconstantia prodis oculorum. Auarus ᶜᶜ obuncis vnguibus † explanatur. Et ideò ad ᶜᶜ quas prouecti estis, studere virtutibus. Quia nemo potest principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas in vobis optimè probatur inquirere. Quapropter ad Comitiuam Patrimonij nostri te per Indictionem illam (Deo juuāte) promouemus, vt in auarum Iudicem palatia nostra * testentur, * quem nos Iudicauimus esse promouendum, Quid enim magis cupias, quàm si te linguas nobiliū laudare cognoscas? Alibi forte Iudices formidentur injusti, hic vbi remedium præsens * petitur, redempta sententia non timetur. Querimonias possessorū sine vænali protractione distingue. Omne siquidem justum celeritatis commodo transit ad beneficium: & quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Possessiones nostræ, vel quia sunt immobiles, non egrediantur terminos constitutos: ne conditione contraria quod non potest moneri malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam * sectare delegeris animi castitatem. ᵗ Quoniam ille justus potest dici sub quo non probatur excedi. Vtere igitur, auctore Deo, concesso tibi feliciter priuilegio dignitatis. Incitet te ad bonorum desiderium, sæpissimè quod videris: quia in his quæ feceris, judex & testis ero: Nā etsi

Marginal notes: * legalis Fox. Rege optime dignissima vox. † credimus. † vindicare. † ad hoc. * quemadmodum. † cùm. † quove. Solis lux. † moles. Oratio index animi. ᵃ illud. Varicati gressus. † incōstantiam. ᶜᶜ abuncis. † declaratur. ᶜᶜ quos. * testantur. * quod. * sentitur. * sectam.

† epulas nostras
† enim penè
Legati conuiuio adhibiti.
† cœperunt
† nouerunt
† crescere
† quid

† epulas solicita ordinatione disponas, non solùm nostro palatio clarus, sed & gentibus necesse est reddaris eximius. Legati † penè ex tota Orbis parte venientes, cum nostris † cœperint interesse conuiuiis, admirantur copiosè repertum, quod in patria sua † nôrunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam vnius mensæ, tantas seruientium turbas posse satiare: vt judicent consumpta † recrescere, vnde tanta quæ probantur exire. Habens nimirum in sua patria † quod loquantur dum parentibus suis dicere gestiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto Mundo celeberrimus redditur, qui prouidus nostris apparitibus inuenitur. Adde quod tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cum pectus redditur, curis * alienum: & tunc tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adimitur. Meritò, vt qui es judex tanti apparatus & epularum, * 4 delinitus cibis tibi animus concedatur.

* alienis
* delicatissimis,

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Varicatis gressibus*] id est dolosè: vnde præuaricatores, l. 212. Præuaricatores de verb. sign. *l. 1. ad SC. Turpill.* Plin. *lib.* 18. *cap.* 9. *Arator*, inquit, *nisi incuruus præuaricatur. Inde translatum id nomen in forum ibi itaque caueatur vbi inuentum est.* Vlpianus tamen ex Labeone *in leg.* 1. *de Præuaricatoribus*, à varia concertatione nomen tractum ait: quæ notario defendi posset, quia varij, dolosi nominantur., *l.* 1. *de dolo*, ὁ ποικίλως κατηγορῶν à Græcis vertitur. *tit.* 1. *lib.* 60. Basilic. FOR.

¶ 2. *Distingue*] testibus, quam in vet. exempl. *distingue*, vt infra hoc lib. epist. 19. vbi notaui quædam FOR.

¶ 3. *Quoniam*] hic versic. in veteri exemplari paulò aliter legitur detracta interrogationis notula, *quoniam ille justus potest dici, sub quo non probatur, &c.* FOR.

¶ 4. *Delinitus*] vet. *delicatissimus.* Obiter notandus mos, quo Regum conuiuiis legati adhibebantur: quod perhonorificum fuit. Ammian. Marcell. *lib.* 15. *honoréque mensæ regalis adeo antepositus aliis.* Pacatus Panagyristes: *ille cohonestatus, afflatus ille mensa beatus, ille osculo consecratus est.* Qu. Curtius *libro* 8. *Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege.* Valer. Max. *lib.* 5. *cap.* 1. de Paulo loquens: *nec indignum mensa honore.*

¶ Formula qua per codicillos vacantes proceres fiant. x.

Quibus præstari debeant dignitates.

* tam
* possunt

PEriclitarentur grauiter boni mores, si aut solis diuitibus aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates, * dum multos inuenias excubias Palatij refugere, qui magis * possint laudabili conuersatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum: multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur: & fit plerumque, vt sapientes innumerari jaceant, si semper homines ad honores Comitatensi obseruatione perueniant. Ratum est, vni multa confluere,

fluere, cum omnibus debeat regnantis pietas subuenire. Quid si expēsas Consulatus pauper nobilis expauescat? quid si sapientia clarus Præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera Quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui fasces molestiarū tædio vitentur fortè quàm meritis? Nonne si à magnis viris talia fugiantur « inuerecundia nostræ mansuetudinis, quandā repulsam suscipiunt dignitates? Quantò justiùs bono principi * jure muneratum « nihil delinquere, quod † facit Natura laudabile? Sapientia est, quæ honores meretur, totū aliud extrinsecus venit. Sola « est prudentia, quæ rebus omnibus * prępositur, quando in homine feliciter inuenitur. Sit apud nos & fortunis integerrimus Cōsularis: * sint & sine longo labore Primates: habeant exercitia præmia sua: sed & iste honorabilis locus sit, qui tantum meritis comparatur. Neque enim absurdè leges sacratissimæ censuerūt, eos quos bonæ opinionis fama commēdat. Codicillis Vacātibus tales quærere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus cōscia nō celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. « Hoc & validissimus ad labores, « hoc & imbecillis corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diuersitate prædicantur, quos hujusmodi nomē honoris amplectitur: & magis nescio quid ampliùs meriti extorsisse creditur, † quod rē laborantium otiosus meruisse sētitur. Atque ideò præsentibus Codicillis ab illa Indictione illud tibi propitia diuinitate defēde: vt cōsiderata ratione præsētis tēporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamē, vt illis modis omnibus præferātur qui sudore maximo nostris aspectibus affuerunt. Necesse enim, vt vnum « credat meritū duobus euictū. † Alioqui omnes ad quietas possūt currere dignitates, si laborātes minimè pręferantur otiosis. Consequantur illa qui possunt, nec nobis desint ista quæ « cedimus. Sic vtraque gratia concitari, & illa ad * palatia nostra festinare « poterunt, & vos optati honoris gaudia comitantur.

Consulatus expensa. «inuerecundiam Leg. ex vet. * iure remuneratarum. * nil «fecit * est enim * anteferatur * sicut « hæc « hæc † qui « cedat * Alioquin « credimus * placita « potuerūt

¶ Formula illustratus vacantis. XI.

De numero ciuium.

CONstat felicem esse Rempub. quæ multis ciuibus resplendet ornata. Nam sicut cœlum stellis redditur clarum, sic relucent vrbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus, sed quia modestior efficitur, à quo conuersationis ordo melior postulatur. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad « laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificant, quem commendat & vita. Nam malo instituto viuere, nec principi fas est: quando & de illo populus occultè potest dicere, cui mores suos publicè nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis Comitiuæ Domesticorum Illustratum Vacantem: vt & tuis ciuibus decoratus appareas, & quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter

« laudem

propriјs vtilitatibus occuperis. Quid enim fortunatiùs, quàm agrum colere,& in vrbe lucere, vbi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum † suaui horrea labore cumulatur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, † tu conuersationis † associa dignitatem (nam vtraque sibi coniuncta sunt, vnum pendet ex altero: non coalescunt sparsa semina, nisi † etiam terræ qualitas † fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, à te si judicia nostra " cognouerimus oportune fuisse tractata.

† sani
† tuæ
† associam
† &
† fuerat
"cognoueris optamē]

¶ Formula Comitiuæ primi ordinis vacantis. XII.

De dignitatibus.

MAgnum quidem multis,& inter vices videtur esse geniatum, publicæ vtilitati probis " actionibus occupari. Sed quantò feliciùs honorem splendidum sumere, & cogitationum molestias non habere? [Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates: dum imbecillitas humana citò solet sustinere fastidia, & quod prius ambisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed * hoc multò præstantiùs adesse conspectibus regiis,& abesse molestiis gratiam habere loci,& vitare cōtumelias actionis.] Dulce est, aliquid sic mereri, vt nulla posit anxietate turbari: dū multò gratiùs redditur, vbi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem, quem tibi respicis otiosa remuneratione pręstitum, qui nimium laborātibus antiqua noscitur prouisione collatus, vt Rectoris prouinciarum, anni actione laudatos, vix ad tale culmen * adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. Consiliarij quoque Præfectorum conscientia clari, dictatione pręcipui, qui in illo actu amplissimæ Præfecturæ sic videtur exercere facundiam, vt ad vtilitates publicas expediēdas, alteram credas esse Quæsturam. Vnde frequenter & nos judices assumimus: quia eos doctissimos comprobamus. Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce: quando * præfecti viri tot * laudabilibus institutis hujusmodi inueniunt præmia dignitatis:& meritò, cum tāta pōpa creditur, quæ Senatorij quoq; ordinis splendore censetur, a Spectabilitas clara & Cōsistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres aduocatur: otiosi singuli honore * præcincta dignitas, quæ nullū nouit oōendere, nullum * cognoscitur ingrauare, & super omnia bona concitare nescit inuidiam. Quocirca prouocati motibus tuis. b Comitiuam tibi Primi Ordinis ab illa Indictione majestatis fauore largimur: vt Consistorium nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes: quando vicinus honor est illustribus, dum alter medius nō habetur. * Delectat te imitari, quos proximitate contingis. * Tunc locum amplum & honorabilem facis, si te moderata cōsideratione tractaueris. Admoneat te certè, quod suscepta dignitas. Primi Ordinis appellatione censetur: vtique quia te sequuntur omnes, qui Spectabilitatis honore decorantur.

Labores dignitatum.
* actibus.
Vacans.
* hæc
Annalis rector prouinciæ.
* perducerent.
* perfecti
* laudibus
Otiosum cingulum.
* præcincti
* cognoscere
* Delectet te illos
* Tu
Primus Ordo

corantur Sed vide, ne quis te præcedat opinione, qui sequitur dignitate " alioquin
* Alioqui graue pondus inuidiæ est, splendore cinguli claritate, & mo- " lampade
rum " lampade non lucere.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Spectabilitas clara & consistorio nostro digniss.*]

¶ 2. *Comitiuam tibi primi ordinis largimur vt consistorium nostrum.*]
Loquitur de Comitibus Consistorianis, hoc est, de consistorianis comitiua primi ordinis decoratis. BROS.

¶ Formula magistri scrinij & Comitiuæ Primi Ordinis quæ danda est Comiciaco, quando permilitat XIII.

De Remuneratione militum.

SI honor frequēter defertur otiosis: si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid personæ tantùm gratia suffragatur: quo studio remunerandi sunt, qui ad agonis suis præmia peruenerūt? Considerandū, quali labore seruitum est, & sic de remuneratione cogitandum. Harū quippe rerum mensura de cōtrario venit: dū tale obedientib. dari debet donū, quale in deuotis potuit esse periculū. Grandia sunt, quæ sustinent excubantes personas, contumaces ad parendū cogunt, latētes in* cubilib. suis prudenti sagacitate vestigāt, superbis modestiā æqualitatis imponunt. Ita quod à judicibus breuiter dicitur, ab ipsis efficacia famulante completur. Notum est, quæ pericula sustineant, cùm ad causas mittuntur alienas. Si segniùs agat, petitor quæritur: si districtè, pulsatus vociferatur. Sic inter vtrūque diuersum rara laus est inuenisse præconium, Dignitatū pace dicamus, facilius est laudatum judicem reperire, quàm militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tātum dicere legitima, aliud ad terminū deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonū dicitur, sed multò gloriosiùs* statuta complentur. Verba tantùm diriguntur à præsulibus, à militibus autem postulatur effectus. Post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile † conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione " contristari nisi sunt, ipsos posteà impensos judices pertulerunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus sunt posteà parituri: & dum causis alienis fidem custodiunt, interdū pericula propriæ salutis incurrunt. Verùm inter hæc militem euasisse laudatum, nónne justè videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, vt nimio labore torpentes " indictis compensationibus excitemus. Vtere igitur confidenter quicquid veteranis "munificentia jura tribuerunt, nulli sordido subjiciendus " oneri, qui te purissima conuersatione tractasti. Comitiuam quoque tibi Ordinis, * quam tali militari "perfunctis cana deputauit Antiquitas, secunda statuta diualia " vindicabis.

*cubiculi

Militaris dignitas scensi præstat

* instituta

" conquerātur

"contristare

* indultis

Veteratorū priuilegium.

" munifica

" honori

Comitiua primi ordinis.

* quem

"perfūctu

"vīdicabis

† Hoc — † Hæc quidem priſcorum beneficio conſequeris, ſed noſtri nominis contra inciuiles impetus, & conuentionalia detrimenta, perenni tuitione vallaris. Vt officium, quod noſtris iuſsionibus ſpeliali ſolicitudine famulatum eſt, ampliùs aliquid à militibus cæteris promereri potuiſſe videatur. Multa quoque † tot librarum auri † percellendum eſſe cenſemus, ſi quis ſtatuta noſtra qualibet † crediderit occaſione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod doloſa fuerit machinatione tentatum.

(Margin: † decem; † procellendum; † crediderint)

❡ Formula de referendis in Senatu magiſtri ſcrinij XIV.

De iis quæ referenda ſunt.

OPtamus quidem Curiam Senatus amplißimi naturali* fœcunditate compleri, ſobolémque ejus tantum creſcere: vt quod difficillimum auiditatis genus eſt, parentum videatur vota ſatiare. Sed minus amantis eſt, non ampliùs quærere, vnde tantum numerum poſsit augere. Agricola diligens præueniendo adiuuat imbrem cœleſtem, & ante rigat plantaria, quàm pluuias † mereantur optatas. Arborum quinetiam fœtus meliorare contendens, diuerſi " germinis fœturas inſtituit, vt " multiplicata dulcedine fructuum, hortis * ſui conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundiſsimas laudes incinctum Gaium deſideramus includere: vt germen alienum amplexu gratiæ colligatum, Curiæ moribus inoleſcat. Sed hæc cultura longè diſsimilis eſt. Arboribus enim, quod meliùs putatur inſeritur: ad illas peregrina veniunt, vt de illorum potiùs ſuauitate dulceſcant: vobis autem vt agreſtia proficiant offerũtur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, Soli tamen præſentatus obſcurus eſt. Hinc eſt quod ad illum ordinem nihil poteſt eximium deferri, niſi quod per ipſum probatur augeri. Et ideò " illum natalium ſplendore conſpicuum, & ingenij calore prudenter accenſum. Senatus lumen excipiat. Hactenus enim fuit ſuis meritis clarus, ſed jam erit de veſtra perſpicuitate prælucidus. Pandite Curiam, ſuſcipite candidatum. Iam Senatui prædeſtinatus eſt, cui nos contulimus Laticlauiam dignitatem. Benignos eſſe neceſſe eſt Publicos Patres: quia hoc vocabulum non tantum ſuo " debet germini, quantum ſtudio votóque generali.

(Margin: " facunditate; *Parentum vota.*; † mereatur; " generis; " multiplici; " ſuis; *Inſitio*; " illuminat aliũ ſplendorem; *Laticlauia dignitas.*)

❡ Formula vicarij vrbis Romæ. XV.

Promotio Vicarij vrbis Romæ.

VIces agentium mos eſt, ſic judicum * voluntatibus obedire, vt ſuas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis, & quædam imago in illis videtur eſſe veritatis, qui proprij non habẽt iura fulgoris. Tu autem Vicarius diceris, & tua priuilegia non

(Margin: " voluptatibus Fox.)

non: relinquis: quando propria est jurisdictio, quę datur à Principe. Habes enim cum præfectis aliquam portionem partes apud te sub Prætoriana aduocatione cõfligunt. [1]Vice Sacra sententiam dicis, & quod maximæ fidei signum est, [2] in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur, quod nec salutari te sine chlamide jura voluerunt: scilicet, vt sub veste militari semper visus nũquam † crederis esse priuatus. Sed hæc omnia ad Præfecturæ gloriam judicamus esse concessa: vt qui tãtæ sedis Vicarium diceret, vmbratile nil videret. Considera qualia de te præstes qui tanta auctoritate subueheris: exuendus à crimine nõ* videtur ab † innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si † minimis suis imputet, quod euasit? Ad similitudinem quippe summorum carpento veheris. Intra [3] quadragesimum * sanctissimæ vrbis jura custodis. Præneste ludos edis: inuicẽ consulis in honorem positus, dignitatemque Senatoris acquiris, & illa tibi panduntur atria, quę summatibus probantur esse collata. Hinc est, quòd in aula libertatis locum * patrium tenes, & ibi meritis * concessum, vbi est vel intrasse præconium. Ipsi quinetiam Senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur à te necessaria postulare. Habes quod præstes potioribus te: nec immeritò inter præcipuos censendus es, qui aut juuare potes, aut lædere Consulares. Erige animos sub qualitate molestiæ. [Talis est vnaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas.] Nihil abjectum est quod in Republ. geritur, nisi malis fuerit moribus fortè vitiatum. Nam si humilium priuatorum placet æqualitas, quãtò magis grata est in potestatis culmine custodita? quæ difficilem modum * seruat, dum ad suum velle festinat. Proinde Vicariæ tibi dignitatem, serenitatis nostrę æstimatione conferimus. Quam sic Romæ geras, & conscientiam tuam tanta ciuitate facias esse dignissimam. Vsurus omnibus priuilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit. Quia sicut à vobis antiquorum instituta deposcimus, ita & dignitati vestræ vetera non negamus.

Vice sacra judicare.

Salutari cũ chlamyde.

† crediderís

* Fortè nudetur

† Inscia

* meritis

Carpento vehi.

* sacratissimæ For.

* patrum

* consensum

* ser[...]

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vice sacra sententiam dicis*] suprà hoc lib. epist. 6. *sacra.* 1. principe, *l. 38. si quis aliquid, 2. ff. de pœnis. sacra vice judicant.* epist. 3. *libro* 6. Vice sacra judicauit Præfectus Prætorio, , d. epist. 3. Vicarius vrbis; epist. 15. For.

¶ 2. *In inscriptionibus*] id est, accusationibus, *C. Theod lib 9. tit. 1. De accus. & inscript.* Nemo ad crimen deferendum admittitur, nisi qui solennia accusationis impleat, & sese ad pœnam, quæ calumniantibus impendet, obstringat, *l. 7. C. de cal. l. 11. §. quidam, ad l. Iul. de adult. 3. ff. de accus. l. 1. Cod. ad Turpill.* Inscriptionis vinculi, *l. 11. & vlt. nullus. Cod. de accus. l. vltim. Cod. Theod. de exhib. vel transmit. reis. l. penult. & vlt. Cod. de accus. l. vlt ff. de priuat. delict.* Exemplum *l. 3. ff. de accusat.* & apud Lucianum, ἐν δίκη φανέντων gloss. Basilic. lib. 60. tit. 41. For.

¶ 3. *Quadragesim.*] quadragesimũ lapidem, seu miliariũ intelligit. For.

¶ Formula notariorum. XVI.

Super eodem.

† exterminantur.

NOn est dubium, ornare subjectos Principis secretum, dum nullis † æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne, quod agimus: sed multa non sunt antè scienda, nisi cùm fuerint, Deo auxiliante præfecta. Quæ tantò plus debent oculi, quantò ampliùs desiderantur agnosci. Rex consilium solos decet scire grauissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum. Vt quãdo ab ipso aliqua instructio quæritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam solicitis inquisitoribus sæpe & vultu proditur quod tacetur. Assit innocentia, quæ cuncta commẽdat: quia in placida mente regia decenter debét verba deponi. Sed quoniã te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conuersationis sõlicitudo nostra respexit, ab illa Indictione Notarium te nostrum esse censemus: vt ordine decurso militiæ, ad Primiceriatus feliciter peruenias * summitatem. Honor qui efficit Senatorẽ, cui patrum aula reseratur, non injuria: nam qui nostris * curis militat assidua lucubratione, justè videtur & Curiam libertatis intrare.[a] Additur etiam perfuncti laboris aliud minus, vt si * quo modo ad Illustratum, vel Vacantem meruerit peruenire, omnibus * debeat anteponi, qui Codicillariis Illustratibus probãtur ornati Vndè absolutè colligitur. Primiceriatus meritis datum vti, vt in vno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari debes igitur ad labores: quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent inuenisse summates.

Primiceriatus dignitas.
* dignitatem
* curiis
* quoquemodo
* debeant Codicillares illustratus.

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum, &c.*] Priuilegium, hoc datur primicerio vt deposita administratione, illustrem magistri officiorum titulum consequatur, quo fretus cæteris vacantibus etiam antiquioribus non cedat. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui codicillariis illustratibus probantur ornati. BROS.

¶ 2. Formula referendariorum XVII.

De referendariis.

QVamvis tantum sit clara quæque dignitas, quantum eam præsentiæ nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit) nemo tamen sermones nostros tantum meretur, quàm qui Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur: per eum interpellantium votacogno

scimu

ſcimus, & ipſis reſpōſa reddimus, vt negotia † compedita ſoluamus. Magnum eſt in hoc agone principali ſeruire prudentiæ, & ad ſubitum ſic dolores alienos aſſerere, vt conquerentium videatur vota ſatiare. Quale eſt enim, in tumultuoſis proceſſionibus noſtris nulla permixtione cōfundi? aut minimè tantis clamoribus impediri? Neceſſe habet, à turbatis exquirere, † quod nobis poſſit placabiliter intimare, & diſtinctiùs referre, quàm potuiſſet audire. Arduū eſt, trepidantium dicta componere, & verum dicere: non tantum interpellator formidat negotij ſui caſum, quantū ſuſtinet iſte in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus aſſeritur, redemptus clamatur. Negotij dominus timoris patrocinio poteſt ſua verba conuertere, referēti autem non licet aliquid immutare. Sētentiæ verò noſtræ tanta memoriæ cautela tenendæ ſunt, vt nihil minus, nihil additū eſſe videatur. Nobis plerunque audientibus noſtra dicturus es, & difficili conditione conſtrictus, judicio noſtro ſubjaces, dum alienas cauſas explanare contendis. Quapropter referendarium te electio noſtra conſtituit: ſed tu puritatem conſcientiæ, & veritatem linguæ noſtris juſſionibus adhibeto. Eruditionem verò mirabilem † collocutio tibi noſtra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet eſſe imperitos: quando in vicem cotis ingenia ſplendida reddimus, quæ cauſarum aſſiduitate polimus. Quapropter illa cunctis vidiſſe nos referre, quæ aut debuiſtis, aut potuiſtis accipere. Noſtra ſic probatis, ſi juſta redicitis. Amate quod nos glorificat. Si velle veſtrum, quale videtis noſtrum eſſe propoſitum. Ad ſummum, tales vos eſſe cupimus, vt etiā per vos judices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vectigal exigimus: vt ſicut vobiſcum familiariter miſcemus affatus, ita "& noſtra opinio ſpecialiter à vobis mereatur affectum.

† expedita

† qui

Fides referendariorum.

† collocatio

Iudicum erectio.

" vt

NOTÆ VARIORVM.

§ 1. *Formula referendariorum.*] Referendarij ſunt qui ſupplicum deſideria principi referunt, & ex ponunt, juſſiones principis judicibus inſinuāt. Nouel. 10. 113. 114. ac nonnunquam, vt Sigebertus ſcribit in Chronico, publicas conſcriptiones annulo ſeu ſigillo regis confirmant. BROS.

§ Formula præfecti annonæ, & ejus excellentiæ. XIIX.

Collatio præfecturæ annonæ vrbis.

SI ad hanc menſuram cenſendæ ſunt dignitates, vt tantò quis honorabilis habeatur, quātò ciuibus profuiſſe cognoſcitur, is certè debet eſſe glorioſus, " qui ad copiam Ro mani populi probatur electus. Tui ſiquidē ſtudij eſt, vt ſacratiſſimæ Vrbi præparetur annona, vbique redūdet panis copia, & tam magnus populus, tāquam vna menſa, ſatietur. Per officinas piſtorum cibóſque diſcurris, penſum & munditiam panis exigis, nec vile judicas eſſe, vnde te poſſit Roma laudare: meritò, quando " gloria ſingularis eſt, illius ciuitatis affectus. Et ne quod agis aliquid putetur extremū,

" gratia

† gratificatione carpentum præfecti Vrbis mixta† glorificatione conscendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inueniris, vt plebs quam industria tua satiat, in suam reuerentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, vt assolet, concitetur, tu promissor vbertatis seditiones ciuicas momentanea satisfactione dissoluis: & † per te prospicitur, ne quid à populis conquirentibus excedatur. Non immeritò Pōpeius fertur, copię quantitate prouisa, vsque ad rerum peruenisse fastigia. Quia meritò singularis est amor populi, cum † potuit à penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausúmq; populorum, Hinc vnicè semper amatus est, & in gratia ciuium omnium vicit facta majorum: qui ne aliquando in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur & Magnus. Hoc te exemplum inuitet ad prospera: quando ille honoris tui locum egisse " cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem* putet, ab electis te hominibus imperare, dignitati quoque tuæ pistorum jura famulata sunt, quæ per diuersas Mūdi partes possessione latissima tendebantur: ne inopia faciente vilesceret quod Romanæ copiæ laudabili famulatione seruiret. Suarij quoque, Romanæ copiæ causa reperti, tuo deputati videtur examini. Gloriare priuilegijs acquisitis. Tribunal tuū non est inter minimas dignitates: quando & Romana gratia frueris, & prouincijs jussa trāsmittis. Sed † vt actionis ipsius in totū merita perscrutemur, " triticas quidē copias. Præfectura Prætoriana procurat. Sed non minor laus est, dispensationē probabilē facere, quam frumenta colligere: quando in quavis abundātia querela non tollitur, si panis elegantia nulla " seruetur. Sic Ceres frumenta dicitur inuenisse, Pan autem primus conspársas fruges coxisse, perhibetur: vnde & nomine ejus panis est appellatus. Ita & illa prædicata est quæ reperit, & iste laudatus est, qui decenter edenda humanis vsibus explicauit. Atque ideò cognoscentes industriam tuam, quæ semper est amica sapientiæ, Pręfecturam Annonæ per illam Indictionem nostra tibi electione deferimus. Considera nunc, quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in ciuitatis † damna committitur, silentio non cælatur. Nescit plebs tacere: quando interdum" & hoc loquitur, quod à nemine perpetratur. In fraudulentos distringe: panis pondera æquus examinator intende: solicitiùs auro pensetur, vnde à Quiritibus viuitur. Quia gratior nobis est lętitia fauentis populi Romani, quàm copia pretiosissimi metalli. Intuere certè *quod loquimur. Quid habes melius quod optes, quàm illius populi gratiam quærere, quam nos etiam constat optare?

Marginal notes: † pro; † potuerit; Pompeius Magnus; Jura pistorū; " noscitur; *prouocet; Suarij; † vt &; " tricias; " frueretur; " damno; " hoc & Pondera exquisita.; * quid

NOTÆ VARIORVM.

§ 1 *Qui ad copiam Romam.*] Copias vocat alimenta & annonas, vt in *l.4. C. Theod. de oper. pub. in l. 10. ff. de compens.* & apud Valer. *lib.5. cap.1.* inde copiari magno commeatu prædáque ingenti apud Agellium *lib.27. cap.22.* & Nonium Marcellum, quod verbum castrense est, nec facilè apud alios reperitur. BROS.

Formu-

¶ Formula comitis archiatrorum. XIX.

De laudibus artis medicinæ.

INter vtilissimas artes, quas ad sustentandā humanæ fragilitatis indigētiam, † Diuina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quam quod potest † auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate confligit: & ibi nos nititur subleuare, vbi nullæ diuitię, nulla potest dignitas subuenire. Causarum periti " palmares habētur, cum magna negocia defenderint singulorū: sed quātò gloriosius est expellere, † quòd mortem videbatur inferre? & salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare? Ars, quæ in homine plus inuenit, quam in " se ipso cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, & futurorum præscia valetudini non cedit, cum se æger præsenti debilitate turbauerit, ampliùs intelligens quàm videtur, plus credens * actioni, quàm oculis. Vt ab ignorantibus pene præsagium putetur, quod ratione colligitur. a Huic peritiæ deesse judicem, nonne humanarum rerum probatur obliuio: Et cum lasciuiæ voluptates recipiant * tribunum, hoc non meretur habere primarium: " Habeant itaq; præsulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationē, qui operandam suscipiunt humanā salutem. Nó quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: " alioqui periculis potius * exponimur, si vagis " voluntatibus subjaceamus. Vnde si hæsitatum fuerit, mox quæratur. Obscura nimis est hominum salus tēperies ex contrarijs humoribus constans: vbi quicquid horum " excreuerit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc est, quod sicut " aptis cibis valetudo fessa recreatur, sic venenum est, quod incompetenter accipitur. Habeantur itaque medici " pro incolumitate omnium, & post scholas magistrum vocent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assiduè legit, quàm qui de humana salute tractauerit. Deponite medendi artifices noxias ægrotantium contentiones: vt cum vobis non vultis cedere, inuenta vestra inuicem videamini dissipare. Habetis quem sine inuidia interrogare possitis. Omnis prudens consilium quærit, dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis " hujus initiis quædam sacerdotij genere b sacramenta nos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, & amare puritatem. Sic vobis liberum non est, sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animas imponitur obligare. Et ideò diligentiùs exquirite, quæ curent sancios, corroborent imbecilles. Nam si videro quod delictum lapsus excuset. [Homicidij crimen est, in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista sufficere, quando facimus, qui vos debeat admonere.] Quapropter à præsenti tempore; Comitiuæ Archiatrorum * honore decorare. Vt inter salutis magistros * solus habearis eximius: & omnes judicio tuo cedant, qui se ambitu mutuæ contentionis excruciant. Esto arbiter artis egregiæ, eorúm-

† Diuina consilia
† auxiliatrix
Aduocati
" al palmares FOR.
" qui
" V. ipse FOR.
* lectioni
Medicina iudicem non habet.
Voluptatū tribunus.
" tribunū hæc
" habent
" alioquin
* exponimini
" voluptatibus
" exercuit
Ciborum ratio
" apertis
" pro &
Archiatri officium & partes.
" hujusmodi
Imperitia medendi.
* te honore decoramus
* solos
Sedare disputationes

que [d] distingue conflictus, quos judicare solus solebat " affectus. In ipsis ægros curas, si * contentiones noxias prudenter † abscidis. Magnum munus est, subditos habere prudentes, & inter illos honorabilem fieri, quos "reuerentur cæteri. [e] Visitatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debiliũ, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos visitant, ægrotantes, si dolor cessauit, si somnus affuerit. De suo verò languore te ægrotus interroget, audiatq; à te verius, quod ipse patitur. Habetis & vos certè verissimos testes, quos interrogare * possitis, Perito siquidẽ Archiatro venarum pulsus enuntiat, quid intus natura patiatur. Offeruntur etiã oculis vrinę, vt facilius sit vocem clamantis non aduertere, quam hujusmodi minimè signa sentire. * Indulge te quoque palatio nostro: habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis * solent pretijs comparari. Nam licet alij subjecto jure seruiant, tu rerũ domino studio præstantis obserua. Fas est tibi, nos fatigare jejunijs: fas est, contra nostrum sentire desiderium, & in locum beneficij † dictare, quod nos ad gaudia salutis † excruciet. Talem tibi denique licentiam nostri esse cognoscis, qualem nos habere non probamur in "cæteros.

" effectus For. † contẽtiones eorum " abscindis *Visere ægros* † venerantur *Venarum pulsus.* * poteritis *Vrinæ.* *Ingressus palatij* * indulgere * solet † delectare † excrucies " certis " cæteris

NOTÆ VARIORUM.

¶ * [a] *Huic peritiæ.*] Id est Medicina non habet judicem. For.

¶ " [b] *Sacramenta*] Intelligit ὅρκον Hippocratis, quo nihil sãctius, castius, integrius nihil. For.

¶ " 3 *Comitis archiatrorum*] Cum plures archiatrorum ordines essent, in singulis erant qui cæteros anteirent, & hi comites archiatrorum vocabãtur, de quorum eligendorum forma & authoritate hoc loco scribit Cassiodorus, nec vnum fuisse comitem, sed tot, quot ordines archiatrorum erant. Cognat. *obser. lib. cap.* 15.

¶ 4 *Discinge*] v. *distingue.* minùs scitè. Idem mendum insederat hactenus, *l.* 6. *sicut, Cod. Theod. de legitim. hered. pendentium negotiorum fata distinguunt*, pro *discingunt*, vt supr. hoc libro epist. 9. *querimonias possessorum sine venali protractione discingue:* in manuscriptis membranis, *distingue.* Sic jurgium discingere, *l.* 4. *C.Theod.fin.regun. l.*64. non ignoramus, *C. Theod. de appell. l.* 2. *l.* 3 *C.eod.quor.appell.non recip.causam.sine dilatione discingere.*

¶ 5 *Visitatio ægrotantium*] hi περιοδευταὶ à Modestino dicuntur, *l.6.de excus.tut.* & περιερχομένους Lucas vocat *Actuum Apostolorum cap.* 19. circuibant enim & obambulabant vrbes Medici, vt ex lege Hippocratis colligitur, τὰς πόλιας φοιτέοντες μὴ λόγῳ μοῦνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰητροὺς νομίζεσθαι. Sic philosophi se frequentes atque vtiles per eandem studiorum sectam contendentibus præbere, *l.8.in honoribus, D.de vacat.mun.* Sudas in δημοσιεύω: Nomocan. *tit.* 1. *cap.* 34. For.

¶ Formula consulitatis, & ejus excellentia. XX.

Confertur cuidam dignitas consularis.

Quamvis

QVamvis dignitatem tuam à Consulibus descendere nominis ipsius videantur testimonia declarare, tamen & insignia tanta circũstant, vt nullus posſit ambigere, te de illius lampadis claritate lucere. Secures enim & fasces, " quos illis dicauit "genio Antiquitas, tuis videntur faleris deputata: vt jurisdictio concessa vel tacita posſit "admonere prouincias. Sed qua se tibi debet esse, quod curules inclytas probatur ornare? Vultus quinetiam regnantium " geniata obsequij pompa præmittit: vt non solum summi judicis, sed & dominorum reuerentia cumulatus orneris. O magnæ temperationis inuentum! De nomine consulis promitteris clementissimus, & de principum imagine metuendus. In aliquibus adhuc prouinciis ornatus penula, carpenti etiam subuectione, decoraris: vt multis declaretur indiciis, per expressas imagines rerũ vices te præcelsæ gerere dignitatis. Considera, magnum esse, quod suscipis, & nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui " auctor multa conferendo prædicatur. Tu age ne vilis cupiditatibus accuseris: vt si dare non præuales, certè te moderari velle festines Proximus enim habetur donanti, de quo potest dici, abstinens est jugiter alieni. Certè fœdissimæ contrarietatis vitium est, studere furtis, & habere vocabulum largitatis. Erigat ad laudem tuos animos quod vocaris. Non te profectò meritis imparem "facis, si turpisſimæ ambitionis delicta calcaueris. Nam errores noxios vincere, est vitia maculosa superare, & iste reuera editus est de moribus Consulatus. Nec enim superfluè prudentisſimi Veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum continentiæ magnæ præsulem prouinciis mitterent consularem. " Triumpha jura publica, largire justitiam, & ex fortiori parte imitari præuales, "quem nominis proximitate contingis. Pecuniis potest indigere " mediocris, morem talenta, * non potest habere, qui justus est. Non paucscas largas Consulum manus. Habent & boni pauperes diuitias suas. Illud ergo à te quæritur, quod in pectore humano nascitur, non nascitur, non quod terræ visceribus continetur. Quanto meliùs triumphare ex animi thesauro, vnde nunquam nascitur plenitudo? quia nec tenuis efficeris, cùm plura concedis: quinimò tantũ locupletior redderis, quantum te bonæ conscientiæ sparsisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude pellecti, per illam indictionem, in illa prouincia, Consularitatis te pręcipimus agere dignitatem: vt tibi non sit acceptum, quod legibus probatur * inimicum illa magis " dilige, quę æquitatis jura commendant. Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, & tunc verè diceris Consularis. Sed vt omnia æquabili moderatione pensetur, institue pecunias non quærere, & " agnoscis munera tibi copiosa prouenire. Hanc enim conditionem humanis actibus diuina posuerunt, vt ille magis posſit ditescere, qui lucra turpia nescit optare. Ignorantes accipiunt, "qui bene agunt. Quia necesse est, vt dum parumper malorum ambitio comtemnitur, superno munere plus donetur.

Margin notes: " quas; " ingenio; " amonere; Dignitatis insignia. " gemmata obsequi.; " actor Principum imago.; " factis; " triũpho; " quam; " mediocribus; *potest nõ habere paupertas; " anuerſanda.; * iniquum; " dilige te; " agnosces; Consul.; " quod

§ Formula rectoris Prouinciæ. XXI.

De Iudicibus ad Prouinciam mittendis.

'Quid
" merere tur
" reprime- re vitia
* faciamus
Chlamys & purpura.
" nisi
" amoue- rent
" veste ge- neiota
Tributorum exactio.
Principi no uos casus re- ferre.
" Senato- res
" residen- tes
" tamen
Nomen frater prin- cipis.
" forma
" V.in te
Iudex incul patus.
" respexit
" amisisse
" qui
" possis
Auari iudi ces.
" cogno- scimus

OMnino prouidè decreuit Antiquitas, Iudices ad prouinciā mitti, ne posſit ad nos veniendo mediocritas ingrauati. "Quis enim latronū ferret audaciam, ſi lōgè poſitam cognoſcerent diſciplinam? Abſolutè poterat vis permiſſa craſſati, ſi conquerens tardiùs " crederetur audiri. Sed quantò meliùs in ipſis cunabulis adhuc mollia " reprimere, quàm indurata crimina vindicare? In cōpēdium mittimus mala, ſi præſentia " facimus eſſe judicia. Quis enim audeat peccare, cùm ſupra ceruices ſuas diſtrictionem cognouerit imminere? Et ideò te illi prouinciæ Rectorē, per illam indictionē, noſtra mittit electio: vt reuera corrigere nitaris, quos tibi cōmiſſos eſſe cognoſcis. Chlamydis tuæ procul dubio inter alia clauos intende, quos ſcias non inaniter poſitos. "Hinc fit vt cùm publicum agentes [1] purpurā cernerent, de vigore ſemper Principis " admonerent. Geniatus, "veſtis gratioſa, quam filio ſuo Priapo Venus dicitur texuiſſe, vt eximiæ pulchritudinis matrem ſingulariter ornatus filius teſtaretur. Reſpice, quantum dederint leges, & ad menſuram te poteſtatis extende. [2] Tibi fiſcalium tributorum credita monſtratur exactio. Conſtat eſſe tuę fideicommiſſum, Principi renuntiare, quod in prouinciis probatur emergere. Tu etiā "Senatorem ibidem "reſidentem juberis audire: tu in Præfectorum militem cum ipſius "tantùm conſcientia vindicare. Tuum nomen in ſubſcriptionibus juſſerunt Honoratis Prouincialibus anteferri. Quid de te æſtimatū ſit, datur aduerti, cui tot videntur nobiles potuiſſe poſtponi. Additur, quod à Principe frater vocaris: vt nobilitate pretioſi nominis à vilitate criminum tolleris. Cogita, tantorū hominum tibi cōmiſſas eſſe fortunas. " Fama erunt noſtri temporis tui mores. Eſto " vitæ continens, vt poſſis in alienos eſſe judex. Prima æquitas eſt, à ſe preſules inchoare: vt debeant crimioſi metuere, quem nequeunt ſimilem reperire. (Nullas enim in ſe culpas timet reus, quas habere " reſpexerit cognitorem: quando agentē malè niſi in bonis moribus nō æſtimat diſplicere. Suos actus nullus damnat in altero: quia natura eſt humani animi, vt nitatur potiùs vindicare, quod ſe cognouerit "admiſiſſe.) O quale eſt, liberum tribunalibus inſidere! nō eſſe obnoxium reo ſuo: ne incipiat potior fieri, " quem redemi: timeat diſtrictum: timeat continentem, non audiat blandum. Da vt " poſsit rigidam formidare ſententiā, auari judices neſciunt, quātum delinquunt. Nam cùm vendunt aliena crimina, ſua faciunt eſſe peccata. Quapropter eſto ſolicitus, vt bonæ actionis tuæ laudes potiùs audiamus. A nobis confidenter exigis, quod remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quæſiſſe, "cognouimus.

NOTÆ VARIORVM.

§ 1. *Purpuram cernerent de rigore principis admonerent*] Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſsio: *vt omne purpuratos Auguſtos cognoſceres.* Herodiā. *libro 1.* ὃν βασίλειος ὑπεδέξατο πορφύρα. *me ex aluo prodeuntem purpura imperatoria ſuſcepit.* Item *libro 2.* τὴν βασίλειον πορφύραν vocat; vbi ait Nigrum

à Sy-

à Syriaco exercitu Imperatorem factum, amictúmque purpura, & reliquo Augusti apparatu. Lamprid. *in Alexandro*, de Vlpiano. Quem sæpe à militum ira, obiectu purpuræ defendit. Peplum Imperatorum dixit Trebellius Pollio *in Saturnino 21. tyranno*. For.

¶ 2 *Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio.*] Iudicum vel præsidum munus erat tributorum exactioni incumbere. *l. in fiscalibus. C. de exact. trib. Nou.* 191. idem & Catholicorum munus est, & ex constitutione Augusti iam ab initio proconsulum Dio *lib.* 53. Bros.

¶ Formula Comitiuæ Syracusanæ ciuitatis. XXII.

De judicum electione, [a] & militum insolentia.

Regalis est prouidentiæ, " tales Iudicum personas eligere, vt ad Comitatum necessitatē non habeant veniendi, quos in lōginquis regionibus cōrigerit immorari. Nullū enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati posiit expensas, dum commodius sit causam perdere, quàm aliquid per talia dispendia conquisisse. Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes: quia grauatur apud nos actio " præsulis, si eam tā lōginqui "potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse nō creditur, vbi tanti laboris tædia subeuntur. Et ideò majore cura tractāda sunt, vnde inuidia plus timetur. Proinde per Indictionē illam, Comitiuā tibi Syracusanæ ciuitatis, propitia diuinitate concedimus: vt omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi pręstitisse cognoscis. De proximis vota causantium " sustinemus: " inde autem vltrò requirimus, vnde ad nos difficilè venire posse sentimus. Habes " quæ te decorare debeant, si tu tamen, ibi conscientia " defecatus adueneris Militū tibi numerus nostris seruit expensis. Redderis inter arma geniatus, processio tua procinctualis ornatus est. Exercitu vteris pacato, nec pericula belli subis, & armorum pompa decoraris. Verùm inter hæc ciuilem cogita disciplinā. [b] Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant: causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat lectum, qui se gloriatur habere armatū. Priuilegia dignitatis tuæ nec iubemus excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

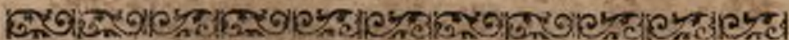
Iudices à principe lecti. " tales ad " præsidis " potuerūt " festinemus " tamen " qui " vbi " vel clarificatus *Militum insolentia coercenda* *Annona moderata.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Regalis*] Vt in prouincia litis dirimantur, ne necesse sit commeatum Principis accedere, ijsdem propemodum verbis Majorianus Nouel. *de indulgentiis*, reliquorum vtitur: *nec de longinquis Prouinciæ regionibus cum magno sumptuum expensarúmque detrimento ad comitatum nostrum venire audeat ille, qui queritur, cui sub durum patientiæ genitum tolerabilior videtur deprædatio sæuientis, quàm sub magno obseruationis incommodo sustinendus impetrandæ vltionis euentus.* Et infrà noster Cassiod. *l. 9. epist.* 20. Iust. *Nou.* 17.

de mund.princip.§.si tibi, præcipuè vt lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin. *Nouell.4. Prouidere decet ne prouinciales tenues homines defensoris inopia ad requirenda auditoria sumptuosè venire cogantur.* Nouell. Marcian.1.cauetur, Neminem exiberi de prouincia ad comitatum, nisi ad relationem judicis à quo fuerit appellatum.For.

§ 2.*Non permittas milites possessoribus esse insolentes.*] Ideo Cæsar dicebat non minus se modestiam & continentiam quam virtutem atque animi magnitudinem desiderare, quamvis fortitudinem duntaxat & fidem in milite plerumque requiri, variis auctorum testimoniis comprobatum fuerit.Bros.

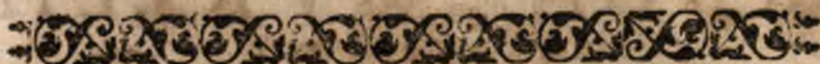
Formula Comitiuæ Neapolitanæ.XXII.

De magistratibus, quibus ciuitatum facies ornatur.

INter cætera vetustatis inuenta, & ordinatarum rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferri, quod diuersarum ciuitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari: vt & conuentus nobilium occursione celebri colligatur, & causarum nodi iuris disceptatione soluantur. Vnde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimur, qui facta Veterum annuis solennitatibus innouamus. Nam quid prodesset inuentum, si non fuisset iugiter custoditum? Exeunt à nobis dignitates relucentes quasi* Solis radiis, vt in orbis nostri parte resplendeat custodita justitia. Ideò enim tot emolumentorum commoda serimus, vt securitatem prouincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi † vt subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideò ad Comitiuam te Neapolitanam per illam Indictionem libenter adducimus: vt ciuilia negotia æquus trutinator examines: tantúmque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in leui culpa facilè displicere cognoscas. Vrbs ornata multitudine ciuium, abundans marinis terrinisque deliciis: vt dulcissimam vitam te ibidem inuenisse † diiudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba † custodit. † Confidis gemmatum tribunal: sed tot testes pateris, quot te agmina circundare cognoscis. Præterea litora vsque ad præfinitum locum data iussione custodis. Tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præstas ementibus de pretio suo, & gratiæ tuæ proficis, quod auidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet: quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo ciuitatis, dum per ora fertur populi, quod à judice contigerit actitari. Habet vltionem † suam hominum frequentia, si* loquar * ad diuersa: & de judice judicium esse creditur, quòd à multis * adstipulationibus personatur. Contrà, quid meliùs quàm illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui fauore multorum,

Causarum nodi. *Veterum inuenta tueri.* * Solecadij † vt vbi *Neapolis.* † disiudices, sed † custoditis. † Conscendis. *Literum custodia.* *Præsides sur annui.* *Commercia* *Iudex qualis.* † sua * loquantur. † aduersa. † stipulantibus,

rum,& illas voces accipere, quas & clementes dominos delectat audire? Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, vt sua beneficia principem delectet augere.

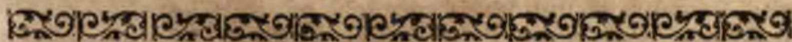

¶ † Formula honoratis possessoribus & Curialibus ciuitatis Neapolitanæ. XXIV. † Formula quæ scribitur,

Super eodem.

TRibuta quidem nobis annua deuotione persoluitis, sed nos † majore vicissitudine † decoras vobis reddimus dignitates: vt vos ab incursantium prauitate defendant, qui nostris jussionibus obsecundát. Erit enim gaudium, vestra quies, suaue lucrum, si nesciatis † incommodum. Degite moribus compositis, vt viuatis legibus feriatis. Quid opus est, quenquam facere, vnde pœnas possit incurrere? Quærat judex * in vos causas, & non inueniat. Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis judicem, testem bonis moribus destinamus: vt nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitimæ conuersationis accusat. Atque ideò illi nos Comitiuam Neapolitanæ † ciuitatis per illam indictionem dedisse declaramus: vt nostra gubernatione laudatus, alteram mereatur de nostro judicio dignitatem. Cui vos conuenit prudenter obedire: quia vtrunque [laudabile est, vt bonus populus judicem benignum faciat, & mansuetus judex grauissimum populum æquabili ratione componat.

Princeps multò plus confert in subditos, quàm subditi in Principem.
† maiori
† decoratis
† incommoda
* inter vos
† ciuitas

¶ Formula de Comitiua Principis militum. XXV.

De obsequio præstando.

OMnes " apparitiones decet habere judices suos. Nam' cui præsul adimitur, & militia denegatur. Sed nos, quibus cordi est, locis sui vniuersos ordines continere indicamus, illi Comitiuam Neapolitanam, † Deo juuante, largitos, Vt judicibus annua successione reparatis, vobis solennitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstare "competenter obsequium, vt sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita & vos parendi debeatis priscam regulam custodire.

" apparitores
" Domino
" cōsequēter

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS.

VARIARVM LIBER VII.

¶ 1 Formula comitiuæ prouinciæ.

Promotio ad dignitatem comitiuæ Prouinciæ.

Armata manu, Ciuiles vestes. † videntur

fasces.

Ius gladij. Alioquin *Comitis moderatio.* † concupisces exitu

Armorum in prouinciis vsus.

Cunctator esse debet qui de salute judicat. † mutari " exhortéant " transmittat " contemnitur " suspicitur " deflexeris " laudabili

" iniustus

QVAMVIS omnium dignitatum officia, † à manu secludantur armata, & [2] ciuilibus vestibus videātur [3] induti, qui districtionem publicam † docentur operari: tua tamen dignitas à terroribus ornatur, quæ [4] gladio bellico, rebus etiā pacatis accingitur. Vide quo judicio frueris euectus, quando aliis vigorem fascium videas esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato, vt & noxij nimium metuerent, & læsi [5] de optata vltione gauderent. † Alioqui culparentur priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facilè nō " concupiscas exitiū, Reus qui dicitur, & probetur. Scito puniendi remediū datum tibi pro salute multorum. Arma ista juris sunt, nō furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta: vt plus terror corrigat: quàm pœna consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curuat audaciam Ciuilis est pauor iste, non bellicus: quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam & ferrum nihilominus incruentum. Claudantur nexibus cathenarum, quos leuium criminum pulsat inuidia. Cunctator esse debet, qui judicat de salute. Alia sententia potest corrigi, [6] de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pauescant latrones " perhorreant: Innocentia tantum læta respiciat, dum si auxilia venisse credit, quæ legum disciplina " transmisit Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius " conditur, vbi aurum " suscipitur. Tu te inermem reddis, si à virili animo cupiditate " recesserit. Quocirca per Indictionem illam Comitiuę tibi in illa prouincia tribuimus dignitatem: Vt ad titulos tuos pertinentia ciuilitate potiùs " laudabilis exequaris: nec quicquam præsumas facere, nisi quod priuatus posis legibus vindicare Ipsa est enim recta administratio, quæ & sine potestate defenditur: Vt tunc probetur fuisse " justus, quando ei quæ mauult objicere posit inimicus

micus

micus. Nec tamen ſpes noſtra velut † faſtiditate deſeritur: nam ſi benè prouinciarum adminiſtrationibus * præſidetis, honores vos ampliſſimos ſperare, leges meritò " cenſuerunt. Vnde jam videtur penè debitum, quod vobis à tanta auctoritate vltro noſcitur " fuiſſe promiſſum.

† faſtiditate
* præſideris
" conſenſerunt
" eſſe prouiſum

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Formula comitiuæ*] In notitia Imperij Rom. nominantur Comes Africæ, Aſiæ, Ponticæ, Thraciæ: comes rei militaris per Ægyptum: comes Tingitanæ: comes litoris Saxonici: comes Iſauriæ, &c. FOR.

¶ 2 *Ciuilibus veſtibus*] Præſcriptum fuit veſtium genus, *lib.4. tit.10. Cod. Theod.* De habitu quo vti oportet intra vrbem. *l.1. Nullus Senatorum habitum ſibi vendicet militarem, ſed chlamydum terrore depoſito, quieta coloborum ac penularum induat veſtimenta. Cum autem vel conuentus, &c. togatum eundem intereſſe iubemus.* nempe hic habitus eſt ciuilis, quo intra vrbem, & extra caſtra magiſtratuum, vti conſtitutum erat, cujus mentio in antiqua fori Traiani inſcriptione eſt, *Statuam poni habitu ciuili in foro Diui Traiani pecunia publica cenſuit.* Huc pertinet *l.7. eiſdem, Cod. de aduoc. diu. iud.*

¶ 3 *Induci*] legebam prius, *indui*, ſed pòſt, *induti*, ex manuſcr. arridet manuſcr. arridet magis læſi FOR.

¶ 4 *Gladio bell. aliis vigorem*] hinc Præſidis prouinciæ & Comitis differentiam notare licet. Præſides enim prouinciarum non erant magiſtratus militares. FOR.

¶ 5 *De optata vltione gauderent*] humanum eſt vt doloris remedium ſit inimici dolor. hinc vindictæ ſolatium Calliſtrato, *l.28. Capitalium, §. famoſos, de pœnis:* Apuleio *lib.3. & lib.5. Metaphor.* vltionis ſolatium: Plin. *lib.3. epiſt.14. diffugiunt ſerui, quorum magna pars comprehenſa eſt, cætera requiruntur. ipſe paucis diebus ægrè refocillatus non ſine vltionis ſolatio deceſſit, ita viuus vindicatus, vt occiſi ſolent.* Quintil. *declam.* 381. *nihil dulcius eſt vltione læſæ.* Senec. 1. *de clement. cap.21. Vltio duas res præſtare ſolet, aut ſolatium affert ei qui accepit iniuriam, aut in reliquum ſecuritatem.* cunctator debet eſſe qui judicat de ſalute alia ſententia poteſt corrigi. FOR.

¶ 6 *De vita tranſacta non patitur immutari*] Aurea & Caſſiodoro digna & ab alijs auctoribus tractata ſententia. Iuuenal. *Satyr.6.*

--- meruit quo crimine ſeruus
Supplicum? quis teſtis adeſt? quis detulit? audi.

Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt. l. 20. ſi vindicari. C. de pœn. l.3. de pœn. Cic. *pro Roſc. Amer.* Ariſt. *problem.* ἕκαστος ἡμῶν μᾶλλον ἂν προέλοιτο τὸν ἀδικοῦντα ἀποψηφίσασθαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ ἢ τὸν μὴ ἀδικοῦντα καταψηφίσασθαι, ὡς ἀδικεῖ Quod ſi in alterutram partem peccandum ſit, longè æquius fuerit nocentem abſoluere, quàm damnare ac perdere innocentem illud quidem peccatum eſt, hæc verò etiam impietas: vt ex Antiphonte Stobæus gnomolog. cap. 44. εἰ δέοι τι ἁμαρτεῖν, τὸ ἀδίκως ἀπολῦσαι ὁσιώτερον, ἢ τὸ ἀδίκως ἀπολέσαι, τὸ μὲν γὰρ ἁμάρτημα ἐστι. τὸ δ' ἀδίκως ἀποκτεῖναι ἀσέβημα? Cujus ſententiæ inſigne eſt apud Ælian. exemplum, *lib. Var. hiſt.14.* de Ptolemæo & Berenice, &c. FOR.

¶ Formula præſidatus. II.

De officio Præſidis.

PRudenter omnimodis inſpexit Antiquitas, prouinciarum dignitates annua ſucceſſione reparari: vt nec " diuturna poteſtate vnus inſoleſceret, & multorum prouectus gaudia reperirent. Sufficit enim vnicuique diſceſſiſſe laudatum: quia dum tempus poteſtatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitatur. Illa enim vel in breuitate declinare mirabile eſt, dum frequẽter & * his ſurripiunt, qui à faſcibus velocitate diſcedunt. Annus vniuerſus & ad declaranda conſcientiæ " bona ſufficit, & faciliùs ſe ab errore cuſtodit. " Sit in veſtro propoſito, adminiſtrationem vnius anni ſuſcipere: noſtrum eſt, * merentibus tempus augere. Quia nõ facile remouere cupimus, quos iuſtos eſſe ſentimus. Idcirco conuerſationis tuæ moribus " inuitati, per illam Indictionem Præſidatũ tibi in illa prouincia, propitia diuinitate, concedimus: vt ſic debeas agere, quemadmodum nobis poſſeſſor gratias " cũ tributis videatur exoluere. Deceſſorum bona exempla ſequere: à " vitioſorum te inuitatione diſiunge: non putetur omnis [b] conſuetudo probabilis. Cautum debet reddere, non ſequacem, error alienus. Prodit " juſtitiæ culpam, qui ſequitur accuſatum. Sed illud meliùs eligitur, vnde * præſidentis opinio ſub adminiſtratione laudatur. Reſpice quãtis ſit prouincia plena nobilibus. Habes qui & benè loqui de te debeant, & derogare præſumant. Quia nulla poteſtas eſt quæ qualitatem famæ ſuæ de ore hominum poſſit auferre. Contráque, " fructus eſt, opinione prædicabili per confines ire prouincias, & inuenire veriſsimam laudem, vbi non " imperas poteſtate Additur, quod irremuneratum non relinquimus, ſi te egiſſe probabiliter audiamus. " Horrere vitium, & principis mereris affectum. Voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, & noſtra cognoſceris implere mandata.

" diurna al. *Diuturna.* For.
* iis
" *Non bona.* For.
* Al. *his* For.
" mercibus *Prorogatio.*
" incitati
" contributus
" vitiorum
" Rectè nõ *ſuſcitia.* For.
" qui functus eſt opinioni
" imperat
" Horre For.
Voluntas regia in legibus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Prudenter*] Huius epiſtolæ argumentum epiſtola poſtrema ſuperioris li. tractatur. For.

¶ 2 *Conſuetudo.*] tributum, τὸ τέλος. ſupr. lib. 1. epiſt. 10. Theodericus Boethio reſcribens : *arbiter arcæ habeat conſuetudines iuſtas.* rurſus lib. 3. epiſt. 23. *Remoue conſuetudines abominanter inolitas.* Iulianus Miſopogone εἰθισμένων εἰσφορῶν πέμπτον : conſuetorum vectigalium quinta. Idem epiſtola vult. εἰσοίσεται κατὰ ἔθος. Nam conſuetudo in exactionibus & tributis maximè ſpectanda eſt, *leg.* 15. *Quoniam*, *Codic. Theod. de exactor. lib.* 25. Ærariæ, de annona, & tribut. C. Theod. *lib.* 13. *Imperatores*, *in fin. ff. de pollicitation. & vectigalibus. l.* 4. *l.* 9. *Locatio*, *§. pen. ff. de public.* For.

¶ Formula Comitiuæ Gothorum per * singulas prouincias. III. * diuersas

De Comite instituto ad litem inter duos Gothos amputandam. Th pacis studiosus.

CVm, Deo juuante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos, ne qua inter consortes, vt assolet, indisciplinatio nasceretur, necessariũ duximus, illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus cõprobatum, ad vos Comitem destinare, qui secũdum edicta nostra inter duos Gothos litem debeat amputare: si quod etiam inter Gothum & Romanũ natum fuerit fortasse negotium, * adhibito sibi prudente Romano certamẽ possit æquabili ratione distringere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per prouincias dirigimus cognitores: vt vnicuique sua jura seruentur, & sub diuersitate judicum vna justitia complectatur vniuersos. Sic pace cõmuni vtræque nationes, diuinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem, vnam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem: sed ille se animo nostro amplius commẽdare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid inciuile, scelestã superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violẽtos nostra pietas execratur. In causa possint jura non brachia. Nam cur eligant quærere violenta, qui præsentia probantur habere judicia? Ideo enim emolumenta judicibus damus, ideo tot officia diuersis largitatibus continemus, vt inter vos nõ sinamus crescere, quod possit ad odium pertinere. Vnũ vos " amplectatur viuendi votum, quibus vnum esse cõstat imperium. Audiat vterque populus, quod amamus Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini, ita sint & caritate cõjuncti. Vos autem Romani magno studio Gothos diligere debetis, qui & in pace * numerosos vobis populos faciunt, & vniuersam Remp. per bella defendunt. Itaque destinato à nobis judici vos conuenit obedire: vt quicquid pro conseruandis legibus censuerit, modis omnibus impleatis: quatenus & nostro imperio, & vestræ vtilitati satisfecisse videamini.

Cognitor pro iudice

Iura nõ brachia.

" amplectitur.

* in vniuersos.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Adhibito prudente Ro.*] id est, jureconsulto: qui non patietur ad arma & rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere; *l. 13. si cuius. vers. cur enim. D. de vsufru.* Nam vt subjicit: *in causa possint jura non brachia.* id est, vis non adhibeatur in disceptatione à litigantibus, vt apud Græcos ὁ χειρῶν νόμος, sic Latinis manus, Pompon. *omnia manu à regibus gubernabantur, l. 2. de orig. juris, Paul. 5 sent. tit. 31. qui custodiam militi prosequenti magna manu excesserunt, capite puniuntur.* FOR.

¶ Formula ducatus Retiarum IV.

Promotio ad dignitatem ducatus Retiarum.

QVamuis spectabilitas honor vnus esse videatur, nec in " his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri, tamen rerum qualitate per-

" his

Difficile fungi prouincia præfectis.

† iis

" strepitus

Retia unde dicta.

" concedimus

Cui cōmissa regni tranquillitas.

" solemnitate

Iure ciuili viuere.

" Al. clypeis For.

Vsu militū.

* nostras

" al. agentes For.

pensa multum † his creditum videtur, quibus [a] confinales populi deputantur. Quia non est tale pacatis regionibus ius dicere, quale suspectis gentibus assidere: vbi non tantùm vitia, quantum bella suspecta sunt, nec solum vox præconi insonat, sed turbarum " crepitus frequẽter insultat. Retiæ namque [b] munimina sunt Italiæ, & claustra prouinciæ. Quæ non immeritò sic appellata esse judicamus quando contra feras & agrestissimas gentes, velut quædam plagarum obstacula, disponũtur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, & transmissis iaculis sauciatur furibunda præsumptio. Sic gentilis impetus. vestra venatio est, & ludo geritis, quod vos assiduè feliciter egisse sentitis. Ideóque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam Indictionem, Ducatum tibi " credimus Retiarum: vt milites & in pace regas, & cum eis fines nostros solenni alacritate circũeas. Quia non paruam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas regni nostri tua creditur " sollicitudine custodiri. Ita tamen vt milites tibi commissi [b] viuant cum prouincialibus iure ciuili, nec insolescat animus, qui se sentit armatum: quia " clypeus ille exercitus nostri quieté debet præstare Romanis. Quos ideò cõstat appositos, vt intus vita felicior secura liberalitate carpatur. Quapropter nostro responde judicio, fide nobis & industria placiturus: vt nec gentiles sine discussione suscipias, nec* nostros " ad gentes sub incuriositate transmittas. Ad necessitatẽ siquidem rariùs venitur armorũ, vbi suscepta surreptio custodiri posse sẽtitur. Priuilegia verò dignitatis tuę nostris tibi iussionibus vindicabis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Confinales pop.*] nam duces mittebantur tantùm ad prouincias limitum Imperij. For.

¶ 2 *Munimina.*] Allusio nominis Retiæ, quasi retia dictæ: & vt subjicit velut quædam plagarum obstacula. For.

¶ 3 *Milites viuant cum prouincialibus iure ciuili, nec insolescat animus, qui se sentit armatum.*] Milites à vi rapinísque abesse, & habere manus puras debent, nec debent esse possessoribus insolentes, nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annona sua contentus sit: denique ita transeant vt non modo manus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur. Bros.

¶ Formula curæ palatij. v.

Committitur cura fabricæ palatij Imperialis.

illud ædific. ærum. † *dispositionibus,*

AVla nostra sicut agnoscitur peritis † dispositionis instituta, ita doctorum in ea diligens debet esse cautela. Quando pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente vitiatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentiæ imperij decora facies, testimonium

monium præconiale regnorum: hæc legatis sub admiratione monstrantur, & prima fronte talis dominus esse creditur, quale eius habitaculum comprobatur. Et ideò magna* voluptas est prudentissimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, & inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cauernis mōtium Polyphemus ab Vlysse singulatis oculi † lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata. Vt quod tantis ac talibus institutoribus inuentum est, emulatrix posteritas in suum commodum custodiret. Hinc est, quòd * † sublimitatem tuam ab illa Indictione curam[2] palatij nostri suscipere debere censemus: vt & antiqua in nitorem pristinum cōtineas, & noua simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus vno conuenit colore vestiri, ita nitor palatij similis debet per vniuersa membra diffundi.* Atque sic poteris idoneus inueniri, si frequēter geometram legas Euclidem: si schemata ejus, mirabili varietate † descripta, in tuæ mentis cōtemplatione condideris: vt in hora commonito famuletur tibi copiosa notitia.. † Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant: vt ad noua reddatis " paratissimus. Nō enim tibi minima cura delegatur, quando animum nostrum fabricarum studio cupidissimum artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut ciuitatem reficimus, aut castellorum volumus fundare nouitatem, vel si cōstruendi nobis prætorij amœnitas blandiatur, te ordinante ad oculos perducitur, quod nobis cogitantibus inuenitur. Decorum † magisterium, propositum omnino gloriosum, in tam lōgas ætates mittere: vnde te debeat posteritas admirata laudare. Quicquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris * furor, aut " camerum rotator, aut gypsoplastes, aut * musiuarius ignorat, "te prudēter interrogat: & tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne " possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta " debet nosse qui " possit tantos instruere. Recipis certè bonæ dispēsationis tuę vberrimum fructum, cùm tu de illorum labore " laudaris, si ab eis diligenter facta monstraueris. Quapropter quicquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, vt ab opere Veterum sola distet nouitas fabricarū. Sed hæc possibilia facis, si dona nostra cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artifici, qui eum competenti nō patitur commoditate fraudari. Manus larga artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris, vt, [3]aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes regios primus videaris incedere, vel vt ipso testimonio vicinitatis nostræ * agnoscamus tibi palatia commisisse.

* voluntas For.

Origo fabricarum architecturæ.

* lugentem

* spectabiliter

† spectabilitatem

* Ad quæ *Euclides.*

† cōscripta

Archimedes

† Archimedis

Metrobius

† peritissimus

† magistrū

Artifices fabricæ.

* fossor

* scribe, camerarum

Musiuarius.

* prudentem

" possis

" laudetis

Remunerandus artifex.

Aurea virga.

* agnoscamus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Aula*] Hac formula prima laus ædificiorum & architecturæ origo continetur. For.

§ 2. *Palatij membra*] membrum ædificij pro parte domus, *l.13. si ita*, §. *Idem quæri, D de manu. testam. l.52. librorum*, §. *plene, de leg.3.* Plin. *lib.2. epist.* 17. Apuleius *libro 3. de asino.* Cic. *lib.3. ad Qu. Fratr. epist.1. nec habere poterat adjuncta cubicula & eiusmodi membra.* Quare non dissimulandum est Græcos paulò angustius videri membrum κοιτῶνα exposuisse, d. §. idem quæri. FOR.

§ 3 *Te ordinante*] te præeunte, ex tuo præscripto. formulas enim & ideas, & typos, & schemata, & ichnographias futurarrum fabricarum faciebat & pingebat architectus. FOR.

§ 4 *Musiuarius*] à Musiuario opere, quod sectilibus, paruisque varij coloris crustis constat, formas & imagines rerum effingens. Ælius Spartian. *in Piscennio*, D. Augustin. *lib.16. de ciuit. Dei. cap.8.* Guliel. Philander *in Vitruuij lib.7. c.1.* Musiuum interpretatur, quod nunc Mosaicum dictitant: cujus artifices hic, & *lib.10. Cod. tit. de excu. artif.* Musiuarij nominantur FOR.

§ * 5 *Aurea virga*] Qui in aula posteriorum imperij Romani principum curæ Palatij honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodorus. PET. FAB. *Agon. libro 1. Gomez. lib.1. cap.3.*

§ Formula ª Comitiuæ formarum vrbis. VI.

Committitur cura formarum vrbis.

" possunt * ad admirationem. QVamvis Romuleæ fabricę collatę sibi vix "possint præcipuæ reperiri (quia totum *admiratione noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatū) tamen interesse arbitramur, quod vtilitas necessaria gratificat, & quod pulchritudinis tantùm causa cōmendat. Traiani Forū vel sub assiduitate videre miraculū est. Capitolia celsa conscendere, hoc est, humana ingenia superata vidisse. Sed nunquid per ea viuitur, aut corporis salus * aliqua inde delectatione recreatur? In ᵇ Formis autem Romanis vtrumque præcipuum est, vt fabrica sit mirabilis, & ᶜaquarum salubritas singularis. Quod enim illuc flumina, quasi "constructis mōtibus "perducūtur, naturales credas alueos †soliditates saxorum: quando tantus impetus fluminis, tot sæculis firmiter potuit "sustineri. Cauati mōtes plerūque subruunt, meatus torrentium dissipantur, & opus illud veterū non destruitur, si industria suffragante seruetur. Respiciamus certè, aquarum "copia quantum Romanis mœnibus " præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quædā æquora non haberet? Currit aqua Virgo sub delectatione purissima, quę ideo sic appellata creditur, "quòd nullis sordibus polluatur. Nā cùm aliæ pluuiarū nimietate terrena cōmixtione violētur, hæc aërem perpetuò serenū purissimè labens vnda mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam tantam fastigij molem sic ad Auentini "caput esse perductā, vt cùm ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum, quasi imā vallem

Marginalia: Forum Traiani. Capitolium. * aliquali. Forma aquarum. " cōstrictis " producuntur " soliditate " contineri " copiam " præstet Therma Aqua virgo " quia " montem

vallem

vallem irrigare videatur Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos iacentes superducto diluuio aëre sereno turbulentus exæstuat: sed quanto pulchrius est. Claudiam Romanam per tot siccas montium summitates lauacris ac domibus liquores purissimos fistularum vberibus emisisse? & ita æqualiter fluere? vt nũquã se possit desiderata subducere? Ille enim dum recedit, limus est: dum venit insperatè, diluuium. † Quis ergo famosum. Nilum vrbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verum hæc non superflua commemoratione narrauimus: vt possis † aduertere, qualis à te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tãta committitur. Qua de re, per Indictionem illam, [4] Comitiuam tibi Formarum sub magna deliberatione credidimus: vt summo studio nitaris efficere, quòd tantis ac talibus rebus † videris expedire. In primis noxias [5] arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemus radicitùs amputari: quia nulla læsio remouetur, cuius origo non tollitur. Si quid autem conficiente [6] senio fuerit demolitum, peruigili † claritate reparetur: ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendij. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaueris: tantùmque apud nos proficis, quantum te illi " studuisse probaueris. Agat ergo peritia fidésque tua, vt & constructio fabricæ illibata permaneat, & aquæ distributio nulla se custodum vænalitate subducat.

Nilus.
† Quid
† auertere
Comitiua formarum.
† respicis
Arbores fabricis nocent.
† celeritate.
" studiosè.

NOTÆ VARIORVM.

§ 1 *Comitiuæ formarum vrbis.*] id est, aquæductuum. For.

§ 2 *Formis.*] *formæ aquarum*, *lib.* 1. *de aquæduct.* C. *lib*, *vndecimo*, vbi malè Alciat. *formarum.* formæ enim aquæductuum extructionem ædificiúmq; significant. *l.* 27. *si pendentes*, §. *si quid cloacarij. ff. de vsufr. leg.* 41. Idem Iulianus vulgò, *l.* 39. *Cùm seruus*, §. *idem vult*, *vers. hæres. de leg.* 1. pro, *aquæ forma.* For.

§ 3 *Aquarum.*] In constitutionibus principum legimus formas aquarum, vt in *l.* 1. *Cod. de aquæd. nou.* 7. *de mand. princip.* Bros.

§ 4 *Comitiua formarum.*] de eo dicitur qui curator ædificiis præficitur, vnde deformitas ædificiorum, & deformes ruinæ. Sueton. *in Nerone: deformitate veterum ædificiorum offensus, & angustiis flexurísque viarum. l.* 22. *lex quæ tutores, C. de admin. tut. l.* 1. *ff. de tign. iniuncto. l.* 7. *præses. de off. præs.* Cassiod. suprà lib. 3. epist. 29. in fin. *ne inter tot decora mœnium, deformis appareat ruina fabricarum.* Et in pragmatica Iustiniani sanctione, quæ veteri Iuliani Nouellarum conuersationi additur: *Reparationi formarum*, *&c.* sic τὸ εἶδος, Harmenopulo ædificium est, li. 2. ἐπίτομ.

§ 5 *Arbores quæ inferunt fabricas ruinas.*] Arboreis ædificiis noxiæ, *l.* 1. *Cod. de interd.* suprà lib. 2. epist. 39. For.

§ 6 *Senio.*] senium ædificiorum, epistola superiore initio. For.

§ Formula præfecti vigilum vrbis Romæ. VII.

De dignitate præfecti vigilum Romæ.

Nomen præfecti vigilũ / "prouidentia nostra. / † diligimus. / *Patritij & Consules, proceres.* / "cõtingit / *Officiũ præf. vigilum.* / † etsi / " intolerunt.

QVamvis nomẽ tuum 1 ad ciuitatis te vigilias debeat excitare, vt possis implere, quod diceris: tamen " prouidentiæ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum † deligimus, ad parendum quoque suauiter inuitemus. Quid est tibi pulchriùs, quàm in illa Vrbe operam nauanter impendere: diligentiæ tuæ vbi tales videntur assistere? Cautela quidem tuâ, mox vt adhibita fuerit, per Patritiorum & consulum ora discurrit: vix te " contigit aliquid solicitè facere, & audis proceres cum admiratione laudare. Mediocrem dignitatem regis, & in summa opinione versaris. Custos Romanæ ciuitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures solicitus esto: quos † si tibi leges punire minimè præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam " contulerunt: credo vt quamvis essent raptores detestabiles, tamen quia dicebantur Romani, maiori eos subderint dignitati. Vtere igitur per Indictionem illam Præfecturæ " Vigilis dignitate. " Horror tibi pœnarum adeptus est, non potestas: nam lex à quo " † velit malos capi, ipsum censuit plus timeri. " Eris securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est, & decipere gloria. Actus † tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc " tenetur. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris, quos " omnibus illudere posse cognoscis Præstigij genus est, quod " agitis, vt latronum versutias irretire " possitis. Faciliùs enim æstimamus, " Sphingis ænigmata comprehendi potuisse, quam raptoris fugacem præsentiam reperire. Ille circunspectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti, nullo situ cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis auibus: non tibi pandat aspectus: & sicut illæ reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis inuenire præconium. Esto nunc ad iniuncta solicitus. Venalitas tibi non adimat, quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est, qui possit abscondi. Priuilegia quoque tua, " vel officij deputati ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis. Quia necesse est, in tam magna ciuitate per diuersos judices agi, quod ab vno non potest explicari.

" Vigilum / " Honor / " vet. volent. / † voluit / " igitur / † tui / *Venatio nocturna.* / " timetur / " omnes / " agis / " possis / " Spinge / *Nocturnæ aues.* / *Nullus actus potest abscindi.* / " &

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Ad ciuitatis te vigilias debeat excitare.*] Præfecti vigilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed siquid hujusmodi euenerit culmini tuæ potestatis referre, vt de memoratis causis celsiore sententia judicetur. *l. præfecti. Cod. de off. vigil.* ideo dicitur obscurus judex, arbiter silentiosus incendiariorum & furum indagator. Eleganter author furta eum facere in furibus, dum illo noctu circumuenit, Harmenop. *tit. de dignit.* §. 3. refert, officium præfecti vigilum ad incendia arcenda institutum, & de incendiariis, effractoribus, furibus & receptatoribus cognoscere. For.

¶ For-

¶ Formula præfecti vigilum vrbis " Rauennatis. II X. " Rauennæ

Super eodem.

QVamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris, (quia nõ potuit Antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione cenere: ne splẽdorem, quem summis dabat alterius vilitate polluere:) tamen hinc intelligitur, quid sentire Majorum potuisset auctoritas, quãdo Præfectos Vigilibus appellare" voluêre, qui pro generali quiete discurrũt. Tibi enim commissa est fortunarũ securitas, ciuitatis ornatus, vtilitas omniũ, scilicet, vt circa domesticos grassatores, bellum pacatũ gereres, si quem ciuium lædendum esse sentires. Custodi fortunas omniũ. Securus somnus te vigilante carpitur, & molestia nulla sentitur. In pace positus "sumis de nocturno fure" victoriam. Tuis laureis" manè ciuitas defensa: lætatur quæ dum captos respicit, tũc se occulto" hoste caruisse cognoscit. Quotidie triũphas, si bene vigilas. Et cùm rara sit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inuetis. "Ob ducatum nimia " ciuiũ affectione susceptum, assumes prædones inquirere, quos per se dominus non valet" inuenire: & duplici ratione " beneficus, aut futura furta prohibes, aut" commissa concludis. Nónne ista quædam est ineffabilis gratia ciuitatis, vnũ in se" suscipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi gloriosum nomen Præfecti, prudens Antiquitas deputauit: quia " illud facere non poterat, nisi qui ciues à suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non paruo constat munere sublenatum, quando & ipsis momenti jura dilatata sunt, qui pro securitate ciuium militare " noscuntur. Quæ cùm ita sint, Præfecturam tibi Vigilum, per illam Indictionem, delectati in tua opinione concedimus. Ita vt & curam hujus dignitatis, & priuilegia tibi competentia modis omnibus exequaris. Sed quanvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de " effusione humani sanguinis agitur, " nihil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui dãnas, audaciã: continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi. Quoniam quicquid non discutitur, justitia non putatur. Conuictis vero atque confessis, quæ sunt decreta, seruentur: quando crudele nil efficit, qui sequitur leges.

Præfecti vigilum nomẽ & officium. " voluerũt

Fur nocturnus. " sum mis " victoria " quoudie " honestè " O " curarum " inuenitĩ " benefacis " amissa " suscipitur

Præfecti nomen. " istud " contendunt,

" offensione " nil

¶ Formula Comitiuæ portus vrbis Romæ, & de ejus descriptione. IX.

De dignitate Comitiuæ in portu Romano.

DElitiosa magis quàm laboriosa militia est, in portu Romano Comitiuę gerere dignitatem. Illis enim copiosus nauium prospectatur

* diuersa
" iis
" sanciũtur
"prudentiũ
Inuenta Maiorum laudata.
Tyberini alueï duo meatus.
" ministraret
" ergo
* dispendiosa
" tibi
Voluntarium munus.
¶ Eximia. al. Xenia.
¶ ipse vult
¶ *Forte sic* nõ est leue in vbertatem nõ delinquere.
FOR.
¶ sicut tibi

aduectus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum * diuersarũ prouinciarum merce transmittit, & inter tot. Spectacula dulcium rerũ commodum tuum est, venientes euasisse periculum. † His primùm faucibus Romanæ deliciæ * sentiuntur, & vndis Tyberinis, quasi per alueum vadunt, quæ ad commercia ciuitatis ascendunt. Bene inuenta dignitas quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius potest agi, quàm vnde probatur populus ille satiari? O inuenta Majorum! ô exquisita "prudentum! vt quia longiùs à litore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, vbi decorum ingressum nauium possideret. Duo quippe Tyberini aluei meatus ornatissimas ciuitates, tanquam duo lumina susceperunt: ne vacaret à gratia quod tantæ vrbi " ministrabat expensas. Eximia ergo res tibi committitur, si moderatè peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientes justè tractaueris. Auara manus portum claudit, & quum digitos attrahit, nauium simul vela concludit. Meritò " enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi * dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter aduersus " ibi ventus est, immoderata præsumptio. Nam placidum mare damnat, qui vndas cupiditatis exaggerat. Vnusquisque pro solemnitate commonitus offerat voluntarium munus. *Xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit, qui nimium quærit: & * sibi ipsi mittit vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua, non solùm te abstinere, verumetiam cohibere præsumentium manus, * Quia non est leue, in illa vbertate delinquere, quam decet cunctos insidenter optare. Quocirca per indictionem illam Comitiuæ Portus te honore decoramus. Vt " sicut dignitas dulces delitias administrat, ita & tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

¶ arbitrij

¶ [1] Formula * tribuni voluptatum. x.

De Spectaculis.

¶ ludicræ
" studiis
Histrionum vita vaga.
Ordo judicij umbratilis.
" Temperantur
" conditione
¶ vet. conuersatione,
" in
Tutoris officium.

QVamuis [2] artes *lubricæ honestis " moribus sint remotæ, & histrionum vita vaga videatur efferri posse licentia, tamen moderatrix prouidit Antiquitas: vt in totum non effluerunt, cum & ipsæ judicem sustinerent. Administranda est enim sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. Teneat scenicos si non verus, vel vmbratilis ordo judicij. " Temperentur & hæc legum qualitate negocia, quasi honestas imperet inhonestis, & quibusdam regulis viuant, qui viam rectæ conuersationis ignorant. Student enim illi non tantùm jucunditati suæ, quantum alienæ lætitiæ: & " conditione peruersa cum dominatum suis corporibus tradunt, seruire potiùs animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica * moderatione tractare. Locus quippe tuus " his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. Nam sicut illi ætates teneras adhibita cautela custodiunt, sic à te voluptates feruidæ impensa maturitate frenandæ sunt. Age bonis institutis, quod nimia prudentia constat inuenisse Majores. Leue desiderium

rium,& si verecundia non † cohibet, districtio † prædicta modificet. Agantur Spectacula suis consuetudinibus ordinata: quia nec illi possunt inuenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. Quapropter Tribunum te Voluptatum per illam indictionem nostra facit electio: vt omnia sic agas, quemadmodum tibi voto ciuitatis adjungas. Ne quod ad lætitiam constat inuentum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. Cum fama diminutis salua tua opinione versare. Castitatem dilige, cui subjacent prostitutæ: vt magna laude dicatur, virtutibus studuit, qui voluptatibus miscebatur. Optamus enim, vt per ludicram administrationem ad seriam peruenias dignitatem.

† cohibet
† tamen
† prænuntiata
† Cogantur
Spectaculis impositus modus
Scenici infames.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Formula tribuni voluptatum.*] Hinc constat Romæ fuisse Tribunum voluptatum, quod & reperio *in l. vlt. C. Theo. tit. de scenic.* Diogenianum voluptatum, tribunum nuncupari. Nescio an huc rectè accommodare possit, quod à Suetonio scribitur *in vita Tiberij, cap.* 42. Tiberium scilicet nouum instituisse officium à voluptatibus, præposito equite Romano T. Cæsonio Prisco, *l. 1. C. de expensis ludorum, l. 5. C. Theod. de Scenic. l. 29. & 32. C. Theod. de prætoribus,* For.

¶ 2. *Artes lubricæ*] Hac de re tractat Pet. Fab. *agon. lib. 1. cap. 1.*

¶ Formula defensoris cujuslibet ciuitatis. XI.

De defensore ciuitatis.

SI ad cujuslibet negocium peragendum talis eligitur, qui consilio & grauitate laudetur, quantò eo præstantior esse † debet qui † suscipit negocia ciuitatis: Nam si periculum est vnum decipere, * quod erit imparem tantorum * judiciorum extitisse? Causa enim multorum bene acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desiderijs adesse sentitur. Defensorem te itaque illius ciuitatis, per Indictionem illam, ciuium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas: vt * nil vænale, * nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercia ciuibus, secundum temporum qualitatem æquabili moderatione dispone. * Definita serua, quæ jusseris. Quia non est labor vendendi summas includere, " nisi statuta pretia castissimè custodire. Imples enim re vera boni defensoris officium, si ciues tuos nec legibus patiaris opprimi, nec caritate consumi.

† debes
* suscipis
* quid
* Al. iudicio For.
* nihil
* nihil
Pretium venalium.
* Diffinita
" pro sed nouo dicendi genere

¶ Formula curatoris ciuitatis. XII.

De curatore ciuitatis eiúsque officio.

QVamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam solicitudinem † ciuitati propriæ videtur impendere: & inter suos magna

" ciuitatis

reuerentia perfruatur, qui ciues se amare professus est: tamen indubitatus honor est, qui nostra electione confertur. Quia præditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritate delegatur. Et ideò ab Indictione illa † illius ciuitatis curam ad te volumus pertinere. Vt laudabiles ordines Curiæ sapienter gubernes: moderata pretia ab ipsis, quorum interest, facias custodiri. Non sit merces in potestate sola vendentium, æquabilitas grata custodiatur in omnibus. Opulentissima siquidem & hinc gratia ciuium colligitur, si pretia sub moderatione seruentur. Vt verè curatoris impleas officium, cùm tibi solicitudo fuerit de vtilitate cunctorum. [1] Consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos constat habuisse Majores.

Officium curatoris reip.

† illam

Moderata pretia.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Consuetudines*] aliàs vectigalia & tributa, hic pro annonis. quinetjam in formula ad commendandos Comiti principes, vtrumque conjunctim, *annonis & consuetudinib.* scriptũ est, epist. hujus libri 25. sub finẽ FOR.

¶ Formula Comitiuæ Romanæ. XIII.

Eadem cum præcedenti.

SI causis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum, quantò magis in Romana ciuitate videtur † illici, qui in plateis pretiosum reperit, quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela seruandi, quali & cura videntur affixi. Vbi si esset humanis rebus vlla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigiliæ, sed sola deberet reuerentia custodire. Quid dicamus marmora metallis & arte pretiosa? quæ si vacet eripere, rara manus est, quæ possit à talibus abstinere. Vbi sunt exposita, quæ facere potuerunt diuitiæ generales, & labor mundi? Quem inter ista deceat esse negligentem? " Quis in causa tali patitur esse " vænalia, quando grauissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? " Quare per Indictionem illam Comitiuæ Romanæ, cum priuilegijs & justis commodis suis, tibi concedimus dignitatem. Vt fideli studio, magnóque nisu, quæras improbas manus, & insidiantes " aut priuatorum † fortunis, aut mœnibus ad tuum facias venire judicium, & rei veritate discussa congruam subeant de legibus vltionem. Quia justè tales persequitur publicus dolor, qui decorem Veterum fœdant, detruncatione membrorum: faciuntque illa in monumentis publicis, quæ " debent pati. Officium tum & milites consuetos noctibus potius inuigilare compelle: in die autem ciuitas se ipsa " custodit. Vigilans " enim studio non indiget alieno. Furta quidem persuadent: sed tunc " præsumptus * facilè capitur, cùm custos minimè superuenire sentitur. Statuæ nec in toto mutuæ sunt: quãdo à furibus percussæ custodes videtur

† allici

" Quid

" vænalitas

" Qua de re

" vt

† fortunæ

" non debet

" custodiat

" autem

" præsumptio

* maximè

cap. cui *Statuarum fures*

tur tinnitibus * admonere. Proinde diligentiam tuam deuotione laudabili sentiamus: vt cui nunc laboriosos fasces injungimus, securos honores postea conferamus. * amouere auribus.

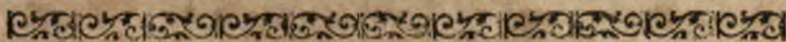

Formula Comitiuæ Rauennatis. XIV.

Super eodem.

SI æstimanda est dignitas ex labore, si laudabilis solicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter seruienti: summa gratificatione locus tuus habendus est, qui suis necessitatibus probatur adimere nostris ordinationibus tarditatem. Quis enim nesciat, quantam copiam nauium leuiter procures admonitus? A dignitatibus Palatij nostri vix in euectionibus scribitur, & jam à te summa celeritate completur. Nam inter dimissorum festinationes anxias vix sufficit alter aduertere, quod te viuaciter contingit implere. Negotiatorum operas consuetas nec nimias exigas, nec vænalitate derelinquas. Sit modus, qui non potest grauare laborantes. Vt cùm res querelosas sine querimonijs egeris, majora de nostro examine merearis. Proinde comitiuam Rauennatem per illam Indictionem tibi serenitas nostra concedit: vt dignitatis tuæ priuilegia subeas & labores. Officium tuum æquitatis consideratione moderare. Semper enim & præstandi & lædendi causas inuenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum administratio tua inter mediocres agitur, tanta debet æqualitate trutinari: quia illum potiùs expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. Idonei damna vix sentiunt, tenues autem leui dispendio vulnerantur: quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

Diligentia. *Magistratum prodesse & obesse potest.*

¶ Formula ad præfectum vrbis de Architecto faciendo. XV.

De Fabricis & Architectis.

ROmanæ fabricæ decus peritum conuenit habere custodem: vt illa mirabilis sylua mœnium diligentia subueniente * seruetur, & moderna facies operis " affabris dispositionibus construatur. Hoc enim studio largitas nostra " non cedit, vt & facta Veterum exclusis defectibus innouemus, & noua vetustatis gloria vestiamus. Proinde " illum illustris magnitudo tua Romanis arcibus ab illa Indictione datum architectum esse cognoscat. Et quia justis commodis studia constat artium nutrienda: ad eum volumus pertinere quicquid decessores " ejus constat rationabiliter consecutos. Videbit profectò meliora, quàm " legit: pulchriora, quàm cogitare potuit, statuas illas " auctorum suorum, scilicet adhuc signa retinẽtes: vt quam diu laudabilium personarũ opinio super-

* subseruetur " fabricis " concedit " illa *Commoda* " suos *Statuæ veterum.* " legerit " actorum

esse, tam diu & similitudinem viuæ substantiæ imago corporis custodiret, † conspiciet expressas in ære venas, nisu " quosdam musculos tumentes, neruos quasi gradu tensos, & sic hominē fusum in diuersas similitudines, vt credas potius esse generatū. Has primum Tusci in Italia inuenisse referuntur, quas amplexa posteritas penè parem populū * vrbi dedit, quam natura procreauit. Mirabitur formis equinis signa etiam inesse feruoris. Crispatis enim naribus, ac rotundis, constrictis membris, auribus remulsis, credet forsitan cursus appetere, cum se metalla nouerit non mouere. Quid dicamus columnarum * junceam proceritatem? moles illas sublimissimas fabricarum, quasi quibusdam erectis hastilibus contineri, * & substantiæ qualitates concauis canalibus " excauatas: vt magis ipsas æstimes fuisse transfusas: alias cæris judices factum, quod metallis " durissimis videas expolitum: marmorum juncturas, venas dicas esse genitales: vbi dū falluntur oculi, laus probatur creuisse miraculis. Ferunt prisci sæculi narratores fabricarum [a] septem tantum terris attributa. Ephesi Dianæ templum. Regnis Mausoli pulcherrimum documentum, à quo & Mausolæa dicta sunt. " Rhodi Solis ęneum signum, quod Colossus vocatur. Iouis Olympici simulachrum, quod [b] Phidias primus artificum summa elegantia ebore " auróque formauit. Cyri Medorum Regis domus, quam Memnō arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricauit. Babyloniæ muri, quos Semiramis Regina làtere cocto, sulphure, ferróque construxit. Pyramides in Ægypto, quarū in suo statu se vmbra consumens, vltra constructionis spatia nulla parte respicitur. Sed quis illa vlterius præcipua † putabit, cum in vna vrbē tot stupenda conspexerit? Habuerunt * honores, quia præcesserunt tempore: & in rudi sæculo quicquid emersisset nouum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse " veridicum, si vniuersa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter talia virum peritissimum suscipere decet: ne inter illa nimis ingeniosa priscorum ipse videatur esse metallicus, & intelligere non possit, quæ in illis artifex Antiquitas, vt sentirentur, effecit. Et ideò det operam libris Antiquorum, instructionibus vacet: ne quid ab illis sciat minùs, in quorum locum cognoscitur " surrogatus.

Marginalia: † cōspicias; " quoddā; *Laus fusilis artis.*; * verbi; *Juncea proceritas*; * junctam; * vt; " excauatis; " purissimis; *Septem orbis fabricarum miracula.*; * Thecli; *Ars prodiga.*; " argentóque; † reputabit; * honorem; *Mira de pyramidibus.*; " iur dicū; *Roma miraculum.*; " subrogatus

NOTÆ VARIORVM.

¶ * [a] *Septem tantum*] De Olympij Iouis signo & fanis, vide PET. FAB. *agon. lib.* 1.

¶ * [b] *Phidias*] *Psidias* legito PET. FAB.

¶ Formula Comitiuæ insulæ " Curritanæ & Celsinæ. XVI.

" Turritanæ

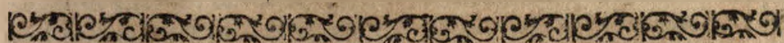
De Comite insularum.

CONstat plerumque bene posse agi, vbi non defuerit persona monitoris. Omnia enim sine priore confusa sunt, & dum vnusquisque † secundum voluntatem suam cogitat viuere, regulam cognoscitur omitte-

† vix

tære disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis morem secuti, * † Curritanæ & Celsinæ " insulis te judicem, per illam Indictionem, nostra " cedit auctoritas. Iustum est enim, vt qui a reliquorum hominum sunt conuersatione diuisi, ad habitationes eorum vadat, qui eos probabili ratione componat. Ne quædam sit necessitas injustitiæ communes actus longè positos ignorasse. Habetis igitur supradicti, qui inter vos emergentes causas & audire debeat, & finire. Et si quid etiam fuerit à nostra pietate decretum eodem commonente, peragite. Quia erroribus locus tollitur, quando vobis, cui debeatis obedire, declaratur. Quem credimus ita bonis actibus studere, vt agmenta nostræ gratiæ possit accipere. Necesse est enim, vt à nobis remunerationem sumat si vobis, quæ sunt profutura disponat.

* Vet. sed. Curmitanæ
" Turrianæ
" insulæ
" cõtendit

¶ Formula de Præposito calcis. XVII.

De compositione & distributione calcis.

GLoriosum opus est seruienti, vnde Romana ciuitas probatur ornari: dum " tantum quis apud nos proficit, quantum prodesse. Vrbi proprio labore " constiterit. Dubium non esse, coctilem calcem, quæ est niuibus concolor, spongiis leuior, instrumentum esse maximum fabricarum. Hæc quantum ignis adustione soluitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollicies, arenacius lapis: qui tunc potius attenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur: sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minuta solidantur. Et ideò majus studium meretur accipere, * quod primum locũ in Romanis mœnibus noscitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionemque calcis, ab Indictione illa, nostra proponit auctoritas. Vt tam publicis, quàm priuatis fabricis abundè procurata sufficiat: & ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse quod quæritur. Priuilegia verò loci tui nostris jussionibus rationabiliter vindicabis. Vt majora mereri possis, si bene tibi delegata compleueris.

Vbi ornatum
" tamen
" contulerit.
Cal.
* quæ

¶ Formula de armorum factoribus. XVIII.

De armorum constructione.

COnsidera quod suscipit, & " intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custodire. Quia prima facie ipsis terretur inimicus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Atque ideò ab indictione illa militibus te & fabris armorum inuitati morum tuorum opinione, " præfecimus. Vt tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere pos-

" intelligis
" præficimus

† indicet O illus Principis "Quid " videmus agere " deprehédere Non peccãdum in armis. † est

se cognoscis. Securitas te nostræ non " inducat absentiæ.† Quicquid feceris non videmus, qui vsu ipso subtilissimæ perquisitionis & errores artificum possumus prima fronte " reprehendere, & laudabiliter operata judicare. Vide ergo qua diligentia, quo studio " sit faciendum, quod ad nostrum venturum constat examen: Age itaque, vt nulla te vænalitas, nulla culpa demergat. Quia veniale esse non potest, quod in tali causa delinquitur: ne inde puniaris, de qua parte peccaueris. Opus quod mortem generat & salutem; interitus peccantium, custodia bonorum, contra improbos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Iunoni dicitur obtulisse: vt inuentum suum numinis, vt "putabant, auspicio consecrarent. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. Hæc denique imbecilles fragilesque mortales cunctis belluis efficit fortiores.

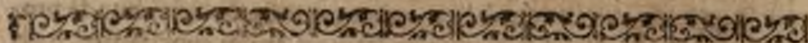
Phoroneus. " putabat

¶ Formula ad Præpositum de armorum factoribus, XIX.

Super eodem.

MVltorum insinuatione comperimus, illum probis moribus institutum commissa sibi posse fideliter expedire. Iccircò illustris magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat: vt & militibus præsit secundum morem pristinum, & artificibus jubere posit armorum: quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, vt nulla in eis inueniri possit offensio. Quia licèt vbique culpa lædat, hinc "tamen grauiter percutit, si bellorum instrumenta " neglexerit. Proditionis quippe instar est, exercitui subtrahere, quod eum constat "armare. Quibus consuetudines suas prouidentia vestra deputabit: vt dum illis "victualium lex tollitur, necessaria viuaciùs exigantur.

" vel hic " neglexerint " armare " ex victual summa

¶ Formula Binorum & Ternorum, si per judicem agantur. XX.

De Binorum & Ternorum exactione.

AD genium dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi "videamur injũgere. Quia tãtò quis gratior redditur, quantò apparendi causas ampliùs suscepisse monstratur. Et ideo [a] Binorũ & Ternorũ titulos, quos à prouincialibus exigi prisca decreuit auctoritas, per illam indictionem, officio tuo procurantes, ad scrinia Comitis Sacrarũ Largitionum transmittere maturabis: ita vt omnis quantitas intra Cal. Martianum diem solenniter impleatur. Ne de proprio reddere cogaris, quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigisset injuriam, si alter eos titulos viderentur exigere, quos ad te præceperũt leges sanctissimæ pertinere.

"videatur Inuenire Dignitatis magistratus. Cal. Martii "videretur

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1. *Binorum & ternorum titulos*] de exactione binorum & ternorum suprà lib. 3. epist. 8. & infrà duab. seq. formulis. For.

¶ For-

¶ Formula Binorum & Ternorum, si per officium agantur. XXI.

Super eodem.

QVamvis prisca consuetudo, Binorum & Ternorum exactionem ad te jusserit pertinere, tamen ne te multiplex occupatio prægrauaret, & impedimenta tibi faceret solicitudo geminata, illum & illum Scrinarios officij nostri duximus destinãdos: vt tibi officioque tuo debeant imminere, quatenus cum eorum solatio « intra Cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum Comitem Sacrarum Largitionum solennis quantitas deferatur: Ne opinionis publicæ reus efficiaris, si Largitiones Sacras per moram aliquam putaueris esse tardandas. Ita vt te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuuandum. Nam si quid minus fuerit, quàm oportebat, illatum, de tuis hos noueris facultatibus eruendum. *Binorum & Ternorum exactio.* « *vet. inter* *Largitionales sacras nō tardanda.*

¶ Formula[a] Commonitorij illi & illi scriniariis. XXII.

Super eodem.

NOn dubitamus esse gratissimum, quãdo quis commonetur, officium implere susceptũ. Quia illud est potiùs graue, si miles viuat otiosè cui quæstus est actio sua: honor principalis iniũctio. Similis enim « discincto habetur, qui ignobili torperi relinquitur. Quapropter per indictionem illam ad illam vos prouinciam jubemus accedere: vt cum judice: vel ejus officio, intra diem Calend. Martiarum, quæ de Binis & Ternis quantitas solenniter postulatur, ad Comitis "Sacrarum scrinia, postposita dilatione dirigatis: sic tamen, vt nec ærarium nostrum aliquid minus à consuetudine percipiat, nec possessor supra modum "possessionis exsoluat. Et non * dubitetis commotionis nostræ vos periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem * poterimus agnoscere. *Miles otiosus.* " *discinctio* *Bini. Terni.* "*Sacrarũ largitionũ* " *vet. professionis* * *dubitatis* * *potuerimus.*

NOTÆ VARIORVM.

¶* a *Commonitorij*] Vincentius Lirinensis aduersus prophanas, Obliuionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse sufficiet. Eodem verbo vtitur Augustinus *epist.* 129. & 158. Symmachus pro eodem monitorium vsurpat. FOR. *ad lib.* 4. *tit.* 4 *l.* 1.

¶ Formula Vicarij portus. XXIII.

De commerciis.

BEneficia nostra gratiæ tuæ specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, si &

Commercia. populos peregrinos prudenter excipias,& nostrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet vbique necessaria sit prudentia, in hac potiùs actione videtur accommoda: quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita. Quapropter arte placandi sunt, qui mores afferunt simillimos " ventis, quorum nisi priùs animi temperentur, in contemptum maximum natiua facilitate prosiliunt. Qua de re modestiæ tuæ fama prouocati, curas illius portus, per illam Indictionem te habere censemus. Vt omnia ad tuum titulum pertinentia sic agas, quemadmodum ad meliora peruenias. " In paruis enim " discitur, cui " potiora præstentur.

Iustitia populorum pacificetur.
" ventus
" impius
" dicitur
" potëtiora

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Beneficia*] Extat cod.*lib.12.tit.de lit.& itin.custodia.* FOR.

¶ Formula Principis Dalmatiorum. XXIV.

De Principatu.

MAgna inter collegas suos prærogatiua decoratur, quisquis gerit militiam nomine Principatus. Cognoscitur enim agere locum primarium, quãdo in rebus humanis magna pars " hominũ asserit excellentiam dignitatũ. " Hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec " secretarij præstatur accessus, nec " osculationis pompa peragitur, totũsque illi judicis genius, ita tibi legibus probatur creditus, vt sine te nequeat esse perfectus. Comiti quidẽ prouinciarũ potestas data est, sed tibi judex ipse cõmissus est. Tu " vitã tenes improbis minantẽ: tu disciplinam inter jura custodis: tibi insolentiam perorãtis fas est distringere, quam præsuli non licet vindicare: gesta quinetiam totius actus te subscribẽte complentur, & cõsensus tuus quæritur postquam volũtas judicis explicatur. Age, vt qui talibus præponeris, ea implesse meritò sentiaris. Itaque per Indictionem illam, ad illam te prouinciam jubemus excurrere: vt mixtus judicibus officio competentia loco tuo peragas: & qui Princeps à nobis egrederis, nullis vilitatibus accuseris. Reuerendissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur, & in moribus sentiatur.

Locum primarium.
" hominis
" Hæc
" Secretarius
" vet. postulationis
Principatus in quo versetur.
" vet. vicem

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Tu vitam*] Ita in veteribus scriptum, quod in *vitem* mutandum censeo. PITHOE *subcis.lib.1.cap.15.*

¶ Formula ad " commendandos Comiti Principes. XXV.

" commendandum

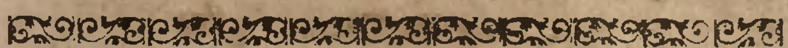
Epistola commendatoria.

INuitat nos consuetudo solennis, & vrbis ornatum officij dirigere, & pristinos ordines Excubantium custodire. Nostra enim laus, est, si

vos Roma-

vos Romana militia comitetur. Quando talib. ministris potestis agere, quod videtur priscis sanctionibus conuenire.* Sic enim Gothos nostros, Deo iuuante, produximus, vt & armis sint instructi, * & æquitate compositi. Hoc est, quod reliquæ gentes habere nõ possunt: hoc est, quod vos efficit singulares, si assueti bellis videamini legibus viuere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro, illum, atque illum ad vos credimus esse dirigendos: vt secundùm priscam consuetudinem, qui tuis iussionibus obsecundant, eos rationabili * debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conseruandis annonis & consuetudinibus suis ex nostra iussione præstabis. Debet enim à te diligi, qui à nobis meruit destinari.

Gothorum fortitudo & æquitas.

¶ Formula comitiuæ honorum scientiæ * ordinis diuersarum ciuitatum. XXVI.

Promouetur quis ad secundi ordinis dignitatem.

SÆculi hujus honor humanæ mentis est manifesta probatio: quia libertas animi voluntatẽ propriam semper ostendit, dum se contemnit occulere, qui sibi alios cognouerit subiacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio est, quæ arbitrium prouectionis suæ intra terminum moderationis includit, & sic peragit dignitatis breuissimum spatium, vt vniuersis tẽporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum Iudices ad blanda descendite. (Laboriosum quidem, sed non est impossibile, justitiam suadere mortalibus,) quam ita cunctorum sensibus beneficium diuinitatis attribuit, vt & qui nesciunt iura, rationem tamen veritatis agnoscãt. Necesse est enim, vt quod à natura conceditur, submonente iterũ eadẽ suauiter audiatur. Et ideò non laboretis populis imponere, quod eos constat ex propria voluntate sentire. Facilè enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credũt monitione compelli. Propterea per illam Indictionem in illa ciuitate Comitiuæ honorem Secundi Ordinis tibi, propitia diuinitate, largimur: vt & ciues commissos ęquitate regas, & publicarum ordinationum iussiones constanter adimpleas: quatenus tibi meliora præstemus, quando te probabiliter egisse præsentia, † sentiemus.

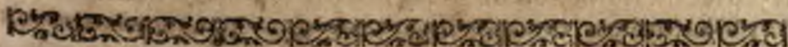
Laus moderationis.

Naturalis æquitas.

Secundi ordo honos.

* ordinis secunda.

* senserimus

¶ Formula honoratis possessoribus & curialibus XXVII.

De comitatu supradicto.

VTile est vnum semper eligere, cui reliqui debeant obedire: quia si voluntas diuersorum vaga relinquitur, confusio, culparum amica, generatur. Itaque ciuitatis vestræ Comitiuam per Indictionem illam nos illi largitos fuisse noueritis, cui saluberrimam patientiam commodate: vt causis vestris ferat remedium, & iussionibus publicis

Vnus eligendus cui reliqui pareant.

procuret effectum: sciturі, quod si quis probabili deuotione tractauerit, similia de nostris sensibus † haud irritè postulabit.

Patientia.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Patientiam*] lib. 1. Cod. qui pro sua iurisdict. & suprà *libr.* 3. *epist.* 24. For.

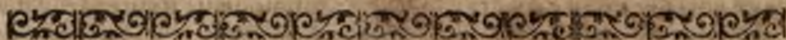

¶ Formula principis militum comitiuæ, XXIIX.

De Comite Militia.

GRatum vobis esse confidimus, quando militiæ nostræ Iudices destinamus: quia tūc ordines nostros agitis, " quoties vobis non defuerit præsentia judicantis. Relatiua ista " intellectui sunt nomina, si præsulem ademeris, militē non relinquis: " apparitio enim tollitur, " quoties qui iubere poterat, abrogatur. Vobis ergo " aptum credimus, dum ad vos dirigimus dignitates, & tandiu vos militare facimus, donec judices destinamus: nec illud leue credatis beneficium, vt cū "vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideò per Indictionem illam, illum Comitem militiæ vestræ cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse putamus, tam in causis publicis, quàm priuatis, vt eum laus optata comitetur. Cui deuotionem justissimam "commodantes, his quæ vobis præceperit, solenniter obedite. quia reuerentiam nostram honoratam esse credimus, si benè habitos nostros judices sentiamus.

" quotiens
" intellectu
" asperitis
" quotiens
" actum cedimus
" nosceritis
" commendātes in iis

¶ Formula de custodiendis portis ciuitatis. XXIX.

De custodia portarum.

NVllatenus de eius fide dubitatur, qui ad custodiam ciuitatis eligitur: quia probatæ conscientiæ constat esse credendum, " quod fuerit pro securitate multorum. Atque ideò curam portæ illius ciuitatis nostra tibi auctoritate concedimus: vt improborum non pateat aduentibus, & bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris: si iterum iugiter pandatur, murorum nil " prodest habere munimina. Sit ergo vtrunque moderatum: vt & custodiæ nocturnæ satisfacias, & incompetentem claudere non præsumas. Eris nimirum via ciuium, & ingressus mercium singularum, amicus simul copiæ, quam optas intrare. Stude ergo, cum alimoniis inuitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus ciuitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te

" qui
Nec claudātur, nec pateant, perpetuò porta.
" proderit

Quod te oportet sine querela perficere: vt in paruis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

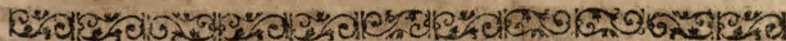

¶ Formula tribunatus prouinciarum. xxx.

De tribuno prouinciarum.

AEquitati conuenit, vt vnusquisque ad fructum militiæ † emenso tempore debeat peruenire, & laboris recipiat præmium pro compensatione meritorum. Vnde quia priscę consuetudinis ratio persuadet, vt à nobis debeat designari, qui à vobis Tribunus esse † mereatur, ideo hac auctoritate censemus, vt ille quem locus videtur exposcere, vobis in supradicto honore præsideat: quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optato honore potiatur. Diuina sunt ista judicia, non humana: vt quem superna ad tempus debitum opus voluerunt perducere, meritò videatur & laboris sui præmia suscepisse. Excubiarum suarum igitur competentia priuilegia consequatur. Quia nullum emolumento " consueto fraudari desideramus quem sine culpis ad priuatum " venire cognoscimus. Quapropter illi, pro vtilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam partem judicis habent priores, quando ab ipsis requiritur, si quid à vobis insolentius excedatur.

† emerso. *Laboris præmium.*
† meretur
Excubiarum priuilegia.
" suo
" suum venisse

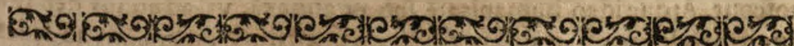

¶ Formula principatus vrbis Romæ. XXXI.

De dignitate officij Comitiaci.

CVm in vrbe † Roma plurima fieri censeamus, & necesse sit ibi *potestatem esse Comitiaci officij, vt vtilitates † publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, vt quia principem nostrum cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu" eius locum vicarij nomine in vrbe Romana solenniter debeas continere. Quatenus & ille primatus suis laboribus perfruatur, & tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam Comitiacorum ad Comitatum judicaueris esse dirigendos, consulens obsequio nostro, tuo subjacebit arbitrio. Eos autem, quos retinendos putaueris, indulta securitate " potiantur. Ita tamen, vt vicissim omnia modereris: quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec segnes iterum obligo ocij fugienda consumat.

† Romana
" partem
* publicæ omnes
Princeps cardinalis.
" ejusdem
" potientur *Securitas.*

¶ Formula qua Moneta committitur. XXXII.

De Moneta.

Seruiēdū publicæ vtilitati.
OMnis quidem vtilitas publica fideli debet actione cõpleri: quia totum vitiosum geritur, vbi conscientiæ puritas non habetur: tamen omninò "monetæ debet integritas quæri, vbi & vultus noster imprimitur, & generalis vtilitas inuenitur." Quidnam erit tutũ, si in nostra peccetur effigie? & quã subjectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festinet? Additur, quòd venalitas cũcta dissoluitur, si victualia metallà " vitiantur: quando necesse est respui, quod in mercimoniis corruptũ videtur offerri. Quis ergo patiatur, vnius esse commodum dispẽdia scelesta cunctorum: vt detestabile vitium venire possit ad pretiũ? Sic mundum, quod ad formã nostræ serenitatis adducitur Claritas regia nil admittit infectum. Nã si vultus cujuslibet syncero colore depingitur, multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auri flamma nulla iniuria permixtionis albescat, argẽti color gratia cãdoris arrideat, æris rubor in natiua qualitate permaneat. Nã si vnũ lædere, legibus putatur esse damnandũ, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum " numerositatem peccauerit? Pondus quinetiam, constitutum denariis, præcipimus debere seruari, qui olim tam penso, quàm numero vẽdebantur: vnde verborum vocabula competenter ab origine trahens compendium & dispendiũ pulchrè vocitauit Antiquitas. Pecunia enim à pecudis tergo nominata. Gallis " auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus fœculenta permixtione contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur "redire vtilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa Indictione per juge quinquenniũ monetæ curam habere præcipimus, quam Seruius Rex in ære primum impressisse perhibetur: ita vt tuo periculo non dubites quæri, si quid in illa fraudis potuerit "inueniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita " irremuneratum non relinquimus" si te egisse inculpabiliter senserimus.

Marginalia: " mentis — *Vultus principis in nummis.* — " nam quid *Principem violare in moneta.* — " vinciātur — *Materia* — " numerositate — *Pondus Compendiũ & dispendiũ* — *Pecunia etymon.* — " actoribus — " redigi — *Seruius Rex Rom.* — " reperiri — " irremunerandum — " derelinquimus

NOTÆ VARIORVM.

§ 1. *Omnis*] Donarij olim tam penso quàm numero vendebantur. FOR.

§ Formula legatorum gentium diuersarum XXXIII.

De legatis.

QVis dubitet, vtilitatis publicæ interesse rationi, vt quibus nos constat dona conferre, nullã videãtur itineris molestiã sustinere? quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, & illi se bene habitos fuisse cognoscunt. Atque ideò humanitatẽ subter annexã, vel ad equos definitũ illius gentis legatis sine aliqua tarditate præstabitis, quatenus ad sedes suas irrenumerati nõ debeant peruenire. Quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo, quàm quælibet munerum magnitudo.

Formula

Formula euocatoria quam princeps dirigit. XXXIV.

De die euocata quæ petenti conceditur.

NOn dubitamus, vltronea gratè ſuſcipi, quæ in locum muneris ſolem poſtulata conferri: quia domini recordatio concedit ſemper augmenta: nec poſſunt eſſe principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad Comitatum noſtrum juſſis te præſentib.euocamus, vt non mediocri perfruaris gaudio. Et ideò ocij delectatione poſtpoſita, ad illam diem, ad vrbem illam deuenire propera, vt & tibi aſpectum noſtrum gratum fuiſſe judicemus, cùm te feſtinaſſe cognoſcimus. [Deſiderat enim aula noſtra præſentiam bonorum: dum neſcio quo pacto quicquid regali ſapientiæ gratum eſſe * cognoſcitur, & diuino judicio comprobatur. Quia ille, qui corda noſtra regit, ipſe etiam * quid debeamus ſentire concedit]

Recte digna vox.

* agnoſcitur

* quod

Formula euocatória quæ petenti conceditur. XXXV.

De euocata die quæ petenti conceditur.

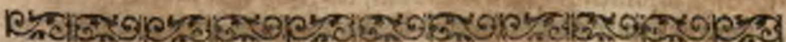
MAnifeſtatio eſt conſcientiæ bonæ, præſentiam juſti Principis expetiſſe: quam ſolus ille deſiderare poteſt, qui de magna mentis puritate confidit, Aſpectum Solis niſi clara lumina non requirunt: quia illa tantum poſſunt rutilantes pati radios, quos conſtat oculos habere puriſſimos. Sic præſentiam Principis ambiunt, qui de cordis† ſynceritate præſumunt. Hinc eſt, quod veniendi tibi ad Comitatum fiduciam grata mente largimur. † Ne honor * reuocationis, qui pro noſtra gloria conſtat inuentus, ad injuriam conuertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Inuitamus quinimo deſideria venientium: quia inde magis creſcimus, ſi viros nobiles noſtris obſequijs aggregemus.

Solis aſpectus.

† puritate

† vt

* euocationis

Formula commeatalis ad tempus, XXXVI.

An liceat in agris ad tempus viuere.

NEmo dubitat, homines ſua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mentibus conſtat eſſe faſtidium. Dulcedo mellis, ſi aſſiduè ſumatur, horreſcit: ſerena ipſa, quamvis magnopere † deſiderentur, jugiter adepta ſordeſcunt: non immeritò, quia * cùm ſit homo commutabilis, naturæ ſuæ deſiderat habere qualitates. Et ideò feſtinanti tibi prouinciali oblectatione refoueri, copiam " tot menſium in ſupradicta prouincia concedimus immorádi (quia pené recluſus aduertitur, cui mutare ſolum, liberum non videtur) ita tamen, vt cùm promeritas inducias,

Grata viciſſitudo.

† deſiderantur

* dum

" decem menſium

In agris viuere & in vrbe. Domino, juuante, transegeris, ad vrbanas sedes redire festines. Nam si tædium est, continuatim viuere in vrbis celebritate, quantò magis in agris diutina tempora peregisse? Libenter ergo damus inducias discedendi, "amplius non vt debeat Roma deseri, sed vt " magis commendetur absenti.

¶ Formula spectabilitatis. XXXVII.

De honore spectabilitatis.

Votum boni Principis. OPtamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia dignitatum prærogatiua gloriari: desideramus, probabile genus hominum impressa gratia dignitatis ornare: "vt laudabiliùs vnusquisque posit viuere, cũ se honores reuerendos cognouerit *accepisse. Sic enim & ad virtutis studia decenter ascenditur, & à bonis ciuib. Resp. plus amatur. Atq; ideò te Spectabilitatis nitore decoramus: vt sententiam tuam in conuentib. publicis spectanda esse cognoscas, cũ inter nobiles decorus " assederis. Vt si *hęc prædicabili conuersatione tractaueris, in futurũ præmijs meliorib. augearis.

" & · * recepisse · "bonis omnibus · "accesseris · * Hoc

¶ Formula clarissimatus. XXXIIX.

De honore Clarissimatus.

COnstat, jucundum esse rerum bonarum saporem, & vtilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium " prouidæ liberalitatis infundimus: vt major sit cultus morum, dum crescũt desideria præmiorum. Clarissimatus igitur honorem ornamenta judicij nostri, regia tibi largitur auctoritas " quod præbeat & exactæ vitæ testimonium, & futuræ prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui Clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitæ testimonium est, non tam clarum, quàm clarissimum, dici: quando penè totum de illo optimum † creditur, qui tanti fulgoris superlatiuo nomine vocitatur.

"proinde · " quid · † dicitur

¶ a Formula Tuitionis. XXXIX.

De Tuitione.

Tuitio est Gallis salua gardia, Græce, ἀσφάλεια, Budæo. SVperfluum quidem videtur, tuitionem specialiter à Principe petere, cujus est propositi vniuersos communiter vindicare. Sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem " pietatis adduci: vt quod omnibus præstare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. Atque ideò diuersorum te, quemadmodum " quereris, dispendijs

" securitatis · " conquestus es

sauciа-

ſauciarum, in † caſtra defenſionis noſtræ clementer excipimus. Vt cum aduerſarijs tuis, non vt hactenus, campeſtri certamine, ſed murali, videaris protectione contendere. Ita † fiet, vt truculentis viribus preſſus, reddaris auxilijs regalibus exæquatus. Quapropter tuitionem tibi noſtri nominis, qua validiſsimam † turrem contra inciuiles impetus, & conuentionalia detrimenta, noſtra concedit auctoritas: ita tamen, ne † his præſumptionibus ſubleuatus ciuile * reſpuas præbere reſponſum, & tu videaris inſolens calcare jura publica, quem primitus deteſtanda premebat audacia. Et quia [miniſtros efficaces noſtra debet habere præceptio, nec decet Principem loqui quod non videatur poſſe compleri, præſentis beneficij juſsione, aduerſus Gothos illa, aduerſus Romanos illa facilè te fides & diligentia cuſtodiuit.] Quia nemo laborat defendere, niſi † qui timetur offendi. Dum præſtans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur Noſtra clementia, beneficio lætare ſuſcepto. Nam ſi vlteriùs à quoquam ſub inciuilitate tentaris, tua de inimicis potiùs vota complebis.

† clauſtro.
† ſit
Tuitio nominis principalis.
† turrim iis
* deſpicias
† quod

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Formula*] Hîc eſt formula tuitionis, id eſt ſecuritati. ἀσφαλείας, de qua ſup. lib. 4. epiſt. 27. in fin. *& l. 6. illicitas, §. ne potentiores, D. de offic. præſid. l. 1. §. quies. ff. de off. præf. vrb.* Exemplum apud Liuium *lib. 1. de Thraſibulo*, For.

¶ Formula de matrimonio confirmando, & [1] liberis legitimè conſtituendis. XL.

De matrimonij confirmatione, & liberorum conſtitutione.

AEternum eſt beneficium, quod poſteritatis fuerit fauore collatum nec plus eſt conueniens Regi, quàm ſi humanæ præſtet origini. In lucem quippe venturus caſus ſuſcipere non meretur aduerſos: ne antè grauamen diſtrictionis " incurrat, quàm gaudia ſupernæ lucis inueniat. Oblata itaque ſupplicatione depromis, mulierem, quam tibi " placitus illigauit amplexus, beneficio noſtro jugali honeſtate debere ſociari: vt ex ea liberi nati nomen nanciſcantur heredum. Nam cùm ſpontanea copula animantia cuncta conſociet, dignúmque vnicuique videatur eſſe, quod placuit, durum eſt libertatem " liberam non habere vnde liberi procreantur. Et ideò illam, quæ ſicut jure præcipitur, honeſtate non fuiſſe probatur æqualis, legitimam tibi fieri cenſemus vxorem, & filios ex eadem conjuge, ſiue qui ſuſcepti ſunt ſiue qui " ſuſcipiendi, heredum volumus " jura ſortiri: vt ſub nulla dubietate diligas, quos tibi abſolutè ſucceſſores futuros eſſe cognoſcas. Natura enim tibi præſtitit filios: ſed nos tali ſecuritate facimus eſſe cariſsimos.

Beneficium æternum.
" veniat
" placidus
Matrimonia libera.
" tibi liberam
Libertas non libera.
" ſuſcipiendi ſunt
" iura

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Liberis legitimè conſtituendis*] Ergo hæc formula derogat *l. 1. C,*

de natur. lib. qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. FOR.

❡ Formula ætatis veniæ. XLI.

De ætatis venia.

GLoriosa supplicatio est, quæ veniā quærit ætatis: quando se grauitatem de moribus† confitetur accipere, quam maturitatem vitæ adhuc non contigit intulisse. Miror noscendo, granda uus cupis esse cōsilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium * beneficiū contemnis annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, vt cùm tibi sit ratio firma prudentiæ, actiones tuæ non relinquātur ambiguæ: ne infirmetur jure quod non potest" vtilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus. Quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere [a] liberos contractus constanter affectat. Atque ideò, si [b] id tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerunt, nos quoque probabilibus desiderijs licentiam non negamus: vt in foro competenti, ea, quæ in " his causis reuerenda legum dictat Antiquitas, solenniter actitentur. Ita vt in alienandis rusticis vel vrbanis prædijs constitutionum seruetur auctoritas. Ne cùm opinioni præstare volumus, vtilitatem " publicam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio potiorem annis ætatem: & quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ locum denegat actionis, quando multo grauior est culpa, quàm suæ promissionis † impugnat auctoritas.

† profitetur

* beneficium

" vtilitate

Alienatio prohibita.

" iis

" supplicis

Acerba maturitas

† dictat

NOTÆ VARIORVM.

❡ [a] *Liberos contractus non habent minores*] sup. lib. 4. epist. 9. Insidias hìc vt illic quoque dolum vocat. *l. pen. C. de dolo l. 8. si voluntate, C. de resc. vend. Dolus ex caliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari conuenit. l. pen. C. de dolo:* sed & hac de re sup. epist. 35. li. 4. FOR.

❡ [b] *Id tempus*] nempe in maribus vigesimi anni metæ: in fœminis octaui & decimi, Constantini constitutione definiuntur: *l. 2. C. de iis qui ven. ætat. impet.* quam ætatem, hìc, *acerbam maturitatem*, eleganter vocat. vt Vlpian. *in l. 2. versic. maturius, l. 3. versic. quasi ambitiosa, D. de minor.* & Philostrat. *lib. 1. de vita Apollonij Tyanei* videtur aliquando maturiùs adolescentes suæ tutelæ fieri solitos innuere. Quamobrem prædiorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, *l. 3. Cod. eod.* vnde vsu quoque Gallorum clausula solennis in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgò, *bail à gouuernement*) adjicitur, *à la charge de n'allienér les meubles.* Cujus exceptionis vis hac quoque formula excipitur, *versi. itavt in alienandis, &c.* Athenis adolescentes in Lexiarchico commentario relati ac censiti suæ tutelæ efficiebantur, vt scribit Pollux: túmque ijs administrandi patrimonij jus erat. Suidas οἷς ἐξῆν τὰ πατρῷα διοικεῖν. hujus moris meminit & Æschines καὶ κύριος ἐγένετο τῶν ὄντων:

ὑσίας. Sed de adoleſcentibus ætatis veniam principis indulgentia conſecutis, alio loco certum eſt pluribus agere. FOR.

¶ Formula edicti ad Quæſtorem, vt ipſe ſpondere debeat, qui Saionem meretur. XLII.

De cautione.

FRequenter Saiones, quos à nobis credidimus, pia voluntate concedi, querelis maximis cognouimus ingratos. Corruptum eſt, (proh dolor!) beneficium noſtrum, creuitque potiùs de medicina calamitas, dum ad alios vſus potentium malignitate tranſlati ſunt, quàm eos noſtra remedia tranſtulerunt. Vnde nobis neceſſe fuit remedio ſalubri votis peſtiferis obuiare; ne dum pietatis ſtudium ad æqualia beneficia trahitur, ſurreptionum iniquiſſima patiamur. Atque ideò edictali programmate definimus, vt quicunque contra violentas inſidias propter ineluctabiles neceſsitates ſuas mereri deſiderat fortem Saionem, officio noſtro pœnali ſe vinculo cautionis aſtringat: vt ſi præcepta noſtræ juſsionis immiſsione plectibili, Saius quem meretur exceſſerit, & ipſe pœnæ nomine det auri libras tot, & ſatisfacere promittat: quæcunque ejus aduerſarius potuerit tam commodi quàm itineris ſuſtinere detrimenta: Nos enim cùm reprimere inciuiles animos volumus, prægrauare innocentiam non debemus. Saius autem, qui ſua voluntate modum præceptionis exceſſerit, donatiuis ſe nouerit exuendum, & gratiæ noſtræ (quod eſt damnis omnibus grauius) incurrere poſſe periculum: nec ſibi vlterius eſſe credendum, ſi juſsionis noſtræ, cujus executor eſſe debuit, temerator extiterit.

Edictale programma

Cautio.

Donatiuis priuatio.

¶ Formula probatoriæ Cartariorum. XLIII.

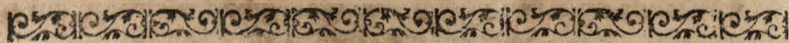
De nomine Cartariorum.

COnſtat militiam bene geri, quæ probatis moribus videtur imponi: quando ipſe ſecum poteſt reuoluere, quod judex eum potuit admonere, maximè cùm ad patrimonia diuinæ talis domus mereatur accedere, vt cupiditate deteſtabili non poſsit accendi. Deinde cùm ſplendidiſsimum officium cenſoria quadam grauitate reluceat, & turpe ſit illis miſceri, qui dignis moribus non poſſunt approbari, congruum videtur tales quærere, qui in nullo debeant diſplicere. Atque ideò Tribuni Cartariorum ſuggeſtione comperta penes quam officij eſt digna reuerentia, ab illo die Cartarij te volumus nomen adipiſci: vt qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Auaritiam declina longiùs fuge iniqua compendia. Multò meliùs proficitur, ſi bonis moribus ſeruiatur.

Cenſoria grauitas.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Constat*] De Cartarijs seu Chartularijs infra lib. 8. epistol. adnotabimus. FOR.

¶ Formula de [1] competitoribus. XLIV.

Loci publici concessio.

NEscio quid [2] grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri decet, [3] si res squalida in meliorem loci faciem transferatur, & reuocetur ad ornatum, quod pridem videbatur jacere incultum. Atque ideò desideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora, si tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque, vt per te sumat decorem, quod neglectum * in Curia vetustate jacuerat. Quatenus boni ciuis laudem inuenire merearis, si faciem tuæ ciuitatis ornaueris: securus etiam ad posteros transmissurus, quod proprio fuerit labore compositum Quia tantò firmiùs vnusquisque possidebit, quantò se, auctorésque tuos ampliùs expendisse probauerit.

vetustate jacere.

** scribe in curia*

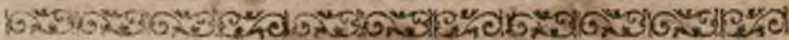
Facies ciuitatis.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Competitoribus.*] Hodie sublata est competitio *l. 2. C. de petitionibus bon. subl. lib. 10. tit. 12.* FOR.

¶ 2, *Grande se*] addendum *de se*, ex vet. squalida & inculta ornatis opponit. Sic varij auctores Frontino, Aggeno & Hygeno, de limitibus agrorum conjuncti *squllidum agrum, quasi excolidum, quod iam à cultura exierit*, definierunt: sicut Exconsulem, quod à consulatu discesserit. FOR.

¶ 3. *Si res squalida in meliorem loci faciem transferatur*] Intelligit author opera publica, vel quæ ad Rempublicam vel ciuitatem pertinent, vt videre est *in l. si quando. C. de oper. pub.* BROS.

**. Casam.*

¶ Formula qua census releuetur ei qui vnam * causam possidet prægrauatam. XLV.

De census diminutione.

CVm de agri vtilitate viuatur, & omnibus inde certum sit justum venire compendium, tributum illud possessionis in illa prouincia constitutæ, ita quereris onerosum, vt vniuersas tibi vorauerit facultates lacus ille vastissimus functionis: & quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur assumi, cujus vtilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur, quam à sedulo præstetur. Quapropter credimus te euadere posse nuditatem, si dominium hujus vrbis amiseris, cui jugis sterilitas de compulsoribus venit: ne condi-

tione

tione miserabili seruias necessitati, cujus dominus esse meruisti. Sed quia *Mediocres.* hoc genus beneficij præstari mediocribus leges sacratissimæ censuerunt (vt qui pro vnius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate subleuatur, moderatione habita ei debeat subueniri) magnitudinis nostræ, cui cordi est cogitare justitiam, præsenti auctoritate decernimus, vt si ita est, tot Solidos tributario supradictæ possessionis datis præceptionibus ad eos, quorum interest, ita faciatis de vasarijs publicis diligenter abradi, vt hujus rei duplatum vestigium non debeat inueniri: sed per sæcula sine errore seruetur, quod vna communi summa concluditur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Releuetur*] Hodie vetita est petitio releuationis, vel translationis, vel adærationis, &c. *lib.* 10. *Cod. tit.* 28. *de collat.* donatorum vel releuatorum, &c. FOR.

¶ [b] *Caussam* [leg. *casam l.4.ff de censib. & tit.Cod.de censitoribus.* & peræquat. *Nouell.* 163. Vlpian. Rhetor. *in orat.* de malè obita legat. scribit vacationem à muneribus pauperibus (qui hîc mediocres dicuntur) concessam *Vasaria publica.* fuisse vt rem domesticam curarent. Basilij Porphyrogenetes constitutio recensetur à Cedreno, & lib. 1. juris Orientalis, qua pauperum, qui minùs soluendo essent, tributum à locupletioribus exigeretur, quod *allilengium* vocabatur: de quo aliàs pluribus. Totius autem hujus epistolæ argumentum conuenit disputationi, *l.4.ff.de censibus. Vasaria publica.* hîc sunt, archiuorum ac sensus tabulæ, vt in *l.12. loca. de censitoribus, & peræquat. Cod. Theod.* quibus singulorum ciuium facultates describebantur, id est, vt Theophili definitionem sequar, *titul. de libert.* κανὶς ἤτοι χάρτης, ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας ἐπὶ τῷ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν: alioquin Vasarium est pecunia quæ publicè datur magistratibus in prouincias euntibus, vt equos, mulos, vasa & supellectilem, cæteráque quæ magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent, meminit *Cic. in Pison. Sestertium cencies & octogies, quod quasi vasarij nomine, in venditione mei capitis ex ærario tibi tributum Romæ in quæstu reliquisti?* Hujus moris idem meminit 2. *in Rull. &* 5. *in Verrem:* Sueton. *in Augusto*, Lampridius *in Alexand.* Budæus *de asse*, *libr.* 5. FOR.

¶ Formula qua [a] consobrina legitima fiat vxor. XLVI.

An consobrinam liceat ducere in vxorem?

INstitutio diuinarum legum humano juri ministrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum, quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses, diuina institutione formatus, Israëlitico populo inter alia definiuit, [a] vt concubitus suos à vicinitate pij

sanguinis abstinerẽt: ne & se, in proximitatem redeundo, pollucrẽt, & dilationem prouidam in genus extraneum non haberent. Hoc prudẽtes viri sequentes exemplum, longiùs publicam obseruantiam posteris transmiserunt: reseruantes principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis. Intelligentes rariùs posse præsumi, quod à principe jusserant postulari. Admiramur inuentum, & temperiem rerum stupẽda consideratione laudamus, hoc ad principis fuisse remissum judiciũ. Vt qui populorum mores regebat, ipse & moderata concupiscentia frena laxaret. Et ideo supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantum consobrini sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, [c] matrimonio tuo decernimus esse sociandam, nullámque vobis exinde jubemus fieri quæstionem: quando & leges nostra permitti volũtate consentiũt, & vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmauerunt. Erunt vobis itaque, Deo fauente, posteri solenniter hæredes, castrum matrimonium, gloriosa permixtio, quando quicquid à nobis fieri præcipitur, necesse est vt non culpis, sed laudibus applicetur.

Principi reseruatum beneficium.

Consobrini.

Nuptiæ rescripto confirmata.

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Consobrina legitima*] Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, *l.* 1. *C. si nuptiæ ex rescripto petantur.* FOR.

¶ [b] *Vt concubitus*] Ratio vitandarum inter consobrinos seu patrueles nuptiarum: de quo D. Augustin. *lib.* 15 *cap.* 16. *de Ciuit. Dei.* quas inter consobrinos jus ciuile olim permiserat, *l.* 23. *Vter, in fin. l. seq. ff. de cond. instit. l. pen. de rit. nup. l.* 19. *celebrandis, C. de nupt.* §. *duorum, eod. tit. Inst.* Quintilian. *procemio, lib.* 6. de filij obitu quærens: *téne consulari nuper adeptione ad omnium spes bonorum patris admotum, te auunculo Prætori generum destinatum?* Consobrinorum nuptias vetuit Theodos. *d. c.* 16. *l.* 3. *C. Theod. de incest. nupt.* Ambros. *epist.* 66. *& libr.* 1. *Cod. Theod. si nuptiæ ex resc. pet.* Caius *libr.* 1. *tit.* 4. *Instit* Harmenop. *lib.* 6. *titul.* 4. Vnde accidit vt apud Theophil. *d.* §. *duorum*, οὐ δύναται, quibusdam exemplaribus legatur, cùm ab archetypo Latino absit negatio. FOR.

¶ [c] *Matrimonio tuo.*] Duorum fratrum liberi inter se conjungi possunt, non licet autem vxorem ducere, filiam patrui datam ita, poterant tamen conjungi rescripto Principis vt hoc loco videre est *C. lib.* 5. *tit.* 4.

** vet. ad præpositũ*

¶ Formula [a] * ad præfect. prætorio, vt sub decreto curiali prædia vendat. XLVII.

De venditione prædiorum.

PAritur hos improuida mortalium plerunque conditio, vt cum lædere putatur, consulat, & cum consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam [b] venena ipsa si juuare probantur, accepta sunt. Econtra refugienda est suauitas mellis, quæ

Venena bona.

quæ inferre dignoſcitur læſiones. Finis ergo ſapientis eſt, amare quod expedit,ſic nec igitur votũ reſpicit,qui prodeſſe contendit.Prædia quidem Curialium non facilè, diſtrahi prudens definiuit Antiquitas:vt ad neceſsitates publicas meliùs*efficerent,ſi ſubſtantiæ juuamina plus haberent. Sed in hac iterum parte proſpexit, vt ſi apud vos ineluctabilis neceſſitas appareret,rerum ſuarum diſtractio ſubueniret.Nam quid prodeſt,ſi quiſpiam videtur idoneus,& fieri non poſsit à contractis nexibus abſolutis? 4 Egenti ſimilis eſt,qui reddere nequit alienum, nec dici poteſt proprium, quod liberare dominum non videtur * 5 additum. Sed quamvis hoc veſtræ poteſtati fuerit legum auctoritate conceſſum, tamen ne quam rariſsimi facti ſuſtineris inuidiam, illius municipis allegatione permoti,nos quoque eminentiæ veſtræ præſenti juſsione permittimus,vt aliquid veritate diſcuſſa,ſi aliter ſolui nequeunt, diſtracta ligamina prædij ſui, quod propria voluntate delegerit, habeat licentiam diſtrahendi : ita vt reddat debitum, quod probatur eſſe contractum : ne vitio voracitatis imbutus, facultates ſuas abſorbere, videatur eſſe permiſſus, Conſtet apud vos probabilis cauſa damnorum, quoniam illis volumus ſubueniri,qui duris neceſſitatibus probantur aſtringi: vtrumque enim poteſt eſſe culpabile,aut malis moribus frena laxare,aut juſtas iterum querelas excludere. Quapropter prouidè vobis permiſit Antiquitas de illa cauſa decernere,cui eſt vtile Curiam cuſtodire. A quibus enim munia poterunt ſuſtineri,ſi ciuitatum nerui paſsim videantur abſcidi?

Decurionis prædia.

*fortè ſufficerent

Bona deducto ære alieno intelliguntur.

*addictum malim vel à debito.

Cauſa cognitio.

Nerui ciuitatum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Ad Præfect.Prat.*]ſic excludi curauimus,cùm in excuſis legeretur perperam, *Ad Propoſitum*:error natus ex notarum inſcitia,vt aliàs ſæpe. FOR.

¶ 2. *Venena juuare*] veneni verbum,medium eſt : *ideóque qui venenum dicit,adjicere debet,an bonum,an malum:nam & medicamenta venena ſunt quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam eius cui adhibitum eſſet,mutat, l.*236 *qui venenum,de verb.ſign.*FOR.

¶ 3. *Diſtrahi*] Decurionum ſeu Curialium prædia ſine decreto & cauſę cognitione alienare non licuit. *tit.*33.*lib.*10. *Cod.*noſter Caſsiodorus *lib.*9.*epiſt.*2. *Prædia* , inquit, *Curialium, vnde maximè mediocribus parantur inſidiæ,nullus illicita emptione peruadat : quia contractus dici non poteſt,niſi qui de legibus venit.* Iuſtinian. *Nouell.*101. Cauſa prohibitionis ſubjungitur, *vt ad neceſſitates publicas melius ſufficerent:* ſic enim emendandum cenſeo, cùm prius perperam ſcriberetur, *efficerent , ſi ſubſtantiæ juuamina plus haberent.*FOR.

¶ 4. *Egenti ſimilis*] *Bona etenim cuiuſque intelliguntur quæ deducto ære alieno ſuperſunt,l.Subſignatum,de verb.ſignif.l.*72.*Mulier,de jur.dot.l.*11.*non poſſunt,de jur.fiſc. leg.*69. *Vſufructu, D.ad leg.Falcid.* Quintilian. *declam.*233. Harpocration.in dict.ενεπίσκημμα FOR.

¶ 5. *Additum* in veteri quidem manuſcr.legitur, *à debito*, quod antequam conſuluiſſem, *addictum*, ipſe emendaram : an rectiùs, alij vide-

rint,mihi certè non omnino conjectura displicebit: & *liberæ dominum addictum*, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet creditori obnoxius est ὑπεύθυνος vt & Gordianus ait, *quasi cliens*, *l.1.C.de Nouat*.FOR.

§ 6.*Nerui*] Curiales, nerui ciuitatum epist.2. infra lib.9. & in Majorani Nouel. vbi non *seruos*, sed *neruos*, legend. Nouell.5.FOR.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

VARIARVM LIBER †*VIII.*

* quintus.

* 1 Iustiniano Imperatori Athalaricus Rex. 1.

Mittuntur legati ad pacem tractandam.

Legatio de pace. * V. patres. For. *Hereditas gloria.* † Al. *nec vos* For. *Purpuratus ordo.* " gloria † sed * Al. *Sed &* FOR: * al. *nos* FOR. † amasse sit vorum

IVSTE possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram querelam trepide, quam * parentes meos constat ardentius expetisse, aut in qua parte dignus heres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? † Non vos Majorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat, quantum longè lateque potens † gratia vestra nobilitat. Omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, † si hanc nobis minimè deesse sentimus. "Sed vt pietati vestræ præconiale est diligere, quorum patres contigit *vos † amasse. Nemo enim credit vt impendisse veteribus puritatem innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam. [Claudantur odia cum sepultis:] ira perire nouerit, cum proteruis: [gratia non debet occumbere cum dilectis:] sed magis affectuosiùs tractandus est, qui ad regni causas innocens inuenitur. Perpendite, quid à vobis mereatur successor bonorum. Vos auum nostrum in vestra ciuitate celsis Curulibus extulistis. Vos genitorem meum in Italia * palmatæ claritate decorastis Desiderio quoque concordiæ factus est per arma filius, quia * vnis nobis penè videbatur æquæuus. Hoc nomen adolescenti congruentiùs dabitis, qualia nostris senioribus præstitistis. In parentelæ locum noster jam transire debet affectus. Nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus † vobis non habetur extraneus. Atque ideò pacem non longinquus, sed proximus peto: quia tunc dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia † præstitistis. Introducamur & in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hæreditatem. Illud est mihi supra dominatum, tãtum ac talem rectorem habere propitium. Pri-

* palmata *Filius per arma.* * fortè, annis: meliùs quãvis vobis For. † nobis † præstitisti

mor-

mordia itaq; nostra solatia mereatur principis longæui habere, pueritia tuitionem gratiæ consequatur, & non in totū à parētib. destituimur, qui protectione fulcimur. Sic vobis regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitis, vbi omnia charitate* jubetis. Quapropter ad serenitatem vestram illum & illū Legatos nostros æstimauimus esse dirigendos: vt amicitiam nobis illis pactis, illis† conditionibus cócedatis, quas cum diuæ memoriæ * domno auo nostro inclytos decessores vestros constat habuisse. Aliquid forsitan & amplius mereor synceritatis, cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam verò per suprascriptos Legatos « nostros serenissimis sensibus verbo « insinuanda cómisimus, quæ, clementiæ, vestræ more ad affectum facire peruenire.

* jubebitis
† cōductio nibus
* domino For.
" Nostros abest à vetenb For.
" Al. intimanda, For.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * ' *Institiani*] Rectius ex veteribus schedis *Iustino*: nam hic Athalaricus succefsit auo suo materno Theodorico, cum matre sua Amalasuētha anno Christi 512. For.

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. II.

Ortum regni sui denotat, offerendo beneuolentiam, & quod fidelitatem debitam præstent injungit.

PLenissimum gaudium constat esse P. C. cognoscere dominantis exortū: vt qui creditur vniuersos protegere, audiatur ad regni culmina peruenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntij venit, & tanta fit alacritas animi, quanta fuerit & consideratio rei. Nam si prudētes viros †erigunt commoda* prædicta sodaliū, si amicorum releuat sospitas nūntiata quāta exultatione suscipi debet, omnium rectorem feliciter prouenisse terrarum? Quem nō protulit commota seditio, non bella feruentia pepererunt nō Reipub. damna lucrata sunt: sed sic factus est per † quietem, quemadmodum venire decuit ciuilitatis auctorem. [Magnum profecto* † fidelitatis genus, obtinere sine contentionibus principatum, & in illa Republica adolescentem dominum fieri, vbi multos constat maturis moribus inueniri.] Non enim potest cuilibet ætati deesse consiliū, vbi tot parentes publicos constat inuentos. Prælata est ergo spes nostra cūctorum meritis, & certiùs fuit de nobis credi, quàm quod de aliis potuit approbari, nō injuria "quomodo quævis claritas[a] generis "a malis cedit, & sicut qui ex vobis nascitur, origo senatoria nūcupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsenti facto, quæ loquimur. Nā cum† domini aui nostri pro beneficiorū† quātitate dulcissima nobis recordatio vrgeretur † extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in « nobis celeritate transfudit, vt non tam regnū quàm vestem crederes esse mutatam. Tot proceres manu cósilioque gloriosi nullū murmur, vt assolet, miscuerūt, sed ita cum magno gaudio † secuti sunt principis sui judicia, vt volūtatem ibi potiùs agnosceres confluxisse diuinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de ortu regni nostri vos facere certiores. « [b] Quia dilatatum † tam-

Successor regni paterni, filius
Lætitia maior ex nuncij magnitudine
† exigunt
* prædicata
† quieti
* vel. felicitatis
* ciuilitatis.
Ætas.
"quoniam
" Amalis
Origo senatoria.
† domini
† qualitate
† extremus
"nos For.
" secutis
" quia magis
" quam

que mutatum † videtur imperium,cum transit ad posteros. [Nam quodammodo ipse putatur viuere,cuius " nobis progenies cognoscitur imperare.*Hæc habuerunt vestra vota,hæc illius fuit indubitata sententia, vt hæredem bonorum suorum relinqueret , qui beneficia ejus in vobis posit augere. Amore principum constat inuentum,vt simulachris æneis fides seruaretur imaginis: quatenus ventura progenies auctorem videret,qui sibi rempub.multis beneficiis obligasset. Sed quantò verior est, qui viuit in posteris? per quos plerumque & forma corporis redditur, & vigor animi protelatur.Et ideò nobilitatis vestræ fidem"maiore nunc studio "ostendit:quatenus & priora munera meritis videantur esse collata,& futura indubitanter eis præstemus,quos præteritorum immemores fuisse minimè sensimus.Noueritis etiam diuina prouidentia fuisse dispositum, †vt Gothorum Ramanorumque nobis generalis consensus accederet,& volũtatem suam,quam puris pectoribus offerebant,c juris etiam jurandi religione firmarent.Quod vos securos esse minimè dubitamus tempore non " amore.Nam à vobis potuit inchoari,quod præuenti longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos patres tantò ampliùs posse diligere,quantò majores honores à cæteris ordinibus visi sunt accepisse.Sed vt primordia nostra,& circa vos "benignitatem posìsitis agnoscere(quia decet Curiam"vestram beneficiis introire) "illustrem Sigismerem,,Comitem nostrum,vobis cum † his qui directi sunt,fecimus sacramenta præstare.Quia inuiolabiliter seruare cupimus, " quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem à nobis postulanda creditis,quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite,commoniti,quos ad fundendas preces nos etiam*videmur hortari.Promisio *potiùs est ista,quàm commonitio.Nam qui reuerendum Senatum supplicare præcipit,quod impetrare posit nihilominus compromisit. Nunc vestrum est,tale aliquid sperare, quod communem Remp.posit augere.

† " videmus
Mortuus putatur viuere quis.
" vobis.
* Hoc
Heres bonorum.
Statua principum.
Imago verior in herede filio, quã in statuis.
" maiorem
" debetis ostendere:
† Si
Iuratus Regi.
" benignitas
" Al. *nostrã* For.
" Al. *illustrẽ Sigismerem*,
All. *illustre, Sigismere*. For.
Rex ipse iurat.
* iis.
* quæ
" jubemur
" enim potius

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Generis à malis cedit*] scribe ex vet. *generis Amalis cedit*, quæ emendatio comprobatur epist. 8. huius lib. 9. & hæc eadem vox reddenda est epistolæ 34 *supra lib.* 5. Est autem Amalis cognomen Athalarici. infrà hoc libro *epist.* 5. & 9. For.

¶ b *Quia dilatum quàm mutatum videtur imperium*] lib. Diuionensis, *quia dilatatum videtur imperium.* reliqua verba non agnoscit , Est autem notanda phrasis , qua subauditur dictio *magis*, vt apud Græcos μᾶλλον: infra lib. 11. epist. 8. & epist. 25. lib. seq. Pindar. Nemæis ὑπνοῦμεν πάντι ἢ πιστευόμενον. Tertullian. exhortatione ad castitatem , *puto nobis non licere nascentem necare , quàm & natum.* Ammian. Marcellin. *libro* 31. *concitato quàm considerato ciuium assultu perterritus est.* vtrobique *magis* , vel quidpiam significationis comparatiuæ subintelligitur , quod Hellenismum vel Iudaismum redoleat , quale illud est, *functionem recipiunt per solutionem quàm specie, leg. 2. si cert. pet. & meritis liberos quàm pactionibus adstringi placuit,* Paul. *lib. 4. tit. 5. sentent. & nihil est gratum his præstari posse, quàm liber-*

libertatem l. 59. de fideicomm. libert. l. 2. fin. de iudic. l. 7. §. hominem, §. 1. depositi. Anton. Augustinus *lib. 4. cap. 8. emend.* primus omnium admonuit. FOR.

¶ *Iuris etiam iurandi religione firmarent.*] Iurabant Senatores, iurabat populus principi, & vicissim ipse princeps populo ac Senatui statim post susceptas Imperatorias infulas, quem morem in Gallia retentum, & ad hæc vsque tempora in principibus nostris inaugurandis obseruatum scimus. BROS.

¶ Populo Romano Athalaricus Rex. III.

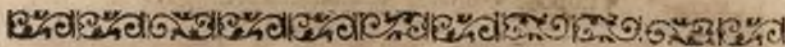
Senatui vrbis Romæ super eodem.

SI vos externus heres imperij suscepisset, dubitare forsitan poteratis, ne quos prior dilexerat, in videndo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama * lætatur. Nunc verò persona tantum: non est autem vobis gratia cõmutata: quando rectè vobiscũ agi credimus, si aui veneráda " judicia subsequamur. Nostræ siquidẽ opinionis interest, vt quos ille benignissimè tuitus est, nos etiam statuta constantia copia & beneficiorum vbertate pascamus. Minùs cogitant, qui obscuris principibus, & versatis in mediocri " nomine succedũt. Nos talis præcessit, vt exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter, auspice Deo dictũ sit, gloriosi † domini aui nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, vt Gothorum Romanorúmque in regnũ nostrum suauissimus cõsensus accederet: & ne aduersis rebus aliqua posit † remanere suspicio, vota sua sacramétorũ interpositione firmarunt, se dominatũ nostrum tanto gaudio subire, tanquã si vel illis " dominus auus noster fatali sorte non videretur subtractus: ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus, probarétur esse deuoti: quod si vos, " vt opinamur, libẽti animo similia feceritis, harũ portitores sub " obtestatione diuina nobis fecimus polliceri, Iustitiam nos & * æquabilem clemẽtiam, quæ populos nutrit, iuuante domino, custodire, & Gothis Romanísque apud nos ius esse cõmune, nec aliud inter vos esse diuisum, nisi quod illi labores bellicos pro communi vtilitate subeunt: vos autẽ ciuitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad conditionẽ clementissimã sacramenti inclinãdo nostrum eueximus principatum: vt nihil dubiũ, " nihil formidolosum populi habere possint, quos beatus noster auctor enutriuit. Ecce Traiani vestri clarum seculis reparamus exemplũ. Iurat vobis, per quem iuratis: nec potest ab illo quisquam falli, quo inuocato non licet impunè mentiri. Erigite nunc animos, &, Deo propitio, meliora semper optate, vt sicut à caritate potestatem regiam inchoauimus, ita tranquillitatem, Deo placitam, sequentibus temporibus exequamur.

Successor non externus.
* leg. lædatur. al. lenatur. FOR.
" vestigia
" forte actione FOR.
† domini
† remeare
" dominus
" &
" attestatione FOR.
* æqualem
Gothorum & Romanorum ius commune.
Rex populo & vicissim populus Regi iurat.
" nil

NOTÆ VARIORVM.

¶ I. *Iurat vobis, per quem iuratis.*] Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola annotauimus; quibus adiungere libet verba Plinij in Panegyrico ad Traianum ad iusiurandum principi, & à principe Consulatum ineunte præstitum pertinentia. *Accedis ad Consulis sellam, adigendum te prabes in verba principibus ignota nisi cum jurare cogerent alios.* & paulò pòst: *quinetiam sedens stanti prabuit jusiurandum, & ille jurauit, expressit, explanauitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset.* Ex quibus apparet post vota jurari solitum Imperatori à magistratibus, à Senatoribus, à populo ipso. BROS.

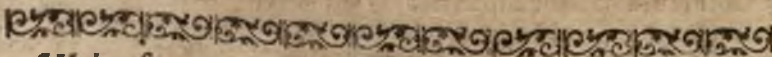

¶ Vniuersis Romanis per Italiam & Dalmatias constitutis, Athalaricus Rex. IV.

Super eodem.

Colloqui cū principe honorificum
† arbitratur,
* domino
Regni sacramenta

HOnorabile credimus, indicare quod fama potuistis teste cognoscere, Iure siquidem de se † bene arbitrabitur æstimatum, qui regium meretur alloquium: quia dignitas est subjecti, affatus meruisti dominantis, in ea præsertim causa, in qua omnium corda sic videntur esse solicita, vt si non cognoscant prosperum, credant semper aduersum. Nam qui audit mutatum, nouum nihilominus formidat imperium. Et re vera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi, quàm quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Diuinitate propitia dictum sit, glorioso * domino auo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quàm Romanorum præsentium pro munimine indepti regni sacramenta suscepimus: quod vos quoque facturos esse libentissimè, judicamus: vt qui fideles parentibus nostris extistitis, nobis quoque simili deuotione pareatis. Suauiùs enim diligit hæredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed vt vobis beneuolentiæ nostræ jam nunc integritas innotescat, juris jurandi vobis fecimus religione promitti, quod & nostrum posit declarare propositum & spem debeat munire cunctorum.

¶ Vniuersis Gothis per Italiam constitutis Athalaricus Rex. V.

Super eodem.

* V. voluissemus quidem vobis domini. For.
* conditione

VOluissemus quidem domini aui nostri longæuæ vitæ gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura * conditione subtractus est, nos hæredes regni sui, Deo, sibi imperante, substituit: vt successione sanguinis sui beneficia, vobis à se collata, faceret esse perpetua: dum nos

illa &

illa & augere & tueri cupimus, quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in regia ciuitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, vt vnum † crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari deuotione peragite: ne quid à præsentibus minùs fecisse videamini, à quibus creditur totum similiter posse compleri. Illum verò Comitum† vobis fecimus jurata voce promittere, vt sicut nobis vestrum animum deuotissimè proditis, sic optata de nostris sensibus audiatis. Recipite itaque properum vobis semper nomen, " Amalorum regalem prosapiem, † baltheum germen, infantiam purpuram: per quos, Deo juuante, parentes " nostri decenter euecti sunt, & inter tam prolixum ordinem Regum susceperunt semper † augmenta. Credimus enim "de diuinitate propitia, quæ " Maiores nostros dignanter adjuuit, nunc quoque gratiam suæ dignationis impendere, vt & nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimos afferatis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laude floruistis.

† credere tis.
Iuramentū
† Al. nobis. For.
Amalorum prosapia.
" al. lacteū germen.
† Hamalorū For.
† vestri
" augmentum
" Hæc vox de abest ab vno vet, For.
† meliores

¶ [1] Liberio * proposito Galliarum Athalaricus Rex. VI.

Vt inducat deuotos regni ad fidelitatem seruandam.

SCimus, animum vestrum de obitu gloriosæ memoriæ domini aui nostri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona grauiter defleatur amissa. Plus enim quæritur, "dum dominus desiderabilis abrogatur. Expedit autem studio pietatis, afflictam mentem compensatiuo remedio consolari: quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset & post fata prouidus, vt regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua nouitas quieta turbaret. In sellam regni sui nos "dominos collocauit, quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protinus æqualis luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria conuenerunt: * vt sub jusiurandi religione promitterent fidem se regno nostro deuoto animo seruaturos. Quod ad illustris magnitudinis vestræ notitiam "credimus perferendum: vt ab "his qui in "Galliis regno pietatis nostræ deuoti sunt, simile proferatur exemplum. Et sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari conditione teneantur astricti.

* Præf. præt.
Hæres regni
" cum
" dominus For.
Iurati principi subditi.
" ita vt
" credidimus
" iis
" Gallico
" pietati
" confideratione.

NOTÆ VARIORVM.

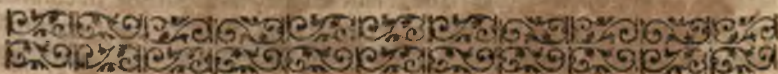
¶ 1. *Liberio præposito Galliarum* [in vetere, *Liberio popu'o Galliarum*, sed error manauit ex notis, legendum videtur, *Liberio Præf. Præt. Galliarum*: quam emendationem confirmat epist. lib. 11. FOR.

¶ Vniuersis prouincialibus per " Galliam constitutis Athalaricus Rex. VII.

" al. Gallia. For.

mus. Tecum pacis certa, tecum belli dubia conferebat: &,quod apud sapientes Reges singulare munus est, ille sollicitus ad omnia securè tibi pectoris pendebat arcana. Tu tamen nullos responsis * ludebas ambiguis. Amasti in audiẽdo patiẽtiã, in suggestione veritatẽ sæpe quæ ad eũ falsò peruenerãt, recti studio corrigebas: &,quod rarũ confidẽtiæ genus est, interdũ resistebas cõtra vota principis, sed pro opinione rectoris. Patiebatur enim inuictus ille prælijs pro sua fama superari, & dulcis erat justo principi rationabilis contrarietas obsequentis. Ama nũc sublimior justitiã, quã seruiẽs diligebas. Ostende te illius esse discipulum, qui nunquam laborauit incassum, junctus † Amalo generi, nobilissima tibi facta * consortia. Omne siquidem bonum regia suadere debet affinitas. " Actum est consueta prudentia, vt laude morum fastigium contigisse videaris excelsum. Extat gentis Gothicæ " hujus probitatis exemplum † Gensimundus ille toto Orbe cantabilis: solum armis filius factus, tanta se Amalis deuotione conjunxit, vt hæredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum, quamvis ipse peteretur ad regnum. Impendebat alijs meritum suum, & moderatissimus omnium, quod ipsi conferri poterat, ille " paruulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorũ fama concelebrat. Viuit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quamdiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestatione præconium. Vnde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

* fallebas For.
" Al. peruenerat. For.
† Hamalo
" consocia For.
" Al. auctum est.
† post
" Gesimũdus
Filium per arma.
" paruulis

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. x.

Semper eodem.

Habetis P.C. vnde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando præcelso viro * Tolum, & nostra " affinitate fulgenti, vestri ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu, nec discincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nuuc ipsam ereximus dignitatem. Per omnes nimirum splendor † refusus, quem præsens potest habere Patritius: * quoniã illa est natura purissimi luminis, quæ relucet & proximis. Sed quãvis sit vobis notissimus candidatus, qui domini aui nostri tã claris ac diuturnis adhæsit obsequijs, tamẽ juuat illa reperere, quæ cõstat ad institutoris ejus gloriã pertinere. Primũ, quod inter nationes eximiũ est, Gothorũ nobilissima stirpe gloriatur, qui mox vt inter parẽtes infantiã reliquit, statim rudes annos ad sacri Cubiculi secreta portauit, agẽs nõ vt ætas, sed vt locus potius expetebat. Nã licet omnia Regũ obsequia sub cautela peragẽda sint, illic tanto timoris acquiritur, quanto proximus plus habetur. " Arduum nimis est, meruisse Principis secretum, vbi si quid cognoscitur prodi, † vel ab alio formidatur. " Has procellas moderator sui sine

Commendatoria candidati.
* Tocolo.
" al. autoritate. For.
Toga procinctualis
† refulsus
* quando For.
Principis arcanum.
" non
" Hos processus, al. has procellas & hos processus. For.

sine offensione transmisit: carus † summaribus, collegis semper acceptus: † summitatibus
vt jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiá meruis- † generis
se cunctorum. Cujus vt cœpit ætas adolescere, teneriique anni in robu- * al. Sirmiensem. FOR.
stam † gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est* Sir- * al Hymnir FOR.
mieusem: vt quod ab illo Martio viro didicerat verbis, in camporum li-
bertate monstraret. Egit de * Hunnis inter alios triumphum, & emeri- * al. Bulgaros
tam laudem primis congressibus auspicatus, neci dedit * Bulgares, toto
orbe terribiles. Tales mittunt nostra cunabula bellatores, sic paratæ sunt
manus, vbi exercetur animus. Nutritus in otioso seruitio † laboriosos sub- † laboriosa
egit, & quod exercitatione non didicit, virtus manus* propria compleuit. * al prona. FOR.
Rediit subitò ad Principem † veteranus, egressus primæuus: vt non pacatis † veteranum
obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actuũ,
& † honorum remunerator inspiciens, vigorem † illi regiæ domus virtu- † honorum † illius
tis contemplatione commisit: vt quem ingeniosum bella probauerãt, for-
tissimi regis consiliis misceretur, ad inuenienda subtilis, ad implenda ro-
bustus, ad cælanda cautissimus. Egit locum merito publici † secreti. Cum † facti
ipso prælia, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat, & in tantam se
similitudinem ejus cogitationis adjũxerat, vt causis recognitis, quod ille
velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorem omnium suis tracta-
tibus adjuuabat, & ministrando consilium, regebat ipse Rectorem. Ad-
monet etiem expeditio Gallicana, vbi jam inter duces directus, & pru-
dentiam suam bellis pericula promptissimus ingerebat. [2] Arelate est ciui- Arelatũ Arelatæ
tas supra vndas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabula
tum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc & hostibus
capere, & nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata sunt
Gothorum Francorumque validissima tempestate certamina. Assuit illic
dubiis rebus audacia candidati: & tanta cum globis hostium concerta-
tione pugnauit, vt & inimicos à suis desideriis amoueret, & vulnera fa-
ctorum suorum signa susciperet: vulnera inquam, opinio insperabilis,
sine assertore præconium, propria lingua virtutis, quæ licet ad præsens
periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim
astipulatoribus corpus illæsum, quærit alios qui visa diuulgent: de
fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. " non respuit
Conflictus virorum fortium mutua tela " reppulit, nec semper tutus
fuit, qui cum numeroso hoste contendit: vnius forsitan ictu " solenni- " sol FOR.
ter * eliditur qui multis restitit, à parte, qua non credidit, vulnus " exci- * fortè eluditur FOR.
pit quætantum ei nunc sunt gloriosa, quantum " tunc habuere " pericu- " excepit " nunc
li. Iuuat igitur fortissimi viri narrare quietũ felicitatis exemplum: [quia " periculo
non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores,] Mittitur
igitur Franco & Burgundio decertantibus, rursus ad Gallias tuendas: ne " al. Aluarius FOR.
quid " aduersa manus præsumeret quod noster exercitus impensis labo-
ribus vindicasset. At qui sunt Reipub. Romanæ aliis contendentibus * Acquisiuit For.
absque vlla " fatigatione prouinciam, & factum est quietum commodum " al. Fatigat prouinciam FOR.
nostrum, vbi non habuimus bellica contentione periculum. Trium-
phus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantum † ergo † verò

† gloria
" redditū

" Aquilen-sem FOR.
* tempestatē FOR.
" moramus
" al. sensus FOR.

ejus † gloriæ debemus, quantum vtilitatis accepimus, quem & ille arbiter rerum largitione " redditunm judicauit esse prosequendum: vt ibi fieret dominus possessionum, vbi vtilitati publicæ procurauit augmentum " Acquilienses quoque * tempestates inter ejus prospera jure " memorantur: quia discrimina dum feliciter cedunt, suauissimæ memoriæ " sensum relinquuntur. Cùm ventis sæuientibus furentem pelagum spuma testaretur vndarum, diu jactatum nauigium tumēs fluctus absorbuit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantùm remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum caro pignore solus euasit. Ibi amor pijssimi regis, ibi meritum probatum est periclitantis: quando regnator ille vix litori constitutus, vt eum exitio præualeret eripere, vndas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidauit, qui saluti propriæ timere nesciuit. Nónne vobis P.C. asperis casibus, diuinitùs videtur exemptus, cui præsēs peragatur euentus? Hunc itaque virum, bellis exercitatum, felicitate clarum, prudētia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad Patritiatus præsentalis culmē eueximus. Fauete nūc auspicijs candidati, & viris nostris libertatis atria reserate. Conuenit gentem Romuleam Martios viros haberecollegas.

Patritiatus culmen.

NOTÆ VARIORVM.

¶ a *Arduum nimis est, meruisse principis secretum, vbi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur.*] Silentium omnino seruandum in consilio quod vim habere vis aut vsum. Alexander cùm arcanas quasdam literas Hephæstioni legisset, detractum annulum ori ejus admouit: quisque sibi id factum putet, & simul ac in consilium lectus est, os sibi clausum à Principe signatúmque. Is Persarum mos fuit vt nemo consiliorun conscius esset, præter optimates taciturnos & fidos: sicut & apud Romanos. Notabile illud de Eumene rege, qui cum Romam venisset & regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset, *in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia regem, scire quisquam potuit: bello denique perfecto quæque dicta ab rege, quæque responsa essent emanauêre.* Mira & diuturna silētij fides. BROS.

¶ b *Arelate est ciuitas supra vndas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit.*] Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset & celeberrimum & opportunissimum emporium: quibus commoditatibus inuitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorij Iunioris Imperator in Britannijs declaratus fuit, Arelate fixit sedem imperij sui, statuítque Constantinam vrbem vocati. Extat autem ejusdem Imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Ioseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausoniarum lectionum libris. BROS.

¶ 3 *Sine assertore præconium, propria lingua virtutis.*] Vocat author vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis literis vocem tribuimus, & dicimus sydera clamare, & aues loqui fata, quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum, de Iuliano Imperatore loquentis; *Si nocturna lumina*, inquit, *inter quæ lucubrabat, potuissent voce vila*

voce vlla testari, profecto ostenderent inter hunc & quosdam principes multum interesse quam notant voluptatibus, ne ad necessitatem quidem induxisse naturæ. BROS.

¶ Senatui vrbis Romæ * Athalaricus Rex. XI. *Tolum v.i. patrit.

Super eodem.

COnfido P.C. quod ad agendas optimo Regi gratias, omniũ vestrûm studia debeant concitari: quando prouectum meum excogitatum noscitis pro vtilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est, quod necessarie fuisset optandum, omnibus quippe vtile est, judicia principum sequi, sed ipse facit propria, qui gratanter " suscipit aliena. Retinetis, me Senatus semper fouisse cœtum, sed nunc maximè cùm vestrum videor intrare collegiũm. Assumptio dignitatis ordinis vestri nobis gratiã duplicauit: quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confido. Accedit " etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod Patritiorum genius per nos constat erectus, quãdo nemo gentilium in vobis putauit " abjectum, quod in me respicit honoratum. In expetendis quoque honoribus apud gloriosæ memoriæ Theodoricum principem Regum, mea vobis sæpe vota conjunxi: vt " quadam præsentia talia videar præmisisse, ad quos me cum " gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, vbi post collata beneficia festinatur. Sæpe Cõsules, sæpe Patritios, sæpe Præfectos habita intercessione promoui, vobis impetrare contendens, quod mihi arduè potuisset " optari. Congaudere " nunc P.C. meis auspiciis, qui vestris faui semper honoribus. Vultis scire, qua vos affectione complectar? insertus stirpe regia vocabulum vobiscum volui habere commune. Viuite. Deo propitio, securi, & quod est felicissimum " suauitatis genus, exultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, & bonorum actuum " formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ, vt quorum numerum auximus, eos propitia diuinitate tueamur.

" suscepe-rit.
" &
Patritij.
" adjectum
" quidam
" gratia
" Al. potuisset. FOR.
" optare
" mecum
" felicitatis fortè, sic suauissimã felicitat. FOR.
" Al. famã FOR.
" Patritio armatę militiæ.

¶ * Aratori v.i. Athalaricus Rex. XII.

Conceditur dignitas Comitiuæ domesticorum, cum multa laude prædicata de ipso.

PErfectionem necessariarum rerum completam esse judicamus ", si quemadmodum eligendo virum magnificum Patritium armatæ Reipub. * parti prouidimus, ita & de sociando ei literarum peritissimo consulamus. Decet enim, tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur: vt nullo defectu impediente meritorum, prouisa Reipub. vtilitas explicetur. Alij sunt honores, qui se ordinaria prouisione componunt: de generali autem securitate solicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis nõ haberet. Neque enim adhuc minus

" paucè FOR.
* Comitiua domesticorum Consiliarij principum quales.

probatus agnoscetis, licet primæuus veneris ad honores. Aduocationis te cāpus exercuit, te judicij nostri culmen elegit. Nam intra te fuit quāvis ampla professio literarum, vt tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. Auspicatus es militem, cùm implere potueris cognitorem: & quamvis traheret te eloquentia pro defensione dicere, suadebat tamen æquitas judicāda proferre. Probatum est, quid vtilitatis habeat moribus armata facundia [Nam sicut perniciosnm est, doctos praua suadere: sic salutare munus, cùm veritatis terminos disertitudo nescit excedere.] Sed vt merita tua exēplis potiùs laudabilibus asseramus, juuat repetere pōposam legationem, quā non communibus verbis, sed torrenti eloquētiæ flumine peregisti. Directus enim de partibus Dalmatiarum ad dominum auū nostrum, sic necessitates prouincialium, sic vtilitates publicas allegabas, vt apud illum magna cautela solicitum, & copiosus esses, & fastidia non moueres. Abūdantia siquidem verba cum suauissimo lepore defluebant, & cum finem faceres, adhuc dicere quærebaris, monendo, delectādo, implebas magis veri oratoris " nisum, cùm jā causidici deseruisses officium. Genitoris quinetiam tui facundia & moribus adjuuaris, cujus te eloquiū instruere potuit, etiam si libris veterum non vacasses. Erat enim, vt scimus, egregiè literis eruditus. Et vt aliquid studiosè exquisitū dicere videamur, has primùm, vt frequentior tradit opinio, Mercurius "reparator artiū multarū volatu Strymoniarū auiū collegisse memoratur. Nam & hodie grues, qui classem cōsociant, alphabeti formas. Natura imbuente, describunt: quem ordinem decornm redigens, vocalibus consonantibusque cōgruenter admixtis, viam sensualem reperit, per quā alta petens penetralia prudentiæ mens possit velocissima peruenire. Hinc "Hellen" auctor Græcorū plura dixit eximiè, virtutem eius compositionēque subtilissima narratione describens: vt in ipso initio possit agnosci magnarum copia literarum. Sed vt ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam nō „ enutristi. O beatum magistrum, felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit, quod aliis doctorum terror extorsit. Romanum denique eloquium non suis regionibus inuenisti, & ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, vbi quondam Gallica lingua resonauit. Vbi sunt, qui literas Latinas Romæ non etiam alibi asserunt esse "discendas? Euaserat Cecilius pondus verecundiæ, si hunc prouectum sæcula priora genuissent. Soluta est quippe vis illa sententiæ: mittit & Liguria "Tullios suos. Cognosce quid ex meritis tuis æstimauimus, quando illius consilio te vides esse sociatum, qui nostri imperij tractat arcanum. Hinc est, quòd te Comitiuæ Domesticorum illustratum honore decoramus: vt" multò maiora de nostris debeas sperare judiciis, qui in te adhuc meliora credimus inueniri. Grande ibi negocium vides esse commissum. Quicquid egeris, generalitas sentit. Nam qui potest in vniuersitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

Armata facundia. *Legatio obita.* " visum *Literarum inuentores.* " fortè reperior. *Grues,* " Helenus por. " actor „ nutristi " disertas *Laus hominis debita non seculo.* " Tullianos " meritò

¶ Am-

¶ Ambrosio viro Quæstori Athalaricus Rex. XIII.

De Quæstura dignitate.

SEcurus celsa conscendit, qui se in pauló minoribus approbauit: & cer- *Quæstura concessa.*
to procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. Sine me-
rito siquidem remuneratum putatur omne, quod subitum est: nec inex-
plorati suspicioné refugit, quod repentè prouenerit. Contra, omnia deli-
berata sunt robusta: & totum bonis actibus obtinuisse creditur, qui post
documenta laudatæ militiæ promouetur: † dum inter gymnasia literarú † dudum
adscitus ab illo inspectore meritorum, qui judicijs suis etiã futura prædi-
cebat, Priuatarum Largitionum fascibus præfuisti: suscipiens patrocinium *Priuata largitiones*
meritorum, ita † gratiam dominantis auxisti, vt tibi sæpe committeretur, † gratia
quod dignitas non habebat. Quod si laudabile est, vel mediocribus esse
honoribus parem, quantò præstantiùs vicisse moribus aulicam dignitaté?
Hæc cum tu sub tanto Iudice laudata perageres, gratiam quoque loci al-
terius inuenisti. Dictationibus enim probaris adhibitus, cú sit offensioni- *Dictationes*
bus alter expulsus: & ita suspensum honorem tuum sustinebat ingenium,
vt palatio non sineres deesse Iudicem, cujus ad tempus abrogatã cogno-
uimus dignitatem. Non sunt imparia tempora nostra transactis. Habe-
mus sequaces æmulósque priscorú. Ecce iterum ad Quæsturam cum im- *Plinius*
menso venit ingenio. Redde nunc Plinium, & sume Traianum. Habes *Traianus*
magna, quæ dicas, & si tu simili oratione † resplendeas. Fama temporú de † respondeas
legitima atque eloquenti jussione generantur. Omnia siquidé bona cu- *l. aut eloquentia.*
mulat lingua biserta: & quod à nobis præcipitur, gratia dictãtis ornatur.
Esto nobis ad bona suggerenda promptissimus, & * aduersus improbita- * aduersum For.
tem malè præsumentinm constanter erectus. Dicet jam auribus nostris,
quod est omnino pro nobis (Bonus princeps ille est, cui licet pro justi-
tia loqui: & contra tyrannicæ feritatis judicium, audire nolle constituta
veterum sanctionum.) Renouamus certè dictum illud celeberrimum
Trajani. Sume dictationem, si bonus fuero, pro Repub. & me: si malus, *Traiani vox.*
pro Repub. in me. Sed vide, quid à te quæramus, quando nec nobis ali-
quid injustum licere permittimus. Decreta ergo nostra priscorum reso-
nent constituta: quæ tantam suauitatem laudis inueniunt, quantum sa-
porem vetustatis assumunt. Præjudicia quæ nos horremus, in alijs non
amamus. Obligamus te certè generalitati, dum absolutè præcipimus
* jura seruari. Quod ideo nunc dicimus, vt opportunè omnibus in " re " iussa in
consuluisse videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardiùs post consuluisse
aliena " pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla sequere, " Aliquera For.
& nobilitatis tuæ memor incede. Illi dignè ad vitia generis sui redeunt, *Quæstura*
qui contemptibili stirpe nascuntur. " His igitur in bonum publicum prę- *insignia* " his
dictis, per quintam feliciter Indictioné a Quæsturæ tibi insignia, Deo præ-
stante, concedimus: honorem prudentium, fontem omnium dignitatum:
quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostræ largitate manauerit.

Vox legum. * dicetis ** dicit iisdem

Age, vt qui ad consilium nostrum ascisceris, prudentia cunctis & grauitate præminere noscaris. Nam quid tibi conueniat, vides. [2] Vox legum * diceris, ** dum nos jura condimus. Incumbe nunc probitati vel fidei. Vt sicut te prior honor dignum fecit alteri, ita secundus tertiæ faciat dignitati.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Quæstura, fontem omnium dignitatum.*] Quæstoris partes erant sub Imperatoribus: Ille leges condebat, & veritatem precum rimabatur, vt subscriberet illis, si justa ratione niterentur, vt videre est in *lib. 2. Cod. de pe-tit. bon. sub. & in l. vlt. C. de diuers. rescr.* Nouell. Valentin. *de homic. casu aut vol. fact.* BROS.

¶ 2. *Vox legum diceris, dum nostra iura condimus*] in vet. lib. Diuionensi, *vos leges dicetis, dum nos iura condimus.* Sed placet, *vox legum diceris.* Nam & Sidonius Apollinaris *in Panegyr. Maioran.* sub finem.

--cuius dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet & quæstore diserto
Polleat.

Et noster Cassiodorus *lib. 6. in forma Quæsturæ: Quanto facundior debet esse, qui ore principis populos nascitur admonere*: Notum est etiam Quæstorum operas vsos Imperatores. cùm orationes, aut quid aliud in senatu recitarent, vt ex Suetonio liquet *in Augusto cap. 65. in Tito cap. 6. in Nerone cap. 15* FOR.

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XIV.

Super eodem.

Candidati commendatio. * habuisse ** Quem principium habet *** replere

ACcipite P. C. judicium, quod judicia nostra protulerunt: quando plus cogitantur omnino, quæ cauta sunt? quia talis subsecutio creditur, quale primordium * venisse sentitur. Nemo. n. futurum putat esse diligentem, quem in ipsa nouitate opinionis suæ non videt esse custodē. Prouidus institutor si hortum suum fœcundis nititur ** ornare plantarijs, vt reddant fructus optatos, quæ solicitis fuerant exulta laboribus, quanto magis regnum decet inter initia pacis amœnitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti? Et ideo beneficijs nostris quasi quandam januam cogitauimus dare Quæstorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter exirent. Sunt vobis certè de candidato nota, quando & moderno quæ loquimur. Nam cum transitum gloriosæ memoriæ * domini aui nostri subjectorum anxia corda lugerent (bonum quippe amissum dum quæritur, plus amatur) per eum vobis & nostri auspicij, & vestræ securitatis optata potuerunt. Intelligite quali nos æquitate ** constringimus in futuris, vt ipse nobis legum fieret custos, qui conseruandæ justitiæ fuerat promissor effectus. Affuit mandatis regalibus eloquens & decorus ornator, permulcens etiam inspectus, quos

* domini ** coi stringimus. Legum custos. Quales auditores esse decet.

gratissimos reddebat auditus. Tales enim decet esse aulicos viros, vt naturæ, bona indicio frontis aperiant, & possint agnosci de moribus, cum videntur. Tacens enim plerunque despicabilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si cujus est tranquillus animus, eum quoque serenissimus commendet aspectus. Hoc denique facto testamur copiam nos habere prudentium, quãdo talis eligitur, qui ex vtraque parte † laudetur. Eloquentiæ verò bona ineptum est in Quæstore prædicare, cum ad hoc specialiter probetur ascitus, vt opinionem temporum commendet qualitate dictorum. Aliis enim Iudicibus prouinciarum committitur exactio: aliis priuati Ærarij custodia † delegatur: huic autem aulicæ famæ insignia reponuntur, vnde per totum Mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis † adeò P. C. æstimauimus esse repetendum: vt tales nos quærere credatis, quales & nostræ laudi, & vestræ † securitati expediat inueniri. Agnoscite docti bonum principis votum: confidite de beneficiis, qui literatum probamini habere notitiam. Segnissimi est torpere, cùm se ad prouectum cognoscat rerum dominos inuitasse. Quapropter P.C. illustrem Ambrosium Quæsturæ culmine decoratum, fauor vestræ benignitatis excipiat: De illo enim non debet dubitari, qui à vestro ordine iam in prima dignitate meruit approbari.

Frons, index animi.
† laudatur
Eloquentia in Quæstore.
† delegetur hic
† ideò
Aulicæ fama insignia penes Quæstorem.
† securitati vestræ

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XV.

Gratum se habere insinuat, quod voto in episcopatus electione paruerunt.

GRatissimum nostro profitemur animo, quod gloriosi domini aui nostri respondistis in episcopatus electione judicio. Oportebat enim arbitrio boni principis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans quamvis in aliena religione, talem visus est pontificem delegisse, vt nulli meritò debeat displicere: vt agnoscatis illum hoc optasse præcipuè, quatenus bonis sacerdotibus Ecclesiarum omnium religio pullularet. Recepistis itaque virum, & diuina gratia probabiliter institutum, & regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina cõtentione teneatur. Pudorem non habet victi, cujus votum contingit à principe superari. Ille quinimò suum efficit, qui eum sub puritate dilexerit. Nam quæ sit causa doloris, quando hoc & in isto reperit, quod alteri in parte ductus † optauerit*? Crinea sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio, clamoribus nõ doloribus res ista peragitur. Nam & si persona summota sit, nihil « tamen à fidelibus amittitur, cum optatum sacerdotium possidetur. Quapropter redeunte Legato vestro illustri viro Publiano, rationabile duximus ad cœtum vestrum salutationis apices destinare. Magna enim iucunditate perfruimur, « quoties cum nostris proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suauissimũ vobis minimè dubitamus, si quod

Episcopatus electio.
Vinci à principe gloriosum.
† optauit
* Ciuica
« inde
« quoties

illius fecistis imperio nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Crinea sunt*] Mea quidem opinione perperam scriptum *crinea*, nec minus male adscriptum ad marginem pro eo *ciuica*, vbi nisi *cornea* placebit, rectius quidem *curulia* quàm vel *crinea* vel *ciuica* quod alij substituere, legeris: PET. FAB. *agon. lib.* 1.

¶ Opilioni comiti sacrarum Athalaricus Rex. XVI.

Confertur dignitas sacrarum largitionum, & inducitur vt fratris sequatur vestigia qui simili claruit dignitate.

SOlent quidem venientes ad aulicas dignitates diutina exploratione strutinari, ne imperiale judicium aliquid probare videantur ambiguum: quoniam gloria regni est reperisse judices exquisitos. Sed tam frequens est † familiæ vestræ felicissimus prouectus, tam in multis personis declarata prudentia, vt licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incertũ. Similitudinem suorum felix vena custodit: quando pudet delinquere, qui similia nequeunt in * suo genere reperire. Hinc est, quòd meliùs agnoscitur elegisse nobilem, quam felicem: quia iste commonitus, per veterum se facta custodit, ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter securè tibi credimus, quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater † his fascibus præfuit, sed & frater eadem † resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penatibus vestris larem, posuit, & domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraterna laude didicisti: cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus socium, & consiliorum participatione germanum: ad te potius pertinere dijudicans, quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille feliciori actu quædam negligens præsumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obsequium, & præsentium temporum antiqua concordia! Bene talibus sensibus judicium creditur, qui seruare mores naturaliter sentiuntur. Quod si amœni recessus, & prouinciale ocium forte libuissent, ad te cateruæ causantium & anxia currebant vota læsorum. Boni judicis inter eos assumebas officium, vt futurorum quodam vrgente præsagio, quod a nobis accipere poteras, meritorum assumptione peragebas. Meminimus etiam, qua nobis in primordiis regni nostri deuotione seruieris, quando maximè necessarium fidelium hebetur obsequium. Nam cum post transitum diuæ memoriæ * domini aui nostri anxia populorum vota trepidarent, & de tanti regni adhuc incerto hærede subiectorum se corda * perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti, & sapientiæ tuæ allocutione « firmasti, in errorem quem de occasu conceperant, ortum nostri imperij in gaudia commutabant. Innouatio Regis sine aliqua confusione transiuit: & solicitudo tua

[Margin notes: † prouinciæ; * sui Fortè Nobilitas; † iis; † splenduit; Fratrũ concordia; * domini; * profunderent; « f. mati]

tudo tua præstitit, quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis, ab Indictione feliciter sexta Sacrarum Largitionum * Comitiuam, propitia tibi diuinitate, concedimus. Vsurus es omnibus priuilegijs atque emolumentis, quę ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim, vt aliqua calumniæ machinatione quatiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cum per delatores * vexarentur & Iudices. Deponite iam formidinem, qui nō habetis errorem, fructibus vestrarum vtimini dignitatum. Nam " quod vobis per decessores prędecessorésque " nostros temporibus * domini aui nostri consuetudo " longęua dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Conferimus tibi honorem germani, sed tu fidem ejus imitare seruitij. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ " constantiæ, qui sub tanto principe & sine culpa paruit, & " justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid † egeris, quando sub ingrato successore palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est, moribus sequi posse germanum: quia & in conuersationis fructu plerunque consentiunt, qui vnius semine procreantur.

Sacra largitiones. * Comitiuam. *Delatores vexati.* " vexarentur " quæ " vestris * domini " Non longa. For. *Fratri in honore succedens frater.* " Al. Constantia. For. * judicia For. † egerit For.

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XVII.

Super eodem.

TAnta est P.C. in candidato copia meritorum, vt vereamur ne tardius † putetur electus, quàm nō sit judicio comprobatus. Nam cum diuæ memoriæ auus noster optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum prosperior fortuna seruauit. Illi paruit, illi multa officiositate seruiuit, & à domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compēsatio meriti vt nobis aptior fieret causa præstandi. Conueniat enim se pietas nostra lege naturæ. " Condignum est ab hærede solui, quod collatum constat. Cur enim munificentia nostra eum differret, " quem proficere consuetudo suæ nobilitatis vrgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morū nobilitate conspicuus: " cum eum feruentia bella respueruht, " cum trāquilla otia prædicarēt: corpore validus, amicitia robustus: " æui antiquitatē gestabat, " adiectis sæculi vitijs; ditatus claris honoribus. " His temporibus habitus est eximius, cum princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina resplendeat luce germani? cujus non dicam proximitati, sed vel amicitiæ cōjunctum fuisse, potest esse laudabile. Hujus virtutibus ita se sociauit atque connexuit, vt hoc potius sit incertum, " qui magis ex altero prædicetur. Amicitijs ille præstat fidem, sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque auaritia vacuus, & iste à cupiditatibus probatur alienus. Hinc est, quod nōrunt Regibus seruare fidem, " quia nesciunt vel inter æquales exerce-

Considerati commend. † videatur " Cum dignum " cum eam " quē acc " & " equi Odouactis " abiectis For. " iis. " quis " quia

re perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, vbi natura ſub libertate monſtratur. Quomodo ergo ſub puritate non ſeruiant dominis, ſuis qui neſciunt illuſiſſe collegis? His laudibus † electus à coniuge Baſilianæ ſociatus fertur eſſe familiæ, " quod plerunque* euenit à meritis, coniungi poſſe nobilibus, Inſpicite in eo, ſi placet, etiam familiarem vitam: quia ſæpiùs Maioribus noſtris viros induſtrios hæc ſigna prodiderunt. Res huic priuata " tãto fuit* moderamine diſpoſita, vt nec aliqua tenacitate ſorderet, nec iterum omnia effuſione laberetur. " Gentiles victu, Romanos ſibi judicijs * obligabat: & vnde " ingratitudo dignitatibus † plerunque venit, " iſte diſceptando ſibi * amicitiam colligebat. [Videte, quid faciat nobilis natura. Ex Iudicibus natus arbitrum agebat, quod niſi ex morum probitate nulla poteſt contingere ratione. Nam faſcibus obedire, " plerunque poteſtatis neceſsitas cogit: parere Iudici priuato, ſola ſententiarũ probitas facit.] Vnde nobis plus laudis videtur habere voluntarius Iudex: quando ad audientiam non eligitur, niſi qui iuſtus eſſe moribus " æſtimatur. Quapropter P.C. fauete veſtris alumnis, & noſtris fauete judicijs. Secundo ad veſtram Curiam venit, qui ex Senatore natus eſt, & aulicis dignitatibus probatur honoratus.

† iis
* electis
Baſilia familia.
" quia
* venit
" tanta
* moderatione
" Gentiles
" obligabant
" Al. magnitudo.
" plurimũ
" inde
" amicitias
For.
" plutimũque
Iudex, arbiter.
" In nonnullis adiudicis audientiam.
For.
" judicatur

¶ Felici v.i. Quæſtori Athalaricus Rex. XIIX.

De honore ſibi collato ad Quæſturæ dignitatem.

[PRofeſsionem conſtat eſſe juſtitiæ, legũ peritos Iudices ordinare: quia vix poteſt negligere, qui nouit æquitatem: nec facilè erroris † vitio ſordeſcit, quem doctrina purgauerit.] Dudum te, forcibus negotijs † inſudantem, oculus imperialis aſpexit: nec latere potuit, qua fide ſuſcepta peregeris, qua luculentia tractata † peroraueris, ex quo gradu eloquentia tua atque conſcientia pariter incedebant, nullus ſuſceptus, " quod ampliùs deſideraret, habuit: nullus judicum, quod in te corrigere poſſet, inuenit. Acceſsit enim venuſtas oris, & caſtitas animi. Iuuenem te ſolus decor oſtendit, ab ore primæuo cana verbis manauerũt. Cõtẽdit flos ætatis, & maturitas mentis: ſed potiùs illa ſuperauit, quæ nos ad virtutum gradus gloriámque perducit. Quapropter aptamus munera nomini & meritis tuis: vt arcana regia fidelis accipias, & vireloquens literatã reperias dignitatẽ. Nunc cauſas " glorioſas judicas, quas laudabiliter perorabas.* Aſsideat tibi propria & exercitata doctrina. Modò eſt felix & certa cõditio negotiorũ: quãdo ille sẽtẽtiam dicit, qui nõ poteſt ignorare quod " eligit. [Non enim decet, Iudicem miniſtrum, eſſe volũtatis, alterius, vt magis alteri pareat, cui tot milites obſecũdant.]. Certè ſi in alijs tolerãdũ vtcunque, nimis in Quæſtore pudendum eſt, vt qui eligitur ad Principis conſilium, ſolatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, per ſextam Indictionem Quæſturæ tibi conferimus dignitatem. Sed

Quæſtura dignitas collata
" initio
Legum peritis iudices.
" ſudantẽ
" perorauis
" à quoquã
Eloquentia
Taciturnitas
" glorioſè judica
* Adſit
" eligi

tuus

Sed tuus honor imperitis opprobrium est. Nam sicut conscientia læta est, quæ prouehitur meritis: ita sub reatu iacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes priscos viros, quos te deceat imitari. Præcede fama, quem sequeris dignitate. Nàm si te priuata vita virtutibus exercuit, quantò melius prouecta † declarabit? " Sumpsisti nomen ex meritis: custodi vt semper læteris, " veritate vocabuli, Nam cùm omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, [nimis absurdum est, portare nomen alienum, & aliud dici, quàm possit in moribus inueniri. Verùm hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui " plurimis admonetur.]

† declarat
" sustinui-sti.
Rei nomen conueniat.
" pluribus

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XIX.

Super eodem.

Licèt cœtus vester " genuino splendore semper irradietur, clarior tamen redditur, " quoties augetur lumine dignitatum. Nam cœlum ipsum stellis copiosissimis plus refulget, & de numerosa pulchritudine mirabile intuentibus reddit decorẽ. Naturæ siquidem insitum est, vt honorũ copia plus delectet. Prata denique floribus pingũtur innumeris, laudatur pinguis arui densior seges, Antiquitas vos fecit nobiles haberi: nos Senatũ volumus etiam de numerositate prædicari. Hinc est, quod vobis aggregare cupimus, quem reperimus vbicunque præcipuum. Nam licet apud vos seminarium sit Senatus, tamẽ & de nostra indulgentia nascitur qui vestris cœtibus applicetur. Alumnos " cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates. Quęstura autem verè mater Senatoris est, quoniam ex prudẽtia venit. Quid enim dignius, quàm Curiæ participem fieri, qui adhæsit cõsilio principali? Sed quia prudenti viro non sufficit generaliter cõclusa laudatio, ejus nota propriáque tangamus. Quæstorem nostrum P.C. cognoscite, eloquentia priùs exercitata placuisse, & aduocationis suæ sic assiduè crebras egisse victorias, vt meritò sibi eum electio triumphalis asciuerit, quatenus palmis felicibus inauguratus, vobis daret laureatũ. Ad forẽse gymnasium prima ætate deductus, studuit semper integritati mẽtis, & " nobilissimus pudore castitatẽ corporis sub nimio labore transegit. Orator facũdus, grauissimus patronus, susceptas causas suis pręconijs adiuuabat, quãdo credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nónne prætermittere hunc virum esset publicum dãnum? quid enim aut nobis, aut vobis esse acceptius, quàm vestro cõiungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit, dũ affectat vnusquisque gloriam suam: nec obliuisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis fortè principes viri nouã in hũc " impetratámque apparuisse prudentiam origo eius hereditarias sibi literas vendicauit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplẽduit, vt " æterno fructu è Tulliano cespite pullularet, Proinde quã-

Candidati cõmendatio.
" gemino FOR.
" quotiens
Senatorum nobilitas.
Seminariũ Senatus.
† certè
" nobilissimo FOR.
Eloquentia.
Leges.
" imperitã que melius tẽperatáque. FOR.
Forum Mediolan.
" & trinomi fructu.

* & vis s t, vel inter medic cres difficillimum placendi genus, † tamen Auocationis laudem inter primarios eloquentiæ frequenter me uit inuenire. Is contra Magnum † Olybrium stetit :is * palmarum Eugenetis linguæ vbertate sufficit, & illis par extitit, quos singulares Roma cognouit. Quid enim generosius, quàm tot literarum proceres habuisse Majores? Nam si inueteratæ & per genus ductę diuitiæ nobiles faciunt, multò magis præstantior est, cujus origo thesauris prudẽtiæ locuples inuenitur. } Quapropter P.C. fauete nostro judicio, ac suis meritis candidato. Quando si collegæ manum clementiæ porrigitis, nos potiùs " subleuatis.

Olybr iw. Eugenetis. "Olimbriū * palmarij Nobilitas. "al. sublimatis. FOR.

"al Abieno * Præf.præ.

¶. " Albieno v. i.* Præposito Athasaricus Rex. xx.

Confertur officium hoc pacto vt laudabilia sequatur, non autem calumniose gesta ab antecessore suo qui cunctis fuit odiosus.

Contraria contrariis curari.

ASsertio meritorum est, potuisse eligi post improbitatem Iudicis accusati: quando excessus præcedentium non corrigitur, nisi cùm successor optimus inuenitur. Contrarijs rebus plerunque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferũ tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur, & Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam australis aura turbauerit. Sic nos decessorem tuum summouimus amore generalitatis, vt tu saluberrimus aduenires. Contraria prioribus imitare,* & laudanda peregisti. Ille calumnijs odiosus, tu stude vt justitia reddaris acceptus. Rapax ille, tu continens. Bonorum omnium breuis est definitio, vitare quæ fecit: " quoniam vere laudanda sunt quę suo judicio comprobauit. Respice denique in illo odium publicum, & tu amorem " affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quãti illius acerbitatem actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis: quando post illum " professæ malitiæ virum, vel à malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia prouincijs tribuas, quę hactenus non habeant? Bonum insolitum plus amatur, & sequenti gaudio confert dulcedinem temporũ præmissa tristitia. Atque ideò Præfecturæ tibi fasces per sextam feliciter Indictionem, Deo auxiliante, conferimus: quæ quantò fuit hactenus læsione terribilis, * † tantum misericordiæ habere debet. Beneficia lenitatis, siquidem sauciata, tua cura " reformanda sunt. Non tuis non alienis manibus quisquam grauetur. Nam vltra omnes impietates est " nocere læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomẽ antiquum Pręfectura illa Prætorij, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quęramus, per Ioseph à beneficijs inchoauit: nec immeritò à legibus nostris pater prouinciarum, pater etiam predicatur imperij: quia sic justè, sic prouidè agi voluerũt, vt nõ districtũ Iudicis nomẽ, sed vocabulũ illi pietatis imponerent. Iustis ac debitis cõpendijs nostrum per te crescat æra-

* qui * quando bene illaudãda. FOR. Od ampu-blitura. " affecta " profusa

* vltra omne habere debet benefi-cia. FOR. "tantò nũc " refouẽda " Fortè nocere: vel, læsis. Præf. præt.

ærarium. Lucra tenuimus, quæ legum cauta profanant. Pecunias illas volumus quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur introire: quia nec † priuata intromittere possumus, quàm publica voce damnamus. Audite Iudices, quid amemus: nolite in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas prouisiones creditis esse placituros, cùm nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis conuenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi forte talia gesserunt, qui ad dignitates suis parentibus incognitas peruenerũt: tu post patris Præfecturam laudabilem, aliquid quod meliùs prædicetur, adiunge: quia diligentior semper esse debet, qui sequitur: dùm bona parentum probabiliter & imitari cupimus, & vincere festinamus. Accedit etiam tuis laudibus, quòd dictis prudentum probaris imbutus. [Graue est sapienti offendere, vbi alterum reperit incidisse.] Ius fortè prætereat, qui iura nesciuit: totum à te legitimum quæritur, cujus origo indocta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri Veterum, & actiones parentum. Præsta opinioni tuæ, præsta nostro judicio, vt impar non sis meritis, quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

† priuatim introducere FOR. Ad iudices?

¶ Cypriano viro Patritio Athalaricus Rex. XXI.

Confertur dignitas Patritiatus.

LIcèt propriis frequenter honoribus, & germani tui fueris dignitate laudatus, tamen quia natura bonorum non † expeditur cùm refertur, quasi ad judicium reuertimur, de quo jam præconia multa sonuerunt. Testificatum est de re, quicquid de fidelibus, quicquid de bene meritis † debuit æstimari. Sed digne laudum cùm voluerit † nobitates emittit, qui se " actionis probitate compleuit. [Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis:] Nam sicut ille, ' fluendo non expenditur, sic nec ista celebri sermone siccatur. Quod etsi transacta taceantur, noua probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper & meritis. Cursus annorum laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude iuuenescis. Meritò tibi prolixior ętas optatur, in * quæ fama semper robustior inuenitur. Habuisti sub diuæ memoriæ * domino auo nostro in vtraque parte laudatas semper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit, & retinentes Barbaros aggredi, & conuersos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero, quàm labore * juuisti. Posteà vero, quod non minùs * ipsis certaminibus fuit, Referendarij officium laboriosis contentionibus * exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virũ exercitualia vel pacata seruitia. Quis enim nõ ageret bellum: qui illi potuit competens exhibere responsum? qui tantam firmitatem animi semper exegit, tantam verborum in asserenda veritate constantiam, vt meritò se vicisse diceret hostem,

† expenditur FOR. † potuit † actiones " Al. actionibus. ' Lam perennium. Senex. † qua † domina aui nostri Bulgares. * vicisti * temporis Referendarium. * exigebas

" al. *glorioso* For. " generoso. *Donata massa seu praedium* " iudicandas " matrimonij cũ *Nobilis modestiae* " quando " quod For. " grauáter " dilectisque For. *Cartarij Massae.* " auctorib.

quod solemus custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjungitur, plus meretur, nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub Iudice " gratioso. Atque ideò illustrem magnitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas, tot solidos pensitantes, ex patrimonio quondam magnificæ fœminæ matris ipsiius præcipimus reformari, ejus feliciter domino plenissimè " vendicádas, cujus successionis integrum jus in ea qua qua præcipimus parte largimur. De cujus fide ac synceritate præsumimus, vt sequenti tempore reliqua supra memorari " patrimonij omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis obtinere possit obsequijs, vel si non probaretur affinis? vir, quem nobilitatis suæ inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid à nobis mereatur intendite: " quoniam ad gloriam nostram trahimus, " qui eum proximum confitemur. Quapropter æquissimæ jussioni opera " nauanter impendite, " directísque sedis vestræ Cartarijs designatas massas " actoribus ejus, sine aliqua dilatione contradite. Vt summa nobis caritate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Patrimonij omi adiecta*]; vet. *matrimonij cum adiecta.* quo nomine bona quæ liberis à matre obuenerint, interdum significari Fr. Connanus, *lib.* 8. *ca.*3. notat, aliíque ex Seneca. Valer. Max. & Suetonio contendunt. Plutarchus contrà, non leui ratione disputat ἐν παραγγέλμασι γαμικοῖς: cui hujus loci lectio (patrimonij) duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. For.

¶ Clero ecclesiæ Romanæ Athalaricus Rex. XXIV.

De Sacerdote reo, & ad quos sint remittendi.

" plura *Sacerdos reus ad Episcopum remissus.* " accusatione " vt " decus vestrum " profanatum " officijs; For. " accusationis " Saius Scio. al. Seanius cum " Sanctius

TAnto diuinitati " plurima debemus, quanto à cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur Imperio? Sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idonee: ipsi tamen gratia redditur, dum in seruientibus honoratur. Itaque flebili aditione causamini, hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, vt si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ seruientem aliqua crederet " actione pulsandum, " ad supradictæ ciuitatis antistitem negotium suum dicturus occurreret, ne " clerus vester forensibus litibus " profanatus, " negocijs potius sæcularibus occupetur: addentes, diaconum quoque vestrum ad contumeliam religionis tanta " executionis acerbitate compulsum, vt " Sajus eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quinetiam Romanæ Ecclesiæ pro leuibus caussis, asseritis, criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reuerentia quam nostro debemus actori displicuisse profitemur, vt qui pri-

dem

dem sacris meruerant inseruire † ministeriis, conuenientibus irreuerenter nefariis expositi injuriis subjacerent. Sed aliorum plectendas subreptio nobis † obtulit plenissimæ laudis euentum: vt causa contingeret præstandi, quæ nos cœlestibus commendaret auxiliis. Atque ideò "considerantes Apostolicæ sedis honorem, & consulentes "desideriis supplicantium, præsenti auctoritate moderato ordine definimus, vt si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem, in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandú, ad beatissimi Papæ judicium prius conueniat audiendus, Vt aut ipse inter vtrosque more suæ sanctitatis " agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam: & si fortè, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad sæcularia fora jurgaturus occurrat, quando suas petitiones probauerit à supradictæ sedis Præsule fuisse contemptas. Quod si quis extiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit judicio sacrilega mente damnatus, qui reuerentiam tantæ sedi exhibere contemnat, & aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum, ante alicuius conuentionis effectum decem librarum auri dispendio feriatur, quæ à Salatinis Sacrarum Largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati antistitis pauperibus erogentur, carensque impetratis negocij quoque sui " admissione mulctetur. Dignus est enim duplici pœna percelli, qui & diuinam reuerentiam, & nostra jussa " temerarit. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, ecclesiasticis viuite "institutis. Magnum scelus lus est, crimen admittere, quos nec conuersationem decet habere sæcularem, professio vestra vita cœlestis est. Nolite ad mortalium vota humilia, & errores descendere. Mundani coërceantur humano jure, vos sanctis moribus obedire.

† mysteriis
† contulit vor.
Apostolicæ sedis honori,
" commẽdantes
" desiderio
Papæ Romani judicium,
" cognoscat
Sacræ largitiones.
"amissione
" temerauerit,
Ecclesiasticis institutis viuere.
Sacerdotes.
" constitutis

¶ " Ioanni v.s. referendario Athalaricus Rex. xxv.

" al. Canigasto v.s.

Confirmatur possessio cuidam, & reuocatur concessio super possessione prædicta.

VAlde dignum est, in eis aliena seruare quibus oportet propaia dona conferre. Quid enim de illa munificentia possis ambigere, quádo à nobis intelligis mereri, quod à nostris decessoribus accepisti? Profitemur itaque, alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium, & modernam, principis mentem præuenisse tantum velocissimam largitatem. Hinc est, quod " diuæ memoriæ auum nostræ clementiæ domum in Castro " Lucullario positam, obsequiorum tuorum sedulitate prouocatum, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus patritius, " Tholuit, posteaque illi nostra est " liberalitate concessa, præfatam domum actu legitimo in tua optimè jura transmisit. Quapropter serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel "Tholuit plenissimæ donationis effectum, præsenti auctoritate corroboramus: ut sæpe dicta domus " paternæ recordationis Agnelli, in " Luculla-

Donatio domus confirmata.
" al. diuinæ vor.
" Lucullano
"Tholoni al. Tholue. Por.
" al. liberalitate,
" Tholoni
" Patritia
" Luculla

rio Castro posita, cum omnibus ad se pertinentibus in tua, vel hæredum tuorũ possessione permaneat: & quicquid de hac re facere malueris, habebis liberam potestatẽ, cujuslibet vel priuati nominis vel publici "posthac inquietudinem summouetes: vbi & si quid esset quolibet casu, qualibet inquisitione fortassis ambiguum, huius auctoritatis nostræ judicio constat explosum. Fruere, juuante Deo, rebus propriis, ex nostra quoque auctoritate solidatis. Alij enim tibi jura legitima præstiterunt, nos possessionis quietem, & cunctis seculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ inuidus temerator existat, jubemus eum, qui ex hac re quolibet tempore vel priuati mouere tentauerit aliquam quæstionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris domum superius designatam, pœnæ nomine auri libras centum, & frustratum suis ausibus infamatumque discedere. Hunc enim voluntatis suæ meretur inuenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsisse judicium.

" post hanc tor.

Pœna pecuniar. & infam.

" dominus

Prior præficitur.

¶ Vniuersis Reatinis & Nursinis Athalaricus Rex. XXVI.

Prior præficitur cui vt omnes obediant mandatur.

GLoriosus "domus anus noster desideria vestra agnoscẽs. Quidilanẽ Sibiæ filium, Priorem vobis quidem facere disponebat: sed quia interueniente mortali conditione nequiuit cogitata cõplere, necesse nobis est, eius vota perficere: ne tantus vir de aliquo inaniter " judicetur bona potuisse sentire. Atque ideo præsenti auctoritate præcipimus, vt eum Priorem feliciter habere debeatis: & quæ ordinauerit pro disciplina seruanda, vbi * nostra maximè vtilitas, continetur, in omnibus obedire debeatis. Quia sic "domini aui nostri estis moribus instituti, vt & leges libenter audiatis & Iudices. Hoc est enim, quod nostrum comit imperiũ, quod opinionem nostram inter gentes amplificat, si talia geratis, quæ & nobis " accepta, & diuinitati " possunt esse gratissima. Robustiùs enim inimici nostri vincuntur moribus bonis. *Quia quos superna protegunt, felices aduersarios habere uon possunt. Pugnatis enim efficaciter foris, dũ in sedibus vestris justitiam fouere contendttis. "Ista enim duo mutua se amplexione consociant: qui æquitatem coluerit, fructũ victoriæ possidebit. Nã quæ necessitas ad injusta compellat, cum vos, & "sortes alant propriæ, & munera nostra, domino adjuuante, ditificent? Nam & cui aliquid expetẽdum est speret de munificentia principis, quam de præsumptione virtutis. Quia vobis proficit, quod Romani quieti sunt: qui dum æraria nostra ditant, vestra donatiua multiplicant.

" judicarentur.

* vestra – " domini

" apta " possint

" &

" Ita

" consortes

" Ioãni referendum

¶ * Dum erit Saioni & Florentino viro deuoto Comitiaco Athalaricus Rex. XXVII.

Edictum

Edictum contra illos qui violenter diripiunt prædia aliena.

SEueritas publica sicut ab innocentibus vacat, ita necesse est, vt in sceleratis operam suæ districtionis impendat: quia non semper vnum merentur judicium diuersa merita personarum. Morbi ipsi dissimilibus succis sanantur herbarum: aliis cibi, aliis ferrum optatam reuocat sospitatem, & pro qualitate passionis præceptum merentur artificis. Et ideo deuotio vestra per Fauentinum territorium incunctanter excurrat: & si quos Gothorum atque Romanorum in direptionibus possessorum se miscuisse repererit, secundum facti æstimationem & damnis affligantur & pœnis. Quia grauius plectendi sunt qui nec admonitionibus justis, nec initiis principis obediendum esse crediderunt. † Quoniam maior ambitus est dominis nobis velle seruire, vt † commendari bonis initiis reliquam vitam securitatis munere perfruantur.

Pœnarum diuersitas.

Direptiones possessionum coercita.

† Quando † commendatis.

¶* Cunigasto v.i. Athalaricus Rex. XXVIII.

Ad quendam sublimem, vt vnicuique reddatur ius.

PErmonit serenitatem nostram Constantij atque Venerij dolenda conquestio, « quia sibi à « Tancane juris proprij agellum, « quod Fabricula nominatur, cum suo peculio causantur ablatum, "adjicientes ne rerum suarum repetitionibus" imminerent, liberis "sibi conditionem vltimæ seruitutis imponi. Atque ideo magnitudo tua, decretis obscura præsentibus, præfatum suo jubeat adesse judicio: " vt omni inter partes veritate discussa, juri consentaneam, & amicam vestris moribus" proferre sententiam. Quia sicut graue est, de suo dominos jure" cedere, ita nostris est sæculis inimicum, seruitutis jugo libera colla deprimere. Momenti jure si competunt primitus reddantur inuasa: ita tamen vt persona legitima disceptationibus non desistat. Cesset violenta præsumptio, "vt causa Iudicis cognoscatur arbitrio, & aut " conjunctos seruos cum rebus sibi competentibus possideat, aut probatos liberos indemnes atque integros " derelinquant. Sufficit enim, quod ei relaxamus pœnam, qui facere præsumpsit injuriam.

* Hunigasto al. Ingadstepet & in aliis Gywasio vero FOR.

Iudicium liberale.

" quam

" Chaticane, al. Rancane.

" qui

" abiicientes

" minuerent

" suis

" vbi FOR.

" profectatis

" discedere

Libera colla seruili jugo premere.

Momẽti jus.

" vbi

" conuictos

" derelinquat.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Competunt primitus inuasa*] lege ex vet. *comp. prim. reddantur inuasa.* Trãslatitia juris sententia est, dejectum vi de rei suę possessione, seu spoliatum ante omnia restitui oportere. *l.1. Cod. si per vim vel alio modo, l.7. si quis ad se C. ad leg. Iul. de vi pub. c.7. conquerente, de restit. spol.* FOR.

¶ Honoratis possessoribus & curialibus Parmensis ciuitatis Athalaricus Rex. XXIX.

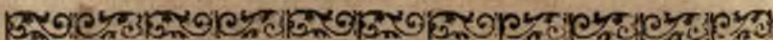
DIgnum eſt, vt libenti animo faciatis, quæ juberi pro vrbis veſtræ vtilitate cognoſcitis: nam quod proprio ſumptu decuit aggredi, compendio ſe vobis conſtat offerri. Ciuitatem ſiquidem veſtram diutina ſiccitate laborantem, juuante Deo, "domnus auus noſter ſaluberrima vnda rigauit. Cui nunc ſtudio veſtro cloacarum ora pandantur: "ne ſordium objectione tardata reciprocans vnda veſtris ædibus "illidatur, & quas debuit abluere, eaſdem vobis cogatur inferre. Cui operi, quanquam vos vrgere debeat "ciuicus amor, virum ſpectabilem "Geneſium præcipimus imminere. Vt nos ad meliora prouoceris, ſi quæ juſſimus gratanter efficitis.

" dominus
Cloacarum ora.
" nec
" illudatur
" affectus
" Generoſum

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Dignum*] De cloacis etiam ſupr. lib. 3. epiſt. 30. de Parmenſi ciuitate lib. 6. epiſt. penult.

" ſpectabili al. *venerabili*. For.

¶ Geneſio viro "ſublimi Athalaricus Rex. XXX.

Committitur executio ſuper eiſdem.

AMore ciuitatis veſtræ, antiqui operis formam domus quidem auus noſter largitate regia conſtruxit. Sed nihil prodeſt aquarum copias vrbibus immiſiſſe, niſi nunc prouideatur cloacarum opportuna digeſtio: more vitæ humanæ, cuius "ita ſalubritas continetur, ſi quod ore quis ſuſcipit, alia parte corporis relaxatus effuderit. Et ideo ſublimitas tua Parmenſes municipes "faciet huic operi "nouiter inſiſtere: quatenus antiquos cuniculos, ſiue ſubterraneos, "ſiue qui junguntur marginibus platearum, diligenter emendent. Vt cum ſolenniter optatus vobis "liquor influxerit nulla "adjecti "luctaminis objectione tardetur. Quia gratiam vnda non habet, niſi quæ jugiter influit, & viſa ſemper abſcedit. Illa enim, quæ pulchrè riuis exercitata ridet, quam deformis eſt in lacunis? palus enim nec viſu grata, nec jumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, ſed "cum naturali puritate ſeruatur. Sine hac agri ſqualem, vrbes anhela ſiccitate fatigantur. 1 Vt meritò antiqua prudentia, quos à ciuica conuerſatione ſegregandos eſſe judicauit, aquarum interdictione punierit. Quapropter tam vtillimæ rei omnium debet ſtudere conſenſus, quia ciuis animum non habet, qui vrbis ſuæ gratia non tenetur.

Cloacarum opportunitas
" Non illa For.
" faciat
" fortè granitèr. For
" ſub quibus
Aqua fluës.
" liquo influerit
" al. *a tecti* For.
" luctaminis
" pulchris al. *publice* For.
Palus.
" cum in For.
Interdictio aquæ.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Vt merito antiqua prudentia, quos à ciuica conuerſatione ſegregandos eſſe judicauit, aquarum interdictione punierit*] Lucianus *in Alexandro* ſeu Pſeudomant. de præſtigiatoris oraculis, οὐκ ἔτι τὸν τοιοῦτον οὔτε στέγη τις ἐδέχετο οὔτε πυρὸς ἢ ὕδατος ἐκοινώνει, ἀλλ' ἔδει γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνεσθαι ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον. id eſt, hujuſmodi hominem neque tecto quiſquam excipiebat, neque igni aquáve impertiebat; verum erat illi ſolum alio vertendum

tan-

tanquam impio deorúmque contemptori. Feralia in Christianos edicta recensens. Victor Vticensis *lib. 3. de persecutione Vandalica*, addit, vt nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstaret. FOR.

¶ * Seuero viro sublimi Athalaricus Rex. XXXI.

Quod possessores & curiales Brutiorum redeant ad ciuitates proprias.

* spectaculi Ioanni præfecto FOR.

CVm te Præfectorũ consilijs laudabiliter inhærentem omnia didicisse credamus, quæ ad Reipub statũ pertinent, componendum, maximè cognouisti literis eruditus pulchram esse faciem ciuitatum, quæ populorum probantur habere conuentum. Sic enim & in illis splendet libertatis ornatus, & nostris ordinationibus necessarijs seruit effectus, Feris datum est, agros syluásque quærere: hominibus autem focos * patrios supra cuncta diligere. Aues ipsæ gregatim volant, quæ innoxia volũtate mitescunt. Canori turdi amant sui generis densitatem. Serpentes " sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes, & quicquid ad simplicem " pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animosi accipitres, aquilæ venatrices & supra omnes alites acutiùs intuentes volatus solitarios concupiscũt: quia rapaces insidiæ innoxia " conuenticula non requirunt. Ambiunt enim aliqui soli agere, qui prædam cum altero nõ desiderant inuenire. Sic mortalium voluntas plerunque detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere. Nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitę testis non potest inueniri. Redeant possessores & Curiales Brutij in ciuitatib. suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patiantur se à rusticitate diuisos, quibus & honores dedimus, & actiones publicas probabili æstimatione commisimus: in ea præsertim regione, " vbi affatim veniunt inelaboratæ delitiæ. Ceres ibi multa fœcunditate luxuriat. Pallas etiam non minima largitate congaudet, plena rident pascuis fœcundis, erecta vindemijs: abundat multifarijs animalium gregibus, sed equinis maximè gloriatur armentis: meritò, quando ardenti tempore tale est " neruum syluarum, vt nec muscarum aculeis animalia fatigentur, & herbarum semper virentium satietatibus expleantur. Videas per cacumina montium riuos ire purissimos, & quasi ex " edito profluant, sic per Alpium summa decurrunt. Additur, " quod vtroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia: vt & proprijs fluctibus affluenter exuberet, & peregrino penu in vicinitate litorum compleantur. Viuunt " illic rustici epulis vrbanorum, mediocres autem abundantia " præpotentium: vt nec minima ibi fortuna copijs probetur excepta. Hanc ergo prouinciam ciuitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere? Quid prodest tantos viros latere literis defecatos? Pueri liberalium " scholarium conuentum quærunt: & mox, vt foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habi-

De Bruttiorum ciuitate incolenda. *Ciuitatum facies pulcra.* *Fera.* * proprios *Aues.* *Turdi.* *Sturni.* * turui *Palumbi.* " pertineat *Accipitres.* *Aquila.* " conuentualia *Solitudo detestanda.* *Coloni.* *Bruttiorum ciuitas.* " nisi *Ceres* *Pallas.* " fortè, vet. num. " educto *Alpes.* " qui " illuc " præpotentum *Urbem incolere honestum.* " scholarum

tatione nesciri: proficiunt, vt dediscant, erudiantur, vt negligant: & cum agros "diligunt, se amare non nôrunt. Quærat eruditus, vbi possit, existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se nouit esse laudandum. "Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Nam quale desiderium est, ciuium frequentiam deserere, cum aliquas quoque auium conuersationi humanæ se videant velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomena suspēdit, & inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis est, "filios in desolationibus educare, cùm frequentationi humanæ videat alites sua pignora commisisse. Redeant "igitur ciuitates in pristinum decus: nullus amœnitatem ruris præponat mœnibus antiquorum. Quomodo potest in pace refugi, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occursio, cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes inuisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad "balnea ire cum socijs, prandia mutuis apparatibus exhibere? Caret profectò omnibus "his, qui vitam suam vult semper habere cum famulis. Sed ne vlterius in eandem consuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejussoribus tam Possessores, quàm Curiales, sub æstimatione virium, pœna interposita, promittant anni parte majore se in ciuitatibus manere, quas habitare "delegerent. Sic fiat, vt eis nec ornatus desit ciuium nec "voluptas denegetur agrorum.

" diligent
Eruditi ciuitate ornanda.
" al. quin
Philomela
" nobiles filios
" ergo
Ciuitas munita.
Palamediacis calculis occupari.
" al. balneas For.
" iis
Cautio habitandi urbē.
" delegerunt
" Al. volun. For.

† Seuero v.s. Athalaricus Rex. XXXII.

Mandata latrocinij quæstio. De fontium miraculis.

† CVm "Infadius vir "sublimis pro causis suis ad Comitatum sacratissimum "festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusæ, in "Scyllatino territorio constitutæ, elegit ponere mansionem: eo quod ipsa loca & pascuarum vbertate fœcunda sint, & inundatione aquarum pulchrescant. Est enim, vt dicitur, sub pede collium supra maris arenam fertilis campus: vbi fons vastus egrediens, "cannis in coronæ speciem riparum suarum ora contexit, amœnus admodum & arundineis vmbris, & aquarum ipsarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo, & studiose silentiosus aduenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, vt in morem stagni non tam currere, quàm stare videantur. At vbi concrepans tussis emissa fuerit, aut sermo clarior fortasse sonuerit nescio qua vi statim aquæ ibidem concitatæ prosiliunt: os "illius gurgitis ebullire videas grauiter excitatum: vt putes, aquam "rigentem succensæ ollæ suscepisse feruorem: silenti homini tacita, loquenti strepitu & fragore respondens: vt stupescas sic subitò perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Noua vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoueri, & quasi

† Dum
" Ninfadius For.
" Al. spectabilis. For.
" properare
" Scyllatino. al. Scittanno al. Siculiano. For.
Mirum de fonte.
" cannis cingentis. For.
" illud
" rigantem

& quaſi appellatæ reſpondeant, ita hominum ſermonibus prouocatæ, neſcio quid « immurmurant. Credas ibi aliquod animal proſtratum ſomno quieſcere, quod excitatum magno * ſtrepitu tibi reſpondeat. Legitur quidem, nonnullos fontium variis ſcaturire miraculis: vt aliqui potati animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat, quidam in ſaxeam duritiem ſuſcepta ligna conuertant. Sed has cauſas nulla ratio comprehendit: quia ſupra intellectum humanum eſſe cognoſcitur, quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed vt ad querelam ſupplicantis cito redeamus. Hic cum manſionem ſupradictus « Infadius habuiſſet, inſidiis ruſticorum abactos ſibi aſſerit caballos: quod temporum noſtrorum habere non decet diſciplinam, vt delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod viuacitatem tuam diligenti cenſemus examinatione diſcutere, quæ & de palatio noſtro auctoritatem, & de legibus viſa eſt juſtitiam collegiſſe: vt, more ipſius fontis, ſcelus quod actum eſt videaris vlciſci: perquiratur « ſontes ſummo ſilentio, teneantur in ſuis laribus quieti: vt dum mox « inſecutor increpuerit, eorũ corda turbentur: in voces proſiliat, & ſe terribili murmuratione « confundant. Sic aquas ſuas omnia ſibi judicent dediſſe pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, vt loca ſint peruia: inuitet « poſita diſciplina ſtudium commeantium. Ne latronum exceſſibus vitetur tale miraculum, quod ſemper lætificare cognoſcitur inquiſitum.

* Al. immutent. For.
* Al. ſtrepore al ſtrepitu reſpondeat. For.
Fontium miracula.
* Ninfadius For.
Abacti
« qui.
« illius
« fures For.
« al executor. For.
« al proſiliant.
« al. cõfundãtur For.
« propoſita

❡ Seuero v.s. Athalaricus Rex. XXXIII.

De pœna turbatorum venientium ad natale ſancti Cypriani, quod ibidem celebratur.

SIcut incognita velle neſſe, prudentis eſt: ita comperta diſſimulare, dementia eſt: eo præſertim tempore, cùm noxia res ad correctionem poſſit celerrimam peruenire. Frequenti ſiquidem probatione didicimus, Lucaniæ † conuentu, qui priſca ſuperſtitione * Leucothea nomen accepit, quod ibi ſit aqua nimio candore perſpicua, præſumptionibus illicitis ruſticorum facultates negociantium hoſtili « direptione ſæpe laceratas: vt qui ad « natale ſancti Cypriani religioſiſſimè venerant peragendum, mercimoniiſque ſuis faciem ciuilitatis ornare, egentes turpiter inaneſque diſcederent. Hoc nos ſimplici ac facili remedio credidimus corrigendum, vt ſpectabilitas veſtra prædicto tempore vna cum Poſſeſſoribus atque Conductoribus diuerſarum maſſarum, ad quietem conuenientium anticipata debeat cautela procurare, † vt atroces facti, reos inuenias, quos pœna conſumat. Quod ſi aliquis ruſticorum, vel cuiuſlibet loci homo † cauſas nefandæ litis attulerit, inter ipſa initia comprehenſus fuſtuariæ ſubdatur protinus vltioni: & pompatus mala † nota corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Eſt enim conuentus iſte & nimia celebritate feſtiuus, & circumiectis prouinciis val-

† al. cõuenientium Leucithea.
* al. Leucotea.
* al diſceptatione For.
† natalem D. Cypriani natale.
Maſſa.
† ne
Fuſtuaria vltio.
† al. vota For.

† prospicuus
† aut
† venalitati

dé † proficuus. Quicquid enim præcipuũ aut industriosa mittit Campania, aut opulenti Brutij, aut Calabri peculiosi, aut Apuli idonei, † vel ipsa potest habere prouincia, in ornatum pulcherrimæ illius † venalitatis exponitur: vt meritò tam ingentem copiam judices de multis regionibus cõgregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis * stationibus latissimos campos, & de amœnis frondibus intextas subito momẽtaneas domos populorum cantantium, lætantiúmque discursum. Vbi licet non cõspicias † operam mœnium, videas tamẽ opinatissimæ ciuitatis ornatum. Præsto sunt pueri ac puellæ, diuersos sexu atque ætate cõspicui, quos nõ facit captiuitas esse sub pretio, sed libertas: hos meritò parentes vendũt, quoniam de ipsa famulatione proficiunt. Dubium quippe non est, seruos posse meliorari, qui de labore agrorum ad vrbana seruitia transferuntur. Quid vestes referam innumera varietate discretas? quid diuersi generis animalia nitere pinguissima? vbi tali cuncta taxatione proponuntur: vt † quamlibet emptor fastidiosissimus inuitetur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilis disciplina † componit. Est enim & locus ipse camporum amœnitate distẽsus, suburbanum quoddam Cosilinatis antiquissimæ ciuitatis, qui à cõditore sanctorum fontium Marcilianum nomẽ accepit. Hic erũpit aquarum perspicua & dulcis vbertas, vbi in modum naturalis antri absidis fabricata concauitas sic perspicuos liquores emanat, vt vacuum putes lacum, quem non dubitas esse plenissimum. Hic perlucidus vsque ad fũdum patet: vt aspectibus tuis aërem potiùs apparere judices, non liquorem. Æmulatus serenum diem aqua subtilissima: nam quicquid in imo geritur, inoffensa * aëris claritate mõstratur. Colludunt illic gregatim * lectissimi pisces, qui ad manus « poscentium sic intrepidi veniunt, tãquam se nouerint non esse capiendos: nam qui tale aliquid prę̨sumpsit efficere, mox pœnam diuinitatis cognoscitur excepisse. Longa sunt, illius fontis † memoranda describere. veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cùm die sacratæ noctis precem baptismatis * cœperit sacerdos effundere, & de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum vnda prosiliens, aquas suas non per meatus solidos dirigit, sed in altitudinem † cumulosque transmittit. Erigitur brutum elementum sponte sua, & quadam deuotione solenni præparat se miraculis, vt sanctificatio majestatis possit ostendi. Nam cum fons ipse quinque gradus tegat, eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis « duobus cernitur crescere, quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendúmque miraculum, fluenta labẽtia sic ad humanos sermones vel stare vel crescere, vt eis credas audiẽdi studium minimè defuisse. Fiat venerabilis omnium sermone fons iste cœlestis: Habet & Lucania Iordanem suum. Ille exemplum baptismatis præstitit, hic sacrum ministerium annua deuotione, custodit. Quapropter & reuerentia loci & vtilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem. Quia cunctorum judicio sceleratissimus habendus est, talium dierum gaudia temerare contendit, Relegantur populis & proponantur ista quæ diximus: vt cum multa esse minimè credantur: exce-

Liberi à parentib. venditi.

Aqua purissima.

Fons limpidiss. describitur

Pisces mansueti.

Fontis miraculum

Iordanis.

* stationibus
† opera
† quilibet
† cõmedat
* oculis For.
* minutissimi
† al pascentium For.
* præsumpserit
* moderanda
« al. campis For.
† cumulúmque For.
† diebus

dendi licentia non quæratur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Stationibus*] v. *sationibus*. vt *l.1. de agric. & cens. C. lib.11.* sed nihil temere mutauerim, rectum videtur *stationibus*, quibus officinæ ac pergulæ nundinarum significantur. Quid enim aliud his verbis, *mercimoniis ac momentaneas domos*, Athalaricus innuit, nisi pergulas, *l.19. hæres, de indi l.5. in fin. ff de iis qui deiect.* For.

¶ 2 *Parentes vendunt*] *Cod. de patrib. qui fil. distr.* Hieremiæ *ca.5.* populus fame oppressus in hæc verba prorupit: *filij nostri & filiæ nostræ multæ sunt nimis, accipiamus pro precio eorum frumentum, & comedamus & viuamus.* Quod & tempore Maximi Imperatoris accidisse testatur Euseb. *Ouid. 8. Metamorph.*

-- & tandem demisso in viscera censu
Filia restabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendit inops. For.

MAGNI AVRELII
CASSIODORI
SENATORIS,
VARIARVM LIBER IX.

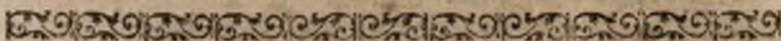
¶ Hilderico Regi Vandalorum Athalaricus Rex. I.

De morte violenta Reginæ Amalafridæ.

DVRISSIMA nimis sorte constringimur, vt quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus, quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monimenta cogitare. Quis enim nesciat, diuæ recordationis Amalafridam, generis nostri decus egregium, violentũ apud vos reperisse lucis occasum? & quam habuistis pridem dominam, passi non estis viuere nec priuatam. Hæc si contra fas parentelæ grauis esse videbatur, remitti ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetistis. *Querela & legatio de Amalafrida occisa.*

Patricidij genus est, vt quam vobis fecerat affinem coniunctio Regis, nefandis auribus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantum mali à suo conjuge relicta promeruit? Si successio debebatur alteri, nunquid fœmina in eo ambitu potuit inueniri? Mater quinimo haberi debuit, quæ vobis * regna profudit. Nam & hoc nobilitati vestræ fuisset adiectum, si inter « has « diuorum stirpem retinuissetis Amalis sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui dominæ alienæ gentis intulit *Vidua regis Purpurea dignitas.* † regina transfudit al. profundit For. * Hasdirigorum † dignorũ al. Dingorũ For.

" Al. recusandum. For. necem, omnino ejus parentum visus est despexisse virtutem: quando nemo, quod " resecandũ credit, putat esse tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum & illũ Legatos nostros verbis prius à vobis ex- * spectãtes petimus æquitatem, * exspectantes qualis excusatio tantis casibus afferatur. Nam & si quodlibet negotium in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari (vt & nostro judicio periret, quæ se pessimis actibus miscuisset) restat, vt naturalis ejus fingatur occasus. Impossibilia non dicimus: noua nõ quærimus: illũ atque illum tradite, per quos facta res de- " quod beat elucere. Sic in eis totius causæ absoluta probatio, sine bello, sine cæ- Minatur bellum. de, " aut nos efficiat placatos, vt vos reddat obnoxios. Quod si creditis Frangenti fidem, &c. esse temnendum, nec vos ad rationabilia responsa componitis, conditione initæ pacis absoluimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindi- " profitetur. cet nunc superna majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare " fatetur fraterni sanguinis cædem impiam.

¶ Edictum Athalarici Regis. II.

Contra illos qui aliquid præsumunt in dispendium curialium.

Cura Principis. QVi Reipublicæ statum, & generale cupit stare fastigium, ad vniuersa debet esse solicitus: [quia non salus in corpore, nisi quam & mẽbra " tantæ potuerint obtinere. Iniuria vnius loci compago tota concutitur, & † tanta conuenientiæ vis est, vt vnum vulnus vbique credas accipi, quando il- Respub. la cœperit condolere] Respublica siquidem non est vnius ciuitatis cura, sed totius regni prouisa custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, * dispẽdiũ inuenitur. in origine * dispendia sentiuntur. Minùs enim habere necesse est, cui aliquid perit. Et ideo diuersarum ciuitatum peruigil nos cura solicitat: ne * grauari permissa lõgiùs mala, nostra possint * grauare palatia. " Arbor, " quam " arborem quẽ For. florere vides, quam summa conspicis viriditate lætari, subterraneo succo " superficie Regnum. fœcũditatis animatur, reddẽs in " superficiem, quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis grauamẽ nullius sentiat læsionis. Sic regnum iure dicitur integerrimũ, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cùm vndique summouetur effrenata licentia: nec datur ausus menti malignæ, sub abomina- Curiales. bili libertate peccare. Curiales, quibus à prouida sollicitudine nomen est, grauissima dicuntur infestatione quassari: vt quicquid eis honoris causa delegatur, ad iniuriam potiùs videatur esse perductũ Onefarium scelus, importabile malum! quãdo debuit Reipub. seruiendo proficere, tunc libertatẽ suam cũ fortunis videtur amittere. Quocirca edictali progrãmate " versatus For. definimus, vt si quis " vexatus fuerit aut iniuria, aut in dispẽdio Curialis, " quod vel aliquid ei (* præterquam iussum fuerit à nobis, vel ab aulicis, quorũ intereſt, potestatibus imponere fortasse præsumpserit, aut decem libra- * pertulit For. rũ auri dispendio feriatur, ipse qui tale aliquid * pertulerit nihilom inus

profu-

profuturum: aut si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia laceretur: & reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecunijs: ita tamen, vt quę pro publica vtilitate fuerint delegata, ingenua solicitudine compleantur: quãdo plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permittimus sustinere. [a] Prædia Curialium, vnde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione peruadat. Quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa Saionum & militantum " molestias Iudicum protegãtur auxilio. Ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicauit auctoritas, quantò grauius plectẽdus est, si ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimẽtum? Erigite colla depressi: subleuate animos malorum sarcinis * ingrauati: date studium recuperare, quæ vos malè cognoscitis amisisse. Vnicuique ciui vrbs sua Respublica est. Administrate* ciuitatũ sub cõsentanea volũtate iustitiam. Ordines vestri æquabiliter viuant. Nolite grauare mediocres, ne vos meritò opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, vt vnusquisque in se recipere possit quod in alterum proteruus exercuit. Viuite iustè, viuite cõtinenter. Quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus* culpas non potest inuenire. Grues moralem nouerunt exercere concordiam: inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus nõ habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic honor nullis adimitur, dum omnia sub communione seruantur. " His etiam volatus vicaria æqualitate disponitur: vltima fit prima, & quæ primatum tenuit, esse posterior non recusat. Sic quadam communione sociatæ sibi sine regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Volũtariè seruiendo liberæ sunt, & inuicẽ se diligendo muniuntur. Quarum morẽ scriptores rerum naturalium cõtuentes, politiam " quodammodo inter ipsas esse commemorant, quas ciuico affectu viuere cognouerunt. Has si vos imitemini, omnes à vobis prauitatum calumnias excluditis, Nam vos qui recti vota recipitis habetis per leges potestatem in ciuibus vestris. Non enim incassum vobis Curiam concessit Antiquitas, non inaniter appellauit Minorem Senatum, neruos quoque vocitans ac viscera ciuitatum. Quid in ista appellatione non " habeatis vel potentiæ, vel honoris? Nam qui Senatui comparatur à nullo genio claritatis excluditur.

Fustuaria supplicia.

Prædia Curialium emere non licet.

"molestias quoque Contractum.

* ingrauati

* ciuitati

" culpam

Gruum concordia.

"Iis

Vicaria æqualitas.

"quandam

" habeatis

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Prædia Curialium vnde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione peruadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit.* Venditio prædiorum curialium non valet, nisi fiat causa probata apud acta præsidis. *l. 2. Cod. de off. eius qui vic. al. iud. obt.* vel præfecti prætorio ex Non. Maiorani *de Curialibus.* Qui prædium curiale emit, sine decreto curiali venditori restituit prędium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel meliorationes. Æquum igitur est, vt qui ad eam emptionem accesserit, pretium amittat & sumptus. BROS.

§ * Bergantino viro Comiti Patritio Athalaricus Rex. III.

Committitur cuidam sublimi vt aurum fodiendum curet.

SI labor omnis aſsiduus adeò diuerſos exigit fructus, vt aurum argentumque ſolita commutatione mercetur, cur nō ipſa diligenter exquirimus, propter quæ poſcere alia videbamur? Italia diues inferat nobis & aureos fructus. Omnis prouentus acquiritur, vbi metallum fuluidum *reperitur. Nam quid neceſſe eſt, terram multiplici fœcunditate " laſſari, ſi ipſa magis pretia in ea potuerint inueniri? Frumenta vobis vſualiter Natura induſtria ſuffragante, cōcedit, paſsim " ſe vina profundunt: metallum raro proditur, vt ſtudioſiùs* expetatur. Quapropter ad maſſam juris noſtri Ruſticianā, in Brutiorum prouincia conſtitutā, magnitudinem tuam jubemus " Cartarium deſtinare: etſi (vt ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fœcunda * officinis ſolenniter inſtitutis montium viſcera " perquirantur, intretur beneficio artis in penetrale telluris, & velut in theſauris ſuis. Natura locuples inquiratur. Cameris enim ingenioſa præſumptione reuolutis, talpinum animal imitantes, itinera " fodiunt, quæ " nullis antea patuerunt. Sic ambitio nil relinquit abſconditum, nec vbi interdum ſuſtinere poſſit extremum. Intrant homines caligines profundas: viuunt ſine ſupernis: " exulant à Sole: & dum ſub terris compēdia quærunt, nonnunquā lucis gaudia derelinquunt. Eſt aliquādo illis ruina via ſua, & reditus procurare nequeunt, qui pedibus ſuis ſemitas operoſis manibus effecerūt. Sed quibus cautior ars vita felicior eſt, intrāt egētes, exeunt opulēti, ſine " furto diuitias rapiunt, optatis theſauris ſine inuidia perfruuntur: & ſoli ſunt hominū, qui abſque vlla nūdinatione pretia videantur acquirere. Mox enim, vt ſupernæ luci fuerint reſtituti, minuta quæque grauiora diſcernētibus aquis à genitrice terra ſeparāt, ac fictilibus recōdita, vaſta fornace decoquunt, donec ſoluātur vtiliter in liquorem. * Riuos quoque de flamma venientes tanto igne depurgant quovſque pulchritudinem ſui prodāt quam terrena viſcera, ne cuperētur, abſcōderant. Vincitur Natura, dum eam meliorat induſtria. Pulchrior eſt, dum arſerit: potior, dum decoxerit. Quia tantum creſcit ad pretia, quanta fuerit ſynceritate mundata. Origo quidem " nobilis, ſed de flamma ſuſcipit vim coloris. Vt magis credas inde naſci, cujus ſimilitudine videtur ornari. Sed cùm auro tribuat ſplendidum ruborem, argento confert albiſsimā lucem. Vt mirum ſit, vnam ſubſtantiam tradere quod rebus diſsimilibus poſsit aptari. Proinde quicquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoſcitis, ordinatio veſtra perficiat. Vt & terra Brutiorū ex ſe tributum, quod dare poſsit inueniat, quæ fructibus copioſa luxuriat. Decet enim, vt inter tanta bona, nec illa deſint, quæ putantur eſſe præcipua. Cur enim iaceat ſine " cultu, quod honeſtum poteſt eſſe compendium? Aurum ſiquidem per bella quærere, nefas eſt: per maria, periculum: per falſitates, opprobrium: in ſua verò na-

Margin notes: * Seuero viro ſublimi — *De metallis fodiendis & exercendis.* — *Auri vis.* — *inuenitur — " laſari — " ſeſe viua — * expectatur. — *Brutiū.* — " Cartariū — *Theodorus.* — * eſt officij ſolenter — " perquiratur. — *Talpæ.* — " fodiant — " nullus — " exultant — " futuro — *Auri coquēdi ratio.* — * riuoſque — " nobilis eſt — *Brutiorum terra.* — * vſu

natura, justitia. Honesta verò sunt lucra, per quæ nemo læditur. Et bene acquiritur, quod à nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurũ jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi, scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est: & non est vituperandum: quod nulla fuerit voluntate lasciuum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, inuidiam non * pauescant: quod ars dicitur, à crimine liberatur.

Honesta aurũ quærendi ratio. *Gryphes.* *Ars innocẽs* * pauescat

¶ * Abundantio " Præposito Athalaricus Rex. IV.

Vt abrogentur de seruitute qui sunt ex ordine Curiali.

* Bergantino " Melius *præf. prat.* FOR.

FElix querela est, quando leges pietate superantur: & beata conditio subiectorum, si cognoscant illum aliis misertum, quem & sibi optant esse propitium. Neque enim ob aliud Curiales leges sacratissimæ ligauerunt, nisi vt cùm illos soli Principes absoluerunt, indulgentiæ præconia reperirent: hoc est, vbi dominus aduersum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando & ipsius quædam justitia est, vt qui priùs dicitur, districtionis termino minimè teneatur. Nam & iste quidam rationabilis ordo est, † militia tandem soluere, qui impares laboribus probantur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis cõtinetur, ad solas deceptiones apponitur: & dum adesse quid proderit si eum contingat defectum viribus inueniri. Similis quippe est absenti, " à quo non " potuerint imperata " cõpleri. Deinde dum Curia multiplici numerositate lætetur, non videtur " percussa damnis, paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris magnificentia tua Agenantiam, vxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania prouincia cõstitutam, filiósque eorum de albo Curiæ suæ faciat diligenter abradi: vt ventura posteritas nesciat fuisse " qui vetatur abigere: quia calumnia nõ præsumitur, vbi aliqua probatio non habetur. Proinde in Possessorũ numero potiùs collocentur, passuri nihilominus molestias, quas ipsi alijs ingerebãt. Ad tributa enim solita turbabuntur: faciem compulsoris horrebunt, (à potestatibus iussa prius venisse nesciebant) & votiua ignorantia fatigati formidare delegata " incipient, per quæ anteà timebantur. Nam & ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando " perpetiuntur inter illos otiosi viuere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. " Aliqui non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actib. incitasse. Fruantur ergo beneficio principali: viuant remissa pace tranquilli, " qui fuerunt in actionum suarum qualitate compositi.

A Curia albo abrasi ob delictum. " hic † militiam *Vacatio militis, & morbo* " qui " potuerit " compleri " periculosa *Curia de albo abradi.* " quod FOR. *Compulsor.* " incipiant " patiuntur FOR. " alioquin " al. *quæ fuerant.* FOR.

Episcopis & honoratis Athalaricus Rex. XX.

Quod habentibus frumentum, id vendere cogantur vt impediatur caritas.

in Dardanarios Panitijque speciem sibi vindicantes.
* panitij speciem coemptam For.
* redigere
† spectantes
" infames
* procelli
† harum
Frumentarij exacti vendere.
† cognoscuntur.

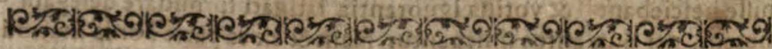
POssessorum territorij vestri querela comperimus, supra temporis necessitatem quorundam ciuium suorum execrabilem sustinere sæuitiam: dum primo tempore * panitij speciem conceptam in propriam * redegere substantiam, † exspectantes charitatem mediocribus grauem, vt parciùs reponentibus detestabilem inferant nuditatem: quãdo homines " infamis periculo constituti rogantes offerunt, quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem penuriæ, pretij nulla contentio est: dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate † percelli. Hæc igitur vota damnãtes, † præsentes direximus portitores. [1] Vt siue in gradu, [2] siue in aliis locis frumentorum condita potuerint inuenire, tantum sibi vnusquisque dominus vel familiæ suæ domus retineat, quantum se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse † noscuntur, moderata tamen prætij quantitate, qua eum constiterit à suis prouincialibus comparasse. Vt nec nimium grauetur qui emit, & aliquo compendio foueatur ille, qui distrahit. Quapropter libentibus animis implete, quæ iussa sunt. Quia vobis debetis in hac parte consulere inuicem. Ne dum charitatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potiùs (quod absit) optetis. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri, sed illud boni ingenij magis esse, si non festinet excedere. Vendat itaque sub iusta ratione, qui distrahit. Si " consentit, operatur laudem suam: si discrepat, nostrum facit esse præconium. Quando bonum est iubentis, si iustitia imponatur inuitis.

" cõsentiat

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Siue in gradu.*] Panis gradilis, de gradibus dari solitus ciuibus sine pretio: vt ex singulis ferè legibus *tit.* 17. *lib.* 14. *C. Theod.* ostenditur, Prudentius *libro priore contra Symmach.* Cujacius. *ad tit. de conditis in public. horr. lib.* 10. *Cod.* For.

¶ 2. *Siue in aliis locis frumentorum condita potuerit inuenire.*] Populo cura præf. vrbi & præfecti annonæ, in dies præbentur annonæ, & panes qui gradiles dicuntur, quod è gradibus qui in vnaquaque regione vrbis erant ad pistina prębeantur: dantur frumenta pistoribus ex publicis horreis, tum deinde populo panes. Bros.

Primiscrinio Athalaricus Rex. VI.

Conceditur licentia eundi ad balnea ob morbum, quo dicebatur grauiter sauciatus.

Aconsa missio.
† præcipiti

CVm diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis asseris grauiter sauciatum, vt nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te † præcipite festinasse: metuens, ne per absentiam tui ab ipsis penè faucibus dulcissimus tibi fructus videatur

videatur auferri: postulans etiam vt algentis corporis necessitate " constrictus, Bajani lauacri siccitate laxetis. Dignum planè, quod inter præmia summa præstemus; vt sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus salutem. Quapropter & à vinculo te " emolumentarij terroris absoluimus, & prædicti lauacri munere subleuamus. Vt primum mentis gaudio recreatus, faciliùs membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiam. Nam fac inualidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnos recessus. Perge ad Solem, vt ita dixerim, clariorem. Vbi salubritate aëris temperata, terris blandior est natura. Illic miraculis alta cogitatione perpensis, cum arcanis Mundi mens humana colloquitur, nec admirari desinit, quæ ibi agi posse cognoscit: primum, Nerei fluenta marinis delitijs esse completa, tot portus naturæ prudentia terrenis finibus intermissos, tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas: deinde immissum Auerno stagneum mare, vbi ad voluptatem hominum vita * " regitur ostreorum, industriáque mortalium fieri, vt res alibi fortuita " ibi semper appareat copiosa. Quantis " ibi molibus marini termini decenter inuasi sunt? " quantis in visceribus æquoris terra promota est? Dextra leuáque greges piscium ludunt. Claudantur alibi industriosis parietibus copiosæ delitiæ, captiui teneantur aquatiles greges. Hic vbique sub libertate viuaria sunt. Adde quod tam amœna est suscepta piscatio, vt ante epulosum conuiuium intuentiũ pascat aspectum. Magnũ est enim gaudium desiderata cepisse, sed in his " rebus gratior est plerunq; amœnitas oculi, quàm vtilitas captionis. Sed ne longiùs euagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui ocia " Bajana præstantur. His itaq; rebus delitiosa exercitatione saginari, ad pulcherrima lauacra contẽditis, quæ sunt & miraculis plena, & salutis qualitate pretiosa. Nam & si hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certè ministerijs exhibentur. Fornaces " illis non robora conuecta succendunt, cessante flãma ibi perpetuus calor operatur: illi globi fumiferi nesciuntur, aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores prouocat dulciter anhelos, & " tanto à cõmunibus balneis salubrior inuenitur, quantum ab humana industria celsior est Natura. Videas illic, vndas perpetuis fumare gurgitibus, quę ita videntur lauantum explere desideria, vt humano credas studio temperatas. " Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio: assurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretijs, si animus non fruatur optatis? Bajanis litoribus nil potest esse pręstantius, vbi contingit: & dulcissimis delicijs vesci, & impretiabilis munere sanitatis expleri. Fruere igitur bonis nihilominus expetitis. Nostris beneficijs ad " tua emolumenta peruenies. Bajanis remedijs consequere rem salutis.

" afflictus.
Baianum lauacrum.
" emolumenticij. al. emolumentis. FOR.
Lætitia valetudinem confert.
Nereus.
Auernus.
* regitur al. gignitur
" tegitur
" vbi
" ibi enim
" quantis spacijs
Piscium greges.
" huiusmodi
Neptunia gaza.
Ocia Baiana.
" humana
" ibi
" tantum
Coralliti pelagus.
" Credat Corallia pelagi laudati.

¶ Reperato præfecto vrbis Athalaricus Rex. VII.

Conceditur dignitas præfecturæ prætorianæ.

Præfectura urbana collatio.
POst parentum claras administrat ones bene conferuntur posteris eminentissimæ dignitates: dum nullius acquiescit, ingenium jacere intra

" suorum
æstimationem suarum: quando quidam honestus ambitus est, quos sequi-

Honestus ambitus.
mur tempore, velle præconijs anteire. Addiτur etiam quod pri scorũ dog-

" delectentur.
matibus eruditi opinionis gratia " delectantur augeri. Nam quanto se vnusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse, tanto amplius grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui Respub. sensit Romana diligentiam. Comitiuæ siquidem Largitionũ

al. prætoriam VOR.
præsidens, functus etiam vicibus Præfectorum, " Prætorianam egit integerrime dignitatem, Curiam reparans, pauperibus ablata restituens, & quavis liberalibus studijs fuerit impositus, placere non omisit industrius. Quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accidentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad

" tuarum
" tuam notitiam literarum [Doctrina siquidem quos ab imperitis discer-

Doctrina laudatio.
nit, sapientibus amica societate conjungit: cui perfacile est ornare generosum, quæ etiã ex obscuro nobilem facit.] Crescit quoque præclaris me-

" talem
ritis tuis, quod in affinitatis gratiam te " talis elegit, quem semper contigit de judicij sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, & amicorum conuersatione & sua fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbũ vel communioni suæ decreuit adjungere. Et ideo licet primæuus venias ad honorem, post tanti viri judicium ineptũ est te dicere non prob atum. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis

"sequimur
Quod gestum in vrbe patet omnibus.
placidas aures præbemus, cur magis in genere suo eorũ judicia non " sequamur, vbi semper studiose sibi prospiciunt, etiam qui in alijs actibus frequenter excedunt? Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per Indictionem illam vrbanæ tibi tribuimus insulas dignitatis: vt sicut in illo ordine primus, ita habearis & meritorum laude præcipimus. Pene siquidẽ terra-

" offertur
rum oculis " habetur, quod in illa ciuitate peragitur. Quem jam sibi judex

" facit
placatum " faciat, si illum Senatum tantæ benignitatis offendat? Quid sit

" adoleuerunt.
maturitatis, quid prudẽtiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis, cujus

Senatores patres.
primæua germana mox vt " adoleuerint, Patres vocantur. Adolescentia illic inchoat à maturitate consilij: tractant juuenes cum modestia senium: vbi morũ pondus in flore permittitur, quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatione tractabis, vt cum tot Proceres ad

Arduum est dicere apud sapientes.
Curiam vocas dignam ante illos sententiam tuæ volũtatis aperias. Nimis quippe arduum est, tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tãtis prudentibus displicere. Ideoque non vnius dignitatis vir æstimandus est, qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre judicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari, quid illi gaudij prouenire possit, quem tot no-

" dignantur
bilium vota laudauerint? Iustitiam dilige. Oppressis te " diligenter impende. Redde laudes Posteris tuis, quas tu à Majoribus accepisti.

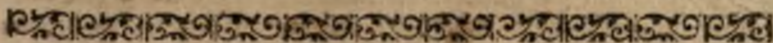
§ * Osam

¶ "Osum v.i. comiti Athalaricus Rex. IIX. " al. ... Jon.

Remittitur quis iterum ad Dalmatiarum & Suauiæ prouincias regendas.

PRopositi nostri est, honestos labores palma remunerationis ornare: vt vicissitudine qua prouecti gaudent, desides mordeantur, sibique imputare possint, quod clementissimis temporibus judicij nostri præmia non merentur. Atque ideò illustrem magnitudinem tuam, Deo juuante, ad Dalmatiatum atque " Suauiæ prouincias iterum credidimus destinandam: vt quicquid pro vtilitatibus nostris esse cognoscis, æquabili ordinatione disponat, populumque nobis deuotum per tuam justitiam facias esse gratissimum. Quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras: memor esto quæ feceris, & non indiges admoneri. Quid est enim quod te tua " quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis prouinciis adhuc propria bona reddere " cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim justè indulgetur animus, & quos scimus memores bonorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Ætas quidem tua prouecta est, sed actus quoque maturior. Quid " enim nunc surripere valeat, in quo nunc inuentus reprehensibilis fuit? Sed hæc in " domui aui nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, vt temporibus nostris reseruasse videaris, quicquid probitatis " addideris.

Comitiua Dalmatiarũ & Suauiæ. " Suenciæ " al. quisquam For " cognoscitis " tibi " domini " addesis

¶ Vniuersis Gothis & Romanis Athalaricus Rex. IX.

Vt pareant iis qui ad prouinciam regendam constituti sunt.

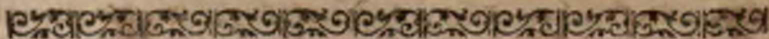
PEr prouincias, nobis Deo præstante concessas, tales viros cupimus destinare, qui sint armis prædidi, & justitia gloriosi: vt absit à vobis & extranearum gentium metus, & calumniosis non pateatis insidiis. Quia non minus est, malum " bellicum vitasse, quàm sæua discussionis tradere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla " Iudicis " impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem Comitem Osum, & palatio nostro clarum, & prouinciis longa conuersatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro vtilitate nostra jubenti, parere procurate: quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, vt & siue regia jussione ei " deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est: nam & si terrore minimè potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditur. Simul etiam & virum illustrem Seuerinum ad vos " æstimauimus dirigendum: vt compositi consona voluntate, possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis conuenit vnum melos " edicere,

" Prouincia lib. Suauiæ ac Dalmatiæ. Comiti commendatio. " v. belli For. " jurasse " iniquitate For. securitas vera quæ. " debetis " decreuimus " al. educare For.

" al. eduxere FOR. † v. cōcor-da For. " lumini " qui

multò magis viris prudentissimis aptum est, justa * cordis voce suadere. Verū, vt primordia nostra præstitis inchoarent, clementissimúmque dominū in ipso regni † limine sentiretis, per quartam indictionem, † quod à nobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virū Comitem, patrimonij nostri nūc jussimus remouere. Hoc etiam insuper vobis concedētes, vt cum (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus tales homines destinare, per quos possimus euidenter agnoscere, quemadmodū in futurū census doceatur impositus. Vt si grauatos vos esse cognoscimus pro parte vobis qua visum fuerit, cōsiderata æquitate, releuemus. Ita fit, vt habeatis spem & futuri beneficij, qui estis jā pro parte remedia consecuti. Quapropter "seruire vos conuenit vtilitatibus nostris: quando ea, quæ magnis sperare precibus potuistis, vltro contulit munificentia principalis Sic enim tradente clemētissimo nobis auctore didicimus, vt à subjectorum beneficiis non vacemus. [Disciplina" videlicet imperandi est, amare, quod multis expedit]: quoniam Respub. nimium soliditatis accipit, si tributariorum facultas illæsa constiterit.

" assentire " scilicet *Tributa.*

" Alias sic legitur: *Honoratis possessorib. defensorib. Syracusana ciuitatis Rex, FOR. Indulgentia Sentium augmenti.*

§ "Vniuersa Prouincialibus Syracusanæ ciuitatis. Athalaricus Rex. x.

Remittitur census certi temporis.

DVdum quidem vobis ortum nostri imperij æstimauimus nunciandum: nunc decet subsequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum: vt quibus fuit gratissimus noster exortus, sit illis regalis animus in aliqua parte munificus. Crescere nobiscum Deo præstante, cuncta desideramus. Quia verè ille noster est census, quem lætus possessor exoluit. Proinde subtrahimus pecuniæ, quod augmentetur gloriæ, & auari ad laudes, profusè nitimur subleuare cultores. Pridem duæ memoriæ dominus auus noster de suis beneficiis magna præsumens (quia longa quies & culturam agris præstitit, & populos ampliauit) intra Siciliam prouinciam sub consueta pendentiæ suæ moderatione censum statuit " subflagitari: vt vobis cresceret deuotio, quibus se facultas extenderat. Sed illius prædicanda justitia locum nostræ benignitati præparauit: : vt quod ei offerri justè potuit, nos clementi animo, quasi illata stipendia donaremus: & quondā præsagio mentis diuinæ fecit etiam piū, cui " parabat imperium. Atque ideo per quartam feliciter indictionem quicquid à vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. Quod etsi juste potuistis pendere, gloriam vos potius nostræ largitati jubemus inferre. Sed vt latius extendatur nostra clementia, suauemque dominum impensis beneficiis sentiatis, quicquid à " discursoribus noui census per quintam Indictionem probatur affixum, ad vestram eos fecimus deferre notitiam. Vt quod rationabile fuerit æstimatum, liben-

" flagitari sur. " probabatur " discussoribus sor.

tibus

tibus animis perferatis. Quia nullum lædit obseruata justitia. Sed ne credatis, † per ordinatorum tantùm † arbitrium vos grauari, si quis est, qui de eorum facto † æstimet conquerendum, ad remedia nostræ pietatis occurrat. Vt judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsimus. Nam & gloriosæ recordationis dominus auus noster de eorum commotus fuerat tarditate, vt erat altæ prudentiæ perscrutator, æstimans eos tamdiu in prouincia non sine nostro grauamine residere, quos repetita iussione censuerat iam redire. Sed nos, † quos decet implere quicquid ille sub æquitate disposuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati nostræ prosperrimum votum, & fidele seruitium. Habetis principem, qui vobiscum beneficiis probatur exortus: & quod subjectis dulcius est, augetur ingenio beneuolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilanem Sionem nostrum credimus dirigendum, per quem vobis iussa prosperrima, Deo largiente, pandantur.

Nullum lædit obseruata iustitia. † pro † arbitrio † æstimat. † quoque Repetita iussio.

¶ * Gildiæ v.s. Comiti Syracusanæ ciuitatis Athalaricus Rex. XI.

Vt restituatur quod dono concessum est.

* Al. Celidæ viro sublimi Comiti. For. Censiturus.

AD Victorem & Vvisigidam, spectabiles viros, Siciliæ prouinciæ Censitores, precepta nostra direximus, Vt quicquid possessoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta indictione non exigant. Quia grauis est ejus rei illatio, cujus adhuc justitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus † instructiones deferri: vt si æstimatis viribus quicquid sub æqualitate fit dispositũ, debeat permanere moderatum: sin vero aliquem contra rationem constat esse prægrauatum, nostro releuetur arbitrio: ita tamen, vt si aliquid per quartam Indictionem probatur illatum, Possessoribus sine aliqua imminutione reddatur. Quia sine querela suscipi † debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse † portandum. * Nunc quod restat, Prouinciales vos conuenit admonere: vt quibus beneficia dedimus, eorum deuotionem per omnia sentiamus: & quod debetur principi, grato animo videatur exolui.

† destructiones. † debens * soluendum * Nunc quidem

¶ Victori & Vitigisclo vv.ss. Athalaricus Rex. XII.

Vt reddatur prouincialibus quidquid præter consuetudinem de censu tributario constat exactum.

TArditas vestra apud gloriosæ memoriæ dominum auum nostrum meritò vos fecit esse suspectos (quos etiam * seris præceptionibus credidit admonendos, vt relicto tandem prouincialium grauamine

Restitutio argumenti tributarij.

ad ejus deberetis justitiam festinare) & nunc quoque suspicionis maximæ fecit augmentum, vt nec ad initia nostra voluissetis occurrere, quod libera conscientia potuisset optare. Et ideo præsenti auctoritate censemus, vt si quid super tributarium solidum per quartam Indictionem à prouincialibus exegistis, sine aliqua eis imminutione reddatis. Quia supra veterem censum nulla indictionis prædictæ eos volumus damna sẽtire. Hoc etiam addendum esse credidimus (quoniam amore clementiæ errores nolumus inuenire: nec coacti potiùs resecemus, quod salua justitia dissimulare non possumus) vt si aliquem studio læsistis prauo, vestro magis emendetis arbitrio. Quia hoc est, propria delicta corrigere, quod & non facere. Et ne forsitan credatis longinquitatis difficultate latere, quæ gesta sunt, Siculis fiduciam † vos dedimus subsequendi. Videte nunc, si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra vitauit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet esse. Iam suo vitio videtur accusari, qui spontanea noluit voluntate corrigi.

† vobis

*Vviliæ FOR.

¶ * Viliæ v.i. Comiti patrimonij Athalaricus Rex XIII.

De stipendiis necessariis, & auita annona.

Auita annona & stipendia. * al prouincialibus. FOR. *Penuria causa peccandi.* † ei † vestris *Necessitas.*

MAgnitudinis tuæ suggestione comperimus, de Domesticorum excessibus qui destinatis Comitibus obsequuntur, « Prouinciales damnis plurimis ingrauatos. Quod credimus emolumentorum paruitate nutritum. Quia sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur. Et ideo speciali beneficio generalia compendia largientes, magnitudinis tuæ præsenti auctoritate præcipimus, vt supra ducẽtos solidos & decem annonas, quàs hactenus acceperunt, à quinta feliciter Indictione quinquaginta † eis solidos annuos faciatis incunctanter adjungi, qui † nostris rationibus debeant imputari. Vt dum mater criminum necessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem jussionum nostrarum improbus temerator extiterit, vt aliquo casu in damnis prouincialium aut præjudicijs implicetur, emolumentis careat vniuersis. Quia ille dignus est pręmia consequi, qui parere cognoscitur ęquitati. Ideo enim à nobis accipit, ne ab aliis quærat. Nostrum dare, nobilitas est: dona regalia quamvis parua sublimant: quia simul & meritorum gratiam reperisse creditur, qui principali munere subleuatur.

¶ Gildiæ v.s. Comiti Syracusanæ ciuitatis Athalaricus Rex. XIV.

Remittitur certi temporis census: Vt edicta seruentur, & de cætero non iteretur materia querelarum.

Præcepta magistratui data.

PRouincialium Siculorum nobis est suggestione declaratum, quædam à tua potestate fieri, vnde eorum fortunæ videantur affligi. Quod

Quod ideo leuiter accepimus, quia ipsi vindicari prætetita noluerunt. Constat enim esse dubium, quod concedit aduersarius: & † percelli non potest iure, cui mauult querelosus ignoscere. Sed vt suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus, obseruanda iugiter presenti iussione decernimus, vt nec isti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorãtiam quæ dicuntur, incurras: prima frõte pro reparatione murorum pecuniæ diuersis prouincialibus dicuntur extortæ, cùm tamẽ nulla exinde surrexerit promissa constructio. Hoc si constat admissum, aut muri exinde pro eorum munimine construantur, aut vnusquisque recipiat, quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim absurdum est, spõdere munitiones, & dare ciuibus execrabiles vastitates. Quorundam etiam substantias mortuorum, sine aliqua discretione iustitiæ, fisci nomine caduci te perhibent titulo vendicare, cùm tibi hoc tantum de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus heres, aut testamentarius, aut legitimus inuenitur. Nefas est enim, vt quod à nobis præcipitur, à te nostro nomine per iniuriam vẽdicetur. Præterea conuẽtionibus se grauari omnimodis ingemiscũt: vt ad judicium deducẽdi penè tanta videantur amittere, quanta vix probãtur addicti dispẽdia sustinere. Vocatio enim Iudicis spes justitię debet esse, nõ mulcta. Nam ipse juste suspectus, ante cujus audientiam grauamina sentiuntur. Vnde cẽsemus, vt si nostra conueniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat executor, quantum gloriosus dominus auus noster pro honoribus personarum debere Saiones accipere: expressa quantitate, cõstituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis non habebit. Si verò tua jussione conuentio destinatur, duntaxat in illis causis atque personis, vbi te misceri edicta voluerũt, mediam portionem executor accipiat, quã de præceptis regijs sumere potuisset. Quia non potest conuenire justitiæ, vt tantum à te directo tribuatur, quantum pro reuerentia nostræ jussionis offertur. Si quis autẽ saluberrimi cõstituti temerator extiterit, in quadruplũ jubemus ablata restitui. Vt quod delectatione cupiditatis admittitur, asperitate dispẽdij vindicetur. Edicta verò gloriosi domini aui nostri, vel vniuersa præcepta, quæ ad Siciliam pro commouẽdis vniuersorũ moribus destinauit, sub tãta volumus obedientia custodiri, vt sacrilegij reus habeatur, quisquis beluinis moribus excitatus munimen tentauerit irrumpere jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam * his inuitis, ad tuum diceris vocare judicium. Quæ si « cognoscis facta, vlteriùs non præsumas. Ne dum vis judicium incompetenter quærere, rearum potiùs videaris inuenire. Memor enim prius debes esse edicti qui inter alios mauis à te sequenda constitui. Alioqui tota tibi decernẽdi auctoritas tollitur, si à te illa regula minimè custoditur. Ordinarijs Iudicibus administrationum suarum potestas illibata seruetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Obseruationum illarum non mordearis inuidia. Gothorum laus est, ciuilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis « rariùs litigator obseruet. Vos armis iura defendite, Romanos finite le-

[Margin notes: † procelli; Murorum instauratio; Caducum; Commodum cum modo; Quadruplũ. Edicta Theoderici confirmantur; * iis « agnoscis; Ordinarij iudices. Cognitores.]

gum pace litigare. Nauigiis vecta commercia te suggerunt occupare, & ambitu cupiditatis exosę solum antiqua pretia desinire, quod non creditur à suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vicinum. Quapropter si † rumorem huius vitare festinas, Episcopus ciuitatis & populus conscientiæ tuæ testes † assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia † debent communi deliberatione constitui: quia non est delectatio commercij, quæ iubetur inuitis. Quocirca sublimitatem tuam iussis præsentibus credimus admonēdam: quia excedere nolumus, quos amamus: nec aliquid de talibus sinistrum patimur dici, per quos aliorum mores putamus * † esse recorrigendos.

† timorem
† existant
† debeant
Pretia verū libera.
* debere corrigi
† debere recorrigi.

¶ [1] Ioanni Papæ Athalaricus Rex. xv.

Nunciatur Edictum Athalarici regis super electione summorum Pontificum & aliorum episcoporum.

SI antiquis principibus studium fuit leges exquirere, vt subiecti populi delectabili tranquillitate fruerentur, multò præstantiùs est talia decernere, quæ † possunt sacris regulis conuenire. Absit enim à [2] nostro sæculo damnosa compendia. Illud tantùm verè possumus lucrum dicere, quod constat diuina judicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesiæ Romanæ flebili allegatione † peruenit, cum Apostolicæ sedi peteretur antistes, quosdam nafaria machinatione necessitatē temporis aucupatos, ita facultates pauperum exortis promissionibus ingrauasse, vt quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni publicæ viderentur exposita. Hoc quātum fuit crudele cōmitti, tātò gloriosum est adhibita pietate resecari. Atque ideo sanctitas vestra statuisse nos præsēti definitione cognoscat, quod etiam ad vniuersos patriarchas atque metropolitanas Ecclesias volumus † pertinere, vt à tempore sanctissimi Papæ Bonifacij cum de talibus prohibendis suffragiis P. C. senatusconsulta nobilitatis suæ memores condiderunt, quicunque in episcopatu obtinendo siue per se, siue per aliam quācunque personam, aliquid promisisse declaratur, vt execrabilis contractus cunctis viribus * efferetur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocē, verum etiam si aut repetendum, aut quod acceptum est non reddēdum esse crediderit, sacrilegij reus protinus habeatur, accepta restituēs compulsione Iudicis competentis. Iustissimæ siquidē leges, vt bonis aperiunt, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quicquid in illo senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquomodo † per interpositas quascunque personas, scelestis contractibus miscuerunt. Et quia omnia decet sub ratione moderari nec possunt dici justa, quæ nimia sunt, cum de Apostolici consecratione Pontificis intentio fortaise peruenerit, & ad palatium nostrum producta fuerit altercatio

Absit ab Ecclesiastic. virorum electione pecunia datio.
† possint.
Verū lucrū.
† produxit
Vendita sacra vasa.
† prouenire.
† efferretur Fox.
Legum vis
† vel
Interposita persona.

altercatio populorum, suggerẽtes nobis intra tria millia Solidorum, cum collectione cartarum censemus accipere. A quibus tamen * omnes idoneos rei ipsius consideratione remouemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. Alios verò Patriarchas, quando in Comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis cõditionibus atque personis intra duo millia Solidorum jubemus expendere. In ciuitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius quàm quingẽtos Solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos accipientes, & edicti præsentis & senatus consulti nuper habiti, pœna constringat: sed & dantes canonum seueritas persequatur. Vos autem, qui Patriarcharum honore reliquis presidetis Ecclesiis, quoniam constitutio nostra ab illicita promissione liberauit, restat vt bona imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos majestate pontifices offeratis. Iniquum est enim, vt locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis diuina consideratione præclusimus. Quapropter si quis Apostolicæ † præsulem Ecclesiæ vel patriarcharum episcopum, per se, siue per parentes, † nos seruientium quascunque, siue personas aliqua † suffragij crediderit ambitione promouendũ, & ipsum reddere accepta † definimus: & quod est canonibus † statutum, eum modis omnibus esse passurum. Si quis verò quæ dederit, aut promiserit eodem superstite timuerit publicare, ab heredibus ejus Ecclesia repetat, cuius suffragio antistes deprehenditur ordinatus: Nota infamiæ nihilominus superstites † inurente. Reliquos quoque ordines sub eadem fieri districtione præcipimus. Quod si forsitã dolosæ machinationis inuento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, vt saluo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis personis, in singulis quibusque ciuitatibus apud Iudices competentes hoc crimen deferre, & quidquid ex ea potuerit probatione recolligi, vt * approbatione insequentes animemus, tertiam partem judicatæ rei ille percipiat, qui tale facinus voluerit † publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ videntur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad vsus bonos conuertere, quæ voluit peruersitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignãtium praua cupiditas. Quo tẽdunt, qui à fonte præclusi sunt? Recolatur & timeatur. Simonis justa dãnatio, qui emendum credidit totius largitatis auctorem. Orate * igitur pro nobis, edicta nostra custodientes: quia diuinis noscitis conuenire mysteriis. Sed quo faciliùs principis votum vniuersorum mentibus innotescat, hoc Senatui, hoc populis, per Præfectum Vrbis præcipimus intimari: vt generalitas agnoscat, nos illos prosequi, qui majestati diuinæ potiùs viderentur aduersi. Vos quoque hoc vniuersis, quos Deo propitio regitis, Episcopis intimate: neq; sit alienus à culpa, qui potuit agnoscere † constituta.

* nimis Pauperes
† præsul
† vel Suffragium.
† definimus
† statum
† inurendi Pœna.
* ad probationem For.
† approbare
tertia pars delatori populari actione.
* iniqua Sententia.
* ergo
† instituta

NOTÆ VARIORVM.

¶. 1. *Ioanni Papæ.*] hujus nominis secundo cujus ad Iustinianum Imp.

epiſtola,ac Iuſtiniani ad ipſum exſtat *in l.vlt.inter claras, C.de ſumm.trinit. & fid.Cathol.* de quo infra hoc lib.epiſt.17. & lib.11.epiſt.2.Papæ Bonifacij ſecundi prædeceſſoris ſcilicet tui.

¶ 2. *A noſtro ſeculo*] *l. vlt. C.de pact.* ſuprà lib.1.epiſt.5.lib. 2.epiſt.13.lib. 8.epiſt. 18.

¶ 3. *Interpoſitas perſonas*] quarum interuentu fraudes ſæpè fiunt, *l.* 18. *deferre,l.* 45.*in fraudem.* §. *conductor.l.* 46. *confertur,* §. *quod à præſide, de iure fiſci, leg. vnic. de mulieribus quæ ſe prop. ſeru. junx. l. vnic. Cod. de cont. iud. l.* 9. *quamvis , de reb. eor.* Cicero *in Cluent.* de Auilio ſe Aſinium ſimulante : *qui ſuppoſita* , inquit , *perſona falſum teſtamentum obſignandum curauit,* Nouell. 124. περὶ δικαζομένων. Quod enim plerique per ſe ipſi verentur, id per alios verentur efficere: vt Stolo, qui cum legem rogaſſet, ne qui plus quam 500. iugera poſsideret, ſuppoſita filij emancipati perſona, mille poſsidere inuentus, ſua ipſius lege damnatus eſt. Varro *lib.* 1. *cap.* 2. *de re ruſtica.* Aul. Gellius *lib.* 21. *cap.* 1. Plin. *libro* 18. *capit.* 3. FOR.

¶ 4. *Suffragij ambitione*] Iuſtinianus cum ſine ſuffragio, id eſt pecunia ac ſordibus, magiſtratus deferri prohiberet, *Nouell.* 8. grauiſsimè adjecit, nundinationem magiſtratuum, omnium ſcelerum fontem eſſe, iniquitatis principium ac finem, ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας: quantò magis ambitum largitionum & ſordes eccleſiaſticorum munerum & ſacerdotiorum collatione fugere neceſſe eſt ? Concilio Chalcedonenſe εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσατο, καὶ εἰς πρᾶσιν κατάγαγον τὴν ἄπρατον χάριν, &c. *Qui precio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, &c. c. ſi quis Epiſcopus, c. ſanctorum*, 1. *qu.* 1. *ex multis*, 1. *qu.* 3. hanc venalitatem etiam Anthemius deteſtatur, *l. ſi quenquam, C.de epiſc. & cler.* Exſtant & Pontificum de ſimonia conſtitutiones lib. 5. Decretal. Eodem pertinet ſequens Athalarici ad Saluantium *epiſt.* 16. FOR.

¶ Saluantio v. i. præfecto vrbis Athalaricus Rex. XVI.

Quod edicta ipſa ad perpetuam rei memoriam in tabulis marmoreis inſculpta, loco publico conſtituantur.

Papa electio abſque pecunia

* V. naſcitur. FOR.

* opinionis

* ac

GRata res eſt , cuncta profutura vulgare : vt generale fiat gaudium, quod potuit eſſe votiuum. Alioqui læſionis cauſa * noſcitur , ſi beneficia potiùs occulantur. Dudum ſiquidem Senatus ampliſsimus à ſplendore ſuo cupiens maculam fœdiſsimæ * ſuſpicionis abradere, prouida deliberatione conſtituit , vt in beatiſsimi Papæ conſecratione nullus ſe abominabili cupiditate pollueret , pœna etiam conſtituta , qui talia præſumere tentauiſſet : non iniuria , quia tunc electi verè meritum quæritur , cum pecunia non amatur. Quod nos laudantes , & augentes inue..um ad beatiſsimum Papam direximus conſtituta, quæ his antelata præfulgent : * vt ab honeſtate ſanctæ Eccleſiæ profanus ambitus

bitus auferatur. [a] Hoc nos ad notitiam Senatus & Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere: quatenus cunctorum figatur cordi, quod cupimus omnium studio custodiri. Verum vt principale beneficium & præsentibus hæreat seculis & futuris, tam Definita nostra, quàm Senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decēter incidi, & ante atrium beati Petri Apostoli in testimonium publicum collocari. Dignus enim locus est, qui & gloriosam mercedem nostram, & Senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta quæ iussimus. Incertum enim videtur habere, quod præcipit, « cui rerum effectus tardius « innotescat.

Ambitus omnis ab Ecclesia tollatur.
b C. marmoreis incisa tabulis.
" vbi " innotescit

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Hoc nos ad notitiam*] vet. *hoc vos ad notitiam.* Hîc obiter animaduersione digna duco, quòd senatusconsulta, ad diuturnitatem marmoreis tabulis incidi iussit Athalaricus, vt olim æreis, *l. 2. de orig. iur.* Plato *in Minoe* refert, Talum regem Cretæ pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indeque ærei nomen ei inditum, ἐν χαλκοῖς γραμματείοις ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη. Alterum, quod in edito & conspicuo loco, nempe atrio Beati Petri collocentur, quo quique pateant, & de plano legantur. Sic idem Plato *lib. 11. de legib.* præcipit rerum vænalium leges medio in foro columnę affigi, θέντων ἐν στήλῃ τεθέντα τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demosthen. *Philip.* 3. γράμματα τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων δ' ἐπισυνῶν ἃ ἐκεῖνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν. FOR.

¶ Saluantio « v. i. prefecto vrbis Athalaricus Rex. XVII.

" Syloni Decaptiuis relaxandis

Liberantur rei à vinculis diuturnis.

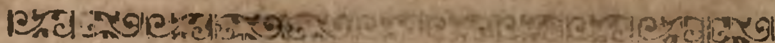
SI principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisiuêre lætitiam, ne ciues illi meritò singulares aliquid cōmune « cū cęteris possiderent, nefas est inter tot rerū iucunda, eos longā « sustinere tristitiam. Quia exultatio ciuitatis illius generale votū est: dū necesse est lętari reliqua, si Mūdi caput gaudere proueniat. Apostolici siquidē Papę Ioannis, & procerū nostrorū relatione cognouimus, illū & illū Romanos pro sola suspicione seditionis tam longæ custodiæ pœna maceratos, vt cūcta ciuitas mœrorem de illorum continua calamitate cōtraxerit: vt eis nec dierū festiuitas, nec vlla (quę apud nos est gratissima) nominis sui dignitas subueniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit: vt qui in judicio. cōuicti minime ferūtur, debita malis tormenta cruciatusque pertulerint. Et ideo magnitudinē tuam iussis pręsentibus admonemus, vt « quoque loci reperire potueris eos, absoluere « non moreris. Quod etiam si « aliquo reatu inuolutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos iam à

" vt " sustinuisse
Roma mundi caput.
" atque
Insontes in carcere vincti.
" quocūq; *Reatus.* " ne " aliquos.

metu liberos esse censemus. Si verò innocentes se tormenta sustinuisse
confidunt, damus querelis eorum liberam vocem: vt justis legibus vindi-
cent, quod iniquis ausibus pertulerunt. Quia nolumus innocentes à Iudi-
† reuocent cibus deprimi, quos ad eorum præsidia constat eleuari. † Reuocentur
nunc ad lætitiam pristinam Romani: nec nobis credát placere posse, nisi
« diligunt « qualitate qui eos « eligunt modesta « æqualitate tractare. Intelligunt, parentes
* subire nostros pro sua quiete laboriosa * subisse pericula: nos autem multis ex-
* & pẽsis agere,* vt illi debeant garrula exultatione gaudere. Nam & si quid
iniquè vel acerbè hactenus pertulerũt, non credant à nostra mansuetudi-
ne negligendum: qui nec nobis otia damus, vt illi secura pace ac trãquil-
* sentiunt la lætitia perfruantur: citò * sentiant, quia nos amare nõ possumus, quos
illi pro suis excessibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare pos-
sunt, qui suis ciuibus displicere meruerunt? & dum tempus habuissent
amoris publici, egerunt vnde justè debeant execrari?

NOTÆ VARIORVM.

¶ * *Mundi caput*] Theodoretus in epistol. ad Roman. ait magistratus publicanos, & τοὺς ἐπαγγελόντας τὰς χρείας, tributorum exactores, prouinciarum præsides à Roma manare, vt quæ Romæ fiant, omnibus nota esse debeant. Hinc Iustinianus in præfatione Pãdectis præfixa, de cõceptione Digestorum tradit, consuetudinem Romanæ vrbis sequendam ab omnibus ciuitatibus: quia *Roma caput orbis terrarum*, ἐπιτομὴ τῆς οἰκουμένης, vt scribit Athenæus, orbis compendium, & communis omnium patria, *l. 13. Roma, ff. ad municip.* Romanæ tamen ciuitatis ita demum sequi oportet, si non sit corruptum exemplum. Et vt eleganter Proculus, *non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quid fieri debuerit, l. 12. sed licet, ff. de offic. præsid.* FOR.

¶ Edictum Athalarici Regis. xxix.

Edictum contra eos qui prædia vrbana occupabant, & contra fornicarios atque concubinarios.

PRouide decreuit Antiquitas, vniuersitatẽ Edictis generalibus admo-
* excedẽtis FOR. neri: per quæ & delictum omne corrigitur, & * decentis verecundia
non grauatur. Cuncti enim sibi æstimant dici, vbi nullum constat exponi:
& similis fit innocenti, quem contigerit sub communione purgari. Hinc
& nostra verè pietas custoditur, dũ feriato gladio nascitur metus, & pro-
Principis clementiam, « etiam Edictum in perturbaret. uenit sine cruore correctio. [Commouemur * enim placati: minamur otio-
si: & clementer irascimur, quãdo vitia sola damnamus.] Diu est, quod di-
uersorum querelę nostris auribus crebris susurrationib. insonarũt, quos-
dam ciuilitate despecta affectare viuere belluina sæuitia: dum regressi ad
agreste principium, ius humanum sibi æstimant feraliter odiosum. Quos
nunc aptè judicauimus comprimẽdos: vt eo tempore inimica bonis mo-
ribus

ribus crimina perſequamur,quo hoſtibus Reipublicę diuina virtute reſi-
ſtimus: Vtrúque quidem noxium,vtrumque pellendum:ſed tátò grauiùs
graſſantur vitia,quantò probàtur magis interna.Vnum recumbit in alte-
ro:faciliùs quippe inimicorum acies " cadunt,ſi noſtro æuo delicta *ſub- "cadet
ducimus.Primum humano generi noxiam peruaſionem(ſub qua nec dici *ſubducamus
poteſt ciuilitas,nec haberi) ſeueritate legum,& noſtra indignatione dá-
namus; ſtatuentes,vt ſanctio diui * Valentiniani aduerſum eos diu peſſi- *Valentiniani lex.*
mè neglecta conſurgat,qui prędia vrbana vel ruſtica,deſpecto juris ordi- * Valentiniani
ne,per ſe ſuóſque præſumpſerint,expulſo poſſeſſore,violẽter intrare:nec
aliquid de ejus diſtrictione, deteſtabili volumus temperatione mitigari:
inſuper addẽtes,vt ſi quis ingenuorum ad ſatisfaciendum legi ſuperiùs
definitæ idoneus non habetur,deportationis protinus ſubjaceat vltioni.
Quia plus debuit cogitare iura publica,qui ſe nouerat alibi non poſſe ſu- *Depo tatio.*
ſtinere vindictam Iudices igitur competentes, ad quos poteſt admiſſum
facinus pertinere ſi inuaſorem cùm poſsint amouere pertulerint, tenere
præſumpta,& adepti * cinguli honore priuentur,& fiſco noſtro tantùm * anguli
ſiant obnoxij, quantum præſumptor potuiſſet addici:in auctoribus tamẽ *Iudicum cõniuentium*
facinoris manentibus conſtitutis.Quòd ſi quis in tantam * raptatus amẽ- *pœna.*
tiam,tyrannico ſpiritu iuri publico parere neglexerit,viribus prępotens * raptus
deſtinati officij ſpreuerit paucitatẽ,relatione Iudicis noſtris auribus no-
tabilis ingeratur:vt indulta executione Saionum, vltionem ſentiat vigo-
ris regij,qui obedire noluit cognitori. Et quia ſummis Principibus iuris
communione viuendum eſt,ſi quis , legum ordine prætermiſſo, nomine
publico titulos præſumpſerit affigere,in tantum poſsidẽti fiat obnoxius,
quantum ſanctio ſuperiùs memorata teſtatur. Meritò enim & ſacrilegij *Titulos affigere.*
pœna percellitur,qui iniquo " ᵇ perſuaſionis pondere auſus eſt majeſta- " dic perſuaſionis
tem regij nominis ingrauare. Litis quoque expenſas judicio ſuperatus
exoluat : * quod hinc dantur fomenta deteſtabilis jurgij , cum improbi *Perſuaſor ſacrilegij reus*
vincuntur illæſi:nec dolet calumniantibus pudoris damnum,ſi euaſerint * quia
diſpendia facultatum. Si quis autem de noſtris ſcrinijs aliquid credide-
rit " promouendum , aduerſario ſuo quantum ad cauſam ejus pertinet, " promerendum
de " conſecuta ſerie juſsionum nihil ęſtimet ſupprimendum:" ni fecerit, " conſueta
careat impetratis: vel ſi aliquid ex eo agere tentauerit, nihilominus ha- " vt
beatur infirmũ:quia illos ſolos volumus vti beneficijs noſtris,quos nó co-
gnoſcimus ſtudere verſutijs.Qui ſuaſione plectẽda matrimonia diuidere *Talionis lex in matrimonij diuiſores*
nititur aliena , ipſius coniugium habeatur illicitum : vt magis contigiſſe
ſentiat ſibi,quod in altero malignus exercere tentauerit.Si verò pro con-
iunctionibus caritate priuatur, futurum matrimonium illi iure denega-
mus: quia non meretur iugalis reuerẽtiæ præmia conſequi,qui in genia-
lis thori auſus eſt diuiſione graſſari.Sed ne aliquos ejus ſceleris reos vltio
noſtra derelinquat,* illos quos ſpes non habet præſentis cõiugij,vel fu- * IIII
turi,ſi quid in alienos thalamos doloſa machinatione pręſumpſerint,fa- *Bonorũ dimidium publicatio.*
cultatum ſuarũ media portione priuentur, " ſtatim fiſci iurib.applicáda.
Si verò prohibẽte pauperie in aliquorum ſubſtãtia " nequierit vindicari, " protinus

Relegatio. * nequiuetis. Qui non habet in are. " commotione. Dua vxores. Cõcubinatus.

gentur exilij. Ne * quod dictu nefas est, ideo videantur comminationem juris publici euadere, quia vilissimæ noscuntur subjacere fortunæ. Sed hæc de solicitatoribus affectus alieni pietas nostra decreuit. Cæterùm in adulteris totum districtissimè volumus custodiri, quicquid diuali potuit " commonitione decerni. Vno tempore duabus nemo copuletur vxoribus, quia se nouerit rerum suarum amissione plectendum. Nam aut libido est, & rectè perfrui non sinitur: aut cupiditas, & iure nuditate damnatur. Si quis autem superflua turpique cupidine, cõiugali honestate despectu, ad cócubinę elegerit venire cõplexus: si ingenua fuerit, jugo seruitutis cum filijs suis modis omnibus addicatur vxori: vt illi se per honesta judicia sentiat subdi, cui per illicitam libidinem credidit posse præponi.

* accepta. Donationes libera sint. " nullus " honesta " lucra " solicita " accrescet " alioquin

Quòd si ad tale flagitium ancilla peruenerit, * excepta pœna sanguinis, matronali subiaceat vltione: vt illam patiatur Iudicem, quam formidare debuisset absentem. Donationes " nullius terror extorqueat: nullus acquirere per fraudé vel execrabilé lasciuiam cõcupiscat. Sola enim ". honestas meritò capit " lucrum de legibus. [b] In allegationé justissimæ largitatis illam districtionem volumus custodiri, quam pro veritate " solicite legalis sanxit. Antiquitas. Sic enim " vt ipsa testatur, & fraudi non patebit occasio, & veritati major " crescit auctoritas. " Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipse conditor, nõ implendo quæ leges vel iura præcipiunt, fecit incertum.

Malefici ac magi.

[d] Maleficos quoque, vel eos qui ab eorum nefarijs [e] artibus aliquid crediderint expetendum, legum seueritas insequatur. Quia impium est, nos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, creatorem vitæ relinquere, & sequi potiùs mortis auctorem? Turpis actus ex toto sit à Iudicibus alienus. Nemo faciat, " quod iura condemnant. Quia decretali pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. Quid enim in alijs damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent? Sit etiam sub diuitibus tuta mediocritas. A cædis temperetur insania. Nam præsumptio manuum, actus probatur esse bellorum, maximè in eis, quos tuitionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præsumptione tentauerit, violator nostræ jussionis habeatur.

" quæ. Cædes. Secunda appellatio. " auxilium. Confirmatio L. anteriorum.

Appellari à subjecto Iudicibus ordinarijs in vna causa secundò non patimur: ne quod ad remedium repertum est innocentis, " asylum quodammodo videatur esse criminosis. Si quis verò vetita iterare tentauerit, negotio priuatus abscedat. Sed ne pauca tangentes, reliqua credamur noluisse seruari, omnia edicta tam nostra, quàm domini aui nostri, quæ sunt venerabili deliberatione firmata, & vsualia iura publica, sub omni censemus districtionis robore custodiri: quæ tanto munimine se tegunt, vt nostra quoque iurisiurandi interpositione cingantur. Quid per multa discurrimus? Legum vsualis regula & præceptorum nostrorum probitas vbique seruetur.

NOTÆ VARIORVM.

§ 1 *Si quis legum ordine prætermisso, nomine publico titulos præsumpserit affi-*

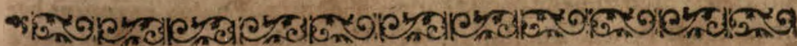
affigere.] Solius fisci est titulos alienis prædiis imponere, nec licet priuato, vel suis rebus potentiorum, alienísve proprios aut publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, siue, vt Ambrosius loquitur, cortinas regias, qua de re extant multi loci in Nouellis & in Codice: quinetiam ecclesię titulorum impositio interdicitur Synodo à Gregorio Maurici Augusti tempore habita: à fisco igitur solo iure imponuntur, videlicet testato, publicis personis præsentibus & solemni juris ordine seruato. Gregorius etiam in quadam epistola, queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum inuaderet, ac titulos imponeret indicta causa. BROS.

¶ 2. *Persuasionis*] legendum haud dubiè *peruasionis*. Peruadere, suprà lib. 1. epist. 15. & aliàs sæpe. *Peruasionis actio. leg. 5. leg. 6. Cod. Theod. de denunt. & edit. rescript.* Nouell. Valentin. 12. *de episcop. aud.* Idem mendum *ex cap. 25. lib. 5. Etymologiarum* pridem sustuleramus, quod tamen in recentissima editione repetitum, *persuasio*, pro *peruasio*, scriptum vidimus. Quid quod & aliis auctorum libris insidet? Victruuius *lib. 9. cap. 4. fin. singulis mensibus sol signa persuadens* (pro, *peruadens*) *auget & minuit dierum & horarum spatia.* Saluianus Massiliensis episcopus *lib. 4. de prouidentia*, vbi diuitum rapinas increpat, *persuasionibus præpotentem*, &c. Idemque *libro 5.* bis eodem verbo citra mendum vtitur, *peruasoribus & peruasionibus.* Euseb. quoque Emissenus *Homil.* 11. de Pascha *peruasorem derelinquit, remanet præda deceptus & raptor orbatus.* FOR.

¶ 3. *In allegationem*] locus hic mancus aliunde ita suppleatur: *in allegationem justissimæ largitatis illam districtionem velimus custod.*

¶ 4. *Maleficos*] Constantinus: *cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat. l. 5. Cod. de malef. & mathem.* de quibus lib. 4. epist. 22. FOR.

¶ 5. *Actibus*] Quamvis hæc lectio defendi possit ex *l. 4. C. eod.* magis tamen quod in manusc. offendimus, *artibus*, arridet, *arg. l. 6. multi & l. vlt. C. eod. & d. epist. 22.* FOR.

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XIX.

Vt edicta quadam ad Romanæ vrbis quietem pertinentia publicentur.

LAudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus, & miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Silet enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa: & feriatum quiescit Principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela prouocatum. Conquerentium siquidem vocibus adacti, & frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoniti, necessaria quædam Romanæ quieti edictali programmate duode- *In Senatu recitetur ac proponatur edictum.*

cùm capitibus, sicut ius ciuile legitur institutum, in æuum seruanda conscripsimus, quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potiùs corroborare videantur. Hæc in cœtus vestri splendore recitetur, & per triginta dies Præfectus vrbis locis celeberrimis faciat solenni more proponi. Vt nostra ciuitate recognita, spes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia proteruus assumat, quòd Principis † agnouerit damnasse clementiam? Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam & parua coalescunt, & potiora seruantur. Ideò enim exercitus nostros, juuante Deo, crebris expeditionibus commouemus, vt vniuersitatem compositam viuere legibus sentiamus. Reddatur hęc animo nostro vicissitudo præmiorum: vt quem Reip. vtilitatibus cognoscitis occupatum, rarissima querelarum † editione pulsetur. Teneant Iudices legitimas districtiones, votum [2] fœdissimæ venalitatis † abjiciant. Metus cuncta componit, si reus crimen in judicante non inuenit.

Regij edicti vis.
† agnouit
† aditione
Venalitas judicum.
† objiciant

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Laudabilium.*] Superiori edicti in senatu recitatio, ex Rom. instituto, quo leges & constitutiones Imperatorum in senatu recitatæ confirmabantur, *l.8. humanum. C.de legibus & S. C.* quem morem nos alias fusiùs exponemus. For.

¶ 2. *Fœdissimæ venalitatis.*] Sordes & nummariorum judicum magistratuúmque his formulis grauiter à Cassiodoro identidem exagitatas legimus apud Philonem Iudæum, de officio judicis differentem. For.

¶ Ad vniuersos judices Prouinciarum Athalaricus Rex. xx.

Ne sint negligentes in reddendo justitiam.

CVm vos prouincijs nostris, juuante Deo, annua reparatione præstaremus, nec desint judicia per vniuersos fines Italiæ distributa, intelligimus de inopia justitiæ copiam venire causarum. Culpa siquidem vestræ probatur esse negligentiæ, † quoties à nobis coguntur homines legum beneficia postulare. [1] Nam quis eligeret, tam longè petere quod in suis † videtur sedibus aduenisse? Sed vt nobis versutas excusationes, & [2] duras necessitates prouincialibus † coloremus, de aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis, edictalis programmatis definitione censuimus: vt & vobis cresceret confidentia rectè judicandi, & paulatim audacia maligna possit imminui. Quod more solenni per conuentus publicos triginta dierum facite propositionem. Vt iure condemnatus habeatur, qui post hæc remedia manere præsumpserit desperatus.

Annui judices.
De inopia justitiæ, copia causarũ.
† quotiens
† videret
† tolera-mus
Edictum 30. diebus conuentib. promulgatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Nam quis eligeret tam longè petere.*] Romanis Imperatoribus semper maximæ curæ fuit, ne litigantes in longinquis auditoriis consectan-

ſtandis vexarentur ſumptibus & labore. Eóque referre poſſum, quæ ſcribit Iuſtinianus *Nouel.17.§ ſi tibi.* & *Nouell.25.§.illud.* quibus adde Valentinianum *Nouell.10.titul.de conf.* & Martianum *Non.1. nemin.exhib.* Majorianum *Nou.14.de indulg.releg.* BROS.

¶ 1 *Duras neceſſitates prouincialibus*] Ne prouinciales cogantur ad comitatum Principis jus petere, cauetur etiam epiſt. 22.*lib.6.* & *Nouell. Iuſtin.17.*

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XXI.

Quod prouideatur Profeſſoribus liberalium artium de ſolitis ſtipendiis.

FIliorum cauſas iure ad patrum cognoſcimus remiſiſſe perſonas: vt ipſi de illorum prouectu debeant cogitare, quorum intereſt ſtudia Romana proficere. Neque enim credendum eſt, vos inde poſſe minus eſſe ſolicitos, vnde & generi veſtro creſcit ornatus, & cœtui prouenit aſsidua lectione concilium. Nuper ſiquidē, vt eſt de vobis cura noſtra ſolicita, quorundam ſuſurratione cognouimus, doctores eloquentiæ Romanę laboris ſui conſtituta præmia non habere, & aliquorum * nundinatione fieri, vt ſcholarū magiſtris deputata ſumma videatur imminui. Quapropter cùm manifeſtū ſit, prę mium artes nutrire, nefas judicauimus, doctoribus adoleſcentium aliquid ſubtrahi, qui ſunt potiùs ad glorioſa ſtudia † per cōmodorum augmenta prouocādi. Prima enim grammaticorum ſchola eſt fundamentum pulcherrimum literarum, mater glorioſa facundiæ, quæ cogitare nouit ad laudem, loqui ſine vitio, hoc in curſu orationis ſic errorem cognoſcit abſonum, quemadmodum boni mores crimen deteſtantur externum. Nam ſicut muſicus conſonantibus choris efficit dulciſsimum melos, ita diſpoſitis congruenter accentibus metrum nouit decantare grammaticus. Eſt Grammatica magiſtra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis, Antiquorum nos cognoſcitur juuare conſilijs. Hac non vtuntur barbari Reges: apud legales dominos manere cognoſcitur ſingularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: ſola reperitur eloquentia, quæ Romanorū dominis obſecundat. Hinc oratorum pugna ciuilis juris claſsicum canit. Hinc cunctos proceres nobiliſsima diſertitudo commendat, & vt reliqua taceamus, hoc quod loquimur inde eſt. Qua de re P.C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem propitia diuinitate largimur, vt ſucceſſor, ſcholæ liberalium literarum, tam grammaticus, quàm orator, nec non & iuris expoſitor, cōmoda ſui deceſſoris ab eis, quorum intereſt, ſine aliqua imminutione * percipiat: & ſemel Primi Ordinis, veſtri, ac reliqui Senatus ampliſsimi auctoritate firmatus, donec ſuſcepti operis idoneus reperitur, neque de trāsferēdis, neque de imminuēdis annonis à quolibet patiatur

Profeſſorib. Rom. ſtipendia integrè perſoluātur.

* nudatione

Premium nutrit artes

† pro augmēto

Grāmatica.

Muſica.

Eloquentia Romana.

Iuris doctor

* percipiat

Semestres annonæ. improbam quæstionē: sed vobis ordinantibus atque custodientibus emolumentorum suorum securitate potiatur, Præfecto Vrbis nihilominus constituta seruante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox vt sex menses exempti fuerint, statutæ summæ consequantur prædicti magistri mediam portionem. Residua verò anni tempora cum " annonarum debita redhibitione claudantur. Ne cogatur de alieno pendere fastidio, cui " piaculum est, vel horarum aliquo vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta, volumus firmissimè custodiri, vt si quis cujus interest, " differendam putauerit hanc quasi debitā functionem procurato more vsurarum dispendia ipse patiatur: quia justa commoda laudabiliter laborantibus, plectenda cupiditate, subtraxit. Nā si opes nostras scænicis pro [a] populi * collectione largimur, & ea studiosissimè consequuntur qui adeo necessarij non habētur, quātò magis illis sine dilatione præbenda sunt per quos & honesti mores proueniunt, & palatio nostro facūda nutriuntur ingenia. " Hæc autem præsētibus literarum magistris venerādo cœtui vestro præcipimus intimari. Vt sicut nos agnoscunt de suis commodis esse solicitos, ita à se prouectus adolescentium enixius nouerint " nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis vsurpata sententia: quia [b] duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium: vnde nunc meritò, vni solicitudini jugiter inhærentes, toto vigore animi [c] ad bonorum artium studia tranferantur.

" annonarum
" periculū
" differendam
Si scenicis dentur præmia, nō sunt subtrahenda professoribus artium bonarum.
" Fortè oblectatione
" Hoc
" vos
Vnica cura.

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Populi collectione*] vet. *oblectatione*. Honesta collectio est, ducto à voluptate ad morum cultum argumento, quo vtitur Demosthenes *Olynth.* 2. dum Athenienſibus auctor est, vt spectaculorum voluptate posthabita, vtilitati magis seruiatur, & pecuniæ theatrales in vsus militares transferantur: θεωρικὰ χρήματα κελεύει γίνεσθαι τὰ στρατιωτικά, Libanius. FOR.

¶ [b] *Duabus curis ingenium non debet occupari.*] Quintil. *lib.* 10. *cap.* 3. *Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, & quocunque respexerit, desinit intueri quod propositum erat.* ob eamque causam vetat Iustinianus Imperator ne simul quis plurib. militijs det nomen, & cingulum cingulo conjungāt, *l.* 5. *qui militare poss. C. lib* 12 Iustin. sanxit ne quis duob. magistratibus assideret, & vtriusque judicij curā gereret, *l. vlt. C. de assess.* T. Liuius *lib.* 9. *de bel. Maced.* veterem Roman legem ostendit, duos simul Magistratus, præsertim curules, ne quis capere possit, neq; gerere: nec decet plures magistratus ab vno geri, cùm vnicū ab vno optimè perficiatur opus. φαῦλον εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἄρχειν, ἓν γὰρ ὑφ' ἑνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖται Arist. *lib.* 2. *c.* 10. *Polit.* Quod ita interpretandum censeo, Cùm animus in diuersa negotia distrahitur: alioqui nihil vetat pluribus studijs intēdi dum vnius cura ad alterū muniat viam, vt Iuris ciuilis scientiam foro, judiciisque exercēdis non mediocriter cōducere: contraq; vsum forensem veræ germanæque legū cognitioni plurimū conferre quotidie sic experimur.

experimur, vt alteram ſine alterius præſidio ſuos fines vix tueri poſſe arbitremur. FOR.

¶ c *Ad bonarum artium ſtudia*] ſic repoſui ex coniectura ; erat enim in aliis, *literarum, artium*, niſi quis malit, *liberalium artium ſtudia*. quod poſtremum magis accedit ad veteris ſcripturę ſimilitudinem. Sed hęc ſatis, hac de re verò, *leg.* 1. *de var. & ext. cogn.* Senec. *lib.* 13. *epiſt.* 89. Plin. *procœm. lib.* 14. FOR.

¶ Paulino v.c. Conſuli Athalaricus Rex. XXII.

Confertur honor conſulatus, cum deſcriptione laudis propria, & eius generis.

INdiſcreti hominum mores confuſique vagarentur, ſi aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet. Sed cum vtraque ſuis finibus, propriáque terminatione claudantur, de illo nefas eſt ambigi, qui meruit eligi iudicio principali. Non enim quicquam aut odio † decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio noſtra de meritis venit: & tantò quis regali animo proximatur, quanto bonis ſtudiis ſocietate coniungitur. Non vereamini abſentes, nec ſitis de principis ignoratione ſoliciti. Latere « poteſt forſitan vulgare hominum genus, neſciri, non poteſt proles Senatus: quando bene noti ſunt, qui meritis aſſeruntur: & abundè cognoſcitur, quiſquis fama teſte laudatur. Quapropter te longiſsimè cõſtitutum mentis noſtræ oculus ſerenus inſpexit, & vidit meritum, quod non habebatur occultum. Propoſitum ſiquidem « tuum celebrata dilatauit opinio, faciens iidem generis [1] morum pondere, non ætate. Neque enim fas erat, vt quem familia tanta produxerat, ſentẽtia noſtra in eo corrigendum aliquid inueniret. Semen generis morũ fructibus reddidiſti. « Nihil vobis ætas longa ſubduxit, Antiquos in te Decios Roma cognouit Decios inquam priſcis ſeculis honoratam proſapiem, libertatis auxilium Curiæ decus, Romani nominis ſingulare præconium. Cui ſpecialiter aſcriptum eſt quod immaniſsimum hoſtem * ſtatu Reipub. * periclitante euaſit, & in tanta virorum fortium multitudine ſolus inuentus eſt, qui patriam plus amaſſet. Hæc nos exempla ſummouendo ſemper « accendunt. Quia [2] magnus verecundiæ ſtimulus eſt laus parentum: dum illis non patimur eſſe impares, quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auſpice dictum ſit, per Indictionem duodecimam ſume inſignia cõſulatus. Honorem quidem arduum, ſed familiæ veſtræ domeſticum. Vos enim completis paginam conſularem : [3] vos crebro « nominat curſus annorum : & dum copia « plurimum ſoleat habere faſtidium, veſtrum nomen repetitum ſemper efficitur glorioſum. Huic denique generi ſuperna fauerunt, præſtando deſideriis patrum [4] felicia « genera maſculorum. Hinc eſt, quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis Iudices, quos parẽtes. O temporum ſingulare

Conſulatus digniter datur.

† debuimus.

« non poteſt.

Satis noti que virtute prædati ſunt. Moribus nõ ætate notus.

« tuum diuulgatum

Genus.

« Nil

Decij.

* ſtatum

* periclitantem

* accedunt

Parentum gloria excitamur.

Ex copia faſtidium.

« nominat

« plerumque

« germina

Maren

† impletur bene
praeconium! Curia Romana † completur penè vestra familia: ecce verè nunc vnum dicendum est corpus, quādo constat vicini sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos cōfidentia tuorum, nec credas † posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur * heres « bonorū, quādo sine cessatione compellitur, qui Majorū virtutibus admonetur. Adde laudes egregias senioribus, sequēs ætas cum aliqua opinabili nouitate « succedat. Nam si gloriosum est posteris, auitas excellere facultates, quanto præstantius est, hæreditarias augere virtutes? Mores tuos domesticos conuersatione laudauimus: sed majus aliquid « decet publicis exhibere conspectibus, vnde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam « vindicet, nec magister assumat.

† tibi posse
* hæc res
« Fortè, honorum
« succedunt
« nunc decet
« vendicet

NOTÆ VARIORVM.

¶ [a] *Morum pondere non ætate.*] Virtutis enim quàm ætatis cursus celerior, auctore M. Tullio 5. *Philip. Nec enim cani, non rugæ repente auctoritatem adferre possunt, sed honestè acta superior ætas auctoritatis fructus prabet extremos*, vt idem *in Catone Maiore.* Itaque D. Hieronymus, presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum grauitate & maturitate tractum ait. FOR.

¶ [b] *Magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum*] γνώμη Virgiliana gemina.

Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum Athalaricus intelligit. FOR.

¶ [c] *Vos crebro nominat cursus annorum*] Per Consules anni Rom. numerabantur: Athenis per Eponymos, Iul. Pollux *libr.* 8. Onomast. ὁ δ' ἐπώνυμος ὅτος καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὁ χρόνος ἀεὶ ϑμεῖται. Nouel. [illegible] ὑπάτων: & Nouell. 47. *l.* 3. *D. de accusat.* & supra lib. 6. epist. 1. in formula Consulatus, nomen annorum, &c. FOR.

¶ [d] *Felicia genera nascuntur.*] Leges Voconiæ, Salicę mares fœminis prętulerunt, & ius Roman. *l. in multis, de statu homin.* Hoc Menander, columen familiæ vocat,

στῦλος γὰρ οἴκου παῖδές εἰσιν ἀρρένες. FOR.

¶ [e] *Liberos consimiles æquales, &c.* Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, *l.* 39. *l.* 40. *hi enim, ff. de ædil. edict.* Plin. *libr.* 7. *cap.* 11. de M. Antonio triumviro. Martial. *libr.* 9.

Quæ noua tam similes genuit Leda ministros, &c.

l. 22. *proinde, ad leg. Aquil.* FOR.

Candidati commendatio.

¶ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex. XXIII.

Super eodem.

QVid P.C. de vobis judicemus, expendite cùm ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros, quos nunquam vidimus eligamus; non fastidio negligentiæ, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad

ræ. Ad examen veniant, quæ putātur incerta. Nam quis de illa re æstimet deliberandum, vbi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidē benignitas nostra complectitur, † sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratiam, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem Curiæ † corpus est vobis, ita in vnum laudabili proposito conuenitis. Vos ergo dilexisse, judicium est, vnde libertatis augmentū & nostri Imperij crescit ornatus. Rerū causæ semper in semine sunt: fructus editus prodit auctores, & quicquid à diuinitate † meremur, de felici prole colligitur. Hinc est, quòd Patritium Venantium sub admiratione pensemus, & fœcunda prole gaudentē, & tot † consularibus parem. Educauit enim liberos, nulla discretione laudā los pondere moderationis æquales, ingenij viuacitate consimiles, & morū societate verè germanos. Quorū infantiam bonis * artibus enutritam, juuentutem quoque armis exercuit, formans animum literis, membra gymnasijs: tradens, amicis exhibere constantiam, dominis fidem: & quicquid in illo viro gratia diuina concessit, integra perfectione transmissum cernas in " posteros. Iactent se alij possessione locupleti, summúmque putent " bonas solas esse diuitias. In hac autem domo non tātùm patrimonijs, sed & virtutibus aditur hæreditas. Hoc est profectò, quod verè diuites facit. Quando nullum melius potest esse compendium, quàm laudibus successisse Majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, & inusitata laude " mirabilis, nulli grauis tot protulit consulares. Recipiat hęc audiens fructum bonorum, agnoscat se præconem habere, quàm dominum " inter tot lumina procerū singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse palmatam, " quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatus? Et ideo P. C. alumnum vestrum Paulinum " laurea dignitate vestimus. Vt juuētus ejus, quę fulget meritis, trabea quoque resplendeat triumphali. Hunc honorem Deciorum familia non miratur, quia eorum plena sunt atria fascibus " laureatis, alijs rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis penè nascitur Consularis. Fauete ergo P. C. nostris muneribus, & nostro nihilominus candidato. Nam licèt nuncupemini omnes generaliter Patres, huic etiam estis specialiter & parentes. Nomen vestrum à curæ similitudine deriuatum, fidelissima rerum appellatione confirmat, [1] nō trāslatitia vsitatione vocabuli, sed " honora sorte nascendi. Cedant nobis hanc felicitatem Diuina perpetuam, vt licet gratiam præstetis exoticis, prole vestra viuatis, gaudeatis.

In certis non est dubitandi locus. † si † corus *Rerum ob.. scen a causa.* † meretur † consularibus. *Filij similes.* *Educatio liberorum.* * actibus " posteris " bonum * mirabili " quem & inter *Palmata.* " quis " aurea *Trabea.* " aureatis *Senatores patres.* " honorata

NOTÆ VARIORVM.

1 ¶ 1. *Non translatitia vsitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi*] Translatitiam vsitat, vulgarem & assuetam, quasi neglectam vocat. Sic Plin. *l.* 7. *c.* 5. *Translatitium in Ægypto est l.* 28. *c.* 2. *Si mensa adsit nullum ponere, translatitium videmus: etiam quia multas religiones pollere manifestum est.* Sic etiam nostri Iurisconsulti *l.* 55. *si patroni. D. ad S. C. Trebel.* sed nec illud translatitiè omittendum est *lib.* 1. *D. de iur. patron.* non translatitiè exequi debet,

l.1. D.ad S.C.Turpill. Præuaricator eſt, qui tranſlatitiè munere accuſandi fungitur, id eſt negligenter, non verè, nec bona fide accuſatoris partes implet. BROS.

Præfectura Prætoriana.

¶ Senatori præpoſito Athalaricus Rex. XXIV.

Conceditur cuidam dignitas præfecturæ prætorianæ, & ejuſdem recenſentur virtutes.

SI te voluntas noſtra adhuc latentem, aut " in honorum forſitan inueniſſet, gauderemus quidem repertum, ſed bene dubitaremus acturum quia ſpes, magis quàm fructus, in nouo eſt. Sed cum " domini aui noſtri innumeris prouectibus magnóque judicio glorieris, inconueniens res eſt, diſceptationi ſubdere, " quem vix poſſumus ſub admiratione prædicare. Tanti " quippe non examinanda, ſed veneranda ſententia eſt: quia non poteſt de factis ejus ambigi, cum & nos ab ipſo cognoſcamur electi, qui diuinæ ſupplicationis ſemper " aſsiduis exegit meritis, vt illa faceret, quæ ſuperna gratia cuſtodiret. Nam quẽ ille virum aut exercitibus præficiens, cum victoria non recipit? aut Iudicem " vngens non juſtiſsimum comprobauit? Cum futuris rebus eum credere habere tractatum: nam quod " concepiſſet animus, reddebat ſemper affectus, miróque ſapientiæ ſtudio nõ habebat dubium, quod veraciter præuidebat eſſe venturum. Denique ex te probare poſſumus eximium principis inſtitutum, quẽ primæuum recipiens ad Quæſtoris officium, mox reperit conſcientia præditum, & legum eruditione maturũ. Fuiſti nimirũ ſumma temporũ laus: vt illũ ſic ad omnia ſolicitum inoffenſa redderes famulatione ſecurũ, dũ molem tantã regalis ingenij facundiæ tuæ viribus ſuſtineres. Te in dictationibus amœnum, te ad juſtitiam rigidum, te habuit à cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipſius nulla abominabili taxatione vendebas: vt honor tibi ad opinionis diuitias proficeret: dũ minime pretio ſubiaceret. Hinc eſt quod videbaris æquiſsimo principi glorioſa dilectione ſociatus, quia eras à vitiis probabili ſequeſtratione diuiſus. Interpellantium te ponderibus ſapientiſsimus arbiter onerabat, tantumque de animi tui cognita diſceptatione præſumſit, vt in " beneficijs " litium tuum præſtaret æſtuantibus ſine aliqua cunctatione judicium. " Quoties ille te grandæuis proceribus imputauit? dum non " ſufficerent ad primordia tua, quos tanta lõgæuitas ætatis inſtruxerat. Erat planè quod in te prædicaret, eximium animum, ad " promerenda beneficia patulum, & cõtra vitia cupiditatis obſtructũ. Dum neſcio quo pacto rara eſt in hominibus manus clauſa, & aperta juſtitia. Veniamus ad Magiſteriam dignitatem, quam non pecuniæ " dignitate, ſed morum noſceris ſuffragio conſecutus: quo loco poſitus ſemper Quæſtoribus affuiſti. Nam cum opus eſſet eloquio defecato, cauſa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris à benigno principe, quod tibi nouerat minime commiſiſſe, & quadam

Marginal notes: " ignotum; " domini; " quod; " quippe principis; " aſsiduus; " cingens; " concepit; *Quæſtoris laudatio.*; " beneficij; " locum; " quotiens; " ſufficerent; " promouenda; *Clauſa manus aperta juſtitia.*; " largitate

dam gratia præjudiciali vacabat alios laborare, vt te sententiæ † suæ copiosa laude compleret. Non enim proprios fines sub te vlla dignitas custodiuit: quando conscientiæ tuæ constat creditum, quod à multis fuit proceribus syncerissimè peragendum. Nesciuit quisquam de te submurmurare contraria, cùm tamen de principali gratia sustineres inuidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis:* aduersarij tui sæpe locuti sunt coacti, quod animus non habebat. Nã quælibet malitia formidat cõtra manifesta bona aliquid profiteri, dũ generalibus odiis veretur exponi. Egisti rerũ domino Iudicem familiarem, & internum procerem. Nam cùm esset publica cura vacuatus, sententias prudentum à tuis fabulis exigebat, vt factis propriis se æquaret antiquis. Stellarũ cursus, maris sinus, fõtium miracula, rimator acutissimus inquirebat: vt rerum naturis diligentiùs perscrutatis, quidam purpuratus videretur esse philosophus. Lõga fiunt, si cuncta proferamus: quin potiùs ad beneficia nostra * conuertimur: vt quod ab illo cognoscebatur deberi, ab hærede Imperij tibi sentias " justè persolui. Quapropter juuante Deo, quo auctore omnia prosperátur, ab Indictione duodecima in Præfecturæ Prætorianę te suggestu, atque insignibus collocamus. Vt probatum Iudicem sine metu prouincię suscipiant, quas hactenus improborum cognouimus actione fatigatas. Sed quãvis habeas paternam Pręfecturam, Italico orbe prędicatam, aliorũ tibi tamen exempla non ponimus: " vetera moribus tuis, & omnium vota complesti. Percurre, juuante Deo, glorię campum, quem semper à te nouimus expetitum. Nam si te continentem (vt credimus) & dignitas illa probauerit, hoc est sęculi ambitiosa superasse. Solitus es quidem justa non vẽdere: sed nunc oportet impensius lęsis per injuriam subuenire. Inuigilet incorruptibilis sensus aduersus male cõsuetas manus. Excludatur vndique studium fraudulentum. Quia hoc dignum est per Iudicẽ peruenire syncerum. Diutiùs quidem differendo pro te cunctorum vota " lassauimus, vt beneuolẽtiam in te probaremus generalitatis, & cunctis desiderior aduenires. Habet hoc enim humana cõditio, vt celeriùs adepta fastidio sint, dum omne pretiosum vilescit oblatum: & contrà, dulciùs accipitur, quod sub aliqua dilatione pręstatur. Sed non sumus tãtummodo de tuorum temporum laude contenti, perquire omnia ad titulos Pręfecturę Prętorianæ pertinentia, quæ aliorum visa est fraudare cupiditas. Non liceat quenquam gloriari furtis aut præjudicijs suis. Lumen te immisimus rebus cælatis: quando nec prudentiæ tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem aliqua " oblatione lentare. Constitue & huic regulam dignitati, qui anteactis fascibus " mirabilis continentiæ exempla præbuisti. Nam licèt omnes pene honores summos æqualiter egeris, habes tamen proposita conscientiæ bona, vbi nullam decet esse mensuram. Hîc enim decorum est, terminum non habere. Hîc honesta probatur ambitio, cujus etiam & nimietas placet. Omne siquidem prædicandum quantò profusiùs quæritur, tantò gloriosiùs inuenitur.

Marginal notes: † tuæ — *Inculpatus.* — * aduersi — *Doctrina recondita.* — *Purpurati Philosophi.* — * conuertimus — * cuncta — *Hæres Imperij.* — * Forte vtere — *Iudicis boni partes.* — " inuidiam — " laxauimus — *Vltro oblata fastidiuntur.* — " oblectatione — " mirabili conditione

§ Senatui vrbis Romæ Athalaricus Rex.xxv.

Super eodem.

Candidati commendateria. CVmulauimus quidem P. C. beneficijs nostris copiosum virtutibus,
diuitem moribus, plenum magnis honoribus Senatoré Cujus si me-
rita consideretis, debemus omne quod soluimus. Qua enim compensa tio-
"locuplete ne commendandus est, qui aures dominantium « luculenta sæpiùs præ-
dicatione compleuit? Dignitates sibi creditas eximia grauitate tractauit:
& nisus est tempora facere, quæ meritò laudarétur in Principe. Trahebat
Purpurata laudes. regnantis animum veritas & disertitudo dictorum: cui sic omnia retulit,
" fecerat vt miraretur ipse: qui fecit. Allegauit solus, quòd omnes juuaret: & dum
purpuratas auditori suo « ferierat laudes, gratiosum vobis nostrum fecit
imperium. Commendat enim suam gentem, qui oratione placabili per-
mulcet regiam summitaté: quando ex vobis & alter talis creditur, à quo
Curia libertatis. similia postulentur. Patrem quoque clemétiæ nostræ in ipsa Curia liber-
tatis qua disertitudine deuotus asseruit? Recolitis quemadmodum facta
ejus orator nobis excolebat, virtutes ipsius plus mirabiles faciens, quam
honores. In absoluto datur probare, quod dicimus. Æstimate P. C. quali
" gloria « gratia potuistis ab illo respici, à quorum se corpore sic « videbant or-
"videbat nari. [Gloriosis quippe dominis « gratiosa sunt præconia, quàm tributa.
" gratiosiora Quia stipendium & tyranno penditur: prædicatio autem nisi bono Prin-
"illis cipi non debetur.] Quia præconiales viri creditis, « his tãtùm fuisse cõ-
tẽtum, vt dominos niteretur laudare superstites, à quib. dum vicissitudo
pramiorũ forsitan quæritur, laboris tædia non vitantur: tetendit se etiam
" dicens in antiquam prosapiem nostram, lectione « discens, quod vix « majorum
"malorum notitia cana retinebat. Ille Reges Gothorum longa obliuione cælatos, la-
Ortus Gothorum. tibulo vetustatis eduxit. Iste « Amalos cum generis sui claritate restituit,
" Samalos euidenter ostendens, in decimam septimam progeniem stirpem nos ha-
bere regalem. Originem Gothicam historiam fecit esse Romanam, colli-
gens quasi in vnam coronam germen floridum, quod per librorum cam-
pos passim fuerat ante dispersum. Perpendite quãtum vos in nostra lau-
de dilexerit, qui vestri Principis nationem docuit ab antiquitate mirabi-
lem. Vt sicut fuistis à Majoribus vestris semper nobiles æstimati, ita vo-
bis rerum antiqua progenies imperaret. Credimus P. C. & si adhuc re-
"sperantur ferre volumus, beneficia collata « superantur. Nostris quoque principiis
quanto se labore concessit? cùm nouitas regni multa posceret ordinari,
"suscipiens erat solus ad vniuersa « sufficiens. Ipsum dictatio publica, ipsum consi-
" deuotione persol. lia nostra poscebant: & labore ejus actum est, ne laboraret imperium.
uẽs caute. Reperimus eum quidem Magistrum, sed impleuit nobis Quæstoris offi-
lam cium, & mercedes justissima « deuoluens cautela, quam ab auctore no-
" iis stro didicerat, libenter hæredis vtilitatibus exhibebat. Verùm « his
Arma & litera. aliquid majus adiiciens, primordia regni nostris & armi « iuuit & literis
" viuit Nam dum curæ « litorum regias cogitationes incessérent, subitò à lite-
" listorum rarum penetralibus ejectus, par suis majoribus ducatum « præstitit in-
" sumpsit tre-

trepidus: cui quia defuit hostis, moribus triumphauit eximius. Nā deputatos Gothos propriis pauit expēsis: vt nec prouinciales percelleret, nec fiscū nostrū expensarum oneribus ingrauaret. Arma eius nulla possessorum damna senserunt. Fuit nimirum prouinciarum verissimus custos Nam ille defensor propriè dicendus est, qui tuetur innoxiè. Mox autem: vt tempus clausit nauium commeatū, belliq; cura † resoluta est, ingenium suum legum potiùs ductor exercuit: " signans * sine litigantium, quod † antè sub pretio constabat esse laceratū. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse " dictatum: qui plus de sua disciplina, quàm per arma laudati sunt: non iniuria, quia hostem congredi varius semper euētus est: indubitata verò gloria, morū custodisse mensuram. Quid ergo? nunquid tali actione præsumens aliqua se † elatione iactauit? dum est familiare hominibus extolli, cùm bene de se cognouerint æstimari. Nónne tanta se communione tractauit, vt principis sibi gratiam ad beneficia † tanta crederet esse * concessam? Beneuolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi grauiter lacessitus irasci. Qui cùm sit iustitia regibus ad remissiones irarum non perdurat austerus, suarum rerum distributor egregius, & dum nesciat aliena quærere, nouit propria largus offerre. Hos igitur mores lectio diuina solidauit: * [quoniam sæpe bene geritur, si cœlestis metus humanis motibus " opponatur.] Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio: hinc sapientia veritatis sapore cōditur. Sic ad omnia redditur humilis, quē imbuit doctrina cœlestis. Huic ergo P.C. Deo auspice, à duodecima Indictione Præfecturæ Prætorianæ regendam tribuimus dignitatem: vt querelas omnes infidelium nūdinatione collectas, Deo præstante, sua integritate componat: faciáq; tam nimiùm desideratus, vt cunctis possit esse beneficus. Absint superna† dispositis: vt quem " nos probauimus longa conuersatione prudentē, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, vtilis Reipub. debeat inueniri, & relinquat posteris famam per quam gloriosam seculis suam faciat esse familiam.

Defensor quis propriè dicendus sit
† soluta
" sanans
* sine damno
" autem
Metellus
" doctum
Modestia.
† electione.
† tantum
* commissam
Sacra lectio
* quando semper
" imperatur.
† depositis
" non

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

VARIARVM LIBER † *X.*

† septimus

¶ Iustiniano Imperatori Amalasuentha Regina I.

Significat Regina post mortem filij sui, se ad regni fastigia produxisse fratrem suum.

ADEO, clementissime Principum vobis amore inhæsimus, vt distulerimus hactenus indicare filij nostri gloriosæ recordationis occasum: ne amantis læderemus animum post * tristia nuntio-

* tristitiam

rum: sed nunc iuuante Deo, qui consueuit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram † deferre notitiam, de quibus nobiscum ⁎ positi participata exultatione * gaudeatis. Iuuat enim diuina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad sceptra virum nobis fraterna [2] proximitate coniunctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilij robore sustineret: vt & ille auorum suorum [3] purpureo decore fulgeret & † animos nostros solatium * prudentis erigeret. Iungite nunc vota felicia. Vt sicut nos in imperio pietatis vestræ omnia fieri prospera desideranter expetimus, ita nobis fauere vestram beneuolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, vt ⁎ quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votiuum, addimus etiam gratissimæ legationis officium: vt pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi † retineatis esse collatam, adiectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia Principum semper deceat, vestra tamen absolutè me nobilitat: quoniam ille redditur amplius ⁎ excelsus, qui vestræ gloriæ fuerit vnanimiter coniunctus. Sed quoniam epistolarum breuitate vniuersa sufficienter nequeunt expediri, salutantes reuerentia competenti, quædam Legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus, quæ consuetudine vestrę serenitatis libenter accipite: vt ab omnibus euidenter possit agnosci, quod justè nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. Conuenit enim de vobis indubitanter præsumi: quando & nos pro desiderio vestro in ⁎ his, quos commendastis, talia facimus, qualia vos sperasse cognouimus.

† proferre
⁎ possitis
* gaudere
Electio regis Gotthorum.
† animum nostrum
* solatio prudentia
⁎ quem
† retinere-tis
Pacis pro-rogatio & confirmatio.
⁎ celsus
Mandata legatorum.
⁎ iis quæ

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Amalasuentha.*] Gotthorum regi à Theoderici filia Athalarici mater, cujus virtutes & animi magnitudinem Procopius commemorat *lib.* 1. *de bell. Gotthico, & lib.* 1. *de bello Vandalico:* ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quæ mihi subseciuo studio hæc festinantiùs annotanti colligere non licuit, Filij nostri Athalarici regis, in quo educando magnam curam mater adhibuisse dicitur. corruptus tamen fuit postmodum ab æqualibus. Obiit anno Christi 532. cùm regnasset annos decem. For.

¶ 2. *Proximitate coniunctum.*] Theodahadum consobrinum, regni socium: qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem vt solus regnaret, mox eam in carcerem detrusit, deinde occidi iussit, & regnum annis quinque obtinuit, Procopius *lib.* 1. *de bello Gotthico.* Mattheus Palmerius *in Chronicis.* & Harman. Contractus. For.

¶ 3. *Purpureo.*] à regibus orto. Aurel. Prudentius priore *in Symmachum libro*, de cultu Adriani & catamiti eius.

--- nunc deus principis illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theoderici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. *lib.* 1. *de bello Gotthico.*

Verba Purpurea, Parysatis Cyri & Artaxercis mater, jubebat eum qui regem liberius esset allocuturus, verbis nitidioribus & grauibus vteretur

tur. Plutarchus *Apophthegm.* ὀνέλευσε τὸν βασιλέα μέλλοντα μετὰ παρρησίας διαλέγεσθαι βυσσινοῖς χρῆσθαι ῥήμασι. Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 1. Crebrum & huic auctori familiare epithetum, cùm quid illustre regiumq; significet: vt & Enodio in Panegyrico quem Theodorico regi dixit, *Vsus*, inquit, *in tuorum fidem meritorum teste purpurato.* & sub finem: *Vtinam aurei bona seculi purpuratum ex te regem amplificet. Vtinam heres regni in tuis finibus ludat, &c.* supr. lib 9. epist. 24. & lib. 10. epist. 1. Procopius *sub finem libr. 2. de bello Gotthorum.* Theodibaldum communi omnium Gothorum cōsensu ex Verona accitum & ad se venientem statim veste purpurea donauit, regémque cum adstantium acclamatione & plausu creauit. Plin. *lib.* 22. Coccum Imperatoriis dicatum paludamentis scribit: qua & duces exercituum prius vsos Plutarchus *in Crasso.* FOR.

¶ Iustiniano Imperatori * Theodahadus Rex. 11. * Theodebaldus

Super eodem.

1 NOuis regibus mos est, per diuersas gentes prouectus sui gaudia nūtiare: vt acquirant affectum Principis externi de ipsa communione regnandi. Quod facienti mihi, piissime Imperator, multò melius diuina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus expeto, quam præcellentissimam dominam 2 sororem nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim judicio me nullatenus deuiare certissimum est, quæ tanta sapientię luce † resplendere, vt & propria regna mirabili dispositione componat, & promissam cunctis gratiam robusta firmitate custodiat. Ideo enim me curarum suarum fecit esse socium, quatenus & ego illos desiderem habere reuerendos, quos sibi ipsa fecit esse pacificos, prudentiæ suæ more dijudicans: vt talium amicitias * eligeret, qui in toto Orbe simile nil haberent. Neque enim noua est ista dilectio: nam si decessorum nostrorum facta recolatis, † agnoscitis quandam esse consuetudinis legem cum illo * imperio amicitiam 3 Amalos semper habuisse. Quæ † tantò cerrior, quantò vetustior: quia 4 facile mutari non potest, quod per longa † sæcula custoditur. Suscipite * itaque affectuosis mentibus, & nostra primordia, & † domnæ sororis nostræ, cui * singulariter studetis, judicio fauete. Nam si me similiter diligitis, Regem quodammodo pariter efficitis. Sed quoniam nos amplius loqui desideria nouitatis exposcunt, & literarius sermo narraret † plurimum non patitur, ideò tantis meritis (sicut dignum est) salutationis honore completo, harum portitoribus. Legatis nostris aliqua pietati vestræ delegauimus intimanda: quia nemo vtilius tractat, quàm qui vestræ mansuetudini committere sua vota deliberat.

Regum mos ad regni fastigium assumptorum. † resplendent * deligeret † agnoscetis * impio *Amali.* † tantum † quantum * tempora † atque *Amicitia* [illegible] *certior, quò vetustior.* * domnæ † singularium *Legator mandat.* † plurima

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Nouis regibus mos est*] hunc morem testatur *l. vlt. tit. vlt. lib.* 12. *Cod.* Philostratus *lib.* 5. de Apollonij vita, de Neronis in canendo victoria

ἐναγγέλια θύειν, eo ſenſu οἱ ἐπαγγέλοντες τὰς χάριτας dicuntur à Theodoreto in epiſtolam Pauli ad Romanos. FOR.

¶ 2. *Sororem.*] additur in veteri, dominam, vt Amalaſuentham, de qua ſuperiore epiſt. FOR.

¶ 3. *Amalos.*] epiſt. vlt. lib. ſuperioris: li. 8. epiſt. 5. & epiſt. ſeq. FOR.

¶ 4. *Facilè mutari non poteſt.*] certè non debet *l. 31. de quib. l. ſeq de legib. Nam in rebus nouis conſtituendis, euidens vtilitas eſſe debet, vt recedatur ab eo iure, quod diu æquum viſum eſt, l. 2. de conſt. princ.* Concilij Nicæni c. 6. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω Locrorum ſatis nota lex. FOR.

¶ Senatui vrbis Romæ Amalaſuentha Regina. III.

Scribit Senatui vrbis Romæ Amalaſuentha Regina, ſe elegiſſe in conſortem regni ſui Theodahadum patrem ſuum.

Conſors regni aſſumitur Theodahadus. | * *Generalis.* | * actor

POſt flebilem filij noſtri diuæ recordationis occaſum, vicit animum piæ matris * generalitatis affectio: vt non mœroris ſui cauſas, ſed veſtra potius augméta cogitaret. Quæſiuimus regales curas quo ſolatio fulciremus. Sed * auctor illa caſtitatis & miſericordiæ ſingularis: qui nobis primæuum ſubtracturus erat filium, maturi fratris reſeruauit affectum. Elegimus, Deo auſpice, conſortem regni noſtri feliciſſimum Theodahaldum. Vt qui hactenus Reipub. molem ſolitaria cogitatione pertulimus, nunc vtilitates omnium iunctis conſiliis exequamur: quatenus in tractatib. duo, in ſententiis † vnum eſſe videamur. Aſtra ipſa cœli mutuo reguntur auxilio, & vicario labore participata Mundum ſuis luminib. adminiſtrant. Ipſi quoq; homini duplices manus, ſocias aures, oculos geminos, diuina tribuerunt: vt robuſtius perageretur officium, quod duorum fuerat ſocietate complendum. Exultate P. C. & factum noſtrum ſupernis cómendate virtutibus. Nihil reprehenſibile deſideramus agere, quæ cum conſilio alterius cuncta delegimus ordinare. Communio * ſiquidem regni mores aſſerit: quoniam placabilis eſſe juſtè creditur, qui poteſtatis ſuę habere participem comprobatur. Reſerauimus itaque, deo iuuante, palatia viro noſtri generis, claritate conſpicuo, qui Amalorum ſtirpe progenitus, regalem habeat in actibus dignitatem, patiens in aduerſis, moderatus in proſperis, &, quod difficillimum poteſtatis genus eſt, olim rector ſui. Acceſsit * his bonis deſiderabilis [eruditio literarum, quæ naturam laudabilem eximie reddit ornatam.] Ibi prudens inuenit, vnde ſapiétior fiat: ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur: inde princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat. [Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam literarum non augeat glorioſa notitia.] Accipite † quod maius generalitatis vota meruerunt. Princeps veſter etiam Eccleſiaſticis eſt * literis eruditus, à quibus ſemper quicquid eſt pro † honore commonemur judicare recte, bonum ſapere, diuina.

† vnus | *Communio dignitatis.* | * quidem | *Theodahadi laus.* | * iis | *D. Berna literarum naturam perficit.* | † quid | *Princeps literis ſacris eruditus.* | † v. hominis.

na venerari,futura cogitare judicia.Necesse est enim,vt sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia causam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio acuat ingenium diuina, semper efficere nititur pium. Veniamus ad illam priuatæ Ecclesiæ largissimam frugalitatem,quæ tantā procurabat donis abundantiam, conuiuiis copiam,vt considerato eius antiquo studio,nihil noui habere * videatur in regno. In hospitalitate propitius,in miseratione piissimus.Sic cùm multa expenderet,census eius cœlesti remuneratione crescebat. Talem vniuersitas debuit optare, qualem nos " probamur elegisse,qui rationabiliter disponens propria,non appetat aliena. Tollitur enim necessitas principibus excedendi, † quoties assueuerint propria moderari. Laudata nimirum sententia, quæ rerum præcipit modum: quia nimium non placet, etiam quod bonum putatur. Gaudete nunc P.C.& supernæ gratiæ pro nobis vota persoluite:quando talem mecum constitui principem, qui & de nostra æquitate bona faciendo propria suæ pietatis " ostendat. Hunc enim ³ Maiorum suorum commonet virtus,& auunculus efficaciter excitat † Theodericus.

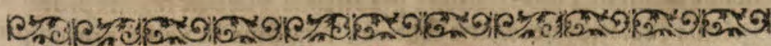
Virtutes regia. | * videbatur. | " probamus | τὸ μέτριον | † quotiens | *Vel a pro imperatore soluenda.* | " ostendit | * Theodoricus

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Post.*] Hæc epistola laudes consortis imperij Theodati continet: qui tandem fraudibus ac periurio solus regnum Gothorum inuasit. For.

§ 2. *Literis eruditus.*] Procop. *lib.* 1. scribit Theodatum,seu Theodahadum literarum Latinarum & Platonicorum dogmatum peritum fuisse: nullam Theologiæ cognitionem tribuit: disciplinæ militaris expertem, & pecuniarum cogendarum, & possessionum accumulendarum studiosum. For.

§ 3. *Maiorum suorum.*] ad vitæ decora domesticæ laudis exempla prouocare debent, *l.vn.Cod.Theod.de emend.propinq.* For.

¶ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. IIII.

Super eodem scribit Theodahadus Rex.

1 Diuina nobis beneficia P. C. peruenisse, feliciter nuntiamus: dominam rerum, toto Orbe gloriosam, consortem me regni sui larga pietate fecisse, vt nec illi deesset fidele solatium, & nobis auitum congraue præstaretur imperium. Suscipiatur gratissime, quod generalitatem constat optasse. Referentur nunc sine metu vota cunctorum. Vt vnde periculum pertuli; inde me vniuersitas cognoscat ornari; Præsumpsistis enim me in * conscio susurrare, quod palam non poteratis assumere. Quantum vobis debeam, hinc datur intelligi, vt illud mihi festinaretis diuinitus euenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc vobis est potius nouum, † quam nobis incognitum. Magna ergo gratia completum debet accipi, quod velociter quem * oportebat vide-

† illic | *Consors regni.* | " habitum | * consortio | † quod | * oporteat

batur aperiri. [1] Sed si quid de vobis meremur, cum tamẽ plurimum apud
† gratiam vos valere nostram † gloriam confidamus, * domnæ & sororis nostræ
* dominæ " personare gloriosas laudes iugiter " personare. Quę magnitudinem imperij sui no-
Regum concordia. stra voluit participatione roborari: vt tanquã in duobus luminibus vnus
† similes esset aspectus, & concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt
* consociat enim † simul, quos & gratia iungit: & parentela * conciliat. Arduum sibi
hoc forsitan æstiment impares mores: difficile est, illos aliter viuere, qui
sibi possunt bonarum cogitationum similitudine conuenire. Consilium
" mutari detractet quippe " mutare detrectat improuidus: sapientiam verò ille quærit in
altero, penes quem est scientiæ magnitudo. Sed inter diuersa munera,
quæ nobis cum regià majestate diuina tribuerunt, illud amplius permul-
cet animũ nostrum, quod nos sapientissima domina, trutina magnæ dis-
ceptationis, elegit: cuius prius ideo iustitiam pertulit, vt prius ad eius
prouectionis gratiam peruenirem. Causas enim, vt scitis, iure communi
nos fecit dicere cum priuatis. O animi nobilitas singularis! En æquitas
Ex priuato rex. mirabilis, quam Mundus loquatur. Non dubitauit parentem prius iuri
publico subdere, quem paulo post voluit ipsis quoque legibus anteferre.
Explorauit conscientiam, cui erat regni traditura censuram: vt & illa do-
" producere mina cognosceretur esse cunctorum, & me probatum " perducere digna-
† iis retur ad regnum. Quando † his muneribus, quãdo soluamus tantæ gra-
* quæ cum tiæ quæ debemus? vt * quæcũque paruulo filio imperauit sola, nunc me-
cum delegerit regnare sociata. In ipsa est enim decus regnorum om-
nium, in ipsa nostrę originis flos bonorum. [2] Quicquid fulgemus, ab eius
* suscepimus claritate * suscipimus. Quando non solum parentibus laudem contulit,
sed ipsum quoque genus humanitatis ornauit. Quis possit sufficienter
" quantoque edicere, quanta pietate, " quanto morum pondere decoretur; Discerent
Laus Amalasuentha. profecto noua philosophi, si viderent: & minora libris suis faterentur
Prudens magis quam loquax. condita, quàm huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad
loquendum summa moderatione grauissima. Hæc est regalis procul du-
† sed bio virtus, celeriùs necessaria sentire, † tardiùs in verba prorumpere.
* tradit Nescit enim pœnitẽda loqui, qui proferẽda prius suo * tradidit examini.
Hinc est, quod eius doctrina mirabilis per multiplices linguas magna
" subitũ vbertate diffunditur: cuius ingenium ita paratum reperitur ad " subitũ,
Regina Saba. vt non putetur esse terrenum. In libris Regum regina Austri venisse le-
" Salomonis gitur ad discendam sapientiam " Salomonis: hic principes audiant, quod
" felicitate sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus clauditur infinitus, &
summa " facilitate componitur, quod ab aliis " nunc sub longa delibe-
ratione formatur. Beata Resp. quæ tantæ dominæ gubernatione gloria-
tur. Minus fuit, vt generalitas sub libertate seruiret, addictum est tantis
meritis, ut ei subderetur & reuerẽtia principalis. Hoc enim obsequio di-
" dominamur gnissimè " dominamur. Nã cum tantæ prudentię pareo, cunctis virtutib.
" monitore obsecundo. Sub tali siquidem " monitore regni pondere non grauamur.
Dum si quid sit pro nouitate incognitum, fiet nobis eius instructione cer-
" veritatem tissimum. Ad bonũ publicum " veritatem non pudet confiteri. Agnosci-
" quod ... potuerit te principes viri sapientissimæ esse dominæ, " quod in nobis " potuerit
plus

plus placere. Illam enim aut interrogando melius sentimus, aut eius imitatione proficimus. Viuite nunc felices. Viuite, Deo auxiliante, concordes, & æmulamini gratiam, quam regum cognoscitis tenere concordiam.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Diuina.*] Insinuat Theodahadus se in consortium regni adsumptum. FOR.

¶ * 2. *Quidquid fulgemus.*] Laus Amalasuenthæ de qua & Procop. *lib.* 1. FOR.

¶ Theodosio [1] homini suo Theodahadus Rex. v.

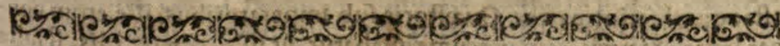
De modesta disciplina seruanda, & illicitis præsumptionibus corrigendis.

POtestatis nostræ censuram, rerum volumus esse " modestiam, vt quátum diuina beneficia percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Priuata siquidem studia à nostro animo probantur exclusa: quia generalis dominus custos factus sum. Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo præsenti iussione " præcipimus, vt quicunque ad domum nostram " noscitur pertinere, & curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsumptionibus insolescat. Quia solus dicēdus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostrā, per patientiam vestrā. Si quis habuerit cum altero forte negocium, ad communia iura descēdite, fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinā, vt reliquos pudeat errare, quādo nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutauimus cum dignitate propositum, & si ante justa districtè defendimus, nūc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent principes, sed quicquid diuino auxilio regimus, nostrum propriè confitemur. Estote ergo circa eos, qui iuri nostro ante fuêre subiecti, omnino soliciti: nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potiùs perueniat, quàm aliqua querela procedat: [quia bona conscientia tunc verè imperat, cum generaliter præstare festinat.]

" modestia
" decreuimus
" cognoscitur
Iure viuendum.
Domesticorum regis disciplina.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Homini suo*] id est, domestico & clienti, *l.* 4. *Cod. de dignit. l pen. Cod. Theod. de censitorib. peræquat. & inspect. l.* 1. *de conductorib. & hominibus domus Augustæ. C. Theod. l.* 5 *de reparat. appell. C. eod.* FOR. Hominem vocat qui ad domum alicuius pertinet, vnde Gallicè *homagium* dicimus. BROS.

¶ Patritio v. I. Quæstori Thodahadus Rex. VI.

Ei conceditur Quæstoris honor: & de morum probitate commendatur.

Quæstoris creatio. † alioquin " cognoscitur.

1 NEcessarium probatur esse Reipub. personas dignitatibus aptas eligere: vt cui iustitia committitur, malis moribus non grauetur † alioqui inefficax est, ab homine exigere quod " agnoscitur non habere: contra, confidenter quæritur quod inesse sentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inspicere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim bonorum omnium est syncera benignitas, quæ non est sola, quia de virtutibus † videtur esse generata. Ordinem

† noscitur * primò *Iustitia.* *Eloquentia.*

serua nostri iudicij: vt sicut hæc * prima quæsiuimus, ita te custodire iustitiam præ omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluenta perquirere: quam licet singulariter diligamus, moribus tamen iuste postponimus. In illis enim vita cognoscitur: hîc " tantùm lingua laudatur: sed in te valde decorum: quia vtrumque nosceris habere sauciatum. Æqualiter enim splendes actionis merito, & dictationi eloquio: vt iuste possit intelligi, per te voluntas principis expediri. Nam inter cæteras artes oratoriam sic diligimus, vt eam ornamentum omnium literarum esse fateamur. Quicquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. * Reperiat quamvis † magna philosophus, quid proderit sentire, si laudabiliter non possit † extollere? " Naturale est, inuenire: sed † facundiùs decenter asserere. Quale * enim cunctis desiderantibus loqui? & res communes ita diserte dicere, quas etiam prudentes se † mirentur audisse? In hac te " cognouimus arte præualidum, vt & suadere posis suauiter, suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo Quæsturæ tibi fasces † per [2] decimam tertiam Indictionem, propitia diuinitate concedimus: [3] vt facias generalitatis votum iuridicorum sequendo iudicium. Totum te legibus, totum responsis trade prudentium. Sic nobis optime " consulueris, si priscorum seruias constitutis. Considera in verbis tuis laudem positam principalem. Fama nostra est, quod loqueris: conscientia, sine dubitatione quod sentis. Intellige tamen quantum sit, quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. " Hæc subiectos nostros amplectitur, hæc per gentes exteras peruagatur, per hanc vbi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt ciuitatibus prouinciisque sermones Iudicare de nobis possunt, qui etiam nostris iussionibus obsequuntur. Summo ergo studio constat esse seruandum, quod de nobis potest ferre iudicium.

" tamen *Laus eloquentiæ.*

* reperiatur † magnas † excolere * naturalis " facundi † enim est " mirantur † cognoscimus. *Quæstoris officium.* * pro decima tertia indictione " consulatis.

" hoc

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1. *Necessarium.*] De quæstoris officio ac eloquentia qua de re suprà *libr. 6. epist. 5. & libr. 8. epist.* 3. & 14. FOR.

¶ * 2. *Decimam tertiam.*] Id est anno Christi 538. Belisario v.c. consult. FOR.

¶ 3. *Vt facias generalitatis votum, iuridicorum sequendo iudicium.*] Hinc constat quæ fuerint partes Quæstoris sub Imperatoribus: ille enim condebat leges, & veritatem precum rimabatur, vt subscriberet illis, si iusta ratione niterentur, quod liquet ex *leg. 2. Cod. de petit. bon. subl.* vide Symmach. *lib. 2 epist. 5. & lib. 5. epist. 52.* & quæ notauimus ad *epist. 5. & 6. libr. 6. infra.* BROS.

¶ Senatui

¶ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. VII.

Super eadem.

POst primordia nostri imperij vobis feliciter nuntiata, congrua nobis " contigit P. C. causa sermonis: vt judicem nos cognoscatis elegisse, cujus vos lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens Reip. decus est, qui & vota nostra optimè videatur edicere, & Antiquorum iura firmo cōsilio custodire. Hinc est enim Patritius suis jam vocabulis honoratus. " Nam perpetua fruitur laude, cui est honor in nomine: cujus affluentem facundiam¹ studia Romana genuerunt, " ostentans meritò de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit vbique laudari: ibi defecatus sermo Latinus est: " inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vina, " balsama, & olentia thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suauius nil sit auditū. Sic bonis artibus eruditus, mox est forensibus " aptatus excubijs: vt oratores, quos longa meditatione præceperat, " à simili declamatione monstraret. Notum est etiam, quanta cum collegis suis " moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper affuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus inuentis: non quod plerique faciunt ² vacauit iniurijs, qui sic perorauit causas sub tranquillitate, vt mores proprios semper assereret. Contendisse siquidem, nō litigasse repertus est. Alienam enim causam faciebat suam gloriam. Nam sic cognitus est vincere, vt probaretur contrarium " non læsisse. Talē itaque virum non decuit diutius justitiam petere, sed docere. Quia judicaria virtus est, " linguæ bonis abundare, & mentis temperantiam custodire. Cognoscite P. C. quid fieri velimus, quando in judicib. primùm mores " elegimus, in ea magis dignitate, quæ iura consueuit edicere. Non enim tēporibus nostris potestate regia est armata Quęstura, sed legibus probatur esse composita. Velle nostrum Antiquorum " Principum est voluntas, quos in tātum desideramus imitari, quātum illi justitiam sunt secuti. Illa est enim " reuerenda priorū auctoritas, quæ à recto tramite non declinat. Sequendi enim necessitatem " reliquit posteris, qui justitiam suis miscuerit constitutis. Et ideo P. C. per decimam tertiam Indictionem Illustri Patritio Quæsturæ contulimus dignitatem: vt qui est clarus nomine magnificus etiam sit honore. Fouete in eum nostra judicia: vt quod nos præstitimus, vobis placitum nihilominus " sentiatur.

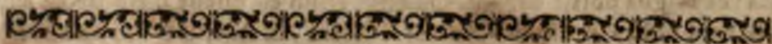
Ad Senatū pro receptione Quæstoris commendatio.
" contingit
Patritius.
" nam &
" ostentas
Rom. eloquētia.
" ibi
" blasama
" aptus
" consimili
" declamatione
Modestia.
" animum non
" linguam & bonis
" eligimus
Quæstor quid eo sæculo fuerit.
" principiū
" reuerēdi
" relinquis
" sentiamus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Romana studia*] hìc de Romana eloquentia loquitur: & quidem tum inclinante Latini sermonis dignitate haberi in precio cœperunt qui Latine scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certè imperij Iustinianæi ætate contractus, qui à tabellionibus pręscriberentur: conceptos eo ferè sermone, quo nunc vulgus Italiæ vtitur, vt constat ex instrumento Bibliothecæ regiæ, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli cum ipso,

transſegit,quod Rauennæ ſcriptum eſt anno Iuſtinianæi Imperij 38.indictione 12.cujus exemplum à me deſcriptum in larario ſeruo.For.

¶ 2.*Vacauit iniuriis*] Laudatur hic quæſtor, ex eo quod in agendis & perorandis cauſis ab iniuriis ſibi omnino temperauerit:turpiſsimus enim eſt conuiciendi mos,vt teſtatur Valentinianus Imper. in *l. quiſquis. C de poſt.*Præterea orationes non ſunt conuicijs implendæ vide Ammia. Marcellinum. *lib.*30. Bros.

¶ 1.Iuſtiniano Auguſto Amalaſuentha Regina viii.

Iuſtiniano Imperatori Amalaſuentha regina petit licentiam transferendi marmora,quæ emerat.

ITa nos gratia veſtrę pietatis oblectat,vt quicquid ad decorem noſtrum poteſt proficere,libenter à « veſtris velimus partibus poſtulare. Quia talia vobis diuina tribuerunt,vt & vos ejus « affluenter muneribus abūdetis,& ſperantibus « benigno animo,quæ ſunt neceſſaria,concedatis Et ideo manſuetudinem veſtram reuerenter ſalutans, harum portitorem illum ad excellentiæ veſtræ beneficia deſtinauit: vt marmora, vel alia neceſſaria quæ quondam Calogenitum comparare feceramus, per præſentium portitorem ad nos peruenire,Domino fauente,jubeatis. Vt cognoſcamus nos à pietate veſtra re vera diligi , quorum facitis vota compleri. Veſtra enim gloria eſt noſter ornatus:quando vos pręſtitiſſe cognoſcitur, quod noſtris laudibus applicatur. Decet enim,vt & [3] Orbis iſte Romanus juuamine veſtro reſplendeat,quem amor veſtræ ſerenitatis illuſtrat.

« noſtris « ſemper « bono

Marmor.

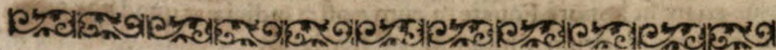
Orbis Romanus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Iuſtiniano*] Amalaſuentha cogitauit ab Italia Conſtantinopolim vſque adire Iuſtinianum Imp.Procop.*lib.*1.*de bello Gothico.*For.

¶ 2.*Portitorem*] lib.1.epiſt. vlt.lib.8 epiſt.8. Forn.

¶ 3. *Orbis iſte Romanus*] *l.*17.*in orbe Romano, De ſtatu hom.* Plin.*lib.*17.*cap.*12.*lib.* 33.*cap.* 4.malè priùs, *in vrbe Romana,* legebatur. d.l. 17. quod editio Florentina arguit:& jam Alciat. *lib.* 2.*c.* 22. *diſpunct.* annotarat, cui & hic locus ſuffragatur,& *l.*1.*C.de Eunuchis.* For.

¶ Iuſtiniano Auguſto Theodahadus Rex.ix.

Super eodem.

AEquum eſt, ſapientiſsime Imperator,vt illa nobis libenti animo faciatis impendi , ad quæ ſi eſſemus deſides , à veſtra potiùs clementia deberemus hortari. Vobis enim gratum eſſe non dubium eſt , quicquid per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri. Quia laudibus ve-

ſtris

ſtris iure proficit, quādo videtur creſcere, quod ad noſtrę Reipublicæ poteſt gloriam pertinere. Quapropter exhibens principatui veſtro reuerendiſsimum ſalutationis affectum, harum portitorem ad illa direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus fuerat deſtinatus: vt, etſi perſona rebus humanis ſubtracta eſt, beneficia eſt tamen « veſtra ad « nos, Deo « ordinante veniant. Ne caſſetur deſiderium, quod conuenienter eſt de « veſtra præſumptione ſequutum.

Mandatum ſi...ur mor... te.
" noſtra
" vos
" iuuante
veniat
FOR.
" noſtra

❡ 1 Theodoræ Auguſtæ Amalaſuentha Regina. x.

De pace.

† DVm propoſiti noſtri ſit illa quærere, quæ probantur ad « gloriam principis pertinere, dignum eſt vos ſermone venerari, " quos bonis omnibus conſtat ſemper augeri. Concordia non eſt ſola præſentium, quinimò illi ſe meliùs reſpiciunt, qui animi caritate ſe " coniungunt. Atque ideo reddens Auguſtæ reuerentiæ ſalutationis affectū, ſpero vt redeuntibus Legatis noſtris, quos ad clementiſsimum & glorioſiſsimum Principem deſtinauimus, de veſtra nos faciatis ſoſpitate gaudere. Quia proſpera veſtra ita nobis " grata videntur, vt propria: & neceſſe eſt, ſoſpitatem deſideranter ſuſcipere, quam nos jugiter conſtat optare.

† Cum
" gloriam pij
" quæ
" iungunt.
" grata eſſe

NOTÆ VARIORVM.

❡ 1. *Theodoræ Auguſtæ*] Iuſtiniani coniugi, de cujus fortitudine animi Procopius meminit. Ad eandem ſcribitur infrà epiſt. 20. 21. 23. hujus libri. FOR.

❡ Maxima Domeſtico v. i. Theodahadus Rex. xi.

De conceſſione Primiceriatus.

SI gloria eſt bonorum Principum, incognitas honoribus clarificare perſonas, (dum quicquid à ſubjectis proficiſcitur regnantium laudibus applicatur) quanto nobis præſtantius eſt, nobiliſsimæ familiæ reddere, quod eam cognoſcimus etiam naſcendi ſorte meruiſſe? Sic enim juſtitiam ſequimur, ſi bonis hæredibus parentum præmia non negemus. Decet enim, etiam priores ſuos vincere, qui ad noſtra meruerunt tempora peruenire. Anitios quidem penè principibus pares ætas priſca progenuit: quorum nominis dignitas ad te ſanguinis fonte perducta, collectis viribus hilarior inſtaurata rutilauit. Quis ergo relinqueret in poſteris minùs « honoris, quos tam diu conſtat fuiſſe præcipuos? ¹ Accuſarentur ſæcula, ² ſi talis potuiſſet latere familia. « Atque nobis Marios vel Coruinos annoſior vita « ſeruaſſet, vix ſatiaretur Principis

Primiceriatus et domeſticatus confertur.
" honores
" Atque vtinam Marij.
Coruinos.
" reſeruaſſet
ſet

Primiceriatus seu domesticatus.
Vxor regia stirpis.
" quid
Affinitas regia.
" tribuatur
Modestia & potentia.
" elatione verò
" prouenientibus
" laudaris
" sunt quidem
" nunc

votum, si nos contingeret personas illas talium possidere meritorum: quemadmodum nunc profectò negligamus inuenta, qui desideramus habere præterita? Atque ideo, (quod feliciter dictũ sit) Primiceriatus, qui & Domesticatus nominatur, ab ³ Indictione decima quarta tibi conferimus dignitatem. Vsurus es omnibus titulis, qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis natalibus videatur inferior, cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior, cujus tempore meruisti conjugem regię stirpis accipere, quam in tuis curulibus nec præsumpsisses optare. Age nunc, vt sicut tibi est votiuus, ita nobis reddatur acceptus. Considera " quod merueris, & dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familiæ regnantis adiungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudini detur: nunc omnibus communio benigna " præbeatur: vt talem probemur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriæ: quia de modestia laus sumitur, de " elatione odium concitatur. " Prouectibus quidẽ proxima est indubitáter inuidia: sed toleràtia meliùs vincitur, quæ cõtentione semper augetur. Supra cæteras enim virtutes amicá sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potiùs quàm vindicando "laudaberis. Iam vince: benigna dilige: caue ne major videatur esse felicitas moribus tuis: sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati " sunt hactenus parentes tui, sed tanta " non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est vltra quod crescat. Quicquid præconialiter egeris, ⁴ proprio matrimonio dignissimus æstimaris.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Accusarentur secula*] disciplina temporum, & seculi felicitas à principibus prædicatur, *lib.* 1. *epist.* 5. *lib.* 2. *epist.* 13. *lib.* 4. *epist.* 10. *hoc lib. epist.* 18. & aliàs sæpenumero. FOR.

¶ 2. *Si talis potuisset latere familia.*] Plinius non multum dissimilia protulit in Panegyrico de sui seculi fœlicitate agens, *Salua est omnib. vita,* ait, *& dignitas, vita, nec tam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate, nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt.* BROS.

¶ 3. *Indictione decima quarta*] post consulatum Belisarij V.C. FOR.

¶ 4. *Proprio matrimonio*] vetere & eleganti loquendi more, *propria vxor:* Seru. Honoratus in illud Virgil. *lib.* 1. *&* 4 *Æneid.*

Connubio iungam stabili, propriámque dicabo.

Hersiliæ precatio apud Aul. Gell. *lib.* 13. *cap.* 21. *Vt liceat nuptiis propriis & prosperis vti:* nec enim vxor ad tempus, sed in perpetuæ vitæ consuetudinem ducitur, *lib.* 1. *de rit. nupt.* §. 1. *de patria potest. institut. cap. vlt. Extra de cond. appos.*

¶ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. XII.

Super eodem.

NE quis nos, P. C. in honoribus dandis non æſtimet habuiſſe rationem, quod poſt inſignia Conſulatus minora magis poſteriùs conferamus. Quinimò ſuaſerunt nobis merita candidati, ne iam maturus nulla videretur ſumere, qui primæuus emerita cognoſcitur accepiſſe. Auari quippe principis erat, in vno honore ſpatia vitæ tam magna concludere, & ideo magis nihil præſtare, quia prius cognoſcitur ſumma meruiſſe: quin potiùs omnia promiſcuè concedamus. Nulla dignitas minor eſt, cùm bene geritur: quando reuerentiam plerunque actio videtur accipere de claritate perſonæ. Hæc autem tunc ſunt gradibus diſtincta, cum diuerſis fuerint attributa. Nam honorem ſuum ſemper æqualiter retinet quicquid probè * retinet Conſularis. Sic minorum fluminum vocabula maior amnis abſorbet: & quamvis plurima fluenta Tyberis * noſter excipiat, tamen à proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum ſit, illuſtri viro atque magnifico Patritio Maximo Primiceriatus, qui & Domeſticatus nominatur, à quartadecima Indictione gerendam tribuimus dignitatem: vt mediocritas honoris meritò creſceret præſidentis. Neque enim fas eſt humile dici, quod gerit Anitius: familia toto Orbe prædicata, quæ verè dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed † his bonis addimus P. C. vt noſtræ affinitati præcelſæ clara familiæ veſtræ gratia miſceatur. Verum hanc gloriam non ſibi † tamen poteſt vnus aſſumere, quam nos probamur Romano * nomini contuliſſe. Reddite affectui meo pleniſſimam caritatem. Plus eſt amandus à domino, qui parentis nomen dignatus eſt præſtare ſubiecto. Sed æquum eſt P. C. vt carus exiſtat, per quem vobis * talia contigerunt. Exultate generaliter, & has nuptias lætitia profuſa celebrate. Vnde profecit nomen omnium, vota debent eſſe cunctorum. Quæ preces à me exigere potuerunt, quod meus animus ſpontanea deliberatione conceſsit? vt veſtri ordinis viros parentes verè appellare poſsimus, qui nobis affinitatis claritate iungendi ſunt.

Candidati cõmendatio · * v. geſſerit. · * v. veſtes accipiat. · † iis · † tantum · * nomine · * iam fœlicia. · *Nuptiarum gratulatio.*

¶ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. XIII.

Quod amoueantur ab ordine Senatorio ſuſpiciones ambiguæ.

POſtquam venerabiles viros Epiſcopos agnita largitione remiſimus: nec petitionibus veſtris, quamvis eſſent quædam reprehenſibilia, noſter animus obuiaſſet, venientes ad nos aliqui † rettulerunt, ciuitatem Romanam adhuc inepta ſolicitudine laborare, & id agere, vt niſi noſtræ manſuetudinis intereſſet, pericula ſibi potius certa ex dubiis ſuſpicionibus concitaret. Vnde æſtimate, cui debeat populorum inanis leuitas imputari, niſi veſtro ordini, à quo * decuerat cuncta componi. Per veſtram ſiquidem ſapientiam † admoneri prouincias oportuit vniuerſas: vt talia probarentur aſſumere, quæ principis primordia viderentur ornare. Verum quæ ciuitas non fiat excuſabilis, ſi Roma deliquerit? Rex minor ad † potioris currit exemplum, & alieni facti iure inui-

Suſpicionib. occurrit. · † retulerit · * debuerat · † admoneri. · *Exemplo peccatur.* · † potioris,

† qui

diam sustinet. † quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias diuinitati referimus, quæ dona sua vestris potius ornauit excessibus. Ecce prius culpas ignoscimus, quam deuotiones aliquas sentiamus. Nihil debemus, & soluimus: ante benefici sumus, vt postea gratissimo inuenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ grauitas asseratur, noluimus tamen nos tantum prædicari, nisi vt deuotionis Romanæ benignitas possit ostendi. Plus enim de vestra opinione pascimur, quàm si de nostra semper tranquillitate laudaremur. Amouete suspiciones, ab ordine vestro semper extraneas. [1] Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt genium mores si parentes publicos minores contigerit inueniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficiunt ista verecundis, vt ad studium perfectæ deuotionis incitemus, quos paululum de praua suspicione * culpamus. Nos enim † quod præsentiam vestram expetiuimus, non vexationis iniuriam, sed vtilitatis vestræ causas profunda cogitatione tractauimus: vt illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognouimus expedire. Certè munus est, videre principem. Hoc à vobis pro Reipub. vtilitate volumus fieri, quod præmiis solebat aptari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cùm res poposcerit aliquos ad nos præcipimus " euocari, vt nec Roma suis ciuibus enudetur, & nostra consilia viris prudentibus adiuuentur. Redite ergo in pristinam deuotionem, vt solicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adiuuentur ingenio. Quia hoc vobis semper insitum fuit principibus vestris votum puritatis offerre: nec parere necessitate terroris, sed potius amore dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commisimus: vt summotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

* culpanimus.
† qui
Videre principem beneficium est.
" aduocari.
Mandata legati.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Non decet Senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari.*] Ordo Senatorum carere omni vitio debet. *l.* 74. *C. Theod. de decur.* qui vitiis anteactæque vitæ opprobriis laborant amplissimo ordine indigni judicantur, quia famosis dignitatum portæ non patent. vide Cornel. Tacit. *lib.* 11. *annal.*

¶ Populo Romano Theodahadus Rex. XIV.

Super eodem.

Licet vobis insitum, dominos vestros pura mente diligere, & obsequiis id † agere, vt regnantis animum possitis habere placabilem: hoc tamen Majorum vestrorum semper proprium fuit, vt tanquam membra capiti, ita suis principibus viderentur adiungi. Quam enim vicissitudinem reddat, qui maximo labore defenditur, cuius per dies singulos ciuilitas custoditur, nisi vt illos diligat supra omnia, per quos habere

Cohortatio ad concordiam.
† gerere.
Nam est ... nisi principes amare.

probatur vniuersa? Absit enim à temporibus nostris, vt in vobis aliquid tale reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. Fides vestra quæ vos hactenus asseruit, modo potius euidenter " ostendatur. Non † vanum, non dolosum, nec seditionibus plenum, populum decet esse Romanum. Mali mores nostro nomini probantur aduersi. Sed hoc quoque mirabile est, quod grauitatem vestram cogimur admonere, * quem constat semper sponte sapuisse. Nullæ vos ineptæ suspiciones, nulla timoris vmbra deterreat. Habetis principem, qui pietatis studio " optet in vobis inuenire, quod diligat. Hostibus vestris, non defensoribus obiectis. Inuitare, non excludere * debuistis auxilium. Sed sensus iste forrassis eorum est, qui minus probantur intelligere, quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redire consilium. Nunquid vos noua gentis facies vlla deterruit? Cur expauistis, quos parentes hactenus nominastis? Qui relictis familiis ad vos venire properabant, de vestra erant potius securitate soliciti. Quando, rogo, talis ab illo vicissitudo " recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis: quia die noctúque incessanter † optamus, vt quod parentum nostrorum temporibus constat enutritum, sub nobis potius diuinis auxiliis augeatur. Vbi enim fama regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. Imò magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat. Quoniam sublevare cupimus, quos intendere † probis moribus inuenimus. Aliqua etiam vobis per illum dicenda commisimus: vt nostrum circa vos in omni parte animū propitium scientes, iugibus (sicut oportet) obsequiis, & * oratione syncera deuoti esse debeat.

" ostendat
† varium
* quam
[illegible] tes Rom- [illegible] mos conatur, emollire Theodahadus.
" optat
* debuissetis.
" reperta
† optemus
† bonis Mandata.
* ratione.

§ Iustiniano Imperatori Theodahadus Rex. xv.

Commodat nuntios euntes pro negocio Ecclesiæ Rauennatis.

Constat, desiderium nostræ voluntatis expleri, † quoties ad pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari. Quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum syncera mente colloquitur. Et ideo salutans clementiam vestram honorificentia competenti, harum portitorem pro negocio Rauennatis Ecclesiæ venientem, gratissima vobis petitione commendo. Quando talis offertur causa præstandi, vbi merces videatur acquiri, quam vos facere semper exoptant, qui serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium, meliora recipere, quos contingit iusta præstare.

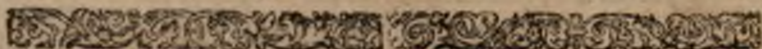
† quoties

§ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. xvi.

De Sacramento à rege præstito.

† nimirum Imperiosa † nimium res est P.C. pietas nostra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (Deo præstante) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudáda. Cognoscitis prudentes viri verba, quæ loquimur: vel nunc clementiam, quam vobis ante promittere debuistis agnoscite. Ecce † nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est à principe grauis vincenda suspicio: sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. Postulata siquidem sacraméta, vobis ab illo atque illo præstari, nostra decreuit auctoritas, quod bene imperaturo non est difficile † persuasu: quia sic vobis securitatem dedimus, vt * nihil nostro proposito addere videremur talia siquidem, qualia promittimus, eramus acturi: quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod diuinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remunerator est bonorum omnium Deus. Nam quicquid in subiectos pietatis efficimus, illum nobis † repensare sine dubio judicamus. Quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrate. Quia post talia redditur clementiæ nostræ, potiùs quàm offertur affectus.

Marginal notes: † enim — *Sacramentum à rege præstitum.* — † persuaru — * nihil — *Deus.* — † compensare.

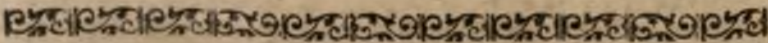

¶ Populo Romano Theodahadus Rex. XVII.

Super eodem.

Cognoscite Quirites, quali vos princeps vester firmitate dilexerit, vt tentatus asperis rebus non vos pateretur esse solicitos: nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper † optamus in summa Reip. celebritate lætari. Vestra enim † succuritas noster ornatus est: & hoc verè gratàter accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. Quapropter flexi petitionibus vestris per illum atq; illũ præstari vobis sacramenta censuimus, vt Regis vestri animum non habeatis incognitum, nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifestè teneatur, quod creditis in principe. Æstimate, quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille iurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despicimus sanare subiectos: & ideo licet culmini nostro videretur incongruum, libenter acquieuimus facere, quod generalitatem probamus optasse. Intelligite quantum vobis imponere vester videatur affectus, fide vobis constringimur, qui vel solo verbo promissa seruare sacris lectionibus admonemur. Ostendite nunc deuotionem vestram: supernæ maiestati iugiter supplicate, vt tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cœlesti munere concedantur.

Marginal notes: *Sacramentum præstitum populo.* — † optauimus. — † securitas — *Fidem non fallere.*

¶ Senatui vrbis Romæ Theodahadus Rex. XVIII.

Adhuc in nouitate regia titubanti rescribitur, quod arma erant non ad læsionem comparata.

Reme-

REmedium, quod pro vobis P.C. pia mente * transmisimus, non sinimus vobis fieri acerba suspicione contrarium: quia læsionis instar est, occultè consulere, & aliud velle monstrare. Cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potiùs destinata, vt qui vos tentauerit appetere, diuino auxilio manus eis Gothorum debeat obuiare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit, si paterfamilias diligens decipientibus locum surreptionis intercipit: qua nos conuenit cautela Romam defendere quam constat in Mundo similem * nihil habere? Summa non" mittuntur in casu: quia probatur minus diligere, qui negligit aduersa tractare. Sed ne in aliquo vobis grauis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinante illo, annonas fecimus secundum forum * rerum venalium comparari: vt & illis tolleretur necessitas excedendi, & vobis auferretur causa dispendij. His etiam præfecimus maiorem domus nostræ vacationem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset iure reuerendus, cuius exemplo & excessus vitarent, & fortitudinis instrumenta perquirerent. Quos tamen locis aptis præcipimus immorari: vt foris sit armata defensio, intus vobis trãquilla ciuilitas. Intelligite quid excogitauerit † consolatoriũ principis pro vobis ingenium. defensio vos obsidet, ne manus inimica circundet, & à periculis" excepimus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim, vt, nostris temporibus vrbs illa muris videatur protegi, quam constat * hominibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de diuino speramus auxilio, vt quæ semper fuit libera, nullius inclusionis decoloretur iniuria.

* tractauimus.
Exercitus.
* non
" nituntur
Annona parata.
* illum
† consolatorium.
" excipimus.
* gentibus

NOTÆ VARIORVM.

¶1 *Nostris temporibus.*] Identidem hoc inculcatum satis indicat, quanta fuerit principibus cura famæ sui sæculi, suprà epist. 11. *huius lib. epist. 5. lib. 1. epist. 13. libr. 7. & lib. 4. epist. 12.* FOR.

¶ Iustiniano Imperatori Theodahadus Rex. XIX.

De mutuis affectionibus super reformatione pacis hinc inde porrectis.

GRatias diuinitati referimus, cui est Regum semper accepta tranquillitas, quod prouectum nostrum clementiæ vestræ gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad Regni culmina peruenisse. Sic decuit suscipi, qui se per vos præsumpsit augeri. Præstate igitur Mundo vestræ benignitatis exemplum: vt detur intelligi, quantum promoueat, qui se pura vobis affectione commendat. Non enim rixas viles" per Regna acquiritis: non vos iniusta certamina, quæ sunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati poteritis abiicere, quam pro ingenita pietate, & iracundis gentibus consueuistis imponere? Bona quidem vestræ

" peregrina requiritis.

† tacemus concordiæ non † taceamus. Totum creditur eximium, quicquid vobis fuerit prædicabili caritate sociatum. Sed & vobis gloriosi principes, cùm sitis absolutè mirabiles, aliquid tamen additur, cùm vos omnia regna venerantur. Nam commune est cunctis, in suis imperiis prædicari: sed illud est omnimodis singulare in extranea gente laudes proprias inuenire. Quia ibi sunt vera iudicia, vbi neminem comprimit vlla timiditas. Diligeris quidem piissime Imperator, * in propriis regnis, sed quantò præstantiùs in Italiæ partibus plus * amari, vnde nomen Romanum per Orbem terrarum constat esse diffusum? Oportet ergo nostram pacem seruari, quæ vobis contulit gloriosa exordia vocabuli. Sed vt sacris affatibus ordine respondere videamur, reuerentissima salutatione decursa, piis sensibus indicamus, beatissimum Papam vrbis Romæ, vel amplissimum Senatum nostra præceptione commonitos, vt vir eloquentissimus Petrus legatus serenitatis vestræ, & doctrina summus, & conscientiæ claritate præcipuus, sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet, nec contra voluntatem vestram moras incongruas sustineret: quia totum illud desideramus efficere, quod vestro nequeat iudicio displicere. Quando & pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. cui virum venerabilem illum, Legatum nostrum adiungendum esse credidimus: vt non per * occasionem Legationis vestræ, sed propria potiùs destinatione nostra possitis vota cognoscere.

Margin notes: † tacemus. Laudari ab extraneis. * impropriis. * amerir. Papa vrbis Rom Senatus. Legatis. * actione.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina. x x.

Super susceptione affatus beneuoli de pace petita.

Literas pietatis vestræ gratia, quæ desiderata semper sumuntur, accepi: & colloquia oris vestri, muneribus omnibus celsiora, reuerendissima gratulatione promerui: cuncta mihi de tam sereno animo promittens, quando quicquid optare potui, in tam benigna collocutione suscepi. Hortamini enim, vt quicquid expetendum à triumphali principe, domino iugali nostro credimus, vestris antè sensibus ingeramus. Quis iā dubitet ad effectū peruenire, quod talis potestas dignabitur allegare? Antè quidē de causarū nostrarū æquitate præsumpsimus, sed nūc ampliùs de vestra promissione lætamur. Non enim ** poterunt vota vestra differri, quando interest quæ merentur audiri. Nunc implete promissa, vt rem tenere faciatis: cui spem certissimam contulistis. Additū est etiam gaudio † meo, quòd talem virum vestra serenitas destinauit, qualē & tanta gloria debuit mittere, & vestra decet obsequia retinere. Dubium enim non est, illam mores * retinere, cui obseruatur assiduè, dum constat defecati animum, bonis præceptionibus institutū. Hinc est, quòd vestra reuerentia cōmoniti duximus ordinandum, vt siue beatissimus Papa siue Senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse iudicastis.

Margin notes: ** potuerunt. † nostro. ** dare † dicere. Papa Senatúsue auctoritas.

ne g.O.

re gloria vestra minus reuerenda poterit, cui studium dilationis opponitur, sed potiùs de celeritate facti, votiua gratia possit augeri. Nam & de illa persona, de qua * ad nos † aliquid verbo titillante peruenit, hoc ordinatim esse cognoscite, quod vestris * credimus animis conuenire. Desiderium enim nostrum tale est, vt interueniente gratia non minùs in regno nostro, quàm in vestro iubeatis imperio. Significamus itaque, supradictum ante nos à venerabili viro Papa egredi fecisse, quàm vester Legatus hatum portitor de † vrbe Roma potuisset exire: ne aliquid * accederet, quod vestris animis obuiaret. Quapropter salutans veneratione, quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum & moribus doctrináque pollentem, sanctitatis etiam honore reuerendum ad vestram clementiam Legationis officio † peculiariter curauimus destinandum. Quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas diuinis ministeriis iudicamus acceptas.

* &
† aliqua
* credidimus.
† vrbis
* accideret
† peculiarem decreuimus.
Sacerdos legatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Literas.*] Theodahadus Iustiniano Imperat. ipse quidem proxima superiore epistola: Gudelina verò Theodahadi vxor Theodoræ Augustæ semel atque iterum scribit: cui & Amalesuentha hoc lib. epist. 10. Obserua sacerdotem, vt gratiorem & acceptiorem legatum mitti. FOR.

¶ Theodoræ Augustæ Gudelina Regina. XXI.

De pace tuenda.

AEstimare te conuenit, Augustarum prudentissima, quantis cupiam nisibus gratiam vestram quærere, quam * & domnus iugalis meus magno studio desiderat obtinere. Nam licet hoc illi sit omnimodis " causarum, mihi tamen cognoscitur esse præcipuum: quando me tantæ dominæ ita potest amor erigere, vt supra regnum cognoscat maius aliquid inuenire. Quid enim gratius, quàm si gloriæ vestræ videat caritatis participatione † sociari? vt quia vos abundè fulgetis, nobis libenter de proprio splendore * impertiamini: cùm damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri. Fouete desideria nostra, quæ cognoscitis synceritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos regna commendet. Debetis enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fugere. Quapropter serenitati vestræ reuerentiam salutationis impertiens, affectuosa me animis vestris præsumptione commendo: sperans, vt sic omnia mirabilis prudentia vestra componat, quatenus si fiducia, quæ nobis de animo vestro data est vberiùs augeatur. Nam cùm nullam inter Romana regna deceat esse discordiam emersit tamen & qualitas rei, quæ nos efficere cariores vestræ debeat æquitati.

* etiam dominus.
" causarũ.
† sociatum
* mutue mini.

¶ Iustiniano Imperatori Theodahadus Rex. XXII.

Scribitur per legatum de pacis confirmatione.

De pace legatio. RETinetis sapientissime principum, & per Legatos nostros, & per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra pietas destinauit, quo studio concordiam augustæ serenitatis optemus. Et nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credimus esse repetéda: vt vera atque affectuosa iudicetis, quæ frequenter experita cognoscitis. Pacem siquidem sub omni synceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora vt eam tantis votis meritò quæsisse videamur. Absit autem, vt quod nobis committitur, debeat ingrauare. Pro vobis potiùs * tractare quod conuenit. Trahitur enim ad beneuola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda: nec potest vtilitatem propriam anteferre, cui magis decorum est credenti profutura præstare. Considerate etiam principes docti, & abaui nostri historica * monimenta recolite, quantum decessores vestri * studuerint de suo iure relinquere, vt eis parentum nostrorum fœdera peruenirent. Æstimate, qua gratia debent oblata suscipi, quæ consueuerant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ potiùs proficit quod demonstrare contendimus: quando nunc illi vestram gratiam vltrò quærunt, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. * Associentur amicitia gratuita vestris animis, quos priùs vobis largitatis studio iungebatis. Ne bona tantùm illorum temporum fuisse credantur, quæ vos & copiosa benignitate vincitis, & affluenti munere superatis. Atque ideo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, sacerdotio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute diuina, quòd & suis meritis vobis abundè placeat, & desideria probæ petitionis obtineat: sperantes vt eum cum affectu rerum celeriùs recipere debeamus. Sed quia epistolaris series continere non poterat vniuersa, aliqua sacris sermonibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

Malorum merita. * tractare. * momenta * studuerunt. * Associetur. Sacerdotium. Mandata legati.

Theodoræ Augustæ Gudelina Regina. XXIII.

De pace confirmanda.

SVscipientes Legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, & quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhærentem, optata nobis Augustæ gratiæ monumenta * fulserunt: vt per eum * disceremus, acceptum vobis esse, quod in hac Repub. constat euenisse. † Ostenditis, vos diligere, quicquid ad iustitiam cognoscitur pertinere: quando per diuinam * prouidentiam omni suspicione detersa, desiderabilis potest vnanimitas permanere. Nunc est potiùs, quod regna coniungat promissio fixa & votiua concordia. Et ideo illum virum venerabilem,

* fluxerũt * diceremus. † ostendistis. * prudentiam. Concordia

nerabilem: vestris conspectibus vere dignissimum. Legatum nostrum ad vos specialiter credimus esse diligendum: vt vobis † annuentibus, serenissimi iugalis nostri pacis gratia solidetur: * quatenus generalitas euidenter agnoscat, meritò venisse nos ad suauitatem fœderis, per tale vinculum caritatis. Et [quia semel benè mita, nulla debet contraria † occasione suspendi, si quid est, quod difficultate sui nobis non oportet imponi,] sapientiæ vestræ moderatione mitigetur: vt affectum, quem circa regnum vestrum habere cœpimus, iugibus studiis augeamus. Quapropter † exigite vestræ sapientiæ firmitatem, & hanc vobis palmam concordiæ specialiter * vindicate. Vt sicut clementissimi Imperatoris fama in præliis inclyta dicitur, ita in pacis studio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos & frequenter videat harum portitor, quem direxi: quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim iusta, non grauia: cùm tamen nihil videatur impossibile, quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

† admiserimus.
* quàtum
† actione.
† erigere
* vindicate.

¶ Iustiniano Imperatori Gudelina Regina, XXIV.

De pace recipienda exultatio.

VEniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ serenitatis expleuit, vt vidisse nos æstimemus, cuius colloquia † benigna suscepimus. Quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium iure ab omnibus commendationis suæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, Legatum * domini iugalis nostri, ad vos specialiter directum, salutiferos apices curauimus destinandos: vt recurrens vestræ serenitatis affatus, & de optata incolumitate lætificet, & de firmissimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio causarum bene disponitur ordo, & nostræ tranquillitatis geminata crescit affectio. Suscipiamus ergo vestri animi bona: quia hoc est regale propositum, gloriosè viuere, amore cunctorum: Quædam " vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quæ pro ingenita mansuetudine & libenter accipite, & efficaciter, Deo auxiliante, præstate.

† benignè.
* domini
" vero vobis Mandatariis.

¶ Iustiniano Imperatori Theodahadus Rex. XXV.

Super eodem.

PEr venerabilem virum † Herecleanum præsbyterum augusta nobis pagina vestræ serenitatis illuxit, " sermones benignè tribuens, & aptè munera salutationis impertiens: vt re vera magnum sit beneficium, tam suaue principis meruisse colloquium. Cui reddimus quanta valemus claritate responsum, optantes, vt & sospitatem vestram sæpius

† Erecleanū
" gratiam sermonis.
Colloquium cum Principe.

non audire contingat, & regni vestri felicitas semper accrescat. Quia tale votum nos decet habere, quod gloriam salutémque vestram iugiter possit extendere. Significamus etiam, pro vestro voto ad Papam vrbis Romæ nos literas destinasse, vt præ ee tium gerulo literarum sine aliqua dilatione respondeat: quatenus qui à vobis * dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. Nostri enim voti est, causas emergere, in quibus possimus vestris desideriis obedire. Quia sic nos ad † reddendum dilectionem efficaciter commouemus, si vobis in aliqua parte pareamus.

* diligi
† reddēdā

¶ Iustino Imperatori Theodahadus Rex. XXVI.

Vt minuatur tributum ob sterilitatem.

Reuelatus Monasteri ager ob sterilitatem.

IN telligimus, serenitatis vestræ gratiam muneribus omnibus ditiorem: quando illa nos hortamini facere, quæ ad mercedem nostram possint omnimodis pertinere. Tale siquidem votum semper amantis est, vt * causas misericordiæ velitis agere, quæ nos diuinæ possint commendare potentiæ. Et ideo significamus gloriæ vestræ, monasterium famulatum Dei, quod vobis insinuatum est tributorum graui sorte laborare, eo quod ager eius nimia inundatione perfusus sterilitatis vitia de inimica humectatione † contraxerit, ad virum eminentissimum Senatorem, Præfectum " Prætorio, dedisse nos nihilominus iussionem: vt eius ordinatio † prouida ad prædium, de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitione trutinatis, quicquid grauaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur: ita vt competens atque sufficiens dominis remanere possit vtilitas. Quia verè nobis lucrum pretiosissimum iudicamus, quod pro mansuetudinis nostræ voluntate concedimus. Veranildæ quoque causa, vnde vestra serenitas me commonere dignata est, quamvis ante longum tempus sub parentum nostrorum regno contigerit, tamen necesse nobis fuit negotium de † nostra largitate componere: vt tali facto, eam non pœniteret, mutata religione. Earum siquidem rerum iudicium non præsomimus, vnde mandatum specialiter non habemus. Nam [[1]cum diuinitas patiatur, * multas religiones esse " nos vnam non audemus imponere. Retinemus enim † legisse, voluntariè sacrificandum esse Domino, non cuiusquam cogentis imperio] Quod qui aliter facere temauerit euidenter cœlestibus iussionibus obuiauit. Meritò ergo, pietas vestra inuitat nos ad talia, quæ nobis præcipiunt diuina mandata.

* causās vos.
† cōtraxit.
" Prætorij
† prouisa
† propria
* men iaeium.
Religio non imponenda.
* diuersas
† legisse nos.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Cùm diuinitas patiatur multas religiones esse, nos vnam non audemus imponere.*] Nemo inuitus ad religionem compellendus, quæ sponte suscipienda sit, non vi, supra lib. 2. epist. 27. Theodericus vniuersis Iudæis. *Religionem*, inquit, *imperare non possumus: quia nemo cogitur, vt credat inui-*

ta.

tw. Athenagoras in legatione pro Chistianis ad Impper. Commodum & Antoninum statim à principio. FOR.

§* Honorio Praefecto Theodahadus Rex. XXVII.

Vt frumentum certo pretio vendatur Venetis & Liguribus.

NOn dare, sed reddere videtur expēsas, quisquis tributariis aliquo remedio subuenire festinat: [Quid enim iustiùs est, quā petenti cōferre, quod intelligitur ipse laborasse?] Ad misericordiā forsitan poscantur ociosi: cultor agri ad futuram famem deseritur, nisi ei, cum necesse fuerit, subuenitur. Quapropter industriosę Liguriae deuotisq; Venetiis, copia subtracta dicitur esse de campis: sed nunc " nascatur in horreis: quia nimis impium est, plenis cellis vacuos esurire cultores. Atque ideo illustris magnitudo † tua quorum dignitas ad hoc legitur instituta, vt de repositis copiis populum saturare " possetis, Liguribus quos tamen inde gente cognosci is tertiam portionem ex horreis * Ticinensibus atque † Dertonensibus per solidum " viginti quinque modios distrahi censitote. Venetis autem ex Taruisino atque Tridentino horreis ad definitam superius quantitatem † item dari facite tertiam portionem. Vt miserata diuinitas copiam largiri possit, quam homines in se exercuisse cognoscit. Et ideo tales viros " his distributionibus abh hte. Vt indulgentia nostra maximè ad illos perueniat, qui suis viribus pasci minimè potuerunt.

* Senatori Praef. Praet. al. Senario praeposito.
Venetis & Liguribus ob famem ex horreis publicis datum frumentum.
" nascitur
† vestra
" possitis
* Ticinensibus.
† Dertonensibus.
* al. quindecim.
† idem
*iis.

NOTAE VARIORVM.

§* 1 *Non dare, sed reddere.*]Discrimen hoc nos *lib. 3. cap 5. select.* tractauimus FOR.

§* Senatori populo Theodahadus Rex. XXVIII.

Edictum de Electione populi in Quinquennium.

DEcet, regiam iustitiam custodire, quod à Iudicib. benè agentib. fuerit ordinatum: maximè quorum conscientia sic nota est, vt nihil locauisse, nihil venalitatis studio, fecisse videantur. Et ideò † Arcarios prorogatores tritici, vini & casei, macellarios, vinarias, capitularios horreariorum & tabernariorum fœnerarios & " cellerarios, qui ad vrbem " Rom. vel ad " mansionem pertinent Rauennatem, sed eos " qui ripam Ticinensem & Placentinam, siue per alia loca, quicunque publicos titulos administrare, noscuntur, quos à vobis comperimus ordinatos cuius iudicia sic libenter amplectimur, sic seruari desideramus, tanquam à nobis facta esse credantur, nec sinimus contra illos cuiusquam praeualere malitiam, qui vestro iudicio administrationem publicas su-

Edictum quo electi populi confirmantur in quinquennium.
* archarios
* cellarios
" Romam
" mensionem
" qui ad

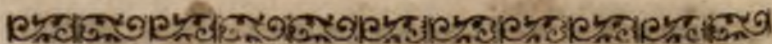
Inuidia honori infesta.

ceperunt. Quapropter [in designatis titulis ambitio, inimica semper iustitiæ, conquiescat :] consuetudinarium bene agentibus locum prorsus tollamus inuidiæ : non liceat cuiquam inter quinquennium prædictis velle succedere, si tamen nostra inquisitione † eos nulla culpa respuerit. Sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt, vel fuerunt ordinati: procurent sibi necessaria securi. Non † timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendauerit probitas actionis. Propter sterilitatem quoq; præsentis temporis de singulis speciebus prout eminentiæ vestræ rationabiliter visum fuerit, Prætia facite temperari. Vt* hi quibus commissum est exercere singulos apparatus, de iniusto grauamine non querantur. [Sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi,] † is qui à nobis titulis ordinatis, siue suffragiis, siue patronorum precibus * visus fuerit cuiquam succedere, statim triginta librarum auri mulcta feriatur, à vobis nihilhominus exigenda. Quod si ad hoc damnum idoneus non † potuerit inueniri [1] corporali supplicio pœnam luat, qui non potuerit in supradicta * percussione sufficere, & frustretur ausib. suis: pœna etiã inurendus infamiæ, qui contra interdicta nostra aliqua tergiuersatione venire tentauerit. [Nihil enim securum, nihil poterit stabile reperiri, si semper inuidentium vota ad illicitas accedere permittantur insidias. Quod magnitudo vestra in omnium faciat peruenire notitiam. Ne quis per ignorantiam se æstimet excusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

† illos in illa.
† timeant.
Precia specierum imminuta.
* ii
† iis
* nisus vel ausus.
† poterit
Pœna pecuniaria in corporalem mutata.
* percussione
Edictũ propositum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Corporali supplicio pœnam luat.*] l 1. ff. de in ius vocan. suprà lib. 4. epist. 10. in fi. & sup. lib. 9 epist. 2 *Si facultas*, inquit, *vindicta non sufficiat, fustuaria supplicia laceretur.* Idem eod. lib. 9. epist 18. in edicto Athalarici regis. FOR.

§ † Vinsiuado Comiti Theodahadus Rex. XXIX.

† honorio. P. v.

Honorario præfecto vrbis datur potestas eundi ad balnea ob morbum podagræ.

CVm † generis tui honoranda nobilitas, & magnæ fidei documenta suasissent, vt tibi vrbem * Ticinum, quam per bella defenderas gubernandam pace crederemus, limosæ podagræ subita inundatione † complutus aquas * Bornitias potius siccatiuas, salutares huic specialiter passioni, velle te † petere postulasti. Desiderium tuum remediali iussione sanamus: vt sospitatem, quam meritò in te quærimus, iussionis beneficio compleamus. Absit enim, vt bellicosissimum virum tyrannis grauissimæ calamitatis exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione pœnalis humoris cogit arescere, nodósque mobiles replet marmoreo tumore crescentes, cùm norit alia cuncta vacuare iuncturæ. Petit concauas lacunas, vbi palustri statione pigrescens, saxa perficit de liquore & quæ ad decorem

Commeatus ob morbum.
† gẽtis suæ
* Ticinum
† complectus
* Borinas.
† expetere
Podagræ descriptio.
* modoq

ad decorem inflexionis. Natura laxauerat, in turpissimum rigorem soliditate peregrina constringit. Hęc passio insanabilis, & sanitas passibilis, ligat solutos, contrahit neruos, & decrescere facit corpora, quæ nulla sũt mutilatione truncata. Constantibus membris proceritatis mensura perit, & minor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Subtrahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus viuum est, * nec mouetur: & intra insensibilia redactũ, iam non proprio voto, sed motu fertur alieno. Hæc viua mors supra omnia tormenta sana dicitur: & meliùs habere fertur, qui euasisse causas tanti periculi non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit reliquias fortiores, & nouo infelicitatis exemplo, passio videtur abscedere, & æger non desinit ægrotare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando soluuntur: ista † autem vincula sunt, quæ cùm semel potuerint illigare captum, nesciunt in " tota vita dissoluere. Infelicia signa * relinquit abscedens: & more gentium barbararum hospitium corporis occupatum suis " judiciis violenta defendit: vbi ferox illa cœpit succedere, aduersa illuc iterum sanitas audeat fortassis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse cõtrarium, illis maximè, qui armorum exercitatione floruerunt: ne membra illa durissima langoris decoctione mollescant: & qui ab hoste foris superari minimè potuerunt, ab interna potiùs contrarietate " vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis ad locum prædictum. Absit enim, vt bellator noster ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana subuectione portetur. Quia viro forti graue est sic viuere, vt nec * mortem possit implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione retulimus, vt ad studium sanitatis votiua nimis cupiditate rapiaris. Vtere igitur aquis illis, primum potu delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus siccatiuis: vbi meritò indomabilis ceruix illa passionis flectitur, quando interna plurima effusione mundantur, exteriora attractiua virtute libera † fuerint, & velut duobus auxiliis congregatis in medium missa superantur. Amentur illic munera concessa diuinitus. Contra illam humani generis debellatricem data sunt opportuna munimina lauacrorum: & quam non edomat iuge decennium, non mille potionum " molliter introitus, voluptuosis illic remediis effugatur. Præstent optatum diuina beneficium, vt famam loci verissimam tua potiùs salubritate noscamus, quem nobis desiderabile est euadere quicquid † adimit corpoream * sospitatem.

*nec — Podagra, viua mors. — †enim — "tota sua — *relinquunt. — "indiciis. — "vincãtur — *visam inettem. — †fiunt — Lauacra. — "mollis — †adimitur — *sanitatē

¶ Honorio præfecto Theodahadus Rex. xxx.

Signa æneorum Elephantum.

Relationis vestræ tenore comperimus in via sacra, quam multis superstitionibus " ditauit Antiquitas, elephantes æneos vicina omnimodis ruina titubare: & qui solent in carnali substantia supra millenos annos viuere, occasum videantur proximum in simulacris † æreis

"dicauit — †æneis

sustinere. His prouidentia vestra reddi faciat propriam longæuitatē, vncis ferreis hiantia mēbra solidādo. Aluum quoq; demissam subdito pariete corroboret. Ne illa magnitudo mirabilis † soluatur turpiter in ruinam. Nam & viuis ipse casus aduersus est. Quid dum ingeniis cubationis arte hominum succisis arborib. ingentia membra commiserint, toto* pōdere supinati, nequeunt propriis viribus surgere quos semel contigerit corruisse: scilicet, quia pedes eorum nullis articulis inflectuntur, sed in modum columnarum rigentes atque incuruabiles, iugiter perseuerant. Ibi tāta mole prostrati sunt, vt tunc magis metallicos possis credere, cùm se viuos † aspicias non mouere. Iacent superstites similitudine cadauerū. Mortuos putes, quos viuos esse non dubites. Et more cadentium fabricarum, nesciunt locum spōte relinquere, quem suis membris * potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis, nec formicis minutissimis par est: quādo beneficium non habet Naturæ, quod vltima videtur animalia meruisse. Humano solatio consurgunt, cuius arte iacuerūt. Belua tamen suis gressibus restituta, nouit memor esse beneficij: in magistrum quippe recipit, quem sibi subuenisse cognoscit: ad ipsius arbitrium gressus mouet: ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat † primo aspectu adorare, quem cunctorum intelligit rectorem esse: cui si tyrannus appareat, inflexa permanet: nec imponi potest beluæ, hoc & malis pendere, quod à se nouit bonis principibus exhibere. Inuicem manus promuscidē tendit, & magistro profutura gratanter accipit, quia se ipsius cura viuere posse cognoscit. Est enim (vt ita dixerim) prædictæ beluæ nasuta manus: per quam data suscipit, vt ori suo voranda transmittat. Nam cùm sit altum animal, breuissima ceruice compositum est: vt quod cibos ex † humano non* præualebit † carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solùm cautus semper incedit, retinens initio captionis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum suum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cauum promuscidis in modum pluuiæ imbrem postulatum effundit: & sic agnoscit, quod † patitur: & vt libens faciat quod rogatur, motu corporis ab diuersis postulat, quod magistro porrigat, & nutritoris compendia sua putat alimenta: quod si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, * tantam dicitur allouionem egere, vt in eius penatibus quidam fluuius videatur † intrasse, contemptum * vindicans de fœtore. Nam & læsus seruat offensam, & lōgo post tempore reddere dicitur, à quo iniuriatus esse sentitur. Oculi quidem parui, sed grauiter se mouentes. Credas aliquid regium eius intendisse conspectum. Despicit scurriliter ludentes: honestum aliquid gratanter attendit: & aduertis rectè iudicare, cui leuia * cognoueris displicere. Cutis huius vlcerosis vallibus exaratur (à qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit) quæ in tātum duritiam solidatur, vt putes esse osseam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum Reges hanc beluam ad bella traxerunt, quæ † & nullis ictibus pulsata cederet, & aduersarios

Marginal notes: † soluatur potius. *Elephanti incommoda.* * pignore. † inspicias. * potuerūt. *Elephanti gratitudo.* † puro. *Ingenium.* † humero * præualebat. † accipere † petitur. * tantam ducit alluuionem. † intrare. * vendicās *Vindicta.* * cognoscis. *Transportatione Elephantum in bellis vsus.* † in

aduersarios sua mole terreret. Quapropter habere eorũ vel formas gratissimum est: vt qui viuam substantiam non viderunt, opinatum animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire: quoniam Romanæ dignitatis est, « artificum ingeniis in illa vrbe « recondere, quod per diuersas Mundi partes cognoscitur diues Natura procreasse. " artificiũ " recondere.

¶ Vniuersis Gothis Vitigis Rex. XXXI.

Declarat vbi & qualiter fuerit electus, potentia armorum Gothorum.

[QVamvis omnis prouectus ad diuinitatis* est munera † referendus, nec aliquid constat bonum, nisi quod ab ipsa dignoscitur esse collatum:] tamen quàm maximè causa regiæ dignitatis supernis est applicanda judiciis: quia ipse nihilominus ordinauit, cui suos populos parere « cognoscit. Vnde auctori nostro gratias humillima satisfactione referentes, judicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios, more maiorum scutorum supposito, regalem nobis contulisse, præstante « Deo dignitatem. Vt honorem arma darent, cui bella opionionem pepererant. Non enim in † cubilibus angustis, sed in campis latè patentibus electum me esse noueritis: nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quæsitus: vt tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitæ Regem sibi Martium Geticus populus inueniret. Quandiu enim fortes viri inter bella « feruentia nutriti, principem « ferre poterant, non probatum? vt de eius fama laboraret, quamvis de propria virtute præsumeret. Necesse est enim, talem de cunctis † opinionem currere, qualem gens meruit habere rectorem. Nam sicut audire potuistis, parentum periculis euocatus adueneram communem cum omnibus subire fortunam: sed illi ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum Regem quærere videbantur. Quapropter primum diuinæ gratiæ, deinde Gothorum fauete judiciis: quia me Regem omnes facitis, qui vnanimiter vota confertis. Deponite nunc damnorum metum, dispendiorum suspiciones abiicite: nihil sub nobis asperum formidetis. Amare nouimus viros fortes, qui sæpius bella peregimus. Additur, quod vnicuique « virtutum vestrarum testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari: * quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnoui. † Amici Gothorum nulla promissionum mearum varietate « frangendi sunt. Ad gentis vtilitatem respiciet omne, quod agimus: priuatim nec nos amabimus. Hoc sequi † promittimus, quod ornet regium nomen. Postremò nostrum per omnia pollicemur imperium, quale Gothos habere deceat post inclytum Theodericum: vir ad regni curas singulariter & pulchrè compositus: vt meritò vnusquisque principum tantum præclarus intelligatur, quantum consilia * ipsius amare dignoscitur. Ideirco parens * ipsius debet credi, qui eius facta potuerit imi-

* sit † deferendus. " concessis " Domino Gothorum in eligendis regibus mos. † cubilis angustis. " furentia " habere. † præsumptionem. Princeps testis virtutum militum. " virorum vestrorum † qui " arma † frangenda † promittitur. * illius * illius

† vestri tari. Et ideo pro regni † nostri vtilitate estote soliciti, de interna conuersatione, Deo iuuante, securi.

Iustiniano Imperatori Vitigis Rex. XXII.

De restauratione concordiæ, & pacis reformatione.

Vt pacem tueatur. *post iam † in † ostendere. † neglecti

1 QVanta sit nobis, clementissime Imperator, gratiæ vestræ votiua suauitas, hinc omnino datur intelligi: vt * post grauissimas læsiones, † & tanta effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quærere, tanquam nos nemo vestrorum putetur ante læsisse. Pertulimus talia, qualia & ipsos † offendere possunt, qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro paruitate sui † negligi potuisset, non in prouinciis tantùm, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate, quos dolores abiicimus, vt vestram iustitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quā [2] Mundus loquatur: quæ sic à vobis meretur componi, vt æquitatem vestram generalitas debeat admirari. Nam si vindicta Regis * Theobaldi quæritur, mereor diligi: si commendatio diuæ memoriæ Amalasuenthæ Reginæ præ oculis habetur, eius debet filia cogitari, quam † iussis vestrorum omnium perducere decuisset ad regnum. Vt cunctæ gentes potuissent agnoscere, vicissitudinem vos gratiæ tanto pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permouere, quod distributione mirabili ante regni * fastidia inuicem nos diuinitas vestram fecit habere notitiam, vt amoris causam tribueret, quibus aspectus † gratia contulisset. Quali enim reuerentia Principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna ** suspexi? Sed potestis & nunc omnia reintegrare, quæ facta sunt: quando non est difficile illum in affectu retinere, * qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes clementiam vestram honorificentia competenti, indicamus nos Legatos nostros illum atque illum ad serenitatis vestræ sapientiam destinasse: vt omnia more vestro cogitetis quatenus vtrique Respub. restaurata concordia perseuerent: & quod temporib. retro principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio diuinis auxiliis augeatur. Reliqua verò per Legatos prædictos serenitati vestræ verbo insinuanda commisimus: vt & aliqua epistolaris breuitas † stringeret, & causas nostras suggerentes plenius intimarent.

Margin: * Theodobaldi. † nisus. * fastigia. † gratiam. ** suspexit. * quem. *Mandata Legatorum.* * perstringeret.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *quanta.*] Huius epistolæ argumentum nascitur ex victoria Iustiniani aduersus Gotthos, historiis testata satis: à quo Vuitigis pacem per legatos petit. FOR.

¶ 2. *Mundus.*] hic erat dux exercitus Iustiniani & vicit Dalmatas, & Salonem vrbem cœpit. In qua tamen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est à Gottho fugiente percussus. Procopius *lib. 1. de bello Gotthico*,

Matthæus Palmerius in Chronic. Leonardus Aretin. *de bello Italico* aduersus Gotthos *lib.* I. For.

¶ Magistro officiorum Vitigis Rex. XXXIII.

Vt judicant Imperatorem ad pacem & concordiæ vnitatem.

ILlum & illum Legatos nostros ad serenissimum principem dirigentes, congruum fuit, magnitudini vestrę per eos salutiferos apices destinare: vt in omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostræ deportaretur collocutionis affectus. Et ideo epistolarem gratiam vestris meritis exhibentes, speramus vt apud clementissimi Imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur. Quia sic sunt iusta, quæ petimus, vt omnium † sapientium mereantur adnisum. Facile enim à vobis debet corrigi, quod non decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare. Quia dulcior solet esse gratia post amaritudines † expiatas. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum Reipub. vestræ vidi, qui tot nobilium corda procerum cognoui, non me desidero à piissimi principis gratia diuidere, si me velit, † quæ sunt iusta cogitare. Nam si alter offensam meruit, ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus, præmia mihi fuerant reddenda non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus sunt imputanda: atque † adeo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam & si de vobis aliquid minus † forte mereamur, Romana libertas † cogitetur, per bellorum tumultus vbique concutitur. Pauca dixisse sapientiæ vestræ sufficiunt: quia in alto pectore protenditur, quod consideratum semper augetur.

Magister officiorum.
† sapientū
† expiatis
† ea
† ideo
† fortasse
† cogitas

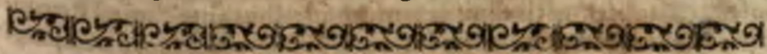

¶ Episcopis suis Vitigis Rex. XXXIV.

De Legatione missa ad principem.

SI sacerdotibus, etiam ignotis, honorem debemus: quantò magis illis, quos amabili veneratione conspeximus? Aliter enim requirimus notum, & aliter appellamus * incognitum. Visorum maior semper affectus est, dum gratissimè retinetur, qui assiduo & suaui sermone coniungitur. Et ideo per harum portitores. Legatos nostros, quos ad serenissimum principem destinauimus, sanctitati vestrę præsentamus debitæ venerationis obsequium: sperantes, vt pro nobis orare dignemini, & vbi vsus exegerit, solatia * vestra reperiant. Quia necesse est, vt bene velitis, quos vobis religione † iunctos esse cognoscitis.

Colendi sacerdotes.
* V. ignotū For.
Ignoti nulla cupido.
* Al. nostra For.
† vinctos

¶ * Patricio viro Questori Vitigis Rex. XXXV.

* Thessalonicensi præf. Mutigis For.

De legatione & celeri expeditione legatorum.

Vt legati cito dimittantur.

ILlum & illum, Legatos nostros, ad serenissimum principem, Deo fauente, dixerimus, per quos necesse fuit magnitudini vestræ reddere salutationis affectum. Quoniam honori vestro & sapientiæ debetur, vt vobiscum collocutionis gratia perfruamur. Speramus autem ab excellentia vestra, vt moram non debeant sustinere, quas nos sub celeritate † prospicitis destinasse: quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tarditate peruenire cognoscimus.

† conspicitis

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS,

VARIARVM LIBER XI.

PRÆFATIO.

Hactenus nomine Regis. Formulæ sequentes ipsius suo Cassiodori Præfecti prætorio nomine, dictatæ.

PRÆFATIONIS auxilium ex contrarietate nascitur * chartarum præfecturæ plerunque actionum: † quoniam illud opitulatur scriptori, quod potuit impedire † cogitanti. Quæ res & si laudes adimit, clementer tamen veniam * tractata concedit. Quod constat, ociosos debere, nemo potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est, cuius etiam * secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix * nobis aliquid præstabit ad effectum ducta probatio: quoniam & occupati fuisse † credimur, & male scribere minimè debuisse * judicamur. Nam multò [† satius est, vitiosa tenebris occulere, quam culpanda præsumpta importunitate vulgare.] Verum hoc mihi obiicere poterit ociosus, si verbum improuida celeritate proieci, si sensum de medio sumptum non † ornauerim venustate † sermonum, si præcepto Veterum non reddiderim propria personarum occupatus autẽ, qui rapitur diuersitate causarũ, cui iugiter incumbit responsum reddere, & alteri expedienda dictare, non ad me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit.] Facile enim absolutor est alieni, conscius sui: neque in illis semper valemus, quæ interdum posse judicamur. Argutum inuentum lætũ fundit ingenium, * repentina dicta mens cõcipit occupata, aliquãdo acutum, iugiter † decet esse cõpositum: quia dicẽdi ars in nostra sita potestate cognoscitur: alacritas mẽtis diuinis tantũ muneribus applicatur.] Remanet itaque ad excusandum breuitas inseparata librorum, quam nemo purgat diutiùs, nisi qui bene creditur esse dicturus. Sed ne quis forsitã possit offendi,

* quando
* cogitantem
† tractatã
* inde secretarum.
* vobis
* credimus
* judicamus.
* sanctius
* ornaui.
* verborum.

* repentinas.
† docet

fendi, quod in prætoriano culmime constitutus, sic omnimodis actioso pauca dictauerim, accipiat viri prudendissimi Felicis præsumptione factum, cuius participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primum est morum synceritate defecatus, scientia iuris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis iuuenis, altercator suauis, mensuratus eloquens: qui necessitates publicas eleganter implendo, ad fauorabilem opinionem suo potiùs labore perduxit. † Alioqui tantis causarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut forte arrogans inueniri. Sed melius, quod eius fatigatione recreatus, sic regalibus curis assui, vt nō potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearū de Pręfecturæ actione subiunxi. Vt qui decem libris ore regio sum locutus, ex persona propria non haberet incognitus. Quia nimis absurdū est, in adepta dignitate conticescere qui pro aliis videmur plura dixisse. Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluseram, de animæ substantia, vel de virtutibus eius, amici me disserere coëgerūt: vt per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modo parcite diserti, fauete potius inchoantes. Nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potiùs ex officiosissimo labore, qui tantis Reipub. necessitatibus occupatus, sic vacare potui suburentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque; fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid iam aliis accidere poterit, si tanta laus facundiæ auctorum visa est beneficia postulare? Ægrescit profectò ingenium nisi iugi lectione reparetur. Citò expenduntur horrea, quæ assidua nō fuerint adiectione fulcita. Thesaurus ipse quàm facile profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus cum alieno non * farcitur inuento, citò potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est: quod nihilominus marcidum redditur, si à matre lectione carpatur. Illic enim potest esse lætissimum, vnde docetur & natum: quoniam omnia in origine sua plenissimè viuunt, quæ necdum à naturalibus finibus auferuntur. Proinde venię magna pars est, si scribimus, non vacantes: si legimur non legentes. Sed iam remoueamur ab excusationis voto, ne magis offendat nimis affecta defensio.

Felix Cassiodorico adiutor.

† Alioquin

De anima liber Cassiodori.

Deprecatur eloquentiæ defectum.

Lectionis beneficium.

* farcitur

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. Lib. xi.] Hactenus decem libris ore regio loquutus est: duobus verò sequentibus proprio Cassiodorus. For.

¶ 2. *Præfinitio chartarum præfectus*] subaudi. *prætoriæ*. For.

¶ 3. *Fons eloquentiæ.*] Cicero seruum manumisit, quod dilata in crastinum comitia renuntiasset: adeo paratus meditatusque tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarch. For.

¶ Senatui vrbis Romæ Senator. P.P.1.

id est, Præf. Prat.

Commendatio sui ipsius.

Commendatoria sui ipsius ad Senatum.
COmmendatis mihi P. C. prouectum meum, si vobis intelligo fuisse votiuum. Credo enim euenisse prosperrimè, quod vos felices constat optasse. Desideria quippe vestra, bonorum omnium probantur auspicia. * quoniam nemo potest talium fauore suscipi, nisi quem diuinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, vt exigatis obsequium. Natura rerum est, amare collegam. Laudes quinimò vestras extollitis, si honorem, qui Senatori datus est erigatis. Solicitudo patrum ad publicas me vtilitates instanter impellat: vt vestro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere † patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post principes: quia illud vos amare confidimus, quod & rerum dominos iubere sentimus. Primum, vt hoc putemus vtile, quod honestū: vt nostros actus quasi pedisequa semper justitia comitetur: & quod à cōtinenti principe non emimus, nulli turpiter * vendicemus. Audistis, principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui † dignatus culmina laudatur ingressus. Hæc non audemus falsa dicere, sed confitemur esse potiora. Nam talia judicia non inuenerūt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde iactamus, qui intelligimus dominos nostros humilia voluisse sustollere, ne videantur † immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona, & velut lōga ariditate sitientes, adhaustum dulcissimi saporis inuitant. O sæculi beata fortuna! sub principe feriato matris regnat affectio: per quam totum sic peragitur, vt generalis nos tegere caritas sentiatur. Huic gloriosum præstat obsequium cui omnia seruiunt, & mirabili temperamento concordiæ, antequam possit populos regere, suis iam cœpit moribus imperare Hoc est profectò difficillimum regnandi genus, exercere iuuenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, dominum triūphare de moribus, & hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia peruenire. Gaudeamus P.C. & supernæ majestati gratias supplici deuotione referamus: quoniam nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro principi, qui in annis puerilibus didicit seruire pietati. Sed hoc miraculum vtriusque moribus demus: nam tantus est genius maternus, cui etiam iure princeps seruire debuisset extraneus. Hanc enim dignissimè omnia regna venerantur: quam videre, reuerentia est: loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur esse doctissima? Atticæ facundiæ claritate diserta est: Romani eloquij pompa resplendet: natiui sermonis vbertate gloriatur: excellit cunctos in propriis, cum sit æqualiter vbique mirabilis. Nam si vernaculum linguam bene nosse, prudentis est, quid de tali sapientia poterit æstimari, quæ tot genera eloquij offensa exercitatione custodit? Hinc venit diuersis nationibus necessarium magnúmque præsidium, quod apud aures prudentissimæ dominæ † nullus eget interprete. Non enim aut Legatus moram, aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate iacturam quando vterque & genuinis verbis auditur, & patriotica responsione componitur. Iūgitur † his rebus, quasi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum, per quam dum veterum prudentia discitur, regalis

Marginal notes: * quando — Petit à Senatu probari vt iam à principe fuit. — † solatio. — * vendicemus. — † dignitatus. — † in meritis. — [illegible] — [illegible] — [illegible] linguarum. — † nullius — † ieiunijs — † [illegible]

galis dignitas ſemper augetur. Sed cum tāta gaudeat perfectione lingua-
rum: in actu publico ſic tacita eſt, vt credatur otioſa. Paucis litigia nodo- *Silentium in rebus gerendis.*
ſa diſſoluit, bella feruentia ſub quiete diſponit, ſilentio: è gerítur publi-
cum bonum. Non audis prædici, quod palàm videtur aſſumi: & tempera-
mento mirabili diſſimulando peragit, quod accelerandum eſſe cognoſcit.
Quid tale Antiquitas honora promeruit? Placidiam Mundi opinione *Placidia.*
celebratam, † aliquorū proſapia glorioſam, purpurato filio ſtuduiſſe per- † principū
cepimus. Cuius dum remiſsè adminiſtrat imperium, indecenter cogno-
ſcitur imminutum. Nurum denique ſibi amiſſione Illyrici comparauit,
factaque eſt coniunctio regnantis, diuiſio dolenda prouinciis. Militem
quoq; nimia quiete diſſoluit. Pertulit à matre protectus,* quæ vix pati * quod
potuit deſtitutus. Sub hac autem domina, quæ tot Reges habuit quot pa-
rentes (iuuante Deo) noſter exercitus terret externos, qui prouida diſpo-
ſitione libratus, nec aſſiduis bellis atteritur, nec iterum longa pace mol-
litur. In ipſis quoque primordiis (quando ſemper nouitas incerta tenta-
tur) contra orientis principis votum. Romanum fecit eſſe Danubium. *Danubius.*
Notum eſt, quæ pertulerint inuaſores, quæ ideo prætermittenda dijudi-
co, ne genius ſocialis Principis verecundiam ſuſtineat proditoris. Quid
enim de veſtris partibus ſenſerit, hinc datur intelligi, quando pacem con-
tulit læſus, quam aliis concedere nolui exoratus. Additur, quod tantis
nos legationib. tam rarò requiſitus ornauit & ſingularis illa potentia, vt
Italicos dominos erigeret, reuerentiam Eoi culminis inclinauit. Franci
etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quàm ingenti expeditione
turbati ſunt? Laceſſit* meruerunt cum noſtris inire certamen, qui *præci- *Franci victoriis nobilitati.*
pitis ſaltibus prælia ſemper gentibus intulerunt. Sed quamvis ſuperba
natio declinauerit conflictū, vitare tamen proprij Regis nequiuit interi- * meruerūt
tum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum * præcipitatis.
principum noſtrorum * langoris potius pugna ſuperatus occubuit: ordi- † præcipiti *Theodericus.*
natione credo diuina, ne nos aut affinium bella polluerent, aut iuſte
productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Macte procinctus * languoris.
Gothorum omni felicitate iucundior, qui hoſtem regalem capite cæ- † Burgundo.
dis, & nobis nec vnius vltimi facta ſubducis. * Burgundio quinetiam vt
ſua reciperet, deuotus effectus eſt, reddens ſe totum dum accepiſſet exi- *Burgundio.*
gnum. Eligit quippe integer obedire, quàm * imminatus obſiſtere: tutius * imminutus.
tunc defendit regnum quando arma depoſuit. Recuperauit enim prece,
quod amiſit in acie. Beatam te, * domina, laude multiplici, cui diuino * dominā.
beneficio neceſſitas tollitur cuncta certaminis: quando * aduerſa Rei- * aduerſos.
publicæ aut celeſti felicitate vincis, aut tuis imperiis ſpontanea largi
tate coniungis. Exultate Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum
quod omnes loquantur. Ecce (præſtante Deo) felix domina, quod habet
eximium vterque ſexus, impleuit. Nam & * glorioſum Regem nobis * generoſum.
edidit, & latiſſimum imperium animi fortitudine vindicauit. Hæc quan-
tum ad arma pertinent,* vtrumque referuntur. Nam ſi pietatis eius ve- * vtrunq; *Pietas*
limus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ, centúmque ora
ſufficere: cui par eſt quidem æquitas & voluntas, ſed maior benignitas,

quàm potestas. Dicamus igitur parua de magnis, pauca de plurimis. Scitis quanta bona nostro ordini, cœlesti benignitate largita est: nihil est dubium, vbi est testis Senatus. Afflictos statu meliore restituit: illæsos sublimauit honoribus: & sigillatim bona tribuit, † quos sub vniuersali munimine custodiuit. Ea, quæ asserimus, iam reuertuntur. Respicite namque Patricium Liberium, præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communione gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum: vt nec præfecturam, quam bene gessit amitteret, & eximium virum honor geminatus ornaret: confessus meritum, cui solus non sufficit ad præmium. Accepit enim & præsentaneam dignitatem: ne de Republ. bene meritus, diu absens putaretur ingratus. O admiranda beneuolentia dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, vt donatis fascibus & patrimonium iudicaret addendum: quod sic ab vniuersis gratanter † acceptum est, vt in munere eius cuncti se potiùs crederent esse ditatos. [Quoniam quicquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur.] Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit & philosophos valde prædicatos? Procedit enim ex ore dominæ beneficus sermo, & manens sub securitate promissio. Non sunt nobis P. C. minùs probata quæ loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. Cognouistis enim, quæ contra me vota † conflixerunt: non aurum, non magnæ valuere preces: tentata sunt vniuersa, vt probaretur sapientissimæ dominæ gloriosa constantia. Ordo flagitat dictionis, Augustarum veterum pompam moderna comparatione discutere. Sed quemadmodum illis sufficere poterunt exempla fœminea, cui virorum laus cedit vniuersa? Hanc si parentum cohors illa regalis aspiceret, tanquam in speculum purissimum sua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Ostrogotha patientia * Agatha mansuetudine, Munitaurius æquitate, Vuimundus forma " Thorismus castitate, Vnalamer fide, Theudimer pietate, " patientia (vt iam vidistis) inclytus pater. Cognoscerent hîc profectò vniuersi sigillatim propria, feliciter faterentur esse superata: quando vnius præconium cum turba se iure non potest æquare virtutum. Æstimate quale eis esset de tali hærede gaudium, quæ merita potuit transire cunctorum. Quæratis forsitan sequestratim principis bona: abundè prædicat sobolem, qui eius laudat auctorem. Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum: Specto feliciter virtutis eius augmenta, qui differo laudare principia. Subuenite P. C. & agendo pro me communibus dominis gratias debitum meum vestra satisfactione persoluite. Nam sicut vnus satiare non valet " hominum vota, ita multis vnius possunt complere disposita.

Margin notes: † quod. — Liberius. — † exceptũ — Quod dignis creditur, multis collatum esse sentitur. — † conflixerunt. — Amalus, " Atala, " Thorismus. " sapientia — Symmachus — " omniũ

¶ Ioanni Papæ Senator Præf. Præt. 11.

Super eisdem potiùs orationibus adiuuari.

SVpplicandum vobis est, † beatissimè Pater, vt lætitiam, quam per vos (Deo largiente) percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet, prosperitatem nostram vestris meritis applicandam? quando honorem adipiscimur, qui à Domino deligi non meremur: & permutatione efficaci bona recipimus, dum talia non agamus. Ecclesiasticis siquidem ieiuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrymis tristitia fœda discessit, & per sanctos viros acceleratū est ne † traheretur diutiùs quod grauabat. Et ideo salutans officiositate, qua dignum est, precor vt viuaciùs oretis pro salute regnantium. Quatenus eorum vitam cœlestis Princeps faciat esse longæuam, Romanæ Reipub. hostes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem necessariam nobis copiam de abundantiæ suæ horreis largiatur, mihique filio vestro intelligentiæ sensus aperiat: vt quæ verè sunt vtilia, sequar, quæ vitanda refugiam: vigor ille rationabilis animæ nobis consilium præstet: facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea: sequamur quod intus est, ne foris à nobis simus, instruat quod de vera sapientia sapit: illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Talem denique Iudicem excipiat publicus actus, qualem filium catholica mittat Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat. Quia grauiores insidias antiqui aduersarij tunc subimus, quando eius dona suscipimus. Nolite in me tantum reticere ciuitatis illius curam, quæ potiùs vestra laude secura est. Vos enim speculatores Christiano populo præsidetis: vos patris nomine vniuersa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui diuinitùs est commissa custodia. Quapropter nos decet † custodire aliqua, sed vos omnia. Pascitis quidem spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corporis videntur substantiam continere. Nam sicut homo constat ex qualitate, ita boni patris est, vtraque re fouere. Primùm penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationib. sanctis amouete. Si quid tamen [quod absit] acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub * vbertate tractatur. Monete me, quæ sunt gerenda, sollicite. Bene agere vel correptus excopto. Quia difficilius errat ouis, quæ voces desiderat audire pastoris: nec facilè efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem Iudex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista rectè gerimus, si à vestris regulis minimè discedamus. Sed cùm me à vobis desiderem & moneri consiliis, & orationibus adiuuari, iam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter, quam † optabatur inuentum. * Sedes illa tota Orbe mirabilis, proprios tegat affectione cultores: quæ licèt generalis Mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur & localiter attributa. Tenemus aliquid sanctorum Apostolorum proprium, si peccatis diuidentibus non reddatur alienum: quando confessiones illas, quas videre vniuersas appetit, Roma felicior in suis finibus habere promeruit. † Nil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. Arduum est quidem, † multorum desideriis satisfacere, sed nouit diuinitas magna præstare. Ipsa retundat inuidos: ipsa nobis faciat ci-

† beatissimi patres: *Sanctorum oratio.*

Ieiunia.

† traheret,

Papa.

† cogitare. *Pontificis munerum officium cū Regis officio collatum.*

* veritate.

† optatur. *Sedis Apostolicæ dignitas.*

† Nihil?

† cunctorum.

* inspiratione.

ues, cœlesti * aspiratione grat ssimos: & supplicate omnibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia prædicetur indulta.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Ioanni Papæ.*] ad quem exstat Athalarici regis epistola, ac mentio supra *lib.6.epist.15.& 17.* Narrat. Nicephorus *lib.17. cap.9.* Ioannem Papam Romanum venisse Constantinopolim legatum à Theodorico rege, Arianorum fautore, ad Iustinum Imperatorem, oratum ne damnarentur Ariani: alioqui in Haumousianos: qui in Italia erant, sæuitum iri, idque Epiphanij Archiepiscopi Constantinopolitani tempore. FOR.

¶ 2. *Sedes illa toto orbe mirabilis.*] Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnasium literarum, curiam dignitatum, verticem mundi, & patriam libertatis, Sidonius appellat. Hieronymus etiã in quadam epistola miratur Gaditanum quendam Titi Liuij solo nomine & gloria potius commotum fuisse, quam Romanę vrbis splendore, cum Romam pergeret. nunc verò nominis sui decoctrix iacet, nihilque aliud est quàm suæ venustatis pristinæ spurcum cadauer. BROS.

¶ Vniuersis Episcopis Senator Præf. Præt. III.

Petit ab Episcopis orari pro eo.

Patres.

CORporalium patrum naturalis mos est de filiorum prouectione gaudere: dum eorum institutionibus applicatur, quicquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem spiritales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conspicitis, pro me sanctæ Trinitati sedulò supplicate, vt † splendere latè faciat in medio positum candelabrum: quatenus nec mihi interior desit visus, & de me aliis pendatur aspectus. Nunquid proderit Iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potiùs reddatur obscurus? Dignitatem conscientiæ donet, qui tribunalia conferre dignatus est, faciat inoffensum Iudicem, ne damnet errantem. Sit nobis prosperrimè præsens, vt infausta vitia reddantur absentia. Amorem suum tribuat, vt peccandi ambitum miseratus excludat. Quapropter animæ veri parentes, affectuosa & probabili petitione vos deprecor, vt indicto ieiunio Domino supplicetis † qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes Reipub. defensor imminuat, donec quieta tempora & ad laudem sui nominis copiosa, faciatque rerum omnium tranquillitatem, vt me vobis reddere dignetur amabilem. Sed quo facilius vestra quoque exaudiatur oratio, estote circa eos, quos destinamus attoniti. Quod neicimus, nobis non debet imputari. Actus eorum testimonia vestra prosequantur: vt aut laudatus gratiam, aut accusatus apud vos inuenire possit offensam. Neque enim vobis imputare poterunt, si delinquunt, quando non iubentur † mala dare, vt perpetram cogantur accipere. Orphanis viduisque contra sæuos impetus * debent

† splendore.

Iudex

Indictum ieiunium.

† quod

† male.

Orphani, Viduæ.

bent † placida præstare solatia. Ita tamen, ne [quod accidit per nimiam pietatem] dum miseris subuenire † quæritis, locum legibus auferatis. Nam si aliquid offendit fortè districtum, talia date cunctis monita, vt iura possitis reddere feriata. Excludite sanctissimi inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, auaritiam depellite, furta remouete, depopulatricem humani generis luxuriam à vestro populo segregrate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, si eius persuasiones de humanis cordibus auferatis. Episcopus doceat, ne iudex possit inuenire, quod puniat. Administratio vobis innocentiæ data est. Nam si præiudicatio vestra non desinat, necesse est, vt pœnalis actio conquiescat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, † quatenus actus nostri sanctorum orationibus adiuuentur, qui minus in humana potestate præsumimus, familiariter etiam mihi † suadete quod iustum est. Non sum callidus * adiurator: quod generaliter debeo, incoactus exoluo. Rependo etiam sanctitati vestræ honorificæ salutationis officium, textúmque epistolæ affectuoso fine concludo, vt in † mente vestra dulciora remaneant, quia * bene sibi animus posteriora commendat.

* Deo.
† placida præstare.
† petitis.
innocentia administratio Episcopis attributa.
† quid.
† persuadere.
* abiurator.
† mentem vestram.
* benignè.

¶ Ambrosio. v. i. agenti vices Senator Præf. Præt. IV.

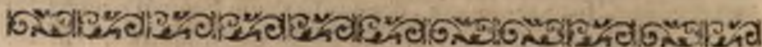
Ambrosius vir iustus agens vices assumitur ad officium præsidis.

SEcurè vobis, Deo iuuante, opinionem nostram credimus, cuius conscientiam per causarum varios vsus longa ætate probauimus. Nam si in aduocationis studio iustitiæ claritate fulsistis, quid nunc, prouecti ad consilia nostra, facietis? Crescit enim in illo meritum, cui maius datur officium. Quando iam habendus est in † Iudicum partem, qui meruit aulicis Potestatibus assidere. Ornentur ergo subsellia, cuius ore fora tonuerunt. Absens adhære nostro lateri, pleniorem laudem inde sumpturus: quia integrum tibi reputabitur, quod bene ordinaueris solus. Hanc coram positus mecum curam participaueris & gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere, quicquid inde [præstante Deo] laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi obseruare censemus, quod nostris iussionibus obsecundat, præceptis etiam tuis pro publicis vtilitatibus iustissimè designatis † præcipimus obediri. Quatenus & tibi sit pro publica vtilitate mittendi fiducia, & nullus te contemnendi sumat audaciam. Si quos etiam fideiussoribus committere necessarium æstimaueris, confidenter assume: quia illud magis releuare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. Præsenti enim sola verba † præstaras, nunc autem facta potiùs debentur absenti. Consilium quippe tantæ sedis ingens est procul dubio fama meritorum. Sed considera, quid exigatur, cui tale nomen imponitur. Labor vester

Aduocatio.
† Iudicij.
Absens adhæreat lateri principis.
† præcepimus.
† præstare

Scopulus vitandus vbi alter offendit. procuret mihi omniũ quietem. Scitis, quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitãdus est, vbi alter offendit. Sed † hoc vos monere, mea potius curiositas, quam vestri diffidentia facit. Nam omnia vos illa † agere credimus, quæ [iuuante Deo] famæ nostræ, & Reipub. vtilia esse † iudicamus.

† hæc. † gerere. † cognoscitis.

¶ Ambrosio v. i. agenti vices Senator Præf. Præt. v.

Eidem de principis in subditos cura.

GAudere vos quidem in eis credo, quæ caritatem vestram optasse didici dico: nam ipsius quodãmodo res agitur, cuius in alterum vota cõplentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiæ fructum, † quæ venustate felicior est, in suauissimi saporis emanasse dulcedinem, si prius Romanæ ciuitatis copiam per eos, quorum interest, tanquã munus eximium nostris † hospitiis offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intrauimus, vt populus ille antiquis delectationibus assuetus, beatissimis regnantium temporibus, explosis necessitatibus perfruatur. Procul enim sit, vt aliquo illius ciuitatis esuriente satiemur. Illorum [quod absit] indigentia, nostra penuria est. Quid plura? læti esse non possumus, nisi & illos gaudẽtes communiter audiamus. Atque ideo † tanta viuacitate incorrupta species frumenti congregetur, vt panis indecoctus non horrori, sed delitiis videatur esse præpositus. Ponderatio iusta seruetur. Vincant copiæ mentium desideria. Non putatur abundare, quod quæritur. Fugite scelerata lucra, vitate nefanda compendia. Quicquid ibi malè præsumitur, in mei animi læsione tractatur. Nemo † putet venale, quod in ista tentauerit parte, præsumere. In nobis faciliùs consentimus excedi, quàm Romanorum vtilitates patiamur imminui: non vt fauorem, plausũ vlque popularem, sed vt (iuuante † Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Ciues siquidem omnes fouendi sunt, sed Romani aliquid plus merentur. Vrbs ornata tot eximiis Senatoribus, beata iam nobilibus populis laudes debet nostrorum principum personare, quas homo nationis exteræ se miretur audisse. Nam iustè se illic extollit lætitia popularis, quæ dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quicquid fides, quicquid magna potest exhibere cautela. Quia illud verè reipub. est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Lætentur præsentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi. Illorum me desideria, illorum me vota iuuerunt. Et hoc mihi apud rerum dominos profuit, quod ab eis vniuersaliter audiebatur optari. Agite nunc, vt amor iste, iuuante domino, perseueret: quia illos amplius in reliquum credo facere † quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus cõmunibus votis: supernæ misericordiæ † humiles supplicemus, vt primum nobis salutem dominorum clementia diuina concedat. Cæterum prouentum, quem præstiterit,

† qui.

† auspiciis

Principis in subditos cura.

† tota.

Frumentum.

† putat.

† Deo,

Romani et ... nes.

Romanæ vrbis laus.

† qui,

† humilesque,

terit, non negligentia diminuit, non venalitas vlla ſubducit. Fidem meam promitto, ſed cùm ipſis diuinitatis dona ſuſtineo: cautelam effero, turpia fraudulentiſſimæ nundinationis excludo. Ipſi autem domino de promerita vbertate glorientur.

❡ Ioanni cancellario Senator Præf. Præt. V I.

Is conſtituitur cancellarius & conſiſtorij conſcius ſecretorum.

QVamvis ſtatutis gradibus omnis militia peragatur, & tempora ſibi cuſtodiant, qui Iudicum iuſſionibus obſecundant: * tuus honor cognoſcitur ſolenni ordine non teneri, qui ſuis primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obſequia, qui te præire noſcuntur, & reflexa conditione iuſtitiæ, illis reuerendus aſpiceris, quos ſubſequi poſſe monſtraris, * Hanc inæquabilem æquitatem ſpeciale decretum, ſingulare beneficium ſub aſpectu Iudicis agis. Nec poteſt rationabiliter culpari, quod impugnante ordine videatur aſſumi. Nullus tibi de * temporis qualitate præſcribit. Tranſgreſſio matriculæ actio tua eſt, & ſolus confidenter negligis, quod * aliis ſeruare " contendis. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur: dum crederis omnes induſtria fideque ſuperare, quem nos conſtat elegiſſe. [Nemo enim ſequentem probat, niſi quem ſibi laudanda virtus aſſociat.] Quoniam vituperabile eſt inferiorem exigere, niſi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præiudicium, ſententiam glorioſam, militiam domeſticam, à duodecima Inditione * [2] cancellorum tibi decus attribuit: vt Conſiſtorij noſtri ſecreta fideli in egritate cuſtodias: per te præſentandus accedat: per te noſtris auribus deſiderium * ſupplicis innoteſcat, iuſſa noſtra ſine ſtudio venalitatis expedias: omniáque ſic geras, vt noſtram poſſis commendare iuſtitiam. Actus enim tui Iudicis opinio eſt, & ſicut penetrale domus de foribus poteſt congruenter intelligi, ſic mens præſulis de te probatur agnoſci: " non iniuria, quia talem vnuſquiſque * ad reſponſa ſua † videtur eligere, qualem ſe * cuſtos * decreuit æſtimari. Veſtes ipſæ, quæ noſtris temporibus applicantur, nónne nos deformare poſſunt, ſi aliquo inquinamento ſordeſcant? quanta verò gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad ſecreta Iudicis proximatus præſulis ſui famam aut ornat, aut maculat. In nobis ſiquidem peccant, qui alios maculant: & dum ſpolium † obſecrantis ambitur, fama præſidentis exuitur. Conſidera ſi negligere debemus, vnde nos culpari poſſe * cognoſcamus. Vltra omnes † clementes eſt, qui vlciſci non appetit quem grauſſatum in ſuo dedecore comprehendit. Reſpice, quo nomine nuncuperis. Latere non poteſt, quod inter * cancellos egeris. Tenes quippe lucidas fores, clauſtra patentia, † feneſtratas ianuas. Et quamvis ſtudioſè claudas neceſſe eſt, vt te cunctis aperias. Nam ſi " foris ſteteris, meis † emendaris obtutibus. ſi intus ingrediaris, obſeruantium

Militia domeſtica cãcellarum.
* tamen.
* hanc.
* tempore
* alios.
* compellis.
*cancellariorum.
" al. nos PITH.
* de
† virum debet.
Veſtis.
* cunctos al. *cunctis.* PITH.
* decreuit.
† obſeruãtis.
* cognoſcimus
† demẽtes *Cancelli.*
* cancellarios.
† feneſtras
" foros.
† nõ dares

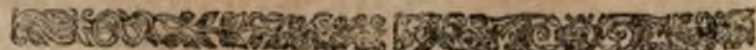
non potest declinare conspectus. Vide quò te Antiquitas voluerit collocari: vndique conspiceris, † qui in illa claritate versaris. Proinde ad nostra monita aures animúmque conuerte: fige menti omnia, quæ iubemus: non te, tamquam vacuam fistulam, dicta perexeant: quæ tam diu plena conspicitur, quàmdiu in eam † vndæ influere posse, noscuntur. Esto potiùs conceptaculum. † quod audita custodias, † quod suscepta non fundas. Quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant, & in cordia finibus se omnia non defigant.

† qui etiã
† venti.
Arcanum cancellarij.
† qui
† qui.

NOTÆ VARIORVM.

¶ * 1 *Cancellorum.*] Cancellariorum nomen non adeò sanè vetus, vtpote sub posterioribus Impp. demum auditum, si qui à cancellando, id est actis cancellatim lineis perducendo deduxerit, speciosè quidem fortasse dicere videbitur, sed à vero tamen ipso longissimè aberit. Nam vt à cancellis potiùs dicantur, vel hæc vna maximè ratio suadere potest, quòd eorum ferè temporum scriptores, à cancellis & cancellos agere dicunt Cancellarium significantes. PITHOE. *subcesiu.*

¶ 2. *Clementes.*] vet. *dementes*, procliuis fuit error, ex affinitate *cl.* cum *d.* vt alias eodem mendi genere laborat Gellius *lib.5.cap.14.* in nomine serui *Androdi*, à leone agniti, qui verè *Androclus* apud Ælianum, & Nemesianus, *cliuos lene tacentes*, pro *cliuos.* Describit enim Capitolij ascensum, in quo & cliuos fuisse constat vel ex Alpheno *l.52. si ex plagu. §. in cliuo. ad l. Aquiliam.* Simile peccatum apud Græcos in χαλίδια, pro χαδίσια & χαλησια, pro χαδησια, Hartungus deprehendit. FOR.

¶ Vniuersis Iudicibus prouinciarum Senator Præf. Præt. VII.

De exactione tributorum.

IVstissimè quæritur, quod annua deuotione præstatur: † quoniam sub † quodam constat * inferri, quod soluitur lege naturali. Stipendium namque * est, quod subiectum facit municipum dici: & offerentis nomen accipit, qui se, quod, * penditur, debere cognoscit. Quam cautum est, intrepidum foro assistere, publicum, non timere, & inter deuotos laudabilem collocari, qui † pudore non † finitur habere compulsi? Inhonorum est enim omne quod * agitur: nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributum. contra, † quam libero dignum est, † compulsoribus nihil debere? Ille solus delectabilis ager est domino, in quo superuenire non timetur exactor. [1] Merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur, de † quo non solum animus sed substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum sit, indictione duodecima, per diœcesim * dicationis tuæ solenni moderamine custodito, possessorem te officiúmque tuum præcipimus admonere, vt trina illatione deuotus, * constitutis temporibus suam compleat, functionem: ita vt cesset venalis

† quando,
† quodam gaudio.
* deest fortè quidpiã
* e gaudio
* imperatur.
† pudoré.
† finitor.
* cogitat.
† quem.
† compulsoribus. nil. Securitas.
† qua.
* Fortè ditionis.
* constitutus.

venalis illa dilatio, quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitum cognoscitur exquisita. Nam qui se hujusmodi onera subleuare dicunt, aliud maius pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit à nostris temporibus detestabilis & fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exoluat. Nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggrauari, ita constitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo iuuante, compleri: quatenus & possessorem deuotio gratissima dominis innotescat, & tarditatis inuoluta confusio nostris ᵅ orationibus auferatur. Vnde singulis quibusque temporibus solenni more factos, Breues ad scrinia nostra transmittite. sicut te & prisca legum, & nostræ jussionis pręsens commonere videtur auctoritas. Ne si aliquid horum æstimaueris negligendum, tu tibi absolutè facias esse periculum. Veruntamen vt justissimarum pręceptionum diligentior procuretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi offició que tuo jussimus imminere: vt nihil posit noscere negligentia, vbi adhibetur solicitudo geminata. Vnde continenter agite, si prouectum vestrum magis desideratis extendere. Impia lucra sint à vobis omnimodis aliena: vos possessorem deuotum redditis, si fraudulentis non grauetur incommodis. De æquitate potiùs, quàm de rapacitate proficitur. Semper metuit iniusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, vbi bona conscientia perditur? aut in qua parte posit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine præmio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habebunt nos benè agétes, in quo possumus * auditores. Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognouero. Agite ergo, laudes ad me potiùs vestræ perueniant, quàm querelæ. Maius commodum non quæratis, quàm si nihil venditis. Illa tantum * sequenda sunt lucra, quæ potest lætus possessor offerre, & miles solenniter securus accipere. Non censor, sed laudator vester esse † desidero. Cauete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis cupit esse beneficus. Nam grauiùs semper irascitur, qui contra propositum commouetur.

Venalis mora. — *Onera fiscalia.* — ᵅ *rationib.* — *Breues.* — * *adiutores* — *Lucra qua sequenda.* — * *quærenda.* — *Non censor, sed laudator.* — † *desiderio.*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Meritò testimonium solutionis securitas dicitur de quo non solum animus, sed substantia communitur.*] Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico, *redde mihi apodixin defunctoriam*, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, &c. Bros.

¶ Edictum per prouincias Senator Præf. Præt. IIX.

De justitia obseruatione erga subditos.

PRiscorum mos fuit, noua iura decernere, vt succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adiungerent: nunc autem sufficiens

Iura antiqua ...

laus conſcientiæ eſt, Veterum decreta ſeruare. Erat antè genus hominum
ſub hac nouitate ſolicitum, dum regulam vitæ ſuæ in aliena cognoſce-
rent voluntate pendere: modo verò vnuſquiſque nouit fixum, quod ab
Antiquis plenisſimè non dubitat conſtitutum. Sufficiunt ergo vobis iu-
ra, ſi non deſit voluntas eximia. Quid a præconum voces? quid periculo-
ſas ſententias præſulū erectis aurib. ſuſtinetis? Propriæ vitę imponit mo-
dum, qui ſibi ſe judicem intelligit conſtitutum. Studete cuncti actibus
* nesciatis bonis, & formidanda * neſcitis. Nolite inardeſcere ad præſumptiones il-
* quiete *Leges patriæ.* licitas: amate viuere * quieti: tranſigite ſemper innoxij. Quid litibus ho-
neſta cōfunditis? Cur facitis, quæ mox timere posſitis? Si quæritis lucra,
vitate potiùs damnoſa litigia. Si quod tamen emerſerit ciuile certamen,
legibus patriis eſtote contenti. Nullus ad ſeditioſa conſurgat: nullus ad
violenta confugiat. Furoris genus eſt, in ſæculo pacato turbulento ſtude-
re propoſito. Sed quia vobis de Iudicibus, etſi non verus, tamen oritur
† trahitur rationabilis metus (dum inexperta poteſtas † trahit potiùs ad timorem)
quantum ad meum propoſitū pertinet, iuuante Deo, rerūmque dominis
regnantibus, omnia vobis iuſta, omnia moderata promittite. Primū, quod
maxime Iudicem dehoneſtat, nundinatio à me fœda neſcietur. Nō enim
Sordes Iudicis. 3 verba mea, more veſtium ſuſpenſa venduntur. Sperari à vobis ali-
quid ſola ſpecierum indigentia faciet, non malitioſa venalitas: vbi tamē
erit quę tempus mitigat moderata præceptio: non indicimus, quod ema-
tur: nec ad taxationem trahimus, quæ neceſſaria non habentur. Eſtote
† Quia tantùm ad conſueta ſoliciti, de nouitate ſecuri. † Quin illud ſolum nobis
judicauimus eſſe commodum, ſi vos, juuante Domino, ſeruemus illæſos.
Non vos quiſquam militum pro ſua voluntate concutiet, non exactor
adiectitiis grauabit incommodis: non ſolùm noſtras, ſed & officij inno-
* alioquin xias cuſtodiuimus manus. * Alioqui inutile bonum eſt. Iudicem non ac-
cipere, & multis accipiendi licentiam præbuiſſe. Neque enim ſic à nobis
egrediuntur, vt ea quæ pasſi fuerint alijs merito feciſſe videantur. Immi-
nuta ſunt enim veſtro more ſuffragia, quæ hactenus omnium detrimen-
* eam to creſcebant. Oſtendimus in vobis Deo iuuante, continentiam, vt * ea
Auctoritas nulla sine exemplo. militibus ſine pudore imperare posſimus. [Non enim poteſt auctorita-
tem habere ſermo, qui non iuuatur exemplo: dum iniquum ſit bona
præcipere, & talia non feciſſe.] Ordinatio igitur noſtra vtilitatem pu-
* reſpicit blicam tantummodo * reſpiciet, non furta priuata. Scimus quæ pro no-
bis vota fuderitis, quia fuiſtis anxietate ſuſpenſi. Deforme nobis eſt ta-
lia facere, vt minus posſitis in veſtra exultatione gaudere. Patebunt,
Deo propitio, aures noſtræ ad ſuſcipienda deſideria ſupplicantum: au-
ctor cauſæ ſuis nos oculis ſub libertate vſurus eſt: non redempta, ſed
a loquetur. própria lingua a loquetur. * Vobis enim nec ſeruitus † imperabit, nec à
* Nobis nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoria denique noſtra nullus
† imperauit. turpis actus intrauit: nemo à nobis, quam venerat minus locupletior * re-
* rediit dit. Neſciuit domeſticum penetrale à ſubſelliis diſcrepare. Iudicem me
† inueniet. obſeruans † inueniet, quocunq; reſpexerit: verecūdiæ memores, juuante
Deo, ſic agere nos optamus, quemadmodū à rerum dominis mādata ſul-
ce-

fcepimus.vos ad omnia justa estote deuoti,vt me prouinciarum ² patrem faciatis esse, quàm Iudicem: quia iterum grauiùs irascitur, qui minimè de probitatum actione pēsatur. Nam si præbuistis læsionibus obsequium quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? ³ Solennia commoda sedis nostræ laborantibus militibus non negentur: quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur iusta persolui. Præceptis etiam nostris obedientiam æquali moderatione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus, ne vos vrgeat terror † armatus. Odium sibi excitat, qui iustis † resultat imperiis. † Quæ iam coëgero, non amabo. Sic enim cuncta, quæ agenda sunt, volumus explicari, vt vos nullo compulsore faciamus imminui. Seruari vobis cupimus concessa † pridem dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire, & regnantibus bona petere, qui vestra desideria visi sunt præstitisse. Viuite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere potuistis voluntariis sponsionibus obligare. Nam quid dubitat sub Dei confidentia iusta promittere, vult habere liberum quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrij mei idoneum vadem speculum cordis, imaginem voluntatis: vt quibus non sum facie notus, fiam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conspicite, qua latent præsentes: Non est vobis damnum absentiæ meæ: vtilius est, Iudicem mente nosse, quam corpore.

Solennia commoda. † armatus † restitit † Quem † quidem *Insurendū*

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Edictum per prouincias.*] Priscorum mos fuit. Sic Vlpianus ait Proconsulem edictum eius aliquam sui commendationem continens mittere debere, &c. *l.4. de offic. Procons.* For.

§ 2. *Præconum voces.*] supra *lib.6. epist.3. l. vlt. C. de feriis.* For.

§ 3. *Verba more vestium suspensa venduntur.*] Imp Constantinus: *Non sit venale judicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium. l.1. de offic. rect. prou. C. Theod.* quidam *verbum* pro *velum*: nihil temere mutem: *arg. l.5. C. de naufrag. l.6. C. Theod. eod. tit.* Vide infrà hoc *lib.11. epist.* 12. officij innoxias manus τῶν ἄλλων, manus puræ. Seneca *lib.7. Controu.* 8. καθαραὶ χεῖρες. For.

§ 2. *Patrem faciatis, quàm judicem*] *quàm,* sine comparationis particula, vt *magis,* vel quidpiam simile suppleatur, supra, *lib.8. epist.2. lib. 9. epist.15.* For.

§ 3. *Solennia commoda*] id est salaria. *l. Commodis de re iudi.* Victruuius *in præfatione lib.1.* & infrà hoc *lib. epist.33.* For.

¶ Iudicibus Prouinciarum Senator P.P. IX.

Admonentur Iudices Prouinciarum.

SCiens, ab eis contrarium posse credi, qui præcedentibus malis fuerant imminuti,(dum mens humana facilè suspicatur de quolibet illa quæ pertulit) propositi nostri votum edictali tenore * permisimus: ne juuante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa solicitudine grauaremus. Non enim est paruum tormentum aduersum aliquid formidare venturum: dum semper grauis æstimatur emergere, quod timetur. Absit à nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo iam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cùm intrauerit pectus * acta suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim, ab † his iussa cognosci, quos decreuimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa dominos felices: vt sicut nos nullum contraria † voluimus cogitatione suspendere, ita se & illi deuotos debeant piè regnantibus exhibere. Sponsiones autem vestras vos veras efficitis, si prouincialibus æqualiter præsideritis. Diligite justitiam, quæ vos & amabiles faciat, & gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote, officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quàm magnum est in tantorum conspectu facere, quod omnium possint ora prædicare? Iudicium, quasi * juridicium, cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet, quod alter accuset. Quid timeat reus, quum viderit crimen in fascibus constitutum: [Sola malis illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum vt boni mores prouincialibus dentur, sed nuditas auferatur. De remediis potiùs, quàm de læsione tractetur. Graue malum est, † quicquam ad largienda iuris beneficia fieri, & mixtum læsionibus inueniri. Sic agite, vt cum justitia probata quæritur, annus vester breuis esse videatur.] Honores potiùs vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si prouincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes, nec sub priuato arbitrio ingenium Iudicis inclinamus. Sed omnia sic gerite, † ne fiat necessarium quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientiæ puritate tractetis. Obuiate malis, fouete nihilominus innocentes. Si quis tamen est qui ausu temerario contra vestros fasces erigatur, nec possitis exercere quod iustum est, aut petitorem protinus cum vestra relatione transmittite, aut si viribus deseritur veniendi, negotium destinata relatione declaretur: quando & euictiones publicas accepistis, & nobis gratum fit audire de talibus. Atque ideò vobis totius excusationis causa summota est: quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certè nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

* prouisimus
* v. apta
† iis
† volumus
* Iudicium
† jurisdicium
† quenquam
Annui judices.
† nec
Relationes.
Euictiones publicæ.

¶ Beata v.c. Cancellario Senator P.P.x.

De annonis præbendis infirmo venienti ad locum pro recuperanda sanitate.

Cum

CVm rerum Domini clementia de famuli sui Dauid salute cogitaret, (cujus votum est de cunctorũ sospitate lætari) remedia Lactarij montis eum jussit expetere: vt cui medela humana nil profuit vulgati loci beneficium subueniret, qui crebra tussi retonãs anhelo pectore membra tenuauit: dũ ministeria Naturæ, nimia concussione debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas enim in auxilium humani corporis contributas, dum aptè non transit, reddit inutiles. Nec interest talibus † aut sumere cibum, † aut sustinere jejunium: in dies singulos substantia viua deficit, &, velut rimosum dolium, paulatim defluens, donec† euacuatur expenditur. † Huic ferocissimæ passioni beneficiũ mõtis illius diuina tribuerunt: vbi aeris * salubritas cum pinguis arui fœcunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate cõditas: quarum pastu vaccarum turba saginata lac tanta salubritate conficit, vt quibus medicorũ tot consilia nesciunt prodesse solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passiónibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effœtas instaurat, & fomento quodam reparabili ægris ita subuenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque armenta, in tam abundanti pabulo " hausta videre, miraculum est: vt humor ille lacteus nõ præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere, miróque modo herbis animalia non proficiunt, vnde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium tenuens videntur, & instar ejus, cui medetur, sustinent " passionis. Lac autem tam pingue, vt hæreat digitis cũ exprimatur in vasis. Qua de re annonas deputatas subuentionémque necessariam præbere venienti, vt in supradicto loco saluberiter pastus, eodem, alimento reparetur ejus juuentus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Iam non amaro antidoto horrebitis dulcissimam vitam. Voluptuosè bibite, quæ saluberrima sentiatis. Felicitatis genus est, inde curari, vnde libens animo æger possit expleri.

Lactarius mons — * an. — * an. — * euacuetur — † Huic igitur. — * fœcunditas. — *Fœcunditas herbarum.* — *Armenta Lactarij montis.* — " exhausta — " passiones — *Lac montis Lactarij.*

¶ Edictum de pretiis custodiendi Rauennæ. XI.

Ordinatio circa venditionem victualium.

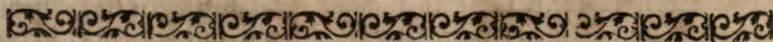
VEnalitas victualium rerum " emptoris debet subjacere rationi Vt neque in " vtilitate caritatis, nec caritate vilitas expetatur: sed æqualitate perpensa, & murmur ementibus, & grauamen querulis negociatoribus auferatur. Atque ideo tritinatis omnibus, & ad liquidum calculatione collecta, diuersarum specierum precia subter affiximus: vt omni ambiguitate summota, " definitarum rerum debeat manere custodia. Si quis autem vendentium non seruauerit, quæ præsentis edicti tenor eloquitur, per singulos excessus sex Solidorum mulctam à se nouerit " exigendum, & fustuario posse subiacere supplicio. Quatenus eum & damni metus terreat, † prædicta pœna vehementer affligat.

pretium rebus venalibus statuendum — " temporis — " vtilitate — " definitarum. — *Mulcta.* — " exigendam — *Fustuarium supplicium.* — " edicti.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Venalitas*] Hoc suprà in formula defensoris & curatoris Reipub. *l. 6. ep. 18. & 7. ep. 11. & 12.* Pretia justa rebus venalib. statuantur, *Nouell. 122. edict. 6.* Iustiniani suprà *lib 9. ep. 5. ca. 1. extra de empt. & vend.* Cedrenus *in Theophilo Imperatore.* Athenæus *lib. 6. Dipnosophist. c. 2.* de piscium venditoribus. Moschopulus & Suidas in σιτόβολαις.

¶ 2 *Fustuario supplicio*] huius mentio in jure crebra, *l. 7. saccularij, ff. de extr. criminib.* Nouell. Majoriani, Papinian. respons. tit. 14. & tit. 2 nl. 5 *C. Th. de episc. & cler.* Paulus *lib. 5. sent. tit. 4. & tit. 21.* Et suprà *lib. 9. epist. 1. lib. 4. epist. 10. lib. 8. epist. vlt. l. 1. tit. vlt. C. qui ad eccles. confug.* Adrianus Papa apud Gratianum: *Qui in alterius famam,* inquit, *publicè scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, flagelletur, can. 1. 5. q 1.* renouat legem xij. tab. quę famosi libelli auctorem fustuario puniri jubebat. Cornut. *in Persij Satyr. 1.* FOR.

¶ Edictum pretiorum per Flaminiam. XII.

Super eodem.

Ab hospitibus definita pretia exigenda. * prædio † diffinita † qui * occupatio. *Corporis laceratio.* † deliberatione *Miles episcopi.*

SI ociosi populi vrbium singularum sub† pretiorum justitia cōtinentur, quantò magis debet laborantibus subueniri, ne vtilitas commeantiū saucietur discrimine fortunarum? Et ideo susceptio trāseuntium requies debet esse curarum. [Ne quod ad leuamen inuentum esse constat detestabile potius grauamen infligat. Recipiatur hospes ad pretia * definita: iniquitatem non patiatur auaram, * quæ inuitatur ad gratiam. Quoniam turpis * aucupatio ęst, terrere enormitate pretij, & susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupit voluntate distrahere: vtroque enim constat velle aliena diripere, & considerationem justitiæ nō habere Nescitis, quanta possitis acquirere moderati. Vltrò ad cōmoda vestra veniunt, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se æstimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis obliuione defendi, quando ad nos veniunt qui vestra mercimonia patiuntur. Cauete potius damna multorum, qui lucrorum auiditates appetitis. Sex enim Solidorum dispendium se nouerit sustinere, & laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quàm miles noster in rem directus pretia, cum ciuibus atque episcopis locorum habita† dispositione, censuerit. Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de ciuibus, ne obsessa potiùs videantur itinera esse latronum.

¶ Iustiniano Augusto Senatus vrbis Romæ. XIII.

De concessione pacis.

Hone-

HOnestum nimis & necessarium videtur esse negocium, pro securitate Romanę Reipub. pio principi supplicare. Quia cóuenit à vobis exspeti, quod nostræ posit proficere libertati. Ná inter cętera bona, quę vobis singulariter diuina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quàm quod vos cognoscitis vbique posse præstare. Rogamus ergo, clemẽtissime Imperator, & de gremio Curię duplices tendimus manus, vt pacẽ vestrã nostro Regi firmissimam prębeatis, nec nos patiamini abominabiles fieri qui sẽper de vestra concordia videbamus accepti. Romanũ siquidẽ nomen vos commendatis, si nostris dominis benigna conceditis. G a- tia vestra nos erigit ac tuetur: & hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. Quietem ergo Italię fœdera vestra componant. Quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiua copuletur. Cui rei si nostrę preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in†hęc precatoria verba prorumpere. Si tibi aliquando grata fui ama, piissime principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordes: ne incipiant talia in me facere, quæ à votis tuis cognouerint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitij, qui semper † vitæ gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua pace geminaui. Ecce ciuibus ornata resplendui Si me lædi pateris, vbi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cuius religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, † facultatibus indesinenter augetur, Noli per discordiã dissipare, quod deberes per bella defendere. Habui multos Reges, sed neminẽ hujusmodi literarum. habui prudentes viros sed nullum sic doctrina & pietate pollentẽ. Diligo Amalum, meis vberibus enutritum, virum fortem, mea conuersatione cõpositum, Romanis prudentia † carũ, gentibus virtute reuerendũ. Iunge quintimmo vota, participare consilia: vt tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic quęrere, vt non valeas inuenire. Tua sum nihilominus charitate, sic nullum facias mea membra lacerare. Ná si Lbya meruit * per te recipere libertatem, crudele est me amittere, quam semper visa sum possidere Impera* motibus iracundię triumphatos egregie Plus est quod generali voce petitur, quàm si vester animus cujuslibet ingratitudinis offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat Senatores. Quod si adhuc minus est beatorũ apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defendisse probantur ab hostibus, quid erit, quod eorum meritis vester non tribuat principatus? Sed vt omnia reuerentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, legatum pijssimi Regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus † dirigendas. vt tam multa debeant efficere, quæ vel † singuli poterunt apud † pios animos obtinere.

[Marginal notes: pio Prin- / pi supplicare. Propter ... ; †hæc / Prosopopœia Romæ. ; * in te ; * facultas ; Amalatheam actum ; † parte. ; * montibus. ; Petrus ac Paulus Apostoli.]

¶ I. Gaudioso Cancellario Præf. Præt. XIV.

De conseruatione indultorum regalium.

† Como *Parauere-di.*

DVm multis itineribus ¹ Como ciuitas expetatur, ita se possessores parauerédorum assiduitate suggerũt esse fatigatos, vt equorum nimio cursu ipsi potiùs atterantur. Quibus indultu regali beneficium precipimus jugiter custodiri: ne vrbs illa, positione sua libenter habitabilis, rarescat incolis, frequentia læsionis. Est enim post montium deuia, & laci purissimi vastitatē, quasi murus quidā planæ Liguriæ. Quæ licet munimē claustrale probetur esse prouinciæ, in tantā pulchritudinē perducitur, vt ad solas delitias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestria culta transmittit, amœnis vectationib. apta & victualibus † copijs indulgēter accommoda, à fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfruitur, vt & animus recreabili delectatione satietur & piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Meritò ergo Como nomen accepit, quę tātis lętatur compta muneribus. Hic profectò lacus est nimis amplissimæ vallis profūditate susceptus, qui concharū formas decenter imitatus spumei litoris albore depingitur. Circa quem cōueniunt in coronę speciem excelsorū montiū pulcherrimæ summitates: cuius ora prętoriorū luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ syluæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosę vineæ latus montis ascendunt. Apex autē ipse, quasi quibusdā capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura depingitur. Huic riui niueo candore relucentes in † æreā laci * altitudine pręcipitante descendunt. Hujus finibus ab austro veniens ² Addua fluuius, faucibus apertis † excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia duobus fontibus acquisitus quasi in propriū mare deuoluitur. qui tanto impetu vastitissimi æquoris vndas incidit, vt nomen retinens & colorem in Septentrionem obesiore aluei ventre generetur. putes. † quandam lineam fusciorem in aquis albentib. esse * descriptam: miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidē fluctibus fluuiorū inundatione contingit: sed † ratio ipsa vulgariter patet, vt torrentes pręcipites limosa fece corrupti vitreo † sint ęquori discolores. Hoc autem iure putabitur stupendum, quod simile tantis † qualitatibus elementum per pigrū stagnum videas ire celerrimè: vt amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis vndis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harum rerum iure parcitur: quoniam amœna omnia delicata sunt ad labores: & facilè onus afflictionis sentiunt, qui vti suauibus delitijs consueuerunt. Fruantur ergo munere regali perpetuo. Vt sicut gaudent natiuis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis.

Margin notes: *deorum.* / * cōmodis / * arcem / * altitudinem pręcipitantes. / *Addua fluuius.* / † accipitur / * quādam lineum fuscorem. / * descriptā / * ratio / † sunt / † calamitatibus.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Gaudioso.*] Hæc inscriptio paulò plenior ac rectior in veteribus libris legitur, Gaudioso Cancellario prouinciæ Liguriæ P. P. Parauedor.] de quibus sup. lib. 5. epist. 39. lib. 3. For.

¶ 2. *Addua fluuius*] Fluuius est in Insubribus, qui per medium Latium lacum fertur, ita vt aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus.

Addua quo scissas spumosior incitat vndas.

bonos pisces nutrit, & potissimum Tinulos, vid. Pli. *li.* 2. *c.* 103. Bros.

¶ Liguribus Senator præf. præt. xv.

De subuentione pecuniaria pro rata, ciuibus necessitate grauatis.

REgale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum, vt prouocetis ad meliora, cum de vobis concessa probaueritis esse gratissima. Nam si subuenire semper amantis est, cuiusmodi vos æstimatos intelligitis, quos releuatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiam longis prælocutionibus differamus, (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio) gloriosissimi domini, deuotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita † destinauerunt. Vt judicio vestro, quibus est causa notissima, tanta vnusquisque huius muneris participatione lætetur, quanta necessitate grauatus esse cognoscitur. Ne quod afflictis datum est, vsurpet illæsus: sed illi reparatis viribus consurgant, qui damnorum sarcina premente corruerant. Astensis autem ciuitas, quæ supra cæteras suggeritur ingrauata, dispositionis vestrę justitia maximè subleuetur: vt secundùm modum dispendij commoditate beneficij perfruatur. Sumite pietatis stipendium tributarij & dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere quod consueueratis inferre. Sed vt beneficia dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur, celeriùs relatio vestra nos instruat, quid vnicuique de hac summa relaxandum esse † judicetis: vt tantùm de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitia directa vulgauerit. Quapropter piissimis dominis votis salutaribus reddite quæ debetis: vt ratio vestra supplicando peragat, quod se in ipso vniuersitas recepisse cognoscat.

† destinarunt

Astensis ciuitas.

† indicetis

¶ Liguribus Senator Præf. Præt. xvi.

De libra pondere, & mensuris.

STudiosè nos oportet erigere, quos statuit regalis pietas subleuare: nam quibus dominorum clementia voluit * conscendere, conuenit etiam * his subiectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulisti, * quod tam spem vobis bonorum, quàm fructum aliquem contulissem. Inuitastis me ad beneficia, quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absoluimus votum judicijs obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur à libertate faciemus: quia

* condescendere,
† iis
† qui

Libra

vbi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo Iudicis inchoare. Hinc est, quòd in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingrauatos: & ideo nostra cura prouidebit, vt nullius vos vlteriùs ex ea parte vexare possit iniquitas [Quia graue scelus esse iudicamus, aut mensuras modū excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere.] Milites etiam sedis nostrę, nec non Exactores atque Susceptores, à quibus grauia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conueniri: vt deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inueniri, sine aliqua dilatione persoluant [Quia hoc nostris temporibus † confitemur inimicum, vt alter alterius lętetur incommodo.] Nunc ad apparatum florentissimi exercitus vota conuertite, vniuersa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quæ sunt jussa completis. Lætus obediat, quem causa generalitatis inuitat. Illa sola dolere debent † stipendia, quæ studio videntur, cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur: inde prudentium animus non grauatur.

Graue scelus peccare in mensura vel pondere.

† profitemur.

† dispēdia.

---

† natali.

¶ Promotiones officij Prætoriani, quæ natale Domini fiunt. XVII.

De natali Domini die.

Si hodierno die redemptionis inuenimus natale remedium: si cœlesti beneficio panditur spes salutis, conuenit etiam nos longo labore fatigatis, gaudij deferre medicinam: vt superna bona, quę periclitāti mundo collata sunt, generaliter sentiātur [Alioqui piaculum quoddam est, inter tristes velle gaudere: & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum.] Cōtrà* quantò se meliùs excitat de communione lætitiæ? † quantū incitamentum magnę alacritatis est, plurimos videre gaudentes? Hinc est, quod sapientes mortale genus vnum hominem esse testati sunt: quoniam omnes à cunctis casibus suis indiuisos esse voluerunt. Quapropter vnusquisque iuxta matriculæ seriem, tua designatione vulgetur. Vt quem loci ordo postulat, † gradus promotionis accendat. Egrediatur vnus, vt anteponat vniuersos. Totam sequentium seriem ad prouectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

Natale Domini &c.

† alioquin

Inter tristes gaudere nefas.

† tanto quanto

Mors lege [illegible]

† gradibus

---

† De Corniculario qui egreditur. XIIX.

Tribuni & Notarij adorare aspectus principales.

Amplectenda est promotionum grata solennitas, quæ benemeritorum soluit excubias: quia tyronibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit reddita veteranis. Et ideò † Antianum, qui prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequijs, inter Tribunos & Notarios ad

† Antianum

rios ad adorandos aspectus properet principales. Vt juxta consuetudinem præsentatus, Spectabilitatis decoretur insignibus.

¶ De Corniculario qui accedit. XIX.

De eodem.

OPtatus ad optata perueniens, sui nominis sortiatur effectum. Et idem supradictum assiduis laboribus comprobatum, Corniculariorum summere sensemus * effectum. Vt jure inter primates assistat, qui tyronum inculpabiliter egit excubias.

* officium Excubias tyronum.

¶ De Primiscrinio qui egreditur. XX.

De Primiscrinio.

OLim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc & diuino fauore commendatus erigeris, quādo militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter Spectabilitatis honore suffultus, inter Tribunos & Notarios "venerandam purpuram adoraturus accede. Vt per sacros aspectus principis tuæ subsistat firmitas dignitatis.

" Aurate purpuram.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Venerandam purpuram adoraturus accede.*] Pro intellectu hujus loci vide quæ notaui ad epist. 31. infra hoc eodem libro.

¶ De Primiscrinio qui accedit. XXI.

Promotio ad Primiscriniatum.

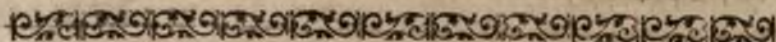
DIfferri non patimur merita fidelium: vt ad studia bonorum actuum prouocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt juxta, laboribus: vt prouectu priorum inuitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui Prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsequutus, gradum feliciter Primiscriniatus ascendat. Vt locum, quem versutia nesciuit exquirere, se gaudeat probis moribus inuenisse.

¶ De Scrinio actorum. XXII.

Promouetur quis ad curam actorum scriniorum.

IVstè potentiora consequitur, qui de commissa sibi negotij perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ series fecit accedere

* auctorū scriniarij nostra auctoritas quoque† Actorū Scriniorum curam pręcipit obtinere.

*Epist. Canonicatu ¶De cura † Epistolarum. XXIII.

Prouehitur quis ad curam Canonicarum Eistolarum.

Epistola Canonica CONstantiniani merita licet plures asserant, adstipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, vt & judice teste mereatur laudari. Hic itaque epistolarum Canonicarum curam prouectus accipiat. Vt amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem pubicam sibi respicit esse commissam.

¶ De Scriniario curæ militaris. XXIV.

De dignitate Scriniarij cura militaris.

COnuenienter honoris pręstat augmentum probitas actionis, nec decet differri, quem † decenter efficacem* contigit approbari. Hinc est, quod Lucillum Scriniarium Curæ Militaris esse præcipimus: exhibiturus obsequium, cui meritò non dubitat attributum.

† frequenter * cōtingit

¶ D. primicerio Exceptorum. XXV.

Instituitur quis Exceptorum Primicerius.

*iraque DEcet, nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est, desidiosis laborantium præmia denegare, † ita conuenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patritius Exceptorum Primicerium se à nobis nouerit institutum: vt ad tale perductus officium placuisse suarum merita gaudeat actionum.

¶ De Sexto Scolario. XXVI.

De officio Sexti Scholaris.

DIgnus est nostro judicio promoueri, qui à multis Præsulibus meruit approbari. Vni enim acceptum fuisse, interdū gratia est: multis placuisse, judicium. Iustus igitur locum Sexti Scholaris se nouerit consecutū, inuenturus militiæ pręmium, cùm se actibus studuerit † sociare fidelibus.

* exercere

¶ De Prærogatiuario. XXVII.

De officio

De officio prærogatiuarum.

QVis Ioannem non æstimet meritò esse promouendum, qui nostro judicio * Cancellorum olim † sumpserit officium, & tunc jam prærogatiuam conscientiæ meruit, quando † decreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio & ordinis & honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur † prærogatiuarum sententia nostra confirmat, vt gradus potiùs emeriti deuotioribus animis publicè † pareat, jussioni.

Cancelli * Cancellariorum * sumpsit † decreti † prærogatiuarum. * pereant

¶ De Commentariense. xxiix.

De officio commentariensium.

IVuat benemeritorum votis beneficijs respondere vicarijs: vt deuotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter † Cheliodorus Commentariensium fruatur officio. Dignè siquidem ejus integritati committimus, quæ custodienda esse censemus.

*scrib Meliodorus

¶ De Regendario. xxix.

De Officio regendarij.

AEquitati videtur accommodum, si afficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo præstetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis ad militarem noscitur promouere fortunam. Hinc est quod † Cattherium regendarij locum feliciter obtinere censemus: vt spe futuri prouectus, auidiùs prætorianis possit inhærere laboribus.

* Cattarium Regendarij.

¶ De primicerio Deputatorum, & de primicerio Augustalium. xxx.

De officio primicerij Deputatorum atque Augustalium.

DIgnum est, vtt sequatur vota fidelium fructus laborum & superior gradus excipiat, quos gestarum rerum integritas * effecta commendat. Hinc est, quod Vrsum Primicerium Deputatorum, atque † Beatum Augustalium esse, censemus. Vt qui ad majora prouecti † redduntur officia, prædicanda conscientiæ sequantur exempla.

† affectus

†Beatum Primicerium

* videntur

¶ De primicerio singulariorum qui egreditur xxxi.

De officio primicerij singulariorum.

DEcet palmæ premia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti: quia diutinus labor sibi vindicat, quod inexper-

Purpuram adorare

ta vix potest inuenire nobilitas. Et ideo quoniam Vrbicus Primiceriatus sui noscitur tempora peregisse [1] inter Domesticos & Protectores sacram purpuram adoraturus accedat. Vt venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubijs se gaudeat liberatum.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Inter Domesticos & protectores sacram purpuram adoraturus accedat.*] Differenciam esse inter domesticos & protectores constat: nam hi armatam militiam subeuntes non solum defendendi corporis sui, verumetiam protegendi lateris nostri solicitudinem patiuntur: vnde etiam protectorú nomen sortiti sunt, & sunt in acie. Alij vt indicio nominis apparet, familiarius militát & sunt domestici protectores. Sed ex iis alij fuere pedites, alij equites, vt alij comites domesticorú equitum, alij comites domesticorum peditú: viri illustres à quib domestici regebantur, cum eis licitú erat attingere ac adorare purpuram principis *l.2.C.de fabricens. l.1.C.de domesticis.* in salutandis etiam & osculandis vicarijs præfecto prętorio, ac multò magis præsidibus admittantur, quæ omnia summi honoris loco tribuuntur, & sic in *l.10 1.Cod Th de decur.* osculum his in prouincia judicantium, & consessus indultus sit. BROS.

De primicerio Singulariorum qui accedit. XXIII.

De officio primicerij singulariorum.

ADest militaribus obsequijs integritas judicátis: quia gratanter exoluit quod deberi justè cognoscit. Quapropter Pierius Primicerius Singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia fiducialiter † suggerentur. Quia non est hæsitationis metus, vbi non est judicis venalis [1] auditus.

† suggerentur.
* Fortè, aditus

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 [*Vbi non est iudicis venalis auditus.*] meritò quis addubitet, num rectius aliquantò legatur, *aditus. arg. l. 1 C. Th. de off. rect prouinc. non vanale iudicu velum, non ingressus redemptio.* Tullius in Verrem. *Vt adeas tantum dabis.* Saluianus Massiliensis *lib 3. de prouidentia: Intra janu.s non modo illustrium, sed etiam præsidum aut præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si quisquam ingressus insolenter fuerit, aut credatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis suæ labe mulctetur.* Valentin. & Valens Imp. *apertis foribus intrò vocatis omnibus, &c. l. 2. Cod. Theod. de off. rect. prouinc. l. 9. quisquis, Cod. Theod. de heret. aperiat forum, &c.* Nolim tamen ab antiqua & edita lectione *auditus*, facilè recedere. Nam aures præbere dicitur iudex, Martian *Nouell. 1. lib. 3.* neminem exhiberi de prouinc. *integrè adeuntibus aures præbere.* Contrà, *aures obseratæ.* Valer. Maximo *lib. 7. cap.*

FOR. ¶ De

¶ De concedendis delegatorijs. XXXIII.

Concessio Delegatoriorum.

MOras intercipit, quem præstandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata beneuolentia commouetur. Neque enim decet, vt nostrorum factorum dissimiles esse debeamus. dum oporteat crescere numerositate remedij, cui administrationis tépora videtur augeri. Et ideò de præsenti vobis Delegatorios nostra largitur humanitas. Vt tunc habeatis commoda prẹmij, quando estis & sudoris « terminum cõsecuti. Non vos anxia mora suspendimus, nec cruciabili di- « præstalatione fatigamus. Vnus sit finis solicitudinis & laboris. Nam differendũ quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

Antiano suggerente dictum est. XXXIV.

PEtitionem tuam retinebit officium, donec consensum sequentiũ dum facultas fuerit, inquiramus: quia vni incaute creditur: quod est à * pluribus * plurimis asseredum. Ite omnes prouecti. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinuistis dubium, dum omne judicium habeatur incertũ. Sola nos alpha complectitur, vbi ea litera nõ timetur. Sic enim vnusquisque proprio *Alpha.* uius est voto, tanquam de alieno non † pependisset arbitrio. † dependisset.

De legatoria. XXXV.

De exigendis tributis in prouincia sibi commissa.

SI Olympici currus agitator rapit præmia post labores, si ferarum cer- *Ludorum Olympicorũ* tamen inhonestum velociter solet coronare victores: quam celerita- *præmia.* tem remunerationis merebitur, à quo laudabiliter militiæ sacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officij post tot † labo- † laboris res incertò aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excu- incerta. bando, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit? Obseruabit enim jugiter imperialibus jussis: & vt reuerentiam Prætorianæ sedis extolleret, tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum cœpit habere præcipuum. Tales * ergo tardare, pia- * igitur culum est: quia * post palmam nemo dilatus est. Votiuum non potest dici, quod tristis suscipit. Grauamina nulla metuant absoluta: ne portus hoc ingerat liberis, quod facere potuit procellat vexatis. Quapropter experientia tua de illa prouincia ex illatione « tertia « fisca- « tertiarum lium tributorum Solidos, quos Principi Augustorum prouida de- « fiscalis.

putauit Antiquitas, sine aliqua dilatione persoluat, quos noueris tertiæ decimæ Indictionis rationibus imputandos. Sed venales moras: declina damnosa fastidia: vt qui desideras similia consequi exemplum tibi non videaris intulisse dispendij. Quapropter poscentem submoueas, si te actionis tuæ qualitate constringas. Honorabiles quidem à cunctis habẽdi sunt veterani: sed ab † his maximè, qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præstas, quod parcis alteri: quoniam indemnitas prioris † lucrum potius fit sequentis.

Venales moras.

† iis.
† lucris

NOTÆ VARIORUM.

¶ *1 *Post palmam*] Hoc sensit statim post pugnam victori præmium concedi solitum. PET. FAB. *in agon.*

¶ 2. *Venales moras*] venalem dilationem suprà hoc lib. epist. 7. Vænalitas studij, Maiorani *Nouell. 7. de bon. caduc.* FOR.

¶ Anatholico cancellario prouinciæ Samnij Senator Præf. præt. XXXVI.

De prouisione facienda illi qui inculpabiliter est officium executus.

QVi laboriosas excubias & officia magnę sedulitatis inuenit, rationabiliter & temporis definita constituit: vt quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alioqui quis sufficere semper & expectare posset, cum se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita, certa militia est. Nec habet, quòd possit metuere qui ad designatũ tempus inoffẽsè meruit peruenire. Astra ipsa, vt astronomi volunt, licet assidua repetitione voluantur, cursus sui definita custodiunt: nequid esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusũ. Saturnus triginta constituta sibi cœli spatia peruagatur: Stella Iouis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat, Martis sidus, ignea celeritate raptatũ, decem & octo mensibus deputata sibi† discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli Signa præteruolat. Astrũ Veneris mensibus quindecim spatia cõcessa transcendit. Mercurius, velocitate succinctus, tredecim mẽsibus proposita sibi interualla præteruenit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod anni spatio Sol aureus circumactus impleuerit. Merito ergo laboris finem mortales inueniunt: quoniam, vt Philosophi dicunt, & ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo, cursus sui terminos rationabiliter acceperunt: hac tamen interueniente distantia, quod illa opus suum finiunt, vt ad principium redeat. Humanum genus ideò militat, vt peractis sudoribus cõquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter Cornicularij est perfunctus officio, septingentos Solidos, quos & longæua consuetudo deputauit, per illã Indictionẽ de Samnij prouincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade. Quia non potest dubitare de prę-

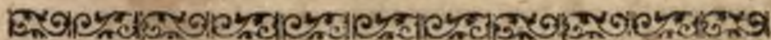
Astrorum cursus finitus.

† decurrit.

re de præmio quē vera " principis commendat assertio. Præfuit enim curibus Secretarij Prętoriani, vnde ei nomen est deriuatū: laudatis actionibus " comprobatus: eo ministrante calculum scripsimus " inempti, quod magnis pretijs optabatur impleri: gratificati sumus, cui leges fauerūt: negauimus, cui justitia nō promisit. Nemo tristis extitit de victoria sua: quia sa uis facultatibus obtinuit, quando vt fieret superior nō redemit. Nostis omne quod loquimur, neque enim in cubiculis nostris secretaria" nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes nouerunt. " Sumus nimirū ad nocendum priuati, ad pręstandum Iudices. Districtio nostra in verbis est habita, & in factis sensa benignitas. Irascebamur placati, minabatur innoxij: & ne potuissemus lædere, terrorem videbamur inferre. Habetis, vt solebatis dicere, castissimum Iudicem, relinquam vos integerrimos testes.

" Iud. ciit " comparatum. " Inepti

" vedita " Fuerit mus. Continatione tuld eum.

¶ Lucino nunc Cancellario Campaniæ Senator Præf. Præt.

Præmia dignis collata.

BEne antiqua moderatione prouisum est, vt laboris sui pretia recitāt, qui publicis vtilitatibus obsecundant: ne quis "haberetur prętęritus, qui probabli fuerat actione laudandus. Nā cui officio remuneratio soluer-retur, si Prętorianis laboribus tardarētur? Quicquid enim penè in Repub. geritur, eorum strenuitats cōpletur, & quod difficillimū seruiendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, vt nō permittatur excedere) exercitibus paret, armatis obtemperat, & inde reportat gratiam vbi inuenire potest alter offēsā. Quid publicas" ratione perdifficiles minutias referamus esse collectas? quas magna subtilitate compositas, & ab illis exigunt, quos "offendere non præsumunt. Eorum est enim sudoribus applicandū, quod victuales expensę, longe quidem positę, sed tanquam in vrbe regia natæ, sine querela prouincialium congregantur, quia dum suis temporibus aliquid aptè quæritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorū nostra gloria est: opinio temporū, virtus explicabilis iussionū & quicquid pro continendis" omnibus gratificationis eccipimus, eorū iustè prouisionibus applicamus. Splendescunt vsu ipso laboribus attrici, qui reddunt homines semper instructos: labores inquam, violenti magistri, soliciti pędagogi, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus literis, alter qualibet disciplina doceatur. Ille tamen instructior redditur, qui actu continuæ deuotionis eruditur. Et ideo talibus cū honore soluendū est, quod merentur: vt & sibi aliquando "accipiat, qui semper Reipub. vtilitatibus "acquirebat. Quocirca illi Primiscrino, iam militiæ labore perfuncto, ex canone prouinciæ Cāpaniæ, tertiæ illationis tot Solidos solenniter te dare censemus: vt & ille iustis laboribus perfruatur, & posteri eius exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro " sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

"haberent "illationes " offerte ". hominibus. " accipiant " acquirebant. " saluo hunc.

¶ Ioanni Canonicario Thuſciæ Senator Præf. Præt.

Mittitur pecunia pro chartis conficiendis, laudaturque antiquorum prouidentia de conſeruatione ſcripturarum.

Antiquitas. rerum moderatrix Charta. † mores * cōſtringerent. Memphitica miracula. Nilus. * teneritudo. * fide * prudentium ſenſus. *Charta inuenta vtilitas.* † malorum *Libri unde dicti.*

MOderatrix rerum omnium diligenter deſiderauit Antiquitas, vt quoniam erat plurimis per noſtra ſcrinia conſulendum, copia non deeſſet procurata chartarum: quatenus cum Iudices multis profutura decernerent, odioſas † moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus ſupplicantibus datum eſt, ne auarè † conſtringerentur ad commodum, pro quibus à largitate publica conſtabat acceptum. Ademptus eſt impudentiſsimus exactionibus locus: ſpecialiter à damnis exemit, propter quos principis humanitas dedit. Pulchrũ planè opus Memphis ingenioſa cõcepit, vt vniuerſa ſcrinia veſtiret, quod vnius loci labor elegans texuiſſet. Surgit Nilotica ſylua ſine ramis, nemus ſine frondibus aquarum ſeges, paludũ pulchra cæſaries, virgultis mollior, herbis durior, neſcio qua vacuitate plena, plenitudine vacua, bibula, † teneritudine ſpõgeum lignum, cui more pomi robur in cortice eſt, mollicies in medullis, proceritas leuis, ſed ipſa ſe continens, † fœdę inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura naſcitur, quàm illud vbi † prudentum ſenſa ſeruantur? Periclitabantur ante hoc dicta ſapientũ, cogitata † Majorum. Nam quemadmodum velociter potuiſſet ſcribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirũ moras calor animi ſuſtinebat, & cũ differebãtur verba, tepeſcere cogebantur, ingenia. Hinc & priſcorum opuſcula libros appellauit Antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuuias. Erat indecorũ, fateor, doctos ſermones cõmittere tabulis impolitis, & in veternoſis ramalibus imprimere, quod ſenſualis poterat elegantia reperire. Grauatis manibus paucis memoriam commonebat, nec inuitabatur plura dicere, cui ſe talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordijs conſentaneum fuit: quoniã rude principium tale debuit habere commentum, quod prouocaret ingenia ſequentium. Inuitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, vbi exceptionis ſubtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niueo aperit eloquentibus campum, copioſa ſemper aſsiſtit: & quo fiat habilis, in ſe reuoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Iunctura ſine rimis, continuitas de minutijs, viſcera niuea virentium herbarum, ſcripturabilis facies, quæ nigredinem ſuſcepit ad decorem, vbi apicibus eleuatis fœcundiſsima verborum † plantatrix ſeges fructum mentibus † toties ſuauiſsimum reddit, * quoties deſiderium lectoris inuenerit: humanorum actuum ſeruas fidele teſtimonium, præteritorum loquax, obliuionis inimica. Nam memoria noſtra etſi cauſas retinet, verba commutat. Illic autem ſecurè reponitur, quod ſemper æqualiter audiatur. Quapropter deputatam ſummam tot Solidorum de Thuſcia prouincia illi

Vſus chartarum. † plantata * toties * quoties

¶ tertiæ

cia illi ex illatione tertia te prębere censemus:¶tertiā decimę Indictionis rationibus inputādam:quatenus scrinium publicum integritatē fidei suæ laudabili debeat perpetuitate seruare:quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione sēper augescit, noua jugiter accipiens vetusta custodiens.

Vitaliano v.c.Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator. Præf.Præt. xxxix.

Remittitur Prouinciæ humanitati intuitu medietas tributariæ functionis.

APparet,quantus in Romana ciuitate fuerit populus,vt eum etiam de lōginquis regionib. copia prouisa satiaret:quatenus ¶ circumuectæ peregrinorum victui sufficerent,cùm illis¶vbertas aduecta seruaret.Nam quàm breui numero esse poterat,qui Mūdi regimina possidebat?Testātur enim turbas ciuium amplissima spatia murorum. Spectaculorū distensus amplexus,mirabilis magnitudo thermarum:& illa vniuersitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum.Hoc enim instrumentū, nisi fuerit vsuale,necessarium non habetur.¶quoniam nec ornatui potest proficere,nec parti¶aliæ cōuenire.Denique hæc,quasi vestiméta pretiosa corporum,ita sunt indicia ciuitatum:dū nullus acquiescat superflua facere,quæ se nouit magnis pretiis explicare.Hinc enim fuit,vt mōtuosa Lucania sues¶penderet,hinc vt Brutij bonū pecus indigena vbertate pręstarent.Fuit nimirū vtrūque mirabile, vt & prouincię tantę ciuitati sufficerent,& sic ampla ciuitas¶ earum beneficijs victualium indigentiā nō haberet.Erat quidem illis gloriosum Romam pascere:sed quanto dispendio videbatur posse constare,adducere¶tam multis¶itineribus,quę darentur ad pondus?dū quæ probantur decrescere,nullus poterat imputare Redactum est ad pretium,vbi pati non poterant detrimentum, ¶quę nec itineribus minuuntur, nec laboribus sauciantur. Intelligant prouinciæ bona sua.Nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia deuoti,cur isti nō¶sint ad compendia soluenda munifici ? Et ideo ambos titulos in assem publicum iam redactos diligentia tua statutis illationib. procurauit:ne meis temporib.negligētes esse videātur,qui alienis dignitatibus laudabili integritate paruerunt.Nam licet & alias prouincias¶ studuerim reficere,¶nil tamē in ¶alijs actum est,quod voluerim vindicare Senserunt me Iudicem suū,¶& quibus priuatus ab auis atauisque profui,viuaciùs ¶ nisus sim meis fascibus adjuuare:vt me agnoscerent retinere affectū patrię,quos in meis prouectibus ¶ sentiebam propensa exultatione gaudere : Pareant ergo non compulsione aliqua,sed suo more. Quando & hanc summam illis ¶ minuto quæ solebat offerri. Nam cùm mille ducenti Solidi annuis præstationibus soluerentur,ad mille eos regia largitate reuocaui vt exultarent gaudiorum ¶ crementis de oneribus imminutis.

Margin notes: ¶ cæteræ pro uinciæ; ¶ libertas; *Romæ amplitudo*; ¶ quando; ¶ aliis; *Lucania. Brutij.*; ¶ pendere; ¶ eorum; ¶ quam; ¶ mulierib.; *Pondus.*; ¶ quod nec itineribus imminuitur; ¶ sunt; ¶ studuerint; ¶ nihil; ¶ illis; ¶ at; † visus sum; † sentiebāt; † imminui; * incrementis

¶ De indulgentia.

¶ * Indulgentia x l.

Senatoris proposita deliberatio de relaxatione captiuorum.

Index.
¶ iis.
¶ abiici mus.
Indulgentia
¶ medica
¶ cùm
Tempus indulgendi
¶ Parcæ
¶ tollerentur.
¶ parcere
Lictor.
¶ solebat
Catena.
Custos.
¶ indicit
Pondera.

QVamvis nomen ipsum Iudicis dicatum videatur esse Iustitiæ, & totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis: ¶ his tamen diebus in domicilium Pietatis jure deflectimus: vt ad Redemptorem omnium remissionis itinere peruenire possimus. Ex hac enim virtute suauissimos fructus legimus,& remittẽdo aliis nobis parcimus. Nam qui periculosè justi sumus,sub securitate semper ignoscimus. Quapropter pœnas ¶ abdicamus,tormenta damnamus,& tunc verè judices sumus. Mactè Indulgẽtia,quæ soluis & præsules. Tu patrona humani generis,tu afflictis rebus ¶ medicina singularis. Quis tuo non egeat munere, cum sit peccare cõmune? Ab vniuersis necessario peteris: quando sub te spes vitæ sumitur,quæ sub Iustitia non habetur. Nam ¶ dum tribus aliis sororibus cælesti gratia perfruaris,& amabili amplexatione nectamini, omnes tibi (quamvis & ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt: quando te humano generi salutiferã esse cognoscunt. Sed quid tantùm de terrena conuersatione dicamus? Pietas est, quæ regit & cœlos. O si tecum liceret longis temporibus habitare, totus excluderetur reatus, & parcendo fieret, vt ¶ parcè ¶ tolleretur! Sed prouidentissimè tanta res sacris solùm temporibus videretur esse cõcessa: vt gratiùs mundus acciperet, vnde pro rerum nouitate gauderet. Quapropter abstine noxiam lictor securim,cui licet impunè facere,quod in alijs cognosceris vindicare,ama paulisper ferrũ splendidũ,non cruentũ. Catenas tuas lachymis madidas felicior rubigo suscipiat,illud potiùs recunde,quod ¶ solebas includere. Auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. Sit re vera nomen custodis sine mortibus alienis; quid sẽper Inferis laboras? aliquando & Superis milita. Otium tibi clemens actus ¶ incidit. Qui justitiæ inexorabili excubat, necesse est,vt eum pietas benigna discingat. Et ideo cella gemituum, tristitiæ domus, apud Superos Plutonis hospitiũ, locus perpetua nocte cæcatus,tandem infusione lucis albescat: in qua non vnũ tormentum sustinet reus,qui antequã incurrat,necis exitus à Supernis probatur abscisus. Primùm pedor ille, collega catenarum, abominabili mœrore discruciat, auditum alieni gemitus & lamenta conturbant,gustum jejunia longa debilitant,tactum pondera prementia defatigant, lumina diutiùs tenebris obtusa torpescunt. Non est vnum clausis exitium: multifaria morte perimitur qui carceris squalore torquetur. Nunc ergo reos de Auerno tuo victuros emitte. Redeat ad Superos, qui ex magna parte Inferos pertulerunt. Atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lachrymarum quondam tristes incolas ¶ perdat. Non sunt inde, qui læti sunt: qui tunc profectò habebit gratiam, si desertus appareat. Exite inclusi, vicina morte semper pallentes. Redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant: nihil amplius optata morte passuri, nisi quòd adhuc

poteratis

poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debitis ambitione jam decipi delicta relinquite cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Viuite nunc honestè, qui didicistis superstites mori. Cognoscite quàm beneficialis sit bona conuersatio: altera cōtulit teterrimum carcerem, hæc nouit splendidam tribuere libertatem. Ista præstabit, vt velitis viuere : illa dedit, vt † eligeretis jam perire. Si leges astringunt, vlteriùs vos nullus includit. Secreta pauescite, ad forum sine trepidatione venite. Illa justè refugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debitis † quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare nôrunt quæ se læsisse cognoscunt itinera † illa non repetunt, vbi in foueam corruerunt. Tenaces laqueos auis capta declinat, hærentem viscum alis suspecta non insidet. Pisceus Lupus, arenis se mollibus, vt plumbati lini insidias euadat, immergit: cujus vt supradicta re:ia ejus tergū frustra diraserint, alacer in vndas exilit, & vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esca pellectus, cùm junceum carcerem cœperit introire, mox vt ad se exitium suū inuitatum fuisse cognouerit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si aliter † ejusdē generis cognouerit irretitum, extrema ejus mordicus trahit: vt qui sibi captus non potest subuenire, alterius solatio probetur euadere. Sic & Sauri argutum piscium genus, à velocitate nominati, cùm se in insidias nexuosas impulerint, quasi quibusdā funibus æquabiliter illigati, totis nisibus trahentes retrorsum, † socios conātur liberare † captiuos. Plura sunt si talia perquirantur. Omnia enim, quę possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberet. Ad te Claustrorum magistrū verba reuocemus. Patere, pœnale secretarium tuum innocē et esse secretum. Tot queris quidem, quòd nullus affligitur: à communibus gaudiis mœstus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, liuidæ inuidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiam. Sed vt tuos quoque gemitus consolemur, illos tibi tantùmodò vendica, quos lex pietatis gratia non relaxat, ne cum truculentis parceret, asperrima facinora leuigaret. † Soluamus ergo cuncta, secularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexus, quos † festinat euadere. Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absoluant.

† eligere
† qui
Pecorum solertia.
† ipsa
Lupus.
Scarus.
† eidem
Sauri.
† socium
† captiuum
Salutis propriæ cura.
* Soluamur
† festinet

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Indulgentia*] extat Cod. Theod. *lib. 9. tit. 39. de indulgentiis*. Hic autem propter sancti Paschatis diei lætitiam, & *lib* 3. 4. 6 *C. Theod.* religio anniuersariæ obsecrationis vocatur, *lib.* 7. Et ob Rempub. tyrannide liberatam, *l. vlt* sed & ob partum Crispi & Helenæ Constantinus indulsit. *lib. Theod. tit.* FOR.

¶ † 2. *Qui periculosè iusti sumus sub securitate semper ignoscimus.*] Ait Plutarchus justitiam, virginem incorruptam, publicam seu verecundam, temperantem ac vtilem esse oportere. Præterea justitiæ comitem pudicitiam assignat Iuuen. lib. 2. Satyr. hoc est verecundiam, quasi timere debeat princeps qui justus est & politicus nō vt accipiat, sed vt inferat aliquod subditis malum incommodum injuriam. Verecūdia itaque Iustitiæ

comes dicitur, quasi vereri ac metuere principem oporteat, ne cui subditorum temerè falsa ex causa & contra jus pœnam infligat, præsertim cum sub securitate etiam ignoscatur & justus esse nisi periculose nemo possit: BROS.

¶ * *Cella gemituum, tristitiæ domus, apud superos Plutonis hospitium locus perpetua nocte cæcatus.* Carcer in media primū vrbe, foro imminens ædificatus est, vt testatur Liuius, in quo barathrum fuit, quo ad vltimū supplicium sontes dānati detrudebantur, quod Tullianū nuncupabatur, qua de re vide Dion. lib. 46. Est locus, inquit Salustius, in Carcere quod Tullianū appellatur, vbi paululū ascenderis ad læuā circiter 12. pedes humi depressus, eum muniunt vndique parietes: atque insuper camera lapideis fornicibus jūcta, sed inculta tenebris, odore fœda, atq; terribilis ejus facies est. BROS

MAGNI AVRELII
CASSIODORI
SENATORIS.

VARIARVM † LIBER XII.

† Nonus

¶ Diuersis Cancellariis prouinciarum singularum Senator Præf. Præt. I.

Constituitur quis in Cancellarium ad quandam prouinciam.

† quam

NEscio quis major esse creditur, † qui de penetralibus Iudicis destinatur. Quoniam tātò plus æstimatur quis amare justitiam, quantò ab illo frequentiùs constat auditam. Per milites suos Iudex intelligitur: & sicut discipuli magistri scientiā produnt, sic nos obsequentium mores aperiunt † Præceps non putatur † obseruasse moderato: auarus paruisse non † aduertitur cōtinenti stultus prudentibus seruisse non creditur. Periclitamur fateor in actionibus vestris, si vos mala intentione tractetis: quod nulli accidit vestrum, alienum vitium, nostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales casus, quales non in alios vindicare non possumus: & lex qua fruuntur cuncti, in nobis potest custodiri. Sed habemus iterum ex alia parte solatium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata, & nobis otiosis acquiritur, quicquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exaltat: dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. Vna est sentētia plebis, tales esse Iudices, quales vos contigerit approbari. Et ideo magnopere cauendum est, ne ille de vobis incipiat judicare, cujus vos opinionem cōtigerit ante lacerasse. Vlciscitur pœnis, † qui insistit in fabulis: vt tormentis vestris cō-

† Princeps † obsecundasse † creditur

† quod in. sistis Iudicis ira

peus

pensat, quod populus vulneratus exaggerat. Quàm periculosum est, pati Iudicem rationabiliter iratum? & illum de fortunis tuis decernere, quem te constat grauiter irritasse? Quapropter stude magis, vt nostra potiùs voce lauderis. Quia sicut te potest Iudicis vel sermo aduersus deprimere, ita prosperrima sententia subleuare. Perge igitur, per illam Indictionem, juuante Deo, ad illam prouinciam, Cãcellorum pompa decoratus, & gloriosa grauitate præcinctus. Absens cogita præsentis pudorem. Nam quid debeas tentare † vile, qui militas sub honore? Fasces tibi † Iudicum parent, & dum jussa Prætorianæ sedis portare crederis, ipsam quodãmodo potestatem reuerẽdus assumis. Edicta nostra † imprimis obseruа, ostende bonam te intendentibus viam. Nam cujus est Iudicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? Reginam illam procaciũ vitiorum Auaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili † deuotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum: arma suscipit ex talentis: & per dulcedinem superat, quos amara deceptione captiuat. Proinde ad vtilitates publicas esto solicitus: injuncta morali compulsione procura. Plus agit inculcator rationis, quàm possit exercere terribilis. Persona tua refugium sit oppressis, † infirmo defensio, præsidium aliqua calamitate cõclusio. Sic enim propriè nostros Cancellos agitis, si læsorum impia claustra soluatis.

† vides

† iudiciũ vestrũ primus

Auaritia.

† veneratione

† infimi

Cancellos agere.

§ Vniuersis Iudicibus prouinciarum Senator Præf. Præt. 11.

Laus Cassiodori.

GRatias diuinitati refero: quia & prouinciales fecerunt, quæ monui, & ego compleui omnia, quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum, nec ego pertuli Tributarios indeuotos. Habemus vtrique quod in vobis diligere debeamus: illi repererunt affectuosos Iudices, nos acquisiuimus integerrimos præcones. Agamus itaque Deo præstante, quod cœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libẽs inferat, ego illi in conuentus justitiæ tributa persoluam. Vobis autem commodè repetitur, quod veraciter actum esse sentitur, quãdo rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim, quia nullum coẽgimus dare, quod non debuisset offerre. Non publicis, non priuatis à me quisquam damnis afflictus est. Priscorum terrores fecimus ignorari. Neç extraordinaria quæsiuimus, qui cuncta geri legibus optamus. Sed nec vos sitis in ea parte dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ, jura voluerunt: quibus pene eandem, quam nobis, jurisdictionem per prouincias contulerunt. Nullum repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui participatione sublimat. minorem se ille solus facit, qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur? Nullam gloriam recipit, qui diues vocatur. Contra omni laude decoratur qui justus edicitur. Desidere-

Cassiodori abstinentia.

Præsules.

mus potius, quod nos preciosiores locupletibus facit. Fasces accipimus, vt graues esse debeamus. Tribunalia conscendimus, vt morum gradibus euehamur. (Nil vile, nil cupidum Iudices decet.) Claras enim suas maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt, aliqua reprehensione sordescunt. † Alioqui expedit nō, videri, quam cunctorum irrisione signari. Omnes ergo, qui præmiorum celsa petimus, vitiorum humilia deseramus. (Sit in nobis frons libera, vt aliorū possimus emendare peccata.) Æquat crimen † omne, quod inquinat, & ideo dissimilis ab accusato debet esse, qui judicat. Hæc nos annuo sermone conuenit loqui: quia bonarum rerum nulla satietas est. Fateor auiditatem desiderij mei, cupio me vobiscum velle prædicari. Veniamus nunc ad consueta: quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse solennia. Quapropter, quod feliciter dictum est, te officiúmque tuum cum Dei juuamine possessores præcipimus admonere, vt tributa. Indictionis tertiæ decimæ deuota mente persoluant: quatenus trinæ illationis moderamine: custodito, debitam Reipub. inferant functionem. Tempora exactionum statuta seruentur: ita tamen, vt nullus sub immaturæ compulsionis injuria se ingemiscat exactum: nec iterum sub turpi venalitate induciarum largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi major fit causa dispendij, quando irritè suspenditur, quod nullis protractionibus euitatur.[1] Expensarum quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus comprehensam, consuetudine custodita, ad scrinia nostra dirigere maturabis: vt totius erroris † discussa caligine, publici ratiocinij possit claritas apparere. Nam si aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum tuum publicis vtilitatibus ingeruntur. Et vt faciliùs possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perficere, illum atque illum sedis nostræ milites, tibi officióque vestro consuetudinariè præcipimus imminere: quatenus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum. Caue ergo ne te imparem nostris præstes admonitis. Quia nimis fœdum est, vt à quo laudanda reposcimus, resecanda potiùs approbemus.

Probrum absit à magistratu. Aliquādo expedit non expedit non adiri, quā c. i. s. † omnes quos

Solennia.

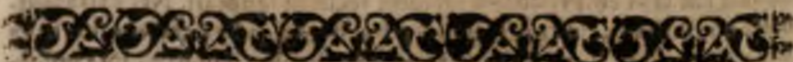
Exactionum tempora.

Indicia tributi. Expensa.

† detersa.

NOTÆ VARIORUM.

§ 1. *Expensarum fidem notitiam quaternis mensibus.*] Hinc quadrimenstrui breues, qui de singulis pensionibus conficiuntur à chartulariis, & ad officium palatinum aut præfectum prætorio transmittuntur, constat enim tribus pēsionibus anni cujusque indictiones solui. *l. vlt. C. de annon. & trib. l. 15. & 16. Cod. Theo. eod. tit.* & inde singularum pensionum breues quadrimenstrui sunt, vt hoc loco videre. Hæc autem authoris verba Accursius vsurpauit *l. 1. C. de apochis publicis*, & Majoranus Nouella *de ind. rel.* BROS-

§ Vniuersis Saionibus qui sunt Cancellariis deputati Senator Præf. Præt. III.

De Cancellariis.

Opor

De Cancellarijs.

OPortet quidem cuncta sub tranquillitate peragi, quemadmodum possit bonis moribus conuenire. Sed tanta est in repub. de morum varietate diuersitas, vt nemo valeat leges defendere, nisi terror videatur aliqua temperare. Ægris non vna causa salutis est, alter cibis reficitur, alter per abstinentiæ beneficia tenuatur, hic lauacra mollia, ille ferrum quærit ad vulnera, & varium poscit remedium diuersa qualitas passionum: sic qui populis præesse cognoscitur, non vno consilio præditus inuenitur. Feroces districtione premendi sunt, mansueti ciuiliter admonendi, dolosi cautè. simplices sub lenitate tractandi sunt. Et ideo vbique probatur esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Quapropter deuotionem tuam solatijs illius viri clarissimi Cancellarij nostri solenni more deputamus: vt contra nullum alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad forum trahe, qui justa non recipit: sub continentia irascere, sub maturitate distringe. Timeri te amplius volumus quàm probari: quia maximè illud vigori tuo reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris, deuia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit. In executore illud est pessimum, si judicis relinquat arbitrium. Non inde jacteris, quod tibi non potest obuiari. Nec assumere superbiam velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri fortes semper in pace modesti sunt: & justitiam nimis diligunt qui frequenter prælia tractauerunt. Quam gratum est, si inter parentes reuersus, querelarum non reportes opprobrium: sed ita te cognoscant egisse, quemadmodum diligentes probantur optare? Nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem, & ocio vocare non sinimus, quem probabiliter gessisse sentimus. His etiam & rerum dominus maiora credit, quos bona conscientia vtilitates suas egisse probauerit. Quanta sunt, quæ possunt tollere sapientes? Nemo ampliùs acquirit, quam qui se bona conuersatione tractauit.

¶ Canonicario Venetiarum Senator Præf. Præt. IV.

De vinis Italiæ & Græciæ.

MEnsuræ regalis apparatus ditissimus non parens Reipub. probatur ornatus: quia tanta dominus possidere creditur, quantis nouitatibus epulatur. Priuati est, habere quod locus continet: in principali conuiuio hoc profectò decet exquiri, quo visum debeat admirari. Destinet Carpam Danubius, à Rheno veniat Ancorago † exormis, Toosicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat † Acernias, sapori pisces de diuersis finibus afferantur. Sic decet Regem

Pisces Mensa principis. Exormem. Toscula quibus licet laborib. offerat cor. Inf. epist. c. 4.

† Arcenias al. Atcernias

palcere, vt à Legatis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter fœcunda nutrit Italia: ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsisse. Comitis itaque Patrimonij relatione declaratum est, Acinaticum, cui nomen ex acino est, Euthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ dignitates inuicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum dominos pertinere, ad Possessores Veronenses, vbi eius rei cura præcipua est, vos jubemus accedere: quatenus accepto pretio competenti, nullus tardet vendere, quod principali gratiæ debetur offerre. Digna planè species, de qua se jactet Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentiæ subtilitate commendet, & *vina sua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus insaporet, sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim merum, & colore regium, & sapore præcipuum: vt blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores eius à purpura credantur expressi. Dulcedo illi ineffabili suauitate sentitur, stipis nescio qua firmitate roboratur: tactus eius densitate pinguescit, vt dicas esse aut carneum liquorem aut edibilem potionem. Libet referre, quam singularis esse videatur eius collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis vua resupina suspenditur, seruatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit non liquescit ex senio, tunc fatuos humores exudans, magna suauitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum eius hyemis tempus aperiat: miróque modo incipit esse nouum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hyemale mustum, vuarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferuet primum in origine sua, & cùm potuerit adolescere, perpetuam incipit habere nouitatem: non calcibus iniuriosè tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur: sed quemadmodum decet nobilitas tanta prouocatur, defluit, dum aqua durescit, fœcunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit. Distillat gemmis comparem liquorem. Iucundum nescio quid illacrymat: & præter quod eius delectat dulcedo, in aspectu singularis eius est pulchritudo. Hoc † quantociùs perquisitum, & competentibus pretijs aggregatum, Chartarijs, qui in rem directi sunt, tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit: quando plus est mirabile, quod potueritis difficilius inuenire. Albedo ibi decora est, & serena puritas: vt illud de rosis, hoc credatur natum esse de lilijs. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est. Aspectus dispar, & similis in vtroque suauitas. Nam quòd acutè sapit, quod citò reficit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia, quæ videtur. Illud intueris robore lætum, hoc inspicis candore festiuum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima: quando in ambobus esse cognoscitur, quod pariter expetatur.

Vina Italia — *Acinaticum* — *Vina Græc.* — *Seruandi ratio.* — † quam ocyus. — *Albedo.*

NOTÆ VARIORUM.

§ 1. *A Rheno venias, Ancherago exermis Tonsicula quibuslibet laborib. offeratur.*) Mendum hic esse autumo, etenim sine dubio sic legendum est. *A Rhe-*

Rheno veniat Ancorago Exormiston ficula quibus libet laboribus efferatur. Vbi notabis Exormiston fœminino genere enuntiari. Bros.

¶ 2 *Vina sua aut odoribus condiat.*] Notandum est hic veteres frequenter vsos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo *lib.* 2. *cap.* 1 Ælian. *lib.* 12. *hist.* Eunap. Sardian. *in Iamblico*, & Arnob. *lib.* 5. Bros.

¶ Valeriano V.S. Senator Præf. Præt. v.

De Iudice.

GEneraliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cũctis impẽdere profutura censetur. Sed gratificante natura illis ampliùs debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur: dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. [Nam modestiam Collegio impendimus reuerentiam Patribus exhibemus.] Ciuibus debemus communem gratiam, sed affectum filijs singularem: & tanta necessitudinum vis est, vt nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse solicitum, eo præsertim tempore cùm ejus videamur periculis subuenire. Plus enim eos diligere credimus quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosus exercitus, qui ad defensionem Reipubl. noscitur destinatus, Lucaniæ Brutiorúmque dicitur culta vastasse, & abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam & illis dare, & istis sumere, pro temporis qualitate, necesse est, pretia quæ antiquus ordo constituit, ex jussione Rerum domini cognoscite temperata: vt multò arctiùs, quàm vendere solebatis in assem publicum præbita debeant imputari: quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse soliciti. Euasistis exigentium manus: tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quò faciliùs instrueretur vestra notitia, imputationum summas infrascriptis B euibus credidimus exprimendas: vt nemo vobis vendat beneficium, quod publica noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperatos motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum belligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicium votum est, quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi tædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur: & contra vos incipiant erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex regia jussione singulos Conductores Massarum, & Possessores validos admonete, vt nullam contrahant in concertatione barbariem: ne non tantùm festinent bellis prodesse, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, sed vnde agros excolant: † summat cuspides, boum stimulos non furoris. Defensorum maxima laus est, si cùm illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit Iudicibus vigor ex legibus, Subsellia non desinant jura malis

Ob transitum militum remissa tributa.

Discedere ab æqualitate, genus recti propositi.

Nemo beneficium vendat publica collatũ largitate.

Conductores Massarum, vsu ferri
*† summat Sagna... *

moribus intonare. Timeat latro † iudicium, quod semper expauit. Adulter gremium Iudicis intremiscat. Falsarius vocem præconis exhorreat. Fur fora non rideat. Quia tunc libertas gaudet, si talia non lætentur. Sic enim prosperrimè geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de ciuilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: inuadite persuasores: insequimini persequentes. Est vobis competens pugna ciuilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis verò reputandis esto solicitus, ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus à Rerum dominis sub mea præsentia cognoscite delegatum: vt dum à vobis necessariò fuerint commoniti, grauatis per iniuriam debeat subueniri. Custodiant nihilominus disciplinam, vnde robustiùs armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficij genus, vt à præsenti deuotione præceptis Regis nec diuina domus videatur excepta, sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiosè consurgite omnibus, & sub omni cautela necessaria prouidere: vt prosit re vera nobilissimæ patriæ talia volumina præculisse. Quieta enim regere, & ex vsu administrare prouincias, homines vel mediocris intelligentiæ possunt: sed hoc opus, hic labor est, illud magis regere, quod se relictum non potest continere. Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia: nec nomen præstat artifici, nisi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, vbi & famam sapientum possitis acquirere, & in omni parte vos laudabiliter, juuante Domino custodire. Meos autem vltra cæteros minimè commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris laboribus desideramus euenire. Mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem cœpi cogitare custodiam. Opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnæ iniustitiæ genus est, aliud sibi Iudicem velle, quàm potest generalitas sustinere.

† Iudicium Vox præconis.

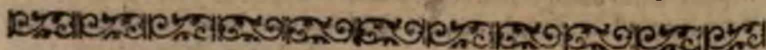
Annona.

Disciplina

exercitu. Disciplina, quæ pulchra Iudex eodē eum priuato iure

NOTÆ VARIORUM.

¶ 1 *Generaliter*] Hac formulâ tributum remittitur ob transitum militum, quem innocentem esse debere constituitur Nouell. 130. vt ob eandem causam priuatis conductoribus censiones iure nostro remittuntur, *l. 15. ex conducto §. si vis §. si exercitus præteriens. D. locat. & cond.* sup. lib. 5. epist. 26. For-

Vniuersis Præfecturæ titulos administrantibus Senator Præf. Præt. VI.

Quòd scelerati pecuniis redimi minimè debeant.

Redimendi tempus seruetur

QVamvis abundè sufficiant, quæ Rerum Domini ingenita pietate præceperunt interminationes tamen importunis & fatuis adhibita districtione geminamus: [vt qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem.] Quis enim de sua præsumptione gratuletur, quando

quando fama perditurus est, qui interdicta tentauerit? Retundatur ambitio cæca cupientum: proterua refrænetur audacia.[Qui lucrum de malo quærit, pœna proposita terreatur: qui honorem per nefanda desiderat, amissa potiùs opinione turbetur. Additur etiam, quòd nostris temporibus sceleratæ pecuniæ non valebunt: nec culpam suam redemit, qui rerum se esse cognoscit.] Iniquis fraudibus non parebit occasio: persequimur, non vendimus excedentes. Vbi jam malè capientes spem habebitis, quando vobis & Rerum domini, & vestri Iudices comminantur? Vos tamen, quos ad publicas administrationes peruenire, nostra fecit electio, de actionum honestate confidite. Quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. Publicis vtilitatibus seruite fixi: quoniam vos nulla priuata damna concutient. Reddite hanc vicissitudinem judicio meo: vt qui vos nullo proprio suffragio grauari feci, studeatis in vobis mea facta laudari Præfixum itaque tempus à Rerum dominis noueritis esse seruandum: ita tamen, vt ea quæ vobis pro publica vtilitate decreta sunt, prouidere ac soluere debeatis.

Ne pecunia redimantur scelera.

§ Canonicario Venetiarum Senator Præf. Præt. vii.

Remittuntur tributa.

SVb clementia boni principis nihil constat licere fortuitis: quando sinistros casus corrigunt, qui præstare prosperrimè consueuerunt. Nam quemadmodum inferret nudus sæuam barbariem, & districtum principem? quando spoliatus iure negat, quod affluens inferre didicerat. Atque ideo illi vel illi: sueuorum incursione vastatis fiscum decimæ quintæ Indictionis serenitas regalis indulsit, sicut te poterit instruere relecta præceptio. Vnde obedientiam commendantes à supradictis possessoribus de prædijs, quæ tamen cognoueris esse vastata, præsentis Indictionis tributa: vt constitutis temporibus Arcario nostro residuam suppleas quantitatem. Caue ergo, ne grauior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutos: chlamydes non paueścant, qui arma timuerunt: rapinas non sentiant post prædones. Validas contra te apochas inuenerunt: inuictas securitates illis dedit calamitas sua: violentus abstulit quod quærebas. Cui nihil videtur relictum, à tributis constat esse liberatum.

Indulgentia tributorum: Nudo nihil exigendum.

Parcendum inopibus.

§ Consulari prouinciæ Liguriæ Senator Præf. Præt. iix.

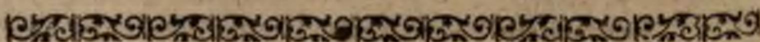
De Arcarijs.

NOnum genus videtur esse compendij, postulantes acquiescere, & prostantes nulla damna sentire. Nam sic accipitur ab vno, vt petitre non possit ab altero: donatur sine dispendio: ceditur sine imminutione: & nomen habet munificentiæ, quod iura domini nescit exire. Quæ

Compulsores exigant tributum moderate.

propter ille casarum suarum, in illa prouincia constiturarum, quas Breuis subter conscriptus eloquitur, exactorum suggerit enormitate vexari. Desiderans sine aliqua imminutione publicæ vtilitatis inferre se debere nostris Arcarijs debitam functionem. Quod nos, qui nullorum damnis studere cognoscimus, dummodò fisco competentia rationabili satisfactione soluantur, libenter annuimus. Quia hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare. Qua de re spectabilitas tua cōmonitis Curialib. vel Compulsorib. nec non & his, quorum interesse cognoscit, ab illa Indictione prædictis casis exactionem facies sub hac cōditione remoueri, vt si intra illas Calendas summa, quæ cōpetit, non fuerit Arcario persoluta, intra prouinciam solennis exactio peragatur. Minus ne si fidem suæ promissionis Arcariorum apochis probauerit esse completam, ab omni inquietudine compulsorū designata prædia liberētur. Quia illa magis debent eligi, quæ sine suspicione dāni libenti animo probātur offerri. Grata enim nobis est sine instantia compulsoris exactio, & hoc deuotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque vtinā possessor vltroneus, & nobis necessitatem morarum tolleret, & sibi damna competentib. illationib. abrogaret. Ipse enim imminentem necessarium facit, qui solennia præbere distulerit.

Arcariorum apocha.

¶ Paschasio Præfecto annonæ Senator Præf. Præt. ix.

De beneficiis exteris præstandis.

Etiam exteris beneficiis obligandi publicis.

PIetate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficijs obligare, & non tantum consanguineos ad substantiæ lucra mittere, quantum ipsos quoque aduenas inuitare. Hæreditas, quæ est sine proximis, absque parentela successio, soláque fides generis est, patrios sonare sermones. Afer enim sic expetit beneficia, vt sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine, præter personam largitas: quia primum collatum est genti, vt postea petentium vocabulum potuisset affigi. Hinc est, quod iure quodam postulant hæreditates alienas, & illis tantùm videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria sua, sed hic omnes sub hac conditione parentes sunt: vniuersa natio, quantum ad successionis beneficium, vna familia est. Quocirca experientia tua preces illius diligēti examinatione discutiat: & si re vera ille, quē suggerit de hac luce transisse, filios non reliquit, nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductionem memoratæ rei officium vestrum celebret ex more: quatenus antiqua pietas regnantum præsentiū reputet beneficia dominorū, & possit pro illis supplicare, sub quib. se magis intelligit votiua meruisse. Resumat facultatē, qui se suspirauerat amisisse. Peregrinum se vltra dicere non potuit, qui optata rura conquirit. Habeat possessorum similem dignitatem, & jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat se ad hoc perductū, vt

daret,

daret, quod vtique nisi habenti non probatur emergere : cæteris dominis in hac tantum sorte deterior, quoniam alienare nequit, quòd possidere præualuit. Sed & hoc quoque magna credimus æquitate repertum, vt qui loco succedit pignoris, substantiam suam effectam patris jure seruet extraneis. Miseratione pastus, nunc pascat & alios : felix illi contigit & prædicanda captiuitas, Romana ciuitate perfrui, & Afrorum priuilegijs potuisse misceri. *Alienanti vitanda.* *Felix captiuitas.*

¶ * Diuersis Cancellarijs prouinciarum Senator Præf. Præt. x. ** vniuersis*

De debitore.

RAtionum publicarum reliquiæ infaustæ sunt ægritudini comparandæ, quæ † grauatum debilitant, nisi sub celeritate discedant. Reatus quidam est, esse sub debito : nec liber potest veraciter dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens se ipse compellit:minus cautus est, qui vigetur ab altero. Nam qui egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ Indictionis & quantitas exigatur. Parcendo, non parcitis:exonerando, prægrauatis:& dum venales moras quæritis, tributi onera duplicatis. Relinquite tandem crudelem misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. [Grauius percutit, qui blandiendo grassatur:& sub indulgentia lædit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit.] Et ideo definite aliquando possessorum damna mercari : quia totum † conscripti per incommoda redditis, quod iniquis dilationibus abstulistis. Post ita enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed irremissibili exactione compelli. Quapropter si ad illum diem † Archario nostro, quæ de prouincijs solenniter postulantur, dispunctis rationibus non aut per te intuleris, aut destinaueris quantitatem, degeniatus in prouincia velociter reddes quæ te malè distulisse cognoscis. Quia nimis iniquum est, vt assis publicus sub tua negligentia jaceat, & † Archarius mutuatam pecuniam publicis vtilitatibus incessanter expendas. *† grauat &c.* *Debere grauare est.* *Crudelis misericordia.* *† constricti* *† Arcario.* *† Arcarius*

¶ Petro nunc erogatori obsoniorum Senator.
Præf. Præt. x I.

Populo Romano absonia à principe data absque fraude tribuantur.

PRobatæ debet esse conscientiæ, qui principalia beneficia præponitur erogare : ne aliqua cupiditatis sorte deficcetur, quod à tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quaslibet largitates rapientium manus. Et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur, sic affluentia boni regis auaris distributionibus immutatur. Aurum ipsum, cum soluitur in liquorem nisi mundissimo † caliculo suscipiatur, inficitur: quando puritatem sui illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. Quam gratum per niueos caliculos riuulos videre curren- *Auri puritas.* *† Forte aqualiento*

tes? & ipsam quodammodo Naturæ liberam ridere puritatem, quando in nullis maculis iniuriata turpatur? Sic dona Rerum domini nulla debent pollutione fuscari: sed sicut ab ipso exeunt copiosa, ita debent ad Romanos peruenire purissima. Nam licet omnis fraus grauis esse videatur, illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe grassatur, turba quæ viuit quieta: populus qui nescitur, nisi cùm* locus est: clamor sine seditione: strepidus furoris nescius: quibus sola contentio est, paupertatem fugere & diuitias non amare. Nesciunt enim esse lucripetes, nec aliqua se negociationis calliditate discruciant: viuunt fortuna mediocrium, & conscientia diuitum. Nonne piaculum est, talibus rapere qui nesciunt aliena fraudare? Quapropter obsonia, Romano populo distribuenda, ab illa Indictione propitia tibi diuinitate concedimus: vt sine aliqua diminutione percipere possit, quod regia largitate promeruit. Caue, ne quod illi meruerunt alter accipiat, & tua gratia nostra peregrinus reddaris, si à ciuico amore discesseris. Non fiat Latialis pretio, qui ciuitatis illius non habet jura nascendo. Honorandum semper est, quod nomen gentibus dedit: quando potior in humanis redditur, de cuius aliquid claritate præstatur. Munera ista Quiritum sunt. Non surripiat locum liberi fortuna seruilis. In maiestatem Romani populi peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat.

* v. lætus

¶ Anastasio Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præf. Præt. XII.

Vini & lactis descriptio.

CVm apud Rerum dominum solenni more pranderemus, & diuersæ prouinciæ de suis delitijs laudarētur, ad vina Brutiorum &*Silanici suauitate, currente vt assolet sermone, peruentum est: quod herbarum beneficio tanta ibi Naturæ jucunditate cóficitur, vt nõ credat deesse mellis gustum, quem nulla cóspicis qualitate permixtum. Manat illic leuiter prouocatum lac vberibus fistulosis, & quasi in alios ventres Naturę vbertate collectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrētib. influescit. Redolet suauis & varius odor herbarum: naribus agnoscitur pecudum pastus, qui flagrans virtute diuersa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedo sociatur, vt arbitreris simul decurrere palladium liquorem, nisi quod ab illa prasina viriditate niueo candore discernitur. Tunc cadis latè parētib. copia illa mirabilis læto nimirū pastore suscepta, cum admixtione coaguli in callosam cœperit teneritudinem cõdurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur: quę subterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam casei facit esse substantiam. Hoc quantocius superimpositum nauigijs destinabis, vt desiderijs regalib. paruo munere satisfecisse videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens † Palmatianum nominauit Antiquitas: non stipsi asperum, sed gratum suauitate

*Silani casei suauitatem.

Lactis descriptio.

† Palmatianum, al. Palmarinum

uitate

ritate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum, factum tamen est pene generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur & †Gazeto par, & Sabino simile, & magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicatur. Hoc & in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentiam Majorum aliquid appellasse videatur improprium. Est enim suaui pinguedine, molliter satum, viuacitate firmissimũ, naribus violentum, candore quoque perspicuum: quod ita redolet ore ructatum, vt merito illi à palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccat, lassum reficit pectus: & quod vix præualet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed prouidè, vt supra dictas species exactas debeas destinare: quia falli non possumus, qui hoc patriotica veritate retinemus. Ad præsens enim de cellariis nostris, quæ desiderabantur, obtulimus. Tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

* Vazeo

¶ Edictum capituli populo. XIII.

De principum pietate Sacrilegis.

†VSu contineri debet, omnium largitas impensa dominorum: quando necesse est vniuersitati prosi ere, quos illos impulsu diuinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem principum totum custodit imperium: & dum illis vicissitudo digna redditur incolumia Reipub. membra seruantur. Dudum siquidem imperialia constituta per Brutios atque Lucaniã sacrosanctas Ecclesias aliqua munerum deuotione juuerunt. Sed vt est sacrilegis mentibus familiare, & in ipsa quoque reuerentia diuina peccare, nonnullam exinde partem Numerariorum nomine Canonicarij subtrahebant: facientes laicum commodum substantiam clericorum: quod sedis nostræ Numerarij execratione detestabili respuentes, nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impię defraudauerũt. Quid adhuc minimè audacia humana tentabis, si & ibi furta porrigis, vbi te minimè latere posse cognoscis? Vt illudas oculis fortasse mortalibus, quãvis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio: quanta verò cæcitate damnatur, qui se æstimat perpetrare, quod diuinitas non possit aduertere? Sed ne similis vlterius grassetur forte præsumptio, aut diuinam patientiam frequens prouocare possit excessus, edictali programmate definimus, vt qui in hac fuerit vlterius fraude versatus, & militia careat, & compendium propriæ facultates amittat. Grauiore siquidem pœna plectendus est, qui vsque ad injuriam diuinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantum: possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in regali posita largitate perdiuatur? Possessio ejus, principis munus est. Quemadmodum pręsumat subjectus contingere, quod Deo respicit humilitatem dominantis

† Vlt. c. S al. in fi.

Res pauperum inuadentes.

Numerarij Canonicarij.

Militia ademptio sacrilegis.

offerre? Additur, quod talibus non dare, tulisse est: & meritò, quando qui potest esurientibus subuenire, si non pascit, extinguit. Pudeat illis tollere, quibus iubentur offerre. Vltra omnes crudelitates est, diuitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra: horreantur damnosa cópendia: nullus audeat inde tollere, quod possit collecta dispergere. Addendo perdidit, qui retinendo collegerit: & paupertatem potiùs ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

¶ Anastasio Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præf. Præt. XIIII.

Ob sterilitatem in Iulia concessa Athenienfibus.

RHegienses ciues, vltimi Brutiorum, quos à Siciliæ corpore violenti quondam maris impetus segregauit, vnde ciuitas eorum nomen accepit, diuisio enim ῥήγιον Græca lingua vocitatur, iniqua suggerunt se exactorum præsumptione fatigari, implorantes non aurium, sed oculorú nostrorum nota remedia, qui possumus scire territoriú eorum quod petitur non habere. Est enim mó anis lapillis e ta rarissima, arida pascuis, sed vinosa vindemiis: segetibus aduersa, sed oliuis accommoda: & ideo cultura ejus omnis in sarculis est, quia superficies ipsius sicca nutrire non valet supernè nascétia. Tergore illic ager nudus industria potiùs quàm Natura vestitur. Nam Palladiæ syluæ †. . . . viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talibus enim locis illa proficiút, quæ radicibus procaeris ad humi penetrale descendunt. Segetes riganturut viuant, & códitione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu colligitur? rarò illic ab area venit humeris grauatus agricola: vt non messis in horreis colligitur, sed vix possit aliquos cophinos de summa vbertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum: quia olus illic omne saporum est marina irroratione respersum: quod humana industria fieri consueuit. Hic cùm nutriretur accepit. Contra Maronis autem sententiam, intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ procinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: vnde in morem nitri aliquod decerptú frangitur, dum à fœcundo cespite segregatur. His victualibus, si vis nosse, regio illa fœcunda est tá & marinis deliciis copiosa iucúditate perfruitur: quia ibi mare Supernum ac Infernum, infertis fontibus aduuatum, delicias vtriusque pelagi in vnam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic & pisces properare, vbi constat & vndam posse deflere. Exormiston quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore, vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicata teneritudine præditum, oleoso ac suaui liquore coagulatum, appetibilis grata que pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aëris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilia

Prouidum industriam. | † Fort. operata. | Intybi. | Confluunt. | Exermiston.

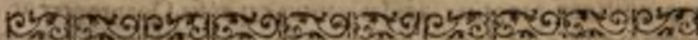
bilia redire: quæ deserit, credo, aut immemor reuersionis aut teneritudine summa mollitus, nequit vndis eleuationibus contraria obluctatione demergere: fertur velut corpus exanime, nullis uisibus periculum, nulla arte deuitans, & hinc viribus destitutus redire non creditur quia nec fugere posse sentitur. Hic planè tantæ dulcedinis esse dignoscitur, vt ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in litore Rhegino, quę diximus, quod non alio referente cognouimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari. Quia [nimis calumniosè petitur: quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensio veritatis & testimonium Iudicis.] Quia nimis execrabile malum est, si cùm aliud nouerit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam quod tantis commeantium fatigantur aduentibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, vt rationabiliter illi remitti debuisset, vt quod apud ipsum nasci non posse constaret.

Vidimus vel audiuimus. Species laridi & tritici.

Aliud nosse, aliud decernere.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1 *Exormiston quoque, &c.*] Est piscis genus ita à Græcis illis qui vltimam oram Græciæ in Italia accolebant, vocatum, quia fundum maris deserere solet, vt in summum enatet, quod dicitur propriè de naui sublatis anchoris, & contra cum est fundata anchoris dicitur ὁρμεῖσθαι BROS.

¶ Maximo v. i. Cancellario Lucaniæ & Brutiorum Senator Præf. Præt. xv.

Parauuredorum & annorum præbitionem constituit esse publicam, & Præsulibus triduo tantum annonas præberi vult.

SCillacium prima vrbium Brutiorum, quam Troiæ destructor Vlysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumentium nimietate vexari: quod nobis præsidentibus non oportuisset assumi: quia læsiones ejus cogimur plùs dolere, dum patriotica nos probatur affectione cōtingere. Ciuitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botrionis pendet in collibus, non quod difficili ascensione turgescat, sed vt voluptuosè campos virentes & cærula maris terga respiciat. Hæc nascentem Solem, ab ipsis cunabulis intuetur, vbi ventura dies non præmittit auroram, sed mox vt oriri cœperit lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum, propria illic luminis claritate resplendet, vt ipsa magis Solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua, aeris quoque temperie donata, apricas hyemes, refrigeratas sentit æstates: & sine aliquo mœrore transigitur, vbi infesta tempora non timentur. Hinc & homo sensu liberior est, quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem feruens leues efficit & acutos frigida tardos, & subdolos: sola temperata est, quę mores hominum sua qualitate componit. Hinc est quod Antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aëris puritate perfuncta, lucidissi-

Vlysses conditor Scylacij.

Terga maris

Athena sedes sapientum.

mos sensus ad contemplatiuam partem felici larg tate præparauit. Nunquid enim tale est corpora aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor ornatur, dum spiritu grauiore comprimitur. Subjacemus enim necessariò talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur: & iterum naturaliter ad serena gaudemus: quia cœlestis animæ substantia ad infecta † quoque & purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dū possidet vicina, quæ nos fecimus claustra Neptunia. Ad pedem siquidem † Moscij montis saxorum visceribus excauatis, fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus. Vbi agmen piscium, sub libera captiuitate ludentium, & delectatione reficit animos, & admiratione mulcet obrutus. Currunt auidi ad manus hominum, & antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas: & dum habet in potestatem quod capiat, frequenter euenit, vt repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchrè laborantium non adimitur in ciuitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ. Arearum pinguis tritura conspicitur. Oliuarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de vrbe cuncta conspicere. Hoc mihi modo non habet muros, ciuitatem credis ruralem, villam judicare possis vrbanam, & inter vtrunque posita copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter inuisere desiderant commeantes, dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate ciuitatis in parauetedorum & annonarum præbitione propriis ciues fatigantur expensis. Quapropter ne lædat vrbem amœnitas sua, aut res præconij fiat causa dispendij parauetedorum & annodarum præbitionem, secundum euectiones concessas, in assem publicum constituimus amputari, pulueratica quoque Iudicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim administrantes, remissio non fieri esse voluerunt. Qua de re æquitatis intuitu ciuitas vestra releuare: judiciarium est, quod tibi referimus, non remissum. Viue juuante Deo justitia sæculi, & securitatis gaudio singulari. Alij dicant insulas ego habitationes tuas appellarem potiùs, Fortunatas.

Marginal notes: Aquæ cœnosæ. — † Fort. quoque. — Claustra maris. — † v. Moystij al. Mostij. — Villa vrbana. — Pulueritica iudicis. — Insula fortunata.

¶ Canonicario. XVI.

De annona.

TEmpus admonet humanis rebus indesinenter accommodum (dum res nobis etiam asperas captata semper opinione conciliat) vt illationum fiscalium curam annua festiuitate reparemus: quoniam Reipub. ordo tali constituto & merito votorum sistere † cernitur, quod pro cunctorum vtilitate præstatur. [Diligenda sunt ista, vnde Respublica videtur esse firmissima.] Quæ dum redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur. Quapropter magna est quolibet tempore mon-

Marginal notes: Illationes annuæ. — † decernitur.

monstrata deuotio, sed tunc acceptior redditur, quando necessaria plus habetur. Præbeant igitur possessores stipendia suæ gratiæ profutura. [Debitum siquidem, quod non potest euitari, prona debet mente semper offerri, vt fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum.] Atque ideo, quod feliciter dictum ... , per Indictionem primam in diœcesi tua possessorem te præcipimus admonere, vt trina illatione seruata, assem tributarium deuotus exoluat : quatenus nec alioqui se sub immutata compulsione ingemiscat exactum, nec iterum remissione læta, quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, si quæ libra justissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedere. Expensarum quoque fidelem notitiam, per quaternos menses ad scrinia nostra solenniter destinabis: vt totius erroris obscuritate detersa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quò faciliùs possit. Deo juuante, quæ sunt instituta complere: illum atque illum sedis nostræ milites, tibi officióque tuo periculorum suorum memores præcipimus imminere. Quatenus quod agnoscis jussum, inculpabiliter sortiatur effectum. Caue ergo, ne te aut improbatæ redemptionis, aut turpentis desidiæ culpa respiciat: & quod expedire neglexeris, tuis inferas damna fortunis.

Quæ præstāda non cedēdā.

Assis tributarius.

Pondera & libra.

[illegible]

¶ Ioanni Siluatario Rauennati * Senator Præf. Præt. XVII.

* Athalaricus rex.

Ciuitas in pace munienda.

MVnitio ciuitatum spes est certa cunctorum: quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena est enim diuersis generibus hominum habitatio vrbium singularum, Quis nouit, cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoscere, quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra jussione possessores admonere curabis, vt juxta montem Caprarium, & loca circumjecta, muris, fouearum, ingentiora ora pandantur, talísque ibi pateat hiatus, vt nullus relinquatur introitus. Cur nefandi homines perscrutamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? Nescio quid videmini tegere, qui palam nō desideratis intrare. Conscientia recta vias publicas tenet, † plurimorum collocutione gratulatur, & cum diuersos gratanter inquirit, laboris tædio non grauatur. Amicum est autem crimini, velle nesciri: & qui vias suas occulit, conscientiam prodit. Proinde in vsus generales itinera prisca reuocentur: ne dum compendium laboris quærunt, vitæ dispendia patiantur, [Ille enim jure habendus est hostis, qui munimina nititur violare ciuitatis.]

Munitio oppidorum.

Mons Caprarius.

† v. obulorum

Conscientia vis.

Odit lucem, qui praue agit.

¶ † Constantiniano viro experientissimo Senator Præf. Præt. XVIII.

† Constantino v. experiss.

Occurritur Principi.

Regius apparatus sicut negligentius affert, periculum, sic strenuè laborantibus præstat ornatum. Quia [præmium est vitæ, domino vidente seruire:] cui nec culpa celari, nec bonum possit abscondi. Quàm gratum est, sine offensione aliqua iter agere destinatum? videre judicia * diligentiæ? dubia sine timore transire, gressu facili montuosa conscendere? in pontibus * trabem non tremere? viámque sic conficere, vt omnia probentur animo consueuisse? Militiam vestram transcenditis, si Rerum domino placere possitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus profectus est, si mereamini ad ejus placidos venire conspectus. Quocirca iter * Flaminiæ riuis sulcantibus exaratum, hiantes ripas latissima pontium interjectione conjungite: oppressas margines plearearum asperrimis syluis enudate: parauere dorum ascriptus numerus procuretur, cum electa qualitate membrorum: annonarum designatarum sine aliquo possessorum dispendio congregentur. Quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. Res vna subtracta cuncta deformat, & totum deesse creditur, vbi vel minima querelæ asperitas commouetur. Species prærerea, quæ mensis regiis apparentur, exactas tota sedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa dominorum pastione peccare? Pateant prouinciales admoniti: ciuitates singulæ declarata Breuibus subministrent. Nam quoties læto principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. Cogitate etiam, quod præsens facta vestra dijudico, aut gratias vobis domini gaudens reddo, aut commonitionem principis iratus attribuo. Agite ergo, ne mihi imputetur vester excessus: quia cunctis de vobis satisfacio, quod culpis vestris offendero. Persoluat mihi potius gratiam vniuersus exercitus. Magna nobis erit gloria, & me securum reddere, & tantorum bona judicia meruisse.

* v. diligentia.
* v. trabiũ. al. contractum
Affect us principis.
* Flaminæ

¶ Maximiano vicario vrbis Romæ Senator Præf. Præt. XIX.

De Principis aduentu, cui occurrit Senatus.

Aduentus principis per Tiberim. Præsagium rerum bonarum.

ADuentum quidem regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia commeantium: quia necesse est, vt res magna competentia præmittat semper indicia. Venturum diem Lucifer demonstrat exortus: serena secutura fauens ventus ostendit: imminentia bona quadam animi præsagitione dignoscimus: & difficilè magna res geritur, quæ signorum præcursione minimè declaratur. Verumtamen & vos necessariò commonemus, vt pontis junctione Tyberinos fluctus solenniter vestiatis: quatenus transitum præbeat intremulum, fixum concathenatione nauigium: & de suo situ celerem nobis præstet excursum. Non moueatur pigris funibus, vt solebat: non manibus trahentium moles tanta torpescat: celeritatem potiùs fixa conferat, quàm se mouens antea non præbebat. Ambulent commeantium greges, profectò non nauigiis incisa nos vnda deportet. Sic decet dominum suscipi, vt aliqua debeat nouitategra

gratulari. Tabularum fortiter junctura constricta, soliditatem debet præbere necessariam, vt pauorem vndas dubitantium terrena similitudine possit auferre. Optetur quinimò longior fuisse, cum transitur innocuè. Cancellorum tutamen dextra læuáque decenter aptetur. Prosper datur transitus, cùm fuerit casus asper exclusus. Vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia prepares, qui te occursurum esse cognoscis. Quale est enim in tanta frequentia non potuisse culpari. [Vniuersos affligit, qui Regi aliquid necessarium subtrahit: quia dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus.] Adde, quod sic præclarum est sub tanta Senatorum occursione laudari, principem sic suspicere: vt omnes intelligant, nil deesse, ante ipsum quoque dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione confusum. Imperatum bonum est si is ad quem deceptionis pertinet periculum, sibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officióq; tuo debeat imminere: quatenus nobis omnia parata renuntiet: quia [committi non potest casui, quod nostro periculo constat adscribi.] *Occursus Senat.*

¶ Thomaci & Petro vv. cc. arcarijs Senator Præf. Præt. xx.

De pignoribus.

Recinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, vrbis Romæ Papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur, jubente regia datis pignoribus, à vobis tot libras auri facto pictitio solenniter accepisse: vt cui prouidus dominator jussit ad subditum eius etiam vrgere excessum. Primum quidem benignè præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit: sed quantò gloriosiùs fecit: etiam illud largiri, quod cum gratiarum actione potuisset offerri? Victa est sine damno necessitas: manus Papæ dabat, quod eius substantia non habebat: & illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur antistitem petentibus Ecclesiam, & Ecclesiam nullam detrimenta sentire? Distributor fuit potiùs, quàm donator: quia necesse est illi applicari, de cuius facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, & regia jussione securi, sanctorum vasa, cum obligatione chirographi auctoribus sancti Petri Apostoli, sine aliqua dilatione refundite: vt lucrosè reddita celeriter impetrata videantur: optata referantur manibus Leuitarum ministeria, toto Orbe narranda donetur, quod proprium fuit: quoniam justè pa largitatem recipit, quod sacerdos legib. obligauit. Superatum est exemplum, quod in historia nostra magna intétione retulimus Nam cum Rex Alaricus vrbis Romę deprędatione satiatus, apostoli Petri vasa suis defe rétib. excepisset, mox vt rei causam habita interrogatione cognouit, sacris liminib. deportari diripientium manibus

Vasa sacra pignori data, restituta.

Distributor non donator

Alarici factum in direptione vrbis.

imperauit: vt cupiditas, quæ deprædationis ambitu admiserat scelus deuotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum si reuerendorum Sanctorum decipere noluit, qui tanta se vrbis vastatione ditauit? Rex autem vester religioso proposito reddidit vasa, quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio: quando læta concedi posse credimus, cum retributionem bonis actibus postulamus.

¶ Deusdedit Scribæ Rauennati Senator Præf. Præt. XXI.

De Scribarum seu Tabellionum officio.

Scribarum officium seu tabellariorum.

SCribarum officium, securitas solet esse cunctorum: quoniam jus omnium, eius solicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incẽdia, alios nudat furtiua surreptio, nonnullis negligentia perit, quod diligens auctor acquirit, sed de fide publica robustissime reparatur, quicquid à priuatis amittitur. Diligentior est in alienis, quàm potest esse cura de proprijs, non admonitus facit, quod vix rogatus impleret, & requisitus non potest negare, quod is cujus interest se fatetur amisisse. [Armarium ipsius fortuna cunctorum est, & meritò refugium omnium dicitur, vbi vniuersorum securitas inuenitur.] Ad paterna transit officia* si incorrupta sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor seruat, quod ociosus successor inueniat: sic arbiter artium nullum patitur propria vtilitate fraudari. Et ideo tantæ rei jugiter præcipimus esse custodem. Vt qui hactenus de integritate placuisti, nulla debeas varietate fuscari. Vide, quod tibi committitur antiqua fides, & quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. Apud cunctos præsules de tua cura litigatur: & tu potius judicas, qui causarum vincula dissoluis. Hoc honorabile decus, indisputabile testimonium, vox antiqua chartarum, cum de tuis adytis incorrupta præcesserit, cognitores reuerenter excipiunt, litigantes quamvis improbi, coacti tamen obediunt. Et cum fas sit, promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obuiari. Quocirca non habeat venale propositum. Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis, dum quærunt consumere, quod se cognouerunt impedire. Pascat te * æditio decora veritatis, facultas tua habeatur integritas. Da petentibus, quæ olim facta sunt. Translator esto, non conditor antiquorum gestorum. Exemplar, velut anulum, certis imprime: vt sicut vultus expressa non possunt signa refugere, ita manus tua ab authentico nequeat discrepare. Quod si te aliquis iniqua surreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem scit potuisse corrumpi? Impugnat te fraude sua, & facile conuincit, quem in vna parte decipit. Ama justitiam, de qua nemo quæritur: vt etiam iratus, testimonium salubre possit dicere, qui te incassum voluit deuiare. Publicum est omne, quod feceris: dum aut laudatus gratiam, aut accusatus inuenire possis offensam.

Margin notes: * Si incorrupte. — Officium scribæ quale. — Venale propositum. — * editio

¶ Prouin-

¶ Prouincialibus Istriæ Senator Præf. Præt. xxii.

De emptione & venditione.

EXpensæ publicę diuersorum temporum varietate titubantes, hac ratione se poterunt continere, si prouentū locorum sequatur salubritas jussionum. Illic enim facilis est procuratio, vbi fuerit fructus vberior. Nam si † judicatur, quod sterilitas jejuna denegauit, tunc & prouincia læditur, & effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur attestatione didicimus, Istriam prouinciā matribus egregiis fructibus sub laude nominatam, diuino munere grauidam, vini, olei, vel tritici præsenti anno fœcunditate gratulari. Et ideo memoratæ species in tot Solidos datæ pro tributaria functione, qui vobis de præsenti prima Indictione reputetur. Reliqua verò propter solennes expensas relinquimus deuotæ prouincię. Sed quoniam nobis in majore summa sunt quærenda, quæ diximus, tot Solidos etiam de arca nostra transmisimus, vt res necessariæ sine vestro dispendio vberrimè debeant congregari. Frequenter enim dum extraneis vigemini vēdere, soletis damna sentire, eo præsertim tempore, cum vobis peregrinus emptor ereptus, & rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. Quantò verò melius est parere dominis, quàm præstare longinquis? & debita fructibus soluere, quàm ementum fastidia sustinere? Prodimus etiam amore justitiæ, quod nobis suggerere poteratis: quia in precio lædere non debemus, vnde naulorum præbitionibus non grauamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Ionij constituta, oliuis referta, segetibus ornata, vite copiosa: vbi quasi tribus vberibus, egregia vbertate largitis, omnis fructus optabili fœcunditate profluxit. Quæ non immeritò dicitur Rauennæ Campania, vrbis regiæ cella penaria, voluptuosa nimis & delitiosa digressio, fruitur in Septentrione progressa, cœli admiranda temperie. Habet & quasdam, non absurdè dixerim, Bajas suas: vbi vndosum mare terrenas concauitates ingrediens, in faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca & garismatia plura nutriunt, & piscium vbertate gloriantur. Auernus ibi non vnus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntur inuisa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoria longè latèque licentia in margaritarum speciem putes esse disposita: vt hinc appareat qualia fuerint illius prouinciæ † Majorum judicia quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi litori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili vtilitate dispositus, & à periculis vindicat naues & ditat magna vbertate cultores. Reficit planè Comitatenses excubias, Italiæ ornat Imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis: & quod illic nascitur, penè totum in vrbe regia possidetur. Prędstet nunc copias suas sponte, magis deuota prouincia ampliùs pareat, dum speratur: quando gratissimè faciebat, dum minimè quæreretur.

Emptio specierum prout ipse comparantur.

† v. indicatur.

Sterilitas iejuna.

Regio.

Rauenna Campania.

Baiæ.

Garismatia & piscinæ.

Prætoria.

† majora

Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium virum experientissimum, & magnis nobis in Republica laboribus comprobatum cum præsenti auctoritate direximus: vt secundùm B[illegible] rues subter annexos incunctanter expediat, quod sibi pro expensis publicis injunctum esse cognoscit. Nunc procurate, quæ jussa sunt. Vos enim facitis deuotum militem, cùm libentes suscipitis jussionem. Pretia verò vobis moderata sequenti jussione declaramus, cùm nobis gerulus præsentium natiuitatis modum missa relatione suggesserit. Taxari enim aliquid non potest justè, nisi copia rei euidenter potuerit indagari. Inæqualis quippe est arbiter, qui sententiam mittit † in casum: & mali sibi probatur conscius, qui est in deliberata dicturus.

Pretia statuta.

† incassum

§ Laurentio viro experientissimo Senator Præf. Præt. XXIII.

In sterilitate quid agendum sit.

DEliberatio judicis probatos viros debet publicis actionibus adhibere: vt facilè possit impleri, quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet se potest expedire persona: electis opus est militibus cùm fuerit necessitatis impulsus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus nobisque tali deuotione gratissimam, ad Istriam prouinciam jubemus excurrere: vt in tot Solidos vini, olei, vel tritici species de tributario † Solido debeas procurare, in aliis verò tot Solidis, quos à nostro Arcario percepisti, tam à negotiatoribus, quàm à possessoribus emere maturabis, sicut te à numerariis instruxit porrecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta sorte placuisti. Admoneat te prioris conuersationis exemplum: quia nimis graue est emeritum delinquere, quem tyronem nullatenus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum vbertas se optata laxauerat, veraci nobis, vt de te credimus relatione significat vt nos habito modo constituere debeamus, quod nec prouinciales lædat, nec publicas grauare possit expensas.

† solito

§ Tribunis maritimorum Senator Præf. Præt. XXIV.

De rebus maritimis.

Rauenna.

DAta pridem jussione censuimus, vt Istria vini & olei species, quarum præsenti anno copia indulta perfruitur, ad Rauennatem feliciter dirigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa nauigia in eius confinio possidetis, pari deuotionis gratia prouidete, vt quod illa parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe vtriusque gratia perfectionis, quando vnum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia

trans-

transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam nauigatis. Accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. Nam cùm ventis sæuientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amœnissima fluuiorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pauescunt, terram cum summa felicitate contingunt, & perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur eminus quasi per prata ferri, cùm eorum contingit alueum non videri. Tractæ funibus ambulant, quæ stare rudentibus consueuerunt: & conditione mutata pedibus juuant homines naues suas: vectrices sine labore trahunt, & pro pauore velorum vtuntur passu prosperiore nautarum. Iuuat referre, quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab austro Rauennam Padumque contingunt, ab Oriente jucunditate Ionij litoris perfruuntur: vbi alternus æstus egrediens modò claudit, modò aperit faciem reciproca inundatione competunt. Hîc vobis aliquantulum aquatilium auium more domus est. Namque nunc terrestris, modò cernitur insularis. Vt illic magis æstimes esse Cycladas, vbi subitò locorum facies respicis † immutatas. Earum quippe similitudine, per æquora longè patentia, domicilia videntur sparsa, quæ Natura non protulit, sed hominum cura fundauit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic soliditas aggregatur, & marino fluctui tam fragilis munitio non dubitatur opponi: scilicet quando vadosum littus moles ejicere nescit vndarum, & sine viribus fertur, quod altitudinis auxilio non juuatur. Habitatoribus autem vna copia est, vt solis piscibus expleamur. Paupertas ibi cum diuitibus sub † æqualitate conuiuit. Vnus cibus omnes reficit: habitatio similis vniuersa concludit: nesciunt de penatibus inuidere. & sub hac mensura degentes euadunt vitium, cui Mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus, cylindros voluitis: inde vobis fructus omnis enascitur: quando in ipsis, & quæ non facitis, possidetis. Moneta illic quodammodo percutitur victualis. Arti vestræ omnis fluctus addictus est. Potest aurum aliquis minùs quærere: nemo est, qui salem non desideret inuenire: meritò, quando isti † debet omnis cibus, qui potest esse gratissimus. Proinde naues, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligenti cura reficite: vt cùm vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere: tentauerit, festinetis excurrere. Quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aëris compendium vobis eligere potestis itineris.

Venetia. Cyclades. † immunitas. † æqualitate. † v. debetur

¶ Ambrosio v. i. Agenti vices Senator Præf. Præt. XXV.

De rebus naturalibus.

PLerumque soliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur: quia sæpe protendunt aliqua, quæ consuetudini probantur aduersa-

Mundus sapientia, non casu regitur.

[Nihil enim sine causa geritur, nec Mundus fortuitis casibus implicatur: sed quicquid venire videmus ad terminum, diuinum constat esse consilium.] Suspenduntur homines, cùm sua Reges constituta mutauerunt: si aliter induti procedant, quàm eorum vsus inoleuerat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, à sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est, suis vicibus tempora notare currentia: sic magna curiositate complemur, cùm mutari talia sentiuntur. Quale est, rogo, stellarum primarium conspicere, & ejus lumina solita non videre? Lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, & naturali splendore vacuatam? Cernimus adhuc cuncti quasi Venetum Solem, miramur media die vmbras corpora non habere, & vigorem illum fortissimi caloris vsque ad extremã temporis inertiã peruenisse, quod non eclipsis momẽtaneo defectu, sed totius penè anni agi nihilominus constat excursu. Qualis ergo timor est diutiùs sustinere, quod vel in summa solet populos celeritate terrere? Habuimus, itaque sine procellis hiemem, sine temperie vernum, sine ardoribus æstatem. Vnde jam speretur posse venire temperies: quando menses, qui fructus decoquere poterant, boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstiuis mensibus non calescat? Quid germen aperiat, si † matris pluuiam non resumat? Deo hęc elementis omnibus probamus aduersa, rigorem perpetuum, & contrariam siccitatem. Mutauerunt se tempora non mutanda, & quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam: quia tanta fuit anni præteriti felix vbertas, vt etiam venturis mensibus prouisa sufficiant. Reponatur omne, quoad victum quæritur: facilè priuatus necessaria reperit, cùm se publicus ap paratus expleuerit. Sed ne te præsens causa magna hæsitatione discruciet, ad considerationem reuertere naturalium rerum, & fit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat diuina ordinatione dispositum, sic astra præsentis in domiciliis suis mutuis administratibus conuenerunt, vt supra solutum hyems sicca redderetur & frigida. Hinc aër niuibus nimio rigore densatus, ardore Solis in nulla raritate perductus est, sed in assumpta crassitudine perdurans, & caloribus eius obstitit, & aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus, & per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cœlum terramque elementi more peruagatur, dum contigerit esse purum & Solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si verò aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenso quasi quodam corio, nec colores proprios, nec calores peruenire facit astrorum. Quod etiam aliis speculis aëre nubilo pro tempore frequẽter efficitur. Hinc est, quòd diutiùs radij siderum insolito colore fuscati sunt, quod nouum frigus messor expauit, quod accessu temporis poma duruerunt, quod vuarum senectus acerba est. Sed si hoc diuinæ prouidentiæ tradatur, sa-

De stellis
De Luna.
De Sole.

† maternæ al. materni

tagere non debemus, quando ipsius imperio prodigia quærere prohibemur. Illud tamen sine dubio terrenis fructibus aduersarium esse cognoscimus, vbi alimonia cõsueta nutriri lege propria non videmus. Proinde agat solicitudo vestra, ne nos vnius anni sterilitas turbare videatur: dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ prouisum est, vt præcedentes copia sequentem valuisset mitigare penuriam. Vbertate sterilitas pensatur.

¶ * Paulo viro strenuo Senator. Præf. Præt. XXVI.

De sterilitate vini ac tritici.

* Dacio Episc. Mediolan. ab Theodosio v. illustr. Succursum sterilitati in dulgentia Principis.

FRequenter vtilitas publica compendiosa pietate seruatur: quando illud magis acquirit, quod bonorum intercessione remiserit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus & nomine, Venetum nobis necessitates flebili allegatione declarauit, non vini, nõ tritici, non panici species apud ipsos fuisse procreatas: asserens ad tantam penuriam prouincialium peruenisse fortunas, vt vitæ pericula sustinere non possint, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexerit. Quod nobis crudele visum est, aliquid à petentibus postulare: & illud sperare, quo prouincia cognoscitur indigere. A talibus enim solas lachrymas exigit, qui quod non inuenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum & triticum, quod nos in apparatu exercitus ex Cõcordiense, Aquileiense & Foroiuliense ciuitatibus colligere feceramus, præsenti auctoritate remittimus: carnes tantum, sicut Breuis vobis datus continet exinde prouidentes. Hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciẽ destinamus. Et quoniam in Istria vinum abũdè natum esse comperimus, exinde quantum de supradictis ciuitatibus speratum est postulate, sicut in foro rerum venaliũ reperitur: quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia iusta seruantur. Quaprõpter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam: vt dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noueritis enim, graui vos subjici posse vindictæ, si quod interdictum est dari, à vobis videatur acceptum.

¶ a Datio episcopo Mediolanensi Senator Præf. Præt. XXVII.

De fame quæ fuit eo anno per vniuersum.

[MInus prodest bonum jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere.] Auget enim beneficium voluntas recta iustorum & quicquid sine fraude geritur, hoc verè donantis meritis applicatur. Decet enim, vt munificentiam principalem sacerdotalis puritas exequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideò sanctitatem vestram petimus (cum

Panici species donata pauperibus.

jus propositi est, diuinis inseruite mandatis) vt de horreis Ticinensibus & Dertonensibus panici speciem, sicut à principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo, ad viginti quinque modios per Solidum distrahi sub nostra ordinatione faciatis: ne cujusquam venalitate ad illos perueniat, qui de se proprio videtur posse transigere. Accipiat minus habens indulgentiam principalem. Egentibus visum est, non diuitibus, subuenire: fundit potius, qui mittit in plenum: nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, vbi pietas inuenitur. Siquidem aliena desideria fideliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juuante, procurandam, illum atque illum curauimus destinare. Qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciant, sed tantummodo vobis obedire contendant. Solidi verò quanti ex supradicta quantitate panici poterunt congregari, vestra nobis relatione declarate: vt apud Arcarium recondiri ad supra memoratam speciem reparandam futuris reseruentur, Deo auxiliante, temporibus: more vestis rediuiuæ, cujus adunatio per fila resoluitur, vt in nouam faciem splendido potius decore † taxetur.

† Forrè, texatur.

NOTÆ VARIORVM.

¶ 1. *Datio episcopo Mediolanensi.*] Hoc scriptum est post consulatum Belisarij: quo tempore aduersus Vuitigiem Gothorum regem, (cujus aliquot suprà libro 10. exstant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per vniuersum fames fuit, vt Datius Episcopus Mediolanensis relatione sua hoc euidenter curauerit, quasdam mulieres in Liguriæ partibus ex familia ecclesiæ suæ proprios filios præ nimia fame comedisse. Hæc ex libro Pontificali in vita Syluerij Papæ, quæ extat secundo tomo Conciliorum, item ex Paulo Diacono, *lib.* 17. vide suprà l. 4. epist. 5. FOR.

¶ Dignissimus profectò hic auctor, ad cujus exornationē certatim ingeniosi omnes industriæ neruos intendant: verùm mihi hactenus hæc in procinctu notasse sufficiat. Neque enim plura nunc, præsertim occupato, licet: & id quod subcesiuum à scholastico, & forensi labore ocium conceditur, multò libentiùs aliò contulissem, totóque hoc scribendi genere supersedissem, nisi me optimi & amicissimi collegæ Lugdus Triputius, & Ioann. Mansirmius restitantem incitassent. Quibus accessit assidua, & propè quotidiana ingenuorum maximéque spei adolescentum Io. Iacobi Memmij, Iacobi Danesij & Lodoici Dureti cohortatio: qui cùm incredibili liberalium disciplinarum ac juris amore teneantur, tum Cassiodori imprimis formulas studiosè colant, non priùs vt ista ederem, quàm exorarint, orare destiterunt. FOR.

¶ *Hîc nostrarum Aduersariorum finis esto, quibus ea persequi tantum fuit animus, quæ ad illustrandum hunc authorem maximè conducerent nolens longiore verborum & digreßionum circuitu lectorum aures oculósque obtundere. Hæc igitur sufficiant, plura aliquando dicturus.* BROS.

¶ Edi-

¶ Edictum Cassiodori Senatoris xxiix.

Indulgentia dimidij tributi, & nunciata hostium victoria.

QVis nesciat, prouidentiam diuinam vsibus nostris aliqua velle subducere, vt humanum possit animum comprobare? Nam si nullum penitus indigere contigeret, locum proinde largitas non haberet: Data est prouinciis in Regis nostri laude penuria. Steriles facti sunt agri, vt vbertas domini † possit agnosci. Minus esset acceptissimum donum, nisi præcessisset incommodum. Gaudete prouinciæ, malique vestris potiùs gratiâ referte quãdo talem probatis animum principis, vt nullis cedat aduersis. En pietas mirabilis, quæ vbique nostris repugnat incommodis. Nam cùm se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmylia & Liguria nostra, sicut vos retinere necesse est, Burgundiorũ † iulsione quateretur, gereretque bellum de vicinitate futurum, subito præsentis Imperij tanquã Solis ortus fama radiauit. Expugnatum se hostis sua præsumptione cõgemuit: quando illum cognouit nominatę gentis esse rectorem, quem sub militijs nomine probauerat esse singularem. Quoties se optaui. de suis finibus non exire Burgundio, ne principe nostro pugnaret aduerso? cujus licet præsentiam releuatus euaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit. Nam mox vt Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt. ita prospera concertatione cœsa est rebellium manus, quasi inde nudos, hinc stare contigisset armatos: diuini æquitate judicij, vt in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exulta aduersariorum cadaueribus ornata prouincia: aceruum vide funerum, quem inimicorum vitio constat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui negato fructu segetis, messis prouenit hostilis. Nam & si tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtulistis. His additur Alamannorum nuper fugata surreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, vt simul aduentum suum junxisset & exitum, quasi salutis ferri execratione purgata: quatenus & malè præsumentium vindicaretur excessus, & subjectorum non omnino grassaretur interitus. Possem quidem vobis dinumerare, quanta in aliis locis hostium turba ceciderit: sed more humani animi ad vestra felicia festinantes, illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad suaue principium: quando quos defendit à belli clade, nec inopiæ patitur pericula sustinere. Nam qui perculit hostem prouinciæ, & famem jussit exire. O certamen toto Orbe prædicandum! contra indigentiam sæuam gloriosi principis pugnat humanitas: cujus vere castra sunt horrea referta: quæ si claudere voluisset, tunc importabilis † intrasset inimica: sed quia magis aperuit, sæuientem aduersariam mox fugauit. Nescio quæ principis nostri bella mundus potius admiretur: ego tamen dicam, quod sentio. In vsum est viris fortibus, feliciter egisse pugnas: sed supra humanitatem virtutem esse constat vicisse penuriam.

† posset

Liguria.

*inuasione al. incursione

Gothorum fortitudo.

Alamannorum fuga.

† esse

Verum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent supplicum vota sufficere, adhuc & dimidiam relaxare pertulit fiscalis calculi functionem: ne tristes in aliqua parte faceret, quibus tot felicia præstitisset. Ioseph legimus contra famem funestam, emendi quidem tritici dedisse lætitiam, sed tale posuisse precium, vt suæ subuentionis auidus, se potius venderet alimonia mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris viuere, quibus acerba subuentio libertatem suam videbatur adimere? vbi non minus ingemuit liberatus, quàm potuit flere captiuus. Credo virum sanctum hac necessitate constrictum, vt & auaro principi satisfaceret, & periclitanti populo subueniret: Pace tanti patris dixerim, quantò præstantius est libertate salua frumentum vendere, & propter indigentiam tributa laxare? Gratis constat ista venalitas, quando & vnde emat is cessit, & precium quod vos oblectet, imposuit. Vendit itaque largitas publica viccnos quinos modios dum possessor inuenire non possit, ad denos ordinem rerum sæculi mutauit humanitas: nos jubemur vile distrahere, cùm esuriens paratus sit carius comparare. O nouum prædicationis euentum! Affectu damni negociatio prouenit, & votum est vendenti magis perdere, vt quæstum comparans valeat inuenire. Talia profectò Regem decet tractare commercia, talem conuenit nundinationem exercere pietatem, vt tunc minus acquiescat accipere, quando emptor plura præcipitatur offerre. Licet referre, qualis etiam nobis sit dominantis affectus: quia & primo cessit, quantum sufficere credidit, & nunc iterum postulata geminauit. Verecundum vobis erat aliquid sperare post dona, cùm se adhuc ad beneficia principis reseruaret humanitas non audita despexit, quando ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quæ prius miserantem repetit testem, vt post districtum Iudicem non haberet. Gaude igitur assuete jam bono Ligur, in vsu tuo secunda venerũt, nam collatos tibi Ægyptios magna prosperitate vicisti. euadis tempora necessitatis, & libertatis præmia non amittis: immo illo tempore securus es ab hoste redditus, quando & de famis periculo cognosceris esse liberatus. Adhuc te prædictum ornat exemplum: adhuc est in qua parte superetur: Legitur enim Ioseph fratribus suis tantum saccis occulta pretia reddidisse, quid mirum, si natura compellente proximis suis humanior visus est extitisse? Hic autem cunctis largè vendidit, functionem debitam reliquit. Et plus iste generaliter contulit tributariis, quàm ille solis visus est præstitisse germanis. Breuiter dicantur effusa, hinc bona sua discat vniuersitas: quando non regibus comparantur nostra sæcula, sed prophetis. Sed ne diutius beneficiorum regalium copiis dos occupemus, præcepta nostra ad eos, quorum interest, manasse cognoscite, vt secundum tenorem jussionis ad vos perueniat munificentia principalis.

Explicit liber XII. Variarum.

MAGNI

MAGNI AVRELII
CASSIODORI
SENATORIS.

DE ANIMA.

Hoc est de Animæ substantia, & eius virtutibus. Opus maximè Pium & Christianum.

VM jam suscepti operis optato fine gauderem, méque duodecim voluminibus jactatum, quietis portus exciperet, vbi etsi non laudatus, certè liberatus adueneram, amicorum me suaue collegium in salum rursus cogitationis expressit: postulans vt aliqua, quæ tam in Sacris libris, quam in secularibus abstrusa competeram, de Animæ substantia, vel de eius virtutibus aperirem, cui datum est tam ingentium rerum secreta † reserare, addens, nimis ineptum esse, si eam per quam plura cognoscimus, quasi à nobis alienam ignorare patiamur: dum ad omnia sit vtile nosse, qua sapimus. Nulla enim peregrina res est de sensu proprio loqui: quando sibi Natura interrogata respondet, nec longè tendit, vt se inuenire præualeat nobiscum semper est ipsa, quam quærimus, adest, tractat, loquitur, & si fas est inter ista nescitur. Proinde nota esse debet, quæ sibi præsto est. Quia tunc magis ante se ponitur, cùm subtilius de ipsa tractatur. Nam dum à sapientibus præceptum sit, vt cognoscamus nosmetipsos, quemadmodum sustineri potest, si nos habemus incognitos? Cupimus enim nosse planetarum cœlo contrarios cursus, signorum consentaneum lapsum. Sunt enim ex eis alia manentia, motúque carentia, alia verò quæ mobili semper rotatione vertuntur, nec vllis temporibus conquiescunt. Hæc vt mundani doctores exquirere tentauerunt, armoniacis delectationibus inæstimabili modulatione voluuntur. Quorum tinnitus atque concentus † adunitus efficit † dulcisonum melos. Desideramus etiam comprehendere altitudinem ætheris, mensuram telluris, nubigeras pluuias, siue grandinis procellas, tremorem stabilium terrarum, naturam vagantium ventorum, profunditatem inconstantis maris, potestates virentium herbarum, quatuor elementorum per omne corpus dissociatas complexiones: & ferendum est ipsam se scire non posse, cui supernè datum est tanta discutere? Non enim aliquid contentiose quærimus, sed res profundissimas modestissimè nosse desideramus. Discamus ergo primum, quare Anima dicatur. Deinde, qualis sit eius definitio. Tertio, quæ sit ejus qualitas substantialis. Quartò si formam aliquam habere credenda est,

† reserare

† adunatur
† dulcissimum.

Anima se ipsam scire debet.

est. Quinto, quas virtutes habeat morales, quas Græci ἀρετὰς vocant, ad decus eius & gloriam contributas. Sexto, quæ in illis sunt virtutes naturales ad substantiam scilicet corporis continendam. Septimo, de origine Animæ disseratur. Octauo, cum sit per omnia membra diffusa, vbi potius insidere credenda sit. Nono de corporis ipsius forma & compositione noscamus. Decimo, quas proprietates habeat anima peccatorum per competentia nobis signa declaretur. Vndecimo, qua noscantur discretione justorum: quatenus quos oculis istis videre non possumus, per indicia probabilia colligamus. Duodecimo, in resurrectione, quam verè sapiens credit, quid de singulis fieri sentiatur, maximè desideramus agnoscere, quatenus fragilia corda mortalium ad diuinitus promissa desideria concitentur. Hæc nobis præstante Deo, ordine custodito responde: vt nos facile possimus imbui, & tu gloriam debeas inuenire doctoris.

Dixi propositiones has non præceptis Regum, quæ nuper agebantur: sed profundis & remotis dialogis conuenire, qui non tam istas aures corporeas, sed interioris hominis intentum atque purissimum quærere probantur auditum, nec ideo facile posse de ipsa dici, quia per eam innumera nouimus explicari. Oculus enim, qui vsque ad sidera tendit, se videre non preualet: & palatus noster cum diuersa gustu sentiat, cuius ipse sit saporis ignorat. Nares etiam fragrantium corporum varios odores attrahunt: sed quid oleant, ipsę non sentiunt. Cerebrum denique nostrum, licet sensum membris reliquis tradat, ipsum tamen sensum legitur non habere. Deinde qualia fatigatus possim differere, qui jam ad laboris terminum auida mente properarem. Postremo tam suaues amici imponitis iterum cogitare, quod à cogendo dici absoluta cognoscitis ratione constare: præsertim dum hęc res à multis disputata, sed pene inexplicabilis videatur esse derelicta. Sed cùm his ac talibus ingenia eorum multis allegationibus superare nequiuerim, nec mihi concedere † meum velle decreuissent: victus petij vt me saltem diebus aliquot sustinerent, nec præcipitanter quærerent, quod plenum difficultatibus imperarent. Quocirca illud mihi accidit Prothei, qui quod voluntate non eligebat pandere, constrictus vinculis cogebatur absoluere. Hoc tamen † inde tolerabile visum est: quia de tali re vrgebat dicere, quæ si [Deo fauente] veraciter exprimatur, & audientē meritò recreat, & sensum bene persuadentis illuminat. Quapropter antequam rem aggrediar expetitam, oportet prius nominum similitudines, quasi ramos obulantes abscindere, ne semitam disputationis nostrę vocabulorum consonantium sylua vmbrosis imaginibus videatur intexere.

† in eum

† mihi

CAPVT I.

Quare anima dicatur.

ANima igitur hominis propriè dicitur, non etiam pecudum, quia illorum vita in sanguine tantùm noscitur constituta. Hæc verò

quoniam

quoniam immortalis est, anima rectè appellatur, quasi ἄναιμα id est à sanguine longè discreta: quoniam & post mortem corporis perfectam ejus constat esse substantiam: sicut in subsequentibus suo loco declarabitur. Alij verò appellatam animam dicunt, eo quòd animet substantiam corporis sui atque viuificet. Animus verò dicitur ἀπὸ τοῦ ἀνέμου id est à vento, † quod velocissima cogitatio eius ad similitudinem venti motu celeri peruagatur. Fit autem ex appetitu animæ pro desiderij ejus qualitate commotus. Mens autem dicitur, ἀπὸ τῆς μήνης id est à luna: quæ licet varia vicissitudine commutetur, quadam se tamen in id quod fuit, perfecta nouitate restituit. Modo enim tribulationibus attenuata, quasi probatur obscura: modo iterum in vigorem naturalem lætitia commeante reparatur. Spiritus itaque triplici modo dicitur. Appellatur enim veraciter & propriè spiritus Deus, nullius indigens, ipse vero à creaturis omnibus indigetur, inspirans quos vult, & dispensans omnia prout vult, complens vniuersa, totus in toto, immobilis loco, & volubilitate æternus, cunctáque quæ summa sunt singulariter potens. Vocamus & spiritum substantiam tenuem, nobisque inuisibilem creatam immortalem, quantùm illi vtiliter datum est valentem. Tertiò, spiritum dicimus per totum corpus emissum, atque receptum, per quem vita mortalium flatu necessariò continetur, nec aliquando ocium capiens, jugi mobilitate reparatur. Atque ideò sciendum est, animum & mentem propriè animam non vocari. Sed quia res istæ in anima excellunt, interdum per licentiam sic dicuntur: Nec pro anima vtique spiritus distinctè ponitur: quia hoc illi nomen est commune cum cæteris, id est angelis, potestatibus aëris, & quæcunque spiritu continetur. Nec iste spiritus veraciter potest dici anima: qui aëris alternatione resoluitur, quando cum pecoribus illi res ista communis est. Restat vt segregatim atque significanter anima hominis dicatur spiritalis substantia, quæ nullatenus sanguinis effusione cõsumitur. Nunc de ipsius animæ substantia liberius disseramus: quando eam à similitudine nominum necessaria separatione discreuimus. Quapropter in primis primatem rerum definitionem cautissima deliberatione formemus: vt consequentia, quæ inde potuerint nasci, fide † genitoris sui facillimè videantur agnosci.

Animus unde dicatur. † eo quod

† generis.

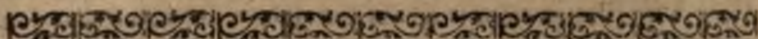
CAPVT. II.

Definitio animæ.

MAgistri secularium litterarum aiunt, Animam esse substãtiam simplicem, speciem naturalem, distantem à materia corporis sui, organum membrorum, & virtutem vitæ habentem. Anima autem hominis, vt veracium Doctorum consentit auctoritas, est à Deo creata, spiritalis propriáque substantia, sui corporis viuificatrix, † rationabilis quidem & immortalis, sed in bonum malúmque conuertibilis. Editum est, quasi parturiale ouum, vbi vita futuræ auis, pennatumque grata va-

† rationalis

rietas continentur. Nam aperiatur in partes quia hominum consuetudo est, facilius discere, qui diuisa possunt euidentiùs elucere.

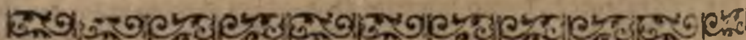

Capvt. III.

De qualitate animæ.

† viuificat

A Deo fieri, vel factas animas, prudentium nullus ignorat. Quando omne quòd † existit, aut creator est aut creatura. Creatrix igitur nulla creata potest esse substantia: quoniam vt ipsa subsistat indiget Deo. & dare nó potest alteri subsistentiam, quam tantùm vt haberet, accepit. Superest, vt eam verissimè à diuinitate conditam esse fateamur, quæ sola creare potest mortalia & immortalia. Euidenter enim legitur in Salomone, Et reuertatur puluis in terram sicut erat: & spiritus reuertatur ad Deum, qui dedit eum. Et alibi, Omnem flatum ego feci.

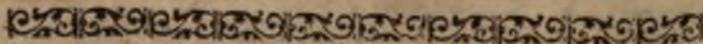

CAP. IV.

Formam animam non habere.

† spiritualem

HAnc proinde † specialem substantiam probabilis & absoluta ratio cófitetur. Quia dum omnia corporalia tribus nouerimus lineis cótineri, longitudine, latitudine, & profunditate, nihil tale probatur in anima reperiri. Deinde, quòd corpori sociata, quamuis ipsius mole prægrauetur, opiniones rerum solicita curiositate perpendit, cœlestia profundè cogitat, naturalia subtili indagatione vestigat, & de ipso quoque conditore suo ardua nosse desiderat. Quod si esset corporalis, cogitationibus suis spiritalia nec cerneret vtique nec videret. Cesset ergo de ejus corporalitate suspicio, quando & definitionem corporis à se omnibus modis reddit alienam, & tales causas exquirit, ad quas solus sublimis spiritus peruenire contendit. Hinc est, quod & scripturis sanctis justissimè commouetur, omnia mundi istius visualia contemnere, quoniam ipsa incorporea est: vt merito ad spiritualia tendat, quibus se similem cognoscit esse formatam. Propria est vtrique illi substantia, quando nullus spiritus alter carnem suscipit, vt ejus passionibus aut condoleat aut lætetur.

Capvt V.

De virtutibus moralibus.

ILud autem, quod diximus, sui corporis viuificatrix: quia mox vt data fuerit, ineffabili conditione diligit, carcerem suum amat, propter quod libera esse non potest doloribus eius vehementer afficitur, formidat

midat interitum, quæ non potest mori, & sic ad corporis sui casus trepida, vt ipsam magis sustinere credas extrema, quæ non potest deficere per naturam. Saluberrima quoque carnis temperatione perfruitur, oculorum speculatione depascitur, sonoris delectatur auditibus, suauissimis jucundatur odoribus, necessaria gustus epulatione delinitur: & licet his rebus nullatenus ipsa vescatur, subductis tamen talibus grauissimo mœrore cõficitur desiderans non sibi naturaliter accommoda, sed adiunctis artubus profutura. Hinc nonnunquam surrepunt vitia contraria rationi, quando animi dilecto corpori indulgentius remittendo, locum noscitur præbere peccato. Vita igitur corporis, susceptæ animæ præsentia est: mors autem, eius probatur abscessus. Sic diem dicimus lustrante sole, qui cùm discesserit, nox vocatur. Viuit ergo corpus animæ præsidio, & ex ipsa probatur accipere vnde se præualet mouere.

CAPVT VI.

Quod anima tota est in partibus corporis.

SEd quoniam & hoc quoque ad vitæ genus, de quo loquimur, noscitur pertinere, sciendum est cum se partibus † corporis ille vigor igneus † corporeis infuderit, materiámque carnalem spiritus vitalis afflauerit, si quod fortè vulnus acceperit, statim condolet, quia vbique substantialiter inserta est. Quod nisi virtus eius, scilicet calor, tantum membra vegetaret, incisum digitum non poterat condolere: sicut nec Sol probatur quicquam sentire, si ejus radios secare tentaueris. Tota ergo est in partibus suis, nec alibi minor, alibi major est, sed alicubi intensius, alicubi remissius, vbique tamen vitali intentione porrigitur. Colligit se in vnum atque copula: † membra non sinit defluere vel contabescere, quæ vitali † membra sua non sinit tamen. vigore custodit: alimenta competentia vbique dispergit, congruentiam in eis modumque conseruans. Mirum præterea videtur, rem incorpoream membris solidissimis colligatam, & sic distantes naturas in vnam conuenientiam fuisse perductas, vt nec anima se possit segregare, cùm velit: nec retinere, cùm jussionem creatoris agnouerit. Clausa illi sunt vniuersa, cùm præcipitur insidere, aperta redduntur omnia, cùm jubetur exire. Nam si acerbus dolor vulneris infligatur, sine auctoris imperio non amittitur; sicut nec sine ipsius munere custoditur. Hinc est, quod frequenter grauiter vulneratos videmus euadere, & rursus leuibus occasionibus interire.

CAPVT VII.

Quod anima non potest preterire vitæ terminum, nec ante illum mori.

RAtionem verò homini inesse, quis dubitet? quando diuina tractat, humana sapit, artibus docetur egregiis, disciplinis eruditur eximiis: & hinc cætera animalia decenter excellat, quod eum ratio decora componit. Rationem verò dico animi probabilem motum, qui per ea quæ conceduntur, atque nota sunt, ad aliquod incognitum ducit, perueniens ad veritatis arcanum. Hæc conjectutis atque argumentis ad illud properare cupit, quod in rerum natura esse cognoscat. Ipsa enim vera & pura & certa ratio dicenda est, quæ ab omni imagine falsitatis redditur aliena. Datum est ergo illi, cogitationes suas quodammodo apprehendere, & per obsequium linguæ volubili motione disserere. In corpore posita anima, quam multa videt non à se egrediens, quam diuersa circunspicit, vbique quasi distenditur, & animæ fieri discessio non probatur: mouetur, exagitur, fluctuari cognoscitur, & in se ipsa tanquam in magno currens spatio, peruagatur. Hæc non exit ad causas, sed tractibus suis sibi repræsentat, quod sua cogitatione respiciat, modo quod oculis carnalibus vidit, modo quod fantastica imaginatione conceperit. Cogitat planè sigillatim sicut & loquitur, per ordinem sensus nil proficit, cum se diuersitate confundit: quia diuinitatis est proprium multa disponere, & omnia simul modulis competentibus explicare. Rationis itaque largitate dotata, quod bona munere diuinitatis inuenit? Literarum formas reperit, diuersarum artium vtilitates disciplinásque protulit, ciuitates defensibili muro cinxit, varij generis amictus eiecit, meliores fructus per industriam exegit, terras transcurrit, abyssos alato nauigio, vastos montes in vsum viantium perforauit: portus ad vtilitatem nauigantium lunari dispositione conclusit, ornauit pulcherrima fabricarum dispositione tellurem. Quis jam de ejus ratione dubitet, quando ab auctore suo illuminata, facit arte conspici, quod debeat sub omni celebritate laudari? Conuenit nunc de ejus immortalitate disserere.

CAP. VIII.

Quòd anima sit immortalis.

IMmortales animas, auctores secularium literarum multifariè probauerunt, dicentes. Si omne quod viuificat aliud, in semetipso viuit, anima autem quoniam viuificat corpus, & in semetipsa viuit, vtique immortalis est. Dicunt etiam, Omnia immortalia simplicia sunt: anima autem non est armonica, neque constat ex pluribus, sed simplex natura est, anima igitur immortalis est. Iterumque proponunt. Quicquid à contrarietate originali non corrumpitur, immortale jugiter perseuerat: anima enim, quoniam simplex, atque pura est, sine dubio immortalis est. Adiiciunt quoque, Si omne rationale, quod se ipsum mouet, immortale est, anima autem rationalis se ipsam mouet, igitur immortalis est. Nos autem, immortales esse animas, facilè veridicis lectionibus

approba-

approbamus. Nam cum eas ad imaginem & similitudinem auctoris sui legamus effectas, quis audeat contra sanctam auctoritatem mortales dicere? vt impudenter potius asseratur, eas à creatoris sui similitudine discrepare. Nam quemadmodum poterat esse imago aut similitudo Dei si animæ hominũ mortis termino clauderentur? Ille enim ineffabiliter semper viuens, ineffabiliter semper manens, perennitatem ipse custodiens, qui omnia continet, omnia disponit, potens est sine dubitatione immortalis immortalia facere, & pro suo modulo vitæ competentiam dare. Dicet aliquis, Quomodo sum similis Deo, cum immortalia minime creare valeam? Cui sic per aliquam comparationem respondendum esse judicamus. Nũquid pictura, quæ nobis est similis, potest imitari quæ facimus? Imago enim aliquam potest habere similitudinem, cæterum hoc non potest implere quod veritas. Nam & hinc immortalem debemus agnoscere, quod appetit de æternitate cogitare: desiderat enim post mortem corporis, sui nominis famam relinquere: cupit sine fine laudari, & bona conscientia plus est de futuris attonita, ne à posteris maculetur celata. Hinc est, quod inter sublimiores constat auctores, quia quicquid dignitate rationis erigitur, mortis iniuria nõ prematur. Adde, quod veritas absolutè profitetur, malis iuge supplicium, bonis perpetua gaudia, se daturam: vt non sit fas cum hæsitatione recipi, quod dignatur omnipotens diuinitas polliceri. Verum hanc immortalitatem animæ non talem debemus aduertere, quæ nullam recipiat passionem: est enim mutabilitati obnoxia, & mœroribus præuia: sed tamen inter quævis tædia vel anxietates continuationis beneficio perseuerat. Singulariter autem immortalis Deus est, singulariter justus, singulariter potens, singulariter bonus, singulariter sanctus: quoniam licèt ista, vel his similia, hominibus vel angelis inesse dicantur, nulla tamen ad ejus altitudinem reuerendæ potestatis attingunt. Omnes enim arduæ virtutes in summitate illa plenissimæ, atque perfectissimæ, sunt quæ creaturis vniuersis ipsius largitate pro suo modulo conceduntur. Nunc sciendum est, hæc immortalis anima quemadmodum degere sentiatur. Viuit in se, post hujus seculi amissionem, non reflante spiritu, sicut corpus, sed æquali mobilitate, quæ †illic attributa est, pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit: ac reliquis sensibus efficacius valet, non jam ex partibus suis hæc intelligens, sed omnia specialiter ex toto cognoscens. Alioqui absurdum est putare, minus posse liberam, quàm mole brutissimi corporis ingrauatam. Talia enim intelligere posse, non dubium est, & angelos, & potestates aërias, vel cætera quæ sublimi atque immortali substantia constare cognoscuntur. Reliquum est, vt nunc obnoxiam mobilitati, currente ordine doceamus. Atque vtinam esset ambiguum, & non facilè probaremus: in qua parte frequenter incurrimus. † illi

CAP. IX.

De varietate humanæ naturæ.

† nos esse QVis autem dubitet, modo † nos gaudio subleuatos, modo mœrore dejectos, modo pietate mites, modo indignatione terribiles, nunc ad virtutes animos erigere, nunc iterum ad vitia declinare? Alia tenaciter assumimus, alia obliuione respuimus. Quod nunc placet, pòst displicet. Bonorum etiam sermonibus ædificamur, malorum collocutione destruimur: & quantum proficimus cum rectis, tantum deteriores nouimus esse cum pessimis. Nam si nos vnus rigor, vnum propositum contineret, nec boni ex malis, nec beati ex improbis mutabilitatis beneficio redderemur. Sed vt causa varietatis hujus euidétius possit agnosci, recordemur, vt dictum est, prudentiam non esse nobis immutabilem attributam. Et ideò sapimus, cú diuina illuminatione bene gerimus: atque iterum desipimus, cùm deuijs caligantibus obcæcamur. Affectio enim, quæ venit & recedit semper incerta est. Solus omnipotens Deus est, cui hoc est esse, quod sapere: hoc est posse, quod viuere: hoc est velle, quod facere. Et meritò, quando vniuersa, quæ verè bona sunt, non ad illum veniunt, sed ab illo procedunt. Quapropter hæc animæ, quam diximus, origo non intelligéda est pars Dei, vt quidam dementium irreligiosa voluntate putauerunt, quia conuertibilis est: neque angelorum, quia carni sociabilis est: neque ex aëre, neque ex igne, neque ex aqua, neque ex terra, neque ex eis, quæ mutua complexione junguntur, sed simplex & propria quædam natura, & ab alijs spiritibus discreta substantia, quam longè subtiliorem & lucidiorem aëre debemus aduertere: quando istum vulgariter intuemur, illam verò, conditione carnis, aspicere non valemus. Hanc speciem naturalis mobilitas semper exagitat ad cogitationes suas communiter explicandas. Hinc est, quòd per quietem remissi, dum materia nobis fuerit solitæ cogitationis abstracta, nec intenti ad quotidianas fuerimus solenniter actiones, res varias nunc falsis, nunc veris inspectionibus somniamus. Parum est, quòd sopitis sensibus volatica imaginatione deludimur, dum frequenter etiam vigilantes à nostra contemplatione traducimur. Sæpè enim cùm nos in oratione magna intentione dirigimus, ludo nescio quo inspiratis subito cogitationibus amouemur: & ita prouenit, vt menti nescio quid aduersum suggeratur, quod dispositum non habemus. Constat ergo, animam in hoc mundo instabili & variabili voluntate conuerti, bonarúmque rerum esse amissibilem ac receptibilem: nec vno semper voluntatis suæ rigore subsistere, sed etiam contra † dispositum suum multiplici se conuersatione mutare. Nec de illis sumus, qui dicunt recolere magis animas quàm discere vsuales artes & reliquas disciplinas, cùm & ad interrogata sunt paratæ, vbi potuerint intellectu interueniente contingere, & noua sic audiant, quasi nihil ex eis ante didicissent. Ecce grauida definitio illa jam ferè facta est. Ecce in lucem, ni fallor, quæ fuerant clausa proruperunt. Non est quicquam de proposita complexione derelictum, cujus talis est disciplina, vt id quod intendit, ita explicet atque determinet, vt neque minus, neque amplius aliquid dixisse videatur. Nunc ad substantialem ejus qualitatem solicitis sensibus accedamus, quam interrogationis nostræ

Instabilitas animæ in hoc mundo.

† propositú

Animæ an recolant aut discát artes

nostræ tertium locum tenere meministis.

CAPVT X.

De substantiali qualitate animæ.

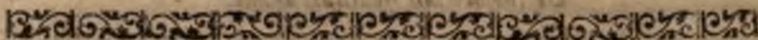
QValitatem itaque substantię huius, auctores igneam esse dixerunt, propterea quòd mobili semper ardore vegeretur, & juncta corpori calore suo membra viuificet: deinde, quòd cuncta cœlestia flammeo referunt vigore constare: non isto fumeo consumptibili & temporali, sed ex tranquillo nutritore, atque immortali. Hoc neque minuitur, neque crescit, sed in susceptæ originis dignitate jugiter perseuerat. Quod ideò finiri nequit, quia nulla, vt corpus aliquod, elementorum diuersitate concretum est. Vnum enim atque simplex habere nescit aduersum: & ideo semper manet quoniam in essentia sua non habet litem. Sic immortalia cuncta creata dicunt, quibus † spiritualis est concessa substantia. Nos autem lumen esse potius, non improbè dixerimus propter imaginem Dei: quoniam inter conditiones rerum, quantum illi pro modulo suo necessarium fuit, decenter accepisse memoratur. Ipse enim Deus omnipotens, solus habens immortalitatem, lumen habitat inaccessibile, quod supra omnes claritates vel admirationes sanitas mentis intelligit. Sed imago aliquam habet similitudinem: cæterum hæc lumen habere non potest, quod veritas. Illud autem, quod ineffabile veremur arcanum, quod vbique totum & inuisibiliter præsens est, pater, & filius, & spiritus sanctus, vna essentia & indiscreta majestas, splendor supra omnes fulgores, gloria super omne præconium, quod mundissima mens, & Deo dicata, potest quidem ex aliqua parte sentire, sed idoneè non potest explicare. Nam quemadmodum fas est de illo sufficienter dici, qui creaturæ sensu non potest comprehendi? Egrediamur licet pietate nimia modum animæ nostræ & immensa religione supra nosmetipsos alta † cogitatione sileamus, transeamus etiam potestatem cœlestium creaturarum, profundeque tractemus, quis sit qui tam magna vna jussione, vno momento fecerit: tamẽ quicquid miramur, amplius est: quicquid sentimus excelsius: dum ad illam inperspicabilem majestatem mens humana non penetrat. Vna ergo ratio potentiæ huius est venerari quòd inuestigabilis est: non definitiuè quærere, qualis quantúsque sit. His itaque rebus edocti, lumen aliquod substantiale animas habere, haud improbè videmur aduertere: quando in Euangelio legitur, Lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: deinde, quod in cogitatione positi, nescio quid tenue, volubile, clarum, † nobis inesse sentimus, quod respicit sine Sole, quod videt sine extraneo lumine. Nam si ipsum in se lucidum non esset, rerum tantam conspicientiam non haberet, Tenebrosis ista non data sunt. Omnia cœca torpescunt. Istius enim tam violenta sunt lumina, vt etiam intueantur absentia: quæ tamen tunc multo clariores

† spiritualibus.

† visione

† in nobis

atque immutabiles efficiuntur, cùm à Dei gratia bonis factis non recedunt. Earum enim speculatiua virtute multa atque ardua, quæ in arcano Naturæ recondita sunt, inspici & comprehendi vsu ipso certissimum est. Nunc inspiciamus, vtrum formas animæ habere credantur, quas incorporeas esse jam diximus.

Caput XI.

Vtrum anima habeat formam.

PRius scire conuenit, definitione Majorum, formæ ipsius veracissimam complexionem: formam verò dico, quæ aliquod spatium linea l[illegible] ve concludit: & sic facilè datur intelligi, si eam possunt animæ suscipere, quas spiritali certum est vigore subsistere. Nam cùm omnis forma aut in superficie sit, aut in corpore, superficies non nisi in corpore, corpus verò solidum atque palpabile, ab his autem rebus animam constet manifeste exemptam: residuum est, vt formas animæ nullatenus habere putandæ sint, sed infiguratæ atque incorporales in sua qualitate permaneant. Nec illud mouet, quod Apostolus de Christo Domino dicit, Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, &c. Ibi enim naturam vult intelligi, Cęterum incorporeus Deus, qui vbique totus atque incomprehensibilis est, quam potuit habere formam. Illud autem, quod in Euangelio legitur. Post hujus lucis occasum Abrahæ finibus egentem Lazarum fuisse susceptū, diuitem verò flammis adurentibus æstuantem guttam postulasse, vnde ejus temperaretur incendium: ideò intelligitur positum, vt humani generis rerum ruinosa præsumptio, quid formidare debuisset, agnosceret. Cęterum nec ille lingua locutus est, quam constat esse corpoream: nec ille digitos habuit, vnde cadentibus guttis incendium diuitis temperare potuisset. Nam & reliqua in hunc modum suscipienda sunt, quæ lectione simili continentur. Parum est enim quòd de creaturis ista memorantur ad consuetudinem humani generis instruendam: ipsum quoque auctorem impassibilem, immutabilem, perennem, vno modo manentem, furere legimus, dormitare frequenter audimus: non quòd talia possint Domino conuenire, sed vt res aliquæ ex humana consuetudine facilius, compendiosiúsque noscantur. Sic animas nobis informes, formas legimus frequenter accipere, solet etiam aliquos permouere, si anima non habeat quantitatem, dum eam constet intra corpus hominis contineri. Sed si definitionem veracissimam quantitatis reuocemus in medium, quæ res singulas breuiter semper absoluit, facilè nobis probata veritas elucescit. Sic enim arithmetici eam compendiosa veritate describunt. Omnis quantitas aut de continuatis constat, vt arbor, homo, & mons: aut de disiunctis, vt chorus, populus, vel aceruus, & his similia. Sed cum anima neque de continuatis, neque de disiunctis sit, quia corpus non est: clarum est, eam quantitatem penitus non habere:

bere: sed vbicunque est, nec formam recipit, nec habere nobis dicenda est aliquam quantitatem. Creatori tamen circunstantias earum & quantitates parere posse credendum est, quia omnia sub mensura, numero, & pondere creauit, & ipsi soli sunt vere nota, qui ea fecit, qui mira potentia ipsas quoque cogitationes nostras quasi res visibiles intuetur, qui innocentis sanguinem audit clamantem, ad postremum qui nouit omnia & antequam fiant. Tempus est venire ad virtutes morales, quæ sunt ambiendæ diuitiæ, & re vera pretiosus census animarum, quas Græci ἀρετὰς vocant, quibus contra immunditiam corporalem suam nititur bona conscientia vendicare puritatem.

CAPVT. XII.

De moralibus virtutibus animæ.

PRimum aduersum praua vel iniqua justitiæ munimen objectum est, cujus, vt Veteres definire voluerunt, talis noscitur esse complexio. Iustitia est habitus animi, pro communi vtilitate seruatus, suam cuique tribuens † dignitatem. Contra confusa & incerta, prudentia vtiliter adhibetur. Prudentia vero est rerum bonarum & malarum verax scientia. Contra aduersa vel prospera, † remedialis opponitur fortitudo. Fortitudo autem, est considerata periculorum susceptio, & laborum firma perpessio. Contra delectationes igitur illicitas, & voluptates feruidas, moderatrix nobis temperantia suffragatur. Temperantia quippe, est aduersus libidinem atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. His igitur munitionibus diuina opitulatione cõcessis, velut quadruplici thorace circundata, in hoc Mundo mortifero salus animę custoditur: nec potest à vitijs adiri, quæ tãta meruit tuitione vallari. Sed hoc virtutum quadripartitum decus trina, vt ita dixerim, parte completur. Prima est, contemplatio: quæ aciem nostræ mentis extendit ad res subtilissimas intuendas. Secunda, judicialis: quæ discretionem boni malique rationabili æstimatione pertractat. Tertia memoria: cùm res inspectæ atque deliberatæ in animi penetrabilib. fida commendatione reponuntur, vt quasi in quodam conceptaculo suscipiamus, quę frequenti meditatione combibimus. Vestiaria nostra cum fuerint plena nihil capiunt. Hoc thesaurarium non grauatur oneratum, sed cùm multa condiderit, sciendi desiderio plus requirit. Tetigimus supradictas partes, quasi harmoniam tricordem. Tali enim numero delectatur anima, ipso etiam noscitur gaudere diuinitas. Commouere solent aliqui subtilissimas quęstiones, dicentes: Si diuinitas perfectas & rationabiles animas creat, cur aut posito sensu viuunt infantes, aut juuenes inueniunt excordes? Sed quis non attendat, animas paruulorum imbecillitate corporis, nec officia sensuum, nec ministeria posse explicare membrorum? vt si ignem angusto vase concludas, altum (vt illius moris est) nequit appetere: quia cum arctissimum obstaculum

† quantitatem.
† remediabilis.

constat aperire. Tunc enim vnicuique rei facultas sua videtur suppetere, cùm illi nihil contrarium præualet impedire. Sic & stultis iuuenibus obuiat, quòd aut imparilitate partium, aut crassitudine humorum materni vteri vitio suscepto anima inepta nimis habitatione deprimitur, & vim suam exercere non pręualet, inconuenientis domicilij sede prę dita: quod stultis accidere hodiéq; conspicimus, quos Gręci motiones vocant. Nam vt de vsuali quoque dicamus euentu, quam* multis morbis accidentib. aut onerato, aut p ęcordiorum stupore confusi, acumen solitæ sapientiæ perdiderunt? quanti etiam momentanea lęsione mutati sunt? Nam & ipse qui celeberrimus sapiens habetur, copioso prandio refertus, quàm facile in crapulam dilapsus obtunditur? vt virum illum prudentissimè disserentem difficilè vel viuum credas, quem se nec mouere posse conspicias. Vnum tamen certissimè scio, sapientes nimis felicissimos fieri, qui misericordia Domini à talibus aduersitatibus redduntur alieni. Fortè † sint & aliæ causæ quæ rationali animæ ad motus proprios explicandos aduersum ire videantur. Cęterum animæ nec crescunt cum paruulis nec fatuis aliæ varia discretione tribuuntur: sed sicut immortalitatem jugiter sumunt, ita & rationales esse generaliter sentiuntur. Paruulis enim ratio crescit longa meditatione, non anima. Nunc ad reliqua currente ordine transeamus.

* multi

CAPVT XIII.

De naturalibus virtutibus animæ.

VIrtutes animæ naturales, quinque partitas veteres esse voluerunt. Primam, in vtraque parte sensibilem, quę nobis tribuit intelligentię sensum, per quam omnia incorporalia varia imaginatione sentimus: facit etiam corporales vigere sensus, id est, visum, auditum, odoratum, gustum & tactum: quo dura & mollia, lęuia, asperáq; sentimus. Secundam, imperatiuam, quæ jubet organis corporalibus motus diuersos, quos implere decreuerit: hoc est transferri de loco ad locum, voces edere, membra curuare. Hęc exempli causa posuimus, vt in his similia dixisse videamur. Tertiam, principalem, cùm ab omni actu remoti in otium reponimur, & corporalibus sensibus quietis, profundius aliquid firmiúsque tractamus. Hinc est, quod ętate maturi melius sapere judicatur: quia senescentib. membris & corporalibus sensib. emollitis, * proxima parte in consilium transeunt: vbi dum mens amplius occupatur, robustior virtute adunationis efficitur. Sed iterum desipiunt, cùm nimia debilitate deponuntur: quoniam datum est animabus ad tempus suorum sequi corporum necessitates. Quartam vitalem, id est colorem animi naturalem, qui nobis, propter suum feruorem moderandum auras æthereas hauriendo atque reddendo vitam tribuit & salutem. Quintam, delectationem, hoc est, appetitum boni mali-ꝗ quem sub jucunditate animus concupiscit. Ecce iterum quadripartita

* pro maxima.

subdiui-

ſubdiuiſione, ad ſuſtentationem corporis explicandam, pars iſta refunditur. Prima eſt attractiua, rapiens de naturali, quod ſibi neceſſarium ſentit. Secunda retentoria, aſſumpta retinens, donec ex his vtilis decoctio procuretur. Tertia tranſlatiua, quæ accepta in aliud conuertit atque tranſponit. Quarta expultiua, quæ vt natura fiat libera, ſibi nocitura depellit. Soluimus, vt datum eſt, quaſi alium nodum: inclinauimus velut ſextum collem: vt difficultatis cacumine deplanato: inoffenſè ad reliqua gradiamur. Nunc ad originem animæ, quoniam difficultatibus plena eſt, cautiſſimè veniamus.

CAPVT. XIV.

De origine animæ.

LEgimus in conditione Rerum, mox vt de limo terræ corpus effectum eſt, ſtatim dominum inſufflaſſe, factúm que eſſe Adam in animam viuentem. Inſufflauit enim, dictum eſt ad exprimendam operis dignitatem, vt agnoſceretur eximium, quod ejus ore prolatum eſt. Cęterum hoc ſignificat inſufflatio ejus, quod mādatum & juſſio. Nam inſufflare quemadmodum poteſt, qui neque ſpiritum reſoluit, neque buccas habet, quę conſtat eſſe corporea? Hoc nonnulli ſecuti dixerunt, mox vt ſemen humanū coagulatum fuerit in vitalem ſubſtantiam, illico creatas animas corporibus dari diſcretas atque perfectas. Medendi autem artifices quadrageſimo die humanum atque mortale pecus animam dicunt accipere, cùm ſe in vtero matris cœperit commouere. Opinione quoque fertur aliquorum, quòd Creator ille potentiſſimus, ſicut de corpore noſtro ſemen carnis educit, ita & de animæ qualitate animam poſſe nouam generari: quatenus originalis illius peccati, quod catholica confitetur Eccleſia per traducem peccati rea poſſit oſtendi, niſi dono fuerit baptiſmatis abſoluta. Nam quemadmodum infans, qui peccandi non habet votum, reus debeat † vllatenus inueniri, niſi aliqua ratione in ipſa origine animarum culpa videatur eſſe transfuſa? Vnde pater Auguſtinus religioſiſſima deuotione laudandus, nihil temerè dicit eſſe affirmandum: ſed in ipſius eſſe ſecreto, ſicut & alia multa, quæ noſtra non poteſt noſſe mediocritas. Hoc autem veraciter fixéque credendum eſt, & Deum animas creare, & occulta quadam ratione juſtiſſimè illis imputare, quòd primi hominis peccato teneantur obnoxiæ. Melius eſt enim in tam occultis cauſis confiteri ignorantiam, quàm periculoſam aſſumere fortaſſis audaciam: cùm dicat Apoſtolus: Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? Et iterum, Ex parte enim ſcimus, & ex parte prophetamus. Sed quoniam in hunc locum tenor nos diſputationis adduxit, vt animas reas per traducem peccati generaliter eſſe diceremus, conuenit animam Chriſti Domini in medium deducere, ne quis calumnioſa intentione per-

† quæ inueniri nullatenus.

uersus, simili eam putet conditione constrictam. Audiamus igitur: originem ejus sanctam Mariæ semper virgini, digno præcone, fuisse prophetatam. Ait Angelus, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: propterea quod nascetur ex te Sāctum, vocabitur Filius Dei. Quis, † rogo, in hac majestate nascendi, aut originalis peccati credat esse culpam aut profanam aliquam carnis suspicetur offensam? Absque peccato sine dubio venit, qui erat omnium peccata soluturus: conceptus mystico spiramine: natus ex virgine. Nihil de Adam traxit, qui vt Adæ malum solueretur, aduenit. Funis ille longissimus, quo nos ligabamur, abruptus est. Torrens, qui nos rapiebat, ibi siccatus est. Iura sua mors perdidit, dum conditio nostra vitam redemptoris accepit. Nam primus homo posteris transmisit exitium, veniens Christus Dominus credentibus contulit regna cœlorum. Per istum enim reparat anima statum, quæ per illum perdiderat meritum. Natus in gloria, conuersatus sine macula, quid potuit de illo trahere, quem contraria venit actione destruere? Sanctæ origini sancta vita respondit. Qui sine peccato est genitus, nulla est Mundi labe superatus. Suscepit verum hominem, natura non vitijs. Respuit quod protoplastus deliquit, & assumpsit hominem purissimum, quem creauit: non peccatum suscipiens, sed carnem peccati sine aliqua injuria pollutionis assumens. Suauis quidem nimium mihi facta digressio est, dum suspiciones improbas amouere contendo. Sed dum ad aliud tendimus, hic dicere multa non possumus. Restat nunc, vt ordinem & propositum prosequentes, de sede animæ dicere debeamus.

† ergo

CAP. XV.

De sede animæ.

QVidam sedem animæ, quamvis sit in corpore toto diffusa, in corde esse voluerunt, dicentes, quòd ibi purissimus sanguis & vitalis spiritus continetur, vt inde etiam cogitationes siue bonas, siue malas exire cōfirment, quòd animæ virtutem operari posse non dubium est. Plurimi autem in capite insidere manifestant, si fas est cum reuerentia tamen dicere, ad similitudinē aliquam diuinitatis, quę licet omnia ineffabili substantia sua repleat, scriptura tamen cœlo insidere confirmat. Dignū enim fuit, vt arcem peteret, quæ se nouerat cœlesti operatione sublimem: & tali loco præ cæteris versari, vnde reliqua membra debuissent competēti regimine gubernari. Nam & ipsa figura capitis † sphæroides pulcherrima est, in qua sibi immortalis atque rationalis anima dignam faceret mansionem. Certè corporalia videamus. Ignis iste immortalis, semper tendit ad summum, & quòd habet subtilissimam naturam, ad superiora sine dubitatione festinat. Sunt & † alia hujus crudelitatis indicia. Nam cùm medendi peritissimi testam capitis humani, grauissima percussione confractam, in soliditatem pristinam reuocare contendunt, membranam qua teneritudo cerebri

† sphæros

cerebri communitur, cum à sanguinea fœce detergere cupiunt, frequenter attingunt: quæ statim vt tacta fuerit, in tantum stuporem homo peruenit, vt vel percussus alibi grauiter sentire non possit: sed mox iterum vt se manus à cerebri impressione suspenderit ad intellectum consuetudinarium redit, vocem sensúmque recipiens, † quod de se ipso jam agatur agnoscit. Quod in alijs vtique membris non probatur accidere, quamvis immanium vulnerum foueis excauentur. Additur etiam, quòd & sano corpori ad hanc rem pertinentia non minima signa proueniunt. Nam cùm fuerit aliquis nimia indignatione flammatus, animúmque suum æstu cogitationis accenderit, non fluctu viscerum, non pectoris commotione vexatur, sed statim capitis dolore percutitur: vt illic videatur anima fatigationis signa reliquisse, vbi magna visa est virtute contendere. Ibi etiam fieri absolutè sentimus animæ nostræ quosdam fluctus, quosdam impetus grandiores, vt ante oculos nostros veniant, quæ absentia nullus ignorat. Tendimus quidem vigorem animi in diuersas partes multásque regiones, & phantastica imaginatione ad capitis nostri judicium perducitur, quod per diuersas Mundi partes cognoscitur exquisitum. Denique oculos nostros defigimus omnino cogitantes, aurium sensus obstruitur, gustus cessat, nares ab odoratibus vacant, lingua non habet vocem · & multimodis per talia signa cognoscitur animam in suis quodammodo cubiculis occupatam. Hæc ergo, vt putatur, in edito constituta, quasi pro tribunali sedens, appetitorum suorum noscitur esse moderatrix, boni malique judex, ambigua discernens, noxia respuens, cùm tamen ei gratia diuinitatis infulserit. Fuit quidem in primo homine beatitudo naturalis, liberi arbitrij potens & inuiolata sententia, sed infœlici transgressione deceptus, diabolica fraude perdens, quod posteris traditurus acceperat, ad nos transmittere non potuit, quod amisit. Inde propagatus interitus, inde humani generis nutrita defectio, inde ignorantia rationi contraria, inde noxiæ curæ, inde pœnitenda consilia, inde obscurata cognitio, turpe desiderium, justitiæ neglectus: inde mille criminum lapsus & plura nobis cum pecoribus communia, quæ diuinitas fecerat esse discreta. Prænuntiat enim nobis [proh dolor] Solis discessio serenitatis aduentum, futuras tempestates ventorum commotione dignoscimus, venturam seculis vbertatem temporum ratione colligimus, lætitiam nobis interdum ignari animi præsagitione promittimus. Sed quid tale ignorare potuisset anima, si ejus fuisset dignitas custodita? Depressa est justè ad ignorantiam, quæ scire voluit contumaciter vetita. Modo enim signis aut conjecturis sapit aliqua, quæ sine labore † scire potuit vniuersa. Illud tamen, sancta conuersatione purgata, diuinitatis auxilio recipit, quòd insidijs decipientis amisit. Illuminata videt à Creatore, quæ fuscata non potest à semetipsa cognoscere. Narrata sunt de anima, quanta probantur esse concessa. Sed conuenit, vt de ejus templo dicamus: quoniam illa imago Dei non patitur, vt corpori deformi conjuncta esse videatur.

† quid de ipso

† nosse

CAPVT XVI.

De templo.

PRocerum animal,& in effigiem pulcherrimæ ſpeculationis erectum ad res ſupernas & rationabiles intuendas, cujus harmonica diſpoſitio ingentia nobis ſacramenta declarat. In primis caput noſtrum ſex oſſibus compaginatum, in ſimililitudinem cœleſtis ſphæræ rotunda concauitate formatum eſt, vt ſenarium illum perfectiſſimum numerum ſedes noſtri celebri, cujus organo ſapimus, contineret. Hinc & oculi, quaſi ſacrorum teſtamentorum pulcherrima, duo lumina, collocantur, ad quorum ſimilitudinem omnia nobis concubinata deſcendunt, vt aures, nares, labia, brachia, latera, crura, tibiæ, pedes, In hac enim myſtica qualitate compago totius corporis continetur: & ſicut illa teſtamenta ad vnum reſpiciunt, vnum ſapiunt: ita hæc officia in vnam ſe conuenientiam operationémque conjungunt. Sed licet hæc parilitas pulcherrima ſe diſtributione conſciet, & alterutrum ſibi mutuetur ornatum, ſunt & ſingularia in medio conſtituta, ne in vnam partem præjudicialiter † vigentia, alteram competenti decore nudarent, naſus, os, guttur, pectus, vmbilicus, & genitalium virga deſcendens quæ laudabilia & † honora monſtrantur, quando in medio collocata cõſiſtunt. Capiti autem noſtro, quod ſenſus capit vniuerſos, rectè ceruix quaſi quædam columna ſupponitur, docens nos religionem ſanctam in vnam fidei conſiſtere validiſſimam firmitatẽ. Lingua quoque, vocis noſtræ decentiſſimum plectrum, data eſt ad ſermonum noſtrorum conuenientiã temperandam, vt nos articulata verba ab animalium confuſione diſtinguerent. Nec illud videatur incaſſum, quòd vni gutturi duæ ſeruiunt digeſtiones, ſcilicet, vt omnis intellectus prudentis animæ, quaſi cibus acceptus, & rationis calore decoctus, per gemina teſtamentorum itinera competentibus tractatibus explicetur. Et quoniam neque cornu, neque dente, neque fuga (ſicut alia animalia) corporis humani forma ſe præualet vindicare, robuſtus illi thorax brachiaque conceſſa ſunt: vt illatam injuriam manu defenderet, & objectu corporis quaſi quodam clypeo vindicaret. Genitalia verò noſtra in magnum miniſterium quis dubitet attributa? vnde, præſtante Deo, hominis reparatio fœcunda procedit, vnde mortales neſciunt habere defectum, quando perſonis pereuntibus genus noſcitur ſeruari poſſe continuum, decorum membrum, ſi non fuiſſet turpi libidine ſordidatum. Quid enim illo pretioſius eſſet, ſi inde humanum genus ſine culpa deſcenderet? Sic omnia præconialia creata ſunt, ſi peccatis pollentibus non redderentur obſcœna. Hoc autem corpus animatum, quinque ſenſibus adminiſtratur ac regitur, qui licet ſint communes cum beluis, à nobis tamen rationabili judicio melius diſtinguuntur, atque complentur. Primus eorum viſus eſt, qui aëre illuminato colores recipit corporales, & in eis ſuas proprietates agnoſcit. Aſpectus enim eſt (vt

† vegetatia

† honorabilia.

Veteres definire † n aluerunt) vis animæ ſpiritalis, egrediens per oculi pupillam, res non adeò longinquas attingens, ſed ad quas poterit peruenire dijudicans: illud videns, ad quod deſtinatur vt videat. Nam ſi de intentionibus ſuis oculi viderent, etiam ſe ipſos ſine dubitatione conſpicerent. Hoc etiam pater ſenſit Auguſtinus. Secundus, auditus eſt, qui concauis & cocleatis auribus ſonos accipit, aëris verberationibus concrepantes, ratione dijudicans, quid ſit auditum. Tertius, odoratus eſt: qui diuerſos odores aſſumens vim redolentium corporum, quaſi quodam inuiſibili fumo naribus ſuſcepto, competenti aſpiratione perpendit. Quartus, eſt guſtus: quo multarum rerum ſaporem palati dijudicatione cognoſcimus. Quintus, eſt tactus: qui etiam cunctis membris communiter noſcitur attributus. Elegantior in manibus nobis eſt: quę ſit galariter datæ ſunt ad multas cognitiones noſtras communiter explicandas. Altera enim per illas euenit firmiorque memoria. Nam quod obliuiſci poſſumus, iſtis ſcribentibus ſine labore retinemus. Hæ ſunt diuerſarum artium opifices, & pene totius noſtræ operationis effectus. Nam quid prodesit, ſenſum aliqua facienda concipere, ſi hæc laborioſa manus non probaretur implere? Nec illud arbitror prætereundum, quod pedes noſtri mar ù que denaria digitorum quãtitate formantur: vt curſus vitæ atque operatio ſacramenta cœleſtis decalogi contineret, ne præter legem Domini aut cogitare aliquid, aut agere deberemus. Facies ipſa quemadmodum prudentię patefacit judicia in effigiem noſtram exeunt occultæ cogitationes: & ex hac parte cognoſcitur, qualis intus animus voluntaſque verſetur. Vultus ſiquidem noſter, qui à voluntate nominatur, ſpeculum quoddã eſt animæ ſuæ, & quod ſubſtãtialiter nõ cernitur, per ejus habitum euidentiſſimè declaratur. Quanta poſſint de membris ejus reliquis dici? cur triginta duobus dentibus gingiuarũ noſtrarum ordo clauatus ſit? quare ceruix noſtra ſeptem nodis, ſpina viginti tribus † ſpondylis colligatur? coſtæ viginti quatuor radijs pro viſcerum deſenſione flectantur, ne teneritudo illa interaneorum importuna facillimè lædeietur iniuria? nerui quàm congrua diſperſione omne contineant? quomodo venæ nutribili ſanguine competenter irrigent membra? quemadmodũ oſſa nos medullata corroborent? cur vnguibus noſtris cõmune ſit, jugiter creſcere cum capillis? quàm decorè, quàm vtiliter carnes noſtras veſtiat cutis, vt nec humor internus turpiter defluat, nec pulchritudo coloris ſubducta venuſtate diſpereat? Sed cum membra ſingula diuerſa corpori prębere videantur officia, aliúdque nobis ſublime, aliud mediocre, aliud ſit in vltimo conſtitutum, in tantam complexionis gratiam conuenerunt, vt omnia ſibi neceſſaria, omnia probentur accommoda: ſicut Apoſtolus ait, cùm Eccleſiam Dei ſtudio charitatis adunaret, Non poteſt dicere oculus manui, non es mihi neceſſaria, aut iterum caput pedibus, non deſidero operam veſtram, ſed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ putamus ignobiliora eſſe corporis, his honorem abundantiorem circundamus. Deus enim ita temperauit corpus atque diſtribuit, vt membra inter ſe mutuis ad-

Auditus quid ſit.

† ſpõdulis

jutorijs indigerent. Sed hoc, propter nimiam prolixitatem in summam dictum, abunde suffi-iat, nullum corporale animal in tantam mysteriorum significationem fuisse formatum. Debuit enim consilio summo fieri, quod videbatur rationabili animæ † esse cójungendum. O summi opificis creatura mirabilis, quæ sic humani corporis lineamenta disposuit, vt si primi hominis non esset peccatis grauantibus onerata magnis muneribus non fuisset exuta! Qualis enim meruit tunc habere libera, quæ nunc tot bona noscitur retinere damnata? Verum ista caro quamvis diuersis vitijs appetatur, multisque vulneribus lacerata subiaceat, ipsa tamen est, quæ cœleste psalterium canit, quæ gloriosos Martyres facit, quæ conditorem suum visitata promouerit, quæ ipsam quoque vitalem crucem sancti Redemptoris accepit: meritò jam spiritalis futura creditur, quando & hic mortalis tanto munere perfuncta gloriatur. Sic enim ista magna quidem natura, sed originali delicto peccatis quotidianis obnoxia, jeiunijs, eleemosynis, assiduisque orationibus diuina se suffragatione componit: sic emundatis sordibus peccatorum, lucidam præparat mentem, vt suum suscipere mereatur auctorem. Fit Dei templum, quæ se criminibus non concessit hospitium credo diuina miseratione prouisum, vt corpus subderet animæ, animam sibi, totú nque salutariter ad Deum respiceret Creatorem. Peractis his, quæ dicenda fuerunt, congruum videtur de animarum signis indicijsque disserere. Quia licet earum substantia vna esse videatur, longè tamen disparibus qualitatibus † segregatur. Ac primùm dicamus, quemadmodum malorum hominum consuetudo moresque declarentur: quatenus quos interiùs videre non possumus, quibusdam indicijs extrinsecus approbemus.

† posse cōiungi.

Currit humanæ laus.

† segregantur.

CAP. XVII.

De cognitione malarum animarum.

OMnes igitur animę siue recta fide teterrimæ sunt, vt Philosophorum, qui non creatoris legem, sed humanum non potiùs errorem sequuntur: & quamvis Doctores videantur esse mortalium, & se disciplinarum cotibus nitantur abstergere, superstitionis tamen ęrugines non declinant. Qualis enim dementia est, illum colere, quo melior est? & credere, pręstare posse, qui sibi nō præualet subuenire? Nihil enim cuiquam prodest vitasse noxias cupiditates, eneruatam non amasse luxuriam, deceptricem fugisse fallaciam, alienum se à terrenis vitijs effecisse, quia necesse est laboret incassum, qui remuneratorem bonorum omnium sibi reddit † offensum. Cujus enim præceptis obediet, si latorem legis ignoret? Graditur sine via, respicit sine lumine, cogitat sine sapore, currit veloci gressu, nec reperit quò venire disposuit. Hi possunt ad præsens florere, sed fructum non probantur inferre: quia gratia eorum non in radice viguit, sed in foliorum se

† infēsum

rum se tantùm ostentatione jactauit. Nam & illi in eadem parte sunt, qui etsi rectè credunt, fœdis tamen sceleribus polluuntur, quoniam cùm se grauibus peccatis connectunt, à creatore dissoluunt, Tunc immortalis anima, fit mortua tenebris suis: incipit amare † quod pereat, incipit odisse † quod viuit: virtutes odit, vitia semper affectat: & lamentabili obscuritate fuscata, rationem mundissimam non habet, quia in gurgitem se peruersitatis immersit: mox ab antiquo hoste capta, ad vitia præceps agitur, & per corporis illecebras sumit de ejus obnoxietate victorias. Est enim ægra, & † peccati semper anxia: ipsa se condemnans, quam nullus accusat: vt meritò mors vitalis, ac vita mortalis, talibus prouenisse dicatur. Hanc si miserator ille respexerit, oculúmque mentis corporeis excessibus obcœcatum fuerit illuminare dignatus, ad liberatricem † plenitudinem trahit: euadendi donat effectum, quæ pereundi primitus videbatur habuisse desiderium. Tunc felicior, cùm fleuerit: tunc celsior, cùm se prostrauerit: lacrymis reparat, quod gaudendo perdiderat: & quæ ad hostem voluptatibus inuitata peruenit, ad salutarem Dominum prospernimè contristata festinat. Sed quamvis eas non sit fas hominibus intueri, tamen euidentibus indiciis suas qualitates aperiunt: vt & illos possimus aduertere, de quibus aliquid non probamus audisse. Malis nubilus vultus est in qualibet gratia corporali, * mœsti etiam cùm lætanter agunt, cùm paulò pòst pœniteant, deserti impetu voluptatis suæ, subitò in tristitiam redeunt, oculi interdum supra quàm necesse est, commouentur: iterúmque cogitantes infixi sunt, incerti, vagi, fluctuantes, ad omnia trepidi, de cunctorum voluntate suspensi, curis anxij, suspicionibus inquieti, aliena de se judicia solicitè perscrutantur, quia dementer propria perdiderunt, quærendo mundanam vitam, calamitatem infernæ mortis incurrunt, & dum lucem temporalem auidè cupiunt, tenebras perpetuæ † noctis acquirunt. Relationes suas inexplicatas sæpe derelinquunt. Saltu quodam ad aliud transferuntur. Cùm nihil agant, semper eos æstimes occupatos. Formidolosè viuunt, etiam cum nullius insecutione vexantur. Pœna est illis conscientia sua: & à se sustinent omnia, cùm ab aliis grauia nulla patiantur. Eorum & ipse odor acerbus est, nisi cum suauissimis inhalationibus superstites condiuntur. Necesse est enim, vt odore delectetur peregrino, qui offenditur proprio. Veniamus ad illas sanctæ Trinitatis fideles animas, quæ prædicatam retinent Apostolicam disciplinam, in gloriosissima voluntate constantes, te vera similitudinem supernæ seruare probantur imaginis.

† quo perit
† quo
† peccatis
† pœnitudinem
* mœstiti: cum letantur.
† mortis

CAPVT XVIII.

De cognoscendis bonorum animabus.

Sanctarum igitur animarum & in ista communi vita magna jam virtus est. Nam carnem illam expugnatricem humani generis per-

quietem debellant: victrices sui sunt, dum studentes constantiæ viuo corpori mortem delectantur infligere. Væ autem carni, quæ hic superata non fuerit. Nam quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronatur. Vir denique fixus, purus, innocuus, omnes laudat, se semper accusat, & cum placeat vniuersis, sibi soli displicet. Nimia enim magnitudo est, suam intelligere † paruitatem. Nec præualet hæc nosse, † nisi qui jam cœperant diuina patescere. Hi tantum expeditius ad superna volant, quantum se onerosius in humana conuersatione castigant. Imperant corpori, quia famulantur auctori: & dum se exiguos cognoscunt, ad culmen magnæ perfectionis euadunt. Nullum lædere cupiunt, læsi semper ignoscunt. Charitatem & illis impendunt, qui eos scelerato odio persequuntur. Tales animæ, Domino præstante, etiam noxiis spiritibus imperant: & illi, quos Mundus patitur infestos, à creatura minore superantur. Adhuc in corpore positæ fortiores sunt angelis malis, adhuc indutæ carni jubē Potestatibus aëreis: & quorum tentationibus non cedunt, eis diuina virtute dominantur. Istæ enim immortales propriæ sunt dicendæ, quas nulla pœnitudo discruciat, nullus mœror affligit: quæ sibi nequeūt reputare, quod probantur existere. Inopia ditescunt, carceribus lætæ sunt: & inter hæc jure secula illis obediunt, quia semper bonos sequuntur: contra persecutores fortiore semper eriguntur audacia, quando finis lucis illis principium est bonorum: & in æterna beatitudine recipiunt quod in temporali conuersatione gesserunt. Sic sanctorum animæ adhuc in isto seculo † commorantes, dum longa sint habitationis contrarietate distractæ, tamen bonis Angelis videntur esse conciues, & iam ex magna parte consortes. Moses enim per maria terrenum iter aperuit, aquarum domicilia siccis pedibus transmeauit: & tam magni fluctus quasi latere vtroque constructi, in speciem rupis peregrina soliditate riguerunt. Meruit Helias ne plueret: obtinuit etiam vt se desideratus imber effunderet: & vnus homo beatis supplicationibus egit, quod generalitas cum suspenderetur impetrare non meruit. Istis enim, qui se cœlesti conuersatione mundificant, virtus supernæ miserationis conceditur, quam homo propter originale vitium habere non potest. Cum creati per mundum transeuntes, majestati semper affixi sunt: quibus tam assidue præstantur magnalia, vt pene jure desinant esse miracula. Helisæus discipuli sui oculos, cœlestem militiam non videntes, aperuit: exercitus hostium cœcitate percussit. Ademerunt nonnulli flammis incendia, vitalem calorem frigidis cadaueribus reddiderunt, leones feroces ad sepeliendum corpus conuenire fecerunt, & in vicem ratis homines legimus vexisse crocodillos: liquorem conuerterunt in duritiam silicum, latices jusserunt manare de siccitate saxorum. Illæsis vestibus prunas accipimus fuisse portatas. Ambulare claudum, Solem præceperunt stare celerrimum. Humano verbo facta est Naturæ diuersitas, & in tantam gratiam sunt recepti, vt & ipsis potuisset famulari quod seruire Mundus mirabatur auctori. Quid jam de imperio vocis dicamus? quando & vestis eorum tacta effectum † sospitatis attribuit: & Apostolici vmbra corporis, periculum mortis exclusit.

† prauitatē
† si cui nō
† habitātes
† sanitatis

elusit. Sic abundantia meritorum & per illud videbatur sonare, quod cõstat in se substantiam non habere. Talis anima absolute sentitur, etiam cum eius existentia non videtur Hilaris ille semper vultus est & quietus, macie validus, pallore decoratus, lachrymis assiduis lætus, promissa barba reuerendus, nullo cultu mundissimus. Sic per justitiam mentis de rebus contrariis redduntur homines pulchriores: oculi læti & honestè blandi: sermo veriloquus bonorum pectorum penetrabilis, cupiens amorem Dei omnibus suadere, quo plenus est: vox ipsa mediocris, nec debilis vicino silentio, nec robusta clamore dilatato, asperitate non frangitur: accedentib gaudiis non mouetur: moribus vultuque vnus est: templum sanctum: domicilium virtutum: cuius ora se nequeunt immutare, dum semper probantur studere constantiæ. Gradus quoque ipsius nec tardos respicit, nec veloces: nullum propter se ipsum videt: nulli propter alterum parcit. Suasor recti, sine arrogantia docens, cum humilitate liber, cum charitate districtus: vt tam graue sit illum differere, quàm inuitum est ab ipsa quoque vita discedere. Amator salutiferi secreti, vbi nulla libidine sauciatur, cõtentione nulla succenditur, superbia non inflatur, inuidiam non habet, fratrum nulli loquitur quod pœniteat, nil audit absurdum. Multa turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solicitudinis gratia suffragatur. Tunicam postremo suam, quamvis more curis vna sit, suauissimis implet odoribus: fragrat quod diuitis Indiæ pigmenta transcendat. Agnoscitur in illis nullum humanum corpus habere aromata sua, scilicet dum nulla crapulatione distentum, in odores non exudat acerrimos. Facile est aduertere, quem superna potentia dignatur inuisere. Nam & ipse quoque animus noster mox gaudet ad talem, & non admonitus intelligit, quem cœlesti inspiratione cognoscit. Verùm hæc in sexu validiore non adeo miranda: quis autem digne sufficiat virginum ac viduarum maximas explicare virtutes? quæ si ad præcepta Dei sancto amore rapiũtur, vt & magnæ patientiæ se vigore discrucient, & ad martyrij coronam victa carnis infirmitate, perueniant. Locuti sumus multa de anima: diximus etiam de corpore nostro, quæ visa sunt. Tendamus nunc aciem mentis in futuras retributiones. Conuenit enim, vt postquam se creatura cognouit, ad creatorem suum pura mente festinet.

Aduertere) Facile est quã superna potentia dignatur inuisere

CAP. XIX.

Quid anima post mortem.

QVæratis fortitan, post hoc seculum animæ nostræ quid agant, quǽsque permaneant? Respondemus, vt diuersa lectione collegimus, Mors est animæ corporisque facta resolutio, vitæ huius absentia, carnis desideria vel necessitates prorsus ignorant. Nam cum fuerimus hac luce imperio creatoris exuti, simul corporis appetitiones & imbecillitates amittimus. Non enim vlterius labore frangimus, non cibo resi-

cimus, non jejunij diuturnitate quassamur: sed in animę nostræ natura jugiter perseuerátes, nihil boni malíque faciamus, sed vsque ad tempus judicij, aut de præteritorum actuum prauitate mœremus, aut de operationis nostræ probitate lætemur. Tunc † autem recipiemus factorum omnium plenissimum fructum, quando voce domini aut repudiati fuerimus, aut ad regnum perennitatis admissi. Hanc igitur mortem in ista vita penes quietus somnus imitatur: quando seculi istius desideria cuncta † ambitúmque deponit, & quicquid hic agitur, tranquillus animus sopore mentis ignorat. Nam dum corpora sensus suos die resurrectionis in illa celeritate, qua sunt omnia creata receperint, quæ erit calamitas miseris in æternum cruciari, nunquámque deficere. Ita enim perpetuæ pœnæ traduntur, vt infauste semper existere comprobentur. Dolor sine fine, pœna sine requie, afflictio sine spe, malum incommutabile. Sic enim varietas vitiosa punitur, vt eius damnatio nullatenus immutetur. Miserrimi omnium, & perdendo quod diligunt, & jugiter patiendo quod nolunt. Æuum sine dulci vita, mors sine remediabili fine, ciuitas sine lætitia, patria exosa, amara domicilia, cœtus tristium, turba lugentium: & quod supra omnes confusiones deterius est, illos ibi torqueri secum posse cognoscunt, quos decepti numina crediderunt. In ipso tamen supplicio pro meritorum qualitate diuersitas est. Nam & distans beatitudo bonos continet, & impios dispar pœna constringit. Æ as plane omnibus vna atque perfecta futura est. Nam quemadmodum ibi erit minor, vbi non crescitur? aut quare senex, vbi non deficitur? Mutabilitates istæ ad interitum tendunt. Vnum est quodcunque perpetuum est. Ex hoc igitur quasi vasto flumine quidam videtur riuulus altercationis exire, si jugi pœnæ conceditur æternitas: dum consumptio vix substantiam permittat existere, quam nullo se permittit tempore reparare. Sed istud omnino superfluum est in causarum perennium ratione cogitare. Nam & talis pœna esse potest, quæ torqueat non imminuat: & talis substantia, quæ sensum doloris augeat, non defectum mortalitatis incurrat. Ipsa denique anima nostra quantis hîc cruciatibus afficitur, cùm tamen nulla defectione soluatur? Montes quoque nonnulli quam nimio torrentur incendio, & tamen inter flammas suas stabiles perseuerant? Salamandra incendio reficitur, & ignis calore reparatur. Vermiculi quidam aquis æstuantibus nutriuntur. Sic dat istis victum, quod aliis minatur interitum. Quòd si inter has mortales materias talia nos exempla corroborant, quid de illa æternitate credendum est, vbi mortalem non inuenit, quam pœna consumat? Erit ergo miseris conflagratio inextricabilis, & æterna combustio. † Bonorum autem dona quis dubitet esse perpetua? cùm se cognoscunt lætitiam percipere, & vlterius tristitiam non timere mereri gaudium, quod norunt esse continuum. Illic animus sua prospera non pauescit: sed exultationem propriam semper retinet in æternum cogitata prosperitas. Aduertunt enim beatitudinem suam in summa esse securitate, cùm se intelligunt jam non posse peccare. Nulla ibi jam quatitur varietate nostra securitas: fixa mens non

† enim

† habitúmque

Salamandra.

† beatorū

putat,

mutat, nō fluctuat, non mouetur: & in tantæ pacis stabilitate defigitur, vt nihil aliud præter illam contemplationem vel quærere, vel cogitare patiatur. Sic prouenit semper quod libeat, quando non erit quod pœniteat. Vacabimus ibi (si tamen concedatur diuino munere) non torpore desidiæ resoluti, sed ad gratiam perfectionis intenti. Sensus noster complebitur puritate mitissima Tranquillum erit omne, quod volumus. Sine cogitatione sapiemus, sine errore sentiemus. Malum jam nec ab † alio capietur, † vllo nec extra voluntatem generabitur. Habebimus hanc esuriem, quæ delectet: habebimus hanc assiduitatem, quam mens fastidire non possit, jugiter amando Creatorem, semperque eius gloriam suauiter contuendo. Non ibi molesta tædia prægrauabunt, non varietas imbecilla confundet: quādo talia sunt, quibus afficimur, vt nullum eis finem optare patiamur. Quies operosa opera quieta, animi indefecta vnitas. Tunc enim diuinæ sapientiæ agnitione complemur, nec rerum veracissimus intellectus disciplinis operosis imbuitur, sed inelaborato mentis lumine declaratur. Ibi numerus, quantus est, notus efficitur. Ibi linearum discretio absolute conspicitur. Ibi conuenientia musicæ patet. Ibi astrorum motus visuali cognitione certissimus est. Ibi veritas superna, videndo nota est. Dei sapientia † contuebimur, qua majestate singula quæque disponat. Ibi † contuebitur. videbimus, quàm irritè à peruersis Catholica lacerabatur Ecclesia. Ibi eam conspiciemus in vestitu deaurato astare Reginam à dextris sponsi & Regis sui. Ibi cognoscemus, quanta fuerit sub Sole vanitas vanitatum. Ibi re vera cernemus, quàm salubriter monebamur, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: cui omnia comparata vilissima sunt. Qui nunquam aliter fuit, nunquam aliter erit. Cum quo esse nemo, nisi fœliciter † potest: sine quo esse nemo, nisi infœliciter valet. † valet Sic dum talis agnitio ab anima rationali etiam purgata reuoluitur, inueniri ab ea non potest, quod amplius expetatur. Opinari quidem possumus, spiritualis homo quarum causarum delectatione saginetur. Sed quis sit ille suauitatis modus, sicut legitur, nec mente potest intelligi, nec sermonibus explicari. Fœlices qui habent omnia quę volunt, & nulla aduersitate quatiuntur. Ibi enim caro animaque æterna pace composita, nequeunt inter se sentire contraria. Ibi erunt artus, qui spirituali consensu moueant, non concupiscentia carnali degenerent. Ibi denique cœlesti sobrietate fulgebunt, non autem mundanis cogitationibus ebriè polluentur. Domicilia planè eorum, vt putamus, in supernis erunt: & terras non appetent, quarum vsum necessarium non habebunt. Quocirca non erit permixta, sicut in hoc mundo habitatio: sed sequestrati ab impiis electi, magna locorum qualitate & regione diuidentur. Ciuitas cœlestis, mansio secura: patria totum continens quod delectet: populus sine murmure, incolæ quieti. Homines humanarum rerum indigentiam non habentes: vbi nullum auida molestat esuries, nullum morbida ægritudo consumit, nullus probatur liberam erubescere nuditatem, nec quenquam grauia frigora contristant, non æstus anhelum corpus exurit, nullus reparatores appetit somnos, vbi nemo cognoscitur esse

lassatus. Omnia blanda, omnia suauia, omnia tranquilla: quando & ipse mundus noxiam deponens temperiem, habebit saluberrimam perpetuis seculis vnitatem. Erit illic etiam dies continua, & serenitas æterna. Sol ibi quippe nulla nube fuscatur: sed omnia de auctoris gratia plus lucebūt. Ibi enim beatis talis splendor mentis est, & lumen intelligentiæ, vt ipsum, sicut in majestate sua est, mereantur conspicere creatorem. Quocirca libris veterum rationabiliter commonemur, quòd pars illa emundata, atque meliorata diuino munere veraciter speculetur auctorem, quæ ejus nihilominus portat imaginem. Inde denique videbimus, vnde credimus, & ex ea parte illud summum, eximium, singulare contemplabimur, vnde vtique meliores sumus. Globus iste Solis cum hic serenus infulserit, quemadmodum nostri animi † permolcet: Lumen quoque terrenum quanta implet gratia, cum videtur; Aspecti flores gratissima nos jucunditate reficiunt. Terram viridem, mare cæruleum, aëris puritatem, stellas micantes eximiis delectationibus intuemur: Quod si magnam præstant dulcedinem cùm ad obtutus nostros venerint, res creatæ, quid illa majestas tunc visa conferre creditur, cui nihil simile reperitur? Tunc perfectè cognoscemus, quo modo salubriter credimus. Nec enim aliter animaduertere merebimur, nisi nunc quæ sunt vera fateamur: hoc est coæternam, incommutabilem, distinctam personis & inseparabilem trinitatem, replentem omnia simul substantiali virtute sua, vnum triplex, triú nque simplabile. Parilitas in omnipotentia, æqualitas in charitate, vnitas in natura. Hæc excellenter & singulariter simul judicat justitia sua, simul parcit pietate sua, simul cooperatur virtute sua: potestas incomprehensibilis, beatitudo mirabilis: ex qua beantur, quæcunque beata sunt: viuificantur, quæcunque viuentia sunt: continentur, quæcunque subsistunt. Cuncta librans, simul cuncta discernens. Quæ ideo in judicando non labitur, quoniam in cognoscendo non fallitur: cùm non appareat, præsens bonis est: & cùm nusquam desit, absens malis est: immobilis, quia vbique tota est: necessabilis, quia voluntates suas semper operatur: de toto se audit, de toto se videt: non ex aliqua parte tanquam de membro respiciens, sed omnia vndique, ita vt sunt, perscrutabili virtute cognoscens. Dicitur etiam, odorare, gustare ambulare: sed hæc propter intelligentiam nostram humana consuetudine facere perhibetur, dum inenarrabili potentia majestatis suæ longe aliter cuncta perficiat. Virtus sancta, vniuersa creans atque disponēs, regnat in majestate propria & gloria sempiterna: incomprehensibilis, inæstimabilis, & æterna potentia cœlos mirabili suspensione consolidat, terras super † inane defigit, dat fontibus cursum, mari terminum ponit: serenus coruscat, pius fulminat: ima summaque sapientiæ suæ lege moderatur, scilicet, quia in gubernatione ipsius consistunt omnia, non in suo posse derelicta. Irascitur placidus, judicat tranquillus, & sine mutabilitate ejus prouenit, quod delinquentium reatus exceperit. Rerum humanarum valde miserator, conuersis statim parcens, peccantes expectando recorrigens, & cùm pati nil possit contrarium, magna tolerantia sustentat aduers-

† sensus

† mare

ſum. Quantulum eſt, quod hic de illa ineffabilitate ſentimus? Ibi planè *cognoſcimus, quàm ſubjecta ſint in cóſpectu gloriæ eius, quæ miramur, cui præbet miniſterium angelica magnitudo, cariſſimo famulatur excelſi principatus obſequio, innumerabiles poteſtates fideliter & conſtanter obediunt, cuius ſemper indiget quævis excellentia ſummitatis. Quid jam de ejus ſingulari potentia conjiciamus? quando nec illud modo comprehendere ſufficimus, quod ei parere poſſe minimè dubitamus. Tunc liberati intelligimus, cui dementes reſiſtere tentabamus: ad quam magnifica prouocati, quibus videbamur ſordibus occupari. Illud vel in momẽto videre ſufficeret, quod nos in æternum promittit veritas intueri. Illic cóuincitur omnis prauitas quæſtionum. Illic malè credita veritatis ipſius voce ſuperantur. Sine fine regnum, ſine nocte lux, ſine vitiis corpus, ſine mortibus vita: & cùm omnia dirigantur ad æternum, ſolum ibi morietur exitium. Magnum eſt his perfrui, ſed multo melius quod inde nõ probatur exiri. Vincunt vota, qui vocantur ad præmia: tunc verè cognoſcunt, quàm feliciter creati ſunt, qui ad tam magna* peruenerint. O incomprehenſibilis majeſtas & pietas! nam inter opera rerum, quibus mundi ambitus opificis laude complectur; nihil egregius probatur exiſtere, quàm ſubſtantiæ ſpiritales, quæ creatorẽ ſuum pura mente noſcuntur cogitare. Reliqua.n.facta ſunt ad ſuam beatitudinem, quæ veneratur auctorem.

* cognoſcemus.

*peruenerunt.

Tempus eſt, vt quæſtionum varietate dimiſſa, dictorum copioſiſſimam denſitatem in quibuſdam manipulis colligamus: vt fideli calculo numerata, horreis memoriæ compendioſa breuitate condatur. Primo igitur vt retinetis, auditores prudẽtiſſimi propriè dici animam etymologiæ ipſius conſonatione docuimus: ſequeſtrantes ab ea vocabula, quæ nominum ſimilitudinem audientes cófundere *poterunt. Secundo definitionem ſubſtantiæ huius cum ſuis expoſitionibus, vt datum cóſtat abſoluimus. Tertio, de ſubſtantiali eius qualitate decurſum eſt. Quarto, mõſtrauimus quẽadmodum anima formam habere non poſſit. Quinto, virtutes eius morales relatæ ſunt, quæ contra vitia hujus ſeculi velut quædam arma opponuntur. Sexto, de virtutibus animæ naturalibus non pauca profuſa ſunt. Septimo, de origine ejus, quæ ſunt lecta, narrauimus. Octauo, ſedẽ ipſius, judiciúmque deſcripſimus. Nono, de corporis noſtri diſpoſitione tractatum eſt. Decimo anima infidelis, cum ſuis ſignis, prout conceſſum videtur, oſtenſa eſt. Vndecimo, lucidam mentem & plenam diuinitatis pro captu noſtræ poſſibilitatis, attigimus. Duodecimo, de ſpe futuri ſeculi nonnulla, Domino largiente, memorata ſunt: vt quam immortalem credimus, perennes retributiones nihilominus habere ſentiamus. Clauſimus itaque noſtrum munuſculum numero duodenario, qui cœlos ſignorum diuerſitate decorauit, qui annũ menſtruali venuſtate compoſuit, qui ventos principales terrenæ indigentiæ prouida diſpoſitione conceſſit, qui diei noctiſque ſpatia horarum congrua quãtitate diuiſit. Vt meritò & ad animæ dilucidationem hæc ſupputatio adhiberetur, quę tantarum rerum naturalium diſpoſitionibus conſecrantur. Reſtat nunc, ſapientiſſimi viri,

*poterant

qui floretis ingenio, vt mole istius Mundi salutariter transilita, diuinæ misericordiæ nosmetipsos velociter offeramus, per quam plenissimè illuminantur cogitantis obrutus. Intelligamus eũ, diligamus ipsum: & tunc animas nostras verè cognoscimus, si de ipsius largitate sapiamus. Ipse enim magister potens atque perfectus est, qui & vera dicat animæ nostrę, & quæ dixerit, eam faciat illuminata mente conspicere. In schola siquidem Christi cor indocile non potest inueniri, quoniam qui se ei tota mentis integritate tradiderit, nec ignorare potest, quod quærit: nec amittere quod pia remuneratione susceperit. Fit ergo magna, pretiosa, diues anima, cùm se ex proprio pauperem esse cognoscit: potens, si humilitatem saluberrimam non declinet: fœlicissima denique si seruet in carne, quæ in æthere superbi Angeli probantur amisisse. Ad te enim, sancte Domine nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit. Cum altissimus sis, proximior reddideris, supplicatione curuatis. Nostra tibi humilitas accepta est. Amas, quod propter te non quæris: desideras, quo non indiges. Ipsa est enim vitæ nostræ mater, germana charitatis, æstuantis animæ singulare præsidium, contraria debellatrixque superbiæ: & sicut illa per diabolum origo criminum: ita ista per te noscitur fons esse virtutum. Hanc vt Domine Christe sic nobilitare voluisti, vt eam non solùm præcipere, sed etiam suscipere dignareris? Subisti quippe in assumpta hominis natura judicium, qui jud caturus es Mundum. Cæsus es flagellis qui exaltas & humilias Reges. Pertulisti in faciem odiosos con-

† desiderāt. sputas, quam insatiabiliter videre † cupiunt Angeli. Felle potatus es, qui humanum genus sic habuisti dulce, vt Rerum Dominus naturam serui dignareris assumere. Patienter coronam spineam suscepisti, qui comples orbem terrarum diuerso flore præmiorum. Conditionem subisti mortis, qui vitam creaturis tribuis vniuersis: Tantáque fuit in sancta incarnatione humilitas, quanta est in diuinitate incomprehensibilis ma-

† dedecore jestas Per te enim admirande Domine, pœna facta est æterna requies, passio remediabilis, mors fidelium salutis introitus. Hæc enim perpetuo dat viuere, quæ solebat extinguere: non injuria quoniam quæ vitam hominum suscepit, meritò jus peremptionis amisit. Data in † decore, manet in honore. Quondam res quæ pandebat inferos, nunc produxit ad cœlos. Vere omnipotens qui & ipsas miserias fecisti potentes. Nullus Regum egentibus tuis par est. Nullæ purpuræ piscatorum tuorum retibus adæquantur: quando illæ in mundanas tempestates impellunt: hæ ad litus æternæ securitatis adducũt. Pauper de nobis, diues ex tuo. Factus es socius mortalitatis nostræ, vt nos participes redderes æternitatis tuæ. Superbiam humilitate curas, lethum morte prosternis. Nosti etiam bona facere per iniquos: conuertens in adjutorium, quod paratum est ad nocendum: potentius esse dijudicans, læsiones ad vtilitatem conuertere, quàm causas malorum radicitus amputare. Nam quomodo beneficiorum tuorum cognoscerentur signa, si & aduersæ partis non monstrarentur judicia?

CAPVT XX.

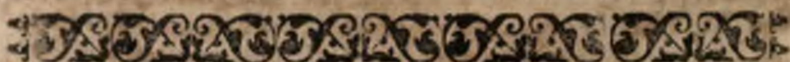
Oratio Caßiodori.

TV ergo Domine Iesu Christe, qui sic pro nobis flexus es, vt homo fieri dignareris, non in nobis patiaris perire, quod decreuisti miseratus assumere. Meritum nostrum indulgentia tua est; dona quod offerá, custodi quod exigas, vt velis coronare, quod præstas. Vince in nobis inuidā potestatem, quæ sic decipit, vt delectet, sic delectat, vt perimat. Hostis dulcis, amicus amarus est. Nosti enim, quàm feraciter lubricus anguis illabitur, squamis repentibus minutatim corpus esse sollicitat: & ne eius intelligatur aduentus, fixum non habet impressa varicatione vestigium. Inuidit, proh dolor! tam magnis populis cùm duo essent, & adhuc temporales persequitur, quos impio ambitu fecit esse mortales. Se intercipit, qui alios decipit: & nullo fine corrigi meretur, qui de omniū deceptione damnandus est. Quapropter non possit iniquus, ne conualescat interitus: dominatum in nobis non exerceat, qui nunquam præstitit: sed virtus tua possideat, quæ creauit. Doleat perisse quod fecit, dum nos inde non patiatur perire, quod voluit. Domine, quia in nobis non est, quod remuneteris, sed in te semper est quod largiaris, eripe me à me, & conserua me, in te. Impugna, quod feci: & vendica, quod fecisti. Tunc ero meus, cùm fuero tuus. Via sine errore, veritas sine ambiguitate, vita sine fine. Dona noxia odisse, profutura dirigere. In te ponam prospera, mihi applicem semper aduersa: quàm nihil sim sine te, sapiam: qualis verò tecum possim esse cognoscam. Intelligam quid sum, vt ad illud merear peruenire, quod non sum. Nam sicut præter te existere non cœpimus, ita & sine te esse proficui non valemus. Omnia vergunt nihilominus in ruinam, quæ à majestatis tuæ pietate fuerint segregata. Te autem amare saluari, formidari gaudere, inuenire creuisse, amisisse perire est. Tibi denique nobilius est seruire, quàm Mundi regna capessere: merito, quando ex seruis filij, ex impiis justi, de captiuis reddimur absoluti. Quapropter contra peccata nostra misericordiæ tuæ muuimen insurgat, quæ nominis sui testimonio miseris datur, vt trina remunerati conditione sentiamus nobis propriam Trinitatem. Petimus, quia jubes: pulsamus, quia præcipis: & sine fine conferre mauis, qui semper commones, vt rogeris. O altitudo pietatis! ô clementiæ incóprehēsa profunditas! cùm nemo possit aliquid accipere, si resistis, vim te pręcibus nostris pati posse testaris: meritò, quādo à Iudice petimus, vt ad pœnale judicium non vocemur, & per legislatoris gratiam speramus eripi, ne possimus à promulgata constitutione damnari. Tibi sancte Domine Rex rerum confidenter dicimus, Dimitte peccata, & concede * non debita. Omnis te creatura operis tui bonitate collaudat. Debemus tibi. quòd existimus: obligamur etiam, quòd quotidiano munere cótinemur,

* nobis

Gaudeamus & hinc quoq; gloriosissime Domine, quod tua beneficia non strictè postulamus. Tempora, bone artifex, organum cordis nostri, vt harmoniæ mentis possit aptari, nec sic roboretur, vt superbiat: nec sic languescat, vt deficiat. Tu nosti, quæ verè moderata sunt. Vasa tua sic reple prosperis, vt capacitas non præbeatur aduersis. Dominetur ratio, seruiat caro: quoniam à te solo potest effici ne fragilitate corporis possit offendi. Verùm hæc pro nostro modulo, non pro rerum ipsarum magnitudine dicta sufficiant: quando & amplius quàm expetebamus, ediximus, & alma lumina veracium literarũ breuiter salubriter cautéque docuerunt. Illi enim potuerunt de his inoffensè dicere, qui purificati diuino munere, probabili se meruerunt conuersatione tractare.

Explicit liber de Anima.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS.

DE INSTITVTIONE DIVINARVM *Scripturarum.*

LIBER I.

Incipit præfatio Cassiodori Senatoris.

CVm studia secularium literarũ magno desiderio feruere cognoscerẽ, ita vt multa pars hominum per ipsa se mundi prudentiam crederet adipisci, grauissimo sum fateor, dolore permotus, quòd scripturis diuinis magistri publici deessent: cũ mũdani auctores celerrima procul dubio traditione pollerent: Nisus sum cum beatissimo Agapito vrbis Romæ, vt sicut apud Alexandriam multo tẽpore fuisse traditur institutũ, nunc etiam in Nisibili ciuitate Syrorum Hebræis sedulo fertur exponi, collatis expensis in vrbe Romana professos Doctores scholæ potiùs acciperent Christianæ, vnde anima susciperet æternã salutem, & casto atque purissimo eloquio fidelium lingua comeretur. Sed cùm † propter bella feruentia, & turbulenta nimis in Italico regno certamina, desiderium meum nullatenus valuisset impleri, quoniã nõ habet locum res pacis, temporibus inquietis: ad hoc diuina charitate probor esse compulsus, vt ad vicem magistri introductorios vobis libros istos, Domino præstante, † cõfecerim, per quos, sicut æstimo, & scripturarum diuinarum series, & secularium literarum compẽdiosa notitia Domini munere panderetur. Minus fortasse disertos, quoniam in eis nõ affe-

Institutum. Agapiti Papa de erigẽda vniuersitate Romana bellis impeditũ v. professorum. v. er an sta. † v. pax Italis res non habet locum temporibus inquietis. † conficere

ctata eloquentia, sed relatio necessaria reperitur? vtilitas verò inesse magna cognoscitur, quando per eos discitur, vnde & salus animæ, & secularis eruditio prouenire monstratur. In quibus non propriá doctrinam, sed priscorum dicta commendo, posteris laudare fas est, & prædicare gloriosum: quoniam quicquid de priscis sub laude Domini dicitur, odiosa jactantia non putatur. Huc accedit quod magistrum grauem pateris, si frequenter interroges: ad istos autē quoties redire volueris, nulla asperitate morderis. Quapropter, dilectissimi fratres indubitanter ascendamus ad diuinam scripturam per expositiones probabiles patrum, velut per quandam scalam visionis; vt eorū sensibus prouecti, ad contemplationem Domini efficaciter peruenire mereamur. Ista est enim fortasse scala Iacob, per quam Angeli ascendunt, atque descendunt, cui Dominus innititur lassis porrigens manum, & fessos ascendentium gressus sui contemplatione sustentans. Quocirca si placet hunc debemus lectionis ordinē custodire, vt primum tyrones Christi postquam Psalmos didicerint, auctoritatem diuinā in codicibus emendatis jugi exercitatione meditentur, donec illis fiat, Domino præstante, notissima: ne vitia librariorū impolitis mentibus inolescant: quia difficile potest erui quod memoriæ finibus radicatum constat infigi. Felix quidem anima quę tanti muneris secretum memoriæ finibus Domino largiente condiderit, sed multo felicior quæ vias intelligētiæ vitali indignatione cognouerit; eoque fit, vt & humanas cogitationes à se grauiter expellat, & diuinis eloquiis salubriter occupetur. Multos enim vos vidisse retinemus memorię firmitate pollentes de locis obscurissimis inquisitos, exemplis tantum auctoritatis diuinæ soluisse propositas quæstiones: quoniam in alio libro clarius positum est, quod alibi dictum constat obscurius. Testis est Paulus Apostolus, qui ex maxima parte, in epistola quæ scribitur ad Hebræos, testamenti veteris scripturas nouorū temporum perfectione dilucidat. Quapropter, carissimi fratres postquam se milites Christi diuina lectione compleuerint, & frequenti meditatione cognoscere cœperint loca librorum opportunè nominata; tunc hujus operis instituta quispiam fortasse non inaniter transibit: vbi quæ legenda sunt his duobus libris aptissimè suis locis & breuiter indicantur, eoque prouenit, vt studiosi cognoscant à quibus Latinis expositionibus singula quęque declarata † sint. Quod si aliquid in iisdem negligēter dictum reperit, tunc quibus lingua nota est, à Græcis explanatoribus, quæ sunt salubriter tractata perquirant. Quatenus in schola Christi, negligētiæ tempore sublato, vitalis agnitio flammatis mentibus inquiratur. Ferunt itaque scripturas diuinas veteris Nouique Testamenti ab ipso principio vsque ad finem Græco sermone declarasse Clementem Alexandrinum cognomento Stromatheum, & Cyrillum ejusdem ciuitatis Episcopum, & Ioannem Chrysostomum, Gregorium, & Basilium, nec non & alios studiosissimos viros quos Gręca facundia cōcelebrat. Sed nos potius Latinos scriptores Domino juuante sectamur; vt quoniā Italis scribimus, Romanos quoq; expositores cōmodissimè indicasse videamur. Dulcius enim ab

Patrum expositiones in scripturis sacris sequenda. Genes. 28. Quid primum agendum sacrarum literarum tyroni.

Memoria finibus radicatū difficile potest erui.

Argumentū operis.

† sunt

Commentatores Græci in vtrumque Testamentum.

Dulcius est quod patrio sermone narratur.

vnoquoque suscipitur, quod patrio sermone narratur. Vnde fieri potest vt per magistros agatur antiquos, quod impleri non potuit per nouellos. Quapropter tractatores vobis doctissimos indicasse sufficiat: quando ad tales remisisse competens plenitudo probatur esse doctrinæ. Nam & vobis quoque erat præstantius præsumpta nouitate non imbui, sed priscorũ fonte satiari. Hinc consequetur † vt tutius edoceam, & sine culpabili præsumptione vos instruam, quod genus doctrinæ & nobis arbitror esse proficuum sic alios imbuere, vt insidias calumniantium commodissimè declinasse videamur. Habetis igitur in primo volumine antiqui seculi magistros præsentes sempérque paratissimos, qui non vos doceant, tam suis linguis, quàm vestris potius oculis. Moderamini ergo studiosi fratres sapiẽter desideria vestra, per ordinẽ quæ sunt legenda discentes: imitantes scilicet eos qui corpoream habere desiderant sospitatem. Nam qui sanari volunt, à medicis quærunt quas escas primùm, quas secunda refectione percipiát, ne tenuissimas vires debilium membrorũ oneret potiùs quam reficiat confusa voracitas. In secundo verò libro de artibus, ac disciplinis liberalium literarum pauca libanda sunt: vbi tamen minore periculo delinquetur, si quid salua fidei stabilitate peccetur. Quicquid autem in scripturis diuinis de talibus rebus inuentum fuerit, p æcedenti notitia melius probatur intelligi. Constat enim quasi in origine spiritalis sapientiæ rerum istarum judicia fuisse seminata, quę postea doctores secularium literarum ad suas regulas prudentissimè transtulerunt, quod apto loco in expositione Psalterij fortassè probauimus. Quapropter Domino supplicantes, à quo venit omne quod expedit, legite precor assiduè, recurrite diligenter. Mater est enim intelligentiæ, frequens & intenta meditatio. Nec me præterit eloquentissimum Cassianum in quinto collationum dixisse volumine: quendam senem & simplicem de obscurissimo loco scripturæ diuinæ fuisse requisitum, eúmque oratione creberrima superno lumine cognouisse; vt quod antè per humanos magistros non didicerat, subito diuina inspiratione completus, quærentibus res difficillimas explanaset. Simile est & illud sancti Augustini dictum quod in libris de doctrina Christiana commemorat: quendam famulum barbarum, literis imperitum, orationibus crebris ita sibi traditum codicem subitò legisse, quasi in schola fuerit longis meditationibus eruditus, de qua re sic ipse subsequens dicit. Licet hæc fuerint stupenda miracula, & omnia possibilia credentibus approbentur, non nos tamen debere talia frequenter expetere, sed in vsu communis doctrinæ satius permanere: ne cùm illa quæ sunt supra nos audacter exquirimus, culpam tentationis contra præceptum Domini potiùs incurrere videamur, dicentis in Deuteronomio: Nõ tentabis Dominum Deum tuum. Et iterum in Euangelio ait: Generatio mala & adultera signum quærit, &c. Quapropter oremus vt nobis aperiantur illa quæ clausa sunt, & à studio legendi nullatenus abscedamus. Nam & Dauid cum esset in lege Domini jugiter occupatus, tamen clamabat ad Dominum, dicens: Da mihi intellectum, vt discam mandata tua,

† v. ocius

Esca temperanter sumenda ad valetudinẽ recuperandam.

Libri secundi argumentum.

Expositionis suæ in Psalterium auctor meminit. Cassianus.

In Prolog.

Dictum D. Augu. dictũ de scripturis sacris nõ sine diuina inspiratione intelligendis

Deut. 6.

Matth. 12.

Studendum pro sese & nihilominus auxiliũ diuinum impetrandum.

Psalm. 118.

dicatua Tale est enim huius rei suauissimum donum, vt quantò plus accipitur, tantò amplius expetatur. Sed quàvis omnis scriptura diuina, superna luce resplendeat, & in ea virtus Spiritus sancti irradiet euidenter, in Psalterio tamen & Prophetis, & Epistolis Apostolorum maximum studium laboris impendit. Quoniam mihi visi sunt profundiorem abyssum commouere, & quasi arcem totius scripturæ diuinæ atque altitudinem gloriosissimam continere. Quos ego cunctos nouem codices auctoritatis diuinæ (vt senex potui) sub collatione priscorum codicum amicis ante me legentibus sedula lectione transiui. Vbi multum me laborasse, Domino iuuante, proficeor, quatenus nec eloquio modificato deessem, nec libros sacros temeraria præsumptione lacerarem. Illud quoque credimus commonendum; sanctum Hieronymum simplicium fratrum consideratione pellectum, in Prophetarum præfatione dixisse: Propter eos qui distinctiones non didicerant apud magistros secularium literarum, colis & commatibus translationem suam, sicut hodie legitur, distinxisse. Quod nos quoque tanti viri auctoritate commoti sequendum esse judicauimus, vt cætera distinctionibus ordinentur. Ista verò sufficiant simplicissimæ lectioni, quæ supradictus vir, sicut dictum est, ad vicem distinctionum colis & commatibus ordinauit, ne supra judicium tanti viri vituperabili præsumptione venisse videamur. Reliquos verò codices, qui non sunt tali distinctione signati, notariis diligenti tamen cura sollicitis, relegendos atque emendandos reliqui, qui etsi non potuerint in totum Ortographiæ minucias custodire, emendationem tamen codicum antiquorum (vt opinor) adimplere modis omnibus festinabunt. Habent enim scientiam notarum suarum, quæ ex maxima parte hanc peritiam tangere atque admonere noscuntur. Sed vt error inolitus aliquatenus de medio tolleretur, factum est, vt in sequenti libro de Orthographiæ regulis perstrictim pro captu ingenij nonnulla poneremus, ne præcipitanter emendantium imposita præsumptio posteris carpenda traderetur. Paraui quoque quantum potui priscos Orthographos inuenire, per quos etsi non omnino correcti, tamen ex magna parte meliorati esse videantur. Orthographia si quidem apud Græcos plerumque sine ambiguitate probatur expressa: inter Latinos verò sub ardua difficultate relicta monstratur, vnde & jam modò studium magnum lectoris inquirit. Instituti operis ordine celebrato, nunc tempus est, vt veniamus ad † religiosæ doctrinæ saluberrimum decus, deuotarum lumen animarum, cœleste donum, & gaudium sine fine mansurum. Quod ego arbitror duobus libris qui sequuntur, est breuiter intimatum.

***

Explicit Præfatio.

Scriptura diuina superna luce resplendens. Psalterium, Prophetæ & Epist. la D. Pauli omnium scripturarum difficillima.

Quod D. Hieronymus colis & commatibus nõ distinxerit, distincta à Cassiodoro.

Orthographia Latinorum difficilior quàm Græcorum.

† religion.

LIBER CASSIODORI SENATORIS INDICANS QVO ORDINE DIVINI IN LECTIONIBVS ASSVmendi ſint libri, ſimúlque Doctores oſtendens qui ſuper quibus ſcripturis explanauerint, quáque cautela diuina auctoritas legenda ſit vel emendanda ſit, quæque Synodi recipiantur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

INCIPIT LIB. CASSIODORI, DE INSTITVTIONE diuinarum ſcripturarum.

DE OCTATEVCHO.

PRIMVS ſcripturarum diuinarum codex eſt Octatenchus, qui initium illuminationis noſtræ hiſtorica relatione fecit à Geneſi. Hujus principia ſanctus Baſilius Attico ſermoue lucidauit, quam Euſtathius vir diſertiſſimus ita tranſtulit in Latinum, vt ingenium doctiſſimi viri facundiæ ſuæ viribus æquiparaſſe videatur: qui vſque ad hominis conditionem nouem libros tetendit. Vbi & cœli & terræ naturam, aëris & aquarum, vel creaturarum pene omnium qualitates aperuit, vt quod in auctoritate breuitatis ſtudio prætermiſſum eſt, tractatum latius, minutiſſimè atque clariſſimè diſceretur. Nam & pater Auguſtinus contra Manichæos duobus libris diſputans, ita textum Geneſis diligenter expoſuit, vt penè nihil relinquere probaretur ambiguum. Vnde contigit vt nolens præſtaret hæreſis confutata, quatenus, dum illa fortiter vincitur, Catholici diligentius inſtruantur Quos libros in codice ſupradicti Baſilij, vt opinor, forſitan competenter adjunximus, vt textus prædictæ Geneſis lucidius legentibus panderetur. Deinde ſanctus Ambroſius, vt eſt planus & ſuauiſſimus doctor, exinde ſex libros eloquentiæ ſuæ more confecit, quos appellauit Hexameron. De iiſdem principiis ſanctus quoque Auguſtinus diſertus atque cautiſſimus diſputator duodecim volumine conſcripſit, quæ doctrinarum penè omnium decore veſtiuit, † hæcque vocauit de Geneſi ad literam. Qui quamvis de eadem re tractauerit, de qua beatus Baſilius, & ſanctus Ambroſius celeberrima laude fulſiuerunt: tamen, quod poſt diſertos viros difficilè contingere ſolet, opus ſuum longè in aliam ſummitatem Domino largiente perduxit: ſcripſit etiam contra Manichæum Fauſtum triginta tres libros, vbi & ejus nequiſſimam prauitatem manifeſta ratione conuicit, & de libro Geneſis iterum mirabiliter diſputauit. Pari quoque modo duos libros vir prædictus effecit, quibus titulum poſuit, contra inimicum legis & Prophetarum, vbi ſimili modo multa de legis diuinæ quæſtionibus enodauit. Contra quos ita feruore pietatis incanduit, vt diligentius atque viuacius aduerſus eos dixerit, quàm contra hæreſes alias diſputauit. In libris quoque confeſſionum, poſterioribus tribus voluminibus, De Geneſis explanatione diſſeruit: confeſſus altitudinem rei, quam totiens repetita expoſitione, tractauit. Quæſtiones etiam quæ in voluminibus ſacris ardua difficultate poterant operiri, libris ſeptem neceſſaria nimis † & ſyllogiſtica probatione declarauit, eniſus magiſter optimus, & † veracis ingenij, vt quod

Octateuchus liber.
In principium Geneſis qui ſcripſerunt.
Extat in M. S. tranſlatio Euſtathij.

Hæreſis dum fortiter vincitur Catholici inſtruūtur.
D. Auguſtinus D. Baſilio & D. Ambroſio palmā ſcribendi eripuit.
De Geneſ.
† itaque.
S. Ambroſij hexameron.

† erit legiſt.
† veraciter ingenio legi vinacere.

ad salutem animarum constat esse concessum, nequaquam indiscussum, mortifera negligentia linqueretur. Scripsit etiam de modis locutionum septem alios mirabiles libros, vbi & schemate secularium litterarum, & multas alias locutiones diuinæ scripturæ proprias, id est, quas communis vsus non haberet expressit: considerans ne compositionum nouitate reperta, legentis animus nonnullis offensionibus angeretur, simulque vt illud ostenderet magister egregius generales locutiones, hoc est, schemata Grammaticorum, atque Rhetorum, exinde fuisse progressa, & aliquid tamẽ illis peculiariter esse derelictum, quod adhuc nemo Doctorum secularium præualuit imitari. Dicitur enim de septem diebus Genesis, fecisse septem sermones, quos sedula cura perquirimus, & inuenire desideranter optamus. Item sanctus Ambrosius de Patriarchis septem libros edidit, qui multa loca veteris testamenti factis quæstionibus suauiter enodauit. Sanctus etiam Hieronymus vno volumine de libro Geneseos Hebraicas soluit quæstiones propositas, quæ per vtriusque testamenti scripturas diuinas, tanquã linea vno calamo deducta, parili nitore descendũt. Hæc à Catholicis necessariò perlegũtur, quando tantis quæstionibus resolutis, textus planissimus relinquitur, & clara luce vulgatur explanationes quoque Hebræorum nominum & locorum, quæ ad magnam intelligentiæ partem, in librorum veterum auctoritate sunt positæ, vno volumine sua nobis in Latinum interpretatione lucidauit. De nouo quoque testamento fecit alterum librum, vbi quæstiones ad eandem legem pertinentes diligentissimus doctor enodauit, Sanctus quoque Prosper sedula cura legendus est, qui tres libros totius auctoritatis diuinæ, in centum quinquaginta tribus titulis comprehendit, ad instar piscium, quos Euangelica retia de huius seculi tempestuosa profunditate traxerunt. Item in Octateucho eloquentissimæ nimis Homiliæ sunt Origenis, in codicibus tribus, quem multorum quidem patrum sententia designat hæreticorum. Sanctus vero Hieronymus ejus aliqua opuscula disertissimo sermone transtulit in Latinum. Hunc licet tot Patrum impugnet auctoritas, præsenti tamen tempore & à Vigilio viro beatissimo Papa, denuo constat esse damnatum. Theophilus autem Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex triginta quinque sensus ejus hæretica prauitate distortos, Catholica veritate conuincit. Nec non & Epiphanius Cyprius Salaminæ Ecclesiæ multa eum detestatione persequitur, cum dolore maximo, dicta ipsius iniquissima calliditate peruersa, Pontificis auctoritate redarguens. Sed quemadmodum legi debeat, in Epistola quam scripsit ad Tranquillum, sanctus Hieronymus probabiliter indicauit, vt nec studiosus ab eius necessaria lectione remoueat, nec iterum incautos præcipitet ad ruinam. Quem quidam non immerito more aneti habendum esse dixerunt: qui dum sacrarum condita pulmentaria literarum, ipse tamen decoctus exsuccatúsque projicitur. De quo conclusiuè dictum est: Vbi bene, nemo melius: vbi malè, nemo peius. Et ideò cautè sapienterque legendus est, vt sic inde succos saluberrimos assumamus, ne pariter ejus venena perfidiæ, vitæ nostræ contraria sorbeamus.

Enim præcitiam familiare Caßiodoro. Desiderãtur hodie in septẽ sermones D. Ambros. libri hi de Patriarchis varios hodie habent titulos. D. Hieronymi quæst. Hebraica in Genesin.

Explicationes Hebræorũ nominum & locorum partim trãstulit partim composuit D. Hieronymus.

S. Prosper de auctoritate digna. Octateuchus lib. 3. Extãt hodie titulo promissionũ & prædictionum.

Origenes à Vigilio Papa dãnatus. Errores eius 35.

Theophilus scripsit cõtra Origenem.

Epiphanius Cyprius cõtra Origenem.

Quemadmodũ legi debeant ex Epistola D. Hierony. ad Trãquillum.

Pulmẽtaria sacrarum literarum.

beamus. Cui & illud cōuenienter aptari potest, quòd Virgilius, dum Ennium legeret, à quodam quid faceret, inquisitus, respōdit: Aurum in stercore quæro. Quapropter in operibus ejusdem Origenis, quantum transiés inuenire præualui, loca quæ contra regulas Patrum dicta sunt † hæresim disputatione signaui, vt decipere non præualeat, qui tali signo in prauis sensibus cauendus esse monstratur, Posteriores autem in toto dicunt fugiendum, propterea quia subtiliter decipit innocentes. Quòd si adjutorio Domini adhibeatur cautela, nequeunt eius nocere venenosa. Reliqui etiam vobis, præstante Domino, si legere volueritis, Homilias prædicti Origenis, id est, in Genes. 16. in Exod. 12. in Leuitico 16. in Num. 28. in Deuteronomio sermones 8. id quibus est minuta nimis & subtilis expositio. In Iesu Naue 26. in Iudicum 8. in Ruth. verò priscas explanationes nequaquā potui reperire, nouellas autem virum religiosissimum presbyterum Bellatorem cōdere persuasi, qui multa de præconiis hujus fœminæ aliarumque subsequentium, duobus libris copiosa laude celebrauit. Quos libros expositionibus Origenis forsitā cōpetenter adjunxi, vt explanatio totius codicis Octateuchi consummato termino clauderetur. Sed vt textus memorati Octateuchi quodam nobis compendio panderetur, in principiis librorum de vniuersa serie lectionis titulos eis credimus imprimendos, a majoribus nostris ordine currente descriptos: vt lector vtiliter admonitus salubriter reddatur attentus, & facilè vnamquamque rem dum quærit inueniat, quam sibi cognoscit breuiter indicatam.

Aurum in stercore quæsitū de Ennio & Origene.

† Archresimi repudiatione, alia. chresimi disputatione

Homilia Origenis in Heptateuchum Bellator presbyter persuasus a Cassiodoro in librum Ruth comentatus est.

DE REGVM.

CAPVT II.

IN secundo verò Regum codice, quoniam continui textus expositionem reperire non potui, quædam frustra disertissimorum virorum, velut quodam in vno vestimento contexui, vt membratim possit adunata collectione cognosci, quod sub vno corpore nequaquam potuit inueniri. Primi siquidem voluminis quatuor Homilias Origenis inueni. De quo libro etiam Augustinus ad Simplicianum episcopum Mediolanensem scribens, sex soluit propositas quæstiones. Quarum prima est de loco, vbi ait: Insiluit spiritus Domini malus in Saul. Secunda verò quæstio est ejusdem libri: quo modo dictum sit: Pœnitet me quod constituerim regem Saul. Tertia quoque vtrum spiritus immundus qui erat in Pythonissa potuisset agere vt Samuel à Saul videretur, & cum ipso verba misceret. Quarta est de secundo libro Regum], vbi ait: Intrauit rex Dauid, & sedit ante Dominum. Quinta est de tertio libro Regum quod ait Elias: O Domine testis hujus viduæ cum qua ego habito apud ipsamet male fecisti vt occideres filium ejus. Sexta est in eodem libro de spiritu mendacij, per quem deceptus est Achab rex, Inuenimus etiam

Fragmenta quædā commentariorum in libros Regum

D. Aug. li. ad Simplicianum.

1. Reg 16.

1. Reg 15.

1. Reg 18.

2. Reg. 7.

3 Reg 13.

3. Reg 22.

Desideratur hic sermo & quæstiones quinque tres, ni fallor, quarū inibi meminit.

2.Reg.17. 3.Reg.17. 4.Reg.2. Neque harum quæstionũ hodie extat vestigium. 1.Reg.1.

in secundo libro eiusdem sancti Augustini sermonem vnũ de Abessalon, qui patrem suum Dauid ob regni cupiditatem decreuit extinguere, Reperi etiam de eodem codice beati Augustini tres opinatissimas quæstiones. Quarum prima ante omnes est de primo libro Regum, vbi Dauid pugnauit cum Goliat. Secunda est tertij libri Regum de Elia, & vidua Sareptana. Tertia est de quarto libro Regum, vbi Elizæus fontem mortiferum benedixit. Nam & beatus Hieronymus ad Antiũ scribens, obscurissimas tres alias exposuit quæstiones. Quarum prima est, cur Dauid qui ad expugnandum Saul cum Achis Allophylorũ rege, vltroneus veniebat, hominem qui ejusdem Saulis mortem postea nuntiauit, occiderit. Secunda est, cur Dauid moriens præcipit filio suo Salomoni magistrum militię suę Ioab interficere. Tertia vero quæstio est de Semei, qui fugiente Dauid intollerabiles maledictionum injurias, missis etiam lapidibus irrogauit. In secundo quoque volumine codicis ejusdem Origenis vnam reperi nihilominus Homiliã. In tertio igitur libro antefati codicis, sanctus Ambrosius Mediolanensis Episcopus sermonem fecit de judicio Salomonis. De quo loco sanctus quoque Hieronymus dulcissima sicut solet explanatione disseruit. Vnde etiam & sanctum Augustinum disertissimum comperimus edidisse sermonem, vt miraculum tale relatum dignis constaret auctoribus, de quo libro etiam memoratus sanctus Hieronymus ad Vitalem scripsit Episcopum, quomodo Salomon & Achaz cum essent † in vndecim annorum curriculis constituti, filios genuisse dicantur, quod natura minimè probatur habere communis. Nam & sanctus Augustinus in libro Ciuitatis Dei septimo decimo, titulo 4. dum inter alia de Regum temporibus facundissimus disputator eloquitur, canticum Annæ dilucidauit ex ordine. In Paralipomenon autem libro secundo vnam tantum Homiliam prolixam Origenis inueni. Quæ tamen omnia in vnius codicis corpore congregaui, vt in vicem commentariorum ad libros ipsos pertinentia Domino præstãte relegatis. Cui codici etiam puros quaterniones adjunxi, vt quod de præfato opere adhuc repertum fuerit, prædictis expositionibus aggregetur. In memoratis autem Paralipomenõ libris duobus à patribus magna prædicatur vtilitas, qui rerum gestarum notitiam breuiter, quidem sed plenissimè continere noscuntur. Et quoniam titulos antiquos non reperi: nouos, ad præcedentium similitudinem, locis singulis, vt æstimo consequenter impressi: vt qualicunque obsequio sermonis deuotionis nostræ qualitas potuisset agnosci.

1.Reg.1. 2.Reg.16.

De judicio Salomonis scripserunt D. Ambr. Hieron. & Aug.

Epistola D. Hieronymi ad Vitalem

† vndecennis.

2.Reg.

DE PROPHETIS.

CAPVT III.

D. Hieronymi adnotationes breues scripta in Tyronum gratiam denotantur

EX omni igitur Prophetarum codice tertio sanctus Hieronymus primum annotationes faciens, propter tyrones vt paruulos competenter eos & breuiter explanauit, quas vobis in annotato nuper codice,

Domino

Domino præstante, dereliqui. In quo botrionum formulæ, ex ipsis annotationibus forsitan competenter appositæ sunt, quatenus vinea Domini cœlesti vbertate completa, suauissimos fructus intulisse videatur. Maturis autem & aliqua meditatione valentibus, supradictus vir alias copiosas atque plenissimas expositiones Christo Domino largiente profudit: Qui Prophetarum abstrusos ac latebrosos sermones, modo per varietates translationum, modo resolutis ænigmatum nodis, ita fecit intelligi, vt magnum arcanum cœlestis regis humanis sensibus pius doctor aperiat. Nam Esaiam, qui apertè referendo Christi Ecclesiæque mysteria, non tam Propheta, quàm Euangelista dicendus est, decem & octo libris, mirabiliter supradictus sanctus Hieronymus explanauit. Ieremiam verò qui ciuitatis suæ ruinas quadruplici fleuit alphabeto, quadraginta quinq; Homilijs Attico sermone Origenes exposuit. Ex quibus 14. inueni, vobísque dereliqui. Quem etiã sanctus Hieronymus 29. libris cõmentatus esse monstratur: ex quibus sex tantùm nos potuimus inuenire, residuos verò adhuc Domino iuuante perquirimus, Ezechielem verò (cui in Hebræo sermo nec omnino disertus, nec admodum rusticus est) 14 libris sanctus Hieronymus explanauit. Itémque Daniel (licet apud Hebræos nequaquam prophetico choro recipitur, sed inter eos annumeratur, qui agiographa conscripserunt) tribus libris à supra memorato sancto Hieronymo noscitur explanatus. Residuos verò duodecim Prophetas, quos sermo vulgaris propter breuitatem librorum suorum, minores appellat, 28. libris supradictus sanctus Hieronymus commentatus esse dignoscitur, id est, Oseę libris 3. Abdiam libro vno, Amos libris tribus, Ioël libro vno, Ionam libro vno, Naum libro vno, Abacuc libris 2. Sophoniam libro vno, Aggeum vno, Zachariam libris tribus, Micheam libris duobus, Malachiam libro vno. De quibus vt nihil inquireretur ambiguum, nomina quoque eorum quemadmodum Latina lingua intelligi debeant, etymologijs proprijs pulcherrimo decore patefecit. Sic nobis ager dominicus quasi quibusdam laboriosis mercenarijs exaratus, & cœlesti rore complutus, spiritales fructus Domino largiente concessit. Dicitur etiam & sanctus Ambrosius Prophetarum commenta eloquij soliti dulcedine confecisse, quæ tamen adhuc nullatenus potui reperire, quæ vobis magno studio quærenda derelinquo, vt propositio multiplicata peritorum, copiosam vobis doctrinam, & animæ felicissimam conferat sospitatem.

Habentur hic commentarij in Prophetas.

Esaias non tam Propheta quàm Euangelista dicendus.

In Hieremiã tantum ætate Cassiodori extabant ex libri commentariorum duntaxat. Ezechielis scripta.

Prophetæ minores.

D. Ambrosius in Prophetas scripsisse dicitur.

DE PSALTERIO.

Capvt. IV.

Sequitur Psalterij codex quartus, qui nobis primus est in Commentariorum labore, sed bis binum locum tenet in ordine. Hunc in quibusdam Psalmis beatus Hilarius, beatus Ambrosius, & beatus Hieronymus, in omnibus tamen beatus Augustinus studiosè nimis latiúsque tractauit.

Psalmos quosdam D. Hilarius, Ambrosius, & Hieron. tractarunt: D. autẽ Augustinus omnes.

Auctor etiã in Psalmos commentatus.

† *digressi à sua*

tractauit Ex quibus jam duas decadas Domino præstante colligi, à quo vel fieri solet mutuans lumen de lumine, aliqua de ipso, Domino largiente conscripsi: vt illud in me dictum Mantuani vatis veraciter impleretur, & argutos interstrepere anser olores. Vbi nullam causam, † digressi à sua relatione miscuimus, sed in vicem annotationum breuiter de singulis locis diximus, quod textus ipsius qualitas expetebat. Quem post tales viros fortasse, si aliquis dignatus fuerit relegere, cognoscet (sicut & alij Patres sententia indubitata dixerunt) de scripturis diuinis emanasse, quod doctores secularium literarum ad sua studia postea transtulerunt. Quæ nos, vt se locus obtulit, Domino juuante, quantum valuimus, ni fallor, ostendimus.

D. Athanasij libellus ad Marcellinum de argumentis Psalmorum.

Legendus est etiam libellus Athanasij Alexandrinæ ciuitatis Episcopi, quem Marcellino post ægritudinem in locum refectionis dulcissimæ destinauit, qui inscribitur, de libro Psalmorum: vbi diuersa commonens, virtutem operis ipsius minutissima discussione patefecit, diuersos hominum casus cum suis remedijs suauiter introducens. Psalterium est enim quædam cœlestis sphæra, stellis densa micantibus, & (vt ita dixerim) quidam pauo pulcherrimus, qui velut † oculorum orbibus, & colorum multiplici & decora varietate depingitur, Paradisus quinetiam animarum, poma continens innumera, quibus suauiter mens humana saginata pinguescat.

† *colorum*

Psalterij diuisio per quinquagena.

† *judicauimus.*

Quod tamen Psalmorum corpus vniuersum & in tribus codicibus per quinquagenos Psalmos † judicabimus conscribendum, vt Iubilæi anni quantitas triplicata, sanctæ Trinitatis votiua nobis remissionis beneficia renuntians. Et quoniam vnus codex onerosus quibusdam fratribus poterat inueniri, tali distributione completa, spem preciosæ salutis acciperem, & multi, compendia lectionis, præstante Domino, salubriter inuenirent: Habeat ergo Bibliotheca vestra, vnum ex eis codicem, ad quem recurratis, si vos mendositas offenderit, fratrum verò curiositas partibus se expleat distributis.

DE SALOMONE.

Capvt V.

QVintus codex est Salomonis, cujus primum, qui appellatur Prouerbia, quadrifaria reperi diuisione partitum: de quibus partibus in prologo ejusdem voluminis æstimaui aliqua commonenda, vt ejus intentio prædictis complexionibus breuiter innotescat. In quo libro Didymum expositorem in Græca lingua reperimus, qui ab amico nostro viro disertissimo Epiphanio in Latinum sermonem diligentissimè, Domino juuante, translatus est. Quem Didymum quamvis carne cœcum, merito beatus Antonius pater Monachorum prophetali lumine vocauit videntem: quando perspicuo corde perspexit, quod corporeis † affectibus non valet intueri. Mirum est enim dicere, quantis disciplinis, atque artibus audiendo imbutus fuerit, qui ipsos apicesque literarum priuatus carnali lumine nequibat inspicere. Quod mihi penè

Didymi in Prouerbia commentaria translatio ab Epiphanio amico Cassiodori.

† *aspectib.*

perè impossibile, fateor, videbatur esse cùm legerem: nisi de partibus Asiæ quendam ad nos venire Eusebium nomine contigisset, qui se infantem quinque annorum sic cæcatum esse narrabat: vt sinistrum ejus oculum excauatum orbis profundissimus indicaret, dexter vero globus vitreo colore cõfusus, siue videndi gratia infructuosis nisibus voluebatur. Hic tantos auctores, tantos libros in memoriæ suæ Bibliotheca condiderat, vt legentes probabiliter admoneret in qua parte codicis quod prædixerat inuenirent: disciplinas omnes & animo retinebat, & expositione planissima lucidabat. Commonuit etiam tabernaculũ templi Domini ad instar cœli fuisse formatum, quæ depicta subtiliter lineamentis proprijs in pandectis Latino corporis grandioris competenter aptaui. De veste quoque sacerdotali plurima Domini sacramenta texebat, asserens nihil otiose positum, quod non alicujus rei pulcherrimam portaret imaginem. Hoc etiam Iosephum, Origenem, & Hieronymum commemorasse in suis opusculis asserebat. Quid plura? fecit credi de Didymo quæ suo præsentabat exemplo: cujus etiam instructione commonitus multos codices antiquos reperi, qui apud me habebantur incogniti. Quẽ tamen adhuc Nouatianæ prauitatis errore detentum, misericordia Domini suffragante, rectæ fidei credimus illuminatione complendum: vt quem scripturas suas animo fecit discere, jubeat Catholicæ fidei integritate pollere. Secundus verò liber Salomonis, qui appellatur Ecclesiastes, à beato Hieronymo potenter expositus est, quem Latino sermone nũcupat Concionatorem quòd loquatur ad populum & sermo ejus non specialiter ad vnum, sed ad vniuersos generaliter dirigatur. Ecclesiastes autem noster est Dominus Christus, qui medio pariete destructo, inimicitias carnis euacuans, fecit † vtraque vnum: hic super omnia † secunda dicit jussa diuina, cuncta mundi istius vanitatem vanitatum esse commemorans. De quo libro & Victorinus ex oratore Episcopus nonnulla deseruit. In Cantico Canticorum duabus homilijs expositionem Origenis, idẽ sanctus Hieronymus Latinæ linguæ multiplicator egregius, sua nobis, vt consueuit, probabili translatione prospexit, quos item Rufinus interpres eloquentissimus, adjectis quibusdam locis vsque ad illud præceptũ quod ait: Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, tribus libris latius explanauit. Post quos Epiphanius antistes Cyprius totum librum Græco sermone vno volumine sub breuitate complexus est. Hunc nos vt alios in Latinam linguam per amicum nostrum virum disertissimum Epiphanium fecimus Domino juuante transferri. Quapropter prædicti libri diligentissimos expositores sub vno codice comprehendi, vt simul omnibus legentibus offerantur qui tractatores vnius voluminis extiterunt. Vnde etiam & sanctus Ambrosius in libro tertio Patriarcharũ, vbi de persona Isaac loquitur, multa salubriter luculentérque deseruit. Sæpe dictus autem pater Hieronymus asserit Sapientiæ librum non à Salomone (vt vsus habet) sed à Philone doctissimo quodam Iudæo fuisse conscriptum: quem pseudographum prænotauit, propterea quod vsurpationem nominis portat alterius: cujus voluminis expositionem presbyter Bellator octo libris se assumpsisse te-

Memoria bibliotheca.

De veste sacerdotali scripsere Iosephus, Origenes & Hieronymus.

Cæci doctissimi de Didymo & Eusebio.

In Ecclesiasten D. Hieronymus commentatus est Concionator liber.

† vtrunque
† sequenda

D. Hieronymus Latinæ linguæ multiplicator egregius. Hodie extant tantùm D. Hieronymi Homiliæ quarũ hic meminit.

Epiphanius in Cantica canticorum scripsit interprete Epiphanio scholastico.

Librũ tertiũ Patriarcharum nuncupat quo de Isaac Ambrosio inscribitur.

Sapientiæ liber à Philone conscriptus.

In illum Bellator presbyter commentarium edidit.

[illegible] & quasi [illegible] nomi[ne] D. Ambrosius & D. Augustinus. Ecclesiastici auctor Iesus filius Sirach. D. Hieron. praefatio. Ecclesiastes & ecclesiastici differentia. D. Hieron. in Prolego. πανάρετος. Virtutum omnium virtutum capax.

stratus est, quem cū alijs opusculis ejus pari er sustinemus, de quo & pater Augustinus & S. Ambrosius Humiliarum nomine nonnulla dixerunt. Dictio nimis suauissima, & re vera nominis sui dignitate resplendens. Ecclesiasticū vero librum supradictus Hieronymus, Iesu filij Sirach esse cōmemorat, qui Congregator potest Latino sermone vocitari. Sed inter Ecclesiasten & Ecclesiasticum istam Patres posuêre distantiam: quòd Ecclesiastes ad Christum Dominum solûmodo debet referri: Ecclesiasticus verò cuicunq; justo prædicatori potest absolutè congruere, qui Ecclesiam Domini sanctissimis solet monitis congregare. Quod librum vtique præsentem fecisse manifestum est, quem propter excellentiam virtutum suarum πανάρετον appellat, id est virtutum omnium capacem: cujus tanta claritas, tantaque Latinitas est, vt sibi textus ipse commenta sint. Atque vtinam quàm cito mente capitur, tam facile actuum qualitate reddatur. Quibus libris juuante Domino capitula insignire curauimus: ne in tam necessaria lectione, vt sæpe dictum est, confusa tyronis nouitas linqueretur.

DE AGIOGRAPHIS.

CAPVT VI.

Agiographi auctores. † V. C suo. Iob praeclarum gloriosumque Patientiae documentum. Resurrectio carnis à Iob expresse prophetata.

SEquitur Agiographorum codex sextus, habens libros octo, qui in capite † sui continet Iob præclarum patientiæ gloriosúmque documentum, quem labore beati Hieronymi Latina lingua sicut & alia multa, cautissimè translatum expositúmque promeruit: cujus explanationibus actum est, vt sicut Dominus de ipso testari dignatus est, inculpabiliter cuncta locutus fuisse doceatur. Quanta enim liber ille continet suauia sacramenta verborū, sicut beatus Hieronymus dicit in Epistola quam dirigit ad Paulinum? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur: omniáque legibus dialecticæ propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Quod si ita est, nec aliter esse potest quàm quod tanti viri celebrat auctoritas, vbi sunt qui dicunt artem Dialecticam à scripturis sanctissimis non cœpisse? Singula in eo verba plena sunt ænigmatibus, propositionibus, & quæstionibus sacris: & (vt de cæteris sileam) resurrectionem carnis sic prophetat, vt nullus de ea vel manifestius, vel cautius aliquid scripsisse videatur. Sic enim ait: Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum: Et rursus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius, reposita est hæc spes mea in sinu meo. Sanctus quoque Augustinus in eodem libro annotationes faciens, cum solita curiositate tractauit. Quidam etiam est anonymus, ex cujus stilo beatum esse suspicamur Hilarium, qui commenta libri ipsius scripsit in ordinem. Quæ si legatis attentè, poterunt vos diligenter instruere. Magnus planè liber Iob, & in † salutem humani generis vtilitatémque

Dialectica à sacris scripturis ortum habens.

Iob. 19.

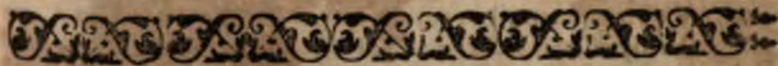
D. Hilarij esse creditur qui anonymus circumfertur.

† solamen In Tobiam.

litatémque conſcriptus, quando ſanctus vir tanta & talia pertuliſſe monſtratus eſt, vt leuia ſibi vnuſquiſque peccator faciat, quæcunque ſuſtinere cognoſcit. Tobiæ autem in libris quinque: Eſther in libris ſex; Iudith in libris ſeptem, & Machabęorum in libris decem, expoſitio, in Latinum ſermonem prædicti Bellatoris Presbyteri vt præualet labore collecta eſt. Quorum tamen librorum titulos ſub breuitate collegi, quãdo inſtructionis non minimum creditur eſſe compendium. res fuſas latiſſimè, paucis ſermonibus indicare. His enim remediis lectoris animus introductus ſaluberrimam ſcripturarũ prouocatus excurrit. Sed eos licet hiſtorici ſint, & planiſſima relatione fundantur: tamen propter virtutes excellẽtiſſimas morum conſcriptos eſſe cognoſcite, vt patientiam, vt ſpem, vt charitatem vt etiam in fœminis fortitudinem, vt pro Deo contemptam præſentis ſeculi vitam, vel cætera quæ illic virtutum genera Domino præſtante floruerunt noſtris animis competenter infunderent In Eſdræ verò libris duobus Græco ſermone ſingulas Homilias expoſitas Origenis inueni, quæ ejuſdem religioſi viri Bellatoris labore tranſlatæ ſunt. Nam & ſanctus Ambroſius in libro Patriarcharum vbi de perſona Eſdræ ipſe loquitur, ſecundum librum Machabæorum exempli cauſa commemorat. Cujus maximam partem ad demonſtrandam tolerantiam; eloquentiæ ſuæ dulciſſimo liquore patefecit. Libri verò Machabæorum ſupradicto amico noſtro Bellatore ſedula expoſitione, Domino juuante, confecti ſunt: ne tam magna lectio inexplanata forſitan linqueretur, quæ nobis tot virtutum exempla declarauit.

Eſther, Iudith & Machabæorum libros commentatus eſt Bellator presbyter.

In Eſdram homilia Origenis duæ translatæ à Bellatore presbytero.

DE EVANGELIIS.

CAPVT. VII.

SEptimus igitur codex ſcripturæ diuinæ, qui eſt Noui Teſtamenti prious, nobis quæ dedit adorabile principium ac vitale remedium, quatuor Euangeliſtarum ſuperna luce reſplendet. Quorum omnia propria diſcutiens ſanctus Hieronymus diligenti cura diſſeruit, quæ in vno volumine comprehendi, ne legendis intentio diuiſis codicibus traheretur. Matthæum beatus Hieronymus iterum bis binis libris expoſuit, quem etiam ſanctus Hilarius in vno volumine declarauit, de quo & Victorinus ex Oratore Epiſcopus nonnulla diſſeruit: Lucam ſanctus Ambroſius mirabiliter explanauit. Ioannem beatus Auguſtinus copioſa & inſigni expoſitione lucidauit, qui etiam de concordia Euangeliſtarum quatuor libros ſubtiliſſima nimis & neceſſaria diſputatione cõplexus eſt. Euſebius quoque Cæſarienſis canones Euangelicos compendioſa breuitate collegit, vt in quibus locis communia dicunt, in quibus propria tangunt, veriſſima diſtinctione monſtraret, vbi quanta eſt plenitudo fidei, tanta floret & diuerſorum tractantium doctrina mirabilis.

In Euangeliſtas commentarij. Euangeliſtarum omnia propria diſſeruit D. Hieronymus qui vtinam extaret cõmentar. in Matthæũ ſcripſere. D.D Hilarius. Hieron. ac Victorinus. Canones Euãgelici ab Euſebio cõſcripti.

DE EPISTOLIS APOSTOLORVM.

CAPVT VIII.

OCtauus codex canonicas epistolas continet Apostolorũ. Sed in epistolis tredecim sancti Pauli annotationes conscriptas in ipso initio meæ lectionis inueni, quæ in cunctorũ manibus ita celebres habebantur, vt eas à sancto Gelasio Papa vrbis Romæ doctissimi viri studio dicerent fuisse conscriptas. Quod solent facere qui res vitiosas cupiunt gloriosi nominis auctoritate defendere, sed nobis ex præcedentibus lectionibus diligenti retractatione patuerunt subtilissimas quidem esse ac breuissimas dictiones, sed Pelagiani erroris venena illic esse seminata. Et vt procul à vobis fieret error hæreticus, primam Epistolam ad Romanos qua potui curiositate purgaui, reliquas in chartaceo codice conscriptas vobis emẽdandas reliqui, quod facile subjacebit, quando præcedenti exemplo audacior redditur sequẽtis imitatio. Sed inter has solicitudines grauiter æstuatus quendam anonymum codicem subnotatum diuina reperi prouisione collata, qui tredecim epistolas sancti Pauli nõ ignobili annotatione tractauit, hic diligenter excussus, secundum vobis ac securum genus cõmentorum, Domino largiente præstabit. Ad Hebræos verò epistolam, quam sanctus Ioannes Constantinopolitanus Episcopus triginta quatuor Homeliis Attico sermone tractauit, Mutianum virum disertissimum transferre fecimus in Latinum, ne epistolarum ordo continuus indecoro termino subito rumperetur. In epistolis autem Canonicis Clemens Alexandrinus Presbyter, qui & Stromatheus vocatur, id est in Epistola sancti Petri prima sancti Ioannis prima & secunda, & Iacobi, Attico sermone declarauit. Vbi multa quidem subtiliter, sed aliqua incautè locutus est: quæ nos ita transferri fecimus in Latinum, vt exclusis quibusdam offendiculis purificata doctrina eius securior posset hauriri, Sanctus quoque Augustinus epistolas Iacobi Apostoli solita diligentiæ suæ curiositate tractauit, quam vobis in membranaceo codice scriptam reliqui. Sed cùm de reliquis canonicis Epistolis magna nos cogitatio fatigaret, subito nobis codex Didymi Græco stylo conscriptus in expositionem septem Canonicarum epistolarum, Domino largiente, concessus est, qui ab Epiphanio viro disertissimo, Diuinitate iuuante, translatus est. In Epistola verò prima beati Ioannis, sanctus Augustinus decem sermonibus multa & mirabiliter de charitate disseruit. Tertium verò codicem reperi Epistolarum sancti Pauli, qui à nonnullis beati Hieronymi annotationes breuissimas dicitur continere, quem vobis pariter, Christo largiente, dereliqui. Post hæc verò tria patria quæ diximus commentorum, Petrus Abbas Tripolitanæ prouinciæ, sancti Pauli Epistolas, exemplis opusculorum beati Augustini, subnotasse narratur: vt per os alienum sui cordis declararet arcanum, quæ ita locis singulis competenter aptauit, vt hoc magis studio beati Augustini credas.

Extat hodie [illegible] Primasij, Sedulij & D. Hieronymi. Pelagij autem esse ex D. Augustino colligere licet.

Anonymus commentarius [illegible].

Mutianus interpres Chrysostomi in epistolam ad Hebraeos [illegible] authoris.

Quasdam epistolas canonicas Clemens Alexandrinus exposuit.

Extabat ætate auctoris D. August. commentarius in epistolam Iacobi.

Didymi in epistolas Canonicas cõmentaria transtulit Epiphanius.

Adnotationes breues. D. Hieronymi in epistola Pauli.

Petri Abbatis collectanea ex operibus D. Augustini.

das esse perfectam. Mirum est enim sic alterum ex altero dilucidasse, vt nulla verborum suorum adiectione permixta, desiderium cordis proprij compleſſe videatur: qui vobis inter alios codices diuina gratia suffragante de Africana parte mittendus est. Sic totus ordo Epistolarum canonicarum tam sancti Pauli, quàm diuersorum Apostolorum, Domini fauore, completus est. Dictæ sunt igitur annotationes Epistolarum à nonnullis breuiter comprehensæ, dicitur etiam & beatum Ambrosium subnotatum codicem Epistolarum omnium sancti Pauli reliquisse suauissima expositione completum, quem tamen adhuc inuenire nó potui, sed diligenti cura perquiro. Nunc per ordinem dicamus (sicut & in Prophetis factum est) qui eas latius exponere maluerunt, vt illud datum inchoantibus, hoc reseruatum videatur esse perfectis. Sancti Pauli prima omnium & admirabiliter destinata cognoscitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græco sermone declarauit. Quos tamen supradictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copiosè transtulit in Latinum. Sanctus verò Augustinus ipsam Epistolam inchoauerat exponendam, in cujus tantùm salutatione vnum librum se profudisse commemorat & vt verbis ejus vtar: operis ipsius magnitudine ac labore deterritus in alia faciliora deflexus est. Qui etiam scribens ad Simplicianum Episcopum Mediolanensem sublimes & exquisitas de eadem Epistola tractauit aliquas quæstiones, quas nos prædicto codici judicauimus inserendas, ne dum expositio diuisa quæritur, legentis intentio noxie differatur. Ad Galatas autem idem sanctus Augustinus latius explanauit. De qua & sanctus Hieronymus tribus libris expositionem noscitur edidisse. Item pater Hieronymus aliis tribus libris Epistolam ad Ephesios diligenter aperuit: Ad Titum quoque expositionem vno volumine comprehendit. Ad Philemonem etiam vno libro patefecit. Residuas verò epistolas sancti Pauli, id est, ad Corinthios duas, Ad Thessalonicenses duas, Ad Colossenses vnam, Ad Timotheum duas, sanctus Hieronymus dicitur explanasse, vnde multa pars scientiæ tribuitur, cùm prouenerit ignorantibus nosse quod quærant. Quas tamen continuò de diuersis partibus, vbi direximus inquirendas, suscepturos nos esse Domini miseratione confidimus, & ideo studiosè sustinere debemus quod nobis transmittendum esse cognouimus. Eóque fiat, vt si cuicunque vestrum, antequam veniant, aliquid eorum fortassis occurrerit, studeat diligenti cura transcribere, & prædictis expositoribus aggregare: quatenus, juuante Domino, & labore vestro monasterij Bibliotheca proficiat, quibus tanta noscuntur esse præparata. Quòd si forsitan senectus nostra, priusquam hæc compleantur, jussione Domini cum remissione peccatorum, sicut vos orare deprecor, votiuo fine transierit ad vos, vt credere dignum est, quandoque res sperata perueniet. Commemoratas tamen epistolas à Ioanne Chrysostomo expositas Attico sermone, in suprascripto octauo armario dereliqui, vbi sunt Græci codices congregati: vt si Latina non potuerint latoria commenta procurari, de istis subinde transferatur quod plenissimam poterit præstare notitiam, quatenus in

D. Ambrosius in epistolas Pauli perquirebatur à Cassiodoro

Origenis li. 20 contraxit in decem Rufinus.

Præter commentarios qui extant dicitur scripsisse D. Hieronymus in epistolas quasdam alias D. Pauli.

Commenta quæ Græcè D. Ioã. Chrysostomi in epistolas Pauli.

omnibus libris canonicis, sicut à sancto patre Augustino noscitur comprehensum, antiquorum expositiones, Domino largiente velut spiritalia poma Paradisi sumenda vestris epulis offerantur. Quòd si in his quæ dicta sunt, aliqua fortasse loca dubia sunt relicta, nec explanatione planissima satisfacere potuerunt, nequaquam vobis modernos expositores interdico,

"ita &

" cautè quærendos esse Catholicos, quoniam accessu temporum multis nouiter gratia diuinitatis infunditur, quæ forsitan priscis doctoribus celata monstratur.

DE ACTIBVS APOSTOLORVM
ET APOCALYPSIS.

CAP. IX.

D. Ioannis Episcopi Constantinopolitani Hom. 55. in Actus Apostolorũ.

NOnus igitur codex, Actus Apostolorum & Apocalypsin noscitur cõtinere, quoniam & hæc quoque Apocalysis, id est, reuelatio, probatur Ioannis Apostoli. Sed in Actibus Apostolorum sancti Ioannis Episcopi Constantinopolitani in Græco sermone commenta reperimus, quæ amici nostri in duobus codicibus, quinquaginta quinque Homilijs, iuuante Domino, transtulerunt. Apocalypsis verò quæ studiosè legentium animos ad supernam contemplationem deducit, & facit mente cernere quod Angeli

D. Hieronymi in Apocalypsin expositio. Victorini in loca quadã. Vigilium Afer.

videndo beati sunt, sancti Hieronymi expositione conspicua est, de quo libro & Victorinus sæpe dictus Episcopus difficilia quædã loca tractauit. Vigilius quoque Afer antistes de mille annorum intelligentia, quę in prædicta Apocalypsi continetur, vnde magna quæstio nonnullis oboritur, plenissima & diligenti narratione disseruit. Ticonius etiam Donatista in eodem volumine quędam respuenda subiunxit, quędam verò venenosi dogmatis sui feculenta permiscuit. Cui tantum in bonis dictis χρησιμῶν in malis ἀχρήστων, quantum transiens volui reperire (vt arbitror) competenter affixi. Quod & vobis similiter in susceptis expositoribus facere suade-

D. Primasij in Apocalypsin commẽtarius liber.

mus, ne lectoris animus fortasse turbetur nefandi dogmatis permixtione confusus: de quo volumine sanctus quoque Augustinus in libris ciuitatis Dei plura præstantius & diligenter aperuit. Nostris quoque temporibus Apocalypsis prędicta beati episcopi Primasij antistitis Africani studio, minutè ac diligenter quinque libris exposita est. Quibus etiam " libris vnus,

" Eiusdem liber quid faciat hæreticum.

quid faciat hæreticum, cautissima disputatione subjunctus est. Quæ in templo Domini sacrata donaria sancti altaribus offerantur. Sed quoniam diximus expositores quantos vel inuenire priscos potuimus, vel nuper per amicos nostros de Græca lingua transferri vel noua cudi fecimus, nunc de sex modis intelligentiæ aliquid dissetamus, vt sæpius illuc redeuntes pestiferos vitemus errores.

DE MODIS INTELLIGENTIÆ.

CAP. X.

PRimùm est post hujus operis instituta, vt ad introductores scripturæ diuinæ: quos postea reperimus sollicita mente redeamus, id est, Ticonium Donatistam, sanctum Augustin. de doctrina Christiana, Adrianum, Eucherium, & Iunillum, quos sedula curiositate collegi, vt quibus erat similis intentio, in vno corpore adunati codices clauderentur. Qui modos elocutionum explanationis causa formantes per exemplorum diuersas similitudines intelligi faciunt, quæ prius clausa manserunt, Quod si ab introductoribus fortasse aliqua prætermissa sunt, tunc librorũ expositiones sedulò requiramus, & aperire nobis incipiunt, quæ prius clausa manserũt. Deinde studiosissimè legamus Catholicos magistros, qui propositionibus factis soluunt obscurissimas quæstiones. Quinto per libros singulos, atque epistolas diuersorum Patrum, loca præcipua, quæ exempli causa commemorant, diligenti cura notanda sunt. Ita fit vt diuersorum Catholicorum libri commodissimè perlegantur, quãdo & intentiones suas decenter aperiunt, & ex incidẽtibus apud illos quæstionibus nobis notitia magna præstatur. Postremo collocutio peritissimorum seniorum crebrius appetatur, quoniam confabulatione subito, quod non opinabamur, aduertimus dum nobis studiosè referuntur, quod longis ætatibus suis discere potuerunt. Vtile est enim per istos sex modos intelligentiæ studiosa voluntate discurrere, potius quàm irreligioso stupore torpere.

Ticonius Donatista. Auctores de modis intelligentiæ scripturæ sacræ.

Catholicorũ diuersorum libri vtiliter perlegũtur.

DE QVATVOR SYNODIS RECEPTIS.

CAPVT XI.

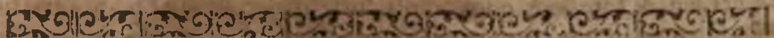
DIcamus nunc quemadmodum vniuersalia sanctáque Concilia fidei nostræ salutaria sacramenta solidauerint, vt ibi cognoscentes veræ religionis arcanum, pestiferos vitemus errores. Primo loco Nicæna Synodus legitur constituta. Deinde Constantinopolitana. Tertia Ephesina prior. Quarta Chalcedonensis. Quas merito probat Ecclesia, quæ tanta fidei nostræ lumina præstiterunt, vt nullum peruersitatis scopulum, si tamen Domino protegente custodimur: cæteris mentibus incedere debeamus. Nam sanctissimi Patres iniuriam rectæ fidei non ferentes, regulas quoque Ecclesiasticas ibidem statuere maluerunt, & inuentores nouarum hæresium pertinaces diuino gladio perculerunt, decernentes nullum vlterius debere nouas incutere quæstiones, sed probatorum veterum auctoritate contentos sine dolo & perfidia decretis salubribus obedire. Sunt enim nonnulli, qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos sapiant, & aliquid noui vnde perire vi-

Synodi receptæ.

Hæretici nouarum opinionum inuentores.

Codex Encyclius ab Epiphanio trãslatus.

deantur inueniant. Chalcedonensis autem Synodi testis est codex Encyclius, qui ejus reuerentiam tanta laude concelebrat, vt sanctæ auctoritati merito judicet comparandam. Quem codicem ἐγκύκλιον, id est totius orbis epistolarum, à viro disertissimo Epiphanio fecimus in Latinum de Græco sermone conuerti. Sed quoniam sacras literas in nouem codicibus cum introductoribus, & pene cum omnibus Latinis expositoribus suis vt datum est, Domino juuante, collegimus: nunc videamus, quemadmodum lex diuina tribus generibus diuisionũ à diuersis patribus facta sit intimata, quã tamen veneratur & concorditer suscipit vniuersarum Ecclesia regionum.

DIVISIO SCRIPTVRÆ DIVINÆ SEcundum Hieronymum.

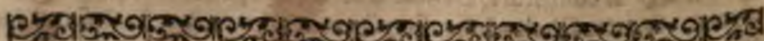
CAP. XII.

D. Hieronymus omnes Vet. Testamenti libros ex Hebraeo fonte transtulit.

Librorũ sacrae Scripturae numerus.

SCiendum est planè sanctum Hieronymum ideo diuersorum translationes legisse, atque correxisse, eo quòd auctoritati Hebraicæ nequaquam eas perspiceret consonare. Vnde factum est vt omnes libros veteris Testamenti diligenti cura in Latinum sermonem de Hebræo fonte transfunderet, & ad viginti duarum literarum modum, qui apud Hebræos manet, cõpetenter adduceret, per quas omnis sapientia discitur, & memoria dictorum in æuum scripta seruatur. Huic etiam adjecti sunt noui Testamenti libri viginti septem, qui colliguntur simul 49. Cui numero adde omnipotentem, & indiuisibilem Trinitatem, per quam hæc facta, & propter quam ista prædicta sunt, & quinquagenarius numerus indubitanter efficitur: quia ad instar Iubilæi anni magna pietate beneficij debita relaxat, & purè pœnitentium peccata dissoluit. Hunc autem pandecten propter copiam lectionis minutiore manu in senioribus quinquaginta tribus æstimauimus conscribendum; vt quod lectio copiosa tetendit, scripturæ densitas adunata contraheret. Meminisse autem debemus memoratum Hieronymum omnem translationem suam in auctoritate diuina (sicut ipse testatur) propter simplicitatem fratrum, colis & commatibus ordinasse, vt qui distinctiones secularium literarum comprehendere minimè potuerunt, hoc remedio suffulti inculpabiliter pronunciarent sacratissimas lectiones.

Versio de Hebraeo in Latinũ D. Hieronymi.

DIVISIO SCRIPTVRÆ DIVINÆ SEcundum Augustinum.

CAP. XIII.

Aliquid videtur desiderare ad initium huius capitis.

IN historia libri viginti duo sunt: Moysi libri quinque. Iesus Naue liber vnus. Iudicum liber vnus. Ruth. liber vnus. Regum libri quatuor Paralipo-

Paralipomenon libri duo. Iob liber vnus. Tobiæ vnus. Hester liber vnus. Iudith liber vnus. Esdræ duo. Machabæorum libri duo. In Prophetis libri viginti duo. Dauid Psalmorum liber vnus. Salomonis libri quatuor. Iesu filij Sirac liber vnus. Prophetæ majores quatuor, id est, Isaias. Hieremias, Ezechiel, Daniel: & minores duodecim, id est, Osee, Iocl. Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Zacharias, Aggeus, Malachias. In Epistolis Apostolorum, id est Pauli Apostoli ad Romanos vna. Ad Corinthios duæ. Ad Galatas vna. Ad Ephesios vna. Ad Philippenses, vna. Ad Thessalonicenses duæ. Ad Colossenses vna. Ad Timotheum duæ. Ad Titum vna Ad Philemonem vna. Ad Hebræos vna. Petri duæ. Ioannis tres, Iudæ vna. Iacobi vna. In Euangeliis quatuor, id est, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem. In Actibus Apostolorum liber vnus. In Apocalypsi liber vnus. Beatus igitur August. secundum præfatos nouem codices, quos sancta meditatur Ecclesia, secundo libro de doctrina Christiana, scripturas diuinas LXXI. librorum calculo comprehendit: cui cùm sanctæ Trinitatis addideris vnitatem, fit totius libri competens & gloriosa perfectio.

forte dicit xxi.

DIVISIO SCRIPTVRÆ DIVINÆ SECVNDVM SEPTVAGINTA.

CAPVT XIV.

Etiam hic aliquid videtur desiderari. Videtur deesse Salomonis vide infra cap. xxvi. Septuaginta interpretatum translatio veteris Testamenti.

IN Genesin. Exodum, Leuiticum, Numerorum, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralypomenon libri duo, Psalterium libri quinque, id est, Prouerbia, Sapientia, Ecclesiasticum, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Prophetæ, id est, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Osee, Amos, Micheas, Ioel, Abdias, Ionas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias qui & Angelus, Iob, Tobiæ, Hesther, Iudith Esdræ duo Machabæorum duo, Euangel. quatuor, id est Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. Actus Apostolorum, Epistolæ Petri ad Gentes, Iudæ, Iacobi Ioannis ad Parthos Epistola Pauli ad Romanos vna, ad Corinthios duæ, ad Galatas vna, ad Philippenses vna, ad Colossenses vna, ad Hebræos vna, ad Thessalonicenses duæ, ad Timotheum duæ, ad Titum vna, ad Philemonem vna, Apocalypsis Ioannis. Tertia vero diuisio est inter alias in codice grandiore, littera grandiore conscripto, qui habet quaterniones nonaginta quinque. In quo LXX. interpretum translatio veteris Testamenti in libris quadraginta quatuor continetur: Cui subjuncti sunt Noui Testamenti libri viginti sex, fiuntque simul libr. 70. in † illarum palmarum numero præsagati, quas in mansione Helim inuenit populus Hebræorum. Hic textus multorum translatione variatus, sicut in prologo Psalterij positum est, patris Hieronimi diligenti cura emendatus, compositus, & relictus est. Vbi nos omnia tria, genera diuisionum judicabimus affigenda, vt inspecta diligenter atque tractata, non impugnare, sed inuicem se potius exponere videantur. Vnde licet multi Patres, id est, sanctus Hi.

Vet. Testamenti trãslatio. LXX. in lib. 44.

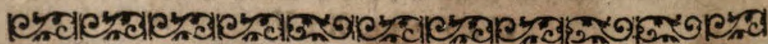
† V. illo Psalmorũ.

larius Pictauienſis vrbis antiſtes,& Rufinus preſbiter Aquileienſis,& Epiphanius Epiſcopus Cypri,& Synodus Chalcedonenſis non contraria dixerint:ſed diuerſa,omnes tamen per diuiſiones ſuas libros diuinos ſacramentis cōpetētibus aptauerunt. Sicut in Euangeliſtarum concordia probatur effectum:vbi vna quidem eſt fides rerum, & ratio diuerſa ſermonum. Sed quoniam prædictus pater Auguſtinus in libro ſecundo memorati operis,id eſt,de doctrina Chriſtiana commonet ita dicens:Latini codices veteris nouique Teſtamenti,ſi neceſſe fuerit,Græcorum auctoritate corrigendi ſunt: vnde & nobis poſt Hebræum fontem tranſlatio cuncta peruenit. Ideoque vobis & Græcum Pandecten reliqui,comprehenſum in libris 75.qui cōtinet quaterniones,in armario ſupradicto octauo. Vbi & alios Græcos diuerſis opuſculis neceſſarios congregaui, ne quid ſanctiſſimæ inſtructioni veſtræ neceſſarium deeſſe videretur, qui numerus duobus miraculis conſecratur. Nam & ſeptuaginta quinque animæ de terra Chanaan cū Patriarcha Iacob fines Ægyptios intrauerūt:& ſeptuaginta quinque Abrahā fuit annorum,quando promiſſionem Domini lætus accepit. Reſtat nunc vt dicere feſtinemus, quemadmodū in ſcripturis diuinis librariorum vitia corrigere debeamus. Nam quid prodeſt multas tranſcurrere lectiones,& ea quæ ſunt probabiliter corrigenda neſcire?

Euāgeliſtarum vna fides in rebus diuerſa tamen ratio in ſcripturis.

Deſideratur quaternionū numerus.

Geneſ. 46.
Geneſ. 12.

SVB QVA CAVTELA RELEGI DEBEAT COELESTIS AVCTORITAS.]

CAPVT XV.

VOs igitur qui diuinarum & ſecularium literarum cognitione polletis,& ſcientia vobis eſt, ab vſu communi reperire quod diſſonat, tali modo ſacras percurrite lectiones. A paucis enim doctiſq; eſt faciendum eſt, quod ſimplici & minus eruditæ congregationi noſcitur eſſe præparandum. Quapropter prius introite diligenter, & ſic ſcriptorum delicta corrigite: ne juſtè arguamini, ſi præcipitanter alios emendare tentetis. Iſtud enim genus emendationis (vt arbitror) valde pulcherrimum eſt: & doctiſſimorum hominum negotium glorioſum. Imprimis igitur idiomata ſcripturæ diuinæ nulla præſumptione † temnetis: ne cùm ad intellectum communem quæ dicta ſunt trahere cupitis, quod abſit, cœleſtium verborum puritas diſſipetur. Idiomata enim legis diuinæ dicuntur propriæ locutiones, quas communis vſus non habere cognoſcitur. Vt eſt illud: Secundum innocentiam manuum mearum, vel de vultu tuo judicium meum prodeat. Auribus percipe lachrymas meas,& effundite coram illo corda veſtra. Adhæſit anima mea poſt te, multiplicaſti locupletare eam,ita lætabimur in idipſum, & inclinabit ex hoc in hoc, miſit Moyſen ſeruum ſuum & Aaron quem elegit ipſum. Defecerunt oculi mei in eloquium meum,fiat manus tua vt ſaluum me faciat. Hæc & his ſimilia quæ nimis probantur eſſe numeroſa, lice,

Emendationes ſcripturæ ſacræ genus glorioſum. Aſſeruntur ſeptem regulæ de quibus infrà.

† temeretis l.

Idiomata ſacræ ſcripturæ non immutanda.

Pſalm 16
Pſalm. 118.
Pſalm. 61.

Pſalm 74.
Pſalm 104.
Pſalm. 118.

licet communis vsus refugiat, tamen ne dissipare liceat, auctoritas illis procul dubio sancta commendat. Quod si ea latius nosse desideratis, legite sancti Augustini septem libros de modis locutionũ, quos fecit de quinque libris Moysi, & vno Iesu Naue, & altero Iudicum, & tunc de tali re poteritis abundantissima largitate satiari. In sequẽti verò auctoritate vobis similia reperire copiosissimè subjacebit. Hebręa quędam verò nomina hominum vel locorum, declinatione nulla fragantis, seruetur in eis linguę suę decora sinceritas. Illas tantum literas commutemus quę vocabuli ipsius possũt exprimere qualitatem, quoniam interpretationem nominis sui vnum quodq; eorum magno sacramento rei alicujus cõtestat appositum. Vt est Seth, Enoch, Lamec, Noë, Sem, Cham & Iaphet, Aaron, Dauid & his similia. Locorum autem nomina, vt est Sion, Choreb, Geon, Hermon, vel his similia pari deuotione linquamus. Tertiò res quæ in bono & in malo ponuntur, non sunt vllatenus temerandę, vt mons, leo, cedrus, catulus leonis, clamor, homo, fructus, calix, vitulus, pastor, thesaurus, vermis, canis, & his similia. Nec illa nomina mutanda sunt, quæ pro alijs nominibus apponuntur, vt Satanas, qui à recto calle discedit: manus lauare significat non esse participem, quod pedes pro actu ponuntur. Iurare Deum, pro cõfirmare dicitur. Ista enim nobis ab expositoribus aperienda desideremus, non aliquid eorum sacrilega voluntate truncemus. Nec illa verba tangenda sunt, quę interdum contra artem quidem humanam posita reperiuntur, sed auctoritate multorum codicum vincantur: corrumpi siquidem nequeunt, quę inspirante Domino dicta noscuntur. Vt est: Obliti nõ sumus te. Et illud: Viri sanguinum & dolosi, fabricatus est templum, & radetur caput suum, & inflabitur ventrem, pro inflabitur vẽtre. Et pro tulerunt exploratores pauorem terræ quam explorauerant eam. Viri si pręuaricata fuerit vxor ejus. Et: Imponent super altare omnia vasa ejus, in quibus ministrant in ipsis. Terra in qua habitant in ea. Et: de manu canis vnicam meam: &, flumina plaudebunt manibus in se, tunc exultabunt omnia ligna syluarum. Et quoniam interdum casus genera que nominum vel temporum humanis regulis nequeunt conuenire, sed tamen eorum vsum Ecclesiasticus cõsensus amplectitur, duorũ vel trium priscorũ emendatorúmq; codicum auctoritas inquiratur [scriptũ est enim, in ore duorũ vel trium stabit omne verbum] & præsumi non liceat, quod diuino vindicatur eloquio. Vt est in Psalmo vigesimo primo: Populo qui nascetur, quem fecit Dominus. Et illud Euangelij: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Similiter & in centesimo quadragesimo tertio Psalmo, Beatus populus cujus est Dominus Deus eorum, & his similia. Regula igitur elocutionum Latinarum, id est quadrigam Messij, omnimodis non sequaris, vbi tamen auctoritate priscorum codicum conuinceris. Expedit enim interdum prætermittere humanarum formulas dictionum, & diuini magis eloquij custodire mensuram. In prosa, caput versus heroici finémque non corrigas, quinque longas toti[...]émque breues, non audeas improbare, trocheum triplicem laudabilis neglectus abscondat, Miatocismos & hiatus voca-

Libri locutionum D. Augustini.

II

Hebrea nomina non frangenda declinatione.

III.

Seruanda nomina quæ tum in bonã, tum in malam partem accipi queũt

Nomina idiomatica seruanda: item illa in quib. consentiunt plerique codices.

Psal. 43.
Psal 54.
Num 13.
Quæ sequuntur testimonia, citantur iuxta editionem Lxx.
Num. 5.
Num. 3.
Num. 3.
Psal 21.

Psal. 95.

Psal 21.
Matth. 24.

Psal. 143.

lium omnino derelinque, quoniam hæc locum habere non possunt quæ doctores literarum liberalium regulariter custodire noscuntur. Istud enim inter humanas dictiones conuenit præcaueri, in diuinis autem
† vbique eloquijs tales compositiones nullatenus accusantur. Maneat † vtique incorrupta locutio quæ Deo placuisse cognoscitur, ita vt fulgore suo niteat, non humano desiderio carpenda subjaceat. Hæc enim & simplices suauiter instruit, & doctus pro sua reuerentia decenter oblectat. Post superiorem igitur diuisionem vbi diximus, idiomata legis diuinæ non esse tangenda, vel cætera quæ sequuntur, locus admonet, more majorum hanc quoque ponere subdiuisionem, vt ad particulas partium
Quæ corrigenda transpositiones literarum, quæ non. distinctius venire debeamus. Vnde enim doctissimus Aristoteles peri hermenias suas ad liquidum producere potuisset, nisi diuisionum & subdiuisionum, iterúmque particularium diuisionum ordine custodito cuncta tractasset. Quem secuti nunc dicimus in quibus literis sunt librariorum vitia corrigenda. In verbis quæ accusatiuis & ablatiuis præpositionibus seruiunt, situm motúmque diligenter obserua: quoniam librarij grammaticæ artis expertes, ibi maximè probantur errare. Nam si m literam inconuenienter addas aut demas, dictio confusa est. Casus verò nominum, exceptis monoptotis, declinationésque verborum, quæ defectiua non sunt, totásque partes orationis, vbi tamen sacra non impugnat auctoritas, considera diligenter, suisque locis aptata custodi, ne locutionis ordine permixto, totum (quod absit) possideat indecora confusio. B pro v, v pro b, o pro v, n pro m, contra orthographiæ præcepta vitiosè positas non relinquas. Aspirationem verò superfluam deme, aut adjice competenter. Casus nominum temporáque verborum, vbi tamen permitteris, custodi diligenter.
Antiqua ij 578. Reperies enim frequenter in auctoritate consuetudini dissona, quæ tibi non liceat immutare. Sed in his emendatorum codicum seruetur exemplum. Cætera verò quæ sunt malè præsumpta recorrige. Quoniam antiquarij exinde potius probantur offendere, dum elocutioni Latinæ
Immutanda quædam Euphoniæ gratia. linguæ nesciunt seruire dispositè: æ in fine aduerbij non relinquas, æ iterum casui genitiuo non subtrahas. Multa etiam respectu Euphoniæ propter subsequentes literas probabiliter immutamus: vt illuminatio, irrisio, immutabilis, impius, improbus, † G literam à narratione tolle superfluam, à gnaro enim, id est, scito seu perito venit nominis ista compositio. Quod, cum pronomen est, per d, non t literam: cùm verò aduerbium numeri est, per t literam, non per d scribendum est. Quicquam magis in prima syllaba, c ponendum est, quàm d, propter Euphoniam, quam præcipimus sequi. Quid plura? secundum regulas artigraphorum, quæ tamen sunt emendanda percurre, ne articulatæ vocis pulchra modulatio, peregrinis literis maculata, absona potius & indecora reddatur. Orthographos priscos frequenter relege, quos ego inferius titulo trigesimo vbi de antiquarijs legitur, propter notitiam librorum vtiliter instruendam deflorandos esse judicaui, & extrinsecus huic
VI. Si quæ absurda reperi libro de orthographia titulum dedi. Ita contingit, vt & istud studioso

† v.c,R.

diose profit legere, vbi cognoscit quæ in scripturis sanctis minimè debeat violare, & illud necessariò latius discitur, vbi generaliter præsumpta vitia corriguntur: Quod si tamen alia verba reperiuntur absurdè posita, aut ex codicibus quos beatus Hieronymus in editione septuaginta interpretum emendauit, vel quos ipse ex Hebræo transtulit, intrepidè corrigenda sunt: aut, sicut beatus Augustinus, ait, recurratur ad Græcum pandecten, qui omnem legem diuinam dignoscitur continere collectam, vel quibus possibile fuerit Hebræam scripturam vel ejus doctores requirere, non detrectent. Decet enim vt vnde ad nos venit salutaris translatio inde iterum redeat decora correctio. Merito enim patribus nostris de hac re maxima cura fuit, ne tunica Domini, quam truculentis militibus scindere non licuit, lectoribus subjaceat imperitis. Audiat Spiritus Sanctus sincerissima quæ donauit, recipiat illa beata quæ contulit. Tunc nos fideles sibi esse cognoscit, si dicta illius nulla præsumptione carpamus: Nam quemadmodum saluari volumus, si quod dictu nefas, remedium salutare pro nostra voluntate corrumpamus? Sed vt his omnibus addere videaris ornatum, posituras, quas Græci theses vocant, id est, cuncta breuissima, pariter & rotunda, & planissima, vt in præfatione jam dictum est, singulis quibúsque pone capitibus, præter translationem sancti Hieronymi, quæ colis & commatibus ornata consistit. † Quoniam illustrem & planissimam faciunt orationem, quando suis locis, sicut inferius exponetur, aptata resplendent. Quale est enim, inoffenso gradu per sensus ire sanctissimos, verbáque preceptorum saluberrimas subtiliter introire, terminos suos modulatæ voci competenter affigere, totámque dictionem sic per membra diuidere, vt suis partibus considerata pulcrescant? Nam si corpus nostrum indiget per membra cognosci, cur lectio cùm suis partibus videatur esse distincta, confusa relinquitur? Istæ siquidem positur æ, seu puncta, quasi quædam viæ sunt sensuum, & lumina dictionum, quæ sic lectores dociles faciunt, tanquam si clarissimis expositoribus imbuantur. Prima est media, Secunda subdistinctio, Tertia plena. Quas à majoribus nostris ideò constat inuentas, vt spiritus longa dictione fatigatus vires suas per spacia decreta resumeret. Quas si mavis cupidus lector agnoscere, Donatum lege qui te possit de hac re breui compendio diligenter instruere. Has dictiones in Psalterio archetypo nos posuisse retinemus, cujus obscuritates talibus remedijs ex maxima parte, Domino præstante, lucidauimus. Ita septenarius numerus ab vtraque parte completus est, vt à quibus rebus abstineamus, & quas res in auctoritate emendare præsumamus, sicut opinor euidenter appareat. Quod si tamen & hoc desiderium alio modo potuerit adjuuari, adjiciatur studijs vestris, ne more humanitatis nos aliquid necessarium prætermisisse videamur. Nunc quemadmodum extra auctoritatem reliquas lectiones debeamus emendare, dicendum est. Commenta legis diuinæ auctoritate, vnusquisque epistolas, sermones, librósque priscorum emendatorum sic legat, vt correctiones eorum, magistris consociet secularium literarum. Et vbicunque paragrammata in disertis hominibus

riantur castiganda ad Græcos aut Hebræos codices.

VII Observanda diligenter cola & commata, & di- commata.

† vnde

Quo pacto cæteri auctores castigandi V. C. commentar. & σπα- ματα.

reperta fuerint, intrepidus vitiosa recorrigat. Quoniam viri supradicti sic dicta sua composuisse credendi sunt, vt regulas artis grammaticæ quas didicerant, custodisse judicentur. Epistolæ quoque Patrum, sermones & libri diuersorum, nec non & Homeliæ, vel cum hæreticis altercationes fidelium, quoniam diuersa loca scripturæ diuinæ suauiter ac diligenter aperiunt, magno studio relegantur. Quatenus in ecclesia Domini quasi quibusdam lampadibus competenter accensis, totum nitidum, totum splendidum, Domino præstante, colluceat. Si quid tamen in eis ad scripturas diuinas exponendas conueniens inuenitur, non dubitetis sociare voluminibus diuinis, sicut & nos in libris Regum fecisse cognoscimus. Multa enim reperiuntur à probatissimis hominibus per occasionem alterius operis latiùs de libris dicta diuinis, quæ auctoritati videlicet sacræ competenter aptantur; Vnde supplico, vt quod nos parum legendo minus explicare potuimus, vos copiosissima lectione saginati, tam de istis codicibus quos dereliquimus, quam quos potueritis feliciter inuenire perfectius in Christi nomine compleatis. Precor etiam vos qui tamen emendare præsumitis, vt super adjectas literas ita pulcherrimas facere studeatis, vt potius ab antiquarijs scriptæ fuisse judicentur. Non enim in illo decore quicquam turpe conuenit inuenire, quod postea studiosorum oculos videatur offendere. Considerate igitur qualis vobis causa commissa sit: vtilitas Christianorum, thesaurus Ecclesię, lumen animarum. Studete ergo ne qua remaneat in veritate mendositas, in puritate falsitas, in integritate peruersitas literarum. Sed quoniam nouem codices legis diuinæ prima fronte posuimus: eorúmque introductores cum expositoribus suis, juuante Domino, quanta valuimus curiositate memorauimus, ad postremum tres diuisiones à majoribus datas totius legis diuinæ attigimus: deinde adjecimus quemadmodum emendari cautè debeat cœlestis auctoritas: ne discerperetur præsumpta licentia, aut traderetur sequentium manibus indecora confusio. Nunc de virtute lectionis diuinæ est omnino differendum, vt sua quæque loca propria dulcedine farciantur.

Patrum scripta studiosè legenda.

Exhortatio auctoris, vt quod ipse cœpit studiosus quisque perficiat.

DE VIRTVTE SCRIPTVRÆ DIVINÆ.

CAPVT XVI.

Scripturarū diuinarum laus.

INtuemini sodales egregij, quàm mirabilis, quàm dulcis in diuinis scripturis decurrit ordo doctorum, desiderium semper excrescens, satietas sine fine, esuries gloriosa beatorum, vbi nimietas non arguitur, sed magis importunitas crebra laudatur. Et merito, quando & notitia rerum salutarium inde discitur, & credentibus, atque eadem operantibus, æterna vita præstatur: præterita sine falsitate † describuntur: præsentia plusquam quòd videntur † ostenduntur: futura quasi jam perfecta narrantur. Vbique in eis veritas regnat: vbique diuina virtus irradiat, vbique panduntur humano generi profutura. Et dum hæc ita se habeant in

** V. C. describunt.*
† V. C. ostendunt.

in terris nobis pro captu ingenij, parabolis & propositionibus sumptis, cœlestis veritas intimatur, sicut ipse in septuagesimo Psalmo testatur: Aperiam in Parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Tradunt etiam nobis (vt munera cuncta vincant) sanctæ Trinitatis adorabilem cognitionem, quam per tot seculorum tractus idolis dedita, cœca, & flebilis ignorauit humanitas, Patrem scilicet & Filium, & Spiritum sanctum, vnum Deum, creaturarum omnium cōditorem atque rectorem, facere quæ vult in cœlo & in terra. Cujus si pietatem quæris, audi breuiter comprehensam. Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. Si Potentiam, ausculta: Et qui resistit potestati tuæ? Si justitiam, lege: Qui judicabit orbem terræ in æquitate. Nam & vbique esse totum Deum manifestissimè declaratur, dicente Psalmographo: Quò ibo à spiritu tuo & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero in infernum, ades. Et cætera quæ de illa majestate sactis lectionibus continentur. Istas siquidem literas non ratio humana reperit, sed hominibus sanctis virtus cœlestis infudit: quas tunc bene datur intelligi, quando eas vera & vtilia prædicare mens deuota crediderit. Quid enim in illis literis vtilitatis & suauitatis non inuenies, si purissimo lumine mentis intendas? Lectio cuncta virtutum est, verbum non inaniter cadens, nec tardat effectus quod promittit afflatus, obedientibus conferens æternam salutem, superbis restituens perenne supplicium. A quo ideo eam solum audire, sed implere sanctis operibus commonemus. Modò siquidem charitatem Dei & proximi monet: modò vt seculi peritura contemnas, insinuat: modò vt illam patriam recorderis, in qua es† perpetuò mansurus, infundit. Patientiam monet, sponte humilitatem proficuam laudat, superbiam ipsam semper accusat, pias eleemosynas creberrime fieri persuadet. Tunc quod supra omnes pietates indulgentissimum est, acceptam sibi pœnitentiam etiam judex ipse testatur; quando etiam verba quibus rogatur clementissimus redemptor indulget. Terret, vt corrigat; judicium minatur, vt parcat. Et sic nos præcipit viuere, vt pijs Angelis mereamur esse consortes, fiatque illud in nobis, quod nimis suaue atque perpetuum est, vt sit Deus omnia in omnibus: deinde vt eum videamus sicuti est, & sic de gloriæ ipsius copia compleamur, vt nulla vlterius indigentiæ sterilitate fatigemur. Talibus ergo jussis quis parere non ambiat, nisi qui omnimodo in æternum perire festinat? Vltra omnes dementias est, redemptoris sui jussa negligere, & crudelissimi hostis vota complere. Quot verba, tot præmia: quot sententiæ, totidem virtutes: nihil vacat ab vtili doctrina: nisi cum silet lingua magnalia. O si nunquam cessaretur à talibus, peccatis profectò tolleretur locus, si otiosum tempus non haberet mens inquieta mortalium. His beneficiis larga pietate collatis, addita est nobis sanctæ Trinitatis adorabilis & veneranda cognitio, quod vitæ genus peccatis mortua gentilitas funditus ignorabat. Restat nunc vt memoriam faciamus illorum, qui libris suis aliquid venerabiliter de sancta Trinitate docuerunt. Ad confirmationem igitur fidei nostræ; & hæreticorum præcauendas insidias, legendi sunt tredecim libri beati Hila-

Psalm. 70.
Trinitatis notitiā tradūt scripturæ sacræ.
Psal. 45.
Psalm. 9.
Psalm. 138.
Vtilitas & suauitas nimia inueniuntur in sacra scriptura.
† perpetuò
Pœnitentia Deo grata.
1. Cor. 15.
1. Ioan. 3.
Qui veteres de sancta Trinitate aliquid scripserint.

tij, quos de sancta Trinitate profunda & disertissima nimis oratione cōscripsit. Sancti quoque Ambrosij quos de eadem re ad Gratianum principem multum claros & venusto sermone compositos designauit, Deinde sancti Augustini quindecim libri, quos idem de Trinitate mirabili profunditate conscripsit, curiosa vobis intentione meditandi sunt. Si quis verò de Patre, & de Filio, & Spiritu sancto aliquid summatim præoptat attingere, nec se mauult longa lectione fatigari legat. † Nicæi episcopi librum, quem de fide conscripsit, & doctrinæ cœlestis claritate completus, in contemplationem diuinam compendiosa breuitate producetur. Qui voluminibus sancti Ambrosij sociatus est, quos ad Gratianum principem destinauit. O inæstimabilis virtus! qua creatoris aperti sunt cœli, sancta Trinitas cordibus fidelium patefacta resplenduit, & paganitas, quæ honorem occupauerat alienum, à vero Domino confutata discessit? Vtiles enim sunt ad instructionem Ecclesiasticæ disciplinæ memorati sancti Ambrosij de officiis mellisflui libri tres. Nec non & beati Augustini de vera religione liber vnus, & de doctrina Christiana libri quatuor: Item eiusdem liber vnus, quem de agone Christiano composuit, maximè vobis necessarius, qui calcato seculo desudatis in certamine Christiano. Similiter etiam liber ejusdem quasi philosophiæ moralis, quem pro moribus instituendis atque corrigendis ex diuina auctoritate collegit, speculúmque nominauit, magna intentione legendus est. Nam & S. Augustini 22. libros, quos de ciuitate Dei confecit, infastidibili sedulitate percurramus Vbi & Babylonia confusa ciuitas Diaboli, & splendida Ierusalem vrbs Domini Christi, in hominum † conuersatione, competenti diuersitate monstratæ sunt. Scripsit etiam quinque quæstiones de nouo Testamento ad Honoratum presbyterum, & octoginta tres alias mirifica deliberatione formatas. Si quis autem dicta sua diligenti cupit examinatione purgare, nec incauta temeritate delinquere, duos libros retractationum sancti Augustini studiosa lectione percurrat: vnde & se comat imitando, & agnoscat quantam sapientiæ copiam beatissimo patri indulgentia diuina contulerit, vt quem nemo poterat fortasse reprehendere, ipse se videatur cautissima retractatione corrigere. Longum est illius viri singula quæque memorare, dum de ejus opusculis indicandis codex non paruus existat, qui quamlibet dicta ipsius breuiter commemoret, tamen in numerosas progressus est paginas lectionum.

† V.C. Nicæni al. Acæbori.

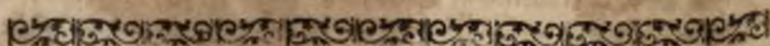
Scripta veterū de Sancta Trinitate.

Vtilitatem commendat librorū qui de disciplina tractant Ecclesiastica.

† conuersationem.

D. Augustini de ciuitate Dei libri 22 sedulò euoluendi.

Alludit ad Veterē titulū indiculi Possidij qui est indiculum librorum D. August.

Historici Christiani.

DE HISTORICIS CHRISTIANIS.

CAPVT XVII.

HAbent etiam post tractatores, diuersos relatores temporum studia Christiana, qui Ecclesiastica grauitate compositi, per vices issi diuersas rerum mutabilesque regnorum, lactea quidem, sed cautissimo nitore decurrunt. Qui cùm res Ecclesiasticas referant, & vicissitudines ac-

accedentes per tempora diuersa describant, necesse est vt sensus legentium rebus cœlestibus semper erudiant, quando nihil ad fortuitos casus, nihil ad † eorum potestates infimas, vt Gentiles fecerunt, sed arbitrio Creatoris applicare veraciter vniuersa contendant. Vt est Iosephus, penè secundus Liuius, in libris antiquitatum Iudaicarum latè diffusus, quem pater Hieronymus scribens ad Lucinum Beticum, propter magnitudinem prolixi operis, à se perhibet non potuisse transferri. Hunc tamen ab amicis nostris, qui est subtilissimus & multiplex, magno labore in libris viginti duobus cõuerti fecimus in Latinũ. Qui etiam & alios septem libros captiuitatis Iudaicæ mirabili nitore conscripsit: quam translationem, alij Hieronymo, alij Ambrosio, alij deputant Rufino; quæ dum talibus viris ascribitur, omnino dictionis eximia merita declarantur. Post hæc autem legenda est historia, quę ab Eusebio quidem decem voluminibus Gręco sermone conscripta, à Rufino autem cum adjectione temporum, quæ secuta sunt, vndecim libris monstratur explicita. Post historiam verò Eusebij apud Gręcos Socrates Zozomenus, & Theodoricus sequentia conscripserunt, quos à viro Epiphanio disertissimo in vno corpore duodecim libris fecimus Deo auxiliante tranferri: ne insultet habere se facunda Græcia necessarium, quod vobis judicet esse subtractum. Orosius quoque Christianorum temporum paganorumque collator præsto vobis est si eum volueritis legere. Marcellinus etiam quatuor libros de temporum qualitatibus & positionibus locorum pulcherrima proprietate conficiens, itineris sui tramitem laudabiliter percurrit, quem vobis pariter dereliqui. Chronica verò, quę sunt imagines historiarum, breuissimęque temporum commemorationes, scripsit Gręcè Eusebius, quem trãstulit Hieronym. in Latinum, & vsque ad tempora sua deduxit eximiè. Hunc subsecutus est suprascriptus Marcellinus Illyricianus, qui adhuc patricij Iustiniani fertur egisse cancellos, sed meliore dictione deuotus à tempore Theodosij principis vsque ad fores imperij triumphalis Augusti Iustiniani opus suum Domino juuante perduxit: vt qui ante fuit in obsequio suscepto gratus, postea ipsius imperio copiosè amantissimus appareret. Sanctus quoque Prosper Chronica ab Adam ad Genserici tempora & vrbis deprædationem vsque perduxit. Fortè inuenietis, & alios subsequentes, quia non desunt scriptores temporũ, cum secula sibi jugiter peracta succedant. Sed cũ te de memoratis rebus diligens lector expleueris, ingeniumque tuum diuina fuerit luce radiatum; lege librum de viris illustribus S. Hieronymi, vbi diuersos patres atque opuscula eorũ breuiter & honorauit & tetigit. Deinde & alterum Gennadij Massiliensis: qui de scriptorib. legis diuinæ quos studio perquisiuerat certissimus indicauit. Hos in vno corpore sociatos reliqui, ne per diuersos codices cognoscendæ rei tarditas adferatur, sequuntur enim multarum lectionum venerabilium conditores. Modo enim doctissimi viri, aut libros diuina inspiratione cõficiunt, aut indulcem se epistolarum gratia consolantur, aut populos dulcissimo sermone deliniunt: Ita vt quidam eorum singulari certamine, & cum hæreticis viuacissima nimis altercatione confligant, controuersias subeant, & judicibus

† V.C. deorum.

Iosephi antiquitatum libri iussu Cassiodori translati.

De bello Iudaico ascripta olim versio tum D. Hieronymo tum D. Ambrosio tum Rufino.

Eusebij historia.

Historia Tripartita.

Orosij historia.

Marcellini historiarum lib. 4.

Chronicum Eusebij cõtinuatũ à D. Hieronymo, & deinde à Marcellino Illyriciano.

D. Prosper Chronica ab Adamo ad Genserici vsque tempora conscripsit.

Libri de viris illustrib. D. Hieronymi & Gennadij.

Chorus patrum sanctissimus & facundissimus. medijs gloriosa disceptatione confligant. Sic cum prauus quisque destruitur præstante Domino, fidelissimus inde solidatur. Tunc in illo choro sanctissimo atque facundissimo patrum, tibi cum eis gere potueris, cum quo suauissimè colloquaris. Difficile quoque dictu est, quàm frequenti occasione reperta, Scripturæ sanctæ locis aptissimis potenter se aperiant, vt subitò transiens discas, quod te negligenter præterisse cognoscis. Testes sunt doctissimi viri diuersa laude præcipui, quibus velut stellis micantibus cœlum fulget Ecclesia.

DE SANCTO HILARIO.

Capvt XVIII.

Hilarius Episcopus Pictauiensis. IN ter quos sanctus Hilarius Pictauiensis Episcopus nimia profunditate subtilis & cautissimus disputator incedit, altasque diuinarum scripturarum abyssos in medium reuerenter adducens, facit præstante Deo illuminata mente conspici, quæ prius parabolis velabantur obscuris.

DE SANCTO CYPRIANO.

Capvt XIX.

† præter iterationem. † vsus atque gratia. IMpossibile est omnino complecti, quàm um inter alios scriptores, † præterita ratione baptismatis (quam † vsus gratia repudiauit Ecclesiæ) conferat beatissimus Cyprianus, velut oleum decurrens in omnem suauitatem lingua composita, declamator insignis, doctorque mirabilis. Quantos enim ille dubitantes non pertulit labi, lapsos verè firmissima prædicatione solidauit, Confessores ad Martyrium ipse perduxit? Et ne minor *D. Cypriani libellus de Oratione Dominica.* esset prædicationibus suis, ipse quoque Martyrij corona Domino præstante decoratus est. Nam inter alia quæ nobis facundiæ suæ clara monimenta dereliquit, in expositione orationis dominicæ, quæ contra subrepentia vitia, velut inuictus clypeus, semper opponitur, libellum declamatoria venustate conscripsit.

DE SANCTO AMBROSIO.

Capvt XX.

Ambrosius lactei sermonis emanator. SAnctus quoque Ambrosius lactei sermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta persuasione dulcissimus; cui fuit æqualis doctrina cum vita, quando ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arrisit.

DE SANCTO HIERONYMO.

CAPVT XXI.

BEatus etiam Hieronymus Latinæ linguę dilatator eximius, qui nobis in translatione diuinæ scripturæ tantum præstitit, vt ad Hebræum fontem penè non egeamus accedere, quãdo nos facundiæ suæ multa cognoscitur vbertate satiasse; plurimis libris copiosis epistolis fecit beatos, quibus scribere Domino præstãte dignatus est. Planus, doctus, dulcis, parata copia sermonum ad quamcunque partem conuertit ingenium: modò humilibus suauiter blanditur, modò superborum colla confringit, modò derogatoribus suis vicem necessaria mordacitate restituens, modò virginitatem prædicans, modò matrimonia casta defendens, modò virtutum certamina gloriosa collaudans, modò lapsus in clericis atque monachis prauitates accusans: sed tamen vbicunque se locus attulit, Gentilium exempla dulcissima varietate permiscuit, totum explicans, totum exornans, & per diuersa disputationum genera * disertus semper & æqualis incedens. Nam cùm alios magna vbertate libros protendat, tamen pro dulcedine dictorum * suorum semper gratum est. Quem in Bethleem habitasse ociosum non arbitror, nisi vt in terra illa miraculorum, ad instar solis, ejus quoque ab oriente nobis lamparet eloquium. Is epistolam suam ad Paulinum & Senatorem, & presbyterum mirificam destinauit: docens quemadmodum scripturas diuinas adhibita cautela perlegeret. Vbi breuiter virtutem vniuscujusque libri veteris & noui Testamẽti mirabiliter indicauit. Quam si antè reperissem, eloquentiæ ipsius cedens, contentus fortasse fueram, de eadem parte nihil dicere. Sed quia & ille alia, & nos diuersa in opere jam cõfecto Domino largiente conscripseramus, credo quod lector diligens & in hoc opusculo non inutiliter occupetur. Ille enim scripsit ad diuinæ legis nouum lectorem, qui tamen erat literis secularibus eruditus, vt etiam librum de Theodosio principe prudenter, ornatéque confecerit. Nec illa tempestate, vt datur intelligi, tantos scriptores suæ partis habuit, quos eum in ordine legere commoneret: quoniam illo tempore milites Christi in gymnasio legis diuinę salotari adhuc laborabant sudore, in quos & ipse postea multa conscripsit. Nobis verò fuit causa diuersa. Primùm quod ad fratres simul & impolitos scripsimus instruendos, vt per multos auctores qui jam nostra ætate declarati sunt, cœlestium scripturarum plenitudine compleantur, & non tam ex nobis, qui huius rei pauperes sumus, quàm ex copiosis & antiquis patribus laudabiliter imbuantur. Sed & ne aliquid eis deesse possit, qui ad studia hujus seculi non fuerunt, tam de artibus, quàm de disciplinis secularium literarum in secundo volumine breuiter credidimus ammonendos, vt simplicibus viris famuletur in mundanarum peritia literarum, quæ præter additamenta quorundam doctorum, à scripturis diuinis cognoscitur esse progressa. Ita fit vt nec vituperatio de noua præsumptione nos carpat, & de paruo voluminis obsequio gratiæ forsitan momenta proueniant.

D. Hieron. Latinæ linguæ amplificator egregius.

* disertæ

* sonis eius sẽper gratus est.

Lãpare, pro splendere, à verbo Græco λάμπω *vsitatum etiã Beda in Hymnis D. Hier. Epistola ad Paulinum.*

Scriptura sacra quomodo legenda.

Paulini liber de Theodosio principe.

DE SANCTO AVGVSTINO.

CAPVT. XXII.

D. August. hæreticorum bellator.
* reconditus.

IPſe etiam doctor eximius beatiſſimus Auguſtinus, bellator hæreticorum, defenſor fidelium, & famoſorum palma, certaminum, in quibuſdam libris nimia difficultate * reconditur in quibuſdam ſic eſt planiſſimus, vt etiam paruulis probetur acceptus: cuius aperta ſuauia ſunt, obſcura verò magnis vtilitatibus farcita pingueſcunt. Huius autem ingenij viuacitatem ſi quis noſſe deſiderat, libros ipſius Confeſſionum legat, vbi ſe refert omnes Mathematicas diſciplinas ſine magiſtro comprehendiſſe, quas aliis ſub doctis expoſitoribus vix datur attingere. Symbolum quoque noſtræ fidei, teſtimonium recti cordis, promiſſionis inſolubile ſacramentum, frequenti expoſitione patefecit, vt profundiùs intelligentes illa quæ credere nos profitemur, cautiſſimè promiſſa ſeruemus. Legendus eſt etiam liber ejuſdem, vt diuerſas hæreſes poſt Epiphanium pontificem compendioſa breuitate complexus eſt, quando nullius ſanæ mentis acquieſcit ingenium in illas cautes incidere, in quas alterum cognouerit pertuliſſe naufragium. Illorum ſiquidem ſenſus omnino cauendus eſt, quos prouida damnauit Eccleſia. Et * ſiquidem tali modo præſumitur, cauta nimia obſeruatione declinetur.

confeſſiones D. Auguſt. ſedulo euoluenda. Mathematica diſciplina abſque magiſtro, à D. Auguſtino cõprehẽſa, lib. D. Aug. de hæreſibus.

* ſi quid tale.

DE ABBATE † EVGEPIO ET Abbate Dionyſio.

† Eugipio.

CAPVT XXIII.

Eugepij ad Probam virginem. Theſaurorũ liber ex Aug.

COnuenit etiam vt preſbyteri Eugepij opera neceſſariò legere debeatis, quem nos quoque vidimus, virum quidem non vſque adeo ſecularibus literis eruditum, ſed ſcripturarum diuinarum lectione pleniſſimum. Hic ad parentem noſtram. Probam virginem ſacram, ex operibus ſancti Auguſtini valde beatiſſimis quæſtiones ac ſententias, ac diuerſas res deflorans, in vno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocauit. Qui codex vt arbitror vtiliter legitur, quando in vno corpore diligentia ſtudioſi viri potuit recondi, quæ in magna Bibliotheca vix præualet inueniri. Generat etiam hodieque Catholica Eccleſia viros illuſtres probabilium dogmatum † decore fulgentes: fuit enim noſtris temporibus, & Dioniſius monachus, Scytha natione, ſed moribus omnino Romanus, in vtraque lingua valde doctiſſimus, reddens actionibus ſuis, quam in libris Domini legerat æquitatem, qui ſcripturas diuinas tanta curioſitate diſcuſſerat, atque intellexerat, vt vndecunque interrogatus fuiſſet, * paratum haberet competens ſine aliqua dilatione reſponſum, qui mecum Dialecticam legit, & in exemplo glorioſi magiſterij plurimos annos

† de corpore

Dionyſius Monachus Scytha natione.

* paratus

vitam

vitam suam Domino præstante transegit. Pudet me de consorte dicere, quod in me nequeo reperire. Fuit enim in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas: vt in nullo se vel extremis famulis anteferret, cum dignus esset Regum sine dubitatione colloquijs. Interueniat pro nobis, qui nobiscum orare cósueuerat: vt cujus hic sumus oratione suffulti, ejus possimus, nunc meritis adjuuari. Qui peritus à Stephano Episcopo Solonitano, ex Græcis exemplaribus canones Ecclesiasticos moribus suis, vt erat planus atque disertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie vsu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos assiduè legere, ne videamini tam salutares Ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ vtilitati possunt Ecclesiæ conuenire. Qui tanta Latinitatis & Græcitatis peritia fungebatur: vt quoscunque libros Græcos in manibus acciperet, Latinè sine offensione transcurreret, iterúmque Latinos Attico sermone† legeret, vt crederes hoc esse conscriptum, quod os ejus inoffensa velocitate fundebat. Longum est de illo viro cuncta retexere, qui inter reliquas virtutes hoc habuisse probatur eximium, vt cùm se totú Deo tradidisset, non aspernaretur secularium cóuersationib. interesse. Castus nimium, cú alienas quotidie videret vxores, mitis cùm ferè gentium vesano turbine pulsaretur. Fundebat lachrimas motus compunctione, cùm audiret garrula verba lætitiæ: jejunabat sine exprobratione prandentium, & † ideo cóuiuijs gratanter intererat, vt inter corporales epulas inquisitus spiritales copias semper exhiberet. Quod si tamen aliquando comederet, paruo quidem cibo, sed tamen escis communibus vtebatur. Vnde summum genus æstimo patientiæ, inter humanas esse delicias, & abstinentiæ custodire mensuram. Sed, vt bona mentis ejus infucata laude referamus, erat totus Catholicus, totus paternis regulis perseueranter † adjunctus, & quicquid possunt legentes per diuersos quærere, in illius scientia cognoscebatur posse fulgere. Cujus nomini aliqua praui homines calumniosè nituntur ingerere, vnde sua videantur [illegible] aliquatenus excusare. Sed ille jam seculi peruersitate derelicta, præstante Domino, in Ecclesiæ pace † sepultus, inter Dei famulos credendus est habere consortium, dicerem adhuc fortasse reliqua de sancto viro quæ nobis totius probationis veritate comperta sunt, sed necesse est vt propositum nostrum potius exequamur, ne cùm simus debitores alterius promissionis, aliud diu referre importuna loquacitate videamur. Et vt vobis in regulis fidei nulla possit nocere surreptio, legite quas habetis in promptu Synodum Ephesinam & Chalcedonensem, nec non & encyclia, id est, epistolas confirmationis supradicti consilii. Quæ si diligenter excurritis, versutiæ improborum nulla vobis occasione præualebunt.

Canones de Paschali ciclo Dionysii Abbatis.

Multa quoque Dionysius à Græco transtulit.

† releg.

† adeo

† adjũctum

[illegible]

Cõcilia Ephesinũ & Chalcedonense & epistola encyclia.

Explicit lib. I. incipit II.

RECAPITVLATIO GENERALIS QVO STVDIO Scriptura ſancta legenda ſit.

CAPVT XXIV.

DEMVS itaque operam, & poſt introductorios libros auctoritatem cum expoſitoribus ſuis ſedula intétione curramus, viaſque intelligentię patrum labore repertas pio ſtudio ſubſequamur, non ad quęſtiones inaniſſimas auida ſuperfluitate tendamus. Quod dictum rationabiliter in tractatoribus probatiſſimis inuenitur, hoc proculdubio credamus eſſe diuinum, ſi quid diſſonum aut diſcordans patrum regulis contigerit inueniri, vitandum eſſe judicemus. Origo enim ſæuiſſimi erroris eſt, in ſuſpectis auctoribus amare totum, & ſine judicio defendere velle quod inuenis, ſcriptum eſt enim, omnia probate, quod bonum eſt tenere. Sed vt in † ſumma quæ ſunt dicenda complectar, cuncta quæ antiqui expoſitores probabiliter dixerunt, ſollicita mente tenenda ſunt: illa verò quæ ab eis intractata relicta ſunt, ne infructuoſo labore fatigemur, primum rimanda ſunt quas virtutes habeant, aut ad quæ nos inſtituta perducant, deinde quid nos velint de ſe legendo contrahere. Nam licet textus planiſſimus eſſe videatur, & hiſtorica relatione reluceat, modo tamen aut juſtitiam perſuadet, aut impietatem redarguit, aut tolerantiam prædicat, aut vitia mobilitatis accuſat, aut ſuperbiam damnat, aut bona humilitatis exaltat, aut impacatos reprimit, aut charitate pleniſſimos conſolatur, aut aliquid tale cómemorat, quo ad probos mores incitet, & à nefarijs cogitationibus reſpectu pietatis abducat. Deus enim ſi ſolis bonis præmia polliceretur, benignitas ipſius neglecta tepeſceret. Si verò magis jugiter minaretur exitium, deſperatio ſalutis præcipitaret ad vitia. Et ideò pius Redemptor pro ſalute noſtra vtrumque moderatus eſt, vt & peccatores denunciata pœna terreat, & bonis digna præmia compromittat. Quapropter ad intentiones librorum generaliter ſemper animus erigatur, mentémque noſtram in illa contemplatione defigamus, quæ non tantùm auribus ſonat, ſed oculis interioribus eluceſcit. Nam etſi ſimplex videatur eſſe relatio, nihil vacuum, nihil otioſum diuinis literis continetur, ſed ſemper ad vtilitatem aliquam dicitur, quæ rectiſſimis ſenſibus ſalubriter hauriatur. Et ideo quando bona referuntur, ad imitationem protinus erigimur, quando facinora punienda narrantur, operari talia formidemus. Ita fit vt ſemper aliquid vtilitatis acquiramus, ſi quapropter referuntur, aduertimus.

1. Theſſ. 5.
† ſummam

COS-

COSMOGRAPHOS LEGENDOS A MONACHIS.

CAPVT XXV.

COsmographorum quoque notitiam vobis percurrendam esse non immeritò suademus, vt loca singula quæ in libris Sanctis legitis, in qua parte mundi sint posita, euidenter cognoscere debeatis. Quod vobis proueniet absolutè, si libellum Iulij oratoris, quem vobis reliqui, studiosè legere festinetis, qui maria, insulas, montes famosos, prouincias, ciuitates, flumina, gentes, ita quadrifaria distinctione complexus est, vt penè nihil libro ipsi desit quod ad Cosmographi notitiam cognoscitur pertinere. Marcellinus, de quo jam dixi, pari cura legendus est, qui Constantinopolitanam ciuitatem & vrbem Hierosolymorũ quatuor libellis, minutissima narratione cõscripsit. Deinde penacem Dionysij discite breuiter comprehensum: vt quod auribus in supradicto libro percipitur, penè oculis intuentibus videre possitis. Tum si vos notitiæ nobilis cura flammauerit, habetis Ptolomæi codicem, qui sic omnia loca euidenter expressit, vt eum cunctarum regionum penè incolam fuisse judiceris. Eóq; fiat vt vno loco positi, sicut monachos decet, animo percurratis, quod aliquorum peregrinatio plurimo labore collegit.

Cosmographi a Monachis legendi.

Iulij Oratoris Cosmographia.

Marcellini Constantinopolitana & Hierosolymitana descriptio.

Ptolemæus.

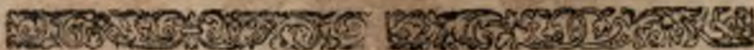
DE NOTIS AFFIGENDIS.

CAPVT XXVI.

ILlud etiam indicandum esse curauimus, vt vos labor noster instrueret, & qualicunque munusculo studium vestræ sanctitatis ornaret, præstãte Domino, quantum aut senex, aut longa peregrinatione fatigatus relegere præualui quibusdam codicibus patrum p͡ræsentes notas minio designatas, quæ sunt indices codicum, singulis quibusque locis, vt arbitror, competẽter impressi. Nam expositionibus Octateuchi hanc dedimus notam: Oct. Alteram, Regũ: Reg Tertiam, Psalterij: Ps. Quartam. Salomonis: Sal. Quintum, Prophetarum: Proph. Sextam, Agiographorum: AA Septimam, Euãgeliorum: Euang. Octauam Epistolis Apostolorum, Apostol. Nonam, actibus Apostolorum: Ac Apocalypsi: Aaa Quas in primordijs codicum, quos tamen sub ipso studio transire præualui, semper ascripsi, vt vos illas in textu positas sine ambiguitate possitis agnoscere, si paginas singulas studiosa mente curratis Tunc si placet, qui tamen plurima lectione præsumitis per tractatores probatissimos imitatio vobis facilè subjacebit. Ita fiet vt aliud inde genus expositionis acutissimum pulcherrimúmque nascatur, & quod forsitan priores nostri in commentis minimè dilucidauerunt, ibi

Notæ rubræ in libris olim ex præcepto vulgares.

aliquatenus reperiantur esse declarata. Idiomata quoque legis diuinæ, id est, proprias dictiones tali charactere pp. signauimus, vt vbicunque reperta fuerint, verba ipsa nulla præsumptione violentur.

DE SCHEMATIBVS AC DISCIPLINIS.

CAPVT XXVII.

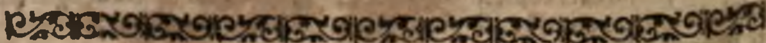
De schematibus & disciplinis scriptura sacra. Argumentum libri secundi Epitomatum volum.

ILlud quoque commonendum esse credimus, quoniam tam in literis sacris quàm in expositionibus doctissimis, multa per schemata, multa per definitiones, multa per artem Grammaticam, multa per artem Rhetoricam, multa per Dialecticam, multa per disciplinam Arithmeticam, multa per Musicam, multa per disciplinam Geometricam, multa per Astronomicam intelligere possumus: non abs re esse instituta secularium magistrorum, artes scilicet ac disciplinas cum suis diuisionibus, in sequenti libro paucis attingere: quatenus & qui talia didicerunt, breuiter admoneantur, & qui latiùs fortasse legere minimè potuerunt, aliquid exinde compendiosa breuitate cognoscant. Est enim rerum istarum procul dubio, sicut & patribus nostris visum est, vtilis & non refugienda cognitio, quando eam in literis sacris tanquam in origine generalis perfectæque sapientiæ vbique reperis esse diffusam. Nam cùm ibi reddita fuerit atque monstrata, sensus noster ad intelligendum modis omnibus adjuuatur. Sit ergo labor opus nostrum, vt † quod illi latius † plurimis codicibus ediderunt, nos breuissimè sicut iam dictum est, secundo volumine collecta pandamus. & quod illi ad exercendas versutias deriuarunt, nos ad veritatis obsequia laudabili deuotione reuocemus, quatenus quæ inde furtiuè sublata sunt, in obsequium rectæ intelligentiæ honesta conditione reddantur. Opus quidem, vt arbitror necessarium, sed considerata difficultate perarduum, in duobus libris comprehendere velle diuinarum & humanarum fontes copiosissimos literarum. Vbi Sedulij versus illi dicendi sunt:

† quæ † pluribus.

Sedulii versus.

Grandia prisco quidem, sed tu dare grandia nostri,
Quem magis offendit, quisquis sperando tepescit.

Breuissima legendum lingua.

QVID LEGVNT QVI SCRIPTVRAS Logicas introire non possunt.

CAPVT XXVIII.

QVod si quorundam simplicitas fratrum non potuerit, quæ sunt in sequenti libro deflorata cognoscere, quia penè breuitas omnis obscura est, sufficiat eis summatim earum rerum diuisiones, vtilitates, virtutésque perpendere, vt ad † cognoscendam legem diuinam feruida mentis intentione rapiantur. Per diuersos enim sanctissimos patres inuenient

† inquirendam.

vnde

vnde desiderium suum plenissima possint vbertate satiare. Tantum sit legendi sincerus affectus, & intelligendi sobrium votum. Tunc salutaris assiduitas eruditos efficiet, quos in prima fronte profunditas lectionis exterruit. Sciamus tamen non in solis literis positam esse prudentiam, sed perfectam sapientiam dare Deum vnicuique provt vult. Nam si tantùm in literis esset scientia rerum bonarum: qui literas nesciunt, vtique rectam sapientiam non haberent. Sed cùm multi aggrammati ad verum intellectum perueniant, rectámque fidem percipiant cœlitus aspiratam, dubium non est, puris ac deuotis sensibus Deum concedere, quod eis judicat expedire. Scriptum est enim: Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Quapropter actibus bonis & orationibus assiduis petendum est, vt ad veram fidem, operásque sanctissimas, vbi est vita nostra perpetua Domino comitante veniamus. Legitur enim: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam. Veruntamen nec illud patres sanctissimi decreuerunt, vt secularium literarum studia respuantur, quia non exinde minimum ad sacras Scripturas intelligendas sensus noster instruitur. Si tamen diuina gratia suffragante notitia ipsarum rerum sobriè ac rationabiliter inquiratur, non vt in ipsis habeamus spem profectus nostri, sed ipsa † transeunter desideremus nobis à patre luminum proficuam salutarémque sapientiam debere concedi. Quanti enim philosophi hæc solummodo lectitantes, ad fontem sapientiæ non venerunt, & vero lumine priuati, ignorantiæ cæcitate demersi sunt? Quoniam, sicut à quodam dictum est, numquam potest plenissimè inuestigari, quod non per viam suam quæritur. Multi iterum patres nostri talibus literis eruditi & in lege Domini permanentes, ad veram sapientiam peruenerunt. Sicut beatus Augustinus in libro de doctrina Christiana meminit, dicens: Non aspicimus quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus & doctor suauissimus, & martyr beatissimus: quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius, (nos addimus Ambrosium, ipsúmque Augustinum, atque Hieronymum, multósque alios innumerabiles Græcos.) Hoc etiam ipse fidelissimus Dei famulus Moyses fecit. De quo scriptum est, quòd traditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum: quos nos imitantes, acutissimè quidem, sed incunctanter vtrasque doctrinas si possumus legere festinemus. Quis enim audeat habere dubium, vbi virorum talium multiplex præcedit exemplum? scientes planè sicut jam dictum est, rectam verámque sapientiam Dominum posse concedere. Sicut ait liber Sapientiæ: Sapientia à Domino Deo est, & cum ipso fuit semper & permanet in æternum. Quapropter toto nisu, toto labore, totis desideriis exquiramus, vt ad tale tantúmque munus Domino largiente peruenire mereamur. Hoc enim nobis est salutare, proficuum, gloriosum, perpetuum: quoniam nulla mors, nulla mobilitas, nulla separare possit obliuio, sed in illa suauitate patriæ, cum Domino faciet æterna exultatione gaudere. Quod si alicui fratrum (vt meminit Virgilius)

Frigidus obstiterit circum præcordia sanguis.

Prudentia non in solis literis, sed perfectio eius datur à Deo. Psalm. 93.

Psalm. 126

† transeunter.

D. August. de doctrina Christiana.

Act. 7.

Sapientia vera à Deo est.

vt nec humanis nec diuinis literis perfectè possit erudiri, aliqua tamen scientiæ mediocritate suffultus, eligat certè quod sequitur.

Auctores de re hortensi. Locus obscurus.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes,

Quia nec ipsum à Monachis alienum, hortos colere, agros exercere, & pomorum fœcunditate gratulari. Legitur enim Psal. 127. labores fructuū tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Quod si hujus studij requirantur auctores, de hortis scripsit pulcherrimè Gargilius Marcialis, qui & nutrimenta olerum & virtutes eorum diligenter exposuit, vt ex illius commentarij lectione, præstante Domino, vnusquisque & saturari valeat, & sanari, quem vobis inter alios codices reliqui. Pari etiam modo in agris colendis, in apibus, in columbis, nec non & piscibus alendis inter cæteros Columella, & † Emilianus auctores probabiles extiterunt. Sed Columella sexdecim libris per diuersas agriculturæ species eloquens ac facundus illabitur, disertis potiùs quàm imperitis accommodus, vt operis ejus † studio non solùm communi fructu, sed etiam gratissimis epulis * explicantur. Emilianus etiam explanatos duodecim libros de hortis vel pecoribus aliisque rebus planissima lucidatione disseruit, quem vobis inter alios lectitandum, Domino præstante dereliqui. Hæc tamen cum peregrinis atque ægrotis præparantur, fiunt cœlestia, quamvis videantur esse terrena. Quale est enim languentes aut dulcibus pomis reficere, aut *columbarum fœtibus enutrire, aut piscibus alere, aut mellis suauitate mulcere? Nam cùm vel aquam frigidam in nomine suo Dominus pauperi præcipiat offerri, quanto gratius erit diuersis egentibus escas suauissimas dare, pro quibus in illo judicio fructum multiplicata possitis mercede recipere? Non debet negligi vndecunque potest homini subueniri probabiliter.

Columella. † V. Emilianus. † studiosi † explicantur *Emilianus.* * columbarum.

DE POSITIONE MONASTERII VIVARIENSIS SIUE CASTELLENSIS.

CAPVT XXIX.

Viuariense monasteriū.

INuitat siquidem vos locus Viuariensis monasterij ad multa peregrinis & egentibus præparanda, quando habetis hortos irriguos, & piscosi amnis Pellenæ fluenta vicina: qui nec magnitudine vndarum suspectus habetur, nec exiguitate temnibilis, influit vobis arte moderatus, vbicunque necessarius judicatur, & hortis vestris sufficiens & molitus. Adest enim cùm desideratur, & cùm vota compleuerit, remotus abscedit, sic quodammodo monasterio deuotus existens, vt nec ornet importunus, nec * potest deesse cùm quæritur. Maria quoque vobis ita subjacent, vt piscationibus variis pateant, & aptus piscis cùm libuerit variis possit includi. Fecimus enim illic, juuante Domino grata receptacula, vbi sub claustro fideli vagetur piscium multitudo: ita consentanea montium speluncis, vt nullatenus se sentiat captum, cui libertas est escas sumere, & per solitas se cauernas abscondere. Balnea quoque congruen-

* possit.

ter ægris præparata corporibus jussimus ædificari. Vbi fontium perspicuitas decenter illabitur, quæ & potui gratissima cognoscitur & lauacris. Ita fit vt monasterium vestrum potius quæratur ab alijs, quam vos extranea loca desiderare possitis. Verum hæc, vt scitis, oblectamenta sunt præsentium rerum, non spes futura fidelium, istud transiturum, illud sine fine est mansurum. Sed illic positi ad illa potius desideria transferamur, quæ nos faciant regnare cum Christo. Cassianum presbyterum, qui conscripsit de institutione fidelium Monachorum sedulo legite & libenter audite. Qui inter ipsa initia sancti propositi, octo principalia vitia dicit esse fugienda. Hic noxios motus animorum ita competenter insinuat, vt excessus suos hominem pene videre faciat, & vitare compellat, quos antea confusione caliginis ignorabat: qui tamen de libero arbitrio, à beato Prospero iure culpatus est. Vnde monemus vt in rebus talibus excedentem sub cautela legere debatis. Cujus dicta Victor † Martyritanus Episcopus Afer, ita Domino juuante purgauit, & quæ minus erat addidit, vt ei rerum istarum palma merito conferatur, quem inter alios de Africæ partibus citò nobis credimus esse dirigendum. Cætera vero genera Monachorum vehementer accusat. Sed vos charissimi fratres, Deo juuante, eas partes legite quas salubriter cognoscitur ille laudasse. Nam si vos in Monasterio Viuariensi, sicut credere dignum est, diuina gratia suffragante cœnobiorum consuetudo competenter audiat, & aliquid sublimius defectos animos optare contingat, habetis montes castelli Secreta suauia, vt velut anachoritæ, præstante Domino, feliciter esse possitis. Sunt enim remota & emicantia Eremi loca, quando muris pristinis ambientibus probantur inclusa. Quapropter aptum vobis erit eligere exercitatis jamque probatissimis illud habitaculum, si prius in corde vestro fuerit præparatus ascensus. Legendo enim cognoscitis vnum de duobus, quid aut desiderare, aut tolerare possitis. Tantum, est vt conuersationis probitate seruata, qui non valet alios sermonibus docere, morum videlicet instruat sanctitate.

Cassiani libri de institutione monachorum qua cautela legendi.

† V. C. Martyritanus. Victor episcopus Afer. Cassiani dicta purgauit.

DE ANTIQVARIIS, ET COMMEMORATIONE orthographiæ.

CAP. XXX.

EGo tamen fateor votum meum inter vos quæcunque possunt corporeo labore compleri, Antiquariorum mihi studia, tamen veraciter scribant, non immeritò forsitan plus placere: quòd & mentem suam relegendo scripturas diuinas salutariter instruunt, & Domini præcepta scribendo longe latéque disseminant. Felix intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, digiti linguas aperire, salutem mortalibus tacitum dare, & cõtra diaboli surreptiones illicitas calamo atramentóque pugnare. Tot enim vulnera Satanas accipit, quot Antiquarius Domini verba describit. Vno itaque loco situs, operis sui disseminatione per diuersas

Antiquariorum studium commendat in describendis S. Scripturarũ codicibus.

prouincias vadit. In locis ſanctis legitur labor ipſius, audiunt populi vnde ſe à praua voluntate conuertant, & Domino pura mente deſeruiant. Operatur abſens de opere ſuo. Nequeo dicere, viciſſitudinem illum de doctorum bonis non poſſe percipere, ſi tamen non cupiditatis ambitu, ſed recto ſtudio talia noſcatur efficere. Verba cœleſtia multiplicat homo: & quadam ſignificatione comprobabili, ſi fas eſt dicere, tribus digitis, ſcribitur quod virtus ſanctæ Trinitatis effatur. O ſpectaculum bene conſiderantibus glorioſum! Arundine currente verba cœleſtia deſcribuntur, vt vnde diabolus caput Domini in paſſione fecit percuti, inde ejus calliditas poſſit extingui. Accedit etiam laudibus eorum, quod factum Domini aliquo modo videntur imitari, qui legem ſuam licet, figuraliter ſit dictũ, omnipotentis digiti operatione conſcripſit. Multa ſunt quidem, quæ de tam inſigni arte referantur, ſed ſufficit eos dici librarios qui libræ Domini juſtitiæque deſeruiunt. Sed ne tanto bono mutatis literis, ſcriptores verba vitioſa permiſceant, aut ineruditus emendator neſciat errata corrigere: Ortographos antiquos legant, Velium Longum, Curtium, Valerianum, Papirianum, Adamantium Martyrium, de v. & b. ejuſdem de primis, medijs atque vltimis ſyllabis, ejuſdem de b litera trifariam in vnum poſita, & Eutichende aſpiratione, ſed & Focam de differentia generis. Quos ego † quantum potui ſtudioſa curioſitate collegi. Et ne quempiam memoratorum codicum obſcuritas derelicta turbaret, quoniam antiquarum declinationum promixtione propria partes confuſæ ſunt, magno ſtudio laboris incubui, vt in libro ſequeſtrato atque compoſito, qui inſcribitur de ortographia ad vos defloratæ regulæ peruenerint, & dubitatione ſublata liberior animus viam emẽdationis incederet. Diomedem quoq; & Theoctiſtum aliqua de tali arte conſcripſiſſe comperimus: qui ſi inuenti fuerint, vos quoque eorum deflorata colligite. Fortè & alios inuenire poſſitis, per quos notitia veſtra potius inſtruatur. Iſti tamen qui memorati ſunt, ſi aſſiduo ſtudio relegantur, omnem vobis caliginem ignorationis abſcindunt: vt quod hactenus ignoratum eſt, habeatur ex maxima parte notiſſimum. His etiam addidimus in codicibus cooperiendis doctos artifices: vt literarum ſacrarum pulchritudinem facies deſuper decora veſtiret; exemplum illud dominicæ figurationis ex aliqua parte forſitan imitantes, qui eos quos ad cœnam æſtimauit inuitandos, in gloria cœleſtis conuiuij ſtolis nuptialibus operuit. Quibus multiplices ſpecies facturarum in vno codice depictas, ni fallor expreſſimus, vt quem maluerit ſtudioſus tegumenti formam, ipſe ſibi poſſit eligere. Parauimus etiam nocturnis vigilijs mechanicas lucernas, conſeruatrices illuminantium flammarum, ipſas ſibi nutrientes incendium, quæ humano miniſterio ceſſante, prolixè cuſtodiant vberrimi luminis abundantiſſimam claritatem, vbi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur. Sed nec horarum modulos paſſi ſumus nos vllatenus ignorare, qui ad magnas vtilitates humani generis noſcuntur inuenti. Quapropter Horologium vobis vnum, quod ſolis claritas indicet, præparaſſe cognoſcor: alterum vero aquatile,

Arundine ſcribuntur Sacra ſcriptura, quia Diabolus caput Chriſti arundine fecit percuti.

Orthographi antiqui.

† quanta

Liber Caſſiodori de ortographia commendatur.

Codicum cooperiendorum artifices.

Lucernæ ipſas ſibi nutrientes incendium

Horologia duo.

aquatile, quod die noctúque horarum iugiter indicat quantitatem quia frequenter nonnullis diebus solis claritas abesse cognoscitur, miróque modo in terris aqua peragit, quod solis flammeus vigor desuper modulatus excurrit. Ita quę natura diuisa sunt ars hominum fecit ire cōcorditer: in quibus fides rerum tanta veritate cōsistit, vt quod ab vtrisque geritur, per internuncios æstimes esse constitutum. Hæc ergo procurata sunt, vt milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendum diuinum quasi tubis clangentibus † euocentur. † V.C. educentur.

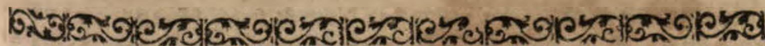

DE MEDICIS.

CAPVT. XXXI.

SEd & vos alloquor fratres egregios, qui humani corporis salutem sedula curiositate tractatis, & cōfugientibus ad loca Sanctorum, officia beatæ pietatis impenditis: tristes passionibus alienis, de periclitantibus mœsti, susceptorum dolore confixi, & in alienis calamitatibus mœrore proprio semper attoniti: vt sicut artis vestræ peritia docet, languentibus syncero studio seruiatis, ab illo mercedem recepturi à quo possunt pro temporalibus æterna retribui. Et ideò discite quidem naturas herbarum, commixtionésque specierum sollicita mente tractare: sed non ponatis in herbis spem, non in humanis consiliis sospitatem. Nam quamvis medicina legatur à Domino constituta, ipse tamen sanos efficit, qui vitam sine fine cōcedit. Scriptum est enim. Omne quod facitis in verbo aut in opere, in nomine Domini Iesu facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum. Quod si vobis non fuerit Græcarum literarum nota facundia, imprimis habetis herbarium Dioscoridis, qui herbas agrorum mirabili proprietate disseruit, atque depinxit. Post hæc legite Hippocratem atque Galenū Latina lingua conuersos, id est, Therapentica Galeni ad Philosophū Glauconem destinata, & anonymū quendam, qui ex diuersis auctoribus probatur esse collectus. Deinde Cœlij Aurelij de medicina, & Hippocratis de herbis & curis, diuersósque alios de medendi arte compositos, quos vobis in Bibliothecæ nostræ finibus reconditos Deo auxiliante dereliqui.

De Medicis antiquis. Eccles. 1. Therapeutica Galeni. Cœlij Aurelij de medicina Hippocratis de herbis & curis libri.

COMMONITIO ABBATIS CONGREgationisque Monachorum.

CAPVT. XXXII.

QVapropter omnes quos monasterij septa concludunt, tam patrum regulas, quàm præceptoris proprij iussa seruate, & libenter quæ vobis salubriter imperantur efficite: quia magnæ remunerationis præmium sine aliquo murmure præceptis salutaribus obedire. Vos autem san-

Commonitio Abbatis cōgregationisque monachorum.

Abbates Chalcedonius & Gerontius. ctissimos viros abbates Chalcedonium & Gerontium deprecor vt sic cuncta disponatis, quatenus gregem vobis creditum præstante Domino ad beatitudinis dona perducere debeatis. Peregrinum igitur ante omnia suscipite, eleemosynam date. Nudum vestite, esurienti panem frangite, quoniam iste verè dicendus est econsulatus qui miseros consolatur Ipsos autem rusticos qui ad vestrum monasterium pertinent, bonis moribus erudite, quos adiectarum pensionum pondere non grauetis. *Matth. 11* Scriptum est enim: Iugum meum suaue est, & onus meum leue est. Illud verò quod familiare rusticis comprobatur, furta nesciant, lucos colere prorsus ignorent, viuãt innoxio proposito & simplicitate fœlici. Secundus illis ordo conuersationis purissimus imponatur, frequenter ad monasteria sancta conueniant, vt erubescant vestros se dici, & non de vestra institutione cognosci Sciant etiam Deum vbertatem agris eorum dignanter infundere, si eum feliciter consueuerint inuocare. Data est itaque vobis quę iam vrbs propria, ciues religiosi, in qua si concorditer & spiritualiter Domino præstante transigitis, cœlestis jam patriæ præfiguratione gauderis. Nolite amare desidiam quam Domino cognoscitis odiosam. Præstò vobis sunt sanctarum scripturarum instrumenta dogmatica cum expositoribus suis, qui veri sunt floriferi cãpi, cœlestis paradisi poma suauia, vnde & fideles animæ salubriter imbuantur, & linguæ vestræ non caduco, sed fructuoso nimis instruantur eloquio. Quapropter desideranter introite mysteria Domini, vt sequentibus iter iudicare possitis, quia magnæ verecundiæ pondus est habere quod legas, & ignorare quod doceas. Et ideo futuræ beatitudinis memores, vitas patrum, confessiones fideliũ, passiones martyrum legite constanter, quas inter alia in Epistola sancti Hieronymi ad Chromatium, & Heliodorum destinata, procul dubio reperitis, qui per totum orbem terrarum floruere, vt sancta imitatio vos prouocans, ad cœlestia regna perducat. *D. Hieronymi epistola ad Chromatium & Heliodorum de passionibus martyrum.* Scientes quia non solùm in agone sanguinis, aut in virginitate carnis positæ sint coronæ, sed & omnes, qui juuante Deo vitia sui corporis vincunt, rectéque credunt, palmam sanctæ remunerationis accipiunt Sed quò facilius, sicut dictum est, mortiferas mundi delectationes noxiáque blandimenta Domino præstante vincatis, & litis hujus seculi (sicut de beatis legitur) transeuntes, ad illud semper primi Psalmi festinate remedium salutare, vt legem Domini diebus noctùque meditemini. Tunc non inueniet inimicus proteruus locum, cùm totum Christus occupauerit animum. Nam & pater Hieronymus pulchrè complexus est dicens: Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis. *D. Hieron.* Dicite mihi viri prudentissimi quid beatius quàm illum habere propicium, quem iracundum non valemus effugere? Nam si præfectum vox præconis† enunciet, si carpentum ipsius strepentibus rotis transire noscamus, nónne omnes voluptates cordis abjicimus, dum conspectum ipsius reuerentiámque metuimus? Deus intonat per conuexa cœli, fulgura demonstrat in nubibus, frequenter commouet fundamenta terrarum, & proh dolor! præsentia ipsius non timetur, qui vbique totus & omnipotens esse cognoscitur. Quapropter absentem judicem non credamus,

† *enuntiat.*

damus,& rei ad ipsius tribunalia non veniemus. Qui minus peccat, gratias agat quoniam non est desertus à Domini misericordia, vt præceps laberetur ad vitia. Qui plurimum deliquit incessanter exoret, nemo ad excusationes perfidas & subdola voto committat. Reos nos fateamur, qui absolute † delinquimus, nihil est stultius quàm illi velle mentiri, cui nulla secus proferatur illud. Tanta est misericordia, si putatur mente purissima, nulla est causa deterior apud pium iudicem, nisi quando subiectus suam negligit sospitatem. Oremus ergò fratres carissimi, quatenus qui humano generi tam magna largitus est, vt ouem perditam reportare suis humeris dignaretur, & per incorporationis beneficium rumperet vincula peccatorum, vt ignaris atque alienatis fidei arcana patefaceret, baptisma donaret, martyrium cōcederet, eleemosynas fieri suaderet, sancta quoque nos orationis institutione purgaret, remittere nos fratribus peccata præciperet, vt ipse quoque similiter debita nostra laxaret, vt conuerteremus errātes, quatenus erroris nostri ligamina soluerentur, vt pœnitētiam summo studio quæreremus, vt haberemus abundantiam charitatis circa Deum & proximum nostrum. Super his etiam communicationem corporis & sanguinis sui clementissimus Redemptor indulsit, quatenus pietas Creatoris hinc maximè possit intelligi, cùm nos tantis beneficiis si tamen eum puro corde quæramus, fecisset absolui. Addat ipse quoque nunc cumulum muneribus suis, nostros sensus illuminet, corda nostra purificet, vt scripturas sanctas mente purissima cognoscere mereamur, & mandata ipsius suffragante nobis eius gratia compleamus.

† delinque Scripturarū sententia emanda vitarum vitia videntur.

Hyperbaton

ORATIO C a p. XXXIII.

PRæsta Domine legentibus profectum, quærentibus legem tuam peccatorum omnium remissionem: vt qui desiderio magno ad lumen scripturarum tuarum peruenire cupimus, nullis peccatis caligantibus, obscuremur. Attrahe nos ad te virtute omnipotentiæ tuæ, non relinquas sua voluntate vagari, quos pretioso sanguine redemisti, imaginem tuam in nobis non sinas obscurari: quæ si te præsente defendatur, semper egregia est. Non diabolo, non nobis liceat tua dona subuertere: quia totum fragile est quicquid tibi nititur obuiare. Audi nos, pie Rex, contra peccata nostra, & prius, illa nobis † præmone, antequam nos per ea iuste possis in tua examinatione damnare. Quid nobis nostra insidiatur iniquitas, quid contra nos delicta confligunt, creaturam tuam euertere cupiunt, quæ nulla substantiæ firmitate consistunt? Dicat certè Diabolus, cur non insaturabili dolore persequitur? nunquid illi consilium dedimus, vt tibi Domino superbus existeret, & de beatitudine collata caderet, cùm tantæ per te virtutis insignia possideret? sufficiat quòd nos in Adam perculit, quare quotidianis deceptionibus impius calumniator insequitur? & sicut à gratia tua per culpam suam cecidit, nos quoque vt ab eadem separemur, exquirit? Concede, Domine, contra hostem cru-

Oratio Cassiodori ad Deum.

† præmoue.

Renunciare diabolo & credere in Deum.

delissimum pium tuæ defensionis auxilium, vt sicut ille fragilitatem nostram non desinit † impetere, ita tuis possit viribus confusus abscedere. Non permittas, bone Rex, in nobis suauissimum hostem sua vota cõplere, qui te grauiter elegit offendere. Quid nos sicut leo rugiẽs circuit, quid deuorare contendit? Semel illi in baptismate sacro renuntiauimus, semel tibi Domine, credere professi sumus, tales nos per tuam defensionem cõcede seruari: quales nos fieri per aquam regenerationis creator altissime præstitisti. Qui tui esse cœpimus, alium Dominum nesciamus. Tua gratia redempti sumus, tua mandata te donãte faciamus. Si nos relinquis tergiuersator inuadit, indefectus atque impudens semper assistit, lucra sua cõputans humanas ruinas: blanditur vt decipiat: instigat vt perimat, maximè per corpus nostrum animas decipit: & ita labilis per desideria humana diffunditur, vt nulla penè prouidentia, nullo prorsus cõsilio sentiatur. Longum est per cuncta discurrere, vt aliquis possit obsistere, nisi tu, Domine, illi deuoueris obuiare. Quid enim de nobis possit facere, qui te in nostro corpore ausus fuit per subdola machinamenta tentare? Exaudi nos, ô custos hominum, hîc nos ab illo indulgentia tua libera, qui nos trahere nititur ad gehẽnam. Cum illo sortem non habeamus, vt tecum Domine, habere possimus: vindica fabricam tuam ab illo qui destruit, damnati alios non faciat, qui se ipse damnauit: sed potius ille cum suis pereat, qui perdere cuncta festinat. Eja nunc carissimi fratres, festinate in Scripturis S. proficere: quãdo me cognoscitis, pro doctrinæ vestræ copia, adjutorio dominicæ gratiæ tanta vobis & talia congregasse. Conferre nunc legentes vicissitudinem rerum, vt pro me Domino jugiter supplicare dignemini: quoniam scriptum est, Orate pro inuicem, vt saluemini. O inæstimabilis pietas virtúsque creatoris, quando in commune vtile esse promittitur, si pro nobis inuicem pio Domino supplicemus!

† impedire.

Renuntio diabolo. Credo in Deum

Epilogus.

Iacob 5.

Explicit liber ii. Cassiodori Senatoris de institutione diuinarum Scripturarum.

MAGNI AVRRELII CASSIODORI SENATORIS, DE SCHEMATIBVS ET TROPIS COLlectio ex Sacerdote, id est, ex Beda Presbytero.

I. DE SCHEMATIBVS.

OLET aliquoties in Scripturis ordo verborum causa decoris aliter quàm vulgaris via habet, figuratus inueniri. Quod Grammatici Græcè schema vocant, nos habitum, vel formam vel figuram rectè nominamus: quia per hæc quodammodo vestitur

uestitur & ornatur oratio. Solet item tropica locutio reperiri, quę fit translata dictione, à propria significatione ad non propriam, necessitudinis similitudine, aut ornatus gratia. Et quidem gloriantur Gręci talium se figurarum vel troporum fuisse repertores. Sed vt cognoscas, dilectissime fili, & cognoscant omnes qui hæc legere voluerint: quia sacra Scriptura cæteris omnibus scripturis non solùm auctoritate, quia diuina est: vel vtilitate, quia ad vitam ducit æternam; sed & antiquitate præeminet, & positione dicendi, vnde placuit mihi collectis de ipsa exemplis aliqua ostendere: quia nihil huiusmodi schematum vel troporum valent prætẽdere secularis eloquentię magistri, quod non illa pręcesserit. Sunt autem multæ schematum species: sed eminentiores hæ sunt: Prolepsis, Zeugma, Hypozeuxis, Syllepsis, Anadiplosis, Anaphora, Epanalepsis, Epizeuxis, Paranomasia Schesisonomatō, Paromœō Homœteleutō, Homœoptoton Polyptoton, Hyrmos, Polysynthetō, Dialytetō. *Prolepsis*, i. pręoccupatio, siue pręsumptio dicitur: figura est quando ea quæ sequi debent, anteponuntur: vt in Psalmis: Fundamenta eius in montibus sanctis, diligit Dominus portas Syon super omnia tabernacula Iacob. Antè posuit eius: & postea, cuius, id est, Domini, & alibi: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & in vestem miserunt sortem: pro diuident & mittent. Et Ezechiel nihil anteponens ita incipit: Et factum est in xxx. anno, &c. Coniunctionem præposuit, quæ habet subiungi. *Zeugma*, quæ dicitur coniunctio, & est figura quando multa præcedentia aut vno verbo, aut vna sententia concluduntur. Verbi gratia, vt in Apostolo: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis. Sententia autem concluditur, vt Psalmista præponens: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Et ad vltimum ita concludit: Quia facit hæc, non commouebitur in æternum. *Hypozeuxis* est figura superiori contraria, vbi singula verba, vel sententiæ quibuscunque clausis subiunguntur. Verba, vt in Psalmo; Virtutem terribilium tuorum dicent. Et Apostolus: Siue prophetiæ, inquit, euacuabuntur: siue linguæ cessabunt; siue scientia destruetur. Sententiæ, vt: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum: Si insurgat aduersum me prælium, in hoc ego, &c. *Syllepsis* est figura, cùm disceptantes causas in vnam significantiam congregamus: vt ibi: Attendite popule meus legem meam. Et iterum: Ad faciendam vindictam in nationibus. Vindictam enim singularis est numeri, quod verò addit, increpationes in populis, est pluralis. Fit etiam Syllepsis in sensu, vbi pro multis vnus, vel pro vno multi ponuntur. Pro multis vnum: vt, Misit in eis muscam caninam, & comedit eos: ranam, & disperdidit eos. Cùm non tantum muscam vel ranam vnam, sed plures & innumeras ad exterminandos Ægyptios mitteret. Pro vno multi: vt, Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, &c. Reges, pro Herode: principes, pro Pilato, pontifices, Apostoli intellexerunt. Lege actus Apostolorum. *Anadiplosis* est congeminatio dictionis in vltima parte versus præcedentis, & prima sequentis: vt ibi: Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Hie-

Prolepsis quid.

Zeugma quid.

Hypozeuxis.

Syllepsis.

Anadiplosis.

rusalem, quę ædificatur vt ciuitas. &c. Et Hier. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas cisternas: dissipatas, quæ aquam non valent continere. *Anaphora* est congeminatio vel relatio, cùm eadem dictio bis sæpiusve per principia versuum repetitur: vt ibi: Dominus illuminatio mea, &c. Dominus protector vitæ meæ, &c. Et iterum: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, &c. Fit autem Anaphora & in eodem versu per principia versuum: vt ibi: Vox Domini in virtute Vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros. Quę figura in Psalmis vsitatissima est. Hanc quidam Epanaphorā vocant. *Epanalepsis* est sermonis in principio versus positi, in ejusdem fine repetitio: vt in Apostolo: Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Et in Psalmis: Deus quis similis erit tibi, ne quando taceas neque cōpescaris Deus. *Epizeuxis* est ejusdem verbi in eodem versu sine aliqua dilatione congeminatio, vt in Esaia: Consolamini, consolamini popule meus. &c. Et in eodem: Eleuate, eleuate, &c. Et in Psalmo: Dies diei eructat verbum, &c. Alibi repetitio ejusdem sermonis, palinlogiæ obtinet nomen. *Paronomasia* denominatio dicitur, quotiens dicto penè similis ponitur in significatione diuersa; scilicet mutata litera vel syllaba, vt in Psalmo xxxi. juxta Hebraicam veritatem: In te confisi sunt patres nostri, & non sunt confusi. Et Apostolus: Videte malos operarios. Videte malos operarios. Videte concisionem, nos enim sumus circuncisio, qui spiritu seruimus Deo. Quam figuram Esayas eleganter in sua lingua confecit, vbi ait: Expectaui vt faceret judicium, & ecce iniquitas: & justitiam, & ecce clamor: Hebraica enim veritate, judicium, mesphat, iniquitas mesphaa: justitia sadacha, clamor appellatur suaca. Pulchre itaque vna vel addita, vel mutata litera sic verborū temperauit similitudinē, vt pro mesphaa, mesphat dicere: & pro sadacha poneret suaca. *Schesisonomaton* est multitudo nominum conjunctorum, diuerso sono rem vnam significantium, vt: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Et in Psalmis: Peccauimus cum patribus nostris, injustè egimus, iniquitatem fecimus. *Paromœon* est cum ab eisdem literis diuersa ponuntur verba. Quæ nimirum figura, quantum ad positionem literarum pertinet, melius in lingua sua, in qua est edita requiritur. Huius tamen & nos & in translatione nostra vnum demus exemplum. Dictum est in psalmis: Benediximus vobis de domo Domini, Deus Dominus, &c. Et iterum in alio psalmo: Furor illis secundum similitudinem serpentis sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, &c. *Homœoteleuton*, id est, similis terminatio, dicitur quotiens media & postrema versus sententiæ simili syllaba finiuntur, vt Ecclesiastes: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi. Hac figura & Poëtæ & Oratores sæpe vsi sunt. Poëtæ hoc modo: Peruia diuisi patuerunt cœrula ponti. Oratores sic: Beatus Iob Deo soli sibique cognitus in tranquillitate ad nostram notitiam perducendus: tactúsque verbare, vt odorem suarum virium tanto longius spargeret, quanto, more aromatum, melius ex incisione flagraret. Quo schemate, ille qui hoc scri-

psit, beatus Papa Gregorius, vsus sæpe reperitur, & huiusmodi orationes esse reor, quas Hieronymus presbyter continuas rhetorum declamationes appellare consueuit. *Homœoptoton* est, cùm in simili sono exeunt dicta plurima: vt, Cantate, exultate & psallite, Ezechiel propheta: Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem. Et paulo post: In montibus comedentem, vxorem proximi sui polluentem, egenum & pauperem contristantem, rapinas capientem, pignus non reddentem, & ad idola oculos suos leuantem, abominationem facientem, ad vsuram dantem & amplius accipientem: nunquid viuet? *Polyptoton* est cùm diuersis casibus variatur oratio: vt Apostolus: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, amen. Et in Psalmo: Nunc dealbabuntur in seculum mons Dei, mons pinguis. Vt quid suspicamini montes coagulatos, montem in quo beneplacitum est Deo habitare? *Hyrmos*, id est conuenientia: dicitur quando series orationis tenorem suum vsque ad vltimum seruat, nulla videlicet alia de causa, vel persona mutata: vt in Psalmis: Deus in nomine tuo saluum me fac, &c. Vsque dum ait, Non proposuerunt Dominum ante conspectum suum. Orat enim propheta, vt auxilio Dei saluatoris ab hostium insequutione liberetur. *Polysyntheton* est oratio multis annexa conjunctionibus, vt Deus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra viuentium, & emundet in terra animam eius, & non tradat eum in animam inimicorum ejus. *Dialyton* vel Asyntheton est figura superiori contraria, carens conjunctionibus: vt Iubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi ejus: Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua, Domine in multitudine virtutis tuæ: id est, vt multa & magna esse ostendantur.

Homœoptoton. *Polyptoton.* *Hyrmos.* *Polysyntheton.* *Dialyton.*

DE TROPIS.

CAP. II.

TRopus est dictio translata à propria significatione ad non propriam similitudinem, ornatus necessitatisve causa. Sunt autem tropi qui Latinè dicuntur vel modi, vel mores possunt appellari, numero tredecim: Metaphora, Catachresis, Metalepsis, Metonymia, Antonomasia, Epitheton, Synecdoche, Onomatopœia, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole, Allegoria, Homœosis. *Metaphora* est rerum verborumque translatio. Hęc fit quatuor modis. Ab animali ad animale, ab inanimali, ad inanimale, ab animali ad inanimale, ab inanimali ad animale. Ergo ab animali ad animale: vt: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Et: Deus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi. Et: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Nam & homines, & bestiæ, & volucres animam habent. Ab inanimali ad inanimale, vt, Aperi Libane, portas tuas, & qui perambulant semitas maris. Trãslatio est enim

De Tropis *Metaphora*

à ciuitate ad mōtē,& à terra ad mare: quorū nulla animā habent, Ab animali ad inanimale: vt Exsiccatus est vertex Carmeli: homines enim, non mōtes verticem habent: Ab inanimali ad animale, vt: auferam à vobis cor lapideū. Nō enim lapis, sed populus animam vel cor habet. Hic tropus & ad Dominū multipliciter pertinet. A volucribus, vt: Sub vmbra alarū tuarum protege me, Domine A feris, vt Dominus de Sion rugiet. A membris humanis: ,Qui mensus est pugillo aquas,& cœlos palmo ꝑōderauit. Ab homine interiori, vt: Inueni Dauid filium Iesse virum secundùm cor meū. A motibus humanis, vt: Cùm loquetur ad eos in ira sua,& in furore suo conturbabit eos. Et iterum: Pœnitet me fecisse hominem. Et in alio loco: Zelatus sum Sion, zelo meo: & innumerabilia hujusmodi. A rebus insensibilibus, vt: Ecce, ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno Qui videlicet tropus & in communi locutione est vsitatissimus, vt cùm dicimus. Fluctuare segetes, germinare vites, floridam juuentutem lacteam caniciem. *Catachresis*, id est, abusio, nominis aut verbi ad significādā rē, quæ propria appellatione deficit, vt: Pones vectes in quatuor angulos mensæ per singulos pedes,& sextum sagum in fronte duplicabis. Et ibi: Cōfringes cornua arcuū,& labiū calicis,& repandidij. Hæc eò à metaphora differt, quòd illa vocabulum habenti, aliud largitur: hæc quia nō habet proprium, alieno vtitur. Pedes, quippe,& frons,& cornu,& labium hominum tantum sunt & animantium, non etiam rerum insensibilium. Quæ nomina si Scriptura præfatis rebus non imposuisset, quod propriū his diceret, non haberet. Ad hunc tropū pertinet quod scriptum est: Erat autem Hierosolymis pobatica piscina: à piscibus enim vocabulum trahit,& accepit pro aqua, quæ nequaquam propter pisces, sed propter lauandas hostias, vt fertur est collecta. Vnde & Græcè nomen Probaton est sortita. *Metalepsis* est dictio gradatim ascendens ad id, quod ostendit & ab eo quod præcedit, id quod sequitur insinuans. Vt in Psalmo legimus: Labores manuum tuarum &c. labores posuit, pro his quæ laborādo acquirunt homines, bonis. *Metonymia* est quædam veluti transnominatio. Hujus multæ sunt & ostenduntur species. Aut enim per id quod continet, id quod continetur ostendit, vt: Effundens hydriam in canalibus. Aut contrà, vt: Accipe literas tuas. Nec enim hydria effundebatur, sed quod in ea continebatur: nec literæ in manus, sed charta, quæ literas continet, assumitur. Et iterum in libris Regum: Et dimitte arcam,& vadat, & aspicietis. Non enim arca, sed plaustrum quod continebat arcam vel boues qui ducebant plaustrum, ire poterant, Hæc & per efficientem id quod facit,& econtrà per hoc quod fit efficientem sæpe designat. *Antonomasia* est significatio vice nominis posita, quæ ex accidentibus propriam significat personam: quæ fit tribus modis: ab animo, à corpore, extrinsecus. Ab animo, vt: Nunquid tu percussisti superbum? A corpore, vt: Vir spurius altitudinis sex cubitorum & palmo: ab elatione enim animi, diabolus à corporis quantitate gygas significatur. Extrinsecus quæ sumuntur, in plures species diuiduntur. Descendunt enim à genere, vt: Nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros? A loco, vt: Auctorem seditionis sectæ Nazareno-

Margin notes: Catachresis. — Metalepsis. — Metonymia. — Antonomasia.

renorum. Ab actu, vt: Qui autem tradidit illum, dedit eis signum dicens. Ab euētu, vt: Discipulus ille quem diligebat Iesus. Per hunc tropum, aliquoties & Deus ille demonstratur. A genere, vt: Osanna filio Dauid. A loco, vt: Qui sedes super Cherubin, appare, Ab actu, vt Peccaui, quid faciam tibi, ô custos Hominum! *Epitheton* est præposita dictio proprio nomini. Nam Antonomasia vicem nominis sustinet: Epitheton nunquam sine nomine fit, vt: Dilectus Deo & hominibus Moyses, &: Misericors & miserator Dominus. & justum oppressum. Fit autem Epitherō tribus modis: Ab animo, à corpore, extrinsecus. His duobus tropis vel vituperamus aliquem, vel laudamus. *Synecdoche* est significatio pleni intellectus capax, cùm plus minúsve pronunciat. Aut enim totum apertè ostendit, vt: Verbum caro factum est Et: Eramus in naui vniuersæ animę trecenti septuaginta quatuor. Aut cōtrà, vt ibi: Ergo propter parasceuen Iudæorum, quia juxta erat monumentum, ibi posuerunt Iesum. *Onomatopœia* est verbum de sono factum, vt: Cymbalum tinniens, & clangor tubarū, &: stridebant cardines cœli. Ad hunc tropum quidam pertinere asserunt fremitus leonum, balatus pecorum, rugitus asinorum, sibilos serpētum, cæterorúmque vocem confusam animalium, quæ & ipsa Scripturis sanctis sæpius indita reperitur: vt, Rugitus leonis, & vox leænæ, & feruens & fremens sorbet terram. *Periphrasis* est circumloquutio, quæ fit vt breuitatem splendidè describat & producat, aut fœditatem circuitu euitet. Splendidè producta describitur breuitas, vt Apostolus: Scimus quod si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem habemus à Deo, domum, nō manufactam æternam in cœlis. Fœditatem circuitu euitans, vt: Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt inuicem concupiscentiis suis, masculi in masculos turpitudinem operantes. *Hyperbaton* est transcensio quædam verborum ordinem turbans, cujus species quinque sunt, Hysterologia, Anastrophe, Parenthesis, Tmesis, Syncresis. *Hysterologia* vel Hysteron proteron est sententiæ cum verbis ordo commutatus, vt: Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo. Prius enim Deus miserando justificat impium, & sic benedicendo coronat justum. *Anastrophe*, est verborum tantùm ordo præposterus, vt: quamobrem deprecabor Dominum, pro, ob quam rem. *Parenthesis* est interposita ratiocinatio diuersæ sententiæ, vt: Cùm vidissent gratiam, quæ data est mihi, (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi inter gentes) Iacobus, Ioannes, & Cephas dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis. *Tmesis* est vnius compositi aut simplicis verbi sectio vna dictione vel pluribus interjectis: quæ species non facilè in Scripturis, quæ ex Hebræo sermone vel Græco translatæ sunt potest inueniri. Est autem hujusmodi: Hieróque genuit solymis, Dauidica proles: hoc est, Hierosolymis. *Syncresis* est Hyperbaton ex omni parte confusum, vt: Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ de-

Epitheton. Synecdoche. Onomatopœia. Periphrasis. Hyperbaton. Hysterologia. Anastrophe. Parenthesis. Tmesis. Syncresis.

argentatæ,& posteriora dorsi ejus in pallore auri. Dum discernit cœlestis reges super eam,niue dealbabuntur in Selmon,mons Dei,mons pinguis. Prius enim hic,vt Augustinus ait,quærendus est ordo verborum,quomodo finiatur sententia, quæ vtique pendet,cùm dicitur : Si dormiatis,&c. Denique quod ait:Pennæ columbæ deargentatæ,vtrum singulari numero intelligendum sit,huius pennæ,an plurali,hæ pennæ.Sed singularem numerum Græcus excludit,vt enim bona pluraliter hic positum legitur.Sed adhuc incertum est,vtrum hæ pennæ,an ô vos,pennæ vt ad ipsas pennas loqui videatur. Vtrum ergo vobis,quæ præcesserunt, finiatur ista sententia,vt ordo sit. Deus dabit verbum euangelizantibus virtute multa. Si dormiatis inter medios cleros: vt istud hic dicere intelligatur qui speciei domus tanquam spolia diuiduntur, id est, si dormiatis inter medios cleros ô vos qui diuidimini speciei domus per manifestationem spiritus ad vtilitatem,vt alij quidem detur per spiritum sermo sapientiæ : alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alij fides,alij linguarum genera,alij gratia curationum in eodem spiritu : Si ergo vos dormiatis inter medios cleros,tunc niue dealbabuntur in Selmon pennę columbæ deargentatæ. Potest etiam sic accipi.Si vos pennæ columbæ deargentatę inter medios cleros dormiatis,niue dealbabũtur in Selmon,vt subintelligantur homines,qui per gratiam remissionem accipiunt peccatorum.Vnde & de ipsa Ecclesia dicitur in Canticis Canticorum:Quæ est ista,quæ ascendit de deserto?Promissio quippe Dei tenetur per Prophetã dicẽtis: Si fuerint peccata vestra sicut coccinum quasi nix dealbabuntur,& si fuerint rubra,quasi vermiculus, vt lac alba erunt. Potest & sic intelligi,vt in eo quod dictũ est:Pennę columbę,subaudiatis,eritis:vt iste sit sensus:O vos qui tanquã spolia domus diuidimini,si dormiatis inter medios cleros, pennę columbæ deargentatæ eritis, id est, in altiora eleuabimini compagini Ecclesiæ cohærentes! Nullam quippe meliùs puto intelligi columbam deargentatam quàm illam,de qua dictum est:Vna est columba mea.Deargentata est autem,quę diuinis eloquiis est erudita.Eloquia namque alio loco dicuntur argentum igne examinatum, probatum , terræ purgatum septuplum Magnum namque aliquod bonum est,dormire inter medios cleros,in eorum testamentorum auctoritate quiescere,id est,vtriusque testamenti testimoniis acquiescere,Vt quando aliquid ex his profertur & probatur,omnis intentio pacifica quiete finiatur.*Hyperbole* est dictio fidem excedẽs augendi,minuendíve causa.Augendi,vt:Aquilæ velociores,leonibus fortiores Minuendi,vt:Terrebit te sonitus volantis folij,&:Denigrata est facies eorum super carbones. *Allegoria* est tropus, quo aliud significatur, quàm dicatur,vt Leuare oculos vestros,& videte regiones quę albę sunt jam ad messem:hoc est,intelligite quia populi jam parati sunt ad credendum.Hujus species multæ sunt,ex quibus eminent septem: Ironia,Antiphrasis Ænigma Carientismos,Parœmia,Sarcasmos,Asteismos *Ironia* est tropus per contrarium quod conatur ostendens,vt: Clamate voce majori, surdus est enim Deus Baal, & forte loquitur, & in diuersorio est, aut dormit,

Hyperbole. *Allegoria.* *Ironia.*

dormit, vt excitetur. Hanc enim figuram, nisi grauitas aduenerit pronunciationis, confiteri videbitur quod negare contendit. *Antiphrasis* est vnius verbi Ironia, vt: Amice ad quid venisti? Item Ironia ab Antiphrasi distat, quòd Ironia pronunciatione indicat, quod intelligi vult: Antiphrasis verò non voce pronunciationis indicat contrarium, sed suis tantum verbis, quorum origo contraria est. *Ænigma* est quæstio obscura, vel sententia tenebrosa per occultam similitudinem rerum, vt: Pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri: cùm significet eloquia scripturæ spiritualis diuino lumine plena: sensum verò ejus interiorem majoris cœlestis sapientiæ gratia refulgentem. Vel certè vitam sanctæ Ecclesiæ præsentem, virtutum pennis scandentem, futura quæ in cœlis est æterna cum Domino claritate fruituram. *Carientismos* est tropus quo dura dictu gratiùs proferuntur, vt: Nonne pro Rachel seruiui tibi? quare imposuisti mihi? Vno enim leuissimo præpositionis nomine injuriam, quam grauissimam sustinebat, temperantiùs loquens signauit. *Parœmia* est commodatum rebus temporibúsque prouerbium, vt: Canis reuertẽs ad vomitũ, & sus ad volutabrum luti, &: Num est Saul inter prophetas? Quorum vno cùm quislibet ad vitia relabitur post peractam pœnitentiam: altero tunc vtimur, cùm indoctum quemque, vel aliud quid artis, quam non didicit, vsurpare viderimus. Hic tropus adeo latè patet, vt liber Salomonis, quem nos secundum Hebræos parabolarum dicimus, apud Græcos ex eo tamen parœmiarum, hoc est, prouerbiorum acceperit. *Sarcasmos* est plena odio atque hostilis irrisio, vt: Alios saluos facit, se ipsum autem nõ potest saluum facere. Si rex Israël est, descendat de cruce, & credemus. *Asteismos* est tropus multiplex numerosæque virtutis. Namque Asteismos putatur, omne quod simplicitate rustica, caret & facunda satis vrbanitate expolitum est: vt, Vtinã abscindantur, qui vos cõturbant! Notandum sanè quod Allegoria aliquandò factis, aliquando dictis tantummodo fit. Factis quidem, vt scriptum est: Quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt duo testamenta, vt Apostolus exponit. Verbis autem tantummodo, vt: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice ejus ascendet: quo significatur de stirpe Dauid per Mariã virginem Dominũ Saluatorem fuisse nasciturum. Aliquando simul verbis & factis vna eadémque res allegoricè significatur. Factis quidem, vt: Vendiderunt Ioseph in Ægyptum Ismaëlitis triginta argenteis. Verbis verò, vt, Appẽderunt mercedem meã triginta argenteis, quibus appreciatus sum à filiis Israël. Iterũ factis, vt: Erat autem Dauid rufus, & pulcher aspectu: & juxta eũ Samuëlem in medio fratrum suorum. Verbis, vt: Dilectus meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus. Quorũ vtrũque significat mediatorem Dei & hominum: decorum quidem sapientiæ virtute, sed sui sanguinis effusione fuisse roseum, eundémque vnctum à Deo Patre, oleo lætitiæ præ cõsortibus suis. Iterum Allegoria verbi siue operis aliquando historicam rem significat, aliquando typicam, aliquando tropologicã, id est, moralem & rationalem, aliquando Anagogen, id est, sensum, ad superiora

Antiphrasis

Ænigma.

Carientismos.

Parœmia.

Sarcasmos.

Asteismos.

ducentem figuratè denūciat. Per Allegoriam facti namque historia significatur, cùm opus primorum sex dierum siue septem, totidem hujus seculi comparatur ætatibus. Per verbum historia significatur, de hoc quod dicit Iacob Patriarcha. Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti, &c. de regno & victoriis ejus scripta sunt: Dauid intelligitur etiam per verbum specialiter de Christo siue Ecclesia sensus: cùm idem sermo Patriarchæ de Dominica Passione & Resurrectione accipitur. Iterum Allegoria facti tropologia, id est, moralem perfectionem designat, vt: Tunica talaris & polymita, quam Iacob filio suo Ioseph fecit, variarum virtutum gratiam, quam nos Pater vsque ad terminum vitæ induit & donat. Et insinuat Allegoria verbi eandem morum perfectionem: vt, Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Allegoria facti, anagogicum, hoc est, ad superiora ducentem sensum exprimit: vt, Septimus ab Adam, Enoch translatus de mundo, sabbathum futuræ beatitudinis, quæ post bona opera seculi, quod sex ætatibus voluitur, electis in fine seruatur, figuratè tēpus signat. Allegoria verbi, eadem vitæ cœlestis gaudia demonstrat, vt: Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ: qui vbi Mediator Dei & hominum est corpore, ibi nimirū existunt subleuatæ ad cœlos animę & celebrata gloria resurrectionis, colligentur & corpora justorum. Nonnūquam in eodem verbo historia simul, & mysticus de Christo siue Ecclesia sensus, & tropologia & anagoge figulariter intimatur: vt, Templū Domini juxta historiam, est domus quam Salomō ædificauit, juxta Allegoriam, est corpus Dominicum, de quo ait, Soluite templum hoc, &c. vel vt alius Euangelista, ait, in tribus diebus excitabo illud: siue ejus cui dicitur: Templum enim Dei sanctum est quod estis vos, per tropologiam, quisque fidelium, quibus dicitur: An nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi, & templum Spiritus sancti qui in cœlis est? per Anagogen, supernæ gaudia māsionis, cui suspirabat, qui ait: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Simili modo dicitur: Lauda Hierusalem Dominū, lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit seras portarum tuarum, & benedixit filiis tuis in te. De ciuibus terrenæ Hierusalem, de Christi Ecclesia, de anima quoque electa, de patria cœlesti. juxta Historiam, juxta Allegoriam, juxta Tropologiam, juxta Anagogē, rectè potest accipi. Iuxta Allegoriam de Ecclesia diximus, sequentes exemplum doctissimi Gregorij tractatoris, qui in libris moralib. ea quę de Christo siue Ecclesia per figuram dicta, siue facta interpretantur. Allegoriam propriè solet nuncupare. *Homœosis* est minus notæ rei per similitudinem ejus quæ magis nota est demōstratio. Hujus species sunt tres. Eicō, Parabole, Paradigma. *Eicon*, est personarum inter se, vel eorum quę personis accidunt comparatio, vt in Euangelio Ioānis: Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi vnigeniti à patre. Et in alio loco: Neque nubēt, neq; nubentur, neque ducent vxores: sed erunt sicut Angeli in cœlo. Neque enim vltra mori poterūt, æquales quippe Angelus erunt. *Parabola* est rerū inter se genere dissimilium comparatio, vt: Simile est regnū cœlorum gra-

Homœosis *Eicon.* *Parabola.*

rum gra-

rum grano sinapis,&:Sicut Moses exaltauit serpentē in deserto,sic exaltari oportet filium hominis *Paradigma* est propositio exempli exhortantis,vel deterrentis. Exhortantis,vt in libro Regum: Elias homo erat similis nobis,passibilis & oratione orauit,vt nō plueret super terram annos tres,& menses sex.Et iterum: Respicite volatilia cœli,quoniam non metunt,neq; seminant,neque congregant in horrea.Deterrentis,vt:Qui in illa hora fuerit in tecto,& vasa eius in domo,nō descendat tollere ea: & qui in agro,similiter non redeat retro. Memores estote vxoris Loth, Paradigma.

INCIPIT PROLOGVS
MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS.

In Ortographiam.

CVm inter nos talia gererentur, & de complexionibus Apostolorum nonnulla nasceretur mentio, monachi mei subitò clamare cœperunt:Quid prodest cognoscere nos, vel quę antiqui fecerunt, vel ea quæ sagacitas vestra addenda curauit nosse diligenter,si quemadmodū ea scribere debeamus,omnimodis ignoramus,nec in voce nostra possumus reddere, quod in Scriptura comprehendere non valemus?Quibus respondi,hæc quæ dicerent,designata esse, quemadmodum & intelligi debeant, & proferri. Sed labor nobis antiquorum omnino seruandus est, ne nos auctores earum rerum mentiamur,† quarum sequaces esse cognoscimur. Et ideo duodecim auctorum † qui opuscula deducimus in medium, quæ ab illis breuiter & copiosè dicta sunt, vt & nos ea compendiosius dicamus, & à priscis auctoribus sine varietatis studio dicta recolantur, quatenus & vobis plenissimè satisfacere videamur, & auctoritate firma sit relatio, quam duodecim auctorum textus insinuat. Iam tempus est, vt totius operis nostri conclusionem facere debeamus: vt melius in animo recondantur,quæ septenaria conclusione distincta sunt.

INCIPIT PRÆFATIO.

CAPVT I.

POst commenta Psalterij, vbi præstante Domino, conuersionis meæ tempore primum studium laboris impendi, II. Deinde post insti-

tutiones quemadmodum diuinæ & humanæ debeant intelligi lectiones, duobus libris, vt opinor, sufficienter impletis, vbi plus vtilitatis inuenies quàm decoris, iij. Post expositionem epistolæ, quæ scribitur ad Romanos, vnde Pelagianæ hæreseos prauitates amoui, quod etiam in reliquo commentario facere sequentes admonui. iv. Post codicem, in quo artes Donati cum commentis suis, & librum de Etymologiis, & alium librum Sacerdotis de Schematibus, Domino præstate collegi: vt instructi simplices fratres, vbi necesse fuerit, similia dicta sine confusione percipiant. v. Post librum quoque titulorum, quem de diuina Scriptura collectum, Memorialem volui nuncupari, vt breuiter cuncta percurrant, qui legere prolixa fastidiunt. vi. Post complexiones in Epistolis Apostolorum, & Actibus Apostolorum, & Apocalypsi, quasi breuissimas explanationes decursas. vii. Ad amantissimos Orthographos discutiendos anno ætatis meæ nonagesimo tertio, Domino adjuuante, perueni. Ex quibus si in vnum valuero deflorata colligere, quantum ad eos pertinet, quos breuiandos esse suscepi, confusionem emendator atque scriptor, si bene arbitror vlterius non habebis. Minutus labor syllabis literisque tractandis, modò factus ex nominum deriuatione, modò casibus sermonum, modò ex motu atque situ, modò ex Euphoniæ consonantia, modò ex Græcarum literarum similitudine, probans quid scribere debeas, & quid vitare contendas. Vel quoque litera simplex in quibusdam sermonibus rectè quidem scribi datur, sed u literæ sonum plerumque illi succedere posse testatur. Itaque quòd antè scribebatur per u & o, per duo uu modò scribere nobilis rectitudo scribendi per vias certissimas inuestigata esse videtur: & ideo præsens opus nō desit directum, vt volnus, vulnus, i pro e, vt quę antiqui magna i, nos magnæ. c. pro q. veteres qom. moderni, cum, rectiùs æstimarunt: & cætera quæ subtili quidem, sed necessaria distinctione narrantur, velociter transcurri, sed solita mentis intentione tractaui, vt quæ incipis bene discere, ad finem perfectionis inoffensa debeas pronunciatione perducere. Nam si vobis adsit capiendi desiderium, quæ prius per moram quæsistis, protinus inoffensa velocitate transcurritis. Gloriosum profectò studium, & humanis ac diuinis literis, vt videtur, accommodum, quod loqui debeas, competenter scribere: & quæ scripta sunt, sine aliqua erroris ambiguitate proferre. Vox enim articulata à pecoribus nos sequestrat: scribendi verò ratio ab imperitis diuidit & confusis: ita perfectum hominem duo sibi ita vindicant ac defendunt. Nam cùm sibi talia quæ sunt duo lumina consentiunt, vtraque recta, vtraque decora sunt: cùm verò à se discrepare cœperint, vitium strabæ fœditatis incurrunt. Erit itaque propositum nostrum, quæ competenter modernæ consuetudini ab antiquis tradita sunt, quasi in vnam coronam redigere, & vsui celeberrimo deputare: illa verò quæ antiquis magis conueniant, expedit sine dubitatione relinquere, ne labor assumatur incongruus, qui præsenti seculo videtur inutilis. Sit ergo in primo libro institutionum nostrarum titulo tertiodecimo, quemadmodum legi debeat cœlestis auctoritas, vbi idiomata legis diuinæ communi vsui repugnantia non

Orthographi. (margin, beside "que situ")

Vox articulata à pecoribus nos sequestrat. (margin, beside "qua erroris")

tia non permisimus dissipari. Hic autem, in libro scilicet Orthographiæ, liberiùs & generaliter appetatur: quemadmodum ex regulis artium humanarum, salua auctoritate seniorum, cuncta lectio decora nimis & correcta reddatur. Si quis autem auctores Orthographos in textu suo legere forte talse voluerit, transcriptos inueniet, quos ego, quantos potui reperire, monasterio meo, præstante Domino, dereliqui, vt latiùs dicta probare, posse is in auctoribus suis, quos non propter fastidium vestrum deflorandos esse putauimus. Illud etiã vos magnoperè credidi cõmonendos, vt distinctiones sensuum solicita mẽte perquirere, ac ponere debeatis, sine quibus neque legere quicquam competéter, neque intelligere præualemus. Scire autem debemus Donatum artigraphum de posituris ita tractasse, vt non ibi ordinem, sed virtutes earum potiùs exprimere videatur. Nam si distinctionum seriem per gradus cognitos sequeretur, primò plenam, deinde mediam nequaquam ponere potuisset: deinde magis inciperet, vbi prædictæ posituræ ad finem tendere comprobantur. Sequitur distinctio deinde media quæ plena semper præcedunt potiùs quàm sequantur. Sed sicut visum constat esse doctissimis, hunc debemus ordinem custodire: vt primò de subdistinctione dicamus, quæ ibi semper apponitur, vbi in commate sermo suspensus adhuc reddendus esse cognoscitur: vt,

Arma, virúmque cano, -- Vbi totius operis summa conclusa est, Arma † Æneis.
† enim ancilla Virgilius, virúmque dicturus est. Sed quoniam cano, respicit ad vtrumque hîc in arma, subdistinctio rectè ponenda est. Mediam verò affigendam constat in commate, cùm nullus sermo deest, sed gradatim tendit ad plenam, vt,

Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis:

Plena est autem, vbi finitur perfecta sententia: vt est illud,

Tantæ molis erat Romanam condere gentem!

Subdistinctionem verò, vel mediam non credas ipsum ordinem semper tenere, quem diximus, vt subdistinctio præcedat, & media consequatur: sed pro ratione supradicta locis congruis apponuntur, vt distinctiones istæ bene positæ, sensum nobis lectionis euidenter aperiant. Nam si aliter distinguas sine dubitatione cuncta confundis. Has verò distinctiones, seu posituras, Donato testante, Græci θέσεις vocant. Periodus est autem per longum plenæ sententiæ dicta paulatim, cujus partes sunt cola, & commata. Sed antequam opus Orthographiæ inchoare videamur præfationem Phocæ artigraphi, exempli causa judicauimus apponendam: quæ cuncto operi nostro quasi à nobis prolata sit, ita omnibus modis videtur accommoda.

Ars mea multorum es, quos secula prisca tulerunt:
Sed noua te breuitas asserit esse meam.
Omnia cùm veterum sint explorata libellis,
Multa loqui breuiter sit nouitatis opus.
Te relegat iuuenis quem garrula pagina terret,
Aut si quem paucis seria nosse iuuat.
Te longinqua petens comitem sibi ferre viator.

† vehis ver.lib.

Ne dubitet, paruo pondere multa † vehens.
Te si quis scripsisse volet, non vlla queretur,
Damna, nec ingrati triste laboris onus,
Est quod quisque petat: nunquam censura diserti,
Hoc contemnet opus, si modò liuor abest.

EXPLICIT PRÆFATIO.

† Annæo.

I EX † Gneo Cornuto de Enunciatione, vel Ortographia. II. Ex Velio Longo, III. Ex Curtio Valeriano. IV. Ex Papiriano. V. Ex Adamantio Martyrio de b & v. VI. Ex eodem de mediis syllabis. VII. Ex eodem de vltimis syllabis. VIII. Ex eodem de b litera trifariam in nomine posita IX. Ex Eutice de aspiratione. X. Ex Cæsellio Orthographo collecta sunt. XI. Ex Lucio Cæcilio Vindice deflorata sunt XII. Ex Prisciano moderno auctore decerpta sunt.

Commemorati sunt auctores Orthograp. ex quibus alij ipso, alij præpostero ordine similia dicunt, alij verò diuersa describunt, sed omnia nobis absolutè nosse cõuenit. Nam & illi qui paria dicunt, communia dicta confirmant, & isti qui varia ponunt, per verba multiplicia commonent quemadmodum scribere debeamus, & loqui. Nunc ordo scripturę, qui ab antiquis positus cognoscitur, nihilominus est dicendus.

† ANNÆI Gneus Cornutus.

† GNEI CORNVTI DE ENVNTIATIONE VEL ORTHOGRAPHIA ISTA RELATA SVNT.

CAPVT I.

ANimaduerti quosdam, Emili amice, eruditos etiam m literam nec vbi oporteat dicentes, nec vbi oporteat supprimentes. Hoc ne fiat, hinc obseruari poterit, si simul subjiciam si quid ad rectam scripturam pertinet, & ad diuisionem syllabarum. Igitur si duo verba conjungantur, quorum prius consonantem nouissimam habeat, posterius à vocali, à vocalibúsque incipiat, m consonans perscribitur quidem: cæterùm in enuntiando durum & barbarum sonat. At si posterius verbum quamlibet consonantem habuerit, vel vocalem positam loco consonantis, seruat m literæ sonum: par enim atque idem est vitium, ita cum vocali sicut consonanti m literam exprimere. Est quædam litera in F literæ speciem figurata, quæ digamma nominatur, quæ duos apices † ex gamma litera habere videtur. Ad hujus similitudinem soni nostri conjunctas vocales digammon appellare voluerunt, vt est votum, virgo. Itaque in prima syllaba digamma & vocalem oportuit poni, Fotum Firgo: quæ & Æoli fecerunt & antiqui, sicut scriptura in quibusdam libellis declarat. Hanc literam Terentius Varro dum vult demonstrare, ita perscribit V A. qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litera erit. Nos hodie v. literam in duarum literarum potestatem coëgimus: nam modò

† ex grãma literam.

pro

pro digamma scribitur, modò pro vocali. Vocalis est, cum ipsa per se est, Hoc enim cum cæteris quoque vocalibus patitur. Si cum alia vocali est. digamma est, quę est consonans. Tres vocales quibusdam videtur esse sub vna syllaba VE. Errant si ita putant. Nam nusquam apud Græcos, neque apud Latinos ex tribus vocalibus syllaba constat. Similiter h quoque digamma erit, & duæ vocales similiter. Sed cadit in quæstionem, & alijs per t, alijs per d, placet scribi. Apud antiquos enim scio Sedum fuisse: vnde nos duabus literis nouissimis ablatis, reliquas literas salua d, in vsum habemus: quemadmodũ si quæras, Sat, qualiter scribi oportet, dicemus per t, quia integrum eius sit Satis. Q litera tunc rectè ponitur, cùm illi statim v litera, & alia quælibet vna, pluresve vocales coniunctæ fuerint, ita vt vna syllaba fiat. Cætera per c scribuntur. Hoc † Lucio quoque videtur. Nonnulli putant auribus deseruiendum, atque ita scribendum vt auditur. Et enim ferè certamen de recta scriptura, in hoc, vtrum quod audimus, an quod scribi oportet, scribe dum sit, ergo non omnia auribus dederim. Quotidie, sunt qui per co, cotidie scribant: quibus peccare licet desinere, si sciant quotidie inde tractum esse, à quot diebus, hoc est, omnibus diebus. Qui, syllaba per q, u, i, scribitur: si diuiditur, vt, si cui, vt huic, per c. Hoc item in cæteris notauimus, vt diuisionem c litera sequatur, si tamen secundum antiquam enuntiationem fuerit, qua genitiuus & ablatiuus non diuiditur. Causam, per vnam s, nec quemquam moueat antiqua scriptura. Nam & accusare per duo ss, scripserunt: sicut fuisse, iuisse, esse, & † causasse per duo ss, scriptum inuenio. In qua enuntiatione quomodo duarum consonantium sonus exaudiatur, non inuenio. Vostra olim ita per o, hodie per e: vt, aduorsa, aduersa, peruorsa, peruersa, votare, vetare, vortex, vertex, conuollere, conuellere, amplectere, amplectere. Malo, qui putant ab eo quod est Græcè μᾶλλον comparatiuo modo descẽdisse, & per duo ll scribunt, peccant. Non enim à Gręco translatum est, sed ab antiquorum consuetudine, qui primò Magis suo loco dixerunt, postea à pluribus elisionibus hoc verbum angustauerunt, vt, magneuolo, deinde mauolo, quod frequentissimum apud illos est: nouissimò hoc substitit, vt malo esset. Sed malle per duas ll, velle est. Item nolo per vnum l. Nolle per duo ll. Nolo enim ne volo est, nolle, ne velle. Denique vt se verbum habet, ita ea quæ ex illo componuntur. Alia sunt quæ per duo v scribuntur, quibus numerus quoque syllabarum crescit. Simili enim vocali vocalis adiuncta, non solùm non cohæret, sed etiam syllabam auget: vt, vacuus, ingenuus, occiduus, exiguus. Eadem diuisio vocalium in verbis quoque, metuunt, statuunt, tribuunt, acuunt. Ergo hic quoque c litera, non q apponenda est. Lacrumæ, an lacrimæ, maxumus an maximus, & si qua similia sunt, quomodo scribi debent, quæsitum est. Terentius Varro tradit Cæsarem per j eiusmodi verba solitum esse enuntiare & scribere: inde propter auctoritatem viri consuetudinem factam, sed ego in antiquiorum multò libris quàm Caius Cæsar est, per v plerique scripta inuenio. Optumus, intumus, pulcherrumus, lubido, dicundum, faciundum, maxumæ, monu-

† Est is Lucius Cæcilius vindex.

† cansisse

mentum, contumelia, minumæ. Melius tamen est, & ad enuntiandum, & adscribendum, i literam pro v ponere, in quod jam consuetudine inclinauit. Vineas, per e quidam scribendum tradiderunt, si significarent, quas in agris videmus: ac contrà per i vinias illas, sub quibus latere miles solet, quod discrimen stultissimum est. Nam neque aliunde vineæ castrenses dictæ sunt: quàm quod vineis illis agrestibus similes sunt. Extinguunt, per v & o: qualem rationem suprà reddidi de q littera, quam dixi oportere in omni declinatione duas vocales habere, talis hic quoque intelligenda est extinguo. Est enim & ob hoc extinguunt, licet enuntiari non possit, Interuallum duas ll habet: Vallum enim ipsum nō aliter scribitur, à quo interuallum. Varro dicit interualla esse spatia, quæ sint inter capita vallorū, id est stipitum, quibus vallum fit, vnde cætera quoque spatia dicunt. Obseruanda pusillo diligentius præpositionum cum verbis à vocalibus compositio, vt consonantes nouissimas prępositionum sciamus non durare, sed mutari plerumque. Itaque nonnunquam quæ consonantes verborū aut vocabulorum primo loco sunt, easdem necesse est fieri & in præpositionibus, quæ propter lenitatem quoque omninò enuntiari sæpe litteræ præpositionum non possunt: quando autem fiant, quando non, sono internunciamus. Accedo duo cc. attulit duo tt. assiduus duo ss. Arrideo duo rr. Apparo duo pp. Annuo duo nn, Alligo duo ll. In his non solum propter lenitatem consonantes mutantur: sed & quòd nullo modo sonare d littera potest. Ibi sonat, & ibi scribitur, cum f consonanti adjungitur: vt adfluo, adfui, adfectus: vt contra b non sonat, effui, offero, offendo. In aliis etiam consonantibus idem patitur, vt: Suggero, ostendi enim suprà digammam consonantis vim habere. Et vbi b. quod vix credibile est in s cogatur: vt, Suscipere, sustinere, suspendere, suscitare, & quia antiqui dixerunt sustollere, non præterito sustuli. Item ex præpositio ad f literam: vt, effluo, effodio, effero, efficio, nec minus informatur escendo: alicubi tamen sonat & ob hoc necessariò scribitur exsilio, exsicco. Itaque vbi sonuerit, ibi ponemus. Tantus & quantus in medio n habere debent, quam enim & tam est: vnde quantitas, quantus, tantus. Nec quosdam moueat, si n sonat: jam enim suprà docui n sonare debere, tametsi in prima scriptura m posita sit. Exsilium cum s (ex solo enim ire est) quasi exsolium, quod Græci ἐξορισμὸν dicunt: antiqui exsoles dicebant H, sicut in quæstione est litera sit, nécne sit, ita nunquam dubitatum est secundo loco à consonante poni debere, quod solus Varro dubitat. Vult enim auctoritate sua efficere, vt h prius ponatur ea litera, quæ adspirationem conferat: & tantò magis hoc temptat suadere, vt vocalibus quoque dicat anteponi: vt, hæres, hircus. Sed Varronem præterit, consonantem ideo secundo loco h recipere, quia non possit ante adspirationem nisi vocales habere. Itaque & antè, & pòst, h litera cuicunque tali adjungatur, non sonat. Hæc enim natura vocalium est, vt ante se aut post se habeant h, enunciationem non impediant. Præterea in libro qui est in Grammatica, Varro cum de literis dissereret, ita h inter literas non esse disputat. Quod multò minus mirum, quàm quod x quoque

que literam esse negat. In quo quid viderit, nondum deprehendi: ipsius verba subjiciam. Literarum partim sunt & dicuntur: vt, a, & b, & h, & x, partim sunt quæ neque dicuntur: quędam neque sunt, neque dicuntur: vt φ ψ. Vehemens & vemens apud antiquos, & apud Ciceronem lego: æquè prehendo: & prendo, herculè & herclè, nihil & nil. Hæc obseruare eatenus poterunt, consuetudine potius quàm ratione, in his præcipuè verbis quæ adspirationem habere debent. Y litera antiqui non semper vsi sunt, sed aliquando loco illius, v, ponebant. Itaque in illorum quidam libris hanc scripturam obseruandam censeo, Sutiam, Suracusas, Sumbola, Sucofantas. At nostris corrumpi non debet. Illud enim non video, quare huic literæ h aspirationis gratiam amoueam, ipsa enim per se adspiratiua est, & quocunque vocabulo primum locum habuerit, adspiratur, Yacintus, Yllus, Ymetus: & tantò magis adspiratio addenda non est, quantò apud Latinos vocabula non sunt hac litera notata. Varroni enim placet, h literas si primo loco ponatur, non adspirari. Lector enim ipse, inquit, intelligere debet Rhodum, tamen etsi h habet, Rodum esse, sed eadem obseruatio non necessaria est r literæ, sunt enim verba primo loco r literam habentia, non minus Latina quàm Græca. Itaque meritò auferemus aut amouebimus adspirationem, Roma, regina, rapo, rodus. Z in antiquis libellis modò scriptum est, modò non: sed pro illo duæ ss ponebantur, Crotalizo, crotalisso, malacizo, malacisso, & his similia. Sed viderint illi, qui cùm verbis integris Græcorum vti non erubuerunt, erubescendum crediderunt literas Græcas intermiscere. Nobis satius alieno bene vti, quàm ineleganter nostra apponere.

EX VELIO LONGO ISTA * RELATA SVNT. * deflorata

CAPVT II.

Velius Longus de Orthographia.

AT, si coniunctio fuerit: per t scribendum est: vt est,

At te nocturnis iuuat impallescere chartis.

si præpositio, per d: vt est,

Fando aliquid si fortè tuas peruenit ad aures.

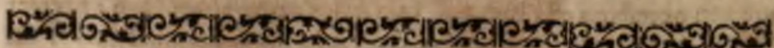
Atque, item coniunctio composita per t similiter scribenda. Apud, præpositio per d scribi debet: sicut ad patrem, quoniam veteres sæpe apud, pro ad vsi sunt: & duabus ex eis medijs literis sublatis, id est, p & v, ad remanet. Item quit, per t scriptum, verbum est tertiæ personæ, cuius prima est queo, secunda quis tertia quit: ex quibus componuntur nequeo, nequis, nequit: inquio, inquis, inquit. Per d autem aduerbium: vt

Quid faciat lætas segetes: - - - & quæ ex eo componuntur: vt, quicquid, siquid, liquid, nunquid, & his similia. Id, per d scriptum, pronomen est neutri generis, ab eo quod est, is, ea, id: per t verò signatum, indicat verbum tertiæ personæ, ab eo quod est; eo, is, it. Placet etiam

Delmatiam scribamus non Dalmatiam, quoniam à Delminio maxima ejusdem prouinciæ ciuitate tractum nomen existimant. Feriç quoque, non fereæ scribendæ sunt: quia apud antiquos feriæ, non fereæ dicebantur. Actuarij, & actarij, vtrumque dicitur. Sed actuarij nominantur, diuersis actibus generaliter occupati: actarij verò scriptores tantùm dicuntur actorum. Item aliud est Cilonem, aliud Chilonem. Cilones, vocantur homines angusti capitis & longi, & h aspirationem non habet: Chilones verò, cum h aspiratione scripti, à breuioribus labijs homines vocitantur, quod est à Græco vocabulo deriuatum, παρὰ τὰ χείλη: vnde Achillem quoque ferunt esse nominatum. Coniux sine n putat † Nisus Artigraphus esse scribendum, quoniam in genitiuo casu facit conjugis. Mihi autem videtur non euellendam exinde hanc literam, qua sonus Enuntiationis exprimitur. Nam quamvis asserat non esse onerandam superuacuis literis dictionem, ego tamen non fraudandum sonum æstimo suis literis, quibus †, integer & plenus auribus intimamur.

De hoc grãmatico vide Ludouici Carionis antiquorũ lectionum Cõmentarium II. cap. II.

† integris & plenis

EX CVRTIO VALERIO. ista collecta Sunt.

CAPVT III.

Curtius Valerianus Orthographus.

Q, Litera tunc rectè ponitur, cùm eam statim u litera sequitur, juncta cum alia vocali vel vocalibus diphthongis, ita vt vnam syllabam faciat, vt: Quirites, quęstio, quærite. Cætera verò per c, scribi debent, vt: cujus, Cumæ, & reliqua hujusmodi. Cum quando præpositio erit, per c scribi debet: vt est illud:

Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.

quando autem aduerbium est, per q, scribendum. Veteres enim quando, quum dixerunt: vt est, quum nauis ex Asia venerit: cæteráque hujusmodi aduerbia similiter scribenda sunt, vt quoquumque, vbiquumque. Hujusce, per c literam scribendum est, antiqui enim pronominibus c addebant, vt: hicce, illicce, isticce: vnde subtracta eadem nouissima litera, c relictum est, vt hic, illic, istic: sed hoc in solo genitiuo casu articularis pronominis, qui est hujusce, ad hoc eadem syllaba ce integra manet. Cur, alij per c scribendum putauerunt, dicentes non posse q literam poni, vbi v esset sine alia vocali, secundùm regulam supradictam: alij per q, eò quòd originem trahat ab interrogatiuis aduerbijs, quæ sunt quando, quorsum. Vsus autem obtinuit, vt cur, per c scribatur. Partubus, & partibus, arcubus, & arcibus, artubus, & artibus, veteres quidem indifferenter scripserunt: Nos possumus obseruare vt ab eo quod sunt partus, id est, fœtus, partubus scribamus: ab eo autem quod sunt partes, partibus. Itémque ab eo quod sunt arcus arcubus: ab eo autem quod sunt arces, arcibus: & rursum ab eo quod sunt artus, id est, membra, artubus: ab eo autem quod sunt artes, artibus. Tres literæ sunt apud Græcos ζ ξ ψ. Ex his in vsum nostrum transtulimus-

stulimus Z, item pro ξ nos X vtimur. ψ. nullo modo transferri potuit, sed vis ipsius translata est in ps: vt quę per ψ scribuntur, per ps scribamus. In cæteris casibus, aut in his exeunt, aut in pis: vt Celebs, celebis, auceps, aucupis, cynips, cinipis. Diuisionem præterea syllabarum ad b s & p s pertinentem, hinc obseruabis: quòd vbicunque p s erunt, diuidi non possunt, sed ad sequentem aut antecedentem syllabam applicabuntur, tanquam vnius literæ potestatem habeant, Apstinui, aps, & tenui, Apscessi, aps, & cessi. Apscondo, aps & condo. At vbi b s fuerunt, diuidantur necesse est, vt, Obstupui, obstupeo, obsum, obstrepo. Præterea b s nunquam conjunctas inuenies, non enim possunt facere syllabam, & si primam quidem vocalem habeant: fallunt ipsæ consonent, vt: trabs, quam dicimus trabem. Cęterùm si ante vocalem ponantur, nullo modo Enunciationem capiunt: contra p s etiam præpositæ sic sonant, vt apud Græcos ψ. Tandem rationem hanc puto obseruandam & in verbis, quæ præterito tempore & futuro incertum est p, an b habere debeant. Nam sicut in casibus nominum p litera in b commutatur, vt est celeps celebis, ita in temporibus quoque verborum è contrario b in p commutatum videmus, vt: Scribo, scripsi, scripturus: Labor, lapsus, lapsurus: Nubo, nupsi, nuptura X in antiquis libris Latinorum scriptum non est: sed pro illo, duo ss ponebantur, Crotalizare, Crotalissare. Sed viderint illi, qui cùm verbis quibusdam integris Græcorum vti in Latina lingua non erubuerunt, erubescendum crediderunt literas Græcas intermiscere. Nam satius est alienis bene vti, quàm nostra ineleganter apponere. Præstò per o scribimus: veteres per v scripserunt. Sed Præstò dicendum est, vt sedulò, & optatò & sortitò Inde & Præstolari, non præstulari: Non mirum veteres v litera pro o vsos, nam & o pro vsi sunt. Poblicom enim quod nos publicum, & quod nos culpam, illi colpam dixerunt. Supter per p scribendum, nos per b. Negligere per gi, non per c scribendum, & alia hujusmodi quidam per y literam putauerunt, eo quòd Græca esse dicerent. Sed apud nos y litera nunquam vocali conjungitur.

EX † PAPYRIANO ISTA COLLECTA SVNT.

† Nunc grammaticum pręter cæterosadnocat aliquando Priscianus.

CAPVT. IV.

AE syllaba, quam nunc in fine sermonis diphthongon scribimus, vt, cogitationes magnæ, apud antiquos per ai scribebatur, vt esset distractio genitiuorum à datiuis. Nam genitiuo hanc diuisionem dabant, vt non esset syllabis similis datiuo, si trissyllabus inueniretur, vt: Magnai, Asiai, aulai, rugai, ferai. Reliquiæ, & reliqui per c scribebantur: & sicut relicuus & vacuus, sic relicui & vacui, sic mortuus, & mortui, strenuus, strenui: At nunc reliquiæ, vel exequiæ, per q scribuntur. Cotidie, per c & o dicitur, vt scribitur: non per q: quia non à quoto die, sed à con-

tinenti die dictum est. Haud, quod aduerbium est negandi, d litera terminatur, & aspiratur in capite: quãdo autem coniunctio disiunctiua est, per t literam sine aspiratione scribitur. Malo per vnum l, quod est magnolo. Malle per duo ll, quod est magnelle. Nolo per vnum l, est enim nouolo, Nolle per duo ll, quod est non velle. Primò Querela apud Latinos per vnum l scribebatur, sicut suadela, tutela, candela, corruptela: quamvis vsus sibi etiam apud eos vindicaret, vt aliqua in figura diminutiuorum per duo ll scriberentur: vt, Capella, fabella. Nunc autem etiam Querela per vnum l scribitur. Narare per vnum r scribitur, vt Varroni placet, secutus est enim etymologiam nominis eius, qua gnarus dicitur quis, qui scit quid loqui debeat. Denique compositio verbi ita scribitur, ignorare, quod non per duo r, sed per vnum scribitur. Ideo & Naratio, vnum habere debet. Quod, quando numerus est, per t: quando pronomen, per d scribendum est. Nam Totidem per t scribitur, quia numerus est. Quæcunque verba ab s litera incipiunt, si composita sint, vt Ex præpositionem accipiant, seruata s litera scribuntur, vt: Specto, exspecto: Salio, exsilio, Cætera verba quæ s in principio non habent, onerari non debent: Æstimo, existimo: Acuo, exacuo: Agito, exagito. Prendo dicimus & prehendo, vt herclè & Herculè, Nihil & nihili. Sed in his verbis, quæ aspirationem habere debent, hæc obseruari eatenus poterunt, quatenus consuetudo permiserit. Sed tamen libellus nos euidenter docet, qui inferiùs de aspiratione scriptus est. Trabs ab eo quod dicitur trabis, & vrbs, per p debent scribi, licèt Varro per b scribendum putet, quòd in reliquis casibus b habent. Sed tamen cum ψ litera Græca nullo modo transferri potuerit in vsum nostrum, & vis eius per p & s literas scribatur, necessarium est, vt vbi ψ Græcum sonat apud nos, quod vitari non potest, per has literas scribatur, id est, p s, licet in obliquis casibus b habeant, vt: Celeps celibis, Vrbs vrbis: item in alijs ipsam retineant, vt: Auceps aucupis. Vnde apparet in his casibus mutare nos debere p & b, in quibus se etiam ambę consequuntur interposita vocali, Hanc etiam regulam sequitur & φ, quæ & ipsa per p & h constat, vt: Cynips, cyniphis, quæ in nominatiuo casu p & s, in alijs casibus per p & h scribitur. Quicquam, in medio per c, non per d, scribi debet. In compositione enim plerunq; d in c cõmutatur, vt in prępositionibus, Accedo, accumulo. Formosus sine n, secunda syllaba scribendum est, vt: Harenosus, frondosus, aquosus, herbosus. participia verò habent n, vt Tonsus, tunsus, mensus, †pensus. Antiquorum nulla obseruantia fuit, cum n, an sine n, scriberent, illi enim Tosus, tusus plerumq; scribebant. Y Gręcũ nos in quibusdam in u conuertimus, vt: Cymas, Cumas, Cyminum, cuminum: in quibusdam non vertimus, vt: Syria, Cyriacus, symbolum, sycophãta. Forfices secundum Etymologiam debemus dicere, & scribere: vt si à filo dicamus, f debeamus ponere, vt forfices quę sunt sartorum: & si à pilo, per p, vt forpices, quæ sunt tonsorum: si à capiendo p c, vt forcipes, eo quod formum capiant, quę sũt fabrorum, formum enim dixerunt antiqui calidum, vnde est formosus. Vulgus, vultum, paruum, toruum, sunt qui putant per duo u scribi non

† prensus

debe-

debere: quia similis vocalis vocali adjuncta, non solum non cohæreat, sed etiam syllabam augeat: vt est, vacuus, ingenuus, occiduus, exiguus, perspicuus, & in verbis metuunt, tribuunt, statuunt. Sed Velius longus per rationem præsumptam decipi eos putat, qui primitiuos, & adoptiuos, & nominatiuos, & alia per u & o scribebant. Nam aliter scribere, & aliter pronunciare vecordis est. Cùm enim per o scribant, per u enunciant. Præterea qui contrà sentiunt, non respexerunt vnum u, totiens consonantis vim habere, quotiens pro consonante ponitur, quod apud Græcos Digammon vocatur: ac sic fieri, vt nominatiuus duas quidem u literas habeat, sed priorem pro consonante, posteriorem pro vocali scilicet positam. Sic & Donatus dicit, quotiens u & i, seu sibi, seu alijs vocalibus præponuntur, loco habendas esse consonantium. Hiemps, vt † Cecilio videtur, p habere post m literam non debet: quod satis sine ea litera consonet, vel quòd per omnes casus nec vestigium quidem illius appareat: Sumpsi, autem quæritur an possit sine p litera, vt hyemps sonare. Sed quia & in alia declinatione p respondit, cùm dicimus Sumptus, sumpturus, necessario per p scribi debet. A & ab, & abs & au præpositiones generis sunt: velut cùm dicimus. A me, ab illo, abstuli, aufugi, sed obseruandum, vt tunc Ab præpositio scribatur, quotiens parti cuilibet orationis conjungitur, quæ à vocali incipiat, ne dictio multis consonantibus oneretur. Si verò à consonante pars aliqua, cui præponitur, incipiat, non est ponenda Ab præpositio, sed à solum, vt: A fratre, à vicino, ab homine, ab vrbe. Abs verò apud nos nominibus, cum quibus in compositione venit, respuenda est: vt, Ab vrbe venio, non Abs vrbe venio. Nam in compositione non est euitanda, vt: Abscondo, abstineo. Au, quoque his præponenda est, quæ à consonantibus incipiunt. In, præpositio si composita sit, & p aut b, vel m, sequatur, n in m conuertit, vt: improbus, imbuit, immutat. Quotiens verò g illam sequitur, n amittit, vt: Ignarus, ignotus. Nam ignarus & Gnotus simplices sunt. Ad, præpositio interdum retinet d literam, vt Adfert: adfuit, interdum variat, vt: Ammonet, amminiculum. Plerumque euenit, vt consonantes quæ iam verborum aut vocabulorum conjunctæ huic præpositioni, mutentur, quando autem fiat, quando non, sono internoscimus. Accedo cc, Attuli duo tt, vt: Assiduus duo ss, Appareo duo pp, Alligo duo ll, Annuo duo nn, est enim vbi necesse est hanc literam inseruire, id est, d, vt: Aspiro, aspicio. Nulla enim consonans per d, interceditur, sed omnino d deperit. Ex, præpositio sequentibus b, d, g, l, m, n, literis, & u & i, cum pro consonantibus sunt x literam, vt: Ebibit, edidit, egressit, elusit, emicuit, enarrauit: sequente verò f, nostra consuetudine in eandem literam mutat vt: Effundo. Ob, præpositio interdum ponitur plena, vt ex. Obire, oberrare, interdum in eandem literam transit, à qua sequens sermo incipit, vt: Offulsit, ommutuit, opposuit, sequente verò u, loco consonantis posita, integra custoditur: vt Obuersus, obuius. Sub, præpositio superior, interdum b literam seruat, vt: Subite, subesse: subauscultare: interdum mutat in eandem literam, à qua sequens inchoat verbum,

† Cæcilius est qui supra Lucius Cæcilius de quo in Canisio diximus.

bum, vt: Sufficit, suffigit, summouit, subministrat, supponit, supprimit, suggerit, sequente r litera integra manet, vt: Subrado, subremigo, subrideo, nec vnquam sequente r litera corrumpitur: b in s mutatur, sequentibus t & c: vt Sustulit, suscepit. De, præpositio aut plena in compositionibus ponitur: vt, Deducere, demonstrare, detrudere: aut corruptione e literæ corrumpitur: vt, Deorsum. Nam quando in i literam transit, vt est,

Aëra dimouit tenebrosum & dispulit vmbras.

non est à præpositione de, sed dis, vt, distraho, dispereo. Dis, præpositio sequentem literam s non amittit: vt, Dispicio: sequentibus verò b, d, g, l, m, n, r, amittit. vt, Dibucinat, diducit, digerit, dilacerat, dimouet, diuoscit, diripit. Interdum s litera, sequente f, in eandem literam mutatur, vt Dirumpo: sequente f, consuetudine in eandem mutat literam: vt, Diffundo. Re, præpositio non tantùm plena præponitur quibusdam partibus orationis: vt, Remouet, refricat, respirat: sed & d literam assumit: vt est, Redire, redolere. Sed interdum d hæc litera geminatur, quotiens ab eadem litera sequēs incipit syllaba, & vna pars orationis expletur; vt, Reddere dicimus, geminata d, Reducere autem simplici vtimur. Trans, præpositio interdum plena est: vt, Transtulit, transactum, transeo, transitus: interdum minuitur: vt, Traicit, traducit. Sine, præpositio interdum assumptione literæ d, corrumpitur; vt, Seditio, sedulò. Pro, præpositio cùm sit naturaliter longa, interdum in compositione corrumpitur, partim correptione: vt, Proauos, partim assumptione literæ d: vt, Prodest, proditus, prodigus. Interdum integra est & ipsa, & pars cui conjungitur: vt, Procuro. Sequentibus i & u, cùm pro consonantibus sunt, nunnunquam literam perdit, aut mutat: vt, Prouidens: aut adsumit, aut corripitur: vt, profertur. Circum, præpositio sequentibus vocalibus, m literam in enuntiatione mutat, in scriptura seruat: sed cum i & u vocales loco cōsonantium positæ sequuntur, & scribitur, & enuntiatur: vt Circumuenit, circumiacet. Ante, præpositio interdum integra manet: vt Anteactum, anteuenit, antecedit: interdum mutatione in i literam corrumpitur: vt, Antistat, anticipat. Inter, præpositio in vna voce sequente l litera, r in eandem mutat: vt, Intelligo. Cæteris literis sequentibus vocalibus, pro voce integra manet: vt, Interius. Cujus, & Cui, pronomina per q scribebantur. Nos autem & ad breuitatem festinauimus scribendi & illam pinguedinem limare maluimus. Accerso per c, & Arcesso per r, sed Accerso significat adoco: Arcesso, repello, prohibeo. Coqui, † Gratus artigraphus per c primam syllabam, secundam per q scribendam putauit. Non enim dicimus Cocere, sed Coquere, vt, Virgilius,

† Gnatus vetus liber forsasse. Gratus vel Gnatus orthographus.

--- *apricis coquitur vindemia saxis.*

V, litera in quibusdam partibus orationis vitiosè inseritur, vt in eo quod est vrguere. Virgil:

Vrgentur pœnis.-- sine u positum est: & illud,

Vrgere tela manu, ferrúmque armare veneno.

Nam quominus vnguo debeat dici, euidenter apparet: quòd nullum verbum

uerbum est vo terminatum, siue iunctim siue solutim, vt non eandem u seruet in præterito: vt, Voluo, volui, Eruo, erui. Vngo, non vngui, sed vnxi aeit; quomodo Pingo, pinxi: & tamen nomini, quod hinc fingitur, sic insertam videmus u literam vt euelli non possit, sicut apud eundem Virgilium.

& pingues vnguine tedas & in consuetudinem vsurpatum vnguentum dicitur, quod tamen sine u debet scribi. Leprosi à proritu nimio ipsius scabiei dicti sunt, & ideo per b scribi debent. Mille, numerus à quibusdam per vnum l. scribitur, quod milia dicimus, non millia. Alij melius per duo ll existimant scribendum.

ADAMANTII MARTIRII DE V. ET B.

CAPVT. V.

VA syllaba præfulgens in capite nominis, per u vocalẽ scribetur: quoniã h apud Latinos litera plus valet quàm b muta, quia vocalis est: & dum crassiorem exprimit sonum, transit in consonantium potestatem, vt: Vates, vanus, vagus, validus, vacuus, exceptis Basio, Balineo, & Baculo, à quo Bacillus nascitur deminutiuus. † Illa quoq; nomina, quorũ secunda syllaba in a literam desinit, per b mutã scribentur, vt: Bambalo, ψελλιστής bacca, balathro ἄσωτος, balatus, βληχηθμὸς baratrum barbarus, ac talia. Ve correpta, nominis principium obsidẽs, u similiter habebit in scriptura, vt: Venenum, venena, verecundus, venerabilis, vetus, vehemens, vehiculum: ita tamen si non ab aduerbio, quod est Bene, compositionem habuerint nomina. Hæc namque per b mutam notabuntur, eò quòd aduerbiũ Bene per b mutam scribi ratio regularum compellit: hac de causa, quòd constat quæ iã aduerbia à nomine venire, & si nominis datiuus casus singularis in o desinat, vltima o litera in e tam breuem, quã n longã conuersa facit aduerbiũ, vt Doctus, docti, docto, doctè: Malus mali, malo, malè, Ergo & Bonus, boni, bono, bone debuit facere. Sed ne vocatiuus casus non aduerbium putetur, vt est, O bone vir, visum est etiam ô literam in e conuertere: vt hoc aduerbium, illud nomen iudicetur. Igitur à bono factum est aduerbium benè. Bonum verò per hanc literam significari, monstrabunt sequentia. Itaque si ab aduerbio, quod est Benè, composita fuerint nomina, per b mutam scribuntur, vt: Benignus, beniuolus, benificus, duntaxat à benefaciendo, nam à veneno per u scribi nullus ignorat. Meminerimus tamen Beatum à superiore abhorrere regula, quòd primam syllabam nulla sequitur consonans: Et quoniam huic opponitur regulæ, vehemens & vehiculum, ammonemus hoc facere aspirationem, vt in multis, hic quoque u prælatam videmus, quam poni pro consonanti possibile est. Ve, producta similiter in capite constituta, si quidem masculini vel neutri generis erunt nomina, in quibus hæc præposita syllaba, per u vocalem, pro consonante signabitur, vt: Venator, ve-

† Vide Ludouici Carionis cõmentariũ 2.cap.12.

lum,veretrum,μόριον venabulum.Sic verò erunt fœminina,tantummodo, quorum origo à masculino venire non concernitur,per b mutam scribétur,vt: Besica, belua,bestia: ita tamen si non duarum fuerit syllabarum, nam mutabunt scripturam, vt: Vena,vespa,& his similia. His quoque apponitur Beta, quæ Græcè σεῦτλον appellatur: quoniam in Græco idem genus obseruari non potuit.Præterea quærimus cur veritas,& fœminini generis existens,& superans dissyllaborum mensuram, per u, non per b, scribatur.Sed dicimus,quòd non est primæ nomen positionis,sed descédit à mobili genere, est enim verus,vera,verum,ex quo nascitur appellatio,veritas: & ideo primiformis sui regulam necessariò defendit. Simili modo & Venatrix, masculi sui originem sequitur. Vi,longa vel breuis, nomini præbens initium,si à numero bis,id est secundo,composita fuerint,per b mutam scribuntur, discretionis enim gratia, bis numerus per hanc literam scribitur,vt superatur à nomine monosyllabo,quod vim & necessitaté significat:veluti,biceps,bilinguis biformis, †bipartenis,biennium,bimum,biga,biduum,bicolor,bipennis,bijugum,ac talia. Si autem pura remaneant numero u, traductam in † consonantem potestatem habent positam,vt: Victor,vinum, vitis, victus,vinitor,vita,vidua,vipera, viator,vitisator,præter Bitumen,quod neutri generis consistens,numerú syllabarum excedit.Bile etiam discretionis causa dicitur.Nam si fel significat,per b mutam:si abjectum aliquid,ac parui pretij,per u scribetur Bibula autem à verbo, quod est Bibo, traducitur, cuius postea regulas dabimus.Vo,breuis vel producta,seruans principium nominis, per u literam, vocalis amissa potestate, scribetur: vt Volunta ,vorago, vocabulum, vomitus,votum: Bono tantummodò regulam superante, eò quòd in tria genera dispertitum si, cùm prædictorú mobiliú figuram recipit. Bu,seu producta,seu correpta fuerit, præpositam b mutam habebit: vt, Buxus, Buffo,Bustum, Bucina,Bucula,& hujuscemodi omnia.Nullo enim modo poterat ipsa sibi u præponi, non conjuncta etiam aliæ consonanti in prima syllaba: cùm tamen dissimilis continuò litera fuerit subsecuta: vt Vultus vulgus.Vulcanus,per u Digammon scribentur. Nam si prima syllaba desinat in cósonantem, ex qua etiam secunda incipiat,b mutam retinet scripturam:vt,Bucca,Bulla & similia. Vac,syllaba quotiens præposita fuerit,vt vocalem habet pro consonante:vacca,id est,jumentum:vaccinium scilicet flos. Nam Bacchus,& Bachar, per b scribenda sunt. Bec, & Bic,syllabis,jnueni deficere. Boc,vnum Barbarum didici, id est, Bocchus, quod b mutam habere cognoui in scriptura.Et sciendum, quod nomina peregrina, si trahantur ad Latinum sermonem, b mutam sibi plerumque defendunt. Ideo autem diximus plerumque, quia sunt quæ Latinis regulis seruiunt, vt Massiua; hoc enim nomen,licet Barbarum constat, tamen regulam Latinam scriptura conseruat, quam suus locus monstrabit. Buc,syllabam in vno reperi solummodò nomine, hoc est Bucca, quòd per mutam scribitur, Val prima syllaba, si quidem litera fuerit consecuta,per u scribetur; vt Vales,& valum; nam Bellena & Balista,per b scribenda sunt. Si verò l,non sequatur litera per b mutam signabitur.

† bipartens

† consonantium.

gnabitur:vt, Balteus, Balbus, B luæ, id est, januæ: præter aduerbium valde, quod per detractionem i literæ, dictum esse non dubium est, valide, est enim integra dictio, consistit, vt arbitror: & hoc namque † euenit de nomine: facit enim validus, validi, valido: ergo valide aduerbiũ facere debet. Inde si voluerimus incorreptam emittere dictionem, primæ syllabarum subjaceat regulæ. Vel si syllaba, siquidem sola permaneat, erit conjunctio disiunctiua, quæ per v omnifariam scribitur: si verò caput fuerit nominis b mutam habeat in scriptura: vt, Bellum, bellissimum & bellaria: præter Vellus, discretionis gratia. Nam si per u vellus scribatur genere neutro, ac declinatione tertia nuncupetur, vt lanã significet, hoc vellus enim, hujus velleris facit: si autẽ per b mutam notetur, genere masculino ac declinatione secunda declarabitur, vt scitum denunciet. Hic enim Bellus, huius belli, scitus, vel jocosus per casus declinabitur. Vil, syllaba si fuerit antecedens, u vocalem habebit pro consonante, vt: Villus, vestimenti: villa, possessio. † Bam etiã vocalibus aliis interuenientibus in prima nullius nominis enunciari cognoui: nisi in glossematibus, Bammum ὀξύγαρον atque Bambalo, ψελλιστής: quæ per b mutam scribuntur Van, & Ven, & Vin, syllabæ, u, vocalem habebunt pro consonante, vt: Vannus, ventus, vindicta. Vap, præfixa syllaba, u vocalem habebit pro cõsonante, vt: Vappa, ὑδαρής, alias vocales inter u & p collocatas inueni deficere. Bar. cùm incipit syllaba, b mutam habebit positam, vt, Barrus ἐλέφας, bardus ἀναίσθητος, bargus ἄγροικος, barba, Excipitur nomen proprium Varro tantummodo, Ver, & Vir, syllabæ longæ vel breues, u vocalem loco positam consonantis habebunt, vt: Vertex, virgiliæ πλειάδες verbum, † virum, virga, virgo, virtus, virbius. Excipitur ab hac regula tantummodo * Berna, quod nomen licet ego inuenerim per u scriptum, tamen Mennam in industris memoriæ audiui, Mennonium, hominem omnis facundiæ judicem, se dicentem de hoc reprehensum à Romano quodam disertissimo, quod per hanc enunciauerit literam. Nos quoque notauimus ac temptramus rationem reddere, quasi diuersitatis causa: Si enim Berna, domi genitus, significet, id est οἰκογενής, commune est duum generum secundum veteres, trium verò secundum eam sententiam: & per b mutam scribitur. Si verò tẽporale quoddam denunciet, erit mobile. Quare? Namque vernus, verna, vernum fit, vt si quis dicat, vernus sol: verna hirundo, vernum tempus: & u, sicut primitiuum eius, in scriptura tenebit. His ita se habentibus possumus etiam intelligere Bernam dictum esse eum, qui in bonis hæreditariis notus est. Bona verò per b literam scribi supradicta ratio demonstrat. Vor, syllabam, neque breuem, neque longam in Latino sermone, vlli inueni præpositam nomini, nisi vortex, pro eo quod est vertex: sicuti volnus antiquos figurasse meminimus. Bur, similiter cognoui deficere, præter hoc quod in proprio dicimus nomine, id est Burra: quod etiam per b mutam scriptum esse secundum regulam nouimus in supradictis expositam. Bes longam similiter nomen monosyllabum repperi, significat autem vncias octo, quod b mutam tenere consuetudo tradidit in scriptura, breuem inuenire non potui. Nam vesper, vestis, ac similia,

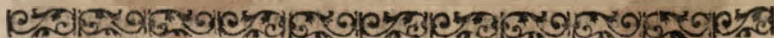
† venis

† Vide Ludouici Cælionis antiquarũ lectionum Commentariorum li. cap. 18.

† Virsus,
* ita nunc locum ex veteribus libris restituimus antea corruptum. Vide Pithoei aduersariorum l. 2. c. 6.

licet per u vocalem pro consonantes scribantur, tamen juxta rationem supradictam, vbi fecimus Bes longam, debent per v scribi: quoniam s litera sequenti syllabæ sine dubio jungitur. Vos, si pronomen fuerit, in monosyllaba per u literam scribitur: cùm verò dissyllabum fuerit, id est, vobis, prima syllaba per u secunda per b scribetur: quando autem jumenti nomen inuenitur, vt est,

-- *Procumbit humi bos*, b mutam habebit in monosyllabo nominatiui & vocatiui casus. Cùm verò per alios casus cœperit geminari in prima syllaba, b continet, in secunda u vt: Bouis, boui, bouem, à boue, sicut in supradicto pronomine variatis contrario literis constat effectum, Batt. in vno tantum repperi nomine generis neutri, pluraliter enuntiare, id est, Battualia, quæ vulgò battalia dicuntur, quæ b mutam habere cognouimus, exercitationes autem militum vel gladiatorum significant. Inde etiam Battuatores τὰς βαζυστὰς dici puto. Vit, per u scribitur: vt, Vita. Vix, & vox, monosyllabas didici tantummodo, quæ per u literam scribentur. Alias vocales x quidem literæ antepositas, b autem literę cohærentes, Latina nescit omninò facundia.

Adamãtius Marius. De medijs syllabis.

DE MEDIIS SYLLABIS EIVSDEM Adamantij Martirij.

CAPVT VI.

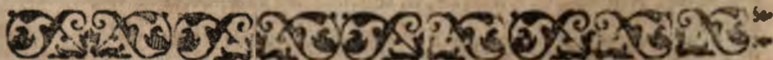
DE syllabis in capitib. nominum positis quàm potuimus, sine prętermissione tractauimus. Notum enim omnib. esse credo quia necesse b literam syllabæ præpositam, si consonans fuerit consecuta in quacũque dictione, eam sine dubio scribi: vt Blãdus, gibbus, κηρτός, brauejũ latebræ, tenebræ: atque omnia talia: Nunc rationabiliter mediæ syllabæ † nomen sortientur laborem. Va, syllaba in medio nominis posita, per v scribetur: vt, Auarus, † caluare, præter Carbasum, quod nomen Græcũ magis quàm Latinum arbitror. Ambages enim per b mutam notatur, aut quod præposita est m litera, aut quod ex duob. corruptis nomen arbitramur compositum, quasi vade dicitur & ambire: &. procorsita, vel appellatiua, vel traducticia, siue facticia, id est, quæ ex aliis facta sunt, notare debemus, sequente prototypa, id est primas positiones: vt, nouus, noualis, riuus, riualis, & deriuatum ab Alba, Albanus, à sylua, syluanus à priuo, priuatum, à libo libatum Vs. correpta, siue sola fuerit, siue adjecta consonanti, per u vocalem loco positam consonantis notetur: vt juuenis, alueus, fouea, aduena, juuẽcus, cauerna, nouerca, & aduersus præpositio, præter Trabeam, Gubernator enim licet per b mutam scribatur, tamen hoc nomen arbitror a guberno verbo figuratum consistere: cujus regulas postcà meditabitur: cùm ad tractatum b literæ trifariam in nomine positæ venerimus: ita tamen, si non diminutiua nomina, vel deriuatiua fuerint,

† nouum.

† caluaria.

Illa enim, ſicut ſuperius diximus, prototypa ſua ſequentur: vt, liber, libertus, libellus: vel hymber, hymbernus: flabrum, flabellum: tabula, tabella: taberna, tabernaculum: bellator, imbellis vel imbecillis: fabula, fabella, quæ omnia per b mutam ceu primiformia ſcribentur certiſſimè. Be producta per b mutam omnifariam ſcribetur, vt Verbena, rubera, ambelum, habena. Excipitur Auena, quæ ſignificat tibiam, vel ſtipulam, diſcretionis gratia. Nam Seuerus, quia à ſæuo venit, poſteritatis cauſa ve ſyllabæ conſequitur regulam. Vi, bi cuius per u vocalem habentem vim conſonantis, ſcribetur: vt, Fauius, flauius, auidus, fluuius, ciuitas, fauilla, prouincia, exuuiæ, mannuuiæ, obliuium, diluuium, ſuauium, liuidũ, ſimpiuium: εἶδος σκεύους ἱερατικοῦ: præter obitum nomen, & ſubitò, atque obiter aduerbia: quæ ob & ſub, vtpotè præpoſitiones, antiquos puto in ſcriptura ſeruaſſe, b literam, non mediæ, ſed primæ adjungẽtes ſyllabæ, Virbius enim abſtractus à regula, quoniam virumbis factum eſſe memorant: quem numerum per b mutam ſcribi ante dicta declarant, quidam virum bonum, alij herobium, tanquam ſit ἥρως ἀναβεβιωκώς, alij Deum eſſe qui præeſt, interpretantur. Ambiguus námque, m ſemiuocali præpoſita in vna eademque dictione, nunquam u litera pro conſonante ſequitur. Huic opponitur quamvis: ſed hoc videtur eſſe compoſitum, cùm poſterior vis ſyllaba ſubjungitur plurimis: vt abs quovis, quorumvis, vtrumvis, ac talia. Obſeruãdũ tamen, ne es pura ſyllaba terminauerit nomina. Si enim fuerint ita enunciata, per b mutam mediæ ſyllabæ ſine dubio ſcribentur: vt, Abies, ſcabies, rabies: at hæc quoque ſpecies bipartita conſiſtit. Nam ſi triſſyllaborum majorem habuerit numerum per v neceſſariò notabitur: vt, illuuies, proluuies, ingluuies, ſubluuies. Li ſyllaba terminata, per b mutam ſcribi compulit nomina: vt, Nobilis, mobilis, laudabilis, mirabilis, debilis, habilis, effibilis: exceptis ſeruili, ciuili, & ouile: quæ à ſeruo, à ciue, atque oue, à vis ſyllaba poſteritatis dum ducunt originem, cujus poſtea regulam meditabimur. Licet enim habitus, excubiæ, probitas, arbitrium, dubium, ac talia, per b mutam ſcribantur, tamen hac de cauſa, quoniam à verbis figurata conſiſtunt: & ſciendum, quod quæcumque nomina cum verbis habent ſocietatem, verborum regulis, quæ poſtea cùm loco ſuo dederimus, ipſa quoque neceſſariò ſubjacebunt. Bi, longa ſi penultima fuerit, per b mutam ſcribetur: vt, Libido, rubigo, tibicen: ambitus, concubina, cubile. Sed b etiam manifeſtamus, quòd harum quædam in transfiguratione corripiuntur: vt, Tubicen, tibia, cubile, cubitus, vel connubium: quæ licet vim longarum amiſerint, tamen eandem ſcripturam & in deriuationibus deſiderant cuſtodire. Sciendum præterea, quia ſi in compoſitis nominibus, vel in antepenultima ſede, vi longa inciderit ſyllaba, per u vocalem pro conſonante ſcribetur: vt, inuitus, deuigenus, Lauinia, priuilegium, ac talia. Priuignum etiam huic regulæ inſeruire non dubito: quod per detractionem e literæ dici puto. Priuigenuum enim integram magis eſſe dictionem noſter animus arbitratur. Ammonemus quoque, quod in deriuatiuis hic etiam, ſicut vbique, ſpectauimus primiformium regulas: vt, Ceruix, ceruicale, Puluis, pului-

natiuum: quas à posteritate syllabæ venientes paulo post retegentes. Hanc regularum diuisionem confirmat scriptura conuiuij. Nam simili tempore viui syllabæ constituit: notatus similiter quæ prior id est, antepenultima longa est, vt speciem regulæ meruit paulò antè memoratæ, vbi meminimus vi longam in antepenultima sede constitutam, per v vocalem habentem vim consonantis necessariò scribi: manens altera breuis supradictæ seruiuit regulæ, vbi diximus, vi breuem in medio nominis positam, per u notari. Regulam ego absurdè non arbitror esse diuisam. Vo, syllaba longa vel breuis, in medio nominis posita, per u scribetur: vt Aduocatus friuolū, deuotus, Fauonium, diuortium. Abortus & Suboles, regulam præpositionis, vt puto, sequuntur. Bu syllaba per b mutam notetur certissimè: vt Tribunal, robustus, vocabulum stabulum, ebulum, vestibulum, cunabulum, moribundus furibundus atque omnia talia: Auunculo tamē nomine minùs regulæ connumerato: ideoque formam diminutiui, vel deriuatiui seruare minimè dubitatur, & quasi venire ab auo demonstratur. Auum verò per u digammom scribi suus locus monstrauit. Hæc de medijs syllabis.

Adamātius Martyrius.

ITEM EIVSDEM MARTIRII

De Vltimis Syllabis.

CAP. VII.

De vltimis syllabis.

RElinquum est vltimis nominum syllabis imponere studium. Va syllaba nominis terminata, si quidem l anteclara litera vel nobis natura longa in penultima fuerit, per u scribetur: Silua, malua, vlua claua, vua, stiua, oliua, saliua: præter Balbas, si tamen prior syllaba per b mutam scribetur, discretionis gratia: ideo ne non fores, sed ineffabile vocis denunciet. Nam si per b mutam enuncias θύρας, ἢ τὸν πιλῶνα ἀμφίθυρις per u digammon vltimam scilicet syllabam, de qua & nunc loquimur, Triuellas significat. Persius, *Balda de nare locutus*: si verò hæc, id est l, non præfulgeat litera, per b mutam scribentur: vel ex vna vocali natura longa non erit penultima. B muta decenter in scriptura tenebit locum u: ita tamen si non à masculino genere nomina fuerint figurata: vt, herba, tuba, turba, σαμβύκιον, barba, obba, [illegible], gleba, pronuba, orba. Excipiuntur Gateua: Mineua, quæ dissyllaborum huius regulæ superant numerum, habent longam positione penultimam. Ve syllaba correpta, per u sine dubio scribentur, siue à se oriantur nomina, seu ab alijs veniant: vt, Con laue, suaue, siue, quidue, atque his similia. Bi non inueni terminatam, nisi in pronominibus datiui casus, & in aduerbijs quæ per b mutam omnifariam scribuntur: vt, tibi, sibi, vbi, ibi, & in pluralibus nobis, vobis. Et semel sciendum, quæcunque nomina, siue pronomina in datiuo casu singulari vel plurali b literam habeant, in alio casu penitus eadem non fulgente litera per b mutam scribentur, vt, Omnibus, similibus, pluribus ac talia. Bu, syllaba definita,

ba definita, per b,mutam scribetur: vt, Turbo, & orbo, bubo & tabo, licet per ablatiuum casum enuntietur: excepto Pauone solummodò. Bal, syllaba terminata, per b mutam scribentur, quæ in barbaris nominibus, aut Latinis nos nouimus inuenisse: vt, Hannibal, Hasdrubal. Alias vocales inter b & l conlocatas reperire non potui. Bem, & bam syllabas, cum alijs vocalibus in nominatiuo casu à Latino sermone abhorrere cognouimus, excepto vno nomine, significat autem indeclinabilem numerum qui per u scribitur: notatis etiam quibusdam neutralibus, quæ postmodum alijs subjiciemus generibus. Bar, & Ber, syllabæ terminatæ, per b mutam scribentur si dissyllaborum non egrediantur numerum, quorum naturaliter longa minimè carebit penultima: id est, si non fuerit trissyllaba, quæ naturalem longam non habebit penultimam: vt, jubar, liber, vber, faber, suber, Calaber, Mulciber. Si enim trissyllaba fuerint neutri generis, quæ longam penultimam naturaliter habebunt, per u vocalem loco positam consonantis notentur: vt, Cadauer, papauer, & similia. Nam Puluer licet sit dissyllabum: tamen antiqui, quoniam duplicem nominatiuum, enuntiare maluerunt, non solùm enim puluer, sed etiam puluis hac de causa per u scribitur. Vir per u vocalem vim consonantis habentem scribitur, vt: Semiuir, Triumuir, licet composita, non simplicia sint. Vor, per u notetur, vt: Liuor, & Mauors (si tamen hoc nomen in hac parte poni necessarium ducimus, quidam enim non solum Mars, sed etiam Mauors, vnde & Mauortia, dicere voluerunt) excepto arbore quod nuncupatur & Arbos: quæ per b mutam scribi docuit consuetudo Nam Lauor, fauor, pauor, ex verbo figurata, verbi quoque non abnegant regulam, Bur, syllaba terminata, b mutam in scriptura tenebunt, vt: Ebur, robur. Ves breuis, definitáq; syllaba, per u vocalem pro consonante scribitur, vt diues. Bes, longa cùm fuerint terminata, b mutam tenebũt in scriptura, vt: Labes, tabes, pubes, nubes, quamvis nubis quidam nominatiuum enuntiare maluerunt. Vis per v vocalem loco positam consonantis vt, ciuis, niuis, nauis, clauis, grauis, puluis, suavis. Licet enim Scrobis & Orbis per b mutam scribantur, tamen hac de causa: quoniam quidam nominatiuum singularem sine i litera enuntiare voluerunt. Bos per b mutam, vt Arbos, sicut superiùs meminisse cognoscimur. Bus, siquidem masculini generis nomina fuerint, per b mutam scribẽtur, vt: Cibus, nebus, morbus, rubus, globus, nimbus, lembus, lũbus: Neruo notato solummodo: quod si illi è lõga fuerit præposita faciet verbum. Eneruo enim ἐκνευρίζω positio verbi dicitur, cuius rationẽ cùm de verbo locuti fuerimus, maturabimus reddere. Obseruabimus tamen, si dissyllaborum non egressa fuerint numerum, aut penultimam ex vna vocali naturaliter longam minus habeant, non mutabunt scripturam, vt: Riuus, cliuus, aceruus, nominatiuus, & cæteri Sed quòd Corœbus supergreditur numerum dissyllaborum, per b mutam notatur. Sciẽdum autem quòd ideo hanc literam tenuit in scriptura, vel quia peregrinum nomen, miniméque Latinum existit, vel quòd penultimam lõgam non ex vna vocali, sed ex diphthõgo meruit. Si verò mobilia vel promiscua fuerint, per u vocalem loco

positam consonantis scribentur, vt: Nouus, noua, nouum: Sæuus, sæua, sæuum: Ceruus, cerua: Curuus, curua, curuum: Toruus, torua, toruum: & Clauus, claua, clauum: licet alia per genera significationem suscipiant. Auus, auia: Ceruus, cerua: Flauus, flauia: quam similiter alter intellectus sequitur, nisi fœmininum discretionis gratia per b mutam voluerimus scribere. Caluus, calua, vt Ceruus, promiscuum: vt hic Clauus alterum peregrinus significans. O bo, gibbo, probo, subductis à regula, albo etiam discretionis gratia: Nam cùm ventrem significet, per digammon u: cum colorem, per b mutam scribetur, certissimè. Sciendum similiter, quia hic quoq; dissyllaborum superantia numerum, eandem scripturam retineant, vt, Superbus, superba, superbum: Acerbus, acerba, acerbum: & Palumbus, promiscuè, licet Virgilius fœminino genere extulerit.

Nec tamen interea raucæ tua cura palumbæ.

Excipitur Proteruus. Nam Lasciuus per u scribitur: quoniam longam naturaliter penultimam tenuit. Et sciendum, quòd siue erunt dissyllaba, siue hunc ampliauerint numerum, siue vnius, siue trium generum fuerint, si secundam ab vltima longam habeant, omnia per u vocalem pro consonante scribentur: vt, Riuus, cliuus, flauus, positiuus, compositiuus, & alia. Meminerimus tamen, quòd mobilium nominum fœminina, neutráque genera similem masculinorum suorum scripturam suscipiunt: vt, Flauus, flaua, flauum: Albus, alba, album, ac talia: Sed quæ non omnia in bus desinentia existunt mobilia, sicut in principio hujus regulæ genera diuidentes nos disseruisse meminimus. Quædam enim masculini generis inueniuntur solummodò: vt, Cibus, nimbus: quædam masculini & fœminini: vt, Ceruus, cerua: quædam neutra, vt, Æuum: sciendúmque etiam neutra, quæ à posteritatibus syllabæ non veniunt per u digammon scribuntur: vt, Ouum, aruum, heruum: excepto libo, id est ποπάνω. Verbum, enim vltima syllaba per b mutam scribitur hac de causa, quòd à verbere dictum esse veteres existimarunt, cujus rationem in antelatis tradidisse cognouimus. Vax & vex & vix vnum tantummodo nomen per vnamquamque syllabam reperi terminatum: vt, viuax, vibex, veruex, ceruix: quorum mediam per b mutam: quæ verò vtrimque vel extrinsecus sunt, per u significari cognouimus. Reliquas ab his consonantibus insertas vocales Latinum minùs adscribit eloquium. Ea verò, quorum solutio superiùs compromissa est, in tractatu sequenti de b litera trifariam nomine posita, congrua declinatione patefient.

EIVSDEM ADAMANTII MARTYRIS DE B, litera trifariam in nomine posita.

CAPVT VIII.

B litera trifariã in nomine posita.

DE b litera, trifariam in nomine posita quantum possibilitatis fuerit, sufficienter, vt puto tractauimus. Ab expositis enim recta jam

lam intelligere possumus, si quid eueniet dictorum contrarium. Ibi namque considerare debebimus, ne aliquod dissimile fuerit, vel genere, vel numero syllabarum, vel temporum significatione, vel si ex alia parte orationis descenderint: quæ obseruantes, minus, vt reor, errabimus. Restat nos de b litera quæ similiter in verbis etiam inuenitur, tractare, plenam imponentes, vt puto, laboris rationem. Nam si ex nomine verbóque oratio perfecta componitur, hanc quoque partem & immeditatam relinquere non necessarium, & supra eam laborare non superuacuum judico. De hac igitur parte regulas, quantum possumus breuiter meditemur: Indicatiui modi primam inspicientis personam, verbi scilicet actiui, vel etiam neutri: sicut enim actiuum, sic & passiuum scribetur. Nam in communibus, & deponentibus, nullam inuenire potui quæstionem: ex datis enim in nomine regulis, exponendísque quæ in verbo inueniuntur, judicabuntur faciliùs. Primæ autem syllabæ personæ similem formam sequentes, retinere non dubium est, & quæ omnia prima syllaba verborum in communibus aut deponentibus. Media quoque per u vocalem loco positam consonantis scribitur: excepto Baiulo, Bullio, etiam juxta quam in prima nominum syllaba dedimus rationem. Bibo quoque propter discretionem, à vita per v: à potu, per b scribendum est: & Abeo, id est discedo, abeo, circumeo, subeo, succedo, ac similia, prępositionum gratia per b arbitror scribenda: etiam deponentia b mutam in scriptura tenere vsus & consuetudo antiquitus tradidit. Reliquas, vt vires sufficiunt, vna regula generali tractare tentabimus quoque in regulis, nominibus datis firmis ac manentibus, etsi in verba figurentur. Vt enim verba in nomen ducta, verborum regulas non amittunt, ita nomina loco posita verborum, origine regularum carere non possunt. Ergo si tempus pręteritum modi indicatiui, in vi terminauerit syllabam, media atque vltima syllaba personę primæ temporis præsentis, per u vocalem loco positam consonantis scribetur: eo quòd omne præteritum perfectum, vi syllaba terminatum, præter Bibi, per u scribitur. Foueo, foui, Faueo, faui, Moueo, moui, Paueo, paui, vel expaui, Lauo, laui, Iuuo, juui, Seruio, seruiui: exceptis † Lambio, Lambiui Ambio, Ambiui, ac talibus, quam literam præposita scriptura mutauit. Ferueo, & si in pręterito perfecto ferui facit per u, cui etiam ego magis absentior, ferbui per b mutam scribetur, ita tamen, si primæ conjugationis ac primæ speciei verba non fuerint, Illa enim per b mutam scribentur: vt, Libero, liberas, liberaui: Guberno, gubernas, gubernaui: Exubero exuberas, exuberaui: Sibilo, sibilas, sibilaui; Dubito, dubitas, dubitaui: Hebeto, hebetas, hebetaui: Titubo, titubas, titubaui: Habito, habitas, habitaui. Excipiuntur Inuito, & deriuo, juxta rationem quam superius diximus, omnem primam verborum syllabam, præter hæc quæ paulò antè numerauimus, per u scribi: quoniam in & de præpositiones esse nemo dubitat. Nau go enim & Aceruo, ναυηγῶ, σωρεύω, ac talia, in nomine datis subseruiunt regulis, & hæ quæ species in duas partes diuid. * Nam si dissyllaba fuerint, scripturam mutabunt: vt, Leuo, leuas, leuaui: Seruo, seruas, seruaui: Curuo, curuas, curuaui: Nouo, no-

† Lambo, lambibi, ambio, ambibi. vetus liber forte cambio.

uas, nouaui: Ouo, ouas, ouaui: excepto Orbo. Nam turba à turbo nomine descendens, Ba, syllaba posteritatis jure detinuit regulam. Probo enim puto dici per detractionem literæ, cùm contrarium eius Exprobro nuncupatur: & ideo b mutam arbitror apponendam, juxta regulam, quam nominibus nos dedisse meminimus. Et Libo à Græco * translatum esse confidimus, vt est *.

*λ[delina- tum,

Præterea quærimus, quare verbum Eneruo, dissyllaborum supergrediens numerum, & coniugationis primæ, ac primæ speciei consistens, non per b mutam, sed per u scribitur: & dicimus, quęstionem soluentes, quæ est longa, pręposítio est. & ideo dissyllaborum arripuit regulam: sed quia euenit quędam verba in vltima quidem aut antecedente syllaba primę personę u literam non habere, in secunda verò continere persona: vt, Volo, vis, Malo, mauis: quædam in præterito anteperfecto, non tamen in præpositione sua: vt, Gaudeo, gauisus sum: & rursus in præterito perfecto u literam penitus non habente, alias personas in temporibus alijs eandem tenere literam: vt, Viuo, vixi, sciendumque etiam illam u literam, vocalem pro consonante haberi in scriptura. Si verò præteritum supradictum in bui, aut in si, aut in p syllaba desinat, per b mutam sine dubio scribentur: vt, Præbeo, præbui, Iubeo, jussi, Scribo, Scripsi, ac talia. Credo etiam de verbis hanc regulam nos dedisse plenissimam, cùm temporis omnis præteriti imperfecti vltimam syllabam, modi scilicet indicatiui, per b mutam: vt, Amabam, volebam: & pręteriti perfecti eandem vltimam, & plusquam perfecti penultimam, per v vocalem loco positam consonantis: vt, Amaui, amaueram, Volui, volueram. Futuri quoque eiusdem terminos: si primæ & secundæ tertiæque productæ coniugationis verba fuerint, per b mutam scribentur: vt, Amo, amabo. Voco, vocabo. Doceo, docebo: Moneo, monebo: Nutrio, nutribo: Audio, audibo: Et subiunctiui seu coniunctiui vltimas per u vocalem pro consonante scribi debere, antiquos tradidisse cognoscimus, vt, Volebam, volueram, voluerim, voluissem, voluero, ac talia, eorum scilicet verborum, quorum prima persona aut v vocalem habuerit pro consonante in vltima syllaba: vt Leuo, priuo: aut penitus eadem litera non apparente, eodem loco scilicet, eadémque persona, vt Habito, hiberno, amo, doceo, ac talia. Nam quæ habebunt b mutam prima syllaba præsentis, vt dictum est temporis, quorum præteritum in bui, aut in psi syllabas desinit, eadem b mutam in omnibus temporibus modorum omnium, vbicunque incederit, seruare desiderant.

EVTICIS DE ASPIRATIONE.

CAPVT. IX.

Eutici liber de Orthographia.

QVamquam alias quoque voces ad aspirationem pertinentes non paucas, quæ non erant ab idoneis auctoribus frequentatæ, sciens præterij, ne nimia longitudine voluminis essem molestus: tamen quoniam

plerisq; legentium plus libet sterilis breuitas, quàm vtilis commentariorum prolixitas, quasi per epitomen, eadem mihi repetere placuit, & omnium tam veterum testimoniis, quàm redditis vbique rationibus pręmissis, ipsas tantummodò meas rursus exponere regulas, vt antedicta studiosioribus, & posteriora satisfacere videantur his qui longiora fastidiunt. Omnis vox in Græca vel barbara, suum seruat apud Romanos, tam in vocalibus, quàm in consonantibus spiritum, vt, Holus, Hecuba, Hegio, Hieron, Homerus, humen, hora diei, Thybris, Phœbus, Chorus, Rhenus, Hannibal. Omnes articuli à vocali incipientes, cum aspiratione proferuntur: vt: Hic, hæc, hoc: hi, hæ, hæc: absque vocatiuo o & a. Aduerbiis tamen localibus aspiratur: vt hic, huc, hinc, hac: nisi cum pronominibus componuntur. Illic, istic, istæc, istuc, istac: tunc enim amittit collisione vocalium spiritum, quem aliæ compositiones etiam in mediis semper vocalibus seruant: vt, Adhuc, prohibeo: exceptis paucis corruptis, quæ excludunt penitus spiritum, sicut superiùs dictum est: vt, Posthumus, post humatum, id est, post sepultum patrem natus Bimus, Trimus, Quadrimus, quasi à bis, ter, quater, & hyeme dicta. Manubrium, manu haberium. Peteredium à petendis hæreditatibus, cùm hoc ipsum etiam quibusdam solet euenire simplicibus, vt: Veho, traho, vexi, traxi: Mihi, mi, Nihil, nil: Prehendo, prendo: Vehemens, vemens, & similia, sicut antè relatum est. Omnis vocalis, vocali inlata, seu diuisa, seu in diphthongo copulata, caret aspiratione: vt, Euius, æneus, ædes, ædilis, æger Ælius, Æmilius, æquus, æquorum, æs, æstimo, ęstas, æuum auceps, audeo, audax, aulus, audio, auguium, augeo, aufero, alueum, aura, auris, aurum, ausculta, autumo, & aut conjunctio: exceptis Ædis, aureo, haud, haurio, hio, hisco, & quicquid ab his componitur, vel deriuatur. Nam hæc aut articulo aspiratur. Heu & hei: aut interjectionibus, & verbo Hejulo, quod ab Ei vel heu traductum est Heus, & heia & aduerbiis vel interjectionibus. Omnis vocalis, b sequente, leuiter enuntiatur: vt, Abies, ebur, ibi, ob, vbet: notatis habeo, habes, hibicus, & quicquid ab vnoquoque eorum fit. Omnis vocalis, c sequente, leniter profertur: vt, Acies, ecce, oculus, ocior: absque articulis & aduerbiis. Cùm mutatur, vocalem aspiratum sequitur. In pronominibus modò aspiratur: vt, Hic, & hæc hoc. Omnis vocalis, d, sequente, leniter enuntiatur, vt, Ador, edax, odor, vdus. Notatur in Hadria, hedera, hodie enim ex hoc die compositum seruaui articuli aspirati scripturam. Omnis vocalis f. g. l. n. p. q. r. u, pro consonante, sequentibus, caret aspiratione: vt, Afer, ager, ala, apis aqua, ater, auus, affero, egeo, enim, epulæ, equus, & conjunctio, ignis, iter, opus, ocium, ouis, vter, vua. De agni enim apso, id est, vellere, in superioribus dictum est, Omnis vocalis l sequente, absque e, leniter enunciatur: vt, Alia, ales alo, id est nutrio, albus, id est, color, alga, almus, alnus, altus, aluus, idest venter, ilex, ilerda, ilico, ille, olor, id est cygnus oleum, vicus, vlciscor, vlmus, vlna. Notantur halo, verbum, hilum, hilaris, holus, nomina. E enim sequente l, plerumque grauiter effertur: vt, Helluo, † heluus, helucus, helops, & quicquid ab vnoquoque eorum fit. Omnis vocalis m se-

† Hellus.

quæ est. Obs sicut Abs: Ab quasi aboleuit, id est, inueterauit & absorbuit diuturnitate. Hæc & quæ his similia sunt, hoc modo animaduertentur. Cætera quæ simplicia sunt, & non componuntur, sine vlla dubitatione x, tantùm habebunt: vt, Vixi, dixi, vexaui, faxi, vxor, auxilium, examen, axis, & exemplum.

DE DIVISIONE SYLLABARVM. CAP. XI.

De diuisione syllabarum.

DVæ sunt consonantes impares, quæ tamen hærere possunt si hinc inde vocalem, accipiant. Posteriorem syllabam sequuntur pares vel impares, singulæ scilicet, & in priorem & in posteriorē diuiduntur. Potestas nouissimæ syllabæ stas erit. Noster ster, Capto pto: at vbi tres sunt, vt Plostrum, strum, Lustrant, strant, Capistrū, strum: æquè claustrum, rastrum, campestre. Ferè autem tres hæ consonantes tertio loco r, habēt, & aliæ l, literam: vt, Astcla, & in elisione Ascla. Pestulum: aliter nullo modo in tribus consonantibus vnitas syllabæ datur. Cùm pares sunt, singulæ ad singulas ibunt. Duæ enim pares literæ, seu vocales sint, seu consonantes, non coëunt, similiterque syllabam non faciunt, si vocalem accipiant, tametsi impares sunt: vt Carpo dorsum, Portius. Vna consonans inter duas vocales posita, posteriorē sequitur: vt, Paris, Lapis, turis: ac si inter vocales cōsonans fuerit, vt digamma posterius vocali digāmæ adhærebit. Iam enim dixi, Exceptaque litera & g, nullam aliam consonantem cum ejusdem syllabis consentire: vt, Soluo, neruo, voluo, larua, puluis: itaque tenuis, si trisyllabon erit, n consonans ad u accedit: si disyllabon, adæquè, Belua, malua. Dispicio, verbum compositum, quæritur vtrum per duo ss, aut per vnum scribi debeat: & vtrum ita diuidi, Dis & spicio. Et diuisionis quidem ejus facilis ratio est, quoniam omnes præpositiones integræ separandæ sunt: vt est, Abstulit abs & tulit: Transtulit, Trans & tulit: Abscōdit, abs & cōdit, cætera his similia: Per duo autem ss scribendum est, non per vnum: quoniam ex præpositione & verbo cōstat esse compositum: quemadmodum est Cō picio, Aspicio, despicio: ac per hoc per duo ss, dis spicio scribi debet, & ita diuidi Dis & spicio. Nonnulli verò Dispicio per vnū s scribendum putant, quòd præpositio dis interdum litteram perdit, vt est, Diduco, diuido, dijudico: sed melius est per duo ss scribi disspicio. Obliuiscor, compositumne, an simplex est? compositum scilicet hujus simplex latet in antiquis monumentis. Liuisci enim, obliuisci est: & Liuitus: quod nos hodie per elisionem oblitus. Quod cùm manifestū fuerit, plenissimè quivis intelliget in scriptura verbi huius diuisionem, Ob, & liuiscor. Pōpeius, Tarpeius, per duo ij scribenda sunt, & propter sonum (plenius enim sonant) & propter metra, nunquam enim longa fiet syllaba, nisi si per i geminum scribatur. Hanc scripturam ita diuidimus, vt prędixi. Nūc illud genitiui eorum, & nominatiui plurales & datiui, quemadmodum scribantur, videamus. Quidam hujus Pompei, Tarpei, hi Pompei, Tarpei his Pom-

his Pompeis, his Tarpeis, per vnum i scribunt. Nonnulli pusillo diligentiores, alteram i addunt. Ego quoque tertiam addendam præcipio. Si enim, vt docui nominatiuus duo ij habet pro duabus consonantibus, hæ perire nulla declinatione possunt, quæ tamen omnimodis modernus vsus excludit.

EX LVCIO CÆCILIO VINDICE ISTA COLLECTA SVNT.

CAP. XII.

M. Litteram, ad vocales primo loco in verbis positas si accesserit, non enunciabimus. Cùm autem ad consonantes, aut in digammō Æolicum pro quo nos u loco consonantis vtimur, tunc pro m litera u literæ sonum decentiùs efferimus. Lucij, magnij, magij, cum in genitiuis singularibus dicimus, interest, quos nominatiuos habeant. Proinde enim intererit, verum per duo i, an per vnum debeant scribi. Si Lucius magnus, magus sunt nominatiui eorum, vnum i in genitiuo habebunt plurali quoque nominatiuo & vocatiuo: sed & datiuo & ablatiuo similiter scribentur. Si autem Lucius, magnius, magius, pronferantur, duo ij. in genitiuo habebunt: vt, Lucij magnij, magij. quæ ipse Lucilius annotauit, cùm à numero numeros discerneret. Cùm præpositio per c scribenda est. Cùm, aduerbium temporis, quod significat quando, per q. scribendum est, discretionis causa: vt apud Ennium.

Lucius Cæcilius Vindex de Orthographia.

† Versus Lucilij qui hac de re in Carisio exciderũt ex veteri libro apud eũdem reposuimus.

Cum legionibus quom proficiscitur Induperator.

Quum per q. non per c. scribitur: sed per q. sensum quoque alium habet. Nam huiusce hominis huius hominis est: at cujusque hominis, quojusque ordinis, vniuscujusque hominis, & vniuscujusque ordinis significat. Accedo per duo cc. Attuli, per duo tt. Assiduus per duo ss. Appareo, per duo pp. Annuo per duo nn, Alligo, per duo ll. in his non solùm propter soni lenitatem consonantes mutantur, sed etiam quod nullo modo in eis sonare d. litera potest. Sonat autem q litera & ascribitur, cùm f consonanti adjuncta est: vt, Adfluo, adfari, adfuturum, adfatus, adfero. Contra b non sonat: vt, Offui, offero, offendo.

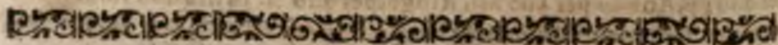
EX PRISCIANO GRAMMATICO, QVI NOSTRO TEMPORE CONSTANTINOPOLI doctor fuit, ista collecta sunt.

CAPVT XIII.

NOtandum igitur quòd hamus, qui à Græcis ἄγκιστρον appellatur, cum aspiratione debet scribi. Sciendum & hæc pro φ Græco, Latinis in scribendo ph poni debere in Græcis duntaxat nominibus: vt Orpheus, Phaeton. In cæteris autem Latinis nominibus f ponendum: vt

Priscianus Grammaticus de Orthographia.

fama filius, facio. Phœbus, quo nomine Apollo significatur, ita ponendum est, vt post p h ponatur. Similiter & Herictonius. Hucus, per aspirationem debent scribi: b enim consonans ante se aspirationem non recipit, nisi tantum vocalis. Beatus per aspirationem scribendum est. Celebs, ante terminalem literam s. b scribi debet, non u: quoniam u vocalis cùm in consonantis transierit potestatem, potest aliam præcedere consonantem. Aspiratio ante omnes vocales poni potest: Post consonantes autem quatuor tantummodò ponitur, c. t. p. r. vt Hebeo, Herennius heros, hians, homo, humus, Chremes, Thraso, Philippus. Rhodus. Ideo à vocalibus extrinsecus ascribitur, vt minus sonet. Gnatus, per g & n scribendum est; sic Gnauus. Ecquid per c scribendum in prima syllaba, quoniam en quid significat, n litera consonante in c conuersa. Sanguis in prima syllaba per m scribendum in nominatiuo casu: in cęteris autem casibus per n: quoniam m litera in n conuertitur. Bs Latinæ litteræ pro ψ Græca litera non aliter scribi debent in vna eadémque litera conjunctæ, nisi in fine nominatiui, cuius genitiuus in bis desinit, vt Vrbs, vrbis, Celebs, celibis, Arabs, arabis. Sciendum autem Surripio per r geminam, non per b & r scribendum: similiter & Corripio, arripio, quoniam b in r quoque commutatur. Suspicor & suspicio, verba composita ab aduerbiis: Sursum vel susum, in prima syllaba per vnum s non per duo, scribenda sunt: quoniam duplicari consonans subsequente alia consonante non potest, sicut nec antecedente, nisi fuerit muta ante liquidam: vt Supplex, suffragor, suffluo, effringo. Quicquam in prima syllaba per c scribendum, quod d. litera in c literam commutatur. Aggero per g scribendum, & Aggregatus, non per d. Arpyia, quod Græcum nomen est, per y Græcum sequente i Latino scribendum est: quoniam apud eos iy, diphthongon est. Ara cùm altare significat, sine aspiratione: cùm verò cubile porcorum cum aspiratione scribendum.

CONCLVSIO.

CAPVT XIV.

Congregatis igitur, quæ apud supradictos Orthographos necessariò repperi fuisse conscripta, nunc finem libri, Domino juuante, faciamus. Datur enim intelligi rem nimis vtilem fuisse, quæ tot ac tantis auctoribus cognoscitur esse tractata: quoniam si quid à prioribus prętermissum est, à sequentibus constat impletum. Meminisse autem debemus frequenter Artigraphos de Orthographia tractasse, & iterum Orthographos de partium declinatione disseruisse, cùm tamen res sibi repugnare videantur. Ars enim tractat de partium declinatione: Orthographia verò, quemadmodum scribi debeat, designat, quod partium declinatione decorare reppererit. Hoc si in auctoribus semper intenderis, vt pro locis suis positum diligenter accipias; nullo errore fatigaberis. Nunc animos legentes erigite, & gaudete tantos ad vos priscos peruenisse

uenisse auctores, vt eis credere indubitata mente debearis. Possémque Aquilam & Quintilianum, sed & Auitum, quos nonnulli in Orthographiæ peritia laudandos esse putauerunt, quos tamen venturos in Christi nomine celerrimè sustinemus superioribus auctoribus addere. Sed necessarium non est multiplici numero dare licentiam: cùm non sint omnino definiti, quanti de eadem re scribere maluerunt. Nam si 12. horarum spatia diem protinus complere noscuntur, si 12. quoque menses annum volubili varietate restituunt, si 12. signa cœlestia, totius nobis circuli campos solida rotunditate concludunt, debet nobis omnino sufficere, quod 12. Orthographorum libris rectitudinem scripturæ docentium defloratas regulas posteris legendas exhibui.

Valete, fratres, atque in orationibus vestris mei memores esse dignemini, quos inter cætera de Orthographiæ virtute, & de distinctione ponenda, quę nimis preciosa cognoscitur, sub breuitate commonui, & quemadmodum Scripturæ diuinæ intelligi debeant, copiosissimè legenda præparaui: quatenus sicut ego vos ab imperitorum numero sequestratos esse volui, ita nos virtus diuina non patiatur cum nequissimis pœnali societate conjungi.

Explicit Cassiodori Senatoris de Orthographia liber, ex duodecim auctorum opusculis desloratus.

INCIPIT PRAEFATIO DE ARTE GRAMMATICA, SIVE RHETORICA, VEL de Disciplinis.

INTENTVS nobis de arte Grammatica, siue Rhetorica, vel disciplinis aliqua breuiter velle conscribere, quarum rerum principia necesse nobis est inchoare. Dicendú nque priùs est de arte Grammatica, quæ est videlicet origo & fundamentum liberalium literarum. Liber autem dictus est à libro, id est, arboris cortice, dempto atque liberato, vbi ante copiam chartarum antiqui carmina describebant. Scire autem debemus, sicut Varro dicit, vtilitatis alicuius causa: omnium rerum extitisse principia. Ars verò dicta est, quòd nouis regulis artet, atque constringat. Alij dicunt à Græcis hoc tractum esse vocabulum, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, id est, à virtute doctrinæ, quam diserti, vniuscuiusque bonæ rei scientiam vocant. Secundò de arte Rhetorica, quæ propter nitorem, ac copiam eloquentiæ De Grammatica.

suæ, maximè in ciuilibus quæstionibus necessaria nimis & honorabilis æstimatur. Tertiò de Logica, quæ Dialectica nuncupatur. Hæc, quantum magistri seculares dicunt, disputationibus subtilissimis ac breuibus; vera sequestrat à falsis. Quartò de Mathematica, quæ quatuor complectitur disciplinas, id est, Arithmeticam, Geometriam, Musicam & Astronomicam. Quam Mathematicam Latino sermone, doctrinalem possumus appellare, quo nomine licet omnia doctrinalia dicere valeamus, quæcunque docent: hæc sibi tamen commune vocabulum, propter suam excellentiam proprie vindicauit: vt poëta dictus intelligitur Virgilius, orator enuntiatur, aduertitur Cicero: quamvis multi & poëtæ & oratores in Latina lingua esse doceantur. Quod etiam de Homero atque Demosthene Græcia facunda concelebrat. Mathematica verò est scientia, quæ abstractam considerat quantitatem: abstracta enim quantitas dicitur, quam intellectu à materia separantes, vel ab alijs accidentibus sola ratiocinatione tractamus. Sic totius voluminis ordo, quasi quodam vado, præmissus est. Nunc quemadmodum pollicita sunt per diuisiones definitionésque suas, Domino iuuante, reddamus. Quia duplex quodammodo discendi genus est: quando & linealis descriptio imbuit diligenter aspectum: & post aurium præparatus intrat auditus. Nec illud quoque tacebimus, quibus auctoribus, tam Græcis, quàm Latinis, quæ dicimus, exposita claruerunt: vt qui studiosè legere voluerit quibusdam compendijs introductus, lucidiùs maiorum dicta percipiat.

Explicit Præfatio.

INCIPIT INSTITVTIO DE Arte Grammatica.

CAPVT I.

De Grammatica. Cadmus literarum primus inuentor. Helenus Grammaticus.

GRammatica à literis nomen accepit, sicut vocabuli ipsius deriuatus sonus ostendit, quas primus omnium Cadmus sexdecim tantum legitur inuenisse, eásque Græcis studiosissimis tradidisse: reliquas ipsi viuacitate animi suppleuerunt: de quarum formulis atque virtutibus Helenus & Priscianus subtiliter antiquo sermone locuti sunt. Grammatica verò est peritia pulchrè loquendi ex poëtis illustribus, oratoribúsque collecta. Officium eius est sine vitio dictionem prosalem, metricámque componere: finis verò elimatæ loquutionis, vel scripturæ, inculpabili placere peritia. Sed quamvis auctores temporum, superiorum de arte Grammatica, ordine diuerso, tractauerint suisque seculis honoris decus habuerint, vt Palæmon, Phocas, Probus & Censorinus: nobis tamen placet in medium, Donatum deducere: qui & pueris specialiter aptus, & tyronibus probatur accommodus: cuius gemina commenta reliquimus, vt suprà quod ipse Latinus est, fiat clarior dupliciter explanatus. Dona-

Palæmon Grammaticus. Censorinus Grammaticus. Phocas Grammaticus. Donatus Grammaticus.

mus igitur in secunda parte ita disceptat.

- De voce articulata.
- De litera.
- De syllaba.
- De pedibus.
- De accentibus.
- De posituris seu distinctionibus.
- Et iterum de partibus orationis.
- De schematibus.
- De etymologijs.
- De Orthographia.

Vox articulata, est aër percussus sensibilis auditu, quantum in ipso est. Litera est pars minima vocis articulatæ. Syllaba est comprehensio literarum, vel vnius vocalis enunciatio temporum capax. Pes est syllabarum & temporum certa dinumeratio. Accentus est vitio carens vocis artificiosa pronunciatio. Positura, siue distinctio est moderatæ pronunciationis apta pausatio. Partes autem orationis sunt octo: Nomen, pronomen, Verbum, Aduerbium, Participium, Conjunctio, Præpositio, Interjectio. Nomen est pars orationis cum casu, corpus aut rem propriè, communitérve significans: propriè, vt Roma, Tyberis: communiter, vt, vrbs, flumen. Pronomen est pars orationis, quæ pro nomine posita tantumdem penè significat, personámque interdum recipit. Verbum est pars orationis cum tempore & persona sine casu. Aduerbium est pars orationis, quæ adjecta verbo significationem ejus explanat atque implet: vt jam faciam, vel non faciam. Participium est pars orationis, dicta, quòd partem capiat nominis, partémq; verbi: recipit enim à nomine genera & casus, à verbo tempora & significationes, ab vtroq; numeros & figuras. Conjunctio est pars orationis annectens ordinánsque sententiam. Præpositio est pars orationis, quæ proposita alijs partibus orationis significationem eius aut mutat, aut complet, aut minuit. Interiectio est pars orationis significans mentis affectum, voce incondita. Schemata sunt transformationes sermonum, vel sententiarũ ornatus causa posita, quæ à quodam Artigrapho, nomine Sacerdote, collecta sunt numero nonaginta & octo: ita tamen, vt quæ à Donato inter vitia posita sunt, in ipso numero collecta claudantur: quod & mihi quoque durum videtur, vitia dicere, quæ auctorum exemplis, & maximè legis diuinæ auctoritate firmantur. Hæc Grammaticis, Oratoribúsque communia sunt: quæ tamen in vtraque parte probabiliter reperiuntur aptata. Addendum est etiam de Ætymologia & Orthographia, de quibus alios scripsisse certissimum est. Etymologia est aut vera, aut verisimilis demonstratio, declarans ex qua origine verba descendant. Orthographia est rectitudo scribendi nullo errore vitiata, quæ manum componit & linguam. Hæc breuiter dicta sufficiant. Cæterùm, qui ea voluerit latius plenúsque cognoscere, cum præfatione sua codicem legat, quem nostra curiositate formauimus, id est artem Donati, cui de Orthographia librum, & alium de Etymologijs inseruimus, quartam quo-

Orationis partes octo.

Schemata quid sint.
Sacerdos Artigraphus.

Etymologia diuisa.
Orthographia quid.

que de schematibus Sacerdotis adiunximus: quatenus diligens lector in vno codice reperire possit, quòd arti Grammaticæ deputatum esse cognoscit: sed quia continentia magis artis Grammaticæ dicta est, curauimus aliqua de nominis, verbíque regulis pro parte subjicere quas rectè tatùm Aristoteles orationis partes adseruit. Græca nomina, quæ apud nos in us, vt vulgus, pelagus, virus, Lucretius viri dicit, quamquam rectiùs inflexum maneat. Secundæ species sunt, quæ per obliquos casus crescunt & genitiuo singulari in is literas exeunt, vt genus, nemus, ex quibus quædam u in e mutant: vt olus oleris, vlcus vlceris: quędam in o: vt nemus nemoris, pecus pecoris. In dubitationem veniunt, Fœnus, & stercus, in e, an in o mutant: quoniam quæ in us syllabam finiunt, u in e mutant: vt vulnus, scelus, funus, & fœneratos dicimus, Fœnus enim exemplo non debet nocere, cùm inter dubia genera ponatur. Inter veteres stercoratos agros dicebant, non sterceratos. S. litera finita nomina, pręcurrentibus n vel r, omnia sunt vnius generis: nisi quæ ante s, r, habent, interdum d recipiunt, vt socors socordis: intendunt t, vt solers, iners. In plurali quoque, excepto genitiuo & accusatiuo, omnibus casibus similiter declinantur. Nam quædam in um genitiuo, accusatiuum in es exeunt, vt Mars, ars: quædam in ium, vt sapiens, patiens, & ob hoc accusatiui eorum in is exeunt. Pleraque autem ex his nomina tribus generibus communia sunt, & in litteram quam habet, neutra in nominatiuo plurali dant etiam genitiuis reliquorum generum cum quibus communia sunt. T litera, neutra tantùm nomina quædam, pauca finiuntur: vt git, quod non declinatur: vt caput, sinciput. Quidam cùm lac dicunt, adjiciunt i, propter quod facit lactis: sed Virgilius:

Lac mihi non æstate nouum, non frigore desit.

quippe cùm nulla apud nos nomina in duas mutas exeant, & ideo veteres lacte in nominatiuo dixerant. X litera terminat quæ in genitiuo plurali: in quibus omnia communia in ium exeunt, ob hoc accusatiuo in i & s. Plurima verò genitiuo in i & m, non præcurrente i, & ob hoc in e & s accusatiuo exeunt: nam in reliquis consentiunt. Vtpote cum singulariter omnia nominatiuo & vocatiuo habeant genitiuum in i & s, agant datiuum in i litera: ablatiuum definiant, adjectaque m accusatiuum definiant impleantque, pluraliter verò datiuum ablatiuúmque bus syllaba finiunt. Nam de cæteris, quibus diffident veteres, quidam atrocum & ferocum, qua ratione omnium x litera finitorum vna species videbitur. Huic x literæ omnes vocales præferuntur: vt capax, frutex, pernix, atrox, redux. Ex ijs nominib. quædam in nominatiuo producuntur, quędam corripiuntur: quædam consentiunt in nominatiuo, in obliquis dissentiunt. Pax enim, & capax, item rex & pumex, item nux & lux etiam primam positionem variant ad nix & nutrix. Item nox & atrox sic in prima positione consentiunt, vt discrepent per obliquos. Et illud animaduertendum est, quędam ex ijs x literam in g, quædam in c per declinationes compellere. Lex enim legis, grex gregis facit, vt pix picis, nux nucis. Nam in his quæ non

non sunt monosyllaba, nunquam non x litera genitiuo in c convertitur: vt frutex fruticis. Supellex autem, & senex, & nix priuilegio quodam contra rationem declinantur: quoniam supellex duabus syllabis crescit, quod vetat ratio: & senex vt in nominatiuo item genitiuo dissyllabus manet, cum omnia x. litera terminata crescant. Et nix nec in c conuertitur, vt pix: nec in g vt rex: sed in u consonans, in vocalem transire non possit. In plurali autem genitiuo, ablatiuus singularis formas vertit. Nam in a aut o terminatus in rum exit, e correpta in um producta, in rum i terminatus in u terminatus in um datiuus & ablatiuus pluralis. Item a in is exeunt, & in bus: quæ præcepta in scholis sunt tritiora: sed quotiens in is exeunt, longa syllaba terminantur: quoties in bus, breui. Decursis nominum regulis, æquum est consequenter adjicere canones verborum primæ conjugationis. Verba quæ vel o litera, vel alia præcedente vocali terminantur, vel præeunte vocali qualibet, formas habent quatuor. Secundæ conjugationis correptæ verba, formas habent viginti. Sic quæcunque verba indicatiuo modo, tempore præsenti, persona prima, in o litera terminantur, formas habent sex, quæ voces formas habent duas. Quæ nulla præcedente vocali o litera terminantur, formas habent duodecim. Tertiæ conjugationis productæ verba, quæ indicatiuo modo, tempore præsenti, persona prima in o litera terminātur, formas habent quinque. Quæcunque autē verba cujuscumque cōjugationis indicatiuo modo, tempore præsenti, persona prima, vel nulla præcedente vocali, vel qualibet alia præcedente, o litera terminantur, eorum declinatio hoc numero formarum continetur. De quibus singulis dicam. Primæ conjugationis verba indicatiuo modo, tempore præsenti, persona prima, aut o litera nulla alia præcedente vocali terminantur, vt amo, canto, aut eo, vt commeo, calceo: aut io, vt lanio, satio, aut uo, vt æstuo, continuo. Primæ conjugationis verba imperatiuo modo, tempore præsenti ad secundam personam a litera producta terminantur, vt amo, ama: canto, canta: infinito modo ad imperatiuum modum, re syllaba manente productione terminantur, vt ama, amare: canta, cantare. Item prima conjugatio, quæ indicatiuo modo, tempore præterito, specie absoluta, adjecta ad imperatiuum ui syllaba manente productione terminantur: vt, Commeo, commea, commeaui: Lanio, lania, laniaui: Satio, satia, satiaui: Eodem modo, eodem tempore, specie inchoatiua. adjecta ad imperatiuum modum am syllaba terminantur: vt commea commeabam, lania laniabam, æstua æstuabam. Prima conjugatione eodem modo, eodem tempore, specie recordatiua, adjectis ad Imperatiuum modum veram syllabis terminantur partes: vt Commea commeaueram, lania, laniaueram, æstua, æstuaueram. Prima conjugatione, eodem modo, tempore futuro, adjecta ad imperatiuum modum bo syllaba, terminantur: vt Commea, commeabo, lania, laniabo, æstua, æstuabo. Quæ verò indicatiuo modo, tempore præsenti, ad primam personam o litera, nulla alia præcedente vocali terminantur, ea, ea indicatiuo modo, tempore præterito, specie absoluta & exacta, quatuor modis proferuntur, Et est primus, qui similem

Verba primæ conjugationis.

teg. dam his habet. Qui indicatiuo modo, tempore præsenti, prima persona penultimam vocalem habet: vt Amo, ama, amaui, amabam, amaueram, amabo, amare. Secundus est, qui o in i conuertit & penultimam in præterito perfecto, tertiam ab vltima in plusquàm perfecto, e produxit: vt Adjuuo, adjuui, adjuueram. Tertius, qui similem quidem regulam habet primi modi, sed detracta a litera dissimilis: vt Seco, secaui, secaueram, secabo, secare. Facit enim specie absoluta, secuti, & exacta secueram. Quartus est, qui per geminationem syllabæ profertur: vt Sto, sta, steti, stabam, steteram, stabo, stare. Huic simile Do, da, dedi, dabam, dederam, dabo, dare, correpta litera a contra regulam, in eo quod est, dabam, dabo, dare. Proferuntur secundæ conjugationis verba, quæ indicatiuo modo, tempore præsenti persona prima, eo literis terminanter: vt Video, vides moneo, mones. Secundæ conjugationis verba, indicatiuo modo, tempore præsenti, ad secundam personam e litera producta terminantur: vt Video, vide, moneo mone. Secundæ coniugationis verba, infinito modo, adjecta ad imperatiuum modum re syllaba, manente productione terminantur: vt Vide, videre, mone, monere. Secundæ conjugationis verba, indicatiuo modo, tempore præterito, specie absoluta & exacta, septem modis declinantur: & est primus qui formam regulæ ostendit. Nam forma hæc est; cùm secundæ conjugationis verbum, indicatiuo modo tempore præterito quidem perfecto, adjecta ad imperatiuum modum ui syllaba manente productione.

Secunda cõjugationis verba.

Cætera quæ desiderantur de Grammatica, in manuscripto exemplari desunt & quod sequitur de Rhetorica, suppleuimus ex Compendio à studioso quodam artium diligenter collecto.

RHETORICÆ COMPENDIVM,
Ex Magno Aurelio Cassiodoro Senatore.
viro clarissimo.

DE ARTIVM DIVISIONE.

Rhetorica cõpendiũ ex Cassiodoro.

ARTIVM aliæ sunt positæ in inspectione, id est cognitione & æstimatione rerum, qualis est Astrologia, nullum exigens actum, sed ipso rei, cuius studium habet, intellectu contenta, quæ θεωρητικὴ vocatur. Aliæ in agendo: quarum in hoc finis est, vt ipso actu perficiatur, nihilque post actum operis relinquat, quæ πρακτικὴ dicitur, qualis saltatio est. Aliæ in effectu, quæ operis: quod oculis subjicitur, consummatione finem sortitur, quam ποιητικὴν appellamus, qualis est pictura.

Orationum duo genera Zenonis fictã de Rhetorica & Dialectica.

Orationum genera.

Duo sunt orationis genera: alterum enim perpetuum est, quæ Rhetorica dicitur: alterum concisum, quæ Dialectica. Quæ quidem Zeno adeo conjunxit, vt hoc compressæ in pugnum manui, illud explicatæ simile

simile dixerit. Nam quæ attingit argumentis tantummodo Dialecticus, ea si incidât in Rhetorem, sic tractantur, vt nihil nec ad ornatum, nec ad elegantiam reliquum cuiquam faciat. Initium dicendi natura suppeditauit, arti verò obseruatio dedit initium. Homines enim, sicut in medicina, quum viderent alia salubria, insalubria alia, ex obseruatione eorum artem fecerunt. Atque hic accidit, quod & alibi, vt serò quid esset facto opus, animaduerteretur, id postquam est semel deprehensum, cœptum est regulis præceptisque in posterum custodiri: hinc tandem artis emersit perpetua obseruatio. Facultas orandi consummatur, natura, arte, exercitatione. Quibus partem quartam adjiciunt quidam imitationem, quam nos arti subjicimus, secuti Fabium Quintilianum. Sunt autem ei qui ad dicendum venerit, tria peculiariter efficienda, vt doceat, moueat, delectet. Hæc.e clarior est diuisio, quàm eorum qui totum opus in res & affectus partiũtur, quamvis tamen ipsa sic tractet orator, vt quædam sint veluti legitima: nam quis feret Oratorem nisi docuerit? Vt autem delectet, id jure habitum & honorarium, ita vt ne quidem semper debeat expectari, præstari verò nequaquam possit vbi libet. *Fabius Quintilianus.*

Suasorium genus.

In suadendo ac dissuadendo tria præcipuè sunt spectanda: Quid sit de quo deliberetur. Qui sint qui deliberent, qui sit qui suadeat rem de qua deliberatur. Ita plurimum interierit cujusmodi sustineat personam, qui suadet. Cato quippiam dixerit, an Thersites: Cunctator Fabius, an Flaminius, & quędam per se suasu quidem erant vtilia, tamen quia alienos sortiuntur auditores, locum, tempus, ideo amittunt pondus. Partes suadendi sunt honestum, vtile, necessarium. Quidam, vt Quintil. δυνατὸν, hoc est possibile quoque approbant & recipiũt. Nec putamus hic nostri esse officij quicquam de vtili & honesto disserere, quemadmodum natura sint conjuncta, nam hic locus non modò à Cicerone, verũetiam à Fabio prolixe tractatur. Optimam autem quẽque admonitum esse volumus, ne vnquam in eam opinionem veniat, vt putet quid esse vtile, nisi id quoque honestum, neque è diuerso. *Suasorium genus.* *Fabius cũctator.* *Suadendi partes.*

Proœmium vnde dictum sit.

Quæ è pars ante ingressum rei, de qua dicendum sit, ostenditur hoc verbo Nam siue propterea quod οἴμη cantus est, & citharœdi pauca illa quæ antequam legitimum certamen inchoent emerendi fauoris gratia canunt, proœmium cognominarunt: Oratores quoque ea quæ prius quàm caussam exordiantur ad conciliandos sibi Iudicum animos præloquuntur, proœmij appellatione signarunt: siue quod οἶμον Græci viam appellant, si quid ante ingressum rei ponitur, institutum est hoc modo vocari. Principij caussa hæc est, vt auditorem, quò sit nobis in cæteris partibus accommodatior, præparemus. Id fit tribus modis, si beneuolum attentum, docilémque feceris. Quamvis verò in cæteris quoque partibus illa animorum conciliatione sit opus, initiis tamen maximè, & veluti ex condicto tribuitur. *Proœmium vnde dictũ.*

Proœmium ab epilogo quemadmodum differat.

Procemium quomodo differat ab Epilogo. Quidam putauerunt sic differre, quòd in prooemio præterita, in epilogo futura dicantur. Quintil. autem eo differre existimat, quod in ingressu parciùs & modestiùs prætentanda sit iudicis misericordia: in epilogo verò liceat totos effundere affectus, & fictam orationem induere personis & defunctos excitare, & pignora reorum producere, quæ omnia in prooemiis parum rectè fiunt.

De Narratione.

Narratio & eius virtutes. Narratio aut tota pro nobis est, aut tota pro aduersariis, aut mixta ex vtrisque. Si erit tota pro nobis, contenti simus his tribus partibus, vt judex intelligat, meminerit, credat. Nec quicquam reprehensione dignum ducat, nam id principio maximè cauetur.

Narrationis virtutes.

Quoties sequentia satis rem declarant, iis contenti esse debemus, & priora omittere. Satius est narrationi aliquid superesse, quàm deesse: nam superuacua cum tædio dicuntur, necessaria cum periculo subtrahuntur. Quæ probatione tractaturi sumus persona, loco tempore, instrumento, occasione, in narratione delibabimus. Multæ sæpe in vna causa sunt narrationes, maximè si causa sit multiplex, vt est Repetundarum. Non semper eo ordine est narrandum, quo res gesta est: quia in re causæ conditionem spectabimus. Tanta est enim varietas causarum, vt qui aut eundem ordinem vbique sequatur, vt præceptis quemquam certis alliget, non modo operam perdat, verùm etiam cogat in re diuersissima vnum semper spectare finem, quod quàm sit absurdum facilè intelliget qui Ciceronis orationes legerit. Ἐπιδιήγησις fit ad argumentum vel inuidię, vel miserationis in aduersis. Initium narrationis à persona fit: & ea si nostra est, ornetur: si aliena, infametur. Finis narrationis fit, quum eò perducitur expositio, vnde quæstio oritur.

De egressionibus.

Egressiones in oratione quid sint. Egressus est vel egressio, hoc παρέκβασις, quum intermissa parum re proposita, quidam interseritur delectationis vel vtilitatisve causa. Sed hæ sunt plures, quæ per totam causam varios excursus habent, vt laus hominum locorúmque, & descriptio regionum, expositio quarundam rerum gestarum, vel etiam fabulosarum. Sed indignatio, miseratio, inuidia, conuicium, excusatio, cōciliatio, maledictorū refutatio, & similia: amplificatio, minutio, omnis affectus genus, de luxuria, de auaritia, de religione, aut officiis neglectis vel oblitis, cum suis argumentis quia cohærent, egredi non videntur.

De credibilibus.

Credibiliū tria genera. Credibiliū tria sunt genera, vnum fortissimum, quia ferè semper accidit, vt liberos à parentib. amari. Alterū velut propensius: vt eum qui rectè valeat ad crastinū peruenturum: Tertiū tantùm non repugnans, vt in domo furtū factū, qui domi fuerit, munus aliquod domi administrauerit.

Argumenta vnde ducantur.

Argumenta rhetorices vnde ducantur. Argumenta ducuntur à personis, causis, temporibus. Cujus tres partes sunt: præcedens, insequens, conjunctum. Si agimus, nostra confirmanda

manda sunt priùs: tum ea quæ nostris opponuntur refutanda. Si respondemus, sæpius incipiendum à refutatione: locuples enim, speciosa, & imperiosa esse debet eloquentia.

Epilogus.

Conclusio, quæ peroratio dicitur, duplicem habet rationem. Ponitur enim aut in rebus, aut in affectibus, rerum repetitione & cumulo, quæ Græcè ἀνακεφαλαίωσις dicitur, à Latinis quibusdā remuneratio appellata. Ea autē memoriam judicis reficit, & totam simul causam ponit ante oculos, vt etiam si singula minùs valeant, turba tamen moueat: ita tamen, vt breuiter eorum capita cursimq́ue tangantur. Sed tunc fit, quando multæ quæstiones intercuntur. Nam si breuis simplexque sit, non est necessaria. — *Epilogus siue peroratio ratione.*

De affectibus.

Affectuum duæ sunt species quas Græci ἦθος καὶ πάθος vocant, quasi dicas mores & affectus concitatos, πάθος quidem effectus turbulentos, ἦθος verò mites atque compositos. In illis vehementes motus, in ijs lenes. Et πάθος quidem imperat, ἦθος verò persuadet. His ad perturbationem, illis ab beneuolentiam vtimur. Et est πάθος temporale, ἦθος verò perpetuum. Vtrumque ex eadem natura, sed illud maius, hoc minus. In aduersaries plus valet inuidia, quàm conuicium: quia inuidia aduersarios, conuicium nos inuisos facit. Nam sunt quædam quæ si imprudentibus excidant, stulta sunt quum simulamus, venusta creduntur. Altercator iracundiæ vitio careat: nullus enim affectus rationi magis obstat; & fert extra causam plerumque, ac deformia conuicia facere, ac mereri cogit, & nonnunquam in ipsos Iudices incurrit. Conjectura omnis aut de re, aut de animo est. Vtriusque tria sunt tempora, præteritum, præsens, futurum. De re generales sunt quæstiones, & definitæ: id est & quæ non continentur personis, alijsque circunstantijs, & quæ continentur. De animo quæri non potest, nisi vbi persona est & de facto constat. Ergo cum de re agitur, aut quid factum sit, in dubium venit, aut quid fiat, aut quid futurum sit, & similia. — *Affectuum duæ species.* — *Conjectura aut de re, aut de animo esse.*

De amphibologia.

Amphibologiæ species sunt innumerabiles adeò vt nonnulli philosophi putent nullum esse verbum quod non plura significet. Aut enim vocibus singulis accidit, per ὁμωνυμίαν, aut coniunctis per ambiguam constructionem. Vitiosa oratio fit, quum inter duo nomina medium verbum ponitur. Alias tamen vitiosæ orationis species nec enumerare cuiquam facilè promptum est: in vniuersum verò id sic præcipitur, vt quicquid partum propriè, clare, locóque dicatur, id ferè in vitium incurrat.

Nunc ad artis Rhetoricæ definitiones diuisionésque veniamus, quæ sicuti est copiosa & varia, ita & multis & clarissimis scriptoribus tractata est, non eodem modo. Nam sunt qui genus demonstratiuum in scholas sic relegant, vt oratori nec faciant copiam alterius partis; aut maiorem aut frequentiorem quàm judicialis. Qua quidem in re quid spectent, video, nam eam demum partem multò speciosissimam se tantum judicant dignam: in qua multum sit & ostentationis & vtilitatis: quũ — *Genus dicendi nullum in genere demonstratiuo, Rhetoricæ partis definitionæ & diuisiones.*

interim vt ad hanc forensem lucem perueniatur, in demonstratiuis ferè ludamus: ideoque fit, vt in scholis, vbi veratum actionum progymnasmata tractantur, nullus locus tractetur aut fœlicius aut sæpius quàm laudis vituperationísque, qui est demonstratiui generis proprius. Hoc tamen sciat futurus Orator, non esse genus vllum dicendi, quod admittere possit aliquid è genere demonstratiuo, id quod sic se habere sibi persuadebit, qui veterum scripta legerit accuratiùs. Rhetorica, vt fert communis ferè omnium opinio, est benè dicendi scientia in ciuilibus quęstionibus. Orator igitur est vir bonus dicendi peritus. Oratoris autem officium est appositè dicere ad persuadendum. Finis, persuadere dictione, quatenus rerum & personarum conditio videtur admittere in ciuilibus quæstionibus: sic enim Hermagoras calumnijs occurrit plurimis, Ciuiles quæstiones sunt, quæ in communem animi conceptionem possunt cadere, id est, qua vnusquisque potest intelligere, quum de æquo quæritur & bono. Causa est res quæ in se habet controuersiam in dicendo positam, cum personarum certarum interpositione, quæ ὑπόθεσις dicitur: vt sitne philosopho vxor ducenda?

Amphibologia species innumerabiles.

Quæstio est res quæ in se habet controuersiam positam in dicendo sine certarum personarum interpositione, quæ à Græcis θέσις appellatur: vt sitne nauigandum. In hypothesi nascitur ferè quæstio: in thesi continetur. Circunstantiæ rerum hic plurimum habent locum, quæ ab Hermagora περιστάσεις vocantur, quas & elementi nomine appellant, eò quòd ex earum coniunctione tanquam ex elementis quibusdam quæstiones fiant. Sunt autem numero ferè septem: quis, quid, quando, vbi, cur, quemadmodum, quibus adminiculis.

De partibus Rhetoricæ.

Rhetorica partes.

Partes autem, atque, vt sic dixerim, membra Rhetoricæ sunt quinque, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatio.

Inuentio est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quæ causam probabilem reddunt. Ex præceptis non constat, sed quo quisque est ingenio promptior, hoc magis hac re excellit. Dispositio est rerum inuentarum in ordinem pulchra distributio. Vbi cauendum, ne sic distribuamus, vt partium multitudo adferat obscuritatem. Elocutio est idoneorum verborum ad inuentionem accommodata perceptio. Memoria est firma animi rerum ac verborum ad inuentionem perceptio. Pronunciatio est rerum ac verborum cum dignitate vocis & corporis decora moderatio.

Genera causarum.

Genera causarum.

Tria maxima Rhetorum pars fecit genera causarum, licet alijs atque alijs nominibus appellauerint. Demonstratiuum, quod Græci ἐγκωμιαστικὸν à laude dicunt: & ἐπιδεικτικὸν quod demonstrationis vim habeat, Deliberatiuum συμβουλευτικὸν quod Aristoteles concionale appellat. Et iudiciale. Demonstratiuum in laudem & vituperationem, diuiditur. Deliberatiuum in suasionem & dissuasionem, adhibetúrque maximè vtilitas & inutilitas. Iudiciale in accusationem & defensionem, petitionem præmij, & negationem. Demonstratiuum genus est quum aliquid demon-

Deliberatiuum orationis genus. Demonstratiuum orationis genus. Iudiciale orationis genus.

demonstrauimus, in quo laus aut vituperatio tractatur, quod quam in prophanis studijs sit vsitatissimum, tum etiam nonnunquam incidit in sacris literis, vt in Dauide: Domine, in cœlo misericordia tua, &c.

Deliberatiuum genus est, in quo suasio aut dissuasio occurrit: appetere & fugere. Iudiciale, in quo est accusatio: defensio, præmij petitio vel negatio.

De statibus.

Status, qui Græcè στάσις dicitur, est veluti cardo in quo tota causa vertitur. Fit autem ex intentione & depulsione. Eum vocant nonnulli constitutionem: alij quæstionem: alij quod ex quæstione appareat.

Status causarum

Statuum alij sunt rationales, alij legales. Rationales diuiduntur in quatuor: in conjecturales, finitiuos, qualitatis, translationis. Cõjecturalis status est, quum factum quod ab aliquo objicitur, ab aduersario pernegatur: vt, fecisti, non feci. Finitiuus est, quum id quod objicitur, nõ hoc esse contẽdimus, sed quid illud sit, adhibitis definitionibus, probamus: vt, nõ erat sacrilegij crimen intentandũ, qui priuatam rem sustuli. Hic maximè opus erit definitione sacrilegij. Qualitatis, est status, quum qualis sit res quæritur: & quia de re & genere negocij controuersia est, constitutio generalis vocatur. Translatiuus est, quum causa ex eo pendet, quod non is agat qui aut agere deberet, aut non apud quos, quo tẽpore, qua lege, quo crimine, qua pœna oportet. Huic subjicitur confutatio. Constitutione causæ reperta protinus considerandum est, simplex vtrum sit quæstio causæ, an cõjuncta. Simplex est, quæ vnam in se quæstionem cõplectitur: vt si quæratur, sintne literæ virtutum incunabula? Et, sitne Corinthijs bellum indicendum? Conjuncta est, quæ ex pluribus quæstionibus constat: vt si quæratur, sitne Carthago diruenda? an Carthaginensibus reddenda, an colonia deducenda? Legales verò status in scripti & rationis versantur controuersia. Scripti autem controuersia est, quæ plurimum pendet ex ambiguitate vnius, aut alterius verbi, dum tuemur mordicus legis verba, interim nihil facientes rationem, hoc est, animum medullámque legum quæ equum bonúmque tuetur, séque ad animum legumlatorum accommodat. Supererit tum, vt quum cognitus fuerit controuersiæ locus, videamus quæ quæstio, quæ ratio, quæ judicatio, quod denique firmamentum sit causæ. Est ergo quæstio, in qua causæ disceptatio constat: vt, jure feci, non jure fecisti. Ratio est, qua reus vtitur cur jure fecerit: vt Orestes accusatus parricidij, inquit, Iure feci, illa enim patrem meum occiderat. Iudicatio est ex ratione deducta summa, hujusmodi, rectúmne fuerit ab Oreste matrem occidi, quum illa patrem Orestis occiderit. Firmamentum est firmissima argumentatio defensoris: vt si Orestes dicit ejusmodi fuisse matris animum in patrem suum, in seipsum, in regnum, demum in omnem familiam, vt ab ea liberi potissimum deberent pœnas sumere. Generalis constitutio est, quæ quale factum sit quod reo objicitur, docet. Et habet partes duas, juridicialem, & negotialem. Negocialis est, in qua quid juris sit, ex ciuili more per æquitatem consideratur: cui diligentiæ præsunt judices: & habet sibi connexam contro-

Ratio quid sit.

Iudicatio quid sit

Firmamentum orationis pars quid sit.

Generalis constitutio quid sit.

Negocialis constitutio quid sit.

Absoluta constitutio. *Assumptiua constitutionis partes quatuor.* *Remotio quid sit.* *Relatio quid sit.* *Concessio quid sit.* *Purgationis partes.*

uersiam. Iuridicialis est in qua æqui rectíque natura, præmij & pœna ratio quæritur. Huius partes sunt duæ, absoluta & assumptiua. Absoluta est, quæ in se continet iuris & injuriæ quæstionem. Assumptiua verò est, quæ ex se nihil dat firmi ad recusationem, foris autem aliquid defensioni assumit. Cuius sunt quatuor partes: comparatio, relatio criminis, remotio criminis concessio. Comparatio est, quum aliud aliquod factum honestũ aut vtile contenditur, quod vt fieret, & illud quod arguitur, dicitur esse commissum. Remotio criminis est, quum id crimẽ quod infertur, à se & à sua culpa in alium reus transferre conatur. Relatio criminis, quum ideo jure quid factum dicitur, quod aliquis ante lacessiuerit. Concessio criminis est: quum reus non id quod factum est defendit, sed vt ignoscatur postulat. Ejus partes sunt duę, purgatio, & deprecatio. Purgatio est, per quam ejus qui accusatur, non factum ipsum, sed voluntas defenditur. Ea rursus tres habet partes, imprudentiam, casum, necessitatem. Imprudentia est, quum scisse se aliquid his qui arguitur, negat.

Casus autem infertur in concessionem, quum demonstratur aliquam fortunę vim obstitisse volũtati. Necessitudo autem erit, quum vi quadam reus id quod fecerit, fecisse se dixerit.

Scripti & voluntatis controuersia. *Ambiguitas quid sit.* *Collectio seu ratiocinatio.* *Definitio legalis quid sit.*

Scripti & voluntatis est controuersia, quando verba ipsa cum sententia scriptoris pugnare videntur: quæ est in jure ciuili frequentissima, & tractatur à Cicerone quum aliàs, tum in oratore legum contrariarum status sunt, quando inter se duæ aut plures leges pugnare videntur, quam Græci appellant ἀντινομίαν. Qua in re hoc memoriæ reliquerunt veteres, vt semper veterem legem noua & nuper lata putemus aboleri. Ambiguitas est, quum id quod scriptum est, duas aut plures res significare videtur. Collectio, quæ & ratiocinatio vocatur, est quando ex eo quod scriptum est, quid inuenitur. Definitio legalis est, quum vis verbi quasi in definitiua constitutione in qua posita sit, quæritur. Status ergo tam rationales quàm legales à quibusdam XVIII. sunt numerati. Cæterum secundum Ciceronem XIX. inueniuntur: eò quòd translationem inter rationales pręcipuè status recensuerit, qui tamen se ipsum in alijs libris reprehendens, translationem legalibus statibus annumerauit.

Genera causarum. “Hactenus ex compendio: deinceps ex ipso Cassiodoro. *Admirabile causæ genus. Humile causæ genus. Anceps genus causæ. Obscurum causæ genus.*

De generibus causarum.

Quinque sunt genera causarum: honestum, admirabile, humile, anceps, obscurum. “Honestum causarum genus est, cui statim sine oratione nostra, fauet auditoris animus. Admirabile est, à quo est alienatus animus eorum qui audituri sunt. Humile est, quod negligitur ab auditore, & non magnopere attendendum videtur. Anceps est, in quo aut judicatio dubia est, aut causa & honestatis & turpitudinis particeps, vt beneuolentiam pariat & offensionem. Obscurum est, in quo aut tardi auditores sunt, aut difficilioribus ad cognoscendum negotijs causa implicata est.

Partes

Partes orationis Rhetoricæ sunt sex.
- Exordium.
- Narratio.
- Partitio.
- Confirmatio.
- Reprehensio.
- Conclusio.

Orationis Rhetoricæ partes

Exordium est oratio animum auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem. Narratio est rerum gestarū, aut vt gestarum expositio. Partitio est, quæ, si rectè habita fuerit, illustrem & perspicuam totam efficit orationem. Confirmatio est, per quam argumentando nostræ causæ fidem & auctoritatem & firmamentum adiungit oratio. *Exordium quid sit. Confirmatio quid sit.*

Reprehensio est, per quam argumentando aduersariorum confirmatio diluitur aut eleuatur. Conclusio est, exitus & determinatio totius orationis, vbi interdum & epilogorum allegatio flebilis adhibetur. *Reprehensio quid sit. Conclusio quid sit.*

Hæc licet Cicero Latinæ eloquentiæ lumen eximium per varia volumina copiosè nimis & diligenter effuderit, & in arte Rhetorica duobus libris videatur amplexus, quorum commenta à Mario Victorino composita in Bibliotheca mea vobis reliquisse cognoscor.

Quintilianus etiam doctor egregius, qui post fluuios Tullianos singulariter valuit implere quæ docuit, virum bonum dicendi peritum à prima ætate suscipiendum, per cunctas artes ac disciplinas nobilium literarum erudiendum esse monstrauit: quem meritò ad defendendum totius ciuitatis vota requirerent. Libros autem duos Ciceronis de arte Rhetorica & Quintiliani duodecim institutionum iudicauimus esse iungendos: vt nec codicis excresceret magnitudo, & vtrique dum necessarij fuerint, parati semper occurrant. *Quintilianus Rhetor.*

Fortunatianum verò doctorem nouellum, qui tribus voluminibus de hac re subtiliter minutéque tractauit, in pugillari codice aptè forsitan congruentérque redigimus: vt & fastidium lectori tollat, & quæ sunt necessaria competenter insinuet. Hunc legat, qui breuitatis amator est. Nam cùm opus suum in multos libros non extenderit, plurima tamen acutissima ratione disseruit: quos codices cum præfatione sua in vno corpore reperieris esse collectos.

Rhethorica argumentatio quomodo tractatur.

Rhethorica argumentatio tractatur
- aut per Inductionem cuius membra sunt hæc:
  - Propositio.
  - Illatio, quæ & assumptio dicitur.
  - Conclusio.
- aut per Ratiocinationem.
- aut per Enthymema, qui est imperfectus syllogismus atque Rhethoricus: qui, sicut Fortunatianus dicit explicatur
  - Conuincibili.
  - Ostentabili.
  - Sententiali.
  - Exemplabili.
  - Collectiuo.
- aut per Epicherema, qui est Rhetoricus & latior syllogismus: quo fit
  - aut tripartitus aut quadripartitus.
  - aut quinque partitus.

Argumentatio quid sit & unde dicta. Argumentatio dicta est quasi arguta mentis oratio. Argumentatio est enim oratio ipsa, qua inuentum probabiliter exequimur argumentum. *Inductio quid sit.* Inductio est oratio, qua rebus non dubijs captamus assensionem ejus, cum quo instituta est, siue inter Philosophos, siue inter Rhetores, siue inter Sermocinantes. *Propositio inductionis quid sit.* Propositio inductionis est, quæ similitudines concedendæ rei necessario vnius inducit aut plurium.

Illatio inductionis quid sit. Illatio inductionis est, quæ & assumptio dicitur, quæ rem de qua contenditur, & cujus causa similitudines adhibitæ sunt, introducit.

Conclusio inductionis est, quæ aut concessionem illationis confirmat, aut quid ex ea conficiatur, ostendit.

Ratiocinatio, est oratio qua id de quo est questio comprobamus. Enthymema igitur est quod Latinè interpretatur mentis conceptio, quam imperfectum syllogismum solent Artigraphi nuncupare. Nam in duabus partibus hæc argumenti forma consistit: quando id quod ad fidem pertinet faciendam, vtitur syllogismorum lege præterita: vt est illud: Si tempestas vitanda est, non est igitur nauigandũ. Ex sola enim propositione & conclusione constat esse perfectum: vnde magis oratoribus quàm dialecticis conuenire judicatum est. De dialecticis autem syllogismis suo loco dicemus. Conuincibile est quod euidenti ratione conuincitur: sicut fecit Cicero pro Milone. Ejus igitur mortis sedetis vltores, cujus vitam si possetis, per vos restitui posse nolletis. Ostentabile est, quod certa rei demóstratione constringit: sic Cicero in Catilinam: Hic tamen viuit, viuit. Imò etiam in Senatum venit. Sententiale est, quod sententia generalis addicit: vt apud Terentium: Obsequium amicos, veritas odium parit. Exemplabile est, quod alicujus exempli comparatione euentum similem comminatur: sicut Cicero in Philippicis dicit: Te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Collectiuum est, cùm in vnũ, quæ argumentata sunt, colliguntur: sicut ait Cicero pro Milone: Quẽ igitur cum gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela: quem jure, quem loco, quem tempore cum periculo capitis non dubitauit occidere.

Enthymema ex sola propositione & ex sola conclusione. Præterea secundum Victorinum Enthymematis altera est definitio. Ex sola propositione, sicut jam dictum est, ita constat Enthymema: vt est illud: Si tempestas vitanda est, non est nauigatio requirenda. Ex sola assumptione: vt est illud: Sunt autem qui mundum dicant siue diuina administratione discurrere.

Epicherema quid sit. Ex sola conclusione: vt est illud: Vera est igitur diuina sententia. Ex propositione & assumptione: vt est illud: Si inimicus est, occidit. Inimicus autem est: & quia illi deest conclusio, Enthymema vocatur. Sequitur Epicherema. Epicherema est, quod superiùs diximus, descendens de ratione latior excursio Rhetorici syllogismi, latitudine distans & productione sermonis à dialecticis syllogismis, propter quod Rhetoribus datur. Tripartitus epicherematicus syllogismus est, qui constat membris tribus: id est, propositione, assumptione, conclusione. Quadripartitus est, qui constat membris quatuor propositione, assumptione, & vna propositionis siue assumptionis conjucta probatione, & conclusione.

sione. Quinque partitus is est, qui constat membris quinque: id est propositione & probatione, assumptione & ejus probatione, & conclusione.

Hunc Cicero ita facit in arte Rhetorica: Si deliberatio & demonstratio genera sunt causarum, non possunt rectè partes alicujus generis causę putari. Eadem enim res, alij genus, alij pars esse potest: idem genus & pars esse non potest, vel cætera: quo vsque syllogismi huius membra claudantur. Sed video quantum in aliis partibus lector suum exercere possit ingenium.

Memoratus autem Fortunatianus in tertio libro meminit de oratoris memoria, de pronunciatione & voce: vnde tamen Monachus cum aliqua vtilitate discedit: quando ad suas partes non improbè videtur attrahere, quod illi ad exercendas controuersias vtiliter aptauerunt. Memoriam siquidem lectionis diuinæ recognita cautela seruabit, cùm in supradicto libro ejus vim qualitatémque cognouerit: artem verò pronunciationis in diuinæ legis effatione concipiet. Vocis autem diligentiam in psalmodiæ decantatione custodiet. Sic instructus in opere sancto redditur, quamvis libris secularibus occupetur. *Fortunatianus.*

Nunc ad Logicam, quæ & Dialectica dicitur, sequenti ordine veniamus, quam quidam disciplinam, quam artem appellare maluerunt, dicentes, quando apodicticis, id est probabilibus disputationibus aliquid disserit, disciplina debeat nuncupari: quando verò aliquid verisimile tractat, vt sunt syllogismi sophistici, nomen artis accipiat. Ita vtrumque vocabulum pro argumentationis suæ qualitate promeretur.

DE DIALECTICA.

Dialecticam primi Philosophi in dictionum suarum quidem argumentationibus habuerunt: non tamen ad artis redegêre peritiam: Post quos Aristoteles vt fuit doctrinarum omnium diligens inquisitor, ad regulas quasdam, hujus doctrinæ argumenta perduxit: quæ priùs sub certis propositionibus non fuerunt. Hic libros faciens exquisitos, Græcorum scholam multiplici laude decorauit. Quem nostri non perferentes diutiùs, alienum translatum expositúmque Romanæ eloquentiæ contulerunt. Dialecticam verò, & Rhetoricam Varro in nouem libris tali similitudine definiuit. Dialectica & Rhetorica, est: quod in manu hominis pugnus astrictus & palma distensa: illa breui oratione argumenta concludens, ista facundiæ campos copioso sermone discurrens: illa verba contrahens, ista distendens. Dialectica siquidem ad disserendas res acutior: Rhetorica ad illa, quæ nititur docenda, facundior. Illa ad scholas nonnunquam venit, ista iugiter procedit in forum: illa requirit rarissimos studiosos, hæc frequentes & populos. Sed priusquam de syllogismis dicamus, vbi totius Dialecticæ vtilitas & virtus ostenditur, oportet de ejus initiis, quasi quibusdam elementis, pauca disserere: vt sicut est à maioribus distinctus ordo, ita & nostræ dispositionis currat intentio. Consuetudo itaque est Doctoribus Philosophiæ, antequam ad Isagogen ve- *De Dialectica.*

niant exponendam. diuisionem Philosophiæ paucis attingere: quam nos quoque seruantes, præsenti tempore non immeritò credimus intimandam.

Philosophia diuisio.

Philosophia diuisio.

Philosophia diuiditur in
- Inspectiuam: hæc diuiditur in
  - Naturalem.
  - Doctrinalem: hæc subdiuiditur in
    - Arithmeticam.
    - Musicam.
    - Geometricam:
    - Astronomicam.
  - diuinalem.
- Actualem hæc subdiuiditur in
  - Moralem.
  - Dispensatiuam.
  - Ciuilem.

Philosophia quid sit.

Philosophia est diuinarum, humanarúmque rerum, in quantum homini possibile est, probabilis scientia: Aliter, Philosophia est ars artiũ, & disciplina disciplinarum. Rursus, Philosophia est meditatio mortis, quod magis cõuenit Christianis, qui seculi ambitione calcata, cõuersatione disciplinabili, similitudine futuræ patriç viuũt: Sicut dicit Apostolus, In carne enim ambulantes, non secundũ carnem militamus: & alibi, Conuersatio nostra in cœlis est. Inspectiua dicitur, qua supergressi visibilia de diuinis aliquid & cœlestibus cõtemplamur, eaque mente solũmodo contuemur, quantum incorporeum supergrediuntur aspectum. Naturalis dicitur, vbi vniuscujusque rei natura discutitur, quia nihil contra naturam generatur in vita: sed vnumquodq; his vsibus deputatur, in quibus à Creatore productum est: nisi fortè cum volũtate diuina aliquod miraculum prouenire monstretur. Doctrinalis dicitur scientia, quæ abstractam cõsiderat qualitatem. Abstracta enim quantitas dicitur, quam intellectu à materia separantes, vel ab aliis accidentibus: vt est, par, impar: vel alia huiuscemodi in sola ratiocinatione tractamus. Diuinalis dicitur: quando aut ineffabilem naturam diuinam, aut spirituales creaturas, ex aliqua parte, profundissima qualitate disserimus. Arithmetica, est disciplina quantitatis numerabilis secundum se. Musica est disciplina quæ de numeris loquitur: quia aliquid sunt hi, qui inueniuntur, in sonis. Geometrica, est disciplina magnitudinis immobilis & formarum. Astronomia, est disciplina quæ cursus cœlestium, syderũ nque figuras contemplatur omnes, & habitudines stellarum circa se & circa terram, indagabili ratione percurrit. Actualis dicitur, quæ res propositas operationibus suis explicare contendit: Moralis dicitur, per quam mos viuendi honestus appetitur, & instituta ad virtutem tendentia præparantur. Dispensatiua dicitur, domesticarum rerum sapiẽter ordo dispositur. Ciuilis dicitur: per quam per totius ciuitatis administratur vtilitas. Philosophiæ diuisionibus definitionibúsque tractatis, in qui-

bus generaliter omnia continentur, nunc ad Porphyrij librum, qui Isagoge inscribitur, accedamus.

De Isagoge Porphyrij

Isagoge Porphyrij de quibus tractet.

Isagoge Porphyrij tractat.
- De Genere.
- De Specie.
- De Differentia.
- De Proprio.
- De Accidente.

Genus est ad species pertinens, quod de differentibus specie, in eo quod quid sit prædicatur: vt animal. Per singulas enim species, id est, hominis, equi, bouis, & cęterorum genus animal pręđicatur atque significatur. Species est, quod de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit, pręđicatur. Nam de Socrate Platone, & Cicerone homo prædicatur. Differentia est, quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quale sit de homine prædicatur: sicut rationale & mortale in eo quod quale sit de homine prædicatur. Proprium est, quo vnaquæque species vel persona certo additamento insignitur, & ab omni communione separatur. Accidens est, quod accedit & recedit præter subiecti corruptionem: vel ea quę sic accidunt, vt penitus non recedant. Hæc qui pleniùs nosse desiderat, Introductionem legant Porphyrij: qui licet ad vtilitatem alicujus operis se dicat scribere, non tamen sine propria laude visus est alia dicta formasse.

Sequuntur Aristotelis Categoriæ, siue Prædicamenta, quibus mirum in modum per varias significantias omnis sermo conclusus est: quorum organa siue instrumenta sunt tria.

Organa vel instrumenta Categoriarum siue Prædicamentorum sunt æquiuoca, vniuoca, denominatiua. Æquiuoca dicuntur, quorum nomen solùm commune est, secundum nomen verò substantiæ ratio diuersa: vt animal, homo, & quod pingitur. Vniuoca dicuntur, quorum & nomen commune est, & secundum nomen discrepare eadem substantię ratio non probatur: vt animal homo, atque bos Denominatiua, id est deriuatiua, dicuntur quæcunque ab aliquo sola differentia casus secundum nomen habent appellationem: vt à Grammatica grámaticus, à fortitudine fortis.

Aristotelis Cathegoriæ siue prædicamenta decē.

Aristotelis Categoriæ, vel Prædicamenta decem sunt.
- Substantia.
- Quantitas.
- Qualitas.
- Ad aliquid.
- Facere.
- Pati.
- Situs.
- Quando.
- Vbi.
- Habere.

Substantia est, quæ propriè, & principaliter, & maximè dicitur: quæ neque de subjecto prædicat, neque in subjecto est: vt aliquis homo, vel

aliquis equus. Secundæ autem substantiæ dicuntur, in quibus speciebus, illæ quæ principaliter substantiæ primò dictæ sunt, insunt atque clauduntur: vt in homine, Cicero. Quantitas aut discreta est, & habet partes ab alterutro discretas, nec communicantes, secundum aliquem communem terminum, velut numerus, & sermo qui profertur: aut continua est, & habet partes quæ secundum aliquem communem terminum adinuicem conuertuntur: velut linea, superficies opus, locus, motus, tempus. Ad aliquid verò sunt: quæcunque hoc ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur: velut, majus duplum, habitus, dispositio, scientia, sensus positio. Qualitas, est, secundum quam aliqui quales dicimur, vt bonus, malus. Facere, est: vt secare, vel vrere: id est aliquid operari. Pati est: vt secari, vel vri. Situs, est: vt stat, sedet, jacet. Quando est: vt hesterno, vel cras. Vbi, est: vt in Asia, in Europa, in Lybia. Habere est, vt calceatum, vel armatum esse. Hoc opus Aristotelis intentè legendum est, quando sicut dictum est: quicquid homo loquitur, inter decem ista Prædicamenta ineuitabiliter inuenitur: proficit etiam ad libros intelligendos, qui siue Rhetoribus, siue Dialecticis applicantur. Sequitur liber Perihermenias subtilissimus nimis, & per varias formas, iterationésque cautissimus, de quo dictum est: Aristoteles, quando librum Perihermenias scriptitabat, calamum in mente tingebat. Definitionum prima est οὐσιώδης, id est, substantialis, quæ propriè & verè dicitur definitio: vt est homo animal rationale, mortale, sensus disciplinæque capax hæc enim definitio per species & differentias descendens venit ad proprium, & designat, plenissimè quid sit homo. Secunda est species definitionis, quæ Græcè ἐννοηματικὴ dicitur, Latinè notio nuncupatur: quam notionem communi, non proprio nomine possumus dicere. Hæc isto modo semper efficitur: Homo est quod rationali conceptione & exercitio præest animalibus cunctis. Non enim dixit quid est homo, sed quid agat, quasi quodam signo in notitiam denotato. In ista enim & in reliquis notio rei profertur: non substantialis, vt in illa primaria explicatione declaratur: & quia illa substantialis est, definitionum omnium obtinet principatum. Tertia species definitionis est quæ Græcè ποιότης dicitur, Latinè qualitatiua. Hæc dicendo quid quale sit, id quod sit, euidenter ostendit. Cujus exemplum tale est: Homo est qui ingenio valet, artibus pollet, & cognitione rerum: aut quæ agere debeat eligit, aut animaduersione quod inutile sit contemnit, his enim qualitatibus expressus ac definitus homo est. Quarta species definitionis est: quæ Græcè ὑπογραφικὴ, Latinè descriptionalis nuncupatur: quæ adhibita circuitione dictorum factorúmque rem quæ quid sit descriptione declarat: vt si luxuriosum volumus definire, dicimus: Luxuriosus, est victus non necessarij & sumptuosi & onerosi appetens, in delicijs affluens, in libidine promptus, hæc & talia definiunt luxuriosum. Quæ species definitionis, oratoribus magis apta est, quàm dialecticis, quia latitudinem habet hæc simili modo in bonis rebus ponitur & in malis. Quinta species definitionis est quam Græcè * κατὰ λέξιν: Latinè ad verbum dicimus: hæc vocem illam de cujus requiritur, alio sermone defi-

Calamum in mente tinge redditum de Aristotele, quando scripsit librum Perihermenias.

Definitionis varia species.

κατὰ ἀντίληξιν.

ne designat vno ac singulari,& quodam modo quid illud sit in vno verbo positum,vno verbo alio declarat:vt conticescere est tacere:item cum terminū dicimus finem,aut terras populatas interpretemur esse vastatas. Sexta species definitionis est,quam Græci κατὰ τὴν διαφορὰν,per differentiam dicimus.Id est:cùm quæritur,quid intersit inter regem & tyrannum,adjecta differentia quid vterque sit definitur,id est,rex est modestus & temperans, tyrannus verò impius & immitis.Septima est species definitionis:quam Græci κατὰ μεταφορὰν.Latini per translationem dicunt:vtCicero in Topicis,Litus est qua fluctus eludit. Hoc variè tractari potest:modò enim vt moueat,sicut illud,caput est arx corporis:modò vt vituperet,vt illud,Diuitię sunt breuis vitę longum viaticum:modòvt laudet,vt adolescentia est flos ætatis. Octaua species definitionis est,quam Græci κατὰ ἀφαίρεσιν vocant vt Latini per priuantiā contrarij ejus quod definitur,dicunt:vt bonum est,quod malum non est:justum est quod injustū non est.Et his similia:quod se ita naturaliter ligat,vt necessariam cognitionem sibi vnius cōprehensione connectat.Hoc autem genere definitionis vti debemus,cum cōtrarium notum est.Nam certa ex incertis nemo probat.Sub qua specie.

Modi formula prima sunt nouem. Modi autem prima formula.

Primus modus est: qui concludit, id est, qui colligit ex vniuersalibus dedicatiuis,dedicatiuum vniuersale directum:vt,omne justum honestum, omne honestum bonum,omne igitur justum bonum.

Secundus modus est, qui concludit ex vniuersalibus de dedicatiua & abdicatiua abdicatiuum vniuersale directum:vt omne justum honestum, nullum honestum turpe,nullum igitur justum turpe.

Tertius modus est, qui concludit ex dedicatiuis particulari & vniuersali,abdicatiuum particulare directum:vt quoddam justum est honestum, omne honestum vtile,quoddam igitur justum vtile.

Quartus modus est,qui conducit vel concludit ex particulari dedicatiua & vniuersali,abdicatiuum particulare directum: vt quoddam justum honestum,nullum honestum turpe,quoddam igitur justum non est turpe.

Quintus modus est,qui conducit ex vniuersalibus dedicatiuis particulare dedicatiuum per reflexionem: vt omne justum honestum,omne honestum bonum,quoddam igitur bonum justum.

Sextus modus est qui conducit ex vniuersali dedicatiua & vniuersali abdicatiua vniuersale per reflexionem : vt omne justum honestum, nullum honestum turpe,nullum igitur turpe justum.

Septimus modus est,qui conducit ex vniuersali dedicatiuum particulare per reflexionem:vt quoddam justum honestum,omne honestum vtile,quoddam igitur vtile justum.

Octauus modus,qui conducit ex vniuersali abdicatiua particulari,abdicatiuum per reflexionem: velut,nullum turpe honestum, omne honestum justum,quoddam igitur justum non est turpe.

Nonus modus est, qui conducit ex vniuersalibus abdicatiua & particulari dedicatiua , abdicatiuum particulare per reflexionem : velut nul-

lum turpe honestum, quoddam honestum justum, quoddam igitur justum honestum.

Modi formulæ secundæ sunt quatuor.

Formula secunda quatuor modi. Primus modus est, qui conducit ex vniuersalibus dedicatiua & abdicatiua, abdicatiuum vniuersale directum: velut omne justum honestum, nullum turpe honestum, igitur nec justum turpe.

Secundus modus est, qui conducit ex vniuersalibus abdicatiua & dedicatiua, abdicatiuum vniuersale directum: velut nullum turpe honestū, omne justum honestum, nullum igitur turpe justum.

Tertius modus est, qui conducit ex particulari dedicatiua & vniuersali abdicatiua, abdicatiuum particulare directum: veluti quoddam justum, honestum, nullum turpe honestum, quoddam igitur justum turpe.

Quartus modus est, qui conducit ex particulari abdicatiua & vniuersali dedicatiua, abdicatiuum particulare directum: velut quoddam justum nō est turpe, omne malum turpe, quoddam igitur justum non est malum.

Modi formulæ tertiæ sunt sex.

Tertia formula sex modi. Primus modus est, qui conducit ex dedicatiuis vniuersalibus dedicatiuum particulare, tam directum, quàm reflexum: vt omne justum honestum, omne justum bonum, quoddam igitur honestum bonum, vel quoddam bonum honestum.

Secundus modus est qui conducit ex dedicatiuis particulari & vniuersali, dedicatiuum particulare directum: vt quoddam justum honestum, omne justum bonum, quoddam igitur honestum bonum.

Tertius modus est, qui conducit ex dedicatiuis vniuersali & particulari dedicatiuum particulare directum: vt, omne justum bonum, quoddam justum bonum, quoddam igitur honestum bonum.

Quartus modus est, qui concludit ex vniuersali dedicatiua abdicatiuum particulare directum: vt omne justum honestum, nullum justum malum, quoddam igitur honestum non est malum.

Quintus modus est, qui conducit ex dedicatiua particulari & abdicatiua vniuersali abdicatiuum particulare directum, vt quoddam justum honestum, omne honestum bonum, igitur quoddam honestum non est malum.

Sextus modus est, qui conducit ex dedicatiua vniuersali & abdicatiua particulari, abdicatiuum particulare directum: vt, omne justum honestum, quoddam iustum non est malum, quoddam igitur honestum non est malum.

Has formulas Categoricorum syllogismorum qui plenè nosse desiderat, librum legat, qui inscribitur Peri hermenias Apuleij & quæ subtiliùs sunt tractata cognoscet. Nec fastidium nobis verba repetita congeminēt: distincta enim, atque considerata ad magnas intelligentiæ vias, præstante Domino, nos vtiliter introducent. Nunc ad hypotheticos syllogismos, ordine currente, veniamus.

Modi syllogismorum hypotheticorum septem sunt.

Primus

Primus modus est, velut: Si dies est lucet, est autem dies, lucet igitur.

Syllogismorum hypotheticorum septem modi.

Secundus modus est ita: Si dies est lucet, non lucet, non est igitur dies.

Tertius modus est ita: non & dies est, & non lucet, atqui dies est, lucet igitur.

Quartus modus est ita: aut nox aut dies est, atqui dies est, non igitur nox est.

Quintus modus est ita: aut dies est, aut nox, atqui nox non est, dies igitur est.

Sextus modus est ita: non & dies est, & non lucet, dies autem est, nox igitur non est.

Septimus modus est ita: non & dies est, & nox, atqui nox non est, dies igitur est.

Modos autem hypotheticorum syllogismorum si quis plenius nosse desiderat, legat librum Marij Victorini, qui inscribitur de syllogismis hypotheticis. Sciendum quoque quoniam Tullius Marcellus Carthaginensis de categoricis & hypotheticis syllogismis, quod à diuersis philosophis latissime dictum est, septem libris breuiter subtiliterque tractauit, ita vt primo libro de regulis, vt ipse dicit, colligentiarum artis dialecticæ disputaret. Et quod ab Aristotele de categoricis syllogismis multis libris editum est: ab isto secundo & tertio libro breuiter expleretur. Quod autem de hypotheticis syllogismis à Stoicis innumeris voluminibus tractatum est, ab isto quarto & quinto libro colligeretur. In sexto verò de mixtis syllogismis, in septimo autem de compositis disputauit: quem codicem vobis legendum reliqui. Hinc ad pulcherrimas definitionum species accedamus: quæ tanta dignitate præcellunt, vt possint dici orationum maximum decus & quædam lumina dictionum. Definitio verò est oratio breuis vniuscujusque rei naturam à communione diuisam propria significatione concludens: hæc multis modis, præceptisque conficitur.

Perihermenias Aristotelis liber de quibus tractet.

Imen libro Peri herminias, id est, de interpretatione, prædictus philosophus de his tractat:	De nomine. De verbo. De oratione. De enunciatione. De affirmatione. De negatione. De contradictione.

Nomen est vox significatiua secundùm placitum, sine tempore: cujus nulla pars est significatiua separata: vt Socrates. Verbum est, quod consignificat tempus: cujus pars, nihil extra significat: & est semper eorum quæ de alttero dicuntur nota: vt ille cogitat, disputat. Oratio est vox significatiua, cujus partium aliquid separatim significatiuum est: vt Socrates disputat. Enunciatiua oratio est, vox significatiua de eo quod est aliquid vel non est: vt Socrates est, Socrates non est. Affirmatio est enunciatio alicujus de aliquo: vt Socrates est. Negatio est alicujus de aliquo negatio: vt Socrates non est. Contradictio est affirmationis & negationis oppositio: vt, Socrates disputat. Socrates non dispu-

tat. Hæc omnia per librum supra memoratum minutissimè diuisa, & subdiuisa tractantur, quæ nos breuiter intimasse sufficiat, quando in ipso competens explanatio reperitur: maximè cùm eum sex libris à Boetio viro magnifico constet expositum, qui vobis inter alios codices est relictus. Nunc ad syllogisticas species formulásque veniamus, in quibus nobilium philosophorum jugiter exercetur ingenium.

Prædicatiuorum syllogismorum formulæ tres.

Formulæ Categoricorum, id est, prædicatiuorum syllogismorum sunt tres.
- In prima formula modi IX.
- In secunda formula modi iiij.
- In tertia formula modi vj.

Substantia quid sit.

Sunt hæ definitiones. Substantia est, quod neque qualitas est, neque quantitas, neque aliqua accidentia, quo genere definitionis Deus definiri potest. Etenim cùm quid sit Deus, nullo modo comprehendere valeamus, sublatio omnium, quæ Græci ὄντα appellant, cognitionem Dei nobis circũcisa & ablata notarum rerum cognitione supponet: vt si dicamus, Deus est, quod neque corpus est, atque vllum elementum, neque animal, neque mens, neque sensus, neque intellectus, neque aliquid quod ex his capi potest: his enim ac talibus sublatis, quid sit Deus non poterit definiri. Nona species definitionis est, quam Græci κατὰ τύπωσιν, Latini per quandam imaginationẽ dicunt: vt, Æneas est Veneris & Anchisæ filius. Hęc semper in indiuiduis versatur, quæ Græci ἄτομα appellant. Item accidit in eo genere dictionis, vbi aliquis pudor aut metus est nominare: vt Cicero, cum me videlicet sicarij illi describant. Decima species definitionis est, quam Græci ὡς τύπος. Latini exemplũ veluti diximus appellant: vt si quęratur quid sit animal, respondeatur, homo, non enim manifestè dicitur animal solùm esse hominem, cùm sint alia innumerabilia: sed cùm dicitur homo, veluti ipsum hominem animal designat: cùm tamen huic nomini multa subjaceant. Rem enim quęsitam prędictum declarauit exemplum, hoc est autem proprium definitionis, quid sit illud, quod quæritur, declarare. Vndecima species definitionis est, quam Græci κατὰ τὴν ἔλλειψιν, Latini per indigentiam pleni ex eodem genere vocant: vt si quæratur quid sit treos, respondeatur, cui dodrans deest, vt sit assis. Duodecima species definitionis est, quam Græci, κατὰ ἔπαινον, Latini per laudem dicunt: vt Tullius pro Cluentio: Lex est mens, & animus, & consilium, & sententia ciuitatis Et aliter: pax est tranquilla libertas. Fit & per vituperationem, quam Græci ψόγον vocant: seruitus est postremum malorum omnium, non modo bello, sed morte quoque repellenda. Tertia decima est species definitionis, quam Græci κατὰ λόγον, Latini juxta rationem dicunt, sed hoc contingit, cùm majoris rei nomine res definitur inferior: vt est illud, homo minor mundus. Cicero hac definitione sic vsus est: edictum legem annuam dicunt esse. Quartadecima est species definitionis, quam Græci πρός τι, Latini ad aliquid vocant: vt est illud, pater est, cui est filius: dominus est cui est seruus: & Cicero in Rhetoricis, genus est, quod plures partes amplectitur: item pars est, quod subest generi. Quintadecima est spe-

Subiectus terminus.

species definitionis, quam Græci κατ' αἰτιολογίαν Latini secundum rei rationem vocant: vt dies est sol supra terras: nox est sol sub terris. Scire autem debemus prædictas species definitionum, Topicis merito esse sociatas, quoniam inter quædam argumenta sunt positæ, & nonnullis locis commemorantur.

De Topicis.

Nunc ad Topica veniamus, quæ sunt argumentorum sedes, fontes sensuum, origines dictionum, de quibus breuiter aliqua dicenda sunt, vt & dialecticos locos, & rhetoricos siue eorum differentias agnoscere debeamus: ac priùs de dialecticis dicendum est. Propositio, est oratio verum falsumve significans, vt si quis dicat, cœlum esse volubile: hæc enunciatio & proloquium nuncupatur: quæstio verò est, in dubitationem ambiguitatémque adducta propositio: vt si qui quærant? an sit cœlum volubile? Conclusio est, argumentis adprobata propositio: vt si quis ex alijs rebus probet cœlum esse volubile. Enunciatio quippe siue sui tantum causa dicitur, siue aliud adscritur ad probandum, propositio est. Si de ipsa quæritur, quæstio. Si ipsa est adprobata, conclusio. Idem igitur propositio, quæstio & conclusio, sed differunt modo. Argumentum est oratio rei dubiæ faciens fidem. Non verò idem est argumentum, quod & argumentatio. Nam vis sententiæ ratioque ea, quæ clauditur oratione, cùm aliquid probatur ambiguum, argumentum vocatur: ipsa verò argumenti elocutio, argumentatio dicitur, quò fit, vt argumentum quidem mens argumentationis sit atque sententiæ: argumentatio verò argumenti per orationem explicatio. Locus verò est argumēti sedes, vel vnde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cùm ita sint, singulorum diligentius natura tractanda est, eorúmque per species ac mēbra figuráſque facienda diuisio. Ac primum de propositione est differendum: hanc esse diximus orationem, veritatem vel mendacium continentem. Hujus duæ sunt species: vna affirmatio, altera verò negatio. Affirmatio est, si quis sic efferat, Cœlum volubile est: negatio, si quis ita pronuntiet, cœlum volubile non est. Harum verò aliæ sunt vniuersales, aliæ sunt particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales quidem, vt si quis ita proponat: Omnis homo justus est, nullus homo justus est. Particulares verò, si quis hoc modo: Quidam homo justus est, quidam homo justus non est. Indefinitæ sic. Homo justus est, homo justus non est. Singulares verò sunt quę de indiuiduo aliquid singularique proponunt: vt Cato justus est, Cato justus non est. Etenim Cato indiuiduus est ac singularis. Harum verò alias prædicatiuas, alias conditionales vocamus. Prędicatiuę sunt, quæ simpliciter proponuntur, id est, quibus nulla vis conditionis adjungitur: vt si quis simpliciter dicat, Cœlum esse volubile. At si huic conditio copuletur, fit ex duabus propositionibus vna conditionalis hoc modo: Cœlum si rotundum fit, esse volubile: hîc enim conditio id efficit, vt ita demum cœlum volubile esse intelligatur, si sit rotundum. Quoniam igitur aliæ propositiones prædicatiuæ sunt, aliæ conditionales: prædicatiuarum partes, terminos appellamus. Hi sunt prædicatus atque subjectus. Terminos autem voco verba & no-

De topicis locus topicus quid sit.

Propositio quid sit.

Conclusio quid sit.

Argumentū quid sit.

Termini quid sint.

mina, quibus propositio nectitur, vt in ea propositione qua dicimus: Homo justus est: hæc duo nomina, id est, homo & justus, propositionis partes vocantur. Eosdem etiam terminos dicimus: quorum quidem alter subjectus est, alter verò prædicatus. Subjectus est terminus, qui minor est: prædicatus verò, qui major: vt in ea propositione, qua dicitur, Homo justus, homo quidem minus est, quàm justus. Non enim in solo homine justitia esse potest, verùm etiam in incorporeis diuinísque substantijs: atque ideo major est terminus, justus: homo verò, minor: quo fit, vt homo quidem subjectus sit terminus, justus verò prædicatus. Quoniam verò hujusmodi simplices propositiones alterum habent prædicatiuum terminum: alterum verò subjectum, à majoris priuilegio partis propositio prędicatiua vocata est. Sæpe autem euenit, vt hi termini sibimet inueniantur æquales, homo resibilis est Homo namque & resibilis, vterque sibi æquus est terminus. Nam neque resibile vltra hominem, nec vltra risibile homo porrigitur: sed in his hoc euenire necesse est, vt si quidam inæquales termini sunt, major semper de subjecto prædicetur: si verò æquales, vtrique conuersa de se prædicatione dicantur. Vt verò minor de majore prædicetur, in nulla propositione contingit. Fieri autem potest, vt propositionum partes, quas terminos dicimus, non solum in nominibus, verum etiā in orationibus inueniamus. Nam sępe oratio de oratione prædicatur hoc modo: Socrates cum Platone & discipulis de Philosophiæ ratione pertractat, hæc quippe oratio, quæ est, Socrates cum Platone & discipulis, subiecta est: illa verò, quæ est, de Philosophiæ ratione pertractat, prædicatur. Rursus aliquando nomen subjectum est, oratio prædicatum, hoc modo: Socrates de Philophiæ ratione pertractat: hic enim Socrates solus, subiectus est: oratio verò quam dicimus, de Philosophiæ ratione pertractat, prædicatur. Euenit etiam vt supponatur oratio, & simplex vocabulum prædicetur hoc modo: Similitudo cum supernis diuinisque substantijs, justitia est: hic enim oratio per quam profertur similitudo, cum supernis diuinísque substantijs subjicitur: justitia verò prædicatur. Sed de hujusmodi propositionibus in his commentariis quos in Peri hermenias Aristotelis libros scripsimus, diligentius disseruimus. Argumentum, est oratio rei dubiæ faciens fidem, hanc semper notiorem quæstione esse necesse est. Nam si ignota nobis probantur, argumentum verò rem dubiam probat, necesse est vt quod ad fidem questionis affertur, sit ipsa notius quęstione. Argumentorum verò omnium alia sunt probabilia & necessaria: alia verò probabilia quidem, sed non necessaria: alia necessaria, sed non probabilia: alia nec probabilia nec necessaria. Probabile verò est, quod videtur vel omnibus, vel pluribus, vel sapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel maximè notis, atque præcipuis: vel quod vnicuique artifici secundum propriam facultatem: vt de medicina medico, gubernatori de nauib. gubernandis: & pręterea quod ei videtur cum quo sermo cōferitur: vel ipsi qui iudicat. In quo nihil attinet verum falsúmve sit argumentum, si tantùm verisimilitudinem tenet. Necessarium verò est, quod vt dicitur ita est, atque aliter esse non potest: & probabile quidem, ac necessa-

Argumentū quid sit.

Argumentorum diuisio.

rium est: vt hoc si quid cuilibet rei sit additum, totum majus efficitur. Neque enim quisquam ab hac propositione dissentiet, & ita se habere necesse est. Probabilia verò ac non necessaria, quibus facilè quidem animus acquiescit, sed veritatem non tenet, firmitatémque: vt hoc, si mater est, diligit. Necessaria verò sunt, ac non probabilia, quæ ita quidem esse vt dicuntur se habere necesse est, sed his facilè non consentit auditor: vt ob objectum Lunaris corporis, Solis euenire defectum. Neque necessaria verò, neque probabilia sunt, quæ neque in opinione hominum, neque in veritate consistunt: vt hoc, habere quæ non perdiderit cornua Diogenem, quoniam habeat id quisque quod non perdiderit, quæ quidem nec argumenta dici possunt: argumenta enim rei dubiæ faciunt fidem. Ex his autem nulla fides est, quæ neque in opinione, neque in veritate sunt constituta: dici tamen potest, ne illa quidem esse argumenta, quæ cùm sint necessaria, minimè tamen audientibus approbantur. Nam si rei dubiæ sit fides, cogendus est animus auditoris, per ea quibus ipse adquiescit, vt conclusioni quoque quam nondum probat possit accedere. Quod si quæ tantùm necessaria sunt, ac non probabilia, non probat ille qui judicat, est necesse, vt ne illud quidem probet quod ex hujuscemodi ratione conficitur. Itaque euenit ex hujusmodi ratiocinatione, vt ea: quę tãtùm necessaria sunt, at nõ probabilia, nõ esse argumenta. Sed non ita est, atque hęc interpretatio non rectæ probabilitatis intelligẽtiam tenet. Ea sunt enim probabilia, quibus sponte atque vltrò consensus adjungitur: vt mox audita sint, approbentur. Quæ verò necessaria sunt, ac nõ probabilia, alijs probabilibus ac necessarijs argumentis antea demonstrãtur, cognitáque & credita, ad alterius rei, de qua dubitatur, fidem trahuntur: vt sunt speculationes, id est theoremata, quæ in Geometria considerantur. Nam quæ illic proponuntur, non sunt talia, vt his sponte animus discentis accedat: sed quoniam demonstrantur alijs argumentis, illa quoque scita & cognita ad aliarum speculationum argumenta ducuntur. Itaque probabilia non sunt, sed sunt necessaria his quidem audiroribus, quibus nondum demonstrata sunt: ad aliud aliquid adprobandum, argumenta esse non possunt: hi autem qui prioribus rationibus eorum, quibus non adquiescebant, fidem cœperunt: possunt eas quæ non ambigunt, ad argumentum vocare. Sed quia quatuor facultatibus differendi omne artificium continetur, dicendum est quæ quibus vti nouerit argumentis: vt cui potissimum disciplinæ locorum atque argumentorum pariter vbertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus, earúmque velut opificibus, differendi omnis ratio subjecta est, id est Dialectico, Oratori, Philosopho, Sophistæ. Quorum quidem dialecticus atque orator in communi argumentorum materia versantur: vterque enim, siue necessaria, siue minimè, probabilia tamen sequitur argumenta. His igitur illæ duæ species argumenti famulantur, quæ sunt probabile ac non necessarium, Philosophus verò ac demonstrator de sola tantum veritate pertractant. Atque ideò siue sint probabilia, siue non sint, nihil refert, modò dum sint necessaria, hic quoque his duabus speciebus vtitur argu-

Differendi ratio quibus sit subiecta.

menti, quæ ſunt probabile ac neceſſarium, neceſſarium ac non probabile. Patet igitur, in quo Philoſophus ab oratore ac dialectico in propria cõſideratione diſſideat, in eo ſcilicet: quòd illi probabilitatem, huic veritatem cõſtat eſſe propoſitam. Quarta verò ſpecies argumenti, quam ne argumentum quidem rectè dici ſuprà monſtrauimus, ſophiſticis ſoli eſt attributa. Topicorum verò intentio eſt, veriſimilium argumentorũ copiam demonſtrare: deſignatis enim locis è quib. probabilia argumenta ducuntur abundans & copioſa neceſſe fiet materia diſſerendi. Sed quoniam, vt ſuprà dictum eſt, probabilium argumentorum alia ſunt neceſſaria, alia non neceſſaria: cùm locis probabilium argumentorum dicuntur, euenit, vt neceſſariorum quoque doceantur, quo fit, vt oratoribus quidem ac dialecticis hæc principaliter facultas paretur, ſecundo verò loco Philoſophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atque oratores juuãtur: in quibus verò probabilia ac neceſſaria docentur, Philoſophicæ demonſtrationi miniſtratur vbertas. Non modò igitur Dialecticus orator, atque verùm etiam demonſtrator, ac veræ argumentationis effector, habet quod ex propoſitis locis ſibi poſſit adſumere. Cùm inter argumentorum probabilium locos neceſſariorum quoque principia traditio mixta contineat. Illa verò argumenta, quæ neceſſaria quidem ſunt, ſed non probabilia: atque illud vltimum genus, ſcilicet nec probabile, nec neceſſarium, à propoſiti operis conſideratione ſedjunctum eſt: Niſi quòd interdum quidem ſophiſtici loci exercendi gratia lectoris adhibẽtur. Quo circa Topicorũ pariter vtilitas intentioq; patefacta eſt, his enim & dicẽdi facultas, & inueſtigatio veritatis augetur. Nam quid dialecticos atque oratores locorũ juuat agnitio? Orationi, per inuentionẽ, copiam præſtant. Quid verò neceſſariorum doctrinam locorum Philoſophis tradit? viam quoquomodo veritatis illuſtrat. Quo magis perueſtiganda eſt rimandáque magis diſciplina ea, quæ cùm cognitione percepta ſit, vſu atque exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorum conſideratio pollicetur, ſcilicet inueniendi vias, quod quidem hi qui ſunt hujus rationis expertes, ſoli prorſus ingenio deputant: neque intelligunt quantum hac conſideratione quæratur, quæ in artem redit vim poteſtatẽque naturæ. Sed de his hactenus: nunc de reliquis explicemus. Syllogiſmorum verò alij ſunt prædicatiui, qui categorici vocantur, alij conditionales, quos hypotheticos dicimus. Et prædicatiui quidem ſunt, qui ex omnibus prædicatiuis propoſitionibus connectuntur: vt is, quem exempli gratia ſuperiùs adnotaui: omnibus enim propoſitionibus prædicatiuis texitur. Hypothetici verò ſunt, quorum propoſitiones conditione nituntur. Si dies eſt, lux eſt: eſt autem dies, lux igitur eſt. Propoſitio enim prima conditionem tenet hanc, quoniam ita demum lux eſt, ſi dies eſt. Atque ideo ſyllogiſmus hic hypotheticus, i. conditionalis, vocatur. Inductio verò eſt oratio, per quam fit à particularibus ad vniuerſale progreſſio: hoc modo: Si in regendis nauibus non ſorte, ſed arte legitur gubernator: ſi regendis equis auriga non ſortis euentu, ſed commendatione artis adſumitur: ſi in adminiſtranda republica

Topicorum quænam ſit intentio.

Syllogiſmorum diuiſio.

Inductio quid ſit.

republica non sors principem facit, sed peritia moderandi: Et similia quæ in pluribus conquiruntur, quibus inferuntur, & in omni quoque re, quam quisque regi atque administrari grauiter volet, qui non sorte accommodat, sed arte, ad rectorem. Vides igitur quemadmodum per singulas res currat oratio, vt ad vniuersale perueniat. Nam cùm non sorte regi, sed arte, nauim, currum, rempublicam collegisset, quasi in cæteris sese quoque ita habeat, quod erat vniuersale conclusit: in omnibus quoque rebus, non sorte ductum, sed arte, præcipuum debere præponi. Sæpe autem multorum collecta particularitas aliud quiddam particulare demóstrat: vt si quis sic dicat: Si neque nauibus, neque curribus, neque agris sorte præponuntur: nec rebus quidem publicis rectores esse sorte ducendi sunt. Quod argumentationis genus maximè solet esse probabile, & si non æquam syllogismi habeat firmitatem. Syllogismus namque ab vniuersalibus ad particularia decurrit. Estque in eo, si veris propositionibus contexatur firma atque immutabilis veritas. Vt inductio habet quidem maximam probabilitatem, sed interdum veritate deficitur: vt in hac, Qui scit cauere, cautor est: & qui vult luctari luctator: quippe ædificare, ædificator, quibus multis simili ratione collectis, inferri potest. Qui scit igitur malum, malus est: quod non procedit, mali quippe notitia deesse non potest bono, virtus enim sese diligit, aspernatúrque contraria, nec vitare vitium nisi cognitum queat. His igitur duobus velut principiis & generibus argumentandi, duo quidem alij deprehenduntur argumentationis modi: vnus quidem syllogismo, alter verò inductione suppositus. In quibus quidem promptum sit considerare, quod ille quidem à syllogismo, ille verò ab inductione ducat exordium: non tamen aut hic syllogismum: aut ille impleat inductionem, hæc autem sũt enthymema, atque exemplum. Enthymema quippe est imperfectus syllogismus, id est oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis infertur festinata conclusio: vt si quis sic dicat: homo animal est, substantia igitur est, prętermisit enim alteram propositionem, qua proponitur omne animal esse substantiam. Ergo quum Enthymema ab vniuersalibus, ad pericularia probanda contendit, quasi simile syllogismo est. Quòd verò non omnibus quæ conueniunt syllogismo propositionibus vtitur, à syllogismi ratione discedit, atque ideo imperfectus vocatur, est syllogismus. Exemplum quoque inductioni simili ratione & copulatur, & ab ea discedit. Est enim exemplum, quod per particulare propositum particulare quidem contendit ostendere, hoc modo. Oportet à Tullio consule necari Catilinam, cum à Scipione Gracchus fuerit interemptus: approbatum est enim Catilinam à Cicerone debere perimi, quod à Scipione Gracchus fuerit occisus quæ vtraque particularia esse, ac non vniuersalia, singularum designat interpositio personarum. Quoniam igitur ex parte pars approbatur, quasi inductionis similitudinem tenet id quod exemplum vocamus: quoniam verò non plures quibus id efficiat colligit partes, ab inductione discedit. Ita igitur duæ quidem sunt argumentandi species principales: vna, quæ dicitur syllogismus, altera quæ vocatur inductio: sub his au-

Enthimema quid sit.

tem & velut ex his manantia, enthymema atque exemplum. Quæ quidem omnia ex syllogismo dicuntur: & ex syllogismo vires accipiunt: siue enim sit enthymema, siue inductio, siue etiam exemplum, ex syllogismo quàm maximè fidem capit, quod in prioribus resolutorijs, quę ab Aristotele transtulimus, demonstratum est. Quocirca satis est de syllogismo disserere, quasi principali, & cæteras argumentandi species continente. Restat nunc quid sit locus, aperire. Locus namque est, vt Marco Tullio placet, argumenti sedes: cuius definitionis quę sit vis, paucis absoluam. Argumẽti enim sedes partim maxima propositio intelligi potest, partim propositionis maximæ differẽtia. Nam cùm sint aliæ propositiones, quæ cum per se notæ sint, tùm nihil vlterius habeant, quo demonstrentur, atque hæ maximæ & principales vocentur. Suntque aliæ quarum fidem primæ ac maximæ suppleant propositiones: necesse est, vt omnium quæ dubitantur, illæ antiquissimam teneant probationem, quæ ita alijs fidem facere possunt, vt ipsis nihil queat notius inueniri. Nam si argumentum est, quod rei dubiæ faciat fidem, idque notius ac probabilius esse oportet, quàm illud est, quod probatur: necesse est, vt argumentis omnibus illam maximam fidem tribuant, quæ ita per se nota sunt, vt aliena probatione non egeant. Sed huiusmodi propositio aliquotiens quidem intra argumenti ambitum continetur: aliquotiens verò extra posita, argumenti vires supplet ac perficit. Omnes igitur loci, id est, maximarum differentiæ propositionum, aut ab his ducantur necesse est terminis, qui in quæstione sunt propositi, prędicato scilicet atque subiecto: aut extrinsecus adsumantur: aut horum medij atque inter vtrosque versentur. Eorum verò locorum, qui ab his ducuntur terminis, de quibus in quæstione dubitatur, duplex modus est: vnus quidem ab eorum substantia, alter verò ab his, quæ eorum substantiam consequuntur: hi verò qui à substantia sunt, in sola definitione consistunt. Definitio enim substantiam monstrat, & substantiæ integra demonstratio, definitio est. Sed, id quod dicimus, patefaciamus exemplis: vt omnis vel quęstionum, vel argumentationum, vel locorum ratio conquiescat. Age enim quæratur: an arbores animalia sint, fiatque huiusmodi syllogismus: animal est substantia animata, sensibilis, non est arbor substantia animata, sensibilis igitur arbor animal non est. Hic quæstio de genere est, verùm enim arbores sub animalium genere ponendæ sint, quæritur: locus qui in vniuersali propositione consistit, hic cui generis definitio non conuenit, id eius, cuius ea definitio est, species non est loci superioris differentia: qui locus nihilominus nuncupatur à definitione. Vides igitur vt tota dubitatio quæstionis syllogismi argumentatione tractata sit per conuenientes & congruas propositiones, quæ vim suam ex prima & maxima propositione custodiunt: ex ea scilicet, quæ negat esse speciem cui non conueniat generis definitio. Atque ipsa vniuersalis propositio à substantia tracta est vnius eorum termini, qui in quæstione locati sunt: vt animalis, id est, ab eius definitione, quæ est substantia animata sensibilis. Igitur in cæteris quæstionibus strictim ac breuiter locorum differentijs commemoratis, oportet:

Locus topicus.

oportet vniuscujusque proprietatem vigilantis animi alacritate percipere. Hujus autem loci, qui ex substantia ducitur, duplex modus est, partim namque à definitione, partim à descriptione argumenta ducuntur. Differt autem definitio à descriptione: quòd definitio genus ac differentias assumit, descriptio verò subjecta intelligentiam claudit: quibusdam vel accidentibus vnam efficientibus proprietatem, vel substantialibus præter genus conueniens aggregatis. Sed definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tamen videntur nullo modo substantiam demonstrare, tamen quoniam sæpè veræ definitiones ita ponuntur, quæ substantiam monstrant, illæ etiam propositiones, quę à descriptione sumuntur à substantiæ loco videntur assumi. Hujus verò tale sit exemplum: quæratur enim, an albedo substantia sit: hic quæritur, an albedo substantiæ, velut generi supponatur. Dicimus igitur: substantia est, quod omnibus accidentibus possit esse subjectum. Albedo verò nullis accidentibus subjacet, albedo igitur substantia non est. Locus, id est, maxima propositio, eadem quæ superiùs, cujus enim definitio vel descriptio ei quod dicitur species esse non conuenit, id ejus quod esse species perhibetur, genus non est. Descriptio verò substantiæ albedini non conuenit, albedo igitur substantia non est. Locus differentia superior à descriptione, quam dudum locauimus, in ratione substantiæ. Sunt etiā definitiones, quę nō à rei substantia, sed à nominis significatione ducuntur, atque ita rei de qua quæritur, applicantur: vt si sit quæstio vtrū nne Philosophiæ studendum si: erit argumentatio talis, Philosophia sapientię amor est huic studendum nemo dubitat: studendum igitur est philosophię. Huic enim non definitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit. Quod etiam Tullius in ostensione ejusdem philosophiæ vsus est defensione, & vocatu. Gręcè quidem ὀνοματο-[illegible] Latinè autem nominis definitio. Hęc de his quidam argumētis, qui ex substantia terminorum in quæstione posito sumuntur, clatis vt arbitro patefecimus exemplis: nunc de his dicēdum est qui terminorum substantiā consequuntur. Horum verò multifaria diuisio est: plura enim sunt, quæ singulis substantijs adhærescunt, ab his igitur, quæ cujuslibet substantiam comitantur, argumenta duci solent, aut ex toto, aut ex partib. aut ex causis vel efficientibus, vel materia, vel fine. Et est efficiens quidem causa, quę mouet atque operatur, vt aliquid expliceturs: materia verò ex qua fit aliquid vel in qua fit: finis propter quod fit. Sunt etiam inter eos locos, qui ex his sumuntur, quę substantiam consequuntur, aut ab effectibus, aut à corruptionib. aut ab vsibus, aut pręter hos omnes ex communiter accidentib. Quę cùm ita sint, eum priùs locū qui à toto sumitur, inspiciamus. Totum duob. modis dici solet, aut vt genus, aut vt id quod ex pluribus integrum partib. constat. Et illud quidem quod vt genus totū est, hoc modo sæpe quęstionib. argumenta suppeditat: vt si sit quæstio, an justitia vtilis sit, fit syllogismus: Omnis virtus vtilis est: justitia autem virtus est, ergo justitia vtilis est. Quæstio de accidenti, id est, an accidat justitiæ vtilitas. Locus is qui in maxima propositione consistit. Quæ generi adsunt & spe-

Definitio & descriptio quomodo differant.

ciei. Hujus superior locus à toto, id est, à genere, virtute scilicet, quę justitia genus est. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur, Cùm dicimus si mundus prouidentia regitur: homines autem pars mundi sunt: humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæstio de accidenti. Locus quod toti eu ni, id congruit etiam parti. Supremus locus à toto, id est, ab integro. Quod partibus constat id verò est mundus, qui hominum totum est. A partibus etiam duobus modis argumenta nascuntur: aut enim à generis partibus, quæ sunt species: aut ab integri, id est, totius, quæ partes tantùm proprio vocabulo nuncupantur. Et de his quidem partibus quæ species sunt. Hoc modo fit quæstio, an virtus mentis bene cõstitutæ sit habitus: quæstio de definitione, id est, an habitus bene constitutæ mentis virtutis sit definitio: faciemus itaque ab speciebus argumentationem: Si justitia, fortitudo, moderatio atque prudentia, habitus bene constitutę mentis sunt: hęc autem quatuor vni virtuti vel generi subjiciuntur: virtus igitur bene constitutæ mentis est habitus. Maxima propositio: quod enim singulis partibus, inest, id toti inesse necesse est. argumentum verò à partibus, id est, à generis partibus, quæ species nũcupantur. Iustitia enim, fortitudo, modestia & prudentia, virtutis species sunt. Item ab his partibus, quæ integri partes esse dicuntur. Sit quæstio, an sit vtilis medicina. Hæc in accidentis dubitatione cõstituta est. Dicimus igitur, si depelli morbos, salutémque seruari, mederíque vulneribus vtile est, igitur medicina vtilis. Sæpe autem & vna quælibet pars valet, vt argumentationis firmitas constet, hoc modo; vt si de aliquo dubitetur, an sit liber. Si eum vel censu, vel testamento, vel vindicta, manumissum esse monstremus, liber ostensus est: atque aliæ partes erant dandæ libertatis. Vel rursus si dubitetur, an sit domus quòd eminus prospicitur: dicimus quoniam non est, nam vel tectum ei, vel parietes, vel fundamenta desunt, ab vna rursus parte factum est argumentum. Oportet autem non solùm in substantijs, verum etiam in modo, temporibus, quantitatibus totum, partésque respicere: Id enim quod dicimus aliquando in tempore, pars: rursus si simpliciter aliquid proponamus in modo, totum est: si cũ adjectione aliqua pars sit in modo. Item si omnia dicamus in quantitate, totum dicimus: si aliquid quantitatis excerpimus, quantitatis ponimus partem. Eodem modo & in loco: quod vbique est, totum est: quod alicubi, pars. Horum autem omnium communiter dentur exempla A toto ad partem, secundum tempus: si Deus semper est, & nunc est. A parte ad totum secundum modum: si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur, mouetur autem cùm irascitur vniuersaliter: igitur & simpliciter mouetur. Rursus à toto ad partes in quantitate: si verus in omnibus Apollo vates est, verum erit Pyrrhum Romanos superare. Rursus in loco, si Deus vbique est, & hic igitur est. Sequitur locus: qui nuncupatur à causis. Sunt verò plures causæ, id est, quæ vel principium præstant motus atque efficiunt: vel specierum formas subjectæ suscipiunt: vel propter eas aliquid, vel quæ cujuslibet forma est. Argumentum igitur ab efficiente causa: vt si quis

quis justitiam naturalem velit ostendere, dicat, congregatio hominum naturalis est: justitiam verò congregatio hominum fecit: justitia igitur naturalis est. Quæstio de accidente: maxima propositio: Quorum efficientes causæ naturales sunt, ipsa quoque sunt naturalia. Locus ab efficientibus, quod enim vniuscuiusq; causa est, id efficit eam rem cuius causa est. Rursus si quis Mauros arma non habere contendat, dicit idcirco eos minimè armis vti, quia his ferrum desit: maxima propositio, vbi materia est, & quod ex materia defi. itur, desit locus à materia: vtrumque verò, id est, ex efficientib. atque materia, vno nomine à causa dicitur. Æquè enim id quod efficit, atque id quod operantis actum suscipit eius rei, quæ efficitur, causæ sunt. Rursus à fine sit propositum, an justitia bona est, fit argumentatio talis. Si beatum esse bonum est, & justitia bona est, hic est enim justitiæ finis, vt qui secundum justitiam viuit, ad beatitudinem perducatur. Maxima propositio, cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Locus a fine. Ab eo verò, quæ cuiusque forma est ita non potuisse volare Dædalum, quoniam nullas naturalis formæ pēnas habuisset. Maxima propositio, tantum quemque posse, quantum forma permiserit: Locus à forma. Ab effectibus vero & corruptionibus & vsibus hoc modo; nam si bonum est, domus constructio, bonum est domus. Rursus si malum est, destructio domus, malum est domus: & si bonum est equitare, bonum est equus: & si bonus est equus: bonum est equitare. Est autem primum quidem exemplum à generationibus quod idem ab effectibus vocari potest. Secundum à corruptionibus, tertium ab vsibus: omnium autem maximæ propositiones cuius effectio bona est, ipsum quoque bonum est: & è conuerso, & cuius corruptio mala est, ipsum bonum est: & è conuerso, & cuius vsus bonus est, ipsum bonum est, & è conuerso. A communiter, autem accidentibus argumenta fiunt, quotiens ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum, vel non possunt, vel non solent: Vt si quis hoc modo dicat, sapiens non pœnitebit, pœnitentia enim malum factum comitatur: quod quia in sapientem non cadit, ne pœnitentia quidem. Quæstio de accidente. Propositio maxima: cui non inest aliquid, ei ne illud quidem: quod eius est consequens inesse potest. Locus à communiter accidentibus. Expeditis igitur locis his, qui ab ipsis terminis in propositione positis, illumuntur, nunc de his dicendum est, qui licet extrinsecus positi, argumenta tamen quæstionibus subministrant: hi verò sunt vel ex rei judicio, vel ex similib., vel à maiore, vel à minore, vel à proportione, vel ex oppositis, vel ex transumptione. Et ille quidem locus, qui rei judicium tenet, huiusmodi est: vt id dicamus esse, vel quod omnes judicant, vel plures: & hi, vel sapientes, vel secundum vnam quamque artem penitus eruditi. Huius: exemplum est, cœlum esse volubile: quod ita sapientes, atque in astrologia doctissimi dijudicauerunt. Quæstio de accidente. Propositio, quod omnibus vel pluribus: vel doctis videtur hominibus: ei contradici non posse. Locus à rei judicio: a similibus verò hoc modo, si dubitetur, an hominis proprium sit esse bipedem dicimus similiter: inest equo quadrupes, & homini bipes: non est au-

tem equi quadrupes proprium : non est igitur homini proprium bipes, quæstio de proprio. Maxima proposi io. Si quod similiter inest proprium, ne id quidem de quo quæritur esse proprium pot.st. Locus à similibus : hic verò in gemina diuiditur. Hæc enim similitudo, aut in qualitate, aut in quantitate consistit : sed in quantitate paritas nuncupatur, id est æqualitas. Rursus ab eo quod est maius, si an sit animalis definitio, quod ex se moueri possit, dicimus, si magis oportet esse animalis definitionem, quod naturaliter viuat, quàm quod ex se moueri possit. Non est autem hæc definitio animalis, quòd naturaliter viuat, ne equi quidem, quæ minùs videtur esse definitio. Quod ex se moueri possit, animalis definitio esse putanda est. Quæstio de definitione. Propositio maxima. Si id quod magis videbitur inesse non inest, ne illud quidem quod minùs inesse videbitur, inerit. Locus ab eo quod est maius : à minoribus verò conuerso modo. Nam si est hominis definitio, animal gressibile, bipes: cumq; id bipes videatur esse definitio hominis, magis quàm animal rationale mortale sit. Quæ definitio ea hominis, quæ dicit animal gressibile bipes, erit definitio hominis, animal rationale mortale: quæstio de definitione, maxima propositio. Si id quod minùs videtur inesse, inest: & id quod magis videtur inesse, inerit. Mul ę autem diuersitates locorũ sunt, ab eo quod esse magis ac minùs, argumenta ministrantium: quos in expositione Topicorũ Aristotelis diligentiùs persequuti sumus. I em ex proportione: vt si quæratur, an sorte sint legendi in ciuitatibus magistratus, dicamus minimè : quia ne in nauibus quidem gubernator sorte præficitur : est enim proportio : nam vt sese habet gubernator ad nauem, ita magistratus ad ciuitatem. Hic autem locus distat ab eo quod ex similibus ducitur. Ibi enim vna res quæ ciuibus & alij comparatur : in proportione verò nõ est similitudo rerum, sed quædam habitudinis comparatio. Quæstio de accidetis proportione, quæ in quaque re euenit, id in eius proportionali euenire necesse est. Locus à proportione. Ex oppositis verò multiplex locus est. Quatuor enim subiuncto opponuntur modi : aut enim vt contraria aduerso sese loco cõstituta respiciunt: aut vt priuatio, & habitus, aut relatio : aut affirmatio & negatio : Quorum discretiones in eo libro qui de decem prædicamentis scriptus est, commemoratæ sunt: ab his hoc modo argumenta nascuntur. A contrarijs si quæratur, an sit virtutis proprium laudari, dicam minimè: quoniam ne vitij quidem vituperari. Quæstio de proprio , maxima propositio : quoniam contrarijs contraria conueniunt. Locus ab oppositis id est ex contrario. Rursus sit in quæstione positum : An sit proprium oculos habentium videre, dicam minimè, eos namque qui vident, aliàs etiam cæcos esse contingit. Nam in quibus est habitus, in eisdem poterit esse priuatio : & quod est proprium, non potest à subiecto discedere. Et quoniam veniente cæcitate visus abscedit : non esse proprium oculos habentium videre conuincitur. Quæstio de proprio. Propositio, vbi priuatio adesse potest & habitus : proprium non est. Locus ab oppositis, secundum habitum ac priuationem. Rursus sit in quæstione positum, an patris sit proprium procreatorem esse, dicam

rectè videri: quia filij est proprium procreatum esse: vt enim sese habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæstio de proprio, propositio maxima: ad se relatorum propria, & ipsa ad se referuntur: Locus à relatiuis oppositis. Item sit in quæstione positum, an sit animalis proprium moueri, negem: quia nec in animali quidem est proprium non moueri. Quæstio de proprio, propositio maxima: oppositorum opposita, esse propria, oportere. Locus ab oppositis secundum affirmationem ac negationem, moueri enim & non moueri, secundum affirmationem negationemque sibimet opponuntur. Ex transsumptione verò hoc modo fit: cùm ex terminis in quibus quæstio constituta est, ad aliud quidem notius dubitatio transfertur, atque ex ejus probatione, ea quæ in quæstione sunt posita, confirmantur: vt Socrates, cum quid posset in vnoquoque justitia, quæreret, omnem tractatum ad reipublicæ transtulit magnitudinem: atque ex eo quod ille efficeret in singulis, etiam valere firmauit, qui locus à toto forsitan esse videretur: sed quoniam non inhæret in his de quibus proponitur terminis, sed extra posita res, hoc tantum quia notior videtur, assumitur, idcirco ex transsumptione locus id conuenienti vocabulo nuncupatus est. Fit verò hæc transsumptio & in hominem, quotiens ab obscuro vocabulo ad notius transfertur argumentatio, hoc modo: vt si quæratur, an philosophus inuideat, sitque ignotum quid philosophi significet nomen, dicemus ad vocabulum notius transferentes, non inuidere qui sapiens sit, notius enim sapientis vocabulum quàm philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur idoneè dictum est: nunc de mediis disputabitur. Medij enim loci sumuntur, vel ex casu, vel ex conjugatis, vel ex diuisione nascentes. Casus est alicujus nominis principalis inflexio in aduerbium: vt à justitia inflectitur justè, casus igitur est justitia, id quod dicimus justè aduerbium, Conjugata verò dicuntur quæ ab eodem diuerso modo ducta fluxerunt; vt à justitia justum, hæc igitur inter se & cum ipsa justitia conjugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumenta. Nam si id quod justum est, bonum est: & id quod juste est, bene est: & qui justus est, bonus est, justitia bona est: & hæc igitur secundum proprij nominis similitudinem consequuntur. Mixti verò loci appellantur: quoniam si de justitia quæritur, & à casu, vel à conjugatis argumenta ducuntur, neque ab ipsa propriè atque conjunctè, neque ab his quę sunt extrinsecus posita videntur trahi, sed ex ipsorum casibus idem quadam ab ipsis leui immutatione deductis: Iure igitur hi loci medij inter eos, qui ab ipsis, & eos qui sunt extrinsecus collocantur. Restat locus à diuisione, qui tractatur hoc modo. Omnis diuisio vel negatione fit, vel partitione: vt si quis ita pronuntiet: omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione verò, velut si quis diuidat: omnis homo aut sanus, aut æger est. Fit autem vniuersa diuisio, velut generis in species, vel totius in partes, vel vocis in proprias significationes, vel accidentis in subjecta, vel subjecti in accidentia, vel accidentis in accidentia. Quorum omnium rationem in meo libro diligentius explicaui, quem de diuisione composui:

Loci mixti vnde dicantur.

atque idcirco ad horum cognitionem congrua petantur exempla. Fiunt verò argumentationes per diuisionem, tum ea segregatione, quę per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus vtuntur, vt directa ratiocinatione contendant: aut in aliquid impossibile atque inconueniens ducunt: atque ita id quod reliquerant rursus adsumunt. Quæ faciliùs quisque cognoscet, si prioribus Analyticis operam dederit: horum tamen in præsenti talia præstabunt exempla notitiam. Sit in quæstione positum, an vlla origo sit temporis: quod qui negare volet, id nimirum ratiocinatione firmabit, nullo modo esse ortum: idque directa ratiocinatione monstrabit hoc modo: quoniam mundus ęternus est, id enim paulisper argumenti gratia concedatur, mundus verò sine tempore esse non potest, tempus quoque est æternum, sed quod æternum, caret origine; tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem idem desideretur ostendi, fiet hoc modo: Si tempus habet originem, non fuit semper tempus: fuit igitur quando non fuit tempus, sed fuisse significatio est temporis: fuit igitur tempus quando non fuit tempus: quod fieri non potest, non igitur est vllum temporis principium positum. Namque, vt ab vllo principio cœperit, inconueniens quiddam atque impossibile contingit fuisse tempus, quando non fuerit tempus. Reditur igitur ad alteram partem, quòd origine careat: sed hæc quæ ex negatione diuisio est, cum per eam quælibet argumenta sumuntur, nequit fieri vt vtrumque sit quod affirmatione & negatione diuiditur, itaque sublato vno, alterum manet, positóq; altero, reliquũ tollitur vocatúrque hic à diuisione, locus, medius inter eos qui ab ipsis duci solent, atque eos qui extrinsecus adsumuntur. Cum enim quæritur, an vlla temporis sit origo, sumit quidem esse originem: & ex eo propriam consequentiam à re ipsa quæ quæritur, fit impossibilitatis & mendacij syllogismus: quo concluso reditur ad prius quod verum esse necesse est. Siquidem ad quod ei oppositum est, ad impossibile aliquid inconueniénsque perducit Itaque quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, & quasi ab ipsis locus est ductus: quoniam verò non in eo permanet, sed ad positum redit, quasi extrinsecus sumitur, idcirco igitur hîc à diuisione locus inter vtrumque medius collocatur. At verò hi qui ex partitione sumuntur, multiplici fiunt modo. Aliquotiens enim quæ diuiduntur, simul esse possunt, vt si vocem in significationes diuidamus, omnes simul esse possunt: veluti cùm dicimus amplector, aut actionẽ significat, aut passionem: vtrumque simul significare potest. Aliquotiens velut in negationis modo, quæ diuiduntur simul esse non possunt: vt sanus est, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidem modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur, vel non est: tum verò idcirco alicui adesse vel non adesse quod aliis adsit, vel minimè. Nec in his explicandis diutiùs laboramus, si priores Resolutorij, vel Topica diligentiùs ingenium lectoris instruxerint. Nam si quæratur, vtrùm canis substantia sit, atque hæc diuisio fiat: canis vel latrabilis animalis est, vel marinæ beluæ, vel cœlestis sideris, nomen demonstraret: quæ per singula & canem la-

Diuisio quomodo simul esse possint.

nem la-

nem latrabilem substantiam esse, marinamque vel cœlestem, & sidus substantiæ posse supponi, monstrauit carnem esse substantiam. Atque hi quidem ex ipsis in quæstione propositis videbitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis aut sanus est, aut æger: sed sanus est, nó est igitur æger: sed sanus non est, æger igitur est: vel ita est: sed æger est, sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus, sumptus est syllogismus, id est, ab oppositis. Idcirco ergo totus hic à diuisione locus inter vtrosque medius esse perhibetur: quia si negatione sit constitutus, aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo ab exterioribus venit. Si verò à partitione argumenta ducuntur, nunc quidem ab ipsis, nunc verò ab exterioribus copiam præstant. Et ea Græci quidem Themistij diligentissimi scriptoris ac lucidi, & omnia ad facultatem intelligentiæ reducentis & reuocantis, talis locorum videtur esse partitio. Quæ cùm ita sint, breuiter mihi locorum diuisio commemoranda est, vt nihil præter relictum esse monstretur, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis: vt ea vel ex his ipsis sumantur, quæ in quæstione sunt constituta, vel extrinsecus ducantur: vel quasi in confinio horum posita vestigentur. Ac præter hanc quidem diuisionem nihil extra inueniri potest: sed si ab ipsis sumitur argumentum, aut ab ipsorum necesse est substantia sumatur, aut ab his quæ ea consequuntur, aut ab his quæ inseparabiliter accidunt, vel eis adhærent, & ab eorum substātia separari sejungíque vel non possunt, vel non solent. Quæ verò ab eorum substantia ducuntur, ea aut in descriptione: aut in definitione sunt: & præter hæc à nominis interpretatione. Quę verò ea velut substātias cōtinentia consequuntur, alia sunt vt vel generis, vel differentię, vel integrę formæ, vel specierum, vel partium loco circa ea quæ inquiruntur assistent. Item, vel causæ, vel fines, vel effectus, vel corruptiones, vel vsus, vel quantitas, vel tempus, vel subsistendi modus. Quod verò propriè inseparabile, vel adhærens accidens nuncupatur, id in communiter accidentibus numerabitur. Et præter hæc quid aliud cuiquam inesse possit, non potest inueniri. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos, quos dudum extrinsecus pronunciabamus assumi: ea enim, quæ extrinsecus assumuntur, non sunt ita separata atque disiuncta, vt non aliquando quasi è regione quadam, ea quæ quæruntur, aspiciant. Nam & similitudines & opposita ad ea sine dubio referuntur, quibus similia vel opposita sunt, licet jure atque ordine videantur extrinsecus collocata. Sunt autem hæc, similitudo, oppositio, majus ac minus rei judicium. In similitudine enim tum rei similitudo, tum proportionis ratio continetur. Omnia enim simili tudinem tenent. Opposita verò in contrarijs, in priuationibus, in relationibus, in negationibus constant. Comparatio, verò majoris ad minus quædam quasi similium dissimilitudo est, rerum enim per se similium in quantitate discretio majus fecit ac minus. Quod enim omni qualitate, omníque ratione disiunctum est, id nullo modo potest comparari. Ex rei verò judicio, quæ sunt argumenta quasi testimonium præbent, & sunt inartificiales loci atque omninò, disiun-

cti: nec rem potius quàm opinionem judiciúmque sectantes. Transsumptionis verò locus nunc quidem in æqualitate, nunc verò in majoris minorísve comparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile, aut ad id quod est majus, aut minus fit argumentorum rationúmque transsumptio. Hi verò loci quos mixtos esse prædiximus, aut ex casibus, aut ex conjugatis, aut ex diuisione nascuntur: in quibus omnibus consequentia, & repugnantia custoditur. Sed ea quidem quæ ex definitione, vel genere, vel differentia, vel causis argumenta ducuntur, demonstrationis maximè syllogismis vires atque ordinem subministrant: reliqua verò verisimilibus ex dialecticis. Atque hi loci maximè in eorum substantia sunt, de quibus in quæstione dubitatur ad prædicatiuos ac simplices, reliqui verò ad hypotheticos & conditionales respiciunt syllogismos. Ex prædictis igitur locis & diligenter, tam definitione quàm exemplorum etiam luce patefactis, dicendum videtur, quomodo hi loci maximarum sint differentiæ propositionum: idque breui, neque enim longa disputatione res eget. Omnes enim maximæ propositiones vel definitiones, in eo quòd sunt maximæ, non differunt: sed in eo quòd hæ quidem à definitione, illæ verò à genere, vel aliæ veniant ab alijs locis, & his jure differre, hæque earum differentiæ esse dicuntur.

Topica sunt argumentorum sedes, fontes sensuum, origines dictionum, itaque licet definire locum esse argumenti sedem: argumentum autem rationem quæ rei dubiæ faciat fidem. Et sunt argumenta aut in ipso negotio de quo agitur: aut ducuntur ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur, & ex rebus alijs tractæ noscuntur: aut certè assumuntur extrinsecus. Ergo hæ: entia loca argumentorum in eo ipso negotio sunt tria, id est, à toto, à partibus, à nota. A toto est argumentum etiam, cùm definitio adhibetur ad id quod quæritur: sicut ait Cicero, gloria est laus rectè factorum magnorúmque in rempublicam fama meritorum: ex se quia gloria totum est, per definitionem ostendit quid sit gloria. Argumentum à partibus sic: vt puta, si oculus videt, non ideo totum corpus videt. A nota autem sic ducitur argumentum, quod & etymologia dicitur. Si consul est qui consulit reipublicæ, quid aliud Tullius fecit cùm adfecit supplicio conjuratos? Nunc ducuntur argumenta & ex his rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur, & ex rebus alijs tractæ noscuntur: & sunt loca tredecim, id est, alia à conjugatis, alia à genere, alia à forma generis, id est, specie, alia à similitudine, alia à differentia, alia ex contrario, alia à conjunctis, alia ab antecedentibus, alia à consequentibus, alia à repugnantibus, alia à causis, alia ab effectibus, alia à comparatione minorum, majorum, aut parium. Primo ergo à conjugatis. Conjugata dicuntur, cùm declinatur à nomine & fit verbum: vt Cicero Verrem dicit euertisse prouinciam Siciliam: vel nomen à verbo, cùm latrocinari dicitur latro: aut nomen à nomine, vt Terentius, Inceptio est amentium, haud amentium. A genere argumentum est quando à re generali ad speciem aliquam descendit: vt illud

Argumentorum varia genera.

Conjugata quæ tam dicantur.

lud Virgilij, Varium & mutabile semper fœmina, potuit & Dido quòd est species varia & mutabilis esse. Vt illud Ciceronis quod fecit argumentum descendens à genere ad speciem : nam cùm omnium prouinciarum sociorumque rationem diligenter habere debeatis, tum præcipuè Siciliæ, judices. A specie argumentum ducitur, cùm generali quæstioni fidem species facit : vt illud Virgilij, An non sic Phrygius penetrat Lacedæmonia pastor : quia Phrygius pastor, species est : & istud, ille vnus fecit, & alij hoc Troiani generaliter facere possunt. A simili argumentum est, quando de rebus aliquibus similia proferuntur : vt Virgilius, Suggere tela mihi : nam nullum dextera frustra Torserit in Rutulos, steterintque in corpore Graium Iliacis campis. A differentia argumentum ducitur, quando per differentiam aliquæ res separantur : Virgilius, Non Diomedis equo nec currum cernis Achillis. A contrarijs argumentum sumitur, quando res discrepantes sibimet opponuntur: vt Terentius, Nam si illum obiurges vitæ qui auxilium tulit, quid facies illi qui dederit damnum malum? A coniunctis autem fides petitur argumentis : cùm quæ singula infirma sunt, si coniungantur, vim veritatis assumunt : vt qui accidit vt tenuis ante fuerit, quid sicut auarus, quid sicut audax, quid sicut eius qui occisus est inimicus ? singula hæc quia non sufficiunt : idcirco congregata ponuntur, vt ex multis iunctis res aliqua confirmetur. Ab antecedentibus argumentum est, quando aliqua ex his quæ priùs gesta sunt comprobantur : vt Cicero pro Milone, Cùm non dubitauerit aperire quid cogitauerit, vos potestis dubitare quid fecerit? præcessit enim prædictio vbi est argumentum, & secutum est factum. A consequentibus verò argumentum est, quando positam rem aliquid ineuitabiliter consequitur : vt si mulier peperit, cum viro concubuit. A repugnantibus argumentum est, quando illud quod obijcitur, aliqua contrarietate destruitur : vt Cicero dicit : Is igitur non modò à te periculo liberatus, sed etiam honore amplissimo ditatus, arguitur domi suæ te interficere voluisse. A causis argumentum est, quando ex consuetudine communi res quæ tractatur fieri potuisse conuincitur : vt in Terentio, Ego nonnihil veritus sum dudum abs te Daue, ne faceres quod vulgus seruorum solet, dolis vt me deluderes. Ab effectibus ducitur argumentum, cùm ex his quæ facta sunt, aliquid adprobatur : vt in Virgilio, Degeneres animos timor arguit : nam timor est causa vt degener sit animus, quod timoris effectum est. A comparatione argumentum ducitur, quando per collationem personarum siue causarum sententiæ ratio confirmatur, & à maiori ratione, hoc modo : Tu potes inanimes armare in prælia fratres. Ergo qui hoc in fratribus potest, quantò magis in alijs? A minorum comparatione, sicut Publius Scipio pontificem maximum Tiberium Gracchum non mediocriter labefactantem statum reipublicæ priuatus interfecit. A parium comparatione : sic Cicero, in ipso re nihil interesse, vtrum ipse Consul improbis concionibus, perniciosis legibus Rempublicam vexat, an alios vexare patiatur. Extrinsecus verò assumentur argumenta hæc, quæ Græci ἄτεχνα

Qui ex Deo sunt verba Dei audiunt.
vel sic Hæretici verba Dei non audiunt.
Ergo hæretici non sunt ex Deo.

Tertia figuræ sex modi. Primus modus tertiæ figuræ est, qui ex duabus vniuersalibus affirmatiuis particularem affirmatiuam concludit, quia vniuersalem affirmatiuam licet in particularem affirmatiuam conuerti hoc modo.

Omnis ambitio secum vehit infœlices exitus.
Omnis ambitio nascitur ex rebus secundis
Ergo quædam res secundæ sortiuntur infœlices exitus.
vel sic. Omne jus naturale concedit vim vi repellere.
Omne jus est diuinum.
Ergo jus diuinum concedit vim potestatis.

Item secundus modus tertiæ figuræ est, cùm ex vniuersali negatione & vniuersali affirmatione fit particularis negatiua conclusio.

Nulla virtus fugienda est.
Omnis virtus labore paratur.
Ergo quidam labor non est fugiendus.
vel sic. Nulli ambitiosi cœlicolis junguntur.
Omnes ambitiosi per res secundas intumescunt.
Ergo quidam ambitiosi per res secundas cœlicolis non sociabuntur.

Tertius modus est tertiæ figuræ, qui ex particulari & vniuersali affirmatiuis particularem affirmatiuam concludit hoc modo.

Quiddam cibus est venenosus.
Omnis cibus nutrit.
Ergo quoddam nutrimentum est venenosum.
vel sic. Titij prouocatio fuit licita.
Omnis prouocatio est judicio contendere.
Ergo contendere judicio est licitum.

Quartus vero modus tertiæ figuræ est, qui ex vniuersali & particulari affirmatiuis particulare affirmatiuum concludit hoc modo.

Omnibus magistratibus est obtemperandum.
Quidam magistratus iniqua jubent.
Ergo aliquibus magistratib. iniqua suadentibus obtemperandū.
vel sic. Omnes libri auctorum sunt perlegendi.
Aliquot libri auctorum sunt mali.
Ergo quidam mali auctores sunt perlegendi.

Quintus verò modus tertiæ figuræ est, qui ex particulari negatiua & vniuersali affirmatiua negationem particularem concludit hoc modo.

Quidam doctinon sunt boni.
Omnes docti norunt veritatem.
Ergo quidam, qui norunt veritatem, non sunt boni.
vel sic. Quoddam bellum non est fugiendum.
Omne bellum est calamitosum.
Ergo quædam calamitosa non sunt fugienda.

Sextus modus tertiæ figuræ est, qui ex vniuersali negatiua, & particulari affirmatiua particularem negatiuam concludit hoc modo.

Nullæ antiquæ leges è Republica tollendæ sunt.
Pleræque antiquæ quid vitij habent.
Ergo quædam vitia non sunt à republica tollenda.

vel sic. Nullus homo est immortalis.
Quidam homo est animal.
Ergo quoddam animal non est immortale.

Demonstrati sunt omnes modi trium figurarum categorici syllogismi, licet quidam primę figurę alios quinque modos addiderint. Paralogismi verò primę figurę ita fiunt, ex priori affirmatiua vniuersali & secunda negatiua vniuersali. Omnis homo est animal: nullū animal lapis: nullus igitur homo lapis est. Et quia mutato termino & vniuersale & particulare concludet & negatiuam & affirmatiuam: ob hoc est inutilis approbatus idem paralogismus, qui ex duabus negatiuis vniuersalibus fit hoc modo: Nullus lapis animal est: nullum animal immobile est: nullus igitur immobilis est lapis. Idem paralogismus, qui ex duabus particularibus affirmatiuis fit hoc modo: Quidam equus animal est : quoddam animal bipes est: quidam igitur equus bipes est. Rursum ex duabus particularibus negatiuis hoc modo: Quidam homo albus non est : quoddam album non mouetur : quidam igitur homo non mouetur. Dein si prior affirmatiua particularis, & secūda negatiua particularis fuerit hoc modo: Quidam equus animal est: quoddā animal quadrupes nō est: quidam igitur equus quadrupes nō est: Idem si prior negatiua particularis, secunda affirmatiua fuerit particularis, hoc modo: Quidam homo equus non est, quidā equus immobilis est, quidā igitur homo immobilis est. Idē si major propositio affirmatiua fuerit vniuersalis, & minor propositio negatiua fuerit particularis paralogism. erit hoc modo: Omnis homo est animal, quoddā animal rationabile nō est, quidā igitur homo rationabilis nō est. At verò si animal maior fuerit propositio vniuersalis negatiua & minor particularis fuerit negatiua, nullus poterit esse syllogismus hoc modo: Nullus lapis animal pinnatum est, quoddam animal pinnatū est, nullus igitur lapis pinnatus est. Rursus si prima fuerit particularis, secunda verò vniuersalis & vtræque affirmatiuæ propositiones, nouerit syllogismus hoc modo: Quidam lapis corpus est, omne corpus mensurabile est, quidam igitur lapis mensurabilis est. Idem si prima fuerit particularis propositio negatiua, & secunda vniuersalis negatiua, non erit syllogismus hoc modo: Quoddam animal vipis non est, nullum vipis hinnibile est, quoddam igitur animal hinnibile non est. Idem si prior affirmatiua particularis, secunda negatiua vniuersalis propositio fuerit, syllogismum non facit hoc modo: Quidam lapis insensatus est, nullum insensatum viuit, quidam igitur lapis insensatus non est. Idem si prior negatiua particularis propositio fuerit, & secunda affirmatiua vniuersalis, paralogismus erit hoc modo: Quoddam nigrum animatum non est, omne animatum mo-

Paralogismi primæ figuræ quomodo fiant.

uetur quoddam igitur nigrum non mouetur. Et de finitis propositionibus syllogismus non fit, quia particulares similes sunt.

Omnes propositiones his modis constant.

Propositionum omnium modi. Id est, simplicis, ita. Contrariæ:
Omnis homo justus est. Nullus homo iustus est.
Quidam homo justus est.
Quidam homo justus non est. Contradictione.
Omnis homo rationalis est. Nullus homo rationalis est. Quidam homo rationalis est. Quidam homo rationalis non est.

Ex vtrisque terminis infinitis. Omnis non homo non rationalis est. Nullus non homo non rationalis est. Quidam non homo non rationalis est. Quidam non homo non rationalis non est.

Item ex infinito subiecto. Omnis non homo rationalis est. Nullus non homo rationalis est. Quidam non homo rationalis est. Quidam non homo rationalis non est.

Item ex infinito prædicato. Omnis homo non rationalis est. Nullus homo non rationalis est. Quidam homo non rationalis est. Quidam homo rationalis non est.

Item quæ conueniunt. Omnis homo rationalis est. Nullus homo non rationalis est. Omnis homo non rationalis est. Nullus homo non rationalis est. Quidam homo rationalis est. Quidam homo non rationalis non est. Quidam homo non rationalis est. Quidam homo non rationalis non est.

Item. Omne non animal non homo est. Nullum non animal non homo est. Quiddam non animal non homo est. Quiddam non animal non homo non est.

Item conuersę ex pręđicato infinito. Omne non animal homo est. Nullum non animal homo est. Quoddam non animal homo est. Quoddam non animal homo non est.

Item conuersæ in infinito subiecto. Omne animal non homo est. Nullum animal non homo est. Quiddam animal non homo est. Quoddam animal non homo non est.

Item propositiones indefinitiuæ. Homo justus est Homo justus non est

Indefinitarum propositiones cum subiecto infinito. Non homo justus est: Non homo justus non est.

Ex prædicato infinito. Homo justus non est. Homo non justus non est.

Ex vtrisque terminis infinitis. Non homo non iustus est. Non homo non justus non est

Propositiones singulares vel indiuiduæ. Plato iustus est. Plato iustus non est.

Ex infinito subiecto. Non Plato justus est. Non Plato non iustus est.

Ex infinito prædicato. Plato non justus est. Plato non iustus non est.

Ex vtrisque terminis infinitis: Non Plato non iustus est. Non Plato non iustus non est.

De locis

De locis Rhethoricis,

Rhetorica oratio habet partes ſex: procemium, quod exordium eſt: narrationem, partitionem: confirmationem, reprehenſionem, perorationem. Quæ partes inſtrumẽta ſunt Rhetoricę facultatis, quoniam Rhetorica in omnibus ſuis ſpeciebus ineſt, & ſpecies eidem inerunt. Nec potiùs inerunt, quàm hiſdem ea quæ peragunt, adminiſtrabunt. Itaque & in iudiciali genere cauſarum neceſſarius eſt ordo procemij, & narrationis atque cæterorum : & in demonſtratiuo deliberatiuóque neceſſaria ſunt. Opus autem Rhetoricæ facultatis docere & mouere: quod nihilominus iiſdem ferè ſex inſtrumentis, id eſt orationis partibus, adminiſtratur. Partes autem Rhetoricæ, quoniam partes ſunt facultatis, ipſæ quoque ſunt facultates, quocirca ipſæ quoque orationis partibus, quaſi inſtrumentis vtentur. Atque vt his operentur, eiſdẽ inerunt. Nam in exordiis niſi quinque ſint ſupradictæ Rhetoricæ partes: vt inueniat, eloquatur, diſponat, meminerit, pronũciet: nihil agat orator. Eodem quoque modo & reliquę ferè partes inſtrumenti, niſi habeãt omnes Rhetoricæ partes, fruſtra ſunt. Huius autem facultatis effector, orator eſt: cuius eſt officiũ dicere appoſitè ad perſuaſionem: finis tum in ipſo quidem bene dixiſſe, id eſt dixiſſe appoſitè ad perſuaſionem. In altera verò perſuaſione, Neque enim ſi qua impediunt oratorem, quo minus perſuadeat, facto officio, finem non eſt conſequutus, ſed is quidem, qui officio fuit contiguus & cognatus, conſequitur, facto officio. Is verò, quid extra eſt, ſæpe non conſequitur: neque tamen Retoricam ſuo fine contentam honore vacuauit. Hæc quidem ita ſunt mixta, vt rhetorica inſit ſpeciebus, ſpecies verò inſint cauſis. Cauſarum verò partes ſtatus eſſe dicuntur: quos etiam aliis nominibus tum cõſtitutiones, tũ quæſtiones nominare licet: qui quidem diuiduntur ita, vt rerum quoque natura diuiſa eſt. Sed à principio quæſtionum differentias ordiamur. Quoniã Rhetoricę quęſtiones circunſtãtiis inuolutę ſunt omnes, aut in ſcripti alicuius controuerſia verſantur, aut præter ſcriptum ex re ipſa ſumunt contentionis exordium. Et illæ quidem quęſtiones, quę in ſcripto ſunt quinque modis fieri poſſunt. Vno quidem, cùm hic ſcriptoris verba defendit, & ille ſententiam, atque hic appellatur ſcriptum & voluntas. Alio verò, ſi inter ſe leges quadam contrarietate diſſentiunt, quarum ex aduerſa parte aliæ defendunt, faciunt controuerſiam, atque hic vocatur ſtatus legis contrariæ. Tertiò, cum ſcriptum, de quo contenditur, ſententiam claudit ambiguam ambiguitas ex ſuo nomine nuncupatur. Quarto verò, cùm in eo quod ſcriptum eſt, aliud non ſcriptum intelligitur : quod quia per ratiocinationem & quandam ſyllogiſmi conſequentiam veſtigatur, ratiocinatiuus vel ſyllogiſmus dicitur. Quinto, cum ſermo ſcriptus eſt, cujus non facilè vis ac natura clareſcat, niſi definitione detecta ſit, hic vocatur finis in ſcripto nominis. Hæc autem ſpeculanda doctis, non rudibus diſcenda proponimus : quamvis de eorum differentia in Topicorum commentis per tranſitum diſſeruerim. Earum autem conſtitutionum, quæ præter ſcriptum in ipſarum rerum contentionę ſunt poſitæ, ita differentiæ ſegregantur, vt rerum quoque

Rhetoricæ orationis partes

ipsarum natura diuisa sit. In omni enim Rhetorica quæstione dubitatur an sit, quid sit, quale sit: & propter hoc, an iure vel more possit exercere iudicium. Sed si factum, vel res quæ intenditur ab aduersario negatur, quæstio est vtrùm sit ea: quæ coniecturalis constitutio nominatur. Quod si factũ quidem esse constiterit, sed quidnam sit id quod factum est, ignoretur: quoniam vis eius definitione monstranda est finitiua dicitur constitutio. Ac si & esse constiterit, & de rei definitione conueniat, sed quale sit inquiratur: tunc quia cui generi subiici debet ambigitur, generalis qualitas nuncupatur. In hac verò quæstione & qualitatis, & quantitatis, & comparationis ratio versatur. Sed quoniam de genere quæstio est, secundum generis formam in plura necesse est huius constitutionis membra distribui. Omnis enim quæstio generalis, id est, cùm de genere & qualitate vel quantitate quæritur facti, in duas tribuitur partes. Nam aut in præterito quæritur de qualitate propositi, aut in præsenti, aut in futuro, Si in præteritum, iuridicialis constitutio nuncupatur: si præsentis vel futuri temporis teneat quæstionem, negotialis dicitur. Iuridicialis verò, cuius inquisitio præteritum respicit, duab. partibus segregatur. Aut enim in ipso facto, vis defensionis est, & absoluta qualitas nuncupatur, Aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur constitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur, aut enim conceditur crimen, aut remouetur, aut refertur, aut, quod est vltimum, comparatur. Conceditur crimẽ, cùm nulla introducitur facti defensio, sed venia postulatur. Id fieri duob. modis potest, si depreceris, aut purges. Deprecaris, cũ nihil excusationis attuleris. Purgas cùm facti culpa his ascribitur, quibus obuiari non possit, neque tamẽ personæ sunt: id enim in aliam constitutionem cadit. Sunt verò hæc, imprudentia, casus, atque necessitas. Remouetur verò crimen, cùm ab eo, qui incessitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest: aut causa refertur: aut factum. Causa refertur, cùm aliena potestate aliquid factum esse contenditur: factum verò, cùm alius aut potuisse, aut debuisse facere demonstratur. Atque hæc in his maximè valet, si eius nominis in nos intendatur actio, quòd non fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen, cùm iustè in aliquem facinus commissum esse conceditur: quoniam is in quem commissum sit iniurius sæpe fuerit, atque id quod intenditur meruit pati. Comparatio est, cùm propter meliorem vtilioremve rem factum, quod aduersarius arguit commissum esse defenditur. Atque hæc hactenus: nunc de inuentione tractandum est: etenim prius quidem dialecticos dedimus, nunc Rhetoricos promimus locos, quos ex attributis personæ ac negotio venire necesse est. Persona, quæ in iudicium vocatur, cuius dictum aliquod factũmve reprehenditur. Negotium, factum dictúmve personæ, propter quod in iudicium vocatur. Itaque in his duobus, omnis locorum, ratio constituta est: quæ enim habent reprehensionis occasionem, eadem nisi ad excusabilem partem vergant, defensionis copiam non ministrant, ex eisdem enim locis accusatio defensióque consistit. Si igitur persona in iudicium vocatur, neque factum dictúmve vllum reprehenditur, causa esse non poterit.

Quæstionis generalis duæ partes.

Iuridicialis constitutio quid.

Remotio criminis duob. modis fit.

Rhetorici loci.

poterit. Nec verò factum dictúmve aliquod in judicium proferri potest, si persona non existet. Itaque in his duobus omnis judiciorum ratio versatur, in persona scilicet, atque negotio. Sed, vt dictum est, persona est, quæ in judicium vocatur: negotium, factum dictúmve personæ, propter quod reus statuitur. Persona igitur & negotium suggerere argumenta non possunt: de ipsis enim quæstio est, de quibus autem dubitatur, ea dubitationi fidem facere nequeunt. Argumentum verò erat ratio rei dubiæ faciens fidem. Faciunt autem negotio fidem ea, quæ sunt personis ac negotijs attributa. At si quando persona negotio facias, faciat fidem, velut si credatur contra Rempublicam sensisse Catilinam, quoniam persona est vitiorum turpitudine denotata: tunc non in eo quod persona est, & in judicium vocatur, fidem negotio facit, sed in eo quod ex attributis personæ quandam suscipit qualitatē. Sed vt rerum ordo clariùs colliquescat, de circunstantijs arbitror esse dicendum. Circūstantiæ sunt, quæ conuenientis substantiam quæstionis efficiū: Nisi enim sit qui fecerit, & quod fecerit, causáque cur fecerit, locus, tempúsque quo fecerit, modus, etiam facultas: quę si desint causa non stabit. Has igitur circunstantias in gemina Cicero partitur, vt eam quæ est, quis, circunstantiam in attributis personæ ponat: reliquas verò circunstantias in attributis negotio constituat. Et primùm quidem & circunstantijs eam quæ est, quis, quam personæ attribuit, secat in vndecim partes: Nomen vt verres, natura vt barbarus, victus vt amicus nobilium, persona vt diues, studium vt Geometra, casus vt exul, affectatio vt amans, habitus vt sapiens: Consilium, facta, & orationes. Eaque extra illud factum dictúmque sunt quæ nunc in judicium deuocantur. Reliquas verò circunstantias, quæ sunt, quid, cur, quando, vbi, quomodo, quibus auxiliis, in attributis negotio ponit: Quid, & cur, dicens continentia cum ipso negotio: cur in causa constituens: ea enim causa est vniuscujusque facti, propter quam facta est. Quid verò secat in quatuor partes. In summam facti, vt parentis occisio. Ex hac maximè locus sumitur amplificationis ante factum, vt concitus rapuit gladium: dum fit, vt vehementer percussit. Post factum, in abdita sepeliuit. Quæ omnia cùm facta, tamen quoniam ad gestum negotium, de quo quæritur, pertinent, non sunt ea facta: quæ in attributis personæ numerata sunt. Illa enim extra negotium, quòd extra posita personam informantia fidem ei negotio præstant, de quo versatur intentio, hæc verò facta, quæ continentia sunt cum ipso negotio, ad ipsum negotium, de quo quæritur, pertinent. Postremas verò quatuor circunstantias Cicero ponit in gestione negotij, quæ est secunda pars attributorum negotijs. Et eam quidem circunstantiam, quæ est quando, diuidet in tempus, vt modò fecit: & in occasionē, vt cunctis dormientibus. Eam verò circunstantiam quę est vbi, locum dicit, vt in cubiculo fecit, quomodo verò ex circūstantijs modus, vt clam fecit, quib. auxilijs circūstantiam, facultatem appellat, vt cum multo exercitu. Quorum quidem locorum & si ex circunstantiarum, naturalis discretio clara est, nos tamen benevolentiùs faciemus, si vberiores ad se differētias ostendamus. Nam cum ex circunstantijs alia M Tullius proposuerit esse conti-

nentia cum ipso negotio: alia verò in gestione negotij atque in continentibus cum ipso negotio: illũ adnumerauerit locum quem appellauit, dum fit, ex ipsa prolationis significatione: idem videtur esse locus hic dum fit, cum eo, qui est in gestione negotij: sed non ita est, quia dum fit, illud est, quod eo tempore admissum est dum facinus perpetratur, vt percussit. In gestione verò negotij, ea sunt, quę & ante factum, & dum fit, & post factum, quod gestum est continent: in omnibus enim tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dum fit, factũ est, quod administratur, est negotium, quæ verò sunt in gestione negotij, non sunt facta, sed facto adhærent, in illis enim, tempus, occasionem, locum, modum, facultatem, facta esse consenserit: sed, vt dictũ est, quę cuilibet facto adhærentia sint, atque in nullo modo derelinquãt, quia quadam ratione subjecta sunt ipsi, quod gestum est, negotio. Item ea quę sunt gestione negotij, sine his, quæ sunt continentia cum ipso negotio, esse possunt. Potest enim, & locus, & tempus, & occasio, & modus, & facultas facti cujuslibet intelligi, etiamsi nemo faciat quod illo loco, vel tempore, vel occasione, vel modo, vel facultate fieri posset. Itaque ea quę sunt in gestione negotij, sine his quę sunt continentia cum ipso negotio, esse possunt. Illa verò sine his esse non possunt, factũ enim pręter locum, tempus, occasionem, modum, facultatemque esse non poterit. Atque hæc sunt, quæ in attributis personæ ac negotio consistant, velut in Dialecticis locis ea quæ in ipsis cohærent, de quib. quæritur, reliqua verò quæ vel sunt adjuncta negotio, vel negotium gestũ consequuntur, talia sũt qualia in Dialecticis locis ea, quę secundùm Themistium quidem partim rei substantiam consequuntur, partim sunt extrinsecus, partim versantur in medijs, secundum Ciceronem verò inter affecta numerata sunt vel extrinsecus posita. Sunt enim adjuncta negotio ipsa etiam quæ fidem faciunt quæstioni, affecta quodam modo ad id, de quo quæritur, respicientia negotium, de quo agitur, hoc modo. Nam circunstantiæ septem quę in attributis personę, vel negotio, numeratę sunt, hæc cùm cœperint comparari, & quasi in relationem venire, si quid ad se continens referatur, vel ad id quod continet, fit aut species, aut genus, aut si id referatur, quod ab eo longissimè distet, contrarium, ac si ad finem suum atque exitum referatur, euentus est. Eodem quoque modo ad majora, & minora, & paria comparantur. Atque omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid considerantur. Nam majus, aut minus, aut simile, aut æquè magnum, aut disparatum, accedunt circunstantijs, quæ in attributis negotio atque personæ numeratæ sunt: vt dum ipsæ circunstantiæ alijs comparantur, fiat ex ijs argumentum facti dictive quod in judicium trahitur. Distat autem à superioribus, quòd superiores loci, vel facta continebant, vel factis ita adhærebant, vt superari non possint: vt locus, tempus, & cætera, quæ gestum negotium non relinquunt. Hæc verò quæ sunt adjuncta negotio, non inhærent ipsi negotio, sed accedunt circunstantijs, & tunc demum argumenta præstant, cum ad comparationem venerint: sumunt verò argumenta non ex contrarietate, sed ex contrario, & non ex similitudine, sed ex simili: vt appareat ex relatione sumi

argumen-

argumenta in adiunctis negotio. Et ea esse adiuncta negotio, quæ sunt ad ipsum, de quo agitur, negotium affecta. Consecutio verò, quæ pars quarta est eorú, quæ negotiis attributa sunt, neque in ipsis sunt rebus, neque rerum substantiam relinquunt, neque ex comparatione reperiuntur: sed rem gestam vel antecedunt, vel etiam consequuntur. Atque hic totus locus extrinsecus est. Primum enim in eo quæritur id quod factum est, quo nomine appellari conueniat: in quo non de re, sed de vocabulo laboratur. Qui deinde auctores eius facti & inuentores, comprobatores atque æmuli, id totum ex iudicio & quodam testimonio extrinsecus posito ad subsidium confluit argumenti. Deinde & quæ eius rei sit ex consueto pactio, judicium, scientia, artificium. Deinde natura eius quid euenire vulgò soleat: an insolenter & raro homines id sua auctoritate comprobare, an offendere in his consueuerint: & cætera quæ factum aliquod similiter confestim, aut interuallo solent consequi, quæ necesse est extrinsecus posita ad opinionem magis tendere, quàm id ipsam rerum naturam. Itaque in hæc quatuor licet negotiis attributa diuidere: vt sint partim continentia cum ipso negotio, quæ facta esse superius dictum est: partim in gestione negotij, quæ non esse facta, sed factis adhærentia dudum monstrauimus: partim adjuncta negotio, hæc, vt dictum est, in relatione ponuntur: partim gestum negotium consequuntur, horum fides extrinsecus sumitur. Ac de Rhetoricis quidem locis satis dictum. Nunc illud est explicandum, quæ sit his similitudo cum Dialecticis, quæve diuersitas, quod cùm idoneè conuenienterque mõstrauero propositi operis explicetur intentio. Primò adeò vt è Dialecticis locis, sicut Themistio placet, alij sunt, quæ in ipsis hærent, de quibus quæritur: alij verò assumuntur extrinsecus, alij verò medij inter vtrosque locati sunt. Sic in Rhetoricis quoque locis: alij in persona atque negotio consistũt, de quibus ex aduersa parte certatur: alij verò extrinsecus, vt hi qui gestum negotium consequuntur: alij verò medij. Quorum proximi quidem negotio sunt hi, qui ex circunstantiis: reliqui in gestione negotij considerantur. Illi verò qui in adiunctis negotio collocantur, ipsi quoque inter medios locos positi sunt: quoniam negotium, de quo agitur, quadam affectione respiciunt. Vel si quis ea quidem quæ personis attributa sunt, vel quæ continentia sunt cum ipso negotio, vel in gestione negotij considerantur: his similia locis dicat qui ab ipsis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæstione dubitatur. Consequentia verò negotio ponat extrinsecus. Adiuncta verò inter vtrumque constituat. Ciceronis verò diuisioni hoc modo fit similis. Nam ea quæ continentia sunt cum ipso negotio, vel ea quæ in gestione negotij considerantur, in ipsis hærent de quibus quæritur. Ea verò quæ adiuncta sunt, inter affecta ponuntur. Sed ea quæ gestum negotium consequuntur, extrinsecus collocata sunt. Vel si quis ea quidem, quæ continentia sunt cum ipso negotio in ipsis hærere arbitretur. Affecta verò esse ea quæ sunt in gestione negotij vel adiuncta negotio: extrinsecus verò ea, quæ gestum negotium consequuntur. Nam iam illæ perspicuæ communitates, quod quidam ipsi penè in vtrisque facultatibus versantur loci, vt

genus vt pars, vt similitudo: vt contrarium, vt maius ac minus. De communitatibus quidem satis dictum. Differentiæ verò illæ sunt, quòd Dialectici etiam thesibus apti sunt. Rhetorici tantum ad hypotheses, id est, quæstiones informatas circunstantiis assumuntur: Nam sicut ipsæ facultates à semetipsis vniuersalitate & particularitate distinctæ sunt: ita earum loci ambitu & contractione discreti sunt. Nam Dialecticorum locorum maior est ambitus: & quoniam præter circunstantias sunt quæ singulares faciunt causas, non modo ad theses vtiles sunt, verùm etiam ad argumenta, quæ in hypothesibus posita sunt, eósque locos qui ex circunstantiis constant, claudunt atque ambiunt. Itaque fit vt semper egeat Rhetor dialecticis locis: Dialecticus verò suis possit esse contentus. Rhetor enim quoniam causas ex circunstantiis tractat, ex eisdem circunstantiis argumenta præsumit, quæ necesse est ab vniuersalibus & simplicioribus confirmari, qui sunt Dialectici. Dialecticus verò, qui prior est, posteriore non eget, nisi aliquando inciderit quæstio personæ: vt cùm sit incidens Dialectico ad probandam suam thesim, causam circunstantiis inclusam, tunc demum Rhetoricis vtatur locis. Itaque in Dialecticis locis (si ita contingit) à genere argumenta sumuntur, id est, ab ipsa generis natura. Sed in Rhetoricis ab eo genere quod illi genus est de quo agitur nec à natura generis, sed à re scilicet ipsa quæ genus est. Sed vt progrediatur ratio, ex eo pendet, quòd natura generis ante præcognita est: vt si dubitetur, an fuerit aliquis ebrius, dicitur, si refellere velimus non fuisse: quoniam in eo nulla luxuries antecesserit. Idcircò nimirùm, quia cùm luxuries ebrietatis quasi quoddam genus sit, cùm luxuries nulla fuerit, ne ebrietas quidem fuit, sed hoc pendet ex altero. Cur enim si luxuries non fuit ebrietas esse non potuit, ex natura generis demonstratur, quod Dialectica ratio subministrat. Vnde enim genus abest, inde etiam species abesse necesse est, quoniam genus species non relinquit. Et de similibus quidem, & de contrariis, eodem modo, in quibus maxima similitudo est inter Rhetoricos ac Dialecticos locos: Dialectica enim ex ipsis qualitatibus, Rhetorica ex qualitatem suscipientibus rebus argumenta vestigat: vt Dialecticus ex genere, id est, ex ipsa generis natura: Rhetor ex ea re quæ genus est. Dialecticus ex similitudine, Rhetor ex simili, id est, ex ea re quæ similitudinem cepit. Eodem modo illa ex contrarietate, hic ex contrario. Memoriæ quoque concedendum est, Topica oratoribus, Dialecticis, poëtis, & iurisperitis communiter quidem argumenta præstare: sed quando aliquid specialiter probant, ad Rhetores, poëtas, iurisperitósque pertinent. Quando verò generaliter disputant, ad Dialecticos attinere manifestum est. Mirabile planè genus operis in vnum potuisse colligi, quicquid mobilitas ac varietas humanæ mentis in sensibus exquirendis per diuersas causas poterat inuenire, conclusit liberum ac voluntarium intellectum. Nam quocunque se verterit, quascunque cogitationes intrauenerit, in aliquid eorum quæ prædicta sunt, necesse est vt humanum cadat ingenium. Illud autem competens iudicauimus recapitulare breuiter, quorum labore in Latium eloquium res istæ peruenerint: vt nec auctoribus gloria

Dialectici thesibus apti, Rhetorici ad hypotheses.

Dialectica & Rhetorica unde argumenta [illegible]

gloria sua pateat: nobis plenissimè rei veritas innotescat. Isagogen transtulit patricius Boëtius, commentáque eius gemina derelinquens. Categorias idem transtulit patritius Boëtius, cuius comméta tribus libris ipse quoq; formauit. Perihermenias suprà memoratus patricius Boëtius transtulit in Latinum: cujus commenta ipse duplicia minutissima disputatione tractauit. Apuleius verò Madaurensis syllogismos categoricos breuiter renodauit. Suprà memoratus verò patritius Boëtius de syllogismis hypotheticis lucidissimè pertractauit. Topica Aristotelis, vno libro Cicero transtulit in Latinum, cuius commenta prospector atque amator Latinorum patritius Boëtius octo libris exposuit. Nam & prædictus Boëtius patritius eadem Topica Aristotelis octo libris in Latinum vertit eloquium. Considerandum est autem, quòd iam quia locus se attulit in Rhetorica parte, libabimus quid intersit inter artem & disciplinam, ne se diuersitas nominum permixta confundat. Inter artem & disciplinam Plato & Aristoteles, opinabiles magistri secularium literarum, hanc differentiam esse voluerunt, dicentes: Artem esse habitudinem operatricem contingentium, quæ se & aliter habere possunt. Disciplina verò est, quæ de his agit, quæ aliter euenire non possunt. Nunc ergo ad Mathematicæ veniamus initium.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS, VIRI CLARISSIMI

Mathematica.

MATHEMATICA, quam Latinè possumus dicere doctrinalem, scientia est quæ abstractam considerat quantitatem. Abstracta enim quantitas dicitur, qua intellectus à materia separatur, vel ab aliis accidentibus, vt est, par, impar, vel alia hujuscemodi, quæ in sola ratiocinatione tractamus, hæc ita diuiditur.

Diuisio Mathematicæ in:
- Arithmeticam.
- Musicam.
- Geometriam.
- Astronomiam.

Arithmetica est disciplina quantitatis numerabilis secundum se. Musica est disciplina quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid sunt his qui

inueniuntur in sonis. Geometria est disciplina magnitudinis immobilis & formarum. Astronomia disciplina est cursus cœlestium sydérum, quæ figuras contemplatur omnes & habitudines stellarum circa se, & circa terram indagabili ratione percurrit. Quas suo loco paulò latiùs exponemus, vt commemoratarum rerum virtus competenter possit ostendi. Modò de disciplinarum nomine disseramus. Disciplinæ sunt, quæ sicut iam dictum est, nunquam opinionibus deceptæ fallunt, & ideo tali nomine nuncupantur, quia necessariò suas regulas seruant, hæ nec intentione crescunt, nec subductione minuuntur, nec aliis varietatibus permutantur, sed in vi propria permanentes, regulas suas inconuertibili firmitate custodiunt. Has dum frequenti meditatione reuoluimus, sensum nostrum acuunt limúmque ignorantiæ detergunt, & ad illam inspectiuam contemplationem, si tamen sanitas mentis arrideat, Domino largiente perducunt. Scire autem debemus Iosephum Hebræorum doctissimum, in primo libro Antiquitatum, titulo nono, dicere, Arithmeticam & Astronomiam Abraham primum Ægyptiis tradidisse, vnde semina suscipientes (vt sunt homines acerrimi ingenij) excoluisse sibi reliquas latiùs disciplinas, quas meritò sancti patres nostri legendas studiosissimis persuadent. Quoniam ex magna parte per eas à carnalibus rebus appetitus noster abstrahitur, & faciunt desiderare quæ præstante Domino solo possumus corde conspicere. Quocirca tempus est, vt de eis sigillatim ac breuiter disserere debeamus.

Abraham Arithmeticam & Astronomiam primus tradidit Ægyptiis.

DE ARITHMETICA.

SCriptores secularium literarum inter disciplinas mathematicas, primam omnium Arithmeticam esse voluerunt: propterea quod Musica, & Geometria, & Astronomia, quæ sequuntur, indigent Arithmetica, vt virtutes suas valeant explicare. Verbi gratia, simplum ad duplum, quod habet Musica, indiget Arithmetica: Geometria verò, quòd habet trigonum: quadriangulum, vel his similia, eadem indiget Arithmetica. Astronomia etiam, quod habet in motu sydérum numeros punctorum, indiget. Arithmetica verò vt sit, neque Musica, neque Geometria, neque Astronomia, egere cognoscitur. Propterea his fons & mater Arithmetica reperitur, quam disciplinam Pythagoras sic laudasse monstratur, vt omnia sub numero & mensura à Deo creata fuisse memoraret, dicens, alia in motu, alia in statu esse formata: vt tamen nulla earum, præter ista quæ dicta sunt, substantiam percepissent. Credo trahens hoc initium, vt multi philosophorum fecerint ab illa sententia prophetali, quæ dicit omnia Deum mensura, numero & pondere disposuisse. Hæc itaque consistit ex quantitate discreta, quæ parit genera numerorum, nullo sibi communi termino sociata. v. enim ad x. vj. ad iiij. vij. ad iij. per nullum communem terminum altervtra sibi societate nectuntur. Arithmetica verò dicitur, eò quòd numeris præest. Numerus verò, est ex monadibus multitudo composita: vt iij. v. xx. & c.

& cætera. Intentio Arithmeticæ est docere nos naturam abstracti numeri & quæ ei accidunt: vt verbi gratia parilitas, imparilitas, & cætera.

Numerus qui congregatio monadum est
- vel par qui est
  - Pariter par.
  - Pariter impar.
  - Impariter par.
- vel impar, qui est
  - Primus & simplex.
  - Secundus & compositus.
  - Tertius mediocris, qui quodammodo primus, & compositus, alio verò modo secundus & compositus.

Par, scilicet, numerus qui in duas partes æquales diuidi potest, vt ij. iiij. vj. viij. x. & reliqui. Impar numerus est, qui in duas partes æquales diuidi nullatenus potest, vt iij. v. vij. viiij. xj. & reliqui. Pariter par numerus est, cuius diuisio in duabus æqualibus partibus fieri potest vsque ad monada: vt verbi gratia lxiiij. diuiditur in xxxij. xxxij. in xvj. & xvj. in viij. viij. in iiij. iiij. in duo: ij. verò in j. & j. Pariter impar numerus est, qui similiter solummodo in duas partes diuidi potest equales, vt x. in v. xiiij. in vij. xviij in ix. & his similia: Impariter par numerus est, qui plures diuisiones, secundum equalitatem partium diuidere potest, non tamen vsque ad assem perueniat: vt verbi gratia xxiiij. in bis, xij. xij. in bis vj. sex in bis tres, & amplius non procedit. Primus & simplex numerus est qui monadicam mensuram solam recipere potest: vt verbi gratia iij. v. vij. xj. xiij. xviij. & his similia. Secundus & compositus numerus est qui non solùm monadicam mensuram, sed & Arithmeticam recipere potest: vt verbi gratia viiij. xv. xxj. & his similia. Mediocris numerus est, qui quodammodo simplex & incompositus esse videtur, alio verò modo secundus est & compositus: vt verbi gratia ix. ad xxv. dum comparatus fuerit, primus est & incompositus, quia non habet communem numerum, nisi solum monadicum: ad xv. vero si comparatus fuerit, secundus est & compositus: quoniam inest illi communis numerus præter monadicum, id est, ternarius numerus, qui nouem mensurat ter terni & xv. quini.

Altera diuisio de paribus & imparibus numeris.

Numerus
- aut par est.
  - aut superfluus.
  - aut indigens.
  - aut perfectus.
- aut impar.

Superfluus numerus est qui descendit de paribus, is dum par sit superfluas partes quantitatis suæ habere videtur: vt xij. habet medietatem vj. sexta pars duo, quarta pars tria: tertia pars iiij. & duodecima pars vnum: qui omnes assumpti fiunt xvj. Indigens numerus est qui & ipse de paribus descendit, quantitatis suæ summam partium inferiorem habet: vt viij. cuius medietas iiij. quarta pars ij. octaua pars, j. quæ simul con-

gregatæ partes fiunt vij. Perfectus numerus est, qui tamen & ipse de partibus descendit: is dum par sit, omnes partes suas simul assumptas æquales habet: vt vj. cuius medietas, tria, tertia pars ij. vj. pars vnum. Quę assumptę partes faciunt ipsum senarium numerum.

Tertia diuisio totius numeri.

Hæc tertia diuisio adiecta est quæ in manuscriptis desiderabatur.

Numerus	aut secundum se consideratur aut ad aliquid	Numeri sunt alij inæquales, alij æquales. Alij sunt maiores. alij sunt minores.	Numeri multiplices. Super particulares. Super partientes. Multiplices super particulares. Multiplices superpartientes. Submultiplices. Subsuperparticulares. Subsuperpartientes. Submultiplices. super particulares. Submultiplices superpartientes.

Iam in confesso est numerum esse congregationem monadum, vel venientem à monade multitudinem. Et qui numerus secundum se consideratur, putatur esse qui è nullo numero diuidi potest, nisi à monade tantùm: cùm tamen componi posse videatur: vt puta vij. xj. xiij. xvij. & cætera. Quapropter eiusmodi numeri appellantur primi, quoniam à nullo numero nascantur, nec æquis analogiis distinguantur. Qui verò numeri ab eiusmodi fluunt, & ab illis exoriuntur. Ab imparibus enim paria fiunt, nec à pari impar fieri potest.

Qui æqualis putatur numerus, sic iudicandum est: vt æqualis omni multiplicatione sic prodeat, vt æqualis duplo augeatur: ii. iiij. xvi. triplo, ij. vi. xviij. quadruplo, iiij. xvi. & lxiiii.

Inæqualitas inæquali multiplicatione augeri potest, vt inæqualis maneat: nam bis terna sex, item bis quaterna octo fiunt: eadémque ratione quater terna xii. quater quina xx. quinquies quina xxv. Quod & in omnibus multiplicationibus accidere solet.

Maior numerus multiplicatione procedit, vel membrorum, vel partium, aut simul multiplicatione membrorum & partium. Ratio membrorum in vno pluribúsve: ratio partium in vna parte pluribúsve.

Multiplex numerus.

Minor verò est numerus, qui vel replicatione minuitur, aut ratione membrorum vel partium. Neque vllam rationem numeri ad numerum inire possumus, quæ non intra hæc sit.

Super particularis.

Cúmque primæ sint in multiplicatione rationes: multiplicationis ratio fuerit, senioni ad ternionem, octonario ad quaternarium: contra ternioni ad senionem, quaternario ad octonarium. Aut membrorum rationem vincit is numerus, qui nimirum solido membro membrísve procedit, qualis est nouenarius ad senarium.

Verùm vbi inter maiores, minorésque numeros ratio membrorum maio-

maior est, vincitque superdimidio, aut supertertio, aut superquarto, & sic ad superquintum, supersextum, vlterioremque ratio procedat. Superdimidius sit, qui ipsum aliquem numerum, & dimidium eius habet. Supertertius, qui ipsum aliquem, & tertium eius. Superquartus, qui ipsum aliquem & quartam partem eius. Eademque ratio est instituenda in vlterioribus. Verbi gratia, v. ad iij. dum comparati fuerint, habet in se quinarius numerus, trinarium numerum, & super hæc alias partes eius duas. Septem ad quatuor, dum comparati fuerint habent in se quatuor, & alias tres partes eius. viij. ad v. dum comparati fuerint, habent in se quinque & alias iiij. partes eius. Sub superpartiens numerus est, qui continetur in numero superpartienti cum aliquibus partibus suis duabus aut tribus, aut pluribus: vt verbi gratia iij. continetur à v. cum aliis duabus partibus suis. iiij. à vij. cum aliis tribus partibus suis. Multiplex superparticularis numerus est, qui dum comparatus ad inferiorem sibi numerum fuerit, continet in se totum inferiorem numerum multipliciter cum aliqua parte eius: vt verbi gratia, v. ad ij. dum comparati fuerint continent in se bis bini & vnam partem eius. Nouem ad quatuor dum comparati fuerint, continent in se bis quatuor & vnam partem eius & ceteri. Submultiplex superparticularis numerus est, qui dum ad fortiorem sibi numerum comparatus fuerit, continetur à fortiore sibi multipliciter cum alia vna parte sua: vt verbi gratia ij. ad v. dum comparati fuerint continetur ab eo bis cum vna parte sua. Multiplex superparticularis numerus est, qui dum comparatus ad inferiorem sibi numerum fuerit, continet eum multipliciter cum aliis partibus eius: vt verbi gratia viij. ad iij. dum comparati fuerint continent intra se bis ternos cum aliis duabus partibus eius. vj. ad xiiij. dum comparati fuerint, continent intra se bis seni cum aliis duabus partibus eius. x. ad quatuor dum comparati fuerint continent eum bis cum aliis duabus partibus eius. xviij. ad octo dum comparati fuerint continent intra se bis octo cum aliis tribus partibus eius. Submultiplex superpartitionalis numerus est, qui dum ad fortiorem sibi comparatus fuerit, continetur ab eo multipliciter cum aliquibus partibus suis: vt verbi gratia, iij. ad viij. continentur bis cum duabus partibus suis. iiij. ad xv. continentur ter, cum tribus partibus suis.

Hæc omnia diligentius perpendenda, in ijsque error aliquis videtur, vt prioribus respondeant.

Sequitur quarta diuisio totius numeri.

Numeri
- aut discreti sunt
  - lineales.
- aut continentes, qui sunt.
  - Superficiales.
  - Circulares.
  - Solidi.

Discretus numerus est, qui à discretis monadibus continetur, vt verbi gratia, iij. à iiij. v. à 6. & reliqui. Continens numerus est, qui à conjunctis monadibus continetur: vt verbi gratia, ternarius numerus, si in magni-

tudine intelligatur, id est, linea, aut spatium aut solidum dicitur continens. Similiter quaternarius & quinarius numeri. Linealis numerus est, qui inchoans à monade linealiter scribitur vsque ad finitum, Vnde alpha ponitur pro designatione linearum, quoniam hæc litera vnum significat apud Græcos. Superficialis numerus est, qui non solùm longitudine, sed & latitudine continetur: vt trigonus numerus, quadratus numerus, quinque angulus numerus, circularis numerus: & cæteri, qui semper in superficie continentur. Circularis numerus est, qui dum similiter multiplicatus fuerit, à se inchoans ad se conuertitur: vt verbi gratia, quinquies quini, vicies quinque. Solidus numerus est, qui longitudine & latitudine vel altitudine continetur: vt sunt pyramides, quæ in modum flammæ consurgunt. Cubi, vt sunt tesseræ Sphæræ, quibus est æqualis vndique rotunditas. Sphæricus autem numerus est, qui à circulato numero multiplicatus, à se inchoans ad se conuertitur: vt verbi gratia, quinquies quini viginti quinque. Hinc circulus, dum in se ipsum multiplicatus fuerit, facit sphæram, id est, quinquies XXV. CXXV. His igitur rebus sollicita mente tractatis, memento quòd hæc disciplina ideo cæteris antefertur: quoniam ipsa, sicut superiùs dictum est, vt sit, nullius alterius indiget disciplinæ. Reliquæ verò quæ sequuntur, sicut eius iam qualitas virtutis ostendit, vt sint atque subsistant, indigent Arithmetica disciplina: quam apud Græcos Nicomachus diligenter exposuit. Hunc primùm Madaurensis Apuleius, deinde magnificus vir Boëtius Latino sermone translatum, Romanis contulit lectitandum. Quibus, vt aiunt, si quis sæpius vtitur, quantum hominibus fas est, lucidissima procul dubio ratione perfunditur. Datum est etiam nobis ex magna parte sub ipsa viuere disciplina, quando horas sphæræ discimus, quando mensium circula supputamus quando spatium anni redeuntis agnoscimus. Per numerum siquidem ne confundamur, instruimur. Tolle seculo computum, & omnia ignorantia cæca complectitur. Nec differre potest à cæteris animalibus qui calculis non intelligit quantitatem, & ideo tam gloriosa res est quantum vitæ nostræ necessaria comprobatur: quoniam per ipsam & substantia nostra certissimè dicitur, & expensarum modus librata supputatione erogatur. Numerus est qui cuncta disponit. Per ipsum dicimus quid primo, quid secundo facere debeamus. Nunc veniamus ad Musicam, quæ ipso nomine & propria virtute suauis est.

DE MVSICA.

GAVDENTIVS quidam de Musica scribens, Pythagoram dicit huius rei inuenisse primordia, ex malleorum sonitu, & chordarum extensione percussa. Quam amicus noster vir disertissimus, Mutianus transtulit in Latinum, vt ingenium eius assumpti operis qualitas indagaret. Clemens verò Alexandrinus Presbyter in libro, quem contra Paganos edidit, Musicam ex Musis dicit sumpsisse exordium siue principium:

cipium: Musásque ipsas, quę de causa inuentæ fuerint, diligenter exponit. Quæ Musæ ipsæ appellatæ sūt ἀπὸ τῦ μάσσαι, id est, à quærendo: quòd per ipsas, sicut antiqui voluerunt, vis carminum & vocis modulatio quæreretur. Inuenimus etiam Censorinum, qui ad Q. Cerellium scripsit de natali eius die, vbi de Musica disciplina vel de alia parte mathesis non negligentia disseruit, quoniam non inutiliter legitur: vt res ipsæ penetrabiliùs animo frequenti meditatione condantur. Musica ergo disciplina per omnes actus vitę nostrę à creatione diffunditur. Primùm si Creatoris mādata faciamus, & puris mentib. statutis ab eo regulis seruiamus: quicquid enim loquimur, vel intrinsecus venatū pulsibus commouemur, per Musicos rhythmos harmonię virtutib. probatur esse sociatū. Musica quippe est scientia bene modulandi, quòd si nos bona conuersatione tractemus, tali disciplinæ probamur semper esse sociati, quando verò iniquitates gerimus Musicam non habemus: Cœlum quoque, & terram, vel omnia quæ in eis dispensatione superna peraguntur, non sunt sine Musica disciplina: quum Pythagoras hunc mundum per musicam conditum, & gubernari posse, testatur. In ipsa quoque religione valde permixta est: vt decalogi decachordus, tinnitus cytharæ, tympana organi melodia, cymbalorum sonus. Ipsum quoque psalterium ad instar instrumenti Musici nominatum esse non dubium est: eo quòd in ipso contineatur cœlestium virtutum suauissima, & grata modulatio. Nunc de Musicæ partibus, sicut est à majoribus traditum disseramus. Musica est disciplina vel scientia quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid sunt his qui inueniuntur in sonis: vt duplum, triplum, quadruplum, & his similia quæ dicuntur ad aliquid.

Musicæ partes sunt tres, nam vel est illa.
- Harmonica.
- Rhythmica.
- Metrica.

Harmonica scientia est Musica, quæ decernit in sonis acutum, & graue. Rhythmica est, quæ requiritur in concursione verborum vtrum bene sonus an malè cohæreat. Metrica est quæ mensuras diuersorum metrorum probabili ratione cognoscit. Vt verbi gratia, heroïcum, jambicum, elegiacum, & cætera.

Instrumentorum Musicorum genera sunt tria
- Percussionale,
- Tensibile.
- Inflatile.

Percussionalia acitabula ænea & argentea, vel alia quæ & aliquo rigore percussa reddunt cum suauitate tinnitum. Tensibilia sunt chordarum fila, sub arte religata, quæ à modò plectro perculsa mulcent aurium delectabiliter sensum. In quibus sunt species cythararum diuersarum. Inflatilia sunt, quæ spiritu reflante completa in sonum vocis animantur: vt

sunt

ſunt tubæ,calami,organa,panduria,& cætera hujuſmodi.Reſtat nunc, vt de ſymphonijs dicere debeamus.Symphonia eſt temperamẽtum ſonitus grauis ad acutum,vel acuti ad grauem modulamen efficiens: ſiue in voce, ſiue in percuſſione,ſiue in flatu.

Symphoniæ ſunt ſex:
- prima,Diateſſaron
- ſecunda,Diapente.
- tertia,Diaphaſon.
- quarta,Diaphaſon ſimul & Diateſſaron.
- quinta,Diapaſon ſimul & Diapente,
- ſexta,Diſdiapaſon.

Diateſſaton,ſymphonia eſt,quæ conſtat ex ratione epitrita,& fit ex ſonitibus quatuor,vnde nomen accepit.Diapente,ſymphonia eſt,quæ conſtat ex ratione hemiolia,& fit ex ſonitibus quinque,vnde etiam nomẽ accepit.Tertia diapaſon,ſymphonia eſt,quę etiam diocto dicitur,conſtat ex ratione diplaſia,hoc eſt,dupla:fit autem per ſonitus octo, vnde & nomen accepit,ſiue diocto,ſiue diapaſõ, quia apud veteres cytharę ex octo chordis conſtabant. Diapaſon ergo dicta eſt,quaſi ex omnib. ſonitibus cõſtãs. Quarta diapaſon ſimul & diateſſaron, ſymphonia eſt, quę conſtat ex ratione quam habet XXIV.numerus ad octo numerũ:fit autem per ſonitus vndecim.Quinta, diapaſon ſimul & diapente, ſymphonia eſt,quę conſtat ex ratione triplaſia:fit autem per ſonitus duodecim. Sexta diſdiapaſon,id eſt,dupla diapaſon, ſymphonia eſt, quę conſtat ex ratione tetraplaſia:fit autem per ſonitus quindecim.Tonus eſt totius conſtitutionis harmonicę differentia & quantitas,quæ in vocis accentu ſiue tenore conſiſtit.

Toni ſunt quindecim.
- Hypodorius.
- Hypoiaſtius.
- Hypophrigius.
- Hypoæolius.
- Hypolydius.
- Dorius.
- Iaſtius.
- Phrygius.
- Æolius.
- Lydius.
- Hyperdorius.
- Hyperiaſtius.
- Hyperphrigius.
- Hyperæolius.
- Hyperlydius.

i. Hypodorius, tonus eſt omnium grauiſſimè ſonans, propter quod & inferior nuncupatur.

ii. Hypoiaſtius autem,hypodorium hemitonio præcedens.

iii. Hypophrigius,eſt hypojaſtium hemitonio, hypodorium tono præcedens.

iiii. Hypoæolius eſt hypophrygium hemitonio, hypojaſtium tono

hypodorium tono semis præcedens.

v. Hypolydius est hypoæolium hemitonio, hypophrygium tono hypoiastium tono semis, hypodorium ditono præcedens.

vi. Dorius est hypolidium hemitonio, hypoæolium tono hypophrygium tono semis, hypoiastium ditono, hypodorium duobus semis tonis, hoc est, diatessaron symphonia præcedens.

vii. Iastius, est dorium hemitonio, hypolydium tono, hypoæolium tono semis, hypophrygium ditono, hypoiastium duobus semis, hoc est, diatessaron symphonia, hyperdorium tribus tonis præcedens.

viii. Phrygius est, iastium hemitonio, dorium tono, hypolydium tono semis hypoæolium ditono, hypophrygium duob. semis tonis, hoc est, diatessaron symphonia: hypoiastium tribus tonis, hypodorium tribus semis tonis, hoc est, diapente symphonia præcedens.

ix. Æolius phrygium hemitonio, iastium tono, dorium tono semis, hypolydium duobus tonis, hypoæolium semis, hoc est, diatessaron symphonia: hypophrygium tribus tonis, hypoiastium trib. semis, hoc est diapente symphonia: hypodorium quatuor tonis præcedens.

x. Lydius est æolium hemitonio, phrygium tono, iastium tono semis: dorium duob. tonis, hypolydium duobus semis tonis, hoc est diatessaron symphonia: & hypoæolium trib. tonis, hypophrygium tribus semis tonis, hoc est, diapente symphonia: hypoiastium quatuor tonis, hypodoriũ quatuor semis tonis præcedens.

xi. Hyperdorius est lydium hemitonio, æolium tono, phrygium tono semis, iastium duob. tonis, hoc est diatessaron symphonia: hypolydium tribus tonis, hypoæolium tribus semis tonis, hoc est, diapente symphonia: hypophrygium quatuor tonis, hypoiastium quatuor semis: hypodorium quinque.

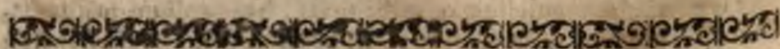
xii. Hyperiastius est hypodoriũ hemitonio, lydiũ tono, ęoliũ tono semis, phrygium duob. tonis, iastiũ duob. semis tonis, h.e. diatessaron symphonia: dorium tribus tonis, hypolidium tribus semis tonis, hoc est, diapente symphonia: hypoæolium quatuor tonis: hypophrygiũ quatuor semis hypoiastium quinque tonis, hypodorium quinque semis.

xiij Hyperphrygius est hyperiastiũ hemitonio, hyperdorium tono, lydium tono semis: æolium duobus, phrygium duobus semis, hoc est, diatessaron symphonia: iastium tribus tonis, dorium trib. semis, hoc est diapente symphonia: hypolidium quatuor tonis, hypoæolium quatuor semis, hypophrygium quinque semis, hypodorium sex, hoc est, diapason symphonia præcedens.

xiiij Hyperæolius est hyperphrygium hemitonio, hyperiastium tono, hyperdorium tono semis: lydium duob. tonis Æoliũ duob. semis, hoc est diatessaron symphonia: phrygium tribus tonis, iastium trib. semis tonis, hoc est diapente symphonia: dorium quatuor tonis, hypolidium quatuor semis, hypoæolium quinque tonis, hypophrygiũ quinque semis, hypoiastium sex tonis, hoc est, diapason symphonia: hypodoriũ sex semis tonis.

xv. Hyperlydius est nouissimus & acutissimus omnium, hyperæolium

hemitonis, hyperphrygium tono, hyperiastium tono semis, hyperdorium duobus semis tonis, hoc est diatessaron symphonia: æolium tribus tonis, phrygium tribus semis tonis, hoc est diapente symphonia: iastium quatuor tonis, dorium quatuor semis, hypolydium quinque, hypæoliū quinque semis tonis, hypophrygium sex tonis, hoc est diapason symphonia: hypoiastium sex semis tonis, hypodorium septem tonis. Vnde claret quoniam hyperlydius tonus omnium acutissimus, septem tonis præcedit hypodorium omnium grauissimum, in quibus, vt Varro meminit, tantæ vtilitatis virtus ostensa est, vt excitatos animos sedaret, ipsas quoque bestias, nec non & serpentes, volucres atque delphinas ad auditum suę modulationis attraherent. Nam vt Orphei lyram, Sirenarum cantus, tanquam fabulosa taceamus, quid de Dauid dicimus, qui à spiritibus immundis Saulem disciplina saluberrimæ modulationis eripuit, nouoque modo per auditum sanitatem contulit regi, quam medici non poterant herbarum potestatibus operari? Asclepiades quoque medicus, maiorum attestatione doctissimus, phreneticum quendam per symphoniam naturę suæ reddidisse memoratur. Multa sunt autem in ægris hominibus per hanc disciplinam facta miracula. Cœlum ipsum, sicut suprà memorauimus, dicitur sub harmoniæ dulcedine reuolui. Et vt breuiter cuncta complectar, quicquid in supernis siue terrenis rebus conuenienter secundùm auctoris sui dispositionem geritur, ab hac disciplina non refertur exceptum. Gratissima ergo nimis vtilisque cognitio, quæ & sensum nostrum ad superna erigit, & aures modulatione permulcet: quam apud Græcos Alypius, Euclydes, Ptolomæus, & cęteri probabili institutione docuerunt. Apud Latinos autem vir magnificus Albinus librum de hac re, compendio, sub breuitate conscripsit, quem in bibliotheca Romę non habuisse atque studiosè legisse retinemus. Qui si forte gentili incursione sublatus est, habetis hic Gaudentiū Mutiani Latinū: quem si solicita intensione legitis, huius scientię vobis atria patefacit. Fertur etiam Latio sermone & Apuleiū Madaurensē instituta huius operis effecisse. Scripsit etiā & pater Augustinus de Musica sex libros, in quibus humanā vocem, rhythmicos sonos, & harmoniā modulabilē in longis syllabis atque breuibus naturaliter habere monstrauit. Censorinus quoque de accentibus voci nostræ adnecessariis subtiliter disputauit, pertinere dicens ad musicam disciplinam: quem vobis inter cæteros transcriptum reliqui.

DE GEOMETRIA.

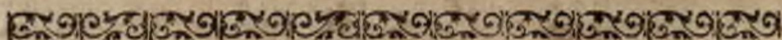
NVnc ad Geometriam veniamus, quæ est descriptio contemplatiua formarum, documentum etiam visuale philosophorum quod vt præconiis celeberrimis efferrent, Iouem suum in operibus propriis Geometram fuisse testantur: quod nescio vtrum laudibus an vituperationibus applicetur, quando quòd illi pingunt in puluere colorato, Iouem

lcuem facere mentiuntur in cœlo. Quòd si vero creatori & omnipotenti Domino salubriter applicetur, potest ex sententia forsitan conuenire veritati. Geometria etenim, si fas est dicere, sancta diuinitas, quando creatoris sui, quas hodieque facit existere, diuersas species formulásque concedit: quando cursus stellarum potentia veneranda distribuit, & statutis lineis facit currere quæ mouentur, certaque sede sunt fixa constituit. Quicquid enim bene disponitur atque completur, potest disciplinę huius qualitatibus applicari. Geometria Latinè dicitur terræ dimensio: quoniam per diuersas formas ipsius disciplinæ, vt nonnulli dicunt, primùm Ægyptius campus dominis propriis fertur esse partitus, cuius disciplinæ magistri, mensores antè dicebantur: sed Varro peritissimus Latinorum huius nominis causam sic extitisse commemorat, dicens priùs quidem homines dimensiones terrarum terminis positis, vocantibus populis, pacis vtilia præstitisse: deinde totius anni circulum menstruali numero fuisse partitos: vnde & ipsi menses, quòd annum metiantur dicti sunt: verùm postquam ista reperta sunt, prouocati studiosi ad illa inuisibilia cognoscẽda, cœperũt quærere, quanto spatio à terra luna, à luna sol ipse distaret & vsque ad verticem cœli quanta se mensura distenderet: quod peritissimos Geometras assecutos esse commemorat: tunc & dimensionem vniuersæ terræ probabili refert ratione collectam: ideóque factum est, vt disciplina ipsa Geometriæ nomen acciperet, quod per secula longa custodit. vnde Censorinus in libro quem scripsit ad Q Cerellium, spatia ipsa cœli terræque ambitum: per numerum stadiorum distincta curiositate descripsit. Quem si quis recensere voluerit, multa philosophorũ mysteria vbi legerit, agnoscet. Geometria verò est disciplina magnitudinis, immobilis & formarum.

Geometria diuiditur.
- In planum.
- In magnitudinem numerabilem.
- In magnitudinem rationabilem, & irrationabilem.
- In figuras solidas.

Planæ figuræ sunt, quæ longitudine, & latitudine continentur. Numerabilis magnitudo est, quæ numeris Arithmeticæ diuidi potest. Magnitudines rationales, & irrationales sunt. rationales, quorum mensuram scire possumus: irrationales verò, quorum mensuræ quantitas cognita non habetur. Figuræ solidæ sunt, quæ longitudine, latitudine & altitudine continetur. His partibus, atque diuisionibus totius Geometriæ disciplina tractatur. Et numerositas illa formarum, quæ siue in terrestribus, siue in cœlestibus est, tali expositione excluditur: cuius disciplinæ apud Græcos Euclydes, Apollonius, Archimedes, nec non & alij scriptores probabiles extiterunt, ex quibus Euclydem translatum in Romanam linguam, idem vir magnificus Boëtius dedit: qui si diligen-

ti cura relegatur, hoc quod diuisionibus prædictis apertum est, manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur.

DE ASTRONOMIA.

ASTronomia superest, quam si casta ac moderata mente perquirimus, sensus quoque nostros, vt veteres dicunt, magna claritate perfundit, quale est enim ad cœlos animo subire, totámque illam machinam supernam indagabili ratione discurrere, & inspectiua mentis subtilitate, ex aliqua parte colligere, quod tantæ magnitudinis arcana velauerunt. Nam mundus ipse, vt quidam dicunt, sphærica fertur rotunditate collectus, vt diuersus rerum formarúmque ambitus sui circuitione concluderetur. De quo librũ Seneca consentanea philosophis disputatione formauit, cui titulus est, de forma mundi: quem vobis idẽ relinquimus relegẽdum. Astronomia itaque dicitur, vnde nobis sermo est, astrorum lex: quia nesciunt vllo modo, quàm à suo Creatore disposita sunt, vel consistere vel moueri: nisi fortè quando aliquo miraculo facto diuinitatis arbitrio commutantur, sicut Iesus Naue, tribus horis soli in Gabaum vt staret, legitur imperasse: & ostensam Magis stellam, quæ mundo salutarem aduentum Domini nunciaret: In passione quoque Domini Christi tribus horis sol tenebrosus effectus est, & his similia, ideo enim & miracula dicuntur quoniam contra rerũ consuetudines admiranda contingunt. Feruntur enim, sicut dicunt Astronomi, quæ cœlo fixa sunt: mouentur verò planetæ, id est erraticæ, quæ cursus suos certa tamen difinitione conficiunt. Astronomia est itaque, sicut iam dictum est, disciplina, quæ cursus cœlestium syderum, & figuras contemplatur omnes, & habitudines stellarum circa se, & circa terram indagabili ratione percurrit.

Diuisio Astronomiæ est, vt si
- vel Sphærica positio.
- Sphæricus motus.
- Orientalis locus.
- Occidentalis locus.
- Septentrionalis locus.
- Australis locus.
- Hemisphærium, quod est super terram.
- Hemisphærium, quod dicitur esse sub terris.
- Numerus circulatorius.
- Præcedentia, vel antegradatio stellarum.
- Remotio, vel retrogradatio stellarum.
- Satum stellarum.
- Augmentum computi.
- Ablatio computi.
- In magnitudinem solis, lunæ & terræ.
- Eclipsis, & cætera schemata, quæ in his continentur,

Sphætica positio est, per quam cognoscitur, positio sphæræ qualiter sit. Sphæricus motus est, per quem sphæræ ritè mouentur. Orientalis locus est vnde stellæ oriuntur. Occidentalis locus est, vbi nobis occidunt aliquę stellæ. Septentrionalis locus est, vbi sol peruenit in fortioribus diebus. Australis locus est, vbi sol peruenit in fortioribus noctibus. Hemisphærion est, quod est super terram, pars cœli quæ tota à nobis videtur. Hemisphæriō sub terra est, vt aiunt, quod videri non potest quandiu sub terra fuerit. Numerus stellarum circulariū, & per quem cognosci dicitur per quantum tempus vnaquæque stella circulum suum implere potest, siue per longitudinem, siue per latitudinem. Præcedentia, vel antegradatio stellarum est, quam Græci προποδισμὸν vocant: dum stella motum suum consuetum cogere videtur, & aliquid præter consuetudinem præcedit. Remotio, vel retrogradatio stellarum est quam Græci ὑποδισμὸν, aut ἀναποδισμὸν vocant, in quo stella, dum motum suum agat, simul & retrorsum moueri videtur. Status stellarum est quod Græci στηριγμὸν vocent, quia dum stella semper moueatur, attamen in aliquibus locis stare videtur: nam & Varro, libro quem de Astrologia conscripsit, stellam commemorat à stando dictam. Augmentum computi est, quotiens Astronomi secundum astronomicas regulas computantes, computum computo addere videtur. Ablatio computi est in qua Astronomi secundùm Astronomicas regulas computantes, computum à computo judicant auferendum. Magnitudo solis, lunæ & terræ est, quando ostendunt, quia sol fortior est terra: terra fortior est luna, per aliquam quantitatem. Eclypsis solis est, quotiens in luna tricesima ipsa luna nobis apparet, & per ipsam nobis sol obscuratur. Eclypsis Lunæ est, quotiens in vmbram terræ luna incurrit. De Astronomia verò disciplina in vtraque lingua diuersorum quidē sūt scripta volumina: inter quos tamen Ptolomæus apud Græcos præcipuus habetur, qui de hac re duos codices edidit, quorum vnum minorem, alterum majorem vocauit, Astronomum is etiam & canones, quibus cursus astrorum inueniantur, instituit: ex quibus, vt mihi videtur climata forsitan nosse, horarum spatia comprehendere, lunæ cursum pro inquisitione paschali, solis eclypsin, ne simplicis aliqua confusione turbentur, qua ratione fiant aduertere non videtur absurdum. Sed enim, vt dictum est, climata quasi septem lineæ ab oriente, in occidentem directæ, in quibus & mores hominum dispares, & quædam animalia specialiter diuersa nascuntur, quæ vocitata sunt à locis quibusdam famosis: quorum primus est Meroë, secundus Syrene, tertius Catochoras, id est, Africa, quartus Rhodus, quintus Hellespontus, sextus Mesopontus, septimus Borysthenes. Horologia quoque, quæ solis claritate monstrantur, distinctis quibusdam regulis, per singulos tractus climatum, veraciter aptata consistunt. Quod vtiliter priorum, & maximè Ptolomæi constat diligentia perquisitum esse. Alia quoque de talibus non despicientia commoditas, si opportunitatem nauigationis, si tempus ascensionis, si æstatis caniculam, si autumni suspectos imbres, inde discamus. Dedit enim Dominus vnicuíque creaturæ suæ aliquam virtutem: vt tam-

Ablatio computi

innoxiè de propria qualitate noſcatur. Cætera verò, quæ ſe ad cognitionem ſyderum conjungunt, id eſt, ad notitiam factorum, fidei noſtræ ſine dubitatione contraria ſunt, & ſic ignorari debent, vt nec ſcripta eſſe videätur. Vnde doctiſſimus quoque pater Baſilius libro ſexto, quem appellauit Hexameron: cautiſſimè diligentérque tractauit, ab animis hominum hujuſmodi curas ſanctiſſima diſceptatione detruncans: quem prima fronte in octoteucho diximus legi. Hinc & pater Auguſtinus in ſecundo libro de doctrina Chriſtiana meminit dicēs, quia familiaris eſt pernicioſiſſimo errori fatua facta cantantium, vnde commodius, honeſtiúſque contemnitur, ſi talis perſuaſio neſciatur. Mūdi quoque figuram curioſiſſimus Varro longæ rotūditati in Geometriæ volumine comparauit, formam ipſius ad oui ſimilitudinem trahens, quod in latitudine quidem rotundum, ſed in longitudine probatur oblongum, comparauit ipſi ouo conſimilans. Sed nobis ſufficit, quantum in ſcripturis ſacris legitur, tantum de hac arte ſentire, quia nimis indecorum eſt, hinc humanam ſequi ſententiam, vnde quantum nobis expedit diuinam noſcimur habere doctrinam.

Explicit Liber de Aſtronomia.

MAGNI AVRELII CASSIODORI SENATORIS, VIRI CLARISS. ET ILLVSTRIS, Exqueſtoris ordinarij, & Magiſtri officiorum Præpoſiti, atque Patricij, libri de Amicitia.

PROLOGVS.

QVONIAM diminutæ ſunt veritates à filijs hominum: & refrigeſcente caritate multorum, vix aliquis in alia integritate in fidei experitur: vix inuenitur dilectio, quæ non ſit quæſtuaria & venalis, communi malo condolui, proponens mihi aliquid ſcriptitare ſecretius ad doctrinam, & exercitium diligendi. Fodi ergo mihi fontem proprium, cui non communicet alienus, de diuerſis ſcriptoribus quaſi flores excipiens, vt mellificem mihi, pluriúmque ſententias de Amicitia, & dilectione Dei, ac proximi in vnum compēdioſæ lectionis reſtringens inuolucrum, non niſi conſcientiæ meæ teſtimonio conglorians: theſauro, quem abſconditum teneo, præfigurani titulum hoc ſigillo impreſſione ſignatum; Secretum meum mihi,

ſecretum meum mihi. Securius quidem mihi eſt opuſculum præſens in ſinu meo quaſi ſub medio claudere : quàm exponere palpebris æmulorum : & faſciculum , quem inter vbera mea ſecretius tenere delectat, transferre in theatrum & deriſum. Scio enim quod ſtatim gruniet æmulus, & labio virulento ſubmurmurans , compilationi adſcribet, quòd ſic ſententias veterum iam ſenio caligantes, vel ambigui intellectus dubitatione perplexas, ſtudeo reducere ad euidentiam, vt quæ ſitu, & neglectu vetuſtatis aboluerant, feruentiore ſtudio digerãtur in materiam virtutis, & in fructum cœleſtis gratiæ coaleſcant. Sicut enim in libro Saturni & in Epiſtolis Senecæ ad Lucium ſæpe legi , Apes imitari debemus quæ floribus in varios ſuccos mirabili natura digeſtis, nouum in eos ſaporem, maximámque virtutem , quadam ſui ſpiritus proprietate transfundunt. Iterum in libro Saturni Affranius togator ſcriptor in ea togata, quæ Compitalia inſcribitur, ſuis reſpondens detractoribus : dicentibus eum de libro Menandri, non ſolum ſententias , ſed verba integra tranſſumpſiſſe , tranſumpſit inquit, ſed ea quæ melius me poſſe inuenire non credidi. Et in eodem , Quis fraudi Virgilio vertat? mutuatus eſt, quæ iam negligentia, & vetuſta longæuitas aboleſcet. Et poſt pauca : Denique in hoc ipſo commendandus , quia id quod apud eum alumnum eſt, melius ibi , quàm vbi natum eſt, ſonare miramur. Quæ ergo inuidia eſt, ſi inter ſarmata ſterilia de vite veteri plantaria eliguntur, quibus in ordinem complantatis, vberioris vineæ ſucceſſio propagetur ? Verbum eſt poetæ : Dixeris egregiè notum ſi callida verbum Reddiderit iunctura nouum. Quid ergo æmulus detrahit & oblatrat, ſi ſententias in ſterili congerie & neglectu vetuſtior ſqualentes explanet apertiùs diligentia modernorum ? Et quas nuper faſtidiebat legentis animus, ornatu elegantiore indutas, nunc voto auidius dicere auditor appetat etiam delicatus ? Ruo contra iam per æmulum meum: contra opuſculum præſens , non ſibilet lingua Sarpentis antiqui: Obſtruatur os loquentis iniqua : obturentur aures aſpidis & anticipet innocentiæ viſus oculòs Baſiliſci. Gomor enim quod colligo mihi, nemini communico , ſed illis duntaxat, quibus data eſt manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem , vt in ſimplicitate cordis hunc libellum familiarius ſi velint, inſpiciant, & ſi quid in eo inuenerint ſcrupuloſum, illud quæſo lima diligenter complanent. Subſannabit aliquis, & arguet, quod ſenex amatoria ludam , quia iam delibor, & in membris meis reſponſionem mortis accepi: Sed Mical irridente nuditatem Dauid ſaltantis, vtinam ego cum Dauid laudato , & viliora faciam , quatenus cum eodem in Syon archam fœderis introducam. Mihi tamen pro magno eſt , ſi vel paucos de maſſa vniuerſitatis eorum qui ſeculari amore abſtracti & ſumpti ſunt, & effoſſis oculis, crinibúſque abſciſis in mola cum Samſone laborant, per hoc opuſculum ineant fœdus Ionathæ cum Dauid , & in ſuauiſſimo amore Chriſti à tribulatione malorum, & dolore reſpirent. Nimirum ex quo Caleph adeptus eſt Ebron per Ioſuë, populus quieuit à prælijs. Ceſſant enim tentationum pugnæ, poſtquam contemplatione cor ſe ad fructum amoris incipit exercere.

Seneca.

Affranij liber compitalia inſcriptus.

Horat. in arte.

Pſal. 62. Pſal. 57. Exod. 16.

1 Reg. 6.

Iud. 16. 1 Reg. 18. Daneus de amicitia hoc arg. librũ ſcriptitauit. Iudic. 1.

Amoris siquidem campus latius patet, ex cæteris affectibus animæ riuos diffusiores expandi. Amor enim est quædam vis appetitiua rerum, *Amor quid sit.* quas desiderio eligimus & amplectimur ad fruendum. Amor autem in brutis animalibus, quæ ratione aliena sunt, suos frequenter appetitus exercet: & licet Frui specialiter sit in his, quæ ad Deum pertinere dicun- *Epist. ad Philemonë.* tur, Paulus tamen Apostolus, Frui verbo aliter vtitur. Hic ad Philemonë scribens dicit: Vt te semper fruar in Domino refice. Sane Dilectio ex certo animi judicio vires capit: Amicitia verò ex quadam vi diligendi cum electione rei quæ diligenda est, ex deliberatione procedit. Teste autem *Amicitia quid sit.* Tullio: Amicitia est rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & caritate consensio: per Caritatem fortè mentis affectum intelligens, & per Beneuolentiam, mutuę obsequelę effectum. Quòd enim Ethnicus hic nomine Caritatis eam intellexerit, quæ omnium mater & radix virtutū est, hoc esse videtur, quia sit causa, propter quam amicos nostros Caros appellasse solemus. Quidam Philosophi inter summas, perpetuá que virtutes Amicitiam collocasse leguntur: quos Salomon videtur in Prouerbijs *Cap 17. Amicus qui est omne tempore diligit. Amicitia vera.* imitari: Dicit enim: Omni tempore diligit qui amicus est. Vnde beatus Hieronymus: Amicitia, inquit, quæ desinere esse potest, nunquam vera fuit. Ideo qui vel læsus desiit diligere quem amauerat, amicus in veritate nō fuit. Ille nimirum longè est à lege amicitiæ alienus, qui sic hodie amat, vt heri oderit: sic omni homini amicus, vt nemini fidus: hodie laudans, cras vituperans: hodie blandiens, cras mordens: hodie promptus ad oscula, cras ad opprobria, cujus amicitia leuiter comparatur, & leui exsufflatur offensa. Vera denique Amicitia in se solida est, & in omnibus amici necessitatibus adest: compassionem & tollerantiam secum quadrans. Gra- *2. Cor. 11.* tior ex compassione amicus, Apostolus, qualiter confirmetur infirmis, scandalizatis contritus: & est illi tristitia magna pro fratribus suis: & dolor continuus cordi ejus. Vere amicus erat, nunc, vt magister corripiens, nunc timens ne sensus illorum corrumperetur, nunc eos cum dolore, & lachrymis ad pœnitentiam prouocans, nunc eos qui non pœnitentiam *Amicorum paria vix tria aut quatuor notata à Cicerone.* egerant lugens. Refert Tullius, vix tria vel quatuor Amicorum paria in tot retro seculis extitisse: sed nemo miretur inter fideles populos raros fuisse amicitiæ veræ professores: illum enim ignorabant, qui Caritas est, qui Amor est: cujus caritas est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Verum vbi vox Turturis audita est in terra *Rom. 5. Cant. 2.* nostra, vox annunciantis pacem, annunciantis amicitiæ veritatem, atque dicentis: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem: multa millia *Ioan 15.* hominum amicitias contraxere veraces, diligentes se inuicem honestius, verius, sanctius, prudentius, & fortius, quàm Pilades & Horestes. Nonne inter eos rerum diuinarum & humanarum erat cum caritate & *Actor. 4.* beneuolentia summa consensio? De quibus scriptum est: Multitudinis erat credentium cor vnum, & anima vna. Nec quisquam aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Etenim postquam veritas protestata est, Quod majorem dilectionem habet, quàm vt animam *Ioan. 15.* suam ponat quis pro amicis suis, paritas amicorum multiplicata

est super

est super numerum. Quot enim jacturam non solum rei familiaris pro fratribus suis in Christo passi sunt, sed etiam cruciatus corporis gratanter amplectentes pro amicis animas posuerunt? In rebus humanis nihil amicitia dulcius inuenitur, nihil sanctius appetitur, nihil fructuosius custoditur: Habet enim fructum vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Ipsa propria suauitate virtutes alias condit, aduersa temperat, prospera componit, tristiaque jocundat. Homo sine amico non habet cui vota & affectus suos communicet, cui conscientiæ suę sinum, cui solatium suum, aut aliquid de molestijs irruentibus euaporet: solus est, qui sine amico est: verè autē solus, quia si ceciderit, non habet subleuationem. E diuerso, quanta est jocunditas, quanta securitas habere cum quo loquaris, vt tecum? cui arcanū committere? quem in tuis secretioribus habeas vt te ipsum? cui plena securitate reueles, quantum in studijs spiritualibus à te ipso defeceris, aut profeceris apud Deum? Quid denique desiderabilius, aut dulcius, quàm vt duorum tanta sit vnio amicorum, quod si alter corripiatur ab altero, vel laudetur nulla interueniat ira, nulla seditio, nulla inter eos formidetur criminis adulatio, siue suspicio? Amicus (ait sapiens) medicamentum vitæ est. Optima enim medicina est homini, homo: qui ejus remediatur aduersis qui ejus condescēdit incommodis: qui grauia leuigat, qui amici onera quasi injūcto humero simul portat. Nec enim verus amicus inuitius propriam injuriam sustinet, quàm amici, verbum Philosophi Tullij est: Non aqua, non igne, non aëre pluries vtimur, quàm amico. In omni studio, in rebus certis, in dubijs, in omni euentu, in secreto, in publico, in omni consultatione domi & foris, &, vt multa paucis includam, in omnibus quæ ad diuina pertinent vel humana, gratia mutuo diligentium vtilis inuenitur. Audi Tullium: Tanta est, inquit, amicitiæ virtus, quod ejus beneficio absentes amici sibi pręsentes assistunt, egentes abundant, valent imbecilles, & quod mirabilius est, mortui viuunt. Denuin Amicitia est diuitibus pro gloria, pauperibus pro censu, exulibus pro patria, imbecillibus pro virtute, pro medicina ægrotis, mortuis pro vita. Sicut idem Tullius aiebat, Solem videntur è mundo tollere, qui de vita hominum amicitiam tollunt: Amicitia enim quædam vita est hominum, sine qua nullum est vitæ humanæ solatium. Amicitia quidam gradus est hominibus ad Deum dilectione enim mediante, homo Deo approximatur, dum ex hominis amico, Dei amicus efficitur. Audi Dominum ad eos loquentem, quos in proximi dilectione firmauerat, & dicentem: Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus ejus: Vos autem dixi amicos, quia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Quæ omnia sicut plerumque Sancti asserunt, in Dei & proximi dilectione consistunt.

Amicitia nihil dulcius in rebus humanis.

Amicus homini necessarius.

Eccles. 5.

Amico plures vtimur quā aqua, igni, aut aere.

Amicus medicamentū vitæ est.

Ioan. 15.

Illud autem sciendum est, quod in Amicitia vera nihil est inhonestum, nihil simulatorium, nihil lucri temporalis, aut inanis gloriæ venatiuum. Non enim amor ille nomine, vel honore amicitiæ dignus est, quod alicujus mundanæ vtilitatis obtentu contrahitur. Amicitia siquidem ipsa sui causa est: ipsa sibi merces est, & longè infra fines amicitiæ

Amicitia vera partes

amor ille subsistit, quem expectatio ambiguosa, vel spes quæstuaria antecedit. Fons sanè, & origo amicitiæ amor est, & quasi genus ad speciem. Nam cùm amor sæpe sine Amicitia, Amicitia nunquam sine amore consistit. Amor itaque quandoque ex naturæ instinctu, quandoque ex motu carnali, quandoque ex officio causam recipit, quandoque verò ex ratione sola, plerúmque etiam ex ratione & affectione procedit. Natura originem amicitiæ, modúmque præscribit: per hunc mater diligit filium: per hunc gallina congregat pullos suos, portans eos in humeris suis, sed & Lamiæ nudauerunt mamillas suas, lactauerunt catulos suos. Amor inclusit Iacob, vt plangeret suum filium Ioseph. Naturali amore impulsus Dauid plangebat filium patricidam, & dicebat: Absalon fili mi, fili mi Absalon: quis mihi det, vt moriar pro te, fili mi Absalon? Porrò naturalis Amicitia modestiæ legem sæpe transgreditur, Dei & salutis suæ obliuiscens, eximia teneritudine & affectione parentum. Ex officio contrahitur Amicitia, dum ratione dati & accepti inter amicos gratia coalescit. Sed timeat quisquis veræ amicitiæ est professor, ne sub libertatis obtentu, venenũ amicitiæ venalis obrepat. Sanè pura, & sola ratio amicitiæ causam ponit, cùm aliquos diuina potius auctoritate, quam proprio affectu diligimus. Sic enim non solum pacificos homines, sed discolos & peruersos, qui nobis oneri sunt & dolori, pro Christo, qui dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos, brachijs sinceræ dilectionis in Christo amplectimur, eísque sine omni fictione consulimus: condescendimus afflictis, & eorum onera compassionis humero supportamus. Ex ratione simul & affectu amicitia generatur, vt aliquis quem nobis dictat ratio, diligendum se propria virtute, & amabilem reddit: Vt amor, qui ex ratione castus est, & affectione fit dulcis. Hunc verò amorem diuinæ moderationis dispensatio, introduxit: præcipiens homini vt sic diligeret proximum, sicut diligebat se ipsum. Vnde quia in hoc effrenis, & præceps erat humana voluntas, Deus ei frenum imposuit. Et ne ei liberum esset extra modestiæ limitem euagari: eum quem habebat ad se coarctauit affectum, & dilectioni proximi proportione commensurabili coaptauit: Diliges, inquit, proximum tuum sicut te ipsum. Credo quod te ipsum diligas, si tamen diligas Deum: Qui enim diligit iniquitatẽ, odit animam suam. Et sic neque diligit se, neque Deum. Vide igitur si hujus dilectionis, qua te ipsum diligis, putas mercedem aliquam exigendam. profectò nequaquam. Quisquis enim per se sibi carus est, nec intrinseca opera indiget, vt ad se diligendum vehementius excitetur. Ergo alium æquè vt te ipsum diligas necesse est, vt in eum transfundas illum, quem habes ad te, dilectionis affectum, vt sit tibi quasi alter tu. Nec de huius Amicitia fructus quæritur exterior, cùm ipsa sit Caritas, quæ nunquam excidit, cujus fructus est gaudium, & pax in Spiritu sancto. Hunc fructum insinuans Veritas, in Euangelio ait, Posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Sane amor ex carne prouenìens, sequitur aures, & oculos suos per varia fornicantes, atque per eorum aditus vsque ad ipsam mentem, rerum concupiscibilium imaginem introduxit. Sic more meritricario diuaricat pedes suos, omniumque spi-

Genes. 37. 2. Reg. 18. *Matth. 5. Luc. 6.* *Matth. 19. 22.* *1. Cor. 13. Ioan. 15.* *De amore carnali qui non verè amor.*

que ſpirituum immundorum ſpurcitię ſe exponit, productis vitæ ſibi ſpacium pollicetur: & contemnit terribilia Dei judicia: & hoc ſolum vitæ ſuæ aſcribit, & indulget extraordinariæ voluptati. Sic animus aſpectibus impudicis, verbis, & nutibus, & obſequiis illectus, & adtractus, in malum miſerabiliter captiuatur. Dumque duæ mentes quodam fœdere fœdo in vna voluntate conflantur, quod odibilius eſt Deo, & animæ perniciosiùs operantes, & infelices omnia lege amicitiæ facere arbitrantur. Porrò hæc amicitia non ex deliberatione nititur, nec probatur judicio nec ratione regitur, ſed ſequens vagæ affectionis impetum, per illicita indiſcretè raptatur, nimirum nec modum tenens, nec ſeruiens honeſtati, nec inter commoda & damnoſa diſcernēs (ſpiritu ſiquidem vertiginis ducitur) & affectus concupiſcentiæ flammis exæſtuans quaſi quibuſdam interioribus furiis " exagitur. Hæc autem ſpuria & degenerans amicitia, quam ſcilicet libido contaminat, vel alterius peſtis reatus inceſtat, delectabilis quidem ad tempus, ſed perpetuò exitialis experitur affectus. Cito enim præterit quod delectat, & permanet ſine fine quod cruciat. Honeſta ergo, & caſta contrahatur amicitia: in hac enim omnia ſecreta ſunt dulcia, pacifica, ſuauia, & jocunda: amicitia quam mundana cupiditas introducit, fraudulenta eſt: nihil verum, nihil ſecurum, aut ſtabile habet: bona hominis amat, non hominem: amorem metitur ex quæſtu: fortunam votis amplectitur, non perſonam: juxta illud: Non eſt perſonæ, ſed proſperitatis amicus: Quem fortuna tenet dulcis, acerba fugat. Teſte ſacra ſcriptura, eſt amicus ſecundum tempus, & non permanebit in die tribulationis: mortalis eſt hæc amicitia, quæ quanto accedentius conſentanea eſt cupiditati, tanto longius eſt à palatio amicitiæ relegata: licet in amicitię cultoribus plurimæ commoditates ex ipſa ſoleant prouenire, vera tamen amicitia in ſe ipſa fructus ſuos conſtituit: omnémque ſpem futuri ebuentus mera liberalitate præcurrit. A beneficijs ſiquidem quibus Berzabay Galaatides Dauid ſuſcepit, fouit, & inter amicos præcipuos initiauit nemo credit eorum amicitiam habuiſſe initium, ſed cauſam præſtitiſſe impenſæ humanitati, tantæ amicitiæ præueniens affectum: notum quidem eſt, quod Rex ope illius non eguit: cumque vir ille opulentiſſimus eſſet, nullam à rege retributionem propter hoc expectauerat: vnde cū illi diuitias & delitias totius ciuitatis offerret, ille nihil ſuſcipere adquieuit. Sed & illud venerabile fœdus inter Dauid & Ionatham, non terrenæ vtilitatis expectatio, ſed approbatæ virtutis contēplatio conſecrauit: emerſus tamen alterius vtrobique profectus, vt vita vnius alterius cuſtodiretur induſtria, & vnius beneficio alterius poſteritas minimè deleretur. Non eſt ergo Amicitia in geſtu, non in oſtentatione, ſed in veritate & fide. Audi beatum Ambroſium: non eſt, inquit, amicitia vectigalis, ſed liberalis: virtus enim eſt, & non quæſtus: non pecunia conciliatur, ſed gratia: non litigatione pretiorum, ſed concertatione mutuæ beneuolentiæ gignitur & fouetur. Eſt enim amicitiæ ſuauiſſimus fomes, ſinceritas affectionum, mutua obſequela rerum honeſtarum, crebra collatio, parilitas voluntatum, jugis & inuiolabilis fides. Certè Chuſi Arachites amicitiam

" exagitatur.

Eccl. 6.

2. Reg. 17. 17

1. Reg 19.

Amicitia vectigalis nihil eſt.

2. Reg. 15. tanta fide studuit extollere & fouere, vt solitudinem secu. i^ati præferret: mortis pericula & labores gaudio, & quieti: præeligens amici communi-
Ibidem. care doloribus, quàm honoribus homicidæ. Verbum Ethay Gethei erat, cum fugeret Dauid, & diceret ei Dauid vt reuerteretur: Viuit Dominus, nec in vita, nec in morte derelinquam te.

QVOD QVÆDAM AMICITIA COMMENDATVR, quædam reprobatur, & quædam permittitur.

Amicitia probata, alia reprobata. AMori qui ex concupiscentia carnis, aut ex concupiscentia oculorum, aut ex superbia vitæ causam & originem trahit, plerumque affinis est amor mũdi: qui totus de sola vanitate nititur, juxta illud: Filij hominum vsque quo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendaciũ?
Psal 4. Sunt & alij amores, qui ordinati si fuerint, approbãtur, vt est socialis, fraternus, & conjugalis. Socialis, vt inter Dauid & Ionathan. Amoris hujus affectio Dauid vrgebat ad planctum, vt diceret: Doleo super te Ionatha frater mi, decore nimis, & amabilis super amorem mulierũ. Sicut mater amat filium suum, sic & te diligebam. Frater & soror, dulcissimi amoris
2. Reg. 1. vicissitudinem in se gerunt: ac mutuos & indiuisos affectus consensu mutuæ voluntatis enutriunt. Sponsus & sponsa domesticis affectionibus indissolubili fœdere pudicitiam fidei conjugalis obseruant. Notandum verò est, quandam amicitiam initialem esse, de qua beatus Augustinus scribit, eámque describit, Colloqui scilicet atque corridere amico, beneuole subsequi, vel legere, & conferre, dissentire inter se sine odio, sicut dissentit aliquis à se ipso: desiderare absentes cum molestia, venientes cum lætitia suscipere, redamare amãtem, præsentes defendere, excusare absentes, dentem detractorum recludere: atque omnibus modis feruorem intimæ dilectionis fideliter exhibere. Porrò beatus Augustinus quasdam hic primitias adhuc teneræ dilectionis insinuat: cui boni, & mali plerumque communicant. Nam illa de qua loquimur amicitia inter bonos tantùm oriri solet, inter meliores proficere, inter optimos consumare.

DE ORIGINE AMICITIÆ.

Amicitia origo. DEnique si amicitiæ inspiciamus originem à summa natura, quæ Deus est, suam traxit essentiam. Deus quidem mentibus humanis primos amicitiæ impressit affectus: auxerunt eam vsus & experientia, ipsáque Domini legis ordinauit auctoritas. Deus equidem summè bonus, summè potens, sibi in sua beatitudine, quæ ipse est, in sua effabili gloria sibi sufficiens, nec cœlo, nec terra, nec Angelo, nec homine indiget. Ejus nimirum sufficientiam omnis creatura protestatur, & dicit:
Psalm. 15. Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ipse enim omnium est existentium causa, sentientium vita, intelligentium sapientia, amor & gloria Angelorum. Dignatus est hominem ad se amandum allicere, & ipsum per hæc visibilia ad appetitum suorum inuisibilium inuitare. Vnde non solum quatuor elementis, sed omnibus etiam creaturis quoddam amicitiæ vinculum æterna ratione præscripsit. Bona enim non essent, nisi mutuò sibi quoddam amicabili fœdere consentirent

Legimus autem quod vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant bona. Bona quidem sunt, in quantum à Deo sunt: Pulchra, in quantum quælibet pars suo congruit vniuerso. Ordinata sunt, in quantum vnaquæque in hac vniuersitate congruum sibi locum, tempus etiam sortitur, & modum: locum, quia Angeli obtinuerunt cœlum: irrationabilia, solum: homo, medium, paradisum: Tempus, quia Angeli in vno eodem tempore facti sunt: homines diuersis temporibus creati sunt: & quantum ad animam, semper erunt. Irrationabilia verò, nec simul facta sunt, nec semper erunt. Cæterùm rationabili creaturę Deus indixit in hunc modum: vt, si justa est, beatitudinis particeps fiat: Si iniqua est, æternę damnationi subjaceat. Irrationabili & insensibili creaturæ hic à Deo prę fixus est modus: vt, quia nec beata, nec misera esse potest, videlicet prædestinatorum saluti subseruiat, & infœlicitatem accumulet prę scitorum. Ideo proinde Sapiens dicit: Aqua, ignis & ferrum, lac & panis, & mel, botrus, vuæ, oleum, & vestimentum, sicut omnia sanctis in bonum, ita impijs conuertuntur in malū. Si Deus est summum & incommutabile esse, cui est semper idem esse (dicente propheta: Tu semper ipse es.) Sic ordinat creaturas, vt singula naturam habeant, quia bona sunt: speciem, quia pulchra sunt: vsum, per quem bene ordinata rationabili creaturæ proficiunt. In hoc autem vehementer admiranda & prædicanda est sapientia creatoris: quia cùm nihil fecerit malum, ipse tamen mala nostra sic ordinat & disponit, vt nobis nocendo, nō noceant: sed ad correptionem, & vltionem nobis proposita, proficiant ad salutem, maximè ijs qui diligunt Deum Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum. Ipse ergo incommutabiliter bonus & beatus solam rationabilem creaturam prouidit, & voluit esse beatitudinis suæ capacem, vt idonea sit ei adhærere, diligendo & sperando, cui imago est: atque omnia desiderabilia sua in ejus notitiam & obsequium jactare: quem nosse, viuere: cui seruire regnare est.

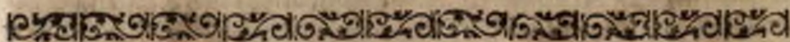
Gen. 6. *Eccles. 39.* *Esai. 10.* *Rom 8.*

QVOD OMNES VIRTVTES ANIMÆ dilectione dulcescunt.

TRia sunt, quibus Deo specialiter adhæremus, memoria, scientia seu notitia, voluntas amoris. In his rebus primus homo Deum in memoria tenebat sine obliuione, scientia cognoscebat sine errore, amore affectabat sine alterius rei cupiditate. Cùmque his tribus esset homo beatus, in tertio tamen id est amore, creatori suo tanto familiarius adhærebat, quanto dulcius gustabat, quoniam suauis est Deus. Quanto nimirum major fuerit boni delectatio, & tanto beatitudo: licet enim memoria multa præterita retineat, licet scientia profundissima percipiat; nulla tamen delectatio ibi est, nisi se dulcedo amoris infundat. In rebus itaque ratione vtentibus, Deus ordinat memoriam, scientiam, & amorem: Vt amor ex memoria & scientia conualescat: & illa duo in amore dulcescant. Ex his formatur, & firmatur in hominibus qui-

Adhæremus Deo tribus rebus potissimum. *Psal. 33. 99. 144.*

dam affectus in Deum: & inter se quædam blanda, & socialis communio voluntatum. Denique in creatione hominis, fœdus, & vinculum sociale specialiter commendatur. Non est, inquit Deus bonum, esse hominem solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Et ad maius & expressius amoris indicium, vnius substantiam de alterius substantia propagauit: Ideo etiam de latere Adæ socia eius assumpta est: vt qui collaterales erant essentia, essent vitæ & moribus coæquales. Sic namque primi communis sensus iter postea quodam diligendi vsu, quasi quodam gustu dulcissimæ suauitatis, adauxit.

QVALITER DILECTIO PRIVS DEFORMETVR peccato: postea reformetur.

DEmum per eorum præuaricationem refrigescente caritate cupiditas subintrauit, quę bona propria communibus præferens, suspiciones, æmulationes, contentiones & odia introduxit. Imago tamen Creatoris licet in homine sit correpta, non est prorsus abolita: propterea memoriā habet, sed obliuioni obnoxiam: scientiámque, sed errori subiectam: amorem quoque, sed pronum ad cupiditatem: Cœlesti siquidem iustitiæ congruebat vt qui libero abusus arbitrio, amorem suum à vero & incommutabili bono, ad bonum fallax & transitorium deflexerat, similitudinē Dei sibi per rapinam vsurpans, addiceretur similitudini iumentorum: Homo enim cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis incipientibus, & similis factus est illis: sic perfectum insolenter appetens, decidit in defectum: & præsumens Deo esse similior, ei dissimilis, & Deum perdidit, & se ipsum, qualitercunque beatę trinitatis Imaginem Dei. Anima enim hominis sui reminiscitur, se cognoscit, se diligit, & sicut scietiæ suæ reminiscitur, ac vtramque recognoscit, vt videas quasi in vna substātia animæ vnitatem: & in tribus scientia, memoria, & amore, in quibus animæ substantia in Deo est, trinitatis Imaginem. Propterea credimus dixisse Psalmistam: Verumtamen in Imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur: insinuans in homine esse Imaginem Dei ex natura, sed inesse corruptionem ex culpa. Memoriam enim corrumpit obliuio, scientia obnubilatur errore, amor cupiditate degeneratur. Sane soluto per Iesum Christum Saluatorem nostrum debito præuaricationis antiquę, deleto typographo mortis, cuius obligatio nos tenebat astrictos, triumphatis etiam Principibus & potestatibus, quibus nos addixerat diuina sententia, cœpit humana memoria reparari per sacrum eloquium: scientia restitui per fidei sacramentum, amor reficitur etiam per illius, quod crucifixus Christus in cruce nobis exhibuit, caritatis exemplum. Vrit autem reformatio, huius imaginis plena: vbi memoriam non interpolabit obliuio: nec obnubilabitur scientia errore: nec amorem Dei rei alienæ cupiditas deprauabit. In prima hæc erunt, vbi nullus erit locus obliuioni viuentibus in æternitate: nulla subreptio erroris fruentibus

Psalm. 48

Psalm. 38.

bus veritate: nulla cupiditatis titillatio absorptis à caritate. Ibi erit sūma pax, plena requies, æterna fœlicitas: fœlix, & jocunda, indeficiénsque trāquillitas. Interim ad amicitiam reuertentes, dicimus, quod amicitia oritur, conseruatur, atque perficitur inter eos duntaxat, qui sobriè, piéque & iustè viuunt in hoc seculo: nihil inhonestum volentes petere, vel patrare: nihil agere, seu consulere, aut consentire quod displicere Deo, vel in animæ discrimen, aut commune incommodum sentiāt redundare. Et in hoc quorundam sententia reprobatur, qui contra fidem, aut contra honestatem, seu contra Rempub. bonúmve commune amicitiam existimant ineundam. Certè secundùm leges Saul fidem domino suo laudabilius seruauerunt nolentes parere atrocitati eius in effusione sāguinis sacerdotum, quam Doeg Ydumeus, qui eiusdem sacrilegij militia se ad imperium Domini sui pariter inquinauit. Ionadab amicus Amon consilio suo suggerens, & procurans illius incestum, dum ad turpitudinem obsequium præstitit, crudeliter legem amicitiæ violauit. Paret amicos Absalon sanctæ fuisse amicitiæ transgressores, qui in regem, suis in regnum prælia excitantes, cum Absalon perduellionis flagitium incurrerunt. Erubescāt itaque veræ nomen amicitiæ profiteri, qui eam vitiorum assensu, vel cooperatione contaminant, & honestatis vocabulo abutentes, mutuæ gloriam amicitiæ sibi sacrilega præsumptione vsurpant. Porrò qui non amat, amicus non est. Ille autem non amat, imo proculdubio animam odit, cuius amat iniquitatem, & ita neque alterius amat animam, nec suam.

1. Reg. 22. 2. Reg. 13.

Ibid. 16

DE ELECTIONE AMICI, ET QVÆ ILLAM IMPEDIANT.

IN contractum amicitiæ multa veniunt, ex quibus formatur amicitia, & firmatur, atque continuum in se recipit incrementum. Cum enim amicum talem esse oporteat, cui cor tuum, & omnia cordis arcana cōmittas, prius est eligendus, deinde probandus, deinde admittendus, sūma tractandus reuerentia, & continua deuotione colendus. Vt autem in amicitia ordinatè vniuersa procedāt, ideo primitus, vel in fundamēto dilectionis primitiæ consecrētur, postea verò electione, probatione, cōsensu etiā, & jugi familiaritate amicitia foueatur: Vt sit in ea non solum stabilitatis, sed quoddam æternitatis exemplar. Sic ergo tu illius & ille tuus sit, nec in spiritualibus inter vos, neque in corporalibus obrepat aliqua animorum, sententiarum, affectuum, verborúmve dissensio, Amicitiam enim firmāt atque perficiūt electio, probatio, admissio rerum diuinarum, & humanarum cum beneuolentia, & caritate plena cōsensio. Ad electionem autem pertinet, vt nullus in amicitiam eligatur, cuius opinio alicuius criminis enormitate laboret: poterit tamen eligi & admitti, si alias sit commendabilis vitæ, & facile sanari valeat à vitio, cuius næuus mores eius cōmendabiles decolorat. Sunt autē quatuor vitia, quibus præclarus honor amicitiæ sæpius obfuscatur. Iracundia, instabilitas, suspicio, atque garrulitas: sacra scriptura de iracundo sic dicit, Noli esse amicus homini iracundo.

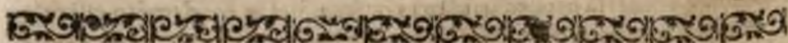
De electione amici, & quæ illam impediant.

Amicus qualis esse debeat.

Prou. 22. Ibid. Ecclesi. 7. Ecclesi. 6.

Ira enim furor breuis est. Vnde eadem scriptura subjungit. Ne ambules cũ homine furioso: Ira, inquit, in sinu stulti requiescit, & intra: Est amicus qui odium, & rixam, atque conuitia denudabit. Verùm quidam ex propriæ complexionis naturali conditione iracundi sunt: sui tamen motum animi vsque ad ea, quæ testimonio scripturæ dissoluunt amicitiam, procedere non permittũt. Tales quandiu certa est affectio, patienter expedit tolerare, & excessum verbi aut operire blandè corrigendo, & benignè docendo, vel dissimulare patienter, vel amicabiliter indulgere. Ex vitio iracundiæ prodire solent quinque vitia, quorum singulis amicitia sępe dissoluitur. & quasi hydræ capita pullulare. Hæc sunt, conuitium, improperium, superbia, reuelatio secreti, & plaga dolosa. Audi non mea, sed sacræ scripturæ verba dicentis: Qui conuitiatur amico, dissoluit amicitiam. Verumtamen si amicus aliqua subreptione pręuentus, verbum aliquod triste protulerit: in his & consimilibus amicitiā dissolui non expedit. Est enim adhuc, sicut idem sapiens ait, concordia ad amicum, excepto conuitio, improperio, superbia, injusta reuelatione, & plaga dolosa. Ideo autem conuitium vulnerat caritatem: quia quicquid ira instante aliquis dixerit in amicum, verũ existimatur ab aliis: eo quòd propalatum sit à conscio secretorum. Improperium verò detestabile est, cùm quis scilicet falsa objiciens perfudit confusibili rubore innocentiæ faciem: grauans ejus opinionem exterius, & interius caritatem. Superbia humilitatis inimica est: eò potissimè detestanda quia remedium pœnitendi, aut humilitatem confitendi excludens, reddit hominem audacem ad injurias: ad correctionem & consilium contumacem: denique mysterij, vel secreti reuelatio execrabilis est: amicos enim amouet, amaritudine odij atque indignationis aspergens. Ideo Sapiēs dicit: Qui denudat arcanum amici, perdit fidem, & paulò post: Amici miseriam denudare, desperatio est amico infelicis. Reintegratio enim amicitiæ desperando est in eo, qui primam fidem irritam fecit: & reuelando quæ sibi commissa fuerant, tanquam Deo multa turbauit. Plaga dolosa morsus est serpentis & Aspidis. Verbum enim Salomonis est: Si mordet serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui detrahit in occulto.

Eccles. 22. *Ibid.* *Eccles. 27. Ibid.* *Eccles. 10.*

EXEMLPA EORVM QVÆ AMICITIAM IMPEDIVNT.

Amicitia impedita exempla. *2. Reg. 10.* *3. Reg. 2.* *1. Reg. 25.*

ET de conuitio, & improperio, atque cæteris subjiciamus exempla: recolamus, quod cum Semey persequeretur conuitijs Dauid à facie Abſalon fugientem, inter verba Dauid testamentaria Semey mortis supplicio addixit, sui sceleris in exemplum. De pœna improperij habes, quia cùm Nabal Carmelus improperasset sancto Dauid, quod esset seruus & fugitiuus, idem Nabal à Domino percussus interiit. Pœnam superbiæ habemus in Amon filio Naas Regis filiorum Amon. Cum enim Rex Dauid diu cum Rege Naas amicitiam coluisset, & eo mortuo filio

lio eius Amon fœdus amicitiæ obtulisset, ille superbus, & ingratus amico contumeliam adiecit contemptui. In cuius criminis vltionem Dauid eum, & populum eius, vrbes etiam ipsius igne & gladio deuastauit. De reuelatione Secreti exemplum habemus in Achitofel, qui consentiens filio parricidæ, cum ei patris sui Dauid prodidisset consilium, dignum flagitio proditionis finem imponens laqueo se suspendit. De veneno detractionis exemplum habemus in Maria sorore Moysi, quæ dũ fratri suo præsumptuosè obiurgando detraxit, Deus lepra percussam, & castris eiectam septem diebus à populi communione præclusit: Non solum iracundi, sed instabiles & suspiciosi debent esse ab electione amicitiæ alieni, cùm magnus sit amicitiæ fructus, securitas, quare credis, & committis amico? quo modo potest esse de illius amore securus, qui circumfertur omni vento? qui Prothei vultus tota die induit, & in eadem voluntate, vel etiam ad modicum, non subsistit? Suspiciosi quoque longè sunt ab electione amicitiæ relegandi. Nihil enim amicitiæ magis congruit, quam quędam pax, & quieta tranquillitas cordis. At suspiciosum semper curiositas inquietat, timoris stimulos suggerit, & multiplicem turbationis materiam subministrat. Si enim amicum viderit alij secretiùs colloquentem, proditionem putat: Si amicum se aliis beneuolum & iocundum viderit exhibentem, se contemni existimat: correptionem amici interpretatur contumeliam: laudem verò, irrisionem: sic in omnibus peruersus est, vniuersa peruertens. Linguosos ad amicitiæ secreta non arbitror eligendos: vir enim linguosus non dirigetur in terra, & testimonio Sapientis: Si videris hominem promptum ad loquendum, non plus de ipso sperare poteris, quàm de stulto. Talem itaque tibi eligas in amicum, qui tuis moribus, qui tuæ honestati conueniat, nam teste beato Ambrosio: inter dispares amores amicitia esse non potest. Licet autem iracundia, instabilitas, suspicio, & acerbositas frequenter soleant electionem amicitię impedire, mihi tamen videtur non esse ab hac electione amicitiæ repellendos, qui patientia reprimunt iracundiam, leuitatem debita grauitate coërcent, qui vera dilectione suspiciones euacuant, & istos probatiores crediderim, & potius ad amicitiam eligendos, tantóque deuotius amplectendos, quanto fortiùs cohibent vitia virtutibus & pugnantes contra se, voluntatibus propriis dominantur.

2. Reg. 18.
2. Reg. 17.
Num. 12.
Psal. 139.
Prou. 29.

DE FIDE AMICITIÆ, ET QVÆ IN amicitia diligenda sunt.

PRobatur amicitia fide, intentione, discretione, patientia: Fide, per quam & omnia ei quem diligis sine omni suspicione communicas. Intentione, vt nihil ex amicitia nisi Deus, & naturale bonum, cuius ipse auctor est, expectetur. Discretione, quid amico præstandum sit: in quibus etiam pro amico tristandum, vel in quibus ei congratulandum: in quibus denique corripiendus sit: aut etiam in quibus, &

qualiter collerandus, diligenti cautela etiam exquisita examinatione disquiras. Fides in amicitia maximum locum tenet: ipsa in lætis & tristibus, atque in quolibet vitæ statu se præbet æqualem: intuens eodem oculo amicum diuitem, aut mendicum, fortem aut debilem, sanum, aut ægrum: humilem, aut sublimem. Ipsa tamen ad ea, quę intra animum amici sunt, diligentia propensiore attendit, oculóque acutiori aspicit: Ea verò quę extra animum amici sunt non multum considerans: si affuerint, non magis facit: si abfuerint, non requirit. Sunt autem circa animum hominis, morum gratia & virtutes: extra animum, fama, diuitiæ, honoresque. Et

Prouerb.14 notandum: sicut aurum in conflatorio, sic fides in necessitate probatur: scriptum est enim; In necessitate probatur amicus: & idem: amici diuitis multi: sed in diuitiis fides amicitiæ latet: qui famulatoriè amat, in prosperis erit amicus; aduersarius in aduersis. Deponat laruam dilectionis hypocrita in procella turbinis, & faciem subornatę familiaritatis retegat, qui nunc simulatè obsequitur, & se ad veræ amicitię regulam sophi-

Prouerb.17. Prouerb.25 sticè commetitur. Verbum Salomonis est: Omni tempore diligit qui amicus est: & semper in angustiis comprobatur. Et arguens infidelem Deus, inquit: Putridus dens, & pes lapsus, qui sperat super infidelem in die angustę. Non solum per aduersitatem, sed etiam silentio secretorum examinatur amicitię fides. Euangelica quidem sua sententia est: Quod qui in

Matth.25. Luc.16.19. modico fidelis est, & in multo fidelis erit. Si ergo fidem amici experiri volueris, non ei prius tui cordis arcana committas; sed aliqua exteriora & modica, de quibus non magnum emergat dispendium, si fuerint reuelata: & ea nihilominus sub ea cautione, & admiratione terribili credas, ac si obessent prodita, & celata prodessent. Probatur igitur in minoribus, dum securius poteris in maioribus experiri. Denique si fama sinistrum aliquod de te diuulgauerit, aut percunctator aliquid turpitudinis tibi absenti intulerit, & ille nullatenus inclinari valeat ad credendum, nulla moueri suspicione, nulla dubitatione mutari, quod fides eius certa sit & stabilis, nulla tibi debet cunctatio superesse. Legimus in libro Valerij Maximi quendam suggessisse Platoni, quod Xenocrates ei multipliciter detraxisset, & hoc ipsum relator offerebat iuramento firmare: cui Plato, non est credibile quod me non amet fidèliter, quem fideliter amo. Cúmque crimina-

Alexandri constans in medico fides. tor instaret, Plato subjecit: Et si hæc in me dixit, hæc ipsa mihi expedire cognouit. Ægrotabat Alexander, & de communi sententia Medicorum, Philippus medicus & amicus eius ei medecinam suis confectam manibus porrigebat: superuenerunt literæ Parmenonis hortantis, vt Rex Philippi caueret insidias, vtpotè quem Darius pecunia corrupisset. Quibus lectis, ille hausit incunctanter: & tunc tradidit Philippo litteras legendas.

QVIBVS

QVIBVS MODIS PROBATVR INTENTIO DILIGENTIS.

RESTAT inſpicere qualiter intentio ſit probanda. Sunt enim qui non intendunt aut ſperant in amicitia niſi quęſtũ. Tales enim amicos ſuos diligunt, ſicut bouem aut aſinum ſuum: de quibus expectant nõ gratiam, non pacem mentis captare, ſed lucrum. Illius itaque, quem in ſacrarium tuæ familiaritatis proponis admittere, probetur intentio, ne ſpe commodi temporalis inire tecum amicitias velit. venalis eſt enim intentio, & non gratuita. Propterea ſolidiores inueniuntur plurium pauperum amicitiæ, quàm magnatum. Diuitibus enim equidem aſſentatione gratificatur à multis. Nullus verò erga inopem ſimulatione agit, ſed tanto purior eſt erga pauperem caritatis affectio, quanto nulla circa eum ſubeſt adulationis, aut ſimulationis tractatio. Si videris hominem aliquid anxiè appetentem, quod per te præſtare vel per alium poſſis, nunc in huius caſu, ex riſu ficto, nunc ex reuerentia, & obſequio negligentiore ambitioſę mentis ægritudo poterit deprehendi. Diſſenſio inter amicos plurimum neceſſaria eſt. Sicut enim nauis ſine remige, ſic ſpiritus amicorum ſine diſſenſione, motu quodam irrationabili & inſtabili circunferuntur. Tales ſunt qui leues amicorum erratus ferunt impatienter, auſterè corripiunt: & in ſuis actionibus pręcipites, negligunt magna: contra minima inflammantur: & omnia confundentes, non perſonam, non locum, aut tempus, ſeu cauſam ignorantiæ, aut neceſſitatis attendunt, Talis indiſcreto animi motu neſcit quibus, quando rem publicare debeat, aut celare.

QVOD PATIENTIA PROBATVR AMICITIA.

PRobetur autem amici patientia, ſi opportunum videris eum, durius arguendo, vt exerceatur ejus patientia, & probetur. Quod ſi quandoque in tacita ſecreti reuelatione, vel aliqua leui tranſgreſſione offenderit, non ideo ab ejus electione, vel dilectione reſilias, quandiu aliqua correctionis ſpes ſuperſit. Nec te in eligendis, aut probandis amicis decet exactiſſima deliberatione verſari; aut cum ex tali ſtudio præcipias deſiderabilem fructum: medicamentum, ſcilicet vitæ, & jugis lætitiæ ſolidiſſimum fundamentum. Vide autem, ſicut frequenter accidere ſolet, ne quidam amoris impetus probationis ſpatium præcurrat, & præcludat probandi judicium. Vir itaque prudens paulatim cohibeat, & refrenet hunc impetum, cdi beneuolentiæ, modum imponens, & regulam, diſcretè in affectum tranſeat: & ſe tandem amico, præmiſſa probatione committat. Neceſſaria demum probatio eſt inter homines parum bonos, vel vbi eſt malorum bonorũmve commixtio. Sed examinatione

non indigent, quos probauis Deus, quorum iam conuersatio est in cœlis: quos vnius moris facit in domo regularis conditio, æqualitas voluntatum, fida & certa communio caritatis, inter quos quisque sic alium diligit, vt se ipsum: atque omniũ exultatio, affectione mutua propria efficitur singulorum, vbi vniuersitatis gaudium, quod de conscientiæ bonę testimonio interiore contrahitur, communione caritatis, & amicitiæ beneficio: quibuslibet facit suum.

QVIBVS MODIS AMICITIA SIT FOVENDA.

Amicitia quibus modis fouenda sit.

FOuenda est amicitia cum exactissima sollicitudine & cautela. Imprimis, omnis ab ea relegetur suspicio, ipsa enim amicitiæ venenum est. In hoc ergo nostræ mentes quasi in Petra solidiore firmentur: vt maledicenti de illo credere nec vel in medico consentire possimus, Si videres aliquem alios omnes habere suspectos, in singulis suspicantem proditionis incidias, nullũ diligentem, nec se diligi ab aliquo existimantem, nonne hunc damnabiliter miserum reputares? Diuersò eum fœlicissimum puta, qui sic amat omnes, vt amari videatur ab omnibus: vt suæ mentis tranquillitas nullo timoris, aut suspicionis scrupulo moueatur. Sic ergo fouẽda amicitia, vt sic in nostro sermone iocũditas inhilaritas: vultu, suauitas in moribus: & in ipso aspectu quidam color fauorabilis, & grata iocunditas. Sic in honestis rebus crebra collatio, communicatio arcanorũ, & in alterius voluntatibus mutua obsequela, Veritas in Euangelio loquens: Iam non dicam, inquit, vos seruos: quia seruus nescit, quod faciat Dominus eius, vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis, & rursum: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. In his verbis, sicut ait Beatus Ambrosius, dedit nobis veritas formam, quam sequamur, vt secreta reuelemus inuicem & amicorũ voluntatem mutuam faciamus, Amicitia itaque vicaria congratulatione nutrietur, & si seuerior amici facies quandoque maturam exhibeat grauitatem, ipsa grauitas tantò commendabilior erit, quã ò benignus ad effectum descendet socialem: nec mirum: lex enim amicitiæ superiorem humiliori eo humiliat, & qui ordine, dignitatéve præeminuerit, pleno humilitatis spiritu iunioribus condescendit.

Ibidem.

Ioan. 15

QVOD DEI AVT NATVRÆ DONA, ET NON ALIA SVNT IN BONIS DILIGENDA.

Amicus quæ bona in amico diligere debeat.

EXistimet autem homo bona Dei, & naturæ munera reputanda specialiter in amico: & omnia quæ extra hæc sunt, pro nihilo æstimentur. Amicitia namque non gemmis ornatur, aut sericis: non delicijs impinguatur, nõ tumescit honoribus, nõ amplis possessionibus [illegible]ilitatur. In amico igitur consideretur æqualitas, non fortunæ circum pœnitentia,

vel accidentia requirantur. Sed sic amicorum paritas inter amicos vniuersa disponat, vt descendat sublimis, humilisque ascendat: diuescat pauper, diues indigeat: & ex compari affectuum communione fiat æqualitas; sicut scriptum est: Qui multum habuerat, non abundauit, & qui modicũ, nõ minorauit. Lex amicitiæ est tãto reuerentiùs amicum suscipere, quanto maiori necessitate intelligit laborare. Ionathas amicus Dauid, nõ successionẽ in regno patris quærebat, sed quẽ in amicitiã susceperat, à patre fugatũ, morti addictum, in antro absconditũ, sibi ad regni gloriã præferebat: Tu eris, inquit Rex: & ego ero secũdus post te. Audiãt homines venerandũ amicitiæ verbũ & imitatione dignissimũ. Saül Dauid quærebat ad mortem; & proditionis arguens Sacerdotes, eos solos suspicionis intuitu cruci dabat. Rupes, & montes, & valles, & nemora militibus obsidebat, omnesque Principes cõiurare in Dauid exitiũ cõpellebat. Solus Ionathas qui Dauid, quasi ęmulo & exhęredatori suo inuidere poterat, aut offẽdere, resistebat patri, deferebat amico, præbebat afflicto solatiũ; & amicitiã regno pręferẽs: Tu eris, inquit, Rex, & ero secũdus post te, Vrgebat Saul Ionathã cõuitiis, vrgebat terribilibus minis, vt amicũ Dauid in eius odiũ prouocaret. Cúmque Saul mortis sententiã dictaret in Dauid, Ionathas quasi à sẽtentia paternę inhumanitatis discedẽs, quid fecit? etiam loquutus est bona de eo; dicens: Opera eius sunt bona tibi valde, & posuit animã suã in manu tua; & percussit Philistęũ. Vidisti & lętatus es. Quare ergo morietur? Saul verò in vesaniam versus, nisus est eum lancea confodere. Et Ionathæ superaddens, vocauit eum filium mulieris, virum vltro rapientis. Adjecit etiam quod diligeret Dauid in cõfusionem Ionathę & ignominiosæ matris eius. totúmque inuidię virus euomens, atque ambitionis & odij suscitare cupiens incendium: Quandiu, inquit, vixerit filius Ysai, non stabilietur regnum tuum. Quem non mouerent hæc verba? cujus amicitiæ non deprauarent modum? Quis se, & generationem suam alij non præferret? Quis fidei compromissum in hac parte non rumperet? Porrò fortis & verus amicus ad conuitia patiens, & ad minas, amicum filijs, & honorem ejus honori proprio anteponens in omnibus, meretur gratiæ incrementa: Tu eris, inquit, rex; & ego ero secundus post te. Teste Tullio: Quidam erant, qui præferre pecunia amicitiæ sordidum existimabãt. Illos autem erat impossibile reperiri, qui honores, magistratus, imperia, potentiã amicitiæ non postponant. imbellis enim est mens. & natura hominis ad oblatam sibi potentiam contemnendam. Sed inuentus Ionatas, victor naturæ, & contra naturam, contemptor potestatis & gloriæ. Hæc est amicitiæ natura stabilis & æterna, quæ fit tanta, vt arietibus & machinis pulsata non mutet, non suspicione moueatur: Vt non ambitione, non iniurijs, non comminationibus, vel improperijs lacessita vacillet. Sic amicitia æqualitate fouetur. Vnde beatus Ambrosius: defer amico, ait, vt æquali: nec te pudeat amicum præuenire officio.

2 Cor. 8.
1 Reg. 23. ibid. 22. 14.
1 Reg. 23.
1 Reg. 19.
ibid. 20.
ibid.
ibid. 23.

QVANTA LIBERALITAS IN Amicitia requiratur.

LEx amicitiæ est, ſicut Scriptorum clamat auctoritas, vt non niſi honeſta petamus ab his, quos in amicitiæ ſinu recipimus, eiſque poſtulantibus aliquid ſine difficultate, & dilatione conſenſum & conuenientiam commodemus: ſcriptum eſt: Perde pecuniam propter amicum, ſi pecunia pro amico perdenda eſt, multo fortius ejus commodis & neceſſitatibus exhibenda. Porrò non omnes per omnia, ſed certa per certa ditiores aut pauperiores inueniuntur, ideòque non omnia poſſumus omnes. Abundat iſte pecunijs, ille agris, alter honoribus, alius plus in conſiliis poteſt, in familiaritate potentum. Quicquid amico impenderis, nunquam improperes: recolens id Iacobi verbum: Si quis, ait indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Quotiens igitur amicum ditaueris, non auertas faciem, non frontem obducas, non deponas oculos, non mercedem expectes, nõ differas, aut prolonges, ſed hilari vultu, ſerena facie, & ſermone jocundo condire ſtudeas munificentiam tuam, & quaſi voluntatem petentis præſagiens, occurras, & deſiderium ejus præcurras. Animus ingenuus nihil magis erubeſcit, quàm petere. Cùm ergo tibi debeat eſſe cum amico cor vnum, & anima vna, obſeruandum eſt, quod ſit vna cum amico pecunia. Si petitur, beneficijs præuenire curemus, vt ille qui accepit potius videatur præſtare gratiam, quàm ille qui dedit. Booz aduertens inopiam Ruth Moabitidis colligentis ſpicas poſt meſſores, ſuos alloquitur, eam conſolatur, & inuitat ad conuiuium puerorum & puellarum ſuarum, ejus etiam verecũdiæ parcens præcipit meſſoribus ſpicas de induſtria relinquere, quas illa poſſit ſine pudore colligere. Sanè in hac liberalitate neminem paupertas excuſat: & vtinam omnes eſſent pauperes ſpiritu. Vberior enim eſſet in beneficijs mutuæ benignitatis obuentus. Sapiens dixit: Fœliciſſimam agerent homines vitam, ſi duo ſublata eſſent de medio, Meum & Tuum. Seneca refert in libro de Benefi ijs, quod cùm multi multa pro ſuis facultatibus datori ſuo Socrati obtuliſſent, Eſchines pauper ejus auditor: Nihil, inquit, dignum quod dare tibi poſſim inuenio, & in hoc vno me pauperem ſentio. Hoc ſolum quod, id eſt, me ipſum, tibi do. Cæteri multa dederunt tibi, ſibi plurima reliquerunt, ego quod ſum, & quod habeo, totum dono. Cui Socrates: Magnum mihi munus dediſti, niſi te parui exiſtimes, gratum donum eſt, & illud melius reddam tibi. De ſuo itaque dedit, qui quod dare de bonis fortunę non habuit. Et ſic inter paupertatis anguſtias, liberalitas materiam largitatis inuenit. Si ergo Chriſti filius es aut Petri diſcipulus, vt poſſis dicere, Aurum & argentum non eſt mecum, habes tamen quod auro pretioſius & argento. Potes pro amicis ſtare, conſolari afflictos, lapſos erigere, compati patientibus, & gaudentibus congaudere, potes docere ignaros, propitiare diſcolos, puſillanimes roborare.

Eccle 29.

Amico nihil vnquam improperandum.

Ruth. 1.

Act. 3.

QVALI DISCRETIONE, ET CAVTELA beneficiandi sunt amici.

ILlud autem inter amicitiæ mandata prouida dispensatione curetur, vt cum omnes amicos tues diligas, non tamen omnes munificentia æquali ad beneficia, vel honores oblata oportunitate promoueas. (Sunt equidem plerique, qui se non diligi conqueruntur: & queruntur haberi se cõtemptui si alios, & non se, viderint curis, & officiis implicari.) Sed quid & quantum ille, cui donaturus es, ferre valeat & sufficienter implere discernas. Multos nimirum in amicitiæ sinu recipimus & fouemus, quos sine dispendio famæ nostræ, sine ipsorum periculo, sine scandalo communi ad eminentiam quam appetunt, erigere non valemus. Virtutem itaque & prudentiam hominis nos metiri oportet: vt in distributione bonorum præualeat ratio, non affectus. Suas tamen partes in talibus obtineat liberalis affectio, vbi virtutum æqualitas inuenitur, aliàs tamen nemo existimet se contemptum, si ei melior præferatur. Sanè Dominus Iohanni præ tulit Petrũ. Nec affectum subtraxit discipulo quem diligebat Petro conferens principatum, Claues regni cœlorum Petro contulit, vt cœlum aperiret & clauderet. Iohanni verò nobis aperiendi sua arcana pectoris facultatem reserauit. Petro commisit curam & regimen Ecclesiæ suæ: Iohanni verò curam & custodiam matris suæ, Petrus ergo sublimior, sed Iohannes certior. Petrus exponitur actioni, Iohannes affectui. Petro Dominus suam passionẽ indicat, prædicans quod alius cingeret, & duceret quò non vellet. De Iohanne: Si eum volo manere, donec veniam. Non audet Petrus inquirere à Domino, quis eum traderet. Iohannes autem, innocẽte Petro (quod Princeps Apostolorum inquirere verebatur) confidenter interrogat. Tali ergo modestia, & tam prouida consideratione distribuantur inter amicos officia, vt omnibus præsit ratio, non affectus: & juxta omnium facultatem quid vnicuique sit portabile aut vtile, discernatur. Ideo omnibus tamen æqualis affectio impendatur, quia secundum mores, & conuictum, & merita hominum nobis certa diligendi forma præscribitur. Diligebatur Iohannes à Christo familiarius: sed dubium esse potest, vtrum Petrus feruentius. Paulus de Timotheo scribit, se neminem ita habere in animo. De Tito etiam loquens: Cùm venissem, inquit: Troadem, non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenissem Titum fratrem meum. & idem: Cum venissem Macedoniam, non habuit requiem caro mea, sed qui consolatur humiles consolatus est nos Deus in aduentu Titi. Sit erga amicos rationabilis, & moderata dispensatione beneficiorum collatio. Sit alter manus, sit oculus, sit baculus sustentationis, sit mutua spirituum requies, sit in angustijs refugij portus. Denique sic in amicitia conuersentur, vt ad illum amorem conscendere mereantur, quo Christus toto corde diligitur, & plenum in eo fructum amicitiæ carpant, quando timore sublato & sollicitudine, quam nunc sibi vicissim exhibent, plena & æterna securitate fruentur.

Ioan. 13. 25. Matth. 16. Ioan. 1. Ioan. 19. Ioan. 21. Ibid. Ioan. 13. Philip. 2. 2. Cor. 21. 2 Cor. 7.

DE REVERENTIA EXHIBENDA INter amicos, & mutua correctione inter eos.

AMicus præterea sic faciem reuereatur amici, vt aures vel oculos ejus verbo seu gestu, vel opere non offendat. Optimus autem amicitiæ comes & ornamentum ejus preciosissimum verecundia est, & ex diuerso peremptoria ejus est inuerecunda frons: & frontis infirmitas plerisque accidit. Quod cum iracundiæ ignis in eorum corde conceptus jam prodierit in publicum: aut cum jam verbum contumeliæ prorupisset ad fauces, superuenientis aspectus amici sedabat excusantis animi motus, turbationem mentis, faciem quadam placatione vultus, & auctoritate venerabili subito serenabat. In hoc enim apparet amicitiæ magna virtus, quod in suadendo, vel dissuadendo aliquid plurimum potest. Quippe cùm nec fides ejus sit dubia, nec blanda admonitio exegerit, eundem non timeas objurgare. Cùm autem plerumque molesta sit veritas, hoc habet amicitia plerumque vt turbetur, juxta Comicum illud: Obsequium amicos, veritas odium parit. Illud tamen obsequiũ damnabile est, quod amicũ indulgentiorem vitijs facit. Sic itaque admonitio non acerba, objurgatio non cõtumeliosa adsit, honesta, & suauis affabilitas. Omnis autem assentatio sit procul à conditione amicitiæ aliena. Verbum beati Ambrosij est: Si quid vitiosum deprehendis in amico, illum prius occultè corripe: si te non audiuerit: corripe ipsum palam: si verò se lædi putat, tu tamen eum corripe. Tolerabiliora enim sunt amici vulnera, quàm adulantium oscula. Sicut Romani scribit auctor eloquij, objurgationes nonnunquam necessariæ sunt, quas fieri oportet & majore vocis contentione, & acriore grauitate verborum, ita vt videamur irati. Verùm sicut ad vrendum & secandum, sic ad hoc genus castigandi inuiti & rarissimè veniamus maximè si nulla medicina supersit. Ira verò procul absit, cum qua nihil consideratè, nihil rectè fieri potest. Castigatio ejus sic ex grauitate, & clementia condiatur, vt repellatur contumelia: & qui objurgatur, se ipsum causam esse hujus accerbitatis agnoscat. In omnibus denique seruetur cẽsura modestiæ, ne videatur quid plus iracundiæ suæ satisfacere, quàm amori. Sunt enim qui ebullientem interius æstum vesaniç, nomine zeli, palliant & celant. Sed qui sequuntur suæ mentis impetum, & non potiùs rationem vix aut nunquam in corripiẽdo proficiunt. Sit ergo quæso in corripiendo sermo tristior, dejectior vultus, intercipiant verba singultus, & lachrymç, vt sentiat qui corripitur, totum hos ex amore, non ex rancore procedere Si primam correptionem fortè respuit, recipiat vel secundam: & intimiora suspiria gemitus intercidat. Agat amicus in veritate quicquid emollire potest alterius animum. Nihil tamen sit in verbo vel planctu aut gestu simulatione aliqua subornatum. Simulatio siquidem & assentatio duæ virulentissimæ, pestes sunt: quæ semper procul amicitia relegentur. Verbum Sapientis est: Simulator & callidus prouocat iram Dei: per calidum

Terent. in Andria.

Iob. 36.

dum intelligens adulatoris astutiam. Sicut Comicus exprimit in Gnatone: Negat, ait, quis, nego; ait, aio. Postremo imperaui egomet mihi omnia assentari. Scriptum est per prophetam: Popule mi, qui te beatificant, in errorem inducunt: & viam gressuum tuorum dissipant. Item de assentatoribus loquitur propheta in persona populi infidelis: Videte nobis vana, loquimini nobis placentia: & rursum: Prophetæ prophetabant mendacium, & Sacerdotes plaudebant manu: & talia dilexit populus meus. De simulatore item Salomon dicit: Simulator decipit amicum suum: & tempore auersionis meditabitur dolum: Amici ego correptio tota de medullis animæ & de intima compassione procedit. Vt se sic habeat in memoratione amici, sicut circa se fieri propheta desiderat, dicens: Vtinā corripiat me justus in misericordia, & increpet me: oleū autem peccatoris non impinguet caput meum. Sicut autem simulatio, & assentatio amicitiæ intoxicat puritatem: sic dissimulatio inter amicos quandoque parit & nutrit affectuum puritatem. Est enim quædam dissimulatoria, seu dispensatoria correctionis dilatio, pro loco, pro tempore, pro persona. Nā si amicus publicè, & in palpebris communis famæ deliquerit: nō est subito objurgandus: sed, quantum salua lege amicitię fieri potest, decet nos eius erratum dissimulare, aut execrare erratum, & ad correptionem ejus exquirere tempus oportunum, & familiare & secretum. Dum enim ex turbatione recenti adhuc est inquietior æger animus, tanta dissimulatione opus est, donec mentis nubilo serenato, auris pacatior verba blandè monentis admittat. Certè cùm Rex Dauid adulterio proditionem, & homicidium adjecisset, correpturus propheta Natham regiæ tamen deferens majestati, non subito, nec mente turbata tanti sceleris ei crimen impegit, sed congrua simulatione pręmissa, & proposito ænigmate competenti sētentiam contra se judicantis extorsit.

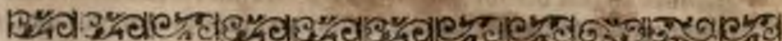
Isa. 9 *Ibid. 10.* *Ierem. 5.* *Prou. 21.* *Psalm. 140.* *2 Reg. 12.*

NON EST AMICVS TOLERANDVS SI IN ALIquo errorum vitio incorrigibiliter perseuerat.

Amicus non tolerandus si in aliquo errorum vitio incorrigibiliter perseueret.

FRequenter autem reperire est aliquos, qui non solum amici, sed in amicitia confirmati, sinistra opinione laborant, ita quod in suorum damnum, vel infamiam amicorum, eorundem peccata redundant. Hi salutaribus monitis sunt curandi: Qui se incorrigibiles exhibuerint, non statim rumpenda est amicitia, sed paulatim, sicut eleganter docet quidam Sapiens, dissoluenda. Et hoc ipsum habet exceptionem. Rumpenda est enim amicitia, si crimen adeo enorme est, vt sine famæ dispendio tolerari non possit: veluti si contra fidem Christi, si contra publicam vtilitatem, vel simile aliquid præsumptione damnabili attentauit. Dissoluenda est ita amicitia, quòd non prosiliatur ad jurgia, non ad seditiones, aut contumeliæ verba. Inhonestum est enim bellum cum eo gerere, quem tu familiaritatis secretarium habuisti. Amicitia dissoluta nulli maledicta congerant in amicos: non susurrent in tenebris, non in

angulis detrahent, non excusent se mendaciter, vt alios dehonestent. Soluta denique amicitia, semper quem amicum habueras, si hoc exhibendum est, vt qui infert, non qui patitur injuriam, sit in culpa. Amicitia igitur nunquam à sua æternitate degeneret. Qui enim amicus est, semper diligit: Ideóque semper eum dilige qui te læsit, & si amicitia subtrahatur, tamen dilectio perseueret. Consule famæ, consule saluti, & prospice eius paci, nec vnquam secreta amicitię prodas, licet hæc ipse prodiderit. In his tamen omnibus ita cautè ambules, ne bonum odorem opinionis tuæ ei cõsulendo, aut alias colloquendo aliena comminatione contamines. Sed sic statum animi tui ordines, vt nullius amor religioni, aut fidei, seu paci
Esther 3. multorum patriæve saluti præsit. Rex equidem Assuerus, qui superbum Aman præ cæteris ad penitiora suæ familiaritatis admiserat, in cruce suspendit, jugis pollutorem fœderis, & salutem multitudinis amicitiæ, quã
Iudic. 4. ille consilijs violauerat fraudulentis, anteposuit. Iohel vxor Alber Cynei, licet pax confirmata fuisset inter Sysaram, & domum viri sui, illa tamen veram religionem paci populi præferens, Sysaræ caput clauo, & malleo trãsfixit. Dauid rex licet de jure veteris amicitiæ Ionathæ posteritati pepercisse debuerit, audiens tamen propter Saul, & domum ejus ob sangui-
2 Reg. 21. nem Gabaonitarum, quos Saul occiderat, populum à Domino fame grauissima tribus annis afflictum, septem viros de cognatione Saul, & Ionathæ Gabaonitis tradit puniendos.

QVALITER AMICITIA DISSOLVENDA SIT, ET QVAM MODESTE.

ILlud autem est in amicitiæ dissolutione notandum, quod in parte illius, qui amicus est, solutio amicitię nunquam cadit. Qui enim læditur, lædenti amicus esse non desinit. Diligit enim non diligentem, benedicit maledicenti, suum contemptorem honorat, animique beneficiũ exhibet sibi maleficia machinanti. Turpe est, maxime homini orthodoxo, refricare injurias, & odiorum sopitos cineres denuò suscitare, In lege Moysi scriptum est, non quæres vltionem, nec memor eris injuriæ ciuium tuorum. Cicero de laude Cæsaris scribens: Nihil, inquit, solet obliuisci nisi injurias. Et in Ecclesiastico: Qui vindictam quærit, inueniet vindictam à Deo. Apostolus: Nemini malum pro malo reddentes, nec maledictum pro maledicto. In Euangelio legimus, quod ille seruus, qui seruo suo noluit misereri, datus est tortoribus, donec vniuersum debitũ persoluisset. Semper sit ergo in memoria gratia familiaritatis antiquę, nec eam superueniens vnquam possit malignitas abolere.

Amicitia dissoluenda quatuor mẽsa. Leuitic 11. Cap. 26. 2. Pet. 3. Matth. 18.

EX QVIBVS CAVSIS, ET IN QVIBVS AMIICITIA DISSOLVATVR.

SVnt autem quatuor ex quibus amici disiunctio causam habet. Dilectio, Affectio, Securitas, atque Iocunditas. Dilectionis est consulere,

prouis

prouidere,& amico beneficia exhibere. Ad affectionē verò spectat quędam jocunda & suauissima delectatio. Ad securitatem pertinet quorumlibet secretorum sine omni timore,& suspicione communicatio. Ad jocunditatem verò,de prosperis,& aduersis,de vtilibus,& nociuis,atque de omnibus quibus humana mens afficitur, amica & familiaris, dulcis & blanda collatio. In his itaque amicitia patitur sectionem,quia licet dilectio in aliquo statu remaneat,subtrahitur tamen illa suauissima dilectionis affectio. Perit securitas,per quam sua reuelabat arcana,turbatur jocūditas,quā blanda confabulatio seminabat. Manet itaque dilectio;sed gratia familiaritatis aufertur. Veteris tamen amicitiæ vestigijs aliqua reuerentia semper impendenda est,nisi eam enormitas reatus eliminet.

DE CHARITATE, SEV DILECTIONE DEI.

SIcut præcedentia docuerunt, Amicitia vera non est,nisi suum in Deo debeat fundamentum. Ea propter cùm amicitia Dei donum sit,justum est,vt qui ex dono Dei diligit,nihil præter Deum diligat,vt illuc flumina refluant,vnde fluunt:nec riuus à suo fonte degeneret,qui de plenitudine gratiæ affluenter emanat. Illam siquidem vnicè,& singulariter veram atque summam amicitiam profitemur,per quam nos Deus amicos suos vocare dignatus est:si ejus præcepta fecerimus: Vos,inquit,amici mei estis; si feceritis quæ ego præcipio vobis. *Ioan.15.* Hæc Dei amicitia, est Charitas, qua nos dilexit ante mundi constitutionem,& elegit in dilecto Filio suo. Ipsa enim fons omnium est bonorū,omniumque donorum, quæ nobis à munificentia supercœlesti proueniunt. Hac omnis amor legitimus ordinem, formam sortitur:nec ordinata potest aliqua mentis esse affectio:nisi ab ea causam,modum,& ordinem metiatur. De hac ordinatissima charitate,sapientia in libro sui nominis dicit: Ab æterno ordinata sum:hæc ordinata à Deo,ordinat Angelos in ministerijs suis. *Prou.7.* Hæc studia,& exercitia justorū disponit in professionib. suis:hac mediante ordinata lex est per Angelos in manu mediatoris. Sine hac amicitia inter homines ordinata esse non potest:Nam cum Apostolus dicat:Omnia secundum ordinem fiant in vobis:& ipse iterum:Omnia vestra fiant in charitate,patet ea ordinem non habere,quæ in charitate non fiunt. *1 Cor.14. Ibid.16* Ipsa est via & vita virtutum: ipsa est via eminentior:& illabitur,quò ostenditur salutare Dei: Vnde Apostolus in prima Epistola ad Corinthios:Adhuc,inquit,viam eminentiorem vobis demonstro, Et idem:Scire etiam supereminentem scientię charitatem Dei. *Cap.12. Ephes.3.* Hæc est via,de qua Isaias dicebat:Ambulabunt hanc viam qui liberati fuerint,& redempti à Domino:Et venient in Sion cum laude:fugiet dolor & gemitus,lętitia sempiterna super capita eorum gaudium & lętitiam obtinebunt. *Cap.35.* Charitas est præceptum Domini lucidum, illuminans oculos:Ipsa est enim lumen cordis,omnes sēsus hominis, & affectus clarificans & serenans,vt discat homo,& sciat vbi sit lumen oculorū & pax. *Psalm.7.*

Charitas est oleum,quod omni liquori supernatat,quod sanat quod illuminat, quod omnem asperitatem propria suauitate lætificat. Hoc oleo
Heb.11 Luc.4. inuncti Apostoli,& Martyres suauissimam reputabant mortis amaritudinem, & immanem sæuitiam tormentorum. Christus enim vnctus à Deo præ participibus suis hoc oleo suos vngit,& exactoris jugum à facie olei computrescere facit:Spiritus,inquit, Domini super me,eo quòd vnxerit me. Charitas non solum mortis, & suppliciorum amaritudinem suauificat, sed etiam ipsam mortem potentissima virtute mortificat. Nonne
Ose 13. Actor.3. Christi charitas peremptoria mortis erat:cùm ipse dux vitæ, mortis destructione,illi comminaretur,& diceret:Ero mors tua,ô mors,D.lectio siquidem fortis est,vt mors:imo fortior morte.Cùm enim mors vitam eripiat temporalem,nos ad vitam charitas introducit æternã.Illa nos à vita transitoria dejecit: hæc ad vitam & gloriam sine fine restituit. Charitas est porta speciosa,quæ in euersione Ierusalem portis alijs omnino destru-
1.Cor.13. 3.Reg.1. 3.Reg.18. ctis,integra & intacta permansit. Charitas enim numquam excidit.Hęc est speciosissima Sunamitis,quæ Dauid in virg nitate sua calefaciebat:eo quòd non poterat calefieri pellibus animalium mortuorum. Qui enim versãtur in operibus mortuis refrigescente charitate cogitatione passionum Christi denuò recalescunt:hæc est nubicula,quę ad preces Eliæ magnam excreuit in pluuiam.Cùm enim aliquis Dominum cœperit ex toto corde diligere,statim non solùm ad proximos,sed etiam ad inimicos beneuolentiæ stillicidia,& gratiæ fluenta diffundit, nec mirum: Charitas enim est oleum viduæ, quod continuum ex sui distributione suscipit in-
4.Reg.4. crementum.Mulier siquidem de vxoribus prophetarum,vxor Abdiæ clamauit ad Helyseum dicens:Vir meus mortuus est, & ecce creditores tollunt à me duos filios ad seruiendũ sibi,Impleuit ad vocem prophetæ vasa
Allegoria, eiusque interpretatio pauperis mulieris oppressæ Luc.23. oleo,quo debebat inungi:Sunt filij,Timor & Amor; qui vasa non pauca afferunt,quibus mater Gratia oleũ beneuolentiæ & deuotionis infundit. Claudit tamen ostium cõscientiæ,& fauore laudis humanæ,ne sine oleo inter virgines fatuas reputetur.Creditores sũt importunissimi exactores, maligni spiritus,qui pro voluntate transitoria æternos exigunt cruciatus. Vicinæ;à quibus vasa mutuo accipiuntur,sunt Angelicæ potestates, animæque sanctorum,qui nos consilijs erudiunt, & exemplis. Quod oleum misericordiæ in primis infundamus; scientes quòd quandiu vasa huius superfuerint, non stabit oleum. Et charitas impensa pluribus, vberius sortietur argumentum.Lingvę Angelorum,lingvę hominum,sustentatio pauperum,martyrium,sine charitate nihil sunt.Prophetia præcedit,sciẽtia comprehendit,fides credit:sed nec prophetia, nec scientia, nec fides, etiam si montes transferat,nequaquam sine charitate valebit:sine charitate nihil potest prodesse,nihil verò cum charitate,obesse.Charitatis be-
2.Cor.13. Luc.5. neficio impediente,peccata nõ sunt.Charitas enim operit multitudinem peccatorum:charitas est lex vitæ,disciplina morum,pax conuenientium, gloria concordium, criminum abolitio,legis plenitudo, sacræ Scripturæ compendium, præceptorum Dei consummatio, Virtutum virtus, & bonorum impletio meritorum. Omnia mandata vitæ, omnia justitiæ

opera

opera referuntur ad eam. Ex hac suum sortiuntur effectum, operum commendatio, deuotæ orationes, & ab ipsa tanquam fructus ab arbore, tanquam † ramus à vite, pendent tota lex & prophetæ. Sicut enim fructus à palmite suum recipit alimentum, donec ad maturitatem perueniat, sic boni operis fructus, sic sancta deuotio, sic omne quod piè agitur suum à charitate recipit initium & progressum. † racemus à vite.

QVOD CHARITATIS EST CONSERVATIO Legis & fidei.

VT autē sub certa definitione, quid sit charitas possit apertius, & efficacius comprehendi, audiamus qualiter eam definiat, aut describat Apostolus. Ipse enim ad Timotheum scribens: Finis, inquit, præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Præceptum lex dicitur, cujus præceptis vita hominum informatur. Est autem lex S. Moysi, vel principium terræ, de qua Paulus Apostolus dicit: Lex iusto non est posita, sed injustis. Et alia est lex, quam Psalmista postulat, dicens: Legē pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Ista lex spiritualis est, illa carnalis. Istius professor coram principibus, & inter gladios nihil timet. Illa injustos, & maleficos terret: illa injustis posita est, quibus præcipit, ne occidant: hæc justo non est posita, quia lex principium nihil in hominibus justis inuenit puniendum. Audi quid dicat Apostolus: Vis nō timere potestatem, bonum fac & habebis laudem ex illa: & adjungit: Si malum feceris, time. Ab hoc equidem timore justum eximit charitas de puro corde. Ideóque ipsa finis legis illius est, quæ timorem incutit. Vnde & ipsa timoris est finis legisque, quæ iusto posita non est. Charitas etiam finis est, cum sit omnium operum bonorum consumatio, & malorum abolitio: & sic finis est vtriusque legis. Vnius scilicet legis malorum, quam abolet, & alterius, quam adimplet. Sane fides eorum ficta est, de quibus dicitur: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. A qua malitia Iohannes Apostolus nos dehortās: Nolite, inquit, diligere verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Veritas operis est actio rectæ intentionis, veritas in ore est, simplicitas in sermone. Sicut autem cor purum non simulat, ita intentio non errat. Vbi autem non est error, aut simulatio, aut fictio, est pura & simplex intentio, & in ea charitas requiescit. Fictio verò fidei longè à charitate relegata est, & dicitur fides ficta eorum, qui de corde suo fingunt suæ fidei formam, & sanæ doctrinæ aduersari non dubitant. Ficta etiam à quodam sapiente dicitur, quasi fictilis, eo quòd tanquam vas fictile & fragile, tempore tentationis citò à veritate recedit. De charitatis laude, & commendatione scriptum est: Si dederit homo substantiam domus suæ, pro dilectione, quasi nihil, despiciet eam. Petrus autem Apostolus nos ad eam inuitans: Ante omnia (inquit) mutuam in nobismetipsis charitatem habentes. Et Paulus: Super omnia, inquit, hic charitatem habete. Et idem: Sectamini charitatem. Et rursus

1. Tim. 1. Ibid. Psal. 118. Rom. 13. Ibid. Psal. 77. 1. Iohan. 3. Cant. 8. 1. Petr. 4. Colos. 3. 1. Cor. 14. 1. Cor. 13.

rismata meliora, charitatem intelligens, propter quam omnia quæ reputauerat lucrum, dicit se existimare detrimentum, & arbitrari vt stercora, vt
Philipp.3. Christum lucrifaceret. Paulus in ea charitate, quæ finis præcepti de corde puro, & fide nō ficta, firmiter stabilitus. Quis, nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, & angustia? an persecutio, an fames, an nuditas,
Rom.8. an gladius? Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque potestates, neque altitudo, neque profundum, neque instantia, neque futura, neque creatura aliqua poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu, vera de corde puro, & fide
1.Tim.1. non ficta. Charitas quasi ignis scintillans feruebat in Paulo. Vnde adhuc non cessat incendere plures illius ignea locutio. Ipse autem per fidem dicit Christum habitare in nobis: quæ quandiu in nobis viuit, & Christus
Ephes.3. in nobis per fidem viuit. Iustus etiam per hanc viuere dicitur: Sicut testimonio Abacuc Prophetæ, & Pauli Apostoli probatur apertè dicentium,
Abach 2. Heb.10. Rom.1. Gal.3. Quod justus ex fide viuit. Oportet sanè quod viua sit fides, de qua, vel per quam viuere nos oportet. Notandum ergo, quod sicut vitam corporis ex motu cognoscimus, ita ex operibus bonis vitam fidei fieri comprobamus. Illa siquidem fides sola viuit, quæ per dilectionē operatur. Est ergo Cha-
Gal.5. ritas vita fidei, qua frigescente aliqua desunt. Spiritus autem Dei est per
Rom 5. quem Charitas diffunditur in cordibus, nostris, Sunt tamē qui cum spiritu cœperint, †..... carne consumantur. Et eis conuenit verbum illud: Non
†viuere: Genes.5. permanebit spiritus meus in homine in æternum: quia caro est.

QVALITER COGITANDVS EST DEVS CHARITAS.

SCiendum quòd quanto terra inferior est altitudine cœli, tanto elegantior, eminentior, & inæstimabiliter dulcior est amore proximi amor Dei. Et vt de Dei dilectione loquentibus causa prius, vel præcepti propositi desiderabilius, & liberius ad intelligentiam se diffundat, pauca de Deo, quasi delibando perstringimus, vt appareat quàm ineffabili gratia, & dignatione incomparabili, Deus gloriæ mediante beneficio charitatis, homini condescendat. Credendus itaque & cogitandus est Deus, Quædam vita æterna, vita viuens in se, & omnia viuificans, immutabilis, & omnia mutabilia immutabiliter faciens, omnia intelligens, omnémque intelligentiam creans: Sapiens, & ipsa sapientia, veritas fixa, justitia indeclinabilis, scientia, virtus, summa bonitas, diuinitas, æternitas, magnitudo, immensitas, summa essentia, qua est Esse: summa & æterna substantia, non subjecta prædicamentis vocum, aut cogitabilium, sed omnium rerum causale efficiens, & superessentiale principium. Cogitandus est Deus simplex, purus, integer, & perfectus, nihil habens quod in numerum transeat, nihil trahens à tempore, vel à loco:
Altitudinē Dei quomodo comprehendamus. sic in omni loco, quod nec includatur à loco: cogitandus est Deus sine forma visibili, sine specie corporali, sine compositione partium, sine distin-

distinctione membrorũ, in quo omnia, non vt in loco, sed in virtute, sine qualitate bonus, sine quantitate magnus: sine situ præsidens: sine habitu continens omnia, & disponens. Disponit enim, vt sapientia, operatur vt virtus, amat vt caritas, reuelat vt lux, miseretur vt pietas, scit vt veritas, judicat vt æquitas, præsidet vt majestas. Non comprehendis ejus altitudinem, nisi vilescas apud te contemplatione ipsius. Non comprehendis ejus magnitudinem, nisi fias paruulus in oculis tuis, subjiciens te humanæ creaturæ propter ipsum. Deus caritas est, Spiritus tamen sanctus, specialiter caritatis appellatione signatur. Ipse est amor patris & filij, & suauitas & vnitas & osculum & amplexus, & quicquid esse potest commune amborum. Quia verò per gratiam sancti Spiritus anima hominis Deo mirabiliter & miraculosè vnitur, sciendũ est quod idem Spiritus in illa vnione donatio est Dei, & donum Propterea Paulus Apostolus Spiritum Sanctum interserit in catalogo munerum Dei Dicẽs: In castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu Sancto, in caritate non ficta in verbo veritatis, in virtute Dei. Spiritum Sanctum ponit in medio, quasi artificem totius bonæ voluntatis, ad Deum, fornicationi affectionis dirigentẽ actionem, agentem omnia fortiter, & vniuersa suauiter disponentem. Spiritus est qui viuificat spiritum hominis, ipsúmque instruit, & format Deum diligere, quærere, inuenire, tenere & frui. Ipse est sollicitudo quærentis Deum in humilitate: pietas adorãtis in spiritu, & veritate: Ipsa est sapientia inuenientis, amor habentis, & gaudium perfruentis.

2. Cor. 6.

Sap. 8.

Ioan 6.

QVOD CVPIDITAS FACIT HOMINEM multipliciter errare à vero bono, quod est in caritate.

PОrrò quidam ea perfruendum sibi eligunt, ad quæ peremptoria sunt salutis. Veneno enim cupiditatis infecti, & absorpti à malitia hujus mũdi, in fallacibus diuitijs, in trãsitorijsque honoribus, in voluptatibus carnis, seculíque fauoribus suæ intentionis finem cõstituunt, & his, quæ sunt æternæ damnationis, actionibus fœlicitatem suam falsa opinione, quasi somniando depingunt. Isti, vt metam suæ intentionis attingant, viarum dispendia eligunt, & cœcæ cupiditatis multiplici pręstigio dementati, ad sui desiderij finem per diuortiũ, & anfractus incedunt. Tendit enim vnus ad brauium sui cursus, militia mediante: alius negotiatione alicujus artis: alius latrocinijs aut rapinis. Id autem specialiter ab vnoquoque diligitur, ad quod finaliter intentio ejus tota dirigitur. Cætera verò quasi quædam adminicula sunt, militia atque negotiatio, & cætera; quibus mediantibus, id quod quis ad fruendum eligit, obtinere conatur. Iterum autem mens elusa, quæ sibi fœlicitatis imaginem in re præsagiebat inutili, dum post rei desideratæ obtentum, majori se sentit indigentia laborare. præoptata incipit fastidire, & denuò in alterius rei succenditur appetitus: non tamen satianda, sed alterius falsæ fœlicitatis imaginatione fallenda.

Psal.10. Luc.1.16. Hic est circuitus impiorum, hæc est vituperatio multorum commorantium in circuitu. Hæc est mala Samsonis, quam decisis virtutum crinibus, & effossis prudentiæ oculis circumvolvit sequens cupiditatum circuitum, etiam relicto compendio caritatis: Caput, inquit, circuitus eorum: labor Psal.34. labiorum ipsorum operiet eos. Porrò de hoc labore non satiabitur homo, nisi de siliquis porcorum illa fortè satietas inducatur: quæ diuitem dormire non sinit. Vbi enim copia major diuitiarum exuperat, ibi se grauior Luc.15. molestia sollicitudinum totius perturbatiua quietis intruditur. Rationalis itaque anima licet ad suam beatitudinem desideranter aspiret, alijs tamen abstrahitur, & eam quædam falsę fœlicitatis imago deludit, aut veræ miseriæ similitudo deterret. Quis enim paupertatem, persecutionem, ægritudinem, luctum, famem non reputet magnam miseriæ portionem? Matth.3 Istis tamen & vera miseria præcauetur, & vera beatitudo acquiritur, nimirum paupertas, regni cœlestis adacquisitiua est: Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: Beati qui lugent, qui esuriunt, qui persecutionem sustinent, quia illi saturabuntur, illi consolationem recipient: Isti jam cœleste regnum adepti sunt, non solum ad habendum sibi, sed alijs conferendum.

QVANTA MALA SINT IN DIVITIIS.

Vt autem de temporalium diuitiarum vmbratili & peremptoria fœlicitate, causa exēpli, aliqua inducamus, & quòd à beatitudine, quæ in caritate est, eam liqueat esse penitus alienam, vide in primis quanta cū pecunia molestiarum turba versetur, pecunia cum labore acquiritur: acquisita cum timore seruatur, & tandē cum dolore amittitur. Et prouentus pecuniæ potest existimari miseriæ incrementum. Hydropici enim more, qui plus bibendo, plus siti, pecunię cupiditas ex multiplicatione grandescit. Timetur prętерea, potēs ne auferat, seruúsque ne prodat, fur ne surripiat: & frequenter impletur verbum illud Sapientis, vt sint diuitiæ conseruatæ in malū Domini sui. Melius est ergo pauperi, qui nec metuit po-Eccles.5. tentem, nec proditorem formidat, aut furem. Pauper cantat, diues plorat. Ploratur lacrymis amissa pecunia veris. Pauperi enim si Christus sufficit, nihil deficit. Diues autem quanto plura possidet pluribus eget: nec diuitijs vnquam inuenit copiam, quam inquirit. Verbum Salomonis est, Auarus non satiabitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Circunspectè dictum est, Qui amat diuitias: vnde Psalmista: Diuitiæ ibidem. si affluant, non apponas cor. Propterea præcipit Apostolus, prædicandum diuitibus, non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, Psalm.61. 1.Tim.6. sed vt facilè tribuant, & communicent, & thesaurizent sibi bonum fundamentum, vt apprehendant bonam vitam. Ipso teste, non qui diuites sunt, sed qui diuites esse volunt, incidunt in tentationē & laqueū diaboli, sibique thesaurizant iram in die iræ. Quod insinuans Abacuc, dicit:

Væ ei qui congregat non sua: vsque & aggrauat contra se damnosum lutum? Sanctos equidem inter diuitias nec solicitudo seruandi, nec timor amittendi sollicitat, Hûc eis sollicitudinem Dominus interdicit: Nolite, inquit, solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus? & paulò post: Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, Isti sicut nunquam de diuitiis gloriantur: Sic nec murmurant de amissione illarum. Imò rapinam bonorum suorum cum gaudio suscipiunt, considerantes se habere meliorem, & manentem substantiam. Peruersis denique totum in contrarium cedit. Dum enim rationalis animæ appetitui, quem solus Deus explet, sufficere posse existimât, vilem affluentiam mundialium rerum, quia nihil ex quantalibet rerum ingestione proficiunt, nec se curis infœlicibus eximunt, nec à labore quiescunt, & quod miserabilius est, talium vana delectatione, tumescunt. Talium (dico) gloria in confusione est: quorum finis, interitus, quorum vita in continuo labore: quorum exitus in miseria sine fine. Quocirca, nugatoria & fallaci temporalium diuitiarum fœlicitate delusi, præteritæ vitæ fructum conuertunt in materiam lachrymarum. Cap. 2. Matth. 6 Ibid. Heb. 16.

LAMENTABILIS QVERELA EORVM,
Qui à caritate deuiant per cupiditatem.

MIseriam siquidem talium Sacra scriptura patenter exprimit ac describit: Dicent (inquit) intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis: ambulauimus vias difficiles: Viam autem Domini ignorauimus: Quid nobis profuit superbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia velut vmbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis quæ præterit fluctuantes aquas, cuius cùm transiit non est vestigium in mari: Ita & nos: nati continuò desinimus esse & virtutis quidem nullum signum voluimus ostendere: In malignitate nostra comsumpsit sumus. Talia dixerunt in inferno, qui peccauerunt, quoniam spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis vnius dici prætereuntis. Quam fallax & delusoria sit illa perniciosa fœlicitas, quam plerique in carnis voluptate constituant in libro experientiæ legitur incessanter: dû in opere impudicitiæ citò præterit quod delectat, & permanet sine fine quod cruciat. De actu quidem immunditiæ nihil remanet, nisi fœda & fœtida recordatio peccati in tormentum animæ, expectationémque gehennæ. De talibus ergo lugendum potius censeo, quàm loquendum, dum eos, qui ad imaginem Dei creati, in bestiales motus & impetus belluinos degenerare videmus, quærentes quæ de ventre & sub ventre sunt: & impudenter impudicitiæ data tremenda super se iudicia non attendunt. Quid ergo, indignius, quàm suam animâ, pro qua Christus mor- Sap. 5

tuus est, viliori corporis parti subiicere, & se brutis irrationalibus conformare? Porrò multis est annexa doloribus hæc voluptas. In primis vix
Rom. 5. vsus exercetur illius, quin naturales limites facultatis excedat. Ideóque & istius cósuetudo, & quarúlibet voluptatú frequenter non solú anime periculú, sed etiá corporis inducit exitium. Quocirca sicut hoc volutabro suis nihil est fœdius, nihil erubescibilius, ita nihil inquietius est nihil à vera tranquillitate remotius. Hæc nimirú lues sordidissima contaminat carnem, & mentem effœminat. Si quid verò in homine aut honestum, aut virile est, totum obruit & eneruat. Cúmque cętera vitia se quibusdá virtutum tegumentis obpallient, & frequenter ad humanos aspectus quadá extollentia intumescant, mens huius turpitudinis conscia, tantùm prima fronte pręfert suæ acusationis horroré: Vt non solùm ea hora, qua impia caro perniciosa voluptate perstringitur, sed etiá quoties audit aliquos de turpitudine sua, rubore perfunditur: absentiámque captat, & immundi o-
Ioan. 3. peris recordatione torquetur. Ea propter hæc séper latebras quærit: quia qui male agit, odit lucem. Sed in latebrosis abscóditus nó poterit tremédú iudicé declinare, non solúmodo corporum, sed & cordium secreta vi-
Genes. 9. denté. Nec illum est sub silentio transeundú, quod omniú creator genitalia mébra tanta obscœnitate dánauit, vt ei paterna maledictio, & perpetua seruitus sit inflicta, qui eadé in patre reuerenter operire cótempsit.
Ioel. 3. Sanè cú hodie circúquaque crux Christi triúphet: potentissima luxuriæ
Esa. 36. 66. debellatrix, absurdissimú est, quod plurimi professores filij beatæ Mariæ virginis, quasi iumenta, in suis stercoribus cóputrescunt. Bibunt vrinam peccatorú suorú, versantur in abominationibus suis, & iram Dei sentiunt
Ieremias improuisam: ignem qui iam succensus est in furore eius, non cogitant, non formidant. Porrò antequam comprehendatur peccator in operibus suis, intelligit miser carnis immunditiam, in qua suam sopiuit beatitudinem, fuisse à Deo quibusdam loco pœnæ grauissimæ irrogatam. Volens eos in hoc puniri, quod eos suæ dimiserit voluptati. Verba enim Domini sunt in Psalmista. Et non audiuit populus meus vocem meam, & Israel
Psalm. 80. non intendit mihi: & dimisi eos secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus suis. Apostolus quoque de his qui commutauerunt
Rom. 1. gloriam Dei in Idololatriæ cultum, terribiliter loquens, dicit: Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora in semetipsis, non quod Deus sit intentor mali sed quòd sentiant immissiones per Angelos malos, à gratia derelicti. De ince-
Gen. 19. stuosis, & his, quorum peccatum in Sodomis Deus igne & sulphure condemnauit, vt innotesceret abominatio iniquitatis ex fœtore & horrore supplicij, sub silentio claudi oportet, ne opusculum præsens, in quo de caritate agimus, quæ est intima requies animæ abhorrenda colluuio dehonestet. Ex prædictis apertissimè liquet, quam perniciosus sit amor carnis, vsusque libidinum: ad quarum detestationem Deus de purpura-
Apoc. 16 ta meretrice executoribus Angelis dicit: Quantum exaltauit se in deliciis, tantum date tormenta & luctum. Restat persequi, quod in volu-

ptate

ptate oculorum, vel aurium cæterorúmque sensuum, non est beatitudo vel requies, nec in his, quę pertinent ad delicias vitæ huius, ad ambitiosum honorem, aut potentiam dominantium. Veniat igitur rex ditissimus, potentissimus, delicatissimus, & tamen Sapientissimus, Salomon scilicet: & quid de fine tali diiudicet, audiamus: Dixi, inquit, in corde meo: vadam affluam delicijs, & fruar bonis, & infra: Ædificaui domos, plantaui vineas, feci hortos, & pomeria conseui cunctis arborum generibus: & multa his, prosequendo, adiecit: Possedi seruos, & ancillas, & familiam multam nimis, coaceruaui mihi argentum, & aurum, substantias regnorum, & prouinciarum. Et addens de voluptate aurium: Feci mihi cantores & cantatrices, post pauca subiecit: Quicquid desiderauerunt oculi mei, nō negaui eis, nec prohibui cor meum, ne omni voluptate frueretur in his quæ parauerara mihi. Quid quæso delicatius? quídve iocundius? sed attende, quia nihil vanius, nihil mutabilius, continuat Salomon, & subiungit: Cúmque conuertissem me, inquit, ad cuncta opera mea, in quibus frustra sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem spiritus, & nihil permanere sub Sole. Sententiam quidem generalem præmiserat dicens: Vidi cuncta quæ fiunt sub Sole, & ecce omnia vanitas, & afflictio spiritus. Habes ex verbis Salomonis vanitatem, & afflictionem spiritus. Apponit Veritas tertium, scilicet virtutum: Omnis, inquit, qui facit peccatum, seruus est peccati. Coniungantur hæc tria, Vanitas, seruitus, & spiritus etiam afflictio. Vbi ergo reges? Vbi Sabbatum? Nonne verbum legis est? nullum seruile opus facietis in eo. Quis enim peccatum non fecit? Quis ergo est, qui nō sit seruus peccati? Dicit Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Si dixerimus, inquit, Iohannes, quòd peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quid ergo nos liberabit à iugo veteri, & à seruitute peccati? Ille, de quo Veritas in Euangelio dicit: Si filius vos liberauit, verè liberi estis Ipse ad Sabbatum nos inuitans: venite, inquit, ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Et ecce refectio, quasi sabbati præparatio. Audiamus & Sabbatum: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Ecce Sabbatum, & ecce quieta tranquillitas: Iugum enim meum suaue, & onus meum leue. Iugum enim hoc non reprimit, sed erigit: pennas habet, quibus eleuet, non pœnas, quibus aliquos grauet. Iugum istud caritas est Dei, proximíque dilectio. Sic Sabbatizatur, sic ab omni opere seruili vacatur. Nimirum charitas non agit perperam, non cogitat malum, sed & dilectio proximi malum non operatur. Vides Andreæ sabbatum vbi sit, in quo etsi aliqua peccati surreptio ex infirmitate contingat, non tamen perijt sabbati feriatio, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Videmus tamen aliquos, qui cum suauiter respirare deberent sub iugo & onere suaui & leui, sub vtroque laborant, & murmurant. Addicti Babilonicæ seruituti, vitium inoletæ consuetudinis non possunt dediscere, nec intelligunt, hæc de morbo proprio, non de iugo, vel onere Domini prouenire. Sciant autem quicunque causantur iugum vel onus Domini

Eccl. 1. Ibid. Ibid. Ibid. Ibid. Cant. Ioan. 8. Leuit. 23. Num. 29. Psalm. 50. 1. Ioan. 1. Ioan. 8. Matth. 11. Ibid. 1. Cor. 13. Rom. 13. 1. Pet. 4.

quod tum nondum abiecerunt mundanæ concupiſcentiæ iugum : vel perniciosè reſumpſerunt abiectum. Illud etenim frequenter euenit in quibuſdam, vt iugum Domini in habitu præſe entes; mentis humores negotiorum ſecularium præſſuræ ſupponant: atque iugo Dei laborum impatientiam, quos pro ſeculo patiuntur, aſcribant. Iſti vt immundi canes ad proprium vomitum recurrentes, ſub habitu abſtinentię ventrem colunt: ſub cilicio pœnitentiæ gloriam mundi captant. Sub ſacro amictu pudicitiæ, immunditiæ militant: Sub ouis vellere lupum operiunt: & auaritia inexplebili æſtuantes, vt domũ domui, agrum agro copulent, armantur ad lites & contentiones: non parcunt pauperi, viduę aut pupillis: nec mouentur ſuper cõtritionẽ Ioſeph. Ad iugum vtique mundi pertinet quod curis exæſtuant, quod inflammantur odijs, & torquentur inuidia. Et hoc iugum cupiditatis eſt, & onus ſeculi graue. Iugum autem Dei ſuaue eſt, &
Matth. 11. onus eius leue. Et quid quæſo ſuauius eſt homini, quid iocundius, quàm mundum contemnere, & ſe reputare ſeculo celſiorem? Atque in bonæ & ſecuræ conſcientiæ vertice conſiſtentem mundum habere ſub pedibus? nihil videre in eo, quod appetat? Nulli enim inuideat, vel metuat, nihil mali eſſe, quod ab alio ſibi poſſit inferri: Nihil boni eſſe, quod ab alio ſibi poſſit offerri. Sed in illam hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarceſſibilem, conſeruatam in cœlis oculos dirigere, fallaces diuitias, & honores pernicioſos, & damnabiles delicias cõculcare. Quid quęſo deſiderabilius, quid tranquillius, quàm ſuam ſic animam ſtabilire, vt nullius motib. carnalis cõcupiſcentię agitetur? Extraordinarij appetitus incentiua non ſentiat: aſpectus tenebroſos abhorrens: carnem rore pudicitiæ tepeſcentem cõpellat ancillari ſpiritui: carnem ad lenocinia illectricem, ſcilicet ad exercitium militiæ ſpiritualis promptiſſimam habeat admittere. Quid præterea ita diuinæ tranquillitatis imaginem gerit, quàm animæ? Quæ ſic ad omniũ iniuriarum tolerantium ſe obfirmat, vt eam contumeliæ illatę non moueant, mentẽ eius à ſtatu ſuo nullę cõminationũ, aut iniuriarum machinæ deiiciant? Eandem in proſperis & aduerſis ſeruare conſtantiã: amicum & inimicum eodem oculo intueri, nõne ſimilis ei, qui facit ſolem ſuũ oriri ſuper bonos & malos: pluit ſuper iuſtos & iniuſtos? Et hic omnes Sagena charitatis attrahit, & amplexatur in Chriſto: quod cùm circa eum omnia mutabiliter fiãt, nulla eſt in eius corde mutatio. Verè verũ eſt in charitate Sabbathum. Cùm enim cæterę virtutes vicem vehiculi vel viatici gerãt ad legẽ obtinendam, omnes in charitate quieſcunt, Illud denique admiratione dignum eſt, quod ſine charitate nihil eſt virtus. Et ipſa vnicuique virtutũ exhibet, vt ſit virtus: fides equidem quæ hic operatur ad vitam, in Dei viſione tunc non erit iam fides, ſed veritas. Ibi enim abhorrebitur fides, cùm id videbitur quod ſuper omnia diligetur. Nec opus erit credere, quod nobis licebit plena cognitione percipere. Nõ erit etiam ibi de cætero ſpei locus, vbi Deo fruentes non habebimus vlterius quod ſperemus. Hic temperantia pugnat contra libidines: Prudentia contra errores: fortitudo contra aduerſitates; iuſtitia contra iniquitates. Porrò in charitate ſempęr eſt perfecta charitas: Ideoque

que non est ibi libido, cui repugnet temperantia. In charitate est perfecta scientia, Ideóq; nullus error, quem prudentia eliminet. In charitate vera beatitudo est: idcóque nulla aduersitas quam fortitudo expugnet. In charitate omnia fiunt tranquilla & coęquata: ideóque nulla ibi est inęqualitas, quam justificari oporteat. Denique nec fides virtus est, nisi per dilectionem operetur: nec spes virtus est: Rursum si velis virtutum naturam æstimare subtilius: quid est temperantia nisi amor, quem nulla voluptas illicit? Quid est prudentia, nisi amor, quem error aliquis non seducit? Quid fortitudo, nisi amor, qui nulli aduersitati succumbit? Quid denique justitia nisi amor, qui quod suum est vnicuique distribuit?

QVOD CHARITAS EST SABBATVM, ET SEX virtutes, quasi sex dies ante Sabbatum.

Sicut autem charitas est vera mentis humanæ requies, perfectum Sabbatum: sic sex prædictæ virtutes, fides, spes, temperantia, prudētia, fortitudo, justitia sunt quasi quædam dies operationis, Charitas verò quędam luminosissima dies est tranquillitatis & pacis: Et nunc quæ est expectatio mea, nisi tu Domine? Si fortè desiderium pauperis exaudiuit auris tua, v ad modicum tempus acquiescam cum regibus, & consulibus, qui ędificāt sibi solitudines, & replent domos suas argento. Porrò lux ad momentum mihi permittatur, requies ab exactoribus Pharaonis. Vtinam mihi Sabbatizare liceat vel hora dimidia. Vtinā mihi detur vocare & videre, quoniam Iesus ipse est. Ipse est Sabbatum animæ quærentis eum; imperās diligentibus se tranquillum, & impermutabilē Sabbatismum. O quam beati sunt, qui ingredientur locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei, atque in voce exultationis & confessionis tripudiant & exultant: memores verborum tuorum Iesus, cum Abacuc Propheta cantantes: Ego autem cantabo & exultabo in Deo Iesu meo, Sabbatizat Iudæus, quia legit Deum sex diebus operatum fuisse, & quasi labore operis fatigatum die septimo quieuisse. Non est Deum sic cogitare, sed in Dei contumeliam idolum fabricare. Non laborauit operando Creator: sed dixit, & facta sunt omnia, pro beneplacito suo mandauit, & creata sunt vniuersa. Summa & æterna est scientia, æternus Deus, nullius indigens, plenè sibi sufficiens, in sua trāquillissima charitate indeclinabiliter & immutabiliter manens: & mutabilia operans requiescit in se: vita in se viuēs, beatorum pax, indeficiens quies. Quocirca sicut in successione dierum manè, & vespere vicissim variātium creaturæ mutabilitas designatur: sic in Deo, cui nihil aduenit, nihil præterit, aut succedit, ęterna tārquillitas, & quieta ęternitas intimatur. Notandum verò, quod operibus Dei Senarius, Septenarius diuinæ quieti ascribitur. Nimirum Senarius numerus perfectus constat ex partibus suis. Si enim conjunxeris vnum, duo, tria, perfectum habes Senarium: qui Dei operibus specialiter assignatur. Vt in re-

Psal. 38. Psal. 9. Iob 3. Psal. 45. Psalm. 41. Habac. 3. Genes. 1. 2. Psal 148. Senarius numerus perfectus

rum vniuersitate nihil superfluum,nihil reperias imperfectũ. Manè quidem excellentiæ Deus est,in quo prima lux Deo jubente resplenduit.Nec mediocris prærogatiuæ dies est;in quo Deus superiores aquas ab inferioribus firmamento mediante diuisit. Nec minoris esse arbitror dignitatis diem,in quo aquis in vnum congregatis à Deo arida vestita est herbis,& arboribus decorata, venustata floribus, & fructibus fœcundata. Nec est dies ille reputandus inferior, quo Deus cœlum suis luminaribus adornauit. Et juxta ipsorum successus, singulorúmque vires excursum totius anni disposuit.Sed nec ille dies alienus à laude est,in quo Deus partem animantium in aquis partem in aëre collocauit.Ab istorũ eminẽtia & priuilegio non degenerat dies sextus,in quo ad imaginẽ suam Deus plasmauit hominem:& vitã inspirãs vniuersitati præfecit.Porrò diei septimæ præeminentia omnib.antecellit: in quo nullius rei creatio,sed omnium creaturarum perfectio,& Dei requies cõmẽdatur:De singulis dieb. scriptũ est. Factũ est vesperè & manè dies vnus, aut secundus & deinceps.At die septimo nõ manè aut vespere,nõ initiũ,aut finis ascribitur:dies.n. requietionis dies immutabilis & ęternus.Mutua siquidem Patris Filiiq; dilectio, suauissimi amplexus,amborum charitas(sc.qua Pater in Filio & Filius requiescit in Patre)ipsa est eorũ iocundissima quies,indiuisibilis vnitas,pax imperturbabilis,ęterna trãquillitas,Spiritus Sanctus,qui ab vtroque procedit.Quod insinuans Filius Dei, inquit: Patris mei mandata seruaui, & maneo in ejus dilectione: & rursum: Ego & Pater vnum sumus, & idem de Filio Pater: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Expressa igitur congruæ collationis imagine, si sex diebus circa piæ intentionis opera exercemus: vt post sanctarum vicissitudines actionum, in tranquillo charitatis, quasi in vero mentis sabbatho respiremus. Quocirca, fidem ponimus diem primum, quo fideles ab infidelibus, quasi lux à tenebris, separantur. Spes & secundæ diei vicem obtineat, per quam ij quorum conuersatio in cœlis est discernuntur ab alijs, qui terrena sapiunt,& liquescentes in se ipsis, dilabuntur & defluunt. Temperantia, quasi dies tertius illucescit, in quo membra nostra mortificantes super terram, carnalis concupiscentiæ fluxum, quasi aquas amarissimas, certis conscientiæ limitibus coarctamus, vt terra cordis nostri appareat. Et sitiens fontem vitæ, virtutum flores fructúsque producat. Prudentia quasi dies quartus faciat scientiæ lumen erumpere. Vt inter facienda discernens, diuidat inter diem & noctem: quatenus sapientiæ lumen velut solis splendor effulgeat. Lux verò scientiæ spiritualis, quæ in quibusdam deficit, quasi lunæ lux minor, appareat. Exempla etiam præcedentium patrum, quasi stellæ inter dies, & annos, mensésque distinguant, quid videlicet distet inter eos, qui ante legem, & eos qui sub lege,vel sub gratia profecerunt:ceremoniæque,præceptáque, judiciáque promissa sub quo intellectu nostræ saluti conueniant. Fortitudo autem sit dies quintus, per quem in hoc mari magno & spatioso, quasi pisces spirituales, procellosa fluctuum molimina toleremus, & cohibea-

Genes.1.
Ioan.15.
Ioan.10.
Matth.3.

cohibeamus linguæ lubricum sub censura silentij:& quasi volatilia pennata nunc ad cœlestia nos erigamus:nunc & conscendentes operibus misericordiæ, fructus bonorum operum sub Dei gratia & benedictione reddamus. Constituatur denique iustitiæ dies sextus: per quam ad diuinā imaginem reformati,bestialibus desideriis,vitiisque reptilibus imperantes,corpus spiritui,spiritum Deo subiiciamus. Et sic vtrique quod suum est tribuatur.Et notandum quòd Dominus nondum bestiis,nondum iumentis,non reptilibus, sed hominibus & auibus,atque piscibus benedicit,homini autem iumenta & bestię subjiciuntur.Iis enim qui in se Dei repræsentant imaginem,iumenta id est corpora subiiciuntur,& bestię,id est,nequitię spirituales,De quibus propheta prędicat: Ne tradas bestiis animas confitentium tibi,& Dominus per alium prophetam : Auferam, inquit, malas bestias de terra vestra, & dormire vos faciam fiducialiter: hęc est dormitio, & Septimę diei tranquillissima quies, dies enim septimus est charitas,dies Sabbati,dies requietionis,iocūditatis & pacis : per quam homo securissimè dicit:In pace in id ipsū dormiam,& requiescam, ipsa est omniū virtutum conseruatio,sanctarū animarum suauis refectio, tranquilla mentis referiatio.Ipsa est septimus dies,in qua manna cœlestis nos reficiet: ipsa est mensis septimus in quo post diluuium tentationum irruentium,arca suauissimè requiescit. Ipse est id Sabbatum,quod Isaias propheta describens:Erit inquit Sabbatū ex sabbato,& mensis ex mense: vt post septies septimum annum,annus iubilæus incipiat,annus placalis Domino,in quo sua singulis restituatur hæreditas:plenaria jocunditatis antiquæ possessio, & æterna libertas. Hic latè epulabimur ab introitu gloriæ ejus:& implebitur quod Dominus in Isaia promittit: Ecce inquit, ego creo Ierusalem exultationem, & populum ejus gaudium:exultabo in Ierusalem,& gaudebo in populo meo:& non audietur vltra in ea vox fletus, & vox clamoris. Domine Deus quandiu prolongabitur iubilæus? quando præueniet me misericordia tua, vt sit portio mea in terra viuentium? tu es Domine pars hereditatis meæ : & calicis mei qui restitues hæreditatem meam mihi.Differtur equidem,sed non aufertur illa jocunditas, qua satiabor, cum apparuerit gloria tua. Iterum comedam panem meum in sudore vultus mei, & cum lachrymis in mensura: donec vinum detur merentibus,& sicera his qui bono sunt animo, & tota delicijs illis absorbeatur anima mea, quarum primitias jam degusto. Audite cœli, & auribus percipe terra, quantum magnificauerit Deus nobiscum misericordiam suam. Et quis abyssum tam ineffabili gratiæ considerauit?quis de fonte tantæ dulcedinis gustauit?& nō amauit?nonne Deo subjecta erit anima mea? quare non effundis in Deum vniuersos affectus, quos dirigis ad vanitates,& insanias falsas?quare tristis es anima mea,& quare cōturbas me? nunquid non est tibi consiliarius, aut saluator? nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere ad Dominum tuum. Diuulsa mea, dilacerata mea, perdita mea, sed Christi denique suscitata, Christi passione redempta, cur quæso diligis aliquem præter illum,qui tam benignè, tam

Psalm 73. Osee.2. Psalm.4. Esa.66. Esaia 65. Ps.141.58. Psalm.15. Psalm.16. Genes.3. Prou.31. Esa.1. Genes.19. Psal.37. Psal.41.42. Ierem.8. Cant.6.

misericorditer à tot miserijs te redemit? Iugi scrutinio, & assidua medi-
Heb. 1. tatione reuolue qualiter vnigenitus Dei Patris, cùm esset splendor, &
Phil. 2. figura substantiæ ejus, post exinanitionem vsque ad formam serui, post
Luc 4 famem, post sitim, post lassitudinem, post lachrymas, post vincula, post fel
Matth. 2 & acetum, post coronam spineam, post clauos & lanceam, ob salutem
tuam inter duos latrones in cruce pendebat, crucis equidem cornua in
Luc. 10 manibus ejus. Sic de illis pius ille Samaritanus tuis vulneribus & vinum
& oleum effundebat. Porro erat ibi abscondita fortitudo ejus, & in ama-
Cap. 45. ritudine mortis, dulcedo ipsius. O quàm magna vis dulcedinis tuæ Deus, quam abscondisti timentibus te: testimonio Iesaiæ: Verè Deus absconditus tu es, Rex Israël Seruator. Moriebatur Saluator tuus anima mea, vt te viuificaret, affixus erat cruci, vt iniquitates tuas proprijs manibus cruci affigeret: manus eleuauit ad Patrem in sacrificium vespertinum vt te ad amplexus amicabiles inuitaret: vitam quoque suam: quæ in nullo morti obnoxia erat, pro te ad mortem obtulit: vt dum à principe tenebrarum justus injustè occiditur, quia quod suum non erat vsurpasse conuictus est, ea, quam habebat, vitæ potestate priuatur. In tanto exuberanti beneficio, in tanto cumulo gratiarum: quo te largitio diuina quasi obruit & confundit, vide ne ingrata sis, ingratitudo enim peremptoria est salutis, ipsa est flatus aspidis, virtus animi, vredo virtutum, ventus pestilens, & aurora corrumpens stillicidia pietatis, rorem gratiæ, & misericordiæ fluenta desiccans. Adhuc dico: nihil est enim satis dictum, quod
Matth. 18. semper dicendum, atque recordatione continua replicandum. Eras illi grauissimo creditori (angelum Sathanæ loquor) illi quidem immanissimo exactori, tot debitis, quot peccatis, vinculo chirographi obligata, nec soluendo eras, Dei autem Filius non rapuerat, sed quia rapueras, pro te soluit, & (quod dignatio propensior, & gratia vberior erat) non delegauit alium debitorem, sed dedit animam suam in causam soluti. Cúmque ille angelus transfuga, & emansor deinde detestabilem peteret ancillatum, Christus litem contra te positam suam fecit, & post diuersas productiones testium, legis, oraculorum, Prophetarum, signorum, prouerbiorum, sanguinem allegauit. Obtinuit allegatio illa tuæ sententiam libertatis: Super calculo scriptæ sunt literæ in membrana corporis crucifixi: & confirmatæ osculo misericordiæ & veritatis, justitiæ &
Psal. 84. pacis occurrentium sibi. Denique impressum est sigillum, plaga scilicet lateris, quam in pretium redemptionis nostræ, & expiationem nostram continuam iugiter exhibet ante oculos. Adhuc extat titulus causæ inscriptus in tantæ charitatis memoriam. Scias quòd si te ingratum reperit, nec velle tanto vti beneficio, exiget à te districtissimè mortem
Dan. 10. suam: vereórque ne quandoque indignantissimè tibi dicat: Tolle manum tuam, & mitte in latus meum dextrum, mitte digitos in fixuram clauorum, & vide quanta pro te passus sum. O ingrata, crudelis, impia, non putas Deum de collatis tibi beneficijs pœnitere, si ea viderit ingratitudine periisse? propterea oratio nostra sæpe recipitur, & hoc pia Dei dispensatione fieri existimo, vt qui de ijs perceptis beneficijs ingrati fuimus, ea

mus, ex noua largitione cœlestium numerum, grauiore culpa ingratitudinis oneremur. Cùm enim Deus beneficium perditum reputet, quod non confestim prosequitur actio gratiarum, nobis expedit nô exaudiri potius, quàm ad cumulum damnationis ingratitudinis materiam obtinere, quàm petimus. Qua ergo præsumptione non diliges eum, qui te non diligentem dilexit? qui te peccatricem non despexit. Vide quæso qua compensatione, quo merito summæ & æternæ respondeas Trinitati. Tradidit pro te Pater *Rom. 8.*
vnigenitum suum morti; tradidit & Filius se ipsum pro tua salute in mor- *Galat. 2.*
te: Datus est denique tibi Spiritus Sanctus, testante Apostolo: Quia charitas est diffusa in cordibus vestris per Spiritum Sanctum, qui datus est *Rom. 5.*
nobis. Sic amat Spiritus Sanctus, amat nos Trinitas tota, amat te Deus æternus, omnipotens, & immensus: cujus magnitudinis non est finis cujus sapientiæ non est numerus: cujus pax exsuperat omnem sensum, à quo, & in quo vniuersa sunt visibilia & inuisibilia, cœlestia & terrestria. Sanè si eum diligis, facis hoc ipse gratuito. Attēdite celsitudinem cœli, & magni- *Psalm. 44*
tudinem firmamenti, & modicum in locis palustribus lutum: talis est, & *146*
adhuc inæstimabiliter dispar comparatio tui ad eum sicut luti ad cœlum, *Philipp. 4 Coloss. 1*
quæ enim collatio tui ad ineffabilem, ad incomprehensibilem, ad incomparabilem? Nihil ei ad mensuram minuti tribuere posses, si in retributionem eorum, quæ pro te sustinuit, te mille millies annis etiam gehennali incendio cruciares. Omnia quidem quæ in Deo sunt inæstimabiliter excellētiora sunt, his quæ nostra sūt. Ipse enim diligit vt charitas, judicat vt æquitas, disponit vt Sapientia, reuelat vt lux, miseretur vt pietas, scit vt veritas, operatur vt virtus, præsidet vt Majestas. Circunscriptis autem omnibus, quæ ad dispensationem incarnationis suæ pertinent, diligenter attende, quod tibi vniuersitas mundi de mandato ejus obsequitur. Omnis natura tuis famulatur obsequijs: Cœlum, aër, terra, mare, & ea quæ in eis sunt, tuis pariter vtilitatibus & oblectamentis inseruiunt. Annua temporum reuolutio, flore, fructúsque arborum, & herbarum rediuiuatione reformat, atque labentibus & repullantibus naturis graminum antiquatis continua Dei munera tibi circuitus temporum subministrat. Recognosce anima quando non eras. Cum autem melius esset esse, quàm non *Genes. 1.*
esse gratia esse contulit, omnibus illis te præferens, quæ de non esse poterat producere, nec produxit adjecit tibi speciem: & cujus essentia de nihilo prodierat per gratiam Creatoris, ipse sua te imagine & similitudine insigniuit. Adhibuit cum pulchritudine vitam. Vnde tanta & tam inaudita dignatio, vt fieres ad imaginem, & similitudinem ejus, nisi vt simile tuū diligeres, & ei, qui te gratuita dilectione præuenit, dilectione mutua conformares, nimirum decenter diligendo retribuitur. Ei ergo & medullarū tuarum interiora exhibe ad diligendum, qui diligere dignatus est; nihil tamem in te reperiens diligendum, ama signaculum tuum, & imaginem tuam. Et vt expressior in te forma tui Creatoris appareat, ei qui charitas est, te & charitate conforma, & in materiam gratiarum beneficia ejus jugi meditatione recogita. Amator tuus ad hæc exhortatione Prophetica *Cantic. 8*
te inuitat: Pone me, inquit, signaculum super cor tuum, super brachium

dextrum tuum, ac si dicat, pone memoriale tuum in corpore & brachio, id est in corde, & opere: vt deposita imagine terreni hominis, cœlestis imaginẽ portes, & attendens Diuinæ lectionis argumenta, quæ refelli non possunt, pone me super cor tuum vt fidei signaculũ, vt amoris exemplum, Tale signaculũ ante prævaricationem suam in se angelus apostata exprimebat, testimonio Iesaiæ dicentis: Tu signaculũ similitudinis, plenus Sapientia & perfectus decore. Angelus siquidem in sua creatione tanta Deo conformitate vnitus est, vt esset potius signaculũ similitudinis, quam simile, vel signatum, De sigillo quippe talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in eodem sigillo essentialiter habetur, & hoc homini competit. Angelus verò, pro suæ subtilitate naturæ Deo expressiori similitudine adhærebat, quia totus & tantummodo spiritus erat. Nunc autem nos luteo inclusos carcere, & habitatione terrena depressos, charitas ad dignitatis Angelicæ statum reparat. Et licet corpus, quod corrumpitur, aggrauet animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, tamen peccato deformitas nouum diligendi mandatum ad Dei similitudinẽ nos reformat. Multiplicauit in te Dominus dicta sua, adjecit enim pulchritudini tuæ viuere, sentire, atque discernere: & in omnibus, quæ munificẽtia ejus contulit, & accepit indulgentia tua, gratia ejus, non exigentia tui meriti, antecessit. Desponsaui te fide. Foris ornauit sensibus, quasi quibusdam præfulgentibus gemmis. Te verò interius, quasi naturali pulchritudine. Sapientia insignauit. Nouit quis ornatus tibi cõpetentior esset, ideóque dedit, quod te decuit: & in tantum, vt etiam propter hoc ipse te diligeret, qui hæc dedit. Sanè insana es, si eum mediocriter amas, qui te tanto amore præuenit, qui tanta & tam pretiosa largiens, majora etiã diligenti se pollicetur, quæ nec oculus vidit, nec auris audit: quorũ æstimatio in cor hominis non ascendit. Ex ejus munere pensare teneris, quantũ sit diligendus, qui tantum diligit, vt jã non tantùm temerarium; sed etiam nefarium debeas reputare nõ solùm diligentẽ non diligere, sed tanti & tam præcellentis tamque potentis amorẽ, totis visceribus, totis interioribus præcordijs non amplecti. Omniũ pulcherrimus est. Speciosus enim præ filijs hominum: ama sponsũ, ama Regẽ in decore suo, regẽ virtutum, plenum gratiæ & veritatis, coronatũ gloria & honore, Dominum majestatis. Concupiuit equidẽ Rex decorẽ tuum, & munera, quibus te ornare dignatus est, in tuum amorẽ ejus inclinauerũt affectũ, amat te in muneribus suis. Si enim habes aliquod bonum, illud debes intelligere Dei donum. Verbum Apostoli est: Quid habes, quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Si de aliquo gloriaris quasi illud à te ipso, & nõ à Deo acceperis, furaris Deo quod suum est, honorem alterius tibi rapis: & te in alienam gloriam præsumptuosè intrudens, habes quidem gloriam, sed non apud Deum. Vide ergo, ne vnquam tibi obrepat ingratitudinis nota, recole incessanter te tua iniquitate perditam, ipsius misericordia reparatam. Stude illi placere modis omnibus quibus potes, qui te talẽ facere dignatus est, vt placeres, Vtinã teipsam agnosceres, vt tui gratiã Crea-

Ezech. 28. *Sap. 9.* *1. Cor. 2.* *Psalm. 44.* *Ioan. 1.* *Psalm. 8.* *Hebr. 2.* *Psalm. 21.* *Psalm. 44.* *2. Cor. 4.*

toris in

toris in tuæ plenitudinis inspectione probare; porrò oculus cuncta videns seipsum non videns, ideo facies cordis tui quandoque in speculo sacræ scripturæ, quandoque in speculo propriæ rationis, ne tuæ facias injuriam dignitati. Quod equidem facies, si vis tibi te abjectiora proponere, & ea quæ decorem imaginarium, & vmbratilem habent, tibi, quæ in veritate pulcherrima es, coæquare. A tua dignitate nimis enormiter & ignominiosè te dejicis, si transitorias, & inanes rerum pulchritudines appetis, aut miraris. Mundus nimirum propter te factus est, ideo mundum non ames, quia mundus non est te dignus, cum sis eo longè dignior, & Sole, & Luna, & omnibus creaturis. Omnia quippe temporali suæ pulchritudinis defectus agnoscunt, tu nec labore deficis, nec pallescis ægritudine, nec marces senio, nec morte tabescis, quocirca si aliquid diligis in hoc mundo, qui totus tibi subjectus est, humana temeritas est: nisi ea diligere velis, vt tibi seruientia vt munera sponsi, vt amici venia, vt beneficia Domini: nec ista diligas cum illo, sed propter illum: illum propter ista, & ipsũ diligens super ista. Degenerabis equidem in amorem meretricum, si plus amas dantis munera, quàm amantis affectum: donanti quidem injuriam facis, imo & meretricabili turpitudine dehonestas, si recipis dona, & dilectionis vicissitudinẽ nõ rependis. Ipsũ ergo dilige propter se, & vt eo fruatis, omnia, propter eũ, dona ipsius dilige, te illi, & illũ tibi diligere ipsum, vt in eo ponas affectiones tuas. Et cùm dilexeris feruentiùs, affectuosiùs diligaris. Hic amor sanctus est, nihil habens sordidum, vel impurum, sed in Dei recordatione dulcissimus, omnis mundi supergrediens delicias, & quodammodo ex natura suæ sobtilitatis æternus: Illud autem jugi memoria teneas, quòd quanto differentius præeminentior est essentia ejus fragilitate humana, tanto suauius, & incomparabiliter dulcius & delectabilius diligit atque diligitur, quàm Angelus, quàm homo vel aurum, seu argentum, seu lapis pretiosus, vel salus, vel libertas, vel quæcunque alia quibus corda hominum distrahantur. Nec te ab eo minus diligi credas, si quibusdam animantib. terræ tecum pariter beneficium Solis, & Lunæ, & cetera gratiæ suæ dona communicat, nimirum quæcunque illis donata sunt, propter te donata esse non dubites: vt enim tibi seruiant vniuersa, ipsa de diuina bonitate necessaria sibi dona recipiunt, sine quibus esse, aut seruire non possunt. Nunquid ideo videretur circa te dilectio ipsius intensior, si tibi soli omnia contulisset? Nũquid beatior esses, si sola habitares in mundo, & omnia quę in eo sunt, sine vllo socialis vitæ solatio possideres? quod si etiam de malorum hominũ societate causatis, scias proculdubio, quod sicut tibi, & malis hominibus cætera seruiunt, ita malorum hominum vitam facit diuina dispensatio in tuum militare præsidium. Malorum siquidem societate ij qui boni sunt melius exercentur, docentur etiam affectare virtutes, & alia dona Dei, quibus ipsi carent: & quæ longè meliora sunt, quàm omnia quæ cum injustis hominibus possidentur. Denique cùm videant malos reuereri interitum, de suæ salutis expectatione crescit eorum affectus in Deum & te Diuinis muneribus locupletem, quorum Tim. 6.

cum impijs nulla sequitur exhibitio gratiarum. Cū ergo tibi omnia cooperantur in bonum, cum mali tibi exemplo,& boni solatio fiant,non reputes minus à Deo diligi,quia singulariter te non amat, qui tunc quadam amoris singularitate diligit, dum & bonos, & malos in vsum suæ vtilitatis inflectit,cúmque jure ipso & debito charitatis voluerit omnes alios æternæ beatitudinis esse participes, tua bona voluntas,bonū alienum tibi proprium facit. Et Spiritus sancti communicatione beatitudini tuæ omnium beatitudo accrescit.Fit igitur amor ex ipsa communicatione singularis,dum nihil ex plurium participatione minuitur,& diffusus in omnes totus in singulis reperitur. Te vtique vsq; singulariter diligit:qui nihil sine te diligens alia propter te diligit:licet enim amor diffundatur, in plures tamen est in singulis totus : Vt omnes vnicè diligens ab omnibus vnicè diligatur: propterea hic amor vnicus,non priuatus,solus, non solitarius,communis non proprius,nec vsu deficiens,nec tempore,nec participatione delitescens. Repone igitur in thesauro memoriæ, ac recole in-
† deneges cessanter, quæ tibi à Deo donata sunt, vt nec de † non primitias, nec vnquam super acceptis ejus beneficijs in gratiarum actione lentescas.Si recenseas diligenter effusam, & indefessam circa te magnificentiam gratiæ Dei, licet ipse sit generalis omnium dispensator,videbis tunc eum circa commoditates tuas quasi totum, & singulariter occupatum. Quocunque te vertas, ibi sollicitus, & diligens prouisor assistit. In tentationibus,& in meditationibus,in verbis,in consilijs,in operibus,in aduersis, foris, & intus ejus gratia in omni tribulatione remedium: Sanat infirmam,reducit erroneam,corripit delinquentem, consolatur afflictam,erigit lapsam, tristem lætificat, nec diu vacillare sustinet diffidentem. Illud amima mea,tibi tanquam animæ consulo,sicut aliàs me recolo monuisse, vt primitias tuæ existimationis attendens , jugi scrutinio , & sollicita meditatione reuoluas quòd speciosam te fecit, quòd multiplices gratiæ dotes adjecit,quòd cum postea per te fœda,& fœtida facta esses,ipse pius & misericors gratuita benignitate sua tuæ aduersioni compatiens, sicut te non existentem dilexit, vt conderet, ita te conditam, sed perditam sua gratia reparauit. Loquitur in Isaia fons misericordiæ dicens, vulgò dicitur , mulier si dormierit cum altero viro , nunquid reuertetur ad suum priorem? tu autem fornicata es cum amatoribus multis,reuertere tunc ad me , & ego suscipiam dicit Dominus. Qui te integram & illibatam creauerat , tibi multiplicis gratiæ dona sponsalitia liberalitate contulerat: tu verò amatoribus adhærens, dedisti sponso tuo libellum repudij, tuam integritatem exposuisti corruptoribus , & illicitos amplexus affectans diuaricabas pedes tuos spiritibus immundis. Tandem frons meretricis tibi facta est. Noluisti erubescere, sed animo ad illicita ruens , te ipsam deuoluebas in abyssum damnationis æternæ. Ipse verò tam excelsus, tam admirabilis , tam præpotens , tam insignis , post lapsum adeò damnabilem oculo misericordiæ te prospexit. Ipse vt te de luto fœditatis erigeret, de suæ gloriæ majestate descendit : & vt tuæ corruptionis ignominiam aboleret , pro te dira , ignominiosa sustinuit, & vt mul-

ta pau-

ta paucis includam, vt te liberaret à morte, dānatiſſimæ ſe morti obtulit. Nec expreſſiùs, nec fideliùs, nec dulciùs, nec benigniùs exhibere potuit, quanto te diligeret charitatis affectu. Tunc etiam tuæ præuaricationis oblitus refundit tibi gratiam, quam amiſeras, reintegrat amorem, quem corruperas, nec ſua beneficia tibi, nec tuos exceſſus improperat Immo ſi ei humiliter, & fideliter adhærere digneris, accumulabit gratiam, vt pulchrior quam vnquam fueris, & purior fias. Et quanta ſit circa te dilectio ejus ex tui lapſus reparatione cognoſcas. Scies quantum fructuoſum ſit eum diligere, qui tam ineffabiliter bonus, & incomparabiliter manſuetus, quod nunquam fortaſſe ſine tantis periculis experientia didiciſſes: ſenties te ex infirmitate fortem, ex caſu ſtabilem, tandem ex periculo ſecuram, ex infœlicitate fœlicem. Quocirca adhuc, & iterum tibi vſque ad nauſeam replicabo; vt aſſiduè cogites, quanta tulerit tantus pro te tantilla, & tam perdita. Sanguinem, & mortem ſuam poſuit pretium ſuum, cùm ſit ejus ſanguis impreciabilis, & mors ejus æſtimationis non recipiat modum. Illud etiam ſuper omnia te cauere oportet, vt non arroganter de ipſius effuſa liberalitate præſumas. Sed continuè recolas, qualiter te in lupanaris opprobrio proſtitutam ab immunditijs ſanguine ſuo lauit, amauit, integritati tuæ reſtituit. Amorem ipſius violentem reintegrauit. Licet autem faciem ejus non videas, ipſum tunc tibi ſemper eſſe præſentem non dubites Vide ergo ne aliqua indecentia tui, oculos præſentis offendas. Et ſcias indubitanter, quòd qui te dilexit turpem, plenius diliget ſpecioſam Indue te ergo quaſi veſte innocentiæ: orna te quaſi veſte polimita varietate virtutū. Et qui te æmulo fidei ſubarrauit, in te adorare lætetur aromata gratiarum. Dilige quæſo te, tota Dominum & ſponſum tuum, vitam tuam, ſolatium tuum, conſilium tuum, auxilium tuum. Denique dilige illum, illum qui tibi eſt, quicquid optabile, aut amabile eſſe poteſt. Dilige eum caſtè, deuotè, ſanctè, non verbo, nec lingua, ſed opere, & veritate. Quære in amore tuo non quæ tua ſunt, ſed quæ Domini. Sic *Pſalm. 115.* enim diligere nos docebat Propheta cùm diceret, Confitemini Domino, *Pſal. 48.* quoniam bonus, quoniam in ſeculū miſericordia ejus. De illo autem qui quærit quæ ſua ſunt, ſcriptum eſt, confitebor tibi cùm benefeceris mihi. Sic ergo totam te jactes in eum, ſic amando tota tranſeat in amatum, vt tui oblita, factaque apud te tanquam vas perditum, viuas in Chriſto, & à *Pſal. 78.* te ipſa deficias, vt poſſis dicere cum Propheta, Deficit cor meum, & caro *Pſalm. 26.* mea Deus in æternum. Domine, Deus meus tibi dixit cor meum: exquiſiuit te facies mea, ſed quando fiet hoc Deus? Quando venies anima mea, & apparebis ante faciem Dei? Quando ſiniſtra in dextra conuertetur? *Pſal. 41.* Quando te ſponſus exhibebit non habentem maculam, nec rugam: cùm *Epheſ. 5.* fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, cùm templum ſanctum quod *Pſalm. 72.* tu es, ornabitur coronis aureis: cùm majeſtate Dei replebitur omnis terra, cùm tibi exultāti in cōſpectu Dei, & delectanti miniſtrabit tranſiens, *Pſalm. 72.* dico ab illa ſpecie corporali, quam Apoſtolis ſuis exhibuit ad illam gloriæ ſpeciem, in qua eſt coæqualis, coæternus, & omnipotens Deo Patri te itaque in ſpe, & expectatione futurorum jugiter exerceas votis ac deſide-

riis: ac de perceptione præsentium fit apud te gratiarum actio, & vox laudis, habeas memoriam filij Dei pro tua miseria, & sua misericordia crucifixi. Vnicuique modestissimum videretur, si compari suo magnum impendisset obsequium & super beneficij exhibitione inueniret ingratū. Quid ergo faciet Dominus majestatis, si nos qui cinis, & puluis sumus, tantæ misericordiæ ingratos inuenerit? Si enim aliquem indurat, judicat, & condemnat: non ab eo est, sed à nobis, Licet enim cui vult misereatur, & quem vult induret: ipse tunc, cui proprium misereri semper, & parcere, & suas misericordias coronat in nobis, & malitias nostras punit: Ipse nimirum pater misericordiarum per Prophetam loquitur dicens, Nunquid voluntas mea est mors impij & non mauis vt conuertatur, & viuat? Recole, recole, quod Deus Dei vnigenitus pro salute tua inclinauit cœlos, & descendit, vt de rede ludo fœcis exigeret, quodā artificio ineffabili manēdo quod erat: vsque ad vagitus infantiæ, vsque ad liuores, & vulnera passionis, se à sua maiestate deposuit. Moyses Æthiopissam duxit, sed in ea pellis nigredinem non mutauit. Te filius Dei reperit multiplici peccatorum turpitudine dinigratam, lacrymis suis, & baptismo suo; ādem cruoris vnda celauit, & sibi exhibuit gloriosam. Scis ne an ambigere potes, quanto sponso tuo sis inferior genere, specie, & dignitate? Vnde igitur tibi tantus & tam inęstimabilis honor, quod te sibi dignatus in sponsam eligere, per quem omnia facta sunt, qui habet potestatem vitæ & mortis, Rex cœli, & terræ splendor, & imago substantiæ patris, in quem desiderant Angeli respicere, cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, creator vniuersitatis, Angelorum desiderium, Deus gloriæ, & Dominus maiestatis. Vnde hoc tibi quod te recipit in sociam gloriæ, & consortem regni, participem thalami? quem cùm tetigeris, casta es, cùm cognoueris, docta es, cùm videris, beata, & cùm frui eo poteris gloriosa. Fac ergo cōfidat in te cor viri tui: obliuiscere populum, nec mentem tuam declines ab eo, vel etiam ad momentū: stat Angelus Domini, qui secet te mediam, si alienum amatorem receperis: Si erga eum tepuerit amor tuus, si te modicum indeuotam exhibueris, vel ingratam. Recole quanta tibi fecerit Deus, attraxit te ad thronum gratiæ suæ, denuo ad thronum gloriæ prouecturus, quæ nō audebas de scabello pedum aut de venia cogitare. Quā affectuosè, quàm sincerè, quàm suauiter, quàm dulciter Deum diligere tenearis. Dominus per Moysen (ait) dicens, Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, ex totis viribus tuis. Hoc Dei præceptum exactissimam obseruantiæ vtilitatem sibi habet implicitam. Potest equidem aliquis excusare quod vigilare, ieiunare, aut laborare idoneus non sit, sed nullus excusare se potest, quòd amare non possit. De virginitate dicitur consilium non præceptum; Qui potest. De virginibus quidem præceptum non habeo, consilium do. Charitas autem à Deo præcipitur, ipsiúsque præceptum fortiter, & enixè, & sub imitatione pœnali cordibus humanis indicitur. Mandauit & quidem hoc mandatum Dominus custodiri nimis, & vt ipse cordibus nostris altiùs quasi clauum infigeret, velut crebros ictus sępius inclinauit prius vt diligeremus

Ezech. 33. Psalm. 50. Num. 12. 1. Pet. 1. Deu. 6. Matth. 22. Marc. 12. Luc. 10. 1. Cor. 7. Matth. 19. Psalm. 118.

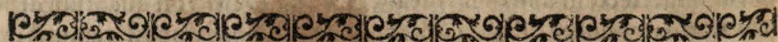
ex toto corde, postea subjungit, quòd ex tota anima: demum adjicit, quòd ex tota virtute nostra. Vel quasi clauus, aut stimulus est hoc præceptum. Nam sicut Salomon dicit, verba sapientiæ stimuli sunt, & quasi clauí in altum defixi. Nonne plusquàm stimulus est, aut clauus sermo Dei viuus, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti? Sanè duritia cordis nostri hanc exigebat inculcationis instantiam: vt præceptum ad nostrorũ cordiũ interiora transiret, sicut duro stipiti clauus crebra percussione infigitur, donec interiùs adigatur. Expediebat etiam nobis, quorum corda mundanus amor infecerat, & interiores animæ latebras obtinebat, vt ejiceretur de omnibus cordis cellulis: vt etiam princeps mundi hujus ejiceretur foras, exulans à corde nostro, vt in Deo maneret, & Deus in eo. Sed quis totum cor suum habere confidat, cùm Propheta de corde suo cõqueratur, & dicat, Multiplicasti super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit? Et iterũ tui cordis recuperationi congratulãs, inuenit (inquit) seruus tuus cor suum, vt oraret te oratione hac. Sæpe in libro experientię legimus, quomodo à corde nostro relinquimur. Nunc est nobiscum, nunc alibi, nunc auolat, nũc recurrit, & in sola lubricitate manens, in nulla vnquam sui soliditate subsistit. Quo modo igitur diligã toto corde, qui à toto corde meo excidit? aut quo modo cor meũ habere valeo, totũ nisi Deus fecerit meum? Nihil equidem de corde meo habiturus sum, nisi quantum Deus fecerit meum. Porrò si omnes affectus, & intentiones ac motus mei cordis, Deo adjuuante, in ipsum dirigerem, fixósque in eo immobili deuotione tenerem: insuper & medullas animæ meæ ille cœlestis ignis accenderet, de quo Propheta commemorat: Ignem misit Dominus in ossibus meis, & erudiuit me, liberum forsitan esset mihi toto corde diligere. Nũc autem imperfectum nostrum videant oculi tui Deus, vt si quantum debemus non datur nobis diligere, saltem quantum possimus diligamus. Si recolamus beneficia Dei: non equidem tantum, in quibus per carnis dispensationem visitauit nos oriẽs ex alto, sed quotidiana, & ferè continua, quibus nos in angustia, & afflictione spiritus constitutos, Pater misericordiarum assiduè consolatur. Quis enim vnum pro mille rependere, aut reddere possit qui tot miserationes inculcãs, & ingerens, & in omnibus vobiscum magna faciens, tam crebris munificẽtijs obruit, & confundit? Vt ergo cor nostrum totum in gratia suæ dilectionis alliciat, & ab amore mundi nos prorsus auellat cum amicis ipsius: & hoc docet nos sacra eruditio. Cor nostrum ad amorem suum paterna lenitate inuitat. Quod enim præcipimur Dominum diligere ex toto corde nostro, ex tota anima, & ex tota mente, perinde est, ac si instruat Deus diligere se dulciter, prudenter, & fortiter:

Eccl. 12. *Hebr. 4.* *Psalm. 39.* *Thren. 1.* *Psal. 138.* *Luc. 1.* *Deut. 6.*

QVOD SICVT DILIGENDVS EST DEVS IN BENEFICIIS SVIS DVLCITER, SIC in suis promissis prudenter.

DEnique cum ex toto corde diligendus sit Deus in beneficiis, sicut in superiori tractatu perstrinximus, sic eũ tota anima in suis promissis

amare tenemur. Ille quidem qui veritas est, qui seruare nouit,& vult, &
Ioan.14. potest:promittit nobis requiē à labore,securitatē à timore,gaudiū à mœrore, resurrectionē à morte vitam æternā à transitu hujus vitę.Promittit
Matth.3 7. 7.19 25. 1 Cor.2. Luc.1. regnum cœlorum, resurrectionem in mensa patris,promittit quod nec in cor hominis ascendit,sicut jurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis.In omnibus promissionibus suis excitat desiderium nostrum, vt ad ipsius promissiones,quæ omne desiderium superant,tota animæ possibilitate curramus:licet enim sine modo debeat esse ad hoc hominis desiderium,tamen ex defectu hominis in se recipit modum,quod desiderium circa Dei promissiones modum excedat , nō habet hic excessus excessum. Et hæc est impatientia cōmendabilis,dum spes differtur cruciat animam:
Psalm.41. & amor ex desiderio juge recipit incrementum. Quemadmodum,inquit,
Philip.1. desiderat ceruus ad fontes aquarum,ita desiderat anima mea ad te Deus. Apostolus autem,etiam patientię impatiens. Coarctor,inquit,ex duobus: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo.Multò enim melius permanere in carne necessarium propter nos.Sponsa etiam desiderio sponsi ardenter & impatienter exæstuans,atque cœlestiū virtutum, sanctorumque precibus suos commendans affectus:
Cantic.3. Adjuro vos,inquit, filiæ Ierusalem, si inueneritis dilectum,nunciate ei , quia amore langueo. Et notandum quod amor qui procedit ex desiderio promissorum,proprius est animæ. Nam in sanctorum desiderijs hæc affectio animæ frequenter exprimitur.
Psalm.83. Psal.41.61. Esai.26. Vt est illud: Concupiscit & deficit anima mea in atrijs Domini,& item: sitiuit anima mea ad te Deus:& in alio Propheta:Nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.Anima mea desiderauit te in nocte: sed & spiritus meus in præcordijs meis.

QVOD DEVS IN SVIS IVDICIIS SIT diligendus fortiter.

SIcut autem ex beneficijs Dei procedit affectio , qua Deum toto corde diligimus,vnde desiderium surgit,quo mediante, Deū tota anima affectamus,sic ex judicijs Dei causam & initiū habet amor, quo Deum tota virtute,totisque viribus,id est,fortiter & constanter amamus.Est enim
Psalm.118. judicium Dei desiderabile(inquit Dominus)capere capiar.Et Apostolus, juxta illud: Aspice in me Domine,& miserere mei secundum judiciū diligentium nomen tuum. Et est judicium terribile: de quo dicitur:Nō in-
Psal.142. tres Domine in judicium cum seruo tuo. Ex hoc horrendo judicio nemo Deum diligat,aut se ipsum.Deus itaque justissimo judicio suo quibusdam hic miseretur,non misertursus in futuro:quosdam autem flagellat tanquā
Psalm.80. Psalm.68. Apoc.22. Psalm.106. Psalm.17. iratus,vt ira & flagellum ipsius afflictis sit in gratiam. Dimittit illos secundum desideria cordis eorum,vt eant in inuentionibus suis,vt iniquitatem iniquitati apponant: Et qui in sordibus sunt plus sordescant. De hac miseria, & de hac ira Propheta loquitur dicens: Quis sapiens , & custodiet hæc,&

hæc,& intelliget misericordias Domini?& idem. Quis nouit potestatem iræ tuæ? aut præ timore tuo iram tuam diminuet? O quam magnifica sunt opera tua, Deus! nimis profūdæ factæ sunt cogitationes. Vir insipiēs non cognoscit:& stultus non intelligit, Propterea prosperitas stultorum perdet eos. Quod si à Domino corrigantur, neque mundantur, nec emendantur, sed est emendatio eis suæ destructionis occasio, iuxta illud: Destruxisti eos ab emendatione. Isti inter flagella Dei murmurant & blasphemant,& pœnis præsentibus pœnas gehennales accumulant. Sācti verò Domini flagella ipsius diligunt propter Deum. Gratias etiā agunt Deo de iudicijs eius: se accusantes,& cum Propheta dicentes Omnia quidem fecisti, quia peccauimus tibi: sed da gloriam nomini tuo. Talibus cōuenit illud Propheticum: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Sunt qui non solùm iudicia Dei sustinent patienter, sed & ipsi se ipsos iudicant,& manum adiuuant, flagellantis, accusant se,& testificantur contra se ipsas: judicant,& propriæ sunt accusatores conscientiæ: Iudicium Dei operatur patienter in afflictis: Tribulatio enim patientiam operatur: patientia probationem: probatio verò spem: spes autem non cōfundit. Quomodo enim esset confusio, vbi est quod omnem spem & fiduciam transcendit, æternæ scilicet gloriæ certitudo? Sub hac expectatione propheta dicebat: Domine in iudiciis tuis semper speraui,& idem, Iudicia, inquit, tua iocunda:& idem, iudicia Domini vera: desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum. Cur ergo timebo in die mala? Consultius est hic puniri, hic nos accusando & iudicando torquere, quàm incidere in manus Dei viuentis,& in die tremenda dānationis æternę supplicium à terribili & inexorabili iudice expectare.

Psalm. [illegible] Prouerb. 1. Psal. 38. Dan. 3. Psalm. 90. Rom. 5. Esa. 28. Psalm. 18. Psalm. 48.

QVOD PROBATVR CHARITAS IN OBEDIENTIA MANDATORVM DEI.

DEus tota mente diligendus est in suis mandatis. Vult enim Deus, vt tota mens hominis ita se inclinet ad obediendum, vt omnes sensus & affectiones suas impendat obseruantiæ mandatorum cœlestium, Obedire siquidem Deo est, voluntati eius per omnia consentire; & sic, obediendo, viuere: quia vita est in voluntate eius. Cùm autem voluntas eius exprimatur in mandatis ipsius, nec Deum quis potest diligere, nisi eius diligat voluntatem, constat neminem Deum posse diligere, nisi diligat mandata eius. Denique probatio est dilectionis, ex mandatis Dei, si in eis meditamur: si secundum ea operamur, quod insinuans propheta: Meditabor, inquit, ex mandatis tuis quæ dilexi, ecce sollicita meditatio, &: Leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi, ecce diligens operatio: Exercebor in iustificationibus tuis, ecce iustificans exercitatio. De meditatione scriptum est: Quæ præcipit tibi Deus, hæc cogita semper. Cogitentur siquidem mandata Dei, quam sancta, quam honesta sint: quam dulcia, quam salubria, quam fidelia, & confirmata in seculum seculi. In eleuatione manuum sancta operatio

Psalm. [illegible] Ibid. Ibid.

designatur, cui iustus libenter insistit: certus est enim quod meritis eius æterna retributio exuberantissimè respondebit. Iugis verò exercitatio luctum sibi annexum habet, laboremque continuum: iustus autem pugnat vt coronetur, recepturus ab eo requiem pro labore, qui fingit laborem in præcepto. Et itaque probatio charitatis vtrum sit vera, si homo Dei mandata dilexerit: si ei scilicet in meditatione, operatione, & operum exercitatione seruierit, cui seruire regnare est. Mandatorum siquidem obedi-

Ioan.14. entia nullius est meriti, nisi ex charitate procedat. Sola etenim obedien-

Ibid. tiam præstat charitas. Item, qui non diligit, nec mandata custodit, Audi

Ibid. eum qui veritas est. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: manife-

Iac.2. stè insinuans, quòd si quis diligit, obedit, si non diligit, non obedit. Vera sanè obedientia inseparabiliter charitati adhæret, propter quod scriptum est: Qui offendit in vno, omnium est reus, quod in bono mandatorum breuiter exponi potest, vt de similibus censura similis habeatur. Huic mandato, non occides, ille qui diligit & nō occidit, in dilectione obedit: qui verò non diligit & non occidit, mandatum quidem ad literam facit, secundum mentem mandati quia non diligit. Legem autem facere non est verba legis exterius sequi, sed mentē & intentionem legis obedienter implere: quia ergo, non est sincera obedientia, quæ ex ima dilectione non fit, non dicitur obedire, qui non diligit, licet non occidat: eo quòd legem opere tantum, & non intentione pura, custodiat. Charitas siquidem pa-

1.Cor.13. tiens est, benigna est, in quibus obedientia commendatur: non agit perperam, quia nihil contra conscientiam facit suam, nō flatur de beneficijs Dei: non est ambitiosa, quia omnem respuit dominatum: non quærit quę sua sunt sed quæ Christi vel proximi sui: imo etiam oblata non repetit: non irritatur ad iracundiam, subaudi: non cogitat malum, vt malum pro malo refundat: non gaudet super iniquitate, subintellige alterius. Eius enim iniquitas nulla, omnia suffert patienter: omnia sperat dicta vel promissa à Deo: omnia sustinet obediendo humiliter, Qui ergo ex charitate obedit, legem mandatorū Dei adimplet, quam sine charitate aliquis omnino implere non potest: ideo est ipsa finis legis, mandatorum impletio, & terminus. Perfectæ consummationis vidi finem latum mandatum tuum nimis: hæc est testimonium conscientiæ nostræ, hæc est gloria no-

Rom.8. bis obedientis à spiritu veritatis, qui perhibet testimonium spiritui no-

1.Petr.1. stro quòd filij Dei sumus regenerati in spem vitæ per resurrectionem Iesu ex mortuis. Quam generationem Iohannes Euangelista insinuans dicit. Scimus quia qui natus est ex Deo non peccat, quia cœlestis genera-

1.Ioan.5. tio, innouatio scilicet charitatis, eū seruat, id est charitas, per quam præuidit Deus, eum fieri conformem imagini sui Filij. Nam & si Dauid pro-

2.Reg.11. ditioni adulterium homicidiúmque adiecerit, licet septem dæmonibus

Marc.16. Magdalena laborauerit, licet Petrus culpā apostasię incurrerit. Charitas

Matth.26. Luc.22. Ioan.18. vitæ innouatio est: per quam crucifigitur in nobis vetus homo, terrenus, carnalis, & animalis. Sic ambitiones, & concupiscentiæ mala opera, praua desideria, charitate noua faciente omnia, euanescunt. Nunc autem si noua creatura est, in ipsa vetera transierunt.

DE DILECTIONE PROXIMI, & progressu ejus.

CHaritas nunquā otiosa est: semper in alterum se porrigit, vel in proximum, vel in Deum. Natura nimirum charitas est, & amare, & velle amari. Sicut enim ignis non potest non ardere, sic charitas non potest non amare. Amor siquidem ignis est: & ideo amare, ardere est: ignem, inquit, veni mittere in terrā, ignis semper ad exteriora se porrigit, & incendens alia exterius in se crescit. Sunt equidem homines amantes se, & suis inseruientes desiderijs, hi mortui sunt viuentes, sicut scribit Apostolus de vidua, quæ in delicijs mortua est, proprium amorem seu priuatum Apostolus reprehendens: Erunt, inquit, homines se ipsos amantes: ita solliciti circa propriam curam, vt de proximi vtilitate non curent. Dilectio sanè se trāsfundit in alium, quia esse solitaria dedignatur. Nam vult communicari alij, ne sit sola. Quia igitur illo sūmo & beatissimo bono, cùm illud obtinuerimus, vnusquisque pro sua capacitate fouetur: capaciores autē erūt omnes simul, quoniam singulariter, si per se censeatur, procul dubio cumulatior erit illa felicitas, Sed quod plenè habere in se non potest, habere possit in altero. Verum habere suum, vel facere bonum alterius, in eo dilexerit. Sed nec bonum in altero diligit, nisi alterum ipse amet. Congrue, igitur, secundo præcepto, diuinæ legis auctoritas non informat: Diliges, inquit, proximum tuum. Cæterum quia Deus, summa nostra beatitudo, est fructus & in nobis, atque in proximo, ideo ipse ex toto diligendus est tibi, vt diligas eum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omni virtute tua. Propterea, quia de fœlicitate proximi tantùm gaudebis, quantum de propria, rectè subjungitur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Duo igitur nobis diligenda sunt ad fruendum, Deus & Proximus: dissimiliter tamen Deus, vt eo fruamus in seipso, & propter seipsum, proximus vt ipso fruamur in Deo, & propter Deum. Propriè autem dicitur, Fruamur Deo, proximo autem impropriè, licet Apostolus ad discipulum dicat: Ita ego te fruar in Domino, cùm autem scriptum sit: Deum nemo vidit vnquam. Deus tamen qui lucem habitat inaccessibilem, nostris cordibus sæpe aliquantulum suæ lucis clementer infundit, cùm ipse sit charitas, per Spiritum sanctum se nobis pro modulo nostræ infirmitatis insinuat, cúmq; de illo scriptū sit: Domine apud te fons est vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, ipse nihilominus est fluuius, cuius impetus lætificat ciuitatem Dei, ipse per Isaiam Prophetam dicit: Ecce ego declino in vos vt flumen pacis, & vt torrens inundans gloriæ gentium. Et quæ est hæc, ciuitas, quam fluminis impetus lætificat, quæ à voluptatis & gloriæ torrente potatur, nisi eorum communio, quorum vnum cor & animam vnam facit Deus in glutino charitatis? Diliges, inquit, proximum tuum sicut te ipsum, ac si dicat, dilige consortem tuæ naturæ, qui tibi futurus est

Luc. 12. 1. Tim. 5. 2. Tim. 3. Deut. 5. Leuit. 19. Matth. 5. Matth. 22. Marc. 12. Ad Philem. Ioan. 1. 1. Ioan. 4. 1. Tim. 6. Psalm. 35. Psalm. 45. Cap. 66. Matth. 22.

consors gloriæ meæ Dilige te ipsum in altero, agnosce in imagine mea, & propter me misericorditer age cum proximo tuo, ne tibi apud me misericordiæ aditum intercludas. Quocirca Deus bonorum nostrorū non indigens, nobis delegauit pro se fratres & proximos nostros, quibus quasi eius vicarijs beneficia impēdamus, qui si egent, eisdē exhibere vellemus. Quomodo enim quis Deo, qui nullo eget, & quem videre non potest, impendit misericordiā, si fratri, qui indiget, & quē nō videt, cōpassionis affectū non exhibet. Prius equidem diligebat se homo propter se, & erat carnalis

Ephes. 5. hic amor: prius enim quod animale, deinde, spirituale, ideo autē hic amor carnalis est, quia nemo carnem suam odio habuit. Porrò ne de cætero hic amor euagetur in malum, apponitur ei frenum temperantiæ: & indicitur ei præceptū quo consortem naturæ suæ diligat, vt se ipsum. Quantū ergo homo se ipsum diligat, dummodo proximum in mensuram ejusdem dilectionis admittat. Exigit autem amor proximi idem velle, idē diligere, idē appetere, & omnibus secundū Deum in mutuis voluntatibus consentire.

QVOD IN AMORE PROXIMI DEBET OMNIVM ESSE PLENA COMMVNIO

EST equidem in vera proximi charitate plena communio. Siue enim aliquid quod deceat communicari, quis habeat, vel non habeat, tum charitas illud habenti & non habenti communicat. Quod si habet, cōmune facit alijs, & amat in alijs, quod non habet. In aduersis etiam specialiter habet locū voluntatum cōmunio, per quam efficitur vtriusque vnius ne-

1 Cor. 13. cessitas: vt cùm vnus patiatur dolendo, patiatur & alius cōdolēdo. Gratia siquidem Domini nostri Iesu Christi & charitas Dei & communio Sācti

Rom. 5. spiritus istos mutuæ communionis affectus operatur in nobis. Nec enim charitas sine communione est, nec sine communione Spiritus sanctus, Charitas autem diffunditur in cordibus electorum per Spiritum sanctum, qui datus est eis.

QVOD SANCTA COMMVNIO MANAVIT A DEO IN ANGELOS ET HOMINES.

Ioan. 10. DE hac ineffabili vnione, de qua filius dicit: Ego & Pater vnum sumus, emanauit quædam communio in Angelos, in qua per Filium & Spiritum sanctum firmati sunt. Scriptum est enim: Verbo Domini

Psalm. 32 cœli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Propterea in eis est idem velle, idem nolle. Ideo amantur singuli à singulis, vniuersi ab vniuersis, ad instar communionis angelicæ diffusa est Dei charitas hominum cordibus per Spiritum sanctum. Sic enim Dominus per Iohelem quandoque promisit: Effundam, inquit, de spiritu meo super omnem

Ioel. 2. carnem. Hujus spiritus communio procedit in hominum corda, vt scilicet quæ propria sunt vnius, fiant aliis ex charitate communia. Quod

beatus

beatus. Petrus infirmans dicit: vnusquisque sicut accepistis gratiam alterutrum administrantes: Si quis loquitur, sicut sermones Dei: si quis ministrat, sicut ex virtute quam administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus. Ab ineffabili fonte summæ trinitatis diuinationes accepit ista communio. Et in vnitate spiritus Dei & baptismi. Ecclesia primitiua fundata est. Sicut Apostolus breuiter tangens: vnus, inquit, spiritus, vna fides, vnum baptisma: In hac autem communione spiritus, fidei & baptismi, erat multitudinis credentium cor vnum & anima vna. Ecce mira vnio cordium, & identitas voluptatum. Nec quisquam eorum possidebat aliquid, quod suum esse diceret, sed omnia erant eis communia. Diuidebantur autem singulis provt vnicuique opus erat, Sed quid sibi volunt ista communio, & ista distributio? Si distributio erat tibi, quo modo ergo communio? Nam distributio rem distributam ei cui datur, appropriat. Communio autem habere aliquid proprium detestatur. Porrò charitas, abhorrens quæ distribuuntur, non vult esse propria, sed vt in communionem transeant distributa. Testimonio Apostoli: Diuisiones gratiarum sunt, & diuisiones ministrationum, & diuisiones operationum sunt. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, & vnusquisque proprium donum habet ex Deo. Alius quidem sic, alius verò sic. Facit autem charitas, vt quod vnusquisque accepit, non sibi, sed Deo, sed proximo accepit: vt non suam, sed Dei gloriam, non suam, sed vtilitatem proximi, ex Dei munere quærat. Charitas enim non quærit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi aut in Christo Iesu proximi sui. Vides oculo fidei, quòd in illa sanctissima Trinitate vna est virtus, vna essentia, quæ tribus personis cōmunis est. Persona verò à persona propria notatione discernitur, Nec beneficia communionis, aut potius vnionis impedit, quod solus pater est pater, vel solus filius filius: est enim pater non sibi, sed filio, cui de sua substantia genito dedit vitam habere in semetipso. Facit ergo charitas, vt omnia sint inter proximos communia: & tunc singulis propter proprias necessitates propria sunt conferenda subsidia. Quod enim vnusquisque sibi recepit, à communionis beneficio non recedit. Habet enim & sibi & alij quicquid habet, imo alij amplius, minus sibi intelligant ergo homines quicquid recipiunt ex dono cœlestis gratiæ, non suum, sed omnium esse, timeant obesse, si illud quod eis à Deo indultum est, non faciant in commune prodesse. Eis enim gratia obest, si aliis per eos non prodest. Quòd si communicant gratiam, trāsferunt eam in Dei gloriam, propterea quicunque communicat donum, & dabitur, & abundabit. Et sic verè habet id quod habet. Ei verò qui sic non habet, & id quod videtur habere, auferetur ab eo. Gratia siquidem Dei homini data est in creditum, & in causam mutui tra sit. Accipientem enim obligat Deo, & proximo, Deo ad exhibendam gloriam: proximo ad gratiam communicandam. Hic est iustus, qui miseretur, & commodat. Homo verò delinquit, si contra pactum dati & accepti, seu crediti & mutui venire præsumat, Scriptum est enim Mutuabitur peccator, & non soluet.

1. Petr. 4 · Ephes. 4 · Act. 4. · Ibid. · 1. Cor. 10. · 1. Cor. 13. · Psalm. 36.

QVOD NON EST COMMVNIO Bonorum ad Malos.

HVic fonti, huic sanctæ communicationi communicat alienus, auarus, aut cupidus, seu quisquis est fidei Christianæ aut contrarius, aut
Genes. 15. diuersus, qui autem dona Dei communicat, indiuisos ad proximum conseruat affectus. Iste, vt columba & turtur. Abraham ex præcepto Domini diuidente vaccam, & capram, atque arietem, & ponente vtrasque partes altrinsecus, nullam recipit sectionem. Sit ergo proximorũ indiuidua communis affectio, Sic tamen in vnum, quòd ibi non sit assensus in malo: Sic diligatur proximus, ne laudetur in desiderijs animæ suæ. Qui enim peccatorem in hoc diligit, proximum bene odit. nam sicut prædiximus, non est proximi vera dilectio, si non firmetur & fundetur in Christo. Christus e-
Ephes. 4. 1. Pet. 4. quidem ipse est nostræ communionis vinculum: firmans inter nos vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Et qui, juxta verbum Iob, facit pacem in similibus suis. Ipse est pax nostra, qui facit vtraque vnum. Consilio itaque beati Petri mutuam in nobismetipsis charitatem studeamus habere: quam sincera beneuolentia foueat, quam simulatio non advmbret, nec suspicio interrumpat. Hanc hominum cordibus Christus imprimit: & exemplo
Ioan. 15. confirmat: Hoc est, inquit, præceptum meum, vt diligatis vos inuicem, sicut dilexi vos.

QVANTO SIT DVLCIOR AMOR, QVO nos diligit Deus, amore, quo eum diligimus.

QVantum præeminentior est humanitate diuinitas, tanto amor Christi quem habet ad nos, amore illo quem habemus, ad illum, vel ad proximum, dulcior, firmior, atque profundior, violentior, penetrabilior, interior, & compassibilior, feruẽtior atque suauior. Omnes maternos affectus, omnes fratrum conjugúmve consensus, illa quam habet ad nos ex
Ierem 3. Ibid. Isai. 66. inæstimabili charitate, trãscẽdit, Ipse paternę gratiam lenitatis exprimẽs in se ipso, fidelem ad animã loquitur dicens: amodo voca me Pater meus es tu. Dux virginitatis meæ tu es. Et illud: patrem vocabis me, & post me ingredi nõ cessabis. Ipse materna nos benignitate pręueniens: Quemadmodũ, inquit mater cõsolatur filios suos, ita ego cõsolabor vos, & rursũ:
Isai. 49. Nunquid potest mater obliuisci infantem suũ, vt nõ misereatur filio vteri
Cant. 4. suiʔ Et si mater oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ipse in se modũ
ibid. supernæ dilectionis assumens, animæ fideli sic loquitur: Hortus conclu-
Cant. 5. sus soror mea, & item: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Amicus est cùm & ipsa de illo: Talis est, inquit, dilectus meus, & ipse est amicus
Isai. 62. meus, Spõsus est; cũ de illo dicitur: Gaudebit spõsus super te Deus tuus.

Hoc ergo ſentiamus in nobis,quod in Chriſto Ieſu,qui extendens manus in diſcipulos ſuos,vocat eos fratres,& quod amplius eſt, matrem , & patrem, atque ſororem, omnem ſcilicet qui humiliter,qui ſanctè, qui caſtè, qui ſocialiter ejus,aut proximi fecerit voluntatem. Matth. 12 Marc.3 Luc.8

QVOD EX MVTVO MEMBRORVM NOSTRORVM OBSEQVIO IN AMOREM PROXIMI ERVDIMVR.

ILlud etiam in proximi dilectione notetur attentius, quod ipſa natura corporis noſtri ad mutuæ charitatis etiam obſeruantiam nos informat. Rom.12. Multi enim vnum corpus ſumus: alter verò alterius membra,Vnus autem ſpiritus vniuerſa membra viuificat , eorúmque compages mutuis obſequiis, & alterna compaſſione conſiliat. Oculus non ſolummodo ſibi videt, ſed dirigit greſſus pedum. Os non ſibi ſoli comedit, nec ſtomachus ſibi ſoli digerit, ſed vtrunque communi membrorum vtilitati deſeruit. Lingua, ſi quod membrum læditur, moleſtiam illius, compaſſione, ſuam faciens,lædentem redarguit, dicens,quid me lædis?cor de communi vtilitate ſollicitum,conſilia membris omnibus profutura diſponit. Manus, quæ nec famulari quandoque membris abiectioribus erubeſcunt, ſe in vſum publicæ vtilitatis exercent. Quòd ſi manus vna caſu aliquo fortè lædat alteram,illa quæ læſa,eſt non repercutit,nec ſe erigit in vindictam. Manus autem quæ lædit, quaſi ſe ipſam accuſans,remedia meliora, quæ poteſt, læſæ ſorori apponit: ex humilitate & ſolicitudine ſua ſibi indulgeri poſtulat: & omnem ſuſpicionem malitiæ, ſtudio ſolicitæ compenſationis eliminat. Si manus oculorum obſequio vibratum in aliud membrum ſenſerit gladium imminentem,ipſa ſuum minimè diſcrimen attendens plus alij quàm ſibi timens, gladium excipit: Et vt alij parcatur, ipſa ſibi non parcit. Sit ergo in nobis lex illa communionis, quæ in membris noſtris ſcripta eſt, vt vnius Spiritus nos omnes, quaſi vnum corpus viuificet, vt per veram cordium vnionem maneamus in Deo, & Deus in nobis,quatenus omne corpus per nexus,& juncturas,membrorúmque compages creſcat in menſuram plenitudinis Chriſti.

QVOD EX PRÆCEPTO DEI TENEMVR DILIGERE INIMICOS

INter proximos diligere præcipimur inimicum , &, quod præcedentibus aduerſari videtur,odio habere amicos,quod mirabili artificio charitatis diſpenſatio diuina decreuit , vt ſcilicet voluntas hominis , quæ prompta in odium inimici mandatæ dilectionis imperio refrenetur. Et quæ nimis prompta erat ad diligendum amicum , cenſura Diuinæ legis, quæ amico indicit odium , temperetur. De virginitate , de eleemoſyna de humilitate, de poſſeſſione dimittenda & danda pauperibus,de viſitandis infirmis , & de aliis operibus miſericordiæ conſilium habemus Matt.5. Luc.6

à Domino, & de his, licet adjunctam quandoque vtilitatem non habeat, retributionem exspectamus ęternā. Verumtamen de inimici dilectione, certo & expresso decreto dominus in Euangelio nos astringit. Ita quod si quis inimicum odit, diuinæ legis pręuaricator existit. Diligite, inquit, inimicos vestros: benedicite iis, qui oderunt vos: Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Et modum mercedis adjungens: Vt sitis, inquit, filij patris vestri, qui in cœlis est, summa bonitas Deus. Pro cuius amore vim tuæ voluntati facere te oportet: Vt sicut ipse solem suum oriri facit super bonos & malos, ita eodem oculo gratiæ amicum & inimicum, pro ipso respicias. Si autem eum diligas, quia te amat, lex amicitiæ hoc exigit. Si amicum pro Christo amas, hoc cedit ad meritum: Sed tantò differentius & eminentius mereris gratiam Dei, si tuæ pro Christo imperans voluntati, inimicum diligis propter Deum. Audi quid veritas in Euangelio dicat: Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne hoc publicani faciunt? Sed & vrsi, & leones: & lamiæ circa suorum dilectionem, naturæ inseruiunt. At si Christi discipulus es, aut professor, malefacientibus benefacere, & orare pro persequentibus te oportet. Exigunt enim ordo cœlestis justitiæ & Diuinæ, & gloria æquitatis, vt qui iam illuminati sunt à sole justitiæ, orent vt & illuminentur eorum aduersarij, & qui tenebræ sunt, fiant lux in Domino juxta orationem Prophetæ dicentis: Quoniam illuminas lucernam meam Domine, illumina tenebras meas. Paulus dicit: Nemini malum pro malo reddentes, nec maledictum pro maledicto. Christus, teste beato Petro: pro nobis passus, nobis reliquit exemplum, vt sequamur vestigia ejus. Ipse pro suis crucifixoribus exorauit. Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Hæc vestigia secuti sunt tam Iacobus & Stephanus, quàm etiam alij, qui inter angustias mortis, occisores suos totis præcordiis animæ, astrinxerunt amplexibus intimæ charitatis. Ille siquidem quem tuum reputas inimicum, sibi & non tibi inimicus est, sibi obest & non tibi. Cui nocere homo existimas, & ipse ad innocentiam te promouit. Scriptum est enim: Abel esse non potest, quem Cain malitia non exercet. Si malum pro malo, maledictum pro maledicto retribuis, jus in causa propria tibi dicis, téque in te tua tibi judicem faciens, eum, cui omne judicium dedit Pater, qui dicit, Mihi vindictam & ego retribuam, quantum in te est, judicandi ac retribuendi potestate destituis. Tuis igitur inimicis, illum pro Christo, amorem exhibeas, quem te diligentibus exhibes: licet hoc tibi prima facie videatur amarum, hoc amore dulcissimos in te fructus percipies. Nouum quidem præceptum est, à quo emanat illa dilectio: nam cùm veteris legis edicto præcipiamur amicum diligere non vmbraticè, non simulatoriè, sed opere & veritate, ideo legislator non contentus dicere, Diligite inimicos vestros, sed apertè insinuans voluntate & opere diligendos, adjecit, Benedicite iis qui oderunt vos, & iterum: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: Si sitit da illi potum. Hoc enim facies carbones congeres super caput ejus. Caput interioris hominis est ratio, nec aliquis est adeo crudelis, qui ad collata beneficia non mitescat,

Matth. 5. Luc. 6 — Matth. 5 — Psal. 16. Rom. 12 — 1. Petr. 2 — Luc. 23. Actor. 7. — Deut. 32. Rom. 12. Heb. 10. — Matth. 5. Luc. 6. Rom. 12.

qui ad proximi benevolentiam odium odio non habeat,qui cogitationes charitatis,quasi carbones ignis,remoto calore iracundię,non attendat.In eo itaque,qui te molestiis inquierat, dilige imaginem Dei naturæ.Et sic peccatum ejus odio habeas, vt diligas peccatorem. Hoc est enim odium perfectum:Perfecto,inquit,odio oderam illos.Recole charitatem Ioseph ad fratres impios,Moysi ad populum rebellem, Dauid lugentis persecutores grauissimos Saul,& filium patricidam.Et vide,quod licet Euangelicus legislator Christus proprius promulgauit hujus dilectionis decretū: Multi tamen patres antiqui, gratia inspirante, humiles, priùs ipsius obseruantiam coluerunt.

Psalm. 138 Genes. 42. Exod. 32. Samuel. 2. Reg. 1.

QVOD SECVNDVM DIVERSOS STATVS hominum in dilectione diuersi sunt gradus,

Illud autem dignum annotatione censemus,quod in proximi dilectione, ordo & gradus eorum qui diliguntur,aut diligunt, sæpius variat. Constat enim quosdam aliis præesse, quosdam subesse,aliis verò coesse, quosdam etiam prodesse aliis,vel obesse.His omnibus necesse est judiciū discretionis adesse Superior quidem debet inferiorē corripere. Et necesse est ad virtutis opera districtè compellere, sic tamen vt in correptione dilectio exhibeatur,in coactione compassio. Si verò inferior in ordine suo legitimè conuersetur,vt ad meliora conscendat moueri potest,nisi salutaribus monitis vel exemplis Maximè, si superior ad hoc inferiorē anhelare cognouit proprio desiderio voluntatis. Ad inferiorem pertinet consilium in dubiis à superiori petere,reuerentia assistere,supplicare deuotè,humiliter obedire. Debet æqualis suo æquali honesta suggerere, in lętis aut tristibus,cōgratulationis vel cōpassionis affectus inpendere,ejus vtilitati,vel necessitati succurrere,se mutuò fouere.Sanctis collocutionibus,& honore inuicem præuenire.Eum qui prodest, i. amicum, tenetur amicus in præcordiis animæ & visceribus charitatis amplecti:Eum verò qui obest,id est inimicum,sustineat patienter: errata clemēter indulgeat, & impendat illi necessaria propter Deum.Sic autem diligendus est proximus,vt non habeatur ad illum charitatis affectus, quo supra te diligis Deum:nam si Deum non diligis,nec proximum diliges vt te ipsum.Scias quod ex dilectionis mensura,qua diligis Deum,potes existimare quantū proximum diligas, vel te ipsum. Porrò qui Deum non diligunt, nec se. Si autem non diligunt se, nec proximum sicut se: Ideo ex dilectione Dei potes, quam habes ad te & proximum, dilectionem certa existimatione metiri.

Æqualis suo æquali debet honesta suggerere.

STVLTA EST DILECTIO, QVÆ PRO VTIlitate aliena,suæ patitur animæ detrimentum.

ILli autem enormiter errant, qui sic arbitrantur vnumquemque proximum diligendũ, vt duos plus quàm vnum diligere teneantur, vt ex numero proximorum diligendi quantitas censeatur. Sanè non dicitur: Diliges proximum quantitate, sed sicut te. Nec ex multiplicitate personarum multiplicanda est affectio charitatis. Sic enim centum, aut omnium vniuersitatem teneret diligere supra me. Quod omnino rationi obuiat, & saluti humanæ. Quam enim æstimationem dabit homo pro anima sua? vel quid prodest ei ad salutem æternam, si lucretur vniuersum mundum, suæ autem patiatur animæ detrimentũ? Nec videtur huic sententię aduersari quod Moyses supplicãs pro populo Israel, dicit: Domine, aut dimitte eis, aut dele me de libro tuo. Nec illud, quod Apostolus dicit, Optabam aliquando Anathema esse à Christo pro fratribus meis secundum carnem. Moyses enim quasi materno affectu populũ diligebat. Mater autem paupercula si non aliàs intromittatur ad desiderabiles sibi cibos, nisi foris filium derelinquat, quid diceret illa, nisi aut mecum admittas filium meũ, aut vtriq; interdicas introitum? Affectum quidem Moyses prodidit, quem habebat ad populum, sed consilium non expressit: Sic etiã Apostoli verba ex affectu potius, quam ex cõsilij judicio censeantur. Quidam tamen hoc verbum sic intelligunt, quod scilicet amplius optabat pro fratribus suis anathema esse à Christo, i. à secreto meditationis ab orationis instantia, & à contemplationis arcano. Nam pro fratrum salute quodammodo separabatur à Christo, qui cùm orando & contemplando vacaret, ad mundi strepitum & ad labores seculi rediens, quodammodo auellebatur à Christo. Sanè nullus aliquo præcepto, vel aliqua ratione tenetur salutem animæ proximi, perditione animæ suæ aut corporis ejus liberatione citra spem perpetuæ salutis, proprij corporis interitu, procurare. Quod & pręcipimus pro fratribus animas ponere, ad vitæ contemptum, non ad animæ, pro qua Christus mortuus est, pertinet detrimentum. Sic enim pro fratribus vitam ponere, non est animam perdere, sed saluare. Proinde ij qui morte propria tẽporali dominos suos à morte redimunt, rectè quidẽ hoc faciunt, si potius salutem animæ suæ, quàm liberationem alieni corporis in causa constituunt. Cùm enim eis conscientia dictet, quòd fidem dominis suis debeant exhibere, videtur etiam cõsonum rationi, quod suę vitæ corporali, vitam dominorum debeant anteferre. Verùm si pro captanda gloria, aut pro fama seruanda tali se discrimini objecerint, egerunt temerariè: quia in sola fama populari, mercedem sui sanguinis posuerũt. Dilectione itaque, & maxime pro salute multorum, potest quis salubriter morti suum corpus exponere. Vt autem, pro salute totius mundi, suæ patiatur animæ detrimentum, nec potest ratio, nec amoris regula tolerare. Animam enim suam perdere, est recedere à dilectione Dei, carere iussione illius, & sententiam perpetuæ damnationis incurrere.

Marc. 8. *Exod. 32.* *Rom. 9.*

SECVNDVM MANSIONES ANIMANTIVM IN ARCHA NOE, ASSIGNANTVR IN anima dilectionis varij gradus.

Sic ergo

SIc ergo proximus diligatur, vt secundum exigentiã meriti, aut dignitatis ipsius, vnus alteri præferatur: & maior in exhibitione certi ordinis mẽsura seruetur. Præterea sic graduum modos, & ordinum status vnicuique dilectionis censura distribuat, provt ei debentur. Ad cuius rei euidẽtiam exemplarem in anima diligentis, quasi in Archa Noë de imputribilib. lignis, i. de sanctis cõpacta virtutibus assignemus, tristega & mãsiũculas, & inimicos, & amicos extraneos & familiares in sinu cordis, juxta singulorum dignitatem & ordinem collocemus. Bestias itaque, bestiali sæuitate grassantes, persecutores videlicet nostros, receptaculis inferiorib. deputemus, quib. & orationum suffragia, & solatia vitæ communis, ex Euangelica constitutione debentur. Quia non sunt mansiũculę exteriores iis de hoc hominum genere, qui foris sunt, exteriora condimus. Illos verò qui nobiscum ejusdem fidei professione censentur, nequaquam ab interiori mansione repellimus: locum istis assignamus superiorem reptilibus, jumentis, iis scilicet qui terrena sapiunt, aut qui ventri & libidini seruientes, in stercoribus vt jumenta putrescunt, talibus & orationis consilium, flagellumque correctionis impendimus, & præ inferioribus. Sed post superiores viuendi subsidia indulgemus, in quibus qui proximitate naturæ, vel humanitate officij, vel beneficio nutriturę nos tangunt, interiora committimus: interiora cæteri non merentur. Sunt qui nec bestias, feritate: nec reptilia terrenorum desiderio imitantur: Sed nec statum humanæ firmitatis, aut virtutem transcendunt. Inter istos autem, qui quanto nobis est aut carne conjunctior, aut gratia mortalitatis acceptior, tanto sit nobis ad animæ præcordia & sinum charitatis interior. sanè locus prę dictus eminentior volatilibus cedit: Isti pennis virtutum supra hominem transcẽdẽtes, tantò sint in archa nostri spiritus altiores, quanto eos crẽdimus Deo familiariùs inhęrentes. Inter quos illi quos affectio nobis arctius glutino charitatis vniuit, secretius in nostri pectoris arca & suauiùs recondit i, exactissima cordis beneuolentia foueantur. His omnibus præeminet quidam gloriosior locus, cui hujus archæ fabricator & rector, speciosus forma præ filijs hominum, splendor & figura substantiæ Dei patris, præsidet: omnésque cæteros ordines ineffabili claritate serenans attingit: à fine vsque ad finem fortiter, suauiter vniuersa disponens: ipse hujus spiritualis archę latitudinem ad vnum dilectionis cubitum lineari dimensione traducit: ipse præ omnibus nostros affectus in se dirigit. Ipse in habitaculo cordis nostri & superiorem & in inferiorem sibi locũ exigens, à seipso diuitias gloriæ suæ nobis indefessa, & indeclinabili bonitate proponit.

Psal. 44. Heb. 1. Sap. 8

DE DIVERSITATE AFFECTVVM, EX QVIBVS motus, & vsus dilectionis excitatur, & fructus.

Affectuum diuersitas ex quib. motus dilectiones excitatur.

IVxta hanc ordinum varietatem & graduum diuersitatem, formantur affectus: motũ & vsum dilectio mutuatur. Ad expressiorem verò noti-

tiam affectuum dilectio nascitur, proficit, exercetur: Sciendum est quid sit dilectio, qualiter in charitatem transeat, vel ab ea degeneret, aut in suæ natiuitatis informitate subsistat. Iudicio & existimatione quorumdam.

Dilectio. Dilectio est quædam vis animæ rationalis, appetitiua rerum quas sibi quis eligit ad fruendum. Et licet hæc vis animæ simpliciter in se sit quoddam bonum, homo tamē pro sua libertate arbitrij bene vtitur hoc bono per gratiam adjutus: vel abutitur, per justitiam derelictus: Illius itaque bonus vsus bonum amorem, & hominem commendabilem facit: è conuerso, abusus ejusdem amorem malum & hominem damnabilem facit: Vsus autem versatur in tribus, in electione, in motu, in fructu. Electio est ex deliberatione: Motus ex desiderio, & actu: fructus ex vtilitate pēsatur. Et ex fine deliberationis quidem est discernere inter amara & dulcia: inter delectabilia & aspera: inter Creatorem & creaturam: inter corporalia & æterna. Procedit ergo electio rei, quam quis desiderat ad fouendū. Ex illa electione occultè mouetur animus ad desiderium: vt cùm adeptus fuerit quod elegerit, fruatur eo: idem cum delectatur, vtatur. Sic est electio, amoris inchoatio: motus desiderij, actus: finis verò siue vtilitas fructus. Si ergo mens id ad fouendum elegerit quod oportet: & appetitus ejus moueatur, vt decet eodémque fruatur vt debet, iam discreta electio, tam competens motus, tam salubris & desiderabilis fructus merito charitatis appellatione censetur: Sic electione charitas inchoatur, exercetur motu, fruitione perficitur. Verum si animus eligat imprudēter, moueatur indecenter, turpiter abutatur, ex istis cupiditas oritur, inualescit atque perficitur. Habes itaque duos fontes boni, & mali duas origines seu radi-

1 Tim. 6. ces. Omnium enim bonorum radix est charitas. Omnium malorum radix cupiditas. Porrò iis erit deliberatio circūspectior, intelligentior, purior: oculus ratione acutior, considerans quantum homo alij creaturæ præcellit: quòd quicquid desiderabile est in mūdo, perplexius hominem inuoluit miserijs, quàm promoueat ad beatitudinis statum, metiens suæ per omnia priuilegium dignitatis: vide quam salubriter homini lex diuina præcipiat. Et soli obedire, cui seruire regnare est, & id solum appetere, in quo solo, summa largitudo est. Indignans ergo, diuitiis aut dilicijs temporalibus quosdam latriam exhibere: Non sint serui auaritię Idololatrię, pecuniæ, ei duntaxat deuotam exhibet obsequelā, de quo sacra scriptura

Deut. 6. præcipit dicens: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quia igitur intelligit homo, quòd tāta scientia, tam sublimis, & præeminens sit diuina natura, vt sola possit hominem beatum facere, eum sibi specialiter eligit ad fruendum quidem, beati merito videt obsequiū sin-

Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10. gulare. Sic Dei dilectio inchoatur, sic promouetur, exercitio desiderij comitatur. Ponit itaque lex diuina, & quasi in corde hominis scribit primū de dilectione præceptum. Diliges inquit, Dominum Deum tuum.

DE MOTV AD DESIDERIVM.

POrrò qualiter in electione rerum, quę pręrendunt vmbratilem fœlicitatis imaginem, quosdam exagitet spiritus vertiginis & erroris, iam delibauimus: Restátque diligentius aperire, qualiter & quibus adminiculis ad electionem appetendorum moueatur. Fit autem motus, vel intus ad desiderium, vel foris ad actum. Ad desideriũ scilicet, cùm quodam interno appetitu mouemur & allicimur ad fouendum. Ad actum verò mouemur cum ad aliquid exterius agendum quadam amoris affectione compellimur. Et notandum quod amor quibusdam velut incentiuis excitatur ad desiderium vel ad actum: quæ cursum amoris dirigunt: eíque formarum diuersitatem pro varia sui qualitate præscribunt. Sunt duo præcipuè quæ mouent & excitant animum ad desiderium & ad actum, eíque diuersas species imprimunt, affectus, & ratio: nec mirum, aliquando enim amoris affectus & ratio, vel ad actum exteriorem, vel ad interiorem stimulat appetitum. Affectus est erga aliquem quædam animi spontanea dulcísque ac suauis inflectio. Affectuum verò alius spiritualis, alius rationalis, alius officialis, alius naturalis.

DE SPIRITVALI MOTV DESIDERIVM.

SPiritualis est quoties Deus occulta immissione gratię, vel alicuius verbo seu exemplo, aut correptionis paternæ flagello, aliquem ad diligendum, quod honestum est & salubre, inuitat: ac desiderium vitæ correctionis inspirat. Est etiam spiritualis à contrario, quotiés in eum, quem Deus reprobat fieri immissiones per Angelos malos permittit. Sic miser ad illicita defluit. Sicut de quibusdam propheta commemorat: Spiritus fornicationis decipit eos, ni fallor. Amnon filius Dauid mali Spiritus immissione resolutus, affectu noxiæ voluptatis in proprię sororis exarsit amplexus: domúmque tanti patris contaminans incestu, fratris in se gladium prouocauit, Futuri denique parricidij, quo patrem suum infœlix Absalon regni cupidus infestaturus erat, cautionem & materiam seminauit. Osea. 4. 2. Reg. 13.

DE RATIONALI MOTV.

RAtionalis affectus est, qui ex alienæ virtutis consideratione excedit. Hic affectus auditu nascitur: quoniam triumphali martyrum passione audientium accendit corda quadam suauissima deuotione. Quis enim audiens in beati Pauli memoria pericula latronum, & cætera, quæ longum est enarrare: insuper vocem fortitudinis: vocem virtutis: hominem in omnibus institutum posse omnia in eo qui ipsum confortabat: paratum satiari, & esurire: abundare, & penuriam pati: paratum alligari in Ierusalem: & animam ponere pro fratribus suis: desiderantem dissolui, & esse cum Christo: Quis inquam, hæc in animo sollicita commemoratione describat, & non moueat eum quædam 2. Cor. 11. Philip. 4. Act. 21. 1. Ioan. 3. Philipp.

grata & suauis affectio? Quis recogitans verba constantiæ in beato Laurentio, beatóque Vincentio, cæterísque martyribus, quasi scintillantia de
1. Reg. 17. corde ignito, & non accendatur erga eos suauissimus amor, & prompta deuotio? Hic affectus in Dauid & Ionatham sacratissimi amoris primitias consecrauit: ac socialis vinculum gratiæ paterna comminatione soluendum gratissimo fœdere mutuæ charitatis junxerunt. Visa namque immutabili pectoris in adolescente constantia, qua loricatum gigantem puer inermis prostrauerat: quod aliis fuisset inuidiæ seminarium, fuit in Ionatha virtutis argumentum. Anima ergo Ionathæ, testimonio scripturę, alli-
1. Reg. 18. gata est animę Dauid: & dilexit eum Ionathas, quasi animam suam. Hunc ipse Iesus, misericorditer in se transformans affectum intuitus adolescentem, qui ei virtutes suas annunciauerat, vt ait Euangelista, dilexit eum. huic affectui contrarius est irrationalis, qui comperto alicujus vitio, aut artificio turpi vt philosophia inani, aut stultissima in re militari audacia, alios ad indebitum ejus amorem inclinat: & quod miserabilius est, multis qui prodigi sunt detractores, Deo odibiles, aut scurrilitatis aut secularis ineptiæ sectatores, hæc commemoratio plurimum fauoris & applausus accommodat.

DE OFFICIALI MOTV

Exod. 2. Officialem censemus affectum, qui obsequio conciliatur, vt, dum Moyses Ægyptij sæuitiam declinaret officio sibi sacerdotis Madian conciliauit affectum. Cujus filias virgines licet alienigenas viriliter pastorum improbitate protexerat, admiratúsque beneuolentiam adolescentis, eundem non solùm sibi amicum, sed & generum, fieri postulauit. Cęte-
2. Reg. 17. rum cùm Rex Dauid fugeret à facie Absalon, cum officiosissima deuotione suscipiens eum Bertzelai Galaatites, ipsius etiam muneribus excitauit affectum: qui ejusdem animo adeo perseuerãter inhæsit, vt rex, inter pręcepta testamenti, à filio suo Salomone tantæ munificentiæ recompensa-
3. Reg. 2 tionem statim de hac vita migraturus indiceret.

DE NATVRALI MOTV.

Ephes. 5. Est etiam naturalis affectus viri ad conjugem, matris ad filium, ho-
Isa. 49. minis ad domesticum sanguinis sui. Nemo enim carnem suam o-
1. Tim. 5 dio habuit, & non potest mater obliuisci infantis sui, vt non misereatur filio vteri sui. Et qui domesticorum maximè suorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Hoc affectu ducti patres antiqui, narrantur astrinxisse suos posteros sacramentis, vt non in alienis, sed in patrum sepulchris, eorum corpora sepelirent, vt quorum animæ fuerant glutino charitatis vnitæ corpora etiam vnirentur beneficio sepulturæ. Matris affectum censuit sapiens Salomon in duarum meretricum

tricum disceptatione gladio explorandum: Cúmque, delato ense diuisio- 3.Reg.3.
nem pueri regis prudentia decreuisset, matrem affectus prodidit naturalis. Sic cessit affectui, quæ probitati non cesserat, & quæ laborauerat ne proprio pignore frustraretur, supplicat vt potius inimicæ tradatur: Obsecro, inquit date huic infantem viuum, & non occidatur: & è diuerso, quæ maternæ pietatis expers se ipsam obfirmauerat in jacturam alterius, nec mihi, inquit, nec tibi sit, sed diuidatur. Porro tertius affectus in pectore sancti Ioseph, præponderauit injuriæ: qui cum fratribus dispensatoria seueritate crimen explorationis inureret, videns eos sera satis pœnitentia de fratris proditione torqueri, sentiens affectum, auertit se parumper ab eis, & prorumpit in fletum. Hunc affectum à pijs visceribus Dauid, Gē 45.
nec filij persecutoris abrasit immanitas. A quo cùm ipse quereretur ad mortem, injuriæ oblitus est: memor naturæ, misit qui eius obuiarent insaniæ: se patrem in omnibus exhibens, persecutionem filij homicidę dissimulans, Seruate, inquit, mihi puerum Absalon. Hunc Saluator in se mi- 2.Reg.18.
rabili compassione transfudit affectum; dum videns ciuitatem, quę ipsius metropolis erat, ex qua illi patres secundum carnem, naturali pietate Matth.2. Luc.13.
commotus futurum eius deplorauit excidium. Reor etiam quod Paulus, Rom.9.
naturalis compunctus affectu, optabat quandoque anathema esse à Christo pro fratribus suis secundum carnem.

DE NATVRALI AFFECTV MIXTO.

AFfectui naturali, plurimum affinis est carnalis affectus qui bifariam diuiditur. Frequenter enim alicujus hominis nō virtus pensatur aut vitium, sed quædam exterioris hominis habitudo, vel motus, ad diligendum, aliquem intuentis animum impellit: verbi causa; si forma elegantior, si sermo vrbanior fuerit, si competentior habitus, si maturus incessus. Hæc in Moyse adhuc puero adeo gratia relucebat, vt contra ty- Exod.3. Hebr.12.
ranni Pharaonis imperium quo infantulos Hebræorum occisioni decreuerat, tribus mensibus à suis parentibus seruaretur; sicut Apostolus ait, eo quòd vidissent elegantem infātem. Oppositus denique periculo mortis, elegantia formæ illius pietatem filiæ Pharaonis illexit: qui adoptatus in filium magnus effectus est coram omnibus seruis Pharaonis. Et autem alius carnalis affectus, qui animam hominis ad desiderium noxiæ voluptatis emollit. Hic Dauid ambulantem in solatio domus suæ ad speciem Bethsabeæ peruertit, nec tantum peruertit, sed etiam dissoluit & irruit in dissolutum. & qui in alienæ vxoris damnabilem exarsit amplexum, quodam tertio motu in proprij militis crudelem armauit interitum. Hic affectus sapientiam Salomonis absorbuit, carnalíque libidine dissolutum, in spiritualis fornicationis barathrum, detestabiles Idolorum culturas, dejecit.

QVOD AFFECTVS SINE CONSENSV NON multum prosit vel obsit.

Affectus sine consensu nec prodest multum nec obest.

IN omnibus istis affectibus circumspecta moderatione vtendum est. Cùm enim sunt quædam origines vel radices amoris, eis excitari nec multum vtile si boni, nec execrabile si mali sunt, existimamus. Non est enim affectus amor, sed amoris origo. Nam spirituali, quē primo loco posuimus, plerique in sui perniciem sæpius abutuntur: Et per húc vltimum carnalē, quamvis cæteris suspectior habeatur, justissimi homines ad probitatis meritum titillantur. Quocirca non ijs affectibus moueri, sed secundum eos moueri, vtile vel noxium judicamus. Quando enim his affectus mouent animum, aut visitatio, tentatio, si citra consensum animi, isti in sua firmitate subsistunt. Porrò si secundùm hos affectus moueatur animus, jam ibi plena est ipsius consensio voluntatis. Consensio aut occulta est, & versatur in eius, aut manifesta, & vsque ad actum exterius exercetur: Vtrum autem secundū prædictos affectus, mens humana moueri debeat ad amandū, qualiter, & quanta moderatione, sequentia plenius declarabunt. Vtrùm quia duo quasi amoris incentiua & curricula diligendi posuimus, affectum scilicet & rationem, expedit vt causa majoris euidentiæ, de motu rationis aliquid memoremus. Mentem etenim, quam ad Dei proximíque dilectionem nullus affectus excitat, plerumque ratio mouet, & tanto sanctius, tanto securius, tanto defecauius, quanto nihil est rationali amore præstantius.

QVOD RATIONALIS TRIPLICITER EXCITATVR

RAtio siquidem, vt ad sui desiderium Conditoris excitet animam torpescentem, tribus innititur argumentis: Necessitati nostræ, vtilitati nostræ, nostræ etiam dignitati. Suadet enim ratio esse diligendum, quia hoc nobis est necessarium, quia commodum, quia dignum, necessarium, ne damnemur, commodum, vt saluemur; dignum, quia ipse prius dilexit nos. Et recōpensatio hujus dilectionis à nobis exigitur, cùm Deus sit sūmum bonum, sine quo nihil bonū. Necesse est vt desideretur, qui bonorū nostrorum non eget, & cujus beneficijs quotidie indigemus. Si ergo ratio ad Dei dilectionem animum mouere inceperit, prosequitur negotium suum, sciens non posse obtinere, nisi præceptis eius, ad probationem vitę dilectionis, obediat, quia non pensa ratio quantum nostræ naturæ consortem non solum propria deliberatione, sed ex præceptione diuina diligere teneatur: inclinans propositum suum vt proximo consulat, beneficiúmque quod sibi vellet impendi exhibens, in eo sui Creatoris imaginem recognoscat. Cùm autem omnis provt amicus nobis sit, aut non inimicus officiendo, vides quòd amicus est ex sanguine, vel ex gratia, non ini-

Ioan. 4

non inimicus, innocentia, inimicus, ex injuria. Vt ergo se amico impendat tua proponit ratio, vt non inimico subueniat, dico vt inimico; beneficio ex natura, ex officio, ex præcepto. Et natura, quia homo vel forte domesticus est: ex officio, quia beneficus, vt amicus: ex præcepto, quia proximus licet sit inimicus. Amplectitur ratio Dei præceptum quod diligit, & licet in hac dilectione non habeat affectum charitatis, tamen meritum non amittit.

QVOD MAGNA CAVTELA VTENDVM EST, Vt Singuli pro suis meritis diligantur.

POrrò cùm charitatis ordo, & regula diligendi hoc exigat, vt non diligat homo quod diligendum non est, diligátque quod diligendum, nec æque aut similiter diligat quæ inæqualiter aut dissimiliter diligenda sunt & subtiliter, & cautè censeo distinguendum inter duos amores, qui ex affectu & ratione procedunt. Proponantur enim homines duo, quorũ vnus sit trãquillus, suauis, hilaris, sapiẽs, & vrbanus, qui suę moralitatis fauore omnes sibi conciliet amore. Sit alter honestate maturior, prouectior sapientia, dotibus etiam omnium virtutum perfectior, sed austerior vultu, fronte tristior, sermone sæuior, vt illũ diligat mouetur intuentis affectus, vt hunc diligat vrget ratio & charitatis intuitus. Sẽtiẽs itaq; homo animã suã ad aspectum illius quadã amoris suauitate perfundi; ad istius verò intuitum circa propriũ indurari, perplexus est & veretur ne ipsum oporteat fines excedere charitatis. Cæterũ cùm aliquẽ diligere inceperim, quia cũ credebam sancta & suaui moralitate conspicuũ, si eum in aliquo vitiosũ inuenero, quædã pœnitudo inciperet absorbere inchoatæ dilectionis affectũ, & ex vitio fit mihi horrificus, quẽ virtutis opinio fecerat gratiosũ.

SIMILITVDINES INTER EFFECTVS AMORIS, & appetitum cibi vel desiderium verbi.

POnamus ergo duplicem esse animæ cibum, virtutem scilicet & vitium: sic, alter cibus vtilis, alter noxius. Exterior autem hominis, austeritas & benignitas, quasi duo vasa, alterum rusticanum, alterum verò vrbanum: in quibus duo ministrentur cibaria, censeantur. Cibus equidem vtilis in vasis plerumque deformibus scienter sumitur: noxius autem nec in preciosis admittitur. Et euenit etiam, vt cibus vilior, ob vasis decorem quandoque jocundius admittatur. Pretiosissimus autem ob horrorẽ vasis, vel non accepteter, vel cum rancore sumatur. Sic in homine austero & graui, placet quandoque durior habitudo quæ ex eius virtute procedit in alio, qui moribus compositus, displicet ex vitio eius vrbana jocunditas; quamvis priùs fuerit dilectionis actio. Pone iterum quod

veritas, virtus, fallacitas, vitium existimetur, nimia verò morum seueritas, quasi sermo incompositus & rusticanus, exterior an hominis beneuolentia quædam condita sit, quasi sermo eloquentior & efficacior ad monendum. Vides sicut in suauiloquio non est fluitas omittenda, sic in duro rusticóque sermone non veritas aspernanda. Expressa similitudinis forma, nec in homine blando, exterius accepto, placet, nisi in homine duro virtus cõuertatur in tædiũ. Quod si vterque vera, & salubria persuadere noscatur, illius omnino in crudo & indigesto sermone gratanter admittantur: Et in alterius assertione, prouidæ & ornatæ sententię salubricum suauitate recipiantur. Potest vtique tam diffusa, diuulsa esse atque inepta oratio, vt licet vtilitatem in se plurimam habeat tędio tamen auditorem afficiat. Denique sicut in iuuenili ætate solet eloquẽtia esse innatior, hilarior, expeditior, ita & in senectute grauior circumspectior. Nec hilaritas ejus in dissolutionis vitium transit: nec istius matura grauitas vitiũ nimię austeritatis incurrit. Amatur ergo quis ex solo affectu naturali, quãdo diligendum externa habitudine arbitramus. Vbi verò sola virtus in causa diligendi, ex sola ratione diligimus, quòd si ratio & affectus in voluntate conueniant, hic tuus amor erit pręteritis quadam prærogatiua pręcipuus, Primus affectus dulcis est, sed periculosus: secũdus, durus sed fructuosus, ea ratione: tertius, ex affectu & ratione securus. Ad primum sensus ex parte dulcedinis mentem allicit: Ad secundum ratio manifesta compellit: In tertio ratio ipsa ex affectione dulcescit.

QVOD EX ELECTIONE DISCERNVNTVR AFFECTVS.

Ex præcedentium serie colligere potest, quòd si in his quæ elegimus ad fruendum, peruersa fuerit electio, sequitur vt talis amor non charitatis nomine, sed cupiditatis meritò censeatur. Potest præterea electio ipsa sana esse, motus tamen interior, peruersus poterit denique & electio & motus, qui in desiderio est, ex ratione procedere: motus verò, qui in actu est, poterit & electionem & interiorẽ motũ sua corruptione peruertere. Pone enim quòd aliquis Deum eligat ad fruendũ, & in fructu aliquid carnale constituat (sic fingunt fabulę Iudęorum, quòd in vita futura epulis & carnis voluptatib. affluẽt: & quòd carnes Beœmoth in illa materia deliciarum nunquam deficient,) electio quidẽ commendabilis erat sed bonitatem illius expectatio desiderij perniciosa contaminat. Sicut autem hic interior motus desiderij electionem reprobabilem facit, ita quandoq; & actus interior: vt si ad fructũ vitæ sacrificijs gentilium, aut Iudęorũ ceremonijs, vel superstitione, aut ventre contendit. Porrò si sit electio sana, desiderium competẽs, actus commendabilis, sequetur hic amor rectè diligẽdi regulã: nec exorbitabit à limine charitatis, erit itaq; affectuosa, discreta, & fortis ista dilectio, si dulciter ac perseuerãter rei dilectę adhęreat. Dulcedine sua mutat quicquid dulce & cõcupiscibile est in hac vita. Cõr

traversutias Sathanæ & tentationes occultas consilium discretionis opponat, fortitudine verò contra persecutiones insurgat.

SICVT IN DILECTIONE DEI, SIC IN DILECTIONE PROXIMI, ELECTIO habet locum.

CIrca proximi verò dilectionem, eadem ferè notanda sunt: nam si electionem illius amoris aliquod desiderium turpe, vel actus reprehensibilis subsequitur, restat vt ipsius electionis integritas violetur: istudque considerandum est, quod Deum diligendo, nobis consulimus, & nō Deo, Deus enim bonorū nostrorum non eget. In dilectione verò proximi quia opera mutua indigemus, expedit, vt in his, quæ ad vtilitatem corporis & ad salutem animæ spectant, nobis inuicem consulamus. Quanto. n. circa hæc erit quisq; feruentior, tāto in charitate perfectior. Hunc etiā amorem nunc affectus, nunc ratio mouet: quocirca diligenti consideratione notādum est, quis affectus, & in quantum, ab homine sit sequendus. Sanè spiritualis affectus, qui ex diabolica suggestione procedit, irrationalis etiā & carnalis, quos vitiosos esse nullus ambigit, non solùm non sequendi sunt, sed à cordib. nostris radicitus eruendi. Proinde spiritualis affectus, qui ex Deo est modis omnibus excitandus est, & salubriter promouendus. *Psalm. 15.*

ACTVS NOSTER NON EST ORDINANDVS SECVNDVM AFFEctum spiritualem.

POrrò si affectu nostrum expedit desiderium feruentius excitari, excitandus est etiam eodem affectu noster actus: sed secundum hunc ordinari non debet. Voluntas enim bene operandi quanto feruentior, tantò fructuosior semper erit, si operationem nostram hic affectus ordinet. Erit inordinata operatio, quia metas corporeæ possibilitatis excedit. Cùm enim corpus hoc luteæ sit qualitatis, ex sua fragilitate passionibus diuersis obnoxium, inde feruentes affectus ferè non sustinet, ideoque nisi actus exterior aliquo moderamine tēperetur, infecto negotio, quod assumpsit, deficiet & succumbet. Nimirum affectus modum nescit, vires corporis non metitur, quodam impetu cœco irruens in dilectum solum id metitur: quod apparet, quod graue, quod arduum, quod molestum, quod impossibile, quod denique peremptorium vitæ præsentis, dulcissima illectus delectione, non sentit. Proinde quidam in hoc affectu omnem modestiam ignorante, suique impetum desiderij sequentes, præcipitantur, & inopportuna sequentes, debiliores sunt quàm sanctiores: dum ipsa voluntas, actu immoderatione opressa, tepescit. Et qui per suarum dispensationem vitium animum suum conquadrare debuerat, cōuertitur in die belli: & vbi victoria ex virtute pendebat, sibi ex sua temeritate succumbit.

Actum nostrum non esse ordinādum secundū officium spiritualem.

Affectus modum seruare nescit.

QVOD SECVNDVM RATIONALEM AFFECTVM, NOSTER ACTVS, QVANDOQVE dirigendus est, sed non semper.

Actus noster secundũ rationalẽ affectũ quandoque dirigendus, sed non semper.

RAtionalis affectus, qui ex alienæ virtutis contemplatione oboritur, cæteris perfectior est, quibus ad dilectionem proximi excitamur. Nec enim modicum virtutis, & ad maximum cedit meritum, æmulatio carismatum meliorum. Quòd si desiderium nostrum, & motus interior, secundum hunc dirigatur, non arbitror arguendũ; imò cõmendabile reputatur, si quis præsẽtiã ejus desiderat, cujus instruitur verbo, cujus gestu & habitu eruditur, cujus informatur exẽplo, sed in actũ, quæso, non transeat ille motus, vt quis corporaliter propter hoc longa iteratione vexetur. Quos itaq; corporaliter adire non possumus, videamus oculo cordis, & sanctarũ affectionũ brachiis etiã amplectamur. Quanto. n. indignius est cœlũ terra palustri, tãto spiritualis visus est elegãtior carnali. In iure siquidẽ tituli, possessio animi, possessione naturali, id est incubatione corporali præstantior est, nec enim ita facilè amittitur, & per ipsam rei dominium vsucapiendo acquiritur. Christus deniq; spiritualem fidei tactũ à Maria exigit, dũ etiam à tactu prohibet corporali. De hoc tactu: Beati qui non viderũt, & crediderunt. Ac si dicas: Gloriosius est Christum videre per fidem, quàm vidisse in carne mortalem. Illorum verò præsentia præcipuè desideranda, quam expectamus in cohabitatione cœlesti. Si autem Sanctorũ æternam desideramus præsentiam, expedit vt justè sanctè, & piè in hoc seculo cõuersemur. Et ista quidem sanctorum præsentia corporalis desideratur vtiliter, & quæritur. Ideóque hunc actum non affectus, sed oratio moderatur. Gratissima erat fratribus Antiochenis Pauli & Barnabæ præsentia corporalis, quorum doctrina, quorum collatione & disputatione firmabantur in fide. Audientes tamen à Spiritu sancto: segregate mihi Barnabam & Paulum in ministerium, quo vocaui eos, quãquam repugnaret affectus, prævaluit ratio; & imponentes eis manus, dimiserunt eos.

Ioan. 20. ibid.

Act. 13.

QVOD OFFICIALIS AFFECTVS LICET PERICVLOSVS, TAMEN COMMENDAbilis est interdum.

SEquitur officialis affectus, qui licet admittendus sit, tamen periculosè admittitur: dignum siquidem est, & rationi consonum, vt vicem rependamus amanti obsequenti, munera largienti. Illud tamen summè cauendum est, vt illectus obsequio, vel muneribus delinitus, aut vitia foueat, aut faciat vitiosus. Nec mihi de illis sermo est, qui diligunt munera secundùm retributiones: qui justitiam venalem habentes, non omnibus, sed muneribus fauent; de his loquimur quidem, qui priùs amauerunt hominem, quàm munera eius: nec hominem propter munera

nera,sed munera propter hominem dilexerunt. At hic tamen suspicioni locus est,ne sit motus ejus cōsentaneus, dum eius obsequijs timet esse ingratus. Quocirca diligenti consideratione perspiciendus est status illius, qui diligitur: Ne si tanti meriti non sit, qui dilectionis affectu sit dignus, transeat officialis affectus in rationalē,& quem ob exhibita diligebamus rationabiliter hominem austerū & grauem, dulciter diligere suscipimus si se nobis exhibuerit munificum & benignum: qui prius placebat, sed non sapiebat, sed non in desiderium nostrum suam affectionem refundebat.

QVIS MODVS ESSE DEBEAT In Naturali affectu.

QVis autem modus in affectu naturali seruādus sit, de cætero dicendum est. Sicut hunc affectum non amittere impossibile est, sic eum non sequi summæ virtutis est. Domestica siquidem erga parentes affectio refrænatur,dum electus discipulus à parentis sepultura retractus accipit *Matt.8.*
à domino: Dimitte mortuos:tu autem vade & annuncia regnum Dei Na- *Luc.8.* *Ephes.5.*
turalis affectus quædā portio est amoris suis equidē nemo se ipsum odio *Luc.14.*
habuit. Vt tamen. Qui venit ad me,ait veritas,& non odit animam suam, non potest meus esse discipulus. Et item,qui venit ad me,& non odit patrem & matrem,non potest meus esse discipulus. Sed cùm Apostolus cō- *1.Tim.5.*
trarium dicere videatur, vt scilicet cēseatur infidelis fideíque transgressor,qui suorum,& maximè domesticorum,curam non habet,quid in tāta contrarietate dicemus? Sed inter istos amores distinguitur,vt licet homo erga se & suos naturali moueatur affectu: hunc tamen motum ratio *Ephes.5.*
moderat. Quòd enim affectus ex carne sit,perhibet Apostolus dicens:Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Hunc autem affectum circa parentes & circa vitam propriam,in quibus solet esse pronior,Dominus interdicit:Qui non odit,inquit,patrem& matrem,adhuc autē,& animam *Luc.14.*
suam,non potest meus esse discipulus. Amoris autem motus secūdum rationem Apostolica auctoritate inducitur. Qui suorum & maximè domesticorum curam non habet,est infideli deterior. Nam amor iste rationem *1.Tim.5.*
sequitur potius quàm affectum:vt domestico notitia pensetur, aut vtilitas,seu æstimatio meritorum. Quod autem affectus erga se,& erga parentes motum illiciti amoris insinuet, ex verbis Apostoli colligere potes, quia ad Timotheum scribens:Scito,inquit, quia in nouissimis diebus in- *2.Tim.3.*
stabunt tempora periculosa, & erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, voluptatum amatores magis quàm Dei. Hic enim affectus mollia suggerit & suauia;quod delicatum, quod jocundum, quod verò aridum, quod asperum,quod vile,quod honestum refugit & abhorret. Vtrumque amoris motum secundum affectū & secundum rationem Saluator breui *Ioan.12.*
sermone distinguit; Qui amat,inquit,animam suam perdet eam,& qui

odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Hic amor, affectionis est: hoc odium, rationis, propterea dicit Sanctus quidā: Si malè amaueris tunc odisti: si bene oderis, tunc amasti: Qui enim amat secundum affectum, vtique odit: quia qui diligit iniquitatem, odit animā suam: qui non odit secundum affectum, secundum rationem diligit. Ideò verò additur in hoc mundo, vt maior affectus expressio fiat. Quicquid enim in hoc mūdo est, testimonio beati Ioannis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Qui ergo secundum affectum amat animam suam, eam in hoc mundo vtique amat, quia in concupiscentia carnis vel in concupiscentia oculorum, vel in superbia vitæ. Quæ omnia ex affectu procedunt.

Amare malè odisse est. odisse bene amauisse est.

1 Ioan. 2.

DE DIVERSIS CAVSIS AFFECTVVM.

Affectuum causa diuersa.

ET notandum est, quod alius est amor in Deo, alius propter Deū, amatur quis propter se: nam virtutes ejus hominem excitant ad amandū. Ille nec in Deo, nec propter Deum diligitur. Si tamen amor iste diuinam bonitatem ex gratiarum actione respiciat, jam causa amoris hujus non est affectus, sed ratio. Et licet non diligatur specialiter propter Deum, salubriter tamen exercetur in Deo. Inimicus autem, quem ratio, & diuini præcepti auctoritas suggerit diligendum, non meretur diligi propter se; sed diligitur propter Deū. Sic alios in Deo, vt amicos: alios propter Deū, vt inimicos, diligere certa ratione tenemur. Expedit ergo, vt hic naturalis affectus in omnib., & propter omnia rationis moderatione ducatur: vt sit prius mollis, dulcisque, Sic ex eo, aliquantulum indurescat beneficio rationis. Patriarcha Ioseph prius erga fratres naturalē lachrymis protestatus affectum, vt à proditionis crimine purgarentur, eis notam exprobrationis imposuit. Saluator ciuitatem Ierusalem prius compassione intima deplorauit. Et post impendium naturalis affectus, calamitates quas pro suis iniquitatibus meruerat sustinere, prædixit. Proximos itaque salubriter affectu naturali complectitur, si honesti sunt si verò laborare aliquo vitio cognoscantur, instemus correctioni: vt sicut distinximus in officiali affectu, Discernatur subtiliter ne in aliquo cōsēsu alieni vitij maculemur.

Genes. 44. 45.

Luc. 17.

QVOD AFFECTVS VNVS PLERVMQVE terminatur, aut mutatur in alterum.

Affectum vnum plerumque terminari aut mutari in alterum.

EVenit autem plerumque, quod vnus affectus terminetur aut mutetur in alterum, & qui à virtute cœpit originem, habet frequenter exitum vitiosum. Erat virgo in partibus nostris, nominatissima in abstinentijs, in orationum instantia, in lachrymis, vigilijs, disciplinis: cœpit eam vir sanctus diligere virtutis obtentu, & tantæ opinionis intui-

Historica narratio.

tu cœ-

tu cœpit eam visitare nuncijs,venerari muneribus,recreare colloquijs.Sic amor, cui etiam præstabat honestas,cœpit ex mutua libertate vigere:subitóque in officialem affectum transiit,qui ex sola prodierat communione: denique hic affectus dum se familiarius ad quædam blandimenta"prolexit,cœpítque ex naturali & officiali affectu carnalis ille,qui cęteris perniciosior est,latenter obrepere. Audiuimus quosdam summæ perfectionis, & probatissimæ opinionis qui dum adolescentes pudicos,& omni virtute conspicuos,in vlteriorem familiaritatem,virtutis amore & rationis intuitu,admisissent, officiosa sedulitate circa eos exhibita, cœpit rationalis affectus degenerare in alium: prius in officialem, postea in carnalem deprauatum affectum:& qui prius secundum rationis arbitrium,modum dilectionis ordinauerat, caput in oculis suis semper in hujus aspectu, licet carnali vel transitorio, motu illicito titillabat.Consultius ergo est,inspecta ætate vel sexu: sinus propriæ mentis prouida circunspectione claudatur, ne ad verba familiaritatis & inania blandimenta , permittatur diffluere, nam in quantumlibet perfectis & sanctis,vnus affectus in alium, & subito insensibiliter , atque tam perniciosè , quàm prodigiosè , mutatur.

" pellexit.

Amor castus in impudicũ facile degenerat.

QVOD AFFECTVS SÆPE SIBI CONTRARII sint,& inuicem se impugnent.

ILlud etiam considerare oportet, quod ipsi affectus frequenter inter se alterantur,& inuicem se oppugnant. Alter alterum à corde hominis eliminare nititur:vt homo in varia vota diuisus,& perplexus inter ambigua fluctuet in se,ignorans de duobus contrarijs,quid potius eligatur.Summa igitur cautela vtendum est,ne ab interiore affectu,superior & excellentior appellatur. Abraham jussus à Domino filium immolare,contra naturalem affectum nequaquam obduruit,sed cum naturalis,ei misericordiam in filium,spiritualis eum ad obedientiam excitaret in Deum,duo illi affectus in sancti viri pectore compugnabant. Ipse tamen mandatũ filio prætulit: & affectũ naturalẽ spirituali posthabuit.Optimus adolescẽs Ionathas cujus animã Dauid animæ rationalis affectu, glutino charitatis vnierat,non prodidit in injuriam patris consilium, quòd Dauid morti addixerat , sed rationalem affectum naturali discretè præposuit.Nec mirandum si amici gratiam paternæ crudelitati præposuit,qui propriam,sicut publicè putabatur,injuriam pro amico immutabili virtute contempsit.Ipsi etiam Dauid,cum de ejus filio parricida,populus victoriam reportasset,prius,professor naturalis affectus, filij lugebat interitum: sed correptus à milite affectum officialem naturali proposuit: depositóque luctu,victori populo, qui pacem fecerat in Israël, gratulabundus occurrit.Saluator etiam, affectus naturalis intuitu,quo nemo vnquam carnem suam odio habuit:cùm

Abraham filium suum immolare jussus cõtra naturalem affectum nõ obduruit sed vicit spirituali.

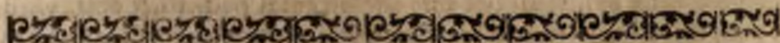
1. Reg. 21.

Affectuum qui ordo seruandus.

Ephes. 5.

Matth. 26.

Marc.14. Luc.14. clamasset ad Patrem, vt calix mortis transiret ab eo: si fieri posset: eundem spirituali, per quem patri erat obediens, pro sua gratia & pro nostra salute, submisit dicens: Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Proinde regula hæc generaliter in his affectibus obseruetur: vt ille, quo mens humana excitatur in Deum, cæteris omnibus præponatur: deinde rationalis officiali: officialis naturali: naturalis carnali.

QVOD DELECTABILIS ET NECESSARIVS SIT FRVCTVS IN EXERCITIO istorum affectuum ordinato.

Sap.1. VT ergo in affectibus istis prouida circũspectione se anima rationalis exerceat, sentiat de Domino in bonitate & in simplicitate cordis sui, seque cellam vinariam, ignisque diuini receptaculum tanta vigilantia studeat exhibere, vt in die bonorum Domini, & in hora beneplaciti eius, Psal.68. cùm adierit vocem spiritus, & velut sibilum auræ diuinæ, summam afferat affectionem, puram fidelémque intelligentiam: vt spirituales fructus, quasi de ligno vitæ colligere mereatur. Sunt autem fructus Spiritus, Galat.5. teste Apostolo: Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas: bonitas: mansuetudo, fides, modestia, castitas. O fœlix anima, si beneuolentiam ejus, & inspirationem gratiæ cœlestis suam circa te præsentiam tibi certis liqueat indicijs experiri, tanget enim te in ipsius recordationem suauitas, afficieris noua & inexperta dulcedine: vt quasi abstracta: & à te prorsus aliena, exultes quadã amœnitate cœlesti. Facit statim suę pręsentiæ fidem, quod omnes tui sensus hilarescunt: Serenatur intelligentia tua, desideria vitalia incalescunt, gestis & aspiras in amplexus illius, quem tenere te sentis, & vereris ne elabatur, & ideo quantũ vis ipsum quodam delectabili nexu intimæ charitatis astringis. Iste est, ô anima, dilectus tuus, inuisibiliter misericorditer & dignanter accedens, vt excitet te, vt se tibi inspiret in sinu tui amoris, tibi se insinuet, & tuum accendat desiderium, vt illuminet interiores oculos, vt inflammet affectum. Sic primitias, non plenitudinem suæ dulcedinis, non ad satietatem, sed ad degustationem tibi exhibet, vt tali experientia probes, quàm dulcem, quàm suauem, quàm jocundum, delectabilem se tibi præbebit, cùm apparuerit gloria Psal.16. ejus: cùm eum videris reuelata facie, & ornatum diademate patris sui, 2.Cor.3. quem nunc adoras, & amas in diademate suæ matris. Hoc, est ebrietas, sobria tamen, vnde Apostolus: Siue viuimus, siue morimur, Deo sobrij Rom.14. Cant.5. sumus. Hoc, sobria ebrietas, imò charitas efficitur, sicut sponsus in cantico amoris insinuat, dicens: Comedite amici, & bibite & inebriamini. In vita præsenti panem lachrimarum in sudore vultus sui comedit. Anima militans Deo, post exitum huius vitæ non pascetur pane doloris, quia jam non erit dolor, neque luctus, quoniam priora transierunt: sed ama-Psal.22. Isaiæ.4. torio poculo refi ietur & inebriabitur iuxta illud: Et calix meus inebrians quàm præclarus est! De hoc calice credo Isaiam dixisse: Ad te

quoque

quoque filia Edon veniet calix,& inebriaberis:inebriabitur ergo ab vbertate domus Dei bibens vinum merũ,& nouũ in regno Patris Christi.Intimauit,bibit vinũ suum cum lachrymis in mensura donec Rex introducat eam in cellam vinariam , vel ipsam sibi cellam efficiat, & in me ordinet charitatem.Illa siquidem nunc diligens,sed nondum percipiens,& in solis affectibus se exercens , nunc dicit: Vulnerata charitate ego sum , & ad Angelos atque animas sanctorum loquitur dicens, Adjuro vos filiæ Ierusalem,si inueneritis dilectum meum,dicite illi,quia amore langueo.

Psalm. 35. *Cantic. 2.* *Cantic. 4.* *Cantic. 5.*

QVOD CHARITAS DVM EST IN DESIDERIO, LANGVOR EST.

Multum tamen est quomodo amor siue charitas sit languor sponsæ vel animæ, cùm charitas operiat multitudinem peccatorum: & cùm Maria Magdalena, quia multum dilexit, ab infestatione septem dæmonum,& septem† criminalium,languore sanata sit.Porrò amor lãguor est, dum amans ex desiderij dilatione torquetur , dum sponsi suspirat amplexus Sed qui sanat omnes languores & infirmitates tuas,anima mea, tuum languorem amoris fruitione curabit,quando se tibi ad vidẽdum,ad fruendum,facie reuelata præstabit. Nunquam de cætero separaberis ab osculo, vel amplexu illius. Gaudebit equidem sponsus per sponsam: & gaudebit super te Deus tuus:Tum languoris angustiã fructus amoris excludet: quia charitas nunquam excidit.Amor igitur,nũc languor, dum cruciatur desiderio videndi, erit sanitas,quando jocundabitur vsu desiderij. Videndi enim desiderium tantum differt ab vsu desiderij , quantũ fames à satietate, quantum appetitus à plenitudine vteri.Interim ergo grauiter infirmatur, & languore conficitur : Dominus opem ferat illi super lectũ doloris ejus. Vox autem languentis , & plangentis:Stipate me malis: fulcite me floribus,quia amore langueo , initia siquidem virtutum flores sunt atque fructus honoris & honestatis. Mala maturiora, patientiæ sunt exercitia & exempla.Stipatur itaque malis anima , dum temporis præterita percipit, conuertens in vtilitatem propriam Christi flagella,opprobria,& dolores, & cætera quæ passus est vsque ad ignominiam crucis, & hæc omnia transierunt.Christus enim jam non moritur: fructum tamen quotidianum de ipsius passione colligimus , fulcitur autem sponsa floribus , quos naturæ humanæ innouatio de Christi resurrectione produxit. Hiems enim transiit,imber abiit & recessit,flores apparuerunt in terra nostra: ille nimirum qui dicit : Ego flos campi & lilium conuallium. Terra carnis vestræ, quæ sub maledicto veteri , spinas & tribulos germinabat, resurgens à mortuis , reflorescere fecit , & in nouæ generationis infantiam nos reduxit.His malis,& his floribus stipanda & fulcienda est , vt ea quam habet ad Deum,non torpescat affectio:donec recepta in amplexibus sponsi, dicat:Læua ejus sub capite meo , & dextra illius amplexabitur me. Quicquid enim de improperio sponsi ad meritum de illius sinistra nunc reci-

1. Pet. 4. *Marc. 16.* *† Peccatorum.* *2. Cor. 4.* *Esa. 62.* *1. Cor. 13.* *Cant. 2.* *Rom 6* *Cant. 2.* *Genes 3.* *Cant. 2.*

pit, comparatione gloriæ, quæ in amplexu dextræ ſuſceptura eſt, modicum
Prou.3. reputabit, ſcriptum autem: In ſiniſtra ejus diuitiæ & gloria, & in dextra
ejus longiturnitas vitæ.

DE DIMENSIONIBVS CHARITATIS, ET Communione ſecretorum.

SAne ſicut nunc Deus imperfectè, & ex parte cognoſcitur, ſic etiam imperfectè diligitur: cognitio enim quam de Deo in præſenti habemus ſi
Pſalm.101 comparetur ad notitiam patriæ, quando reuelata facie videbimus Deum,
2.Cor.3. *Pſal.79* quando videbitur in gloria ſua, quando oſtendet faciem ſuam, & ſalui e-
Apoc.1. rimus: eſt ſicut ingreſſus matutinæ lucis per tenuiſſimam rimam, ſi ad meridianum ſplendorem conferatur: quanto ſol lucet in virtute ſua, ſic dile-
Ephes.3. ctio Dei, quæ in hac peregrinatione habetur, quaſi ſcintilla ignis exigua eſt ad magnum illius amoris ignem, quo juſti cum Seraphin in ſuperna Ieruſalem ardebunt. Cùm autem in amore Dei erga nos, ſicut teſtatur Apoſtolus, ſic longitudo, ſublimitas & profundum, charitati diuinæ humana dilectio pro ſuę inſufficientię modulo ſe cooptat. Deus equidem non ſuperficialiter dilexit nos, non ſimulatoriè, non mediocriter, ſed planè: ſed ſincerè, ſed medullitus. Vtinam & nos comprehendere poſſimus cum omnibus ſanctis, quæ ſit tantæ charitatis altitudo, longitudo, latitudo, pro-
1.Cor 2. fundum. Altitudo eſt excellentia gratiæ quam præparauit Deus diligentibus ſe; quam nec oculus vidit, nec auris audiuit: profunditas ejus eſt, inclinatio diuinæ Majeſtatis à Patris coæqualitate, & exinanitio filij vſque ad formam ſerui, & pluſquam ſerui: quia vſque ad mortē & ignominiam
Phil.2. *Ephes.1* crucifixi, Longitudo ejus eſt ſine initio, ſine fine, dilectio enim ejus nec definit, quæ ante mundi conſtitutionem elegit nos in dilecto filio ſuo, &
Pſal.102. ſicut ſcriptum eſt, Miſericordia ejus ab æterno, & vſque in æternum ſuper timentes eum. Latitudo ejus ampla, extenſa & diffuſa eſt in omnem bene-
2.Tim.2. volentiæ modum. Ipſe enim vult omnes homines ſaluos fieri, per ipſam
Rom.8. proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, ipſúmq; nobis donans, teſte Apoſtolo donauit nobis omnia in eo: ſic etiā pari viciſſitudine charitas hominis ſe diuinę charitati conformi dimenſione coaptat: alta eſt, dum æterna & cœleſtia contemplatur, profunda eſt, cum ab homine, propter Deum, vilitas & abjectio affectatur: Longa eſt, quia finaliter perſeuerat: fides enim & ſpes, atque ſcientia, & cætera euacuabuntur, charitas nunquam excidit: Lata eſt, quia læta eſt, quando in dilectione juſtitiæ cor hominis dilatatur. Lata eſt, cùm extendit ſe non ſolum ad Deum
1.Cor.13. & proximum, ſed etiam amore pio amplexatur inimicum: Lata eſt, cujus mandatum latum eſt, dicente Propheta, Omnis conſummationis vidi fi-
Pſal.18. nem, latum mandatum tuum nimis. O lata, & dilatans charitas, quam magna eſt domus tua, & ingens eſt locus poſſeſſionis tuæ! Cuius latitudinem, & profundum comprehendunt ſancti. Vtinam & nos cum eis in eadem lagena charitatis poſſimus pariter comprehendi. Dilatat vtique charitas

in ſan

in sanctis tentorium suum, vt si Deum & proximum dilexerimus, recipiamur in communi exultatione sanctorum. Quocirca non angustemur in visceribus nostris: non coarctemus inter limites quantulæcunque justitiæ nostræ: credamus in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, vt imperfectum nostrum videant oculi tui Iesu, & in beneplacito tuo, sanctorum communione, nostra insufficientia suppleatur. Si enim in sanctis dilexerimus Deum, & ipsi pro suorū meritorum exigentia, suam nobis communicabunt beatitudinem apud Deum. Vbi enim in medio diligentium se erit Deus, omnia in nobis, necesse est vt affectus communes, gaudiorum communio comitetur. Non solum itaque proximi, sed tota Christi beatitudo, cōmunione amoris & exultationis atque alieni participatione gaudij, nostra erit, quia ego beatitudinem in me habiturus de beatitudine aliena supplebo. Bonum enim quod in Deo vel in proximo diligam, diligendo faciam meum, vt perfectio gaudij alieni meum omnino suppleat imperfectum. Vis vt familiari exemplo rei hujus faciam tibi fidem? Videt mater filium suum, quem super omnia diligit regali vnctione, ac diademate imperiali, sceptróque & infulis imperialibus insigniri: quanta est matris dilectio, tanta est exultatio ejus: & ex filij honore propriíque feruore amoris, sui gaudij commetitur affectus. Sicut ergo gaudium sui, atque popularis applausus omnium congratulationem sibi mater appropriat, sicut intereà viuentium vnusquisque beneficia charitatis omni beatitudini coexultat. O excellentia charitatis ô dulcido amoris, ô securitas, ô requies, ô sabbathum deificatum, ô æternæ fœlicitatis introitus, quam pretiosi[illegible] omnibus regnis operatur charitas de corde puro, & fide non ficta! Quis mihi dabit hoc amatorio potu inebriari, hoc lethargo sopiri vtru[illegible]? A corde meo mortuus, totus à me translatus in amorem Dei & proximi, inter has duas sortes in pace in id ipsum dormiam & requiescam. Quis me illi sanctæ communioni ascribet, vbi jocunditas singulorum transfundetur in omnes, & ab omnibus refundetur in Deum, eritque Deus omnia in omnibus? vt sit ipse vniuersis diligentibus eum, amor, gaudium, pax, vita, requies, claritas, securitas, & jubilatio, satietas omnium desideriorum æterna, & conseruata gloriæ plenitudo.

Psal. 38.

Affectus materni in filio exemplum.

1. Timo. 1.

Psalm. 4.

EDICTVM THEODERICI REGIS ITALIAE

C. SOLLII APOLLINARIS SIDONIJ Aruernorum Episcopi de Theoderico Rege Epistola.

ENNODII TICINENSIS. PANEGYRICVS THEODERICO REGI DICTVS.

P. PITHOEVS C.V. EDOARDO MOLÆO Senatori S.

INTEREA dum tu à Rege missus Aquitaniæ rebus componendis vacas, ego verò rebus hic tandem prolatis rure vix fruor, editi sunt à Typographis Aur. Cassiodori Variarũ libri xij. qui, vt scis, ad jus Romanum sic pertinent, vt Theodericiana & Ostrogothica pleraq; admixta habeant, quæ qui non satis discernunt, hybridas sæpe nobis pro meris Romanis obtrudunt. Hęc tamen qualiacunq; sunt, quando iam non raro vt lippos oculos tractare cogimur, pridem etiam constitueram opera aliqua iuuare, non vt gentis & seculi vitia corrigerẽ; quî enim possem? sed quò à nostris hominib. cum minore saltem fastidio legerentur. Verũ cùm eo ferè tempore quo editio postulabatur, ab re nostra tantũ mihi otij non esset, quod potui, alienâ operâ meis exemplarib. iuui. Rebus reuersis, cùm & ipse huc reuersus à librario rogarer, vt Theoderici Regis Edictũ, cujus ille exemplaria apud me esse audierat, tanquam Ostrogothici juris caput reliquo corpori accedere sinerẽ, facilè me exorari passus sum: immo etiã, ne quid Oriẽti Occidẽs de eadẽ gẽte inuideret, legis Wisigothorũ libros XII. vt tandẽ aliquando ederẽtur, concessi. Edictũ verò prudentissimi principis in tuo nomine apparere volui, non tam quod te planè dignum, quàm quod aliqua ex parte esset tuũ, cujus beneficio alterũ eius exẽplar nactus sum: simul vt intelligeres te à me præsentem sic obseruari, sed coli, vt etiã

Reipubl.

Reipubl causa absentis rationem habeam: antique apud me esse futurámque amicitiam tuam, vt ejus aliquod apud posteros testimonium extare cupiam Bene vale V.C. Lutet. Parisior. II. Kal. Ian. M. D. LXXIX.

QVID DE SINGVLIS CAVSIS DEBEAT OBseruari, per caput abreuiationum requires, & in eodem titulo inuenies obseruanda.

I. *IVDEX si pecuniam accepit vt male iudicet.*

II. *Iudex si contra statu aut fortunas cuiuslibet vt sententiam proferret pecuniam acceperit.*

III. *Iudex si immerito à prouincialibus aliquid acceperit.*

IV. *Si officium cuiuslibet iudicis vltra iussionem acceperit.*

V. *Si sententia non præsentibus dicatur.*

VI. *Vt ad officium & sollicitudinem iudicis pertineat, quomodo in executionem mittantur iudicia.*

VII. *Iudex vt discussis allegationibus vel documentis vtriusque patris, verum iudicet.*

VIII. *Sine iudicis auctoritate nullum ingenuorum debere teneri.*

IX. *De his qui aliquid aduersum hoc præsumpserint.*

X. *Cuiuslibet rei possessorem per iudicis auctoritatem debere conueniri, & expectari cognitionis euentum.*

XI. *Si possessor pulsatus legibus non reddiderit rem petitam.*

XII. *De his qui per XXX. annos quamlibet rem iugiter possederint.*

XIII. *De his qui alterum quolibet crimine pulsauerint.*

XIV. *Vt sub alterius nomine nullus accuset.*

XV. *De percussore, ad se veniente.*

XVI. *De eo qui ad possessionem violentus vadit.*

XVII. *De raptore ingenuæ mulieris aut virginis.*

XVIII. *De parent rapta aut curatore eius.*

XIX *De seruo qui querelam de raptu viderit dissimulari.*

XX. *De raptu intra quæ tempora concludatur.*

XXI. *Si ancillam alienam aut originaria congregata multitudine rapiat.*

XXII. *De conductore conscio aut cohibente.*

XXIII. *De his qui intestati mortui fuerint.*

XXIV. *Quando fiscus debet agere.*

XXV. *Vnumquemque possessorem apud iudicem fisci nomine pulsandum.*

XXVI. *De intestatis clericis & religiosis personis.*

XXVII. *Curialis si sine successore instatus defecerit.*

XXVIII. *De data testandi licentia.*

XXIX. *Si testator aut literas ignoret, aut non possit subscribere.*

XXX. *De falsariis.*

XXXI. *Vt voluntatem suam facere volenti nullus contradicat.*

XXXII. *De his qui ab intestato possunt succedere.*

XXXIII. *De barbaris qui voluerint iure testari.*

CLI. De

EDICTVM.

QVERELÆ ad nos plurimæ peruenerunt, intra prouincias nonnullos legum præcepta calcare. Et quamvis nullus injustè factum possit sub legum auctoritate defendere; Nos tamen cogitantes generalitatis quietem, & ante oculos habentes illa quæ possunt sæpe contingere, pro hujusmodi casibus terminandis præsentia jussimus edicta pendere: vt salua juris publici reuerentia, & legibus omnibus cunctorum deuotione seruandis quæ Barbari Romaníque sequi debeant super expressis articulis, edictis præsentibus euidenter cognoscant.

Priore itaque loco statuimus, vt si judex acceperit pecuniam, quatenus aduersum caput innocens contra leges & juris publici cauta judicaret, capite puniatur. I.

Iudex si pecuniam contra statum aut fortunas cujuslibet vt sententiam proferret, acceperit, & ex hac re sub justa fuerit examinatione conuictus, in quadruplum quod venalitatis studio accepit, exsoluat, illi profuturum contra quem redemptus docebitur tulisse sententiam. II.

Iudex quòd immeritò prouincialibus rapuerit, amissa dignitate qua malè vsus est, in quadruplum reddat his duntaxat quibus immeritò constat ablatum: & si defunctus fuerit, ab ejus heredibus hęc pœna poscatur. III.

Officium cuiuslibet judicij quod quid vltra quàm justum est, exegerit, in quadruplum sub fustuaria pœna cogatur exsoluere iis quibus inlicitè monstrabuntur ablata. IV.

Sententia non præsentibus partibus dicta nullius momenti sit, nisi aduersus eum prolata doceatur, qui tertio conuentus & edictis solemniter inclamatus adesse contempserit. V.

Ad officium sollicitudinemque judicis pertinet vt ea scripto lata definiant quæ apud se aguntur, sententia: & in executionem mitti jubeant quod fuerit judicatum. VI.

Iudex discussis vtriusque partis suggestionibus atque documentis, id solum judicare debet quod juri & legibus viderit conuenire. VII.

Sine competentis judicis præcepto nullus ingenuorum sustineat detentionis injuriam, aut ad iudicium deducatur, vel in priuata habeatur cujuslibet præsumptione custodia. VIII.

Si quis autem aliquid eorum admiserit, ad violentiæ pœnam, quæ capitalis est, se non dubitet esse rapiendum. IX.

Qualemcumque cujuslibet rei possessorem conueniri iudiciaria au- X.

ctoritate decernimus, & exspectari semper iustæ cognitionis euentus. Quòd si quis qualemcumque possessorem possessione dejecerit, amissionem, pro tanta præsumptione, vel bonæ litis, incurrat, reformata scilicet possessione quam occupauerit, fructus quoque duplos pro tanta temeritate persoluat. Quòd si illam possessionem occupauerit quæ eidem minimè debebatur, hanc pœnam habeat, vt & rem cum fructibus in eo statu Domino reddat inuasam, & æstimationem rei peruasæ subire cogatur fisci viribus profuturam. Cujus decreti justi atque legitimi omnes per prouincias judices & vrbe venerabili constitutos, vel eorum officia, jubemus esse custodes: itá vt si aliquid extiterit quo se putent exigendæ mulctę superiùs comprehensæ pares esse non posse, relationem ad scrinia nostra transmittant, vt à nobis, si ratio popoſcerit, distriĉtiùs vindicetur.

XI. Quòd si possessor pulsatus legibus, non reddiderit rem petitam, & sub cognitionis euentu aduersus eum legibus fuerit lata sententia, à die qua per auctoritatem conuentus est & dedit responsum, expensas litis vel sumptus victus exsoluat. Hoc remedio fiet, vt in mala causa nullum litigare delectet.

XII. Qui per triginta annos quamlibet rem jugiter possidere fuerit adprobatus, neque publico, neque priuato nomine patiatur aliquam penitus quæstionem. Tali autem possessori etiam auctorum, proauctorúmque suorum tempora secundum leges proficere debere censemus: illud adjicientes, vt si † vltra tringinta † annorum mortalis fuerit nec finita, superueniens conclusio x x x. annorum, eandem sine aliqua dubitatione consumat, quia cuivis satis credimus abundéque sufficere, intra x x x. annos & actiones suas ritè componere, & eas publico judicio vel priuata definitione peragere: ita vt circa pupillarem ætatem priuilegia antiquis vel nouellis legibus concessa seruentur, vel circa eos qui ex quo competere poterant post vicesimum & quintum annum, intra tricesimum, suas legibus posuerint actiones. Cui casui quinquennij beneficium nouella lege probamus adjectum.

† intra † annos.

XIII. Qui alterum quolibet crimine putauerint accusandum, non priùs audiatur, nec de exhibitione aliquid jubeatur, nisi se præmissæ inscriptionis vinculis obligarit, & istud cauerit apud competentem judicem se eam pœnam subiturum, si non probauerit quod intendit, quam possit reus conuictus secundùm leges excipere: & vsque ad euentum judicij tam reus quàm accusator æquali custodiæ sorte teneantur, nisi fortè aut minora sint crimina, in quibus fidejussor præberi debeat, aut reus adeò nobilis vel splendidi honoris sit, vt suæ committi debeat dignitati.

XIII. *Accusatores alterius quatenus audiendi.*

XIV. Sub alterius nomine nullus accuset, quia improbum judicamus, vt quis alienæ vtilitatis vel voluntatis quasi sub specie accusationis executor exsistat.

XV. Qui percussorem ad se venientem ferro repulerit, non habetur homicida, quia defensor propriæ salutis videtur in nullo peccasse.

XVI. Qui ad possessionem alienam violentus aduenerit cum multitudine con-

congregata, si aut ipse aut aliquis ex eodem numero, casu, dum repellitur violentia, occisus fuerit, is qui per necessitatem hoc fecit, à metu pœnæ liber habeatur.

Raptorem ingenuæ mulieris aut virginis, cum suis complicibus vel ministris, rebus probatis iuxta leges iubemus extingui, & si consenserit rapta raptori, pariter occidatur. XVII.

Si parentes raptæ, aut curator eius quæ minore ætate rapta est, exsequi & vindicare talis facti culpam forte neglexerit, pactum quod non licet, de hoc crimine faciendo, pœnam patiantur exilij. XVIII.

Seruus verò si querelam de raptu dissimulari à dominis, & pactione crimen senserit definiri, atque indiciis prodiderit, libertate donetur. XIX.

Raptum intra quinquennium liceat omnibus accusare, post quinquennium verò nullus de hoc crimine faciat quæstionem, etiam si intra suprascriptum tempus egisse aliquid de legibus doceatur: maximè cùm & filij de hoc matrimonio suscepti, exacto quinquennio legitimorum & iure & priuilegio muniantur. XX.

Si quis ancillam alienam aut originariam violenter cum multitudine congregata rapuerit, si ingenuus est, raptoris pœna feriatur, quia violentiæ crimen admittit: si seruus est aut colonus, & sua hoc tantum voluntate commisit, simili ratione puniatur. XXI.

Si verò conscio conductore, aut iubente aut cohibente, vel non prohibente hoc fecerit, etiam conductor ipse tanquam facti reus simili pœna feriatur. Si autem Domino sciente vel iubente hoc fecit, eandem possessionem, de qua raptor egressus est fisco profuturam Dominus incunctanter amittat. XXII.

Si quis intestatus mortuus fuerit, is ad eius successionem veniat qui inter agnatos atque cognatos gradu vel titulo proximus inuenitur, saluo iure filiorum ac nepotum. XXIII.

Fiscus tunc agat, quando nec parentum, nec filiorum, nec nepotum, nec agnatorum, nec cognatorum, nec vxoris & mariti quæ succedat, extare cõperitur persona secundum legum veterum constituta: ita vt fiscus quoties locum successionis inuenerit, vel aliqua sibi competentia repetit actionẽ, remota titulorum vel officij præsumptione, proponat: quia tunc fiscus vnamquamque rem meritò potest & sine oppressionis alienæ iniuria vindicare, dum intercedente sententia pro ipso fuerit iudicatũ. Nobis enim, sicut & principes voluerunt, ius cum priuatis volumus esse commune. XXIV.

Vnumquemque possessorem fisci nomine apud competentem judicem statuimus debere pulsari. XXV.

Clericos religiosásque personas intestatas deficientes, quoties defuerit qui iure succedat, locum Ecclesiæ suæ secundum leges facere debere præcipimus. XXVI.

Curialis si sine successore, quem leges vocant, instatus defecerit, excluso fisco curiæ suæ locum faciat. XXVII.

Faciendorum testamentorum omnibus quos testari leges permittunt damus latè licentiã: ita vt septem aut quinque testes ingenui ac puberes, XXVIII.

in conspectu testatoris, vno tempore, eodem rogantem subscribant.

XXIX. Quod si testator aut literas ignorando, aut per necessitatem vicinę mortis propriam subscriptionem non potuerit commodare, tunc octauus testis pro testatore adhibeatur huiusmodi, de cuius fide dubitari omnino non possit: sciturus testibus & scriptore præcipuè testamenti, quòd si quid falsitatis extiterit, sub cognitione decursa se supplicium euadere non posse, quod circa falsarios regum dictat auctoritas.

XXX. Sciat autem scriptus hæres, vel legatarius, aut libertus, quod si eis cohibentibus aut scientib. tale aliquid temptatum fuerit: se non solum emolumēto ipso, vel fructu eius scripturæ esse priuandos, verùm etiam falsi pœnam declinare non posse. In hoc reatu erit quisquis operam aut studium faciendis adhibuerit talibus testamentis: cùm voluntates velimus esse liberas mortuorum, & nihil ibi sibi aliena debeat persuasio vindicare.

XXXI. Ne quis voluntatem suam facere volenti aut testes quolibet nomine deterreat, aut contradictor existat, cùm, si quid actionis fuerit, eam legibus aduersum hæredem possit exerere.

XXXII. Barbaris, quos certum est reip. militare quo modo voluerint & potuerint, faciendi damus licentiam testamenti, siue domi, siue in castris fuerint constituti.

XXXIII. Is qui ab intestato defuncti sperat hęreditatem, si volentem testatorem prohibeat facere testamentum, tanquam ab indigno eius hæreditas auferatur.

XXXIV. Nemo aut Romanus aut Barbarus rem petat alienam, quam si per subreptionem impetrauerit, non valebit, & eam se non dubitet cum fructibus redditurum: saluo eo quod super hac parte superiora nostra edicta jus sanciunt.

XXXV. Is qui quasi sub specie vtilitatis publicæ, vt sic necessariæ faciat, delator existat, quem tamen nos execrari omnino profitemur, quamvis vel vera dicens legibus prohibeatur audiri, tamen si ea quæ ad aures publicas detulerit, inter acta constitutus non potuerit adprobare, flammis debet absumi.

XXXVI. Si quis ad nuptias non legitimas aspirauerit, legum censuram penitus non euadat: qui nec justum matrimonium, nec filios sciat se habere legitimos.

XXXVII. Intra annum mortis mariti nulla ad secundas nuptias migret: sed nec furtim se misceat illi, cuius post annum erit vxor futura, quia leges videtur circumscribere voluisse. Idcirco vtramque personam stupri ream esse præcipimus. Quam querelam damus tantum filijs & propinquis vt quod in talibus causis legibus competit, exequantur.

XXXVIII. *Adulterorū pœna mors.* Adulteri vel adulteræ intra judicia conuicti interitum non euadant: ministris eiusdem criminis aut conscijs pariter puniendis.

XXXIX. Qui vt adulterium fieret, domum vel casam præbuit: quìve mulieri, vt adulterio consentiret, suasit, capite puniatur.

XL. Qui falsum nesciens allegauit, ad falsi pœnam minimè teneatur.

XLI. Qui falsum fecerit, vel sciens falso vsus fuerit, aut alterum facere suaserit,

ſerit aut coëgerit, capitali pœna feriatur. XLII.

Qui " vanum vel falſum teſtimonium dixerint, aut " vtriuſque parti prodiderint, in exilium dirigantur. "varium. "vtrique XLIII.

Nullus ad potentem Romanum aut Barbarum proprias quolibet titulo transferat actiones. Quod ſi fecerit jacturam litis jurgator incurrat, & is qui ſuſceperit, medietatem pretij rei æſtimatæ fiſco cogatur inferre. Qua pœna teneri præcipimus etiam eos qui rem in lite poſitam in huiuſmodi crediderit transferendam eſſe perſonam, quoniam volumus vt remota perſona potentioris, æqua iurgantes ſorte confligant. Litigantibus verò poſt cauſæ terminum largiendi quod vicerint, cui voluerint perſonę, concedimus poteſtatem. Actio potenti ceſſa.

Nullus ſe potens Romanus aut Barbarus tanquam defenſor aut ſuffragator negotio miſceat. XLIV.

Nullus alienæ rei vel ſuæ titulos prorſus adfigat: cum ſoli fiſco hoc priuilegium his quæ poſſidet iure vel corpore, videatur eſſe conceſſum. XLV.

Is qui in ea re quam poſſidet, iudices præceptione conuentus, titulum petentis nomine adfixum aduerſario ſuo crediderit opponendum, eius poſſeſſionis aut caſæ, quam ſub hac fraude vindicare temperauerit, amiſſione priuetur: nec repetendæ actionis, & ſi ei competere poſſit, habeat facultatem. XLVI.

Ille verò qui poſſeſſa ab aliis prædia titulis occupauerit capite puniatur. XLVII.

Libertas originarios vel ſeruos, dominos aut patronos ſuos, eorúmque liberos deferentes in quolibet negotio prohibemus audiri, quia huiuſmodi perſonæ neque in ciuilibus, neque in criminalibus cauſis contra patronos aut dominos eorúmque liberos, etiamſi pro his dicant, vocem poſſunt habere legitimam, quos in huiuſmodi facto deprehenſos, in ipſo actionis exordio gladiis oportet extingui. XLVIII.

Hoc etiam de familiaribus ſeruari debere cenſemus, qui cuiuſlibet familiaritate vel domui inhærentes, delatores aut accuſatores emerſerint: excepto tamen crimine maieſtatis. XLIX.

Occultis ſecretiſque delationibus nihil credi debet: ſed eum qui aliquid defert, ad iudicium venire conuenit, vt ſi, quod detulit, non potuerit adprobare, capitali ſubiaceat vltioni. L.

Donationes ſub hac ſolennitate præcipimus celebrari: quod ſi cuiuſlibet pretij res mobilis fortaſſe donetur, vel certè mancipium, ſola traditione largientis ſit perfecta donatio, quæ tamen ſcripturæ fide poſſit oſtendi, cui teſtium ſubſcriptio adiecta monſtretur. LI.

Si verò prędium ruſticum aut vrbanũ quiſquam libero arbitrio conferre voluerit, ſcriptura munificentiæ etiam teſtium ſubſcriptionibus roborata geſtis municipalibus allegetur, ita vt confectioni geſtorum præſentes adhibeantur tres Curiales, aut Magiſtratus, aut pro Magiſtratu Defenſor ciuitatis cum tribus Curialibus, aut Duumviri, vel Quinquennalis: qui ſi defuerit, in alia ciuitate quæ hæc habuerit, allegationis firmitas impleatur, aut apud judicem eiuſdem prouincię, quod donatum fuerit, allegetur. LII.

De traditione verò quam ſemper in locis ſecundùm leges fieri neceſſe LIII.

est,si Magistratus,Defensor, Duumviri aut Quinquennalis forte defuerint ad conficienda introductionum gesta, tres sufficiant Curiales, dummodo vicinis scientibus impleatur corporalis introductionis effectus.

LIV. Passim matrimonia dissipari non patimur.Ideo vxor à marito, aut maritus ab vxore nisi probatis causis quas leges comprehendunt, omisso repudio, à iugali vinculo non recedant. Causæ autem istæ debent esse diuortij. Si maritus aut, homicida, aut maleficus, aut sepulchrorum violator ab vxore in examine fuerit approbatus. Maritus quoque his criminibus conuictam meritò dimittat vxorem, si adulteram, vel maleficam, vel etiam quam vulgus adpellat aggagula, in iudicio potuerit adprobare. Quibus edoctis, maritus & dotem lucretur, & sponsalitiam recipiat vel sibi habeat largitatem, & tituli vtriusque proprietatem secundum leges filijs eum iubemus seruare communibus. Pari etiam modo, si mulier maritum superioribus criminibus inuolutum in iudicatione conuicerit & dotem recipiat, & sponsalitiam lucro habeat largitatem: cuius tamen sponsalitiæ tantùm donationis proprietatem liberis communibus etiam ipsa conseruet, & nubendi verò, vel non nubendi licentiam pro constitutis veteribus sortiatur.

LV. Omnes appellationes suscipiant ij prouinciarum iudices à quibus prouocari potest: quando optimæ conscientiæ conueniat etiam superfluam appellationem sine dubitatione suscipere, dum de appellationis merito sacer possit perpensis legibus cognitor iudicare. Quòd si iudex suam absentiam procurauit ne appellatorios libellos accipiat, in locis celeberrimis qui appellare voluerit,libellum de absentia iudicis de sua appellatione habere debere censemus.Iudex autem qui aut suscipere appellationem contempserit,aut certè in custodiam dederit, aut verberauerit,aut al quo dispendio læserit appellantem: decem librarum auri amissione feriatur, quas fisci compendijs cura sacri cognitoris præcipimus aggregari,officium quoque cuius interest mulctæ legitimæ subiacebit.

LVI. *Abactores animalium vel gregum gladio puniti.* Abactor animalium vel gregum atque pecorum alienorum, siue ea de stabulis, siue de pascuis abegerit, gladio puniatur, & in quadruplum amittendis damno de eius substantia consulatur. Quòd si seruus aut originarius fuerit,dominus pro his conuentus legibus,si maluerit,aut vt supra diximus,satisfaciat,aut imperitos ad pœnam mortis, iudici publico tradere non moretur.

LVII. Abactor si vsque ad vnum equum,duas equas,totidémque boues,& vsque ad decem capras & quinque porcos, tulisse tam de stabulis quàm de pascuis fuerit adprobatus,siue per surreptionem, siue ea violenter abduxerit,seuerissimè puniatur, quidquid verò intra suprascriptum numerum animalium vel " porcorum à quocumque sublatum fuerit, tanquam furtũ sub quadrupli pœna soluatur, (" pecorũ)

LVIII. Qui bouem, vel equum errantem, vel aliud pecus abduxerit, furti magis reus tenendus est: & in quadruplum animalia vel pecora sublata restituat, nisi ea ab eo die quo inuenerit, septem diebus continuis in publicis celeberrimisque locis, aut ante Prætorium iudicis proposuerit, hoc

hoc enim facto nullius pœna damna sustineat.

Qui ingenuam virginem per vim corruperit, si idoneo patrimonio gratulatur, & est genere nobilis, & eandem accipere cogatur vxorem, ita vt ei sponsalitiæ titulo largitatis quintam partem patrimonij sui nouerit conferendam: quòd si iam habens vxorem ista commiserit, tertiam partem patrimonij sui illi quam per vim corruperit, sub idonea & solenni scriptura dare cogatur: vt illa quæ per eum iacturam pudoris incurrit, honestum possit inuenire conjugium. Si autem nullo patrimonio aut nobilitate fulcitur, oppressor & violator pudoris ingenui, supplicio adficiatur extremo. LIX.

Si quis viduæ stuprum violenter intulerit, cuiuslibet loci corruptor sit, adulterij pœna depereat. LX.

Si quis verò etiam si cum volente & adquiescente vidua hoc crimen admiserit, flammis vltricibus exuratur: illa quoque adulterij pœna damnanda, quæ non erubuit seruili subiacere libidini. LXI.

Si matrona vidua alicuius libidine volens corrupta sit, stuprū admittitur: nisi fortè vilis vulgarisque sit mulier, cū his enim viduis adquiescentibus si quis concubuerit, quas artis operam aut ministerij laborem publicè exercere constiterit, hoc crimine nec ipse, nec ille teneantur obnoxij. LXII.

Si seruus alienus aut originarius ingenuam virginem per vim corruperit, aut stuprum viduæ per vim intulerit, conuento domino, rebus discussis atque patefactis, capite feriatur. LXIII.

Ancillam alienam virginem vel originariam, cuiuslibet ætatis, quisquis ingenuus, nulli tamen quolibet modo obnoxius ciuitati, corruperit, si dominus voluerit, aut corruptor ipse rogauerit, & apud gesta professus fuerit, mansurus in Domini mulieris potestate, eius quam vitiauit contubernium non relinquat, nec eadem mortua discedendi habeat facultatem. Quòd si dominus ancillæ non consenserit: aut ille profiteri noluerit, tunc aut hujus meriti duo mancipia domino tradit eius iuri profutura, si eius substantia patiatur: aut, si hoc implere non potuerit, cæsus districtissimè fustibus, vicinæ ciuitatis collegio deputetur, quod iudex eiusdem loci periculi sui memor implere & custodire debebit. LXIV.

Quoties se ancillę ingenuus aut originarius aut seruus fortè miscuerit, necesse est vt omnis matrem sequatur agnatio, id est, filij omnes ad dominum ancillæ pertineant. LXV.

Quoties verò se originariæ seruus alienus ingenuúsve miscuerit, nihilominus omnes filij matrem sequantur. LXVI.

Si vero originarius alienus se originariæ fortasse coniunxerit, duas filiorum partes originarij dominus, & tertiam sobolis originariæ dominus consequatur. LXVII.

Originaria † ex eo de ingenuo solo discesserit intra vicennij spatia repetatur, † quæ si originaria exemptis viginti annis domino sub hac præscriptione perierit, * sunt eius agnatio intra viginti annos suscepta domino mulieris, seruato nouellæ legis tenore, non poterat. LXVIII. † si † quod si | simul

Quisquis curialem, aut collegiatum, aut seruum, per triginta annos LXIX.

† patriç sub conl. subisse.. possederit, qui nullam patriam † suam conlationem subisse monstretur, eos prædiorum dominis iubemus adquiri, quia in nullo tricennalis legis saluberrimum constitutum sub qualibet patimur occasione turbari: quam siue aduersum priuatum, siue aduersum fiscum, suam, quemadmodum leges præcipiunt, obtinere conuenit firmitatem. Et quia frequenter scimus tales calumnias in perniciem dominorum, cohibentibus rusticis aut curialibus excitari, quo † consolationem præstitisse dicantur, hoc eatenus valebit, si sciente possessionis domino & non reluctante, aut certè procuratore conductoréque eius, cùm dominus in transmarinis fuerit regionibus constitutus, consolationem præstitam fuerit adprobatum.

† conlationem.

LXXI. Si seruus cuiuslibet nationis ad quamlibet Ecclesiam confugerit, statim domino veniam promittente reddatur: nec enim vltra vnum diem ibidem residere præcipimus. Qui si exire noluerit, vir religiosus archidiaconus eiusdem Ecclesiæ, vel presbiter atque clerici eundem ad dominum suum exire compellant, & domino indulgentiam præstanti sine dilatione contradant. Quòd si hoc suprascriptæ religiosæ personæ facere fortè noluerint, aliud mancipium quòd in Ecclesiæ latebris commoratur, si extra Ecclesiam potuerit comprehendi, à domino protinus vindicetur.

LXXI. Si quis in causa publici debiti ad Ecclesiam quamlibet convolauerit, archidiaconus eum compellat egredi ad edenda legibus ratiocinia sua: aut si hoc facere noluerit, eius substantiam, quod ad Ecclesiam detulit, sine mora contradat, quod nisi fecerit, quanti interest vtilitatis publicæ archidiaconus cogatur exsoluere.

LXXII. Testamenta, sicut leges præcipient allegentur, hoc modo fides voluntatis alienæ titubare non poterit.

LXXIII. Auctoritates quorumlibet judicum, vel præcepta cuiuslibet sedis ac potestatis, sola publica seruata ciuilitate exequantur officia: & conuentum sufficiat promittere, se ad iudicium esse venturum, nihil vltra præsumat apparitor. Et illius sedis apparitor executiones suscipiat, vnde præcepta manauerint. Quòd si alterius miles, alterius iudicis auctoritatem exsequi fortè temperauerit, amissionem cinguli fustibus cæsus incurrat: litigator autem negotium incunctanter amittat.

LXXIV. Si petitor improbè litem cuiuscunque rei alteri fortè commouerit, & fuerit sub iusta examinatione conuictus, ex die plantati solemniter iurgij, sumptus & litis expensas, quas se pulsatus immeritò sustinuisse docuerit à petitore recipiat, sub æstimatione scilicet iudicis, aut bonorum virorum ex delegatione noscentium: quorum iustitiæ & deliberationis erit, quales sumptus litis & expensas eum qui importunè alterum ad publicum deduxerit examen redhibere conueniat.

LXXV. Qui etiam armatis hominibus, ferro, fuste, lapide, de possessione quemquam, domo, villa expulerit, expugnauerit, obsederit, clauserit, aut si fortè propter hanc rem quis homines suos præstiterit, locauerit, conduxerit, turbam, seditiones, incendium fecerit, ad violentiæ pœnam

quæ

quæ est superiùs adscripta, teneatur. Si quis autem sepeliri mortuum, quasi debitorem suum adserens, prohibuerit, honestiores, bonorum suorum partem tertiam perdant, & in quinquennale exilium dirigantur: humiliores, cæsi fustibus perpetui exilij damna sustineant. LXXVI.

Illi res occupata per violentiam intra annum momenti iure salua proprietaris causa reddetur, qui eandem rem quam alterius præsumptione perdidisti, ne violenter, nec abscondité, nec precario possidet.

Si serui de irrogata violentia conuicti fuerint, aut certè confessi, & hoc LXXVII. domini præcepto factum sub iusta & diligenti cognitione constiterit, domino ad violentiæ pœnam retento, peruasa reddantur, seruis nihilominus extremo supplicio puniendis si violentiam eos sua temeritate commisisse claruerit. LXXVIII.

Qui ingenuum plagiando, id est sollicitando, in alia loca translatum aut vendiderit, aut donauerit, vel suo certè seruitio vindicandum crediderit, occidatur.

Qui ingenuum in seruitutem tenet, nec conditioni potest obnoxium LXXIX. comprobare, & calumniæ, & iniuriarum reus teneatur adstrictius:

Qui mancipium alterum sollicitauerit, tres alios eiusdem meriti & LXXX. ipsum domino cum peculio suo reddat: quòd si quis à quolibet bona fide suscipitur, quo se dicat ingenuum, suscipientis hæc debet esse cautela, vt eum ducat ad gesta & se profiteatur ingenuum, quo facto, dum à Domino seruus aut originarius postulatus fuerit & probatus, solus sine retinentis incommoditate reddatur.

Si quis nesciens à plagiatore mancipia comparauerit, reatu plagij non LXXXI. potest obligari.

Si ingenuus distrahatur, nullum præiudicium sui status incurrit, nisi LXXXII. fortè tacendo de ingenuitate sua emptoris ignorantiam major ætate circumuenerit. Eam de plagio aduersum venditorem pro defensione vel iniuria sua agere potuit: nisi pretium quod pro eo datum fuerit cum suo voluerit venditore partiri. Tunc enim præiudicium conditionis incurret, quod sibi ipse dissimulando & consentiendo pepererit.

Quisquis seruum siue colonum alienum sciens fugitiuum susceperit, LXXXIII. aut occultauerit, ipsum dominum cum mercedibus & peculio eius, & eiusdem meriti alterum reddat. Quòd si secundo aut tertio eundem fugitiuum idem apud quem fuerat, suscipiendum esse crediderit, præter ipsum cum mercedibus, tres alios domino eius tradat, mancipium tamen ipsum: ne fortè propter capiendum lucrum callidè & dolosè à domino ad domum eius qui susceperat, immissum fuerit, oportet in examinatione torqueri: vt si per interrogationem in quæstionem positi, constiterit à domino suo ad domum alterius immissum, fisci protinus compendijs adplicetur.

Qui ingenuum celauerint, vendiderint, vel scientes comparauerint, hu- LXXXIV. miliores fustibus cæsi in perpetuum dirigantur exilium, honestiores confiscata tertia parte bonorum suorum, pœnam patiantur nihilominus quinquennalis exilij.

Seruos sollicitatos ab altero, vel furto ablatos, si scientes alij susce- LXXXV.

perunt,non tantùm de his ſuſceptis conueniri, & eos reddere debent, ſed etiam ad pœnalem actionem furti detrimendi ſunt.

LXXXVI. Qui ſeruum alienum inuito domino apud ſe tenuerit, furti eſt actione pulſandus.

LXXXVII In fuga poſitus ſeruus nec vendi,nec donari poteſt.

lxxxviii Si abactor,ſollicitator ac fur, antequam per auctoritatem iudicis conuincatur,mortuus fuerit,hæredes eius pro delicto auctoris ſui in nullo teneantur obnoxij, niſi ob earum tantùm rerum repetitionem, quas ad eos perueniſſe conſtiterit.

De abactoribus pecudum.

LXXXIX. Si quis ſibi, vt aliquem terreat, militiam confinxerit, vel adſumpſerit quam non habet poteſtatem, viliores fuſtibus cæſi perpetuæ relegationis mala ſuſtineant, honeſtiores exilij patiantur incommoda.

XC. Qui teſtamentum,codicillum,tabulas,rationes,geſta,libellos,cautiones, epiſtolas in fraudem alterius, quocunque loco, deleuerint, mutauerint, ſubjecerint, ſubrepſerint, incenderint, raſerint,aut æs,argentum, vel ferrum inauratum ſcientes pro auro dederint,vel vendiderint, vel ſuppoſuerint: quíque pro argento ſtannum ſubjecerint, vel exteriorem circulum ſolidi præciderint,quive vt id fieret,juſſerint,operámve dederint, pœnam ſuſtineant falſo crimini conſtitutam.

XCI. Qui teſtibus pecuniam dederit,vt falſum teſtimonium dicant,vel certè quod ſciunt taceant, aut non exprimant veritatem, vel iudici premium dederint,vt ſententiam contra juſtitiam dicat vel non iudicet humiliores capite puniantur,honeſtiores bonorum ſuorum amiſſione mulctentur.

XCII. Si ſponſa perſuaſa ab ſponſo ad eius domum non tradita venerit ſponſus raptoris crimine non teneatur.

XCIII. Inuitus pater filiam ſuam in matrimonium nulli dare compellatur.

XCIV. Parentes qui cogente neceſſitate filios ſuos alimentorum gratia vendiderint, ingenuitati eorum non præiudicant, homo enim liber pretio nullo æſtimatur.

XCV. Nec pro pignore filij à parentibus alicui dari poſſunt:& ſi ſciens creditor ingenuos pro pignore à parentibus ſuſceperit, in exilium dirigetur. Operas enim tantùm parentes filiorum quos in poteſtate habuerint locare poſſunt.

XCVI. Qui in libertate degens ad ſeruitutem vocatur, rei partes ſuſtinet, ideo petitori eius vel illi qui ſe dominum dicet, incumbet ſeruum ſuum docere.Si verò ex poſſeſſione ſeruitutis in libertatem reclamet, defenſori eius neceſſe eſt liberum comprobare.

XCVII. Qui caſam, domum, aut villam alienam inimicitiarum cauſa incenderit:ſi ſeruus, colonus, ancilla, originarius fuerit, incendio concrematur: ſi ingenuus hoc fecerit,reſtituat quicquid diſpendij acciderit per illud,quod commouit incendium, ædificiúmque renouet, & æſtimationem inſuper conſumptarum rerum pro pœna talis facti cogatur exſoluere: aut ſi hoc ſuſtinere pro tenuitate nequiuerit, fuſtibus cæſus perpetui exilij relegatione plectatur.

XCVIII Ex eo verò incendio quod incautè ſeruus aut colonus in domini ſui agro

agro supponit, si vicini fortè arbores frugiferas, aut syluas, vineta, vel segetem læserit, siue aliud quodlibet dispendium adtulerit, aut, æstimatione habita, dominis eius, per quem vicino damnum continget, sartiat atque compenset: aut ipsum qui ignem supposuit, si hoc magis elegerit, pro facti culpa tradat iudici puniendum.

Qui hominem sine audientia & sine potestate vel iurisdictione iudicis competentis immeritò iusserit vel suaserit occidi, tanquam reus homicidij occidatur. xcix.

Seruus alienus in alterius caput torqueri non potest, nisi delator, aut accusator cuius interest probare quod intendit, pretium eius quantum dominus taxauerit, inferre paratus sit. c.

Qui seruum ideò comparauit ne aduersum se torqueretur, restituto pretio resoluta venditione, aduersum eum qui fraudulenter emerat, debet subjici quæstioni. ci.

Si seruus ad hoc fuerit manumissus ne torqueatur, quæstio de eo nihilominus haberi potest. cii.

Vbi quod facinus commissum dicitur, ibi deferendum, & vindicandum est, hi enim qui accusantur, de prouincia ad aliam prouinciam transferri non debent, ne per longum iter eripiantur, aut fugiant: nec interest si ingenui, vel liberti, vel serui sint, qui aliquid criminosum commisisse dicantur. ciii.

Qui effodiunt terminos, vel exarant limites, finem scilicet designantes, aut arbores terminales euertũt, si serui sunt aut coloni, & sine conscientia vel jussu domini fecerint, puniantur. Si verò hoc imperante domino factũ esse constiterit, idem dominus tertiam partem bonorũ suorum perdat fisci viribus profuturam: seruo ipso aut colono nihilominus capite puniendo. civ.

Eos terminos obseruandos, quos duorum fundorum dominus inter vtrumque prædium, cùm ex his vnum alienaret, seruari debere constituit, non eos, qui singulos fundos antiqua institutione separabant. cv.

Quoties aliquod negotium consensu litigantium, aut sententia judicis sacramentis fuerit diffinitum, retractari non poterit: nec de perjurio agere cuiquam vel mouere permittitur quæstionem. cvi.

Qui auctor seditionis vel in populo, vel in exercitu fuerit, incendio concremetur. cvii.

Si quis pagano ritu sacrificare fuerit deprehensus, arioli etiam atque vmbrarij, si reperti fuerint, sub iusta æstimatione conuicti capite puniantur, malarum artium conscij, id est, malefici, nudati rebus omnibus quas habere possunt, honesti, perpetuò damnentur exilio, humiliores, capite puniendi sunt. cviii.

Si seruus aut colonus domino nesciente violenter aliqua rapiat, dominus eius intra annum in quadruplum, post annum in simplum conuenietur, aut pro noxa certè, si hoc magis elegerit, ipsum seruum vel colonum nouerit ad pœnam judici contrahendum; ita, vt quod ad eum ex ipsa serui violentia peruenisse constiterit, reddat, aut si conuentus eum fugisse dixerit, executionem eius conquerenti dedisse sufficiat. cix.

cx. Qui ſepulchrum deſtruxerit,occidatur.

cxi. Qui intra vrbem Romã cadauera ſepelierit,quartam partẽ patrimonij ſui fiſco ſociare cogatur,ſi nihil habuerit,cæſus fuſtibus ciuitate pellatur.

cxii. Damnatorum ex quibuſlibet criminibus bona filijs primùm ac parentibus vel propinquis vſque ad tertium gradum proficiant,quòd ſi eos non habuerit,fiſco omnia ſoluentur.

cxiii. Si curialis damnatus filios reliquerit, totum quod dimiſit ipſi capiant: ſi non habuerit filios, ad curiam eius perueniant facultates, excepta cauſa maieſtatis, in qua omnium damnatorum bona nec ad filios, ſi habeant,ſed ad ſolum fiſcum,ſecundùm legum cauta neceſſe eſt peruenire.

cxiv. Si addictos damnatóſque iudiciis clerici vel quilibet alii violenter eruerint,ipſi ad pœnam vel ad diſpendia teneantur, quæ ſententia in conuictos prolata ſtatuiſſe monſtrabitur : Et ſi conniuentia iudicis vel conludio hoc claruerit perpetratum , quinque auri libras idem iudex cogatur exſoluere.

cxv. Qui pecuniam fiſco vel publicis rationibus competentem furandi ſtudio tulerit,eam reddat in quadruplum.

cxvi. Qui ſciens ex rapinis aliqua à raptore,id eſt fure , ſeruanda ſuſceperit, eadem qua raptor pœna teneatur.

cxvii. Seruus ſi furtum fecerit, vel damnum cuilibet dederit , niſi eius dominus hoc pro ſui qualitate reddere vel ſarcire paratus ſit,noxæ eum dare cogitur,quod & de animalibus faciet, ſi alicui damna generauerint.

cxviii. Si propter furtum ſerui dominus conuentus, furem ipſum magis tradere , quàm defendere eum in iudicio voluerit , illa etiam quæ ad eum ex ipſo furto perueniſſe conſtiterit,pariter debebit exſoluere.

cxix. Si quid de taberna vel ſtabulo perierit, ab his qui locis talibus præſunt, vel qui in his negotiantur , repetendum eſt, ita vt præſtent ſacramenta de conſcientia ſua ſuorúmque: & ſi hoc fecerint, nihil cogantur exſoluere , aut certè quantum petitor iurauerit ſe in eo loco perdidiſſe, reſtituant.

cxx. Si ſeruus furtum fecerit, & manumiſſus à domino fuerit , vel venditus alteri,vel donatus, cauſam de furto tam ipſe manumiſſus dicat,vel ille qui eum emittit,aut cui donatus eſt,noxa enim ſemper caput ſequitur.Et non ſolum is qui furtum facit , ſed etiam is cuius opera vel conſilio furtum factum fuerit,furti actione tenebitur.

cxxi. Si procuratori vel conductori ſiue colono vel ſeruo alicuius,inuito vel neſciente domino, mutuam pecuniam quis dederit, nec ipſi domino, nec rei eius aliquod præjudicium comparetur: ſed ex peculio ſerui vel coloni, conſiderata vel ſeruata priùs indemnitate domini , conſulatur petitionibus creditoris.

cxxii. Amittant repetitionem debiti creditores , qui cautiones debitorum ſuorum potentibus tradiderint , & per eos magis exactionem mutuæ pecuniæ voluerit procurare.

cxxiii. Capiendorum pro ſuo arbitrio pignorum vnicuique licentiam denegamus : ita vt, ſi probabile fuerit hoc agendi iudicis præſtet auctoritas.

Creditor

Creditor si debitori suo res sibi non obligatas violenter rapiat, intra annum criminis admissi conuentus, sub pœna quadrupli præsumpta restituat: post annum verò in simplum debebit exsoluere, quod etiam de fructibus violenter ablatis seruari debere legum ratio persuadet. CXXIV. *Ablatorum per vim restitutio.*

Si quis de Ecclesiis, id est locis religiosis, homines traxerit, vel aliquid violenter crediderit auferendum, capite puniatur. CXXV.

Nullus post hæc curialium siue tabulariorum aut susceptorum in Ecclesia residens pictatia delegationis emittat: sed si quem fisco debitorum nouit, exponat eum extra Ecclesiam constitutus, aut certè deleget facturus cum eo qui se debitorem negauerit, publicè rationem, quod si inuitum, quis, cùm sibi delegatur & se non debere clamauerit, violenter crediderit exigendum, in quadruplum extorta restituat. CXXVI.

Delegari nemo debet inuitus: sed si is qui à creditore subdelegatur, consensum delegationi præbens debere se fateatur, & redditurum spondeat, quod promisit, cogatur exsoluere. CXXVII.

Filius in potestatem patris positus, vel seruus, aut colonus, si à patre vel domino in qualibet culpa non defendatur de ipso delicto vel crimine, tradendi sunt iudici competenti: nisi fortè filius familias ipse defendere pro delicto, quo impetetur, in iudicio se voluerit. CXXVIII.

Qui per mendacium vel surreptionem aliquid impetrauerit, nec ipsi prosit, nec alterum lædat. CXXIX.

Quod promissum fuisse constiterit vt fur comprehendatur, meritò debetur & oportet exsolui. CXXX.

Qui de debito in judicio conuicti vel condemnati fuerint, intra duos menses à die latæ sententiæ solutionem procurare debent: quod si non fecerint, per auctoritatem judicis, ad ejus petitionem qui vincet, capi eorum pignora debent & distrahi: vt quod sententia justè lata constituit, possit impleri. CXXXI.

Qui possessor ad judicium venit, non est cogendus dicere vnde tenet, nec onus ei debet probationis, imponi quia hoc magis petitoris officium est, vt rem quam repetit, doceat ad se pertinere. CXXXII.

Mulier, etiamsi per cautionem alienum debitum se reddituram spondeat non tenetur. CXXXIII.

Amittat sortem debiti creditor, qui vltra centesimam legitimam crediderit à debitore poscendum. CXXXIV.

Fidejussor qui redimẽdo pignora eius debitoris pro quo fidem dixerat, à creditore liberauit, oblata sibi debita pecunia restituere pignora debitori compellatur. CXXXV.

Si quisquam rem suam nesciens à possessore conduxerit, nihil sibi præjudicat: sed de proprietate ipsius agere poterit. CXXXVI.

Si quis nesciens alienam areã esse, ædificiũ in ea construxerit, sumptus quos fecit, recipit: sed amittit quam in solo alieno fecerat mansionem. CXXXVII. *Ædificium in aliena area*

Si vna res à duobus diuersis emptoribus comparetur, ille potior erit & dominium eius magis acquiret, cui traditam fuisse claruerit. CXXXVIII.

Auctor vinditionis etiamsi priuilegium habeat sui iudicis, tamen defensurus venditionem suam forum sequatur emptoris. CXXXIX.

CXL. Qui de re comparata pertulerit quæstionem, ipse petitori respondere compellitur, nec ad auctorem suum proponentem repellit: quem necesse est ad hoc tantùm ipse commoueat, vt factum suum in † inditione defendat.

† Iudicatione. pro iudicio.

Quicunque fugere solitum vendiderit ignoranti, si emptorem quoque

CXLI. fugerit, & precium venditor reddat, & damna satiat quæ per eundem contigerint fugitiuum.

CXLII. Liceat vnicuique domino ex prædiis quæ corporaliter & legitimo iure possidet, rustica vtriusque sexus mancipia, etiamsi originaria sint, ad iuris sui loca transferre, vel vrbanis ministerijs adplicare, ita vt & aliis prædiis adquirantur ad quæ voluntate domini migrata fuisse constiterit, & inter vrbanos famulos meritò censeantur: nec de eiusmodi factis atque ordinationibus velut sub oppositione originis, quæstio vlla nascatur. Alienare etiam supradictæ conditionis homines liceat dominis absque terræ aliqua portione, sub scripturæ adtestatione vel cedere, vendere cui libuerit, vel donare.

CXLIII. Circa Iudæos priuilegia legibus delata seruentur: quos inter se iurgantes & suis viuentes legibus, eos iudices habere necesse est, quos habent obseruantiæ præceptores.

CXLIV. Quicunque susceptores fuerint fiscalium titulorum, in emittendis possessorum securitatibus nomine singularum possessionum, professionem earum euidenter designent acceptam quoque pro earum functione exponant pecuniæ quantitatem. Quòd si aliquis professionem locorum, nomina summámque præceptæ pecuniæ in securitatibus à se factis comprehendere fortè noluerit, & huius culpæ reus in iudicio fuerit adprobatus, quadruplum eius pecuniæ, quàm possessor se dedisse probauerit, eidem cogatur exsoluere, Quod etiam circa discussorem similiter conuenit custodire, si de quibus titulis, quas summas à præsumptoribus, vel reliquatoribus exegerint, in securitatibus emittendis signare noluerint.

CXLV. Si quis Barbarorum tertiò competentis judicis auctoritate conuentus & edictis solemniter inclamatus, ad judicem, cuius præceptione conuentus est venire neglexerit, meritò sub discussione causæ sententiam excipiet contumaciæ, adeò vt iudicetur, de quo conuentus est, perdidisse negotium: dummodo tertio, quemlibet capillatorum fuisse conuentum, aut cautionis ab eodem emissæ fides ostendat, aut ingenuorum vel honestorum testium dicta confirment, quibus manifestè clareat auctoritate pulsatum, contempsisse dare responsum, nec voluisse ad judicium conuenire.

CXLVI. De frugibus ab aliquo ex fundo cuiuslibet sublatis, tam colonus quàm dominus, quia vtriusque interest, agere potest.

CXLVII. Placita bona fide & definita venditio à venditore rescindi non potest: sed pretium, quod ab emptore debetur, repetendum est.

CXLVIII. Serui aut coloni ab hostibus capti & reuersi domino restituantur, si nó sunt antè ab altero, vendentibus hostibus, in commercio comparati.

CXLIX. Si quis exactorum vel susceptorum maiorem mensuram vel maius pondus adhibuerit dum fiscales traduntur species quàm publicæ ordinationi

tionis moderatio antiquitùs prouisa constituit, ad judicem continuò cum ipsis mensuris & ponderibus deducatur, vt si fuerit de eorum iniquitate conuictus, inde quadruplum pro vtilitate illius quem grauauit, malè susceptarum specierum damna sustineat. Quod etiam circa negociatores obseruari debere censemus in commerciis, si iniusta pondera vel mensuras adhibuisse fuerint adprobati.

Nulli liceat † inuitus rustico alieno operas aut obsequium imperare, nec eius mancipio aut bene vti, nisi hoc fortè idem rusticus, aut conductor ipsius, vel dominus sua voluntate præstiterit. Qui contrà fecerit, det pro vnius rustici vel vnius bouis diurna opera quam præsumpsit, auri solidum vnum. CL. † inuito Domino CLI.

Siue seges aliena, siue quælibet arbor cujusque dolo deiecta fuerit, aut aliquid damni prouenerit in quadruplum ejus nomine qui hoc fecerit, addicatur. CLII.

Si alienus seruus ab aliquo, vel rusticus occidatur, in potestate habet dominus ejus aut criminaliter de obnoxij sui morte agere, & homicidam capitaliter accusare, aut de damno certè amissi mancipij ciuiliter actionem proponere, ita vt pro vno seruo occiso duo tales recipiat.

Vxor pro marito non debet conueniri: res eius aut sponsalis munificentia pro mariti obnoxietate poscatur, legum prudentia & moderatione seruata. CLIII.

Die Solis, qui Dominicus nuncupatur: sed & diebus Paschalibus nullum præcipimus conueniri, qui contrà fecerit, sacrilegij reus habeatur. CLIV.

Hæc quantum occupationes nostræ admittere, vel quæ nobis ad præsens occurrere potuerunt, à victis tam Barbaris quam Romanis sumus profutura complexi: quæ omnium Barbarorum siue Romanorum debet seruare deuotio. Quæ comprehendere nos vel edicti breuitas, vel curæ publicæ non siuerunt, quoties oborta fuerint custodito legũ tramite terminentur. Nec cuiuslibet dignitatis, aut substantiæ, aut potentiæ aut cinguli vel honoris persona, contra hæc quæ salubriter statuta sunt, quolibet modo credat esse veniendum, quæ ex nouellis legibus ac veteris juris sanctimonia pro aliqua parte collegimus: scituris cognitoribus vniuersis ac iura dictantibus, quod si aliquo hæc edicta fuerint violata se proscriptionis deportationisque pœna merito esse feriendos. Quòd si forsitan persona potentior, aut eius procurator, vel vicedominus ipsius, aut certè conductor seu Barbari, seu Romani, in aliquo genere causæ præsentia non permiserint edicta seruari, & iudex, cuius intererit, obsistere, aut vindicare, aut obuiare non potuerit, in nostram illico: si sibi consulit, instructa ex omnibus relatione, dirigat, deposita totius formidinis suspicione, notitiam. Hac enim sola ratione à culpa esse poterit absolutus. Quia quod pro omnium prouincialium securitate prouisum est, vniuersitatis debet seruare deuotio. *Alii: intermissis diebus dominicis.*

EXPLICIT EDICTVM THEODERICI REGIS.

LECTORI.

Quæ sequuntur, sunt quidem ex legibus Theoderici, sed Francorum, non Gothorum, aut Italiæ Regis: vt & superior Sydonij Epistola ad Theodericum pertinet, illum, cui Auitus Aquitanias concessit, quem & idem auctor in Narbone & Panegyrico ad ipsum Auitum laudat. De quo te monitum non frustra voluimus, simul & hac adiecta, ne quid desiderares.

Ingenuo homicida intra Ecclesiam posito, de interempti precio principis est expectanda sententia: quia de precio occisorum nihil euidenter lex Romana constituit Dominus verò noster statuit obseruari: vt si ingenuus ab ingenuo fuerit interemptus, & homicida ad Ecclesiam confugerit, is ipse qui homicidium admisit, cum medietate bonorum suorum occisi hæredibus seruiturus addicatur: reliqua medietas facultatis eius hæredibus relinquatur. Si verò seruus cuiuscunque occisus fuerit ab ingenuo & ipse homicida ad Ecclesiam conuolauerit, secundum serui qualitatem infrascriptum domino eius precium cogatur exsoluere, hoc est, pro actore c. solid. pro ministeriali LX. pro aurifice electo C. pro fabro ferrario L. pro carpentario XL. pro oratore, aut porcario, aut virbicario, aut aliis seruis XXX. Hoc ex præcepto domini Regis conuenis obseruari.

C. SOLII APOLLINARIS SIDONII AVERNORVM EPISCOPI DE THEODERICO AQVItaniæ Rege Epistola.

Sidonius Agricolæ suo S.

SÆPENVMERO postulasti, vt quia Theoderici regis Gothorum commendat populis fama ciuilitatem, literis tibi famæ suæ quantitas, vitæ qualitas significaretur. Pareo libens, in quantum epistolaris pagina finit, laudans in te tam delicatæ sollicitudinis ingenuitatem. Igitur vir est & illis dignus agnosci, qui eum minus familiariter intuentur: ita personam suam Deus arbiter, & ratio naturæ, consummatæ fœlicitatis dote sociata cumulauerunt. Mores autem huiuscemodi, vt laudibus eorum nihil ne regni quidem defraudet inuidia: Si forma quæratur, corpore exacto, longissimis breuior, procerior eminentiórque mediocribus. Capitis apex rotundus, in quo paululum, à planicie frontis in verticem cæsaries refuga crispatur. Ceruix non sedet neruis, geminos, orbes hispidus superciliorum coronat arcus. Si verò cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo prope peruenit. Aurium legulæ sicut mos genti est, crinium superjacentium flagel-

flagellis operiuntur. Nasus venustissimè incuruus. Labra subtilia, nec dilatatis oris anglis ampliata. Pilis intra narium antra fruticantibus cotidiana succisio. Barba concauis hirta temporibus, quam in subdita vultus parte surgentem stirpitus tonsor assiduus genas adusque forcipibus euellit. Menti, gutturis, colli non obesi sed succulenti lactea cutis, quę propius inspecta juuenili rubore suffunditur. Namque hunc illi crebro colorem nō ira: sed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patulæ manus, recedente aluo pectus accedens. Aream dorsi humilior inter excrementa costarum spina discriminat, tuberosum est vtrumque musculis prominentibus latus, in succinctis regnat vigor ilibus, corneum femur, internodia poplitum bene mascula, maximus in minime rugosis genibus honor, crura suis fulta turgentibus, & qui magna sustentat membra, pes modicus. Si actionem diurnam, quę est forinsecus exposita perquiras, Antelucanos sacerdotum suorum cœtus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur, quamquam (si sermo secretus) possis animaduertere, quod seruet istam pro consuetudine potius quàm pro " ratione reuerentiam. "religione.
Reliquum mane regni administrandi cura sibi deputat. Circumsistit sellam comes armiger, pellitorum turba satellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur. Sicque pro foribus immurmurat exclusa cancellis. Inter hæc intromissis gentium legationibus, audit plurima, pauca respondet. Si quid tractabitur, differt: si quid expedietur, accelerat. Hora est secūda: surgit è solio, aut thesauris inspiciendis vacaturus, aut stabulis. Si venatione nunciata procedit, arcum lateri innectere citra grauitatem regiam judicat, quem tamen si cominus auem ferámque aut venanti monstres, aut vianti, manui post tergum reflexæ puer inserit, neruo lorove fluitantibus: quem sicut puerile computat gestare thecatum, ita muliebre accipere jam tensum. Igitur acceptum modo insinuatis è regione capitibus intendit, modo ad talium pendulum nodi parte conuersa, languentem chordæ laqueum vagantis digito superlabente prosequitur, & mox spicula capit, implet, expellit, quî sve cupias percuti, prior admonet. Eligis quid faciat: quod elegeris, ferit: Et si ab alterutro errandum est, rarius fallitur, figentis ictus, quàm destinantis obtutus. Si in conuiuium venitur, quod quidem diebus pro festis simile priuato est, non ibi impolitam congeriem liuentis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister imponit. Maximum tunc pondus in verbis est: quippe cùm illic aut nulla narrantur, aut seria. Toreumatum, peripetasma únque modo conchyliata profertur suppellex, modo byssina. Cibi arte, non precio placent: fercula nitore, non pondere. Scyphorum paterarúmque raras oblationes facilius est vt accuset sitis, quàm recuset ebrietas. Quid multis? Videas ibi elegantiam Græcam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italicam, publicam pompam, priuatam diligentiam, regiam disciplinam. De luxu autem illo sabbatorio narrationi meæ, supersedendum est, qui nec latentes potest latere personas. Ad cœpta redeatur. Dapibus expleto somnus meridianus sæpe nullus, semper exiguus. Quibus horis viro tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, incipit sollicitè, voluit

argutè, mittit instanter, joculanter compellat, patienter expectat: in bonis iactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in vtrisque philosophatur. Secundas fastidit vel timere, vel facere: quarum opportunitates spernit oblatas, transit oppositas, sine motu euaditur, sine colludio euadit. Putes illum & in calculis arma tractare. Sola est illic cura vincendi. Cùm ludendum est, regiam sequestrat tantisper seueritatem: Hortatur ad ludum, libertatem communionémque. Dicam quod sentio: Timet timeri. Denique oblectatur commotione superati: & tunc demum sibi cessisse collegam credit, quum quidem fecerit victoriæ suæ bilis aliena. Quódque mirere, sæpe illa lætitia minimis occasionibus veniens ingentium negotiorũ merita fortunat. Tunc petitionibus diu ante per patrociniorum naufragia iactatis absolutionis subitæ portus aperitur. Tunc etiam ego aliquid obsecratus feliciter vincor, quando mihi ad hoc tabula perit, vt causa saluetur. Circa nonam recrudescit moles illa regnandi, redeunt pulsantes, redeunt summouentes, vbique litigiosus fremit ambitus: qui tractus in vesperam cœna regia interpellante rarescit, & per aulicos deinceps pro patronorum varietate dispergitur, vsque ad tempus cõcubiæ noctis excubaturos. Sanè intromittuntur (quamquam raro) inter cœnandum mimici sales, ita vt nullus conuiua mordacis linguę felle feriatur. Sic tamen, quod illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonasco vocaliũ concentus meditatum acroama simul intonat. Nullus ibi lyristes, choraules, melochorus, typanistria, psaltria canit: Rege solum illis fidibus delinito, quibus non minùs mulcet virtus animum quàm cantus auditum. Quum surrexit, inchoat nocturnas aulicę† gaza custodias. Armati, regiæ domus aditibus assistunt, quibus horæ primi soporis vigilabuntur. Sed iam quid meas istud ad partes, qui tibi iudicanda non multa de regno, sed pauca de rege promisi? Simul & stilo finem fieri decet: quia & tu cognoscere viri non amplius quàm studia, personamque voluisti: & ego non historiam, sed epistolam efficere curaui. Vale.

† gaza.

INCIPIT COMPVTVS PASCHALIS.

SI NOSSE vis quotus annus est ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi, computa triginta sex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta: his semper adde duodecim, fiunt quingenti quinquaginta duo, Adde & Indictiones anni cuius volueris: vt puta decimam vicies semel post consulatũ Basilij iunioris, fiunt quingenti sexaginta duo, Isti anni sũt ab incarnatione Christi. Hoc tãtũ memor esto sollicitiùs, vt quotiens quintam decimam compleueris Indictionem, quo argumentum possit integrum custodiri, quindecim non assumas, sed ad primam summam, id est, in triginta sex vnum semper adjicias: vt puta pro triginta sex, finita quintadecima indictione, quam in superiore computo addas, triginta septem per quindecim computabis, & annos Domini

Domini ſine vllo errore poteris reperire.

Si vis ſcire quota eſt Indictio, vt puta vicies ſemel poſt conſulatum Baſilij junioris: ſume annos ab incarnatione Domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt quingentos ſexaginta duo: his ſemper adjice tria, fiunt quingenti ſexaginta quinque. Hæc partire per quindecim, remanent decem, decima eſt Indictio. Si verò nihil remanſerit, quinta decima eſt Indictio.

Si vis cognoſcere quot ſint Epactæ, id eſt adiectiones lunares: ſume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, vt puta quingẽtos: hos partire per decem & nouem, remanent vndecim: hos per vndecim multiplica, fiunt centum viginti vnum: hos item partire per triginta, remanet vnus: vna eſt adiectio lunaris.

Si vis ſcire adiectiones ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies: ſume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, vt puta quingentos ſexaginta duo, per Indictionem decimam annorum qui fuerint, quartam ſemper adjice, id eſt, nunc centum quadraginta, qui fiunt ſimul ſeptingenti duo: his adde quatuor, hos partire per ſeptem, remanent ſex. Sex ſunt Epactæ ſolis, id eſt, concurrentes ſeptimanæ dies per ſupraſcriptam Indictionem vicies ſemel poſt conſulatum Baſilij junioris.

Si vis ſcire quotus ſit annus circuli decem & nouem annorum: ſume annos Domini, vt puta quingentos ſexaginta duo, & vnum ſemper adjice, fiunt quingenti ſexaginta tres: hos partire per decem & nouem, remanent duodecim, Duodecimus annus eſt cycli decemnouennalis. Quod ſi nihil remanſerit, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quotus cyclus lunæ eſt, qui decemnouennali circulo continetur: ſume annos Domini, vt puta quingentos ſexaginta duo, & ſubtrahe ſemper duo, fiunt quingenti ſexaginta: hos partire per decem & nouem, remanent nouem: nonus cyclus lunæ eſt decemnoualis circuli: quotiens autem nihil remanet, nonus decimus annus eſt.

Si vis ſcire quando biſſextus dies ſit: ſume annos Domini, vt puta quingentos ſexaginta duo: partire hos per quatuor: ſi nihil remanſerit, biſſextus eſt. Si vnum aut duo, vel tres, biſſextus non eſt. Et ne tibi forſitan aliqua religio erroris occurrat, per omnem Computum quem ducis, ſi nihil ſuperfuerit, eundem computum eſſe per quem duces agnoſce: vt puta ſi per decem & nouem ducens nihil ſuperauerit, ſcias nonum decimum eſſe: ſi per quindecim, quintum decimum: ſi per ſeptem, ſeptimum.

Si vis cognoſcere quota luna feſtus paſchalis occurrat: ſi Martio menſe Paſcha celebratur, computa à Septembri vſque ad Februarium fiunt ſex: his ſemper adjice duo, fiunt octo: & Epactas, id eſt, adiectiones Lunæ, cujus volueris anni, vt puta Indictionis decimæ, vna fiunt nouem, & dies menſis quo Paſcha celebratur: id eſt Martij, triceſimus fiunt, ſimul quadraginta: deduc triginta, remanent decem: luna eſt in die ſuperiùs indicato.

Si verò menſe Aprili Paſcha celebramus, computa menſes à Septembri vſque ad Martium, fiunt ſeptem: his ſemper adjice duo, ſunt nouem: adde & Epactas, id eſt, adiectiones lunæ, cuius volueris anni, vt puta In-

dictionis decimæ vna, qui fiunt decem: & dies mēsis quo Pascha celebramus, idem Aprilis nonum, qui simul fiunt decem & nouem, sanè si super triginta habueris, semper triginta subtrahas: tunc autem noua decima luna erit.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies à Ianuario vsque ad mensem quem volueris, vt puta vsque ad nonum diem mensis Aprilis fiunt dies XCVIIII. his adiice semper vnum, fiunt centum. Et semper adde Epactas solis cuius volueris anni, vt puta decimæ Indictionis sextæ, fiunt simul centum sex: hos partire in septem, remanet vna: ipsa est Dominica Paschalis.

MAGNI AVRELII
CASSIODORI SENATORIS
v. c. & Inlustris, Exquæstoris sacri Palatij, Exconsulis ordinarij, Exmagistri offic. Præf. præt. atque Patritij.

In Cronicôn ad Theodericum regem.

PRÆFATIO.

SAPIENTIA principali, qua semper magna reuoluitis, in ordinem me consules digerere censuistis: vt qui annum ornaueritis glorioso nomine, redderetis Fastis veritatis pristinæ veritatem. Parui libens præceptis, & librariorum varietate detersa, operi fidē historicæ auctoritatis impressi, quatenus vester animus per inlustres delectatus euentus, blando compendio longissimam mundi percurrat ætatem.

Ab Adam primo homine vsque ad diluuium, quod factum est sub Noë, colliguntur anni II ∞. CCXLII.

Diluuium autem factum est propter gigantum nimiam feritatem, qui corporis magnitudine parique animi sæuitia præualentes, humanitatis ius omne confuderant.

Et à diluuio vsque ad Ninum, qui primus omnium apud Assyrios regnauit, ann. DCCCXIX.

Reges

REGES ASSYRII.

Ninus itaque regnauit apud Assyrios annis lij. Huius imperij annis xlij. natus est Abraham. Is etiam condidit Niniuen.

Semiramis vxor Nini regnauit annos xlii. Hæc Babyloniæ muros instaurasse memoratur.

Ninias filius Nini & Semiramidis regnauit annis xxxviii.

Arius regnauit ann. xxx.

Arelius regnauit ann. xl.

Xerxes, qui & Balaneus regnauit annis xxx.

Armametres regnauit ann. xxxviii.

Bolechus regnauit annis xxxv.

Baleus regnauit annis lii.

Altadas regnauit annis xxxii.

Huius temporibus fuit Prometheus vir sapiens.

Manchaleus regnauit annis xxx.

Huius temporibus Atlas frater Promethei præcipuus astrologus habetur.

Iphereus regnauit annis xx.

Mamylus regnauit annis xxx.

Sparetus regnauit annis xl.

Huius temporibus à Cecrope rege Athenæ sunt conditæ.

Ascades regnauit an. xl.

Huius temporibus Moses in monte Sina diuinam suscepit legem.

Amynthes regnauit ann. xlv.

Huius temporibus Iesus, successor Mosis terram Palæstinorum Iudæ ac genti distribuit

Belochus regnauit annis xxv.

Bellepares regnauit annis xxx.

Lamprides regnauit ann. xxxii.

Sosares regnauit ann. xx.

Huius temporibus equus velocissimus Pegasus inuenitur.

Lampares regnauit ann. xxx.

Panias regnauit ann. xlv.

Sosarmus regnauit annis xix.

Huius temporibus Argonautarum nauigatio, & Orpheus Thrax musicus opinabilis habetur.

Mithreus regnauit annis xxvii.

Huius temporibus Hercules athleticam exercuit, & Priamus apud Ilium regnat.

Per hos igitur reges Assyriorum colliguntur anni dcccly.

REGES LATINI.

Latinus regnauit annis xxxii. A quo Latini sunt appellati.

Huius imperij ann. xxv. Troia capta est, ad quem Æneas profugus venit, factusque gener eius, ei successit in regnum.

Æneas post vii. annos Troiæ captæ regnauit in Italia annis iii.

Ascanius filius ejus regnauit annis xxxviii. qui

Albanum condidit.

Siluius Æneæ filius de Lauinia regnauit annis xxix.

Huius temporibus Homerus poëta fuisse memoratur.

Æneas Siluius regnauit annis xxxij.

Huius temporibus Hebræorum Rex Dauid Hierosolymis regnat.

Latinus Siluius regnauit annis l.

Huius temporibus Amasones Asiam vastauerunt. Carthago condita est à Carcedone Tyrio, vt quidam dicunt. Salomon quoque filius Dauid regnans Hierosolymis templum famosissimum condit.

Alba Siluius regnauit annis xxxix.

Ægyptus Siluius regnauit annis xxiv.

Capys Sylnius regnauit annis xxviij.

Capetus Siluius regnauit annis xiij.

Tiberinus Siluius regnauit an. vlij.

Agrippa Siluius regnauit ann. xl.

Aremulus Siluius regnauit ann. xix.
Huius temporibus Lycurgus apud Lacedæmonas iura composuit.
Auentinus Siluius regnauit annos xxxvij.
A quo mons Romanorum, quia ibi sepultus est, nomen accepit.
Procas Siluius regnauit ann. xxiij.
Amulius Siluius regnauit annos xliv.
Qui fratrem suum Numitorem regno expulit, cuius tempora isti sunt applicita.

REGES ROMANI

Romulus regnauit annis xxxviij. A quo Roma condita est, & ex Latinis Romani sunt conditi. Hic primum C. constituit Senatores.
Huius temporibus Syracusa, & Catina in Sicilia conditæ sunt.
Numa Pompilius regnauit ann. xlj. Qui duos menses anno addidit, Ianuarium & Februarium, cùm ante hunc x. tantum menses apud Romanos fuissent. Capitolium quoque à fundamentis construxit.
Cuius etiam temporibus Sibylla in Samo insignis habita est.
Tullus Hostilius regnauit ann. xxxij. Qui primus apud Romanos purpura vsus est.
Huius temporibus Chalcedon conditur, & Bizantium, quæ nunc Constantinopolis appellatur.
Ancus Marcius regnauit ann. xxiij. qui sexto decimo milliario ab vrbe Roma Ostiam condidit.
Tarquinius Priscus regnauit ann. xxxvij.
Huius temporibus Maßilia in Galliis condita est

Ser. Tullius regnauit ann. xxxiv. qui primus censum instituit ciuium Romanorum.
Huius temporibus apud Persas Cyrus primum regnare cœpit.
Tarquinius Superbus regnauit ann. xxxv.
Huius temporibus Pythagoras Physicus Philosophus clarus habetur.
Expulso autem vrbe Tarquinio, bini Consules cœperunt pro vno rege annis singulis administrare rempublicam.

HINC CONSVLES.

L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus.
Hi annum integrum minimè tenuerunt ad peragendum tempus aliis subrogatis, id est: P. Valerio, Sp. Lucretio, & Horatio Puluillo.
P. Valerius ij. & T. Lucretius.
Sp. Lartius. & T. Herminius.
P. Valerius iij. & P. Posthumius.
P. Valerius iv. & T. Lucretius ij.
Agrippa Menenius, & P. Posthumius.
Opiter Virginius, & Sp. Cassius.
Posthumus Cominius, & T. Lartius.
Hi Coss. dictator primus T. Lartius, & magister equitum Sp. Caßius ordinantur.
Ser. Sulpicius, & M. Tullius.
T. Æbutius, & L. Vetusius.
Q. Clœlius, & L. Lartius.
A. Sempronius, & M. Minucius.
A. Posthumius, & T. Virginius.
App. Claudius, & P. Seruilius.
C. Virginius, & T. Vetusius.
Sp. Cassius & Posthumus Cominius.
T. Geganius, & P. Minucius.
M. Minucius, & Sempronius.
Sp. Nautius, & Sex. Furius.

T. Sicinius

T.Sicinius, aliàs Siccius, & c.Aquillius
Sp.Cassius, & Proculus Virginius.
Ser. Cornelius & Q.Fab.
L.Æmilius, & K.Fabius.
M.Fabius & L. Valerius.
Q.Fabius & c.Iulius.
K.Fabius, & Sp.Furius.
M.Fabius, & cn.Manlius.
K.Fabius, & T.Virginius.
L.Æmilius, & c.Seruilius.
c. Horatius, & T.Menenius.
A.Virginius, & Sp.Seruilius.
c. Nautius & P.Valerius.
L.Furius, & c.Manlius.
L.Æmilius, & Opiter Virginius.
L.Pinarius, & P.Furius.
Ap.claudius, & T. Quinctius capitolinus.
L.Valerius, & Tit.Æmilius.
T.Numicius, & A.Virginius.
T.Quinctius ij.& Q Seruilius.
T.Æmilius ij.& Q.Fabius.
Q.Seruilius, & Sp.Posthumius.
Q.Fabius ij.& T.Quinctius iij.
A.Posthumius Albus, & Sp.Furius.
L.Æbutius, & P.Seruilius.
L.Lucretius Tricipitinus, & T. Veturius Geminus.
P.Volumnius, & Ser.Sulpicius.
c.Claudius, & P. Valerius.
Q.Fabius iij & L.Corn.Maluginēsi.
L.Minucius, & L.Nautius.
L.Minucius, & M.Horatius Puluillus.
M.Valerius & Sp.Virginius.
G.Veturius, & T.Romilius.
Sp.Tarpeius, & A.Aternius

His Coss.legati Athenas missi ad leges describendas.

P.Curiatius, & Sex Quinctilius.
† Menenius, & P.Sestius.

Hoc tēpore a Coss.ad decemuires trāslatum imperium est, per quos ij. annis administrata respublica est, atque iterum Consules creati sunt.

L.Valerius, & M.Horatius.
L.Herminius, & T.Virginius.
M Geganius & C.Iulius.
T.Quinctius iiij. & Agrippa Furius.
M.Genucius, & T.Curiatius.
L.Papirius, & L.Sempronius.
M.Geganius ij.& T.Quinctius v.
M.Fabius, & Posthumus Æbutius.
C.Furius Pacillus, & M. Papirius Crassus.
Proculus Geganius, & L.Menenius
T. Quinctius vj. & Agrippa Menenius.
M.Geganius iij.& L.Sergius.
M.Cornelius Maluginensis & L. Papirius Crassus.
c. Iulius ij. & L.Virginius.
c.Iulius iij. & L.Virginius ij.
T.Quinctius Penus, & cn. Iulius Mento.
L.Papirius Crassus, & L.Iulius.
L Sergius ij.& Hostius Lucretius.
A.Cornelius Cossus, & T.Quinctius Pennus ij.
C. Seruilius Ahala, & L. Papirius Mugillanus.
C.Sempronius, & Q. Fabius Vibulanus.
M.Fabius Vibulanus, & T. Quinctius Capitolinus.
M. Cornelius Cossus, & L. Furius Medullinus.
Q.Fabius Ambustus, & Furius Pacilus.
M. Papirius, & C.Nautius.
M.Æmilius, & C Valerius.
Cn.Cornelius, & L.Furius ij.
L.Lucretius, & Ser.Sulpicius Camerinus.
L. Valerius Potitus, & M.Manlius

His Coss.post vrbem captam redeuntes Gallos dux Romanus nomine Camillus extinxit, de quibus triumphans in vrbe quasi & ipse patria

conditor, Romulus meruit nuncupari. Tunc dignitates mutata sunt, & in loco Consulum per annos xxvij. tribuni militares fuerunt, quibus ob insolentiam remotis per annos iiij. potestas consulum tribunorúmque cessauit. Deinde rursus tribus annis per tribunos militares est administrata respublica. Post ann. xxiiij. reuersa est dignitas consularis.

L. Sextius de plebe, & L. Æmilius Mamercus patricius.

L. Genucius, & Q. Seruilius.

C. Sulpicius Peticus, & C. Licinius Stolo.

Cn. Genucius, & L. Æmilius Mamercus ij.

Q. Seruilius Ahala, & L. Genucius.

C. Sulpicius ij. & C. Licin.

C. Poetelius Balbus, & M. Fabius Ambustus

M. Pupillius Lænas, & Cn. Manlius.

C. Plantius, & C. Fabius.

C. Marcius, & Cn. Manlius.

M. Fabius Ambustus ij. & M. Pupillius Lænas ij.

C. Sulpicius Peticus iij. & Marcus Valerius Publicola.

M. Fabius iij & T. Quinctius.

C. Sulpicius iiij. & M. Valerius ij.

P. Valerius, & C. Marcius Rutilus ij.

C. Sulpicius Pericus, & T. Quinctius Pennus.

M. Popillius iij. & L. Corn. Scipio.

L. Furius Camillus, & App. Claudius Crassus.

M. Valerius Coruinus, & M. Popillius Lænas iiij.

T. Manlius Torquatus, & C. Plautius.

M. Valerius ij & C. Poetius ij.

M. Fabius Dorso, & Ser. Sulpitius Camerinus.

C. Marcius iij. & T. Manlius. ij.

M. Valerius iij. & A. Cornelius Cossus.

C. Marcius Rutilus, & Q. Seruilius.

C. Plautius ij. & L. Æmilius Mamercus.

T. Manlius iij. & P. Decius Mus.

Tit. Æmilius Mamercus & Q. Publilius Philo.

L. Furius Camillus, & C. Mænius.

His Coss. rostra nauium de Antiatibus in foro fixa sunt.

C. Sulpicius Longus, & P. Ælius Pætus.

L. Papirius Crassus. & K. Duilius.

M. Valerius iiij. & M. Atilius Regulus.

Tit. Veturius, & Sp. Posthumius.

A. Cornelius ij. & Cn. Domitius.

His Coss. pax cum Alexandro rege Epyri facta est.

M. Claudius Marcel. & C. Valerius

L. Papirius Crassus ij. & L. Plautius Venno.

L. Æmilius Mamercus, & C. Plautius.

C. Plautius Proculus, & P. Cornelius Scapula.

L. Cornelius Lentulus, & Q. Publilius Philo ij.

C. Pœtilius ij. & L. Papirius Mugillanus.

His Coss. Alexandria in Egypto condita.

L. Furius Camillus ij. & Iunius Brutus Sæua.

C. Sulpicius Longus ij. & Q. Aulius.

Q. Fabius, & L. Fuluius.

T. Veturius Caluinus, & Sp. Posthumius.

L. Papirius, & Q. Publius Philo.

L. Papirius, & Q. Aul. Cærreranus.

M. Fossius, & L. Plautius Veno.

C. Iunius Bubulcus, & Q. Æmilius Barbula.

Sp. Naurius, & M. Popillius.

L.Papirius Iun.& Q.Publius.
L.Poetelius, & C.Sulpicius.
L.Papirius Cursor, & c.Iunius Bubulcus ij.
M.Valerius,& P.Decius.
His Coss. per App. Claudium Censorem via facta, & aqua inducta est, quæ ipsius nomine nuncupantur.
c.Iunius Bubulcus iij & Q.Æmilius Barbula ij.
Q.Fabius ij.& C.Marcius Rutilus.
Q.Fabius iij.& P.Decius ij.
App.Claudius,& L.Volumnius.
His Coss.viæ per agros publica stactæ.
P.Cornelius Aruina,& Q.Marcius. Tremulus.
L.Posthumius, & T.Minucius.
P.Sulpicius Sauernio, & P.Sempronius Sophus.
L.Genucius,& Ser.Cornelius.
M.Liuius,& L.Æmilius.
M.Valerius,& Q.Appuleius.
P.Sulpicius Seuerrio, & P.Sempronius Sophus.
L.Genutius,& Ser.Cornelius.
M.Liuius, & L.Æmilius.
M.Valerius,& Q.Appuleius.
M.Fuluius Pætus & T.Manlius Torquatus.
L.Cornelius Scipio,& Cn.Fuluius.
Q.Fabius Maximus IV. & P.Decius Mus iij.
L.Volumnius,& App.Claudius.
Q.Fabius, V. & P.Decius IV.
L.Posthumius Megellus,& M.Attilius Regulus.
L.Papirius Cursor. & Sp. Caruilius.
Qu.Fabius Gurges,& D.Iunius Brutus Sæua.
L.Posthumius,& c.Iunius.
P.Cornelius Rufinus, M. Curius Dentatus.
M.Valerius,& Q.Cædicius.
Q.Marcius,& P.Cornelius.
M.Marcellus,& C. Nautius.
M.Valerius, & C. Ælius.
C.Claudius, M.Æmilius.
C.Seruilius,& L.Cœlius.
P. Cornelius Dolabella, & Cn. Domitius.
C.Fabricius,& Qu.Æmilius.
L.Æmilius,& Q.Marcius.
P.Valerius,& Ti.Coruncanius.
P.Sulpicius,& P.Decius.
C.Fabricius,& Qu.Æmilius.
P.Cornelius,& C.Iunius.
Q.Fabius,& C.Genucius.
M.Curius,& L.Lentulus.
Ser.Cornelius,& M.Curius.
C.Fabius,& C.Claudius.
L.Papirius Cursor,& S.Caruilius.
C.Quinctius,& L.Genucius.
C.Genucius,& Cn.Cornelius.
P.Sempronius,& App.Claudius.
M.Atilius,& L.Iulius Libo.
C.Iunius,& N.Fabius.
App.Claudius,& Q.Fuluius.
M.Valerius,& M.Otacilius.
L.Posthumius,& Q.Mamilius.
L.Valerius,& L.Otacilius.
Cn.Cornelius, & C.Duilius.
C.Aquillius,& L. Cornelius.
A. Atilius Catalinus, & Q. Suspicius.
C.Cornelius, & C. Atilius Serranus.
Qu.Cædicius,& L.Manlius.
M.Æmilius Paulus,& Ser.Fuluius. nobilior.
Cn.Cornelius,& A.Atilius.
Cn.Seruilius,& C.Sempronius.
C.Aurelius Cotta,& P.Seruilius.
L.Cæcilius Metellus,& C.Furius.
C.Atilius Regulus,& L.Manlius.
P.Claudius,& L.Iunius.
P.Seruilius,& C.Aurelius.
L.Cæcilius,& N.Fabius.
M.Fabius,& M.Otacilius.
M.Fabius,& C.Atilius.
A.Manlius,& C.Sempronius,
C.Fundanius,& C.Sulpicius.
C. Lutatius Cerço, & A. Posthu-

mius.

Q.Lucatius catulus, & A.Manlius.

C. claudius centho, & M.Sempronius.

C.Manilius, & Q.Valer.

His Coss. ludis Romanis primū tragœdia & comœdia à L.Liuio ad scænam data

T.Sempronius, & P.Corn.

L.Cornelius, & Qu.Fuluius.

C.Licinius & P.Cornelius

T.Manlius Torquatus, & C.Atilius

L Posthumius & Sp.Caruilius.

Q Fabius, & M.Pomponius.

M.Lepidus, & M.Publicius.

C. Papirius, & M. Pomponius.

M.Æmilius, & M Iunius.

His Coss. Hamilcar Hannibalis pater in Hispania bellum Romanis parans occisus est. Hic solitus dicere: quatuor filios, contra P.R. se velut catulos leoninos educare.

L. Posthu. & cn. Fuluius.

Q Fabius ij. & Sp.Caruilius.

P.Valerius, & M. Atilius.

L.Apustius, & M Valer.

C.Atilius, & L. Æmilius.

T.Manlius, & Q.Fuluius ij.

C.Flaminius, & P.Furius philus.

M.Marcellus, & cn.Cornelius.

P.Gornelius, & M.Minucius.

L.Veturius, & C.Lutatius.

L.Veturius, & C.Lutatius.

His Coss. via Flaminia munita & circa factus, qui Flaminius appellatur.

L Liuius & L. Æmilius.

His Coss. Hannibal Hamilcaris filius in Hispania bellum molitur.

P.Cornelius Scipio. & T.Sempronius Longus.

Cn. Seruilius Geminus. & C.Flaminius.

L Æmilius paulus, & C.Terentius Varro.

Tit.Sempronius, Gracchus, & Q.Fabius Maximus iij.

Q.Fabius Maximus, v. & M Marcellus ij.

Qu Fabius Maximus, & Ti Sempronius Gracchus.

Qu. Fuluius Flaccus iij. & Appius Claudius pulcher. ij.

Cn Fuluius Centumalus, & P. Sulpicius Galba.

M. Marcel. ij. & M. Valerius Leuin'.

Q. Fabius v. & Q. Fuluius Flaccus iv.

M. Marcellus iiij. & Tit. Quinctius.

C. Claudius Nero, & M. Liuius Salinator.

L. Veturius Philo, & Q. Cęcilius Metellus.

P. Scipio, & P. Licinius Crassus.

M. Cornelius Cethegus, & P. Sempronius Tuditanus.

Cn. Seruilius Cæpius, & Cn. Seruilius Geminus.

M. Seruilius Geminus, & T. Claudius Nero.

Cn. Cornelius Lentulus, & P. Ælius Pætus.

P. Sulpicius Galba, & C. Aurelius Cotta.

L. Cornelius Lentulus, & P Villius

Sex. Ælius Pætus, & T. Quinctius Flaminius.

P. Furius & M Marcellus.

L. Valerius Flaccus, & M. Porcius Cato.

P. Scipio Africanus ij. & Tit. Sempronius Longus.

L. Cornelius Merula, & Q. Minucius Thermus.

L. Quinctius & Cn. Domitius Ahenobarbus.

P. Cornelius Scipio Nasica, & M. Acilius Glabrio.

L. Cornelius Scipio, & C. Lælius Africanus.

M. Fuluius Nobilior, & Cn. Manlius Vulso.

M. Valerius Messala, & C. Liuius Salinas.

linator.
M. Æmilius Lepidus, & C. Flaminius.
S. Posthumius Albinus, & Q. Marcius Philippus.
His Coss. Athletarum certamina primum à Fuluio edita.
Ap. Claudius Pulcher, & M. Sempronius Tuditanus.
P. Claudius Pulcher, & L. Porcius Licinus.
M. Claudius Marcellus, & Q. Fabius Labeo.
His Coss. Hănibal apud Prusiam veneno periit.
L. Æmilius Paulus, & Cn. Bæbius Tamphilus.
P. Cornelius Lentulus, & M Babius Tamphilus.
A. Posthumius Albinus, & C. Calpurnius Piso.
Q. Fuluius, & L. Manlius.
M. Iunius, & Cn. Manlius.
T. Sempronius, & C. Claudius.
Cn. Cornelius, & Q. Petillius.
M Lepidus, & P. Mucius.
Sp. Posthumius, & Q. Mucius.
L. Posthumius Alninus, & M. Popillius.
C. Popillius, & P. Ælius.
P. Licinius, & C. Cassius.
C. Hostilius Mancinus, & C. Atilius.
L. Marcius Philippus, & Q. Seruilius.
L. Paulus ij. & C. Licinius.
Q Æliu Pætus, & M Iunius.
M. Marcellus, & C. Sulpicius.
Cn. Octauius, & T. Manlius.
A. Manlius, & Q C[illegible]ssius.
T. Sempronius, & M. Iuuentius.
P. Scipio Nasic[illegible], & C. Marcius.
Messala, & C. Fa[illegible]nius.
L. Anicius, & M. Cornelius.
Cn. C[illegible]rnelius Dol[illegible]bella, M. Fuluius.
M. Æmilius, & C. Popillius
His Coss. Metalla in Macedonia instituta.
Sex. Iulius, & L. Aurelius.
L. Lentulus, & C. Marcius.
P. Scipio, & M. Claudius.
L. Posthumius, & Q Optimius.
Q Fuluius, & T. Annius.
Hi primi cōsules Kal Ianuar. magistratum inierunt propter subitum Celtiberiæ bellum.
M. Marcellus, & L. Valerius.
L. Luculus & A. Posthumius.
L. Quinctius, & M. Acilius.
L. Marcius & M. Manilius.
Sp. Posthumius, & L. Piso.
P. Africanus, & C Liuius.
C. Cornelius, & L. Mummius.
Q Fabius Maximus, & L. Hostilius.
Ser. Galba, & L. Aurelius.
App. Claudius, & Q Metellus.
L. Metellus, & Qu. Maximus.
Cn. Cæpio, & Qu. Pompeius.
Q, Cæpio, & C Lælius.
Cn. Piso, & M Popillius.
P. Scipio, & D. Brutus.
M. Æmilius, & C. Hostilius Mancinus.
P. Furius, & Sex. Atilius Serranus.
Ser. Fuluius, & Q. Calpurnius.
His Coss. Æmilianus Scipio ob Numantinum bellum, quum candidatus non esset, consul creatur.
P. Africanus, & C. Fuluius Flaccus.
C. Mucius, & L. Calpurnius.
P. Popilius, & P. Rupilius.
P. Crassu[illegible], & L. Valerius Flaccus.
App. Claudius, & M Perpetua.
C. Sempron[illegible]iu[illegible] & M. Aquillius.
Cn. O[illegible]tauius, & T. Annius.
L. Cassius, & L. Cinna.
M Æm[illegible]lius, & L. Aurelius.
M. Plautius & M. Fuluius.
C. Cassius L[illegible]nginus, & C. Sextius.
Q. Cæcilius, & T Quinctius.
Cn. Domitius, & C. Fannius.

His Coss. Sextius oppidum ædificauit, in quo Aquæ Sextiæ in Gallijs.

L.Opimius,& Q.Maximus.

P.Manilius,& C.Papirius.

L.Cæcilius,& L.Aurelius.

M.Cato & Q Marcius.

L.Cæcilius,& Q.Mucius.

C.Licinius Geta, & Qu.Maximus.

M Metellus,& M.Scaurus.

His Coss. L. Metellus, & Cn. Domitius censores artem ludicrā ex vrbe remouerunt, præter Latinum tibicinem cum cantore, & ludum talorum.

M.Acilius Balbus, & C.Cato.

C.Cæcilius,& cn.Papirius.

M.Liuius Drusus,& L Piso.

P.Scipio,& L.Calpurnius.Bestia.

Sp.Posthumius,& M Minucius.

Q.Metellus,& M.Silanus.

Ser.Galba, & M Scaurus.

L.Cassius,& C. Marius.

Q.Seruilius,& C.Atilius Serranus.

His Coss. per Seruilium Cæpionem cōsulem iudicia equitibus & senatoribus communicata.

P.Rutilius Rufus,& C.Manilius.

C Marius ij.& C.Flauius Fim bria.

C.Marius iij.& L.Aurelius Orestes.

C.Marius iiij.& Qu.Lutatius.

C.Marius v.& M.Aquillius.

C.Marius vj & L Valerius Flaccus.

M.Antonius, & A Posthumius.

Q.Metellus,& T.Didius.

Cn.Lentulus,& P Crassus.

Cn.Domitius,& C.Cassius.

His Coss. Ptolemaus Ægypti rex populum Romanum heredem reliquit.

P.Crassus,& Q Scæuola.

C.Cœlius,& L.Domitius.

C.Valerius Flaccus, & M. Herennius.

C.Claudius Pulcher, & M. perpenna.

L.Marcius,& Sex.Iulius.

L.Cæsar,& C.Rutilius Lupus.

Cn Pompeius,& L.Porcius: Ca.

L.Sylla,& Q Pompeius.

L Cinna,& Cn Octauius.

L.Cinna ij.& C.Marius vij.

L.Cinna iij.& Cn Papirius.

L.Cinna iiij.& cn. Papirius ij.

His Coss. Asiam in xliiij. regiones Sylla distribuit.

L.Scipio,& C.Norbanus.

His Coss. Capitolium custodum nigligentia concrematur.

cn.Carbo iij.& C.Marius.

M Tullius,& Cn.Dolabella.

L Sylla ij.& Q.Metellus.

P Seruillius,& App.Claudius.

M.Lepidus,& Q.Catulus.

M Æmilius,& D.Brutus.

cn.Octauius,& c. Curio.

L.Octauius,& c.Cotta.

L Licinius Lucullus,& M.Cotta.

M Lucullus,& c. Cassius.

L.Gellius,& cn. Lentulus.

cn. Aufidius,& P.Lentulus.

M.Crassus,& cn. Pompeius.

Qu.Metellus,& Q.Hortensius.

His Coss à Q. Catulo reparatum dedicatúmque Capitolium est.

L Metellus,& Qu.Marcius.

c. Piso & M.Glabrio.

M Lepidus,& L.Torquatus.

L Cæsar,& Q Marcius.

M.Cicero,& c. Antonius.

D.Silanus,& L Muræna.

M.Pupius,& M.Valerius.

His Coss. Catilina in agro Pistoriensi à C. Antonio bello peremptus est.

Qu.Metellus,& L.Afranius.

C. Cæsar,& M.Bibulus.

L. Piso,& A.Gabinius.

His Coss. Clodij rogatione Cicero in exilium est profectus.

P.Lentulus,& Q.Metellus.

His Coss. propter ciuiles dissensiones per SC. de exilio Cicero reuocatur.

Cn.Lentulus,& L. Philippus.

cn. Pom-

Cn.Pompeius & M.Crassus.
App.Claudius,& L Domitius.
cn.Domitius,& M Messalla.
cn.Pompeius,& Q Metellus.
M Marcellus,& Ser.Sulpicius.
L.Paulus,& M Marcellus.
L. Lentulus,& C.Marcellus.

His Coss.perniciosa in Curia conflantur de Pompeio Cæsaréque discordia. Sed C. Julius Cæsar de Galliis veniens Pompeium fugauit Italia: aurum atque argentum Romæ de ærario sustulit, ac primus Romanorum singulare obtinuit imperium à quo Cæsares Romani principes appellati: Imperauit autem annis iiij.mensibus vi. sub quo hi Consules fuerunt.

IMPERATORES ROMANI.

c.Iulius Cæsar j.
c Iulius Cæsar ij. & P.Seruilius.
Q.Fusius,& P.Vatinius.

His Coss. Cæsar Pompeium Pharsalico prælio superauit, Pompeius fugiens in Ægyptum,occisus est.

c.Iulius Cæsar iij.& M. Lepidus.
c. Iulius Cæsar iv. & Fabius Maximus.

His Coss. c. Iulius Cæsar per quatriduum triumphauit.

c.Iulius Cæsar v.& M.Antonius.

His Coss. M. Antonius Lupercalibus sella aurea sedenti Cæsari diadema renuēti imposuit, atque Idibus Martiis Cæsar in Pompeia curia occisus est: cui successit Octauianus Cæsar, qui regnauit annis lvi. mensibus vj. Per quæ tempora hi Consules.

OCTAVIANVS AVGVSTVS II.

c.Pansa & A.Hirtius.

His Coss.Cæsar Octauianus, Antonius & Lepidus amicitiæ fœdus inierunt. M.Cicero per Popilium militem Caietæ occisus est annorum lxiij. Cæsar Octauianus forum Augusteum ædificauit.

M.Lepidus,& L.Plancus.
P.Seruilius ij.& L.Antonius:
c.Domitius,& c. Asinius.
L.censorinus,& c.caluisius.
App.Claudius,& c.Norbanus.
M.Agrippa,& L Caninius.

His Coss. lacus lucrinus in portum conuersus est.

L.Gellius,& M.Cocceius.
Sex.Pompeius,& L.cornificius.
L.Scribonius,& L.Atracinus.
C.Cæsar,& L.Volcatius.
Cn.Domitius,& c. Sosius.
C.Cæsar ij.& M.Messalla.

His Coss.apud actium M.Antonius à Cæsare superatur.

c.Cæsar iij.& M.Crassus.

His Coss.Nicopolim Cæsar construit, ludos Actiacos instituit. Antonius à Cæsare prælio peremptus. Alexandriæ in mausoleo cum Cleopatra reconditur.

C.Cæsar iv.& Sex.Appuleius.
c.Cæsar v.& M.Agrippa ij.

His Coss. Parthorum dissentiones per Cæsarem sedatæ.

c. Cæsar vj.& M.Agrippa iij.

Cæsar leges protulit, iudices ordinauit, prouincias disposuit, & ideo Augustus cognominatus est. Cuius temporibus floruerunt Virgilius, Horatius, & Liuius.

c. Augustus Cæsar vij. & T.Statilius
c. August.Cæsar viij.& M.Silanus.

His Coss.Cantabros Germanos, Salassos Cæsar perdomuit.

c. Augustus Cæsar ix.& c. Norbanus.

His Coss. Asturices & Cantabros per L. Lamiam Cæsar perdomuit.

Augustus Cæsar x,& cn.Piso.

M. Marcellus, & L. Aruntius.
M. Lollius, & Q. Lepidus.
M. Appuleius, & P. Silius.
His Coss. aquilas & signa Crassiana de Parthis Caesar recepit.
C. Sentius, & Qu. Lucretius.
His Coss. Caesari ex prouinciis redeunti currus cum corona aurea decretus est, quod ascendere noluit.
Cn. Lentulus, & P. Lentulus.
C. Furnius, & C. Silanus.
L. Domitius, & P. Scipio.
M. Drusus, & L. Piso.
Cn. Lentulus, & M. Crassus.
Tit. Nero, & P. Quinctilius.
M. Messalla, & P. Sulpicius.
Paulus Fabius, & Qu. Ælius,
Iulus Antonius, & Africanus Fabius.
Drusus Nero, & L. Quinctius.
His Coss. apud Lingonum gentẽ templum Caesari Drusus sacrauit.
C. Asinius, & C. Marcius.
His Coss. inter Albium, & Rhenum Germani omnes Tit. Neroni dediti, per Sex. Appuleium Pannoni subacti.
Tit. Nero, & Cn. Piso.
D. Lælius & C. Antistius.
C. Augustus Cæsar xj. & L. Sylla.
C. Caluisius, & L. Pasienus.
C. Lentulus, & M. Messalla.
His Coss. Dominus noster Iesus Christus filius Dei in Bethleem nascitur anno imperij Augusti xli.
C. Augustus Cæsar xij. & M. Plautius.
Cossus Lentulus & L. Piso.
C. Augustus Cæsar xiij. & L. Paul.
P. Vinicius, & P. Alphenus.
M. Seruilius, & L. Lamia.
Sex. Ælius, & C. Sentius.
Cn. Cinna, & L. Valerius.
His Coss. per dies viij. impetu miseranda clades hominum domorumque fuit.

M. Lepidus, & A. Arruntius.
Q. Cæcilius, & A. Licinius.
M. Furius, & Sex. Nonius.
Q. Sulpicius, & C. Poppæus.
P. Dolabella, & C. Silanus.
M. Lepidus, & T. Statilius.
Germanicus Cæsar, & C. Fonteius.
L. Plancus, & C. Silius.
Sex. Pompeius, & Sex. Apuleius.
His Coss. Imp. Augustus obiit lxxvi. anno ætatis suæ, imperij autem lvi. Nolæ. Huic successit in imperium Tib. Cæsar, qui imperauit annis xxiij. sub quo hi Consules fuerunt.

TIB. CÆSAR III.

Drusus Cæsar, & C. Norbanus.
Sisenna Statilius, & L. Scribonius.
His Coss. Mathematici vrbe pelluntur.
L. Pomponius, & C. Cæcilius.
Tib. Cæsar, & Germanicus Cæsar.
M. Silanus & C. Norbanus.
His Coss. Germanicus Cæsar in Syria mortuus.
M. Valerius, & M. Aurelius.
Tit. Cæsar, & Drusus Cæsar.
D. Haterius, & C. Sulpicius.
C. Asinius, & C. Antistius.
His Coss. Drusus Cæsar publice funeratur.
Ser. Cornelius, & L. Visellius.
M. Asinius, & Cossus Cornelius.
C. Caluisius, & Cn. Getulicus.
L. Piso, & M. Crassus.
Ap. Silanus, & P. Silius.
C. Rubellius, & C. Fusius.
M. Vinicius, & L. Cassius.
Tit. Cæsar v. † Coss.
His Coss. Dominus noster Iesus Christus passus est, viij. Kalend. Aprilis, & defectio solis facta est, qualis ante vel postmodum nunquam fuit.
Vinicius & Longinus.
Sulpicius & Silla.
Persicus, & Vitellius.

Gallus,& Nonianus.

His Coss. Persius Flaccus Satyricus poeta Volaterris nascitur.

Gallienus,& Plautianus.

His Coss. Tiberius Imperator in Campania moritur, cui successit C. Cæsar cognomento Caligula, qui regnauit annis tribus & mensibus x. sub quo hi Consules extiterunt.

C. CALIGVLA IV.

Proculus,& Nigrinus.

Iulianus,& Asprenas.

Publicola,& Nerua.

His Coss. Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interfecit.

Cæsar,& Iulianus.

His Coss. C. Cæsar cognomento Caligula, à protectoribus suis occiditur in Palatio, ann. ætatis xxiiij. cui successit Claudius, qui imperauit annis xiij. mensibus viij. diebus xxviij. sub quo hi Consules fuerunt.

CLAVDIVS V.

Cæsar ij.& Saturninus.

Secundus,& Venustus.

His Coss. Petrus Apostolus Romam mittitur, vbi Euangelium prædicans xxv. annis eiusdem vrbis Episcopus perseuerat.

Tiberius,& Gallius.

Crispinus,& Taurus.

His Coss. Claudius de Britannis triumphauit, & Orcadas insulas Romano adiecit imperio.

Vinicius,& Cornelius.

His Coss. inter Theram, & Therasiam exorta est insula habens stadia xxx.

Asiaticus,& Cornelius.

His Coss. descriptio Romæ facta est & inuenta sunt ciuium Romanorum centena millia, & xliij. Thracia hucusque regnum in prouinciam redigitur.

Tiberius ij.& Vitellius.

Vitellius ij.& Publicola.

Verannius,& Gallus.

Vetus,& Seruilianus.

Claudius,& Orfitus.

Siluanus,& Siluius.

Tiber. ij.& Antoninus.

Silanus,& Ortho.

His Coss. Claudius moritur in Palatio anno ætatis lxiiij. Huic successit Nero, qui regnauit annis xiij. mensibus vij. diebus xxviij. Sub quo hi consules fuerunt.

NERO CLAVDIVS VI.

Silanus ij.& Antoninus ij.

Marcellinus & Auiola.

His Coss. sanctus Paulus Apostolus Romam vinctus à Felice præside destinatur.

Probus etiam eruditissimus grammaticus Romæ cognoscitur.

Vrsulus Tholosensis celeberrimè in Gallia rhetoricam docet.

Nero,& Vetus.

Nero ij.& Piso.

Nero iij.& Messalla.

Nero iiij.& Cornelius.

Pius,& Turpilianus.

Macrinus,& Gallus.

Crassus,& Bassus.

His Coss. thermæ à Nerone ædificatæ, quas Neronianas appellauit, cuius odio mutato vocabulo nunc Alexandrinæ nominantur.

Siluanus,& Paulinus.

His Coss. Nero vt similitudinem Troiæ ardentis inspiceret, plurimam partem Romanæ vrbis incendit.

Telesinus,& Apuleius.

His Coss. duæ prouinciæ factæ sunt Pontus Polemoniacus, & Alpes Cottiæ, Cottio rege defuncto.

Caprio, & Rufus.

Italicus, & Turpilianus.

Siluanus, & Otho.

His Coss. Romæ sanctus Petrus & Paulus Apostoli trucidati sunt à Nerone, qui turpiter viuens, cum à Senatu quæreretur ad pœnam, è Palatio fugiens ad iiij. vrbis milliarium in suburbano Nomentana via sese interfecit anno ætatis xxxij. cui successit Galba, qui regnauit mensibus vij. Post hunc Otho mensibus iij. diebus v. Post Vitellius regnauit mensibus viij. die vno. Qui omnes infra scriptos duos Consules tenuerunt.

Vespasianus, & Titus.

Vespasianus ij. & Titus ij.

His Coss. Vespasianus suscepit imperium, qui regnauit annis ix. mensibus xi. diebus xxij. sub quo hi Consules fuerunt.

VESPASIANVS VII.

Vespasianus ij. & Nerua.

Vespasianus iiij. & Titus iij.

His Coss. Titus filius Vespasiani Iudæa capta, præter quos gladio interfecit, centum millia captiuorum publice venundauit.

Vespasian. v. & Titus iiij.

Vespasian. vj. & Titus v.

Vespasian. vij. & Titus vj.

His Coss. Vespasianus intensum Capitolium ædificare orsus est.

Commodus & Rufus.

Vespasian. viij. & Titus vij.

His Coss. Colossus erectus est habens altitudinis pedes c. & vj.

Vespasian. ix. & Titus viij.

Siluanus & Verus.

Domitianus, & Messalinus.

His Coss. Vespasianus est mortuus profluuio ventris, in villa propria circa Sabinos, cui Titus filius eius succedens, in vtraque lingua disertissimus regnauit annis ij. mensibus ij. sub quo hi consules extiterunt.

TITVS Vespasianus VIII.

Domitianus ii & Rufus.

His Coss. Titus amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinque millia ferarum occidit.

Domitianus iii. & Sabinus.

His Coss. Titus morbo perijt in eadem villa qua pater eius, anno ætatis xlij. Qui ob insignem mansuetudinem delitiæ humani generis appellatus est, cui successit Domitianus frater Titi iunior crudelissimus, qui imperauit annis xv. mensibus v. Sub quo hi consules fuerunt.

FLAVIVS Domitianus ix.

Domitianus iv. & Rufus iii.

His Coss. Domitianus eunuchos fieri prohibuit.

Domitianus v. & Dolabella.

Domitianus vi. & Rufus iv.

Flauius, & Traianus.

Domitianus vii. & Nerua.

Traianus ii. & Glabrio.

His Coss. primus Domitianus dominum & Deum se appellari iussit

Domitianus viij. & Saturnus.

Siluanus, & Priscus.

His Coss. Quintilianus ex Hispania primus Romæ scholam publicam, & salarium è fisco accepit, & claruit.

Asprenas & Clemens.

His Coss.

His Coss. multa mœnia, & celeberrima Romæ facta sunt, id est, Capitolium forum Transitorium, Diuorum porticus, Iseum, Serapium, Stadium, Horrea piperataria, Vespasiani templum. Minerua Chalcidica: Odeum.

Domitianus ix. & Clemens ij.

His Coss. insignissima Romæ facta sunt, id est forum Traiani, thermæ Traianæ, & Titianæ, Senatus, ludus Matutinus, Meta aurea, Meta sudans, & Pantheon.

Nerua ij. & Rufus.
Fuluius, & Verus.
Sabinus, & Antoninus.
Nerua iij. & Traianus iij.
Senecio, & Palma.
Traianus iv. & Fronto.
His Coss. Apollonius Tyaneus philosophus insignis habetur. Domitianus occisus in Palatio, anno ætatis xxxv. cui Nerua succedens, regnat annum vnum, menses iiij. Sub quo hi Consules fuerunt.

NERVA COCCEIVS X.

Traianus v. & Orfitus.
Senecio ij & Sura.
His Coss. Nerua morbo periit in hortis Salustianis anno ætatis lxxij. cum iam Traianum adoptasset in filium, cui succedens imperauit annis xx. mensibus vj. diebus xv. Sub quo hi consules fuerunt.

D. TRAIANVS XI.

Traianus vj. & Maximus.
Senecio iij. & Sura ij.
Vrbanus, & Marcellus.
Candidus, & Quadratus.
His Coss. Traianus de Dacis, & Scythis triumphauit.
Commodus, & Cerealis.
His Coss. Traianus Hiberos, Sauromatas, Osroenos, Arabas, Bosphoranos, Colchos in fœdus accepit, Seleuciam, Ctesiphontem, & Babylonem occupauit & tenuit.
Senecio iv. & Sura iij.
His Coss. Traianus in mari rubro classem instituit, vt per eam Indiæ fines vastaret.
Callus, & Bradua.
Africanus, & Crispinus.
Crispinus ij. & Solenus.
Piso, & Rusticus.
Traianus vij. & Africanus.
Celsus, & Crispinus.
His Coss. Plinius Secundus Nouocomensis orator & historicus insignis habetur, cuius ingenij plurima opera extant.
Asta, & Piso.
Messalla, & Pedo.
Æmilius, & Verus.
Niger, & Apronianus.
His Coss. Traianus Armeniam Assyriam & Mesopotamiam prouincias fecit.
Clarus, & Alexander.
Hadrianus & Salinator.
Hadrianus ij & Rusticus.
Catilius & Fuluus.
His Coss. Traianus apud Seleuciam Isauriæ profluuio ventris extinctus est anno ætatis lxiij. mense ix. die iiij. Cuius ossa in vrna aurea conlocata sub columna fori, quæ eius nomine vocitatur, recondita sunt: cuius colūnæ altitudo in cxl. pedes erigitur. Huic successit Hadrianus vtraque lingua peritissimus, Italica natus ex consobrina Traiani, qui regnauit annis xx.

mensibus x. diebus xix. Sub quo hi Consules fuerunt.

HADRIANVS XII.

Verus & Augur.

His Coss. Adrianus Alexandriam à Romanis subuersam, publicis instaurauit expensis.

Auiola,& Pansa.

His Coss Hadrianus reliqua tributorum vrbibus relaxauit, chartis publicis incensis plurimos etiam ipsis tributis liberos fecit,

Paternus,& Torquatus.

His Coss. Plutarchus Philosophus insignis habetur.

Glabrio,& Apronianus.

His Coss. Nicomedia & Nicenæ vrbis plurimis terramotu conlapsis Hadrianus ad instaurationem earum publicas largitur expensas.

Asiaticus,& Quintus.

Verus,& Ambiguus.

His Coss. Athenensibus leges petentibus Hadrianus ex Draconis & Solonis reliquorumque libris iura composuit.

Gallicanus & Titianus.

His Coss. iuxta Eleusinam ciuitatem in Cephiso fluuio Hadrianus pontem constrauit.

Torquatus,& Libo.

Celsus,& Marcellinus.

Pontianus,& Rufinus.

Augurinus, & Sergianus.

Hiberus,& Silanus.

His Coss. Hadrianus à Christianorum persecutione cessauit, & pater patriæ est appellatus.

Sergius ij. & Verus.

Pompeianus,& Atilianus.

His Coss, templum Romæ & Veneris factum est, quod nunc Vrbis appellatur.

Pompeianus ij. & Commodus.

His Coss. Hadrianus cum insignes plurimas ædes Athenis fecisset agonem edidit, bibliothecámque miri operis extruxit.

L. Ælius,& Balbinus.

Comerinus, & Niger.

Antoninus & Prætens.

Antoninus ij & Prælens ij.

Seuerus & Syluanus.

His Coss. Ælia ciuitas, id est Hierusalem ab Ælio Hadriano condita est, & in fronte eius portæ qua Bethleem egredimur, suo sculptus in marmore, significans Romanæ potestati subjacere Iudæos.

Rufinus & Torquatus.

His Coss. Hadrianus morbo intercutis aquæ apud Baias moritur, maior sexagenario, cui successit Antoninus Pius, qui regnauit annis xxi. Sub quo hi Consules fuerunt.

ANTONINVS PIVS. XIII.

Torquatus ij.& Herodes.

Auiola & Maximus.

Antoninus iij.& Aurelius.

Gratus,& Seleucus.

His Coss. Iustinus Philosophus librum pro Christiana religione scriptum tradidit Antonino.

Antoninus iiij.& Aurelius ij.

Largus, & Messalianus.

Torquatus iij.& Iulianus.

Orfitus & Priscus.

Glabrio,& Verus.

Gordianus, & Maximus.

Glabrio ij.& Homulus.

Præsens & Ruffus.

Commodus,& Lateranus.

His Coss. Apollonius Stoicus, natione Chalcidicus, & Basilides Scythopolitanus, Philosophi illustres habentur, qui Cæsaris præceptores fuerunt.

Verus

Verus & Sabinus.
Siluanus,& Augurinus.
Barbatus,& Regulus.
Tertullus,& Sacerdos.
Quinctillus,& Priſcus.
Verus ij.& Bradua.
Antoninus v.& Aurelius iij.
P.C.Antonini v.& Aurelij iiij.

Hoc tempore Antoninus Pius apud Lorium villam ſuam duodecimo ab vrbe milliario moritur, anno vitæ ſexageſimo ſeptimo. Vſque ad hoc tempus ſinguli Auguſti fuerunt. Cui ſucceſſerunt filij ſui, id eſt, Marcus Antoninus verus, & Lucius Annius, Antoninus Seuerus; qui regnauerunt ann viginti nouem. Sub quibus hi conſules fuerunt.

M. ANTONINVS VERVS XIII. ET L. Antonius Antoninus Seuerus.

Duo Auguſti Coſs.
Ruſticus & Aquilinus,

His Coſs. Lucio Cæſari Athenis ſacrificanti ignis in cœlo ab Occidente in Orientem ferri viſus eſt.

L. Ælianus,& Paſtor.
Macrinus,& Celſus.

His Coſs. Fronto Orator inſignis habetur, qui Marcum Antoninum Latinis literis erudiuit.

Orfitus & Pudens.

His Coſs. Lucius Cæſar de Parthis cum fratre Antonino triumphauit.

Pudens ij.& Pollio.
Verus iij.& Quadratus.
Apronianus & Paullus.
Priſcus & Apollinaris.
Cethegus,& Clarus.
Seuerus & Herennianus.

His Coſs. Lucius Annius Antoninus Seuerus anno regni vndecimo inter Concordiam, & Alintinum apoplexi extinctus eſt, ſedens cum fratre in vehiculo.

Orfitus,& Maximus.
Seuerus ij.& Pompeianus.
Gallus,& Flaccus.
Piſo,& Iulianus.
Pollio,& Aſper.
Commodus,& Quinctillus.

His Coſs. Marcus Antoninus verus Imperator Commodum filium ſuum conſortem regni facit.

Norfitus & Rufus.

His Coſs. Imperatores de hoſtibus triumphant, & pecuniam quæ fiſco debebatur prouinciis concedentes, tabulas debitorum in medio Romanæ Vrbis foro incendio concremarunt at ne quid bonitatis deeſſet, ſeueriores quaſque leges nouis conſtitutionibus temperarunt.

Commodus ij.& Verus ij.

His Coſs. Antoninus Verus adeo in editione munerum magnificus fuit, vt centum ſimul leones exhibuerit, qui poſt in Pannonia morbo perijt. Commodus filius eius à Senatu Auguſtus eſt appellatus, qui regnauit annis xiij. Sub quo hi Conſules fuerunt.

ANTONINVS COMMODVS XV.

Præſens & Gordianus.
Commodus iij & Byrrhus.
Mamertinus,& Rufus.
Commodus iiij & Victorinus.
Marullus,& Ælianus.

His Coſſ Thermæ Commodianæ, Romæ factæ ſunt.

Maternus,& Bradua.
Commodus v.& Glabrio.
Criſpinus,& Ælianus.
Fuſcianus,& Silanus.
Duo Silani.

His Coſs Commodus Imperator Coloſſi capite ſublato, ſuæ imaginis caput juſſit impon i.

Commo ius vj.& Septimianus.

Apronianus,& Bradua.

Commodu vij.& Pertinax.

His Coſs. Commodus ſtrangulatur in domo Veſtiliani, cui ſucceſſit Helvius Pertinax, qui regnauit menſibus vj.

HELVIVS PERTINAX. XVI.

Faſco,& Clarus.

His Coſs. Pertinax occiditur in Palatio maior ſeptuagenario, cui ſucceſſit Seuerus, prouincia Tripolitana natus oppido Lepti, ſoluſque Afer Imperator Romanus fuit, qui regnauit annos xviij.ſub quo hi conſules fuerunt.

SEVERVS XVII.

Seuerus,& Albinus.

Terrullus,& Clemens.

Dexter,& Priſcus.

Lateranus, & Ruffinus.

Saturnius,& Gallus.

Annulinus,& Fronto.

His Coſs.Seuerus Parthos & Adiabenos ſuperauit, Arabáſque interiores ita ceciait, vt regionem eorum Romanam prouinciam faceret.

Seuerus ij. & Victorinus.

Fabianus,& Mucianus.

His Coſs. Thermæ Seuerianæ apud Antiochiam & Romæ factæ,& Septizonium inſtructum eſt.

Seuerus iij & Antoninus.

Geta,& Plautianus.

Cilo,& Libo.

Antoninus ij & Geta ij.

Albinus,& Ælianus.

Alper,& Maximus.

His Coſs. Seuerus in Britannos bellum mouit, vbi vt receptas prouincias ab incurſione barbarica faceret ſecuriores, vallum per cxxxij. paſſuũ millia à mari ad mare duxit.

Antoninus iij.& Geta iij.

Pompeianus,& Auitus.

His Coſs Tertulianus Afer Chriſtianorum ſcriptor celeberrimus habetur.

Fauſtinus & Rufus.

His Coſs. Origenes ſcriptor Alexandriæ ſtudiis eruditur.

Genrianus,& Baſſus.

His Coſs.Seuerus Imperator Eboraci in Britannia moritur, cui ſucceſſit Antoninus Caracalla Seueri filius, qui regnauit annis vij. Sub quo hi conſules fuerunt.

ANTONINVS CARACALLA XVIII.

Duo Aſpri.

Antoninus & Balbinus,

Meſſalla,& Sabynus.

His Coſs. Antonius Caracalla cognominatur propter genus veſtis, quod Romæ erogauerat.

Lætus & Carealis.

Sabinus ij.& Venuſtus.

His Coſs. Antoninus Romæ Thermas ſui nominis ædificauit.

Præſens,& Extricatus.

Antoninus,& Aduentus.

His Coſſ. Antoninus interficitur inter Edeſſam & Carras, anno ætatis xliij. cui ſucceſſit Macrinus præfecturam prætorianam gerens. Regnauit autem annum vnum. Sub quo hi conſules fuerunt.

MACRINVS XIX.

Antoninus ij.& Sacerdos.

His Coſ.

Hoc Cos. Macrinus occiditur in Archelaide, cui successit M. Aurelius Antoninus, qui regnauit annis iiij Sub quo hi Consules fuerunt.

MARCVS AVRELIVS Antoninus xx.

Antoninus iij & Camazon.

Gratus & Seleucus.

His Coss. Heliogabalum templum Romæ ædificatur.

Alexander & Augustus.

His Coss. in Palestina Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, vrbs condita est.

Maximus, & Ælianus.

His Coss. M. Aurelius Antoninus Romæ occiditur tumultu militari, cui successit Alexander Mamneæ filius, qui regnauit annis xxij. Sub quo hi Consules fuerunt.

ALEXANDER MAMmeæ XXI.

Iulianus, & Crispinus.

His Coss. Alexander Xerxem regem Persarum vicit.

Fulcus & Dexter.

Alexander ij. & Marcellus.

Annianus, & Maximus.

His Coss. Vlpianus Iurisconsultus assessor Alexandri insignissimus habetur.

Albinus, & Maximus.

His Coss. Thermæ Neronianæ Alexandrinæ vocatæ sunt.

Modestus, & Probus.

Alexander iij. & Dio.

Gratus, & Seleucus.

His Coss. Origenes Alexandriæ clarus habetur.

Pompeianus, & Felicianus.

Lupus, & Maximus.

His Coss. Alexander in Matrem Mammaeam vnice pius fuit, & ob hoc cunctis amabilis.

Maximus, & Paternus.

Maximus ij. & Vrbanus.

Seuerus, & Quinctianus.

His Coss. Alexander occiditur Moguntiaci tumultu militari, cui successit Maximinus, regnans annis iij. primus omnium ex corpore militari Imperator electus. Sub quo hi Consules fuerunt.

MAXIMINVS XXII.

Maximinus, & Africanus.

Perpetuus, & Cornelianus.

Pius, & Proculus.

His Coss. Maxim. Aquileiæ occiditur, cui successit Gordianus, qui regnauit annis vj. Sub quo hi Consules fuerunt.

GORDIANVS XXIII.

Gordianus, & Auiola.

Sabinus, & Venustus.

His Coss. Gordiano Romam ingresso, Pupienus & Balbinus, qui imperium arripuerant, in Palatio occisi sunt.

Gordianus ij. & Pompeianus.

Atticus, & Prætextatus.

Arrianus, & Papus.

Peregrinus, & Æmilianus.

His Coss. Gordianus admodum adolescens, Parthorum natione superata, cum victor reuerteretur ad patriam fraude Philippi præfecti præt. haud longe à Romano solo interfectus est: Gordiani milites tumultum ædificant supra Euphratem, ossibus eius Romam Renectis: cui successit Philippus,

qui regnauit annis vi. Qui mox Philippum filium suum consortem regni facit, primúsque omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit. Sub quo hi Consules fuerunt.

PHILIPPVS XXIV.

Philippus & Titianus.
Præsens,& Albinus.
Philippus ij.& Philippus.
Philippus iij. & Philippus ij.
Æmilianus,& Aquilinus.

His Coss. Millesimus annus vrbis Romæ expletus est, ob quam solennitatem innumerabiles Philippus cum filio suo bestias in circo magno interficit, ludosque in campo Martio theatrales tribus diebus ac noctibus populo peruigilante celebrauit: quadraginta etiam missus natali Romanæ vrbis concurrerunt, & Agon mille annorum actus Philippus vrbem nominis sui in Thracia construxit.

Decius,& Gratus.
Decius ij.& Etruscus.

His Coss. Philippus senior Veronæ, Romæ verò iunior occiditur. His successit Decius, qui regnauit anno i. mensibus iij. Quantum ad consulatum autem annum vnum. Sub quo hi Consules fuerunt.

DECIVS XXV.

Gallus,& Volusianus.

His Coss. Decius lauacra publica adificauit, quæ suo nomine appellari iussit. Decius cum filio suo in Abricio Thracia loco à Gothis occiditur, cui successit Gallus cum Volusiano, filio, qui regnauerunt annis ij. & mensibus iiij. quantum ad consulatum autem annis tantum duobus. Sub quibus hi Consules fuerunt.

GALLVS ET VOLVSIAnus XXVI.

Volusianus ij.& Maximus.

His Coss. Nouatianus apparuit.

Valerianus & Gallienus.

His Coss. Gallus & Volusianus Interramnæ interfecti sunt quibus successerunt Valerianus & Gallienus qui regnauerunt annis xv. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALERIANVS ET GALlienus XXVII.

Valerianus ij.& Gallienus ij.
Maximus ij.& Glabrio.
Valerianus iij.& Gallienus iij.

His Coss. Cyprianus primum rhetor deinde presbyter, ad extremum Carthaginensis Episcopus martyrio coronatur.

Tuscus,& Bassus.

His Coss. Valerianus in Christianos persecutione commota, statim à Sapore Persarum rege capitur, ibique seruitute miserabili consenescit.

Æmilianus,& Bassus.
Secularis & Donatus.
Gallienus iiij.& Gentianus.
Gallenus v.& Victorinus.
Albinus,& Maximus.

His Coss. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia depopulata per Gothos aliasque prouincias Barbarorum quassauit inruptio.

Gallienus vj.& Saturninus.

Valeria-

Valerianus,& Lucillus.
Gallienus vij.& Sabinillus.
Paternus,& Arcelaus.
Paternus ij.& Marinianus.
Claudius,& Paternus.
His Coss. Mediolani occiditur Gallienus,cui successit Claudius,qui regnauit anno vno mensibus ix. Sub quo hi Consules fuerunt.

CLAVDIVS XXVIII.

Antiochianus,& Orfitus.
Valerianus,& Bassus.
His Coss Claudius Barbaros vastantes repellit,& Syrmiu moritur. Huic successit Quintillus Claudij frater, à senatu Augustus appellatus, qui xvij. imperij sui die Aquileiæ occiditur. Post quem Aurelianus factus est Imperator, qui regnauit annis v. mensibus vj. sub quo hi consules fuerunt.

AVRELIANVS XXIX.

Quietus,& Voldumianus.
Tacitus,& Placidianus.
Aurelianus,& Capitolinus.
His Cos. Aurelianum Romæ triumphantem captiui Tetricus & Zenobia præcesserunt.
Aurelian.ij.& Marcellus.
His Coss. Aurelianus templum Soli ædificauit, Romam firmioribus muris vallat.
Probus,& Paulinus.
Probus ij.& Paternus ij.
His Coss. inter Constantinopolim & Heracleam Aurelianus occiditur: cui successit Tacitus, qui regnauit menses vj. Sub quo hi Consules fuerunt.

TACITVS XXX.

Probus iij.& Paternus iij.
His Coss.Tacitus in Ponto occisus est, & obtinuit Florianus imperium diebus lxxxiij. Hoc quoque apud Tharsum interfecto, Probus factus est Imperator, qui regnauit annis vj. mensibus ij.Sub quo hi Consules fuerunt.

PROBVS XXXI.

Messalla,& Gratus.
His Coss Galliæ,quæ fuerant à barbaris occupatæ,à Probo Romano restituuntur imperio.
Probus iv.& Tiberianus.
Probus v & Victorinus.
His Coss. insana Manichæorum hæresis exorta est.
Carus & Carinus.
Carus ij.& Numerianus.
Diocletianus,& Aristobolus.
His Coss. Probus apud Syrmium tumultu militari in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur: cui successit Carus cum filiis suis Carino & Numeriano, qui regnauerunt annis ij. Sub quibus hi Consules fuerunt.

CARVS XXXII.

Maximus,& Aquilinus.
His Cos. quum Carus deuictis Parthis castra supra Tygridem posuisset fulmine ictus interijt.
Diocletianus ij.& Maximianus.
His Coss.Numerianus occiditur, Carinus apud Margum prælio victus interijt. Post quos Diocletianus Dalmata suscepit imperium, qui regnauit annis xx. Sub quo hi Consules fuerunt.

DIOCLETIANVS XXXIII.

Maximianus ij.& Ianuarius.

Bassus,& Quinctianus.

His Coss. Diocletianus in consortium regni Herculium Maximianum adsumit.

Diocletianus iij. & Maximianus iij.

Tiberianus & Dio.

Hannibalianus, & Asclepiodotus.

Diocletianus iiij. & Maximianus iiij.

Constantius,& Maximus.

Tuscus,& Maximus.

Tuscus,& Annulinus.

Diocletianus v. & Constantius ij.

Faustus, & Gallus.

His Coss. primus Diocletianus adorari se jussit ut Deum, & gemmas vestibus, calceamentisque conseruit, cum ante eum omnes imperatores in modum iudicum salutarentur, & tantum chlamydem purpuream à priuato habitu plus haberent.

Diocletianus vj.& Maximianus vj.

Constantius iij. & Maximus iij.

Titianus,& Nepotianus.

Constantius iiij.& Maximus iiij.

His Coss. lx.millia Alemannorum cæsa sunt.

Diocletianus vij. & Maximianus vij.

Diocletianus viij. & Maximianus viij.

Constantius v.& Maximus v.

Constantius vj.& Maximus vj.

His Coss. Diocletianus & Maximianus August. insigni pompa Romæ triumpharunt, antecedentibus currum eorum Narsei conjuge, sororibus, liberis, & omni pompa, qua Parthos expoliauerant.

Diocletianus ix. & Constantinus.

Diocletianus x. & Maximus vij.

His Coss. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt ob ætatis defectum. Et creati sunt Constantius & Galerius. Sed Constantius tantum Augusti dignitate contentus, cum esset ociosus anni ipsius adscribuntur filio eius Constantino qui natus dicitur ex Helena concubina, qui regnauit annos xxx.menses x. Sub quo hi Consules fuerunt.

CONSTANTINVS & GALERIVS. XXXIV.

P.C.Diocletiani x.Maximi vij.

II. P.C. Diocletiani x. & Maximi vij.

Maximus viij.& Licinius

Constantinus ij.& Licinius ij.

Constantinus iij.& Licinius iij.

Volusianus,& Annius.

Constantinus iiij.& Licinius iiij.

Volusianus,& Annianus.

Constantinus iiij.& Licinius iiij.

Sabinus,& Ruffinus.

Gallicanus,& Bassus.

Licinius v.& Crispus.

Constantius v. & Licinius Cæsar.

Constantinus vj. & Constantinus Cæsar.

Crispus ij. & Constantinus Cæsar ij.

Probianus,& Iulianus.

Seuerus,& Rufinus.

Crispus iij.& Constantinus iij.

Paulinus,& Iulianus.

Constantinus viij. & Constantinus iiij.

Constantinus v.& Maximus.

Ianuarius & Iustus.

His Coss.vicennalia Constantini Nicomediæ acta, & sequenti anno Romæ edita.

Con-

Constantinus viij. & Constantinus. vj.
Constantinus vij. & Symmienus
Bassus,& Ablabius.
Pacatianus,& Hilarianus.
His Coss. ciuitas, quæ prius Byzantium dicta est, mutato nomine à Constantino Constantinopolis dedicatur.
Delmatius,& Xenophilus.
Optatus,& Paullinus.
Constantinus.& Albinus.
Nepotianus,& Facundus.
Felicianus,& Titianus.
Vrsus,& Polemius.
Constantius ij & Constans.
His Coss. Constantinus Imperator dum bellum pararet in Persas, in Acyrone villa publica, juxta *Nicomediam moritur, anno ætatis lxvj. Post quem tres liberi eius, id est Constantinus, Constantius & Constans, qui regnauerunt annis xxiiij. Sub quibus hi Consules fuerunt.*

CONSTANTINVS, CONstantius & Constans.
XXXV.

Acyndinus,& Proculus.
Marcellinus,& Probinus.
Constantius iij.& Constans ij.
His Coss Constantinus bellum fratri Constanti inferens, iuxta Aquileiam Alsa occiditur.
Placidus & Romulus.
Leontius,& Salustius.
His Coss. Franci à Constante perdomiti in pacem recepti sunt.
Constantius iiij. & Constans iij.
Amantius,& Albinus.
P.C. Amantij,& Albini.
Rufinus,& Eusebius.
His Coss. Magnis reipublicæ expensis in Seleucia Syriæ portus efficitur

Philippus & Sallia.
His Coss. Solis facta defectio.
Limenius.& Catullinus.
Sergius, & Nigrinianus.
His Coss. Constans, haud longè ab Hispania, in castro cui Helena nomen est, interficitur, anno ætatis xxx. & Constantius remansit in regno.
P.C. Sergij,& Nigritiani.
Constantius v. & Constans Cæsar.
Constantius vj. & Constans Cæsar iij.
Arberio,& Lollianus.
His Coss. Victorinus rhetor, & Donatus grammaticus Romæ insignes habentur.
Constantius viij. & Iulianus Cæsar.
Constantius iv. & Iulianus Cæsar. ij.
His Coss. magna Alemannorum copia apud Argentoratum, oppidum Galliarum deleta sunt.
Titianus, & Cerealis.
Eusebius,& Hypatius.
Constantius x. & Iulianus Cæsar. iij.
His Coss. Honoratus nomine, primus Constantinopoli præfectus vrbi esse cœpit.
Taurus, & Florentinus.
Mamertinus,& Neuitta.
His Coss. Constantius Mopsocrecrenis inter Ciliciam Cappadociámque moritur, anno ætatis xlvi cui successit Iulianus qui regnauit anno vno. Sub quo hi Consules fuerunt.

IVLIANVS XXXVI.

Iulianus iiij.& Salustius.

His Coss. Iulianus post victoriam apud Persas occiditur, anno aetatis xxxij. Post quem sequenti die Iouianus ex Primicerio domesticorum factus est Imperator, qui regnauit mensibus vij. Sub quo hi Consules fuerunt.

IOVIANVS XXXVII.

Iouianus, & Varrouianus.

His Coss. Iouianus imp. moritur ann. aetatis xxxiiij. Post quem Valentinianus tribunus Scutariorum apud Niceam Augustus appellatus fratrem Valentem Constantinopoli in consortionem adsumit imperij, qui regnauit annis xiiij. mensibus v. Sub quo hi Consules fuerunt.

VALENTINIANVS XXVIII.

Valentinianus, & Valens.

Gratianus, & Dagalaiphus.

Lupicinus, & Iouinus.

His Coss. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus est. Apud Atrebatas lana coelo pluuia mixta defluxit.

Valentinianus ij & Valens.

Valentinianus N.P. & Victor.

Valentinianus iij. & Valens iij.

Gratianus ij. & Probus.

Modestus, & Arintheus.

Valentinianus iv & Valens iv.

His Coss. Saxones caesi de Usone in regione Francorum Burgundionum lxxx fere millia, not nunquam antea ad Rhenum descenderunt. Clearchus vrbi Constantinopoli necessariam aquam, & quandiu ciuitas optabat induxit.

Gratianus iij. & Equitius.

P. C. Gratianus iij. & Equitij.

Valens v. & Valantinianus.

His Coss. Valentinianus apoplexi Brigitione moritur. Post quem Gratianus adsumpto in imperio Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat.

Gratianus iiij. & Merobaudes.

His Coss. Alemannorum circiter xxx. millia apud Argentarium oppidum. Galliarum caesa. Gothi diffunduntur in Thracia.

Valens vi. & Valentinianus ij.

His Coss. a Gothis in Thracia Valentis trucidatur exercitus. Ipse quoque Imperator incensa domo vbi se occultauerat, igne combustus est: cui successit in Oriente Theodosius Theodosij filius, quem sibi in consortium Gratianus asciuit. Gratianus itaque cum xiv. reg asset annis cum Theodosio reg at annis vj. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODOSIVS XXXIX

Ausonius, & Olybrius.

Gratianus v. & Theodosius.

His Coss. Ambrosius Episcopus de Christiana fide multa sublimiter scribit.

Syagrius, & Eucherius.

His Coss. Martinus Episcopus Turonum Galliae ciuitatis clarus habetur.

Auxonius, & Syagrius.

His Coss. Athalaricus rex Gothorum Constantinopolim venit ibique vitam exegit.

Merobaudes ij. & Saturninus.

His Coss. Arcadius Theodosij Imperatoris filius Augustus appellaperatoris filius Augustus appellatur.

Ricimer,& Clearchus.

His Coss. Gratianus apud Lugdunum à ptus occiditur. Residui Valentinianus & Theodosius regnant annis viij. Sub quibus hi Consules fuerunt.

VALENTINIANVS ET Theodosius XL.

Arcadius,& Bauto.

His Coss. Hieronymus presbyter in Bethleem positus,toto mundo mirabilis habetur.

Honorius N P. & Euodius.

Valentinianus iij.& Eutropius.

Theodosius ij. & Cynegius.

Timasius & Promotus.

Valentinianus iiij.& Neoterius.

Titianus,& Symmachus.

Arcadius ij.& Rufinus.

His Coss. Valentinianus vitæ tædio apud Viennam laqueo perijt. Theodosius cum iam per xiiij. annos regnasset, cum Arcadio & Honorio regnat annis ij. Sub quibus hi Consules fuerunt.

THEODOSIVS ARCADIVS. & Honorius XLI.

Theodosius iij.& Habundantius.

Arcadius iij. & Honorius ij.

His Coss. Ioannes monachus gratia præditus Theodosium consulentem de euentu belli,quod aduersum Augenium mouebat, victorem fore pronunciat.

Olybrius,& Probinus.

His Coss. Theodosius Eugenium tyrannum vincit & perimit. Augustinus beati Ambrosij discipulus multa facundia doctrinaque excellens, Hippone regionis Africæ Episcopus ordinatur.

Hoc tempore Claudius poeta insignis habetur. Theodosius Imperator Mediolani moritur. Post quem Arcadius cum iam regnasset annis xij. cum fratre Honorio regnat annis xiij. Sub quibus hi consules fuerunt.

ARCADIVS LXII.

Arcadius iiij.& Honorius iij.

Cæsarius,& Atticus.

Honorius iiij.& Eutychianus.

Mallius & Theodorus.

Stilico & Aurelianus.

His Coss. Gothi Halarico & Radagaiso regibus ingrediuntur Italiam.

Vincentius,& Frauitta.

Arcadius v & Honorius v.

His Coss. Polentiæ Stiliconem cum exercitu Romano Gothi victum acie fugauerunt.

Theodosius Augustinus j. & Rumoridus.

Honorius vj & Aristenetus.

Stilico ij.& Anthemius.

Arcadius vj.& Probus.

His Coss. Vandali, & Alani traiecto Rheno Gallias intrauerunt.

Honorius vj. & Theodosius ij.

Bassus & Philippus.

His Coss. Arcadius Imperator Constantinopoli moritur. Honorius cum Theodosio fratris filio regnauit annis xv. Sub quibus hi Consules fuerunt.

HONORIVS, ET THEOdosius XLIII.

Honorius viij.& Theodosius iij.

His Coss. Vandali Hispanias occupauerunt.

Flauius Varari,& Tertullus.

His Coss. Roma à Gothis Halarico duce capta est, vbi clementer vsi victoria sunt.

Theodosius August. iv. Cos.

Honorius ix. & Theodosius v.

His Coss. Gothi rege Ataulpho Gallias intrauerunt.

Lucianus V.C. Cos.

His Coss. Burgundiones partem Galliæ Rheno tenuere coniunctam.

Constantius,& Constans.

Honorius x. & Theodosius vj.

Theodosius vij. & Palladius.

His Coss. Gothi placati, Constantio Placidiam reddiderunt, cuius nuptias promeretur.

Honorius xj. & Constantius ij.

Honorius xij & Theodosius viij.

Monaxius,& Plinta.

Theodosius ix. & Constantius iij.

His Coss. Constantius ab Honorio in societatem regni recipitur.

Agricola,& Eustathius.

His Coss. Constantius Imperator moritur.

Honorius xiij. & Theodosius x.

His Coss. exercitus ad Hispanias contra Vandalos missus est.

Marianus Asclepiodorus.

His Coss. Placidia Augusta à fratre Honorio ob suspicionem inuitatorum hostium cum Honorio & Valentiniano filiis ad Orientem mittitur, Honorius moritur, & solus Theodosius Romanum imperium tenet annis viginti septem. Sub quo hi Consules fuerunt.

THEODOSIVS XLIV.

Castinus,& Victor.

His Coss. Theodosius Valentinianum consobrinum Cæsarem facit, & cum Augusta matre ad recipiendum orientale mittit imperium.

Theodosius xj. & Valentinianus Cæsar.

His Coss. Ioannem tyrannum Valentinianus Imperator extinxit, Hunnósque, qui in Italia erant Ioannis præsidio, per Ætium mira felicitate dimouit.

Theodosius xij. & Valentinianus ij.

Hierius,& Ardabures.

His Coss. Bonifacio Africam tenenti infauste bellum geritur. Gens Vandalorum à Gothis exclusa, de Hispaniis ad Africam transit.

Felix,& Taurus.

His Coss. Ætius multis Francis cæsis, quam occupauerant propinquam Rheno partem recepit Galliarum.

Florentinus,& Dionisius.

Theodosius xiij. & Valentinianus iij.

Bassus & Antiochus.

Ætius,& Valerius.

Theodosius xiv. & Maximus.

Asper,& Areobinda.

Theodosius xv. & Valentinianus iv.

His Coss. pax facta cum Vandalis, data eis ad habitandum Africæ portione. Gundicharium Burgundionum regem Ætius bello subegit, pacémque ei reddidit supplicanti, quem non multo post Hunni peremerunt.

Isidorus, & Senator.

Ætius ij. & Sigisuultus.

His Coss. August. Valentinianus ad Theodosium principem Constantino-

tinopolim proficiſcitur, filiámque eius in matrimonium accipit.

Theodoſius xvj. & Fauſtus.

Theodoſius xvij.& Feſtus.

His Coſs. Bellum aduerſus Gothos Hunnis auxiliaribus geritur,& Litorius dux Romanus ab eis capitur. Genſericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit.

Valentinianus Auguſt. v. & Anatolius.

Hoc Coſs. Ginſericus Siciliam grauiter affligit.

Cyrus V.C.Cos.

Hoc Coſſ. Theodoſius Imperator bellum contra Vandalos inefficaciter mouit.

Dioſcorus.& Eudoxius.

His Coſſ. Hunni Thracias & Illyricum ſæua populatione vaſtarunt, cum Ginſerico ab Auguſto Valentiniano pax confirmata, & certis ſpaciis Africa inter vtroſque diuiſa eſt.

Maximus ij.& Patereus.

Theodoſius xviij.& Albinus.

His Coſs. Attila rex Hūnorum Bledam fratrem & conſortem in regno ſuo perimit, eiuſque populos ſibi parere compellit.

Valentinianus vj.& Nonius.

Ælius iij.& Symmachus.

Callepius & Ardabures.

Poſthumianus,& Zeno.

Aſterius,& Protogenes.

Valentinianus vij.& Auienus.

His Coſſ. Theodoſius moritur. Poſt quem Marcianus adſcitus in imperium qui regnauit annis ſeptem. Sub quo hi Conſules fuerunt.

Marcianus Auguſt. & Adelphius.

His Coſs. Romani Æthio duce Gothis auxiliaribus contra Attilam in campis Catalaunicis pugnauerunt, qui virtute Gothorum ſuperatus abſceſſit.

Herculanus,& Aſporatius.

His Coſs. Attila redintegratis viribus Aquileiam magna vi dimicans introiuit, cum quo a Valentiniano Imperatore papa Leo directus pacem fecit.

Opilio,& Vincomalus.

His Coſs. Attila in ſedibus ſuis moritur.

Ætius,& Studius.

His Coſs. Ætius Patricius in Palatio manu Valentiniani Impe. extinctus eſt. Boëtius verò præfect. prat. amicis eius circunſtantibus interemptus.

Valentinianus viij. & Anthemius.

His Coſs.in campo Martio ab amicis Ætij Valentinianus occiditur. Poſt quem Maximus inuaſit imperium,qui intra duos menſes à militibus extinctus in Tiberim proijcitur.Eodem anno per Ginſerium omnibus opibus ſuis Roma vacuata eſt. Poſt Maximum Auitus in Galliis ſumit imperium.

Ioannes & Varari.

His Coſs.Placentia depoſuit Auitus imperium.

Conſtantinus & Rufus.

His Coſs.Marcianus defuncto Leone Orientis, Maioranus Italiæ ſuſcepit imperium. Sub quibus hi Coſſ. fuerunt.

LEO XLVI.

Leo Aug. & Majoranus Aug.

His Coſs. Maioranus in Africam mouit procinctum.

Ricimer, & Patricius.

Magnus,& Apollonius.

Seuerinus & Dagalaiphus.

His Coß. Maioranus immißione Ricimeris extinguitur, cui Seuerum natione Lucanum Rauenna succedere fecit in regno.

Leo Aug.ij.& Seuerus Aug.

Basilius, & Vibianus.

Rusticus,& Ollybrius.

His Coß. Rex Halanorum Bergor apud Bergomum à patritio Ricimere peremptus est.

Herminericus, & Basilicus.

His Coß. vt dicitur, Ricimeris fraude, Seuerus Romæ in Palatio veneno peremptus est.

Leo Aug.iij.Cos.

Pusæus & Iohannes.

His Coss. Anthemius à Leone Imp. ad Italiam mittitur, qui tertio ab vrbe milliario in loco Brontotas suscepit imperium.

Anthemius Aug.ij.Cos.

Hoc Cos. in Sicilia Marcellinus occiditur,

Marcianus. & Zeno.

His Coss. Ardaburius imperium tentans iussu Anthemij exilio deportatur.

Seuerus,& Iordanes.

His Coss. Romanus Patritius affectãs imperium capitaliter est punitus.

Leo Aug iv. & Probianus.

His Coß. Constantinopoli affectata tyrannide a Leone principe Asper occiditur.

Festus, & Marcianus.

His Coß. Patricius Ricimer Romæ facto Imperatore Olybrio, Anthemium contra reuerentiam principis & ius affinitatis, cum graui clade ciuitatis extinguit, qui non diutius peracto scelere gloriatus, post quadraginta dies defunctus est, Olybrius autem vij. imperij mense vitam peregit.

Leo Aug V. Cos.

Hoc Coß. Gundibato hortante Glicerius Rauennæ sumpsit imperium. Eodem anno Leo nepotem suum Leonem consortem facit imperij.

Leo Iunior Aug.Cos.

His Coß. Imp. Leo senior defunctus est, cui Zeno successit in imperio, qui regnauit annis viginti septem. Sub quo hi Coss. fuerunt. Eo etiam anno Romæ Glicerio nepos successit in regno.

Post Cos.Leonis Aug. iunioris.

ZENON XLVII.

Eodem anno Orestes, Nepote in Dalmatias fugato filio Augusto dedit imperium.

Basiliscus ij.& Armatus.

His Coß. ab Odouacre Orestes & frater eius Paulus extincti sunt, noménque regis Odouacer adsumpsit. cum tamen nec purpura, nec regalibus vteretur insignibus.

P. C. Basilici. ij. & Armati.

Illus V.C.Cos.

Zeno Aug. ij.Cos.

Basilius V.C.Iun.Cos.

Placidius V C.Cos.

Hoc Cos. Odouacer in Dalmatiis Odiuam vincit & perimit

Seuerinus V.C.Cos.

Faustus V.C.Cos.

D.N. Theodoricus, & Venantius.

Symmachus V.C.Cos.

Decius,& Longinus.

Boëtius V.C.Cos.

Hoc Coss. Odouacer Pheba rege Rugorum victo captóque potitus est.

Dinamius,& Sifidius.

Probi-

Probinus,& Eusebius.

His Coss. felicissimus atque fortissimus D. N. *Rex Theodericus intrauit Italiam, cui Odouacer ad Isontium pugnam parans, victus cum tota gente fugatus est. Eodem anno repetito conflictu Verona vincitur Odouacer.*

Faustus Iun. Cos.

His Coss. ad Ducam Fluuium Odouacrem D. N. *Theodoricus rex tertio certamine superauit, qui Rauennam fugiens, obsidetur inclusus.*

Olybrius Iun. Cos.

His Coss. Odouacer cum Erulis egressus Rauenna, nocturnis horis ad pontem Candidum à D. N. *rege Theoderico memorabili certamine superatur. Tunc etiam Vandali pace suppliciter postulata, à Sicilia solita depraedatione cessarunt. Eodem anno Zeno occubuit, cui Anastasius in Orientali successit imperio.*

ANASTASIVS XLVIII.

Anastasius Aug & Rufus.

Albinus V.C.Cos.

Hoc Coss D. N. *Rex Theodericus Rauennam ingressus, Odouacrem molientem sibi insidias interemit.*

Asterius & Praesidius.

Viator V.C.Cos.

Anastasius Aug. ij. Cos.

Paulinus, & Ioannes.

Ioannes V. C. Cos.

Patricius, & Hypatius.

His anno D. N. *Rex Theodericus Romam cunctorum votis expetitus aduenit, & Senatum suum mira affabilitate tractans, Romanae plebi donauit annonas, atque admirandis moenibus deputata per annos singulos maxima pecuniae quantitate subueni, sub cuius felici imperio plurima renouantur vrbes, munitissima castella conduntur, consurgunt admiranda palatia, magnisque eius operibus antiqua miracula superantur.*

Auienus, & Pompeius.

Auienus Iun. & Probus.

His Coss. D. N. *Rex Theodericus aquam Rauennam perduxit, cuius formam sumptu proprio instaurauit, quae longis ante fuerat ad solum reducta temporibus.*

Cetheus V.C.Cos.

Hoc Coss. Virtute D. N. *Regis Theoderici victis Bulgaribus Syrmium recipit Italia.*

Theodorus, & Sabinianus.

Messalla & Areobinda.

Anastasius Aug. iij. & Venantius.

Venantius Iunior, & Celer.

His Coss. contra Francos à D. N. *destinatur exercitus, qui Gallias Francorum depraedatione confusas, victis hostibus ac fugatis suo adquisiuit imperio.*

Importunus V.C.Cos.

Boetius V.C.Cos.

Felix, & Secundinus.

Paulus, & Moschianus.

Probus, & Clementinus.

Senator V.C.Cos.

Me etiam Coss. in vestrorum laude temporum adunato clero vel populo Romanae Ecclesiae redijt optata concordia.

Florentinus, & Anthemius.

His Coss. D. N. *Rex Theodericus filiam suam Dominam Amalasuntam gloriosi viri* D. N. *Eu-*

tharici matrimonio, Deo auspice, copulauit.

Petrus V.C.Cos.

Eo anno D.N. Eutharicus Cillica mirabili gratia Senatus & plebis ad edendum exceptus est feliciter consulatum.

D.N. Eutharicus Cillica, & Iustinus Aug Cos.

Eo anno multa vidit Roma miracula editionibus singulis, stupente etiam Symmacho srientis legato diuitias Gothis Romanisque donatas dignitates cessit in curia: muneribus amphitheatralibus diuersi generis feras, quas præsens ætas pro Nouitate miraretur, exhibuit. Cuius spectaculi voluptates etiam exquisitas Africa sub deuotione transmisit. Cunctis itaque eximia laude completis. tanto amore ciuibus Romanis insederat, vt eius adhuc præsentiam desiderantibus Rauennam ad gloriosi patris remearet aspectus, vbi iteratis editionibus tanta Gothis Romanisque dona largitus est, vt solus potuerit superare quem Roma celebrauerat consulatum.

Igitur vt effusam annorum seriem auctorum testificatione digestam, sub breuitatis compendio redigamus.

Ab Adam vsque ad diluuium, sicut ex Chronicis Eusebii Hieronymi collegimus anni sunt ∞ ∞ cclxij.

A diluuio vsque ad Ninum Assyriorum regem anni sunt dcccxcix.

A Nino vsque ad Latinum regem anni sunt decclij.

A Nino vsque ad Latinum regem anni sunt decclij.

ccxl.

A Bruto & Tarquinio vsque ad consulatum vestrum], sicut ex Tito Liuio & Aufidio Basso, & Paschali virorum clarorum auctoritate firmata collegimus, anni sunt ∞ xxxj.

Ac si totus ordo sæculorum vsque ad consulatum vestrum colligitur, anni sunt V ∞ dccxxi.

CHRO-

CHRONICA.

IORDANI EPISCOPI RAVENNATIS CIVITATIS, , DE Origine ac vocabulis Gentis Gothorum, edita ad Castalium, sumptáque ex auctoribus id est, Senatore Ablabio, Prisco, Iosyppo, Lucano, Pomponio, Dione, Pompeio Trogo, Virgilio, Dicineo, Comosaco, Samolxe, Zeuta, Deuxippo, Libio Titio, Orosio, Paulo, Symmacho, Strabone, Cornelio, Claudio Tholomeo.

Cassiodorus Senator scripsit xij. libros historiæ Gothorum, sicut ipse asserit in prologo epistolarum suarum, huius historiæ summam, aliorúmque prænotatorum, Iordanus Episcopus in vnum coarctauit.

IORDANVS CASTALIO. S. D.

VOLENTEM me paruo subuectum nauigio, oram tranquilli * litoris attingere, & minutos de piscorum (vt quidam ait) stagnis pisciculos legere, in altum frater Castali laxare vela compellis, relictoque opusculo, quod intra manus habeo, id est de * breuiatione Chronicorum suades vt nostris verbis duodecim Senatoris volumina de origine † actúque Getarum ab olim † vsque nunc per generationes, regésque † descendente, in vnum, & hoc paruo libello coarctem Dura satis imperia, & tanquam ab eo, qui pondus huius operis scire nollet, imposita. Nec illud aspicis, quòd tenuis mihi est spiritus ad implendam eius tam magnificam dicendi tubam. † Superat nos hoc pondus, quòd nec facultas eorundem librorum nobis datur, quatenus, ejus sensu inseruiamus. Sed vt non mentiar, ad triduanam lectionem dispensatoris eius beneficio libros ipsos antehac relegi. Quorum quamvis verba non recolo, sensus tamen & res actas credo me integrè tenere. Ad quos † nonnulla ex historiis Græcis ac Latinis addidi conuenientia, initium, finémque, & plura in medio mea † dictatione permiscens. Quare sine contumelia quod exegi ti, suscipe libens, libentissimè lege: & si quid parum dictum est, & tu, vt vicinus genti, commemoratas, adde.

† Ora pro me frater charissime.

* Maris stringere.
* abbreuiatione.
† actibúsq;
† &
† Descendendum.
† Super enim omnes est.
† & ex nōnullis.
* dictione.
† Oransi

INCIPIT HISTORIA GOTHORVM.

ARGVMENTVM.

DE Tripartito orbis terrarum spatio. 2 De insulis. 3. De Oceano. 4. 5. & præsertim de insula Britannia. 6 cum forma. 7. latitudine, longitudine. 8. De Memma. 9 De Calidonia 10. De situ Scandriæ insulæ. 11. Descriptio insulæ nomine Scanziæ, 12 Populi qui eam habitant. 13 Gothi ex hac insula egressi. 14. Eorum exercitus. 15 Gothorum sedes. 16. De Scythia. 17. De gente Gepidarum. 18. De Hunnis. 19. De laudibus Getarum 20. De Danubio. 21. De Prælio Gothorum cum Vesogi Ægyptiorum rege. 22. De Parthis, & quare sic fuerunt appellati. 23. De morte Taunasis rege Gothorum. 24. De Marpesia. 25 De tractu ac situ Caucasi. 26. De Amazonibus. 27. 28. 29. 30 De Telepho, & qui is fuerit, bellum habuit cum Danais, vbi moritur, & huic successit Eurypilus, & Eurypilo Cyrus. 31 32. De Dario rege Persarum, cui successit Xerxes. 33. Philippus amicitias cohabuit cum Gothis. 34. De Cæsare qui Gothos nequiuit subigere 35. 36 37. De Dicenæo perito, & de iis quæ Gothis tradidit, post eius mortem Comosicus pari veneratione habitus fuit. 38. Gothi Romanos vincunt. 39. De Maximino, Seuero, Ostrogotha. 40. De Marcianopoli ciuitate, quam Traianus ædificauit & quare. 41. Quomodo Getæ Gepidæque sint parentes, 42. De morte Decij, & qui post eum regno potiti sint. 43. 44. 45. 46. De Gebericha rege Gothorum qui Vadalos superauit, eique successit Ermanaracus, quem nonnulli Alexandro magno comparauere: is in Venetos arma commouit. Ælurorum nationem subegit, & plurima alia gessit, tandem defunctus est centesimo decimo anno vitæ suæ. 47. De Valente, qui à Gothis igne crematus fuit, quare & quamobrem, 48. ei successit Theodosius, qui cum Gothis ac Romanis fœdus iniit. 49. De laudabus Constantinopolis. 50. De morte Atanarici ac Theodosij 51 Post eum Alaricus rex creatur. 52. De Rauennate. 53. Stiliconis exercitus à Gothis in fugam conuersus. 54. De Brutiorum regione, & quare sic nominati fuerint, ibi venit Alaricus, & paulo post morte præuentus rebus excessit humanis, eius sepulchrum. 55. De Ataulpo eius consanguineo, qui Placidam matrimonio legitimo copulauit. 56. 57. De Valia post Alarico rege Gothorum constituto Giserico. 58 Africa Vvadalico jugo erepta. 59. Valiæ in regno successit Theoderic. 60 De Bleta. Attila qui legatos ad Valentinian. principem mittit. 61. De bello Hunnorum aduersus Romanos. 62. 63. Conuenitur id Campos Catalonicos. De pugna ipsius ordine. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. Milites alloquitur Attila, deinde manus congrediuntur, in ea moritur rex Theodericus, & aufugit Attila, obsedit Aquileiensem ciuitatem, Mediolanum deuastat, & reuersus ad Orientis Principem

cipem Marcianum legatos dirigit. Alanos mouet, vbi inglorius recessit. 72. Thorismund Tolosam ing editur, vbi peremptus fuit. 73.74.75. Post eum Theodoricus in regno successit, arma mouet in Suenos & victor efficitur, tandem decimo tertio regni sui anno occubuit. Cui successit Euricus Gallias missus est occupare, & Rheotinum Britonum regem superauit. 76.77.78. Auernam occupat, vbi praeerat Decius Romanorum Dux, & Burgundionibus subactis decimonono regni sui anno, vita priuatur, cui successit Alaricus. 79 Ostrogotharum genealogia. 80.81.82.83 Vvinitharius vincit Hunnos, & tandem moritur. Postea successit Thorismundus eius filius, qui non diu vixit, quo factum fuit vt post sexaginta annos in eius loco rex alius non successerit De Vandalarij sobole. De morte Attila. De contentione orta de regno inter successores Attila, & ita diuisi corruerunt. 84.85.86. De pace Gothorum cum Romanis, qui nihilominus tamen contra Santagas arma mouent. De Theodemiro qui Thessalonicam petit, & in Certa ciuitate occupatus ibi mox rebus humanis excessit, relicto Theodorico eius filio, qui à Zenone Imperatore adoptatur. 87. eum alloquitur, & vrbe egressus Hisperiam tendit, & ad pontem Sontium castrametatus est, contra quem Odoacer armatum Dirigit exercitum, sed nihil proficiens veniam supplicauit. 88. Hadeflidam vxorem habuit 89. De eius progenie ac morte.

AIORES nostri, vt refert Orosius, totius terrae circulum Oceani limbo circumseptum " triquetrum statuere, ejúsque tres partes, Asiam, Europam, & Africam vocauere. De quo tripartito orbis terrarum spacio innumerabiles penè scriptores existunt, qui non solum vrbium locorúmve positiones explanant, verùm etiam & quod est liquidius, passuum miliariúmque demetiuntur quantitatem. § 2. Insulas quoque marinis fluctibus intermixtas, tam majores, quàm etiam minores, quas Cycladas vel Sporadas cognominant, in immenso maris magni pelago sitas determinant. § 3. Oceani verò intransmeabilis vlteriores fines non solùm describere quis aggressus " est, verùm etiam nec cuiquam licuit transfretare: quia resistente vlua, & ventorum spiramine quiescente " impermeabiles esse sentiantur, & nulli cogniti, nisi soli ei, qui eos constituit. Citerior verò eius pelagi ripa, quam diximus, totius mundi circulum in modum coronae ambiens, fines suos curiosis hominibus, & qui de hac re scribere voluerunt, perquaquam innotuit, quia & terrae circulus ab incolis possidetur. Et nonnullae insulae in eodem mari habitabiles sunt, vt in orientali plaga, & Indico oceano. " Hippodes, Iamnesia, sole perusta, quamvis inhabitabiles, tamen omnino sui spacio longo latóque extensae. "Taprobane quoque, in qua exceptis oppidis, vel possessionibus, "dicunt munitissimas vrbes, decoram Sedaliam, omnino gratissimam "Silestantinam; nec non " Etheron, licet non ab aliquo scriptore dilucidas, tamen suis possessoribus affatim refertas. Habet in parte occidua idem oceanus " aliquantulas insulas & penè cunctas ob frequentiam euntium & redeuntium notas. Et

" triquadrum.

" non " intremeabilis esse sentitur, & nulli cognita nisi ei qui eam constituit.

" Hippodes jam nesciã solibus perustam quam vis inhabitabile, tamen omnino sui spacio in longum latúmque extensam.

"Taprobanam,

" decẽ munitissimae vrbes decorantur, sed & aliam.

sunt juxta fretum Gaditanum haud procul, vna Beata, & alia quæ dicitur Fortunata, quamvis nonnulli & illa gemina Galliciæ & Lisitaniæ promontoria in oceani insulis ponant. In quorum vno templum Herculis, in alio monumentum adhuc conspicitur Scipionis tamen quia extremitatem Galliciæ terræ continent, ad terram magnam Europæ potius, quàm ad Oceani pertinent insulas. Habet tamen & alias insulas interius in suo æstu, quæ dicuntur Baleares. Habet & aliam Meuaniam: nec non Orcadas numero " xxxiiij. quamvis non omnes excultas. Habet & in vltimo plagæ occidentalis aliam insulam nomine Thyle, de qua Mantuanus.

"Silephantinam, "& Theron "aliquātas, " xxiij " & nec

----tibi seruiat vltima Thyle.

Habet quoque "is ipse immensus pelagus in parte arctoa, id est, septentrionali " amplam insulam nomine " Scanziam. ¶ 4. vnde nobis sermo, si dominus juuerit; est assumendus: quia gens, cuius originem flagitas, ab huius insulæ gremio velut examen apum erumpens, in terram Europæ aduenit. Quomodo verò, aut qualiter, in subsequentibus (si dominus donauerit) explanabimus. ¶ 5. Nunc " autem de Britannia insula, quæ in sinu Oceani inter Hispanias, Gallias, & Germaniam sita est, vt potuero, paucis absoluam. Cuius licet magnitudinem olim nemo [vt refert Liuius] circum vectus est, multis tamen data est varia opinio de ea loquendi. Quamdiu siquidem armis inaccessam Romanis, Iulius Cæsar prælijs, ad gloriam tantùm quæsitis, aperuit, deinceps mercimonijs aliáque ob causas multis patefacta mortalibus, non indiligenti, quæ secuta est, ætati, certius sui prodidit situm: quem, vt à Græcis Latinísque authoribus accepimus, persequimur. ¶ 6. " Triquetram eam plures dixere, cono similem, inter septentrionalem, occidentalémque plagam proiectam, vno, qui magnus est, angulo in Rheni ostia, " dehinc correpta latitudine obliqua retro "abstractam in duos exire alios: geminóque latere longiorem "Galliam prætendit, atque Germaniam. ¶ 7. In duobus millibus trecentis decem stadijs latitudo eius vbi patentior: longitudo non vltra septem millia centum triginta duo stadia fertur extendi: modò verò dumosa, modò syluestri jacere planicie, montibus etiam nonnullis increscere: mari tardo circumflua, quod nec remis facilè impellentibus cedat, nec ventorum flatibus intumescat, quia remotæ longius terræ causas motibus negant. Quippe illuc latius, quam vsquam, æquor extenditur. Refert † autem Strabo, Græcorum nobilis scriptor, tantas illam exhalare nebulas, † madefactam Oceani crebris excursibus, vt † subtectus sol per illum penè totum fœdiorem, qui serenus est, diem negetur aspectui, noctem quoque clariorem. ¶ 8. In extrema eius parte † Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat, metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem † omnibus, quia pecora magis, quàm homines † alat. Labi verò per eam multa quam maxime, relabique flumina, gemmas margaritásque voluentia, sylorum colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur.

"ipsum immensum, " amplissimam, " Scanzam, al. Scauran. al Scadiam al. Scandrā " enim, " Triquedram. " spectantē " abstractē " Galliæ prętendi ac Germaniæ, † enim † Madefacta humo, † Subtextus sol per illam pene totam qui serenus est diem negetur aspectui, † Miniamque † omnibúsque. † alaas,

¶ 9. Calidoniam verò insolentibus rutilæ comæ, corpora magna, sed

† fluida

"fluida: qui Gallis siue Hispanis quibusque attenduntur "assimiles. Vnde coniectauere nōnulli, quod "ea ex his accolas "continuo vocatos acceperit: inculti æquè omnes populi Regésque populorum: cunctis tamen in Calidoniorum "metallum concessisse nominandi: auctor est Dio celeberrimus scriptor annalium. Virgeas habitant casas, communia tecta cum pecore, siluæque illis sæpe sunt domus. Ob decorem nescio, an aliam "ob rem ferro pingunt corpora. Bellum inter se aut imperij cupidine, aut amplificandi, quæ possident, sæpius gerunt, non tantùm equitatu vel pedite, verùm etiam bigis, curribúsque falcatis: quos more vulgari Essedas vocant. § 10. Hæc pauca de Britanniæ insulæ forma dixisse sufficiat, ad †Scanziæ insulę situm, quam superius reliquimus redeamus. De hac enim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomæus orbis terræ descriptor egregius meminit dicens,

"fluidæ vt "obsimiles. "terra. "contiguo * mearatũ que cõcessisse nomina D o auctor est "quam † Scandria

§ 11. Est in Oceani Arctoo salo posita insula magna nomine "Scanzia in modum folij "cedri, lateribus pandis "post longum ductum concludens se: eius ripas influit oceanus. Hæc à fronte posita est Vistulæ fluuij, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziæ Septentrionali Oceano trisulcus illabitur, Germaniam Scythiamque "determinans. Hæc ergo habet ab oriente vastissimum locum in orbis terræ gremio: vnde Vagi fluuius velut quodam ventre generatus in oceanum vndosus euoluitur. Ab occidente namque immenso pelago circundatur: à septentrione quoque innauigabili eodem vastissimo concluditur oceano, ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento Germanicum mare efficitur. Hic gentes, quæ carnibus tantum viuunt: "ibi etiam paruæ, "sed plures perhibentur insulæ esse dispositæ ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur orbari, ita non solum inhospitalis hominibus, verùm etiam beluis terra crudelis est.

† Scandria "citri "per longum ducta "disterminans "vbi "quid

§ 12. In Scanzia verò insula, vnde nobis sermo est, licet multæ & diuersæ maneant nationes, septem "tamen earũ nomina meminit Ptolomæus. Apum ibi turba mellifica ob nimium frigus "nunquam repetitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quæ fertur in æstate media quadraginta diebus & noctibus luces habere cõtinuas: itemq; brumali tempore, eodem dierũ noctiumq; numero lucem claram nescire. Ita alternato mœrore cum gaudio, beneficio alijs damni æque impar est: & hoc quare? Quia prolixioribus dieb. solem ad orientem per axis marginem vident redeuntem, breuioribus verò non sic conspicitur apud illos, sed aliter, quia† australia signa percurrit, & qui nobis videtur sol ab imo surgere, *illis per terræ marginem dicitur *circuire. Aliæ verò ibi sunt gentes "tres Crefennæ, quæ frumentorum non quæritãt victũ, sed carnibus ferarũ, atque ouis auium viuunt: vbi tanta paludib. fœtura ponitur, vt & augmentũ præstẽt generi, & satietatẽ ac copiam genti. Alia verò gens ibi moratur Suethãs, quæ velut Thuringi equis vtuntur eximiis. Hi quoque sunt, qui in vsus Romanorũ Saphirinas pelles commercio interueniente, per alias innu-

† tantum † nusquam † Austrinis signis † illos * circuisse "Serere. fennas,

meras gentes transmittunt, famosi pellium decora nigredine. Hi quũ ino-
pes† viuunt ditissime vestiuntur. *Sequuntur deinde diuersarũ turba na-
* viuant * sequitur tionum, Theusthes Vagoth, Bergio, Hullin, Liothida, quorũ omnium se-
" vna planicie ac fertiles des sub† humo plana ac fertili, & propterea inibi aliarum gentium incur-
sionibus infestantur. Post hos Athelnil, Finnaithæ. Feruir, Gautigoth, acre
hominum genus, & ad bella promptissimum. Dehinc mixti† Euagerę O-
" Euagræ thingis. Hi omnes exesis rupibus, quasi castellis inhabitant, ritu beluino
" & Tethis Sunt† ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, † Raugnaricij, Finni mi-
" Ragnata. tissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores: nec non & pares eorũ Vi-
nouiloth, Suethidi, Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores,
quamvis & Dani ex ipsorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus ex-
pulerunt, qui inter omnes Scanziæ nationes nomen sibi ob nimiam pro-
ceritatem affectant pręcipuum, Sunt quanquam & illorũ positura† Gran-
nij, Aganziæ, † Vnixæ Ethelrugi, Arochiranni, quibus non ante omnes,
" Aigrandi sed ante multos annos Rodulf rex fuit: qui contempto proprio regno, ad
" Vnixi. Hetheltugi. Arochirannij. Theoderici Gothorum regis gremiũ conuolauit, & vt desiderabat, inue-
nit. Hæ itaque gentes Romanis corpore, & animo grandiores, † infestæ
" pugnabãt bellnina sæuitia. sæuitia pugnæ. § 13. Ex hac igitur Scanzia insula quasi officina gentium,
aut certè velut vagina nationum, cũ rege suo nomine Berig, Gothi quõ-
dam memorantur egressi: qui vt primùm è nauibus exeuntes, terras atti-
" Gothis, Candra. gere illico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, vt fertur, † Gothiscan-
zia vocatur.

§ 14. Vnde mox promouentes ad sedes Vlmerugorum, qui tunc Ocea-
ni ripas insidebant, castrametati sunt, eósque commisso prælio, propriis
" applicuere. sedibus pepulerunt, eorúmque vicinos Vvandalos jam tunc subjugantes,
suis† appellauere victorijs. Ibi verò magna populi numerositate crescen-
te etiam penè quinto rege regnante, post Berig. Filimer, † Filogud, Arigis
" filio Nadarici. consilio sedit, vt exinde cum familiis Gothorum promoueret exercitus.
qui aptissimas sedes, locáque dum quereret congrua, peruenit ad Scythię
terras, quæ lingua eorum Ouim vocabũtur: vbi delectato magna vberta-
te regionum exercitu, & medietate tranlposita, pons dicitur, vnde am-
nem transierat, † inseparabiliter corruisse, nec vlterius jã cuiquam licuit
" miserabiliter. ire aut redire. Nam is locus, vt fertur, tremulis paludibus voragine
circumiecta concluditur, quem vtraque confusione natura reddidit
imperuium. Verumtamen hodiêque illic & voces armentorum au-
diri, & indicia hominum deprehendi, commeantium adtestatione,
quamvis à longè audientium credere licet. Hæc igitur pars Gotho-
" Olium. rum, quæ apud Filimer, dicitur in terram † Ouim emenso amne
transposita, optatum potita solum. Nec mora, illico ad gentem Spa-
lorum adueniunt, concertóque prælio victoriam adipiscuntur: exin-
déque jam velut victores ad extremam Scythię partem, quę Pontico
mari vicina est, properant: quemadmodum & in priscis eorum car-
minibus penè historico ritu in commune recolitur: quod Ablabius
descriptor Gothorum gentis egregius verissima adtestatur historia. In
quam

quam ſententiam & nonnulli conſenſere maiorum " Ioſephus quoque Annalium relator veriſſimus, dum vbique veritatis conſeruat regulam, & origines cauſarum à principio reuoluit: hæc verò, quæ diximus, de gente Gothorum principia cur omiſerit, ignoramus. " Ioſeppus

¶ 15. Sed tamen ab hoc loco eorum ſtirpem commemorans, Scythas eos & natione & vocabulo aſſerit appellatos: cuius ſoli terminos antequam aliud ad medium deducamus, neceſſe eſt "vti iacent dicere. " vt iacent ediſſerere

¶ 16 Scythia ſiquidem Germaniæ terrę confinis, eotenus vbi Hiſter oritur amnis, vel ſtagnum dilatatur "Myſianum, tendens vſque ad flumina Tyram, " Danaſtrum, & Vagoſolam, magnúmque " illum Danubium, tantúmque montem, non illum Aſiæ, ſed proprium, id eſt Scythicum per omnem Mæotidis ambitum, vltráque Mæotida per anguſtias Boſphori vſque ad Caucaſum montem, amnémque Araxem: ac deinde in ſiniſtram partem reflexa, poſt mare Caſpium, quæ in extremis Aſiæ finibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, poſt hæc latiſſima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres vſque digreditur Hæc inquam patria, id eſt Scythia, longè ſe tendens, latéque aperiens, habet ab Oriente Seres, in ipſo ſui principio ad littus Caſpij maris commanentes, ab Occidente Germanus & flumen Viſtulæ: ab Arctoo, id eſt Septentrionali circundatur Oceano, à Meridie Perſide, Albania, Hiberia, Ponto, atque extremo alueo Hiſtri, qui dicitur Danubius ab oſtio ſuo vſque ad fontem. In eo verò loci latere, " quo Ponticum littus attingit, oppidis haud obſcuris inuoluitur, " Borithanide, Olbia, Callipode, Cherſone, Theodoſia, " Pareone, Myrmicione, & "Trapezunte: quas indomitæ Scytharum nationes Græcos permiſere condere, ſibimet commercia præſtaturos. In cuius Scythiæ medio eſt locus, qui Aſiam, Europámque ab alterutro diuidit, Riphei ſcilicet montes, qui Tanaim, vaſtiſſimum fundunt intrantem Mæotida, cuius paludis circuitus paſſuum millia ex Liiij. nuſquam "octo vlnis altius " ſubſidentes. "Morſianus. † Daſtrum. "illud Danaprum. "qua " Boriſtheni, Deolbia. " Pateon. "Trapezunta. "ſeptem "ſubſedentis.

¶ 17. In qua Scythia prima ab Occidente gens " ſedit Gepidarum, qui magnis, opinatíſque ambitur fluminibus. Nam Tiſianus per Aquilonem eius " chorúmque diſcurrit. Ab Africo verò magnus ipſe Danubius. ab " Euro fluuius Tauſis ſecat, qui rapidus ac vorticoſus in Hiſtri fluenta furens deuoluitur, Introrſus illi Dacia eſt, ad coronæ ſpeciem arduis Alpibus emunita: iuxta quorum ſiniſtrum latus, quod in Aquilonem vergit, & ab " ortu Viſtulæ fluminis per immenſa ſpacia " venit. Vvinidarum natio populoſa conſedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen " Sclauini & Antes nominantur. Sclauini à ciuitate noua, & Sclauino Rumunnenſe, & lacu qui apellatur Muſianus, vſque ad Danaſtrum, & in Boream Viſclatenus commorantur, hi paludes, ſyluáſque pro ciuitatibus habent. Antes verò, qui ſunt eorum fortiſſimi, " qui ad Ponticum mare curuantur, à Danaſtro extenduntur vſque ad " Danubium, quæ flumina multis manſionibus ab inuicem abſunt. Ad littus autem Oceani, vbi "reſidet. " corúmq. " eo fluiiana. "aſtu. " Veneidarum. " Sclaueni à ciuitate noui & Auenſe & lacu qui apellatur. Nurſiano "quia "Danaprũ.

" Vidinari " & " Austrum adsid. t. " Acatziorum tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, " & Vidioarij resident, "ex diuersis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani Itemesti tenent pacatum hominum genus omnino. Quibus in " austro adsedit gens " Agazziorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Vltra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarum sedes, quos notissimos peccatorū nostrorum mala fecere. ¶ 18. Hinc nobilissimus iam Hunni quasi fortissimarum gentium fœcundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alij " Aulziagri, alij " Auiri nuncupantur, qui tamen sedes habent diuersas. Iuxta Chersonem Aulziagri, quo Asiæ bona auidus mercator importat, " qui æstate campos peruagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum inuitauerint pabula : hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium : quos tantorum virorum formidauit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythiæ solo iuxta paludem Mæotidem, secundò in Mœsia, Traciáque & Dacia, tertiò supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse : nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in vna qualibet insularum in seruitutem redactos, " & vnius caballi pretio " quondam redemptos. Aut certè si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, " quam quod nos diximus fuisse exortos, nobis aliquid obstrepit. nos enim potiùs lectioni credimus, quàm fabulis anilibus consentimus. Vt ergo ad nostrum propositum redeamus, in prima " parte Scythiæ iuxta Mæotidem paludem commanentes præfati, vnde loquimur, Filimer regem habuisse noscuntur. In secundo id est Daciæ, Traciæque & Mœsiæ solo " Zalmoxen, quem miræ Philosophiæ eruditionis fuisse testantur plerique scriptores annalium. Nam & Zeutam priùs habuerunt eruditum, post etiam Diceneum, tertium Zalmoxen, de quo superius diximus Nec defuerunt, qui eos sapientiam erudirent. Vnde & penè omnibus Barbaris Gothi sapientiores semper extiterunt, Græcísque penè consimiles, vt refert Dio, qui historias eorum, annaléſq; Greco stylo composuit. Qui dixit primùm " Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos hos, qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis & reges, & sacerdotes ordinabantur.

" Aliziagiti " Græci " Auares vocant. " quia " & in vnius " quodam ereptos " quanquā " sede " al. Zamoxen. al. salmoxen. " Tarabostes cos.

¶ 19. Adeò ergo fuere laudati Getæ, vt dudum Martem, quem poëtarum fallacia deum belli pronunciat, apud eos fuisse dicant exortum. Vnde & Virgil. " lib. 3. Æneid. vers. 35.

" lib. 3. Æneid. vers. 35.

Gradiuumque patrem Geticis qui præsidet aruis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placauere cultura. Nam * victimæ eius mortes fuere caprorum, * opinantes bellorum * præsulem aptius humani sanguinis effusione placandum. Huic prædæ primordia vouebantur, huic truncis suspendebantur exuuiæ: erátque illis religionis præter cæteros insinuatus affectus, quum parenti deuotio numinis videretur impendi. Tertia verò sedes supra mare Ponticum, iam humanio-

* victimū " opinantur. præsidem aptè

niores & vt superius diximus, prudentiores effecti, diuisi per familias populi, † Vesegothę familię Baltorum. Orogothæ pręclatis amalis seruiebāt. *Vessegotæ
Quorum studium fuit, primum, inter alias gentes vicinas, arcus intendere neruis: Lucano plus historico quàm poeta testante:

Armeniósque arcus, Geticis intendere neruis.

Ante quos etiam cantu majorū facta, modulationibus, citharísque canebant, † Ethespamatæ, Hanalæ. Fridigerni, Vuidiculæ, & aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heroas fuisse miranda jactat antiquitas. Tunc, vt fertur, Vesosis Scythis lachrymabile sibi potius intulit bellum, eis videlicet, quos Amazonum viros prisca tradit authoritas. De † queis fœminas bellatrices & Orosius in primo volumine professa voce testatur. Vnde cum Gothis eum dimicasse euidenter probamus, quem cum Amazonum viris, absolutè pugnasse cognoscimus qui tunc à Boristhene amne, quem accolæ" Danubium vocant, vsque ad Tanain fluuium circa sinum paludis Mæotidis considebant. Tanain verò hunc dico, qui ex Ripheis montibus deiectus adeo præceps ruit, vt quum vicina flumina siue Mæotis, vel Bosphorus gelu solidentur, solus amnium confragosis montibus vaporatus, nunquā Scythico durescit aigore. Hic " inter Asiam, Europámque terminus famosus habetur. Nam alter est ille, qui montibus Chrinnorum oriens, in Caspium mare dilabitur. * Etheras pamata * Amalæ *quibus & *Danaprū * Asiæ Europæque terminus

§ 20." Danubius autem ortus grandi palude, quasi ex mari profunditur. Hic vsque ad medium sui dulcis est & potabilis, piscésque nimij saporis gignit, ossibus carentes, cartilaginem " tantum habentes in corporis continentiam. Sed vbi sit Ponto vicinior paruum fōrem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, vt cum sit xl dierum itinere nauigabilis, huius aquis exiguis immutetur, infestúsque, ac dissimilis sui, inter Gręca oppida Callipidas & Hippinis in mare defluat. Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis nomine. Inter hos terra vastissima, siluis consita, paludibus dubia. " Danapes enim " tamen

§ 21. Hic ergo Gothis morantibus, " Vesogis Ægyptiorum rex in Bellum irruit: quibus tunc Taunasis rex erat. Quo pręlio ad Phasim fluuium: à quo Phasides aues exortę in toto mundo epulis potentum exuberant, Taunasis Gothorum rex Vesosi Ægyptiorum occurrit, eúmque grauiter debellans: in Ægyptum vsque persecutus est: & nisi Nili amnis intransmeabilis obstitissent fluenta, vel munitiones, quas dudū sibi ob incursiones Æthiopum Vesosis fieri pręcepisset, ibi in eius eum patria extinxisset. Sed dum eum semper ibi positum non valuisset lędere, reuertēs pene omnem Asiam subiugauit, & sibi tunc charo amico " Sorno rege Medorum ad persoluendum tributum " subditum fecit. Ex cuius exercitu victores tunc nunnulli prouincias subditum fecit. Ex cujus exercitu victores tunc nonnulli prouincias subditas cōtuentes, & in omni fertilitate pollentes deserto suorū agmine sponte in Asiæ partibus resederunt. § 22. Ex quorum nomine vel genere Trogus Pompeius Parthorum dicit extitisse " Sesostris. Agathiæ "Sornim regi. " subditos

sapiam. Vnde etiam hodiéque lingua Scythica fugaces, quod est Parthi, dicuntur: suóque generi respondentes, inter omnes penè Asiæ nationes soli sagittarij sunt, & acerrimi bellatores. De nomine verò, quod diximus eos Parthos, id est fugaces, ita aliquanti etymologiam traxerunt, vt dicerentur Parthi, quia suos refugere parentes.

§ 23. Hunc ergo Taunasim regem Gothorum mortuum inter numina sui populi coluerunt. Post cuius decessum exercitu eius cum successore ipsius in aliis partib. editionem gerente, fœminæ Gothorum à quadam
† temptantur. vicina gente † tentatæ † in prædamque ductæ à viris, fortiter restiterunt,
† in prędámque doctæ hostésque super se venientes cũ magna verecundia abegerunt. Qua † parta victoria, fretæque maiori audacia, inuicem se cohortantes, arma arri-
† patrata
† Marsepiã piunt, eligentésque duas audaciores Lampeto & † Marpesiam principa-
† patriam tui subrogarunt. Quæ dum curam gerunt, vt † propria defenderent, & aliena vastarent, sortitò Lampeto restitit, fines patrios tuendo.

§ 24. Marpesia verò fœminarum agmine sumpto, nouum genus exercitus duxit in Asiam, diuersásque gentes bello superans, alios verò pace concilians, ad Caucasum venit: ibíque certum tempus demorans, loco no-
† 6. Æneid. vers. 771. men dedit, saxum Marpesiæ. Vnde Virgilius lib. † 6. Æneid. versu 771.

Ac si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

In eo loco vbi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominauit: quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana. Hic erga certum temporis Amazones commanẽtes confortatæ
* Gorgã sunt Vnde egressę, & Alym fluuium, qui iuxta *Garganum ciuitatem prę-
† Pisidiam terfluit, transeuntes: Armeniam, Syriam, Ciciliámq; Galatiam, † Pisidium, omniáque Asiæ oppida, æqua felicitate domuerunt: Ionium, Æoliámque conuersæ, deditas sibi prouincias effecerunt: Vbi diutius dominãtes, etiã ciuitates, castráque suo nomini dicauerunt. Ephesi quoque templum Dianæ ob sagittandi, venandíque studium, quibus se artibus tradidissent, ef-
† tales Scythia genitæ fusis opibus, miræ pulchritudinis condiderunt. † Tali ergo Scythiæ gentis fœminæ casu Asiæ regno potitæ, per centum penè annos tenuerunt, & sic demum ad proprias socias in cautes Marpesias, quas superiùs diximus, repedarunt, in montem scilicet Caucasum.

§ 25 Cuius montis quia facta iterum mentio est, non ab re arbitror eius tractum sitúmque describere, quando maximam partem orbis nascitur circuire iugo continuo. Is namque ab Indico mari surgens, quâ meridiẽ respicit, solus vaporatus ardescit.

Quà Septentrioni patet, rigentibus ventis est obnoxius & pruinis. Mox in Syriam curuato angulo reflexus, licet amnium plurimos emittat, in A-
† tantum sianam † tamen regionem Eufratem Tigrimque nauigeros ad opinionem maximam perennium fontium copiosis fundit vberibus. Qui amplexantes terras Assyriorum, Mesopotamiam & appellari faciunt, & videri, in sinum maris rubri fluenta deponentes. Tunc in boream reuertens, Scythias terras, iugum antefatum magnis flexibus peruagatur: atque ibidem opi-

natissima

natissima flumina in Caspium mare profundens, Araxem, Cyssum, & Cābysen continuat: que jugo ad Ripheos vsque montes extenditur. Indéque Scythis gentibus dorso suo terminum præbens, ad Pontum vsque descendit: consertisque collibus. Histri quoque fluenta cōtingit, quo amnis scissus dehiscens, in Scythia quoque Taurus vocatur. Talis ergo, tantúsque & penè omnium montium maximus excelsas suas erigens summitates naturali cōstructione pręstat gentibus inexpugnanda munimina. Nā † locatim rescitus, qua disrupto jugo vallis hiatu patescit, nunc Caspias portas, nunc Armenias, nunc Cilicas, vel secundum locum † qualis fuerit, facit: tamen plaustro meabilis, lateribus in altitudinem vtrinque directis, qui pro gentium varietate diuerso vocabulo nuncupatur. Hunc enim † Iamnium, mox † Propanismum Indus appellat. Parthus primùm castra post Nifacen edicit, Syrus & Armenius Taurum, Scythæ Caucasū ac Ripheum, iterumque in fine Taurum cognominant: † aliáque complura gentes huic jugo dedere vocabula.

† paulatim
† æqualem
† fortè Imaum.
† Propanis-mum.
† aliæque complures.

¶ 26. Et quia de ejus continuatione pauca libauimus, ad Amazones vnde diuertimus, redeamus. Quæ veritæ, ne earum proles rarescerer, à vicinis gentibus concubitum petierunt, † facta nundina semel in anno, ita vt † futuris temporibus eis deinde reuertentibus in id ipsum, quicquid partus masculini edidisset, patri redderet: quicquid verò fœminei sexus, nasceretur, mater ad arma bellica erudiret. Siue, vt quibusdam placet, editis maribus, nouercali odio infantis miserandi fata rumpebant, ita apud illas detestabile puerperium erat, quod vbique constat esse votiuum. Quę crudelitas illis terrorē magnum cumulabat, opinione vulgata. Nam quæ, rogo, spes esset capto, vbi agnosci vel filio nefas habebatur? Contra has, vt fertur, † pugnabat Hercules, & Melanes penè plus dolo quàm virtute subegit. Theseus verò Hippolyten in prædam tulit, de qua genuit & Hippolytum. Hæ quoque Amazones post hæc habuere reginam nomine Pēthesileam, cuius Troiano bello extant clarissima documēta. Nam hæ fœminæ vsque ad Alexandrum Magnum referūtur tenuisse regnum. Sed ne dicas, de viris Gothorum sermo adsumptus, cur in fœminis tamdiu perseueret: audi & virorū insignem, & laudabilem fortitudinem. Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus inquisitor, (qui) operi suo Getica titulum dedit: quos Getas jam superiori loco Gothos esse probauimus, Orosio Paulo dicente.

† factis nūdinis
† futuri tēporis eodem die.
† pugnauit

¶ 27. Hic Dio regem illis post tempora multa commemorat nomine Telephum. Ne verò quis dicat hoc nomen à lingua Gothica omnino peregrinum esse: nemo qui nesciat animaduerti vsu pleraque nomina gentes amplecti, vti Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gothi plerumque mutuantur Hunnorum. Is ergo Telephus Herculis filius, natus ex Auge sorore Priami, conjugio copulatus, procerus quidem corpore, sed plus vigore terribilis, qui paternam fortitudinem proprijs virtutibus æquans, Herculis * genio formæ quoque similitudinem referebat. Huius itaque regnum Mœsiam appellauêre majores. Quæ prouincia ab Oriente ostia fluminis Danubij, à Me-

* ingeniū.

Macedoniam, ab occasu Histriani, à Septentrione Danubium habet.

† Thersandrum. ¶ 28. Is ergo antefatus habuit bellum cum Danais, in qua pugna †Thessandrum ducem Græciæ interemit: & dum Aiacem infestus inuadit, Vlixemque persequitur vicibus equo cadente, ipse corruit. Achillísque iaculo fœmore sauciatus, diu mederi nequiuit. Græcos tamen quamvis iam sauciatus, è suis finibus proturbauit.

† Eurephilus. † vt * ferret. ¶ 29. Thelepho verò defuncto * Eurypilus filius successit in regno, ex Priami Phrygum regis germana progenitus. Qui ob Cassandræ amorem bello interesse Troiano, † ac parentibus socerоque † ferre auxilium cupiens, mox vt venit, extinctus est.

† exitiabile † victoriis † regina erat Thomizis. * in tantū ¶ 30. Tunc Cyrus Rex Persarum post grande internallum, & penè post sexcentorum trigenta annorum tempora, *Pompeio Trogo testante, Getarum reginæ Thamiri (ibi) * exitiale intulit bellum. Qui elatus ex Asiæ †victoria, Getas nititur subiugare, in quibus (vt diximus) †regnauerat Thamiris. Quæ cùm ab Araxe amne Cyri arcere potuisset accessus, transire tamen permisit, eligens armis eum vincere, quàm locorum beneficio submouere. Quod & factum est, & veniente Cyro, prima cessit fortuna Parthis †tanta: vt & filium Thamiris & plurimum exercitum trucidarent: sed iterato Marte, Getæ cum sua regina Parthos deuictos superant atque prosternunt, opimámque prædam de eis auferunt: ibique primum Gothorum gens serica vident tentoria. Tunc Thamiris regina † acta victoria, tantâque præda de inimicis potita, in partem Mœsiæ (quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata) transiens, ibi * in ponte Mœsiæ colitur. & Thamiris ciuitatem suo de nomine ædificauit.

† aucta victoria. † in sponte Mœsiaco littore Thomes ciuitatem † Antiri † atque † in scaphis. ¶ 31. Dehinc Darius Rex Persarum Hystaspis filius† Antiregiri Regis Gothorum filiam in matrimonium expostulauit, rogás pariter atque deterrens, nisi suam peragerent voluntatem. Cuius affinitatem Gothi spernentes, legationem eius frustrarunt. Qui repulsus, furore flammatus est, & octoginta millia armatorum cótra ipsos produxit exercitum, verecundiam suam malo publico vindicare cotédens. Nauibúsq; penè à Chalcedonia vsque ad Byzantium in instar pontium tabularis†que consertis, petit Thraciam & Mœsiã. Pontéq; rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus† in taphis octo millia perdidit armatorum, timénsq; ne pons Danubii, ab eius aduersariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam repedauit: nec Mœsiæ solum credés sibi tutum fore aliquantum remorandi.

† septingétis & auxiliariis † rostratis nauib. mille ducentis oneratis tribus millibus † temptare † cõstantia † Medorã. Gudilæ ¶ 32. Post cuius decessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlcisci se æstimans, cum suis†ducentis & auxiliatorum trecentis millibus armatorum † nostratas naues habens mille septingentas, & onerarias tria millia, super Gothos profectus ad bellum:† nec tentata re in conflictu præualuit eorum animositate† constantiæ superatus. Sic namque vt venerat, absque aliquo certamine suo cum rubore recessit. ¶ 33. Philippus quoque pater Alexandri Magni cum Gothis amicitias copulans † Medopam Gothilæ filiam Regis accepit vxorem, vt tali affinitate roboratus, Macedonum regna firmaret. Qua tempestate, Dione historico dicente, Philippus inopiam pecu-

pecuniæ passus, Vdilitanam Mœsiæ civitatem instructis copiis vastare deliberat, quæ tunc propter vicinam" Thamiris Gothis erat subiecta, Vnde & sacerdotes Gothorum aliqui, illi qui pij vocabantur, subito patefactis portis, cum citharis & vestibus candidis obuiam sunt egressi paternis, vt sibi propitij Macedones repellerent, voce supplici modulantes. Quos Macedones sic fiducialiter sibi occurrere contuentes, stupescunt, & si dici fas est, ab inermibus" tenentur armati. Nec mora, acie soluta, quam ad bellum construxerunt, non tantùm ab vrbis excidio res remouere, verùm etiam & quos foris fuerunt iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inito ad sua reuersi sunt. Quem dolum post longum tempus reminiscens, egregius Gothorum ductor Sitalcus cl. virorum millibus congregatis, Atheniésibus intulit bellum, aduersus Perdicam Macedoniæ regem, quem Alexander apud Babyloniam ministri insidiis potans interitum, Atheniésium principatui hereditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gothi superiores inuenti sunt: & sic pro iniuria quam in Mœsia dudum fecerant, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastauere. Dehinc regnante in Gothis Sitalco, Boroista Diceneus venit in Gothiam, quo tempore Romanorum Sylla potitus est, principatu, " quem Diceneus suscipiens" Boroista, dedit ei penè regiam potestatem: cuius consilio Gothi Germanorum terras (quas nunc Franci obtinent) depopulati sunt. ¶ 34. Cæsar verò, qui sibi primus omnium" Romanum vendicauit imperium, & penè omnem mundum suæ ditioni subegit: omniáque regna perdomuit, adeò vt extra nostrum orbem in Oceani sinu repositas insulas " occuparet, & qui nec nomen Romanorum auditu quidem nouerant, eos Romanis tributarios faceret: Gothos tamen crebro tentans, nequiuit subigere Gaius Tiberius iam tertius regnat Romanis. Gothi tamen suo regno incolumes perseuerant.

"Thom.
"terrentur
" qué Diceneú suscipiés Boroistam Sitalcus
" Boroista
" Romanorum
"occupasset, & neo nomine Romanorú audito

¶35. Quibus hoc erat salobre" aut commodum, aut votiuum, vt quicquid Diceneus eorum consiliarius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc vtile iudicantes, effectui mauciparent. Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire, & naturale eos habere ingenium, omnē penè philosophiam eos instruxit: erat enim huius rei magister peritus. Nam Ethicam eos erudiuit, vt barbaricos mores ab eis cōpesceret. Physicam tradens, naturaliter propriis legibus viuere fecit, quas vsque nunc conscriptas Bellagines nuncupant: Logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos: Practicen ostendens, in bonis actibus conuersari suasit. Theodoricem demonstrans signorum duodecim, & ea per planetarum cursus, omnémque astronomiam cōtemplari edocuit, & quomodo lunaris orbis augmentum sustinet aut patitur detrimentum edixit, solísque globus igneus quantum terrenum orbem in mensura excedat, ostendit: aut quibus nominibus, vel quibus signis in cœli polo vergentes, aut reuergentes" cccxliiij. stellæ ab ortu in occasum præcipites ruant, exposuit. Qualis erat, rogo, voluntas, vt viri fortissimi quando ab armis" quadriuium vsque vocassent, doctrinis philosophicis imbuebantur? videres vnum cœli positionem, alium herbarum" frugúmque

" hoc ad cōmodú hoc ad votiuum.
" cccxxvij.
" quadriduum. aliquantulumcūque.
" fruticúmque.

explorare naturas, istum lunæ commoda incommodáque, illum solis laborem attendere, & quomodo rotatu cœli raptus, retro reduci ad partem occiduam, qui ad Orientalem plagam ire festinari, ratione accepta quiescere. Hæc & alia multa Diceneus Gothis sua peritia tradens, mirabilis apud eos †inuenitur, vt non solum mediocribus, imò & regibus imperaret. Elegit namque ex eis tunc nobilissimos prudentiores viros, quos ad Theologiam instruens numina quædam & sacella venerari suasit, fecitque sacerdotes nomen illis Pileatorum contradens, vt reor, quia opertis capitib. tiaris, quos pileos alio nomine nuncupamus, litabant: reliquam verò gentem Capillatos dicere iussit, quod nomen Gothi, pro magno suscipientes, adhuc hodie suis cantionibus reminiscuntur.

† enituit.

§ 36. Decedente verò Diceneo, penè pari veneratione habuere Comosicum, quia nec impar erat solertia. Hic etenim & rex illis, & pontifex ob suam peritiam habebatur, & in†sua iustitia populos iudicabat. Et hoc rebus excedente humanis. Corillus rex Gothorum in regnum cōscendit, & per XL. annos in Dacia suis gentibus imperauit. Daciam dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ trans Danubium corona montium cingitur, duos tantùm habens accessus, vnum per Bontas, alterum per Tabas. Hanc" Gothicam, quam Daciam appellauere maiores (quæ nunc, vt diximus, Gepidia dicitur) tunc ab oriente " Roxolani, ab occasu Damazites, à Septentrione Sarmatæ & Bastarnæ, à meridie amnis Danubij fluenta terminant." Tamazites à Roxolanis " alueo tantum fluuij segregantur.

† summa

"Dacia quam Gothicam.

" Atozolani.

" Taziges

" aluta. Alamannia.

§ 37. Sed quia Danubij mentio facta est, non ab re iudico pauca de tali amne egregia indicare. Nam hic in * Almanicis aruis exoriens, LX. habet à fonte suo flumina vsque ad ostia in Pontum vergentia, per mille ducentorum passuum millia hinc inde suscipiens flumina in modum spinæ, quæ costas vt cratem intexunt: omnino amplissimus est, qui in lingua Bessorum Hister vocatur, ducentis tantùm pedibus in altum aquam in alueo habet profundam. Hic etenim amnis inter cætera flumina " immanis, omnes superat, præter Nilum. Hæc de Danubio dixisse sufficiat. Ad propositum verò, vnde nos digressi sumus, adiuuante domino, redeamus. Longum namque post interuallū, Domitiano Imperatore regnante, eius auaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gothi, soluentes, ripam Danubij iam longè possessam ab imperio Romano " deiectis militibus cum eorum ducibus vastauerunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam " Pompeius præerat Sabinus. Gothis autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gothi Romanis deuictis, " Pompeij Sabini capite abscisso, multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris publicè deprædarunt: qua necessitate suorum Domitianus cum omni virtute sua in Illiricum properauit, & totius penè reipublicæ militibus ductore Fusco prælato cum electissimis viris amnem Danubium" confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit super exercitum Dorpanei.

* in magno

" delectis

" Oppius

" oppij

" confertis

§ 38. Tum Gothi haud segnes reperti arma capessunt, primóque arma-

armati conflictu, mox Romanos deuincunt. Fuscóque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, magnáque potiti per loca victoria jam proceres suos * quasi qui fortuna vincebant, non puros homines, sed semideos, idest Anses vocauere. Quorum genealogiam vt paucis percurram, * vt quo quis parente genitus est, aut vnde origo accepta, vbi finé efficit, absque inuidia qui legis vera dicentem ausculta. Horum ergo (* vt ipsi suis fabulis ferunt) primus fuit Gapt, qui genuit * Halmal, Halmal verò genuit Augis, aut Augis genuit eũ, qui dictus est Amala, à quo & origo Amalorum decurrit. Et Amala genuit Isarna, Isarna autem genuit Ostrogotha, Ostrogotha genuit Vnilt, Vnilt genuit Athal, Athal genuit Archiulf, Archiulf genuit Ansilá & Ediulf, Vuldulf & Hermerich. Vuldulf, verò genuit Valerauãs, Valerauãs autẽ genuit Vuinithariũ, Vuinitharius quoque genuit Theodemir & Vualemir & Vuidemir, Theodemir genuit Theodericum, Theodericus genuit Amalesuentam, Amalesuenta genuit Athalaricum & Mathasuentam, de * Votherico viro suo, cuius affinitati generis sic ad eam coniunctus est. Nam supradictus Hermericus filius Achiulfi genuit Hunnimundum, Hunnimundus autem genuit Thorismũdum. Thorismundus verò genuit * Berimund, Berimund genuit Vuidericum, Vuidericus genuit Eutharicum, qui cõiunctus Amalasuentæ genuit Athalaricum & Mathasuentam. Mortuóque in puerilibus annis Athalarico, Mathasuentæ Vuitichis est sociatus, de quo nõ suscepit liberum, adductáque simul à Belisario in Constantinopolim, & * Vuitichi rebus excedente humanis, Germanus patricius fratruelis domini Iustiniani Imperatoris eandem in coniugio sumens patriciam ordinariam fecit, de qua filium genuit item Germanum nomine, Germano verò defũcto ipsa vidua perseuerare disponit. Qualiter autem, aut quomodo Amalorum regnum destructum est, loco suo (si dominus voluerit) edocebimus. Nunc autem ad id, vnde digressum fecimus, redeamus, doceamúsque quando ordo gentis, vnde agimus, cursus sui metam expleuerit. Ablauius enim historicus refert, quia ibi super limbum Ponti, vbi eos diximus in Scythia commanere, pars eorum, qui Orientalem plagam tenebant, eísque præerat Ostrogotha, † (vtrum ab ipsius nomine, an à loco orientali) dicti sunt Ostrogothæ, residui verò Vesegothæ in parte occidua. Et quidem iam sicut diximus, eos transito Danubio aliquantulum temporis * apud Mœsiã Thraciámque duxisse. Ex eorum reliquiis fuit & Maximinus Imperator, post Alexandrum Mammeam, vt dicit Symmachus in quinto suæ historiæ libro.

¶ 39 Maximinus, inquiens, Cæsar, mortuo Alexandro ab exercitu factus est Imperator, ex infimis parentibus in Thracia natus, à patre Gotho nomine Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur. Is triennium regnans; dum in Christianos arma * commoueret, imperium simul & vitam amisit. Nam hic Seuero Imperatore regnante, & natalem filij diem celebrante, post primam ætatem & rusticam vitam de pascuis in militiam venit. Princeps * Seuerus quidem militares dederat ludos. Quod cernens Maximinus, * qui erat semibarbarus adolescens, positis

* quorum fortuna
* vel quo
* Heroum vt ipsi suis in fabulis referunt
* Halmal. Humal
* quem Eutaricum historiæ vocant.
* infra Betmuth
* Vitigio
* incertum vtrum
* in Mœsia Thraciáq; vixisset.
* Mammæ filium nam vt
* conuerteret.
* siquidem
* quamuis

præmiis, barbara lingua petit ab Imperatore, vt sibi luctandi cum expertis militibus licentiam daret. Seuerus admodum miratus magnitudinem formæ, (erat enim, vt fertur, statura eius procera vltra octo pedes) iussit eum cum lixis corporeo nexu contendere, ne quid à rudi homine militaribus viris veniret iniuriæ. Tunc maximus sexdecim lixas tanta felicitate prostrauit, vt vincendo singulos, nullam sibi requiem intercapedine temporum daret. Hic captis præmiis iussus est in militiam mitti, primáque ei stipendia equestria fuere. Tertiam post diem, cùm Imperator prodiret in campum, vidit eum exultãtem more barbarico, iussitque tribuno, vt eum coercitum ad Romanam imbueret disciplinam. Ille verò vbi de se intellexit principem loqui, accessit ad eũ equitantémque præire pedibus cœpit. Tum Imperator equo †adiecto in cursum calcaribus incitatum, multos orbes huc atque illuc vsque ad suam fatigationem variis inflexibus "interpedauit, ac deinde ait illi, Nunquid vis post cursum Thracisce luctari? respondit, quantumlibet, Imperator. Ita Seuerus ex equo desiliens, recentissimos militum cum eodem certare iussit. At ille septem valentissimos "milites ad terram elisit, ita vt antea nihil per interualla respiraret. Solus à Cæsare & argenteis præmiis, & aureo torque donatus est, iussus deinde inter stipatores "degere corporis principalis. Post hæc sub Antonino Caracalla ordines duxit, ac sæpe famam factis excendens, inter plures militiæ gradus "centuriásque strenuitatis suæ pretium tulit. Macrino tamen postea in regnum ingresso, recusauit militiam penè triennium, tribunatúsque habens honorem, nunquam se oculis obtulit Macrini, indignum ducẽs eius imperiũ, quod, " per patratũ facinus erat quæsitum ab Heliogabalo. Dehinc quasi ad Antonini filium reuertens, tribunatum suum adiit, & post hunc sub Alexandro "Mammea contra Parthos mirabiliter dimicauit, Eôque Mongontiaco militari tumultu occiso ipse exercitus electione absque Senatus consultu effectus est imperator, qui cuncta bona sua in Christianorum persecutione malo voto fœdauit, occisúsque Aquileię à Pupione, regnum reliquit Philippo. Quod nos idcirco huic opusculo de Symmachi historia mutuauimus, quatenus gentem, vnde agimus, ad regni Romani fastigium vsque venisse doceamus. Cæterum causa exigit, vt ad id, vnde digressi sumus ordine redeamus. Nam gens ista mirum in modum in ea parte, qua versabatur, id est Ponti in littore Scythiæ soli innotuit sine dubio tanta spacia tenens terrarũ, tot sinus maris, tot fluminũ cursus, sub cuius sæpe dextra Vandalus iacuit, stetit sub pretio, Marcomanus, Quadorum principes in seruitutem redacti sunt. Philippo namque antedicto regnante Romanis, qui solus ante Constantinum Christianus cum Philippo, " id est filio fuit, cuius & secundo anno regni, Roma millesimum annum expleuit, Gothi vt assolet, distracta sibi stipendia sua ferentes ægrè, de amicis facti sunt inimici. Nam quamvis remoti sub regibus viuerent suis, Reipublicæ tamen Romanæ fœderati erant, & annua munera percipiebant. Quid multa? Transiens tunc Ostrogotha cum suis Danubium, Mœsiam Thraciámque vastauit: ad quem

adacta

† impediuit.

† iuuenes

" decore c. p. stare.

" centuriarúmque.

" quoad.

" Mammea

" eiusdem

ad quem repellendum Decius senator à Philippo dirgitur, qui veniens dum "genti nihil præualet, milites proprios exemptos à militia fecit vita priuata degere, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transissent, factaque vt puta in suis vindicta, ad Philippum reuertitur. Milites verò videntes, se esse post hos labores militia pulsos, indignati ad Ostrogothæ regis Gothorum auxilium confugerunt. Qui excipiens eos eorumq; verbis accensus, mox "triginta millia virorum armata produxit ad prælium, adhibitis sibi "Taphilis & Astringis nõnullis. Sed & Carporum tria millia, genus hominum ad bella nimis expeditum, qui sæpe Romanis infesti sunt, quos tamen post hæc imperante Diocletiano & Maximiano Valerius "Maximus Cæsar de ciuitate Reipublicæ Romanæ subiecit. Is ergo "habens Gothos, & Peucenos, ab insula Peuce, quæ ostio Danubij Ponto mergenti adiacet, Argaitum & Guntheticum nobilissimos suæ gentis præfecit ductores. Qui mox Danubium vadati, & secundò Mœsiam populati, Marcionopolim eiusdem patriæ vrbem famosam metropolim aggrediuntur, diúque obsessam accepta pecunia ab his qui inerant reliquere. Et quia Marcianopolim nominauimus, libet aliqua de eius situ breuiter intimare. Nam hanc vrbem Traianus Imperator hac re ædificauit, vt fertur: eò quòd "Marciæ sororis suæ puella dum "lauat in flumine illo, quod nimiæ limpiditatis soporísque in media vrbe oritur. Potami cognomento, exindéque vellet aquam haurire, casu vas aureũ, quod ferebatur, in profundum cecidit, metalli pondere grauatum, & "longè post emersit, quod certè non erat vsitatum, aut vacuum sorberi: aut certè semel voratum vndis respuentibus renatare. His Traianus sub admiratione compertis, fontíque numinis quiddam inesse credens, conditam ciuitatem germaniæ suæ in nomine Marcianopolim nominauit. Ab hinc ergo, vt dicebamus, post longam obsidionem accepto præmio ditatus Geta, recessit ad "patriam: quem Gepidarum cernens natio subitò vbique vincentem, prædísque ditatum, inuidia ductus, arma in in "parentes mouet.

¶41 Quomodo verò Getæ, Gepidæque sint parentes si quæris, paucis absoluam. Meminisse debes, me initio de Scanziæ insulæ gremio Gothos dixisse egressos cum "Berich suo rege, tribus tantum nauibus vectos ad citerioris Oceani ripam, quarum trium vna nauis, vt assolet, tardius vecta, nomen genti fertur dedisse: nam lingua eorum pigra Gepanta dicitur. Hinc factum est, vt paulatim & corruptè nomen eis ex conuitio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapia & hi trahunt & ducunt originem: sed quia, vt dixi Gepanta pigrum aliquid tardúmque signat, pro "gratuito conuicio Gepidarum nomen exortum est, quod nec ipsum credo falsissimum. sunt enim tardioris ingenij, & grauiores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ tacti inuidia, dudum spreta prouincia, commanebant in insula Viscłæ amnis vidis circumacta, quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, vt fertur, insulam gens Viuidaria incolit, ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Viuidarij ex diuersis nationibus ac si in vnum asylum collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo (vt dicebamus) Gepidarum rex Fastida.

"Getis.
"ccc. millia suorum armata.
"Thuisalis & Aedingis
"Maximi-nus
"addens Gothis.
"Marcia soror sua
"lauatur.
"longéque post ab imis remansit.
"propria
"hoc est cognatos
"gena.
"grauitum

† qui etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatauit,† Burgundiones penè vsque ad internecionem deleuit, aliásque nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque malè prouocans, consanguinitatis fœdus prius importuna concertatione violauit superbáque admodum electione iactatus, crescenti populo dum terras cœpit addere, incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham, cuius adhuc imperio tam Ostrogothæ, quàm Vesegothæ, id est vtrique eiusdem gentis populi subiacebant, inclusum se montium queritans asperitate, syluarúmque densitate constrictum, vnum poscens è duobus, vt aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia præparet. Tunc Ostrogotha rex Gothorum (vt erat solidi animi) respondit legatis, bellum se quidem tale horrere, durumque fore, & omnino scelestum, armis confligere cum propinquis, loca verò non cedere. Quid multa? Gepidæ in bella irruunt, contra quos ne " nimij iudicarentur, mouit & Ostrogotha procinctum, conueniuntque ad oppidum Galthis, iuxta quod currit fluuius " Aucha, ibique magna partium virtute certatum est: quippe quos in se & armorum, & pugnæ similitudo commouerat: sed causa melior " viuáxque ingenium juuat Gothos; inclinata denique parte Gepidarum, prælium non diremit. Tunc relicta suorum strage, Fastida rex Gepidarum properauit ad patriam, tam pudendis opprobriis humiliatus, quàm fuerat elatione erectus. Redeunt victores Gothi, Gepidarum " defensione contenti, suáque in patria " nostri in pace versantur, vsque dum eorum præuius existeret Ostrogotha. Post cuius decessum Cniua exercitum diuidens in duas partes nonnullos ad vastandum Mœsiam dirigit, sciens eam negligentibus principibus defensoribus destitutam. Ipse verò cum " septuaginta militibus ad Eustesiam, id est Nouas conscendit: vnde à Gallo duce remotus Nicopolim accedit, quæ iuxta Iatrum fluuium est " constituta notissima: quoniam deuictis Sarmatis, Traianus eam fabricauit, & appellauit Victoriæ ciuitatem: vbi Decio superueniente Imperatore, tandem Cniua in Hemoniæ partes, quæ non longè aberant, recessit: inde apparatu disposito, Philippopolim ire festinans. Cuius secessum Decius Imperator cognoscens, & ipsius vrbi ferre subsidium gestiens, jugo " montis transacto, ad " Beroam venit. Ibique dum equos exercitúmque lassum refoueret, illicò Cniua cum Gothis in modum fulminis ruit, vastóque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerat ad* Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collectóque tam exinde, quàm de hoste exercitu futuri belli reparat aciem. Cniua verò diu obsessam inuadit Philippopolim, prædáque potitus, Priscum ducem, qui inerat, sibi fœderauit, quasi cum Decio pugnaturum. Venientésque ad conflictum, illicò Decij filium sagitta saucium, crudeli vulnere confodiunt. § 42. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos animos militum dixisse fertur: Nemo tristetur: perditio vnius militis, non est reipublicæ diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem, aut vltionem filij exposcens, veniensque " abrupto

Mœsiæ

†que etiam. tuam Burgozones.
" minor.
" iudicaretur.
" Honna.
" viuacitásque ingenii iuuit.
" discessione.
" feliciter.
" lxxx. millibus.
" constructa
" Hemimontis.
Beroeam
*Eusibiam

Mœsiæ ciuitatem, circumseptus à Gothis & ipse extinguitur, imperij finem, vitæque terminum faciens. Qui locus hodiéque Decij ara dicitur, eo quod ibi antè pugnam miserabiliter idolis immolaret. Defuncto tunc Decio, Gallus & Volusianus regno potiti sunt Romanorum, quando & pestilens* morbus penè istius necessitatis consimilis, vt nos ante hos nouem annos experti sumus, faciem totius orbis fœdauit, supra modum quoque Alexandriam, totiúsque Ægypti loca deuastans, Dionysio historico super hanc cladem lachrymabiliter exponente, quam & noster conscripsit venerabilis martyr Christi Episcopus Cyprianus in libro, cuius titulus est de Mortalitate. Tunc & Æmilianus quidam, Gothis sæpe ob principum negligentiam Mœsiam deuastantibus, vt vidit licere, nec à quoquam sine magno reipublicæ dispendio remoueri, similiter suæ fortunæ arbitratus posse euenire, tyrannidem in * Mœsia arripuit, omnique manu militari ascita, cœpit vrbes & populos deuastare. Contra quem intra paucos menses multitudo apparatus accrescens, non minimum incommodum reipublicæ parturiuit, qui tamen in ipso penè nefario conatus sui initio extinctus, & vitam & imperium, quod " inuadebat, amisit. Supradicti verò Gallus & Volusianus Imperatores, quamvis vix biennio in imperio perseuerantes, ab hac luce migrarint, tamen ipso biennio, quo affuere, vbique pacati, vbique regnauêre gratiosi, † propterque † quod vnum eorum fortunæ reputatum est, id est generalis morbus: sed hoc ab imperitis & calumniatoribus, qui vitam solent aliorum dente maledico lacerare. Hi ergo mox, vt imperium adepti sunt, fœdus cum gente Gothorum pepigêre, & nec longo interuallo vtrisque regibus occumbentibus, Gallienus arripuit principatum, quo in omni lasciuia resoluto, Respa & Veduco, † Thuro Varoque duces Gothorũ sumptis nauibus Asiam transiere, fretũ Hellespontticũ trãsuecti: vbi multis eius prouinciæ ciuitatibus populatis opinatissimum illud Ephesi Dianæ templum, quod dudum dixeramus Amazonas condidisse igne succêdunt: partibus Bythiniæ delati, Chalcedoniam subuertêre, quam post Cornelius Auitus aliqua parte reparauit, Quæ hodiéque quãvis regiæ vrbis † ciuitatibus congaudeat, signa tamen suarum ruinarum aliquanta ad indicia retinet † posteritatis Hac ergo felicitate Gothi, qui intrauêre † partibus Asiæ præda, spolióque potiti, Hellespontticum fretum retransmeant, vastantes in itinere suo Troiam Iliúmque, quæ vix à bello illo Agamemnoniaco aliquãtulum † respirantes, rursus hostili mucrone deletæ sunt. Post Asiæ ergo tale excidium, Thracia eorum experta est feritatem. Nam ibi ad radices Hemi montis mari vicinam Anchialos ciuitatem aggressi mox adeunt, vrbem quam dudum Sardanapalus rex Parthorum inter limbum maris & Hemi radices locasset. Ibi enim multis feruntur mansisse diebus, calidarum aquarum delectati lauacris, quæ † à quintodecimo milliario Anchialitanæ ciuitatis sunt sitæ, ab imo sui fontis † igni scaturientes, & inter reliqua totius mundi termarum innumerabilium loca omnino præcipuè ad sanitatem infirmorum efficacissimæ. Exinde ergo ad proprias sedes regressi post hæc à Maximiano Imperatore ducuntur in auxilia Romano-

[Marginal notes: * Ad Abitrum. / * annos morbis / * Misiam / " Inhiebat / † præter / † Tarnarõque ducib. / † vicinitate / † potestatis / † partes / † se reparantes. / † ad xij. milliarium / † igneis]

rum contra Parthos rogati, vbi datis auxiliariis fideliter decertati sunt. Sed postquam Cæsar Maximianus penè cum eorum solatio Narseum regem Persarum Saporis Magni nepotem fugasset, e úsque omnes opes, sin úsque vxores & filios deprædasset, Achillemq; in Alexandria* cum Diocletiano superasset, & Maximianos Herculius in Africa " Quinquagentianos adtriuisset, pacem reipublicæ nacti, cœpere quasi Gothos negligere. Nam sine ipsis dudum contra quasvis gentes Romanus exercitus diffi ile decertatus est. Apparet namq. frequenter, quomodo inuitabantur, sicut & sub Constantino rogati sunt, & contra cognatum eius Licinium arma tulere, eumque diuictum & in Thessalonica clausum, priuatum imperio, Constantini victoris gladio trucidarunt. Nam & dum famosissimam & Romæ æmulam in suo nomine conderet ciuitatem, Gotho ũ interfuit operatio, qui fœdere inito cum operatore, XL. suorũ millia illi in solatio contra gentes varias obtulere. Quorum & numerus, & millia vsque ad presens in republica nominantur, id est fœderati. Tunc etenim sub " Ararici & Aorici regum suorum florebant imperio.

* Diocletianus.
" Quinquegentianus infrà, & Quinquaginta-nos suprà.
" Ariatici & Atrici.

§ 43 Post quorũ decessum successor regni extitit Geberich, virtutis & nobilitatis eximiæ. Nam is Helderich patre natus auo Ouida, proauo Cniuida, gloriam generis sui factis illustribus exæquauit, primitias regni sui mox in Vvandalica gente extendere cupiens contra Visumar eorum regem (qui) Asdingorum è stirpe: quæ inter eos eminet, ge úsque indicat bellicosissimũ, " Deuxippo historico referente, qui eos ab Oceano ad nostrum limitem vis in anni spacio peruenisse testatur, præ nimia terrarum immensitate. Quo tempore erant in eo loco manentes vbi Gepidæ sedes juxta flumina Narisia, Miliare, & Gilfil, & Grissia, qui amnes supradictos excedi . Erant namque illis tunc ab Oriente Gothi, ab Occidente Marcomanni, a Septentrione † Ermunduli, à Meridie Hister, qui & Danubius dicitur. Hic ergo Vvandalis commorantib. bellum indictum est à Geberich rege Gothorum ad littus prædicti amnis Marisiæ, vbi tunc diu certatum est ex æquali. Sed mox ipse rex Vvandalorum Vvisimar magna cum parte gentis suæ prosternitur. Geberich verò ductor Gothorũ eximius superatis deprædatisque Vvandalis ad propria loca, vnde exierat remeauit. Tunc perpauci Vvandali qui euasissent collecta † imbellium suorum manu, infortunatam patriam relinquentes, Pannoniam sibi à Constantino principe petiere, ib que per XL. annos plus minus sedibus locatis, Imperatorum decretis vt incolæ famularunt. Vnde etiam post longum ab Stilicone magistro militum, & exconsule ac patricio inuitati, Gallias occupauere, vbi finitimos deprædantes nõ adeo fixas sedes habuere. Nã Gothorum rege Geberich rebus excedente humanis, post temporis aliquod † Emanarachus nobilissimus Amalorum in regno successit, qui multas & bellicosissimas † arctoi gentes perdomuit, suisque parere legibus fecit. Quem meritò nõnulli Alexandro magno comparauê. e majores. Habebat siquidem quos domuerat, Gothos, Scythas, Tuidos in Aunxis, Vasinabrócas, Merens, Mordensimnis, Caris, Rocas, Tadzans, Athuval, Nauego, Bubegentas, Coidas: & cum tantorum seruitio † carus haberetur, non passus

" Dexippo.
† Mermunduli
† in bellũ
† Et manacicus.
* Arctoæ vndecim gentes
† clarus

est

est,nisi & gentem Erulorum,quibus præerat Alaricus magna ex parte trucidatam , reliquam suæ subigeret ditioni. Nam prædicta gens (Ablauio historico referente)iuxta Mæotidas paludes habitans in locis stagnantibus,quas Græci Ele vocant,Eruli nominati sunt omnes,quanto velox eo amplius superbissima.Nulla siquidem erat tunc gens, quæ non leuem armaturam in acie sua ex ipsis elegerint.Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpe bellantibus non euacuaretur, Gothorum tamen stabilitati subiacuit & tarditati, feci que causa fortunæ,vt & ipsi inter reliquas gentes Getarum regi Ermanarico seruiuerint.Post Erulorum cædem idem Ermanaricus in † Venetos arma commouit,qui quamvis armis † dispериti sed numerositate pollentes,primi resistere conabantur.Sed nihil valet multitudo* in bello,præsertim vbi & multitudo armata aduenerit:nam hi,vt initio expositionis,vel catalogo gētis dicere cæpimus ab vna stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere,id est Veneti,Antes,Sclaui:qui quamvis nūc ita facientibus peccatis nostris vbique desæuiunt,tamen tunc omnes Ermanarici imperiis seruiere.Æstrorū quoque similiter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici incident,idem ipse * prudentiæ virtute subegit,omnibusq; Scythiæ & Germaniæ nationib.ac si propriis laborib. imperauit.Post autem non longi temporis interuallum,vt refert Orosius, Hunnorum gens omni ferocitate atrocius exarsit in Gothos. Nam hos,vt refert antiquitas,ita extitisse cōperimus. Filimer rex Gothorum,& Gandarici magni filius,qui post egressum Scanziæ insulæ iam quinto loco tenens principatum Getarū qui & terras Scythicas cum sua gente introisset,sicut à nobis dictum est, reperit in populo suo quasdam magnas mulieres,quas patrio sermone* Aliorumnas is ipse cognominat, easque habens suspectas,de medio sui proturbat,longéque ab exercitu suo fugatas, in * solitudinem coëgit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent,& earum se complexibus in coitu miscuissent , genus hoc ferocissimū edidere quod fuit primùm inter paludes minutum, tetrum atque exile , quasi hominum genus, nec alia voce notum , nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat , Tali ergo Hunni stirpe creati, Gothorum finibus aduenere. Quorum natio sæua, vt Priscus historicus refert, in Mæotide palude vlteriorem ripam insedit , venatione tantùm, nec alio labore experta , nisi quòd postquam creuisset in populos, fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbauit. Huius ergo (vt assolent venatores) dum in vlteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt , animaduertunt quomodo ex improuiso cerua se illis obtulit , ingressaque palude nunc progrediens , nunc subsistens indicem se † viæ tribuit. Quam secuti venatores paludem Mæotidem , quam imperuiam vt pelagus † existimabant , pedibus transiere. Mox quoque vt Scythica terra ignotis apparuit, cerua disparuit. Quod credo spiritus illi , vnde progeniem trahunt,ad Scytharum inuidiam (id egere).Illi verò,qui præter Mæotidem paludem alium mundum esse penitus ignorabant , admiratione inducti terræ Scythiæ,& vt sūt solertes,iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum , diuinitus sibi ostensum rati , ad suos redeunt , rem

† Venthos
† despecti
* imbellis
* prudētia & virtute
* Aliorunas hodie dicimus Altunas
* solitudine coëgit errare.
† præbuit
† affirmabant.

gestam edocent. Scythiam laudant, persuasaque genti sua via quam cerua indice didicere, ad Scythiam properant, & quantoscunq; prius in ingressu Scytharum habuêre, litauere Victoriæ, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, illicò * Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tūcassos, & Boiscos, qui ripæ istius Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. Alanos quoque pugna sibi pares, sed humanitatis victu formáque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugauere. Nam & quos bello forsitan minimè superabant, vultus sui terrore nimium pauorem ingerentes terribilitate fugabant, eò quòd erat eis species pauenda nigredine, sed velut quædam (si dici fas est) deformis offa, nō facies, habensque magis puncta quàm lumina. Quorum animi fiduciā toruus prodit aspectus, qui etiam in pignora sua primo die nata desæuiunt. Nam maribus ferro genas secant, vt antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur * subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt, & sine venustate ephebi sunt: quia facies ferro sulcata, tempestiuam pilorum gratiam per cicatrices absumit. Exigui quidem forma, sed arguti, motibus expediti, & ad equitandum promptissimi: scapulis latis, & ad arcus, sagittásque parati: firmis ceruicibus, & in superbia semper erecti. Hi verò sub hominum figura viuunt beluina sæuitia. Quod genus expeditissimum, multarúmque nationum grassatorem Getæ, vt viderunt, expauescunt: suóque cum rege deliberant qualiter se à tali hoste subducant. Nam Ermanaricus Rex Gothorum, licet (vt superius retulimus) multarum gentium extiterit triumphator, de Hunnorum tamen aduentu dū cogitat, * Rosolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielli nomine ex gente memorata, pro mariti fraudulento discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam incitatísque cursibus, per diuersa diuelli præcepisset, fratres ejus Sarus & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere saucius, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam aduersam ejus valetudinem captans Balamir Rex Hunnorum, in Ostrogothas mouit procinctum: à quorum societate jam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Ermanaricus tam vulneris dolorem, quàm etiam incursiones Hunnorum non ferens, grandæuus & plenus dierum centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis præualere in Gothis illis, quos dixeramus Orientali plaga sedere, & Ostrogothas nuncupari. Vesegothæ, id est, alij eorum socij, & occidui soli cultores, metu parentum exterriti, quidnam de se propter gentem Hunnorum deliberent, ambigebant, diúque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Romaniam direxere, ad Valentem Imperatorem fratrem Valentiniani senioris, vt partem Thraciæ siue Mœsiæ si illis traderet ad colendum, eius legibus viuerent, ejúsque imperijs subderentur. Et vt fides vberior illis haberetur, promittunt se, si doctores linguæ suæ donauerit, fieri Christianos. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod vltrò

*Alpidzyros, Alchridziros, Isimaros, Tuncatser & Bairchos.

*suscipere

*Roxolanorum.

petere

petere voluisset: susceptósque in Mœsiæ partibus Getas quasi murū regni sui contra cæteras gentes statuit. ¶ 47. Et quia tunc Valens Imperator Arianorū perfidia saucius, nostrarum partium omnes ecclesias obturasset, suæ partis fautores ad illos dirigit prædicatores, qui venientibus rudibus & ignaris, illicò perfidiæ suæ virus defundunt. Sic quoque Vvisigothæ à Valēte Imperatore Ariani potiùs quàm Christiani effecti. De cætero tam Ostrogothis, quàm Gepidis parentibus suis* per affectionis gratiam euangelizantes, huius perfidiæ culturam edocentes, omnem vbique linguæ hujus nationem ad culturam hujus sectæ inuitauêre. Ipsi quoque (vt dictum est) Danubium transmeantes, Daciam Ripensem Mœsiam, Thraciásque permissu principis incedere: quibus euenit (vt absolet gentibus necdum bene loco fundatis) penuria famis. Cœpere autem primates eorum & duces, qui regum vice illis præerant, id est Fridigernus, Alatheus & Safrach exercitus inopiam condolere, negotiationémque à Lupicino Maximóque Romanorum ducibus expetere. Verùm quid non auri sacra fames compellit adquiescere? Cœperunt duces (auaritia compellente) non solum ouium, boúmque carnes, verum etiam canum, & immundorum animalium morticina eis pro magno contradere: adeo, vt quodlibet mancipium in vnum panem aut decem libras in vnam carnem mercarentur. Sed iam mancipiis & suppellectili deficientibus, filios eorum auarus mercator† victus necessitate exposcit. Haud enim secus parentes faciunt, salutem suorum pignorum prouidentes, †satius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam: dum misericorditer alendus quis venditur, quàm moriturus seruatur. Contigit enim illo sub tempore ærumnoso vt Lupicinus ductor Romanorū Fridigernum Gothorum regulum ad conuiuium inuitaret, dolúmque ei, vt post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus doli nesciens, cum paucorum comitatu ad conuiuium veniens, dum intus in prætorio epulatur, clamorem miserorum morientium audiret, iámque alia in parte socios eius reclusos, dum milites ducis sui iussu trucidare conarentur, & vox morientium duriter emissa iam suspectis auribus intonaret, illicò apertos ipsos dolos cognoscens Fridigernus euaginato gladio in conuiuio non sine magna temeritate velocitatéque egreditur, suósque socios ab imminenti morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui nacti occasionem votiuam elegerunt viri fortissimi in bello magis, quàm in fame deficere, & illicò in ducum Lupicini & Maximi armantur occasionem. Illa namque dies Gothorum famem Romanorúmque securitatem ademit: cœperúntque Gothi iam non vt aduenæ & peregrini, sed vt ciues & domini possessoribus imperare, totásque partes Septentrionales vsque ad Danubium suo iure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens Imperator mox armato exercitu, in Thraciarum partes digreditur: vbi lachrimabili bello commisso, vincentibus Gothis, in quodam prælio juxta Hadrianopolim saucius ipse refugiens, ignorantibus quoque quòd Imperator in tam vili casula delitesceret Gothis, ignéque (vt assolet) sæuiente ab inimico supposito cum regali pompa crematus est haud secus, quàm Dei prorsus iudi-

* pro causa affectionis.

† victor famis.

† faciliúsque.

cio, vt ab ipsis igne combureretur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinasset, & ignem charitatis ad gehennæ ignem detorsisset. Quo tempore *Vesegothæ Thracias Daciámque Ripésem post tanti gloriam trophæi, tanquam solo genitali potiti, cœperunt incolere,

* vvisigothæ.

§ 48 Sed Theodosio ab Hispania à Gratiano Imperatore electo, & in orietali principatu loco Valentis patruo subrogato, militaríq; disciplina mox in meliori statu reposita, ignauiá priorũ principum & desideriã exclusam Gothus, vt sẽsit, pertimuit. Nam imperator acri omnino ingenio, virtutéque & consilio clarus, cum præceptorũ seueritate, & liberalitate, blandicieque sua remissũ exercitũ ad fortia prouocaret. At verò vbi milites principe meliore† mutato fiduciã acceperunt, Gothos impetere tẽtãt, eósque Traciæ finibus pellũt: sed Theodosio principe penè tũc vsque ad desperationẽ ęgrotante, datur iterũ Gothis audacia, diuisóque exercitu, Fridigernus ad Thessaliam prædandã, Epiros, & Achaiam digressus est: Alatheus verò & Safrach cum residuis copiis Pannoniam petierũt. Quod cum Gratianus imperator, qui tunc Roma in Gallias ob incursionem Vvandalorum recesserat, comperisset: quia Theodosio fatali desperatione succumbente, Gothi magis sæuirent mox ad eos collecto venit exercitu, nec tamen fretus in armis, sed gratia eos muneribúsque victurus, pacémque & victualia illis concedens, cum ipsis ** inito fœdere fecit. Vbi verò post hæc Theodosius conualuit imperator, reperítque Gratianum cum Gothis & Romanis pepegisse fœdus, quod ipse optauerat, admodum grato animo ferens, & ipse in hac pace consistit, Atanaricum quoque regem, qui tunc Fridigerno successerat, datis sibi muneribus sociauit moribus suis benignissimis, & ad se eum in Constantinopolim accedere inuitauit.

† renouatus

** inita fœdata.

§ 49. Quem omnino libenter acquiescens, regiam vrbem ingressus est, miránsque: En inquit, cerno quod sæpe incredulus audiebam, famam videlicet tantæ vrbis: & huc illuc oculos voluens, nunc situm vrbis, commeatúmque nauium, nunc mœnia clara prospectans miratur. Populósque diuersarum gentium quasi fonte in vno, è diuersis partibus scaturiente vnda, sic quoque militem ordinatum aspiciens: Deus, inquit, sine dubio terrenus est Imperator, & quisquis aduersus eum manum mouerit, ipse sui sanguinis reus existit.

¶ 50. In tali ergo admiratione, majoréque, à principe honore suffultus, paucis mensibus interjectis ab hac luce migrauit. Quem princeps affectionis gratia penè plus mortuum, quàm viuum honorans, dignæ tradidit sepulturæ, ipse quoque in exequiis feretro ejus præiens. Defuncto ergo Atanarico, cunctus exercitus in seruitio Theodosij imperatoris perdurans, Romano se imperio subdens, cum milite velut vnum corpus efficit † miliáque illa dudum sub Constantino principe fœderatorum renouata, & ipsi dicti sunt Fœderati. E quibus Imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias occupasset, plus quàm xx. millia armatorum fideles sibi & amicos intelligens secum duxit, victoriaque de prædicto tyranno potitus, vltionem exegit. Post-

† militiáque.

git. Postquam verò Theodosius amator pacis,*generisque Gothorum rebus excessit humanis, cœperũt ejus filij vtramque Rempub. luxuriosè viuentes adnihilare auxilijsque suis, idest Gothis cõsueta dona subtrahere. *genũsque

¶ 51. Mox Gothis fastidium eorum increuit, verentésque ne longa pace eorum resolueretur fortitudo, ordinant super se regem Alaricum, cui erat post Amalos secunda nobilitas Balthorúmque ex genere origo mirifica, qui dudum ob audaciam virtutis Baltha, id est audax nomen inter suos acceperat. Mox ergo vt antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suasit suo labore quærere regna, quam alienis per ocium subiacere: & sumpto exercitu, Pannonias, Stilicone & Aureliano consulibus, & per † firmiũ dextro latere quasi viris vacuam intrauit Italiam. Nullo penitùs obsistente ad pontem applicuit Condiniani, qui tertio milliario ab vrbe † aberat regia Rauennate. † Sirmium † αἰγετοὶ.

¶ 52. Quæ vrbs inter paludes, & pelagus intérque Padi fluenta vni tantùm patet accessui, cuius dudũ (vt tradunt majores) possessores Eneti id est laudabiles dicebãtur. Hæc in sinu regni Romani super mare Ionium constituta, in modum influentium aquarũ redundatione concluditur. Habet ab oriente mare, ad quod qui recto cursu de Corcyra atque † Elladæ partibus nauigat dextrũ latus, primùm Epirum, dein Dalmatiam, Liburniam, Histriámque, & sic Venetias radẽs palmula nauigat. Ab occidẽte verò habet paludes, per quas vno angustissimo introitu vt porta relicta est. A septẽtrionali quoque plaga ramus illi ex Pado, est, qui fossa vocatur Asconis: A meridie idem ipse Padus, quem solũ fluuiorum regem dicunt, cognomẽto Eridanus ab Augusto imperatore † altissima fossa demissus, qui septima sui aluei parte mediam influit ciuitatem. Ad ostia sua amœnissimum portum præbens, classem ccl. nauium, Dione referente, tutissima dudum credebatur recipere statione. Qui nunc, vt Fabius ait, quòd aliquãdo portus fuerat, spaciosissimos hortos ostendit, arboribus plenos: verùm de quibus non pendeant vela, sed poma. Trino siquidẽm vrbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminãque positione exultat, id est, prima Rauenna, vltima Classis, media † Cæsarea, inter vrbem & mare plena mollicie, arenáque munita, vectationibus apta. Enimvero quum † in ea ciuitate Vesegotharum applicuisset exercitus, & ad Honorium Imperatorem (qui intus residebat) legationem misisset, quatenus si permitteret, Gothi pacati in Italia residerint, sic eos cum Romanorum populo viuere, vt vna agens, vtraque credi posset: sin autem aliter, bellando quis, quem valebat, expelleret, etiam securus qui victor existeret, imperaret. Honorius Imperator vtramque pollicitationem formidans, suóque cum senatu inito consilio, quomodo eos extra fines Italiæ expelleret, deliberabat. Cui ad postremum sententia sedit, quatenus prouincias longè positas, id est Gallias, Hispaniásque, quas iam penè perdidisset, Gizericique Vvandalorum regis vastaret irruptio, si valeret Alaricus, sua cum gente sibi tanquam lares proprios vendicaret, donatione sacro oraculo confirmata. Consentiunt Gothi, hac ordinatione & ad traditam sibi pa- † Helladis † latissima † Cessaria † eius vicinitate.

triam proficiſcuntur. poſt quorum diſceſſum nec quicquam mali in Italia perpetratum, Stilico patricius & ſocer Honorij Imperatoris, (nam vtramque eius filiam, id eſt Mariam & † Ermantiam (quas) ſibi princeps vnam poſt vnam ſociauit, vtramque virginem & intactatam Deus ab hac luce migrare præcipit) hic ergo Stilico ad Polentiam ciuitatem in Alpibus Gottiis locatam doloſè accedens, nihílque mali ſuſpicantibus Gothis, ad necem totius Italiæ, ſuámque deformitatem ruit in bellum.

† Thermãniam.

¶ 53. Quem ex improuiſo Gothi cernentes, primò perterriti ſunt, ſed mox recollectis animis, & (vt ſolebant) hortationibus excitati, omnem penè exercitum Stiliconis in fugam conuerſum, vſque ad internecionem dejiciunt, furibundóque animo arreptum iter deſerunt, & in Liguriam poſt ſe, vnde jam tranſierant, reuertuntur, ejúſque prædis, ſpoliíſque potiti Æmiliam pari tenore deuaſtant, Flaminiæque aggerem inter Picenum & Thuſciam, vſque ad vrbem Romam diſcurrentes, quicquid inter vtrumque latus fuit, in prędam diripiunt, ad poſtremum Romam ingreſſi. Alarico iubente ſpoliant tantùm non autem, vt ſolent gentes, ignem ſupponunt: nec locis ſanctorum in aliquo penitùs injuriam irrogare patiuntur. Exindéque egreſſi, per Campaniam & Lucaniam ſimili clade peracta, Brutios acceſſerunt: vbi diu reſidentes, ad Siciliam, exinde † ad Africam tranſire deliberant.

† in Africa terras.

¶ 54. Brutiorum ſiquidem regio in extremis Italiæ finibus auſtrali interjacens parti, angulus ejus Apennini mõtis initiũ facit, Adrięque pelagus vt lingua porrecta à Tyrrheno æſtu ſejungens, nomen quondã à Brutia ſortitur regina. Ibi ergo veniens Alaricus rex Veſegothorũ, cũ opibus totius Italiæ, quas in præda diripuerat, exinde (vt dictũ eſt) per Siciliam in Africam quietam patriam tranſire diſponit. Cujus, quia non eſt liberum quodcunque homo ſine nutu Dei diſpoſuerit, fretum illud horribile aliquãtas naues ſubmerſit, plurimas cõturbauit. Qua aduerſitate repulſus Alaricus dum ſecũ quid ageret, deliberaret, ſubitò immatura morte præuentus, rebus exceſſit humanis. Quem nimia dilectione lugẽtes † Barrentinum amnem iuxta Conſentinã ciuitatem de alueo ſuo * deriuant. Nam hic fluuius à pedemontis iuxta vrbẽ dilapſus, fluit vnda ſalutifera. Hujus ergo in medio alueo collecto captiuorum agmine ſepulturę locũ effodiunt, in cujus foueæ gremio Alaricũ cum multis opibus obruũt, rurſúſque aquas in ſuum alueum reducentes, ne à quoquam quandoque locus cognoſceretur, foſſores omnes interemerunt, regnúmque * Veſegotharum Ataulfo ejus conſanguineo, & forma & mente conſpicuo tradunt. ¶ 55. Nam erat quamvis non adeo proceritate ſtaturæ formatus, quantum pulchritudine corporis, vultúque decorus. Qui ſuſcepto regno reuertens item ad Romam, ſi quid primum remanſerat, more locuſtarum eraſit: nec tantum priuatis diuitiis Italiam ſpoliauit, imo & publicis Imperatore Honorio nihil reſiſtere præualente, cuius & germanam Placidiam Theodoſij Imperatoris ex altera vxore filiam ab vrbe captiuam abduxit. Quam tamen ob generis nobilitatem formæque pulchritudinem, & integritatem caſtitatis attendens, * in Foroliuij Æmiliæ ciuitate ſuo matrimo-

† al. Buſentum.
* deriuato
* Vviſigothorum.
* in Forocornelij.

trimonio legitimè copulauit, vt gentes hac societate comperta, quasi adunata Gothis Republica efficacius terrerentur, Honoriúmque Augustum quamvis opibus exhaustum, tamen quasi cognatum grato animo derelinquens, Gallias tendit: vbi cùm aduenisset, vicinæ gẽtes perterritæ, in suis se finibus cœperunt continere, quæ dudum crudeliter Gallias infestassent, tam Franci, quàm Burgundiones. Nam Vvandali & Alani, quas suprà diximus, permissu principum Romanorum vtraque Pannonia resedere, nec ibi sibi ob metum Gothorum arbitrãtes tutum fore, si reuerterentur, ad Gallias transiêre. Sed vox à Gallis, quas ante non multum tempus occupassent, fugientes. Hispania se reclusere, adhuc memores ex relatione maiorum suorum, quid dudum Geberich rex Gothorum genti suæ præstitisset incommodi, vel quomodo eos virtute sua patrio solo expulisset. Tali ergo casu Galliæ Ataulfo patuere venienti. Confirmato ergo Gothis regno in Galliis, Hispanorũ casu cœpit dolore, eósque deliberatus à Vvandalorũ incursibus eripere, per suas opes Barcilonam, cum certis fidelibus* delectis, plebéque imbelli interiores Hispanias introiuit, vbi sæpe cum Vvandalis decertans, tertio anno postquam Gallias, Hispaniásque domuisset, occubuit, gladio illo perforato Vernulfi, de cuius solitus erat ridere statura. Post cuius mortem Regericus rex constituitur: sed ipse suorum fraude peremptus, ocyus vitam cum regno reliquit. Dehinc iam quartus ab Alarico rex constituitur Valia, nimis destrictus & prudẽs contra quem Honorius Imperator † Constantinum virum industria militari pollentem, multísque præliis gloriosum cum exercitu dirigit, veritus ne fœtus dudum cum Athaulfo initum ipse turbaret, & aliquas rursus in Republ. insidias moliretur vicinis sibi gentibus repulsi: simúlque desiderans germanam suam Placidiam subiectionis opprobrio liberare: paciscens cum* Constantino, vt aut bello, aut pace, vel quoquo modo si eam potuisset, ad suum regnum reuocaret, eique eam in matrimonium sociaret. Quo placito *Constantinus ouans cum copia armatorum, & penè iam regio apparatu Hispanias petit. Cui Valia rex Gothorum non minori procinctu ad claustra Pirenoi occurrit: vbi ab vtraque parte legatione directa, ita conueuit pacisci, vt Placidiam sororem principis redderet, suáque solatia Romanæ reipublicæ, vbi vsus exigeret, non denegaret. Eo namque tempore Constantinus quidam apud Gallias inuadens imperium, filium suum Constantem ex monacho fecerat Cæsarem, sed non diu tenens regnum præsumptum, mox fœderatis Gothis Romanísque, ipse occiditur Arelati, filius verò eius Viennæ. Post quos item Iouinus ac Sebastianus pari temeritate Rempub. occupandam existimantes, pari exitio periêre. Nam duodecimo anno regni Valiæ, quando & Hunni post penè L. annos inuasa Pannonia à Romanis & Gothis expulsi sunt. videns Valia Vandalos in suis finibus, id est Hispaniæ solo, audaci temeritate ab interioribus partibus * Galliæ (vbi eos fugauerat dudum Athaulfus) egressos, cuncta in prædis vastare, eo ferè tempore, quo Hierius & Ardaburius consules * extitissent: nec mora, mox contra eos mouit exercitum. Sed Gizericus rex Vvan-

* derelictis
† Constantium.
* Constantio.
* Constantius.
* Gallicia
* processissent.

dolorum iam à Bonifacio in Africam inuitatur, qui Valentiniano principi veniens in offensam non aliter quàm se malo Reipub. potuit vindicare. Is ergo suis precibus eos inuitans, per tractum angustum, quod dicitur fretum Gaditanum, & vix septem millibus Africam ab Hispaniis diuidit, ostióque maris Tyrrheni Oceani æstum egerit, transposuit. Erat namque Gizericus jam Romanorum clade in vrbe notissimus, statura mediocris, & equi casu claudicans, animo profundus, sermone rarus, luxuriæ contemptor, ita turbidus, habendi cupidus, ad sollicitandas gentes prouidentissimus, semina contentionũ jacere, odia miscere paratus. Talis Africæ Rempub. precibus Bonifacij, vt dicimus inuitatus intrauit, vbi ad diuinitaté (vt fertur) accepta auctoritate diu regnãs ante obitũ suũ filiorum agmine accito ordinauit, ne inter ipsos de regni ambitione esset dissensio, sed ordine quisque & gradu suo, alijs si superuiueret, id est seniori suo filio fieret sequens successor, & rursus ei posterior ejus. Quod obseruantes per annorum multorum spatia, regnum feliciter possedere, nec quod in reliquis gentibus adsolet, intestino bello fœdati sunt, suóque ordine vnus post vnum suscipiens regnum, in pace populis imperarunt. Quorum ordo iste ac successio fuit. Primus Gizericus, qui pater & dominus, sequens Hunnericus, tertius Gundamundus, quartus Transamundus, quintus Hilderich. Quo malo, gentis suæ, Gelimer immemor ataui præceptorum, de regno injecto & interempto, tyrannidẽ præsumpsit. Sed non ei cessit impunè quod fecerat. Nam Iustiniani Imperatoris vltio in eo apparuit, & cũ omni genere suo, opibúsque, quibus more prędonis incubabat, Constantinopolim delatus per virum gloriosissimũ Belisarium, magistrum militum orientalem, & consulem ordinarium atque patricium, magnum in circo populo spectaculum fuit, serámque sui plenitudinem gerens, quum videret de fastigio regali dejectum, Priuatæ vitæ, cui noluit famulari, redactus occubuit. Sic Africa, quæ in diuisione orbis terrarum tertia pars mũdi describitur, centesimo ferè anno Vvandalico jugo erepta in libertatem reuocata est regni Romani: & quam dudum ignauis dominus, ducibus infidelibus, à Reipubl. Romanæ corpore gentilis manus abstulerat, solerti domino & fideli ductore tunc reuocata, hodiéque congaudet. Quamvis & post hæc aliquantum intestino prælio, Maurorúmque infideliter adtritam se lamentauerit: tamen triumphus Iustiniani Imperatoris à Deo sibi donatus, quod inchoauerat ad † finem vsque perduxit. Sed nobis quid opus est, vnde res non exigit, dicere? Ad propositum redeamus. Valia siquidem rex Gothorum adeo cum suis in Vvandolos sæuiebat, vt voluisset eos etiam in Africa persequi, nisi eum casus, qui dudum Alarico ad Africam tendenti contigerat, reuocasset. Nobilitatus namque intra Hispanias, incruentáque victoria potitus, Tolosam reuertitur: Romano imperio, fugatis hostibus, aliquantas prouincias (quod promiserat) derelinquens, sibíque aduersa post longum valetudine superueniente, rebus humanis excessit, eo videlicet tempore, quo * Betemuth Therismundo patre genitus, de quo in catalogo Amalorum familiæ superius diximus, cum filio Vviticho ab Ostrogo-

† pacem

* supra Berimund.

this,

this, qui adhuc in Scythiæ terra Hunnorum oppressionibus subjacebant, ad Vvesegotarum regnum migrauit. Conscius enim erat virtutis & generis nobilitatis, facilius sibi credens principatū à parentibus deferri, quem hæredem regium constabat esse multorum. Quis namque de Amalo dubitaret, si vacasset eligere? sed nec ipse adeo voluit, quis esset ostendere.

¶ 59. Et illi jam post mortem Valiæ Theodericum ei dedere successorem, ad quem veniens Beremund animi pondere, quo valebat, eximiam generis sui amplitudinē commoda taciturnitate suppressit, sciens regnantibus semper de regali stirpe genitos esse suspectos. Passus est ergo ignorari, ne faceret ordinata confundi. Susceptusque est cum filio suo à rege Theoderico honorificè nimis, adeo vt nec cōsilio suo expertem, nec conuiuio faceret alienum: non tantum pro generis nobilitate, quam ignorabat, sed pro animi fortitudine & robore gētis, quem non poterat occultare. Quid plurimum? Defuncto Valia, vt superius quod diximus repetamus, qui parū fuerat felix Gallis, prosperrimus feliciórque Theodericus successit in regno, homo summa moderatione cōpositus animi corporísque † vtilitate habendus. Contra quem Theodosio & Festo consulibus pace rupta Romani Hunnis auxiliaribus secum junctis, in Gallias arma mouerunt. Turbauerat namque eos Gothorum fœderatorū manus, quæ cum Gaina Comite Constantinopolim * te fœderasset. Ætius ergo patricius tunc præerat militibus, fortissimorum Mœsiorum stirpe progenitus, * in Dorostena ciuitate, à patre Gaudentio, labores bellicos tolerans Reipu Romanæ singulariter natus, qui superbiam Sueuorum, Francorúmque barbariem immēsis cædibus seruire Romano imperio coëgisset. Hūnis quoque auxiliariis Litorio ductante, contra Gothos Romanus exercitus motus procinctū, diúque ex vtraque parte acie ordinata, quum vtrique fortes, & neuter firmior esset, datis dextris, in pristinam concordiam redierunt, fœderéque firmato, ab alterutro fida pace peracta, recessit vterque. Qua pacatur Attila Hunnorum omnium dominus, & penè totius Scythiæ gentium solus in mundo regnator, qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis. Ad quem in legationem se missum à Theodosio juniore Priscus historicus tali voce inter alia refert. Ingentia siquidem flumina, id est Tysiam, Tibisiámque, & Driccam transeuntes, venimus ad locum illum, vbi dudum * Vidicula Gothorum fortissimus Sarmatum dolo occubuit, Indéque non longè ad vicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus: vicum inquam, ad instar ciuitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia ex tabulis ingentibus fabrefacta reperimus, quarum compago ita solidum mentiebatur, vt vix ab intento posset junctura tabularum comprehendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticúsque in omni decore dispositas. Area verò cortinis ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet. Hæ sedes erant Attilæ regis Barbariam totam tenentis: hæc captis ciuitatibus habitacula præponebat. Is namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuere germani Octar & Roas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse par-

† vt illa ætate.

* efferasset

* Dorostorena.

* Vidigoia

rantur, quamvis non omnimo cunctorum.†Eorum ipse post obitum cum

†post quorum † Bleta germano Hunorum successit in regnum, & vt antè expeditioni, quam parabat, par foret, augmentum virium patricidio quærit, tendens ad discrimen omnium nec suorum, Sed * liberante justitia detestabili remedio crescens, deformes exitus suæ crudelitatis inuenit.

† Bleda.

* librante

¶ 60 * Bleta enim fratre fraudibus perempto, qui magnæ parti regnabat Hunnorum, vniuersum sibi populum subjugauit, aliarúmque gentium, quas tunc in ditione tenebat, numerositate collecta, primas mundi gentes, Romanos Vesegothásque subdere peroptabat. Cuius exercitus quingentorum millium esse numerus ferebatur. Vir in confusionem gentium natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terrebat cuncta formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atque illuc circumferens oculos, vt elati potētia ipso quoque motu corporis appareret. Bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicantibus exorabilis, propitius in fide semel receptis, Forma breuis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis suæ signa restituens. Qui quamvis hujus esset naturæ, vt semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inuentus sacer apud Scytharum reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Quum pastor, inquiens, quidam gregis vnam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inueniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandémque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incautè calcauerat, effossúmque protinus ad Attilam refert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum. Hujus ergo mentem ad vastationem orbis paratam comperiens Gizericus rex Vvandalorum, quem paulo ante memorauimus, multis muneribus ad Vesegotharum bella præcipitat: metuens ne Theodericus Vesegotharum rex filiæ vlcisceretur injuriam, quæ Hunericho Gizerici filio juncta, prius quidem tanto coniugio lætaretur: sed postea, vt erat ille & in sua pignora truculentus, ob suscipionem tantummodo veneni ab ea parati, eam naribus abscissam truncatámque auribus spoliás decore naturali patri suo ad Gallias remiserat, vt turpe funus miseranda semper offerret, & crudelitas, qua etiam mouerentur externi, vindictam patris efficacius impetraret. Attila igitur dudum bella concepta Gizerici redemptione parturiens legatos in Italiam ad Valentinianum principem misit serens Gothorum Romanorúmque discordiam: vt quos prælio non poterat concutere, odiis internis elideret, adserens se Reipubl. ejus amicitias in nullo violare, sed contra Theodericum Vesegotharum regem sibi esse certamen vnde eum excipi libenter optaret: Cætera epistolæ vsitatis salutationum blandimentis oppleuerat, studens fidem adhibere mendacio. Pari etiam modo ad regem Vesegotharum Theodericum dirigit scriptum, hortans vt à Romanorum societate discederet, recoleretque prælia, quæ paulò antè contra

* Buda.

eum fue-

eum fuerant concitata sub nimia feritate. Homo subtilis antequam bella gereret, arte pugnabat. Tunc Valentinianus Imperator ad Vesegothas eorúmque regem Theodericũ in his verbis legationem direxit. Prudentiæ vestræ est, fortissime gentium, aduersus † vrbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere seruitium, qui causas prælij non requirit, sed quicquid commiserit, hoc putat esse legitimum, Ambitũ suũ brachio metitur, superbia licentiam satiat. Qui jus fasque contemnens, hostem se exhibet naturæ cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicũ. Recordamini quæso, quod certè non potest obliuisci. Ab Hunnis casus est fusus, sed quod grauiter agit, insidijs agit appetitũ. Vnde vt de nobis taceamus potestis hãc multi ferre superbiam? Armorum potentes, fauete proprijs doloribus & communes iungite manus. Auxiliamini etiam Reipublicæ, cujus membrum tenetis. Quàm sit autem nobis expetenda vel amplexãda societas, hostis interrogate consilia. His & similib. legati Valentiniani regem permouere Theodericum. Quibus ille respondit. Habetis, inquit, Romani desiderium vestrum fecistis Attilam & nobis hostem. Sequimur illum quocunque vocauerit, & quamvis infletur de diuersis superbarum gentium victorijs, nôrunt tamen Gothi confligere cum superbis. Nullum bellum dixerim graue nisi quod causa debilitat, quando nil triste pauet, cui majestas arriserit, Acclamant responso comites ducis, lætum sequitur vulgus. Fuit omnibus ambitus pugnæ hostes jam Hunni desiderantur. Producitur itaque à Rege Theoderico Vesegotharũ innumerabilis multitudo: qui quatuor filij domi demissis. id est Friderico & Turico. Rotemero & Himmerit, secum tantum Thorismund & Theodericum majores natu participes laboris assumit. Felix procinctus, auxiliantium suaue collegium habere, & solatia illorum, *quibus delectat etiam simul subire discrimina. A parte verò Romanorum tanta patricij Ætij prouidentia fuit cui tunc innitebatur Respub Hesperiæ plagæ, vt vndique bellatoribus, congregatis, aduersus ferocem & infinitam multitudinem non impar occurreret. His enim adfuere auxiliares Franci, Sarmatæ, Armoritiani, † Litiani, Burgundiones, Saxones, † Riparioli, † Ibriones, quondam milites Romani, tunc verò jam in numero auxiliariorum exquisiti, aliæque nonnullæ Gelticæ vel Germanicæ nationes, Conuenitur itaq; in campos Catalaunicos, qui & Mauricij nominantur. c. leugas, vt Galli vocant, in longum tenentes, lxx in latum. Leuga autem Gallica mille & quingentorũ passuum quantitate metitur Fit ergo area innumerabilium populorum pars illa terrarum. Conferunt acies † vtræque fortissimæ, nihil subreptionibus agitur, sed aperto Marte certatur. Quæ potest digna causa tãtorum mortibus inueniri? Aut quod odium in se cunctos animauit armari? Probatum est humanum genus regibus viuere, quando vnius mentis insano impetu strages sit facta populorum, & arbitrio superbi regis momento *dejicitur, quod tot sæculis natura progenuit. ¶ 61 Sed antequam pugnæ ipsius ordinem referamus, necessarium videretur edicere, quæ in ipsis bellorum motibus accid-

* orbis

* quos

† Litigiansi.
† Libati,
† Gilbriones

† vtrinque.

† de Aetij.

dere,quia sicut famosum prælium,ita multiplex atque perplexum.Sangibanus namque rex Alanorum metu futurorum perterritus.Attilæ (ei) se tradere pollicetur,& Aurelianam ciuitatem Galliæ,vbi tunc consistebat, in eius jura transducere. Quod vbi Theodericus & Ætius agnouere,magnis aggeribus eandem vrbem ante aduentum Attilæ destruunt, suspectúmque custodiunt Sangibanum,& inter suos auxiliares medium statuunt cum propria gente. Igitur Attila rex Hunnorum perculsus euentu, diffidens suis copiis,metuens inire cõflictum, intúsque fugam reuoluens, ipso funere tristiorem, statuit per haruspices futura inquirere. Qui more solito nunc pecorum fibras, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunnis infausta denuntiant. Hoc tamen quantulum prædixere solatij,quod summus hostium ductor de parte aduersa occumberet* relictáque victoria, sua morte triumphum fœdaret. Qúmque Attila necem Ætij,*quòd eius motibus obuiabat,vel cum sua perditione duceret expetendam, tali præsagio sollicitus,vt erat consiliorum in rebus bellicis exquisitor,circa nonam diei horam prælium sub trepidatione committit,vt si non secus cederet,nox imminens subueniret.

* reliquã. que victoriam

* qui

§ 62 Conuenere partes, vt diximus, in campos Catalaunicos. Erat autem positio loci declivi tumore,in*modum collis excrescens.Quem vterque cupiens exercitus obtinere, quia loci opportunitas non paruum beneficium conferret: dextram partem Hunni cum suis, sinistram Romani & Vesegothæ cum auxiliatiis occuparunt.Relictóque de cacuminis eius iugo certamen ineunt.

* editum

§ 63 Dextrum(itaque)cornu cum Vesegothis Theodericus tenebat,sinistrum Ætius cum Romanis, collocantes in medio Sangibanum, quem superius retulimus præfuisse Alanis, prouidentes cautioni †militari, vt eum, de cuius animo minus præsumebant,fidelium turba concluderent. Facilè namque adsumit pugnandi necessitatem, cui fugiendi imponitur difficultas E diuerso verò fuit Hunnorum acies ordinata,vt in medio Attila cum suis fortissimis locaretur,sibi potius rex hac ordinatione prospiciens,quatenus inter gentis suæ robur positus,ab imminẽ i periculo redderetur exceptus.Cornua verò eius multiplices populi,& diuersæ nationes quas ditioni suæ subdiderat ambiebãt,inter quos Ostrogotharũ præeminebat exercitus, Vvalamire & Theodemire, & Vvidemire germanis ductantibus,ipso etiam rege,cui tunc seruiebant,nobiliorib.quia Amalorum generis eos potentia illustrabat,Erátq;& Gepidarũ agmine innumerabili rex ille fortissimus & famosissimus Ardaricus,qui ob nimiam suam fidelitatẽ erga Attilã,eius consiliis intererat.Nã perpendens Attila sagacitatem suam,eum & Vvalamirẽ Ostrogotharũ regẽ super cæteros regulos diligebat.Erat namque Vvalamir secreti tenax,blandus alloquio,doli ignarus Ardaricus fide & consilio,vt diximus,clarus.Quibus nõ immeritò contra parentes Vesegothas debuit credere pugnaturus.Reliqua autem,si dici fas est,turba regum,diuersarumq; nationum ductores,ac si satellites, nutibus Attilæ attẽdebant,& vbi oculo annuisset,absque aliqua murmuratione

† familiari

ratione

ratione cũ timore & tremore vnusquisque adstabat, aut certè quod jussus fuerat, exsequebatur. Sed solus Attila rex omniũ regũ, super omnes & pro omnibus solicitus erat. Fit ergo de loci quẽ diximus, opportunitate certamen. Attila suos dirigit, qui cacumen mõtis inuaderent, sed à Thorimundo, & Aëtio præuentus est. Qui eluctati collis excelsa vt cõscẽderet, superiores effecti sunt, venientesq; Hũnos montis beneficio facilè turbauere.

¶ 64. Tunc Attila, quum videret exercitum causa præcedente turbatum, eum tali ex tempore credit alloquio confirmandum: *Post victorias tantarum gentium, post orbem † sic constitutis edomitum, ineptum iudicauer m, tanquam ignaros rei verbis acuere. Quærat hoc aut nouus ductor, aut inexpertus exercitus. Nec mihi fas est aliquid vulgare dicere, nec vobis oportet audire. Quid autem alud vos quàm bellare consuetis? Aut quid forti suauius, quam vindictam manu quærere? Magnum munus à natura animos vltione satiare. Aggrediamur ergo hostem alacres, audaciores sunt semper, qui inferunt bellum. Adunatas despice dissonas gentes. Indicium pauoris est societate defendi. En ante impetum terroribus iam feruntur, excelsa quærunt, tumulos capiunt, & sera pœnitudine in campis munitiones efflagitant. Notum est vobis, quàm sint leuia Romanorum arma: primo etiam non dico vulnere, sed ipso puluere grauantur. Dum inordinatè coëunt, & acies testudinémque connectunt, vos confligite præstantibus animis, vt soletis, despicientésque eorum acies Alanos inuadite, in Vesegothas incumbite. Inde nobis est citam victoriam quærere, vnde se continet bellum. Abscissa autem neruis mox membra relabuntur, nec potest stare corpus cui ossa substraxeris. Consurgant animi, furor solitus intumescat. Nunc consilia Hunni, nunc arma depromite, aut vulneratus quis aduersarii mortem deposcat, aut illæsus hostium clade satietur. Victuros nulla tela conuenient, morituros & in ocio fata præcipitant. Postremò cur fortuna Hunnos tot gentium victores adsereret, nisi ad certaminis huius gaudia præparasset? Quis denique Mæotidarum aperiret maioribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos? Faciem Hunnorum non poterit ferre adunata collectio. Non fallor euentu, hic campus est, quem nobis tot prospera promiserant. Primus in hostes tela coniiciam. Si quis potuerit Attila pugnante ocium ferre, sepultus est.* His verbis accensi, in pugnam cuncti præcipitantur. Et quamvis haberent res ipsæ formidinem, præsentia tamen regis cunctationem hærentibus auferebat. * Manu manibus congrediuntur, bellum atrox, multiplex, immane, pertinax, cui simile nulla vsquam narrat antiquitas, vbi talia gesta referuntur, vt nihil esset, quod in vita sua conspicere potuisset egregius, qui huius miraculi priuaretur aspectu. Nam si senioribus credere fas est, riuulus memorati campi humili ripa prolabens, peremptorum vulneribus sanguine multo prouectus, non † actus imbribus, vt solebat, sed liquore concitatus insolito, torrens factus est cruoris augmento. Et quos illic coëgit in aridam sitim vulnus inflictum, fluenta mixta clade traxerunt: ita constricti sorte miserabili sordebant, potantes sanguinem, quem fudere sauciati. ¶ 66 Hic Theodoricus rex dum adhortans discurreret exercitum, equo depulsus, pedibúsque suorum

† f. cõstitutis
* Manus
* auctus

*proculcatus *conculcatus, vitam matura senectute conclusit. Alij verò dicunt eum interfectum telo Andagis de parte Ostrogotharum, qui tunc Attilanum sequebantur regimen. Hoc fuit, quod Attilæ præsagio haruspices priùs dixerant, quamquam ille de Ætio suspicaretur. Tunc Vesegothæ diuidentes se ab Alanis, inuadunt Hunnorum cateruas, & penè Attilam trucidassent: nisi prius prouidus fugisset, & se suósque illicò intra septa castrorũ,
† palustris quæ † plaustris vallata habebat, reclusisset, Quamvis fragile munimentũ,
*muralis tamen quæsierunt subsidium vitæ, quibus paulò antè nullus poterat * naturalis agger obsistere. Thorismund autem regis Theoderici filius, qui cũ
"perturbauerat, Ætio collem anticipans, hostes de superiori loco " proturbauerat, credés se ad agmina propria peruenire, nocte cæca ad hostium carpenta ignatus incurrit. Quem fortiter dimicantem quidam capite vulnerato equo dejecit, suorúmque prouidentia liberatus, à præliandi intentione desiit. Ætius verò similiter noctis confusione diuisus, quum inter hostes medios vaga-
* Vrisegothos inquirit. retur, trepidus ne quid incidisset aduersi* Gothis, inquirens, tandémque ad socia casta perueniens, reliquum noctis scutorum defésione transegit. Postrema die luce orta quum cadaueribus plenos campos aspicerent, nec audere Hunnos erumpere, suam arbitrantur esse victoriam, scientésque Attilum non nisi magna clade confusum bello confugisse, quum tamen nil ageret vel prostratus abjectũ: sed strepens armis tubis canebat, incussionémque minabatur: velut leo venabulis pressus, speluncæ aditus obambulans, nec audet insurgere nec desinit fremitibus vicina terrere: sic bellicosissimus rex victores suos turbabat inclusus. Conueniunt itaque Gothi, Romaníque, & quid agerent de superato Attila deliberant. Placet eum obsidione fatigari, qui annonæ copiam non habebat, quando ab ipsius sagittarijs intra septa castrorum locatis crebris ictibus arceretur accessus. Fertur autem desperatis in rebus prædictum regem adhuc & in supremo magnanimum, equinis sellis construxisse pyram, seséque, si aduersarij irrumperent, flammis iniicere voluisse, ne aut aliquis ejus vulnere lætaretur, aut in potestatem tantorum hostium gentium dominus perueniret. Verùm inter has obsidionum moras Vesegothæ regem filij patrem requirunt, admirantes ejus absentiam, dum felicitas fuerit subsequuta. Qúmque diutius exploratum, vt viris fortibus mos est, inter densissima cadauera reperissent, cantibus honoratum, inimicis spectantibus abstulerunt. Videres Gothorum globos dissonis vocibus confragosos, adhuc inter bella furentia funeri reddidisse culturam, Fundebantur lachrymæ, sed quæ viris fortibus impendi solent: nostra mors erat,
† inde hostium inclinantem forè superbiam. sed Hunno teste gloriosa, vnde hostium putaretur inclinata fore superbia, quando tanti regis efferre cadauer cum suis insignibus inspiciebant. At Gothi Theoderico adhuc justa soluentes, armis insonantibus regiam deferunt majestatem, fortissimúsque Thorismund bene gloriosus ad manes carissimi patris, vt decebat filium, exequias est prosequutus. Quod postquam peractum est, orbitatis dolore commotus, & virtutis impetu, qua valebat, dum inter reliquias Hunnorum mortem patris vindicare contendit, Æthium patricium, ac si seniorem, prudentiáque

matu-

maturum, de hac parte consuluit, quid sibi esset in tempore faciendum. Ille verò metuens, ne Hunnis funditus interemptis, à Gothis Romanorum premeretur imperium præbet hac suasione consilium, vt ad sedes proprias remaneret, regnúmque quod pater reliquerat, arriperet: ne germani eius opibus sumptis paternis, Vesegotharum regnum peruaderent, grauitérque dehinc cum suis, & quod peius est miserabiliter pugnaret. Quo responso non ambiguè, vt datum est, sed pro sua potius vtilitate suscepto, relictis Hunnis, redit ad Gallias. Sic humana fragilitas dum suspicionibus occurrit, magna rerum agendarum occasione intercipitur. In hoc enim famosissimo & fortissimarum gentium bello ab vtrisque partibus * clxij. millia cæsa referuntur, exceptis xc. millibus Gepidarum & Francorum, qui ante congressionem publicam noctu sibi occurrentes, mutuis concidere vulneribus, Francis pro Romanorum, Gepidis pro Hunnorum parte pugnantibus. Attila igitur discessione cognita Gothorum, quòd de inopinatis colligi solet, & inimicorum magis æstimans dolum diutius se intra castra continuit. Sed vbi hostium absentia sunt longa silentia consecuta, erigitur mens ad victoriam, gaudia præsumuntur, atque potentis regis animus in antiqua fata reuertitur. § 67. Thorismund ergo patre mortuo, in campis statim Catalaunicis, vbi & pugnauerat regia maiestate subuectus, Tolosam ingreditur. Hic licet fratrum & fortium turba gauderet, ipse tamen sic sua initia moderatus est, vt nullus reperiret de regni successione certamen. Attila verò nacta occasione de recessu Vesegotharum, & quo sæpe optauerat, cernens hostium solutionem per partes, mox jam securus ad oppressionem Romanorum mouit procinctum. § 68. primáque aggressione Aquileiensem obsedit ciuitatem, quæ est metropoli Venetiarum, in mucrone vel lingua Adriatici posita sinus. Cuius ab Oriente muros Natissa amnis fluens, à monte Picis elambit, ibíque quum diu, multóque tempore obsidens, nihil penitus præualeret, fortissimis intrinsecus Romanorum militibus resistentibus: exercitu jam murmurante & discedere cupiente, Attila deambulans circa muros, dum verum solueret castra, an adhuc moraretur deliberat animaduertit candidas aues, id est ciconias, quæ in fastigio domorum nidificant, de ciuitate fœtus suos trahere atque contra morem per rura forinsecus comportare. Et vt hoc, sicut erat sagacissimus inquisitor, præsensit, ad suos inquit: Respicite aues futurarum rerum prouidas perituram relinquere ciuitatem, casurásque arces periculo imminente deserere. Non hoc vacuum, non hoc credatur incertum: rebus præscijs consuetudinem mutat ventura formido. Quid plura? Animus suorum rursus ad oppugnandum Aquileiam inflammatur. Qui machinis constructis, omnibúsque tormentorum generibus adhibitis, nec mora, inuadunt ciuitatem, spoliant, diuidunt, vastántque crudeliter, ita vt vix eius vestigia, vt appareant, relinquerint. Ex hinc jam audaciores, & nec dum Romanorum sanguine satiari, per reliquas Venetum ciuitates Hunni bacchabantur.

*clxv.

§ 69. Mediolanum quoque Liguriæ metropolim, & quondam regiam vrbem pari tenore deuastant, nec non & Ticinum æquali sorte

dejiciunt, vicináque loca sæuientes allidunt, demoliuntúrque penè totam Italiam. Cúmque ad Romam animus fuisset eius attentus accedere, sui eum (vt Priscus refert historicus) remouere, non vrbi, cui inimici erant consulentes: sed Alarici quondam Vesegotharum regis objicientes exemplum, veriti regis sui fortunam; quia ille post tractam Romam diu non superuixerat, sed protinus rebus excessit humanis. Igitur dum eius animus ancipiti negocio inter ire & non ire fluctuaret, secúmque deliberans tardaret, placita ei legatio à Roma aduenit. Nam Leo Papa per se ad eum accedit " in Acrouentu Mamboleio, vbi Mincius amnis commeantium frequentatione transitur. Qui mox " deposuit excitatum furorem, & rediens quà venerat, id est, vltra Danubium, promissa pace discessit: illud præ omnibus denuncians, atque interminando discernens, grauiora se in Italiam illaturum, nisi ad se Honoriam Valentiniani principis germanam, filiam Placidiæ Augustæ, cum portione sibi regalium opum debita mitteret. Ferebatur enim, quia hæc Honoria, dum propter aulæ decus ac castitatem teneretur nutu fratris inclusa, clandestino eunucho Attilam inuitasset, vt contra fratris potentiam eius patrocinijs vteretur: prorsus indignum facinus, vt licentiam libidinis malo publico compararet. § 70. Reuersus itaque Attila in sedes suas, & quasi ocij pœnitens, grauitérque ferens à bello cessare, ad orientis principem Marcianum legatos dirigit, prouinciarum testans vastationem, quod sibi promissa à Theodosio quondam Imperatore minimè persolueret, & inhumanior solito suis hostibus appareret. Hæc tamen agens, vt erat versutus & callidus, alibi minatus, alibi arma sua commouit, & quod restabat indignationi, faciem in Vesegothas retorsit. Sed non eum, quem de Romanis, reportauit euentum. Nam per dissimiles anterioribus vias recurrens, Alanorum partem trans flumen Ligeris considentem statuit suæ redigere ditioni, quatenus mutata per ipsos belli facie, terribiliter emineret. § 71. Igitur ab Dacia & Pannonia prouincijs, in quibus tunc Hunni cum diuersis subditis nationibus insidebant, egrediens Attila, in Alanos mouit procinctum. Sed Thorismundi rex Vesegotharum fraudem Attilæ non impari subtilitate præsentiens, ad Alanos tota velocitate prius aduenit, ibique superuenientis jam Attilæ motibus præparatus occurrit, consertóque prælio, penè simili eum tenore, vt prius in campis Catalaunicis, à spe remouit victoriæ, fugatúmque à partibus suis sine triũpho remittens in sedes proprias fugere compulit. Sic Attila famosus, & multarũ victoriarum dominus, dum quærit famam perditoris abjicere, & quod prius à Vesegothis pertulerat, abolere, geminatam sustinuit, ingloriúsq; recessit. § 72. Thorismund verò repulsis ab Alanis Hunnorum cateruis, sine aliqua suorũ læsione Tholosam migrauit, suorúmq; quieta pace cõposita, tertio anno regni sui ægrotans, dum sanguinẽ tollit de vena, ab " Ascalcruo cliẽte inimicos nunciante, armis substractis, perẽptus est. Vna tamen manu, quã liberam habebat, scabellũ tenẽs, sanguinis sui existit vltor, aliquantos insidiantes sibi extinguẽs. § 73. Post cuius decessũ, Theodericus germanus eius Vesegotharũ in regno succedens, mox

" in agro venetum Ambuleio
" deposito exercitus furore.
" Ascalibamo.

Riciarium Sueuorum regem cognatum suum reppetit inimicum. Hic item Riciarius affinitatem Theoderici præsumens, vniuersam penè Hispaniam sibi credidit occupandam, indicans opportunum tempus surreptionis composita initia tentare regnantis. Quibus ante Gallicia & Lusitania sedes fuere, quæ in dextro latere Hispaniæ per ripam Oceani porriguntur, habentes ab Oriente Austrogoniam, ab Occidente in promontorio sacrum Scipionis Romani ducis monumentum, à Septentrione Oceanum, à Meridie Lusitaniam, & fluuium Tagum, qui arenis suis permiscens auri metalla, trahit cum limi vtilitate diuitias. Exinde ergo exiens Riciarius rex Sueuorum, nititur totam Hispaniam occupare. Cui Theodericus cognatus suus, vt erat moderatus, legatos mittens, pacificè dixit, vt non solum recederet à finibus alienis, verùm etiam nec tentare præsumeret, odium sibi tali ambitione acquirens. Ille verò animo prætumido ait: *Si hic murmuras, & me venire causaris, Tholosam, vbi tu sedes, veniam: ibi si vales, resiste.*

§ 74 His auditis, ægrè tulit Theodericus, comparatúsque cum cæteris gentibus, arma mouit in Sueuos, "Burgundionum quoque Gnudiacum, & Hispericum reges auxiliares habens, sibíque deuotos. Ventum est ad certamen iuxta flumen Vrbium, quod inter Asturicam, Hiberiámque prætermeat. Consertoque prælio, Theodericus cum Vesegothis, qui ex iusta parte pugnabat, victor efficitur, Sueuorũ gentem penè totam vsque ad internecionem prosternens. Quorũ rex Riciarius " relicta infecta victoria, hostem fugiens, in nauim conscendit, aduersáque procella Tyrrheni ostij repercussus, Vesegotharum est manibus redditus miserabilem non differens mortem, cum elementa mutauerit. Theodericus verò victor existens, subactis pepercit, nec vltra certamina sæuire permisit, præponens Sueuis, quos subiecerat, clientem propriũ nomine Athiuulfum. Cui in breui animum ad præuaricationem ex Sueuorum suasionibus commutans, neglexit imperata complere, potius tyrannica elatione superbiens, credénsque se ea virtute prouinciam obtinere, qua dudum cũ domino suo eam subegisset. Is siquidem erat Vvarnorum stirpe genitus, longè à Gothici sanguinis nobilitate seiunctus: idcirco nec libertati studens, nec patrono fidem seruans. Quo comperto, Theodericus mox contra eum, qui eum de regno peruaso deiicerent, destinauit. Qui venientes, sine mora in primo cum certamine superantes, congruam factorum eius ab eo exegerunt vltionem. Captus namque & suorum solatio destitutus, capite plectitur: sensítque tandem iratum, qui propitium dominum crediderat contemnendum. Tunc Sueui rectoris sui interitum contuentes, locorum sacerdotes ad Theodericum supplices direxerunt. Quos ille pontificali reuerentia suspiciens, non solùm impunitatem Sueuorum indulsit, sed & vt sibi de suo genere principem constituerent, flexus pietate concessit.

§ 75 Quod & factum est, & Remismundum sibi Sueui regulum ordinauerunt. His peractis, paceque cunctis munitis, tertio decimo regni sui anno Theodericus occubuit. Cui frater Euricus percupida festinatione succedens, sæua suspicione pulsatus est. Nam dum hæc

" Burgundionum

" Relicto infesto hoste

hæc circa Vesegotharum gentem & alia nonnulla geruntur, Valentinianus Imperator dolo Maximi occisus est, & ipse Maximus tyrannico more regnum inuasit. Quod audiens Gizericus rex Vvandalorum, ab Africa armata classe in Italiam venit, Romámq; ingressus cuncta deuastat. Maximus verò fugiens, à quodam Vrso milite Romano interemptus est. Post quem, jussu "Marciniani Imperatoris orientalis "Maiorianus occidentale suscepit Imperium gubernandum. Sed & ipse non diu regnans, dum contra Alanos, qui Gallias infestabant, mouisset procinctum, Dertonæ juxta fluuium. "Ira cognomento occiditur. Cuius locum Seuerus inuasit, qui tertio anno Imperij sui Romæ obijt. Quod cernens Leo Imperator qui in orientali regno Marciano successerat, Anthemium patricium suum ordinans, Romæ principem destinauit. Qui veniens illico Ricimerem generum suum contra Alanos direxit, virum egregium, & penè tunc in Italia ad exercitum singularem. Qui multitudinem Alanorum, & regem eorum Beurgum in primo statim certamine superatos, internecioni prostrauit. Euricus ergo Vesegotharum rex crebram mutationem Romanorum principum cernens, Gallias suo jure nisus est occupare. Quod comperiens Anthenius Imperator, protinus solatia Britonum postulauit, Quorum rex Riothimus cum xij. millibus veniens, in "Biturigas ciuitatem oceano è nauibus egressus, susceptus est. Ad quos rex Vesegotharum Euricus innumerum ductans exercitum aduenit, diúque pugnans Riothimum Britonum regem, antequam Romani in eius societate coniungerentur superauit. Qui ampla parte exercitus amissa, cum quibus potuit fugiē, ad "Burgundionum gentem vicinam, Romanis in eo tempore fœderatum aduenit. §76. Euricus verò rex Vesegotharum Aruernam Galliæ ciuitatem occupauit, Anthemio principe jam defuncto, qui cum Recimere genero suo intestino bello sæuiens "Romaniam triuisset, ipséque à genere suo peremptus, regnum reliquit Olibrio. Quo tempore à Constantinopoli Aspar primus patriciorum, & Gothorum genere clarus, cum Ardabure & Patriciolo filijs, illo quidem olim patricio, hoc autem Cæsare, generóque Leonis principis appellato, spadonum ensibus in palatio vulneratus interijt. Et nec dum Olibrio viiij. mense in regnum ingresso obeunte, Glycerius apud Rauennam plus præsumptione, quam electione Cæsar effectus est. Quem anno vix expleto, Nepos Marcellini quondam patricij sororis filius, à regno dejiciens, in portu Romano episcopum ordinauit. Tantas varietates mutationésque Euricus cernens, vt diximus superius, Aruernam occupat ciuitatem, vbi tunc Romanorum dux præerat Decius nobilissimus senator, & dudum Auiti Imperatoris, qui ad paucos dies regnum inuaserat, filius. Nam hic ante Olibrium paucos dies tenens imperium, vltro recessit Placentiam, ibique Episcopus est ordinatus. Huius ergo filius Decius diu certans cum Vesegothis, nec valens antestare, relicta patria, maximéque vrbe Aruernate hosti, ad tutiora se loca collegit. Quod audiens Nepos Imperator, præcepit "Decio", relictis Gallijs ad se venire, in locum eius Oreste magistro militum ordinato: qui

"Marciani
" Maioranus
"Hira
"Vetutiga
" Burgundionum
" Romam
" & Deciō

qui Orestes suscepto exercitu, & contra hostes egrediens, à Roma Rauennam peruenit, ibique remoratus, Augustulum filium suum Imperatorem efficit.

Quod comperto Nepos fugit in Dalmatias, ibique defecit priuatus regno, vbi jam Glycerius dudum imperator Episcopatum Salonitanum habebat. Augustulo verò à patre Oreste in Rauenna imperatore ordinato, non multum post Odouacer Turcilinguorum rex, habens secum Scyros, Herulos, diuersarúmque gentium auxiliarios, Italiam occupauit, & Oreste interfecto; Augustulum filium ejus de regno pulsum, in Lucullano, Campaniæ castello exilij pœna damnauit. Sic quoque Hesperiũ Romanę gentis imperium, quod septingentesimo nono vrbis conditę anno primus Augustorum Octauianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit, anno decessorum prædecessorúmque regni quingentesimo vigesimo secundo, Gothorum dehinc regibus Romam Italiámque tenentibus. Interea Odouacer rex gentium omnem Italiam adeò subjugauit, vt terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachiam comitem apud Rauennam occidit, regnoque suo confortato penè per quatuordecim annos vsque ad Theodorici præsentiam, de quo in subsequentibus dicturi sumus, obtinuit. Interim tamen ad eum ordinem, vnde digressi sumus, redeamus, & quomodo Euricus rex Vesegotharum Romani regni vacillationem cernens, Arelatum & Massiliam propriæ subdidit ditioni. Gezericus etenim Wandalorum rex suis eum muneribus ad ista committenda illexit, quatenus ipse Leonis vel Zenonis insidias, quas contra eum direxerant, præcaueret.

Egitque vt Orientale imperium Osterogothæ, Hesperium Vesegothæ vastarent, vt in vtraque Repub. hostibus decernentibus, ipse in Africa quietus regnaret.

¶ 77 Quod Euricus grato suscipiens animo, totas Hispanias Galliásque sibi jam iure proprio, tenens simul quoque & Burgundiones subegit, Arelatóque degens, decimo nono anno regni sui vita priuatus est.

¶ 78. Huic successit proprius filius Alaricus, qui nonus in numero ab illo Alarico magno regnum adeptus Vesegotharum. Nam pari tenore, vt de Augustulo superius diximus, & in Alaricis prouenisse cognoscitur, à quorum nominibus inchoant.

Quo interim nos prætermisso, sicut promisimus, omnem Gothorum texamus originem.

¶ 79. Et quia dum vtræque gentes tam Ostrogothæ, quàm etiam Vesegothæ in vno essent, vt valui, majorum sequens dicta reuolui, diuisósque Vesegothas ab Ostrogothis ad liquidum sum prosequutus: necesse nobis est, iterum ad antiquas eorum Scythicas sedes redire, & Ostrogotharum genealogiam, actúsque pari tenore exponere. Quos constat (morte) Ermanarici regis sui decessione à Vesegothis diuisos, Hunnorum

subditos ditioni in eadem patria remoraſſe, Vvinithario tamen Amalo principatus ſui inſignia retinente. Qui aui Ataulſi virtutem imitatus quamvis Ermanarici felicitate inferior, tamen (hæc modeſtè † referens Hunnorum imperio ſubjacere paululum ſe ſubtrahebat ab illis,ſuámque dum nititur oſtentare virtutem, in Antarum fines mouit procinctum: eóſque dum aggreditur, prima congreſſione ſuperatur: deinde fortiter egit, regémque eorum Box nomine cum filiis ſuis & LXX. primatibus in exemplo terroris cruci adfixit, vt deditiis metum cadauera pendentium geminarent. Sed cum tali libertate vix anni ſpatio imperaſſet, non eſt paſſus † Balumber rex Hunnorum, ſed † aſcito ad ſe Sgiſmundo Hunnimundi magni filio, qui juramenti ſui & fidei memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum imperio ſubiacebat, renouatóque cum eo fœdere, ſuper Vvinitharium duxit exercitum. Diúque certantibus, primo & ſecundo certamine Vvinitharius vincit. Nec valet aliquis commemorare, quantam ſtragem de Hunnorum Vvinitharius fecit exercitu. Tertio verò prælio ſubreptionis auxilio ad fluuium nomine Erac, dum vterque ad ſe veniſſent, Balamber ſagitta miſſa, caput Vvinitharij ſaucians, interemit: neptémque ejus † Vvaladamarcam ſibi in conjugio copulans, jam omnem in pace Gothorum populum ſubactum poſſedit: ita tamen: vt genti Gothorum ſemper vnus proprius regulus (quamvis Hunnorum conſilio) imperaret. Et mox defuncto Vvinithario, rexit eos Hunnimundus filius quondam regis potentiſſimi Ermanarici, acer in bello, tot úſque corporis pulchritudine pollens: qui poſt hæc contra Sueuorum gentem feliciter dimicauit Eóque defuncto, ſucceſſit Thoriſmundi, filius eius flore juuentutis ornatus, qui ſecundo principatus ſui anno contra Gepidas mouit exercitum. Magnáque de illis potitus victoria caſu equi dicitur interemptus. Quo defuncto, ſic cũ luxêre Oſtrogo hæ, vt XL per annos in eius loco rex alius non ſuccederet, quatenus & illius memoriam ſemper haberent in ore, & tempus accederet, quo Vvademir ** ambitum repararet vitilem, qui erat ex conſobrino eius genitus Vvandalario: quia filius eius, vt ſuperius diximus, Beriſmund, jam contempta Oſtrogotharum gente propter Hunnorum dominium, ad partes Heſperias Veſegotharum fuiſſet gentem ſequutus, de quo & ortus eſt Vedericus. Vederico quoque filius natus eſt Eutharicus, qui iunctus Amaleſuéræ filiæ Theoderici, item Amalorum ſtirpem iam diuiſam coniunxit, & genuit Athalaricum & Matheſuentam. Sed quia Athalaricus in annis puerilibus defunctus eſt, Matheſuenta Conſtantinopolim inlata, de ſecundo viro, id eſt Germano fratruele Iuſtiniani Imperatoris genuit poſthumum filium, quem nominauit Germanum.

† Ferens.

† ſupra Balanur.

† accerſito ad ſe Geſiſmundo.

† Vvallamamaricã.

** habitum

¶ 81. Sed nobis vt ordo, quem cupimus, decurrat ad Vvandalarij ſobolem, quæ trino flore pullulabat, redeundum eſt. Hîc etenim Vvandalarius fratruelis Ermanarici, & ſuperſcripti Thoriſmundi conſobrinus, tribus editis, † libris, in gente Amala gloriatus eſt, id eſt Vvalamir, Theodemir, Vvidemir.

† liberis

Vvidemir.

Vvidemir. Ex quibus per successionem parentum Vvalamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Erátque tunc in tribus his germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratris. Vvamir militabat imperio. Vvalmir verò pro altero jubet ornã lo, Vvidemir seruire pro fratribus, æstimabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus deerat regnum, quod vtrique in sua pace tenebant. Ita tamen, vt sæpe dictum est imperabant: vt ipsi Attilæ Hunnorum regis imperio deseruirent. Quibus nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare certamen, sed necessitas domini etiam si parricidium jubet, implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune, & Romanis mors Attilæ prouenerit, quæ tam vtilis fuit, vt vita mirabilis.

¶ 82. Qui, vt Priscus historicus refert, [a] extinctionis suæ tempore puellam: Ildico nomine decoram valde sibi in matrimonium post innumerabiles vxores, vt mos erat gentis illius, socians, eiúsque nuptiis [a] magna hilaritate resolutus, vino somnóque grauatus, resupinus jacebat, redundansque sanguis, qui ei solitè de naribus effluebat, dum consuetis meatibus impeditur itinere ferali faucibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella regi temulentia pudendum exitũ dedit. Sequenti verò luce, quum magna pars diei fuisset exempta, ministri regij triste aliquid suspicantes post clamores maximos fores effringunt, inueniuntque Attilæ sine vulnere necem sanguinis effusione peractam, puellámque demisso vultu sub velamine lachrymantem. Tunc, vt illius gentis mos est, crinium parte truncata, informes facies cauis turpauere vulneribus, vt præliator eximius non fœmineis lamentationibus & lachrymis, sed sanguine lugeretur virili, De quo id accessit mirabile, vt Martiano principi Orientis de tam feroci hoste sollicito in somnis diuinitas adsistens, arcum Attilæ in eadem nocte fractum ostenderet, quasi quòd gens ipsa eo telo multa præsumat. Hoc Priscus historicus vera se dicit adtestatione probare. Nam in tantum magnis imperiis Attila terribilis habitus est, vt eius mortẽ in locum muneris superna regnantibus indicarent. Cuius manes quibus modis à sua gente honorati sunt, pauca de multis dicere non omittamus, In mediis siquidem campis, & intra tentoria serica cadauere collocato, spectaculum admirandum, & solenniter exhibetur. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco, quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuos Hunnorum rex Attila patre genitus Munzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica & Germanica regna possedit, nec non vtraque Romanæ vrbis imperia captis ciuitatibus terruit, & ne præda reliqua subderent, placatus precibus, annuum vectigal accepit. Quúmque hæc omnia prouentu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolumi inter gaudia lætus, sine sensu doloris occubuit

[a] exitus sui

[a] nimia

† putet Quis ergo hunc† dicat exitum, quem nullus æstimat vindicandum? Postquam talibus lamentis est deflectus, strauam super tumulũ eius, quam appellant ipsi ingenti cõmessatione concelebrant, & contraria inuicem sibi copulentes, luctũ funereum mixto gaudio explicabant, noctúque secreto cadauer est terra reconditum. Cuius† fercula primum aureo, secundo argento, tertio ferri rigore cõmuniunt, significantes tali argumento potentissimo regi omnia conuenisse: ferrum quo gentes edomuit: aurum & argentũ, quod ornatũ reipublicæ vtriusque acceperit. Addunt arma hostium cædibus acquisita, phaleras vario gemmarũ fulgore preciosas, & diuersis generis insignia, quibus colitur aulicum decus. Et vt tot & tantis diuitiis humana curiositate arceretur, operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emersísque momentanea mors sepelientibus cum sepulto.

† coopercula

§ 82. Talibus peractis, vt solent animi iuuenũ ambitu potentiæ concitari, inter successores Attilæ de regno orta contentio est, & dũ inconsulti imperare cupiunt cuncti, omnes simul imperium perdidere. Sic frequenter regna grauat plus copia, quàm inopia successorum. Nam filij Attilæ, quorum per licentiam libidinis penè populus fuit, gentes sibi diuidi æqua sorte poscebant, vt ad instar familiæ bellicosi regis cum populis mitteretur in sortem. Quod dum Gepidarum rex comperit Ardaricus, de tot gentibus indignatus, velut vilissimorum mancipiorum conditione tractari, contra filios Attilæ primus insurgit, illarúmque seruiendi pudorem sequuta felicitate detersit: nec solum suam gentem, sed & cæteras quæ pariter premebantur, sua discessione absoluit: quia facilè omnes appetunt, quæ pro cunctorum vtilitate tentantur. In mutuum igitur armantur exitium, bellúmque committitur in Pannonia, iuxta flumen cui nomen est † Netad. Illic concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenuerat ditione. Diuiduntur regna cum populis, fiúntque ex vno corpore membra diuersa, nec quæ vnius passioni compaterentur, sed quæ exciso capite inuicem insanirent. Quæ nunquam contra se pares inuenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus saucíantes, se ipsas discerperent fortissimæ nationes. Nam ibi admirandum reor fuisse spectaculum, vbi cernere erat † cunctis, pugnantem Gothum ense furentem. Gepidam in vulnere † suorum cuncta tela frangentem. Sueuum pede. Hunnum sagitta præsumere, Alanum graui, Herulum leui armatura aciem instruere. Post multos ergo grauésque conflictus fauit. Gepidis inopinata victoria. Nam triginta ferè millia tam Hunnorum, quàm aliarum gentium, quæ Hunnis ferebant auxilium, Ardarici gladius, conspiratorumque peremit. In quo prælio filius Attilæ major natu, nomine Ellac occiditur: quem tantum pater super cæteros amasse perhibebatur, vt eum cunctis diuersísque filiis suis in regno præferret: sed non fuit voto patris fortuna consentiens. Nam post multas hostium cedens sic viriliter eum constat peremptum, vt tam gloriosum superstes pater optasset interitum. Reliqui verò germani eius eo occiso fugantur iuxta littus Pontici maris, vbi prius Gothos sedisse descripsimus, Cessere itaque Hunni, quibus cedere putabatur vniuersitas. Adeo dissidium perniciosa.

† Nedao

† contis

† suo regũ tela

perniciosa res est, vt diuisi corruerint, qui adunati viribus territabant. Hæc causa Ardarici regis Gepidarum felix adfuit diuersis nationibus, qui Hunnorum regimini inuiti famulabantur, eorúmque diu mœstissimos animos ad hilaritatem libertatis votiuæ erexit. Venientésque multi per legatos suos ad solum Romanorum, & à principe Martiano grauissimè suscepti, distributas sedes, quas incolerent, accepere. Nam Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vindicantes, totius Daciæ velut victores potiti, nihil aliud à Romano imperio, nisi pacem & annua solennia, vt strenui viri, amica pactione postulauere. Quod & libens tunc annuit Imperator, & vsque nunc consuetum donum est. Nam gens ipsa à Romano suscipit principe. Gothi verò cernentes Gepidas Hunnorum sedes sibi defendere, Hunnorúmque populum suas antiquas sedes occupare, maluerunt à Romano regno terras petere, quàm cum discrimine suo inuadere alienas, accipientes Pannoniam, quæ in longa porrecta planicie habet ab Oriente Mœsiam superiorem, à Meridie Dalmatiam, ab Occasu Noricum, à Septentrione Danubium. Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema *Vindomina. Sauromatæ vero, quos Sarmatas diximus, & Cemandri, & quidam ex Hunnis in parte Illyrici ad castrum Martenam sedes sibi datas coluere. Ex quo genere * fuit Bliuilas dux pentapolitanus, eiusque germanus *Froilas, & nostri temporis * Bessa patricius. Sciri verò, & † Satagarij, & cæteri Alanorum cum duce suo nomine Candax Scythiam minorem, inferiorémque Mœsiam accepere. Cuius Candacis Alanouuamuthis his patris mei genitor Paria id est, meus auus, notarius quovsque Candax ipse viueret, fuit: eiúsque germanæ filius Gunthigis, qui & Baza dicebatur, magister militum, filius Andagis, * filij Audalæ, de prosapia Amalorum descendens. Ego item (quamvis agrammatus) * Iornandes, ante conuersionem meam notarius fui. Rugi verò, aliæque nationes nonnullæ * Biozimetas, Scandiopolim, vt incolerent, petiuere, Hernac quoque junior Attilæ filius cum suis in extremo minoris Scythiæ sedes delegit. † Emnedzar & Vzindur consanguinei ejus in Dacia Ripensi. Vto & † Iscalmus, qui ea potiti sunt, multique Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. Et quibus nunc vsque Sacromontisij & Foratisij dicuntur. Erant siquidem & alij Gothi qui dicuntur Minores populus immensus, cum suo pontifice, ipsoque primate Vulfila, qui eos dicitur & litteris instituisse, hodiéque sunt in Mœsia regione incolentes † Eucopolitanam. Ad pedes † enim montis gens multa sedit pauper & imbellis nihil abundans, nisi armento diuersi generis pecorum, & pascua, siluáque lignorum, parum habens tritici, cæterarum specierum est terra fœcunda. Vineas verò nec si sunt alibi, certi eorum cognoscent, ex vicinis locis sibi vinum negociantes, nam lacte aluntur. Plerique ergo, vt ad gentem, vnde agitur, reuertamur, id est Ostrogotharum, qui in Pannonia sub rege Vvalemir ejusque germanis, Theodemir & Vvedemir morabantur; quamvis diuisa loca, consilia tamen habuere vnita. Nam Vvalemir inter Scarniungam & Aquam nigram fluuios, Theodemir iuxta † lacum

* Vindomia.
* Bliuiliorum.
* Fetollat.
* Besca
* Sadacatij
* Filuandelem
* Iordanis
* Brizim & Archadiopolim.
† Eumezus & Vltzindus
† Hiolo Aliuóque dederunt
† Nicopolitanam
† Emi montis.
† loci

Pelsodis, Vvidemir inter vtrosque manebat. Contigit ergo, vt Attilæ filij contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes, venirent, ignarísque aliis fratribus, super Vvalemir solum irruerent. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit, diuque fatigatos ita prostrauit, vt vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in fugam versa, eas partes Scythiæ peteret, quas " Danubij amnis fluenta prætermeant, quæ lingua sua Hunniuar appellant. Eôque tempore quum ad fratrem Theodemirem gaudij nuncium direxisset, eo mox die nuncius veniens felicius in domo Theodemiris repperit gaudium. Ipso siquidem die Theodericus eius filius quamvis de Erelieua concubina bonæ tamen spei puerulus natus erat.

" Dauapti.

§ 84. Post tempus ergo non multum rex Vvalemir, ejusque germani Theodemir & Vvidemir, consueta dum traderent dona à principe Marciano, quæ ad instar strenuæ gentis acceperunt, vt pacis fœdera custodirent, missa legatione ad Imperatorem, vident Theodericum " Triarij filium, & hunc genere Gothico, alia tamen stirpe, non Amala procreatum, omnino florentem cum suis, Romanorúmque amicitiis junctum, & annua solennia consequentem, & se tantum despici. Illico furore commoti, arma arripiunt, & Illyricum penè totum discurrentes, in prædam deuastant. Sed statim Imperator animo mutato, ad pristinam recurrit amicitiam, missaque legatione, tam præterita cum instantibus munera tribuit, quàm etiam de futuro sine aliqua controuersia tribuere compromitit, pacísque obsidem ab eis, quem supra retulimus, Theodericum infantulum " Theodemeris accepit. Qui iam annorum septem incrementa conscendens, octauum intrauerat annum. Quem dum pater cunctatus daret, patruus Vvalemir extitit supplicator, tantum vt pax firma inter Romanos Gothósque maneret. Datus igitur Theodericus obses à Gothis, ducitur ad vrbem Constantinopolitanam Leoni principi, & quia puerulus elegans erat, meruit gratiam imperialem habere. Postquam ergo firma pax Gothorum cum Romanis effecta est, videntes Gothi non sibi sufficere ea, quæ ab imperatore acciperent solaria, simúlque cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas gentes circumcirca prædari: primo contra Satagas, qui interiorem Pannoniam possidebant, arma mouentes. Quod vbi rex Hunnorum † Dinzio, filius Attilæ, cognouisset, collectis secum, qui adhuc videbantur, quamvis pauci, ejus tamen sub imperio remansisse. Vlzingures, Augisciros, Bittugores, Bardores veniens ad Bassianam Pannoniæ ciuitatem, eamque circumuallans, fines eius cœpit prædari. Quo comperto Gothi, vbi erant, expeditionémque soluentes, quam contra Satagas collegerant, in Hunnos conuertunt, & sic eos suis à finibus inglorios pepulerunt, vt iam ex illo tempore, qui remanserant Hunni, & vsque hactenus Gothorum arma formident. Quiescente verò tádem Hunnorum gente à Gothis, Hunnimundus Sueuorum dux dum ad prædandas Dalmatias transit, armenta Gothorum in campis errantia deprædauit: quia Dalmatiis Sueuia vicina erat, nec à Pannoniis multum dista-

"Triani

" Theodemiri accipiunt.

† Dindzie

bat,

bat, præsertim vbi tunc Gothi residebant. Quid plurimum? Hunnimundo cum Sueuis vastatis Dalmatiis ad sua reuertente, Theodemis germanus Valemiris regis Gothorum non tantum jacturam armentorum dolens, quantum metuens, ne Suevi, si impunè hoc lucrarentur, ad majorem licentiam prosilirent, sic vigilauit in eorum transitu, vt intempesta nocte dormientes inuaderet ad lacum Pelsodis, consertóque inopinato prælio, ita eos oppressit, vt etiam ipso rege Hunnimundo capto, omnem exercitum ejus, qui gladium euasissent, Gothorum subderet seruituti. Et dum multum esset amator misericordiæ, facta vltione veniam condonauit. reconciliatúsque cū Sueuis eundem, quem ceperat, adoptans sibi filium, remisit cum suis in Sueuiam. Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens Scirorum gentem incitauit, qui tunc supra Danubium considebant, & cum Gothis pacificè morabantur, quatenus scissi ab eorum fœdere, secúmque juncti, in arma prosilirent, gentémque Gothorum inuaderent. Tunc Gothis nihil mali sperantibus, præsertim de vtrisque amicis vicinis confisis, bellum insurgit ex improuiso, coactique necessitate ad arma confugiunt, solitóque certamine arrepto, se suamque injuriam vlciscuntur. In eo siquidem prælio Rex eorum Vvalemir dum equo insidens ad cohortandos suos ante aciem curreret, proturbatus equus corruit, sessorémque suum deiecit: qui mox inimicorum lanceis confossus, interemptus est. Gothi verò tam regis sui mortem, quàm suam iniuriam à rebellionibus exigentes, ita sunt præliati, vt pene de gente Scirorum, nisi qui nomen ipsum ferrent, & hic cum de dedecore non remansissent, sic omnes extinxerunt. Quorum exitium Sueuorum reges Hunnimundus & Alaricus veriti, in Gothos arma mouerunt, freti auxilio Sarmatarum, qui cum Beuga & Babai regibus suis auxiliariis eorum deuenissent, ipsásque Scirorum reliquias quasi ad vltimam suam acrius pugnaturas accersentes cum Edita & † Vvlfo eorum primatibus, habuerunt simul secum tam Gepidas quàm ex gente Rugorum non parua solatia. Cæterísque hinc inde collectis, ingentem multitudinem aggregantes, ad amnem Bolliam in Pannoniis castrametati sunt. Gothi tunc Vvalemire defuncto, ad fratrem ejus Theodemir confugerunt. Qui quamvis dudum cum fratribus regnans, tamen auctioris potestatis insignia sumens, Vvidemire fratre juniore accito, & cum ipso curas belli partitus, coactus ad arma prosiliuit, consertóque prælio, superior pars inuenitur Gothorum, adeò vt campus inimicorum corruentium cruore madefactus, vt rubrum pelagus appareret. Armáque & cadauera in modum collium cumulata campum plus quàm decem millibus oppleuerunt. Quod Gothi cernentes, ineffabili exultatione lætantur, eo quod regis sui Vvalemiris sanguinem & suam iniuriam cum maxima inimicorum strage vlciscerentur. De innumerabili verò variaque multitudine hostium qui valuerunt euadere, effugati vix ad sua inglorij peruenerunt. Post certum verò tempus instanti hiemali frigore, amnéque Danubij solitè congelato: (nam istiusmodi fluuius ita rigescit, vt in silicis mo-

† Hūnulfo

† tragulas dum vehat exercitum pedestrem, plaustraque & † traiaculas, vel quicquid vehiculi fuerit, nec cymbarum indigeat lintre) sic ergo eum gelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrum ducit exercitum, emensóque Danubio, Sueuis improuisus à tergo apparuit. Nam regio illa Sueuorum ab oriente Bajobatos habet, ab Occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septentrione Tharingos. Quibus Sueuis tunc juncti Alamanni etiam aderant, ipsique Alpes erectus omninò tegentes: vnde nonnulla fluenta Danubium influunt nimio cum † sono vergentia. Hic ergo taliter munito loco, Theodemir rex hiemis tempore Gothorum ductauit exercitum, & tam Sueuorum gentem, quàm etiam Alemannorum vtrasque ad inuicem fœderatas deuicit, vastauit, & penè subegit. Inde quoque victor ad proprias sedes, id est Pannonias reuertens, Theodericum filium suum, quem Constantinopolim obsidem dederat, à Leone imperatore remissum cum magnis muneribus gratanter recepit. Qui Theodericus jam adolescentiæ annos contingens expleta pueritia, octauum decimum peragens annum, adscitis satellitibus patris ex populo amatores sibi clientésque consociauit, penè sex millia viros, cum quibus inscio patre, emenso Danubio, super Babai Sarmatarum regem discurrit, qui tunc de Camundo duce Romanorum victoria potitus superbiæ tumore regnabat, cúmque superueniens Theodericus interemit, familiámque & censum deprædans, ad genitorem suum cum victoria repedauit. Singidonum dehinc ciuitatem, quam ipsi Sarmatæ occupassent, inuadens, non Romanis reddidit, sed suæ subdidit ditioni. Minuentibus deinde hinc inde vicinarum gentium spoliis, cœpit & Gothis victus, vestitúsque deesse & hominibus, quibus dudum bella alimoniam præstitissent, pax cœpit esse contraria. Omnésque cum clamore magno ad regem Theodemir accedentes Gothi orant, quacunque parte vellet ductaret exercitum. Quia accito Germano, missaque sorte, hortatus est, vt ille in partem Italiæ vbi tunc Glycerius regnabat imperator, ipse vero ceu fortiter ad ipsius regnum accederet orientale quidem. Quod & factum est. Et mox Vvidemir Italiæ terras intrauit, & extremum fati munus reddens, excessit rebus humanis, successorem relinquens regni Vvidemir filium suúmque Scynomium. Quem Glycerius imperator muneribus datis, de Italia ad Gallias transtulit, quæ * à diuersis circum circa gentibus premebantur, adserens vicinos sibi Vesegothas eorum parentes regnare. Quid multa? Vvidemir acceptis muneribus, simúlque mandatis à Glycerio Imperatore, Gallias tendit, seséque cum parentibus iungens Vesegothis, vnum corpus efficiunt vt dudum fuerant, & sic Gallias, Hispaniásque tenentes, suo jure defendunt, vt nullus sibi alius præualeret. Theodemir autem frater senior cum suis transit † Saum amnem, Sarmatis militibúsque interminans bellum, si aliquis obstaret ei. Quod illi verentes, quiescunt, imò nec præualent ad tantam multitudinem. Videns Theodemir vndique sibi prospera prouenire. Naissum primam vrbem inuadit Illyrici: filióque suo Theoderico consociatus adstat.

† sonitu

† aduersis

* spadum

ſtat, & in villam comites per caſtrum Herculis tranſmittit Vlpianam. Qui venientes, tam eam, quàm & opes mox in deditionem accipiunt, nonnulláque loca Illyrici inacceſſabilia ſibi tunc primùm peruia faciunt. Nam Heracliam & Lariſſam ciuitates Theſſaliæ primùm prædam capta jure bellico potiuntur. Theodemir verò rex animaduertens tam felicitatem ſuam, quàm etiam filij: nec hac tamen contentus egrediens Naiſitannam vrbem paucis ad cuſtodiam derelictis, ipſe Theſſalonicam petijt, in qua " Clarianus patricius à principe directus, cum exercitu morabatur. Qui dum videret vallo muniri Theſſalonicam, nec ſe eorum conatibus poſſe reſiſtere, miſſa legatione ad Theodomir regem, muneribúſque oblatis ab " obſidione eum verbis retorquet. Initóque fœdere, Romanus ductor cum Gothis loca eis jam ſponte, quæ incolerent, tradidit, id eſt Ceropellas, Europam, Medianam, " Petinam, Bereum & alia quæ " Sium vocantur. Vbi Gothi cum rege ſuo armis depoſitis, compoſita, pace quieſcunt.

" Hilarianus.

" excidio; ne

" Retinaberam

" Phtium

¶ 86. Nec diu poſt hæc & rex Theodemir in ciuitate Certas fatali ægritudine occupatus, vocatis Gothis, Theodericum filium regni ſui deſignat hæredem, & ipſe mox rebus humanis exceſſit. Theodericum verò genti ſuæ regem audiens, ordinatum Imperator Zeno graue ſuſcepit, eúmque euocatoria deſtinata, ad ſe in vrbem venire præcepit, dignóque ſuſcipiens honore, inter proceres ſui palatij collocauit. Et poſt aliquod tempus ad ampliandum honorem eius, in arma ſibi eum filium adoptauit, de ſuiſque ſtipendijs triumphum in vrbe donauit. Factúſque eſt conſul ordinarius, quod ſummum bonum, primúmque in mundo decus edicitur: nec tantum hoc, ſed etiam equeſtrem ſtatuam ad famam tanti viri " ante regiam palatij collocauit. Inter hæc ergo Theodericus Zenonis imperio fœdere ſociatus, dum ipſe in vrbe bonis omnibus frueretur, gentemque ſuam in illyrico (vt diximus) reſidentem, non omnino idoneam, aut refertam audiret, elegit potius ſolito more gentis ſuæ labore quærere victum, quàm ipſe ocioſè frui regni Romani bona, & gentem ſuam mediocriter victitare, ſecúmque deliberans, ad principem ait: *Quamuis nihil deeſt nobis, imperio veſtro famulantibus: " tantum ſi dignum ducit pietas veſtra, deſiderium mei cordis libenter exaudiat.* Quúmque ei vt ſolebat, familiariter facultas fuiſſet loquendi conceſſa: *Heſperia* (inquit) *plaga quæ dudum deceſſorum, prædeceſſorúmve veſtrorum regimine gubernata eſt, & vrbs illa caput orbis & domina, quare nunc ſub regis Turcilinguorum & " Rugerum tyrannide fluctuat? Dirige cum gente mea, ſi præcipis, vt hic expenſarum condere careas, & ibi, ſi adiutus à domino vicero, fama veſtra pietatis irradiet. Expedit namque, vt ego, qui ſum ſeruus veſter & filius, ſi vicero, vobis donantibus, regnum illud poſſideam, haud ille, quem non noſtis tyranni iugo ſenatum veſtrum, partémque reipublicæ captiuitatis ſeruitio premat. Ego enim ſi vicero, veſtro dono, veſtróque munere poſſidebo: ſi victus fuero, veſtra pietas nihil amittit. imò, vt diximus, lucratur expenſas.*

" contra

" tamen

" Rotgorum.

Quo audito, quamvis ægrè ferret imperator diſceſſum eius, nolens tamen eum contriſtare, annuit quæ poſcebat, magníſque ditatum

muneribus, dimisit à se, senatum populúmque ei commendans Romanum. Igitur egressus vsque vrbe regia Theodericus, & ad suos reuertens, omnem gentem Gothorum, quæ tamen ei præbuerat consensum assumens. Hesperiam tendit, rectóque itinere per Sirmas ascendit, vicinos Pannoniæ. Indéque Venetiarum fines ingressus, ad pontem Sontium nuncupatum castrametatus est. Quúnque ibi ad reficienda corpora hominum iumentorúmque, aliquanto tempore * resedisset, Olouacer armatum contra eum direxit exercitum.

* consedisset

Quem ille ad campos Veronenses occurrens, magna strage deleuit, castrísque solutis fines Italiæ cum potiore audacia intrat, transactóque Pado amne ad Rauennam regiam vrbem castra componit, tertio se è milliario ab vrbe, loco qui appellatur Pineta. Quod cernens Odouacer, intus se in vrbe communiuit. Indéque subreptiuè noctu frequenter cum suis egrediens. Gothorum exercitum inquietat. Et hoc non semel, nec iterum, sed frequenter, & penè molitur toto triennio. Sed frustra laborat, quia cuncta Italia dominum iam dicebat Theodericum, & illius ad nutum res illa publica obsecundabat. Tantum ille * solus cum paucis satellitibus, & Romanis, qui aderant, & fame & bello quotidie intra Rauennam laborabat. Quod dum nihil proficeret missa legatione, veniam supplicat. Cui & primum concedens Theodericus, postmodum hac luce priuauit. Tertióque vt diximus, anno ingressus in Italiam. Zenonisque imperatoris consulto priuatum habitum suæque gentis vestitum reponens, insigne regij amictus quasi iam Gothorum Romanorúmque regnator, adsumit.

* plus

§ 88. Missaque legatione ad Lodo in Francorum regem, filiam eius * Audefledam sibi in matrimonio petit. Quam ille gratè libentérque cócessit, suos filios * Ildebertum, & * Cheldebertum, & Tuidebertum credens hac societate cum gente Gothorum, inito fœdere sociari. Sed non adeo pacis ad concordiam profuit ista coniunctio, quia sæpenumero propter Gallorum terras grauiter inter se decertati sunt, & nunquam Gothus Francis cessit, dum viueret Theodericus. Antequam ergo de * Audefleda sobolem haberet, naturales ex concubina, quas genuisset adhuc in Mœsia filias habuit, vnam nomine * Theodicodo, & aliam Ostrogotho. Quas mox vt in Italiam venit, regibus vicinis in coniugio copulauit, id est vnam Alarico Vesegotarum, & aliam Sigismundo Burgundionum.

* Odelfledam
* Heldibertum
* Childebertum, & Theodebertum
* Adelfleda
* Thiudigosam & aliam Ostrogotham,

De Alarico ergo natus est Amalaricus. Quem avus Theodericus in annis puerilibus vtroque parente orbatum dum fouet atque tuetur, competit Euthari cum * Vviterichi filium, Beremundi & Thorismundi nepotem, Amalorum de stirpe descendentem, in Hispania degere, iuuenili ætate, prudentia & virtute, corporísque integritate pollentem. Ad se eum facit venire, eíque Amalasuentham filiam suam in matrimonio iungit. Et vt ad plenum progeniem suam dilataret, Amalafredam germanam suam, matrem * Theodati, qui postea rex fuit, in Africam regi Wandalorum coniugem dirigit Trasemundo, filiámque eius, neptem suam Amalabergam Thuringorum regi consociat † Hermendefredo * suum comitem inter primos electum ad obtinendam

† Veteric.
* Theoda-
† Herme-

tinendam Sirmiensem dirigit ciuitatem. Quam ille expulso rege eius Transarico, filio Trafstile, retenta eius matre obtinuit. Indéque contra Sabinianum Illyricum magistrum militiæ, qui tunc cum Mundone parauerat, ad ciuitatem cognomine " Margoplano, quæ inter Danubium, " Martianúmque flumina adiacebat, cum duob. millibus peditum, equitibus, quingentis, in Mundonis solatia veniens Illyricianum exercitum demoliuit. Nam hic Mundo Attilanis quondam origine descendens, Gepidarum gentem fugiens, vltra Danubium in incultis locis, sine vllis terræ cultoribus debacchatur. Et plerísque abactoribus, Scamarísque & latronibus vndecunque collectis, turrim quæ Herta dicitur, supra Danubij ripam positam occupans, ibíque agresti ritu " prædans vicinos, regem se suis grassatoribus " nuncupat. Hunc ergo penè desperatum, etiam de traditione sua deliberantem, Petza subueniens, è manibus Sabiniani eripuit, suóque regi Theoderico cum gratiarum actione fecit subiectum. Non minus trophæum de Francis per Hibbam suum comitem in Gallijs acquisiuit, plus x?x x. millibus Francorum in prælio cæsis. Nam & Thiodem suum armigerum post mortem Alarici generi tutorem in Hispaniæ regno Amalarici nepotis constituit. Qui Amalaricus in ipsa adolescentia Francorum fraudibus irretitus, regnum cum vita amisit. Post quem Thiodis tutor eiusdem regnum ipsum inuadens Francorum insidiosam calumniam de Hispanijs pepulit, & vsque dum viueret, Vesegothas continuit. Post quem " Thiodisglossa regnum adeptus, non regnans defecit, occisus à suis. Cui succedens " Hactenusagil, continuat regnum. Contra quem Athanagildus insurgens Romani regni concitat vires. Vbi & Liberius patricius cum exercitu destinatur. Nec fuit in parte occidua gens quæ Theoderico, dum viueret, aut amicitia, aut subiectione non deseruiret. Sed postquam ad senium peruenisset, & se in breui ab hac luce egressurum cognosceret, conuocans Gothos comites, gentísque suæ primates, Athalaricum infantulum adhuc vix decennem filium filiæ suæ Amalasuenthæ, qui Eutharico patre orbatus erat regem constituit, eísque in mandatis dedit, ac si testamentali voce denuntians, vt regem colerent, Senatum, populúmque Romanum amarent, principémque orientalem placatum semper propitiúmque haberent. Quod præceptum quàm diu Athalaricus rex, eiúsque mater viuerent, in omnibus custodientes, penè per octo annos in pace regnarunt, quamvis Francis de regno puerili desperantibus, imò in contemptu habentibus bellaque parare molientibus, quod pater & auus " Gallias occupasset, eis concessit. Cætera in pacis tráquillitate possessa. Dum ergo ad spem iuuentutis Athalaricus accederet, tam suá adolescentiam, quàm matris viduitatem orientis principi cómendauit: sed in breui infelicissimus immatura morte præuentus, rebus humanis excessit. Tú mater ne pro sexus sui fragilitate à Gothis sperneretur, secum deliberans, " Theodatum cósobrinú suú germanitatis gratia accersitum à Thuscia, vbi priuata vita degés in laborib. propriis erat, in regnú collocauit. Qui immemor consanguinitatis, post aliquantum tépus à palatio Ra-

" Margumã planum sup. pra

" Margúmã que

" prædá q. innocẽtes vicinis

" fecerat

" Thudicis Tholosa

" hactenus Agil continet.

" per Gallias

" Theoda. hadum

uennate † abstractam, in insulam laci Bulsinei sis eam exilio relegauit. Vbi † paucissimos dies in tristitia degens ab eius satellitibus in balneo est strangulata. Quod dum Iustinianus Imperator orientalis audisset, quasi susceptorum suorum mors ad suam iniuriam redundaret sic est cõmotus. Eodem namque tempore † de Africa à Wandalis quum per fidelissimum suum †Belisarium patricium reportaret triumphum, nec mora, in ipso temporibus madentibus adhuc armis cruore * Wandalico, contra Gothos per eundem ducem mouit procinctum. Qui dux prudentissimus haud secus* arbitratur Getarum subigere populum, si prius nutricem eorum occupasset Siciliam. Quod & factum est. Trinacriámque ingresso, mox Gothi, qui Syracusanum oppidum insidebant, videntes se nihil præualere cum suo duce Sinderic, vltro se Belisario dediderunt. Quúmq; ergo Romanos ductor Siciliam peruasisset, † Theodahadus comperiens, *Euermor generum suum cum exercitu ad fretum, quod inter Campaniã Siciliámque interjacet, & de Thyrreni maris sinu vastissimus Hadriaticus æstus euoluitur, custodiendum dirigit. Vbi cùm Euermor accessisset, ad Rhegium oppidum castra composuit. Nec mora, deterioratam causam cernens suorum, ad partes victoris cum paucis & fidelissimis famulis conscijs mouit, vltróque se Belisarij pedibus aduoluens, Romani regni optat seruire principibus. Quod Gothorum exercitus sentiens, suspectum * Theodatum clamitat regno pellendum, & sibi ductorem suum Vuitigem, qui armiger eius fuerat, in regem leuandum. Quod & factum est. Et mox in campis barbaricis Vuitigis in regnum leuatus, Romam ingreditur, præmissísque Rauennam fidelissimis sibi viris, Theodati necem demandat. Qui venientes, imperata sibi perficiunt, & † occisum Theodatum regem, qui à rege missus adueniebat, vt adhuc in campis barbaricis erat, Vuitigim populis nunciat. Inter hæc Romanus exercitus emenso, freto, Campaniam accedens subuersáque Neapoli, Romam ingreditur. Vnde ante paucos dies rex Vuitigis egressus, Rauennam profectus, Mathasuentam † filiam Amalasuenthæ, Theoderici quondam regis neptem, sibi in matrimonium sociarat. Cúmque his nouis nuptijs delectatus, aulam regiam fouet Rauennæ, Romæ egressus imperialis exercitus, munita vtriusque Thusciæ loca inuadit. Quod cernens per nuncios Vuitigis † Cumunilam ducem Gothorum † manu armis conferta mittit Perusiam. Vbi dum magnum comitem cum paruo exercitu residentem obsessione longa euellere cupiunt superueniente Romano exercitu, ipsi euulsi, & omnino extincti sunt. Quod audiens Vuitigis, vt leo furibundus, omnem Gothorum exercitum congregat. Rauennámque egressus, Romanas arces obsidione longa fatigat. Sed frustrata eius audacia, post xxiv. menses ab obsidione Romanæ vrbis aufugit, & se ad Ariminensem oppressionem præparat. Vnde pari tenore frustratus, fugatúsque Rauennam se recepit. Vbi obsessus, nec mora, vltrò se ad partes dedit victoris, cum Mathasuenta jugali, regijsque opibus. Et sic famosum regnum, fortissimámque gentem, diúque regnantem tandem † deinde millesimo & trecentesimo anno victor gentium diuersarum Iustinianus Imperator

per

† abijt & postea in insulam
† Amalesuntha plures dies
† de Africa & Vuand.
† Betramũ
* Vuandaloiũ mox super.
* annis tribus
† Theodahadus
* Euermundum
* Theodahadum
† occiso Theodahado rege
† Mathesuetæ filiæ
† Cũm Humilia duce
† Manum armis confertã mittit Perusias
† penè mill. & tricesimo

per fidelissimum consulem vicit Belisarium,& perductum Vvitigem Cõstantinopolim patrici honore donauit. Vbi plus biennio demoratus, imperatorisque in affectu * conuictus,rebus excessit humanis. Mathasuentam verò iugalem eius fratri suo germano patritio coniunxit,imperator. De quibus posthumus patris Germani natus est filius,item Germanus, In quo coniuncta Aniciorum gens cum Amala stirpe,spem adhuc vtriusque generis domino præstante promittit.Huc* vsque Getarum origo , ac Amalorum nobilitas,& virorum fortium facta,ac laudanda progenies laudabiliori principi cessit,& fortiori duci manus dedit: cuius fama nullis seculis,nullis silebitur ætatibus. *Sic victor ac triumphator Iustinianus Imperator,& Consul Belisarius,Vvandalici,Africani, Geticique dicetur, Hæc qui legis , scito me * veterum secutum scripta * ex eorum spaciosis pratis paucos flores collegisse,vnde inquirenti pro captu ingenij mei coronam contexerem. Nec me quis in fauorem gentis prædictæ , quasi ex ipsa trahentem originem , aliqua addidisse credat , quàm quæ legi , aut comperi. Nec si tamen cuncta , quæ de ipsis scribuntur , aut referuntur complexus sum:nec tantum ad eorum laudem, quantum ad laudem eius qui vicit,exponens.

* cõiũctus
* Huc vsque hæc
* sed
* maiorum
* & ex eorum latissimis.

Explicit de antiquitate Getarum , actibúsque eorum, quos deuicit Iustinianus Imp.per fidelem Reip. Belisarium Consulem.

LECTORI

HVNC *Panegyricum Ennodij Ticinensis , vt à quibusdam scribitur.Episcopi,cùm præter natiua vitia,tot aliunde vulneribus scateret,vt non maioris modo otij, sed & integrioris exemplaris ope indigere videretur, lubens sane omittit passurus fui nisi iis quoque satisfactum vellem,qui cum & hoc loco vt Ostrogothicæ historiæ particulam,inseri , & cæteris eius generis laudationibus aliquando adiici cupiunt,quas non adeò meliore fato hactenus toties editas dolent. Cui aliter visum erit , is non tam à nobis propositum, quam vel depositum,vel si malit.ex xij.tab.lege Regia expositum putet.*

Panegericus dictus clementissimo Regi Theoderico ab Ennodio.

* illum * præscribat * referat

* ILLI, Princeps venerabilis, in laudibus tuis * præscribat professio, illum à præconiis propositi repellat consideratio, quem à defensione tua aliquod subtraxit officium. † Refundat tibi generalitas rebus obligata sermonem, dum inæqualis vicissitudo compensat laudibus, quòd adepta est de sudore. Armis tuis libertas obnoxia, quod solum potest, hilaritatem didicit annunciare præconiis. Tuum est, inclite, deuotioni pretium dare, quā intelligis vires subditorum non posse transcendere. Erit dispensationis sacræ, de famulis æstimare quid exigas, in quibus † cognoscis totum tibi militare quod præualent. Propriis maiestas tua oblationem literariam dignetur altaribus, quia ne senescat claritudo operum, aduocanda sunt linguarum exercitia. quid egeris, ne vetustas sibi vindicet, obliget catena † refertarū disciplinarum. Eis quietem vos tribuetis, per quas vobis cōtinget æternitas. Nihil amplius cœlestis dispēsator arcani ab humanis poscit ingeniis, nisi vt intelligant quo veniat auctore quod sapiunt. Inter Deos, † proximè, agnouisse qui præstitit, reddidisse est beneficium, quod descendit à superis, sola † animorum licet mercede taxari. Fabricator mundi ad potiora munera modulatis inuitatur eloquiis † discite si non præmii loco " opifici lingua blanda adiungitur, quod de sacrario mundi pectoris laudatio debet principalis effluere. Nec solum linguæ nitorem postulat † commemoratio numinis tui, bona adferenda conscientia. † In diuinis obsequiis, feriato ore, peragit mens serena sacrificium actuum munitus claritate in † æthereo cultu etiam mutus obsequitur. Ergo & me titulus qui obstare putabatur, inuitat. Vtinam mundior professio habeat concordiam cum secretis, nec dissentiat splendor cordis à corpore. Salue nunc Regum maxime, in cuius dominio saporem suum ingenuitatis " vigor agnouit. Salue status reipublicæ, nam nefas est † speciatim à te simul collata narrare, & vnius bona temporis verborum † diuisione discernere. Si bella Regis mei numerem tot inuenio quot triumphos: congressui tuo nullus hostium, nisi qui laudibus adderetur, occurrit. Militauit trophæis, qui restitit voluntati. Nam semper aut pietati tuæ peperit subiectus gloriam, aut qui præsumpsit; tela virtuti. Qui te in acie conspexit, superatus est: qui in pace, nihil timuit. Nec promissio venerabilis claudicauit inter prospera, nec passus est moram vigor in præliis. Gallis tuus multo vallatus obstaculo, & cotidianas victorias vidit: & " professionis detrimenta non attulit: sic inimicorum, interclusus agminibus, vt negaret assessum: sic tuo patefactus impulsu, quasi hostium prouidentia nil noceret. Hæc si fœlicitati tuæ adscribenda sunt est plena dos principis omni honore augustior: si labori, prima dextris omnibus contra naturam certamina.

* agnoscis

† referentium

† proximus † hymnorū licet meres † dicere † Opifici suo lingua blādiatur, iungitur † commemorationē in iis tui bono adfer. † In his † æthereo

" Vigor se † separatim † diuisiones

" profectionis

tamina suscipiens, ne resistendi spes relinqueretur inimicis, varias tibi loco principe cœli leges terrarum munimina, fluminum superba subdidisti. si mentior vnquam dispositis tuis, impedimentum exhibuit †ardore vt frigora, si †tu more gurgitum, si bibēdi necessitate constrictus es, si Alpiū juga conuexi poli sublimitate sociata cursibus tuis attulere tarditatem. Nescierunt resistere quos deuictis locorum munitionibus inuenisti. † Quin, securos faciunt interrumpta quos protegunt, & laxatis in otio animis viuunt "qui tutiora possident. Aduersus te nec campestris habitatio pares protulit, nec quos amplexa sunt inuia, nisi exciterunt simplices, à depręedatione subduxit. In possessione tua positus, sine formidine diuitias indicauit: nec rebellem "iuuit, si pauper innotuit. Nemo indignationi tuæ nisi humilitate subtractus est, cum in sociorum profecisset numero qui rogauit. Non tibi ignotus est algor Scythiæ. non " Meroe æstum, vt alterius possessor orbis, ignoras. Didicisti vniuersa subigendo, quæ nobis vix auditu patuerunt. Hæc quidem majora sunt homine: sed qui ad mundi paratur gubernacula, necesse est vt vniuersis veniat cardinibus institutus. Nimis velociter tempus maturæ laudis arripuit, & quasi non in primordiis fluuius etiam torrentis fatiscat ingenij, sic per narrationis famem fruges perfectæ ætatis inuasi. Laurearum ordines quærit, qui & celeritate earum superatur & numero? Citiùs à te inuictissime insignia quæret, eximius impleta sunt, quàm dicantur. Quis ferat ingestorum suorum elocutione torporem, quem in actione non pertulit? Educauit te in gremio ciuilitatis Græcia, præsaga venturi, quem ita" ingens vitæ limen erudiuit, vt, dum adhuc de puero haberet hilaritatem, mox "eum sequeretur securitas de tutore. Adhuc in cano flore degebat, adolescentiæ, nec virtutum messem lacteus ante experimentum culmus attulerat, adhuc blanda erat imago pubescentis nec " tingens faciem lanugo vestiebat, quando æui purpura & flosculus superuenientis imperij promittebat sollicitis de gratiæ commutatione terrorem: Cùm ad probationem " ruboris & clementiæ tuæ ruptis vinculis furor "emicuit, & euiscetatos diuturna quiete mentis occasionis pabulo subjugauit. Pulsa est exemplo principalis vrbe reuerentia, & in vacuam possessionem nullo adscitus sanguine Tyrannus accessit, qui aula potius definiuit, postquam metu hostes suos debellauerat, nihil superesse quod gereret, cùm animos tuos sine annorum suffragio impulit lux naturæ, ne aut causa melior te coram posito subjaceret, aut non beneficium necessitatis tempore redderes, quod pacis acceperas. In ipsis congressionis tuæ foribus cessit inuasor, cùm profugo per te sceptra redderentur, de salute dubitanti. Ventilemus historias, interrogentur annales; Apud quos constitit refusum exuli, quem cruore suo rex genitus emerat principatum? Castrensis gloria turmarum participatione dispergitur, nec ad vnum referri potest quod venerit collatione multorum. Singularis boni fructus est ambitionis refrænatio, illo maximè tempore, quo, sine opinionis damno, possis adquisita, retinere. " Par te, inclite Domine, laus "respicit dona-

" Ardor aut frigus.
† tumore.
† quia
"al. qui potiora possederunt.
" iuuet.
" Merdenæ aut anhelū æstib. cancrum.
" ingressū
" eam
" fingens
" roboris
" miscuit. al. leg.
" Per te:
" respicit &

ti diadematis & defensi. Si te illarum rector partium non amauit, perculsę præfuit reipublicæ: si dilexit, obnoxius. Visus es in tuorum fidem meritorum teste purpurato. Iam tūc in jus tuum se palatia ipsa* contulerant. Nemo credit non te posse ad quem voluisses transferre quod redderes.* In exigendis præmiis, quasi sufficerent ad vicissitudinem operū tuorum, fasces accepisti:"non quo tibi accederet genius de curuli, sed vt de te precium"palmarum mereretur. Quis hanc ciuilitatem credat? inter familiares tibi viuere plena executione virtutis.* Ille vnus habuit consulem, qui rempublicam, non tam solicitudine, quàm opinione tueretur, quò in * figmentis posito quæ ab hostibus sumpta"fuerunt, arma tremuerunt,"quò talis contigit sorte"rectoris, qualem dedit ab ipsa mundi infantia regum examinata claritudo. Nolo per casus errare"dominatuum: in tuo stemmate probati sunt qui reperti Serranum Scipionibus aratra pepererunt, qui dum grandia sulcis semina commendaret, honorum ei messis oborta est. Sed minùs diligo prospera, quæ sumūt à desperatione principium. Vix paucos contigit degenerare nobiliter, cum familiæ tuæ debeas actus generis nobiliter custodiri. Quid mihi vetustas" objicias agrestia membra paludamentis decorata? Ego tibi quod admirationē vincat, oppono principem meum"ita ortum, vt illum non liceat improbari, ita agere quasi inter imperatores adhuc precetur adjungi. Sed quid faciam, cui fœcunda actuum tuorum seges occurrit, vbi vniversa eligentem superant? Nescio quas aristas horreis inferam, quas reliquam. Stat ante oculos meos Bulgarum ductos"Libertatem dextera tua adserente prostratus: nec extinctus, ne periret monumentis; nec intactus, ne viueret arrogantiæ: in gente indomita domesticus adstipulator superfuturus roboris tui; qui si sufficiens letho vulnus excepisset, personam viceras; quod in luce subsistit, submisit originem. Hæc est natio, cujus ante te fuit omne quod"valuit, in qua titulos obtinuit, qui emit aduersariorum"sanguine dignitatem: apud quam campus est vulgator natalium. nam cujus plus rubuerunt tela luctamine, ille putatus est sine ambage sublimior, quàm ante dimicationem "tuam contigerat agnouisse resistentem: quæ prolixis temporibus solo bella consummauit excursu. Hos non montanæ strues non fluminū objectio, non negati egestas alimenti in arctum necessitatis lege continuit, dum credūt satis esse ad delicias equini pecoris lac potare. Quis ferat aduersarium qui pernicis jumenti beneficio currit & pascitur? Quid quod & illis animalibus indicunt studiosè famis patientiam, per quæ esuriem vitare didicerunt? quemadmodū fit, vt è jejunæ cornipedis sessor visceribus cibos extrahat, quos illa, nec conderet, diligentia instruente prospexit? His antè mundus peruius esse credebatur: nunc illam sibi tantùm orbis partem interclusam æstimant, quam tueris. Cui sim multa transcendo, ne pigrioris styli vitio" seriùs aduenias, ne Romanæ fax curiæ diu in vmbra coacta tardius elucescat. Inter vitæ tyrocinia & triumphorum maturitatem, pectori sacro affectum nostri cœlestis, fauor infudit. Iam diuturnæ quietis dispendio, per gubernantium vtilitatem, potens terra consueuerat, iam

attulerat

* contulerent

* Sed parcus in exigendis

"nō quòd

" palmata

* ille annus

* lictoris

" fuerant

" quando

" lectoris

"dominātium

" subjicias

"al. leg. ita ornatū vt um

" libertatem

"voluit

"sanguinē

"tuam nō contigit.

" serui.

attulerat publicis opibus pax intemerata defectum; cum apud nos quotidianæ deprædationis auctus successibus intestinus " populator egeret: "populato-rege
qui suorum prodigus, incrementa ærarii non tam poscedat surgere vectigalibus, quàm rapinis. Sæuientem " ambitum pauper dominus odiosa " ambitu
effusione contraxerat. Sed nec defraudatis viribus quod minuebat opulentiæ tuæ jungebatur affecto. Tunc enim ausæ angustia in arctum res priuatas egitabat, nec micare vsquam scintillas famulantium extinctus tyranni fomes indulserat. Metuebat parentes exercitus, quem meminisse originis suæ admonebat honor alienus: nam ire ad nutum suum legiones & remeare " pauor algidus imperabat. Suspecta enim est obedientia " pauore
quæ famulatur indignis, & quotiens † prælatos conuenit conscientia stirpis vltimæ, & illud metuunt quòd timentur. Nata est felicis inter vos † prælatus
causa discordiæ, dum perduelles animos in propinquorum tuorum necem Romana prosperitas inuitauit. Generata † est inualidis causa certandi, & ne " vel in negotio perituris veniret fiducia, pars fugacium prælia concitauit. Tunc à te commonitis longè latéque viribus, innumeros † est ab " ab
diffusa per populos gens vna contrahitur: " migrante tecum ad Ausoniam mundo, nullus præter parentem iter arripuit. Sumpta sunt plaustra " & migrante
vice tectorum, & in † domos instabiles con fluxerunt omnia seruitura necessitati. Tunc arma Cereris & soluentia frumentum bobus saxa trahebantur, oneratæ fœtibus matres inter familias tuas oblitæ sexus & ponderis, parandi victus cura laborabant. Tunc in campo hiems & iugi pruinarum candore velata cæsaries, barbam stiriis implicuit crine possesso, † domus
Nam quod diligentiùs indumentum matrona neuerat, durante gelu vt adhæreret corpori frangebatur. Pastum agminibus tuis aut indeuotæ nationes, aut educata lustris fera suggessit. Inter hæc, quæ tibi cum glacie aut ardore cesserunt, † vna certaminis tui † linea summotenus libet † vnam
attingere. Vlca fluuius est tutela Gepidarum, quæ vice aggerum munit † lineam
audaces, & in iugorum † morem latus prouinciæ quibusdam muris † more
† complectitur nullo ariete frustrandis. Ad hunc te callis tui rigor † amplectitur
adduxit, vbi pro legatis & gratiæ postulatione obsidendi † animi gens † animo
diu inuicta properauit. Cùm penè cohortes tuas ante inimicos famis necessitas obsideret, dic quaso, clementissime Domine, quid præter te spei erat residuum in populo arenæ aut syderibus comparando? instantibus Gepidis, amne, pestilentia, iter quod declinasset fugiens, contra nudatos vagina gladios transuolasti. Nullius inscii merla cœno hæsere vestigia. Nullus vitæ prodigus periculum ignarus incurrit: vincitur humanæ mentis auctoritas præuisione discriminis: labascit fortium conscientia, quotiens formidanda oculis ingeruntur Stetit ante indomitam iuuentutem * certa de mortibus optio, cùm * certa de
nulla videtur securitas de salute. Quid Catonem extulistis prisca monimenta, quod per Lybicas Syrtes duxit exercitum, dum humanas neces ludibria faceret esse serpentum? vel cùm, sine virtutis pretio, educatum cœli vaporibus veneni frigus expertus est? Neminem contigit Cylindros antè videre quàm exitium, dum per flumen prodigiosum, è corpo- moribus

euolarent ris fabrica, vt adsolent, animæ in auras † volarent. Non cum viri fortis laude perimitur, qui vnde veniat nescit occasus. Nec illius militis cuneis tuis fortitudo comparanda est, nec par est in duce sapientia. Illum ciuilis belli furor agitabat: te orbis domina ad status sui reparationem Roma poscebat. Sed quid differo, quod tibi euentus dexter exhibuit? Cesserunt confertissimis hostium tuorum turmis, quos * vlterior ripa susceperat. † Vrgebatur telis vorago, & quos irruptio non tenebat, ieiunas " pectore crates acta validioribus lacertis lancea transmeabat: cùm inter naufragia terrena & cruoris vndas, inuictissimus ductor apparuit tali muniens adstantes alloquio: Qui in hostili acie viam desiderat, me sequatur. Non respiciat alterum qui dimicandi poscit exemplum. Virtus multitudinem non requirit. Ad paucos vadunt bella, bellorum fructus ad plurimos, de me æstimatur exercitus, & in his quæ gessero gens triumphabit. Attollite signa, per quæ, ne lateam prouidetur. Nouerint quē petant: aut cuius iugulis adquiescant. Qui congressui meo † occurrerit, nobilitetur exitio. His dictis poculum causa popiscit auspicij; & laxatis in prælium habenis effusus, vt torrens sata, vt leo armenta, vastasti. Nec concurrens quisquam substitit, nec euadere potuit insequentem. † portabaris per vniuersa iam deficientibus telis; adhuc ita crescente: exemplo Gepidarum versa conditio est. Palantes visi sunt mutata sorte victores. Nam tu venerabilis qui incomitatus gustum luctaminis arripueras, vallatus militibus incedebas. Cæsa est multitudo aduersaria, donec paucos eriperet nox vicina: dum ad vaga horrea copiis vrbiū referta veniretur, quæ non solum satisfacerent necessitati, sed subleuarēt inter deliciarū secūda fastidium. Ita prosperis tuis militauit aduersitas, & contra famem tuorum, excursus pugnauit hostilis. Vicit † inuidiam inimica congressio: nec redisses ad valetudinem, si certamina defuissent. Hæc de innumeris actibus, in ordinem digesta sufficiant. Transco Sarmatas cum statione migrantes, & plebem conflictuum numeratam sileo de trophęis. Tibi cum rectore meo Odouacre occurro, qui vniuersas contra eum nationes, quasi orbis † concussorem exiueras. Tot reges tecum ad bella conuenerant, quos sustinere generalitas milites vix valeret. Deprehensum est varias esse mentes coaceruatæ multitudinis, nec spem victoriæ venire de numero: adhuc tuorum dexteræ de præcedenti tabe titubabant, nec peragebat votiuos impetus membrorum imbecillitas: sufficit, tamen vnum velle pro viribus, & indiscretum consilium, de inimicis loco roboris attulit vltionem. Non te castra longo munita tempore, non fluminis profunda tenuerunt; datum est hostibus tuis vallum † instruere, non tueri. Repente æquora fugacium discursus obnubit, per quæ † superandam domesticam tempestatem obeuntibus indixisti. Interea acies tua aspectu consummauit prælia, non labore. Illic tibi fores reserauit felicitas, manifesto detegens, quod qui primore loco cesserant, secunda eos luctamina non manerent. Sed instruxit rursus in deceptione sui mens vaga conflictum, dum apud Veronam tuam apparatum nubeli laxi manibus pugnas instruebatur impendiis. Nihil fortius

* vberior

† vrgebantur

" pectorum

† occurrēt, nobilitentur

* portabare

† inediam

* cōcussor

† construere

† superandum.

aduersarijs

aduerſariis tuis ante aciem : ſed † cum belli concinuerunt claſſica, nihil infirmus. Maxima in luctaminis promiſſione virtus, & ſi ſuffi ceret lingua pro dexteris, copia ſumma verborum. Electus eſt locorum ſitus, non tam congreſſui vtilis, quam pauori, † prouidente ne aſcriberetur caſui prima diſceſſio perfugarum. Et tamen candida Reipublicæ fortuna perurgebat, ne cœpto deſiſteres. Itineris tui permenſus interualla conſpexiſti ignes hoſtium, aſtrorum more rutilantes, & ſi aliquando tibi fuiſſet nota formido in abruptum te pendere didiciſſes: Nunquam animi tui ſtatus aut ſecundarum rerum tumore elatus eſt, aut dubiis adquieuit. Inſtabat certandi dies multis tenebras † allaturus. Cùm primum aurora bigis in croceis ortum jubaris indicauit, cùm de Oceani lymphis Solis flamma ſurrexit, jam raucum buccinæ continebant, jam te ſui oblitus, quærebat exercitus, qui dum munimentis calibis pectus includeres, dum ocreis armarere, dũ lateri tuo vindex libertatis gladius aptaretur ſanctam matrem & venerabilem ſororem, quæ ad te diligentiæ cauſa conuenerant, dum inter ſpem, & metum fœminea ſollicitudo penderet, dum de euentu attonitæ vultus tui ſidere paſcerentur, talibus alloquiis confirmaſti. Scis, genitrix, partus tui honore vniuerſis nota nationibus, quod natalis mei tempore virum fœcunda genuiſti : dies eſt quo filij tui ſexum campus adnunciet. Telis agendum eſt, vt auorum per me decora non pereant. Sine cauſa parentum titulis nitimur, niſi propriis adjuuemur. Stat ante oculos meos genitor, de quo nunquam fecit incertum me fortuna ludibrium, qui † dextros ſibi ipſe peperit valetudine exigente ſucceſſus. Hoc oportet duce contendi, qui omnia incerta non timuit, ſed ipſe ſibi ſecunda conſciuit. Vos tamen elaboratas veſtes & liciniorum † tormenta deuehite; cultionem me acies ſuſcipiat quam feſta conſuerunt: qui me de impetu non cognouerit, æſtimet de nitore. † Inuitat cupidorum oculos honor indumenti, " preciosior, ſpecies" † feriendas exhibeat. Habeat laboris ſolatium, cui jugulum meum fortuna præſtiterit. Inhient jacentes ſplendori, quos non contigerit videre pugnantem. His dictis excipit te tergo ſonipes, tuorum deſideriis inquietus. Sed dum indulſiſti " affectibus inimica legiones tuæ premebantur inſtantia. Dediſti inertibus fiduciam dum moratis, & hoc credo, prouiſione cœli ſolum, ne deberetur multitudini quod viciſti. Protinus aduentum tuum indicauit hoſtibus populus occiſorum : executorem prodidit cædis enormitas. Sed nec illis remedia defuere conſueta. Continuo alas, quas tribuit formido, ſumpſerunt, curſu præcipiti, interitum metu mortis eligentes. Qui me veritati neſcit obſecutum, "Athesis vndas videat tua " vt copulatas ex ipſiſſe cadaueribus : & dum " tu faceres gurgites de cruore, in parte alia ſiſtebatur impetus fluentorum. Itaque ne enſibus non ſufficeres, pro te & lympha militauit. Salue fluuiorum ſplendidiſſime, qui ex majore parte ſordes Italiæ " eluiſti, mundi fæcem ſuſcipiens ſine diſpendio puritatis. Ecce ille tectus armatis campus enituit humanorum oſſium candore nobiliſſimus. Habemus quotiens, vetuſti doloris vrgemur memoria, quod tueris. Scænam pulcherrimam ſeruet terra ſu-

† bellicum cecinerũt
† prouidẽtes
† allatum
† dextrum
† ornamẽta
† inuitet
† precio, ſorum
" feriendũ
† ferien-dos
† affatibus
" à cæſis
" vice opulentas
" tumefacies. †
" del uiſti

bl mis tandiu maneat quod passi sunt, quamdiu deleat oblivio quod fecerunt. O vtinam voracibus abripere aliquid bestiis non liceret, Perit desiderabili spectaculo, quod acquisiverint furta belluarum. Illic velim vt ætatis immemor Roma commeares. Si venires lassantibus tremebunda vestigiis, æquum gaudia commutarent. Quid semper delubris immersa concluderis? hic actum est vt plures habeas consules, quàm antè
*quæ dubia narrantibus elegit. videris candidatos. Agnosce clementiam Domini tui. Saporem te voluit haurire triumphorum, * † quem dubia licet nescire certaminum. Ecce iterum ad deditionem sibi cognitam hostium letho debita pars concur-
† quam rit, & cùm excessissent occumbentes numerum, ad seruitium tamen armis instructa radiantibus agmina conuenerunt. Flexus est animus tuus, pronus semper ad veniam. Credidisti quod finem adsuescerent magisterio necessitatis quam nunquam exhibuerant studio conciliante Principibus, seruauit: tempore regum præcipuè quod abjecisti sa-
† cautionē cramenti confidentia † auctionem, pependimus anxij, ne mererentur quos de hostibus tuis receperas, non perire. Gratias tibi mundi
* à veterno arbiter Deus, qui conscientias * æterno errore possessas ad vltores gladios impulisti. Puderet me recensere leuitatem originariam, nisi eam viderem tuis laudibus obsequentem. Quid dissimulo gesta perse-
"cos qui? Libuit " eis rursus tendenti inermem dextram Odouacri regna polliceri. Innotuit illico rebus in luce deprehensis hostilium error animorum, aduocasti prouidentiam actuum tuorum comitem, & ne impunita esset libido discurrentium, vltionis vexilla concutiens, fecisti consiliorum participem in secretis populum jam probatum. Neminem aduersarium agnouisse contigit, quod tecum pars mundi potior dispone-
"vox bat. mandata est per regiones disiunctissimas " nex votiua. Quis hæc præter supernam voluntatem præstitit, vt vnius ictu temporis, effunderetur Romani nominis clades longa temporum improbitate collecta?
" Grates Hic quo me vertam nescio: " Gratias referam, qui suscepi officium laudatoris, an arreptum præconiorum tuorum iter ingrediar? Consumpta res est prospero fatalique bello: succisa est Odouacris; præsumptio, postquam eum contigit de fallacia non iuuari. Quid Herulorum agmina
" fui "vt " hic commemorem? qui ideo aduersus te deducti sunt, vt fusa agnoscerent " te etiam in propriis sedibus quem timerent. Egit causas longæ quietis tuæ furor alienus. Taceo vbi tibi injuncta est pax diuturna Burgundio, quando sic fœderibus obsecutus es vt deputatur, quod viues, feriatur constantiæ non pauori. Illud quoque quis patiatur notitiæ perire, quod bono fœlicitatis tuæ concurrentia inter se vidimus tela perfidorum, & inimicas acies, te occupatum in aliis, pia congressione cecidisse? Quoties tibi vicit, qui contra te sumpserat vota pugnandi? dicat
* Fridericus * Fredericus, qui postquam fidem læsit, hostes tuos interitu comitatus est, contra illos arma concutiens, quibus fuerat errore sociatus, quando nata est inter sceleratos de hoc quod intelligebant se vnum velle, dis-
* reos euenire cordia. Adsit diuinitas, & beneficia sua in æuum producat: qua disponente votiua inter * eos euenere litigia. Nam Fridericus* postquam

tibi de

tibi de aduersariis tuis peregit triumphum, de se præbuit. Trahit me ad aliam partem venerabilium pars magna meritorum. Video † insperatum decorem vrbium cineribus euenisse, & sub ciuilitatis plenitudine palatina vbique tecta rutila e. Video ante perfecta ædificia, quàm me *contigisset dispositа illa ipsa mater ciuitatum Roma " inuenisset marcida senectutis membra resecando. Date veniam Lupercalis Genij sacra rudimenta, plus est occasum repellere quàm dedisse principia. Huc accederet, quod coronam Curiæ innumero flore velasti. Nullum de honoribus tetigit desperatio, quem iuuerunt deprecantem bona conscientię, nescit de effectu petitionis dubitare, qui splendidis inops meritò, non rogauit. Aut boni sumus præposito nostro, aut tuo informamur exemplo. Creuerunt reipublicæ opes cum priuatorum profectibus nusquam in aula tua "ambitio, & opum vbique diffusio est: nemo indonatus absedit, & nullus incommoda proscriptionis ingemiscit. Legationibus tuis inest viget immortalis, mandatorũ ordinem digeris, priusquam legatos aspicias: nec replicationibus reperiuntur contraria, nec objectionibus facilis occurrit resolutio. Excubat pro armis opinio principalis: otia nostra magni regis solicitudo custodit. Nec tamen desistis castella propagare, curas tuas in longum producens. Nec viri fortis in te deest securitas, nec cautela metuentis. O geminam in vno principe virtutum plenitudinem, quæ " Dominum resignat auctorem, quia non habet inter homines à quo videatur sumpsisse quod exhibet. Sed ecce, rursus post quietem solidam ad acies verba reuocamus. Iterum ad excubias vocat eloquium. Sirmiensium ciuitas olim limites Italiæ fuit, in qua seniores Domini excubabant, ne "coacerbata illinc finitimarum vulnera gentium, in Romanum corpus excurrerent. Hæc postea per regentium neglectum, in Gepidarum iura concessit, * " hinc cotidiana insultatio & incomposita legationum frequentia mittebatur. Vrebant animũ principis dolosi blandimenta commenti, & circa alios Gepidas, quorum ductor est " Gunderit, intempestiua Traserici familiaritas. Credebas in tuam injuriam " redire, quia diu licebat Italiæ possessionem te dominante retineri. Nec sufficiebat consolatio, quòd eam tu non perdideras: cum immensus esset dolor, cur illam retentator non inter dominationis tuæ exordia reddidisset. Minui æstimas, quod non crescit imperium. Postquam tamen liquido Traserici patuere commenta, Gothorum nobilissimos " pitzia, Herduic, & pubem nullis adhuc dedicatam præliis destinasti, vt si oblatis pactionibus adquiesceret, semel * in vasa locorum potiretur arbitrio. Sed vsus inconstantis fœlicitati tuæ obsecutus est. Fugit sponte aliena, & sine impulsu exercitus tui deseruit quod debebat. Continuo. * pitzia (qui & de te euentus vtiles sumpserat, & consiliorum momenta * deliberat) non adquisitam esse terram credidit, sed refusam: nec rapinis, vt lucratiua, populatus est, sed dispensationibus seruauit vt propria: quibus ibi ordinationem moderantibus per fœderati Mundonis adtrectationem Græcia est professa discordiam, secum Bulgares suos in tutela deducendo, quibus inter Martios conflictus ac * teli

† insperatã
* cõtigisset
" iuuenescit
" ambitio
" al. Deum
" coacer-uata
* nec
" vti
" Gunderica
" perire
" Brahaberdius
* inuaso, locor.
* Pitia
* librabat.
* sagittæ

vice vsu minitatur. Tunc Mundo credens ad præsidium sufficere, si cohortes tuæ quid paterentur, agnoscerent, pernicibus nunciis periculi sui fidem commisit, qui ante defensores inire pro partibus suis conspexit certamina quàm moliri didicisset. Vt tamen eminus * Pitzia indomitam Bulgarium juuentutem speculatus est ardentes ad † vlciscendum impetum potioribus verborum amauit incendiis. Meministis, socij, cuius ad hæc loca commeastis imperio. Nemo absenteis credat regis nostri oculos, pro cuius fama dimicandum est. Si cœlum lanceatum imber obtegeret, qui fortius telum jecerit, non latebit. Ferro pectora immergite, vt veniat de horrore vitæ spes manifesta victoriæ. Credo regij testem roboris iam defunctum, nec † tu peresse qui illi, quem * habeamus dominum, consueuerat in licare: aut forte gentem nostram dedignantur æstimare de principe. * Intelligant ab eo fluxisse quod gerimus nec liceat illis quod rector noster transmisit ad originem vni tantùm debere personæ. Hæc eloquia lituis commutauit, continuo, vt adsolet, ater nimbus rectis crepitantibus procellarum mugire discursum, sic se præcipitem plebs Martis immiscuit, incerta diu conflictus lance titubauit, dum par ex vtroque latere pugnādi " surrexisset asperitas. Concurrebant duæ nationes, quibus nunquam inter gladios fuga subuenerat. Miratæ sunt mutuo sui similes inueniri, & in humano genere vel Gothum resistere tam audere, vel Bulgares. Interea, dum anceps esset fortuna certaminis, & pennatæ mortes sibi æthera vindicarent, superauit nostri memoria principis, dum agerent vt singulorum apud eum merita campus adsereret, versa est in fugam natio punita grauiùs quòd euasit. Tellus excita tremuit concussione cornipedum. Cum ingenti lamentatione properabant, postquam viderent non esse se dubios de salute, Cœli arbiter Deus, munera collata multiplicat. Illi nunquam dubij de triumphis, illi quos suspexit vniuersitas, perditis bellorum signis & perculsi incolumitate discedunt, terque & quater beatos esse clamitantes quos oppetere contigisset. Quid strages militum revoluam, & Sabiniani ducis ambitionem turpissimam, cum à ratione diuidatur retexere ex erminatis patrociniis quid euenerit indefenso? Tunc me videretur celebrandus sæculis † Pitzia non tam militasse gloriæ, quàm cupiditati, liquit feris aut auibus, campi laborem, cùm ieiunum militem opulentis detrahere cadaueribus nihil † juberet. Sed hæc quibus linguis sufficienter explicanda sunt? qua poterunt " facundia doceri? Diu tu vicisti in vniuersis congressibus: nunc † incipies in obsequio habere victores. Interea ad limitem suum Romana regna remearunt.

" Dictas more veterum præcepta Sirmientibus, de sui per vicinitatem tuam dubitant, qui hactenus nostra tenuerunt. Quid castigatas Wandalorum venditis parentibus eloquar deprædationem, quibus pro annua pensione satis est amicitia tua, euagari vltra possibilitatem nesciunt, duce sapientia affines esse meruerunt, quia obedire non abnuunt. Hæc de " gestorum tuorum cumulis, majore voto quàm eloquentia, strictim degustare placuit, melioribus intacta derelinquens. " Video qui

*Pitzia
† adolescentum impetus
† superest
* habebamus
* intelligebant
" surrexit asperitas
† Pitia
† iuuaret
† facundię dote resecari
† incipiēs
" Dictat
" digesta replicaui
" Videto quia

qui me vincat facūdiā: nemo circa te transcendere valebit affectu. Habes hanc deo inspirante mansuetudinem, vt te plus credas posse diligentia quam timore. Excellentia bona sunt gloriæ tuæ inserta monumentis, vt cùm te reges metuant, ament famuli: nam quæcumque tibi mitiris subiectorum viribus dari imperas, † credes posse denegari. O regem omni tranquillitate compositum, qui deuotioni nostræ imputat, quod impendimus seruituti? Quid, quod à te Alemaniæ generalitas intra Italiæ terminos sine detrimento Romanæ possessionis inclusa est? cui euenit habere regem, postquam meruit perdidisse. Facta est Latiaria custos imperij: semper nostrorum populatione grassata: cui feliciter cessit fugisse patriam suam Nam sic adepta est soli nostri opulentiam, adquisita est iis quæ nouerit lingonibus tellus adquiescere. Quamvis nos contigerit damna nescire, sub te vidimus euentus optimos de aduersitate generari, & fieri secundorum matrem occasionem periculi. Vluis liberata gratulatur terram incolens, quæ hactenus dehiscentibus domiciliis solidiori † ichenem mergebat Beneficio par fuit etiam vt eloquentiam laudis præmiis incitares, ne adoreas tuas silentio perderemus. Nullarum artium cessat industria: solers vbicumque latet, inquiritur. Magistratum, etiam si longè degluerit, exiget qui meretur, nunquam absconditur, quem prodiderit innocentia. Dum subtilis arbiter non placares † voces edactibus parentum nostrorum, qui occubuerunt, apud te bene acta seruantur, cuius mansuetudine tua fides innotuerit, hereditatis jure, quod auctori debueris, soboli mox refundis. Habemus de maiorum obsequiis fructum, & tamen de excessibus supplicia non timemus. Finitur indignatio moderata cum homine, cùm propter retributionem quærat tua pietas successorem. Restant adhuc multa quæ dicerem, sed inter plures actuum tuorum præcones conuenit illibatum aliquid reseruari. Debent tibi veneranda studia quod loquuntur. Amauerunt †prædecessores tui inscitiam, quia nunquam laudanda gesserunt. Sordebat inter aratra faculdissimus: & quod peritia dederat, jus negabat: mutuo mœrebant actore tribunalia, nec vlla concedebatur palma dicenti. In casu negotiorum mutabat euentus, quādo literis † ingenuis non dabatur: vnus vbique ingenia mœror oppresserat: quia atterebant otia eloquentium facultates, pompam seniorum edax negligentia possidebat: nec accendebatur tyro æmulatione sectanda. Vide diuitias sæculi tui. Tunc vix fora habuere præfectos: nunc Ecclesia dirigit laudatorem. Erat nunc & cothurnatis relationibus Alexandrum jactet antiquitas, cui famæ opulentiam peperit dos eloquentum, vt per adiutricem facundiam videatur crescere rebus mendica laudatio. Regis nostri merita solatium non postulant adferentis. Minora sunt eius veris actibus, quamvis aucta sint veterum gesta mendaciis. Simulastis, Poëtæ, grandia: sed fateri vos conuenit præsentem dominum gessisse † priora. Pellæus ductor præconiorum suorum summam Chœrili voluit constare beneficio, ne fallendi votum multitudo deprehenderet, & fieret testis impudentiæ, qui adsciscebatur in adstipulatione victoriæ, Nihil detraho senioribus, quos præcipuos habuisset anti-

† credas

* solidiori sic emergebat beneficio.

† voce sed actibus

† al. prædecessores tui

† genius

* potiora.

quitas, nisi Romani nominis erectio te dedisset. Illum veræ religionis, ignarum obtinuit erroris mater iustitia: te summi Dei cultorem ab ipso lucis lumine instructio vitalis instituit. Nunquam " amplificat laboribus tuis quod euentus dexter obtulerit, scis in te curam, penes Deum perfectionis esse substantiam. Agis vt prospera merearis adipisci, sed " potius vniuersa adscribis auctori: exhibes robore, vigilantia, prosperitate principem, mansuetudine sacerdotem. Quid frustra? maiores nostri Diuos & Pontifices vocarunt, quibus scepta collata sunt. Singulare est actibus implere sanctissimum, & veneranda nomina non habere. Rex meus sit iure Alemanicus, dicatur alienis, vt diuus vitam agat ex fructu conscientiæ, * nec requirat pomposæ vocabula nuda jactantiæ, in cuius moribus veritati militant blandimenta maiorum. Vellem, fateor, ad orationis terminum; victus gestorum tuorum enormitate, descendere, & nouellas adoreas, hebetatus priscorum luce, transire. Quemadmodum si ætherij axis in numerum redigere ornamenta voluissem, & trionum fulgore comprehenso, cœli decorem impotenti lingua † describerem, cederet diuino splendori mortalis obscuritas, iubaris lampadi non sufficeret humilium scintilla sermonum. Hæc me conditio signat imparem, quæ testata est obsequentem. Nam illud quo ore celebrandum est, quòd Gerici instrumenta roboris, dum prouides ne interpellentur otia nostra, custodis, & pubem indomitam sub oculis tuis inter bona tranquillitatis facis bella proludere? Adhuc manent in soliditate virium victrica agmina, & alia iam creuerunt. Durantur lacerti missilibus, & implent actionem fortium dum jocantur. Agitur vice spectaculi, quod sequenti tempore poterit satis esse virtuti: dum à pueris hastilia lenta torquentur, dum arcus quotidianæ capitum neces, longius † diriguntur. Vrbis omne pomerium simulachro congressionis atteritur: agit figura certaminum, ne cum periculo vera nascantur. Ad hæc quis credat vnum pectus posse sufficere, vt per † procinctos indomitus vincat in præliis, & agat consilio, ne dimicandi causa contingat? Rutilium & Manlium comperimus gladiatorium conflictum, magistrante populis prouidentia, contulisse, vt inter theatrales caueas plebs diuturna pace possessa, quid in acie gereretur, agnosceret, sed tunc feriatis manibus frustra sociæ mortes ingerebantur aspectui. Nunquam bona sunt quæ à crudelitate veniunt instituta, vt armarentur contra inimicos † animi prius videre exitia suorum. Interea illa congressio (quod docuit exitus) non tam peperit incrementa robori, quàm pauori. Inter secundas res didicit imbellium animus quod timeret. Vide adinuentionum diuersitates pleno calle distantes, Illis vera cruoris effusio animos à dimicatione submouit: *his adolescentium vigor, de imagine mentitæ concertationis, incanduit, quos * præcox ætas tot mortes aduersariorum repositas docuit habere quot spicula non terret exoticos discursus adsueti pharetrarum dispendia negligenter effundere, nec in auras exitia manifesta torquere, tot exacturi animas, quot tela vibrauerint. Sed inter præliares forte successus quibus omnes instruis, & concilias omina secunda vincendi, ciuitatis dul-

cedini

Marginal notes: " applicas; " potius; * ne; † describere.; † dirigunt; † procinctus.; † alumni,; * hic; * priorum

cedini nil reseruas. Quis credat Heroas tuos peregrinam non respuere, dum sunt tranquilla formidinem? Nam indomita inter acies ingenia lex cohercet: submittunt præceptis colla post laureas, & calcatis hostiũ cuneis quibus arma cesserint, decreta dominantur* solues † meritis & natura compositus, cujus magnanimi jussa sectẽtur. Origo re quidem dedit dominium, sed virtus asseruit, sceptra tibi conciliauit splendor generis: cujus si deessent insignia eligi te in principem mens fecisset. Sed nec formæ tuæ decus inter postrema numerandum est, quando regij vultus purpura ostrum dignitatis irradiat. Exhibete* Syres indumenta precioso murice, quæ* facta & non vno aëno bibentia nobilitatem tegmina prorogare. Discoloribus gemmis sertum texatur, & quem vehementior vipera custodit, lapis aduentat. Quæcunque ornamenta mundo obsequente trãsmissa fuerint, decorata venerandi genio corporis plus licebunt. Statura est quæ designet prolixitate regnantem. Nec genarum habet concordiam cum rubore, vernant lumina serenitate continua, dignæ manus, quæ exitia rebellibus tribuant, honorũ vota subiectis. Nullus intempestiuè positũ iactet: quia quod agunt in aliis dominis diademata, hoc in rege meo operata est, Deo fabricante, natura. Illos faciunt tot diuitiarũ adjumenta conspicuos: sed hunc edidit simplex, & immutabilis figura meliorem: quid cultu laborent, qui cupiunt peregrinam obtinere pulchritudinem? Italiæ rector in amicitiam colligat duo diuersissima, vt sit in ira sine comparatione fulmineus, in lætitia sine nube formosus feriato ore legatis gentium, aut pacem blanda promittit effigies, aut bella terribilis. Tantis constas insignibus, quanta facerent viritim distributa perfectis. Sed vtinam aurei bona seculi * purpuratum ex te Regem amplificet: vtinam heres regni in tuis finibus ludat, vt hæc quæ tibi offerimus, verborum libamina facer paruulus à nobis exigat similium adtestatione gaudiorum. Ecce satisfaciens debito & obsecutus officio, orationem meam conclusi.

*tu ille es, absolute es
† mentis.

*Seres
*fucal s & non vno.

† purpuratum germen.

GNOMOLOGIA
CASSIODORANA:
ID EST,
SENTENTIÆ EX CASSIODORO COLLECTÆ, & ordine Alphabetico digestæ, vbi prior numerus librum, posterior epistolam indigitat.

A

Absentes.

Peruiæ sunt semper injuriis facultates absentium, & quodammodo

Conscientia.

Nec mediocriter probatur conſcientia,cui eſt veritas commiſſa ſæculorum 5. 22.

Continentia.

Dignus planè largitatibus noſtris, qui in ipſo pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenauit ætatem: &, quod rarum continentiæ bonum eſt, patre priuatus, grauitatis factus eſt filius. Cupiditatem inimicam ſapientiæ ſubiugauit: vitiorum blanda contempſit:ſuperbiæ vana calcauit. 2.1.

Correctio.

Decet enim à vobis corrigi, quod à veſtris familiaribus non debuiſſet admitti. 4.44.

Crudelitas.

Crudelitatis enim genus eſt,vltra naufragium velle deſæuire, & illos ad diſpendia cogere, quibus inopem vitam probamur immania pericula ceſſiſſe. 4..7

D

Dignitas.

Talis eſt vnaquæque dignitas, qualis adminiſtrantium eſt voluntas.

Dignitas.

Interdum enim aſſidui labores etiam ipſas ingratas faciunt dignitates dum imbecillitas humana citò ſolet ſuſtinere faſtidia, & quod prius ambiſſe creditur,poſtea vitare velle ſentitur.Sed hoc multò præſtantiùs adeſſe conſpectibus regiis,& abeſſe moleſtiis gratiam habere loci,& vitare contumelias actionis. 6.12.

Dignus.

Quoniam quicquid digno creditur, hoc multis ſine dubio collatum eſſe ſentitur. 11. 1.

Dilectio.

Diligenda ſunt iſta,vnde Reſpublica videtur eſſe firmiſſima. 12.10.

Diſciplina.

Diſciplina videlicet imperandi eſt,amare,quod multis expedit. 9.9.

Diuinitas.

Quamvis omnis prouectus ad diuinitatis eſt munera referendus, nec aliquid conſtat bonum,niſi ob quod ipſa dignoſcitur eſſe collatum.10.31

Doctus.

Nam ſicut pernicioſum eſt doctos praua ſuadere: ſic ſalutare munus, cùm veritatis terminos diſertitudo neſcit excedere. 8.12.

Doctrina.

Doctrina ſiquidem quos ab imperitis diſcernit, ſapientibus amica ſocietate coniungit: cui per facilè eſt ornare generoſum, quæ etiam ex obſcuro nobilem facit. 9.7.

Doctrina.

Eruditio literarũ,quæ naturam laudabilẽ eximiè reddit ornatam. 10.23.

Doctri-

Doctrina.

Nec aliqua in mundo poteſt eſſe fortuna, quam literarum non augeat glorioſa notitia. 10.3

Dolor.

Querula vox doloris, nec ſe contineant immuniti, & læſus animus vociferatione paſcatur: tamen liberior ſermo promitur, ſi noſtra auctoritate laxatur. Deteſtamur enim, miſeros premi: commouemur & non querentium malis: velociúſque ad nos peruenit, quod diſſimulatio patientis abſcondat. 2.25

Doloſus.

Animus doloſus non arbitrium ſequitur imperantis, ſed ſuas potius explicat voluntates. 1.15.31

Dux.

Quia non eſt in duce perfecta laus aſſerere ſemper anxios labores. 8.10.

E

Electio.

Vtile eſt vnum ſemper eligere, cui reliqui debeant obedire: quia ſi voluntas diuerſorum vaga relinquitur, confuſio, culparum amica, generatur. 7.27

Eloquentia.

Nullus eloquentis obtinet nomen, niſi qui trina virtute ſuccinctus cauſis emergentibus viriliter eſt paratus. 1.9

Equorum deſcriptio.

Quorum pectora vel crura ſphæris carneis decenter ornantur: coſtæ in quandam latitudinem porriguntur: aluus in breuitate conſtringitur: caput ceruinam reddit effigiem, imitantes velocitatem, cuius videntur habere ſimilitudinem. Hi ſunt ſub pinguedine nimia manſueti, magna mole celerrimi, aſpectibus iucundi, vſibus gratiores: incedunt enim molliter, ſeſſores ſuos inſanis feſtinationibus non fatigant: quieſcitur potiùs in ipſis, quàm laboretur, & compoſiti delectabili moderatione, agilitate nôrunt continua perdurare. 4.1

Exercitatio.

Ars enim bellandi, ſi non præluditur, cùm neceſſaria fuerit, non habetur. Proinde illuſtris ſublimitas tua Salonitatis militibus, vt cuique ſe expediendi facultas obtulerit, pro noſtra iuſſione arma neceſſaria procurabit, quia fida Reipu. ſalus eſt defenſor armatus. Diſcat miles in otio, quod proficere poſſit in bello. Animos ſubitò ad arma non erigunt, niſi qui ſe ad ipſa idoneos, præmiſſa exercitatione, confidunt. Geſtiunt vituli certamina, quæ impleant ætate robuſta. Catuli in nouellis venationibus ludunt. Focos ipſos comprehendere virgultis teneris inchoamus: cæterum ſi robora primis ſcintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fouere contendis. Sic animi hominum, niſi priùs leniter fuerint imbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pauida ſunt, & aliter timiditas non tollitur, niſi cum rebus neceſſarijs nouitas abrogatur. 1.40

F

Fidelitas.

Magnum profectò fidelitas genus, obtinere sine contentionibus principatum,& in illa Repub.adolescentem dominum fieri, vbi multos constat maturis moribus inueniri. 8.2

Fidelitas.

Nam inter mundi fluctuantes procellas vnde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis firmitas non adesset. Hæc inter socios amicitiam seruat: hæc dominis pura integritate famulatur, hæc supernæ maiestati reuerentiam piæ crudelitatis impendit: & si beneficium tantæ rei latius quæras, immutabilis fidei est omne, quod bene viuitur. 5.40

Filius.

Ferarum catuli sequuntur parentes: à cespite suo virgulta non discrepant: propago vitis propriæ seruit origini,& discrepat homo à suo fusus initio! Quid dicamus illa beneficia, quæ vel extraneam possunt obligare personam? Nutriuntur à paruulis, ipsis laboratur, ipsis diuitiæ conquiruntur: & cum sibi vnusquisque credat abundare quod possidet, cum à patribus adhuc quæritur, pro altera potius ætate peccatur. 2.14

Filius.

Per arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium. Quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignaui autem esse nesciunt, quos judicia perpererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent. 42

Fœlicitas.

Ita quod maximum fœlicitatis genus est, cum multæ probarentùr esse potentiæ, inuidiam illos persequentium contigit non habere. 3.5.

Forma.

Respicite certè juuenem, per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem, Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum, & serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. Verùm hæc Naturæ bona literarum decorauit insignibus: vt core magistratum artium detersis mentis penetralibus, plus luceret. 3.6

Frumentum.

Copia frumentorum prouinciæ debet primum prodesse, cui nascitur: quia justius est, vt incolis propria fœcunditas seruiat, quàm peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhauriat. Alienis siquidem partibus debet impendi, quod superest: & tunc de exteris cogitandum, eum se ratio propriæ necessitatis expleuerit. 1.34

Furentes.

Furentes justa non sentiunt: quia dum commoti animo in vindictam sæuiunt, rerum temperantiam non requirunt. 4.10

G

Gaudia.

Quia gaudia ſemper animos inquietant: modus enim rarò lætis rebus imponitur, qui magis in triſtibus inuenitur. 4.4

Gaudere.

Alioqui piaculum quoddam eſt, inter triſtes velle audere, & humanitatis refugit affectum, qui dolorem non ſequitur alienum. 11.17

H

Homicidium.

Homicidij crimen eſt, in hominis ſalute peccare. Sed credimus iam iſta ſufficere quando facimus, qui vos debeat admonere. 6.19

Honos.

Nutriunt enim præmiorum exempla virtutes: nec quiſquam eſt, qui non ad morum ſumma nitatur aſcendere, quando irremuneratum non relinquitur, quod conſcientia teſte laudatur. 2.16

Hoſtes.

Ille enim iure habendus eſt hoſtis, qui munimina nititur violare ciuitatis. 12.18

Humilitas.

Quia ſic eſt in Principibus humilitas glorioſa, quemadmodum in mediocribus otioſa poteſt eſſe iactantia.

I

Imperium.

Dum ad imperiale ſecretum, tales conſtet eligi, in quibus reprehenſionis vitium nequeat inuenire. 1.4.17

Inimicus.

Quia hoc noſtris temporibus confitemur inimicum, vt alter alterius, lætetur incommodo. 11.15

Initium.

Quia ſemel bene inita, nulla debent contraria occaſione ſuſpendi, ſi quid eſt quod difficultate ſui nobis non oportet imponi. 10.24

Initium.

Solent enim initia portendere meliora, dum à paruis inchoant, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione ſublimant. 2.3

Inopia.

Ne inopia non tam à ſterilitate temporis, quàm à negligentia matre nata eſſe videatur.

Inuidia.

Quicquid ex inuidia dicitur veritas non eſt. 1.9.24

Inuidia.

Nihil enim ſecurum, nihil poterit ſtabile reperiri, ſi ſemper inuidentium vota ad illicitas accedere permittantur inſidias. 10.28

Iudex.

Facilis enim recti perſuaſor eſt innocens judex, ſub cuius prædicabili conuerſatione pudet mores probabiles non habere. 1.4.15

Egiſti te per cunctá judicem, totius erroris expertem, nec inuidia

quemquam deprimens,nec gratia blandiente ſublimans, quod cum vbique ſit arduum,tamen fit in patria glorioſum vbi neceſſe eſt,aut gratiam parentela prouocet , aut odium longæ contentiones exaſperent. 1. 3.13.

Eſto innocentiæ templum, temperantiæ ſacrarium, ara juſtitiæ, abſit à judiciariis mentibus aliquid profanum. 1.11.19

Iudicare.

Grande eſt quidem,procerem eſſe:ſed multò grandiùs, de proceribus iudicare. 6.4

Iudex.

Non enim decet,judicem miniſtrum eſſe voluntatis alterius, vt magis alteri pareat,cui tot milites obſecundant. 8.18

Iudex.

Nullas enim in ſe culpas timet reus , quas habere reſpexerit cognitorem : quando agentem malè , niſi bonis moribus non æſtimat diſplicere. Suos actus nullus damnat in altero : quia natura eſt humani animi , vt nitatur potiùs vindicare,quod ſe cognouerit admiſiſſe. 6.21

Iudex.

Quoniam multum facundior eſt, qui ſententiam dictat , quàm ille qui ſupplicat. 5.22

Iudices.

Profeſsionem conſtat eſſe juſtitiæ , legum peritos Iudices ordinare: quia vix poteſt negligere, qui nouit æquitatem : nec facilè erroris vitio ſordeſcit,quem doctrina purgauerit. 8 18

Iudex.

Laudabile eſt,vt bonus populus iudicem benignum faciat,& manſuetus judex gratiſſimum populum æquabili ratione componat. 6.14

Iudex.

Nil vile,nil cupidum Iudices decet. 12.2

Iudicum religio.

Conſcientiam probamus , cui judicanda committimus. Quia dignus eſt inter alios ſequenda decernere , qui ſibi modum viſus eſt legitimæ conuerſationis imponere. 4.18

Ius publicum.

Non ſit nouitas moleſta,quæ proba eſt. Quid enim poteſt eſſe feliciùs, quàm homines de ſolis legibus confidere , & caſus reliquos non timere ? Iura publica certiſsima ſunt humanæ vitæ ſolatia , infirmorum auxilia, potentum frena. Amate, vnde & ſecuritas venit, & conſcientia proficit. 3.17.

Iuſtitia.

Omnes quidem juſtitiam colere & obſeruare præcipimus, ſed eos maximè,qui diuinis honoribus eriguntur:vt ſupernæ gratiæ fiant proximi, dum à terrena fuerint cupiditate longinqui. 3.7

Iuſtitia.

Propoſiti noſtri eſt, vt prouincias nobis, Deo auxiliante, ſubiectas, ſi-

cut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia ſemper auget princeps obſeruata iuſtitia. 4.12.

Iuſtitia.

Laborioſum quidem, ſed non eſt impoſſibile, iuſtitiam ſuadere mortalibus. 7.26

L

Labor.

Æquum eſt enim, vt vnicuique proficiat labor ſuus: & ſicut expendendo cognoſcit incommoda, ita rebus perfectis conſequatur augmenta. 2.33

Labor.

Quid enim iuſtius eſt, quàm petenti conferre, quod intelligitur ipſe laboraſſe. 2.27

Labor.

Iuſtis commodis conſulamus: quia fructuoſus debet eſſe labor publicus. 3.19

Laus.

Natura perennis fontis eſt gloriæ vena laudabilis. 2.29

Laus.

Nam ſi æquabilis credendus eſt quem iuſtus elegerit, ſi temperantia præditus, quem moderatus aſciuit: omnium profecto capax poteſt eſſe meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum. 1.3.12

Lucrum.

Illa vera lucra iudicamus, quæ integritate ſuffragante percipimus. 1.22.41

Lucrum.

Vt qui nequeunt erubeſcere, ſaltem ſe contineant per timorem. Quis enim de ſua præſumptione gratuletur, quando famam perditurus eſt, qui interdicta tentauerit? Retundatur ambitio cœca cupientum: proterua refrænetur audacia. Qui lucrum de malo quærit, pœna propoſita terreatur: qui honorem per nefanda deſiderat, amiſſa potiùs opinione turbetur. Additur etiam, quòd noſtris temporibus ſceleratæ pecuniæ non valebunt: nec culpam ſuam redemit, qui reum ſe eſſe cognoſcit. 2.6

M

Menſura.

Quia graue ſcelus eſſe iudicamus, aut menſuras modum excedere, aut libram æquiſſimi ponderis iuſtitiam non habere. 11.15

Modeſtia.

Nam modeſtiam Collegio impendimus, reuerentiam Patribus exhibemus. 12.3

Miles.

Quoniam ad bella Martia ſemper intendunt, dum neſcio quo pacto aſsiduè dimicantibus, difficile eſt morum cuſtodire menſuram. 1.11.28

Mores.

Veſtimini moribus togatis: exuite barbariem: abiicite mentium crudelitatem: quia ſub æquitate noſtri temporis non vos decet viuere

moribus alienis. 3.7

Mores.

Quia tantum quis nobilior erit, quantum & moribus probis, & luculenta facultate reluxerit. 3.17

Mundus.

Nihil enim fine causa geritur, nec Mundus fortuitis casibus implicatur: sed quicquid venire videmus ad terminum, diuinum constat esse consilium. 2.12

Munus.

Publicis debent vtilitatibus insudare, qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professio desit obsequio, vt nec commoda priuata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? 2.31

Musica.

Quid enim illa præstantiùs, quæ Cœli machinam sonora dulcedine modulatur, & Naturæ conuenientiam, vbique dispersam, virtutis suæ gratia comprehendit? Quicquid enim in conceptum alicujus modificationis existit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchrè loquimur, conuenienter mouemur: quæ quoties ad aures nostras disciplinæ suæ lege peruenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, & perosa delectatio. Hæc cùm de secreto Naturæ, tanquam sensuum Regina, tropis suis ornata, processerit, reliquæ cogitationes exiliunt: omniáque facit ejici, vt ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat: tumidos furores attenuat: cruentam sæuitiam efficit blandam: excitat ignauiam soporantémque languorem: vigilantibus reddit saluberrimam quietem: viciatam turpi amore, ad honestum studium reuocat castitatem: sanat mentis tædium, bonis cogitationibus semper aduersum: perniciosa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam: & quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu, ad quod vult deducit: quam tenere non præualet verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, & per insensibilium obsequium præualet sensuum exercere dominatum. 2.40

N

Natura.

Natura siquidem humana sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur. 1.39

Natura.

Videte, quid faciat nobilis natura. Ex Iudicibus natus arbitrum agebat, quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerunque potestatis necessitas cogit: parere Iudici priuato, sola sententiarum probitas facit. 8.17

Necessitas.

Necessitas moderamen non diligit: nec potest imperari multis, quod nequeunt custodire paucissimi. 4.13

Negligentia.

Quia

Quia negligentiæ vitium est, præsumptiones relinquere, quas iura præcipiunt amputare. 5.14

Nobilitas.

Nam si inueteratæ & per genus ductæ diuitiæ nobiles faciunt, multò magis præstantior est, cuius origo thesauris prudentiæ locuples inuenitur. 8.19

O

Obliuio.

Magnum beneficium, obliuionis nescire defectum: & quædam similitudo verè cœlestium est, tempora decursa semper habere præsentia. 5.22

Odium.

Claudantur odia cum sepultis: ira perire nouerit cum proteruis: gratia non debet occumbere cum dilectis. 8.7

Onus.

Quia satis absurdum est, vt affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. 1.26

Orator.

Inuenta est quoque ad permouendos animos Oratorum fortis ac suauis oratio: vt criminosis irascantur judices, misereantur errantibus: & quicquid potest eloquens efficere, ad hujus disciplinæ non est dubium pertinere gloriam. 2.40

P

Pax.

Bona pacis, quæ Deo propitio, nostro labore meruistis, cur seditionibus fœdantur illicitis? 1.44

Pax.

Omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt & vtilitas gentium custoditur: hæc est omnium bonarum artium decora mater, hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, & tantarum rerum ignarus agnoscitur qui eam minimè quæsisse sentitur. 1.1.7

Pecunia.

Nam diuitijs auri vera similis est reliquæ terræ, si iaceat: vsu, crescit ad pretium: quando & apud viuos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. 4.30

Pietas.

Quando genus pietatis est, in illos distringere, qui contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse. 2.14

Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, nouit considerare fatigatos. 4.25

Pietas in auibus inuenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadauer alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestus, sed magis accipitrem, vitam plumigerum auium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totóque suo pondere periclitantibus nititur subuenire. Et homines parcere nequeunt, cu-

jus se genus esse cognoscunt? 2.19

Pœna.

Inter supremas enim anhelantis angustias votum est potius perire, quàm viuere. Quia detestabilis sensus pœnarum excludit dulcissimæ salutis affectum. 5.21

Populus.

Paucos enim ratio capit,& raros probabilis oblectat intentio, & ad illud potiùs turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inuentum. Nam quicquid æstimat voluptuosum, hoc & ad beatitudinem temporum iudicat applicandum. Quapropter largiamur expensas: non semper ex iudicio demus. Expedit interdum desipere, vt populi possimus desiderata gaudia continere. 3.51

Prælia.

Res præliorum bene disponitur quoties in pace tractatur. 1.17.34

Præmium.

Tribuenda est iustis laboribus compensatio præmiorum: quia exprobata militia creditur, quæ irremunerata transitur. 2.28

Præstanda.

Debitum siquidem, quod non potest euitari, prona debet mente semper offerri, vt fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. 12.16

Princeps.

Benigni quippe principis est, non tam delicta velle punire, quàm tollere; ne aut acriter vindicando æstimetur nimius, aut leuiter agendo putetur improuidus. 1.30

Bonus princeps ille est, cui licet pro iustitia loqui:& contra tyrannicę feritatis indicium, audire nolle constituta veterum sanctionum. 8 12

Benigni quippe principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatis: quando sola est misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant. 2.9

Ministros efficaces nostra debet habere præceptio, nec decet Principem loqui quod non videatur posse compleri, præsentis beneficij iussione, aduersus Gothos illa, aduersus Romanos illa, facilè te fides & diligentia custodiuit. 7.25

Gloriosis quippe dominis gratiosa sunt præconia, quàm tributa. Quia stipendium & tyranno penditur: prædicatio autem nisi bono Principi non debetur. 9.15

Principes.

Lucrantur Principes dona sua:& hoc verè thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. 8.23

Graue malum est inter curas regiásque personas, voluntates sibimet videre contrarias,& dissimulando spectare, vt de vno aliquid dolendum possit emergere. Non sine inuidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. 3.21

Prouidentia.

Homi-

Hominum solicitudo non debet prouidere, quod potest in aduersitate requirere? Non est in mundo, vndis humanæ res mutabilitate quatiuntur: & ideo prouidentia dicitur, vt quæ sunt futura tractentur. 3.48

Prudentia.

Tamen prudentiæ nihilominus cauere, etiam quæ non putantur emergere. 3.48

Q

Quæstus.

Meliùs est enim præsentia damna contemnere, quàm exiguo quæstu perpetua commoda non habere. 4.36

R

Religio.

Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus. 2.27

Religiones.

Cum diuinitas patiatur, multas religiones esse, non vnam non audemus imponere. Retinemus enim legisse, voluntarie sacrificandum esse domino, non cuiusquam cogentis imperio. 10.26

Res iudicata.

Vnus inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines feruida voluntate prætereunt in vndosis iurgijs semper errabunt. 1.5.20

Respublica.

Quia pati vos non credimus inter vtrasque Respublicas, quarum semper vnum corpus, sub antiquis principibus fuisse declaratur aliquid discordiæ permanere, quas non solum oportet inter se otiosa dilectione coniungi, verùm etiam mutuis viribus adiuuari. 1.1.8

Quia non est salus in corpore, nisi quam & membra potuerint obtinere. Iniuria vnius loci compago tota concutitur, & tanta conuenientiæ vis est, vt vnum vulnus vbique credas accipi, quando illa cœperit condolere. 9.2

Restitutio.

Atque ideo, si petitio vestra à veritate non deuiat, & intra annorum spatia deget, quibus hoc beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est, quod iure contra referatur, patronum vestrum solemniter causa cognita, in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen, vt omnia secundum iustitiam legésque peragantur. 4.35

Rex.

Regnantis facultas tunc fit ditior, cum remittit & acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vtilitate pecuniæ. 1.16.33

Commouemur enim placati: minamur otiosi: & clementer irascimur, quando vitia sola damnamus. 9.18

Desiderat enim aula nostra præsentiam bonorum: dum nescio quo pacto quicquid regali sapientiæ gratum esse cognoscitur, & diuino iudicio comprobatur. Quia ille, qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit. 1.34.5

S

Sacra lectio.

Hos igitur mores lectio diuina solidauit, quoniam sæpe bene geritur, si cœlestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuit doctrina cœlestis. 9.25

Salus.

Claudantur nexibus cathenarum, quos leuium criminum pulsat inuidia. Cunctator esse debet, qui iudicat de salute. 7.1

Sapientia.

Graue est sapienti offendere, vbi alterum reperit incidisse. 8.20

Scientia.

Digna planè scientia, in qua mens honestissima conquiescat: quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola cui labilis fortuna non imperat. 2.2

Gloriosa est denique scientia literarum: quia, quod primum est in homine, mores purgat: quod secundum, verborum gratiam subministrat, ita vtroque beneficio, mirabiliter ornat & tacitos & loquentes. 3.33

Sepultura.

Insatiabilis quippe fletus est, qui humandis non finitur corporibus interesse: dum semper se reum iudicat, qui cineribus iusta non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? rogauit furentem, supplicauit armato, vitámque suam exponere maluit, vt cadaueri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis iniquum est, filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis constitit effecisse. 2.22

Seruientes.

Quia de claritate seruientium crescit fama dominorum. Tales enim prouehere principem decet, vt quoties procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta iudicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. 4.33

Societas.

Elementa sibi mutuis complexionibus illigari, & mirabili coniungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare. 2.39

T

Tributa.

Grauius percutit, qui blandiendo grassatur: & sub indulgentia lædit qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. 12.10

V

Vicissitudo.

Nemo dubitat, homines sua varietate recreari: quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assiduè sumatur, horrescit: serena ipsa quamvis magnoperè desiderentur, iugiter adepta sordescunt: non immeritò, quia cum sit homo commu-

tabilis, naturæ ſuæ deſiderat habere qualitates. 7.36

Vincere.

Is enim vincit aſſiduè, qui nouit omnia temperare: dùm iucunda proſperitas illis potiùs blanditur, qui auſteritate nimia non rigeſcunt. 2.41

Vitium.

Latius eſt, vitioſa tenebris occulere, quàm culpanda præſumpta importunitate vulgare. 11.1

Vita.

Belluarum quippe ritus eſt, ex ventris eſurie horas ſentire, & non habere certum, quod conſtat humanis vſibus attributum. 1.46

Viuere.

Nam quodammodo ipſe putatur viuere, cuius nobis progenies cognoſcitur imperare. 8.2

Vltio.

Impœnitenda eſt vltio, quæ de legibus venit: & excellenter videtur de pulſató triumphaſſe, qui victor pronunciatur à iudice. 1.30

Vtilitas publica.

Omnis quidem vtilitas publica fideli debet actione compleri: quia totum vitioſum geritur, vbi conſcientiæ puritas non habetur. 7.33

INDEX RERVM AC SENTENTIARVM QVÆ

hoc toto continentur volumine locupletiſſimus.

Prior numerus librum, Alter Epiſtolam, Poſtremus verò paginam huius editionis demonſtrat.

Æquus

Consul-

D

F

G

Ianua-

N

Nant-

O

Prin-

Thea-

V.

F I N I S.

